Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

ନମୋ ତସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଅରହତୋ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ

ଅଙ୍ଗୁତ୍ତରନିକାୟେ

ଦୁକନିପାତ-ଟୀକା

୧। ପଠମପଣ୍ଣାସକଂ

୧। କମ୍ମକାରଣୱଗ୍ଗୋ

୧। ୱଜ୍ଜସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧। ଦୁକନିପାତସ୍ସ ପଠମେ ପହାରସାଧନତ୍ଥନ୍ତି ଦଣ୍ଡପ୍ପହାରସ୍ସ ସୁଖସିଦ୍ଧି-ଅତ୍ଥଂ। କଞ୍ଜିତୋ ନିବ୍ବତ୍ତଂ କଞ୍ଜିୟଂ, ଆରନାଳଂ, ଯଂ ବିଲଙ୍ଗନ୍ତିପି ୱୁଚ୍ଚତି, ତଂ ଯତ୍ଥ ସିଞ୍ଚତି, ସା କଞ୍ଜିୟୌକ୍ଖଲିକା ବିଲଙ୍ଗଥାଲିକା, ତଂସଦିସଂ କାରଣଂ ବିଲଙ୍ଗଥାଲିକଂ। ସୀସକଟାହଂ ଉପ୍ପାଟେତ୍ୱାତି ଅୟୋଗୁଳଅପ୍ପୱେସପ୍ପମାଣଂ ଛିଦ୍ଦଂ କତ୍ୱା। ସଙ୍ଖମୁଣ୍ଡକମ୍ମକାରଣନ୍ତି ସଙ୍ଖଂ ୱିୟ ମୁଣ୍ଡକରଣଂ କମ୍ମକାରଣଂ। ରାହୁମୁଖକମ୍ମକାରଣନ୍ତି ରାହୁମୁଖଗତସୂରିୟସଦିସକମ୍ମକାରଣଂ।

ଜୋତିମାଲିକନ୍ତି ଜୋତିମାଲୱନ୍ତଂ କମ୍ମକାରଣଂ। ହତ୍ଥପଜ୍ଜୋତିକନ୍ତି ହତ୍ଥସ୍ସ ପଜ୍ଜୋତନକମ୍ମକାରଣଂ। ଏରକୱତ୍ତକମ୍ମକାରଣନ୍ତି ଏରକୱତ୍ତସଦିସେ ସରୀରତୋ ଚମ୍ମୱଟ୍ଟେ ଉପ୍ପାଟନକମ୍ମକାରଣଂ। ଚୀରକୱାସିକକମ୍ମକାରଣନ୍ତି ସରୀରତୋ ଉପ୍ପାଟିତୱତ୍ତଚୀରକେହି ନିୱାସାପନକମ୍ମକାରଣଂ। ତଂ କରୋନ୍ତା ଯଥା ଗୀୱତୋ ପଟ୍ଠାୟ ୱଦ୍ଧେ କନ୍ତିତ୍ୱା କଟିୟଂ ଠପେନ୍ତି, ଏୱଂ ଗୋପ୍ଫକତୋ ପଟ୍ଠାୟ କନ୍ତିତ୍ୱାପି କଟିୟମେୱ ଠପେନ୍ତି। ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ ପନ ''କଟିତୋ ପଟ୍ଠାୟ କନ୍ତିତ୍ୱା ଗୋପ୍ଫକେସୁ ଠପେନ୍ତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଏଣେୟ୍ୟକକମ୍ମକାରଣନ୍ତି ଏଣିମିଗସଦିସକମ୍ମକାରଣଂ। ଅୟୱଲୟାନି ଦତ୍ୱାତି ଅୟୱଲୟାନି ପଟିମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା। ଅୟସୂଲାନି କୋଟ୍ଟେନ୍ତୀତି କପ୍ପରଜଣ୍ଣୁକକୋଟୀସୁ ଅୟସୂଲାନି ପୱେସେନ୍ତି। ତନ୍ତି ତଂ ତଥାକତକମ୍ମକାରଣଂ ସତ୍ତଂ।

ବଳିସମଂସିକନ୍ତି ବଳିସେହି ମଂସୁପ୍ପାଟନକମ୍ମକାରଣଂ। କହାପଣିକନ୍ତି କହାପଣମତ୍ତସୋ ଛିନ୍ଦନକମ୍ମକାରଣଂ। କୋଟ୍ଟେନ୍ତୀତି ଛିନ୍ଦନ୍ତି। ଖାରାପତଚ୍ଛିକନ୍ତି ତଚ୍ଛେତ୍ୱା ଖାରାପସିଞ୍ଚନକମ୍ମକାରଣଂ। ପଲିଘପରିୱତ୍ତିକନ୍ତି ପଲିଘସ୍ସ ୱିୟ ପରିୱତ୍ତନକମ୍ମକାରଣଂ। ଏକାବଦ୍ଧଂ କରୋନ୍ତି ଅୟସୂଲସ୍ସ କୋଟ୍ଟନେନ। ପଲାଲପୀଠକନ୍ତି ପଲାଲପୀଠସ୍ସ ୱିୟ ସରୀରସ୍ସ ସଂୱେଲ୍ଲନକମ୍ମକାରଣଂ। କାରଣିକାତି ଘାତନକାରକା। ପଲାଲୱଟ୍ଟିଂ ୱିୟ କତ୍ୱାତି ଯଥା ପଲାଲପୀଠଂ କରୋନ୍ତା ପଲାଲଂ ୱଟ୍ଟିଂ କତ୍ୱା ସଂୱେଲ୍ଲନୱସେନ ପୁନ ୱେଠେନ୍ତି, ଏୱଂ କରୋନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଛାତକସୁନଖେହୀତି ଖୁଦ୍ଦକେହି କୋଲେୟ୍ୟକସୁନଖେହି। ତେ ହି ବଲୱନ୍ତା ଜୱଯୋଗା ସୂରା ଚ ହୋନ୍ତି। ସହସ୍ସଭଣ୍ଡିକନ୍ତି ସହସ୍ସତ୍ଥୱିକଂ।

ଯାହନ୍ତି ଯଂ ଅହଂ। ଯନ୍ତି ଚ କାରଣୱଚନଂ। ତେନାହ ''ଯେନ ଅହ''ନ୍ତି। ଛିନ୍ନମୂଲକେତି ତଣ୍ହାମୂଲସ୍ସ ଉଚ୍ଛିନ୍ନତ୍ତା ସଞ୍ଛିନ୍ନମୂଲକେ।

ୱଜ୍ଜସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ପଧାନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨। ଦୁତିୟେ ଉଭତୋବ୍ୟୂଳ୍ହସଙ୍ଗାମପ୍ପୱେସନସଦିସନ୍ତି ଯୁଦ୍ଧତ୍ଥାୟ ଉଭତୋରାସିକତଚତୁରଙ୍ଗିନିସେନାମଜ୍ଝପ୍ପୱେସନସଦିସଂ। ଦାନଞ୍ଚ ଯୁଦ୍ଧଞ୍ଚ ସମାନମାହୁତି ଏତ୍ଥ କଥଂ ପନୀଦମୁଭୟଂ ସମାନଂ? ଜୀୱିତୱିନାସଭୀରୁକୋ ହି ଯୁଜ୍ଝିତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି, ଭୋଗକ୍ଖୟଭୀରୁକୋ ଦାନଂ ଦାତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି। ''ଜୀୱିତଞ୍ଚ ରକ୍ଖିସ୍ସାମି, ଯୁଜ୍ଝିସ୍ସାମୀ''ତି ହି ୱଦନ୍ତୋ ନ ଯୁଜ୍ଝତି, ଜୀୱିତେ ପନ ଆଲୟଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ୱା ''ହତ୍ଥପାଦାଦିଚ୍ଛେଦୋ ୱା ହୋତୁ ମରଣଂ ୱା, ଗଣ୍ହିସ୍ସାମେତଂ ଇସ୍ସରିୟ''ନ୍ତି ଉସ୍ସହନ୍ତୋୱ ଯୁଜ୍ଝତି । ''ଭୋଗେ ଚ ରକ୍ଖିସ୍ସାମି, ଦାନଞ୍ଚ ଦସ୍ସାମୀ''ତି ୱଦନ୍ତୋପି ନ ଦଦାତି, ଭୋଗେସୁ ପନ ଆଲୟଂ ପିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ୱା ''ମହାଦାନଂ ଦସ୍ସାମୀ''ତି ଉସ୍ସହନ୍ତୋୱ ଦେତି। ଏୱଂ ଦାନଞ୍ଚ ଯୁଦ୍ଧଞ୍ଚ ସମଂ ହୋତି। କିଞ୍ଚ ଭିୟ୍ୟୋ – ଅପ୍ପାପି ସନ୍ତା ବହୁକେ ଜିନନ୍ତି, ଯଥା ଚ ଯୁଦ୍ଧେ ଅପ୍ପକାପି ୱୀରପୁରିସା ବହୁକେ ଭୀରୁପୁରିସେ ଜିନନ୍ତି, ଏୱଂ ସଦ୍ଧାଦିସମ୍ପନ୍ନୋ ଅପ୍ପକମ୍ପି ଦାନଂ ଦଦନ୍ତୋ ବହୁୱିଧଂ ଲୋଭଦୋସୈସ୍ସାମଚ୍ଛରିୟଦିଟ୍ଠିୱିଚିକିଚ୍ଛାଦିଭେଦଂ ତପ୍ପଟିପକ୍ଖଂ ଅଭିଭୱତି, ବହୁଞ୍ଚ ଦାନୱିପାକଂ ଅଧିଗଚ୍ଛତି। ଏୱମ୍ପି ଦାନଞ୍ଚ ଯୁଦ୍ଧଞ୍ଚ ସମାନଂ। ତେନାହ ''ଅପ୍ପମ୍ପି ଚେ ସଦ୍ଦହାନୋ ଦଦାତି, ତେନେୱ ସୋ ହୋତି ସୁଖୀ ପରତ୍ଥା''ତି।

ଅଗାରସ୍ସ ହିତଂ କସିଗୋରକ୍ଖାଦି ଅଗାରିଯଂ, ତଂ ନତ୍ଥି ଏତ୍ଥାତି ଅନଗାରିଯଂ, ପବ୍ବଜ୍ଜାତି ଆହ ''ଅଗାରସ୍ମା...ପେ... ଅନଗାରିଯଂ ପବ୍ବଜ୍ଜ''ନ୍ତି। ସବ୍ବୂପଧିପଟିନିସ୍ସଗ୍ଗତ୍ଥାଯାତି ଏତ୍ଥ ଚତ୍ତାରୋ ଉପଧୀ – କାମୁପଧି, ଖନ୍ଧୁପଧି, କିଲେସୁପଧି, ଅଭିସଙ୍ଖାରୁପଧୀତି। କାମାପି ହି ''ଯଂ ପଞ୍ଚ କାମଗୁଣେ ପଟିଚ୍ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ସୁଖଂ ସୋମନସ୍ସଂ, ଅଯଂ କାମାନଂ ଅସ୍ସାଦୋ''ତି (ଅ॰ ନି॰ ୯।୩୪) ଏଵଂ ଵୁତ୍ତସ୍ସ ସୁଖସ୍ସ, ତଦସ୍ସାଦନିମିତ୍ତସ୍ସ ଵା ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଅଧିଟ୍ଠାନଭାଵତୋ ଉପଧୀଯତି ଏତ୍ଥ ସୁଖନ୍ତି ଇମିନା ଵଚନତ୍ଥେନ ''ଉପଧୀ''ତି ଵୁଚ୍ଚନ୍ତି। ଖନ୍ଧାପି ଖନ୍ଧମୂଲକସ୍ସ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଅଧିଟ୍ଠାନଭାଵତୋ, କିଲେସାପି ଅପାଯଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଅଧିଟ୍ଠାନଭାଵତୋ, ଅଭିସଙ୍ଖାରାପି ଭଵଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଅଧିଟ୍ଠାନଭାଵତୋ ''ଉପଧୀ''ତି ଵୁଚ୍ଚନ୍ତି। ସବ୍ବେସଂ ଉପଧୀନଂ ପଟିନିସ୍ସଗ୍ଗୋ ପହାନଂ ଏତ୍ଥାତି ସବ୍ବୂପଧିପଟିନିସ୍ସଗ୍ଗୋ, ନିବ୍ବାନଂ। ତେନାହ ''ସବ୍ବେସଂ ଖନ୍ଧୂପଧି...ପେ... ନିବ୍ବାନସ୍ସ ଅତ୍ଥାଯା''ତି।

ପଧାନସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। ତପନୀଯସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା

୩। ତତିଯେ ତପନୀଯାତି ଏତ୍ଥ କତ୍ତୁଅତ୍ଥେ ଅନୀଯ-ସଦ୍ଦୋତି ଆହ ''ତପନ୍ତୀତି ତପନୀଯା''ତି। ତପନ୍ତୀତି ଵିବାଧେନ୍ତି, ଵିହେଠେନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତପନଂ ଵା ଦୁକ୍ଖଂ, ଦିଟ୍ଠେ ଚେଵ ଧମ୍ମେ ଅଭିସମ୍ପରାଯଞ୍ଚ ତସ୍ସ ଉପ୍ପାଦନେନ ଚେଵ ଅନୁବଲପ୍ପଦାନେନ ଚ ହିତାତି ତପନୀଯା। ଅଥ ଵା ତପନ୍ତି ତେନାତି ତପନଂ, ଅନୁତାପୋ, ଵିପ୍ପଟିସାରୋତି ଅତ୍ଥୋ। ତସ୍ସ ହେତୁଭାଵତୋ ହିତାତି ତପନୀଯା। ଅନୁସୋଚତୀତି ଵିପ୍ପଟିସାରୀ ହୁତ୍ୱା କତାକତଂ ଅନୁଗମ୍ମ ସୋଚତି। ସୋଚନଞ୍ଚି କତତ୍ତା ଚ ହୋତି ଅକତତ୍ତା ଚ। ତଥା ଚେଵ ପାଠଇଯଂ ଵିଭତ୍ତଂ। ନନ୍ଦଯକ୍ଖାଦୀନଂ ଵତ୍ଥୂନି ପାକଟାନୀତି ତାନି ଅଦସ୍ସେତ୍ୱା ଦେଵଭାତିକଵତ୍ଥୁଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ତେ କିରା''ତି ଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ତେତି ଦ୍ୱେ ଭାତରୋ। ପୁନ କିଂ ମଗ୍ଗସୀତି ପୁନ କିଂ ଇଚ୍ଛସି।

ତପନୀଯସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫। ଉପଞ୍ଞାତସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା

୫। ପଞ୍ଚମେ ଇମଞ୍ଚି ଧମ୍ମଦ୍ୱଯନ୍ତି କୁସଲେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ଅସନ୍ତୁଟ୍ଠିତା, ପଧାନସ୍ମିଂ ଅନୋସକ୍କନସଙ୍ଖାତଂ ଧମ୍ମଦ୍ୱଯଂ। ଇମିନାତି ''ଅସନ୍ତୁଟ୍ଠିତା କୁସଲେସୁ ଧମ୍ମେସୂ''ତି ଵଚନେନ। ଇମଂ ଦୀପେତୀତି ''ଯାଵ ସୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ନ ତାଵାହଂ ସନ୍ତୁଟ୍ଠୋ ଅହୋସି''ନ୍ତି ଏତଂ ପରିଯନ୍ତଂ କତ୍ୱା ଵୁତ୍ତମାନତ୍ଥଂ ଦୀପେତି। ପଧାନସ୍ମିନ୍ତି ଵୀରିଯାରମ୍ଭେ। ଇମମତ୍ଥନ୍ତି ''ପଧାନସ୍ମିଞ୍ଚା''ତିଆଦିନା ଵୁତ୍ତମତ୍ଥଂ। ଵୀରିଯପ୍ପଵାହେ ଵତ୍ତମାନେ ଅନ୍ତରା ଏଵ ପଟିଗମନଂ ନିଵତ୍ତନଂ ପଟିଵାନଂ, ତଦସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ପଟିଵାନୀ, ନ ପଟିଵାନୀ ଅପ୍ପଟିଵାନୀ, ତସ୍ସ ଭାଵୋ ଅପ୍ପଟିଵାନିତା, ଅନୋସକ୍କନାତି ଆହ ''ଅପ୍ପଟିଵାନିତାତି ଅପ୍ପଟିକ୍କମନା ଅନୋସକ୍କନା''ତି। ତତ୍ଥ ଅନୋସକ୍କନାତି ଅପ୍ପଟିନିଵତ୍ତି।

ଆଗମନୀଯପଟିପଦାତି ସମଥଵିପସ୍ସନାସଙ୍ଖାତା ପୁବ୍ବଭାଗପଟିପତ୍ତି। ସା ହି ଆଗଚ୍ଛନ୍ତି ଵିସେସମଧିଗଚ୍ଛନ୍ତି ଏତାଯ, ଆଗଚ୍ଛତି ଵା ଵିସେସାଧିଗମୋ ଏତାଯାତି ଆଗମନୀଯା, ସା ଏଵ ପଟିପଜ୍ଜିତବ୍ବତୋ ପଟିପଦାତି ଆଗମନୀଯପଟିପଦା। ଅପ୍ପଟିଵାନପଧାନନ୍ତି ଓସକ୍କନାରହିତପ୍ପଧାନଂ, ଅନ୍ତରା ଅନୋସକ୍କିତ୍ୱା କତଵୀରିଯନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

ଉପଞ୍ଞାତସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୬। ସଂଯୋଜନସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା

୬। ଛଟ୍ଠେ ସଂଯୋଜନାନଂ ହିତା ପଚ୍ଚଯଭାଵେନାତି ସଂଯୋଜନିଯା, ତେଭୂମକା ଧମ୍ମା। ତେନାହ ''ଦସନ୍ନଂ ସଂଯୋଜନାନ''ନ୍ତିଆଦି। ସଂଯୋଜନିଯେ ଧମ୍ମେ ଅସ୍ସାଦତୋ ଅନୁପସ୍ସତି ସୀଲେନାତି ଅସ୍ସାଦାନୁପସ୍ସୀ, ତସ୍ସ ଭାଵୋ ଅସ୍ସାଦାନୁପସ୍ସିତା। ନିବ୍ବିଦାନୁପସ୍ସିତାତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେଵ ନଯୋ। ଉକ୍କଣ୍ଠନଵସେନାତି ସଂଯୋଜନିଯେସୁ ତେଭୂମକଧମ୍ମେସୁ ନିବ୍ବିନ୍ଦନଵସେନ। ଜନନଂ ଜାତି, ଖନ୍ଧାନଂ ପାତୁଭାଵୋତି ଆହ ''ଜାତିଯାତି ଖନ୍ଧନିବ୍ବତ୍ତିତୋ''ତି, ଖନ୍ଧାନଂ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଭଵେ ଅପରାପରଂ ନିବ୍ବତ୍ତିତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଖନ୍ଧପରିପାକୋ ଏକଭଵପରିଯାପନ୍ନାନଂ ଖନ୍ଧାନଂ ପୁରାଣଭାଵୋ। ଏକଭଵପରିଯାପନ୍ନଜୀଵିତିନ୍ଦ୍ରିଯପ୍ପବନ୍ଧଵିଚ୍ଛେଦଵସେନ ଖନ୍ଧାନଂ ଭେଦୋ ଇଧ ମରଣନ୍ତି ଆହ ''ମରଣେନାତି ଖନ୍ଧଭେଦତୋ''ତି। ଅନ୍ତୋନିଜ୍ଝାନଂ ଚିତ୍ତସନ୍ତାପୋ। ପରିଦେଵୋ ନାମ ଞାତିବ୍ୟସନାଦୀହି ଫୁଟ୍ଠସ୍ସ ଵାଚାଵିପ୍ପଲାପୋ। ସୋ ଚ ସୋକସମୁଟ୍ଠାନୋତି ଆହ ''ତନ୍ନିସ୍ସିତଲାଲପ୍ପିତଲକ୍ଖଣେହି ପରିଦେଵେହୀ''ତି। ଲାଲପ୍ପିତଂ ଵାଚାଵିପ୍ପଲାପୋ, ସୋ ଚ ଅତ୍ଥତୋ ସଦ୍ଦୋଯେଵ।

ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ଇଧ କାଯିକଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଅଧିପ୍ପେତନ୍ତି ଆହ ‘‘କାଯପଟିପୀଳଅନଦୁକ୍ଖେହୀ’’ତି। ମନୋୱିଘାତଦୋମନସ୍ସେହୀତି ମନସୋ ୱିଘାତକରେହି ଦୋମନସ୍ସେହି। ବ୍ଯାପାଦସମ୍ପଯୋଗେନ ମନସୋ ୱିହନନରସଞ୍ହି ଦୋମନସ୍ସଂ। ଭୁସୋ ଆଯାସୋ ଉପାଯାସୋ ଯଥା ‘‘ଭୁସମାଦାନଂ ଉପାଦାନ’’ନ୍ତି, ସୋ ଚ ଅତ୍ଥତୋ ଞାତିବ୍ଯସନାଦୀହି ଫୁଟ୍ଠସ୍ସ ଅଧିମତ୍ତଚେତୋଦୁକ୍ଖପ୍ପଭାୱିତୋ ଦୋସୋଯେୱ। କାଯଚିତ୍ତାନଞ୍ହି ଆଯାସନୱସେନ ଦୋସସ୍ସେୱ ପୱତ୍ତିଆକାରୋ ଉପାଯାସୋତି ୱୁଚ୍ଚତି ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧପରିଯାପନ୍ନୋ। ତଂ ଚୁଦ୍ଦସହି ଅକୁସଲଚେତସିକେହି ଅଞ୍ଞୋ ଏକୋ ଚେତସିକଧମ୍ମୋତି ଏକେ। ଯଂ ୱିସାଦୋତି ଚ ୱଦନ୍ତି।

ସଂଯୋଜନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭। କଣ୍ହସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୭। ସତ୍ତମେ ଯଥା ‘‘କଣ୍ହା ଗାୱୀ’’ତିଆଦୀସୁ କାଳଅୱଣ୍ଣେନ ସମନ୍ନାଗତା ‘‘କଣ୍ହା’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ନ ଏୱଂ କାଳଅୱଣ୍ଣତାଯ ଧମ୍ମା ‘‘କଣ୍ହା’’ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି, ଅଥ ଖୋ କଣ୍ହାଭିଜାତିନିବ୍ବତ୍ତିହେତୁତୋ ଅପ୍ପଭସ୍ସରଭାୱକରଣତୋ ୱା ‘‘କଣ୍ହା’’ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ନ କାଳଅୱଣ୍ଣତାଯା’’ତିଆଦିମାହ। କଣ୍ହତାଯାତି କଣ୍ହାଭିଜାତିତାଯ। କଣ୍ହାଭିଜାତୀତି ଚ ଅପାଯା ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି ମନୁସ୍ସେସୁ ଚ ଦୋଭଗ୍ଗିଯଂ। ସରସେନାତି ସଭାୱେନ। ନ ହିରୀଯତି ନ ଲଜ୍ଜତୀତି ଅହିରିକୋ, ପୁଗ୍ଗଲୋ, ଚିତ୍ତଂ, ତଂ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମସମୁଦାଯୋ ୱା। ତସ୍ସ ଭାୱୋ ଅହିରିକ୍କନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବେ ଏକସ୍ସ କ-କାରସ୍ସ ଲୋପଂ କତ୍ୱା ଅହିରିକନ୍ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ ‘‘ଅହିରିକନ୍ତି ଅହିରିକଭାୱୋ’’ତି। ନ ଓତ୍ତପ୍ପତୀତି ଅନୋତ୍ତାପୀ, ପୁଗ୍ଗଲୋ, ଯଥାୱୁତ୍ତଧମ୍ମସମୁଦାଯୋ ୱା, ତସ୍ସ ଭାୱୋ ଅନୋତ୍ତପ୍ପନ୍ତି ଆହ ‘‘ଅନୋତ୍ତାପିଭାୱୋ’’ତି।

କଣ୍ହସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୮। ସୁକ୍କସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୮। ଅଟ୍ଠମେ ‘‘ସୁକ୍କଂ ୱତ୍ଥ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ ନ ୱଣ୍ଣସୁକ୍କତାଯ ଧମ୍ମାନଂ ସୁକ୍କତା, ଅଥ ଖୋ ସୁକ୍କାଭିଜାତିହେତୁତୋ ପଭସ୍ସରଭାୱକରଣତୋ ଚାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ନ ୱଣ୍ଣସୁକ୍କତାଯା’’ତିଆଦିମାହ। ସୁକ୍କତାଯାତି ସୁକ୍କାଭିଜାତିତାଯ। ହିରୀ ପାପଧମ୍ମେ ଗୂଥଂ ୱିଯ ପସ୍ସନ୍ତୀ ଜିଗୁଚ୍ଛତୀତି ଆହ ‘‘ପାପତୋ ଜିଗୁଚ୍ଛନଲକ୍ଖଣା ହିରୀ’’ତି। ଓତ୍ତପ୍ପଂ ତେ ଉଣ୍ହଂ ୱିଯ ପସ୍ସନ୍ତଂ ତତୋ ଭାଯତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଭାଯନଲକ୍ଖଣଂ ଓତପ୍ପ’’ନ୍ତି। ଇଦଞ୍ଚ ହିରୋତ୍ତପ୍ପଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞୱିପ୍ପଯୋଗୀ ପାପତୋ ୱିମୁଖଭୂତଞ୍ଚ, ତସ୍ମା ନେସଂ ଇଦଂ ନାନାକରଣଂ – ଅଜ୍ଝତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନା ହିରୀ, ବହିଦ୍ଧାସମୁଟ୍ଠାନଂ ଓତ୍ତପ୍ପଂ। ଅତ୍ତାଧିପତି ହିରୀ, ଲୋକାଧିପତି ଓତପ୍ପଂ। ଲଜ୍ଜାସଭାୱସଣ୍ଠିତା ହିରୀ, ଭଯସଭାୱସଣ୍ଠିତଂ ଓତ୍ତପ୍ପଂ। ସପ୍ପତିସ୍ସୱଲକ୍ଖଣା ହିରୀ, ୱଜ୍ଜଭୀରୁକଭଯଦସ୍ସାୱିଲକ୍ଖଣଂ ଓତ୍ତପ୍ପନ୍ତି।

ତତ୍ଥ ଅଜ୍ଝତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନଂ ହିରିଂ ଚତୂହି କାରଣେହି ସମୁଟ୍ଠାପେତି ଜାତିଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତ୍ୱା, ୱଯଂ, ସୂରଭାୱଂ, ବାହୁସଚ୍ଚଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତ୍ୱା। କଥଂ? ‘‘ପାପକରଣଂ ନାମେତଂ ନ ଜାତିସମ୍ପନ୍ନାନଂ କମ୍ମଂ, ହୀନଜଚ୍ଚାନଂ କେୱଟ୍ଟାଦୀନଂ କମ୍ମଂ, ମାଦିସସ୍ସ ଜାତିସମ୍ପନ୍ନସ୍ସ ଇଦଂ କାତୁଂ ନ ଯୁତ୍ତ’’ନ୍ତି ଏୱଂ ତାୱ ଜାତିଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତ୍ୱା ପାପଂ ଅକରୋନ୍ତୋ ହିରିଂ ସମୁଟ୍ଠାପେତି। ତଥା ‘‘ପାପକରଣଂ ନାମେତଂ ଦହରେହି କତ୍ତବ୍ବଂ କମ୍ମଂ, ମାଦିସସ୍ସ ୱଯେ ଠିତସ୍ସ ଇଦଂ କାତୁଂ ନ ଯୁତ୍ତ’’ନ୍ତି ଏୱଂ ୱଯଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତ୍ୱା ପାପଂ ଅକରୋନ୍ତୋ ହିରିଂ ସମୁଟ୍ଠାପେତି। ତଥା ‘‘ପାପକରଣଂ ନାମେତଂ ଦୁବ୍ବଲଜାତିକାନଂ କମ୍ମଂ, ମାଦିସସ୍ସ ସୂରଭାୱସମ୍ପନ୍ନସ୍ସ ଇଦଂ କାତୁଂ ନ ଯୁତ୍ତ’’ନ୍ତି ଏୱଂ ସୂରଭାୱଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତ୍ୱା ପାପଂ ଅକରୋନ୍ତୋ ହିରିଂ ସମୁଟ୍ଠାପେତି। ତଥା ‘‘ପାପକମ୍ମଂ ନାମେତଂ ଅନ୍ଧବାଲାନଂ କମ୍ମଂ, ନ ପଣ୍ଡିତାନଂ, ମାଦିସସ୍ସ ପଣ୍ଡିତସ୍ସ ବହୁସ୍ସୁତସ୍ସ ଇଦଂ କାତୁଂ ନ ଯୁତ୍ତ’’ନ୍ତି ଏୱଂ ବାହୁସଚ୍ଚଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତ୍ୱା ପାପଂ ଅକରୋନ୍ତୋ ହିରିଂ ସମୁଟ୍ଠାପେତି। ଏୱଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନଂ ହିରିଂ ଚତୂହି କାରଣେହି ସମୁଟ୍ଠାପେତି, ସମୁଟ୍ଠାପେନ୍ତୋ ଚ ହିରିଂ ନିସ୍ସାଯ ପାପକମ୍ମଂ ନ କରୋତି।

କଥଂ ବହିଦ୍ଧାସମୁଟ୍ଠାନଂ ଓତ୍ତପ୍ପଂ? ‘‘ସଚେ ତ୍ୱଂ ପାପକମ୍ମଂ କରିସ୍ସସି, ଚତୂସୁ ପରିସାସୁ ଗରହପ୍ପତ୍ତୋ ଭୱିସ୍ସସି, ତତୋ ତଂ ସୀଲୱନ୍ତୋ ସବ୍ରହ୍ମଚାରୀ ୱିୱଜ୍ଜିସ୍ସନ୍ତୀ’’ତି ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତ୍ୱା ବହିଦ୍ଧାସମୁଟ୍ଠାନଂ ଓତ୍ତପ୍ପଂ ନିସ୍ସାଯ ପାପକମ୍ମଂ ନ କରୋତି। ଏୱଂ ବହିଦ୍ଧାସମୁଟ୍ଠାନଂ ଓତ୍ତପ୍ପଂ।

କଥଂ ଅତ୍ତାଧିପତି ହିରୀ? ଇଧେକଚ୍ଚୋ କୁଲପୁତ୍ତୋ ଅତ୍ତାନଂ ଅଧିପତିଂ ଜେଟ୍ଠକଂ କତ୍ୱା ‘‘ମାଦିସସ୍ସ ସଦ୍ଧାପବ୍ବଜିତସ୍ସ ବହୁସ୍ସୁତସ୍ସ ଧୁତଧରସ୍ସ ନ ଯୁତ୍ତଂ ପାପକମ୍ମଂ କାତୁ’’ନ୍ତି ପାପଂ ନ କରୋତି। ଏୱଂ ଅତ୍ତାଧିପତି ହିରୀ। ତେନାହ ଭଗୱା ‘‘ସୋ ଅତ୍ତାନଂଯେୱ ଅଧିପତିଂ କରିତ୍ୱା ଅକୁସଲଂ ପଜହତି,

କୁସଲଂ ଭାୱେତି, ସାୱଜ୍ଜଂ ପଜହତି, ଅନୱଜ୍ଜଂ ଭାୱେତି, ସୁଦ୍ଧଂ ଅତ୍ତାନଂ ପରିହରତୀ’’ତି (ଅ। ନି। ୩।୪୦)।

କଥଂ ଲୋକାଧିପତି ଓତ୍ତପ୍ପଂ? ଇଧେକଚ୍ଚୋ କୁଲପୁତ୍ତୋ ଲୋକଂ ଅଧିପତିଂ ଜେଟ୍ଠକଂ କତ୍ୱା ‘‘ସଚେ ଖୋ ତ୍ୱଂ ପାପକମ୍ମଂ କରେୟ୍ୟାସି, ସବ୍ରହ୍ମଚାରିନୋ ତାୱ ତଂ ଜାନିସ୍ସନ୍ତି, ମହିଦ୍ଧିକା ମହାନୁଭାୱା ଲୋକେ ଚ ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣା ଦେୱତା ଚ, ତସ୍ମା ତେ ନ ୟୁତ୍ତଂ ପାପଂ କାତୁ’’ନ୍ତି ପାପକମ୍ମଂ ନ କରୋତି। ୟଥାହ – ‘‘ମହା ଖୋ ପନାୟଂ ଲୋକସନ୍ନିୱାସୋ, ମହନ୍ତସ୍ମିଂ ଖୋ ପନ ଲୋକସନ୍ନିୱାସେ ସନ୍ତି ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣା ଇଦ୍ଧିମନ୍ତୋ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁକା ପରଚିତ୍ତୱିଦୁନୋ। ତେ ଦୂରତୋପି ପସ୍ସନ୍ତି, ଆସନ୍ନାପି ନ ଦିସ୍ସନ୍ତି, ଚେତସାପି ଚିତ୍ତଂ ଜାନନ୍ତି, ତେପି ମଂ ଏୱଂ ଜାନିସ୍ସନ୍ତି ‘ପସ୍ସଥ, ଭୋ, ଇମଂ କୁଲପୁତ୍ତଂ, ସଦ୍ଧା ଅଗାରସ୍ମା ଅନଗାରିୟଂ ପବ୍ବଜିତୋ ସମାନୋ ୱୋକିଣ୍ଣୋ ୱିହରତି ପାପକେହି ଅକୁସଲେହି ଧମ୍ମେହୀ’ତି। ସନ୍ତି ଦେୱତା ଇଦ୍ଧିମନ୍ତିନିୟୋ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁକା ପରଚିତ୍ତୱିଦୁନିୟୋ, ତା ଦୂରତୋପି ପସ୍ସନ୍ତି, ଆସନ୍ନାପି ନ ଦିସ୍ସନ୍ତି, ଚେତସାପି ଚିତ୍ତଂ ଜାନନ୍ତି, ତାପି ମଂ ଜାନିସ୍ସନ୍ତି ‘ପସ୍ସଥ, ଭୋ, ଇମଂ କୁଲପୁତ୍ତଂ, ସଦ୍ଧା ଅଗାରସ୍ମା ଅନଗାରିୟଂ ପବ୍ବଜିତୋ ସମାନୋ ୱୋକିଣ୍ଣୋ ୱିହରତି ପାପକେହି ଅକୁସଲେହି ଧମ୍ମେହୀ’ତି… ପେ… ସୋ ଲୋକଂୟେୱ ଅଧିପତିଂ କରିତ୍ୱା ଅକୁସଲଂ…ପେ… ପରିହରତୀ’’ତି। ଏୱଂ ଲୋକାଧିପତି ଓତ୍ତପ୍ପଂ।

ଲଜ୍ଜାସଭାୱସଣ୍ଠିତାତି ଏତ୍ଥ ଲଜ୍ଜାତି ଲଜ୍ଜନାକାରୋ, ତେନ ସଭାୱେନ ସଣ୍ଠିତା ହିରୀ। ଭୟନ୍ତି ଅପାୟଭୟଂ, ତେନ ସଭାୱେନ ସଣ୍ଠିତଂ ଓତ୍ତପ୍ପଂ। ତଦୁଭୟଂ ପାପପରିୱଜ୍ଜନେ ପାକଟଂ ହୋତି। ତତ୍ଥ ୟଥା ଦ୍ୱୀସୁ ଅୟୋଗୁଳେସୁ ଏକୋ ସୀତଲୋ ଭୱେୟ୍ୟ ଗୂଥମକ୍ଖିତୋ, ଏକୋ ଉଣ୍ହୋ ଆଦିତ୍ତୋ। ତେସୁ ୟଥା ସୀତଲଂ ଗୂଥମକ୍ଖିତତ୍ତା ଜିଗୁଚ୍ଛନ୍ତୋ ୱିଞ୍ଞୁଜାତିକୋ ନ ଗଣ୍ହାତି, ଇତରଂ ଡାହଭୟେନ। ଏୱଂ ପଣ୍ଡିତୋ ଲଜ୍ଜାୟ ଜିଗୁଚ୍ଛନ୍ତୋ ପାପଂ ନ କରୋତି, ଓତ୍ତପ୍ପେନ ଅପାୟଭୟଭୀତୋ ପାପଂ ନ କରୋତି, ଏୱଂ ଲଜ୍ଜାସଭାୱସଣ୍ଠିତା ହିରୀ, ଭୟସଭାୱସଣ୍ଠିତଂ ଓତ୍ତପ୍ପଂ।

କଥଂ ସପ୍ପତିସ୍ସୱଲକ୍ଖଣା ହିରୀ, ୱଜ୍ଜଭୀରୁକଭୟଦସ୍ସାୱିଲକ୍ଖଣଂ ଓତ୍ତପ୍ପଂ? ଏକଚ୍ଚୋ ହି ଜାତିମହତ୍ତପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣା, ସତ୍ଥୁମହତ୍ତପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣା, ଦାୟଜ୍ଜମହତ୍ତପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣା, ସବ୍ରହ୍ମଚାରିମହତ୍ତପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣାତି ଏୱଂ ଚତୂହି କାରଣେହି ତତ୍ଥ ଗାରୱେନ ସପ୍ପତିସ୍ସୱଲକ୍ଖଣଂ ହିରିଂ ସମୁଟ୍ଠାପେତ୍ୱା ପାପଂ ନ କରୋତି। ଏକଚ୍ଚୋ ଅତ୍ତାନୁୱାଦଭୟଂ, ପରାନୁୱାଦଭୟଂ, ଦଣ୍ଡଭୟଂ, ଦୁଗ୍ଗତିଭୟନ୍ତି ଏୱଂ ଚତୂହି କାରଣେହି ୱଜ୍ଜତୋ ଭାୟନ୍ତୋ ୱଜ୍ଜଭୀରୁକଭୟଦସ୍ସାୱିଲକ୍ଖଣଂ ଓତ୍ତପ୍ପଂ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାପେତ୍ୱା ପାପକମ୍ମଂ ନ କରୋତି। ଏତ୍ଥ ଚ ଅଜ୍ଝତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନାଦିତା ହିରୋତ୍ତପ୍ପାନଂ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ପାକଟଭାୱେନ ୱୁତ୍ତା, ନ ପନ ନେସଂ କଦାଚି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞୱିପ୍ପୟୋଗୋ। ନ ହି ଲଜ୍ଜନଂ ନିବ୍ଭୟଂ, ପାପଭୟଂ ୱା ଅଲଜ୍ଜନଂ ଅତ୍ଥୀତି। ଏୱମେତ୍ଥ ୱିତ୍ଥାରତୋ ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନା ୱେଦିତବ୍ବା।

ସୁକ୍କସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯। ଚରିୟସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୯। ନୱମେ ଲୋକନ୍ତି ସତ୍ତଲୋକଂ। ସନ୍ଧାରେନ୍ତୀତି ଆଚାରସନ୍ଧାରଣୱସେନ ଧାରେନ୍ତି। ଠପେନ୍ତୀତି ମରିୟାଦାୟଂ ଠପେନ୍ତି। ରକ୍ଖନ୍ତୀତି ଆଚାରସନ୍ଧାରଣେନ ମରିୟାଦାୟଂ ଠପେତ୍ୱା ରକ୍ଖନ୍ତି। ଗରୁଚିତ୍ତୀକାରୱସେନ ନ ପଞ୍ଞାୟେଥାତି ଗରୁଂ କତ୍ୱା ଚିତ୍ତେ କରଣୱସେନ ନ ପଞ୍ଞାୟେଥ, ଅୟମାଚାରୋ ନ ଲବ୍ଭେୟ୍ୟ। ମାତୁଚ୍ଛାତି ୱାତି ଏତ୍ଥ ଇତି-ସଦ୍ଦୋ ଆଦ୍ୟତ୍ଥୋ। ତେନ ମାତୁଲାନୀତି ୱା ଆଚରିୟଭରିୟାତି ୱା ଗରୂନଂ ଦାରାତି ୱାତି ଇମେ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ତତ୍ଥ ମାତୁ ଭଗିନୀ ମାତୁଚ୍ଛା। ମାତୁଲଭରିୟା ମାତୁଲାନୀ। ଗରୂନଂ ଦାରା ମହାପିତୁଚୂଳପିତୁଜେଟ୍ଠଭାତୁଆଦୀନଂ ଗରୁଟ୍ଠାନିୟାନଂ ଭରିୟା। ୟଥା ଅଜେଳକାତିଆଦୀସୁ ଅୟଂ ସଙ୍ଖେପତ୍ଥୋ – ୟଥା ଅଜେଳକାଦୟୋ ତିରଚ୍ଛାନା ହିରୋତ୍ତପ୍ପରହିତା ମାତାତି ସଞ୍ଞଂ ଅକତ୍ୱା ଭିନ୍ନମରିୟାଦା ସବ୍ବତ୍ଥ ସମ୍ଭେଦେନ ୱତ୍ତନ୍ତି, ଏୱମୟଂ ମନୁସ୍ସଲୋକୋ ୟଦି ଲୋକପାଲଧମ୍ମା ନ ଭୱେୟ୍ୟୁଂ, ସବ୍ବତ୍ଥ ସମ୍ଭେଦେନ ୱତ୍ତେୟ୍ୟ। ୟସ୍ମା ପନିମେ ଲୋକପାଲକଧମ୍ମା ଲୋକଂ ପାଲେନ୍ତି, ତସ୍ମା ନତ୍ଥି ସମ୍ଭେଦୋତି।

ଚରିୟସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦। ୱସ୍ସୂପନାୟିକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୦। ଦସମେ ଅପଞ୍ଞତ୍ତାତି ଅନନୁଞ୍ଞାତା, ଅୱିହିତା ୱା। ୱସ୍ସେତି ୱସ୍ସାରତ୍ତଂ ସନ୍ଧାୟ ୱଦତି, ଉତୁୱସ୍ସେତି ହେମନ୍ତଂ ସନ୍ଧାୟ। ଏକିନ୍ଦ୍ରିୟଂ ଜୀୱଂ ୱିହେଠେନ୍ତାତି ରୁକ୍ଖଲତାଦୀସୁ ଜୀୱସଞ୍ଞିତାୟ ଏୱମାହଂସୁ। ଏକିନ୍ଦ୍ରିୟନ୍ତି ଚ କାୟିନ୍ଦ୍ରିୟଂ ଅତ୍ଥୀତି ମଞ୍ଞମାନା ୱଦନ୍ତି। ସଙ୍ଘାତଂ ଆପାଦେନ୍ତାତି ୱିନାସଂ ଆପାଦେନ୍ତା। ସଂକସାୟିସ୍ସନ୍ତୀତି ଅପ୍ପୋସ୍ସୁକ୍କା ନିବଦ୍ଧୱାସଂ ୱସିସ୍ସନ୍ତି। ଅପରଜ୍ଜୁଗତାୟ ଆସାଳ୍ହିୟା ଉପଗନ୍ତବ୍ବାତି ଏତ୍ଥ ଅପରଜ୍ଜୁ ଗତାୟ ଅସ୍ସାତି ଅପରଜ୍ଜୁଗତା, ତସ୍ସା ଅପରଜ୍ଜୁଗତାୟ ଅତିକ୍କନ୍ତାୟ, ଅପରସ୍ମିଂ ଦିୱସେତି ଅତ୍ଥୋ, ତସ୍ମା ଆସାଳ୍ହିପୁଣ୍ଣମାୟ ଅନନ୍ତରେ ପାଟିପଦଦିୱସେ ଉପଗନ୍ତବ୍ବାତି

ଏୱମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ମାସଗତାୟ ଆସାଳ୍ହିୟା ଉପଗନ୍ତବ୍ବାତି ମାସୋ ଗତାୟ ଅସ୍ସାତି ମାସଗତା, ତସ୍ସା ମାସଗତାୟ ଅତିକ୍କନ୍ତାୟ, ମାସେ ପରିପୁଣ୍ଣେତି ଅତ୍ଥୋ। ତସ୍ମା ଆସାଳ୍ହିପୁଣ୍ଣମତୋ ପରାୟ ପୁଣ୍ଣମାୟ ଅନନ୍ତରେ ପାଟିପଦଦିୱସେ ଉପଗନ୍ତବ୍ବାତି ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ୱସ୍ସୂପନାୟିକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

କମ୍ମକାରଣୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନାୟ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ଅଧିକରଣୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା

୧୧। ଦୁତିୟୱଗ୍ଗସ୍ସ ପଠମେ ଅପ୍ପଟିସଙ୍ଖାନେ ନ କମ୍ପତୀତି ପଟିସଙ୍ଖାନବଲଂ, ଉପପରିକ୍ଖନପଞ୍ଞାୟେତଂ ନାମଂ। ୱୀରିୟସୀସେନ ସତ୍ତ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗେ ଭାୱେନ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ବଲଂ ଭାୱନାବଲଂ। ୱୀରିୟୁପତ୍ଥମ୍ଭେନ ହି କୁସଲଭାୱନା ବଲୱତୀ ଥିରା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତଥା ଉପ୍ପନ୍ନା ବଲୱତୀ କୁସଲଭାୱନା ବଲୱନ୍ତୋ ସତ୍ତ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗାତିପି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ଅତ୍ଥତୋ ୱୀରିୟସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସୀସେନ ସତ୍ତ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗା ହୋନ୍ତି। ୱୁତ୍ତମ୍ପି ଚେତଂ – ‘‘ତତ୍ଥ କତମଂ ଭାୱନାବଲଂ? ୟା କୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଆସେୱନା ଭାୱନା ବହୁଲୀକମ୍ମଂ, ଇଦଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଭାୱନାବଲଂ। ସତ୍ତପି ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗା ଭାୱନାବଲ’’ନ୍ତି (ଧ। ସ। ୧୩୬୧)।

ଅକମ୍ପିୟଟ୍ଠେନାତି ପଟିପକ୍ଖେହି ଅକମ୍ପନୀୟଟ୍ଠେନ। ଦୁରଭିଭୱନଟ୍ଠେନାତି ଦୁରଭିଭୱନୀୟଟ୍ଠେନ। ଅନଜ୍ଝୋମଦ୍ଦନଟ୍ଠେନାତି ଅଧିଭୱିତ୍ୱା ଅନୱମଦ୍ଦନଟ୍ଠେନ। ଏତାନୀତି ଏତାନି ୟଥାୱୁତ୍ତାନି ଦ୍ୱେପି ବଲାନି। ଏତଦଗ୍ଗଂ ନାଗତନ୍ତି ‘‘ଏତଦଗ୍ଗଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ବଲାନଂ ୟଦିଦଂ ଭାୱନାବଲ’’ନ୍ତି ଏୱମେତ୍ଥ ଏତଦଗ୍ଗଂ ନାଗତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

୧୨। ଦୁତିୟେ ୱିୱେକଂ ନିସ୍ସିତନ୍ତି ୱିୱେକନିସ୍ସିତଂ, ୟଥା ୱା ୱିୱେକୱସେନ ପୱତ୍ତଂ ଝାନଂ ‘‘ୱିୱେକଜ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ, ଏୱଂ ୱିୱେକୱସେନ ପୱତ୍ତୋ ସତିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋ ‘‘ୱିୱେକନିସ୍ସିତୋ’’ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ନିସ୍ସୟପଚ୍ଚୟୋ ଚ ୱିପସ୍ସନାମଗ୍ଗାନଂ ୱସେନ ମଗ୍ଗଫଲାନଂ ୱେଦିତବ୍ବୋ, ଅସତିପି ୱା ପୁବ୍ବାପରଭାୱେ ‘‘ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋ’’ତି ଏତ୍ଥ ପଚ୍ଚୟେନ ସମୁପ୍ପାଦନଂ ୱିୟ ଅୱିନାଭାୱିଧମ୍ମବ୍ୟାପାରା ନିସ୍ସୟନଭାୱନା ସମ୍ଭୱନ୍ତୀତି। ‘‘ତଦଙ୍ଗସମୁଚ୍ଛେଦନିସ୍ସରଣୱିୱେକନିସ୍ସିତ’’ନ୍ତି ୱତ୍ୱା ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିୱିୱେକନିସ୍ସିତସ୍ସ ଅୱଚନଂ ‘‘ସତିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗଂ ଭାୱେତୀ’’ତିଆଦିନା ଇଧ ଭାୱେତବ୍ବାନଂ ସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗାନଂ ୱୁତ୍ତତ୍ତା। ଭାୱିତବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସ୍ସ ହି ସଚ୍ଛିକାତବ୍ବା ବଲବୋଜ୍ଝଙ୍ଗା, ତେସଂ କିଚ୍ଚଂ ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିୱିୱେକୋ। ଅଜ୍ଝାସୟତୋତି ‘‘ନିବ୍ବାନଂ ସଚ୍ଛିକରିସ୍ସାମୀ’’ତି ପୱତ୍ତଅଜ୍ଝାସୟତୋ। ୟଦିପି ହି ୱିପସ୍ସନାକ୍ଖଣେ ସଙ୍ଖାରାରମ୍ମଣଂ ଚିତ୍ତଂ, ସଙ୍ଖାରେସୁ ପନ ଆଦୀନୱଂ ଦିସ୍ୱା ତପ୍ପଟିପକ୍ଖେ ନିବ୍ବାନେ ନିନ୍ନତାୟ ଅଜ୍ଝାସୟତୋ ନିସ୍ସରଣୱିୱେକନିସ୍ସିତୋ ହୋତି ଉଣ୍ହାଭିଭୂତସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ସୀତନିନ୍ନଚିତ୍ତତା ୱିୟ।

‘‘ପଞ୍ଚୱିଧୱିୱେକନିସ୍ସିତମ୍ପୀତି ଏକେ’’ତି ୱତ୍ୱା ତତ୍ଥ ୟଥାୱୁତ୍ତୱିୱେକତ୍ତୟତୋ ଅଞ୍ଞଂ ୱିୱେକଦ୍ୱୟଂ ଉଦ୍ଧରିତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ତେ ହୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଝାନକ୍ଖଣେ ତାୱ କିଚ୍ଚତୋ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନୱିୱେକନିସ୍ସିତଂ, ୱିପସ୍ସନାକ୍ଖଣେ ଅଜ୍ଝାସୟତୋ ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିୱିୱେକନିସ୍ସିତଂ ଭାୱେତୀତି ୱତ୍ତବ୍ବଂ ‘‘ଏୱାହଂ ଅନୁତ୍ତରଂ ୱିମୋକ୍ଖଂ ଉପସମ୍ପଜ୍ଜ ୱିହରିସ୍ସାମୀ’’ତି ତତ୍ଥ ନିନ୍ନଜ୍ଝାସୟତାୟ। ତେନାହ ‘‘ତସ୍ମା ତେସଂ ମତେନା’’ତିଆଦି। ହେଟ୍ଠା କସିଣଜ୍ଝାନଗ୍ଗହଣେନ ଆରୁପ୍ପାନମ୍ପି ଗହଣଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ, ତସ୍ମା ‘‘ଏତେସଂ ଝାନାନ’’ନ୍ତି ଇମିନାପି ତେସଂ ସଙ୍ଗହୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ୟସ୍ମା ପହାନୱିନୟୋ ୱିୟ ୱିରାଗନିରୋଧାପି ଇଧାଧିପ୍ପେତୱିୱେକେନ ଅତ୍ଥତୋ ନିବ୍ବିସିଟ୍ଠା, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଏସ ନୟୋ ୱିରାଗନିସ୍ସିତନ୍ତିଆଦୀସୂ’’ତି। ତେନାହ ‘‘ୱିୱେକତ୍ଥା ଏୱ ହି ୱିରାଗାଦୟୋ’’ତି।

ୱୋସ୍ସଗ୍ଗ-ସଦ୍ଦୋ ପରିଚ୍ଚାଗତ୍ଥୋ ପକ୍ଖନ୍ଦନତ୍ଥୋ ଚାତି ୱୋସ୍ସଗ୍ଗସ୍ସ ଦୁୱିଧତା ୱୁତ୍ତା। ୱୋସ୍ସଜ୍ଜନଞ୍ହି ପହାନଂ ୱିସ୍ସଟ୍ଠଭାୱେନ ନିରୋଧପକ୍ଖନ୍ଦନମ୍ପି ଚ । ତସ୍ମା ୱିପସ୍ସନାକ୍ଖଣେ ତଦଙ୍ଗୱସେନ ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ସମୁଚ୍ଛେଦୱସେନ ପଟିପକ୍ଖସ୍ସ ପହାନଂ ୱୋସ୍ସଗ୍ଗୋ, ତଥା ୱିପସ୍ସନାକ୍ଖଣେ ତନ୍ନିନ୍ନଭାୱେନ, ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ଆରମ୍ମଣକରଣେନ ୱିସ୍ସଟ୍ଠସଭାୱତା ୱୋସ୍ସଗ୍ଗୋତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ତେନେୱାହ ‘‘ତତ୍ଥ ପରିଚ୍ଚାଗୱୋସ୍ସଗ୍ଗୋ’’ତିଆଦି। ଅୟଂ ସତିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋତି ଅୟଂ ମିସ୍ସକୱସେନ ୱୁତ୍ତୋ ସତିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋ। ୟଥାୱୁତ୍ତେନ ପକାରେନାତି ତଦଙ୍ଗପ୍ପହାନସମୁଚ୍ଛେଦପ୍ପହାନପ୍ପକାରେନ ତନ୍ନିନ୍ନତଦାରମ୍ମଣପ୍ପକାରେନ ଚ। ପୁବ୍ବେ ୱୋସ୍ସଗ୍ଗୱଚନସ୍ସେୱ ଅତ୍ଥସ୍ସ ୱୁତ୍ତତ୍ତା ଆହ ‘‘ସକଲେନ ୱଚନେନା’’ତି। ପରିଣମନ୍ତନ୍ତି ୱିପସ୍ସନାକ୍ଖଣେ ତଦଙ୍ଗତନ୍ନିନ୍ନପ୍ପକାରେନ ପରିଣମନ୍ତଂ। ପରିଣତନ୍ତି ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ସମୁଚ୍ଛେଦତଦାରମ୍ମଣପ୍ପକାରେନ ପରିଣତଂ। ପରିଣାମୋ ନାମ ଇଧ ପରିପାକୋତି ଆହ ‘‘ପରିପଚ୍ଚନ୍ତଂ ପରିପକ୍କଞ୍ଚା’’ତି। ପରିପାକୋ ଚ ଆସେୱନଲାଭେନ ଲଦ୍ଧସାମତ୍ଥିୟସ୍ସ କିଲେସେ ପରିଚ୍ଚଜିତୁଂ ନିବ୍ବାନଂ ପକ୍ଖନ୍ଦିତୁଂ ତିକ୍ଖୱିସଦଭାୱୋ। ତେନାହ ‘‘ଅୟଞ୍ହୀ’’ତିଆଦି। ଏସ ନୟୋତି ୟ୍ୱାୟଂ ନୟୋ ‘‘ୱିୱେକନିସ୍ସିତ’’ନ୍ତିଆଦିନା ସତିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗେ ୱୁତ୍ତୋ, ସେସେସୁ ଧମ୍ମୱିଚୟସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ, ଏୱଂ ତତ୍ଥ ନେତବ୍ବନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

‘‘ୱିୱେକନିସ୍ସିତ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ ଲବ୍ଭମାନମତ୍ଥଂ ସାମଞ୍ଞତୋ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ଇଧାଧିପ୍ପେତମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଇଧ ପନା’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ସବ୍ବସଙ୍ଖତେହୀତି ସବ୍ବେହି ପଚ୍ଚୟସମୁପ୍ପନ୍ନଧମ୍ମେହି। ସବ୍ବେସନ୍ତି ସଙ୍ଖତଧମ୍ମାନଂ। ୱିୱେକଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱାତି ନିବ୍ବାନସଙ୍ଖାତଂ ୱିୱେକଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା। ତଞ୍ଚ ଖୋତି ତଦେୱ ସତିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗଂ।

୧୩। ତତିଯେ ଚିତ୍ତେକଗ୍ଗତ୍ଥାଯାତି ଚିତ୍ତସମାଧାନତ୍ଥାଯ, ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମେ ସୁଖୱିହାରାଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ଚିତ୍ତେକଗ୍ଗତାସୀସେନ ହି ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମସୁଖୱିହାରୋ ୱୁତ୍ତୋ। ସୁକ୍ଖୱିପସ୍ସକଖୀଣାସୱାନଂ ୱସେନ ହେତଂ ୱୁତ୍ତଂ। ତେ ହି ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ‘‘ଏକଗ୍ଗଚିତ୍ତା ସୁଖଂ ଦିୱସଂ ୱିହରିସ୍ସାମା’’ତି ଇଚ୍ଚେୱ କସିଣପରିକମ୍ମଂ କତ୍ୱା ଅଟ୍ଠ ସମାପତ୍ତିଯୋ ନିବ୍ବତ୍ତେନ୍ତି। ୱିପସ୍ସନାପାଦକତ୍ଥାଯାତିଆଦୀସୁ ପନ ସେକ୍ଖପୁଥୁଜ୍ଜନା ‘‘ସମାପତ୍ତିତୋ ୱୁଟ୍ଠାଯ ସମାହିତେନ ଚିତ୍ତେନ ୱିପସ୍ସାମା’’ତି ନିବ୍ବତ୍ତେନ୍ତା ୱିପସ୍ସନାପାଦକତ୍ଥାଯ ଭାୱେନ୍ତି।

ଯେ ପନ ଅଟ୍ଠ ସମାପତ୍ତିଯୋ ନିବ୍ବତ୍ତେତ୍ୱା ଅଭିଞ୍ଞାପାଦକଜ୍ଝାନଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ସମାପତ୍ତିତୋ ୱୁଟ୍ଠାଯ ‘‘ଏକୋପି ହୁତ୍ୱା ବହୁଧା ହୋତୀ’’ତି (ଦୀ। ନି। ୧।୨୩୮; ମ। ନି। ୧।୧୪୭; ସଂ। ନି। ୨।୭୦; ୫।୮୩୪, ୮୪୨) ୱୁତ୍ତନଯା ଅଭିଞ୍ଞାଯୋ ପତ୍ଥେନ୍ତା ନିବ୍ବତ୍ତେନ୍ତି, ତେ ଅଭିଞ୍ଞାପାଦକତ୍ଥାଯ ଭାୱେନ୍ତି। ଯେ ଅଟ୍ଠ ସମାପତ୍ତିଯୋ ନିବ୍ବତ୍ତେତ୍ୱା ନିରୋଧସମାପତ୍ତିଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ‘‘ସତ୍ତାହଂ ଅଚିତ୍ତା ହୁତ୍ୱା ଦିଟ୍ଠେୱ ଧମ୍ମେ ନିରୋଧଂ ନିବ୍ବାନଂ ପତ୍ୱା ସୁଖଂ ୱିହରିସ୍ସାମା’’ତି ନିବ୍ବତ୍ତେନ୍ତି, ତେ ନିରୋଧପାଦକତ୍ଥାଯ ଭାୱେନ୍ତି। ଯେ ପନ ଅଟ୍ଠ ସମାପତ୍ତିଯୋ ନିବ୍ବତ୍ତେତ୍ୱା ‘‘ଅପରିହୀନଜ୍ଝାନା ବ୍ରହ୍ମଲୋକେ ଉପ୍ପଜ୍ଜିସ୍ସାମା’’ତି ନିବ୍ବତ୍ତେନ୍ତି, ତେ ଭୱୱିସେସତ୍ଥାଯ ଭାୱେନ୍ତି।

ଯୁତ୍ତଂ ତାୱ ଚିତ୍ତେକଗ୍ଗତାଯ ଭୱୱିସେସତ୍ଥତା ୱିଯ ୱିପସ୍ସନାପାଦକତ୍ଥତାପି ଚତୁକ୍କଜ୍ଝାନସାଧାରଣାତି ତେସଂ ୱସେନ ‘‘ଚତ୍ତାରି ଝାନାନୀ’’ତି ୱଚନଂ, ଅଭିଞ୍ଞାପାଦକତ୍ଥତା ପନ ନିରୋଧପାଦକତ୍ଥତା ଚ ଚତୁତ୍ଥସ୍ସେୱ ଝାନସ୍ସ ଆୱେଣିକା, ସା କଥଂ ଚତୁକ୍କଜ୍ଝାନସାଧାରଣା ୱୁତ୍ତାତି? ପରମ୍ପରାଧିଟ୍ଠାନଭାୱତୋ। ପଦଟ୍ଠାନପଦଟ୍ଠାନମ୍ପି ହି ପଦଟ୍ଠାନନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି କାରଣକାରଣନ୍ତି ଯଥା ‘‘ତିଣେହି ଭତ୍ତଂ ସିଦ୍ଧ’’ନ୍ତି।

୧୪। ଚତୁତ୍ଥେ ସସକସ୍ସ ଉପ୍ପତନଂ ୱିଯ ହୋତୀତି ପଥୱିଜିଗୁଚ୍ଛନସସକସ୍ସ ଉପ୍ପତନଂ ୱିଯ ହୋତି। ତତ୍ଥାଯଂ ଅତ୍ଥସଲ୍ଲାପିକା ଉପମା – ପଥୱୀ କିର ସସକଂ ଆହ – ‘‘ହେ ସସକା’’ତି। ସସକୋ ଆହ – ‘‘କୋ ଏସୋ’’ତି। କସ୍ମା ମମେୱ ଉପରି ସବ୍ବେରିଯାପଥେ କପ୍ପେନ୍ତୋ ଉଚ୍ଚାରପସ୍ସାୱଂ କରୋନ୍ତୋ ମଂ ନ ଜାନାସୀତି? ସୁଟ୍ଠୁ ତଯା ଅହଂ ଦିଟ୍ଠୋ, ମଯା ଅକ୍କନ୍ତଟ୍ଠାନଞ୍ହି ଅଙ୍ଗୁଲଗ୍ଗେହି ଫୁଟ୍ଠଟ୍ଠାନଂ ୱିଯ ହୋତି, ୱିସ୍ସଟ୍ଠୋଦକଂ ଅପ୍ପମତ୍ତକଂ, କରୀସଂ କଟକଫଲମତ୍ତଂ, ହତ୍ଥିଅସ୍ସାଦୀହି ପନ ଅକ୍କନ୍ତଟ୍ଠାନମ୍ପି ମହନ୍ତଂ, ପସ୍ସାୱୋପି ନେସଂ ଘଟମତ୍ତୋ, ଉଚ୍ଚାରୋପି ପଚ୍ଛିମତ୍ତୋ ହୋତି, ଅଲଂ ମଯ୍ହଂ ତଯାତି ଉପ୍ପତିତ୍ୱା ଅଞ୍ଞସ୍ମିଂ ଠାନେ ପତିତୋ। ତତୋ ନଂ ପଥୱୀ ଆହ – ‘‘ଅହୋ ଦୂରଂ ଗତୋପି ନନୁ ମଯ୍ହଂଯେୱ ଉପରି ପତିତୋସୀ’’ତି? ସୋ ପୁନ ତଂ ଜିଗୁଚ୍ଛନ୍ତୋ ଉପ୍ପତିତ୍ୱା ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ପତିତୋ। ଏୱଂ ୱସ୍ସସହସ୍ସମ୍ପି ଉପ୍ପତିତ୍ୱା ଉପ୍ପତିତ୍ୱା ପତମାନୋ ସସକୋ ନେୱ ପଥୱିଯା ଅନ୍ତଂ ପାପୁଣିତୁଂ ସକ୍କୋତି। ନ କୋଟିନ୍ତି ନ ପୁବ୍ବକୋଟିଂ। ଇତରେସନ୍ତି ୱିପଞ୍ଚିତଞ୍ଞୁନେଯ୍ୟପଦପରମାନଂ।

୧୫। ପଞ୍ଚମେ ସମଥେହି ଅଧିକରୀଯତି ୱୂପସମ୍ମତୀତି ଅଧିକରଣଂ, ଅଟ୍ଠାରସ ଭେଦକରୱତ୍ଥୂନି ନିସ୍ସାଯ ଉପ୍ପନ୍ନୋ ୱିୱାଦୋଯେୱ ୱିୱାଦାଧିକରଣଂ। ‘‘ଇଧ ଭିକ୍ଖୂ ଭିକ୍ଖୁଂ ଅନୁୱଦନ୍ତି ସୀଲୱିପତ୍ତିଯା ୱା’’ତିଆଦିନା (ଚୂଳଅୱ। ୨୧୫) ଚତସ୍ସୋ ୱିପତ୍ତିଯୋ ନିସ୍ସାଯ ଉପ୍ପନ୍ନୋ ଅନୁୱାଦୋଯେୱ ଅନୁୱାଦାଧିକରଣଂ। ପଞ୍ଚପି ଆପତ୍ତିକ୍ଖନ୍ଧା ଆପତ୍ତାଧିକରଣଂ। ‘‘ସତ୍ତପି ଆପତ୍ତିକ୍ଖନ୍ଧା ଆପତ୍ତାଧିକରଣ’’ନ୍ତି (ଚୂଳଅୱ। ୨୧୫) ୱଚନତୋ ଆପତ୍ତିଯେୱ ଆପତ୍ତାଧିକରଣଂ। ‘‘ଯା ସଙ୍ଘସ୍ସ କିଚ୍ଚଯତା କରଣୀଯତା ଅପଲୋକନକମ୍ମଂ ଞତ୍ତିକମ୍ମଂ ଞତ୍ତିଦୁତିଯକମ୍ମଂ ଞତ୍ତିଚତୁତ୍ଥକମ୍ମ’’ନ୍ତି (ଚୂଳଅୱ। ୨୧୫) ଏୱମାଗତଂ ଚତୁବ୍ବିଧଂ ସଙ୍ଘକିଚ୍ଚଂ କିଚ୍ଚାଧିକରଣନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ସେସମେତ୍ଥ ଉତ୍ତାନମେୱ।

୧୬। ଛଟ୍ଠେ ଅପାକଟନାମୋତି ‘‘ସେଲୋ, କୂଟଦନ୍ତୋ’’ତିଆଦିନା ଅନଭିଞ୍ଞାତୋ। ଯେନ ୱା କାରଣେନାତି ହେତୁମ୍ହି ଇଦଂ କରଣୱଚନଂ। ହେତୁଅତ୍ଥୋ ହି କିରିଯାକାରଣଂ, ନ କରଣଂ ୱିଯ କିରିଯତ୍ଥୋ, ତସ୍ମା ନାନପ୍ପକାରଗୁଣୱିସେସାଧିଗମତ୍ଥା ଇଧ ଉପସଙ୍କମନକିରିଯାତି ‘‘ଅନ୍ନେନ ୱସତି, ଅଜ୍ଝେନେନ ୱସତୀ’’ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ ହେତୁଅତ୍ଥମେୱେତଂ କରଣୱଚନଂ ଯୁତ୍ତଂ, ନ କରଣତ୍ଥଂ ତସ୍ସ ଅଯୁଜ୍ଜମାନତ୍ତାତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଯେନ ୱା କାରଣେନା’’ତି। ଅୱିଭାଗତୋ ସତତଂ ପୱତ୍ତିତନିରତିସଯସାଦୁୱିପୁଲାମତରସସଦ୍ଧମ୍ମଫଲତାଯ ସାଦୁଫଲନିଚ୍ଚଫଲିତମହାରୁକ୍ଖେନ ଭଗୱା ଉପମିତୋ। ସାଦୁଫଲୂପଭୋଗାଧିପ୍ପାଯଗ୍ଗହଣେନେୱ ହି ରୁକ୍ଖସ୍ସ ସାଦୁଫଲତା ଗହିତାତି। ଉପସଙ୍କମୀତି ଉପସଙ୍କନ୍ତୋ। ସମ୍ପତ୍ତକାମତାଯ ହି କିଞ୍ଚି ଠାନଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ତଂତଂପଦେସାତିକ୍କମନେନ ଉପସଙ୍କମି, ଉପସଙ୍କନ୍ତୋତି ଚ ୱତ୍ତବ୍ବତଂ ଲଭତି। ତେନାହ ‘‘ଗତୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତୀ’’ତି, ଉପଗତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱାତି ପୁବ୍ବକାଲକିରିଯାନିଦ୍ଦେସୋତି ଆହ ‘‘ଉପସଙ୍କମନପରିଯୋସାନଦୀପନ’’ନ୍ତି। ତତୋତି ଯଂ ଠାନଂ ପତ୍ତୋ ‘‘ଉପସଙ୍କମୀ’’ତି ୱୁତ୍ତୋ, ତତୋ ଉପଗତଟ୍ଠାନତୋ।

ଯଥା ଖମନୀଯାଦୀନି ପୁଚ୍ଛନ୍ତୋତି ଯଥା ଭଗୱା ‘‘କଚ୍ଚି ତେ, ବ୍ରାହ୍ମଣ, ଖମନୀଯଂ, କଚ୍ଚି ଯାପନୀଯ’’ନ୍ତିଆଦିନା ଖମନୀଯାଦୀନି ପୁଚ୍ଛନ୍ତୋ ତେନ ବ୍ରାହ୍ମଣେନ ସଦ୍ଧିଂ ସମପ୍ପୱତ୍ତମୋଦୋ ଅହୋସି ପୁବ୍ବଭାସିତାଯ, ଏୱଂ ସୋପି ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ତଦନୁକରଣେନ ଭଗୱତା ସଦ୍ଧିଂ ସମପ୍ପୱତ୍ତମୋଦୋ ଅହୋସୀତି ଯୋଜନା। ତଂ ପନ ସମପ୍ପୱତ୍ତମୋଦତଂ ଉପମାଯ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ସୀତୋଦକଂ ୱିଯା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ସମ୍ମୋଦିତନ୍ତି ସଂସନ୍ଦିତଂ। ଏକୀଭାୱନ୍ତି ସମ୍ମୋଦନକିରିଯାଯ ସମାନତଂ। ଖମନୀଯନ୍ତି ‘‘ଇଦଂ ଚତୁଚକ୍କଂ ନୱଦ୍ୱାରଂ ସରୀରଯନ୍ତଂ ଦୁକ୍ଖବହୁଲତାଯ ସଭାୱତୋ ଦୁସ୍ସହଂ, କଚ୍ଚି

ଖମିତୁଂ ସକ୍କୁଣେୟ୍ୟ’’ନ୍ତି ପୁଚ୍ଛତି। ଯାପନୀୟନ୍ତି ଆହାରାଦିପ୍ପଟିବଦ୍ଧଵୁତ୍ତିକଂ ଚିରପ୍ପବନ୍ଧସଙ୍ଖାତାୟ ଯାପନାୟ କଚ୍ଚି ଯାପେତୁଂ ସକ୍କୁଣେୟ୍ୟଂ। ସୀସରୋଗାଦିଆବାଧାଭାଵେନ କଚ୍ଚି ଅପ୍ପାବାଧଂ। ଦୁକ୍ଖଜୀଵିକାଭାଵେନ କଚ୍ଚି ଅପ୍ପାତଙ୍କଂ। ତଂତଂକିଚ୍ଚକରଣେ ଉଟ୍ଠାନସୁଖତାୟ କଚ୍ଚି ଲହୁଟ୍ଠାନଂ। ତଦନୁରୂପବଲଯୋଗତୋ କଚ୍ଚି ବଲଂ। ସୁଖଵିହାରସମ୍ଭଵେନ କଚ୍ଚି ଫାସୁଵିହାରୋ ଅତ୍ଥୀତି ସବ୍ବତ୍ଥ କଚ୍ଚି-ସଦ୍ଦଂ ଯୋଜେତ୍ଵା ଅତ୍ଥୋ ଵେଦିତବ୍ବୋ।

ବଲପ୍ପତ୍ତା ପୀତି ପୀତିଯେଵ। ତରୁଣପୀତି ପାମୋଜ୍ଜଂ। ସମ୍ମୋଦଂ ଜନେତି କରୋତୀତି ସମ୍ମୋଦନୀକଂ, ତଦେଵ ସମ୍ମୋଦନୀୟଂ। ସମ୍ମୋଦିତବ୍ବତୋ ସମ୍ମୋଦନୀୟନ୍ତି ଇମଂ ପନ ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ସମ୍ମୋଦିତୁଂ ଯୁତ୍ତଭାଵତୋ’’ତି ଆହ। ସରିତବ୍ବଭାଵତୋତି ଅନୁସ୍ସରିତବ୍ବଭାଵତୋ। ‘‘ସରଣୀୟ’’ନ୍ତି ଵତ୍ତବ୍ବେ ଦୀଘଂ କତ୍ଵା ‘‘ସାରଣୀୟ’’ନ୍ତି ଵୁତ୍ତଂ। ସୁୟ୍ୟମାନସୁଖତୋତି ଆପାଥଗତମଧୁରତଂ ଆହ, ଅନୁସ୍ସରିୟମାନସୁଖତୋତି ଵିମଦ୍ଦରମଣୀୟତଂ। ବ୍ୟଞ୍ଜନପରିସୁଦ୍ଧତାଯାତି ସଭାଵନିରୁତ୍ତିଭାଵେନ ତସ୍ସା କଥାୟ ଵଚନଚାତୁରିୟମାହ। ଅତ୍ଥପରିସୁଦ୍ଧତାଯାତି ଅତ୍ଥସ୍ସ ନିରୁପକ୍କିଲେସତଂ। ଅନେକେହି ପରିୟାୟେହୀତି ଅନେକେହି କାରଣେହି।

ଅତିଦୂରଅଚ୍ଚାସନ୍ନପ୍ପଟିକ୍ଖେପେନ ନାତିଦୂରଂ ନଚ୍ଚାସନ୍ନଂ ନାମ ଗହିତଂ, ତଂ ପନ ଅଵକଂସତୋ ଉଭିନ୍ନଂ ପସାରିତହତ୍ଥାସଙ୍ଘଟ୍ଟନେନ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଗୀଵଂ ପସାରେତ୍ଵାତି ଗୀଵଂ ପରିଵଟ୍ଟନଵସେନ ପସାରେତ୍ଵା।

ଏତଦଵୋଚାତି ଏତଂ ‘‘କୋ ନୁ ଖୋ, ଭନ୍ତେ, ହେତୂ’’ତିଆଦିପୁଚ୍ଛାଵଚନଂ ଅଵୋଚ। ତେନେଵ ‘‘ଏତଦଵୋଚା’’ତି ପଦଂ ଉଦ୍ଧରିତ୍ଵା ଦୁଵିଧା ହି ପୁଚ୍ଛାତିଆଦିନା ପୁଚ୍ଛାଵିଭାଗଂ ଦସ୍ସେତି। ତତ୍ଥ ଅଗାରେ ନିଯୁତ୍ତୋ ଅଗାରିକୋ, ତସ୍ସ ପୁଚ୍ଛା ଅଗାରିକପୁଚ୍ଛା। ଅଗାରିକତୋ ଅଞ୍ଞୋ ଅନଗାରିକୋ ପବ୍ବଜୁପଗତୋ, ତସ୍ସ ପୁଚ୍ଛା ଅନଗାରିକପୁଚ୍ଛା। କିଞ୍ଚାପି ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ‘‘ଜନକୋ ହେତୁ, ପଗ୍ଗାହକୋ ପଚ୍ଚୟୋ। ଅସାଧାରଣୋ ହେତୁ, ସାଧାରଣୋ ପଚ୍ଚୟୋ। ସଭାଗୋ ହେତୁ, ଅସଭାଗୋ ପଚ୍ଚୟୋ। ପୁବ୍ବକାଲିକୋ ହେତୁ, ସହପଵତ୍ତୋ ପଚ୍ଚୟୋ’’ତିଆଦିନା ହେତୁପଚ୍ଚୟା ଵିଭଜ୍ଜ ଵୁଚ୍ଚନ୍ତି। ଇଧ ପନ ‘‘ଚତ୍ତାରୋ ଖୋ, ଭିକ୍ଖଵେ, ମହାଭୂତା ହେତୁ ଚତ୍ତାରୋ ମହାଭୂତା ପଚ୍ଚୟୋ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ପଞ୍ଞାପନାୟା’’ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୩।୮୬) ଵିୟ ହେତୁପଚ୍ଚୟସଦ୍ଦା ସମାନତ୍ଥାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଉଭୟମ୍ପେତଂ କାରଣଵେଵଚନମେଵା’’ତି ଆହ। ଵିସମଚରିୟାତି ଭାଵନପୁଂସକନିଦ୍ଦେସୋ।

ଅଭିକ୍କନ୍ତାତି ଅତିକ୍କନ୍ତା, ଵିଗତାତି ଅତ୍ଥୋତି ଆହ ‘‘ଖୟେ ଦିସ୍ସତୀ’’ତି। ତଥା ହି ‘‘ନିକ୍ଖନ୍ତୋ ପଠମୋ ଯାମୋ’’ତି ଉପରି ଵୁତ୍ତଂ। ଅଭିକ୍କନ୍ତତରୋତି ଅତିଵିୟ କନ୍ତତରୋ ମନୋରମୋ, ତାଦିସୋ ଚ ସୁନ୍ଦରୋ ଭଦ୍ଦକୋ ନାମ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ସୁନ୍ଦରେ ଦିସ୍ସତୀ’’ତି। କୋତି ଦେଵନାଗୟକ୍ଖଗନ୍ଧବ୍ବାଦୀସୁ କୋ କତମୋ? ମେତି ମମ। ପାଦାନୀତି ପାଦେ। ଇଦ୍ଧିୟାତି ଇମାୟ ଏଵରୂପାୟ ଦେଵିଦ୍ଧିୟା। ଯସସାତି ଇମିନା ଏଦିସେନ ପରିଵାରେନ ପରିଚ୍ଛେଦେନ ଚ। ଜଲନ୍ତି ଵିଜ୍ଜୋତମାନୋ। ଅଭିକ୍କନ୍ତେନାତି ଅତିଵିୟ କନ୍ତେନ କମନୀୟେନ ଅଭିରୂପେନ। ଵଣ୍ଣେନାତି ଛଵିଵଣ୍ଣେନ ସରୀରଵଣ୍ଣନିଭାୟ। ସବ୍ବା ଓଭାସୟଂ ଦିସାତି ଦସ ଦିସା ପଭାସେନ୍ତୋ, ଚନ୍ଦୋ ଵିୟ ସୂରିୟୋ ଵିୟ ଚ ଏକୋଭାସଂ ଏକାଲୋକଂ କରୋନ୍ତୋତି ଗାଥାୟ ଅତ୍ଥୋ। ଅଭିରୂପେତି ଉଳାରରୂପେ ସମ୍ପନ୍ନରୂପେ।

‘‘ଚୋରୋ, ଚୋରୋ; ସପ୍ପୋ, ସପ୍ପୋ’’ତିଆଦୀସୁ ଭୟେ ଆମେଡିତଂ। ‘‘ଵିଜ୍ଝ, ଵିଜ୍ଝ; ପହର, ପହରା’’ତିଆଦୀସୁ କୋଧେ। ‘‘ସାଧୁ, ସାଧୂ’’ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୩।୨୭।ସଂ। ନି। ୨।୧୨୭; ୩।୩୫; ୫।୧୦୮୫) ପସଂସାୟଂ। ‘‘ଗଚ୍ଛ, ଗଚ୍ଛ; ଲୁନାହି, ଲୁନାହୀ’’ତିଆଦୀସୁ ତୁରିତେ। ‘‘ଆଗଚ୍ଛ, ଆଗଚ୍ଛା’’ତିଆଦୀସୁ କୋତୂହଲେ। ‘‘ବୁଦ୍ଧୋ, ବୁଦ୍ଧୋତି ଚିନ୍ତେନ୍ତୋ’’ତିଆଦୀସୁ (ବୁ। ଵଂ। ୨।୪୪) ଅଚ୍ଛରେ। ‘‘ଅଭିକ୍କମଥାୟସ୍ମନ୍ତୋ, ଅଭିକ୍କମଥାୟସ୍ମନ୍ତୋ’’ତିଆଦୀସୁ ହାସେ। ‘‘କହଂ ଏକପୁତ୍ତକ, କହଂ ଏକପୁତ୍ତକା’’ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୨।୩୫୩; ସଂ। ନି। ୨।୬୩) ସୋକେ। ‘‘ଅହୋ ସୁଖଂ, ଅହୋ ସୁଖ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ଉଦା। ୨୦; ଦୀ। ନି। ୩।୩୦୫; ଚୂଳଅଵ। ୩୩୨) ପସାଦେ। ଚ-ସଦ୍ଦୋ ଅଵୁତ୍ତସମୁଚ୍ଚୟତ୍ଥୋ। ତେନ ଗରହାଅସମ୍ମାନାଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ତତ୍ଥ ‘‘ପାପୋ, ପାପୋ’’ତିଆଦୀସୁ ଗରହାୟଂ। ‘‘ଅଭିରୂପକ, ଅଭିରୂପକା’’ତିଆଦୀସୁ ଅସମ୍ମାନେ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ନୟିଦଂ ଆମେଡିତଵସେନ ଦ୍ଵିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ଵୁତ୍ତଂ, ଅଥ ଖୋ ଅତ୍ଥଦ୍ୱୟଵସେନାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଅଥ ଵା’’ତିଆଦିମାହ। ‘‘ଅଭିକ୍କନ୍ତ’’ନ୍ତି ଵଚନଂ ଅପେକ୍ଖିତ୍ଵା ନପୁଂସକଵସେନ ଵୁତ୍ତଂ, ତଂ ପନ ଭଗଵତୋ ଵଚନଂ ଧମ୍ମସ୍ସ ଦେସନାତି କତ୍ଵା ତଥା ଵୁତ୍ତଂ ‘‘ଭୋତୋ ଗୋତମସ୍ସ ଧମ୍ମଦେସନା’’ତି। ଦୁତିୟପଦେପି ଏସେଵ ନୟୋ। ଦୋସନାସନତୋତି ରାଗାଦିକିଲେସଵିଧମନତୋ। ଗୁଣାଧିଗମନତୋତି ସୀଲାଦିଗୁଣାନଂ ସମ୍ପାପନତୋ। ଯେ ଗୁଣେ ଦେସନା ଅଧିଗମେତି, ତେସୁ ପଧାନଭୂତେ ତାଵ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ସଦ୍ଧାଜନନତୋ ପଞ୍ଞାଜନନତୋ’’ତି ଵୁତ୍ତଂ। ସଦ୍ଧାପମୁଖା ହି ଲୋକିୟା ଗୁଣା, ପଞ୍ଞାପମୁଖା ଲୋକୁତ୍ତରା ।

ସୀଲାଦିଅତ୍ଥସମ୍ପତ୍ତିୟା ସାତ୍ଥତୋ, ସଭାଵନିରୁତ୍ତିସମ୍ପତ୍ତିୟା ସବ୍ୟଞ୍ଜନତୋ। ସୁଵିଞ୍ଞେୟ୍ୟସଦ୍ଦପ୍ପୟୋଗତାୟ ଉତ୍ତାନପଦତୋ, ସଣ୍ହସୁଖୁମଭାଵେନ

ଦୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟତ୍ଥତାୟ ଗମ୍ଭୀରତ୍ଥତୋ। ସିନିଦ୍ଧମୁଦୁମଧୁରସଦ୍ଦପ୍ପୟୋଗତାୟ କଣ୍ଣସୁଖତୋ, ୱିପୁଲୱିସୁଦ୍ଧପେମନୀୟତ୍ଥତାୟ ହଦୟଙ୍ଗମତୋ। ମାନାତିମାନୱିଧମନେନ ଅନତ୍ତୁକ୍କଂସନତୋ, ଥମ୍ଭସାରମ୍ଭନିମ୍ମଦ୍ଦନେନ ଅପରୱମ୍ଭନତୋ। ହିତାଧିପ୍ପାୟପ୍ପୱତ୍ତିୟା ପରେସଂ ରାଗପରିଳାହାଦିୱୂପସମନେନ କରୁଣାସୀତଲତୋ, କିଲେସନ୍ଧକାରୱିଧମନେନ ପଞ୍ଞାୱଦାତତୋ। କରୱୀକରୁତମଞ୍ଜୁତାୟ ଆପାଥରମଣୀୟତୋ, ପୁବ୍ବାପରାୱିରୁଦ୍ଧସୁୱିସୁଦ୍ଧତ୍ଥତାୟ ୱିମଦ୍ଦକ୍ଖମତୋ। ଆପାଥରମଣୀୟତାୟ ଏୱଂ ସୁୟ୍ୟମାନସୁଖତୋ, ୱିମଦ୍ଦକ୍ଖମତାୟ ହିତତ୍ଥାସୟପ୍ପୱତ୍ତିତତାୟ ଚ ୱୀମଂସିୟମାନହିତତୋ। ଏୱମାଦୀହୀତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ସଂସାରଚକ୍କନିୱତ୍ତନତୋ, ସଦ୍ଧମ୍ମଚକ୍କପ୍ପୱତ୍ତନତୋ, ମିଚ୍ଛାୱାଦୱିଗମନତୋ, ସମ୍ମାୱାଦପତିଟ୍ଠାପନତୋ, ଅକୁସଲମୂଲସମୁଦ୍ଧରଣତୋ, କୁସଲମୂଲସଂରୋପନତୋ, ଅପାୟଦ୍ୱାରପିଧାନତୋ, ସଗ୍ଗମୋକ୍ଖଦ୍ୱାରୱିୱରଣତୋ, ପରିୟୁଟ୍ଠାନୱୂପସମନତୋ, ଅନୁସୟସମୁଗ୍ଘାତନତୋତି ଏୱମାଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ଅଧୋମୁଖଟ୍ଠପିତନ୍ତି କେନଚି ଅଧୋମୁଖଂ ଠପିତଂ। ହେଟ୍ଠାମୁଖଜାତନ୍ତି ସଭାୱେନେୱ ହେଟ୍ଠାମୁଖଜାତଂ। ଉପରିମୁଖନ୍ତି ଉଦ୍ଧଂମୁଖଂ। ଉଗ୍ଘାଟେୟ୍ୟାତି ୱିୱଟଂ କରେୟ୍ୟ। ହତ୍ଥେ ଗହେତ୍ୱାତି ‘‘ପୁରତ୍ଥାଭିମୁଖୋ ଉତ୍ତରାଭିମୁଖୋ ୱା ଗଚ୍ଛା’’ତିଆଦୀନି ଅୱତ୍ୱା ହତ୍ଥେ ଗହେତ୍ୱା ‘‘ନିସ୍ସନ୍ଦେହଂ ଏସ ମଗ୍ଗୋ, ଏୱଂ ଗଚ୍ଛେୟ୍ୟା’’ତି ୱଦେୟ୍ୟ। କାଳପକ୍ଖଚାତୁଦ୍ଦସୀତି କାଳପକ୍ଖେ ଚାତୁଦ୍ଦସୀ।

ନିକ୍କୁଜ୍ଜିତଂ ଆଧେୟ୍ୟସ୍ସ ଅନାଧାରଭୂତଂ ଭାଜନଂ ଆଧାରଭାୱାପାଦନୱସେନ ଉକ୍କୁଜ୍ଜେୟ୍ୟ। ହେଟ୍ଠାମୁଖଜାତତାୟ ସଦ୍ଧମ୍ମୱିମୁଖଂ, ଅଧୋମୁଖଠପିତତାୟ ଅସଦ୍ଧମ୍ମେ ପତିତନ୍ତି ଏୱଂ ପଦଦ୍ୱୟଂ ୟଥାରହଂ ୟୋଜେତବ୍ବଂ, ନ ୟଥାସଙ୍ଖ୍ୟଂ। କାମଂ କାମଚ୍ଛନ୍ଦାଦୟୋପି ପଟିଚ୍ଛାଦକା ନୀୱରଣଭାୱତୋ, ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠି ପନ ସୱିସେସଂ ପଟିଚ୍ଛାଦିକା ସତ୍ତେ ମିଚ୍ଛାଭିନିୱେସନୱସେନାତି ଆହ ‘‘ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିଗହନପଟିଚ୍ଛନ୍ନ’’ନ୍ତି। ତେନାହ ଭଗୱା ‘‘ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିପରମାହଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ୱଜ୍ଜଂ ୱଦାମୀ’’ତି (ଅ। ନି। ୧।୩୧୦)। ସବ୍ବୋ ଅପାୟଗାମିମଗ୍ଗୋ କୁମ୍ମଗ୍ଗୋ ‘‘କୁଚ୍ଛିତୋ ମଗ୍ଗୋ’’ତି କତ୍ୱା। ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଆଦୀନଂ ଉଜୁପଟିପକ୍ଖତାୟ ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିଆଦୟୋ ଅଟ୍ଠ ମିଚ୍ଛତ୍ତଧମ୍ମା ମିଚ୍ଛାମଗ୍ଗୋ। ତେନେୱ ହି ତଦୁଭୟପଟିପକ୍ଖତଂ ସନ୍ଧାୟ ‘‘ସଗ୍ଗମୋକ୍ଖମଗ୍ଗଂ ଆୱିକରୋନ୍ତେନା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସପ୍ପିଆଦିସନ୍ନିସ୍ସୟୋ ପଦୀପୋ ନ ତଥା ଉଜ୍ଜଲୋ, ୟଥା ତେଲସନ୍ନିସ୍ସୟୋତି ତେଲପଜ୍ଜୋତଗ୍ଗହଣଂ।ଏତେହି ପରିୟାୟେହୀତି ଏତେହି ନିକ୍କୁଜ୍ଜିତୁକ୍କୁଜ୍ଜନପଟିଚ୍ଛନ୍ନୱିୱରଣାଦିଉପମୋପମିତବ୍ବାକାରେହି।

ପସନ୍ନକାରନ୍ତି ପସନ୍ନେହି କାତବ୍ବଂ ସକ୍କାରଂ। ସରଣନ୍ତି ପଟିସରଣଂ। ତେନାହ ‘‘ପରାୟଣ’’ନ୍ତି। ପରାୟଣଭାୱୋ ଚ ଅନତ୍ଥନିସେଧନେନ ଅତ୍ଥସମ୍ପଟିପାଦନେନ ଚ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ଅଘସ୍ସ, ତାତା, ହିତସ୍ସ ଚ ୱିଧାତା’’ତି। ଅଘସ୍ସାତି ଦୁକ୍ଖତୋତି ୱଦନ୍ତି, ପାପତୋତି ପନ ଅତ୍ଥୋ ୟୁତ୍ତୋ। ନିସ୍ସକ୍କେ ଚେତଂ ସାମିୱଚନଂ। ଏତ୍ଥ ଚ ନାୟଂ ଗମି-ସଦ୍ଦୋ ନୀ-ସଦ୍ଦାଦୟୋ ୱିୟ ଦ୍ୱିକମ୍ମକୋ, ତସ୍ମା ୟଥା ‘‘ଅଜଂ ଗାମଂ ନେତୀ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ଏୱଂ ‘‘ଭଗୱନ୍ତଂ ସରଣଂ ଗଚ୍ଛାମୀ’’ତି ୱତ୍ତୁଂ ନ ସକ୍କା। ‘‘ସରଣନ୍ତି ଗଚ୍ଛାମୀ’’ତି ପନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ। ଇତି-ସଦ୍ଦୋ ଚେତ୍ଥ ଲୁତ୍ତନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋ। ତସ୍ସ ଚାୟମତ୍ଥୋ – ଗମନଞ୍ଚ ତଦଧିପ୍ପାୟେନ ଭଜନଂ ଜାନନଂ ୱାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଇତି ଇମିନା ଅଧିପ୍ପାୟେନା’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଭଜାମୀତିଆଦୀସୁ ପୁରିମସ୍ସ ପୁରିମସ୍ସ ପଚ୍ଛିମଂ ପଚ୍ଛିମଂ ଅତ୍ଥୱଚନଂ। ଭଜନଂ ୱା ସରଣାଧିପ୍ପାୟେନ ଉପସଙ୍କମନଂ। ସେୱନଂ ସନ୍ତିକାୱଚରତା। ପୟିରୁପାସନଂ ୱତ୍ତପଟିୱତ୍ତକରଣେନ ଉପଟ୍ଠାନନ୍ତି ଏୱଂ ସବ୍ବଥାପି ଅନଞ୍ଞସରଣତଂୟେୱ ଦୀପେତି। ‘‘ଗଚ୍ଛାମୀ’’ତି ପଦସ୍ସ ବୁଜ୍ଝାମୀତି ଅୟମତ୍ଥୋ କଥଂ ଲବ୍ଭତୀତି ଆହ ‘‘ୟେସଂ ହୀ’’ତିଆଦି।

ଅଧିଗତମଗ୍ଗେ ସଚ୍ଛିକତନିରୋଧେତି ପଦଦ୍ୱୟେନପି ଫଲଟ୍ଠା ଏୱ ଦସ୍ସିତା, ନ ମଗ୍ଗଟ୍ଠାତି ତେ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ୟଥାନୁସିଟ୍ଠଂ ପଟିପଜ୍ଜମାନେ ଚା’’ତି ଆହ। ନନୁ ଚ କଲ୍ୟାଣପୁଥୁଜ୍ଜନୋପି ୟଥାନୁସିଟ୍ଠଂ ପଟିପଜ୍ଜତୀତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି? କିଞ୍ଚାପି ୱୁଚ୍ଚତି, ନିପ୍ପରିୟାୟେନ ପନ ମଗ୍ଗଟ୍ଠା ଏୱ ତଥା ୱତ୍ତବ୍ବା, ନ ଇତରେ ସମ୍ମତ୍ତନିୟାମୋକ୍କମନାଭାୱତୋ। ତଥା ହି ତେ ଏୱ ୱୁତ୍ତା ‘‘ଅପାୟେସୁ ଅପତମାନେ ଧାରେତୀ’’ତି। ସମ୍ମତ୍ତନିୟାମୋକ୍କମନେନ ହି ଅପାୟୱିନିମୁତ୍ତିସମ୍ଭୱୋ। ଅକ୍ଖାୟତୀତି ଏତ୍ଥ ଇତି-ସଦ୍ଦୋ ଆଦ୍ୟତ୍ଥୋ, ପକାରତ୍ଥୋ ୱା। ତେନ ‘‘ୟାୱତା, ଭିକ୍ଖୱେ, ଧମ୍ମା ସଙ୍ଖତା ୱା ଅସଙ୍ଖତା ୱା, ୱିରାଗୋ ତେସଂ ଅଗ୍ଗମକ୍ଖାୟତୀ’’ତି (ଇତିୱୁ। ୯୦; ଅ। ନି। ୪।୩୪) ସୁତ୍ତପଦଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି, ‘‘ୱିତ୍ଥାରୋ’’ତି ୱା ଇମିନା। ଏତ୍ଥ ଚ ଅରିୟମଗ୍ଗୋ ନିୟ୍ୟାନିକତାୟ, ନିବ୍ବାନଂ ତସ୍ସ ତଦତ୍ଥସିଦ୍ଧିହେତୁତାୟାତି ଉଭୟମେୱ ନିପ୍ପରିୟାୟେନ ଧମ୍ମୋତି ୱୁତ୍ତୋ। ନିବ୍ବାନଞ୍ହି ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚୟଭୂତଂ ଲଭିତ୍ୱା ଅରିୟମଗ୍ଗୋ ତଦତ୍ଥସିଦ୍ଧିୟା ସଂୱତ୍ତତି, ତଥାପି ୟସ୍ମା ଅରିୟଫଲାନଂ ‘‘ତାୟ ସଦ୍ଧାୟ ଅୱୂପସନ୍ତାୟା’’ତିଆଦିୱଚନତୋ ମଗ୍ଗେନ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନାନଂ କିଲେସାନଂ ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିପ୍ପହାନକିଚ୍ଚତାୟ ନିୟ୍ୟାନାନୁଗୁଣତାୟ ନିୟ୍ୟାନପରିୟୋସାନତାୟ ଚ। ପରିୟତ୍ତିଧମ୍ମସ୍ସ ପନ ନିୟ୍ୟାନିକଧମ୍ମସମଧିଗମହେତୁତାୟାତି ଇମିନା ପରିୟାୟେନ ୱୁତ୍ତନୟେନ ଧମ୍ମଭାୱୋ ଲବ୍ଭତି ଏୱ। ସ୍ୱାୟମତ୍ଥୋ ପାଠାରୁଳ୍ହୋ ଏୱାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ନ କେୱଲ’’ନ୍ତିଆଦିମାହ।

କାମରାଗୋ ଭୱରାଗୋତି ଏୱମାଦିଭେଦୋ ସବ୍ବୋପି ରାଗୋ ୱିରଜ୍ଜତି ପହୀୟତି ଏତେନାତି ରାଗୱିରାଗୋତି ମଗ୍ଗୋ କଥିତୋ। ଏଜାସଙ୍ଖାତାୟ

ତଣ୍ହାୟ ଅନ୍ତୋନିଜ୍ଝାନଲକ୍ଖଣସ୍ସ ସୋକସ୍ସ ଚ ତଦୁପ୍ପତ୍ତିୟଂ ସବ୍ବସୋ ପରିକ୍ଖୀଣତ୍ତା ଅନେଜମସୋକନ୍ତି ଫଲଂ କଥିତଂ। ଅପ୍ପଟିକୂଲନ୍ତି ଅୱିରୋଧଦୀପନତୋ କେନଚି ଅୱିରୁଦ୍ଧଂ, ଇଟ୍ଠଂ ପଣୀତନ୍ତି ୱା ଅତ୍ଥୋ। ପଗୁଣରୂପେନ ପୱତ୍ତିତତ୍ତା, ପକଟ୍ଠଗୁଣୱିଭାଜନତୋ ୱା ପଗୁଣଂ। ସବ୍ବଧମ୍ମକ୍ଖନ୍ଧା କଥିତାତି ଯୋଜନା।

ଦିଟ୍ଠିସୀଲସଙ୍ଘାତେନାତି ‘‘ଯାୟଂ ଦିଟ୍ଠି ଅରିୟା ନିୟ୍ୟାନିକା ନିୟ୍ୟାତି ତକ୍କରସ୍ସ ସମ୍ମା ଦୁକ୍ଖକ୍ଖୟାୟ, ତଥାରୂପାୟ ଦିଟ୍ଠିୟା ଦିଟ୍ଠିସାମଞ୍ଞଗତୋ ୱିହରତୀ’’ତି (ଦୀ। ନି। ୩।୩୨୪, ୩୫୭; ମ। ନି। ୧।୪୯୨; ୩।୫୪; ଅ। ନି। ୬।୧୨; ପରି। ୨୭୪) ଏୱଂ ୱୁତ୍ତାୟ ଦିଟ୍ଠିୟା, ‘‘ଯାନି ତାନି ସୀଲାନି ଅଖଣ୍ଡାନି ଅଚ୍ଛିଦ୍ଦାନି ଅସବଲାନି ଅକମ୍ମାସାନି ଭୁଜିସ୍ସାନି ୱିଞ୍ଞୁପ୍ପସତ୍ଥାନି ଅପରାମଟ୍ଠାନି ସମାଧିସଂୱତ୍ତନିକାନି, ତଥାରୂପେହି ସୀଲେହି ସୀଲସାମଞ୍ଞଗତୋ ୱିହରତୀ’’ତି (ଦୀ। ନି। ୩।୩୨୪; ମ। ନି। ୧।୪୯୨; ୩।୫୪; ଅ। ନି। ୬।୧୨; ପରି। ୨୭୪) ଚ ଏୱଂ ୱୁତ୍ତାନଂ ସୀଲାନଞ୍ଚ ସଂହତଭାୱେନ, ଦିଟ୍ଠିସୀଲସାମଞ୍ଞେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ସଂହତୋତି ଘଟିତୋ, ସମେତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଅରିୟପୁଗ୍ଗଲା ହି ଯତ୍ଥ କତ୍ଥଚି ଦୂରେ ଠିତାପି ଅତ୍ତନୋ ଗୁଣସାମଗ୍ଗିୟା ସଂହତା ଏୱ। ଅଟ୍ଠ ଚ ପୁଗ୍ଗଲ ଧମ୍ମଦସା ତେତି ତେ ପୁରିସୟୁଗୱସେନ ଚତ୍ତାରୋପି ପୁଗ୍ଗଲୱସେନ ଅଟ୍ଠେୱ ଅରିୟଧମ୍ମସ୍ସ ପଚ୍ଚକ୍ଖଦସ୍ସାୱିତାୟ ଧମ୍ମଦସା। ତୀଣି ୱତ୍ଥୂନି ସରଣନ୍ତି ଗମନେନ ତିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ଗମନେନ ଚ ତୀଣି ସରଣଗମନାନି। ପଟିୱେଦେସୀତି ଅତ୍ତନୋ ହଦୟଗତଂ ୱାଚାୟ ପୱେଦେସି।

ସରଣଗମନସ୍ସ ୱିସୟପ୍ପଭେଦଫଲସଂକିଲେସଭେଦାନଂ ୱିୟ କତ୍ତୁୱିଭାୱନା ତତ୍ଥ କୋସଲ୍ଲାୟ ହୋତୀତି ସରଣଗମନେସୁ ଅତ୍ଥକୋସଲ୍ଲତ୍ଥଂ ‘‘ସରଣଂ, ସରଣଗମନଂ, ଯୋ ଚ ସରଣଂ ଗଚ୍ଛତି, ସରଣଗମନପ୍ପଭେଦୋ, ସରଣଗମନଫଲଂ, ସଂକିଲେସୋ, ଭେଦୋତି ଅୟଂ ୱିଧି ୱେଦିତବ୍ବୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ ତେନ ୱିନା ସରଣଗମନସ୍ସେୱ ଅସମ୍ଭୱତୋ। କସ୍ମା ପନେତ୍ଥ ୱୋଦାନଂ ନ ଗହିତଂ, ନନୁ ୱୋଦାନୱିଭାୱନାପି ତତ୍ଥ କୋସଲ୍ଲାୟ ହୋତୀତି? ସଚ୍ଚମେତଂ, ତଂ ପନ ସଂକିଲେସଗ୍ଗହଣେନ ଅତ୍ଥତୋ ଦୀପିତଂ ହୋତୀତି ନ ଗହିତଂ। ଯାନି ହି ନେସଂ ସଂକିଲେସକାରଣାନି ଅଞ୍ଞାଣାଦୀନି, ତେସଂ ସବ୍ବେନ ସବ୍ବଂ ଅନୁପ୍ପନ୍ନାନଂ ଅନୁପ୍ପାଦନେନ, ଉପ୍ପନ୍ନାନଞ୍ଚ ପହାନେନ ୱୋଦାନଂ ହୋତୀତି।

ହିଂସତ୍ଥସ୍ସ ଧାତୁସଦ୍ଦସ୍ସ ୱସେନେତଂ ପଦଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବନ୍ତି ‘‘ହିଂସତୀତି ସରଣ’’ନ୍ତି ୱତ୍ୱା ତଂ ପନ ହିଂସନଂ କେସଂ, କଥଂ, କସ୍ସ ୱାତି ଚୋଦନଂ ସୋଧେନ୍ତୋ ‘‘ସରଣଗତାନ’’ନ୍ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଭୟନ୍ତି ୱଟ୍ଟଭୟଂ। ସନ୍ତାସନ୍ତି ଚିତ୍ତୁତ୍ରାସଂ। ତେନେୱ ଚେତସିକଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଗହିତତ୍ତା ଦୁକ୍ଖନ୍ତି କାୟିକଂ ଦୁକ୍ଖଂ। ଦୁଗ୍ଗତିପରିକିଲେସନ୍ତି ଦୁଗ୍ଗତିପରିୟାପନ୍ନଂ ସବ୍ବମ୍ପି ଦୁକ୍ଖଂ। ତୟିଦଂ ସବ୍ବଂ ପରତୋ ଫଲକଥାୟ ଆୱି ଭୱିସ୍ସତି। ଏତନ୍ତି ସରଣନ୍ତି ପଦଂ। ଏୱଂ ଅୱିସେସତୋ ସରଣସଦ୍ଦସ୍ସ ପଦତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ୱିସେସତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅଥ ୱା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ହିତେ ପୱତ୍ତନେନାତି ‘‘ସମ୍ପନ୍ନସୀଲା, ଭିକ୍ଖୱେ, ୱିହରଥା’’ତିଆଦିନା (ମ। ନି। ୧।୬୪, ୬୯) ଅତ୍ଥେ ନିୟୋଜନେନ। ଅହିତା ନିୱତ୍ତନେନାତି ‘‘ପାଣାତିପାତସ୍ସ ଖୋ ପାପକୋ ୱିପାକୋ ଅଭିସମ୍ପରାୟ’’ନ୍ତିଆଦିନା ଆଦୀନୱଦସ୍ସନାଦିମୁଖେନ ଅନତ୍ଥତୋ ନିୱତ୍ତନେନ। ଭୟଂ ହିଂସତୀତି ହିତାହିତେସୁ ଅପ୍ପୱତ୍ତିପ୍ପୱତ୍ତିହେତୁକଂ ବ୍ୟସନଂ ଅପ୍ପୱତ୍ତିକରଣେନ ୱିନାସେତି ବୁଦ୍ଧୋ। ଭୱକନ୍ତାରା ଉତ୍ତାରଣେନ ମଗ୍ଗସଙ୍ଖାତୋ ଧମ୍ମୋ। ଇତରୋ ଅସ୍ସାସଦାନେନ ସତ୍ତାନଂ ଭୟଂ ହିଂସତୀତି ଯୋଜନା। କାରାନନ୍ତି ଦାନୱସେନ ପୂଜାୱସେନ ଚ ଉପନୀତାନଂ ସକ୍କାରାନଂ। ୱିପୁଲଫଲପ୍ପଟିଲାଭକରଣେନ ସତ୍ତାନଂ ଭୟଂ ହିଂସତି ସଙ୍ଘୋ ଅନୁତ୍ତରଦକ୍ଖିଣେୟ୍ୟଭାୱତୋତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ଇମିନାପି ପରିୟାୟେନାତି ଇମିନାପି ୱିଭଜିତ୍ୱା ୱୁତ୍ତେନ କାରଣେନ।

‘‘ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ଭଗୱା, ସ୍ୱାକ୍ଖାତୋ ଧମ୍ମୋ, ସୁପ୍ପଟିପନ୍ନୋ ସଙ୍ଘୋ’’ତି ଏୱଂ ପୱତ୍ତୋ ତତ୍ଥ ରତନତ୍ତୟେ ପସାଦୋ ତପ୍ପସାଦୋ, ତଦେୱ ରତନତ୍ତୟଂ ଗରୁ ଏତସ୍ସାତି ତଗ୍ଗରୁ, ତବ୍ଭାୱୋ ତଗ୍ଗରୁତା, ତପ୍ପସାଦୋ ଚ ତଗ୍ଗରୁତା ଚ ତପ୍ପସାଦତଗ୍ଗରୁତା। ତାହି ତପ୍ପସାଦତଗ୍ଗରୁତାହି। ୱିଧୁତଦିଟ୍ଠିୱିଚିକିଚ୍ଛାସମ୍ମୋହଅସ୍ସଦ୍ଧିୟାଦିତାୟ ୱିହତକିଲେସୋ। ତଦେୱ ରତନତ୍ତୟଂ ପରାୟଣଂ ଗତି ତାଣଂ ଲେଣନ୍ତି ଏୱଂ ପୱତ୍ତିୟା ତପ୍ପରାୟଣତାକାରପ୍ପୱତ୍ତୋ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୋ ସରଣଗମନଂ ସରଣନ୍ତି ଗଚ୍ଛତି ଏତେନାତି। ତଂସମଙ୍ଗୀତି ତେନ ଯଥାୱୁତ୍ତଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦେନ ସମନ୍ନାଗତୋ। ଏୱଂ ଉପେତୀତି ଏୱଂ ଭଜତି ସେୱତି ପୟିରୁପାସତି, ଏୱଂ ୱା ଜାନାତି ବୁଜ୍ଝତୀତି ଏୱମତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଏତ୍ଥ ଚ ପସାଦଗ୍ଗହଣେନ ଲୋକିୟସରଣଗମନମାହ। ତଞ୍ହି ପସାଦପ୍ପଧାନଂ। ଗରୁତାଗହଣେନ ଲୋକୁତ୍ତରଂ। ଅରିୟା ହି ରତନତ୍ତୟଗୁଣାଭିଞ୍ଞତାୟ ପାସାଣଚ୍ଛତ୍ତଂ ପିୟ ଗରୁଂ କତ୍ୱା ପସ୍ସନ୍ତି, ତସ୍ମା ତପ୍ପସାଦେନ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନୱସେନ ୱିହତକିଲେସୋ, ତଗ୍ଗରୁତାୟ ସମୁଚ୍ଛେଦୱସେନାତି ଯୋଜେତବ୍ବଂ ଅଗାରୱକରଣହେତୂନଂ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦନତୋ। ତପ୍ପରାୟଣତା ପନେତ୍ଥ ତଗ୍ଗତିକତାତି ତାୟ ଚତୁବ୍ବିଧମ୍ପି ୱକ୍ଖମାନଂ ସରଣଗମନଂ ଗହିତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଅୱିସେସେନ ୱା ପସାଦଗରୁତା ଜୋତିତାତି ପସାଦଗ୍ଗହଣେନ ଅୱେଚ୍ଚପ୍ପସାଦସ୍ସ ଇତରସ୍ସ ଚ ଗହଣଂ, ତଥା ଗରୁତାଗହଣେନାତି ଉଭୟେନପି ଉଭୟଂ ସରଣଗମନଂ ଯୋଜେତବ୍ବଂ।

ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ଇଜ୍ଝତୀତି ଯୋଜନା। ନିବ୍ବାନାରମ୍ମଣଂ ହୁତ୍ୱାତି ଏତେନ ଅତ୍ଥତୋ ଚତୁସଚ୍ଚାଧିଗମୋ ଏୱ ଲୋକୁତ୍ତରସରଣଗମନନ୍ତି ଦସ୍ସେତି। ତତ୍ଥ ହି

ନିବ୍ବାନଧମ୍ମୋ ସଚ୍ଛିକିରିଯାଭିସମଯୱସେନ, ମଗ୍ଗଧମ୍ମୋ ଭାୱନାଭିସମଯୱସେନ ପଟିୱିଜ୍ଝିଯମାନୋଯେୱ ସରଣଗମନତ୍ଥଂ ସାଧେତି, ବୁଦ୍ଧଗୁଣା ପନ ସାୱକଗୋଚରଭୂତା ପରିଞ୍ଞାଭିସମଯୱସେନ, ତଥା ଅରିଯସଙ୍ଘଗୁଣା। ତେନାହ ‘‘କିଚ୍ଚତୋ ସକଲେପି ରତନତ୍ତଯେ ଇଜ୍ଝତୀ’’ତି। ଇଜ୍ଝନ୍ତଞ୍ଚ ସହେୱ ଇଜ୍ଝତି, ନ ଲୋକିଯଂ ୱିଯ ପଟିପାଟିଯା ଅସମ୍ମୋହପ୍ପଟିୱେଧେନ ପଟିୱିଦ୍ଧତ୍ତାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଯେ ପନ ୱଦନ୍ତି ‘‘ନ ସରଣଗମନଂ ନିବ୍ବାନାରମ୍ମଣଂ ହୁତ୍ୱା ପୱତ୍ତତି, ମଗ୍ଗସ୍ସ ଅଧିଗତତ୍ତା ପନ ଅଧିଗତମେୱ ହୋତି ଏକଚ୍ଚାନଂ ତେୱିଜ୍ଜାଦୀନଂ ଲୋକିଯୱିଜ୍ଜାଦଯୋ ୱିଯା’’ତି, ତେସଂ ଲୋକିଯମେୱ ସରଣଗମନଂ ସିଯା, ନ ଲୋକୁତ୍ତରଂ, ତଞ୍ଚ ଅଯୁତ୍ତଂ ଦୁୱିଧସ୍ସପି ଇଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା।

ତନ୍ତି ଲୋକିଯସରଣଗମନଂ। ସଦ୍ଧାପଟିଲାଭୋ ‘‘ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ଭଗୱା’’ତିଆଦିନା। ସଦ୍ଧାମୂଲିକାତି ଯଥାୱୁତ୍ତସଦ୍ଧାପୁବ୍ବଙ୍ଗମା। ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି ବୁଦ୍ଧସୁବୁଦ୍ଧତଂ, ଧମ୍ମସୁଧମ୍ମତଂ, ସଙ୍ଘସୁପ୍ପଟିପତ୍ତିଞ୍ଚ ଲୋକିଯାୱବୋଧୱସେନେୱ ସମ୍ମା ଞାଯେନ ଦସ୍ସନତୋ। ସଦ୍ଧାମୂଲିକା ଚ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠୀତି ଏତେନ ସଦ୍ଧୂପନିସ୍ସଯା ଯଥାୱୁତ୍ତଲକ୍ଖଣା ପଞ୍ଞା ଲୋକିଯସରଣଗମନନ୍ତି ଦସ୍ସେତି। ତେନାହ ‘‘ଦିଟ୍ଠିଜୁକମ୍ମନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତୀ’’ତି। ଦିଟ୍ଠିଯେୱ ଅତ୍ତନୋ ପଚ୍ଚଯେହି ଉଜୁ କରୀଯତୀତି କତ୍ୱା , ଦିଟ୍ଠି ୱା ଉଜୁ କରୀଯତି ଏତେନାତି ଦିଟ୍ଠିଜୁକମ୍ମଂ, ତଥାପୱତ୍ତୋ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୋ। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ‘‘ତପ୍ପରାଯଣତାକାରପ୍ପୱତ୍ତୋ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୋ’’ତି ଇଦଞ୍ଚ ୱଚନଂ ସମତ୍ଥିତଂ ହୋତି, ସଦ୍ଧାପୁବ୍ବଙ୍ଗମସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଗ୍ଗହଣଂ ପନ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦସ୍ସ ତପ୍ପଧାନତାଯାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ସଦ୍ଧାପଟିଲାଭୋତି ଇମିନା ମାତାଦୀହି ଉସ୍ସାହିତଦାରକାଦୀନଂ ୱିଯ ଞାଣୱିପ୍ପଯୁତ୍ତଂ ସରଣଗମନଂ ଦସ୍ସେତି, ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠୀତି ଇମିନା ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ ସରଣଗମନଂ।

ତଯିଦଂ ଲୋକିଯଂ ସରଣଗମନଂ। ଅତ୍ତା ସନ୍ନିଯ୍ୟାତୀଯତି ଅପ୍ପୀଯତି ପରିଚ୍ଚଜୀଯତି ଏତେନାତି ଅତ୍ତସନ୍ନିଯ୍ୟାତନଂ, ଯଥାୱୁତ୍ତଂ ଦିଟ୍ଠିଜୁକମ୍ମଂ। ତଂ ରତନତ୍ତଯଂ ପରାଯଣଂ ପଟିସରଣଂ ଏତସ୍ସାତି ତପ୍ପରାଯଣୋ, ପୁଗ୍ଗଲୋ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୋ ୱା, ତସ୍ସ ଭାୱୋ ତପ୍ପରାଯଣତା, ଯଥାୱୁତ୍ତଂ ଦିଟ୍ଠିଜୁକମ୍ମମେୱ। ସରଣନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯେନ ସିସ୍ସଭାୱଂ ଅନ୍ତେୱାସିକଭାୱଂ ଉପଗଚ୍ଛତି ଏତେନାତି ସିସ୍ସଭାୱୂପଗମନଂ। ସରଣଗମନାଧିପ୍ପାଯେନେୱ ପଣିପତତି ଏତେନାତି ପଣିପାତୋ। ସବ୍ବତ୍ଥ ଯଥାୱୁତ୍ତଦିଟ୍ଠିଜୁକମ୍ମୱସେନେୱ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅତ୍ତପରିଚ୍ଚଜନନ୍ତି ସଂସାରଦୁକ୍ଖନିସ୍ସରଣତ୍ଥଂ ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତଭାୱସ୍ସ ପରିଚ୍ଚଜନଂ। ଏସ ନଯୋ ସେସେସୁପି। ବୁଦ୍ଧାଦୀନଂଯେୱାତି ଅୱଧାରଣଂ ଅତ୍ତସନ୍ନିଯ୍ୟାତନାଦୀସୁପି ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ୱତ୍ତବ୍ବଂ। ଏୱଞ୍ହି ତଦଞ୍ଞନିୱତ୍ତନଂ କତଂ ହୋତି।

ଏୱଂ ଅତ୍ତସନ୍ନିଯ୍ୟାତନାଦୀନି ଏକେନ ପକାରେନ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ଅପରେହିପି ପକାରେହି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅପିଚା’’ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତେନ ପରିଯାଯନ୍ତରେହିପି ଅତ୍ତସନ୍ନିଯ୍ୟାତନଂ କତମେୱ ହୋତି ଅତ୍ଥସ୍ସ ଅଭିନ୍ନତ୍ତାତି ଦସ୍ସେତି। ଆଳୱକାଦୀନନ୍ତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ସାତାଗିରିହେମୱତାଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ନନୁ ଚେତେ ଆଳୱକାଦଯୋ ମଗ୍ଗେନେୱ ଆଗତସରଣଗମନା, କଥଂ ତେସଂ ତପ୍ପରାଯଣତାସରଣଗମନଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି? ମଗ୍ଗେନାଗତସରଣଗମନେହିପି ‘‘ସୋ ଅହଂ ୱିଚରିସ୍ସାମି…ପେ… ସୁଧମ୍ମତଂ (ସଂ। ନି। ୧।୨୪୬; ସୁ। ନି। ୧୯୪)। ତେ ମଯଂ ୱିଚରିସ୍ସାମ, ଗାମା ଗାମଂ ନଗା ନଗଂ…ପେ… ସୁଧମ୍ମତ’’ନ୍ତି (ସୁ। ନି। ୧୮୨) ଚ ତେହି ତପ୍ପରାଯଣତାକାରସ୍ସ ପୱେଦିତତ୍ତା ତଥା ୱୁତ୍ତଂ।

ସୋ ପନେସ ଞାତି…ପେ… ୱସେନାତି ଏତ୍ଥ ଞାତିୱସେନ, ଭଯୱସେନ, ଆଚରିଯୱସେନ, ଦକ୍ଖିଣେଯ୍ୟୱସେନାତି ପଚ୍ଚେକଂ ‘‘ୱସେନା’’ତି ପଦଂ ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ତତ୍ଥ ଞାତିୱସେନାତି ଞାତିଭାୱୱସେନ। ଏୱଂ ସେସେସୁପି । ଦକ୍ଖିଣେଯ୍ୟପଣିପାତେନାତି ଦକ୍ଖିଣେଯ୍ୟତାହେତୁକେନ ପଣିପତନେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ଇତରେହୀତି ଞାତିଭାୱାଦିୱସପ୍ପୱତ୍ତେହି ତୀହି ପଣିପାତେହି। ଇତରେହୀତିଆଦିନା ସଙ୍ଖେପତୋ ୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ୱିତ୍ଥାରତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ତସ୍ମା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ୱନ୍ଦତୀତି ପଣିପାତସ୍ସ ଲକ୍ଖଣୱଚନଂ । ଏୱରୂପନ୍ତି ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକଂ ସନ୍ଧାଯ ୱଦତି। ସମ୍ପରାଯିକଞ୍ହି ନିଯ୍ୟାନିକଂ ୱା ଅନିଯ୍ୟାନିକଂ ୱା ଅନୁସାସନିଂ ପଚ୍ଚାସୀସନ୍ତୋ ଦକ୍ଖିଣେଯ୍ୟପଣିପାତମେୱ କରୋତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ସରଣଗମନପ୍ପଭେଦୋତି ସରଣଗମନୱିଭାଗୋ।

ଅରିଯମଗ୍ଗୋ ଏୱ ଲୋକୁତ୍ତରଂ ସରଣଗମନନ୍ତି ଆହ ‘‘ଚତ୍ତାରି ସାମଞ୍ଞଫଲାନି ୱିପାକଫଲ’’ନ୍ତି। ସବ୍ବଦୁକ୍ଖକ୍ଖଯୋତି ସକଲସ୍ସ ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଅନୁପ୍ପାଦନିରୋଧୋ। ଏତନ୍ତି ‘‘ଚତ୍ତାରି ଅରିଯସଚ୍ଚାନି, ସମ୍ମପ୍ପଞ୍ଞାଯ ପସ୍ସତୀ’’ତି (ଧ। ପ। ୧୯୦) ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ ଅରିଯସଚ୍ଚାନଂ ଦସ୍ସନଂ।

ନିଚ୍ଚତୋ ଅନୁପଗମନାଦିୱସେନାତି ନିଚ୍ଚନ୍ତି ଅଗ୍ଗହଣାଦିୱସେନ। ଅଟ୍ଠାନନ୍ତି ହେତୁପ୍ପଟିକ୍ଖେପୋ। ଅନୱକାସୋତି ପଚ୍ଚଯପ୍ପଟିକ୍ଖେପୋ। ଉଭଯେନପି କାରଣମେୱ ପଟିକ୍ଖିପତି। ଯନ୍ତି ଯେନ କାରଣେନ। ଦିଟ୍ଠିସମ୍ପନ୍ନୋତି ମଗ୍ଗଦିଟ୍ଠିଯା ସମନ୍ନାଗତୋ ସୋତାପନ୍ନୋ। କଞ୍ଚି ସଙ୍ଖାରନ୍ତି ଚତୁଭୂମକେସୁ ସଙ୍ଖତସଙ୍ଖାରେସୁ ଏକସଙ୍ଖାରମ୍ପି। ନିଚ୍ଚତୋ ଉପଗଚ୍ଛେଯ୍ୟାତି ନିଚ୍ଚୋତି ଗଣ୍ହେଯ୍ୟ। ସୁଖତୋ ଉପଗଚ୍ଛେଯ୍ୟାତି ‘‘ଏକନ୍ତସୁଖୀ ଅତ୍ତା ହୋତି ଅରୋଗୋ ପରଂ ମରଣା’’ତି (ଦୀ। ନି। ୧।୭୬, ୭୯) ଏୱଂ ଅତ୍ତଦିଟ୍ଠିୱସେନ ସୁଖତୋ ଗାହଂ ସନ୍ଧାଯେତଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଦିଟ୍ଠିୱିପ୍ପଯୁତ୍ତଚିତ୍ତେନ ପନ ଅରିଯସାୱକୋ ପରିଳାହୱୂପସମନତ୍ଥଂ ମତ୍ତହତ୍ଥିପରିତାସିତୋ ୱିଯ ଚୋକ୍ଖବ୍ରାହ୍ମଣୋ ଉକ୍କାରଭୂମିଂ କଞ୍ଚି ସଙ୍ଖାରଂ ସୁଖତୋ ଉପଗଚ୍ଛତି। ଅତ୍ତୱାରେ କସିଣାଦିପଞ୍ଞତ୍ତିସଙ୍ଗହତ୍ଥଂ ‘‘ସଙ୍ଖାର’’ନ୍ତି ଅୱତ୍ୱା ‘‘କଞ୍ଚି ଧମ୍ମ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଇମେସୁପି ଠାନେସୁ ଚତୁଭୂମକୱସେନେୱ ପରିଚ୍ଛେଦୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ ତେଭୂମକୱସେନେୱ ୱା। ଯଂ ଯଞ୍ହି ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ ଗାହୱସେନ ଗଣ୍ହାତି, ତତୋ ତତୋ ଅରିଯସାୱକୋ ଗାହଂ ୱିନିୱେଠେତି।

ମାତରନ୍ତିଆଦୀସୁ ଜନିକା ମାତା, ଜନକୋ ପିତା, ମନୁସ୍ସଭୂତୋ ଖୀଣାସୱୋ ଅରହାତି ଅଧିପ୍ପେତୋ। କିଂ ପନ ଅରିୟସାୱକୋ ଅଞ୍ଞଂ ଜୀୱିତା ୱୋରୋପେୟ୍ୟାତି? ଏତମ୍ପି ଅଟ୍ଠାନଂ, ପୁଥୁଜ୍ଜନଭାୱସ୍ସ ପନ ମହାସାୱଜ୍ଜଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଅରିୟଭାୱସ୍ସ ଚ ଫଲଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ। ପଦୁଟ୍ଠଚିତ୍ତୋତି ୱଧକଚିତ୍ତେନ ପଦୁଟ୍ଠଚିତ୍ତୋ। ଲୋହିତଂ ଉପ୍ପାଦେୟ୍ୟାତି ଜୀୱମାନକସରୀରେ ଖୁଦ୍ଦକମକ୍ଖିକାୟ ପିୱନମତ୍ତମ୍ପି ଲୋହିତଂ ଉପ୍ପାଦେୟ୍ୟ। ସଙ୍ଘଂ ଭିନ୍ଦେୟ୍ୟାତି ସମାନସଂୱାସକଂ ସମାନସୀମାୟଂ ଠିତଂ ସଙ୍ଘଂ ''କମ୍ମେନ ଉଦ୍ଦେସେନ ୱୋହରନ୍ତୋ ଅନୁସ୍ସାୱନେନ ସଲାକଗ୍ଗାହେନା''ତି (ପରି। ୪୫୮) ଏୱଂ ୱୁତ୍ତେହି ପଞ୍ଚହି କାରଣେହି ଭିନ୍ଦେୟ୍ୟ। ଅଞ୍ଞଂ ସତ୍ଥାରନ୍ତି ଅଞ୍ଞଂ ତିତ୍ଥକରଂ ''ଅୟଂ ମେ ସତ୍ଥା''ତି ଏୱଂ ଗଣ୍ହେୟ୍ୟାତି ନେତଂ ଠାନଂ ୱିଜ୍ଜତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ନ ତେଗମିସ୍ସନ୍ତି ଅପାୟନ୍ତି ତେ ବୁଦ୍ଧଂ ସରଣଂ ଗତା ତନ୍ନିମିତ୍ତଂ ଅପାୟଂ ନ ଗମିସ୍ସନ୍ତି, ଦେୱକାୟଂ ପନ ପରିପୂରେସ୍ସନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଦସହି ଠାନେହୀତି ଦସହି କାରଣେହି। ଅଧିଗଣ୍ହନ୍ତୀତି ଅଧିଭୱନ୍ତି।

ୱେଲାମସୁତ୍ତାଦିୱସେନାତି ଏତ୍ଥ ''କରୀସସ୍ସ ଚତୁତ୍ଥଭାଗପ୍ପମାଣାନଂ ଚତୁରାସୀତିସହସ୍ସସଙ୍ଖାନଂ ସୁୱଣ୍ଣପାତିରୂପିୟପାତିକଂସପାତୀନଂ ୟଥାକ୍କମଂ ରୂପିୟସୁୱଣ୍ଣହିରଞ୍ଞପୂରାନଂ ସଦ୍ଧାଲଙ୍କାରପ୍ପଟିମଣ୍ଡିତାନଂ ଚତୁରାସୀତିୟା ହତ୍ଥିସହସ୍ସାନଂ, ଚତୁରାସୀତିୟା ଅସ୍ସସହସ୍ସାନଂ, ଚତୁରାସୀତିୟା ରଥସହସ୍ସାନଂ, ଚତୁରାସୀତିୟା ଧେନୁସହସ୍ସାନଂ, ଚତୁରାସୀତିୟା କଞ୍ଞାସହସ୍ସାନଂ, ଚତୁରାସୀତିୟା ପଲ୍ଲଙ୍କସହସ୍ସାନଂ, ଚତୁରାସୀତିୟା ୱତ୍ଥକୋଟିସହସ୍ସାନଂ, ଅପରିମାଣସ୍ସ ଚ ଖଜ୍ଜଭୋଜ୍ଜାଦିଭେଦସ୍ସ ଆହାରସ୍ସ ପରିଚ୍ଚଜନୱସେନ ସତ୍ତମାସାଧିକାନି ସତ୍ତ ସଂୱଚ୍ଛରାନି ନିରନ୍ତରଂ ପୱତ୍ତୱେଲାମମହାଦାନତୋ ଏକସ୍ସ ସୋତାପନ୍ନସ୍ସ ଦିନ୍ନଦାନଂ ମହପ୍ଫଲତରଂ। ତତୋ ସତଂ ସୋତାପନ୍ନାନଂ ଦିନ୍ନଦାନତୋ ଏକସ୍ସ ସକଦାଗାମିନୋ, ତତୋ ଏକସ୍ସ ଅନାଗାମିନୋ, ତତୋ ଏକସ୍ସ ଅରହତୋ, ତତୋ ଏକସ୍ସ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧସ୍ସ, ତତୋ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ, ତତୋ ବୁଦ୍ଧପ୍ପମୁଖସ୍ସ ସଙ୍ଘସ୍ସ ଦିନ୍ନଦାନଂ ମହପ୍ଫଲତରଂ, ତତୋ ଚାତୁଦ୍ଦିସଂ ସଙ୍ଘଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ୱିହାରକରଣଂ, ତତୋ ସରଣଗମନଂ ମହପ୍ଫଲତର''ନ୍ତି ଇମମତ୍ଥଂ ପକାସେନ୍ତସ୍ସ ୱେଲାମସୁତ୍ତସ୍ସ (ଅ। ନି। ୯।୨୦) ୱସେନ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ''ୟଂ, ଗହପତି, ୱେଲାମୋ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ଦାନଂ ଅଦାସି ମହାଦାନଂ, ୟୋ ଏକଂ ଦିଟ୍ଠିସମ୍ପନ୍ନଂ ଭୋଜେୟ୍ୟ, ଇଦଂ ତତୋ ମହପ୍ଫଲତର''ନ୍ତିଆଦି (ଅ। ନି। ୯।୨୦)। ୱେଲାମସୁତ୍ତାଦୀତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଅଗ୍ଗପ୍ପସାଦସୁତ୍ତାଦୀନଂ (ଅ। ନି। ୪।୩୪; ଇତିୱୁ। ୯୦) ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ଅଞ୍ଞାଣଂ ୱତ୍ଥୁତ୍ତୟସ୍ସ ଗୁଣାନଂ ଅଜାନନଂ ତତ୍ଥ ସମ୍ମୋହୋ, ''ବୁଦ୍ଧୋ ନୁ ଖୋ, ନ ନୁ ଖୋ''ତିଆଦିନା ୱିଚିକିଚ୍ଛା ସଂସୟୋ। ମିଚ୍ଛାଞାଣଂ ତସ୍ସ ଗୁଣାନଂ ଅଗୁଣଭାୱପରିକପ୍ପନେନ ୱିପରୀତଗ୍ଗାହୋ। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଅନାଦରାଗାରୱାଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ। ନ ମହାଜୁତିକନ୍ତି ନ ଉଜ୍ଜଲଂ, ଅପରିସୁଦ୍ଧଂ ଅପରିୟୋଦାତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ନ ମହାୱିପ୍ଫାରନ୍ତି ଅନୁଳାରଂ। ସାୱଜ୍ଜୋତି ଦିଟ୍ଠିତଣ୍ହାଦିୱସେନ ସଦୋସୋ। ଲୋକିୟଂ ସରଣଗମନଂ ସିକ୍ଖାସମାଦାନଂ ୱିୟ ଅଗ୍ଗହିତକାଲପରିଚ୍ଛେଦଂ ଜୀୱିତପରିୟନ୍ତମେୱ ହୋତି, ତସ୍ମା ତସ୍ସ ଖନ୍ଧଭେଦେନ ଭେଦୋତି ଆହ ''ଅନୱଜ୍ଜୋ କାଲକିରିୟାୟା''ତି। ସୋତି ଅନୱଜ୍ଜୋ ସରଣଗମନଭେଦୋ। ସତିପି ଅନୱଜ୍ଜତ୍ତେ ଇଟ୍ଠଫଲୋପି ନ ହୋତୀତି ଆହ ''ଅଫଲୋ''ତି। କସ୍ମା? ଅୱିପାକତ୍ତା। ନ ହି ତଂ ଅକୁସଲନ୍ତି।

କୋ ଉପାସକୋତି ସରୂପପୁଚ୍ଛା, ତସ୍ମା ''କିଂଲକ୍ଖଣୋ ଉପାସକୋ''ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। କସ୍ମାତି ହେତୁପୁଚ୍ଛା। ତେନ କେନ ପୱତ୍ତିନିମିତ୍ତେନ ଉପାସକସଦ୍ଦୋ ତସ୍ମିଂ ପୁଗ୍ଗଲେ ନିରୁଳ୍ହୋତି ଦସ୍ସେତି । ତେନାହ ''କସ୍ମା ଉପାସକୋତି ୱୁଚ୍ଚତୀ''ତି। ସଦ୍ଦସ୍ସ ଅଭିଧେୟ୍ୟୋ ପୱତ୍ତିନିମିତ୍ତଂ ତଦତ୍ଥସ୍ସ ତବ୍ଭାୱକାରଣଂ। କିମସ୍ସ ସୀଲନ୍ତି କୀଦିସଂ ଅସ୍ସ ଉପାସକସ୍ସ ସୀଲଂ, କିତ୍ତକେନ ସୀଲେନାୟଂ ସୀଲସମ୍ପନ୍ନୋ ନାମ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। କୋ ଆଜୀୱୋତି କୋ ଅସ୍ସ ସମ୍ମାଆଜୀୱୋ? ସୋ ପନ ମିଚ୍ଛାଜୀୱସ୍ସ ପରିୱଜ୍ଜନେନ ହୋତୀତି ସୋପି ୱିଭଜୀୟତୀତି। କା ୱିପତ୍ତୀତି କା ସୀଲସ୍ସ, ଆଜୀୱସ୍ସ ୱା ୱିପତ୍ତି। ଅନନ୍ତରସ୍ସ ହି ୱିଧି ୱା ପଟିସେଧୋ ୱାତି। କା ସମ୍ପତ୍ତୀତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନୟୋ।

ୟୋ କୋଚୀତି ଖତ୍ତିୟାଦୀସୁ ୟୋ କୋଚି। ତେନ ସରଣଗମନମେୱେତ୍ଥ କାରଣଂ, ନ ଜାତିଆଦିୱିସେସୋତି ଦସ୍ସେତି। ଉପାସନତୋତି ତେନେୱ ସରଣଗମନେନ ତତ୍ଥ ଚ ସକ୍କଚ୍ଚକିରିୟାୟ ଆଦରଗାରୱବହୁମାନାଦିୟୋଗେନ ପୟିରୁପାସନତୋ। ୱେରମଣିୟୋତି ୱେରଂ ୱୁଚ୍ଚତି ପାଣାତିପାତାଦିଦୁସ୍ସୀଲ୍ୟଂ, ତସ୍ସ ମଣନତୋ ହନନତୋ ୱିନାସନତୋ ୱେରମଣିୟୋ, ପଞ୍ଚ ୱିରତିୟୋ ୱିରତିପ୍ପଧାନତ୍ତା ତସ୍ସ ସୀଲସ୍ସ। ତେନେୱାହ ''ପଟିୱିରତୋ ହୋତୀ''ତି।

ମିଚ୍ଛାୱଣିଜ୍ଜାତି ନ ସମ୍ମାୱଣିଜ୍ଜା ଅୟୁତ୍ତୱଣିଜ୍ଜା ଅସାରୁପ୍ପୱଣିଜ୍ଜା। ପହାୟାତି ଅକରଣେନେୱ ପଜହିତ୍ୱା। ଧମ୍ମେନାତି ଧମ୍ମତୋ ଅନପେତେନ। ତେନ ଅଞ୍ଞମ୍ପି ଅଧମ୍ମିକଂ ଜୀୱିକଂ ପଟିକ୍ଖିପତି। ସମେନାତି ଅୱିସମେନ। ତେନ କାୟୱିସମାଦିଦୁଚ୍ଚରିତଂ ୱଜ୍ଜେତ୍ୱା କାୟସମାଦିନା ସୁଚରିତେନ ଆଜୀୱଂ ଦସ୍ସେତି। ସତ୍ଥୱଣିଜ୍ଜାତି ଆୟୁଧଭଣ୍ଡଂ କତ୍ୱା ୱା କାରେତ୍ୱା ୱା ୟଥାକତଂ ୱା ପଟିଲଭିତ୍ୱା ତସ୍ସ ୱିକ୍କୟୋ। ସତ୍ତୱଣିଜ୍ଜାତି ମନୁସ୍ସୱିକ୍କୟୋ। ମଂସୱଣିଜ୍ଜାତି ସୂନକାରାଦୟୋ ୱିୟ ମିଗସୂକରାଦିକେ ପୋସେତ୍ୱା ମଂସଂ ସମ୍ପାଦେତ୍ୱା ୱିକ୍କୟୋ। ମଜ୍ଜୱଣିଜ୍ଜାତି ୟଂ କିଞ୍ଚି ମଜ୍ଜଂ ୟୋଜେତ୍ୱା ତସ୍ସ ୱିକ୍କୟୋ।

ୱିସୱଣିଜ୍ଜାତି ୱିସଂ ୟୋଜେତ୍ୱା ୱିସଂ ଗହେତ୍ୱା ୱା ତସ୍ସ ୱିକ୍କୟୋ। ତତ୍ଥ ସତ୍ଥୱଣିଜ୍ଜା ପରୋପରୋଧନିମିତ୍ତତାୟ ଅକରଣୀୟା ୱୁତ୍ତା। ସତ୍ତୱଣିଜ୍ଜା ଅଭୁଜିସ୍ସଭାୱକରଣତୋ, ମଂସୱିସୱଣିଜ୍ଜା ୱଧହେତୁତୋ, ମଜ୍ଜୱଣିଜ୍ଜା ପମାଦଟ୍ଠାନତୋ।

ତସ୍ସେୱାତି ପଞ୍ଚୱେରମଣିଲକ୍ଖଣସ୍ସ ସୀଲସ୍ସ ଚେୱ ପଞ୍ଚମିଚ୍ଛାୱଣିଜ୍ଜାଲକ୍ଖଣସ୍ସ ଆଜୀୱସ୍ସ ଚ। ୱିପତ୍ତୀତି ଭେଦୋ ପକୋପୋ ଚ। ୟାୟାତି ୟାୟ ପଟିପତ୍ତିୟା। ଚଣ୍ଡାଲୋତି ଉପାସକଚଣ୍ଡାଲୋ। ମଲନ୍ତି ଉପାସକମଲଂ। ପଟିକୁଟ୍ଠୋତି ଉପାସକନିହୀନୋ। ବୁଦ୍ଧାଦୀସୁ କମ୍ମକମ୍ମଫଲେସୁ ଚ ସଦ୍ଧାୱିପରିୟାୟୋ ଅସ୍ସଦ୍ଧିୟଂ ମିଚ୍ଛାଧିମୋକ୍ଖୋ, ୟଥାୱୁତ୍ତେନ ଅସ୍ସଦ୍ଧିୟେନ ସମନ୍ନାଗତୋ ଅସ୍ସଦ୍ଧୋ। ୟଥାୱୁତ୍ତସୀଲୱିପତ୍ତିଆଜୀୱୱିପତ୍ତିୱସେନ ଦୁସ୍ସୀଲୋ। "ଇମିନା ଦିଟ୍ଠାଦିନା ଇଦଂ ନାମ ମଙ୍ଗଲଂ ହୋତୀ"ତି – ଏୱଂ ବାଲଜନପରିକପ୍ପିତକୋତୂହଲସଙ୍ଖାତେନ ଦିଟ୍ଠସୁତମୁତମଙ୍ଗଲେନ ସମନ୍ନାଗତୋ କୋତୂହଲମଙ୍ଗଲିକୋ। ମଙ୍ଗଲଂ ପଚ୍ଚେତୀତି ଦିଟ୍ଠମଙ୍ଗଲାଦିଭେଦଂ ମଙ୍ଗଲମେୱ ପତ୍ତିୟାୟତି। ନୋ କମ୍ମନ୍ତି କମ୍ମସ୍ସକତଂ ନୋ ପତ୍ତିୟାୟତି। ଇତୋ ବହିଦ୍ଧାତି ଇତୋ ସଦ୍ଧମ୍ମବୁଦ୍ଧସାସନତୋ ବହିଦ୍ଧା ବାହିରକସମୟେ। ଦକ୍ଖିଣେୟ୍ୟଂ ପରିୟେସତୀତି ଦୁପ୍ପଟିପନ୍ନଂ ଦକ୍ଖିଣାରହସଞ୍ଞୀ ଗୱେସତି। ପୁବ୍ବକାରଂ କରୋତୀତି ଦାନମାନନାଦିକଂ କୁସଲକିରିୟଂ ପଠମତରଂ କରୋତି। ଏତ୍ଥ ଚ ଦକ୍ଖିଣେୟ୍ୟପରିୟେସନପୁବ୍ବକାରେ ଏକଂ କତ୍ୱା ପଞ୍ଚ ଧମ୍ମା ୱେଦିତବ୍ବା।

ୱିପତ୍ତିୟଂ ୱୁତ୍ତୱିପରିୟାୟେନ ସମ୍ପତ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବା। ଅୟଂ ପନ ୱିସେସୋ – ଚତୁନ୍ନମ୍ପି ପରିସାନଂ ରତିଜନନଟ୍ଠେନ ଉପାସକୋୱ ରତନଂ ଉପାସକରତନଂ। ଗୁଣସୋଭାକିତ୍ତିସଦ୍ଦସୁଗନ୍ଧତାହି ଉପାସକୋୱ ପଦୁମଂ ଉପାସକପଦୁମଂ। ତଥା ଉପାସକପୁଣ୍ଡରୀକୋ।

ଆଦିମ୍ହୀତି ଆଦିଅତ୍ଥେ। କୋଟିୟନ୍ତି ପରିୟନ୍ତକୋଟିୟଂ। ୱିହାରଗ୍ଗେନାତି ଓୱରକକୋଟ୍ଠାସେନ, "ଇମସ୍ମିଂ ଗବ୍ଭେ ୱସନ୍ତାନଂ ଇଦଂ ନାମ ଫଲଂ ପାପୁଣାତୀ"ତିଆଦୀନା ତଂ ତଂ ୱସନଟ୍ଠାନକୋଟ୍ଠାସେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଜ୍ଜତନ୍ତି ଅଜ୍ଜ ଇଚ୍ଚେୱ ଅତ୍ଥୋ।

ପାଣେହିଉପେତନ୍ତି ଇମିନା ତସ୍ସ ସରଣଗମନସ୍ସ ଆପାଣକୋଟିକତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ "ୟାୱ ମେ ଜୀୱିତଂ ପୱତ୍ତତୀ"ତିଆଦୀନି ୱତ୍ୱା ପୁନ ଜୀୱିତେନପି ତଂ ୱତ୍ଥୁତ୍ତୟଂ ପଟିପୂଜେନ୍ତୋ ସରଣଗମନଂ ରକ୍ଖାମୀତି ଉପ୍ପନ୍ନଂ ତସ୍ସ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ଅଧିପ୍ପାୟଂ ୱିଭାୱେନ୍ତୋ "ଅହଞ୍ହି"ତିଆଦିମାହ। ପାଣେହି ଉପେତନ୍ତି ହି ୟାୱ ମେ ପାଣା ଧରନ୍ତି, ତାୱ ସରଣଂ ଉପେତଂ। ଉପେନ୍ତୋ ଚ ନ ୱାଚାମତ୍ତେନ ନ ଏକୱାରଂ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦମତ୍ତେନ, ଅଥ ଖୋ ପାଣାନଂ ପରିଚ୍ଚଜନୱସେନପି ୟାୱଜୀୱଂ ଉପେତନ୍ତି ଏୱମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୧୭-୧୯। ସତ୍ତମେ ଜାଣୁସ୍ସୋଣୀତି ନେତଂ ତସ୍ସ ମାତାପିତୂହି କତଂ ନାମଂ, ଅପିଚ ଖୋ ଠାନନ୍ତରପ୍ପଟିଲାଭଲଦ୍ଧନ୍ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ "ଜାଣୁସ୍ସୋଣୀତି ଠାନନ୍ତରଂ କିରା"ତିଆଦି। ଏକଂ ଠାନନ୍ତରନ୍ତି ଏକଂ ପୁରୋହିତଟ୍ଠାନଂ। ଉଣ୍ହୀସଆଦିକକୁଧଭଣ୍ଡେହି ସଦ୍ଧିଂ ଲଦ୍ଧଂ ତଥା ଚସ୍ସ ରଞ୍ଞା ଦିନ୍ନନ୍ତି ୱଦନ୍ତି। ତେନାହ "ରଞ୍ଞୋ ସନ୍ତିକେ ଚ ଲଦ୍ଧଜାଣୁସ୍ସୋଣିସକ୍କାରତ୍ତା"ତି। ସେସମେତ୍ଥ ଉତ୍ତାନମେୱ। ଅଟ୍ଠମନୱମେସୁ ନତ୍ଥି ୱତ୍ତବ୍ବଂ।

୨୦-୨୧। ଦସମେ ଦୁନ୍ନିକ୍ଖିତ୍ତନ୍ତି ଦୁଟ୍ଠୁ ନିକ୍ଖିତ୍ତଂ ପଦପଚ୍ଚାଭଟ୍ଠଂ କତ୍ୱା ମନସି ଠପିତଂ। ପଜ୍ଜତି ଞାୟତି ଅତ୍ଥୋ ଏତେନାତି ପଦଂ, ଅତ୍ଥଂ ବ୍ୟଞ୍ଜୟତି ପକାସେତୀତି ବ୍ୟଞ୍ଜନଂ, ପଦମେୱ। ତେନେୱାହ "ଉପ୍ପଟିପାଟିୟା...ପେ... ବ୍ୟଞ୍ଜନନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତୀ"ତି। ପଦସମୁଦାୟବ୍ୟତିରେକେନ ୱିସୁଂ ପାଳି ନାମ ନତ୍ଥୀତି ଆହ "ଉଭୟମେତଂ ପାଳିୟାୱ ନାମ"ନ୍ତି। ପକଟ୍ଠାନଞ୍ହି ୱଚନପ୍ପବନ୍ଧାନଂ ଆଳିୟେୱ ପାଳୀତି ୱୁଚ୍ଚତି। ସେସମେତ୍ଥ ଏକାଦସମଞ୍ଚ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱ।

ଅଧିକରଣୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୩। ବାଲୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା

୨୨-୨୪। ତତିଯସ୍ସ ପଠମଦୁତିଯତତିଯାନି ଉତ୍ତାନତ୍ଥାନେୱ।

୨୫। ଚତୁତ୍ଥେ ନେତବ୍ବୋତି ଅଞ୍ଞତୋ ଆହରିତ୍ୱା ବୋଧେତବ୍ବୋ, ଞାପେତବ୍ବୋତି ଅତ୍ଥୋ।

୨୭। ଛଟ୍ଠେ ନୋ ଚେପି ପଟିଚ୍ଛାଦେତ୍ୱା କରୋନ୍ତୀତି ପାଣାତିପାତାଦୀନି କରୋନ୍ତୋ ସଚେପି ଅପ୍ପଟିଚ୍ଛାଦେତ୍ୱା କରୋନ୍ତି। ପଟିଚ୍ଛନ୍ନମେୱାତି ୱିଞ୍ଞୂହି ଗରହିତବ୍ବଭାୱତୋ ପଟିଚ୍ଛାଦନାରହତ୍ତା ପଟିଚ୍ଛନ୍ନମେୱାତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଅୱୀଚିଆଦଯୋ ପଦେସୱିସେସା ତତ୍ଥୂପପନ୍ନା ସତ୍ତା ଚ ନିରଯଗ୍ଗହଣେନ ଗହିତାତି ଆହ ‘‘ନିରଯୋତି ସହୋକାସକା ଖନ୍ଧା’’ତି। ତିରଚ୍ଛାନଯୋନି ନାମ ୱିସୁଂ ପଦେସୱିସେସୋ ନତ୍ଥୀତି ଆହ ‘‘ତିରଚ୍ଛାନଯୋନିଯଂ ଖନ୍ଧାୱ ଲବ୍ଭନ୍ତୀ’’ତି।

୩୧। ଦସମେ ଅତ୍ଥୋ ଫଲଂ ତଦଧୀନୱୁତ୍ତିତାଯ ୱସୋ ଏତସ୍ସାତି ଅତ୍ଥୱସୋ, ହେତୂତି ଆହ ‘‘ଅତ୍ଥୱସେତି କାରଣାନୀ’’ତି। ଅରଞ୍ଞୱନପତ୍ଥାନୀତି ଅରଞ୍ଞଲକ୍ଖଣପ୍ପତ୍ତାନି ୱନପତ୍ଥାନି। ୱନପତ୍ଥ-ସଦ୍ଦୋ ହି ସଣ୍ଡଭୂତେ ରୁକ୍ଖସମୂହେପି ୱତ୍ତତୀତି ଅରଞ୍ଞଗ୍ଗହଣଂ। ୱନୀଯତି ୱିୱେକକାମେହି ଭଜୀଯତି, ୱନୁତେ ୱା ତେ ଅତ୍ତସମ୍ପତ୍ତିଯା ୱସନତ୍ଥାଯ ଯାଚନ୍ତୋ ୱିଯ ହୋତୀତି ୱନଂ, ପତିଟ୍ଠହନ୍ତି ଏତ୍ଥ ୱିୱେକକାମା ଯଥାଧିପ୍ପେତୱିସେସାଧିଗମେନାତି ପତ୍ଥଂ, ୱନେସୁ ପତ୍ଥଂ ଗହନଟ୍ଠାନେ ସେନାସନଂ ୱନପତ୍ଥଂ। କିଞ୍ଚାପୀତି ଅନୁଜାନନସମ୍ଭାୱନତ୍ଥେ ନିପାତୋ। କିଂ ଅନୁଜାନାତି? ନିପ୍ପରିଯାଯତୋ ଅରଞ୍ଞଭାୱଂ ଗାମତୋ ବହି ଅରଞ୍ଞନ୍ତି। ତେନାହ ‘‘ନିପ୍ପରିଯାଯେନା’’ତିଆଦି। କିଂ ସମ୍ଭାୱେତି? ଆରଞ୍ଞକଙ୍ଗନିପ୍ଫାଦକତ୍ତଂ। ଯଞ୍ହି ଆରଞ୍ଞକଙ୍ଗନିପ୍ଫାଦକଂ, ତଂ ୱିସେସତୋ ଅରଞ୍ଞନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବନ୍ତି। ତେନାହ ‘‘ଯଂ ତଂ ପଞ୍ଚଧନୁସତିକ’’ନ୍ତିଆଦି। ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ବହି ଇନ୍ଦଖୀଲାତି ଇନ୍ଦଖୀଲତୋ ବହି ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା, ତତୋ ବହି ପଟ୍ଠାଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ବହି ଇନ୍ଦଖୀଲାତି ୱା ଯତ୍ଥ ଦ୍ୱେ ତୀଣି ଇନ୍ଦଖୀଲାନି, ତତ୍ଥ ବହିଦ୍ଧା ଇନ୍ଦଖୀଲତୋ ପଟ୍ଠାଯ। ଯତ୍ଥ ତଂ ନତ୍ଥି, ତଦରହଟ୍ଠାନତୋ ପଟ୍ଠାଯାତି ୱଦନ୍ତି। ଗାମନ୍ତନ୍ତି ଗାମସମୀପଂ। ଅନୁପଚାରଟ୍ଠାନନ୍ତି ନିଚ୍ଚକିଚ୍ଚୱସେନ ନ ଉପଚରିତବ୍ବଟ୍ଠାନଂ। ତେନାହ ‘‘ଯତ୍ଥ ନ କସୀଯତି ନ ୱପୀଯତୀ’’ତି।

ଅତ୍ତନୋ ଚ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମସୁଖୱିହାରନ୍ତି ଏତେନ ସତ୍ଥା ଅତ୍ତନୋ ୱିୱେକାଭିରତିଂ ପକାସେତି। ତତ୍ଥ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମୋ ନାମ ଅଯଂ ପଚ୍ଚକ୍ଖୋ ଅତ୍ତଭାୱୋ, ସୁଖୱିହାରୋ ନାମ ଚତୁନ୍ନଂ ଇରିଯାପଥୱିହାରାନଂ ଫାସୁତା। ଏକକସ୍ସ ହି ଅରଞ୍ଞେ ଅନ୍ତମସୋ ଉଚ୍ଚାରପସ୍ସାୱକିଚ୍ଚଂ ଉପାଦାଯ ସବ୍ବେ ଇରିଯାପଥା ଫାସୁକା ହୋନ୍ତି, ତସ୍ମା ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମେ ସୁଖୱିହାରଂ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମସୁଖୱିହାରନ୍ତି ଏୱଂ ୱା ଏତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ପଚ୍ଛିମଞ୍ଚ ଜନତଂ ଅନୁକମ୍ପମାନୋତି କଥଂ ଅରଞ୍ଞୱାସେନ ପଚ୍ଛିମା ଜନତା ଅନୁକମ୍ପିତା ହୋତି? ସଦ୍ଧାପବ୍ବଜିତା ହି କୁଲପୁତ୍ତା ଭଗୱତୋ ଅରଞ୍ଞୱାସଂ ଦିସ୍ୱା ‘‘ଭଗୱାପି ନାମ ଅରଞ୍ଞସେନାସନାନି ନ ମୁଞ୍ଚତି, ଯସ୍ସ ନେୱତ୍ଥି ପରିଞ୍ଞାତବ୍ବଂ ନ ପହାତବ୍ବଂ ନ ଭାୱେତବ୍ବଂ ନ ସଚ୍ଛିକାତବ୍ବଂ, କିମଙ୍ଗଂ ପନ ମଯ’’ନ୍ତି ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ତତ୍ଥ ୱସିତବ୍ବମେୱ ମଞ୍ଞିସ୍ସନ୍ତି, ଏୱଂ ଖିପ୍ପମେୱ ଦୁକ୍ଖସ୍ସନ୍ତକରା ଭୱିସ୍ସନ୍ତି। ଏୱଂ ପଚ୍ଛିମା ଜନତା ଅନୁକମ୍ପିତା ହୋତି। ଏତମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ପଚ୍ଛିମେ ମମ ସାୱକେ ଅନୁକମ୍ପନ୍ତୋ’’ତି।

୩୨। ଏକାଦସମେ ୱିଜ୍ଜଂ ଭଜନ୍ତୀତି ୱିଜ୍ଜାଭାଗିଯା, ୱିଜ୍ଜାଭାଗେ ୱିଜ୍ଜାକୋଟ୍ଠାସେ ୱତ୍ତନ୍ତୀତିପି ୱିଜ୍ଜାଭାଗିଯା। ପଦଂ ପଚ୍ଛିନ୍ଦତୀତି ମଗ୍ଗଚିତ୍ତସ୍ସ ପତିଟ୍ଠଂ ଉପଚ୍ଛିନ୍ଦତି, ମଗ୍ଗଚିତ୍ତଂ ପତିଟ୍ଠାପେତୁଂ ନ ଦେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଉବ୍ବଟ୍ଟେତ୍ୱାତି ସମୁଚ୍ଛେଦୱସେନ ସମୂଲଂ ଉଦ୍ଧରିତ୍ୱା। ଅଟ୍ଠସୁ ଠାନେସୂତି ବୁଦ୍ଧାଦୀସୁ ଅଟ୍ଠସୁ ଠାନେସୁ। ରାଗସ୍ସ ଖଯୱିରାଗେନାତି ରାଗସ୍ସ ଖଯସଙ୍ଖାତେନ ୱିରାଗେନ, ରାଗସ୍ସ ଅନୁପ୍ପତ୍ତିଧମ୍ମତାପାଦନେନାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

ବାଲୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୪। ସମଚିତ୍ତୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା

୩୩। ଚତୁତ୍ଥସ୍ସ ପଠମେ ଭୱନ୍ତି ଏତ୍ଥ ପତିଟ୍ଠହନ୍ତୀତି ଭୂମି, ଅସପ୍ପୁରିସାନଂ ଭୂମି ଅସପ୍ପୁରିସଭୂମି। ସପ୍ପୁରିସଭୂମିଯମ୍ପି ଏସେୱ ନଯୋ। କତଂ ନ ଜାନାତୀତି ଅକତଞ୍ଞୂ, ଅସମତ୍ଥସମାସୋଯଂ ଗମକତ୍ତା ''ଅସୂରିଯପସ୍ସା''ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ। ତେନାହ ''କତଂ ନ ଜାନାତୀ''ତି। ଅକତୱେଦୀତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନଯୋ। ପାକଟଂ କତ୍ୱା ନ ଜାନାତୀତି ''ଇଦଞ୍ଚିଦଞ୍ଚ ମଯ୍ହଂ ଇମିନା କତ''ନ୍ତି ସଙ୍ଘମଜ୍ଝଗଣମଜ୍ଝାଦୀସୁ ପାକଟଂ କତ୍ୱା ନ ଜାନାତି, ନ ପକାସେତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଉପଞ୍ଞାତନ୍ତି ଥୋମନାୱସେନ ଉପଗନ୍ତ୍ୱା ଞାତଂ। ତେନାହ ''ୱଣ୍ଣିତ''ନ୍ତିଆଦି।

୩୪। ଦୁତିଯେ ୱସ୍ସସତପରିମାଣମାଯୁ ଅସ୍ସାତି ୱସ୍ସସତାଯୁକୋ, ୱସ୍ସସତାଯୁକତଞ୍ଚ ୱସ୍ସସତାଯୁକକାଲେ ଜାତସ୍ସେୱ ହୋତି, ନାଞ୍ଞସ୍ସାତି ଆହ ''ୱସ୍ସସତାଯୁକକାଲେ ଜାତୋ''ତି। ୱସ୍ସସତଂ ଜୀୱତି ସୀଲେନାତି ୱସ୍ସସତଜୀୱୀ। ୱସ୍ସସତନ୍ତି ଚ ଅଚ୍ଚନ୍ତସଂଯୋଗେ ଉପଯୋଗୱଚନଂ। ତେନାହ ''ସକଲଂ ୱସ୍ସସତଂ ଜୀୱନ୍ତୋ''ତି। ମାତାପିତୂନଂ ମାତାୱ ବହୂପକାରତରାତି ତସ୍ସାଯେୱ ପଧାନଭାୱେନ ପଟିକାତବ୍ବତ୍ତା ଦକ୍ଖିଣଂ ଅଂସକୂଟଂ ୱଦନ୍ତି। ହଦଯଲୋହିତଂ ପାଯେତ୍ୱାତି ଖୀରଂ ସନ୍ଧାଯ ୱଦତି। ଲୋହିତଞ୍ହି ଖୀରଭାୱେନ ପରିଣାମଂ ଗଚ୍ଛତି। ତ୍ୱାସ୍ସାତି ତେ ଅସ୍ସ। ସେସମେତ୍ଥ ଉତ୍ତାନମେୱ।

୩୫। ତତିଯେ ତେନୁପସଙ୍କମୀତି ଏତ୍ଥ ଯେନାଧିପ୍ପାଯେନ ସୋ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ଭଗୱନ୍ତଂ ଉପସଙ୍କମି, ତଂ ପାକଟଂ କତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ''ସୋ ହି ବ୍ରାହ୍ମଣୋ''ତିଆଦିମାହ। ୱିରଜ୍ଝନପଞ୍ହନ୍ତି ଯଂ ପଞ୍ହଂ ପୁଟ୍ଠୋ ୱିରଜ୍ଝିତ୍ୱା କଥେସି, ଅୱିପରୀତଂ କତ୍ୱା ସମ୍ପାଦେତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି, ତାଦିସଂ ପଞ୍ହନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଉଭତୋକୋଟିକଂ ପଞ୍ହନ୍ତି ଉଭୋହି କୋଟୀହି ଯୁତ୍ତଂ ପଞ୍ହଂ। ''କିଂୱାଦୀ ଭୱଂ ଗୋତମୋ''ତି ହି ପୁଟ୍ଠୋ ''କିରିଯୱାଦିମ୍ହୀ''ତି ୱା ୱଦେଯ୍ଯ ''ଅକିରିଯୱାଦିମ୍ହୀ''ତି ୱା, ତସ୍ମା ଇମସ୍ସ ପଞ୍ହସ୍ସ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନେ ''କିରିଯୱାଦିମ୍ହୀ''ତି ଏକା କୋଟି, ''ଅକିରିଯୱାଦିମ୍ହୀ''ତି ଦୁତିଯାତି କୋଟିଦ୍ୱଯଯୁତ୍ତୋ ଅଯଂ ପଞ୍ହୋ। ଉଗ୍ଗିଲିତୁନ୍ତି ଦ୍ୱେ କୋଟିଯୋ ମୋଚେତ୍ୱା କଥେତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତୋ ବହି ନୀହରିତୁଂ ଅତ୍ଥତୋ ଅପନେତୁଂ ନ ସକ୍ଖିସ୍ସତି। ଦ୍ୱେ କୋଟିଯୋ ମୋଚେନ୍ତୋ ହି ତଂ ବହି ନୀହରତି ନାମ। ନିଗ୍ଗିଲିତୁନ୍ତି ପୁଚ୍ଛାଯ ଦୋସଂ ଦତ୍ୱା ହାରେତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତୋ ପୱେସେତୁଂ ନ ସକ୍ଖିସ୍ସତି। ତତ୍ଥ ଦୋସଂ ଦତ୍ୱା ହାରେନ୍ତୋ ହି ଗିଲିତ୍ୱା ୱିଯ ଅଦସ୍ସନଂ ଗମେନ୍ତୋ ପୱେସେତି ନାମ। କିଂଲଦ୍ଧିକୋତି କିଂଦିଟ୍ଠିକୋ। ୱଦନ୍ତି ଏତେନାତି ୱାଦୋ, ଦିଟ୍ଠି। କୋ ୱାଦୋ ଏତସ୍ସାତି କିଂୱାଦୀ। କିମକ୍ଖାଯୀତି କିମଭିଧାଯୀ, କୀଦିସୀ ଧମ୍ମକଥା। ତେନାହ ''କିଂ ନାମ...ପେ... ପୁଚ୍ଛତୀ''ତି। ସେସମେତ୍ଥ ଉତ୍ତାନମେୱ।

୩୬। ଚତୁତ୍ଥେ ଦକ୍ଖିଣଂ ଅରହନ୍ତୀତି ଦକ୍ଖିଣେଯ୍ଯା। ଆହୁନଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଦାନଂ, ତଂ ଅରହନ୍ତୀତି ଆହୁନେଯ୍ଯା।

୩୭। ପଞ୍ଚମେ କଥମଯଂ ମିଗାରମାତା ନାମ ଜାତାତି ଆହ ''ସା ହୀ''ତିଆଦି। ସବ୍ବଜେଟ୍ଠକସ୍ସ ପୁତ୍ତସ୍ସାତି ଅତ୍ତନୋ ପୁତ୍ତେସୁ ସବ୍ବପଠମଂ ଜାତସ୍ସ ପୁତ୍ତସ୍ସ। ଅଯ୍ଯକସେଟ୍ଠିନୋୱ ସମାନନାମକତ୍ତାତି ମିଗାରସେଟ୍ଠିନା ଏୱ ସଦିସନାମକତ୍ତା। ତସ୍ସା କିର ସବ୍ବଜେଟ୍ଠସ୍ସ ପୁତ୍ତସ୍ସ ନାମଗ୍ଗହଣଦିୱସେ ଅଯ୍ଯକସ୍ସ ମିଗାରସେଟ୍ଠିସ୍ସେୱ ନାମଂ ଅକଂସୁ। ଅନିବଦ୍ଧୱାସୋ ହୁତ୍ୱାତି ଏକସ୍ମିଂଯେୱ ୱିହାରେ ନିବଦ୍ଧୱାସୋ ଅହୁତ୍ୱା। ଧୁୱପରିଭୋଗାନୀତି ନିଯତପରିଭୋଗାନି। ନନୁ ଭଗୱା କଦାଚି ଚାରିକମ୍ପି ପକ୍କମତି, କଥଂ ତାନି ସେନାସନାନି ଧୁୱପରିଭୋଗେନ ପରିଭୁଞ୍ଜୀତି ଆହ ''ଉତୁୱସ୍ସଂ ଚାରିକଂ ଚରିତ୍ୱାପୀ''ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ଉତୁୱସ୍ସନ୍ତି ହେମନ୍ତଗିମ୍ହେ ସନ୍ଧାଯ ୱଦତି। ମଗ୍ଗଂ ଠପେତ୍ୱାତି ଥେରସ୍ସ ଆଗମନମଗ୍ଗଂ ଠପେତ୍ୱା। ଉଣ୍ହୱଲାହକାତି ଉଣ୍ହୋତୁନୋ ପଚ୍ଚଯଭୂତମେଘମାଲାସମୁଟ୍ଠାପକା ଦେୱପୁତ୍ତା। ତେସଂ କିର ତଥାଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦସମକାଲମେୱ ଯଥିଚ୍ଛିତଂ ଠାନଂ ଉଣ୍ହଂ ଫରମାନା, ୱଲାହକମାଲା ନାତିବହଲା ଇତୋ ଚିତୋ ନଭଂ ଛାଦେନ୍ତୀ ୱିଧାୱତି। ଏସ ନଯୋ ସୀତୱଲାହକୱସ୍ସୱଲାହକାସୁ। ଅବ୍ଭୱଲାହକା ପନ ଦେୱତା ସୀତୁଣ୍ହୱସ୍ସେହି ୱିନା କେୱଲଂ ଅବ୍ଭପଟଲସ୍ସେୱ ସମୁଟ୍ଠାପକା ୱେଦିତବ୍ବା। କେୱଲଂ ୱା ୱାତସ୍ସେୱ, ତେନେୱ ଦେୱତା ୱାତୱଲାହକା।

ଏତ୍ଥ ଚ ଯଂ ୱସ୍ସାନେ ଚ ସିସିରେ ଚ ଅବ୍ଭଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତଂ ଉତୁସମୁଟ୍ଠାନଂ ପାକତିକମେୱ। ଯଂ ପନ ଅବ୍ଭମ୍ହିଯେୱ ଅତିଅବ୍ଭଂ ସତ୍ତାହମ୍ପି ଚନ୍ଦସୂରିଯେ ଛାଦେତ୍ୱା ଏକନ୍ଧକାରଂ କରୋତି, ଯଞ୍ଚ ଚିତ୍ତୱେସାଖମାସେସୁ ଅବ୍ଭଂ, ତଂ ଦେୱତାନୁଭାୱେନ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ଅବ୍ଭନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଯୋ ଚ ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ଉତୁମ୍ହି ଉତ୍ତରଦକ୍ଖିଣାଦିପକତିୱାତୋ ହୋତି, ଅଯଂ ଉତୁସମୁଟ୍ଠାନୋ। ୱାତେପି ୱନରୁକ୍ଖକ୍ଖନ୍ଧାଦିପ୍ପଦାଲନୋ ଅତିୱାତୋ ନାମ ଅତ୍ଥି। ଅଯଞ୍ଚେୱ, ଯୋ ଚ ଅଞ୍ଞୋପି ଅକାଲୱାତୋ, ଅଯଞ୍ଚ ଦେୱତାନୁଭାୱେନ ନିବ୍ବତ୍ତୋ। ଯଂ ଗିମ୍ହାନେ ଉଣ୍ହଂ, ତଂ ଉତୁସମୁଟ୍ଠାନିକଂ ପାକତିମେୱ। ଯଂ ପନ ଉଣ୍ହେପି ଅତିଉଣ୍ହଂ ସୀତକାଲେ ଚ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ଉଣ୍ହଂ, ତଂ ଦେୱତାନୁଭାୱେନ ନିବ୍ବତ୍ତଂ। ଯଂ ୱସ୍ସାନେ ଚ ହେମନ୍ତେ ଚ ସୀତଂ ହୋତି, ତଂ ଉତୁସମୁଟ୍ଠାନମେୱ। ଯଂ ପନ ସୀତେପି ଅତିସୀତଂ, ଗିମ୍ହେ ଚ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ସୀତଂ, ତଂ ଦେୱତାନୁଭାୱେନ ନିବ୍ବତ୍ତଂ। ଯଂ ୱସ୍ସିକେ ଚତ୍ତାରୋ ମାସେ ୱସ୍ସଂ, ତଂ ଉତୁସମୁଟ୍ଠାନମେୱ, ଯଂ ପନ ୱସ୍ସେଯେୱ ଅତିୱସ୍ସଂ, ଯଞ୍ଚ ଚିତ୍ତୱେସାଖମାସେସୁ ୱସ୍ସଂ, ତଂ ଦେୱତାନୁଭାୱେନ ନିବ୍ବତ୍ତଂ।

ତତ୍ରିଦଂ ୱତ୍ଥୁ – ଏକୋ କିର ୱସ୍ସୱଲାହକଦେୱପୁତ୍ତୋ ତଗରକୂଟୱାସିଖୀଣାସୱତ୍ଥେରସ୍ସ ସନ୍ତିକଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ଅଟ୍ଠାସି। ଥେରୋ – ‘‘କୋସି ତ୍ୱ’’ନ୍ତି ପୁଚ୍ଛି। ଅହଂ, ଭନ୍ତେ, ୱସ୍ସୱଲାହକୋ ଦେୱପୁତ୍ତୋତି । ତୁମ୍ହାକଂ କିର ଚିତ୍ତେନ ଦେୱୋ ୱସ୍ସତୀତି? ଆମ, ଭନ୍ତେତି। ପସ୍ସିତୁକାମା ମଯନ୍ତି। ତେମିସ୍ସଥ, ଭନ୍ତେତି। ମେଘସୀସଂ ୱା ଗଜ୍ଜିତଂ ୱା ନ ପଞ୍ଞାଯତି, କଥଂ ତେମିସ୍ସାମାତି? ଭନ୍ତେ, ଅମ୍ହାକଂ ଚିତ୍ତେନ ଦେୱୋ ୱସ୍ସତି, ତୁମ୍ହେ ପଣ୍ଣସାଲଂ ପୱିସଥାତି। ସାଧୁ ଦେୱପୁତ୍ତାତି ପାଦେ ଧୋୱିତ୍ୱା ପଣ୍ଣସାଲଂ ପାୱିସି। ଦେୱପୁତ୍ତୋ ତସ୍ମିଂ ପୱିସନ୍ତେଯେୱ ଏକଂ ଗୀତଂ ଗାଯିତ୍ୱା ହତ୍ଥଂ ଉକ୍ଖିପି, ସମନ୍ତା ତିଯୋଜନଟ୍ଠାନଂ ଏକମେଘଂ ଅହୋସି। ଥେରୋ ଅଡ୍ଢତିନ୍ତୋ ପଣ୍ଣସାଲଂ ପୱିଟ୍ଠୋତି।

କାମଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତାପି ଦେୱତା ଚାତୁମହାରାଜିକାୱ, ତା ପନ ତେନ ତେନ ୱିସେସେନ ୱତ୍ୱା ଇଦାନି ତଦଞ୍ଞେ ପଠମଭୂମିକେ କାମାୱଚରଦେୱେ ସାମଞ୍ଞତୋ ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ‘‘ଚାତୁମହାରାଜିକା’’ତି ଆହ। ଧତରଟ୍ଠୱିରୂଳ୍ହକୱିରୂପକ୍ଖକୁୱେରସଙ୍ଖାତା ଚତ୍ତାରୋ ମହାରାଜାନୋ ଏତେସନ୍ତି ଚାତୁମହାରାଜିକା, ତେ ସିନେରୁସ୍ସ ପବ୍ବତସ୍ସ ୱେମଜ୍ଝେ ହୋନ୍ତି। ତେସୁ ପବ୍ବତଟ୍ଠକାପି ଅତ୍ଥି ଆକାସଟ୍ଠକାପି। ତେସଂ ପରମ୍ପରା ଚକ୍କୱାଳପବ୍ବତଂ ପତ୍ତା। ଖିଡ୍ଡାପଦୋସିକା ମନୋପଦୋସିକା ଚନ୍ଦିମା ଦେୱପୁତ୍ତୋ ସୂରିଯୋ ଦେୱପୁତ୍ତୋତି ଏତେ ସବ୍ବେପି ଚାତୁମହାରାଜିକଦେୱଲୋକଟ୍ଠା ଏୱ।

ତାୱତିଂସାତି ତାୱତିଂସାନଂ ଦେୱାନଂ ନାମଂ, ତେପି ଅତ୍ଥି ପବ୍ବତଟ୍ଠକା, ଅତ୍ଥି ଆକାସଟ୍ଠକା, ତେସଂ ପରମ୍ପରା ଚକ୍କୱାଳପବ୍ବତଂ ପତ୍ତା। ତଥା ଯାମାଦୀନଂ। ଏକଦେୱଲୋକେପି ହି ଦେୱାନଂ ପରମ୍ପରା ଚକ୍କୱାଳପବ୍ବତଂ ଅପ୍ପତ୍ତା ନାମ ନତ୍ଥି। ତତ୍ଥ ମଘେନ ମାଣୱେନ ସଦ୍ଧିଂ ମଚଲଗାମେ କାଲଂ କତ୍ୱା ତେତ୍ତିଂସ ସହପୁଞ୍ଞକାରିନୋ ଏତ୍ଥ ନିବ୍ବତ୍ତାତି ତଂ ସହଚାରିତଂ ଠାନଂ ତେତ୍ତିଂସଂ, ତଦେୱ ତାୱତିଂସଂ, ତଂ ନିୱାସୋ ଏତେସନ୍ତି ତାୱତିଂସାତି ୱଦନ୍ତି। ଯସ୍ମା ପନ ସେସଚକ୍କୱାଳେସୁପି ଛକାମାୱଚରଦେୱଲୋକା ଅତ୍ଥି। ୱୁତ୍ତମ୍ପି ଚେତଂ ‘‘ସହସ୍ସଂ ଚାତୁମହାରାଜିକାନଂ ସହସ୍ସଂ ତାୱତିଂସାନ’’ନ୍ତି (ଅ॰ ନି॰ ୩।୮୧)। ତସ୍ମା ନାମପଣ୍ଣତ୍ତିଯେୱେସା ତସ୍ସ ଦେୱଲୋକସ୍ସାତି ୱେଦିତବ୍ବା। ଦୁକ୍ଖତୋ ଯାତା ଅପଯାତାତି ଯାମା। ଅତ୍ତନୋ ସିରିସମ୍ପତ୍ତିଯା ତୁସଂ ଇତା ଗତାତି ତୁସିତା। ନିମ୍ମାନେ ରତି ଏତେସନ୍ତି ନିମ୍ମାନରତିନୋ। ୱସୱତ୍ତୀ ଦେୱତାତି ପରନିମ୍ମିତୱସୱତ୍ତିନୋ ଦେୱା। ପରନିମ୍ମିତେସୁ ଭୋଗେସୁ ୱସଂ ୱତ୍ତେନ୍ତୀତି ପରନିମ୍ମିତୱସୱତ୍ତିନୋ।

ବ୍ରୂହିତୋ ପରିୱୁଦ୍ଧୋ ତେହି ତେହି ଝାନାଦୀହି ୱିସିଟ୍ଠେହି ଗୁଣେହୀତି ବ୍ରହ୍ମା। ୱଣ୍ଣୱନ୍ତତାଯ ଚେୱ ଦୀଘାଯୁକତାଯ ଚ ବ୍ରହ୍ମପାରିସଜ୍ଜାଦୀହି ମହନ୍ତୋ ବ୍ରହ୍ମାତି ମହାବ୍ରହ୍ମା। ତସ୍ସ ପରିସାଯଂ ଭୱା ପରିଚାରିକାତି ବ୍ରହ୍ମପାରିସଜ୍ଜା। ତସ୍ସେୱ ପୁରୋହିତଟ୍ଠାନେ ଠିତାତି ବ୍ରହ୍ମପୁରୋହିତା। ଆଭସ୍ସରେହି ପରିତ୍ତା ଆଭା ଏତେସନ୍ତି ପରିତ୍ତାଭା। ଅପ୍ପମାଣା ଆଭା ଏତେସନ୍ତି ଅପ୍ପମାଣାଭା। ଦୀପିକାଯ ଅଚ୍ଚି ୱିଯ ଏତେସଂ ସରୀରତୋ ଆଭା ଛିଜ୍ଜିତ୍ୱା ଛିଜ୍ଜିତ୍ୱା ପତନ୍ତୀ ୱିଯ ସରତି ୱିସ୍ସରତୀତି ଆଭସ୍ସରା, ଯଥାୱୁତ୍ତପ୍ପଭାଯ ଆଭାସନସୀଲା ୱା ଆଭସ୍ସରା। ସୁଭାତି ସୋଭନା ପଭା। ସୁଭାତି ହି ଏକଗ୍ଘନା ନିଚ୍ଚଲା ସରୀରାଭା ୱୁଚ୍ଚତି , ସା ପରିତ୍ତା ସୁଭା ଏତେସନ୍ତି ପରିତ୍ତସୁଭା। ଅପ୍ପମାଣା ସୁଭା ଏତେସନ୍ତି ଅପ୍ପମାଣସୁଭା। ସୁଭେନ ଓକିଣ୍ଣା ୱିକିଣ୍ଣା, ସୁଭେନ ସରୀରପ୍ପଭାୱଣ୍ଣେନ ଏକଗ୍ଘନା ସୁୱଣ୍ଣମଞ୍ଜୂସାଯ ଠପିତସମ୍ପଜ୍ଜଲିତକଞ୍ଚନପିଣ୍ଡସସ୍ସିରିକାତି ସୁଭକିଣ୍ଣା। ତତ୍ଥ ସୋଭନାଯ ପଭାଯ କିଣ୍ଣା ସୁଭାକିଣ୍ଣାତି ୱତ୍ତବ୍ବେ ଭା-ସଦ୍ଦସ୍ସ ରସ୍ସତ୍ତଂ ଅନ୍ତିମ ଣ-କାରସ୍ସ ହ-କାରଞ୍ଚ କତ୍ୱା ‘‘ସୁଭକିଣ୍ହା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ୱିପୁଲଫଲା ୱେହପ୍ଫଲା। ୱିପୁଲଫଲାତି ଚ ୱିପୁଲସନ୍ତସୁଖୱଣ୍ଣାଦିଫଲା। ଅପ୍ପକେନ କାଲେନ ଅତ୍ତନୋ ଠାନଂ ନ ୱିଜହନ୍ତୀତି ଅୱିହା। କେନଚି ନ ତପନୀଯାତି ଅତପ୍ପା। ଅକିଚ୍ଛେନ ସୁଖେନ ପସ୍ସିତବ୍ବା ମନୁଞ୍ଞରୂପତାଯାତି ସୁଦସ୍ସା। ସୁପରିସୁଦ୍ଧଦସ୍ସନତାଯ ସମ୍ମା ପସ୍ସନ୍ତି ସୀଲେନାତି ସୁଦସ୍ସୀ। ଉକ୍କଟ୍ଠସମ୍ପତ୍ତୀହି ଯୋଗତୋ ନତ୍ଥି ଏତେସଂ କନିଟ୍ଠା ସମ୍ପତ୍ତୀତି ଅକନିଟ୍ଠା।

କାଯସକ୍ଖୀହୀତି ନାମକାଯେନ ଦେସନାଯ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନୱସେନ ସକ୍ଖିଭୂତେହି। ହଲାହଲନ୍ତି କୋଲାହଲଂ। ମହଗ୍ଗତଚିତ୍ତେନାତି ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନପାଦକେନ ଅଭିଞ୍ଞାଚିତ୍ତେନ।

ନନୁ ଚ ‘‘ଅଜ୍ଝତ୍ତନ୍ତି କାମଭୱୋ, ବହିଦ୍ଧାତି ରୂପାରୂପଭୱୋ’’ତି ଚ ଅଯୁତ୍ତମେତଂ? ଯସ୍ମିଞ୍ହି ଭୱେ ସତ୍ତା ବହୁତରଂ କାଲଂ ୱସନ୍ତି, ସୋ ନେସଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ। ଯସ୍ମିଞ୍ଚ ଅପ୍ପତରଂ କାଲଂ ୱସନ୍ତି, ସୋ ନେସଂ ବହିଦ୍ଧାତି ୱତ୍ତୁଂ ଯୁତ୍ତଂ। ରୂପାରୂପଭୱେ ଚ ସତ୍ତା ଚିରତରଂ ୱସନ୍ତି, ଅପ୍ପତରଂ କାମଭୱେ, ତସ୍ମା ‘‘ଅଜ୍ଝତ୍ତନ୍ତି କାମଭୱୋ, ବହିଦ୍ଧାତି ରୂପାରୂପଭୱୋ’’ତି କସ୍ମା ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ ‘‘କିଞ୍ଚାପି’’ତିଆଦି। ଚତୁତ୍ଥମେୱ କୋଟ୍ଠାସନ୍ତି ୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତିସଙ୍ଖାତଂ ଚତୁତ୍ଥଂ ଅସଙ୍ଖେଯ୍ୟକପ୍ପଂ। ଇତରେସୁତି ସଂୱଟ୍ଟସଂୱଟ୍ଟଟ୍ଠାଯିୱିୱଟ୍ଟସଙ୍ଖାତେସୁ ତୀସୁ ଅସଙ୍ଖେଯ୍ୟକପ୍ପେସୁ। ଆଲଯୋତି ସଙ୍ଗୋ। ପତ୍ଥନାତି ‘‘କଥଂ ନାମ ତତ୍ରୂପପନ୍ନା ଭୱିସ୍ସାମା’’ତି ଅଭିପତ୍ଥନା। ଅଭିଲାସୋତି ତତ୍ରୂପପଜ୍ଜିତୁକାମତା। ତସ୍ମାତିଆଦିନା ଯଥାୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ନିଗମେତି।

ଏତ୍ଥାଯଂ ଅଧିପ୍ପାଯୋ – କସ୍ସଚିପି କିଲେସସ୍ସ ଅୱିକ୍ଖମ୍ଭିତତ୍ତା କେନଚିପି ପକାରେନ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନମତ୍ତେନପି ଅୱିମୁତ୍ତୋ କାମଭୱୋ ଅଜ୍ଝତ୍ତଗ୍ଗହଣସ୍ସ ଅତ୍ତାନଂ ଅଧିକିଚ୍ଚ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ପୱତ୍ତଗ୍ଗାହସ୍ସ ୱିସେସପଚ୍ଚଯୋତି ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ନାମ। ତତ୍ଥ ବନ୍ଧନଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତସଂଯୋଜନଂ, ତେନ ସଂଯୁତ୍ତୋ ଅଜ୍ଝତ୍ତସଂଯୋଜନୋ। ତବ୍ବିପରିଯାଯତୋ ବହିଦ୍ଧାସଂଯୋଜନୋତି।

ଛନ୍ଦରାଗୱସେନେୱ ଅଜ୍ଝତ୍ତସଂୟୋଜନଂ ବହିଦ୍ଧାସଂୟୋଜନଞ୍ଚ ପୁଗ୍ଗଲଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ଓରମ୍ଭାଗିୟୌଦ୍ଧମ୍ଭାଗିୟସଂୟୋଜନୱସେନପି ଦସ୍ସେତୁଂ "ଓରମ୍ଭାଗିୟାନି ୱା"ତିଆଦିମାହ। ଓରଂ ୱୁଚ୍ଚତି କାମଧାତୁ, ପଟିସନ୍ଧିୟା ପଚ୍ଚୟଭାୱେନ ତଂ ଓରଂ ଭଜନ୍ତୀତି ଓରମ୍ଭାଗିୟାନି। ତତ୍ଥ ଚ କମ୍ମୁନା ୱିପାକଂ ସତ୍ତେନ ଚ ଦୁକ୍ଖଂ ସଂୟୋଜେନ୍ତୀତି ସଂୟୋଜନାନି, ସକ୍କାୟଦିଟ୍ଠିୱିଚିକିଚ୍ଛାସୀଲବ୍ବତପରାମାସକାମରାଗପଟିଘା। ଉଦ୍ଧଂ ୱୁଚ୍ଚତି ରୂପାରୂପଧାତୁ, ୱୁତ୍ତନୟେନେତଂ ଉଦ୍ଧଂ ଭଜନ୍ତୀତି ଉଦ୍ଧମ୍ଭାଗିୟାନି, ସଂୟୋଜନାନି। ରୂପରାଗାରୂପରାଗମାନୁଦ୍ଧଚ୍ଚାୱିଜ୍ଜା। ଅଥ ୱା ଓରମ୍ଭାଗୋ ୱୁଚ୍ଚତି କାମଧାତୁ ରୂପାରୂପଭୱତୋ ହେଟ୍ଠାଭୂତତ୍ତା, ତତ୍ରୂପପତ୍ତିୟା ପଚ୍ଚୟଭାୱତୋ ଓରମ୍ଭାଗସ୍ସ ହିତାନୀତି ଓରମ୍ଭାଗିୟାନି ୟଥା "ୱଚ୍ଛାୟୋଗୋ ଦୁହକୋ"ତି। ଉଦ୍ଧମ୍ଭାଗୋ ନାମ ମହଗ୍ଗତଭାୱୋ, ତସ୍ସ ହିତାନି ଉଦ୍ଧମ୍ଭାଗିୟାନି। ପାଦେସୁ ବଦ୍ଧପାସାଣୋ ୱିୟ ପଞ୍ଚୋରମ୍ଭାଗିୟସଂୟୋଜନାନି ହେଟ୍ଠା ଆକଡ୍ଢମାନାକାରାନି ହୋନ୍ତି। ହତ୍ଥେହି ଗହିତରୁକ୍ଖସାଖା ୱିୟ ପଞ୍ଚୁଦ୍ଧମ୍ଭାଗିୟସଂୟୋଜନାନି ଉପରି ଆକଡ୍ଢମାନାକାରାନି। ୟେସଞ୍ହି ସକ୍କାୟଦିଟ୍ଠିଆଦୀନି ଅପ୍ପହୀନାନି, ତେ ଭୱଗ୍ଗେପି ନିବ୍ବତ୍ତେ ଏତାନି ଆକଡ୍ଢିତ୍ୱା କାମଭୱେୟେୱ ପାତେନ୍ତି, ତସ୍ମା ଏତାନି ପଞ୍ଚ ଗଚ୍ଛନ୍ତଂ ୱାରେନ୍ତି, ଗତଂ ପୁନ ଆନେନ୍ତି। ରୂପରାଗାଦୀନି ପଞ୍ଚ ଗଚ୍ଛନ୍ତଂ ନ ୱାରେନ୍ତି, ଆଗନ୍ତୁଂ ପନ ନ ଦେନ୍ତି।

ଅସମୁଚ୍ଛିନ୍ନେସୁ ଓରମ୍ଭାଗିୟସଂୟୋଜନେସୁ ଲଦ୍ଧପଚ୍ଚୟେସୁ ଉଦ୍ଧମ୍ଭାଗିୟାନି ସଂୟୋଜନାନି ଅଗଣନୂପଗାନି ହୋନ୍ତୀତି ଲବ୍ଭମାନାନମ୍ପି ପୁଥୁଜ୍ଜନାନଂ ୱସେନ ଅୱିଭଜିତ୍ୱା ଅରିୟାନଂ ୟୋଗୱସେନ ୱିଭଜିତୁକାମୋ "ଉଭୟମ୍ପି ଚେତ"ନ୍ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ୱଚନିସ୍ସିତମହାଜନସ୍ସାତି ପୁଥୁଜ୍ଜନେ ସନ୍ଧାୟ ୱଦତି। ଦ୍ୱେଧା ପରିଚ୍ଛିନ୍ନୋତି କାମସୁଗତିରୂପାରୂପଭୱୱସେନ ଦ୍ୱୀହି ପକାରେହି ପରିଚ୍ଛିନ୍ନୋ।

ୱଚ୍ଛକସାଲୋପମଂ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱ। ଓପମ୍ମସଂସନ୍ଦନେ ପନ କସ୍ସଚି କିଲେସସ୍ସ ଅୱିକ୍ଖମ୍ଭିତତ୍ତା, କଥଞ୍ଚିପି ଅୱିମୁତ୍ତୋ କାମଭୱୋ ଅଜ୍ଝତ୍ତଗ୍ଗହଣସ୍ସ ୱିସେସପଚ୍ଚୟତ୍ତା, ଇମେସଂ ସତ୍ତାନଂ ଅବ୍ଭନ୍ତରଟ୍ଠେନ ଅନ୍ତୋ ନାମ। ରୂପାରୂପଭୱୋ ତବ୍ବିପରିୟାୟତୋ ବହି ନାମ। ତଥା ହି ୟସ୍ସ ଓରମ୍ଭାଗିୟାନି ସଂୟୋଜନାନି ଅପ୍ପହୀନାନି, ସୋ ଅଜ୍ଝତ୍ତସଂୟୋଜନୋ ୱୁତ୍ତୋ। ୟସ୍ସ ତାନି ପହୀନାନି, ସୋ ବହିଦ୍ଧାସଂୟୋଜନୋ। ତସ୍ମା ଅନ୍ତୋ ଅସମୁଚ୍ଛିନ୍ନବନ୍ଧନତାୟ ବହି ଚ ପୱତ୍ତମାନଭୱଙ୍ଗସନ୍ତାନତାୟ ଅନ୍ତୋବଦ୍ଧୋ ବହିସୟିତୋ ନାମ। ନିରନ୍ତରପ୍ପୱତ୍ତଭୱଙ୍ଗସନ୍ତାନୱସେନ ହି ସୟିତୱୋହାରୋ। କାମଂ ନେସଂ ବହିବନ୍ଧନମ୍ପି ଅସମୁଚ୍ଛିନ୍ନଂ, ଅନ୍ତୋବନ୍ଧନସ୍ସ ପନ ମୂଲତାୟ ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ। ତେନାହ "ସଂୟୋଜନଂ ପନ ତେସଂ କାମାୱଚରୂପନିବଦ୍ଧମେୱା"ତି। ଇମିନା ନୟେନ ସେସତ୍ତୟେପି ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଏତ୍ତାୱତା ଚ କିରାତି କିର-ସଦ୍ଦୋ ଅରୁଚିସଂସୂଚନତ୍ଥୋ। ତେନେତ୍ଥ ଆଚରିୟୱାଦସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ଅରୁଚ୍ଚନଭାୱଂ ଦୀପେତି। "ସୀଲୱା"ତି ଅନାମଟ୍ଠୱିସେସସାମଞ୍ଞତୋ ସୀଲସଙ୍ଖେପେନ ଗହିତଂ, ତଞ୍ଚ ଚତୁବ୍ବିଧନ୍ତି ଆଚରିୟତ୍ଥେରୋ "ଚତୁପାରିସୁଦ୍ଧିସୀଲଂ ଉଦ୍ଦିସିତ୍ୱା"ତି ଆହ। ତତ୍ଥାତି ଚତୁପାରିସୁଦ୍ଧିସୀଲେସୁ। ଜେଟ୍ଠକସୀଲନ୍ତି ପଧାନସୀଲଂ। ଉଭୟତ୍ଥାତି ଉଦ୍ଦେସନିଦ୍ଦେସେସୁ, ନିଦ୍ଦେସେ ୱିୟ ଉଦ୍ଦେସେପି ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରୋୱ ଥେରେନ ୱୁତ୍ତୋ "ସୀଲୱା"ତି ୱୁତ୍ତତ୍ତାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ସୀଲଗ୍ଗହଣଞ୍ହି ପାଠଇଯଂ ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରୱସେନେୱ ଆଗତଂ। ତେନାହ "ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରୋୟେୱା"ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ଅୱଧାରଣେନ ଇତରେସଂ ତିଣ୍ଣଂ ଏକଦେସେନ ପାତିମୋକ୍ଖନ୍ତୋଗଧଭାୱଂ ଦୀପେତି। ତଥା ହି ଅନୋଲୋକିୟୋଲୋକନେ ଆଜୀୱହେତୁ ଚ ସିକ୍ଖାପଦୱୀତିକ୍କମେ ଗିଲାନପଚ୍ଚୟସ୍ସ ଅପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତପରିଭୋଗେ ଚ ଆପତ୍ତି ୱିହିତାତି। ତୀଣୀତି ଇନ୍ଦ୍ରିୟସଂୱରସୀଲାଦୀନି। ସୀଲନ୍ତି ୱୁତ୍ତଟ୍ଠାନଂ ନାମ ଅତ୍ଥୀତି ସୀଲପରିୟାୟେନ ତେସଂ କତ୍ଥଚି ସୁତ୍ତେ ଗହିତଟ୍ଠାନଂ ନାମ କିଂ ଅତ୍ଥି ୟଥା "ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରୋ"ତି? ଆଚରିୟସ୍ସ ସମ୍ମୁଖତାୟ ଅପ୍ପଟିକ୍ଖିପନ୍ତୋ ଉପଚାରେନ ପୁଚ୍ଛନ୍ତୋ ୱିୟ ୱଦତି। ତେନାହ "ଅନନୁଜାନନ୍ତୋ"ତି। ଛଦ୍ୱାରରକ୍ଖାମତ୍ତକମେୱାତି ତସ୍ସ ସଲ୍ଲହୁକଭାୱମାହ ଚିତ୍ତାଧିଟ୍ଠାନଭାୱମତ୍ତେନ ପଟିପାକତିକଭାୱାପତ୍ତିତୋ। ଇତରଦ୍ୱୟେପି ଏସେୱ ନୟୋ। ପଚ୍ଚୟୁପ୍ପତ୍ତିମତ୍ତକନ୍ତି ଫଲେନ ହେତୁଂ ଦସ୍ସେତି। ଉପ୍ପାଦନହେତୁକା ହି ପଚ୍ଚୟାନଂ ଉପ୍ପତ୍ତି। ଇଦମତ୍ଥନ୍ତି ଇଦଂ ପୟୋଜନଂ ଇମସ୍ସ ପଚ୍ଚୟସ୍ସ ପରିଭୁଞ୍ଜନେତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ନିପ୍ପରିୟାୟେନାତି ଇମିନା ଇନ୍ଦ୍ରିୟସଂୱରାଦୀନି ତୀଣି ପଧାନସ୍ସ ସୀଲସ୍ସ ପରିପାଲନୱସେନ ପୱତ୍ତିୟା ପରିୟାୟସୀଲାନି ନାମାତି ଦସ୍ସେତି। ଇଦାନି ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରସ୍ସେୱ ପଧାନଭାୱଂ ବ୍ୟତିରେକତୋ ଅନ୍ୱୟତୋ ଚ ଉପମାୟ ୱିଭାୱେତୁଂ "ୟସ୍ସା"ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ସୋ ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରୋ। ସେସାନି ଇନ୍ଦ୍ରିୟସଂୱରାଦୀନି।

ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରସଂୱୁତୋତି ୟୋ ହି ନଂ ପାତି ରକ୍ଖତି, ତଂ ମୋକ୍ଖେତି ମୋଚେତି ଆପାୟିକାଦୀହି ଦୁକ୍ଖେହୀତି ପାତିମୋକ୍ଖନ୍ତି ଲଦ୍ଧନାମେନ ସିକ୍ଖାପଦସୀଲେନ ପିହିତକାୟୱଚୀଦ୍ୱାରୋ। ସୋ ପନ ୟସ୍ମା ଏୱଂଭୂତୋ ତେନ ସମନ୍ନାଗତୋ ନାମ ହୋତି, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ "ପାତୀମୋକ୍ଖସଂୱରେନ ସମନ୍ନାଗତୋ"ତି।

ଅପରୋ ନୟୋ – କିଲେସାନଂ ବଲୱଭାୱତୋ, ପାପକିରିୟାୟ ଚ ସୁକରଭାୱତୋ, ପୁଞ୍ଞକିରିୟାୟ ଚ ଦୁକ୍କରଭାୱତୋ ବହୁକ୍ଖତ୍ତୁଂ ଅପାୟେସୁ ପତନସୀଲୋତି ପାତୀ, ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ। ଅନିଚ୍ଚତାୟ ୱା ଭୱାଦୀସୁ କମ୍ମୱେଗକ୍ଖିତ୍ତୋ ଘଟିୟନ୍ତଂ ୱିୟ ଅନୱଟ୍ଠାନେନ ପରିବ୍ଭମନତୋ ଗମନତୋ

ଗମନସୀଲୋତି ପାତୀ, ମରଣଓସେନ ତମ୍ହି ତମ୍ହି ସତ୍ତନିକାଯେ ଅତ୍ତଭାଓସ୍ସ ପାତନସୀଲୋ ୱା ପାତୀ, ସତ୍ତସନ୍ତାନୋ, ଚିତ୍ତମେୱ ୱା। ତଂ ପାତିଂ ସଂସାରଦୁକ୍ଖତୋ ମୋକ୍ଖେତୀତି ପାତିମୋକ୍ଖଂ। ଚିତ୍ତସ୍ସ ହି ୱିମୋକ୍ଖେନ ସତ୍ତୋ ୱିମୁତ୍ତୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହି ''ଚିତ୍ତୱୋଦାନା ୱିସୁଜ୍ଝନ୍ତୀ''ତି, ''ଅନୁପାଦାଯ ଆସୱେହି ଚିତ୍ତଂ ୱିମୁତ୍ତ''ନ୍ତି (ମହାୱ। ୨୮) ଚ।

ଅଥ ୱା ଅୱିଜ୍ଜାଦିନା ହେତୁନା ସଂସାରେ ପତତି ଗଚ୍ଛତି ପୱତ୍ତତୀତି ପାତି, ''ଅୱିଜ୍ଜାନୀୱରଣାନଂ ସତ୍ତାନଂ ତଣ୍ହାସଂଯୋଜନାନଂ ସନ୍ଧାୱତଂ ସଂସରତ''ନ୍ତି (ସଂ। ନି। ୨।୧୨୪) ହି ୱୁତ୍ତଂ, ତସ୍ସ ପାତିନୋ ସତ୍ତସ୍ସ ତଣ୍ହାଦିସଂକିଲେସତ୍ତଯତୋ ମୋକ୍ଖୋ ଏତେନାତି ପାତିମୋକ୍ଖୋ। ''କଣ୍ଡେକାଠଓ''ତିଆଦୀନଂ ୱିଯସ୍ସ ସମାସସିଦ୍ଧି ୱେଦିତବ୍ବା।

ଅଥ ୱା ପାତେତି ୱିନିପାତେତି ଦୁକ୍ଖେତି ପାତି, ଚିତ୍ତଂ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହି –

''ଚିତ୍ତେନ ନୀଯତେ ଲୋକୋ, ଚିତ୍ତେନ ପରିକସ୍ସତୀ''ତି; (ସଂ। ନି। ୧।୬୨);

ତସ୍ସ ପାତିନୋ ମୋକ୍ଖୋ ଏତେନାତି ପାତିମୋକ୍ଖୋ। ପତତି ୱା ଏତେନ ଅପାଯଦୁକ୍ଖେ ସଂସାରଦୁକ୍ଖେ ଚାତି ପାତି, ତଣ୍ହାଦିସଂକିଲେସୋ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହି –

''ତଣ୍ହା ଜନେହି ପୁରିସଂ, (ସଂ। ନି। ୧।୫୬-୫୭) ତଣ୍ହାଦୁତିଯୋ ପୁରିସୋ''ତି (ଇତିୱୁ। ୧୫, ୧୦୫; ଅ। ନି। ୪।୯) ଚ ଆଦି;

ତତୋ ପାତିତୋ ମୋକ୍ଖୋତି ପାତିମୋକ୍ଖୋ।

ଅଥ ୱା ପତତି ଏତ୍ଥାତି ପାତି, ଛ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକବାହିରାନି ଆଯତନାନି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହି –

''ଛସୁ ଲୋକୋ ସମୁପ୍ପନ୍ନୋ, ଛସୁ କୁବ୍ବତି ସନ୍ଥୱ''ନ୍ତି (ସଂ। ନି। ୧।୭୦; ସୁ। ନି। ୧୭୧);

ତତୋ ଛଅଜ୍ଝତ୍ତିକବାହିରାଯତନସଙ୍ଖାତତୋ ପାତିତୋ ମୋକ୍ଖୋତି ପାତିମୋକ୍ଖୋ।

ଅଥ ୱା ପାତୋ ୱିନିପାତୋ ଅସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ପାତୀ, ସଂସାରୋ। ତତୋ ମୋକ୍ଖୋତି ପାତିମୋକ୍ଖୋ।

ଅଥ ୱା ସବ୍ବଲୋକାଧିପତିଭାୱତୋ ଧମ୍ମିସ୍ସରୋ ଭଗୱା ''ପତୀ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ମୁଚ୍ଚତି ଏତେନାତି ମୋକ୍ଖୋ, ପତିନୋ ମୋକ୍ଖୋ ପତିମୋକ୍ଖୋ ତେନ ପଞ୍ଞତ୍ତତ୍ତାତି, ପତିମୋକ୍ଖୋ ଏୱ ପାତିମୋକ୍ଖୋ। ସବ୍ବଗୁଣାନଂ ୱା ମୂଲଭାୱତୋ ଉତ୍ତମଟ୍ଠେନ ପତି ଚ ସୋ ଯଥାୱୁତ୍ତଟ୍ଠେନ ମୋକ୍ଖୋ ଚାତି ପତିମୋକ୍ଖୋ, ପତିମୋକ୍ଖୋ ଏୱ ପାତିମୋକ୍ଖୋ। ତଥା ହି ୱୁତ୍ତଂ ''ପାତିମୋକ୍ଖନ୍ତି ଆଦିମେତଂ ମୁଖମେତଂ ପମୁଖମେତ''ନ୍ତି (ମହାୱ। ୧୩୫) ୱିତ୍ଥାରୋ।

ଅଥ ୱା ପ-ଇତି ପକାରେ, ଅତୀତି ଅଚ୍ଚନ୍ତତ୍ଥେ ନିପାତୋ, ତସ୍ମା ପକାରେହି ଅଚ୍ଚନ୍ତଂ ମୋକ୍ଖେତୀତି ପାତିମୋକ୍ଖୋ। ଇଦଞ୍ହି ସୀଲଂ ସଯଂ ତଦଙ୍ଗୱସେନ, ସମାଧିସହିତଂ ପଞ୍ଞାସହିତଞ୍ଚ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନୱସେନ, ସମୁଚ୍ଛେଦୱସେନ ଚ ଅଚ୍ଚନ୍ତଂ ମୋକ୍ଖେତି ମୋଚେତୀତି ପାତିମୋକ୍ଖୋ। ପତି ପତି ମୋକ୍ଖୋତି ୱା ପତିମୋକ୍ଖୋ, ତମ୍ହା ତମ୍ହା ୱୀତିକ୍କମଦୋସତୋ ପଚ୍ଚେକଂ ମୋକ୍ଖୋତି ଅତ୍ଥୋ। ପତିମୋକ୍ଖୋ ଏୱ ପାତିମୋକ୍ଖୋ। ମୋକ୍ଖୋ ୱା ନିବ୍ବାନଂ, ତସ୍ସ ମୋକ୍ଖସ୍ସ ପତିବିମ୍ବଭୂତୋତି ପତିମୋକ୍ଖୋ। ସୀଲସଂୱରୋ ହି ସୂରିଯସ୍ସ ଅରୁଣୁଗ୍ଗମନଂ ୱିଯ ନିବ୍ବାନସ୍ସ ଉଦଯଭୂତୋ ତପ୍ପଟିଭାଗୋ ୱିଯ ଯଥାରହଂ କିଲେସନିବ୍ବାପନତୋ ପତିମୋକ୍ଖଂ, ପତିମୋକ୍ଖଂଯେୱ ପାତିମୋକ୍ଖଂ।

ଅଥ ୱା ମୋକ୍ଖଂ ପତି ୱତ୍ତତି, ମୋକ୍ଖାଭିମୁଖନ୍ତି ୱା ପତିମୋକ୍ଖଂ, ପତିମୋକ୍ଖମେୱ ପାତିମୋକ୍ଖନ୍ତି ଏୱମେତ୍ଥ ପାତିମୋକ୍ଖସଦ୍ଦସ୍ସ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଆଚାରଗୋଚରସମ୍ପନ୍ନୋତି କାଯିକୱାଚସିକଅୱୀତିକ୍କମସଙ୍ଖାତେନ ଆଚାରେନ, ନୱେସିଯାଦିଗୋଚରତାଦିସଙ୍ଖାତେନ ଗୋଚରେନ ସମ୍ପନ୍ନୋ, ସମ୍ପନ୍ନଆଚାରଗୋଚରୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଅପ୍ପମତ୍ତକେସୂତି ପରିତ୍ତକେସୁ ଅନାପତ୍ତିଗମନୀଯେସୁ। ''ଦୁକ୍କଟଦୁବ୍ଭାସିତମତ୍ତେସୂ''ତି ଅପରେ। ୱଜ୍ଜେସୂତି ଗାରଯ୍ହେସୁ। ତେ ପନ ଏକନ୍ତତୋ ଅକୁସଲସଭାୱା ହୋନ୍ତୀତି ଆହ ''ଅକୁସଲଧମ୍ମେସୂ''ତି। ଭଯଦସ୍ସୀତି ଭଯତୋ ଦସ୍ସନସୀଲୋ, ପରମାଣୁମତ୍ତମ୍ପି ୱଜ୍ଜଂ ସିନେରୁପ୍ପମାଣଂ ୱିଯ କତ୍ୱା ଭାଯନସୀଲୋ। ସମ୍ମା ଆଦିଯିତ୍ୱାତି ସମ୍ମଦେୱ ସବ୍ବଚ୍ଚଂ ସବ୍ବସୋୱ ଆଦିଯିତ୍ୱା। ସିକ୍ଖାପଦେସୂତି ନିଦ୍ଧାରଣେ ଭୁମ୍ମନ୍ତି ସମୁଦାଯତୋ ଅୱଯୱନିଦ୍ଧାରଣଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ସିକ୍ଖାପଦେସୁ ତଂ ତଂ ସିକ୍ଖାପଦଂ ସମାଦିଯିତ୍ୱା ସିକ୍ଖତୀ''ତି ଅତ୍ଥମାହ, ସିକ୍ଖାପଦମେୱ ହି ସମାଦାତବ୍ବଂ

ସିକ୍ଖିତବଞ୍ଝାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ଯଂ କିଞ୍ଚି ସିକ୍ଖାପଦେସୂତି ସିକ୍ଖାକୋଟ୍ଠାସେସୁ ମୂଲପଞ୍ଞତ୍ତିଅନୁପଞ୍ଞତ୍ତିସବତ୍ଥପଞ୍ଞତ୍ତିପଦେସପଞ୍ଞତ୍ତିଆଦିଭେଦଂ ଯଂ କିଞ୍ଚି ସିକ୍ଖିତବ୍ବଂ। ଯଂ ପଟିପଜ୍ଜିତବ୍ବଂ ପୂରେତବ୍ବଂ ସୀଲଂ, ତଂ ପନ ଦ୍ୱାରୱସେନ ଦୁୱିଧମେୱାତି ଆହ ''କାୟିକଂ ୱା ୱାଚସିକଂ ୱା''ତି। ଇମସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥୱିକପ୍ପେ ସିକ୍ଖାପଦେସୂତି ଆଧାରେ ଭୁମ୍ମଂ ସିକ୍ଖାଭାଗେସୁ କସ୍ସଚି ୱିସୁଂ ଅଗ୍ଗହଣତୋ। ତେନାହ ''ତଂ ସବ୍ବ''ନ୍ତି।

ଅଞ୍ଞତରଂ ଦେୱଘଟନ୍ତି ଅଞ୍ଞତରଂ ଦେୱନିକାୟଂ। ଆଗାମୀ ହୋତୀତି ପଟିସନ୍ଧିୱସେନ ଆଗମନସୀଲୋ ହୋତି। ଆଗନ୍ତାତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନୟୋ। ଇମିନା ଅଙ୍ଗେନାତି ଇମିନା କାରଣେନ।

ସୁକ୍ଖୱିପସ୍ସକୋ ଯେଭୁୟ୍ୟେନ ଚତୁଧାତୁୱୱତ୍ଥାନମୁଖେନ କମ୍ମଟ୍ଠାନାଭିନିୱେସୀ ହୋତୀତି ଆହ ''ସୁକ୍ଖୱିପସ୍ସକସ୍ସ ଧାତୁକମ୍ମଟ୍ଠାନିକଭିକ୍ଖୁନୋ''ତି। ୱୁତ୍ତମେୱତ୍ଥଂ ସମ୍ପିଣ୍ଡେତ୍ୱା ନିଗମେନ୍ତୋ ''ପଠମେନ ଅଙ୍ଗେନା''ତିଆଦିମାହ।

ଚିତ୍ତସ୍ସ ସୁଖୁମଭାୱୋ ଇଧ ସୁଖମତ୍ତଭାୱମାପନ୍ନେନ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋତି ଆହ ''ସଙ୍କାପି ହି ତା''ତିଆଦି। ତନ୍ତିୱସେନାତି କେୱଲଂ ତନ୍ତିଟ୍ଠପନୱସେନ, ନ ପନ ଥେରସ୍ସ କସ୍ସଚି ମଗ୍ଗସ୍ସ ୱା ଫଲସ୍ସ ୱା ଉପ୍ପାଦନତ୍ଥାୟ, ନାପି ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିଯଂ ଯୋଜନତ୍ଥାୟାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ।

୩୮। ଛଟ୍ଠେ ମହାକଚ୍ଚାନୋତି ଗିହିକାଲେ ଉଜ୍ଜେନିରଞ୍ଞୋ ପୁରୋହିତପୁତ୍ତୋ ଅଭିରୂପୋ ଦସ୍ସନୀୟୋ ପାସାଦିକୋ ସୁୱଣ୍ଣୱଣ୍ଣୋ ଚ। ୱରଣା ନାମ ରୁକ୍ଖୋ, ତସ୍ସ ଅୱିଦୂରେ ଭୱତ୍ତା ନଗରମ୍ପି ୱରଣସଦ୍ଦେନ ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଆହ ''ୱରଣା ନାମ ଏକଂ ନଗର''ନ୍ତି। ଦ୍ୱନ୍ଦପଦସ୍ସ ପଚ୍ଚେକଂ ଅଭିସମ୍ବନ୍ଧୋ ହୋତୀତି ହେତୁସଦ୍ଦଂ ପଚ୍ଚେକଂ ଯୋଜେତ୍ୱା ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''କାମରାଗାଭିନିୱେସହେତୂ''ତିଆଦିମାହ। ହେତୁସଦ୍ଦେନ ସମ୍ବନ୍ଧେ ସତି ଯୋ ଅତ୍ଥୋ ସମ୍ଭୱତି, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତୀ''ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ କାମରାଗେନ ଅଭିନିୱିଟ୍ଠତ୍ତାତି ଏତେନ କାମରାଗାଭିନିୱେସହେତୂତି ଇମସ୍ସ ଅତ୍ଥଂ ଦୀପେତି, ତଥା ୱିନିବଦ୍ଧତ୍ତାତିଆଦୀହି କାମରାଗୱିନିବଦ୍ଧହେତୂତିଆଦୀନଂ। ତତୋ ମୁଖୋତି ତଦଭିମୁଖୋ। ମାନନ୍ତି ଆଢହକାଦିମାନଭଣ୍ଡଂ। ସେସମେତ୍ଥ ଉତ୍ତାନମେୱ।

୩୯। ସତ୍ତମେ ମଧୁରାୟନ୍ତି ଉତ୍ତରମଧୁରାୟଂ। ଗୁନ୍ଦାୱନେତି କଣ୍ହଗୁନ୍ଦାୱନେ, କାଠଅପିପ୍ପଲିୱନେତି ଅତ୍ଥୋ। ଜରାଜିଣ୍ଣେତି ଜରାୟ ଜିଣ୍ଣେ, ନ ବ୍ୟାଧିଆଦୀନଂ ୱସେନ ଜିଣ୍ଣସଦିସେ ନାପି ଅକାଲିକେନ ଜରାୟ ଅଭିଭୂତେ। ୱୟୋୱୁଦ୍ଧେତି ଜିଣ୍ଣତ୍ତା ଏୱ ଚସ୍ସ ୱୟୋୱୁଦ୍ଧିପ୍ପତ୍ତିୟା ୱୁଦ୍ଧେନ ସୀଲାଦିୱୁଦ୍ଧିୟା। ଜାତିମହଲ୍ଲକେତି ଜାତିୟା ମହନ୍ତତାୟ ଚିରରତ୍ତତାୟ ମହଲ୍ଲକେ, ନ ଭୋଗପରିୱାରାଦୀହୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଦ୍ଧଗତେତି ଏତ୍ଥ ଅଦ୍ଧ-ସଦ୍ଦୋ ଦୀଘକାଲୱାଚୀତି ଆହ ''ଦୀଘକାଲଦ୍ଧାନଂ ଅତିକ୍କନ୍ତେ''ତି। ୱୟୋତି ପୁରିମପଦଲୋପେନାୟଂ ନିଦ୍ଦେସୋତି ଆହ ''ପଚ୍ଛିମୱୟ''ନ୍ତି, ୱସ୍ସସତସ୍ସ ତତିୟକୋଟ୍ଠାସସଙ୍ଖାତଂ ପଚ୍ଛିମୱୟଂ ଅନୁପ୍ପତ୍ତେତି ଅତ୍ଥୋ।

ଭୱତି ଏତ୍ଥ ଫଲଂ ତଦାୟତ୍ତୱୁତ୍ତିତାୟାତି ଭୂମି, କାରଣନ୍ତି ଆହ ''ଯେନ କାରଣେନା''ତିଆଦି। ପରିପକ୍କୋତି ପରିଣତୋ, ୱୁଦ୍ଧିଭାୱଂ ପତ୍ତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ମୋଘଜିଣ୍ଣୋତି ଅନ୍ତୋ ଥିରକରଣାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଅଭାୱେନ ତୁଚ୍ଛଜିଣ୍ଣୋ ନାମ। ବାଲଦାରକୋପି ଦହରୋତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି ତତୋ ୱିସେସନତ୍ଥଂ ''ଯୁୱା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅତିକ୍କନ୍ତପଠମୱୟା ଏୱ ସତ୍ତା ସଭାୱେନ ପଲିତସିରା ହୋନ୍ତୀତି ପଠମୱୟେ ଠିତଭାୱଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ସୁସୁକାଠଅକେସୋ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଭଦ୍ରେନାତି ଲଦ୍ଧକେନ। ଏକଚ୍ଚୋ ହି ଦହରୋପି ସମାନୋ କାଣୋ ୱା ହୋତି କୁଣିଆଦୀନଂ ୱା ଅଞ୍ଞତରୋ, ସୋ ନ ଭଦ୍ରେନ ଯୋବ୍ବନେନ ସମନ୍ନାଗତୋ ନାମ ହୋତି। ଯୋ ପନ ଅଭିରୂପୋ ହୋତି ଦସ୍ସନୀୟୋ ପାସାଦିକୋ ସବ୍ବସମ୍ପତ୍ତିସମ୍ପନ୍ନୋ ଯଂ ଯଦେୱ ଅଲଙ୍କାରପରିହାରଂ ଇଚ୍ଛତି, ତେନ ତେନ ଅଲଙ୍କତୋ ଦେୱପୁତ୍ତୋ ୱିୟ ଚରତି, ଅୟଂ ଭଦ୍ରେନ ଯୋବ୍ବନେନ ସମନ୍ନାଗତୋ ନାମ ହୋତି। ତେନେୱାହ ''ଯେନ ଯୋବ୍ବନେନ ସମନ୍ନାଗତୋ''ତିଆଦି।

ଯମ୍ହିସଚ୍ଚଞ୍ଚ ଧମ୍ମୋ ଚାତି ଯମ୍ହି ପୁଗ୍ଗଲେ ସୋଠଅସହାକାରେହି ପଟିୱିଦ୍ଧତ୍ତା ଚତୁବ୍ବିଧଂ ସଚ୍ଚଂ, ଞାଣେନ ସଚ୍ଛିକତତ୍ତା ନୱୱିଧଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମୋ ଚ ଅତ୍ଥି। ଅହିଂସାତି ଦେସନାମତ୍ତମେତଂ, ଯମ୍ହି ପନ ଚତୁବ୍ବିଧାପି ଅପ୍ପମଞ୍ଞାଭାୱନା ଅତ୍ଥୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସଂଯମୋ ଦମୋତି ସୀଲଞ୍ଚେୱ ଇନ୍ଦ୍ରିୟସଂୱରୋ ଚ। ୱନ୍ତମଲୋତି ମଗ୍ଗଞାଣେନ ନୀହଟମଲୋ। ଧୀରୋତି ଧିତିସମ୍ପନ୍ନୋ। ଥେରୋତି ସୋ ଇମେହି ଥିରଭାୱକାରଣେହି ସମନ୍ନାଗତତ୍ତା ଥେରୋତି ପୱୁଚ୍ଚତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

୪୦। ଅଟ୍ଠମେ ''ଚୋରା ବଲୱନ୍ତୋ ହୋନ୍ତୀ''ତି ପଦଂ ଉଦ୍ଧରିତ୍ୱା ଯେହି କାରଣେହି ତେ ବଲୱନ୍ତୋ ହୋନ୍ତି, ତେସଂ ସବ୍ଭାୱଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ପକ୍ଖସମ୍ପନ୍ନା''ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ନିୱାସଟ୍ଠାନସମ୍ପନ୍ନତା ଗିରିଦୁଗ୍ଗାଦିସବ୍ଭାୱତୋ। ଅତିୟାତୁନ୍ତି ଅନ୍ତୋ ଯାତୁଂ, ଗନ୍ତୁଂ ପୱିସିତୁନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତଂ ପନ ଅନ୍ତୋପୱିସନଂ କେନଚି କାରଣେନ ବହିଗତସ୍ସ ହୋତୀତି ଆହ ''ବହିଦ୍ଧା ଜନପଦଚାରିକଂ ଚରିତ୍ୱା''ତିଆଦି। ନିୟ୍ୟାତୁନ୍ତି ବହି ନିକ୍ଖମିତୁଂ। ତଞ୍ଚ

ବହିନିକ୍ଖମନଂ ବହିଦ୍ଧାକରଣୀଯେ ସତି ସମ୍ଭଵତୀତି ଆହ ‘‘ଚୋରା ଜନପଦଂ ୱିଲୁମ୍ପନ୍ତୀ’’ତିଆଦି। ଅନୁସଞ୍ଚରିତୁଂ। ସେସମେତ୍ଥ ଉତ୍ତାନମେୱ।

୪୧। ନୱମେ ମିଚ୍ଛାପଟିପତ୍ତାଧିକରଣହେତୂତି ଏତ୍ଥ ଅଧି-ସଦ୍ଦୋ ଅନତ୍ଥକୋତି ଆହ ‘‘ମିଚ୍ଛାପଟିପତ୍ତିଯା କରଣହେତୂ’’ତି। ନ ଆରାଧକୋତି ନ ସମ୍ପାଦକୋ ନ ପରିପୂରକୋ। ଞାଯତି ପଟିୱିଜ୍ଝନୱସେନ ନିବ୍ବାନଂ ଗଚ୍ଛତୀତି ଞାଯୋ, ସୋ ଏୱ ତଂସମଙ୍ଗିନଂ ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖପାତତୋ ଧାରଣଟ୍ଠେନ ଧମ୍ମୋତି ଞାଯୋ ଧମ୍ମୋ, ଅରିଯମଗ୍ଗୋ। ସୋ ପନେତ୍ଥ ସହ ୱିପସ୍ସନାଯ ଅଧିପ୍ପେତୋତି ଆହ ‘‘ସହୱିପସ୍ସନକଂ ମଗ୍ଗ’’ନ୍ତି। ଆରାଧନଂ ନାମ ସଂସିଦ୍ଧି, ସା ପନ ଯସ୍ମା ସମ୍ପାଦନେନ ପରିପୂରଣେନ ଇଚ୍ଛିତା, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ସମ୍ପାଦେତୁଂ ପୂରେତୁ’’ନ୍ତି।

୪୨। ଦସମେ ଦୁଗ୍ଗହିତେହୀତି ଅତ୍ଥତୋ ବ୍ୟଞ୍ଜନତୋ ଚ ଦୁଟ୍ଠୁ ଗହିତେହି, ଊନାଧିକୱିପରୀତପଦପଚ୍ଚାଭଟ୍ଠାଦିୱସେନ ୱିଲୋମେତ୍ୱା ଗହିତେହୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଉପ୍ପଟିପାଟିଯା ଗହିତେହୀତି ଇଦଂ ପନ ନିଦସ୍ସନମତ୍ତଂ ଦୁଗ୍ଗହସ୍ସ ଊନାଧିକାଦିୱସେନପି ସମ୍ଭଵତୋ। ତେନେୱାହ ‘‘ଅତ୍ତନୋ ଦୁଗ୍ଗହିତସୁତ୍ତନ୍ତାନଂଯେୱ ଅତ୍ଥଞ୍ଚ ପାଳିଞ୍ଚ ଉତ୍ତରିତରଂ କତ୍ୱା ଦସ୍ସେନ୍ତୀ’’ତି।

ସମଚିତ୍ତୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫। ପରିସୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା

୪୩। ପଞ୍ଚମସ୍ସ ପଠମେ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚେନ ସମନ୍ନାଗତାତି ଅକପ୍ପିଯେ କପ୍ପିଯସଞ୍ଞିତାଯ, କପ୍ପିଯେ ଅକପ୍ପିଯସଞ୍ଞିତାଯ, ଅୱଜ୍ଜେ ୱଜ୍ଜସଞ୍ଞିତାଯ, ୱଜ୍ଜେ ଅୱଜ୍ଜସଞ୍ଞିତାଯ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚପକତିକା। ଯେ ହି ୱିନଯେ ଅପକତଞ୍ଞୁନୋ ସଂକିଲେସୱୋଦାନିଯେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ନ କୁସଲା ସକିଞ୍ଚନକାରିନୋ ୱିପ୍ପଟିସାରବହୁଲା, ତେସଂ ଅନୁପ୍ପନ୍ନଞ୍ଚ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଉପ୍ପନ୍ନଞ୍ଚ ଭିଯ୍ୟୋଭାୱଂ ୱେପୁଲ୍ଲଂ ଆପଜ୍ଜତି। ସାରାଭାୱେନ ତୁଚ୍ଛତ୍ତା ନଳୋ ୱିଯାତି ନଳୋ, ମାନୋତି ଆହ ''ଉନ୍ନଳାତି ଉଗ୍ଗତନଳା''ତି। ତେନାହ ''ଉଟ୍ଠିତତୁଚ୍ଛମାନା''ତି। ମାନୋ ହି ସେଯ୍ୟସ୍ସ ସେଯ୍ୟୋତି ସଦିସୋତି ଚ ପୱତ୍ତିଯା ୱିସେସତୋ ତୁଚ୍ଛୋ। ଚାପଲ୍ଲେନାତି ଚପଲଭାୱେନ, ତଣ୍ହାଲୋଲୁପ୍ପେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ମୁଖଖରାତି ମୁଖେନ ଫରୁସା, ଫରୁସୱାଦିନୋତି ଅତ୍ଥୋ।

ୱିକିଣ୍ଣୱାଚାତି ୱିସ୍ସଟ୍ଠୱଚନା ସମ୍ଫପ୍ପଲାପିତାଯ ଅପରିଯନ୍ତୱଚନା। ତେନାହ ''ଅସଂଯତୱଚନା''ତିଆଦି। ୱିସ୍ସଟ୍ଠସତିନୋତି ସତିୱିରହିତା। ପଚ୍ଚଯୱେକଲ୍ଲେନ ୱିଜ୍ଜମାନାଯପି ସତିଯା ସତିକିଚ୍ଚଂ କାତୁଂ ଅସମତ୍ଥତାଯ ଏୱଂ ୱୁତ୍ତା। ନ ସମ୍ପଜାନନ୍ତୀତି ଅସମ୍ପଜାନା, ତଂଯୋଗନିୱତ୍ତିଯଂ ଚାଯଂ ଅକାରୋ ''ଅହେତୁକା ଧମ୍ମା (ଧ। ସ। ଦୁକମାତିକା ୨), ଅଭିକ୍ଖୁକୋ ଆୱାସୋ''ତିଆଦୀସୁ (ଚୂଳୱ। ୭୬) ୱିଯାତି ଆହ ''ନିପ୍ପଞ୍ଞା''ତି, ପଞ୍ଞାରହିତାତି ଅତ୍ଥୋ। ପାଳିଯଂ ୱିବ୍ଭନ୍ତଚିତ୍ତାତି ଉବ୍ଭନ୍ତଚିତ୍ତା। ସମାଧିୱିରହେନ ଲଦ୍ଧୋକାସେନ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚେନ ତେସଂ ସମାଧିୱିରହାନଂ ଚିତ୍ତଂ ନାନାରମ୍ମଣେସୁ ପରିବ୍ଭମତି ୱନମକ୍କଟୋ ୱିଯ ୱନସାଖାସୁ। ପାକତିନ୍ଦ୍ରିଯାତି ସଂୱରାଭାୱେନ ଗିହିକାଲେ ୱିଯ ୱିୱଟିନ୍ଦ୍ରିଯା। ତେନାହ ''ପକତିଯା ଠିତେହୀ''ତିଆଦି। ୱିୱଟେହୀତି ଅସଂୱୁତେହି।

୪୪। ଦୁତିଯେ ଭଣ୍ଡନଂ ୱୁଚ୍ଚତି କଲହସ୍ସ ପୁବ୍ବଭାଗୋତି କଲହସ୍ସ ହେତୁଭୂତା ପରିଭାସା ତଂସଦିସୀ ଚ ଅନିଟ୍ଠକିରିଯା ଭଣ୍ଡନଂ ନାମ। କଲହଜାତାତି ହତ୍ଥପରାମାସାଦିୱସେନ ମତ୍ଥକପ୍ପତ୍ତୋ କଲହୋ ଜାତୋ ଏତେସନ୍ତି କଲହଜାତାତି ଏୱମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ୱିରୁଦ୍ଧୱାଦନ୍ତି ''ଅଯଂ ଧମ୍ମୋ, ନାଯଂ ଧମ୍ମୋ''ତିଆଦିନା ୱିରୁଦ୍ଧୱାଦଭୂତଂ ୱିୱାଦଂ। ମୁଖସନ୍ନିସ୍ସିତତାଯ ୱାଚା ଇଧ ''ମୁଖ''ନ୍ତି ଅଧିପ୍ପେତାତି ଆହ ''ଦୁବ୍ଭାସିତା ୱାଚା ମୁଖସତ୍ତିଯୋତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତୀ''ତି। ଚତୁବ୍ବିଧମ୍ପି ସଙ୍ଘକମ୍ମଂ ସୀମାପରିଚ୍ଛିନ୍ନେହି ପକତତ୍ତେହି ଭିକ୍ଖୂହି ଏକତୋ କତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ଏକକମ୍ମଂ ନାମ। ପଞ୍ଚୱିଧୋପି ପାତିମୋକ୍ଖୁଦ୍ଦେସୋ ଏକତୋ ଉଦ୍ଦିସିତବ୍ବତ୍ତା ଏକୁଦ୍ଦେସୋ ନାମ। ପଞ୍ଞତ୍ତଂ ପନ ସିକ୍ଖାପଦଂ ସବ୍ବେହିପି ଲଜ୍ଜୀପୁଗ୍ଗଲେହି ସମଂ ସିକ୍ଖିତବ୍ବଭାୱତୋ ସମସିକ୍ଖତା ନାମ । ପାଳିଯଂ ଖୀରୋଦକୀଭୂତାତି ଯଥା ଖୀରଞ୍ଚ ଉଦକଞ୍ଚ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ସଂସନ୍ଦତି, ୱିସୁଂ ନ ହୋତି, ଏକତ୍ତଂ ୱିଯ ଉପେତି। ସତିପି ହି ଉଭଯେସଂ କଲାପାନଂ ପରମତ୍ଥତୋ ଭେଦେ ପଚୁରଜନେହି ପନ ଦୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟନାନତ୍ତଂ ଖୀରୋଦକଂ ସମୋଦିତଂ ଅଚ୍ଚନ୍ତମେୱ ସଂସଟ୍ଠଂ ୱିଯ ହୁତ୍ୱା ତିଟ୍ଠତି, ଏୱଂ ସାମଗ୍ଗିୱସେନ ଏକତ୍ତୂପଗତଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦା ୱିଯାତି ଖୀରୋଦକୀଭୂତାତି ଏୱମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ମେତ୍ତାଚକ୍ଖୂହୀତି ମେତ୍ତାଚିତ୍ତଂ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠପେତ୍ୱା ଓଲୋକନଚକ୍ଖୂହି। ତାନି ହି ପିଯଭାୱଦୀପନତୋ ''ପିଯଚକ୍ଖୂନୀ''ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି।

୪୫। ତତିଯେ ଅଗ୍ଗୱତୀତି ଏତ୍ଥ ଅଗ୍ଗ-ସଦ୍ଦୋ ଉତ୍ତମପରିଯାଯୋ, ତେନ ୱିସିଟ୍ଠସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ, ୱିସିଟ୍ଠାଯ ୱା ପଟିପତ୍ତିଯା ଗହଣଂ ଇଧାଧିପ୍ପେତନ୍ତି ଆହ ''ଅଗ୍ଗୱତୀତି ଉତ୍ତମପୁଗ୍ଗଲୱତୀ''ତିଆଦି। ଅୱିଗତତଣ୍ହତାଯ ତଂ ତଂ ପରିକ୍ଖାରଜାତଂ ବହୁଂ ଲନ୍ତି ଆଦିଯନ୍ତୀତି ବହୁଲା, ବହୁଲା ଏୱ ବାହୁଲିକା ଯଥା ''ୱେନଯିକୋ''ତି (ଅ। ନି। ୮।୧୧; ପାରା। ୮; ମ। ନି। ୧।୨୪୬)। ତେ ପନ ଯସ୍ମା ପଚ୍ଚଯବହୁଭାୱାଯ ଯୁତ୍ତପ୍ପଯୁତ୍ତା ନାମ ହୋନ୍ତି, ତସ୍ମା ଆହ ''ଚୀୱରାଦିବାହୁଲ୍ଲାଯ ପଟିପନ୍ନା''ତି। ସିକ୍ଖାଯ ଆଦରଗାରୱାଭାୱତୋ ସିଥିଲଂ ଅଦଳ୍ହଂ ଗଣ୍ହନ୍ତୀତି ସାଥଲିକାତି ୱୁତ୍ତଂ। ସିଥିଲନ୍ତି ଚ ଭାୱନପୁଂସକନିଦ୍ଦେସୋ, ସିଥିଲସଦ୍ଦେନ ୱା ସମାନତ୍ଥସ୍ସ ସାଥଲସଦ୍ଦସ୍ସ ୱସେନ ସାଥଲିକାତି ପଦସିଦ୍ଧି ୱେଦିତବ୍ବା। ଅୱଗମନଟ୍ଠେନାତି ଅଧୋଗମନଟ୍ଠେନ, ଓରମ୍ଭାଗିଯଭାୱେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ଉପଧିୱିୱେକେତି ସବ୍ବୂପଧିପଟିନିସ୍ସଗ୍ଗତାଯ ଉପଧିୱିୱିତ୍ତେ। ଓରୋପିତଧୁରାତି ଉଜ୍ଝିତୁସ୍ସାହା। ଦୁୱିଧମ୍ପି ୱୀରିଯନ୍ତି କାଯିକଂ ଚେତସିକଞ୍ଚ ୱୀରିଯଂ।

୪୬। ଚତୁତ୍ଥେ ଇଦଂ ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଅରିଯସଚ୍ଚସ୍ସ ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ଅଗ୍ଗହିତଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଏତ୍ତକମେୱ ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ତସ୍ସ ପରିଚ୍ଛିଜ୍ଜ ଅଗ୍ଗହିତଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଂ। ଇତୋ ଉଦ୍ଧଂ ଦୁକ୍ଖଂ ନତ୍ଥୀତି ଅନୱସେସେତ୍ୱା ଅଗ୍ଗହିତଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଂ। ଯଥାସଭାୱତୋ ନପ୍ପଜାନନ୍ତୀତି ସରସଲକ୍ଖଣପ୍ପଟିୱେଧେନ ଅସମ୍ମୋହତୋ ନପ୍ପଟିୱିଜ୍ଝନ୍ତି। ଅସମ୍ମୋହପଟିୱେଧୋ ଚ ଯଥା ତସ୍ମିଂ ଞାଣେ ପୱତ୍ତେ ପଚ୍ଛା ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ରୂପାଦିପରିଚ୍ଛେଦେ ସମ୍ମୋହୋ ନ ହୋତି, ତଥା ପୱତ୍ତି। ଅଚ୍ଚନ୍ତକ୍ଖଯୋତି ଅଚ୍ଚନ୍ତକ୍ଖଯନିମିତ୍ତଂ ନିବ୍ବାନଂ। ଅସମୁପ୍ପତ୍ତୀତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଯଂ ନିବ୍ବାନଂ ମଗ୍ଗସ୍ସ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯଟ୍ଠେନ କାରଣଭୂତଂ ଆଗମ୍ମ ତଦୁଭଯମ୍ପି ନିରୁଜ୍ଝତି, ତଂ ତେସଂ ଅସମୁପ୍ପତ୍ତି ନିବ୍ବାନଂ ଦୁକ୍ଖନିରୋଧୋତି ୱୁଚ୍ଚତି।

୪୭। ପଞ୍ଚମେ ୱିସେସନସ୍ସ ପରନିପାତେନ ''ପରିସାକସଟୋ''ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ ''କସଟପରିସା''ତିଆଦି। ''କସଟପରିସା''ତି ହି ୱତ୍ତବ୍ବେ

‘‘ପରିସାକସଟୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ପରିସାମଣ୍ଡୋତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନୟୋ। ସେସମେତ୍ଥ ଉତ୍ତାନମେୱ।

୪୮। ଛଟ୍ଠେ ଗମ୍ଭୀରାତି ଅଗାଧା ଦୁକ୍ଖୋଗାଳ୍ହା। ପାଳିୱସେନାତି ଇମିନା ୟୋ ଧମ୍ମପଟିସମ୍ଭିଦାୟ ୱିସୟୋ ଗମ୍ଭୀରଭାୱୋ, ତମାହ। ଧମ୍ମପ୍ପଟିୱେଧସ୍ସ ହି ଦୁକ୍କରଭାୱତୋ ଧମ୍ମସ୍ସ ପାଳିୟା ଦୁକ୍ଖୋଗାଳ୍ହତାୟ ଗମ୍ଭୀରଭାୱୋ। ‘‘ପାଳିୱସେନ ଗମ୍ଭୀରା’’ତି ୱତ୍ୱା ‘‘ସଲ୍ଲସୁତ୍ତସଦିସା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ ତସ୍ସ ‘‘ଅନିମିତ୍ତମନଞ୍ଞାତ’’ନ୍ତିଆଦିନା (ସୁ॰ ନି॰ ୫୭୯) ପାଳିୱସେନ ଗମ୍ଭୀରତାୟ ଲବ୍ଭନତୋ। ତଥା ହି ତତ୍ଥ ତା ଗାଥା ଦୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟରୂପା ତିଟ୍ଠନ୍ତି। ଦୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟଞ୍ହି ଞାଣେନ ଦୁକ୍ଖୋଗାଳ୍ହନ୍ତି କତ୍ୱା ‘‘ଗମ୍ଭୀର’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ପୁବ୍ବାପରମ୍ପେତ୍ଥ କାସଞ୍ଚି ଗାଥାନଂ ଦୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟତାୟ ଦୁକ୍ଖୋଗାଳ୍ହମେୱ, ତସ୍ମା ତଂ ‘‘ପାଳିୱସେନ ଗମ୍ଭୀରା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଇମିନାୱ ନୟେନ ‘‘ଅତ୍ଥୱସେନ ଗମ୍ଭୀରା’’ତି ଏତ୍ଥାପି ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ମହାୱେଦଲ୍ଲସୁତ୍ତସ୍ସ (ମ॰ ନି॰ ୧।୪୪୯ ଆଦୟୋ) ଅତ୍ଥୱସେନ ଗମ୍ଭୀରତା ସୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟାୱ। ଲୋକଂ ଉତ୍ତରତୀତି ଲୋକୁତ୍ତରୋ, ନୱୱିଧୋ ଅପ୍ପମାଣଧମ୍ମୋ। ସୋ ଅତ୍ଥଭୂତୋ ଏତେସଂ ଅତ୍ଥୀତି ଲୋକୁତ୍ତରା। ତେନାହ ‘‘ଲୋକୁତ୍ତରଅତ୍ଥଦୀପକା’’ତି।

ସତ୍ତସୁଞ୍ଞଂ ଧମ୍ମମତ୍ତମେୱାତି ସତ୍ତେନ ଅତ୍ତନା ସୁଞ୍ଞଂ କେୱଲଂ ଧମ୍ମମତ୍ତମେୱ। ଉଗ୍ଗହେତବ୍ବଂ ପରିୟାପୁଣିତବ୍ବନ୍ତି ଲିଙ୍ଗୱଚନୱିପଲ୍ଲାସେନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ ‘‘ଉଗ୍ଗହେତବ୍ବେ ଚ ପରିୟାପୁଣିତବ୍ବେ ଚା’’ତି। କୱିନୋ କମ୍ମଂ କୱିତା। ୟଂ ପନସ୍ସ କମ୍ମଂ, ତଂ ତେନ କତନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଆହ ‘‘କୱିତାତି କୱୀହି କତା’’ତି। ଇତରନ୍ତି କାୱେୟ୍ୟାତି ପଦଂ, କାବ୍ୟନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। କାବ୍ୟନ୍ତି ଚ କୱିନା ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ‘‘ତସ୍ସେୱ ୱେୱଚନ’’ନ୍ତି। ୱିଚିତ୍ରଅକ୍ଖରାତି ୱିଚିତ୍ତାକାରକ୍ଖରା ୱିଞ୍ଞାପନୀୟା। ସାସନତୋ ବହିଭୂତାତି ନ ସାସନାୱଚରା। ତେସଂ ସାୱକେହୀତି ବୁଦ୍ଧାନଂ ସାୱକାତି ଅପଞ୍ଞାତାନଂ ୟେସଂ କେସଞ୍ଚି ସାୱକେହି। ନ ଚେୱ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ପଟିପୁଚ୍ଛନ୍ତୀତି ୟେ ୱାଚେନ୍ତି, ୟେ ଚ ସୁଣନ୍ତି, ତେ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଅତ୍ଥାଦିଂ ନପ୍ପଟିପୁଚ୍ଛନ୍ତି, କେୱଲଂ ୱାଚନସୱନମତ୍ତେନେୱ ପରିତୁଟ୍ଠା ହୋନ୍ତି। ଚାରିକଂ ନ ୱିଚରନ୍ତୀତି ଅସୁକସ୍ମିଂ ଠାନେ ଅତ୍ଥାଦିଂ ଜାନନ୍ତା ଅତ୍ଥୀତି ପୁଚ୍ଛନତ୍ଥାୟ ଚାରିକଂ ନ ଗଚ୍ଛନ୍ତି ତାଦିସସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଅଭାୱତୋ ତସ୍ସ ଚ ପୁବ୍ବାପରୱିରୋଧତୋ। କଥଂ ରୋପେତବ୍ବନ୍ତି କେନ ପକାରେନ ନିକ୍ଖିପିତବ୍ବଂ। ଅତ୍ଥୋ ନାମ ସଭାୱତୋ ଅନୁସନ୍ଧିତୋ ସମ୍ବନ୍ଧତୋ ପୁବ୍ବାପରତୋ ଆଦିପରିୟୋସାନତୋ ଚ ଞାତୋ ସମ୍ମାଞାତୋ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘କୋ ଅତ୍ଥୋ’’ତିଆଦି। ଅନୁତ୍ତାନୀକତନ୍ତି ଅକ୍ଖରସନ୍ନିୱେସାଦିନା ଅନୁତ୍ତାନୀକତଂ। କଙ୍ଖାୟାତି ସଂସୟସ୍ସ।

୪୯। ସତ୍ତମେ କିଲେସେହୀ ଆମସିତବ୍ବତୋ ଆମିସଂ, ଚତ୍ତାରୋ ପଚ୍ଚୟା। ତଦେୱ ଗରୁ ଗରୁକାତବ୍ବଂ ଏତେସଂ, ନ ଧମ୍ମୋତି ଆମିସଗରୂ। ତେନାହ ‘‘ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମଂ ଲାମକତୋ ଗହେତ୍ୱା ଠିତପରିସା’’ତି। ଉଭତୋ ଭାଗତୋ ୱିମୁତ୍ତୋତି ଉଭତୋଭାଗୱିମୁତ୍ତୋ। ଦ୍ୱୀହି ଭାଗେହି ଦ୍ୱେ ୱାରେ ୱିମୁତ୍ତୋ। ପଞ୍ଞାୟ ୱିମୁତ୍ତୋତି ସମଥସନ୍ନିସ୍ସୟେନ ୱିନା ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗପଞ୍ଞାୟ ୱିମୁତ୍ତୋ। ତେନାହ ‘‘ସୁକ୍ଖୱିପସ୍ସକଖୀଣାସୱୋ’’ତି । କାୟେନାତି ନାମକାୟେନ। ଝାନଫସ୍ସଂ ଫୁସିତ୍ୱାତି ଅଟ୍ଠସମାପତ୍ତିସଞ୍ଞିତଂ ଝାନଫସ୍ସଂ ଅଧିଗମୱସେନ ଫୁସିତ୍ୱା। ପଚ୍ଛା ନିରୋଧଂ ନିବ୍ବାନଂ ୟଥା ଆଲୋଚିତଂ ନାମକାୟେନ ସଚ୍ଛିକରୋତୀତି କାୟସକ୍ଖୀ। ନ ତୁ ୱିମୁତ୍ତୋ ଏକଚ୍ଚାନଂ ଆସୱାନଂ ଅପରିକ୍ଖୀଣତ୍ତା। ଦିଟ୍ଠନ୍ତଂ ପତ୍ତୋତି ଦିଟ୍ଠସ୍ସ ଅନ୍ତୋ ଅନନ୍ତରୋ କାଲୋ ଦିଟ୍ଠନ୍ତୋ, ଦସ୍ସନସଙ୍ଖାତସ୍ସ ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗଞାଣସ୍ସ ଅନନ୍ତରଂ ପତ୍ତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ପଠମଫଲତୋ ପଟ୍ଠାୟ ହି ୟାୱ ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗା ଦିଟ୍ଠିପ୍ପତ୍ତୋ। ତେନାହ ‘‘ଇମେ ଦ୍ୱେପି ଛସୁ ଠାନେସୁ ଲବ୍ଭନ୍ତୀ’’ତି।

ସଦ୍ଧହନ୍ତୋ ୱିମୁତ୍ତୋତି ଏତେନ ସବ୍ବଥା ଅୱିମୁତ୍ତସ୍ସ ସଦ୍ଧାମତ୍ତେନ ୱିମୁତ୍ତଭାୱଦସ୍ସନେନ ସଦ୍ଧାୱିମୁତ୍ତସ୍ସ ସେକ୍ଖଭାୱମେୱ ୱିଭାୱେତି। ସଦ୍ଧାୱିମୁତ୍ତୋତି ୱା ସଦ୍ଧାୟ ଅୱିମୁତ୍ତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଛସୁ ଠାନେସୂତି ପଠମଫଲତୋ ପଟ୍ଠାୟ ଛସୁ ଠାନେସୁ। ଧମ୍ମଂ ଅନୁସ୍ସରତୀତି ପଠମମଗ୍ଗପଞ୍ଞାସଙ୍ଖାତଂ ଧମ୍ମଂ ଅନୁସ୍ସରତି। ସଦ୍ଧଂ ଅନୁସ୍ସରତୀତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନୟୋ। ଉଭୋପି ହେତେ ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗଟ୍ଠାୟେୱ। ଇମଂ କସ୍ମା ଗଣ୍ହନ୍ତୀତି ଏୱଂ ଏକନ୍ତପାସଂସେସୁ ଅରିୟେସୁ ଗୟ୍ହମାନେସୁ ଇମଂ ଏକନ୍ତନିନ୍ଦିତଂ ଲାମକଂ ଦୁସ୍ସୀଲଂ କସ୍ମା ଗଣ୍ହନ୍ତି। ସବ୍ବେସୁ ସବ୍ବତା ସଦିସେସୁ ଲବ୍ଭମାନୋପି ୱିସେସୋ ନ ପଞ୍ଞାୟତି, ୱିସଭାଗେ ପନ ସତି ଏୱ ପଞ୍ଞାୟତି ପଟଭାୱେନ ୱିୟ ଚିତ୍ତପଟସ୍ସାତି ଆହ ‘‘ଏକଚ୍ଚେସୁ ପନା’’ତିଆଦି। ଗଥିତାତି ଅୱବଦ୍ଧା। ମୁଚ୍ଛିତାତି ମୁଚ୍ଛଂ ସମ୍ମୋହଂ ଆପନ୍ନା। ଛନ୍ଦରାଗଅପକଡ୍ଢନାୟାତି ଛନ୍ଦରାଗସ୍ସ ଅପନୟନତ୍ଥଂ। ନିସ୍ସରଣପଞ୍ଞାୟାତି ତତୋ ନିସ୍ସରଣାୱହାୟ ପଞ୍ଞାୟ ୱିରହିତା।

ପଞ୍ଞାଧୁରେନାତି ୱିପସ୍ସନାଭିନିୱେସେନ। ଅଭିନିୱିଟ୍ଠୋତି ୱିପସ୍ସନାମଗ୍ଗଂ ଓତିଣ୍ଣୋ। ତସ୍ମିଂ ଖଣେତି ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ। ଧମ୍ମାନୁସାରୀ ନାମ ପଞ୍ଞାସଙ୍ଖାତେନ ଧମ୍ମେନ ଅରିୟମଗ୍ଗସୋତସ୍ସ ଅନୁସ୍ସରଣତୋ। କାୟସକ୍ଖୀ ନାମ ନାମକାୟେନ ସଚ୍ଛିକାତବ୍ବସ୍ସ ନିବ୍ବାନସ୍ସ ସଚ୍ଛିକରଣତୋ। ୱିକ୍ଖମ୍ଭନସମୁଚ୍ଛେଦାନଂ ୱସେନ ଦ୍ୱିକ୍ଖତ୍ତୁଂ। ଅରୂପଜ୍ଝାନେହି ରୂପକାୟତୋ, ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗେନ ସେସକାୟତୋତି ଦ୍ୱୀହି ଭାଗେହି ନିସ୍ସକ୍କୱଚନଞ୍ଚେତଂ। ଦିଟ୍ଠନ୍ତଂ ପତ୍ତୋ, ଦିଟ୍ଠତ୍ତା ୱା ପତ୍ତୋତି ଦିଟ୍ଠିପ୍ପତ୍ତୋ। ତତ୍ଥ ଦିଟ୍ଠନ୍ତଂ ପତ୍ତୋତି ଦସ୍ସନସଙ୍ଖାତସ୍ସ ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗଞାଣସ୍ସ ଅନନ୍ତରଂ ପତ୍ତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଦିଟ୍ଠତ୍ତାତି ଚତୁସଚ୍ଚଦସ୍ସନସଙ୍ଖାତାୟ ପଞ୍ଞାୟ ନିରୋଧସ୍ସ ଦିଟ୍ଠତ୍ତା। ଝାନଫସ୍ସରହିତାୟ ସାତିସୟାୟ ପଞ୍ଞାୟ ଏୱ ୱିମୁତ୍ତୋତି ପଞ୍ଞାୱିମୁତ୍ତୋ। ସେସଂ

ୱୁତ୍ତନଯତ୍ତା ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟମେୱ।

୫୦। ଅଟ୍ଠମେ ନ ସମାତି ୱିସମା। କାଯକମ୍ମାଦୀନଂ ୱିସମତ୍ତା ତତୋ ଏୱ ତତ୍ଥ ପକ୍ଖଲନଂ ସୁଲଭନ୍ତି ଆହ ‘‘ସପକ୍ଖଲନଟ୍ଠେନା’’ତି। ନିପ୍ପକ୍ଖଲନଟ୍ଠେନାତି ପକ୍ଖଲନାଭାୱେନ। ଉଦ୍ଧମ୍ମାନୀତି ଧମ୍ମତୋ ଅପେତାନି। ଉବ୍ବିନଯାନୀତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନଯୋ।

୫୧। ନୱମେ ଅଧମ୍ମିକାତି ଅଧମ୍ମେ ନିଯୁତ୍ତା। ତେନାହ ‘‘ନିଦ୍ଧମ୍ମା’’ତି, ଧମ୍ମରହିତାତି ଅତ୍ଥୋ।

୫୨। ଦସମେ ଗଣ୍ହନ୍ତୀତି ପୱତ୍ତେନ୍ତି। ନ ଚେୱ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ସଞ୍ଞାପେନ୍ତୀତି ମୂଲତୋ ପଟ୍ଠାଯ ତଂ ଅଧିକରଣଂ ଯଥା ୱୂପସମ୍ମତି, ଏୱଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଇତରୀତରେ ନ ସମ୍ମା ଜାନାପେନ୍ତି। ସଞ୍ଞାପନତ୍ଥଂ ସନ୍ନିପାତେ ସତି ତତ୍ଥ ଯୁତ୍ତପତ୍ତକରଣେନ ସଞ୍ଞତ୍ତିଯା ଭୱିତବ୍ବଂ, ତେ ପନ ସଞ୍ଞାପନତ୍ଥଂ ନ ସନ୍ନିପତନ୍ତି। ନ ପେକ୍ଖାପେନ୍ତୀତି ତଂ ଅଧିକରଣଂ ମୂଲତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ନ ପେକ୍ଖାପେନ୍ତି। ଅସଞ୍ଞତ୍ତିଯେୱ ଅତ୍ତନା ଗହିତପକ୍ଖସ୍ସ ବଲଂ ଏତେସନ୍ତି ଅସଞ୍ଞତ୍ତିବଲା। ନ ତଥା ମନ୍ତେନ୍ତୀତି ସନ୍ଦିଟ୍ଠିପରାମାସିଆଧାନଗ୍ଗାହିଦୁପ୍ପଟିନିସ୍ସଗ୍ଗିଭାୱେନ ତଥା ନ ମନ୍ତେନ୍ତି। ତେନାହ ‘‘ଥାମସା’’ତିଆଦି। ଉତ୍ତାନତ୍ଥୋଯେୱ କଣ୍ହପକ୍ଖେ ୱୁତ୍ତପଟିପକ୍ଖେନ ଗହେତବ୍ବତ୍ତା।

ପରିସୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ପଠମପଣ୍ଣାସକଂ ନିଟ୍ଠିତଂ।

୨। ଦୁତିଯପଣ୍ଣାସକଂ

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

(୬) ୧। ପୁଗ୍ଗଲଓଗ୍ଗଓଣ୍ଣନା

୫୩। ଦୁତିଯପଣ୍ଣାସକସ୍ସ ପଠମେ ହିତଗ୍ଗହଣେନ ମେତ୍ତା ଓୁତ୍ତା ହୋତି, ନ କରୁଣା, ଅନୁକମ୍ପାଗହଣେନ ପନ କରୁଣାତି ଚକ୍କଓତ୍ତିନା ସଦ୍ଧିଂ ଗହିତତ୍ତା ‘‘ଲୋକାନୁକମ୍ପାଯା’’ତି ନ ଓୁତ୍ତଂ। ନିପ୍ପରିଯାଯତୋ ଲୋକାନୁକମ୍ପା ନାମ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧାଧୀନାତି। ଦ୍ୱେତି ମନୁସ୍ସଦେଓସମ୍ପତ୍ତିଓସେନ ଦ୍ୱେ ସମ୍ପତ୍ତିଯୋ। ତା ଦ୍ୱେ, ନିବ୍ବାନସମ୍ପତ୍ତି ଚାତି ତିସ୍ସୋ।

୫୪। ଦୁତିଯେ ବହୁସୋ ଲୋକେ ନ ଚିଣ୍ଣୋ ନ ପଓତ୍ତୋ ମନୁସ୍ସୋତି ଆଚିଣ୍ଣମନୁସ୍ସୋ। କଦାଚିଦେଓ ହି ନେସଂ ଲୋକେ ନିବ୍ବତ୍ତି ଅଭୂତପୁବ୍ବା ଭୂତାତି ଅବ୍ଭୁତମନୁସ୍ସୋ।

୫୫। ତତିଯେ ଦସସୁ ଚକ୍କଓାଳସହସ୍ସେସୁ ଅନୁତାପଂ କରୋତି ତସ୍ସ ଏକବୁଦ୍ଧଖେତ୍ତଭାଓତୋ।

୫୬। ଚତୁତ୍ଥେ ଥୂପସ୍ସ ଯୁତ୍ତୋତି ଧାତୁଯୋ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଥୂପକରଣସ୍ସ ଯୁତ୍ତୋ।

୫୭। ପଞ୍ଚମେ ଅତ୍ତନୋ ଆନୁଭାଓେନାତି ସଯମ୍ଭୁଞାଣେନ। ବୁଦ୍ଧୋତି ବୁଦ୍ଧଓନ୍ତୋ।

୫୮। ଛଟ୍ଠେ ପହୀନତ୍ତା ନ ଭାଯତୀତି ଅତ୍ତସିନେହାଭାଓତୋ ନ ଭାଯତି। ସକ୍କାଯଦିଟ୍ଠିଗ୍ଗହଣଞ୍ଚେତ୍ଥ ନିଦସ୍ସନମତ୍ତଂ, ଅତ୍ତସିନେହସ୍ସ ପଟିଘସ୍ସ ତଦେକଟ୍ଠସମ୍ମୋହସ୍ସ ଚ ଓସେନ ଭାଯନଂ ହୋତୀତି ତେସମ୍ପି ପହୀନତ୍ତା ନ ଭାଯତି, ଅଞ୍ଞଥା ସୋତାପନ୍ନାଦୀନଂ ଅଭଯେନ ଭଓିତବ୍ବଂ ସିଯା। ସକ୍କାଯଦିଟ୍ଠିଯା ବଲଓତ୍ତାତି ଏତ୍ଥ ଅହଂକାରସମ୍ମୋହନତାଦୀନମ୍ପି ବଲଓତ୍ତାତି ଓତ୍ତବ୍ବଂ।

୫୯। ସତ୍ତମେ ଅସ୍ସାଜାନୀଯୋତି ଲିଖନ୍ତି, ଉସଭାଜାନୀଯୋତି ପନ ପାଠୋତି।

୬୧। ନଓମେ ତତ୍ଥାତି ଅନ୍ତରାପଣେ। ଏକୋତି ଦ୍ୱୀସୁ କିନ୍ନରେସୁ ଏକୋ। ଅମ୍ବିଲିକାଫଲଞ୍ଚ ଅଦସାତି ଆନେତ୍ୱା ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଅମ୍ବିଲିକାଫଲନ୍ତି ତିନ୍ତିଣୀଫଲନ୍ତି ଓଦନ୍ତି, ଚତୁରମ୍ବିଲନ୍ତି ଅପରେ। ଦ୍ୱେ ଅତ୍ଥେତି ପାଠଇଯଂ ଓୁତ୍ତେ ଦ୍ୱେ ଅତ୍ଥେ।

୬୨। ଦସମେ ଯଥାଆରଦ୍ଧେ କିଚ୍ଚେ ଓତ୍ତମାନେ ଅନ୍ତରା ଏଓ ପଟିଗମନଂ ପଟିଓାନଂ, ନତ୍ଥି ଏତସ୍ସ ପଟିଓାନନ୍ତି ଅପ୍ପଟିଓାନୋ। ତତ୍ଥ ଅସଂକୋଚପ୍ପତ୍ତୋ। ତେନାହ ‘‘ଅନୁକ୍କଣ୍ଠିତୋ’’ତିଆଦି।

୬୩। ଏକାଦସମେ ସନ୍ନିଓାସନ୍ତି ସହଓାସଂ। ଯଥା ଅସପ୍ପୁରିସା ସହ ଓସନ୍ତା ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଅଗାରଓେନ ଅନାଦରିଯଂ କରୋନ୍ତି, ତପ୍ପଟିକ୍ଖେପେନ ସପ୍ପୁରିସାନଂ ସଗାରଓପ୍ପଟିପତ୍ତିଦସ୍ସନପରମିଦଂ ସୁତ୍ତଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

୬୪। ଦ୍ୱାଦସମେ ଦ୍ୱୀସୁପି ପକ୍ଖେସୂତି ଓିଓାଦାପନ୍ନାନଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଦ୍ୱୀସୁପି ପକ୍ଖେସୁ। ସଂସରମାନାତି ପଓତ୍ତମାନା। ଦିଟ୍ଠିପଳାସୋତି ଦିଟ୍ଠିସନ୍ନିସ୍ସିତୋ ପଳାସୋ ଯୁଗଗ୍ଗାହୋ। ଆଘାତେନ୍ତୋତି ଆହନନ୍ତୋ ବାଧେନ୍ତୋ। ଅନଭିରାଧନଓସେନାତି ଯସ୍ସ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତସ୍ସ ତଦଞ୍ଞେସଞ୍ଚ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଅନଭିରାଧନଓସେନ। ସଙ୍କପ୍ପେତନ୍ତି ଓଚୀସଂସାରୋତି ସଙ୍କପ୍ପେତଂ। ଅତ୍ତନୋ ଚିତ୍ତେ ପରିସାଯ ଚ ଚିତ୍ତେତି ଆନେତ୍ୱା ସମ୍ବନ୍ଧୋ।

ପୁଗ୍ଗଲଓଗ୍ଗଓଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

(୭) ୨। ସୁଖଵଗ୍ଗଵଣ୍ଣନା

୬୫। ଦୁତିଯସ୍ସ ପଠମେ ସଵ୍ଵକାମନିପ୍ଫତ୍ତିମୂଲକଂ ସୁଖନ୍ତି ଅନଵସେସୌପଭୋଗପରିଭୋଗଵତ୍ଥୁନିପ୍ଫତ୍ତିହେତୁକଂ କାମସୁଖଂ। ପଵ୍ଵଜ୍ଜାମୂଲକଂ ସୁଖନ୍ତି ପଵ୍ଵଜ୍ଜାହେତୁକଂ ପଵିଵେକସୁଖଂ।

୬୬। ଦୁତିଯେ କାମେତି ପଞ୍ଚ କାମଗୁଣେ, ସଵ୍ଵେପି ଵା ତେଭୂମକେ ଧମ୍ମେ। ଵୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ''ସଵ୍ଵେପି ତେଭୂମକା ଧମ୍ମା କମନୀଯଟ୍ଠେନ କାମା''ତି (ମହାନି। ୧)। ନେକ୍ଖମ୍ମଂ ଵୁଚ୍ଚତି ପଵ୍ଵଜ୍ଜା ଘରବନ୍ଧନତୋ ନିକ୍ଖନ୍ତତ୍ତା। ନିଵ୍ଵାନମେଵ ଵା –

''ପଵ୍ଵଜ୍ଜା ପଠମଂ ଝାନଂ, ନିଵ୍ଵାନଞ୍ଚ ଵିପସ୍ସନା;

ସଵ୍ଵେପି କୁସଲା ଧମ୍ମା, ନେକ୍ଖମ୍ମନ୍ତି ପଵୁଚ୍ଚରେ''ତି। (ଇତିଵୁ। ଅଟ୍ଠ। ୧୦୯) –

ହି ଵୁତ୍ତଂ।

୬୭। ତତିଯେ ଉପଧୀ ଵୁଚ୍ଚନ୍ତି ପଞ୍ଚୁପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧା, ତନ୍ନିସ୍ସିତଂ ସୁଖଂ ଉପଧିସୁଖଂ। ତପ୍ପଟିପକ୍ଖତୋ ନିରୁପଧିସୁଖଂ ଲୋକୁତ୍ତରସୁଖଂ।

୬୮। ଚତୁତ୍ଥେ ଵଟ୍ଟପରିଯାପନ୍ନଂ ସୁଖଂ ଵଟ୍ଟସୁଖଂ। ନିଵ୍ଵାନାରମ୍ମଣଂ ସୁଖଂ ଵିଵଟ୍ଟସୁଖଂ।

୬୯। ପଞ୍ଚମେ ସଂକିଲେସନ୍ତି ସଂକିଲିଟ୍ଠଂ। ତେନାହ ''ଵଟ୍ଟଗାମିସୁଖ''ନ୍ତି। ଵିଵଟ୍ଟସୁଖନ୍ତି ମଗ୍ଗଫଲସହଗତଂ ସୁଖଂ।

୭୦। ଛଟ୍ଠେ ଅରିଯାନମେଵ ସୁଖଂ ଅରିଯସୁଖଂ, ଅରିଯଞ୍ଚ ତଂ ସୁଖଞ୍ଚାତିପି ଅରିଯସୁଖଂ। ଅନରିଯାନମେଵ ସୁଖଂ ଅନରିଯସୁଖଂ। ଅନରିଯଞ୍ଚ ତଂ ସୁଖଞ୍ଚାତିପି ଅନରିଯସୁଖଂ।

୭୧। ସତ୍ତମେ ତନ୍ତି ଚେତସିକସୁଖଂ।

୭୨। ଅଟ୍ଠମେ ସହ ପୀତିଯା ଵତ୍ତତୀତି ସପ୍ପୀତିକଂ, ପୀତିସହଗତଂ ସୁଖଂ। ସଭାଵତୋ ଵିରାଗତୋ ଚ ନତ୍ଥି ଏତସ୍ସ ପୀତୀତି ନିପ୍ପୀତିକଂ ସୁଖଂ। ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନେତ୍ଥ ଝାନସୁଖମେଵ ଉଦ୍ଧଟଂ, ତଥା ଚ ''ଲୋକିଯସପ୍ପୀତିକସୁଖତୋ ଲୋକିଯନିପ୍ପୀତିକସୁଖଂ ଅଗ୍ଗ''ନ୍ତି ଵୁତ୍ତଂ। ଲୋକିଯନିପ୍ପୀତିକମ୍ପି ହି ଅଗ୍ଗଂ ଲବ୍ଭତେଵାତି ଭୂମନ୍ତରଂ ଭିନ୍ଦିତ୍ଵା ଅଗ୍ଗଭାଵୋ ଵେଦିତଵ୍ଵୋ।

୭୩। ନଵମେ ସାତସଭାଵମେଵ ସୁଖଂ ସାତସୁଖଂ, ନ ଉପେକ୍ଖାସୁଖଂ ଵିଯ ଅସାତସଭାଵଂ। କାମଞ୍ଚେତ୍ଥ କାଯଵିଞ୍ଞାଣସହଗତମ୍ପି ସାତସୁଖମେଵ, ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ ''ତୀସୁ ଝାନେସୁ ସୁଖ''ନ୍ତେଵ ଵୁତ୍ତଂ।

୭୪। ଦସମେ ସମାଧିସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ ସୁଖଂ ସମାଧିସୁଖଂ। ନ ସମାଧିସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ ସୁଖଂ ଅସମାଧିସୁଖଂ।

୭୫। ଏକାଦସମେ ସୁତ୍ତନ୍ତକଥା ଏସାତି ''ସପ୍ପୀତିକଂ ଝାନଦ୍ଵଯ''ନ୍ତି ଵୁତ୍ତଂ।

୭୭। ତେରସମେ ରୂପଜ୍ଝାନଂ ରୂପଂ ଉତ୍ତରପଦଲୋପେନ, ତଂ ଆରମ୍ମଣଂ ଏତସ୍ସାତି ରୂପାରମ୍ମଣଂ। ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଗ୍ଗହଣଂ ପନ ଯଦସ୍ସ ପଟିଯୋଗୀ, ତେନ ସମାନଯୋଗକ୍ଖମଦସ୍ସନପରଂ। ଯଂ କିଞ୍ଚି ରୂପନ୍ତି ଯଂ କିଞ୍ଚି ରୁପ୍ପନଲକ୍ଖଣଂ ରୂପଂ। ତପ୍ପଟିକ୍ଖେପେନ ଅରୂପଂ ଵେଦିତଵ୍ଵଂ।

ସୁଖଵଗ୍ଗଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

(୮) ୩। ସନିମିତ୍ତୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା

୭୮-୭୯। ତତିଯସ୍ସ ପଠମେ ନିମୀଯତି ଏତ୍ଥ ଫଲଂ ଅୱସେସପଚ୍ଚଯେହି ପକ୍ଖିପୀଯତି ୱିଯାତି ନିମିତ୍ତଂ, କାରଣନ୍ତି ଆହ ‘‘ସନିମିତ୍ତାତି ସକାରଣା’’ତି। ଦୁତିଯାଦୀସୁପି ଦୁତିଯସୁତ୍ତାଦୀସୁ। ଏସେୱ ନଯୋତି ଇମିନା ନିଦାନାଦିପଦାନମ୍ପି କାରଣପରିଯାଯମେୱ ଦୀପେତି। ନିଦଦାତି ଫଲନ୍ତି ନିଦାନଂ, ହିନୋତି ଫଲଂ ପତିଟ୍ଠାତି ଏତେନାତି ହେତୁ, ସଙ୍ଖରୋତି ଫଲନ୍ତି ସଙ୍ଖାରୋ, ପଟିଚ୍ଚ ଏତସ୍ମା ଫଲଂ ଏତୀତି ପଚ୍ଚଯୋ, ରୁପ୍ପତି ନିରୁପ୍ପତି ଫଲଂ ଏତ୍ଥାତି ରୂପନ୍ତି ଏୱଂ ନିଦାନାଦିପଦାନମ୍ପି ହେତୁପରିଯାଯତା ୱେଦିତବ୍ବା।

୮୪। ସତ୍ତମେ ପଚ୍ଚଯଭୂତାଯାତି ସହଜାତାଦିପଚ୍ଚଯଭୂତାଯ।

୮୭। ଦସମେ ସମେଚ୍ଚ ସମ୍ମୁଯ୍ହ ପଚ୍ଚଯେହି କତୋତି ସଙ୍ଖତୋ, ସଙ୍ଖତୋ ଧମ୍ମୋ ଆରମ୍ମଣଂ ଏତେସନ୍ତି ସଙ୍ଖତାରମ୍ମଣା। ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ନ ହୋନ୍ତି ନାମ ପହୀଯନ୍ତୀତି କତ୍ୱା। ନାହେସୁନ୍ତି ଏତ୍ଥ ‘‘ୱୁଚ୍ଚନ୍ତୀ’’ତି ଅଜ୍ଝାହରିତବ୍ବଂ। ଯାୱ ଅରହତ୍ତା ଦେସନା ଦେସିତା ତଂତଂସୁତ୍ତପରିଯୋସାନେ ‘‘ନ ହୋନ୍ତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା।

ସନିମିତ୍ତୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

(୯) ୪। ଧମ୍ମୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା

୮୮। ଚତୁତ୍ଥସ୍ସ ପଠମେ ଫଲସମାଧୀତି ଚତୂସୁପି ଅରିଯଫଲେସୁ ସମାଧି। ତଥା ଫଲପଞ୍ଞା ୱେଦିତବ୍ବା।

୮୯। ଦୁତିଯେ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମେ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହାତୀତି ପଗ୍ଗାହୋ। ନ ୱିକ୍ଖିପତୀତି ଅୱିକ୍ଖେପୋ।

୯୦। ତତିଯେ ନମନଟ୍ଠେନ ନାମଂ। ରୁପ୍ପନଟ୍ଠେନ ରୂପଂ। ସମ୍ମସନଚାରସ୍ସ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା "ଚତ୍ତାରୋ ଅରୂପକ୍ଖନ୍ଧା"ତ୍ୱେୱ ୱୁତ୍ତଂ। ତେନାହ "ଧମ୍ମ-କୋଟ୍ଠାସପରିଚ୍ଛେଦଞ୍ଞାଣଂ ନାମ କଥିତ"ନ୍ତି।

୯୧। ଚତୁତ୍ଥେ ୱିଜାନନଟ୍ଠେନ ୱିଜ୍ଜା। ୱିମୁଚ୍ଚନଟ୍ଠେନ ୱିମୁତ୍ତି।

୯୨। ପଞ୍ଚମେ ଭୱୋ ନାମ ସସ୍ସତଂ ସଦା ଭାୱତୋ, ସସ୍ସତୱସେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନଦିଟ୍ଠି ଭୱଦିଟ୍ଠି। ୱିଭୱୋ ନାମ ଉଚ୍ଛେଦୋ ୱିନାସନଟ୍ଠେନ, ୱିଭୱୱସେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନଦିଟ୍ଠି ୱିଭୱଦିଟ୍ଠି। ଉତ୍ତାନତ୍ଥାନେୱ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯତ୍ତା।

୯୫। ଅଟ୍ଠମେ ଦୁକ୍ଖଂ ୱଚୋ ଏତସ୍ମିଂ ୱିପ୍ପଟିକୂଲଗାହିମ୍ହି ୱିପଚ୍ଚନୀକସାତେ ଅନାଦରେ ପୁଗ୍ଗଲେତି ଦୁବ୍ବଚୋ, ତସ୍ସ କମ୍ମଂ ଦୋୱଚସ୍ସଂ, ତସ୍ସ ଦୁବ୍ବଚସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଅନାଦରିଯୱସେନ ପୱତ୍ତା ଚେତନା। ତସ୍ସ ଭାୱୋ ଦୋୱଚସ୍ସତା। ତସ୍ସ ଭାୱୋତି ଚ ତସ୍ସ ଯଥାୱୁତ୍ତସ୍ସ ଦୋୱଚସ୍ସସ୍ସ ଅତ୍ଥିଭାୱୋ, ଅତ୍ଥତୋ ଦୋୱଚସ୍ସମେୱ। ୱିତ୍ଥାରତୋ ପନେସା "ତତ୍ଥ କତମା ଦୋୱଚସ୍ସତା? ସହଧମ୍ମିକେ ୱୁଚ୍ଚମାନେ ଦୋୱଚସ୍ସାଯ"ନ୍ତି ଅଭିଧମ୍ମେ ଆଗତା। ସା ଅତ୍ଥତୋ ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧୋ ହୋତି। ଚତୁନ୍ନଂ ୱା ଖନ୍ଧାନଂ ଏତେନାକାରେନ ପୱତ୍ତାନଂ ଏତଂ ଅଧିୱଚନନ୍ତି ୱଦନ୍ତି।

ପାପଯୋଗତୋ ପାପା ଅସ୍ସଦ୍ଧାଦଯୋ ପୁଗ୍ଗଲା ଏତସ୍ସ ମିତ୍ତାତି ପାପମିତ୍ତୋ, ତସ୍ସ ଭାୱୋ ପାପମିତ୍ତତା। ୱିତ୍ଥାରତୋ ପନେସା "ତତ୍ଥ କତମା ପାପମିତ୍ତତା? ଯେ ତେ ପୁଗ୍ଗଲା ଅସ୍ସଦ୍ଧା ଦୁସ୍ସୀଲା ଅପ୍ପସ୍ସୁତା ମଚ୍ଛରିନୋ ଦୁପ୍ପଞ୍ଞା। ଯା ତେସଂ ସେୱନା ନିସେୱନା ସଂସେୱନା ଭଜନା ସମ୍ଭଜନା ଭତ୍ତି ସମ୍ଭତ୍ତି ତଂସମ୍ପୱଙ୍କତା"ତି (ଧ। ସ। ୧୩୩୩) ଏୱଂ ଆଗତା। ସାପି ଅତ୍ଥତୋ ଦୋୱଚସ୍ସତା ୱିଯ ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ଯାଯ ହି ଚେତନାଯ ପୁଗ୍ଗଲୋ ପାପସମ୍ପୱଙ୍କୋ ନାମ ହୋତି, ସା ଚେତନା ଚତ୍ତାରୋପି ୱା ଅରୂପିନୋ ଖନ୍ଧା ତଦାକାରପ୍ପୱତ୍ତା ପାପମିତ୍ତତା।

୯୬। ନୱମେ ସୁଖଂ ୱଚୋ ଏତସ୍ମିଂ ପଦକ୍ଖିଣଗାହିମ୍ହି ଅନୁଲୋମସାତେ ସାଦରେ ପୁଗ୍ଗଲେତି ସୁବ୍ବଚୋତିଆଦିନା, କଲ୍ୟାଣା ସଦ୍ଧାଦଯୋ ପୁଗ୍ଗଲା ଏତସ୍ସ ମିତ୍ତାତି କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତୋତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତୱିପରିଯାଯେନ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୯୭। ଦସମେ ପଥୱୀଧାତୁଆଦଯୋ ସୁଖଧାତୁକାମଧାତୁଆଦଯୋ ଚ ଏତାସ୍ୱେୱ ଅନ୍ତୋଗଧାତି ଏତାସୁ କୋସଲ୍ଲେ ଦସ୍ସିତେ ତାସୁପି କୋସଲ୍ଲଂ ଦସ୍ସିତମେୱ ହୋତୀତି "ଅଟ୍ଠାରସ ଧାତୁଯୋ"ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଧାତୁତି ଜାନନନ୍ତି ଇମିନା ଅଟ୍ଠାରସନ୍ନଂ ଧାତୂନଂ ସଭାୱପରିଚ୍ଛେଦିକା ସୱନଧାରଣସମ୍ମସନପ୍ପଟିୱେଧପଞ୍ଞା ୱୁତ୍ତା। ତତ୍ଥ ଧାତୂନଂ ସୱନଧାରଣପଞ୍ଞା ସୁତମଯା, ଇତରା ଭାୱନାମଯା। ତତ୍ଥାପି ସମ୍ମସନପଞ୍ଞା ଲୋକିଯା । ୱିପସ୍ସନା ହି ସା, ଇତରା ଲୋକୁତ୍ତରା। ଲକ୍ଖଣାଦିୱସେନ ଅନିଚ୍ଚାଦିୱସେନ ଚ ମନସିକରଣଂ ମନସିକାରୋ, ତତ୍ଥ କୋସଲ୍ଲଂ ମନସିକାରକୁସଲତା। ଅଟ୍ଠାରସନ୍ନଂଯେୱ ଧାତୂନଂ ସମ୍ମସନପ୍ପଟିୱେଧପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣପଞ୍ଞା ମନସିକାରକୁସଲତା, ସା ଆଦିମଜ୍ଝପରିଯୋସାନୱସେନ ତିଧା ଭିନ୍ନା। ତଥା ହି ସମ୍ମସନପଞ୍ଞା ତସ୍ସା ଆଦି, ପଟିୱେଧପଞ୍ଞା ମଜ୍ଝେ, ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣପଞ୍ଞା ପରିଯୋସାନଂ।

୯୮। ଏକାଦସମେ ଆପତ୍ତିଯୋୱ ଆପତ୍ତିକ୍ଖନ୍ଧା। ତା ପନ ଅନ୍ତରାପତ୍ତୀନଂ ଅଗ୍ଗହଣେନ ପଞ୍ଚ, ତାସଂ ଗହଣେନ ସତ୍ତ ହୋନ୍ତୀତି ଆହ "ପଞ୍ଚନ୍ନଞ୍ଚ ସତ୍ତନ୍ନଞ୍ଚ ଆପତ୍ତିକ୍ଖନ୍ଧାନ"ନ୍ତି। ଜାନନନ୍ତି "ଇମା ଆପତ୍ତିଯୋ, ଏତ୍ତକା ଆପତ୍ତିଯୋ, ଏୱଞ୍ଚ ତାସଂ ଆପଜ୍ଜନଂ ହୋତୀ"ତି ଜାନନଂ। ଏୱଂ ତିପ୍ପକାରେନ ଜାନନପଞ୍ଞା ହି ଆପତ୍ତିକୁସଲତା ନାମ। ଆପତ୍ତିତୋ ୱୁଟ୍ଠାପନପ୍ପଯୋଗତାଯ କମ୍ମଭୂତା ୱାଚା କମ୍ମୱାଚା, ତଥାଭୂତା ଅନୁସ୍ସାୱନୱାଚା। "ଇମାଯ କମ୍ମୱାଚାଯ ଇତୋ ଆପତ୍ତିତୋ ୱୁଟ୍ଠାନଂ ହୋତି, ହୋନ୍ତଞ୍ଚ ପଠମେ, ତତିଯେ ୱା ଅନୁସ୍ସାୱନେ ଯ୍ୟ-କାରଂ ପତ୍ତେ, 'ସଂୱରିସ୍ସାମୀ'ତି ୱା ପଦେ ପରିଯୋସିତେ ହୋତୀ"ତି ଏୱଂ ତଂ ତଂ ଆପତ୍ତୀହି ୱୁଟ୍ଠାନପରିଚ୍ଛେଦଜାନନପଞ୍ଞା ଆପତ୍ତିୱୁଟ୍ଠାନକୁସଲତା। ୱୁଟ୍ଠାନନ୍ତି ଚ ଯଥାପନ୍ନାଯ ଆପତ୍ତିଯା ଯଥା ତଥା ଅନନ୍ତରାଯତାପାଦନଂ। ଏୱଂ ୱୁଟ୍ଠାନଗ୍ଗହଣେନେୱ ଦେସନାଯପି ସଙ୍ଗହୋ ସିଦ୍ଧୋ ହୋତି।

ଧମ୍ମୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

(୧୦) ୫। ବାଲୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା

୯୯। ପଞ୍ଚମସ୍ସ ପଠମେ ଅନାଗତଂ ଭାରଂ ୱହତୀତି ଅୱନୋ ଅସମ୍ପତ୍ତଂ ଭାରଂ ୱହତି। ଅଥେରୋୱ ସମାନୋ ଥେରେହି ୱହିତବ୍ବଂ ବୀଜନଗ୍ଗାହଧମ୍ମଜ୍ଝେସନାଦିଭାରଂ ୱହତୀତି ଏୱମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ (ମହାୱ। ଅଟ୍ଠ। ୧୫୯-୧୬୦) ପନ ଯସ୍ମା ସମ୍ମଜ୍ଜନାଦିନୱୱିଧଂ ପୁବ୍ବକିଚ୍ଚଂ ଆଣତ୍ତେନେୱ କାତବ୍ବଂ, ପାତିମୋକ୍ଖଞ୍ଚ ଆଣତ୍ତେନେୱ ଉଦ୍ଦିସିତବ୍ବଂ, ତସ୍ମା ତଂ ସବ୍ବଂ ୱିନା ଆଣତ୍ତିଯା କରୋନ୍ତୋ ଅନାଗତଂ ଭାରଂ ୱହତି ନାମାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ସମ୍ମଜ୍ଜନୀ ପଦୀପୋ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଯଞ୍ଚ ''ଅନୁଜାନାମି, ଭିକ୍ଖୱେ, ଉପୋସଥାଗାରଂ ସମ୍ମଜ୍ଜିତୁ''ନ୍ତିଆଦିନା ନଯେନ ପାଳିଯଂ ଆଗତଂ। ଅଟ୍ଠକଥାସୁ ଚ –

''ସମ୍ମଜ୍ଜନୀ ପଦୀପୋ ଚ, ଉଦକଂ ଆସନେନ ଚ;

ଉପୋସଥସ୍ସ ଏତାନି, 'ପୁବ୍ବକରଣ'ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି।

''ଛନ୍ଦପାରିସୁଦ୍ଧିଉତୁକ୍ଖାନଂ, ଭିକ୍ଖୁଗଣନା ଚ ଓୱାଦୋ;

ଉପୋସଥସ୍ସ ଏତାନି, 'ପୁବ୍ବକିଚ୍ଚ'ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତୀ''ତି। (ମହାୱ। ଅଟ୍ଠ ୧୬୮) –

ଏୱଂ ଦ୍ୱୀହି ନାମେହି ନୱୱିଧଂ ପୁବ୍ବକିଚ୍ଚଂ ଦସ୍ସିତଂ, ତଂ ଅକତ୍ୱା ଉପୋସଥଂ କାତୁଂ ନ ୱଟ୍ଟତି। ତସ୍ମା ''ଅନୁଜାନାମି, ଭିକ୍ଖୱେ, ଥେରେନ ଭିକ୍ଖୁନା ନୱଂ ଭିକ୍ଖୁଂ ଆଣାପେତୁ''ନ୍ତି ୱଚନତୋ ଥେରେନ ଆଣତ୍ତେନ ଅଗିଲାନେନ ଭିକ୍ଖୁନା ଉପୋସଥାଗାରଂ ସମ୍ମଜ୍ଜିତବ୍ବଂ, ପାନୀଯଂ ପରିଭୋଜନୀଯଂ ଉପଟ୍ଠପେତବ୍ବଂ, ଆସନଂ ପଞ୍ଞାପେତବ୍ବଂ, ପଦୀପୋ କାତବ୍ବୋ, ଅକରୋନ୍ତୋ ଦୁକ୍କଟଂ ଆପଜ୍ଜତି।

ଥେରେନପି ପତିରୂପଂ ଞତ୍ୱା ଆଣାପେତବ୍ବଂ, ଆଣାପେନ୍ତେନପି ଯଂ କିଞ୍ଚି କମ୍ମଂ କରୋନ୍ତୋ ୱା ସଦା କାଲମେୱ ଏକୋ ୱା ଭାରନିତ୍ଥରଣକୋ ୱା ସରଭାଣକଧମ୍ମକଥିକାଦୀସୁ ୱା ଅଞ୍ଞତରୋ ନ ଉପୋସଥାଗାରସମ୍ମଜ୍ଜନତ୍ଥଂ ଆଣାପେତବ୍ବୋ, ଅୱସେସା ପନ ୱାରେନ ଆଣାପେତବ୍ବା। ସଚେ ଆଣତ୍ତୋ ସମ୍ମଜ୍ଜନିଂ ତାୱକାଲିକମ୍ପି ନ ଲଭତି, ସାଖାଭଙ୍ଗଂ କପ୍ପିଯଂ କାରେତ୍ୱା ସମ୍ମଜ୍ଜିତବ୍ବଂ, ତମ୍ପି ଅଲଭନ୍ତସ୍ସ ଲଦ୍ଧକପ୍ପିଯଂ ହୋତି। ପଦୀପକରଣେପି ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ଆଣାପେତବ୍ବୋ, ଆଣାପେନ୍ତେନ ଚ ''ଅମୁକସ୍ମିଂ ନାମ ଓକାସେ ତେଲଂ ୱା କପଲ୍ଲିକା ୱା ଅତ୍ଥି, ତଂ ଗହେତ୍ୱା କରୋହୀ''ତି ୱତ୍ତବ୍ବୋ। ସଚେ ତେଲାଦୀନି ନତ୍ଥି, ପରିଯେସିତବ୍ବାନି। ପରିଯେସିତ୍ୱା ଅଲଭନ୍ତସ୍ସ ଲଦ୍ଧକପ୍ପିଯଂ ହୋତି। ଅପି ଚ କପାଲେ ଅଗ୍ଗି ଜାଲେତବ୍ବୋ। ଆସନପଞ୍ଞାପନାଣତ୍ତିଯମ୍ପି ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ଆଣାପେତବ୍ବୋ, ଆଣତ୍ତେନ ଚ ସଚେ ଉପୋସଥାଗାରେ ଆସନାନି ନତ୍ଥି, ସଙ୍ଘିକାୱାସତୋ ଆହରିତ୍ୱା ପଞ୍ଞାପେତ୍ୱା ପୁନ ଆହରିତବ୍ବାନି, ଆସନେସୁ ଅସତି କଟସାରକେପି ତଟ୍ଟିକାଯୋପି ପଞ୍ଞାପେତୁଂ ୱଟ୍ଟତି, ତାସୁପି ଅସତି ସାଖାଭଙ୍ଗାନି କପ୍ପିଯଂ କାରେତ୍ୱା ପଞ୍ଞାପେତବ୍ବାନି। କପ୍ପିଯକାରକଂ ଅଲଭନ୍ତସ୍ସ ଲଦ୍ଧକପ୍ପିଯଂ ହୋତି।

ଛନ୍ଦପାରିସୁଦ୍ଧୀତି ଏତ୍ଥ ଉପୋସଥକରଣତ୍ଥଂ ସନ୍ନିପତିତେ ସଙ୍ଘେ ବହି ଉପୋସଥଂ କତ୍ୱା ଆଗତେନ ସନ୍ନିପାତଟ୍ଠାନଂ ଗନ୍ତ୍ୱା କାଯସାମଗ୍ଗିଂ ଅଦେନ୍ତେନ ଛନ୍ଦୋ ଦାତବ୍ବୋ। ଯୋପି ଗିଲାନୋ ୱା କିଚ୍ଚପ୍ପସୁତୋ ୱା, ତେନ ପାରିସୁଦ୍ଧିଂ ଦେନ୍ତେନ ଛନ୍ଦୋ ଦାତବ୍ବୋ। କଥଂ ଦାତବ୍ବୋ? ଏକସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ସନ୍ତିକେ ''ଛନ୍ଦଂ ଦମ୍ମି, ଛନ୍ଦଂ ମେ ହର, ଛନ୍ଦଂ ମେ ଆରୋଚେହୀ''ତି ଅଯମତ୍ଥୋ କାଯେନ ୱା ୱାଚାଯ ୱା ଉଭଯେନ ୱା ୱିଞ୍ଞାପେତବ୍ବୋ। ଏୱଂ ଦିନ୍ନୋ ହୋତି ଛନ୍ଦୋ। ଅକତୂପୋସଥେନ ପନ ଗିଲାନେନ ୱା କିଚ୍ଚପ୍ପସୁତେନ ୱା ପାରିସୁଦ୍ଧି ଦାତବ୍ବା। କଥଂ ଦାତବ୍ବା? ଏକସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ସନ୍ତିକେ ''ପାରିସୁଦ୍ଧିଂ ଦମ୍ମି, ପାରିସୁଦ୍ଧିଂ ମେ ହର, ପାରିସୁଦ୍ଧିଂ ମେ ଆରୋଚେହୀ''ତି ଅଯମତ୍ଥୋ କାଯେନ ୱା ୱାଚାଯ ୱା ଉଭଯେନ ୱା ୱିଞ୍ଞାପେତବ୍ବୋ। ଏୱଂ ଦିନ୍ନା ହୋତି ପାରିସୁଦ୍ଧି। ତଂ ପନ ଦେନ୍ତେନ ଛନ୍ଦୋପି ଦାତବ୍ବୋ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ଭଗୱତା – ''ଅନୁଜାନାମି, ଭିକ୍ଖୱେ, ତଦହୁପୋସଥେ ପାରିସୁଦ୍ଧିଂ ଦେନ୍ତେନ ଛନ୍ଦମ୍ପି ଦାତୁଂ, ସନ୍ତି ସଙ୍ଘସ୍ସ କରଣୀଯ''ନ୍ତି। ତତ୍ଥ ପାରିସୁଦ୍ଧିଦାନଂ ସଙ୍ଘସ୍ସପି ଅତ୍ତନୋପି ଉପୋସଥକରଣଂ ସମ୍ପାଦେତି, ନ ଅୱସେସଂ ସଙ୍ଘକିଚ୍ଚଂ। ଛନ୍ଦଦାନଂ ସଙ୍ଘସ୍ସେୱ ଉପୋସଥକରଣଞ୍ଚ ସେସକିଚ୍ଚଞ୍ଚ ସମ୍ପାଦେତି, ଅତ୍ତନୋ ପନ ଉପୋସଥୋ ଅକତୋଯେୱ ହୋତି, ତସ୍ମା ପାରିସୁଦ୍ଧିଂ ଦେନ୍ତେନ ଛନ୍ଦୋପି ଦାତବ୍ବୋ।

ଉତୁକ୍ଖାନନ୍ତି ''ହେମନ୍ତାଦୀନଂ ଉତୂନଂ ଏତ୍ତକଂ ଅତିକ୍କନ୍ତଂ, ଏତ୍ତକଂ ଅୱସିଟ୍ଠ''ନ୍ତି ଏୱଂ ଉତୂନଂ ଆଚିକ୍ଖନଂ। ଭିକ୍ଖୁଗଣନାତି ''ଏତ୍ତକା ଭିକ୍ଖୂ ଉପୋସଥଗ୍ଗେ ସନ୍ନିପତିତା''ତି ଭିକ୍ଖୂନଂ ଗଣନା। ଇଦମ୍ପି ଉଭଯଂ କତ୍ୱାୱ ଉପୋସଥୋ କାତବ୍ବୋ। ଓୱାଦୋତି ଭିକ୍ଖୁନୋୱାଦୋ। ନ ହି ଭିକ୍ଖୂନୀହି

ଯାଚିତଂ ଓୱାଦଂ ଅନାରୋଚେତ୍ୱା ଉପୋସଥଂ କାତୁଂ ୱଟ୍ଟତି। ଭିକ୍ଖୁନିୟୋ ହି ‘‘ସ୍ୱେ ଉପୋସଥୋ’’ତି ଆଗନ୍ତ୍ୱା ‘‘ଅୟଂ ଉପୋସଥୋ ଚାତୁଦ୍ଦସୋ, ପନ୍ନରସୋ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ପୁନ ଉପୋସଥଦିୱସେ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ‘‘ଭିକ୍ଖୁନିସଙ୍ଘୋ, ଅୟ୍ୟ, ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘସ୍ସ ପାଦେ ୱନ୍ଦତି, ଓୱାଦୂପସଙ୍କମନଞ୍ଚ ଯାଚତି, ଲଭତୁ କିର, ଅୟ୍ୟ, ଭିକ୍ଖୁନିସଙ୍ଘୋ ଓୱାଦୂପସଙ୍କମନ’’ନ୍ତି ଏୱଂ ଓୱାଦଂ ଯାଚନ୍ତି। ତଂ ଠପେତ୍ୱା ବାଲଗିଲାନଗମିୟେ ଅଞ୍ଞୋ ସଚେପି ଆରଞ୍ଞକୋ ହୋତି, ଅପ୍ପଟିଗ୍ଗହେତୁଂ ନ ଲଭତି, ତସ୍ମା ଯେନ ସୋ ପଟିଗ୍ଗହିତୋ, ତେନ ଭିକ୍ଖୁନା ଉପୋସଥଗ୍ଗେ ପାତିମୋକ୍ଖୁଦ୍ଦେସକୋ ଭିକ୍ଖୁ ଏୱଂ ୱତ୍ତବ୍ବୋ ‘‘ଭିକ୍ଖୁନିସଙ୍ଘୋ, ଭନ୍ତେ, ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘସ୍ସ ପାଦେ ୱନ୍ଦତି, ଓୱାଦୂପସଙ୍କମନଞ୍ଚ ଯାଚତି, ଲଭତୁ କିର, ଭନ୍ତେ, ଭିକ୍ଖୁନିସଙ୍ଘୋ ଓୱାଦୂପସଙ୍କମନ’’ନ୍ତି।

ପାତିମୋକ୍ଖୁଦ୍ଦେସକେନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ – ‘‘ଅତ୍ଥି କୋଚି ଭିକ୍ଖୁ ଭିକ୍ଖୁନୋୱାଦକୋ ସମ୍ମତୋ’’ତି। ସଚେ ହୋତି କୋଚି ଭିକ୍ଖୁ ଭିକ୍ଖୁନୋୱାଦକୋ ସମ୍ମତୋ, ତତୋ ତେନ ସୋ ୱତ୍ତବ୍ବୋ – ‘‘ଇତ୍ଥନ୍ନାମକୋ ଭିକ୍ଖୁ ଭିକ୍ଖୁନୋୱାଦକୋ ସମ୍ମତୋ, ତଂ ଭିକ୍ଖୁନିସଙ୍ଘୋ ଉପସଙ୍କମତୂ’’ତି। ସଚେ ନତ୍ଥି, ତତୋ ତେନ ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବଂ – ‘‘କୋ ଆୟସ୍ମା ଉସ୍ସହତି ଭିକ୍ଖୁନିୟୋ ଓୱଦିତୁ’’ନ୍ତି। ସଚେ କୋଚି ଉସ୍ସହତି, ସୋପି ଚ ଅଟ୍ଠହି ଅଙ୍ଗେହି ସମନ୍ନାଗତୋ, ତଂ ତତ୍ଥେୱ ସମ୍ମନ୍ନିତ୍ୱା ଓୱାଦପ୍ପଟିଗ୍ଗାହକୋ ୱତ୍ତବ୍ବୋ – ‘‘ଇତ୍ଥନ୍ନାମୋ ଭିକ୍ଖୁ ଭିକ୍ଖୁନୋୱାଦକୋ ସମ୍ମତୋ, ତଂ ଭିକ୍ଖୁନିସଙ୍ଘୋ ଉପସଙ୍କମତୂ’’ତି। ସଚେ ପନ ନ କୋଚି ଉସ୍ସହତି, ପାତିମୋକ୍ଖୁଦ୍ଦେସକେନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ – ‘‘ନତ୍ଥି କୋଚି ଭିକ୍ଖୁ ଭିକ୍ଖୁନୋୱାଦକୋ ସମ୍ମତୋ, ପାସାଦିକେନ ଭିକ୍ଖୁନିସଙ୍ଘୋ ସମ୍ପାଦେତୂ’’ତି। ଏତ୍ତାୱତା ହି ସିକ୍ଖତ୍ତୟସଙ୍ଗହିତଂ ସକଲଂ ସାସନଂ ଆରୋଚିତଂ ହୋତି। ତେନ ଭିକ୍ଖୁନା ‘‘ସାଧୂ’’ତି ସମ୍ପଟିଚ୍ଛିତ୍ୱା ପାଟିପଦେ ଭିକ୍ଖୁନୀନଂ ଆରୋଚେତବ୍ବଂ। ପାତିମୋକ୍ଖମ୍ପି ‘‘ନ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅନଜ୍ଝିଟ୍ଠେନ ପାତିମୋକ୍ଖଂ ଉଦ୍ଦିସିତବ୍ବଂ, ଯୋ ଉଦ୍ଦିସେୟ୍ୟ, ଆପତ୍ତି ଦୁକ୍କଟସ୍ସା’’ତି ୱଚନତୋ ଅନାଣତ୍ତେନ ନ ଉଦ୍ଦିସିତବ୍ବଂ। ‘‘ଥେରାଧେୟ୍ୟଂ ପାତିମୋକ୍ଖ’’ନ୍ତି ହି ୱଚନତୋ ସଙ୍ଘତ୍ଥେରୋ ୱା ପାତିମୋକ୍ଖଂ ଉଦ୍ଦିସେୟ୍ୟ , ‘‘ଅନୁଜାନାମି, ଭିକ୍ଖୱେ, ଯୋ ତତ୍ଥ ଭିକ୍ଖୁ ବ୍ୟତ୍ତୋ ପଟିବଲୋ, ତସ୍ସାଧେୟ୍ୟଂ ପାତିମୋକ୍ଖ’’ନ୍ତି ୱଚନତୋ ନୱକତରୋ ୱା ଥେରେନ ଆଣତ୍ତୋ। ଦୁତିୟାଦୀନି ଉତ୍ତାନତ୍ଥାନେୱ।

୧୦୯। ଏକାଦସମେ ନ କୁକ୍କୁଚ୍ଚାୟିତବ୍ବଂ କୁକ୍କୁଚ୍ଚାୟତୀତି ନ କୁକ୍କୁଚ୍ଚାୟିତୁଂ ଯୁତ୍ତକଂ କୁକ୍କୁଚ୍ଚାୟତି। ସୂକରମଂସଂ ଲଭିତ୍ୱା ‘‘ଅଚ୍ଛମଂସ’’ନ୍ତି କୁକ୍କୁଚ୍ଚାୟତି, ‘‘ସୂକରମଂସ’’ନ୍ତି ଜାନନ୍ତୋପି ‘‘ଅଚ୍ଛମଂସ’’ନ୍ତି କୁକ୍କୁଚ୍ଚାୟତି, ନ ପରିଭୁଞ୍ଜତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଏୱଂ ମିଗମଂସଂ ‘‘ଦୀପିମଂସ’’ନ୍ତି, କାଲେ ସନ୍ତେୟେୱ ‘‘କାଲୋ ନତ୍ଥୀ’’ତି, ଅପ୍ପୱାରେତ୍ୱା ‘‘ପୱାରିତୋମ୍ହୀ’’ତି, ପତ୍ତେ ରଜସ୍ମିଂ ଅପତିତେୟେୱ ‘‘ପତିତ’’ନ୍ତି, ଅତ୍ତାନଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ମଚ୍ଛମଂସେ ଅକତେୟେୱ ‘‘ମଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ କତ’’ନ୍ତି କୁକ୍କୁଚ୍ଚାୟତି। କୁକ୍କୁଚ୍ଚାୟିତବ୍ବଂ ନ କୁକ୍କୁଚ୍ଚାୟତୀତି କୁକ୍କୁଚ୍ଚାୟିତୁଂ ଯୁତ୍ତଂ ନ କୁକ୍କୁଚ୍ଚାୟତି। ଅଚ୍ଛମଂସଂ ଲଭିତ୍ୱା ‘‘ସୂକରମଂସ’’ନ୍ତି ନ କୁକ୍କୁଚ୍ଚାୟତି, ‘‘ଅଚ୍ଛମଂସ’’ନ୍ତି ଜାନନ୍ତୋପି ‘‘ସୂକରମଂସ’’ନ୍ତି ନ କୁକ୍କୁଚ୍ଚାୟତି, ମଦ୍ଦିତ୍ୱା ୱୀତିକ୍କମତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଏୱଂ ଦୀପିମଂସଂ ମିଗମଂସନ୍ତି… ପେ… ଅତ୍ତାନଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ମଚ୍ଛମଂସେ କତେ ‘‘ମଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ କତ’’ନ୍ତି ନ କୁକ୍କୁଚ୍ଚାୟତୀତି ଏୱମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ ପନ ‘‘ନ କୁକ୍କୁଚ୍ଚାୟିତବ୍ବନ୍ତି ସଙ୍ଘଭୋଗସ୍ସ ଅପଟ୍ଠପନଂ ଅୱିଚାରଣଂ ନ କୁକ୍କୁଚ୍ଚାୟିତବ୍ବଂ ନାମ, ତଂ କୁକ୍କୁଚ୍ଚାୟତି। କୁକ୍କୁଚ୍ଚାୟିତବ୍ବନ୍ତି ତସ୍ସେୱ ପଟ୍ଠପନଂ ୱିଚାରଣଂ, ତଂ ନ କୁକ୍କୁଚ୍ଚାୟତୀ’’ତି ଏତ୍ତକମେୱ ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ସଙ୍ଘଭୋଗସ୍ସାତି ସଙ୍ଘସ୍ସ ଚତୁପଚ୍ଚୟପରିଭୋଗତ୍ଥାୟ ଦିନ୍ନଖେତ୍ତୱତ୍ଥୁତଳାକାଦିକସ୍ସ, ତତୋ ଉପ୍ପନ୍ନଧଞ୍ଞହିରଞ୍ଞାଦିକସ୍ସ ଚ ସଙ୍ଘସ୍ସ ଭୋଗସ୍ସ। ଅପଟ୍ଠପନନ୍ତି ଅସଂୱିଦହନଂ। ତେନାହ ‘‘ଅୱିଚାରଣ’’ନ୍ତି। ତସ୍ସେୱାତି ଯଥାୱୁତ୍ତସ୍ସେୱ ସଙ୍ଘଭୋଗସ୍ସ।

ବାଲୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଦୁତିୟପଣ୍ଣାସକଂ ନିଟ୍ଠିତଂ।

୩। ତତିୟପଣ୍ଣାସକଂ

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

(୧୧) ୧। ଆସାଦୁପ୍ପଜହୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା

୧୧୯। ତତିଯପଣ୍ଣାସକସ୍ସ ପଠମେ ଦୁକ୍ଖେନ ପଜହିତବ୍ବାତି ଦୁପ୍ପଜହା। ଦୁଚ୍ଚଜାତିଆଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଆସାନଂ ଦୁଚ୍ଚଜଭାୱୋ କଥଂ ଜାନିତବ୍ବୋତି ପଠମଂ ତାୱ ଲାଭାସାଯ ଦୁଚ୍ଚଜଭାୱଂ ୱିଭାୱେତି ''ଲାଭାସାଯା''ତିଆଦିନା। ଉଭତୋବ୍ୟୂଳ୍ହନ୍ତି ଯୁଦ୍ଧତ୍ଥାଯ ଉଭତୋ ସନ୍ନିପତିତଂ। ପକ୍ଖନ୍ଦନ୍ତୀତି ଅନୁପ୍ପୱିସନ୍ତି। ଜୀୱିତାସାଯ ଦୁପ୍ପଜହତ୍ତାତିଆଦିନା ଜୀୱିତାସାଯ ଦୁଚ୍ଚଜଭାୱଂ ୱିଭାୱେତି।

୧୨୦। ଦୁତିଯେ ଦୁଲ୍ଲଭାତି ନ ସୁଲଭା। ଇଣଂ ଦେମୀତି ସଞ୍ଞଂ କରୋତୀତି ଏୱଂ ସଞ୍ଞଂ କରୋନ୍ତୋ ୱିଯ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ''ପୁବ୍ବକାରୀତି ପଠମଂ ଉପକାରସ୍ସ କାରକୋ। କତଞ୍ଞୂ କତୱେଦୀତି ତେନ କତଂ ଞତ୍ୱା ପଚ୍ଛା କାରକୋ। ତେସୁ ପୁବ୍ବକାରୀ 'ଇଣଂ ଦେମୀ'ତି ସଞ୍ଞଂ କରୋତି, ପଚ୍ଛା କାରକୋ 'ଇଣଂ ଜୀରାପେମୀ'ତି ସଞ୍ଞଂ କରୋତୀ''ତି ଏତ୍ତକମେୱ ଇଧ ୱୁତ୍ତଂ। ପୁଗ୍ଗଲପଣ୍ଣତ୍ତିସଂୱଣ୍ଣନାଯଂ (ପୁ। ପ। ଅଟ୍ଠ। ୮୩) ପନ –

''ପୁବ୍ବକାରୀତି ପଠମମେୱ କାରକୋ। କତୱେଦୀତି କତଂ ୱେଦେତି, ୱିଦିତଂ ପାକଟଂ କରୋତି। ତେ ଅଗାରିଯାନଗାରିଯେହି ଦୀପେତବ୍ବା। ଅଗାରିକେସୁ ହି ମାତାପିତରୋ ପୁବ୍ବକାରିନୋ ନାମ, ପୁତ୍ତଧୀତରୋ ପନ ମାତାପିତରୋ ପଟିଜଗ୍ଗନ୍ତା ଅଭିୱାଦନାଦୀନି ତେସଂ କୁରୁମାନା କତୱେଦିନୋ ନାମ। ଅନଗାରିଯେସୁ ଆଚରିଯୁପଜ୍ଝାଯା ପୁବ୍ବକାରିନୋ ନାମ, ଅନ୍ତେୱାସିକସଦ୍ଧିୱିହାରିକା ଆଚରିଯୁପଜ୍ଝାଯେ ପଟିଜଗ୍ଗନ୍ତା ଅଭିୱାଦନାଦୀନି ଚ ତେସଂ କୁରୁମାନା କତୱେଦିନୋ ନାମ। ତେସଂ ଆୱିଭାୱତ୍ଥାଯ ଉପଜ୍ଝାଯପୋସକସୋଣତ୍ଥେରାଦୀନଂ ୱତ୍ଥୂନି କଥେତବ୍ବାନି।

''ଅପରୋ ନଯୋ – ପରେନ ଅକତେଯେୱ ଉପକାରେ ଅତ୍ତନି କତଂ ଉପକାରଂ ଅନପେକ୍ଖିତ୍ୱା କାରକୋ ପୁବ୍ବକାରୀ, ସେଯ୍ୟଥାପି ମାତାପିତରୋ ଚେୱ ଆଚରିଯୁପଜ୍ଝାଯା ଚ। ସୋ ଦୁଲ୍ଲଭୋ ସତ୍ତାନଂ ତଣ୍ହାଭିଭୂତତ୍ତା। ପରେନ କତସ୍ସ ଉପକାରସ୍ସ ଅନୁରୂପପ୍ପୱତ୍ତିଂ ଅତ୍ତନି କତଂ ଉପକାରଂ ଉପକାରତୋ ଜାନନ୍ତୋ ୱେଦିଯନ୍ତୋ କତଞ୍ଞୁକତୱେଦୀ ସେଯ୍ୟଥାପି ମାତାପିତୁଆଚରିଯୁପଜ୍ଝାଯେସୁ ସମ୍ମାପଟିପନ୍ନୋ। ସୋପି ଦୁଲ୍ଲଭୋ ସତ୍ତାନଂ ଅୱିଜ୍ଜାଭିଭୂତତ୍ତା। ଅପିଚ ଅକାରଣୱଚ୍ଛଲୋ ପୁବ୍ବକାରୀ, ସକାରଣୱଚ୍ଛଲୋ କତଞ୍ଞୁକତୱେଦୀ। 'କରିସ୍ସତି ମେ'ତି ଏୱମାଦିକାରଣନିରପେକ୍ଖକିରିଯୋ ପୁବ୍ବକାରୀ, 'କରିସ୍ସତି ମେ'ତି ଏୱମାଦିକାରଣସାପେକ୍ଖକିରିଯୋ କତଞ୍ଞୁକତୱେଦୀ। ତମୋଜୋତିପରାଯଣୋ ପୁବ୍ବକାରୀ, ଜୋତିଜୋତିପରାଯଣୋ କତଞ୍ଞୁକତୱେଦୀ। ଦେସେତା ପୁବ୍ବକାରୀ, ପଟିପଜ୍ଜିତା କତଞ୍ଞୁକତୱେଦୀ। ସଦେୱକେ ଲୋକେ ଅରହଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ପୁବ୍ବକାରୀ, ଅରିଯସାୱକୋ କତଞ୍ଞୁକତୱେଦୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ତତ୍ଥ କାରଣେନ ୱିନା ପୱତ୍ତହିତଚିତ୍ତୋ ଅକାରଣୱଚ୍ଛଲୋ। ଅନାଗତମ୍ହି ପଯୋଜନଂ ଅପେକ୍ଖମାନୋ ''କରିସ୍ସତି ମେ''ତିଆଦିନା ଚିତ୍ତେନ ପଠମଂ ଗହିତଂ ତାଦିସଂ କତଂ ଉପାଦାଯ କତଞ୍ଞୂ ଏୱ ନାମ ହୋତି, ନ ପୁବ୍ବକାରୀତି ଅଧିପ୍ପାଯେନ ''କରିସ୍ସତି ମେତି ଏୱମାଦିକାରଣସାପେକ୍ଖକିରିଯୋ କତଞ୍ଞୁକତୱେଦୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତମୋଜୋତିପରାଯଣୋ ପୁଞ୍ଞଫଲାନି ଅନୁପଜୀୱନ୍ତୋ ଏୱ ପୁଞ୍ଞାନି କରୋତୀତି ''ପୁବ୍ବକାରୀ''ତି ୱୁତ୍ତୋ। ପୁଞ୍ଞଫଲଂ ଉପଜୀୱନ୍ତୋ ହି କତଞ୍ଞୁପକ୍ଖେ ତିଟ୍ଠତି।

୧୨୧। ତତିଯେ ତିତ୍ତୋତି ସୁହିତୋ ପରିଯୋସିତୋ ନିଟ୍ଠିତକିଚ୍ଚତାଯ ନିରୁସ୍ସୁକ୍କୋ। ଗୁଣପାରିପୂରିଯା ହି ପରିପୁଣ୍ଣୋ ଯାୱଦତ୍ଥୋ ଇଧ ତିତ୍ତୋ ୱୁତ୍ତୋ। ତପ୍ପେତାତି ଅଞ୍ଞେସମ୍ପି ତିତ୍ତିକରୋ। ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧୋ ଚ ତଥାଗତସାୱକୋ ଚ ଖୀଣାସୱୋ ତିତ୍ତୋତି ଏତ୍ଥ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧୋ ନୱଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମେହି ସଯଂ ତିତ୍ତୋ ପରିପୁଣ୍ଣୋ, ଅଞ୍ଞଂ ପନ ତପ୍ପେତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି। ତସ୍ସ ହି ଧମ୍ମକଥାଯ ଅଭିସମଯୋ ନ ହୋତି, ସାୱକାନଂ ପନ ଧମ୍ମକଥାଯ ଅପରିମାଣାନଂ ଦେୱମନୁସ୍ସାନଂ ଅଭିସମଯୋ ହୋତି। ଏୱଂ ସନ୍ତେପି ଯସ୍ମା ତେ ଧମ୍ମଂ ଦେସେନ୍ତା ନ ଅତ୍ତନୋ ୱଚନଂ କତ୍ୱା କଥେନ୍ତି, ବୁଦ୍ଧାନଂ ୱଚନଂ କତ୍ୱା କଥେନ୍ତି, ସୋତୁଂ ନିସିନ୍ନପରିସାପି – ''ଅଯଂ ଭିକ୍ଖୁ ନ ଅତ୍ତନା ପଟିୱିଦ୍ଧଂ ଧମ୍ମଂ କଥେତୀ''ତି ଚିତ୍ତୀକାରଂ କରୋତି। ଇତି ସୋ ଚିତ୍ତୀକାରୋ ବୁଦ୍ଧାନଂଯେୱ ହୋତି। ଏୱଂ ତତ୍ଥ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋୱ ତପ୍ପେତା ନାମ। ଯଥା ହି ''ଅସୁକସ୍ସ ନାମ ଇଦଞ୍ଚିଦଞ୍ଚ ଦେଥା''ତି ରଞ୍ଞା ଆଣତ୍ତେ କିଞ୍ଚାପି ଆନେତ୍ୱା ଦେନ୍ତି, ଅଥ ଖୋ ରାଜାୱ ତତ୍ଥ ଦାଯକୋ। ଯେହିପି ଲଦ୍ଧଂ ହୋତି, ତେ ''ରଞ୍ଞା ଅମ୍ହାକଂ ଠାନନ୍ତରଂ ଦିନ୍ନଂ, ଇସ୍ସରିଯୱିଭୱୋ ଦିନ୍ନୋ''ତ୍ୱେୱ ଗଣ୍ହନ୍ତି, ନ ''ରାଜପୁରିସେହୀ''ତି ଏୱଂସମ୍ପଦମିଦଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

୧୨୨। ଚତୁତ୍ଥେ ଦୁତ୍ତପ୍ପଯାତି ଅତପ୍ପଯା, ନ ସକ୍କା କେନଚି ତପ୍ପେତୁଂ। ଯୋ ହି ଉପଟ୍ଠାକକୁଲଂ ୱା ଞାତିକୁଲଂ ୱା ନିସ୍ସାଯ ୱସମାନୋ ଚୀୱରେ ଜିଣ୍ଣେ ତେହି ଦିନ୍ନଂ ଚୀୱରଂ ନିକ୍ଖିପତି, ନ ପରିଭୁଞ୍ଜତି । ପୁନପ୍ପୁନଂ ଦିନ୍ନମ୍ପି ଗହେତ୍ୱା ନିକ୍ଖିପତେୱ। ଯୋ ଚ ତେନେୱ ନଯେନ ଲଦ୍ଧଂ ଲଦ୍ଧଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତି, ପରସ୍ସ

ଦେତି, ପୁନପ୍ପୁନଂ ଲଦ୍ଧମ୍ପି ତଥେଵ କରୋତି। ଇମେ ଦ୍ୱେ ପୁଗ୍ଗଲା ସକଟେହିପି ପଚ୍ଚଯେ ଉପନେନ୍ତେନ ତପ୍ପେତୁଂ ନ ସକ୍କାତି ଦୁତ୍ତପ୍ପଯା।

୧୨୩। ପଞ୍ଚମେ ନ ଵିସ୍ସଜ୍ଜେତୀତି ଅତ୍ତନୋ ଅକତ୍ୱା ପରସ୍ସ ନ ଦେତି, ଅତିରେକେ ପନ ସତି ନ ନିକ୍ଖିପତି, ପରସ୍ସ ଦେତି। ତେନେଵାହ ''ସଙ୍କଂଯେଵ ପରେସଂ ନ ଦେତୀ''ତିଆଦି। ଇଦଂ ଵୁତ୍ତଂ ହୋତି ''ଯୋ ଭିକ୍ଖୁ ଉପଟ୍ଠାକକୁଲା ଵା ଞାତିକୁଲା ଵା ଜିଣ୍ଣଚୀଵରୋ ସାଟକଂ ଲଭିତ୍ୱା ଚୀଵରଂ କତ୍ୱା ପରିଭୁଞ୍ଜତି ନ ନିକ୍ଖିପତି, ଅଗ୍ଗଳଂ ଦତ୍ୱା ପାରୁପନ୍ତୋପି ପୁନପି ଦିଯ୍ୟମାନେ ସହସା ନପ୍ପଟିଗ୍ଗଣ୍ହାତି। ଯୋ ଚ ଲଦ୍ଧଂ ଲଦ୍ଧଂ ଅତ୍ତନା ପରିଭୁଞ୍ଜତି, ପରେସଂ ନ ଦେତି। ଇମେ ଦ୍ୱେପି ସୁଖେନ ସକ୍କା ତପ୍ପେତୁନ୍ତି ସୁତପ୍ପଯା''ତି।

୧୨୪-୧୨୭। ଛଟ୍ଠସତ୍ତମାଦୀନି ଉତ୍ତାନତ୍ଥାନେଵ।

ଆସାଦୁପ୍ପଜହଵଗ୍ଗଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

(୧୨) ୨। ଆୟାଚନୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା

୧୩୧।ସଦ୍ଧୋ ଭିକ୍ଖୂତି ସଦ୍ଧାଯ ସମନ୍ନାଗତୋ ଭିକ୍ଖୁ। ଯୋ ଭିକ୍ଖୁ ସାରିପୁତ୍ତମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନେହି ସଦିସଭାୱଂ ପତ୍ଥେତି, ସୋ ଯେହି ଗୁଣେହି ସାରିପୁତ୍ତମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନା ଏତଦଗ୍ଗେ ଠପିତା, ତେ ଗୁଣେ ଅତ୍ତନୋ ଅଭିକଙ୍ଖେଯ୍ୟାତି ଆହ ''ୟାଦିସୋ ସାରିପୁତ୍ତତ୍ଥେରୋ ପଞ୍ଞାଯା''ତିଆଦି। ଇତୋ ଉତ୍ତରି ପତ୍ଥେନ୍ତୋ ମିଚ୍ଛା ପତ୍ଥେଯ୍ୟାତି ସାରିପୁତ୍ତମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନାନଂ ଯେ ପଞ୍ଞାଦଯୋ ଗୁଣା ଉପଲବ୍ଭନ୍ତି, ତତୋ ଉତ୍ତରି ପତ୍ଥେନ୍ତୋ ମିଚ୍ଛା ପତ୍ଥେଯ୍ୟ। ଅଗ୍ଗସାୱକଗୁଣପରମା ହି ସାୱକଗୁଣମରିଯାଦା। ତେସଂ ସାୱକଗୁଣାନଂ ୟଦିଦଂ ଅଗ୍ଗସାୱକଗୁଣା, ନ ତତୋ ପରଂ ସାୱକଗୁଣା ନାମ ଅତ୍ଥି। ତେନେୱାହ ''ଯଂ ନତ୍ଥି, ତସ୍ସ ପତ୍ଥିତତ୍ତା''ତି। ସେସମେତ୍ଥ ଉତ୍ତାନମେୱ।

୧୩୫। ପଞ୍ଚମେ ଯସ୍ସ ଗୁଣା ଖତା ଉପହତା ଚ, ସୋ ଖତୋ ଉପହତୋ ନାମ ହୋତୀତି ଆହ ''ଗୁଣାନଂ ଖତତ୍ତା''ତିଆଦି। ଖତତ୍ତାତି ଛିନ୍ନତ୍ତା। ଉପହତତ୍ତାତି ନଟ୍ଠତ୍ତା। ତେନାହ ''ଛିନ୍ନଗୁଣଂ ନଟ୍ଠଗୁଣନ୍ତିଅତ୍ଥୋ''ତି। ଅପୁଞ୍ଞସ୍ସ ପସୱୋ ନାମ ଅତ୍ଥତୋ ପଟିଲାଭୋତି ଆହ ''ପସୱତୀତି ପଟିଲଭତୀ''ତି, ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତାନେ ଉପ୍ପାଦେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅନନୁପୱିସିତ୍ୱାତି ଞାଣେନ ଅନୋଗାହେତ୍ୱା। ସେସମେତ୍ଥ ଛଟ୍ଠାଦୀନି ଚ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟାନେୱ।

ଆୟାଚନୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

(୧୩) ୩। ଦାନୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା

୧୪୨। ତତିଯସ୍ସ ପଠମେ ଦୀଯତୀତି ଦାନଂ, ଦେଯ୍ୟଧମ୍ମସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ଦୀଯତି ଅନେନାତି ୱା ଦାନଂ, ପରିଚ୍ଚାଗଚେତନାଯେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ଅଯଂ ଦୁୱିଧୋପି ଅତ୍ଥୋ ଇଧାଧିପ୍ପେତୋତି ଆହ ‘‘ଦିଯ୍ୟନକୱସେନ ଦାନାନୀ’’ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ଦିଯ୍ୟନକୱସେନାତି ଦାତବ୍ବୱସେନ। ଅମତପଟିପଟିପଦନ୍ତି ଅମତପ୍ପତ୍ତିହେତୁଭୂତଂ ସମ୍ମାପଟିପଦଂ।

୧୪୩-୧୫୧। ଦୁତିଯାଦୀନି ଚ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟାନେୱ।

ଦାନୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

(୧୪) ୪। ସଞ୍ଚାରଵଗ୍ଗଵଣ୍ଣନା

୧୫୨। ଚତୁତ୍ଥସ୍ସ ପଠମେ ଆମିସସ୍ସ ଚ ଧମ୍ମସ୍ସ ଚ ଅଲାଭେନ ଅତ୍ତନୋ ପରସ୍ସ ଚ ଅନ୍ତରେ ସମ୍ଭଵନ୍ତସ୍ସ ଛିଦ୍ଦସ୍ସ ଵିଵରସ୍ସ ଭେଦସ୍ସ ସଞ୍ଚରଣଂ ପିଦହନଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହନଂ ସଞ୍ଚାରୋ। ଅଯଞ୍ହି ଲୋକସନ୍ନିଵାସୋ ଅଲବ୍ଭମାନେନ ଆମିସେନ ଧମ୍ମେନ ଚାତି ଦ୍ଵୀହି ଛିଦ୍ଦୋ। ତସ୍ସ ତଂ ଛିଦ୍ଦଂ ଯଥା ନ ପଞ୍ଞାଯତି , ଏଵଂ ପୀଠସ୍ସ ଵିଯ ପଚ୍ଚତ୍ଥରଣେନ ଆମିସେନ ଧମ୍ମେନ ଚ ସଞ୍ଚରଣଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହନଂ ସଞ୍ଚାରୋତି ଵୁଚ୍ଚତି। ଏତ୍ଥ ଚ ଆମିସେନ ସଙ୍ଗହୋ ଆମିସସଞ୍ଚାରୋ ନାମ। ତଂ କରୋନ୍ତେନ ମାତାପିତୂନଂ ଭିକ୍ଖୁଗତିକସ୍ସ ଵେଯ୍ୟାଵଚ୍ଚକରସ୍ସ ରଞ୍ଞୋ ଚୋରାନଞ୍ଚ ଅଗ୍ଗଂ ଅଗ୍ଗହେତ୍ଵାପି ଦାତୁଂ ଵଟ୍ଟତି। ଆମସିତ୍ଵା ଦିନ୍ନେହି ରାଜାନୋ ଚ ଚୋରା ଚ ଅନତ୍ଥମ୍ପି କରୋନ୍ତି, ଜୀଵିତକ୍ଖଯମ୍ପି ପାପେନ୍ତି। ଅନାମସିତ୍ଵା ଦିନ୍ନେନ ଅତ୍ତମନା ହୋନ୍ତି, ଚୋରନାଗଵତ୍ଥୁଆଦୀନି ଚେତ୍ଥ ଵତ୍ଥୂନି କଥେତବ୍ବାନି। ତାନି ସମନ୍ତପାସାଦିକାଯ ଵିନଯଟ୍ଠକଥାଯଂ (ପାରା। ୧୮୫) ଵିତ୍ଥାରିତାନି। ସକ୍କଚ୍ଚଂ ଉଦ୍ଦେସଦାନଂ ପାଠଇଵଣ୍ଣନା ଧମ୍ମକଥାକଥନନ୍ତି ଏଵଂ ଧମ୍ମେନ ସଙ୍ଗହୋ ଧମ୍ମସଞ୍ଚାରୋ ନାମ।

୧୫୩-୧୬୩। ଦୁତିଯାଦୀନି ଉତ୍ତାନତ୍ଥାନେଵ।

ସଞ୍ଚାରଵଗ୍ଗଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

(୧୫) ୫। ସମାପତ୍ତିଓଗ୍ଗଣ୍ଡନା

୧୬୪। ପଞ୍ଚମସ୍ସ ପଠମେ ‘‘ଇତୋ ପୁବ୍ବେ ପରିକମ୍ମଂ ପଓତ୍ତଂ, ଇତୋ ପରଂ ଭଓଙ୍ଗଂ ମଜ୍ଝେ ସମାପତ୍ତୀ’’ତି ଏଓଂ ସହ ପରିକମ୍ମେନ ଅପ୍ପନାପରିଚ୍ଛେଦପ୍ପଜାନନା ପଞ୍ଞା ସମାପତ୍ତିକୁସଲତା। ଓ୍ୟୁଟ୍ଠାନେ କୁସଲଭାଓୋ ଓ୍ୟୁଟ୍ଠାନକୁସଲତା। ପଗେଓ ଓ୍ୟୁଟ୍ଠାନପରିଚ୍ଛେଦକଞ୍ଞାଣନ୍ତି ଏଓମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

୧୬୫। ଦୁତିଯେ ଉଜୁନୋ ଭାଓୋ ଅଜ୍ଜଓଂ, ଅଜିମ୍ହତା ଅକୁଟିଲତା ଅଓଙ୍କତାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଭିଧମ୍ମେପି (ଧ। ସ। ୧୩୪୬) ଓ୍ୟୁତ୍ତଂ – ‘‘ତତ୍ଥ କତମୋ ଅଜ୍ଜଓୋ? ଯା ଅଜ୍ଜଓତା ଅଜିମ୍ହତା ଅକୁଟିଲତା ଅଓଙ୍କତା, ଅଯଂ ଓ୍ୟୁଚ୍ଚତି ଅଜ୍ଜଓୋ’’ତି। ଅନଜ୍ଜଓଞ୍ଚ ଅଜ୍ଜଓପ୍ପଟିକ୍ଖେପେନ ଓେଦିତବ୍ବଂ। ଗୋମୁତ୍ତଓଙ୍କତା, ଚନ୍ଦଲେଖାଓଙ୍କତା, ନଙ୍ଗଲକୋଟିଓଙ୍କତାତି ହି ତଯୋ ଅନଜ୍ଜଓା। ଏକଚ୍ଚୋ ହି ଭିକ୍ଖୁ ପଠମଓଯେ ମଜ୍ଝିମ-ପଚ୍ଛିମଓଯେ ଚ ଏକଓୀସତିଯା ଅନେସନାସୁ ଛସୁ ଚ ଅଗୋଚରେସୁ ଚରତି, ଅଯଂ ଗୋମୁତ୍ତଓଙ୍କତା ନାମ, ଆଦିତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଯାଓ ପରିଯୋସାନା ପଟିପତ୍ତିଯା ଓଙ୍କଭାଓତୋ। ଏକୋ ପଠମଓଯେ ପଚ୍ଛିମଓଯେ ଚ ଚତୁପାରିସୁଦ୍ଧିସୀଲଂ ପୂରେତି, ଲଜ୍ଜୀ କୁକ୍କୁଚ୍ଚକୋ ସିକ୍ଖାକାମୋ ହୋତି, ମଜ୍ଝିମଓଯେ ପୁରିମସଦିସୋ, ଅଯଂ ଚନ୍ଦଲେଖାଓଙ୍କତା ନାମ, ପଟିପତ୍ତିଯା ମଜ୍ଝଟ୍ଠାନେ ଓଙ୍କଭାଓାପତ୍ତିତୋ। ଏକୋ ପଠମଓଯେପି ମଜ୍ଝିମଓଯେପି ଚତୁପାରିସୁଦ୍ଧିସୀଲଂ ପୂରେତି, ଲଜ୍ଜୀ କୁକ୍କୁଚ୍ଚକୋ ସିକ୍ଖାକାମୋ ହୋତି, ପଚ୍ଛିମଓଯେ ପୁରିମସଦିସୋ, ଅଯଂ ନଙ୍ଗଲକୋଟିଓଙ୍କତା ନାମ, ପରିଯୋସାନେ ଓଙ୍କଭାଓାପତ୍ତିତୋ। ଏକୋ ସବ୍ବମେତଂ ଓଙ୍କଂ ପହାଯ ତୀସୁ ଓଯେସୁ ପେସଲୋ ଲଜ୍ଜୀ କୁକ୍କୁଚ୍ଚକୋ ସିକ୍ଖାକାମୋ ହୋତି, ତସ୍ସ ଯୋ ସୋ ଉଜୁଭାଓୋ, ଇଦଂ ଅଜ୍ଜଓଂ ନାମ, ସବ୍ବତ୍ଥ ଉଜୁଭାଓସିଦ୍ଧିତୋ।

ମଦ୍ଦଓନ୍ତି ଏତ୍ଥ ‘‘ଲଜ୍ଜଓ’’ନ୍ତିପି ପଠନ୍ତି। ଏଓଂ ପନେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ – ‘‘ତତ୍ଥ କତମୋ ଲଜ୍ଜଓୋ? ଯୋ ହିରୀଯତି ହିରୀଯିତବ୍ବେନ ହିରୀଯତି ପାପକାନଂ ଅକୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ସମାପତ୍ତିଯା, ଅଯଂ ଓ୍ୟୁଚ୍ଚତି ଲଜ୍ଜଓୋ’’ତି ଏଓଂ ଓ୍ୟୁତ୍ତୋ ଲଜ୍ଜିଭାଓୋ ଲଜ୍ଜଓଂ ନାମ। ଇଦଂ ପନେତ୍ଥ ନିବ୍ବଚନଂ – ଲଜ୍ଜତୀତି ଲଜ୍ଜୋ, ହିରିମା, ତସ୍ସ ଭାଓୋ ଲଜ୍ଜଓଂ, ହିରୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଲଜ୍ଜା ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ଲଜ୍ଜୀ ଯଥା ‘‘ମାଲୀ ମାଯୀ’’ତି, ତସ୍ସ ଭାଓୋ ଲଜ୍ଜିଭାଓୋ, ସା ଏଓ ଲଜ୍ଜା।

୧୬୬। ତତିଯେ ଅଧିଓାସନଖନ୍ତୀତି ଏତ୍ଥ ଅଧିଓାସନଂ ଓ୍ୟୁଚ୍ଚତି ଖମନଂ। ତଞ୍ହି ପରେସଂ ଦୁକ୍କଟଂ ଦୁରୁତ୍ତଞ୍ଚ ପଟିଓିରୋଧାକରଣେନ ଅତ୍ତନୋ ଉପରି ଆରୋପେତ୍ୱା ଓାସନତୋ ‘‘ଅଧିଓାସନ’’ନ୍ତି ଓ୍ୟୁଚ୍ଚତି। ଅଧିଓାସନଲକ୍ଖଣା ଖନ୍ତି ଅଧିଓାସନଖନ୍ତି। ସୁଚିସୀଲତା ସୋରଚ୍ଚଂ। ସା ହି ସୋଭନକମ୍ମରତତା। ସୁଟ୍ଠୁ ଓା ପାପତୋ ଓରତଭାଓୋ ଓିରତତାତି ଆହ ‘‘ସୁରତଭାଓୋ’’ତି। ତେନେଓ ଅଭିଧମ୍ମେପି (ଧ। ସ। ୧୩୪୯) –

‘‘ତତ୍ଥ କତମଂ ସୋରଚ୍ଚଂ? ଯୋ କାଯିକୋ ଅଓୀତିକ୍କମୋ ଓାଚସିକୋ ଅଓୀତିକ୍କମୋ କାଯିକଓାଚସିକୋ ଅଓୀତିକ୍କମୋ, ଇଦଂ ଓ୍ୟୁଚ୍ଚତି ସୋରଚ୍ଚଂ, ସବ୍ବୋପି ସୀଲସଂଓରୋ ସୋରଚ୍ଚ’’ନ୍ତି – ଆଗତୋ।

୧୬୭। ଚତୁତ୍ଥେ ସଖିଲୋ ଓ୍ୟୁଚ୍ଚତି ସଣ୍ହଓାଚୋ, ତସ୍ସ ଭାଓୋ ସାଖଲ୍ଯଂ, ସଣ୍ହଓାଚତା। ତେନାହ ‘‘ସଣ୍ହଓାଚାଓସେନ ସମ୍ମୋଦମାନଭାଓୋ’’ତି। ସଣ୍ହଓାଚାଓସେନ ହି ସମ୍ମୋଦମାନସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଭାଓୋ ନାମ ସଣ୍ହଓାଚତା। ତେନେଓ ଅଭିଧମ୍ମେ (ଧ। ସ। ୧୩୫୦) –

‘‘ତତ୍ଥ କତମଂ ସାଖଲ୍ଯଂ? ଯା ସା ଓାଚା ଅଣ୍ଡକା କକ୍କସା ପରକଟୁକା ପରାଭିସଜ୍ଜନୀ କୋଧସାମନ୍ତା ଅସମାଧିସଂଓତ୍ତନିକା, ତଥାରୂପିଂ ଓାଚଂ ପହାଯ ଯା ସା ଓାଚା ନେଲା କଣ୍ଣସୁଖା ପେମନୀଯା ହଦଯଙ୍ଗମା ପୋରୀ ବହୁଜନକନ୍ତା ବହୁଜନମନାପା, ତଥାରୂପିଂ ଓାଚଂ ଭାସିତା ହୋତି, ଯା ତତ୍ଥ ସଣ୍ହଓାଚତା ସଖିଲଓାଚତା ଅଫରୁସଓାଚତା, ଇଦଂ ଓ୍ୟୁଚ୍ଚତି ସାଖଲ୍ଯ’’ନ୍ତି ଓ୍ୟୁତ୍ତଂ।

ତତ୍ଥ ଅଣ୍ଡକାତି ସଦୋସେ ସଓଣେ ରୁକ୍ଖେ ନିଗ୍ଗୁମ୍ବସପିଣ୍ଡୋ, ଅହିଚ୍ଛତ୍ତାଦୀନି ଓା ଉଟ୍ଠିତାନି ଅଣ୍ଡକାନୀତି ଓଦନ୍ତି, ଫେଗ୍ଗୁରୁକ୍ଖସ୍ସ ପନ କୁଥିତସ୍ସ ଅଣ୍ଡାନି ଓିଯ ଉଟ୍ଠିତା ଚୁଣ୍ଣପିଣ୍ଡିଯୋ ଓା ଗଣ୍ଠିଯୋ ଓା ଅଣ୍ଡକା। ଇଧ ପନ ଖ୍ୟାପଜ୍ଜନକକ୍କସାଦିସଭାଓତୋ କଣ୍ଟକପ୍ପଟିଭାଗେନ ଓାଚା ଅଣ୍ଡକାତି ଓ୍ୟୁତ୍ତା। ପଦୁମନାଳଂ ଓିଯ ସୋତଂ ଘଂସଯମାନା ପଓିସନ୍ତୀ କକ୍କସା ଦଟ୍ଠବ୍ବା। କୋଧେନ ନିବ୍ବତ୍ତା ତସ୍ସ ପରିଓାରଭୂତା କୋଧସାମନ୍ତା। ପୁରେ ସଂଓଦ୍ଧନାରୀ ପୋରୀ। ସା ଓିଯ ସୁକୁମାରା ମୁଦୁକା ଓାଚା ପୋରୀ ଓିଯାତି ପୋରୀ। ସଣ୍ହଓାଚତାତିଆଦିନା ତଂ ଓାଚଂ ପଓତ୍ତମାନଂ ଦସ୍ସେତି।

୧୬୮। ପଞ୍ଚମେ ‘‘ଅଓିହିଂସାତି କରୁଣାପୁବ୍ବଭାଗୋ’’ତି ଏଓକମେଓ ଇଧ ଓ୍ୟୁତ୍ତଂ, ଦୀଘନିକାଯଟ୍ଠକଥାଯ ସଙ୍ଗୀତିସୁତ୍ତଓଣ୍ଣନାଯଂ (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୩। ୩୦୪) ପନ ‘‘ଅଓିହିଂସାତି କରୁଣାପି କରୁଣାପୁବ୍ବଭାଗୋପୀ’’ତି ଓ୍ୟୁତ୍ତଂ। ଅଭିଧମ୍ମେପି (ଓିଭ। ୧୮୨) ‘‘ତତ୍ଥ କତମା ଅଓିହିଂସା? ଯା ସତ୍ତେସୁ

କରୁଣା କରୁଣାଯନା କରୁଣାଯିତତ୍ତଂ କରୁଣାଚେତୋୱିମୁତ୍ତି, ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଅୱିହିଂସା’’ତି ଆଗତଂ। ଏତ୍ଥାପି ହି ଯା କାଚି କରୁଣା ‘‘କରୁଣା’’ତି ୱୁତ୍ତା, କରୁଣାଚେତୋୱିମୁତ୍ତି ପନ ଅପ୍ପନାପ୍ପତ୍ତାୱ।

ସୁଚିସଦ୍ଦତୋ ଭାୱେ ଯକାରଂ ଇକାରସ୍ସ ଚ ଉକାରାଦେସଂ କତ୍ୱା ଅଯଂ ନିଦ୍ଦେସୋତି ଆହ ‘‘ସୋଚେଯ୍ୟଂ ସୁଚିଭାୱୋ’’ତି। ଏତ୍ଥ ଚ ସୋଚୟନ୍ତି ସୀଲୱସେନ ସୁଚିଭାୱୋତି ୱୁତ୍ତଂ। ଦୀଘନିକାଯଟ୍ଠକଥାଯ ସଙ୍ଗୀତିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯଂ (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୩।୩୦୪) ପନ ‘‘ସୋଚେଯ୍ୟନ୍ତି ମେତ୍ତାଯ ଚ ମେତ୍ତାପୁବ୍ବଭାଗସ୍ସ ଚ ୱସେନ ସୁଚିଭାୱୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତେନେୱ ଅଭିଧମ୍ମେପି ‘‘ତତ୍ଥ କତମଂ ସୋଚେଯ୍ୟଂ? ଯା ସତ୍ତେସୁ ମେତ୍ତି ମେତ୍ତାଯନା ମେତ୍ତାଯିତତ୍ତଂ ମେତ୍ତାଚେତୋୱିମୁତ୍ତି, ଇଦଂ ୱୁଚ୍ଚତି ସୋଚେଯ୍ୟ’’ନ୍ତି ନିଦ୍ଦେସୋ କତୋ। ଏତ୍ଥାପି ହି ‘‘ମେତ୍ତୀ’’ତିଆଦିନା ଯା କାଚି ମେତ୍ତା ୱୁତ୍ତା, ମେତ୍ତାଚେତୋୱିମୁତ୍ତି ପନ ଅପ୍ପନାପ୍ପତ୍ତାୱ।

୧୬୯-୧୭୧। ଛଟ୍ଠସତ୍ତମଅଟ୍ଠମାନି ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯାନେୱ।

୧୭୨। ନୱମେ କାମଂ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମେସୁ ଥିରଭାୱୋପି ବଲଟ୍ଠୋ ଏୱ, ପଟିପକ୍ଖେହି ପନ ଅକମ୍ପନୀଯତଂ ସାତିସଯଂ ବଲଟ୍ଠୋତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ମୁଟ୍ଠସ୍ସଚ୍ଚେ ଅକମ୍ପନେନା’’ତିଆଦି।

୧୭୩। ଦସମେ ପଚ୍ଚନୀକଧମ୍ମସମନତୋ ସମଥୋ, ସମାଧୀତି ଆହ ‘‘ସମଥୋତି ଚିତ୍ତେକଗ୍ଗତା’’ତି। ଅନିଚ୍ଚାଦିନା ୱିୱିଧେନାକାରେନ ଦସ୍ସନତୋ ପସ୍ସନତୋ ୱିପସ୍ସନା, ପଞ୍ଞାତି ଆହ ‘‘ସଙ୍ଖାରପରିଗ୍ଗାହକଞାଣ’’ନ୍ତି।

୧୭୪। ଏକାଦସମେ ଦୁସ୍ସୀଲ୍ୟନ୍ତି ସମାଦିନ୍ନସ୍ସ ସୀଲସ୍ସ ଭେଦକରୋ ୱୀତିକ୍କମୋ। ଦିଟ୍ଠିୱିପତ୍ତୀତି ‘‘ଅତ୍ଥି ଦିନ୍ନ’’ନ୍ତିଆଦିନଯପ୍ପୱତ୍ତାଯ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଯା ଦୂସିକା ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠୀତି ଆହ ‘‘ଦିଟ୍ଠିୱିପତ୍ତୀତି ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠୀ’’ତି।

୧୭୫। ଦ୍ୱାଦସମେ ସୀଲସମ୍ପଦାତି ସବ୍ବଭାଗତୋ ତସ୍ସ ଅନୂନତାପତ୍ତି ପରିପୁଣ୍ଣଭାୱୋ ସୀଲସମ୍ପଦା। ପରିପୂରଣଟ୍ଠୋ ହେତ୍ଥ ସମ୍ପଦାସଦ୍ଦୋ। ତେନେୱାହ ‘‘ପରିପୁଣ୍ଣସୀଲତା’’ତି। ଦିଟ୍ଠିସମ୍ପଦାତି ଅତ୍ଥିକଦିଟ୍ଠିଆଦିସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିପାରିପୂରିଭାୱେନ ପୱତ୍ତଂ ଞାଣଂ। ତଞ୍ଚ କମ୍ମସ୍ସକତାସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଆଦିୱସେନ ପଞ୍ଚୱିଧଂ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ତେନ କମ୍ମସ୍ସକତା’’ତି।

୧୭୬। ତେରସମେ ସୀଲୱିସୁଦ୍ଧୀତି ୱିସୁଦ୍ଧିଂ ପାପେତୁଂ ସମତ୍ଥଂ ସୀଲଂ, ଚିତ୍ତୱିସୁଦ୍ଧିଆଦିଉପରିୱିସୁଦ୍ଧିଯା ପଚ୍ଚଯୋ ଭୱିତୁଂ ସମତ୍ଥଂ ୱିସୁଦ୍ଧସୀଲନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ସୁୱିସୁଦ୍ଧମେୱ ହି ସୀଲଂ ତସ୍ସା ପଦଟ୍ଠାନଂ ହୋତି। ତେନାହ ‘‘ସୀଲୱିସୁଦ୍ଧୀହି ୱିସୁଦ୍ଧିସମ୍ପାପକଂ ସୀଲ’’ନ୍ତି। ଏତ୍ଥାପି ୱିସୁଦ୍ଧିସମ୍ପାପକନ୍ତି ଚିତ୍ତୱିସୁଦ୍ଧିଆଦିଉପରିୱିସୁଦ୍ଧିଯା ସମ୍ପାପକନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଅଭିଧମ୍ମେ (ଧ। ସ। ୧୩୭୨) ପନାଯଂ ‘‘ତତ୍ଥ କତମା ସୀଲୱିସୁଦ୍ଧି? କାଯିକୋ ଅୱୀତିକ୍କମୋ ୱାଚସିକୋ ଅୱୀତିକ୍କମୋ କାଯିକୱାଚସିକୋ ଅୱୀତିକ୍କମୋ, ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି ସୀଲୱିସୁଦ୍ଧୀ’’ତି ଏୱଂ ୱିଭତ୍ତା।

ଦିଟ୍ଠିୱିସୁଦ୍ଧୀତି ୱିସୁଦ୍ଧିଂ ପାପେତୁଂ ସମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସନଞାଣଂ ଦସ୍ସନୱିସୁଦ୍ଧି, ପରମତ୍ଥୱିସୁଦ୍ଧିଂ ନିବ୍ବାନଞ୍ଚ ପାପେତୁଂ ଉପନେତୁଂ ସମତ୍ଥଂ କମ୍ମସ୍ସକତଞାଣାଦି ସମ୍ମାଦସ୍ସନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ‘‘ୱିସୁଦ୍ଧିସମ୍ପାପିକା…ପେ… ପଞ୍ଚୱିଧାପି ୱା ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠୀ’’ତି। ଏତ୍ଥାପି ୱିସୁଦ୍ଧିସମ୍ପାପିକାତି ଞାଣଦସ୍ସନୱିସୁଦ୍ଧିଯା ଦସ୍ସନନିବ୍ବାନସଙ୍ଖାତାଯ ପରମତ୍ଥୱିସୁଦ୍ଧିଯା ଚ ସମ୍ପାପିକାତି ଏୱମତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଅଭିଧମ୍ମେ (ଧ। ସ। ୧୩୭୩) ପନାଯଂ ‘‘ତତ୍ଥ କତମା ଦିଟ୍ଠିୱିସୁଦ୍ଧି? କମ୍ମସ୍ସକତଞାଣଂ, ସଚ୍ଚାନୁଲୋମିକଂ ଞାଣଂ, ମଗ୍ଗସ୍ସ ମଗ୍ଗସମଙ୍ଗିସ୍ସ ଞାଣଂ, ଫଲସମଙ୍ଗିସ୍ସ ଞାଣ’’ନ୍ତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ।

ଏତ୍ଥ ଚ ଇଦଂ ଅକୁସଲକମ୍ମଂ ନୋ ସକଂ, ଇଦଂ ପନ କମ୍ମଂ ସକନ୍ତି ଏୱଂ ବ୍ୟତିରେକତୋ ଅନ୍ୱଯତୋ ଚ କମ୍ମସ୍ସକତଜାନନଞାଣଂ କମ୍ମସ୍ସକତଞାଣଂ। ତିୱିଧଦୁଚ୍ଚରିତଞ୍ହି ଅତ୍ତନା କତମ୍ପି ପରେନ କତମ୍ପି ନୋ ସକକମ୍ମଂ ନାମ ହୋତି ଅତ୍ଥଭଞ୍ଜନତୋ, ସୁଚରିତଂ ସକକମ୍ମଂ ନାମ ଅତ୍ଥଜନନତୋ। ୱିପସ୍ସନାଞାଣଂ ପନ ୱଚୀସଚ୍ଚଞ୍ଚ ଅନୁଲୋମେତି, ପରମତ୍ଥସଚ୍ଚଞ୍ଚ ନ ୱିଲୋମେତୀତି ସଚ୍ଚାନୁଲୋମିକଞାଣନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ୱିପସ୍ସନାଞାଣଞ୍ହି ଲକ୍ଖଣାନି ପଟିୱିଜ୍ଝନତ୍ଥଂ ଆରମ୍ଭକାଲେ ‘‘ଅନିଚ୍ଚଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଅନତ୍ତା’’ତି ପୱତ୍ତଂ ୱଚୀସଚ୍ଚଞ୍ଚ ଅନୁଲୋମେତି, ତଥେୱ ପଟିୱିଜ୍ଝନତୋ ପରମତ୍ଥସଚ୍ଚଂ ନିବ୍ବାନଞ୍ଚ ନ ୱିଲୋମେତି ନ ୱିରାଧେତି ଏକନ୍ତେନେୱ ସମ୍ପାପନତୋ।

୧୭୭। ଚୁଦ୍ଦସମେ ଦିଟ୍ଠିୱିସୁଦ୍ଧୀତି ପଠମମଗ୍ଗସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି ୱୁତ୍ତା। ଯଥାଦିଟ୍ଠିସ୍ସ ଚ ପଧାନନ୍ତି ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତମେୱ ୱୀରିଯଂ। ତେନେୱ ଦୀଘନିକାଯଟ୍ଠକଥାଯଂ (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୩।୩୦୪) ‘‘ଦିଟ୍ଠିୱିସୁଦ୍ଧୀତି ଞାଣଦସ୍ସନଂ କଥିତଂ। ଯଥାଦିଟ୍ଠିସ୍ସ ଚ ପଧାନନ୍ତି ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତମେୱ ୱୀରିଯ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଏତ୍ଥ ହି ଞାଣଦସ୍ସନନ୍ତି ଞାଣଭୂତଂ ଦସ୍ସନଂ। ତେନ ଦସ୍ସନମଗ୍ଗଂ ୱଦତି। ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତମେୱ ୱୀରିଯନ୍ତି ପଠମମଗ୍ଗସମ୍ପଯୁତ୍ତୱୀରିଯମାହ। ଅପିଚ ଦିଟ୍ଠିୱିସୁଦ୍ଧୀତି

ସଙ୍କାପି ମଗ୍ଗସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି। ଯଥାଦିଟ୍ଠିସ୍ସ ଚ ପଧାନନ୍ତି ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତମେଵ ଵୀରିଯଂ। ତେନେଵ ଦୀଘନିକାଯଟ୍ଠକଥାଯଂ ''ଅପିଚ ପୁରିମପଦେନ ଚତୁମଗ୍ଗଞ୍ଞାଣଂ, ପଚ୍ଛିମପଦେନ ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ ଵୀରିଯ''ନ୍ତି ଵୁତ୍ତଂ।

ଅଥ ଵା ଦିଟ୍ଠିଵିସୁଦ୍ଧୀତି କମ୍ମସ୍ସକତଞ୍ଞାଣାଦିସଙ୍ଖାତା ସଙ୍କାପି ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି ଵୁତ୍ତା। ଯଥାଦିଟ୍ଠିସ୍ସ ଚ ପଧାନନ୍ତି ଯୋ ଚେତସିକୋ ଵୀରିଯାରମ୍ଭୋ…ପେ… ସମ୍ମାଵାଯାମୋତି। ଅଯମେଵ ପାଠଇଯା ସମେତି। ଅଭିଧମ୍ମେ ହି ''ଦିଟ୍ଠିଵିସୁଦ୍ଧି ଖୋ ପନାତି ଯା ପଞ୍ଞା ପଜାନନା…ପେ… ଅମୋହୋ ଧମ୍ମଵିଚଯୋ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି। ଯଥାଦିଟ୍ଠିସ୍ସ ଚ ପଧାନନ୍ତି ଯୋ ଚେତସିକୋ ଵୀରିଯାରମ୍ଭୋ…ପେ… ସମ୍ମାଵାଯାମୋ''ତି ଏଵମଯଂ ଦୁକୋ ଵିଭତ୍ତୋ। ତେନେଵ ଅଭିଧମ୍ମଟ୍ଠକଥାଯଂ (ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ୧୩୭୪) ''ଯା ପଞ୍ଞା ପଜାନନାତିଆଦୀହି ହେଟ୍ଠା ଵୁତ୍ତାନି କମ୍ମସ୍ସକତଞ୍ଞାଣାଦୀନେଵ ଚତ୍ତାରି ଞାଣାନି ଵିଭତ୍ତାନି। 'ଯୋ ଚେତସିକୋ ଵୀରିଯାରମ୍ଭୋ'ତିଆଦୀହି ପଦେହି ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠଂ ଵୀରିଯଂ ଗହିତଂ ପଞ୍ଞାଯ ଲୋକିଯଟ୍ଠାନେ ଲୋକିଯଂ, ଲୋକୁତ୍ତରଟ୍ଠାନେ ଲୋକୁତ୍ତର''ନ୍ତି ଵୁତ୍ତଂ।

ଇଧାପି ଵିସୁଦ୍ଧିସମ୍ପାପିକା ଚତୁମଗ୍ଗସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି, ପଞ୍ଚଵିଧାପି ଵା ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି ଦିଟ୍ଠିଵିସୁଦ୍ଧୀତି ଅଧିପ୍ପାଯେନ ''ଦିଟ୍ଠିଵିସୁଦ୍ଧୀତି ଵିସୁଦ୍ଧିସମ୍ପାପିକା ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଯେଵା''ତି ଵୁତ୍ତଂ। ହେଟ୍ଠିମମଗ୍ଗସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ ଵୀରିଯନ୍ତି ଇଦଂ ପନ ''ଯଥାଦିଟ୍ଠିସ୍ସ ଚ ପଧାନନ୍ତି ପଠମମଗ୍ଗସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ ଵୀରିଯନ୍ତି ଵୁତ୍ତ''ନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯେନ ଵଦତି। ଏତ୍ଥ ଚ ତଂତଂଭାଣକାନଂ ମତଭେଦେନାଯଂ ଵଣ୍ଣନାଭେଦୋତି ନ ଅଟ୍ଠକଥାଵଚନାନଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଵିରୋଧୋ ସଙ୍କିତବ୍ବୋ। ଅଥ ଯଥାଦିଟ୍ଠିସ୍ସ ଚ ପଧାନନ୍ତି ହେଟ୍ଠିମମଗ୍ଗସମ୍ପଯୁତ୍ତମେଵ ଵୀରିଯଂ କସ୍ମା ଵୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ ''ତଞ୍ହି ତସ୍ସା ଦିଟ୍ଠିଯା ଅନୁରୂପତ୍ତା''ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ତସ୍ସା ଦିଟ୍ଠିଯାତି ହେଟ୍ଠିମମଗ୍ଗସମ୍ପଯୁତ୍ତାଯ ଦିଟ୍ଠିଯା। ଯଥାଦିଟ୍ଠିସ୍ସାତି ଅନୁରୂପଦିଟ୍ଠିସ୍ସ କଲ୍ୟାଣଦିଟ୍ଠିସ୍ସ ନିଵ୍ଵତ୍ତିତପ୍ପକାରଦିଟ୍ଠିସ୍ସ ଵା ନିଵ୍ଵତ୍ତେତବ୍ବପଧାନାନୁରୂପଦିଟ୍ଠିସ୍ସ ଯଥାଦିଟ୍ଠିପ୍ପଵତ୍ତକିରିଯସ୍ସ ଵାତି ଏଵମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥଂ ସଂଵଣ୍ଣଯନ୍ତି।

୧୭୮। ପନ୍ନରସମେ ସମତ୍ତଂ ତୁସ୍ସନଂ ତିତ୍ତି ସନ୍ତୁଟ୍ଠି, ନତ୍ଥି ଏତସ୍ସ ସନ୍ତୁଟ୍ଠୀତି ଅସନ୍ତୁଟ୍ଠି, ଅସନ୍ତୁଟ୍ଠିସ୍ସ ଭାଵୋ ଅସନ୍ତୁଟ୍ଠିତା। ଯା କୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଭାଵନାଯ ଅସନ୍ତୁଟ୍ଠସ୍ସ ଭିୟ୍ୟୋକମ୍ୟତା, ତସ୍ସା ଏତଂ ଅଧିଵଚନଂ। ତାଯ ହି ସମଙ୍ଗିଭୂତୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ସୀଲଂ ପୂରେତ୍ଵା ଝାନଂ ଉପ୍ପାଦେତି, ଝାନଂ ଲଭିତ୍ଵା ଵିପସ୍ସନଂ ଆରଭତି, ଆରଦ୍ଧଵିପସ୍ସକୋ ଅରହତ୍ତଂ ଅଗ୍ଗହେତ୍ଵା ଅନ୍ତରା ଵୋସାନଂ ନାପଜ୍ଜତି, ''ଅଲମେତ୍ତାଵତା କତମେତ୍ତାଵତା''ତି ସଙ୍କୋଚଂ ନ ପାପୁଣାତି। ତେନାହ ''ଅଞ୍ଞତ୍ର ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗା କୁସଲେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ଅସନ୍ତୁଟ୍ଠିଭାଵୋ''ତି। ତତ୍ର ଅଞ୍ଞତ୍ର ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗାତି ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗସମ୍ପତ୍ତଂ ଵିନାତି ଅତ୍ଥୋ। ''ଅପ୍ପଟିଵାନିତା ଚ ପଧାନସ୍ମି''ନ୍ତି ଇଦଂ ହେଟ୍ଠା ଵୁତ୍ତନଯତ୍ତା ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେଵାତି ନ ଵିଭତ୍ତଂ।

୧୭୯। ସୋଳସମେ ମୁଟ୍ଠା ନଟ୍ଠା ସତି ଏତସ୍ସାତି ମୁଟ୍ଠସ୍ସତି, ତସ୍ସ ଭାଵୋ ମୁଟ୍ଠସ୍ସଚ୍ଚନ୍ତି ଆହ ''ମୁଟ୍ଠସ୍ସଚ୍ଚନ୍ତି ମୁଟ୍ଠସ୍ସତିଭାଵୋ''ତି। ମୁଟ୍ଠସ୍ସତିଭାଵୋତି ଚ ସତିପ୍ପଟିପକ୍ଖୋ ଧମ୍ମୋ, ନ ସତିଯା ଅଭାଵମତ୍ତଂ। ଅସମ୍ପଜଞ୍ଞନ୍ତି ''ତତ୍ଥ କତମଂ ଅସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ? ଯଂ ଅଞ୍ଞାଣଂ ଅଦସ୍ସନଂ…ପେ… ଅଵିଜ୍ଜାଲଙ୍ଗୀ ମୋହୋ ଅକୁସଲମୂଲ''ନ୍ତି (ଧ। ସ। ୧୩୫୭) ଏଵଂ ଵୁତ୍ତା ଅଵିଜ୍ଜାଯେଵ। ତଥା ହି ଵିଜ୍ଜାପଟିପକ୍ଖୋ ଅଵିଜ୍ଜା ଵିଜ୍ଜାଯ ପହାତବ୍ବତୋ, ଏଵଂ ସମ୍ପଜଞ୍ଞପ୍ପଟିପକ୍ଖୋ ଅସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ । ଯସ୍ମା ପନ ସମ୍ପଜଞ୍ଞପ୍ପଟିପକ୍ଖେ ସତି ତସ୍ସ ଵସେନ ଞାଣସ୍ସ ଅଭାଵୋ ହୋତି, ତସ୍ମା ଵୁତ୍ତଂ ''ଅଞ୍ଞାଣଭାଵୋ''ତି।

୧୮୦। ସତ୍ତରସମେ ଅପିଲାପନଲକ୍ଖଣା ସତୀତି ଉଦକେ ଲାବୁ ଵିଯ ଯେନ ଚିତ୍ତଂ ଆରମ୍ମଣେ ପିଲଵିତ୍ଵା ଵିଯ ତିଟ୍ଠତି, ନ ଓଗାହତି, ତଂ ପିଲାପନଂ। ନ ପିଲାପନଂ ଅପିଲାପନଂ, ତଂ ଲକ୍ଖଣଂ ସଭାଵୋ ଏତିସ୍ସାତି ଅପିଲାପନଲକ୍ଖଣା।

ସମାପତ୍ତିଵଗ୍ଗଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ତତିଯପଣ୍ଣାସକଂ ନିଟ୍ଠିତଂ।

୧। କୋଧପେଯ୍ଯାଲଂ

୧୮୧। ଇତୋ ପରେସୁ କୋଧୱଗ୍ଗାଦୀସୁ ଉପନନ୍ଧନଲକ୍ଖଣୋତି କୁଜ୍ଝନୱସେନ ‘‘ଅକ୍କୋଚ୍ଛି ମଂ ଅୱଧି ମ’’ନ୍ତିଆଦିନା (ଧ। ପ। ୩, ୪) ଚିତ୍ତପରିଯୋନନ୍ଧନଲକ୍ଖଣୋ। ପୁବ୍ବକାଲିକଂ କୋଧଂ ଉପନଯ୍ହତି ବନ୍ଧତି, କୁଜ୍ଝନାକାରଂ ପବନ୍ଧତି ଘଟେତି। ଆଘାତୱତ୍ଥୁନା ଚିତ୍ତଂ ବନ୍ଧନ୍ତୀ ୱିଯ ହୋତୀତି ଅପରକାଲୋ କୋଧୋ ଉପନାହୋ। ସୁଟ୍ଠୁ କତଂ କାରଣଂ ଉପକାରୋ ସୁକତକାରଣଂ, ତସ୍ସ ପୁବ୍ବକାରିତାଲକ୍ଖଣସ୍ସ ଗୁଣସ୍ସ ମକ୍ଖନଂ ଉଦକପୁଞ୍ଛନିଯା ୱିଯ ସରୀରାନୁଗତସ୍ସ ଉଦକସ୍ସ ପୁଞ୍ଛନଂ ୱିନାସନଂ ଲକ୍ଖଣମେତସ୍ସାତି ସୁକତକରଣମକ୍ଖନଲକ୍ଖଣୋ। ତଥା ହି ସୋ ପରେସଂ ଗୁଣାନଂ ମକ୍ଖନଟ୍ଠେନ ମକ୍ଖୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ବହୁସ୍ସୁତେପି ପୁଗ୍ଗଲେ ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥରିତ୍ୱା, ‘‘ଈଦିସସ୍ସ ଚ ବହୁସ୍ସୁତସ୍ସ ଅନିଯତା ଗହିତା, ତୱ ଚ ମମ ଚ କୋ ୱିସେସୋ’’ତିଆଦିନା ନଯେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନୋ ଯୁଗଗ୍ଗାହୀ ପଲାସୋତି ଆହ ‘‘ଯୁଗଗ୍ଗାହଲକ୍ଖଣୋ ପଲାସୋ’’ତି। ତତ୍ଥ ଯୁଗଗ୍ଗାହୋ ନାମ ସମଧୁରଗ୍ଗାହୋ, ଅସମମ୍ପି ଅତ୍ତନା ସମଂ କତ୍ୱା ଗଣ୍ହନଂ। ପଲାସତୀତି ପଲାସୋ, ପରେସଂ ଗୁଣେ ଡଂସିତ୍ୱା ଦନ୍ତେହି ୱିଯ ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ଗୁଣେହି ସମେ କରୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ଉସୂଯନଲକ୍ଖଣାତି ପରେସଂ ସକ୍କାରାଦୀନି ଖିଯ୍ଯନଲକ୍ଖଣା। ମଚ୍ଛେରସ୍ସ ଭାୱୋ ମଚ୍ଛରିଯଂ। ତଞ୍ଚ ଆୱାସମଚ୍ଛରିଯାଦିୱସେନ ପଞ୍ଚୱିଧନ୍ତି ଆହ ‘‘ପଞ୍ଚମଚ୍ଛେରଭାୱୋ ମଚ୍ଛରିଯ’’ନ୍ତି। ମଚ୍ଛରାଯନଲକ୍ଖଣନ୍ତି ଅତ୍ତନୋ ସମ୍ପତ୍ତିଯା ପରେହି ସାଧାରଣଭାୱେ ଅସହନଲକ୍ଖଣଂ। କତପଟିଚ୍ଛାଦନଲକ୍ଖଣାତି କତପାପପଟିଚ୍ଛାଦନଲକ୍ଖଣା। କେରାଟିକଭାୱେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନଂ ସାଠେଯ୍ଯନ୍ତି ଆହ ‘‘କେରାଟିକଲକ୍ଖଣଂ ସାଠେଯ୍ଯ’’ନ୍ତି। ଅଞ୍ଞଥା ଅତ୍ତନୋ ପୱେଦନପୁଗ୍ଗଲୋ କେରାଟିକୋ ନେକତିକୱାଣିଜୋତି ୱଦନ୍ତି। କେରାଟିକୋ ହି ପୁଗ୍ଗଲୋ ଆନନ୍ଦମଚ୍ଛୋ ୱିଯ ହୋତି।

୧୮୭।ଯଥାଭତଂ ନିକ୍ଖିତ୍ତୋ ଏୱଂ ନିରଯେତି ଯଥା ଆଭତଂ କଞ୍ଚି ଆହରିତ୍ୱା ଠପିତୋ, ଏୱଂ ଅତ୍ତନୋ କମ୍ମୁନା ନିକ୍ଖିତ୍ତୋ ନିରଯେ ଠପିତୋଯେୱାତି ଅତ୍ଥୋ।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୨। ଅକୁସଲପେୟ୍ୟାଲଂ

୧୯୧-୨୦୦। ଦୁକ୍କସ୍ସ ୱଡ୍ଢି ଏତେସନ୍ତି ଦୁକ୍କୱଡ୍ଢିକା। ଯେ ହି ଦୁକ୍କଂ ୱଡ୍ଢେନ୍ତି, ପୁନପ୍ପୁନଂ ଉପ୍ପାଦେନ୍ତି, ଦୁକ୍କସ୍ସ ୱଡ୍ଢି ତେସଂ ଅତ୍ଥୀତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ। ସୁଖୱଡ୍ଢିକାତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନୟୋ।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୩। ୱିନଯପେଯ୍ୟାଲଂ

୨୦୧।ଅତ୍ଥୱସେତି ୱୁଦ୍ଧିୱିସେସେ ଆନିସଂସୱିସେସେ। ତେସଂ ପନ ସିକ୍ଖାପଦପଞ୍ଞତ୍ତିକାରଣତ୍ତା ଆହ ‘‘ଦ୍ୱେ କାରଣାନି ସନ୍ଧାଯା’’ତି। ଅତ୍ଥୋଯେୱ ୱା ଅତ୍ଥୱସୋ, ଦ୍ୱେ ଅତ୍ଥେ ଦ୍ୱେ କାରଣାନୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଅଥ ୱା ଅତ୍ଥୋ ଫଲଂ ତଦଧୀନୱୁତ୍ତିତାଯ ୱସୋ ଏତସ୍ସାତି ଅତ୍ଥୱସୋ, କାରଣନ୍ତି ଏୱମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଯଥା ‘‘ଅନଭିଜ୍ଝା ଧମ୍ମପଦ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତେ ଅନଭିଜ୍ଝା ଏକୋ ଧମ୍ମକୋଟ୍ଠାସୋତି ଅତ୍ଥୋ ହୋତି। ଏୱମିଧାପି ସିକ୍ଖାପଦନ୍ତି ସିକ୍ଖାକୋଟ୍ଠାସୋ ସିକ୍ଖାଯ ଏକୋ ପଦେସୋତି ଅଯମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋତି ଆହ ‘‘ସିକ୍ଖାପଦଂ ପଞ୍ଞତ୍ତନ୍ତି ସିକ୍ଖାକୋଟ୍ଠାସୋ ଠପିତୋ’’ତି।

ସଙ୍ଘସୁଟ୍ଠୁ ନାମ ସଙ୍ଘସ୍ସ ସୁଟ୍ଠୁଭାୱୋ ‘‘ସୁଟ୍ଠୁ ଦେୱା’’ତି (ପାରା। ଅଟ୍ଠ। ୩୯) ଆଗତଟ୍ଠାନେ ୱିଯ ‘‘ସୁଟ୍ଠୁ, ଭନ୍ତେ’’ତି ୱଚନସମ୍ପଟିଚ୍ଛନଭାୱୋ। ତେନାହ ‘‘ସଙ୍ଘସୁଟ୍ଠୁତାଯାତି ସଙ୍ଘସ୍ସ ସୁଟ୍ଠୁଭାୱାଯା’’ତିଆଦି। ଦୁମ୍ମଙ୍କୂନଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ନିଗ୍ଗହାଯାତି ଦୁମ୍ମଙ୍କୂ ନାମ ଦୁସ୍ସୀଲପୁଗ୍ଗଲା। ଯେ ମଙ୍କୁତଂ ଆପାଦିଯମାନାପି ଦୁକ୍ଖେନ ଆପଜ୍ଜନ୍ତି, ୱୀତିକ୍କମଂ କରୋନ୍ତା ୱା କତ୍ୱା ୱା ନ ଲଜ୍ଜନ୍ତି, ତେସଂ ନିଗ୍ଗହତ୍ଥାଯ। ତେ ହି ସିକ୍ଖାପଦେ ଅସତି ‘‘କିଂ ତୁମ୍ହେହି ଦିଟ୍ଠଂ, କିଂ ସୁତଂ, କିଂ ଅମ୍ହେହି କତଂ, କତରସ୍ମିଂ ୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ କତମଂ ଆପତ୍ତିଂ ରୋପେତ୍ୱା ଅମ୍ହେ ନିଗ୍ଗଣ୍ହଥା’’ତି ସଙ୍ଘଂ ୱିହେଠେସ୍ସନ୍ତି, ସିକ୍ଖାପଦେ ପନ ସତି ତେସଂ ସଙ୍ଘୋ ସିକ୍ଖାପଦଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଧମ୍ମେନ ୱିନଯେନ ସତ୍ଥୁସାସନେନ ନିଗ୍ଗହେସ୍ସତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଦୁମ୍ମଙ୍କୂନଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ନିଗ୍ଗହାଯା’’ତି।

ପେସଲାନଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଫାସୁୱିହାରାଯାତି ପେସଲାନଂ ପିଯସୀଲାନଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଫାସୁୱିହାରତ୍ଥାଯ। ପିଯସୀଲା ହି ଭିକ୍ଖୂ କତ୍ତବ୍ବାକତ୍ତବ୍ବଂ ସାୱଜ୍ଜାନୱଜ୍ଜଂ ୱେଲଂ ମରିଯାଦଂ ଅଜାନନ୍ତା ସିକ୍ଖତ୍ତଯପାରିପୂରିଯା ଘଟମାନା କିଲମନ୍ତି, ଉବ୍ବାଳ୍ହା ହୋନ୍ତି, କତ୍ତବ୍ବାକତ୍ତବ୍ବଂ ପନ ସାୱଜ୍ଜାନୱଜ୍ଜଂ ୱେଲଂ ମରିଯାଦଞ୍ଚ ଞତ୍ୱା ସିକ୍ଖତ୍ତଯପାରିପୂରିଯା ଘଟେନ୍ତା ନ କିଲମନ୍ତି, ନ ଉବ୍ବାଳ୍ହା ହୋନ୍ତି। ତେନ ତେସଂ ସିକ୍ଖାପଦପଞ୍ଞାପନା ଫାସୁୱିହାରାଯ ସଂୱତ୍ତତି। ଯୋ ୱା ଦୁମ୍ମଙ୍କୂନଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ନିଗ୍ଗହୋ, ସ୍ୱେୱ ଏତେସଂ ଫାସୁୱିହାରୋ। ଦୁସ୍ସୀଲପୁଗ୍ଗଲେ ନିସ୍ସାଯ ହି ଉପୋସଥୋ ନ ତିଟ୍ଠତି, ପୱାରଣା ନ ତିଟ୍ଠତି, ସଙ୍ଘକମ୍ମାନି ନପ୍ପୱତ୍ତନ୍ତି, ସାମଗ୍ଗୀ ନ ହୋତି, ଭିକ୍ଖୂ ଅନେକଗ୍ଗା ଉଦ୍ଦେସପରିପୁଚ୍ଛାକମ୍ମଟ୍ଠାନାଦୀନି ଅନୁଯୁଞ୍ଜିତୁଂ ନ ସକ୍କୋନ୍ତି। ଦୁସ୍ସୀଲେସୁ ପନ ନିଗ୍ଗହିତେସୁ ସବ୍ବୋପି ଅଯଂ ଉପଦ୍ଦୱୋ ନ ହୋତି, ତତୋ ପେସଲା ଭିକ୍ଖୂ ଫାସୁ ୱିହରନ୍ତି। ଏୱଂ ‘‘ପେସଲାନଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଫାସୁୱିହାରାଯା’’ତି ଏତ୍ଥ ଦ୍ୱିଧା ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

‘‘ନ ୱୋ ଅହଂ, ଚୁନ୍ଦ, ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକାନଂଯେୱ ଆସୱାନଂ ସଂୱରାଯ ଧମ୍ମଂ ଦେସେମୀ’’ତି (ଦୀ। ନି। ୩।୧୮୨) ଏତ୍ଥ ୱିୱାଦମୂଲଭୂତା କିଲେସା ଆସୱାତି ଆଗତା।

‘‘ଯେନ ଦେୱୂପପତ୍ୟସ୍ସ, ଗନ୍ଧବ୍ବୋ ୱା ୱିହଙ୍ଗମୋ;

ଯକ୍ଖତ୍ତଂ ଯେନ ଗଚ୍ଛେଯ୍ୟଂ, ମନୁସ୍ସତ୍ତଞ୍ଚ ଅବ୍ବଜେ;

ତେ ମଯ୍ହଂ ଆସୱା ଖୀଣା, ୱିଦ୍ଧସ୍ତା ୱିନଳୀକତା’’ତି। (ଅ। ନି। ୪।୩୬) –

ଏତ୍ଥ ତେଭୂମକଂ କମ୍ମଂ ଅୱସେସା ଚ ଅକୁସଲା ଧମ୍ମା। ଇଧ ପନ ପରୂପୱାଦୱିପ୍ପଟିସାରୱଧବନ୍ଧନାଦଯୋ ଚେୱ ଅପାଯଦୁକ୍ଖଭୂତା ଚ ନାନପ୍ପକାରା ଉପଦ୍ଦୱା ଆସୱାତି ଆହ – ‘‘ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମେ ଇମସ୍ମିଂଯେୱ ଅତ୍ତଭାୱେ ୱୀତିକ୍କମପଚ୍ଚଯା ପଟିଲଦ୍ଧବ୍ବାନ’’ନ୍ତିଆଦି। ଯଦି ହି ଭଗୱା ସିକ୍ଖାପଦଂ ନ ପଞ୍ଞାପେଯ୍ୟ, ତତୋ ଅସଦ୍ଧମ୍ମପ୍ପଟିସେୱନଅଦିନ୍ନାଦାନପାଣାତିପାତାଦିହେତୁ ଯେ ଉପ୍ପଜ୍ଜେଯ୍ୟୁଂ ପରୂପୱାଦାଦଯୋ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକା ନାନପ୍ପକାରା ଅନତ୍ଥା, ଯେ ଚ ତନ୍ନିମିତ୍ତମେୱ ନିରଯାଦୀସୁ ନିବ୍ବତ୍ତସ୍ସ ପଞ୍ଚୱିଧବନ୍ଧନକମ୍ମକାରଣାଦିୱସେନ ମହାଦୁକ୍ଖାନୁଭୱନପ୍ପକାରା ଅନତ୍ଥା, ତେ ସନ୍ଧାଯ ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକାନଂ ଆସୱାନଂ ସଂୱରାଯ ସମ୍ପରାଯିକାନଂ ଆସୱାନଂ ପଟିଘାତାଯା’’ତି। ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମୋ ୱୁଚ୍ଚତି ପଚ୍ଚକ୍ଖୋ ଅତ୍ତଭାୱୋ, ତତ୍ଥ ଭୱା ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକା। ସମ୍ପରେତବ୍ବତୋ ପେଚ୍ଚ ଗନ୍ତବ୍ବତୋ ସମ୍ପରାଯୋ, ପରଲୋକୋ, ତତ୍ଥ ଭୱା ସମ୍ପରାଯିକା।

ଅକୁସଲୱେରାନନ୍ତି ପାଣାତିପାତାଦିପଞ୍ଚଦୁଚ୍ଚରିତାନଂ। ତାନି ୱେରକାରଣତ୍ତା ‘‘ୱେରାନୀ’’ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି, ପୁଗ୍ଗଲେସୁ ପନ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନାନି ୱେରାନି। ତେ ଏୱ ୱା ଦୁକ୍ଖଧମ୍ମାତି ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତା ୱଧବନ୍ଧନାଦଯୋ। ତେସଂ ପକ୍ଖୁପଚ୍ଛେଦନତ୍ଥାଯାତି ତେସଂ ପାପିଚ୍ଛାନଂ ପକ୍ଖୁପଚ୍ଛେଦାଯ ଗଣଭୋଜନସଦିସଂ ସିକ୍ଖାପଦଂ ପଞ୍ଞତ୍ତଂ। ପଣ୍ଡିତେମନୁସ୍ସାନନ୍ତି ଲୋକିଯପରିକ୍ଖକଜନାନଂ। ତେ ହି ସିକ୍ଖାପଦପଞ୍ଞତ୍ତିଯା ସତି ସିକ୍ଖାପଦପଞ୍ଞତ୍ତିଂ ଞତ୍ୱା ୱା ଯଥାପଞ୍ଞତ୍ତଂ ପଟିପଜ୍ଜମାନେ ଭିକ୍ଖୂ ଦିସ୍ୱା ୱା – ‘‘ଯାନି ୱତ ଲୋକେ ମହାଜନସ୍ସ ରଜ୍ଜନଦୁସ୍ସନମୁଯ୍ହନଟ୍ଠାନାନି, ତେହି ଇମେ ସମଣା ସକ୍ୟପୁତ୍ତିଯା ଆରକା ୱିହରନ୍ତି,

ଦୁକ୍କରଂ ୱତ କରୋନ୍ତି, ଭାରିୟଂ ୱତ କରୋନ୍ତୀ’’ତି ପସାଦଂ ଆପଜ୍ଜନ୍ତି ୱିନୟପିଟକେ ପୋତ୍ଥକଂ ଦିସ୍ୱା ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିକତୱେଦିବ୍ରାହ୍ମଣୋ ୱିୟ। ଉପରୂପରିପସାଦଭାୱାୟାତି ଭିୟ୍ୟୋ ଭିୟ୍ୟୋ ପସାଦୁପ୍ପାଦନତ୍ଥଂ। ଯେପି ହି ସାସନେ ପସନ୍ନା କୁଲପୁତ୍ତା, ତେପି ସିକ୍ଖାପଦପଞ୍ଞତ୍ତିଂ ୱା ଞତ୍ୱା ୟଥାପଞ୍ଞତ୍ତଂ ପଟିପଜ୍ଜମାନେ ଭିକ୍ଖୂ ୱା ଦିସ୍ୱା ‘‘ଅହୋ, ଅୟ୍ୟା, ଦୁକ୍କରକାରିନୋ, ଯେ ୟାୱଜୀୱଂ ଏକଭତ୍ତଂ ବ୍ରହ୍ମଚରିୟଂ ୱିନୟସଂୱରଂ ଅନୁପାଲେନ୍ତୀ’’ତି ଭିୟ୍ୟୋ ଭିୟ୍ୟୋ ପସୀଦନ୍ତି।

ସଦ୍ଧମ୍ମଟ୍ଠିତିୟାତି ତିୱିଧୋ ସଦ୍ଧମ୍ମୋ ପରିୟତ୍ତିସଦ୍ଧମ୍ମୋ, ପଟିପତ୍ତିସଦ୍ଧମ୍ମୋ, ଅଧିଗମସଦ୍ଧମ୍ମୋତି ତିୱିଧସ୍ସପି ସଦ୍ଧମ୍ମସ୍ସ ଚିରଟ୍ଠିତତ୍ଥଂ। ତତ୍ଥ ପିଟକତ୍ତୟସଙ୍ଗହିତଂ ସବ୍ବମ୍ପି ବୁଦ୍ଧୱଚନଂ ପରିୟତ୍ତିସଦ୍ଧମ୍ମୋ ନାମ। ତେରସ ଧୁତଗୁଣା, ଚୁଦ୍ଦସ ଖନ୍ଧକୱତ୍ତାନି, ଦ୍ୱେଅସୀତି ମହାୱତ୍ତାନି, ସୀଲସମାଧିୱିପସ୍ସନାତି ଅୟଂ ପଟିପତ୍ତିସଦ୍ଧମ୍ମୋ ନାମ। ଚତ୍ତାରୋ ଅରିୟମଗ୍ଗା ଚତ୍ତାରି ଚ ସାମଞ୍ଞଫଲାନି ନିବ୍ବାନଞ୍ଚାତି ଅୟଂ ଅଧିଗମସଦ୍ଧମ୍ମୋ ନାମ। ସୋ ସବ୍ବୋ ୟସ୍ମା ସିକ୍ଖାପଦପଞ୍ଞତ୍ତିୟା ସତି ଭିକ୍ଖୂ ସିକ୍ଖାପଦଞ୍ଚ ତସ୍ସ ୱିଭଙ୍ଗଞ୍ଚ ତଦତ୍ଥଜୋତନତ୍ଥଂ ଅଞ୍ଞଞ୍ଚ ବୁଦ୍ଧୱଚନଂ ପରିୟାପୁଣନ୍ତି, ୟଥାପଞ୍ଞତ୍ତଞ୍ଚ ପଟିପଜ୍ଜମାନା ପଟିପତ୍ତିଂ ପୂରେତ୍ୱା ପଟିପତ୍ତିୟା ଅଧିଗନ୍ତବ୍ବଂ ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମଂ ଅଧିଗଚ୍ଛନ୍ତି, ତସ୍ମା ସିକ୍ଖାପଦପଞ୍ଞତ୍ତିୟା ଚିରଟ୍ଠିତିକୋ ହୋତି।

ପଞ୍ଚୱିଧସ୍ସପିୱିନୟସ୍ସାତି ତଦଙ୍ଗୱିନୟାଦିୱସେନ ପଞ୍ଚପ୍ପକାରସ୍ସ ୱିନୟସ୍ସ। ୱିନୟଟ୍ଠକଥାୟଂ (ପାରା। ଅଟ୍ଠ। ୩୯) ପନ ସିକ୍ଖାପଦପଞ୍ଞତ୍ତିୟା ସତି ସଂୱରୱିନୟୋ ଚ ପହାନୱିନୟୋ ଚ ସମଥୱିନୟୋ ଚ ପଞ୍ଞତ୍ତିୱିନୟୋ ଚାତି ଚତୁବ୍ବିଧୋପି ୱିନୟୋ ଅନୁଗ୍ଗହିତୋ ହୋତି ଉପତ୍ଥମ୍ଭିତୋ ସୁପତ୍ଥମ୍ଭିତୋ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ୱିନୟାନୁଗ୍ଗହାୟା’’ତି। ତତ୍ଥ ସଂୱରୱିନୟୋତି ସୀଲସଂୱରୋ, ସତିସଂୱରୋ, ଞାଣସଂୱରୋ, ଖନ୍ତିସଂୱରୋ, ୱୀରିୟସଂୱରୋତି ପଞ୍ଚୱିଧୋପି ସଂୱରୋ ୟଥାସକଂ ସଂୱରିତବ୍ବାନଂ ୱିନେତବ୍ବାନଞ୍ଚ କାୟଦୁଚ୍ଚରିତାଦୀନଂ ସଂୱରଣତୋ ସଂୱରୋ, ୱିନୟନତୋ ୱିନୟୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ପହାନୱିନୟୋତି ତଦଙ୍ଗପ୍ପହାନଂ, ୱିକ୍ଖମ୍ଭନପ୍ପହାନଂ, ସମୁଚ୍ଛେଦପ୍ପହାନଂ, ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିପ୍ପହାନଂ, ନିସ୍ସରଣପ୍ପହାନନ୍ତି ପଞ୍ଚୱିଧମ୍ପି ପହାନଂ ୟସ୍ମା ଚାଗଟ୍ଠେନ ପହାନଂ, ୱିନୟନଟ୍ଠେନ ୱିନୟୋ, ତସ୍ମା ପହାନୱିନୟୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ସମଥୱିନୟୋତି ସତ୍ତ ଅଧିକରଣସମଥା। ପଞ୍ଞତ୍ତିୱିନୟୋତି ସିକ୍ଖାପଦମେୱ। ସିକ୍ଖାପଦପଞ୍ଞତ୍ତିୟା ହି ୱିଜ୍ଜମାନାୟ ଏୱ ସିକ୍ଖାପଦସମ୍ଭୱତୋ ସିକ୍ଖାପଦସଙ୍ଖାତୋ ପଞ୍ଞତ୍ତିୱିନୟୋତି ସିକ୍ଖାପଦପଞ୍ଞତ୍ତିୟା ଅନୁଗ୍ଗହିତୋ ହୋତି।

୨୦୨-୨୩୦।ଭିକ୍ଖୂନଂ ପଞ୍ଚାତି ନିଦାନପାରାଜିକସଙ୍ଘାଦିସେସାନିୟତୱିତ୍ଥାରୁଦ୍ଦେସୱସେନ ପଞ୍ଚ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଉଦ୍ଦେସା। ଭିକ୍ଖୁନୀନଂ ଚତ୍ତାରୋତି ଭିକ୍ଖୂନଂ ୱୁତ୍ତେସୁ ଅନିୟତୁଦ୍ଦେସଂ ଠପେତ୍ୱା ଅୱସେସା ଚତ୍ତାରୋ।

ଏହିଭିକ୍ଖୂପସମ୍ପଦାତି ‘‘ଏହି ଭିକ୍ଖୂ’’ତି ୱଚନମତ୍ତେନ ପଞ୍ଞତ୍ତୌପସମ୍ପଦା। ଭଗୱା ହି ଏହିଭିକ୍ଖୁଭାୱାୟ ଉପନିସ୍ସୟସମ୍ପନ୍ନଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ ଦିସ୍ୱା ରତ୍ତପଂସୁକୂଲନ୍ତରତୋ ସୁୱଣ୍ଣୱଣ୍ଣଂ ଦକ୍ଖିଣହତ୍ଥଂ ନୀହରିତ୍ୱା ବ୍ରହ୍ମଘୋସଂ ନିଚ୍ଛାରେନ୍ତୋ ‘‘ଏହି ଭିକ୍ଖୁ, ଚର ବ୍ରହ୍ମଚରିୟଂ ସମ୍ମା ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଅନ୍ତକିରିୟାୟା’’ତି ୱଦତି। ତସ୍ସ ସହେୱ ଭଗୱତୋ ୱଚନେନ ଗିହିଲିଙ୍ଗଂ ଅନ୍ତରଧାୟତି, ପବ୍ବଜ୍ଜା ଚ ଉପସମ୍ପଦା ଚ ରୂହତି, ଭଣ୍ଡୁ କାସାୱୱସନୋ ହୋତି – ଏକଂ ନିୱାସେତ୍ୱା ଏକଂ ପାରୁପିତ୍ୱା ଏକଂ ଅଂସେ ଠପେତ୍ୱା ୱାମଅଂସକୂଟେ ଆସତ୍ତନୀଲୁପ୍ପଲୱଣ୍ଣମତ୍ତିକାପତ୍ତୋ।

‘‘ତିଚୀୱରଞ୍ଚ ପତ୍ତୋ ଚ, ୱାସି ସୂଚି ଚ ବନ୍ଧନଂ;

ପରିସ୍ସାୱନେନ ଅଟ୍ଠେତେ, ୟୁତ୍ତୟୋଗସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ’’ତି। (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୨୧୫; ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୨୯୪; ୨।୩୪୯; ଅ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୪। ୧୯୮; ପାରା। ଅଟ୍ଠ। ୪୫ ପଦଭାଜନୀୟୱଣ୍ଣନା; ଅପ। ଅଟ୍ଠ। ୧।ଅୱିଦୂରେନିଦାନକଥା; ବୁ। ୱଂ। ଅଟ୍ଠ। ୨୭।ଅୱିଦୂରେନିଦାନକଥା; ଜା। ଅଟ୍ଠ। ୧। ଅୱିଦୂରେନିଦାନକଥା; ମହାନି। ଅଟ୍ଠ। ୨୦୬) –

ଏୱଂ ୱୁତ୍ତେହି ଅଟ୍ଠହି ପରିକ୍ଖାରେହି ସରୀରେ ପଟିମୁକ୍କେହିୟେୱ ୱସ୍ସସତିକତ୍ଥେରୋ ୱିୟ ଇରିୟାପଥସମ୍ପନ୍ନୋ ବୁଦ୍ଧାଚରିୟକୋ ବୁଦ୍ଧୁପଜ୍ଝାୟକୋ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧଂ ୱନ୍ଦମାନୋୟେୱ ତିଟ୍ଠତି।

ସରଣଗମନୂପସମ୍ପଦାତି ‘‘ବୁଦ୍ଧଂ ସରଣଂ ଗଚ୍ଛାମୀ’’ତିଆଦିନା ନୟେନ ତିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ୱାଚଂ ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ୱୁତ୍ତେହି ତୀହି ସରଣଗମନେହି ଅନୁଞ୍ଞାତୌପସମ୍ପଦା। ଓୱାଦୂପସମ୍ପଦାତି ଓୱାଦପ୍ପଟିଗ୍ଗହଣୌପସମ୍ପଦା। ସା ଚ ‘‘ତସ୍ମାତିହ ତେ, କସ୍ସପ, ଏୱଂ ସିକ୍ଖିତବ୍ବଂ ‘ତିବ୍ବଂ ମେ ହିରୋତ୍ତପ୍ପଂ, ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠିତଂ ଭୱିସ୍ସତି ଥେରେସୁ ନୱେସୁ ମଜ୍ଝିମେସୂ’ତି। ଏୱଞ୍ହି ତେ, କସ୍ସପ, ସିକ୍ଖିତବ୍ବଂ। ତସ୍ମାତିହ ତେ, କସ୍ସପ, ଏୱଂ ସିକ୍ଖିତବ୍ବଂ ‘ୟଂ କିଞ୍ଚି ଧମ୍ମଂ ସୁଣିସ୍ସାମି କୁସଲୂପସଂହିତଂ, ସବ୍ବଂ ତଂ ଅଟ୍ଠିଂ କତ୍ୱା ମନସି କରିତ୍ୱା ସବ୍ବଚେତସା ସମନ୍ନାହରିତ୍ୱା ଓହିତସୋତୋ ଧମ୍ମଂ ସୁଣିସ୍ସାମୀ’ତି, ଏୱଞ୍ହି ତେ, କସ୍ସପ, ସିକ୍ଖିତବ୍ବଂ। ତସ୍ମାତିହ ତେ, କସ୍ସପ, ଏୱଂ ସିକ୍ଖିତବ୍ବଂ ‘ସାତସହଗତା ଚ ମେ କାୟଗତାସତି ନ ୱିଜହିସ୍ସତୀ’ତି, ଏୱଞ୍ହି ତେ, କସ୍ସପ,

ସିକ୍ଖିତବ୍ବ’’ନ୍ତି (ସଂ। ନି। ୨।୧୫୪) ଇମିନା ଓୱାଦପ୍ପଟିଗ୍ଗହଣେନ ମହାକସ୍ସପତ୍ଥେରସ୍ସ ଅନୁଞ୍ଞାତୌପସମ୍ପଦା।

ପଞ୍ହବ୍ୟାକରଣୂପସମ୍ପଦା ନାମ ସୋପାକସ୍ସ ଅନୁଞ୍ଞାତୌପସମ୍ପଦା। ଭଗୱା କିର ପୁବ୍ବାରାମେ ଅନୁଚଙ୍କମନ୍ତଂ ସୋପାକସାମଣେରଂ ‘‘ଉଦ୍ଧୁମାତକସଞ୍ଞାତି ୱା, ସୋପାକ, ରୂପସଞ୍ଞାତି ୱା ଇମେ ଧମ୍ମା ନାନତ୍ଥା ନାନାବ୍ୟଞ୍ଜନା, ଉଦାହୁ ଏକତ୍ଥା ବ୍ୟଞ୍ଜନମେୱ ନାନ’’ନ୍ତି ଦସ ଅସୁଭନିସ୍ସିତେ ପଞ୍ହେ ପୁଚ୍ଛି। ସୋ ବ୍ୟାକାସି। ଭଗୱା ତସ୍ସ ସାଧୁକାରଂ ଦତ୍ୱା ‘‘କତିୱସ୍ସୋସି, ତ୍ୱଂ ସୋପାକା’’ତି ପୁଚ୍ଛି। ସତ୍ତୱସ୍ସୋହଂ ଭଗୱାତି। ସୋପାକ, ତ୍ୱଂ ମମ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣେନ ସଦ୍ଧିଂ ସଂସନ୍ଦିତ୍ୱା ପଞ୍ହେ ବ୍ୟାକାସୀତି ଆରଦ୍ଧଚିତ୍ତୋ ଉପସମ୍ପଦଂ ଅନୁଜାନି। ଅଯଂ ପଞ୍ହବ୍ୟାକରଣୂପସମ୍ପଦା।

ଞତ୍ତିଚତୁତ୍ଥୋପସମ୍ପଦା ନାମ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଏତରହି ଉପସମ୍ପଦା। ଗରୁଧମ୍ମୂପସମ୍ପଦାତି ଗରୁଧମ୍ମପ୍ପଟିଗ୍ଗହଣେନ ଉପସମ୍ପଦା। ସା ଚ ମହାପଜାପତିଯା ଅଟ୍ଠଗରୁଧମ୍ମପ୍ପଟିଗ୍ଗହଣେନ ଅନୁଞ୍ଞାତା । ଉଭତୋସଙ୍ଘେ ଉପସମ୍ପଦା ନାମ ଭିକ୍ଖୁନିଯା ଭିକ୍ଖୁନିସଙ୍ଘତୋ ଞତ୍ତିଚତୁତ୍ଥେନ, ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘତୋ ଞତ୍ତିଚତୁତ୍ଥେନାତି ଇମେହି ଦ୍ୱୀହି କମ୍ମେହି ଅନୁଞ୍ଞାତା ଅଟ୍ଠୱାଚିକୂପସମ୍ପଦା। ଦୂତେନ ଉପସମ୍ପଦା ନାମ ଅଡ୍ଢକାସିଯା ଗଣିକାଯ ଅନୁଞ୍ଞାତା ଉପସମ୍ପଦା।

ଞତ୍ତିକମ୍ମଂନୱ ଠାନାନି ଗଚ୍ଛତୀତି କତମାନି ନୱ ଠାନାନି ଗଚ୍ଛତି? ଓସାରଣଂ, ନିସ୍ସାରଣଂ, ଉପୋସଥୋ, ପୱାରଣା, ସମ୍ମୁତି, ଦାନଂ, ପଟିଗ୍ଗହଂ, ପଚ୍ଚୁକ୍କଡ୍ଢନଂ, କମ୍ମଲକ୍ଖଣଞ୍ଞେୱ ନୱମନ୍ତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତାନି ନୱ ଠାନାନି ଗଚ୍ଛତି। ତତ୍ଥ ‘‘ସୁଣାତୁ ମେ, ଭନ୍ତେ, ସଙ୍ଘୋ, ଇତ୍ଥନ୍ନାମୋ ଇତ୍ଥନ୍ନାମସ୍ସ ଆଯସ୍ମତୋ ଉପସମ୍ପଦାପେକ୍ଖୋ, ଅନୁସିଟ୍ଠୋ ସୋ ମଯା, ଯଦି ସଙ୍ଘସ୍ସ ପତ୍ତକଲ୍ଲଂ, ଇତ୍ଥନ୍ନାମୋ ଆଗଚ୍ଛେଯ୍ଯ, ଆଗଚ୍ଛାହୀତି ୱତ୍ତବ୍ବୋ’’ତି (ମହାୱ। ୧୨୬) ଏୱଂ ଉପସମ୍ପଦାପେକ୍ଖସ୍ସ ଓସାରଣା ଓସାରଣା ନାମ।

‘‘ସୁଣନ୍ତୁ ମେ, ଆଯସ୍ମନ୍ତା, ଅଯଂ ଇତ୍ଥନ୍ନାମୋ ଭିକ୍ଖୁ ଧମ୍ମକଥିକୋ, ଇମସ୍ସ ନେୱ ସୁତ୍ତଂ ଆଗଚ୍ଛତି, ନୋ ସୁତ୍ତୱିଭଙ୍ଗୋ, ସୋ ଅତ୍ଥଂ ଅସଲ୍ଲକ୍ଖେତ୍ୱା ବ୍ୟଞ୍ଜନଚ୍ଛାଯାଯ ଅତ୍ଥଂ ପଟିବାହତି। ଯଦାଯସ୍ମନ୍ତାନଂ ପତ୍ତକଲ୍ଲଂ, ଇତ୍ଥନ୍ନାମଂ ଭିକ୍ଖୁଂ ୱୁଟ୍ଠାପେତ୍ୱା ଅୱସେସା ଇମଂ ଅଧିକରଣଂ ୱୂପସମେଯ୍ଯାମା’’ତି ଏୱଂ ଉବ୍ବାହିକୱିନିଚ୍ଛଯେ ଧମ୍ମକଥିକସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ନିସ୍ସାରଣା ନିସ୍ସାରଣା ନାମ।

‘‘ସୁଣାତୁ ମେ, ଭନ୍ତେ, ସଙ୍ଘୋ, ଅଜ୍ଜୁପୋସଥୋ ପନ୍ନରସୋ। ଯଦି ସଙ୍ଘସ୍ସ ପତ୍ତକଲ୍ଲଂ, ସଙ୍ଘୋ ଉପୋସଥଂ କରେଯ୍ଯା’’ତି ଏୱଂ ଉପୋସଥକମ୍ମୱସେନ ଠପିତା ଞତ୍ତି ଉପୋସଥୋ ନାମ।

‘‘ସୁଣାତୁ ମେ, ଭନ୍ତେ, ସଙ୍ଘୋ, ଅଜ୍ଜ ପୱାରଣା ପନ୍ନରସୀ। ଯଦି ସଙ୍ଘସ୍ସ ପତ୍ତକଲ୍ଲଂ, ସଙ୍ଘୋ ପୱାରେଯ୍ଯା’’ତି ଏୱଂ ପୱାରଣାକମ୍ମୱସେନ ଠପିତା ଞତ୍ତି ପୱାରଣା ନାମ।

‘‘ସୁଣାତୁ ମେ, ଭନ୍ତେ, ସଙ୍ଘୋ, ଇତ୍ଥନ୍ନାମୋ ଇତ୍ଥନ୍ନାମସ୍ସ ଆଯସ୍ମତୋ ଉପସମ୍ପଦାପେକ୍ଖୋ। ଯଦି ସଙ୍ଘସ୍ସ ପତ୍ତକଲ୍ଲଂ, ଅହଂ ଇତ୍ଥନ୍ନାମଂ ଅନୁସାସେଯ୍ଯ’’ନ୍ତି, ‘‘ଯଦି ସଙ୍ଘସ୍ସ ପତ୍ତକଲ୍ଲଂ, ଇତ୍ଥନ୍ନାମୋ ଇତ୍ଥନ୍ନାମଂ ଅନୁସାସେଯ୍ଯା’’ତି, ‘‘ଯଦି ସଙ୍ଘସ୍ସ ପତ୍ତକଲ୍ଲଂ, ଅହଂ ଇତ୍ଥନ୍ନାମଂ ଅନ୍ତରାଯିକେ ଧମ୍ମେ ପୁଚ୍ଛେଯ୍ଯ’’ନ୍ତି, ‘‘ଯଦି ସଙ୍ଘସ୍ସ ପତ୍ତକଲ୍ଲଂ, ଇତ୍ଥନ୍ନାମୋ ଇତ୍ଥନ୍ନାମଂ ଅନ୍ତରାଯିକେ ଧମ୍ମେ ପୁଚ୍ଛେଯ୍ଯା’’ତି, ‘‘ଯଦି ସଙ୍ଘସ୍ସ ପତ୍ତକଲ୍ଲଂ, ଅହଂ ଇତ୍ଥନ୍ନାମଂ ୱିନଯଂ ପୁଚ୍ଛେଯ୍ଯ’’ନ୍ତି, ‘‘ଯଦି ସଙ୍ଘସ୍ସ ପତ୍ତକଲ୍ଲଂ, ଇତ୍ଥନ୍ନାମୋ ଇତ୍ଥନ୍ନାମଂ ୱିନଯଂ ପୁଚ୍ଛେଯ୍ଯା’’ତି, ‘‘ଯଦି ସଙ୍ଘସ୍ସ ପତ୍ତକଲ୍ଲଂ, ଅହଂ ଇତ୍ଥନ୍ନାମେନ ୱିନଯଂ ପୁଟ୍ଠୋ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେଯ୍ଯ’’ନ୍ତି, ‘‘ଯଦି ସଙ୍ଘସ୍ସ ପତ୍ତକଲ୍ଲଂ, ଇତ୍ଥନ୍ନାମୋ ଇତ୍ଥନ୍ନାମେନ ୱିନଯଂ ପୁଟ୍ଠୋ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେଯ୍ଯା’’ତି ଏୱଂ ଅତ୍ତାନଂ ୱା ପରଂ ୱା ସମ୍ମନ୍ନିତୁଂ ଠପିତା ଞତ୍ତି ସମ୍ମୁତି ନାମ।

‘‘ସୁଣାତୁ ମେ, ଭନ୍ତେ, ସଙ୍ଘୋ, ଇଦଂ ଚୀୱରଂ ଇତ୍ଥନ୍ନାମସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ନିସ୍ସଗ୍ଗିଯଂ ସଙ୍ଘସ୍ସ ନିସ୍ସଟ୍ଠଂ। ଯଦି ସଙ୍ଘସ୍ସ ପତ୍ତକଲ୍ଲଂ, ସଙ୍ଘୋ ଇମଂ ଚୀୱରଂ ଇତ୍ଥନ୍ନାମସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ଦଦେଯ୍ଯା’’ତି, ‘‘ଯଦାଯସ୍ମନ୍ତାନଂ ପତ୍ତକଲ୍ଲଂ, ଆଯସ୍ମନ୍ତା ଇମଂ ଚୀୱରଂ ଇତ୍ଥନ୍ନାମସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ଦଦେଯ୍ଯୁ’’ନ୍ତି ଏୱଂ ନିସ୍ସଟ୍ଠଚୀୱରପତ୍ତାଦୀନଂ ଦାନଂ ଦାନଂ ନାମ।

‘‘ସୁଣାତୁ ମେ, ଭନ୍ତେ, ସଙ୍ଘୋ, ଅଯଂ ଇତ୍ଥନ୍ନାମୋ ଭିକ୍ଖୁ ଆପତ୍ତିଂ ସରତି ୱିୱରତି ଉତ୍ତାନିଂ କରୋତି ଦେସେତି। ଯଦି ସଙ୍ଘସ୍ସ ପତ୍ତକଲ୍ଲଂ, ଅହଂ ଇତ୍ଥନ୍ନାମସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ଆପତ୍ତିଂ ପଟିଗ୍ଗଣ୍ହେଯ୍ଯ’’ନ୍ତି, ‘‘ଯଦାଯସ୍ମନ୍ତାନଂ ପତ୍ତକଲ୍ଲଂ, ଅହଂ ଇତ୍ଥନ୍ନାମସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ଆପତ୍ତିଂ ପଟିଗ୍ଗଣ୍ହେଯ୍ଯ’’ନ୍ତି, ତେନ ୱତ୍ତବ୍ବୋ ‘‘ପସ୍ସସୀ’’ତି? ଆମ ପସ୍ସାମୀତି। ‘‘ଆଯତିଂ ସଂୱରେଯ୍ଯାସୀ’’ତି ଏୱଂ ଆପତ୍ତିପ୍ପଟିଗ୍ଗହୋ ପଟିଗ୍ଗହୋ ନାମ।

‘‘ସୁଣନ୍ତୁ ମେ, ଆଯସ୍ମନ୍ତା ଆୱାସିକା, ଯଦାଯସ୍ମନ୍ତାନଂ ପତ୍ତକଲ୍ଲଂ, ଇଦାନି ଉପୋସଥଂ କରେଯ୍ଯାମ, ପାତିମୋକ୍ଖଂ ଉଦ୍ଦିସେଯ୍ଯାମ, ଆଗମେ କାଳେ

ପୱାରେଯ୍ୟାମା’’ତି, ତେ ଚେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଭିକ୍ଖୂ ଭଣ୍ଡନକାରକା କଲହକାରକା ସଙ୍ଘେ ଅଧିକରଣକାରକା ତଂ କାଲଂ ଅନୁୱସେଯ୍ୟୁଂ, ଆୱାସିକେନ ଭିକ୍ଖୁନା ବ୍ୟତ୍ତେନ ପଟିବଲେନ ଆୱାସିକା ଭିକ୍ଖୂ ଞାପେତବ୍ବା ‘‘ସୁଣନ୍ତୁ ମେ, ଆଯସ୍ମନ୍ତା ଆୱାସିକା, ଯଦାଯସ୍ମନ୍ତାନଂ ପତ୍ତକଲ୍ଲଂ, ଇଦାନି ଉପୋସଥଂ କରେଯ୍ୟାମ, ପାତିମୋକ୍ଖଂ ଉଦ୍ଦିସେଯ୍ୟାମ, ଆଗମେ ଜୁଣ୍ହେ ପୱାରେଯ୍ୟାମା’’ତି ଏୱଂ କତା ପୱାରଣା ପଚ୍ଚୁକ୍କଡ୍ଢନା ନାମ।

ସବ୍ବେହେୱ ଏକଜ୍ଝଂ ସନ୍ନିପତିତବ୍ବଂ, ସନ୍ନିପତିତ୍ୱା ବ୍ୟତ୍ତେନ ଭିକ୍ଖୁନା ପଟିବଲେନ ସଙ୍ଘୋ ଞାପେତବ୍ବୋ ‘‘ସୁଣାତୁ ମେ, ଭନ୍ତେ, ସଙ୍ଘୋ, ଅମ୍ହାକଂ ଭଣ୍ଡନଜାତାନଂ କଲହଜାତାନଂ ୱିୱାଦାପନ୍ନାନଂ ୱିହରତଂ ବହୁ ଅସ୍ସାମଣକଂ ଅଜ୍ଝାଚିଣ୍ଣଂ ଭାସିତପରିକ୍କନ୍ତଂ। ସଚେ ମଯଂ ଇମାହି ଆପତ୍ତୀହି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ କାରେସ୍ସାମ, ସିଯାପି ତଂ ଅଧିକରଣଂ କକ୍ଖଳତ୍ତାଯ ୱାଳତ୍ତାଯ ଭେଦାଯ ସଂୱତ୍ତେଯ୍ୟ। ଯଦି ସଙ୍ଘସ୍ସ ପତ୍ତକଲ୍ଲଂ, ସଙ୍ଘୋ ଇମଂ ଅଧିକରଣଂ ତିଣୱତ୍ଥାରକେନ ୱୂପସମେଯ୍ୟ ଠପେତ୍ୱା ଥୁଲ୍ଲୱଜ୍ଜଂ, ଠପେତ୍ୱା ଗିହିପଟିସଂଯୁତ୍ତ’’ନ୍ତି ଏୱଂ ତିଣୱତ୍ଥାରକସମଥେ କତା ସବ୍ବପଠମା ସବ୍ବସଙ୍ଗାହିକଞତ୍ତି କମ୍ମଲକ୍ଖଣଂ ନାମ।

ଞତ୍ତିଦୁତିଯଂକମ୍ମଂ ସତ୍ତ ଠାନାନି ଗଚ୍ଛତୀତି କତମାନି ସତ୍ତ ଠାନାନି ଗଚ୍ଛତି? ଓସାରଣଂ , ନିସ୍ସାରଣଂ, ସମ୍ମୁତି, ଦାନଂ, ଉଦ୍ଧରଣଂ, ଦେସନଂ, କମ୍ମଲକ୍ଖଣଞ୍ଞେୱ ସତ୍ତମନ୍ତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତାନି ସତ୍ତ ଠାନାନି ଗଚ୍ଛତି। ତତ୍ଥ ୱଡ୍ଢସ୍ସ ଲିଚ୍ଛୱିନୋ ପତ୍ତନିକ୍କୁଜ୍ଜନୱସେନ ଖନ୍ଧକେ ୱୁତ୍ତା ନିସ୍ସାରଣା, ତସ୍ସେୱ ପତୌକ୍କୁଜ୍ଜନୱସେନ ୱୁତ୍ତା ଓସାରଣା ଚ ୱେଦିତବ୍ବା। ସୀମାସମ୍ମୁତି ତିଚୀୱରେନ ଅୱିପ୍ପୱାସସମ୍ମୁତି ସନ୍ଥତସମ୍ମୁତି ଭତ୍ତୁଦ୍ଦେସକସେନାସନଗ୍ଗାହାପକଭଣ୍ଡାଗାରିକ- ଚୀୱରପ୍ପଟିଗ୍ଗାହକ-ଚୀୱରଭାଜକ-ଯାଗୁଭାଜକ-ଫଲଭାଜକ-ଖଜ୍ଜଭାଜକ-ଅପ୍ପମତ୍ତକୱିସ୍ସଜ୍ଜକ-ସାଟିଯଗ୍ଗାହାପକ-ପତ୍ତଗ୍ଗାହାପକ-ଆରାମିକପେସକ-ସାମଣେରପେସକସମ୍ମୁତୀତି ଏତାସଂ ସମ୍ମୁତୀନଂ ୱସେନ ସମ୍ମୁତି ୱେଦିତବ୍ବା। କଠିନଚୀୱରଦାନମତକଚୀୱରଦାନୱସେନ ଦାନଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। କଠିନୁଦ୍ଧାରଣୱସେନ ଉଦ୍ଧାରୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। କୁଟିୱତ୍ଥୁୱିହାରୱତ୍ଥୁଦେସନାୱସେନ ଦେସନା ୱେଦିତବ୍ବା। ଯା ପନ ତିଣୱତ୍ଥାରକସମଥେ ସବ୍ବସଙ୍ଗାହିକଞତ୍ତିଞ୍ଚ ଏକେକସ୍ମିଂ ପକ୍ଖେ ଏକେକଂ ଞତ୍ତିଞ୍ଚାତି ତିସ୍ସୋପି ଞତ୍ତିଯୋ ଠପେତ୍ୱା ପୁନ ଏକସ୍ମିଂ ପକ୍ଖେ ଏକା, ଏକସ୍ମିଂ ପକ୍ଖେ ଏକାତି ଦ୍ୱେପି ଞତ୍ତିଦୁତିଯକମ୍ମୱାଚା ୱୁତ୍ତା। ତାସଂ ୱସେନ କମ୍ମଲକ୍ଖଣଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଞତ୍ତିଚତୁତ୍ଥକମ୍ମଂ ସତ୍ତ ଠାନାନି ଗଚ୍ଛତୀତି କତମାନି ସତ୍ତ ଠାନାନି ଗଚ୍ଛତି? ଓସାରଣଂ, ନିସ୍ସାରଣଂ, ସମ୍ମୁତି, ଦାନଂ, ନିଗ୍ଗହଂ, ସମନୁଭାସନଂ, କମ୍ମଲକ୍ଖଣଞ୍ଞେୱ ସତ୍ତମନ୍ତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତାନି ସତ୍ତ ଠାନାନି ଗଚ୍ଛତି। ତତ୍ଥ ତଜ୍ଜନୀଯକମ୍ମାଦୀନଂ ସତ୍ତନ୍ନଂ କମ୍ମାନଂ ୱସେନ ନିସ୍ସାରଣା, ତେସଂଯେୱ ଚ କମ୍ମାନଂ ପଟିପ୍ପସ୍ସମ୍ଭନୱସେନ ଓସାରଣା ୱେଦିତବ୍ବା। ଭିକ୍ଖୁନୋୱାଦକସମ୍ମୁତିୱସେନ ସମ୍ମୁତି ୱେଦିତବ୍ବା। ପରିୱାସଦାନମାନତ୍ତଦାନୱସେନ ଦାନଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ମୂଲାଯପଟିକସ୍ସନକମ୍ମୱସେନ ନିଗ୍ଗହୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଉକ୍ଖିତ୍ତାନୁୱତ୍ତକା, ଅଟ୍ଠ ଯାୱତତିଯକା, ଅରିଟ୍ଠୋ, ଚଣ୍ଡକାଳୀ ଚ ଇମେତେ ଯାୱତତିଯକାତି ଇମାସଂ ଏକାଦସନ୍ନଂ ସମନୁଭାସନାନଂ ୱସେନ ସମନୁଭାସନା ୱେଦିତବ୍ବା। ଉପସମ୍ପଦକମ୍ମଅବ୍ଭାନକମ୍ମୱସେନ କମ୍ମଲକ୍ଖଣଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଧମ୍ମସମ୍ମୁଖତାତିଆଦୀସୁ ଯେନ ଧମ୍ମେନ, ଯେନ ୱିନଯେନ, ଯେନ ସତ୍ଥୁସାସନେନ ସଙ୍ଘୋ କମ୍ମଂ କରୋତି, ଅଯଂ ଧମ୍ମସମ୍ମୁଖତା, ୱିନଯସମ୍ମୁଖତା, ସତ୍ଥୁସାସନସମ୍ମୁଖତା। ତତ୍ଥ ଧମ୍ମୋତି ଭୂତୱତ୍ଥୁ। ୱିନଯୋତି ଚୋଦନା ଚେୱ ସାରଣା ଚ। ସତ୍ଥୁସାସନଂ ନାମ ଞତ୍ତିସମ୍ପଦା ଚେୱ ଅନୁସାୱନସମ୍ପଦା ଚ। ଯାୱତିକା ଭିକ୍ଖୂ କମ୍ମପ୍ପତ୍ତା, ତେ ଆଗତା ହୋନ୍ତି, ଛନ୍ଦାରହାନଂ ଛନ୍ଦୋ ଆହଟୋ ହୋତି, ସମ୍ମୁଖୀଭୂତା ନପ୍ପଟିକ୍କୋସନ୍ତି, ଅଯଂ ସଙ୍ଘସମ୍ମୁଖତା। ଯସ୍ସ ସଙ୍ଘୋ କମ୍ମଂ କରୋତି, ତସ୍ସ ସମ୍ମୁଖୀଭାୱୋ ପୁଗ୍ଗଲସମ୍ମୁଖତା। ସେସମେତ୍ଥ ୱୁତ୍ତନଯତ୍ତା ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱ।

ଇତି ମନୋରଥପୂରଣିଯା ଅଙ୍ଗୁତ୍ତରନିକାଯ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ

ଦୁକନିପାତୱଣ୍ଣନାଯ ଅନୁତ୍ତାନତ୍ଥଦୀପନା ସମତ୍ତା।

ନମୋ ତସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଅରହତୋ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ

ଅଙ୍ଗୁତ୍ତରନିକାଯେ

ତିକନିପାତ-ଟୀକା

୧। ପଠମପଣ୍ଣାସକଂ

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୧। ବାଲୱଗ୍ଗୋ

୧। ଭଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧। ତିକନିପାତସ୍ସ ପଠମେ ଭଯନ୍ତି ଭୀତି ଚେତସୋ ବ୍ୟଧୋତି ଆହ ‘‘ଚିତ୍ତୁତ୍ରାସୋ’’ତି। ଉପଦ୍ଦୱୋତି ଅନ୍ତରାଯୋ। ତସ୍ସ ପନ ୱିକ୍ଖେପକାରଣତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଅନେକଗ୍ଗତାକାରୋ’’ତି। ଉପସଗ୍ଗୋତି ଉପସଜ୍ଜନଂ, ଦେୱତୋପପୀଳଆଦିନା ଅପ୍ପଟିକାରୱିଘାତାପତ୍ତି। ସା ପନ ଯସ୍ମା ପଟିକାରାଭାୱେନ ୱିହଞ୍ଞମାନସ୍ସ କିଞ୍ଚି କାତୁଂ ଅସମତ୍ଥସ୍ସ ଓସୀଦନକାରଣଂ, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଲଗ୍ଗନାକାରୋ’’ତି। ଯଥାୱୁତ୍ତେ ଦିୱସେ ଅନାଗଚ୍ଛନ୍ତେସୁପି ୱଞ୍ଚେତ୍ୱା ଆଗନ୍ତୁଂ ନିଯମିତଦିୱସେ ଅନାଗଚ୍ଛନ୍ତେସୁ। ଦ୍ୱାରେ ଅଗ୍ଗିଂ ଦତ୍ୱାତି ବହି ଅନିକ୍ଖମନତ୍ଥାଯ ଦ୍ୱାରେ ଅଗ୍ଗିଂ ଦତ୍ୱା।

ନଳଏହିଛନ୍ନପଟିଚ୍ଛନ୍ନାତି ନଳଏହି ତିଣଚ୍ଛଦନସଙ୍ଖେପେନ ଉପରି ଛାଦେତ୍ୱା ତେହିଯେୱ ଦାରୁକୁଟିକନିଯାମେନ ପରିତୋପି ଛାଦିତା। ଏସେୱ ନଯୋତି ଇମିନା ତିଣେହି ଛନ୍ନତଂ ସେସସମ୍ଭାରାନଂ ରୁକ୍ଖମଯତଞ୍ଚ ଅତିଦିସତି।

ୱିଧୱପୁତ୍ତେତି ଅନ୍ତଭାୱୋପଲକ୍ଖଣଂ। ତେ ହି ନିପ୍ପିତିକା ଅୱିନୀତା ଅସଂଯତା ଯଂ କିଞ୍ଚି କାରିନୋ। ସେସମେତ୍ଥ ଉତ୍ତାନମେୱ।

ଭଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ଲକ୍ଖଣସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨। ଦୁତିଯେ ଲକ୍ଖୀଯତି ବାଲୋ ଅଯନ୍ତି ଞାଯତି ଏତେନାତି ଲକ୍ଖଣଂ, କମ୍ମଂ ଲକ୍ଖଣମେତସ୍ସାତି କମ୍ମଲକ୍ଖଣୋତି ଆହ ‘‘କାଯଦ୍ୱାରାଦିପୱତ୍ତଂ କମ୍ମ’’ନ୍ତିଆଦି। ଅପଦୀଯନ୍ତି ଦୋସା ଏତେନ ରକ୍ଖୀଯନ୍ତି, ଲୂଯନ୍ତି ଛିଜ୍ଜନ୍ତି ୱାତି ଅପଦାନଂ, ସତ୍ତାନଂ ସମ୍ମା, ମିଚ୍ଛା ୱା ପୱତ୍ତପ୍ପଯୋଗୋ। ତେନ ସୋଭତୀତି ଅପଦାନସୋଭନୀ। ତେନାହ ‘‘ପଞ୍ଞା ନାମା’’ତିଆଦି। ଅତ୍ତନୋ ଚରିତେନେୱାତି ଅତ୍ତନୋ ଚରିଯାଯ ଏୱ। ସେସମେତ୍ଥ ଉତ୍ତାନମେୱ।

ଲକ୍ଖଣସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩-୪। ଚିନ୍ତୀସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୩-୪। ତତିଯେ ଏତେହୀତି ଦୁଚ୍ଚିନ୍ତିତଚିନ୍ତିତାଦୀହି। ଏତେନ ଲକ୍ଖଣସଦ୍ଦସ୍ସ ସରଣତ୍ଥତମାହ। ତାନେୱାତି ଲକ୍ଖଣାନି ଏୱ। ଅସ୍ସାତି ବାଲସ୍ସ। ବାଲୋ ଅଯନ୍ତି ନିମୀଯତି ସଞ୍ଜାନୀଯତି ଏତେହୀତି ବାଲନିମିତ୍ତାନି। ଅପଦାନଂ ୱୁଚ୍ଚତି, ୱିଖ୍ୟାତଂ କମ୍ମଂ, ଦୁଚ୍ଚିନ୍ତିତଚିନ୍ତିତାଦୀନି ଚ ବାଲେ ୱିଖ୍ୟାତାନି ଅସାଧାରଣଭାୱେନ। ତସ୍ମା ‘‘ବାଲସ୍ସ ଅପଦାନାନୀ’’ତି। ଅଭିଜ୍ଝାଦୀହି ଦୁଟ୍ଠଂ ଦୂସିତଂ ଚିନ୍ତିତଂ ଦୁଚ୍ଚିନ୍ତିତଂ, ତଂ ଚିନ୍ତେତୀତି ଦୁଚ୍ଚିନ୍ତିତଚିନ୍ତୀ। ଲୋଭାଦୀହି ଦୁଟ୍ଠଂ ଭାସିତଂ ମୁସାୱାଦାଦିଂ ଭାସତୀତି ଦୁବ୍ଭାସିତଭାସୀ। ତେସଂଯେୱ ୱସେନ କତ୍ତବ୍ବତୋ ଦୁକ୍କଟକମ୍ମଂ ପାଣାତିପାତାଦିଂ କରୋତୀତି ଦୁକ୍କଟକମ୍ମକାରୀ। ତେନାହ ‘‘ଚିନ୍ତଯନ୍ତୋ’’ତିଆଦି। ୱୁତ୍ତାନୁସାରେନାତି ‘‘ବାଲୋ ଅଯ’’ନ୍ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତସ୍ସ ଅତ୍ଥୱଚନସ୍ସ ‘‘ପଣ୍ଡିତୋ ଅଯନ୍ତି ଏତେହି ଲକ୍ଖୀଯତୀ’’ତିଆଦିନା ଅନୁସ୍ସରଣେନ। ମନୋସୁଚରିତାଦୀନଂ ୱସେନାତି ‘‘ଚିନ୍ତଯନ୍ତୋ ଅନଭିଜ୍ଝାବ୍ୟାପାଦସମ୍ମାଦସ୍ସନୱସେନ ସୁଚିନ୍ତିତମେୱ ଚିନ୍ତେତୀ’’ତିଆଦିନା ମନୋସୁଚରିତାଦୀନଂ ତିଣ୍ଣଂ ସୁଚରିତାନଂ ୱସେନ ଯୋଜେତବ୍ବାନି। ଚତୁତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତନଯତ୍ତା ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱ।

ଚିନ୍ତୀସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫-୧୦। ଅଯୋନିସୋସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୫-୧୦। ପଞ୍ଚମେ କତି ନୁ ଖୋ ଅନୁସ୍ସତିଟ୍ଠାନାନୀତିଆଦି ଛକ୍କେ ଆୱି ଭୱିସ୍ସତୀତି। ଏୱଂ ଚିନ୍ତିତନ୍ତି ଅଯୋନିସୋ ଚିନ୍ତିତଂ। ଅପଞ୍ହମେୱ ପଞ୍ହନ୍ତି କଥେସୀତି ଅପଞ୍ହମେୱ ପଞ୍ହୋ ଅଯନ୍ତି ମଞ୍ଞମାନୋ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେସି। ଦସୱିଧଂ ବ୍ୟଞ୍ଜନବୁଦ୍ଧିଂ ଅପରିହାପେତ୍ୱାତି –

‘‘ସିଥିଲଂ ଧନିତଞ୍ଚ ଦୀଘରସ୍ସଂ, ଗରୁକଂ ଲହୁକଞ୍ଚ ନିଗ୍ଗହୀତଂ;

ସମ୍ବନ୍ଧଂ ୱୱତ୍ଥିତଂ ୱିମୁତ୍ତଂ, ଦସଧା ବ୍ଯଞ୍ଜନବୁଦ୍ଧିଯା ପଭେଦୋ’’ତି। (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧୯୦; ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୨୯୧; ପରି। ଅଟ୍ଠ। ୪୮୫; ୱି। ସଙ୍ଗ। ଅଟ୍ଠ। ୨୫୨) –

ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ ଦସୱିଧଂ ବ୍ଯଞ୍ଜନବୁଦ୍ଧିଂ ଅପରିହାପେତ୍ୱା।

ତତ୍ଥ ଠାନକରଣାନି ସିଥିଲାନି କତ୍ୱା ଉଚ୍ଚାରେତବ୍ବଂ ଅକ୍ଖରଂ ସିଥିଲଂ, ତାନିଯେୱ ଧନିତାନି ଅସିଥିଲାନି କତ୍ୱା ଉଚ୍ଚାରେତବ୍ବଂ ଅକ୍ଖରଂ ଧନିତଂ। ଦ୍ୱିମତ୍ତକାଲଂ ଦୀଘଂ, ଏକମତ୍ତକାଲଂ ରସ୍ସଂ। ଗରୁକନ୍ତି ଦୀଘମେୱ, ଯଂ ୱା ‘‘ଆଯସ୍ମତୋ ବୁଦ୍ଧରକ୍ଖିତତ୍ଥେରସ୍ସା’’ତି ସଂଯୋଗପରଂ କତ୍ୱା ୱୁଚ୍ଚତି, ଲହୁକନ୍ତି ରସ୍ସମେୱ, ଯଂ ୱା ‘‘ଆଯସ୍ମତୋ ବୁଦ୍ଧରକ୍ଖିତଥେରସ୍ସା’’ତି ଏୱଂ ୱିସଂଯୋଗପରଂ କତ୍ୱା ୱୁଚ୍ଚତି। ନିଗ୍ଗହୀତନ୍ତି ଯଂ କରଣାନି ନିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ଅୱିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ୱା ଅୱିୱଟେନ ମୁଖେନ ସାନୁନାସିକଂ କତ୍ୱା ୱତ୍ତବ୍ବଂ। ସମ୍ବନ୍ଧନ୍ତି ଯଂ ପରପଦେନ ସମ୍ବନ୍ଧିତ୍ୱା ‘‘ତୁଣ୍ହସ୍ସା’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ୱୱତ୍ଥିତନ୍ତି ଯଂ ପରପଦେନ ଅସମ୍ବନ୍ଧଂ କତ୍ୱା ୱିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ‘‘ତୁଣ୍ହୀ ଅସ୍ସା’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ୱିମୁତ୍ତନ୍ତି ଯଂ କରଣାନି ଅନିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ୱା ୱିୱଟେନ ମୁଖେନ ସାନୁନାସିକଂ ଅକତ୍ୱା ୱୁଚ୍ଚତି। ଦସଧା ବ୍ଯଞ୍ଜନବୁଦ୍ଧିଯା ପଭେଦୋତି ଏୱଂ ସିଥିଲାଦିୱସେନ ବ୍ଯଞ୍ଜନବୁଦ୍ଧିଯା ଅକ୍ଖରୁପ୍ପାଦକଚିତ୍ତସ୍ସ ଦସପ୍ପକାରେନ ପଭେଦୋ। ସବ୍ବାନି ହି ଅକ୍ଖରାନି ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନାନି ଯଥାଧିପ୍ପେତତ୍ଥବ୍ଯଞ୍ଜନତୋ ବ୍ଯଞ୍ଜନାନି ଚ।

‘‘ଅଟ୍ଠାନଂଖୋ ଏତଂ, ଆୱୁସୋ ସାରିପୁତ୍ତା’’ତିଆଦି ପଞ୍ଚକେ ଆୱି ଭୱିସ୍ସତି। ‘‘କତି ନୁ ଖୋ, ଆନନ୍ଦ, ଅନୁସ୍ସତିଟ୍ଠାନାନୀ’’ତିଆଦି ପନ ଛକ୍କେ ଆୱି ଭୱିସ୍ସତି। ଛଟ୍ଠାଦୀସୁ ନତ୍ଥି ୱତ୍ତବ୍ବଂ।

ଅଯୋନିସୋସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ବାଲୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୨। ରଥକାରୱଗ୍ଗୋ

୧। ଞାତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୧। ଦୁତିଯସ୍ସ ପଠମେ ଞାତୋଯେୱ ପଞ୍ଞାତୋତି ଆହ ''ଞାତୋ ପଞ୍ଞାତୋ''ତି। କସ୍ସ ଅନନୁଲୋମିକେତି ଆହ ''ସାସନସ୍ସା''ତି, ସାସନସ୍ସ ଅନନୁଲୋମିକେ ଅପ୍ପତିରୂପେତି ଅତ୍ଥୋ। ଇଦାନି ଅନନୁଲୋମିକସଦ୍ଦସ୍ସ ନିବ୍ବଚନଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ନ ଅନୁଲୋମେତୀତି ଅନନୁଲୋମିକ''ନ୍ତି ଆହ । ସାସନସ୍ସାତି ୱା ସାସନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ସାସନଂ ନ ଅନୁଲୋମେତୀତି ଅନନୁଲୋମିକନ୍ତି ଏୱମେତ୍ଥ ସମ୍ବନ୍ଧୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ସଭାଗୱିସଭାଗନ୍ତି ଲିଙ୍ଗତୋ ସଭାଗୱିସଭାଗଂ। ''ୱିଯପୁଗ୍ଗଲେ''ତି ଆହାତି ଲିଙ୍ଗସଭାଗେହି ଅୱିସେସେତ୍ୱା ଆହ। ଉମ୍ମାଦଂ ପାପୁଣୀତି ସୋ କିର ସୀଲଂ ଅଧିଟ୍ଠାଯ ପିହିତଦ୍ୱାରଗବ୍ଭେ ସଯନପିଟ୍ଠେ ନିସୀଦିତ୍ୱା ଭରିଯଂ ଆରବ୍ଭ ମେତ୍ତଂ ଭାୱେନ୍ତୋ ମେତ୍ତାମୁଖେନ ଉପ୍ପନ୍ନେନ ରାଗେନ ଅନ୍ଧୀକତୋ ଭରିଯାଯ ସନ୍ତିକଂ ଗନ୍ତୁକାମୋ ଦ୍ୱାରଂ ଅସଲ୍ଲକ୍ଖେତ୍ୱା ଭିତ୍ତିଂ ଭିନ୍ଦିତ୍ୱାପି ନିକ୍ଖମିତୁକାମତାଯ ଭିତ୍ତିଂ ପହରନ୍ତୋ ସବ୍ବରତ୍ତିଂ ଭିତ୍ତିଯୁଦ୍ଧମକାସି। ସେସମେତ୍ଥ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟମେୱ।

ଞାତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ସାରଣୀଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୨। ଦୁତିଯେ ଚତୁପାରିସୁଦ୍ଧିସୀଲମ୍ପି ପଚ୍ଚୟନିସ୍ସିତମେୱାତି ଇମିନା ପଚ୍ଚୟୂପଗତସମନନ୍ତରମେୱ ଚତୁପାରିସୁଦ୍ଧିସୀଲମ୍ପି ସମାଦିନ୍ନମେୱ ହୋତୀତି ଦସ୍ସେତି। ମଗ୍ଗସନ୍ନିସ୍ସିତାନେୱ ହୋନ୍ତୀତି ମଗ୍ଗାଧିଗମତ୍ଥାଯ ପଟିପଜ୍ଜିତବ୍ବତ୍ତା କସିଣପରିକମ୍ମାଦୀନି ମଗ୍ଗସନ୍ନିସ୍ସିତାନେୱ ହୋନ୍ତି, ତସ୍ମା ମଗ୍ଗଗ୍ଗହଣେନେୱ ତେସମ୍ପି ଗହଣଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ, ତେହି ୱିନା ମଗ୍ଗାଧିଗମସ୍ସ ଅସମ୍ଭୱତୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗାଧିଗମେନ ଅସମ୍ମୋହପ୍ପଟିୱେଧସ୍ସ ସିଖାପତ୍ତତ୍ତା ମଗ୍ଗଧମ୍ମେସୁ ୱିଯ ଫଲଧମ୍ମେସୁପି ସାତିସଯୋ ଅସମ୍ମୋହୋତି ''ସଯଂ ଅଭିଞ୍ଞା''ତି ୱୁତ୍ତଂ, ସାମଂ ଜାନିତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ତଥା ଜାନନା ପନସ୍ସ ସଚ୍ଛିକରଣଂ ଅତ୍ତପଚ୍ଚକ୍ଖକିରିଯାତି ''ସଚ୍ଛିକତ୍ୱା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତେନାହ ''ଅତ୍ତନାୱ ଅଭିୱିସିଟ୍ଠାଯ ପଞ୍ଞାଯ ପଚ୍ଚକ୍ଖଂ କତ୍ୱା''ତି। ତଥା ସଚ୍ଛିକିରିଯା ଚସ୍ସ ଅତ୍ତନି ପଟିଲାଭୋତି ''ଉପସମ୍ପଜ୍ଜା''ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ ''ପଟିଲଭିତ୍ୱା''ତି।

ସାରଣୀଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। ଆସଂସସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୩। ତତିଯେ ସନ୍ତୋତି ଏତ୍ଥ ସନ୍ତ-ସଦ୍ଦୋ ''ଦୀଘଂ ସନ୍ତସ୍ସ ଯୋଜନ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ଧ। ପ। ୬୦) କିଲନ୍ତଭାୱେ ଆଗତୋ। ''ଅଯଞ୍ଚ ୱିତକ୍କୋ, ଅଯଞ୍ଚ ୱିଚାରୋ ସନ୍ତୋ ହୋନ୍ତି ସମିତା''ତିଆଦୀସୁ (ୱିଭ। ୫୭୬) ନିରୁଦ୍ଧଭାୱେ। ''ଅଧିଗତୋ ଖୋ ମ୍ୟାଯଂ ଧମ୍ମୋ, ଗମ୍ଭୀରୋ ଦୁଦ୍ଦସୋ ଦୁରନୁବୋଧୋ ସନ୍ତୋ ପଣୀତୋ''ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୨।୬୭; ମ। ନି। ୧।୨୮୧; ସଂ। ନି। ୧।୧୭୨; ମହାୱ। ୭-୮) ସନ୍ତଞାଣଗୋଚରତାଯଂ। ''ଉପସନ୍ତସ୍ସ ସଦା ସତିମତୋ''ତିଆଦୀସୁ (ଉଦା। ୨୭) କିଲେସୂପସମେ। ''ସନ୍ତୋ ହୱେ ସବ୍ଭି ପୱେଦଯନ୍ତୀ''ତିଆଦୀସୁ (ଧ। ପ। ୧୫୧) ସାଧୂସୁ। ''ପଞ୍ଚିମେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ମହାଚୋରା ସନ୍ତୋ ସଂୱିଜ୍ଜମାନା''ତିଆଦୀସୁ (ପାରା। ୧୯୫) ଅତ୍ଥିଭାୱେ। ଇଧାପି ଅତ୍ଥିଭାୱେଯେୱାତି ଆହ ''ସନ୍ତୋତି ଅତ୍ଥି ଉପଲବ୍ଭନ୍ତୀ''ତି। ତତ୍ଥ ଅତ୍ଥୀତି ଲୋକସଙ୍କେତୱସେନ ସଂୱିଜ୍ଜନ୍ତି। ଅତ୍ଥିଭାୱୋ ହେତ୍ଥ ପୁଗ୍ଗଲସମ୍ବନ୍ଧେନ ୱୁତ୍ତତ୍ତା ଲୋକସମଞ୍ଞାୱସେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବୋ, ନ ପରମତ୍ଥୱସେନ। ଅତ୍ଥୀତି ଚେତଂ ନିପାତପଦଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ ''ଅତ୍ଥି ଇମସ୍ମିଂ କାଯେ କେସା''ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୧।୧୧୦) ୱିଯ।

ସଂୱିଜ୍ଜମାନାତି ଉପଲବ୍ଭମାନା। ଯଞ୍ହି ସଂୱିଜ୍ଜତି, ତଂ ଉପଲବ୍ଭତି। ତେନାହ ''ସଂୱିଜ୍ଜମାନାତି ତସ୍ସେୱ ୱେୱଚନ''ନ୍ତି। ଅନାସୋତି ପତ୍ଥନାରହିତୋ। ତେନାହ ''ଅପତ୍ଥନୋ''ତି। ଆସଂସତି ପତ୍ଥେତୀତି ଆସଂସୋ। ୱେଣୁୱେତ୍ତାଦିୱିଲୀୱେହି ସୁପ୍ପାଦିଭାଜନକାରକା ୱିଲୀୱକାରକା। ମିଗମଚ୍ଛାଦୀନଂ ନିସାଦନତୋ ନେସାଦା, ମାଗୱିକମଚ୍ଛବନ୍ଧାଦଯୋ। ରଥେସୁ ଚମ୍ମେନ ନହନକରଣତୋ ରଥକାରା, ଧମ୍ମକାରା। ପୁଇତି କରୀସସ୍ସ ନାମଂ, ତଂ କୁସେନ୍ତି ଅପନେନ୍ତୀତି ପୁକ୍କୁସା, ପୁପ୍ଫଛଡ୍ଡକା।

ଦୁବ୍ବଣ୍ଣୋତି ୱିରୂପୋ। ଓକୋଟିମକୋତି ଆରୋହାଭାୱେନ ହେଟ୍ଠିମକୋ, ରସ୍ସକାଯୋତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ''ଲକୁଣ୍ଡକୋ''ତି। ଲକୁ ୱିଯ ଘଟିକା ୱିଯ ଡେଡି ପୱତ୍ତତୀତି ହି ଲକୁଣ୍ଡକୋ, ରସ୍ସୋ। କଣତି ନିମୀଲତୀତି କାଣୋ। ତଂ ପନସ୍ସ ନିମୀଲନଂ ଏକେନ ଅକ୍ଖିନା ଦ୍ୱୀହିପି ଚାତି ଆହ ''ଏକକ୍ଖିକାଣୋ

ୱା ଉଭୟକ୍ଖିକାଣୋ ୱା’’ତି। କୁଣନଂ କୁଣୋ, ହତ୍ଥୱେକଲ୍ଲଂ। ତଂ ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି କୁଣୀ। ଖଞ୍ଜୋ ୱୁଚ୍ଚତି ପାଦୱିକଲୋ। ହେଟ୍ଠିମକାୟସଙ୍ଖାତୋ ସରୀରସ୍ସ ପକ୍ଖୋ ପଦେସୋ ହତୋ ଅସ୍ସାତି ପକ୍ଖହତୋ। ତେନାହ ‘‘ପୀଠସପ୍ପୀ’’ତି। ପଦୀପେ ପଦୀପନେ ଏତଙ୍ଗ ନେତଜନ୍ତି ପଦୀପେୟ୍ୟଂ, ତେଲାଦିଉପକରଣଂ।

ଆସଂ ନ କରୋତୀତି ରଜ୍ଜାଭିସେକେ କନିଟ୍ଠୋ ପଟ୍ଠନଂ ନ କରୋତି ଜେଟ୍ଠେ ସତି କନିଟ୍ଠସ୍ସ ଅନଧିକାରତ୍ତା। ଅଭିସେକଂ ଅରହତୀତି ଅଭିସେକାରହୋ, ନ ଅଭିସେକାରହୋ କାଣକୁଣିଆଦିଦୋସସମନ୍ନାଗତୋ।

ସୀଲସ୍ସ ଦୁଟ୍ଠୁ ନାମ ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା ଅଭାୱତ୍ଥୋ ଇଧ ଦୁ-ସଦ୍ଦୋତି ଆହ ‘‘ନିସ୍ସୀଲୋ’’ତି। ‘‘ପାପଂ ପାପେନ ସୁକର’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ଉଦା। ୪୮; ଚୂଳୱ। ୩୪୩) ୱିୟ ପାପ-ସଦ୍ଦୋ ନିହୀନପରିୟାୟୋତି ଆହ ‘‘ଲାମକଧମ୍ମୋ’’ତି। ସୀଲୱିପତ୍ତିୟା ୱା ଦୁସ୍ସୀଲୋ। ଦିଟ୍ଠିୱିପତ୍ତିୟା ପାପଧମ୍ମୋ। କାୟୱାଚାସଂୱରଭେଦେନ ୱା ଦୁସ୍ସୀଲୋ, ମନୋସଂୱରଭେଦେନ, ସତିସଂୱରାଦିଭେଦେନ ୱା ପାପଧମ୍ମୋ। ଅସୁଦ୍ଧପ୍ପୟୋଗତାୟ ଦୁସ୍ସୀଲୋ, ଅସୁଦ୍ଧାସୟତାୟ ପାପଧମ୍ମୋ। କୁସଲସୀଲୱିରହେନ ଦୁସ୍ସୀଲୋ, ଅକୁସଲସୀଲସମନ୍ନାଗମେନ ପାପଧମ୍ମୋ। ଅସୁଚୀହୀତି ଅପରିସୁଦ୍ଧେହି। ସଙ୍କାହି ସରିତଜ୍ଜସମାଚାରୋତି ‘‘ଇମସ୍ସ ମଞ୍ଞେ ଇଦଂ କମ୍ମ’’ନ୍ତି ଏୱଂ ପରେହି ସଙ୍କାୟ ସରିତଜ୍ଜସମାଚାରୋ। ତେନାହ ‘‘କିଞ୍ଚିଦେୱ’’ତିଆଦି। ଅତ୍ତନାୟେୱ ୱା ସଙ୍କାହି ସରିତଜ୍ଜସମାଚାରୋତି ଏତେନପି କମ୍ମସାଧନତଂୟେୱ ସଙ୍କସ୍ସରସଦ୍ଦସ୍ସ ଦସ୍ସେତି। ଅତ୍ତନୋ ସଙ୍କାୟ ପରେସଂ ସମାଚାରକିରିୟଂ ସରତି ଆସଙ୍କତି ୱିଧାୱତୀତିପି ସଙ୍କସ୍ସରସମାଚାରୋତି ଏୱମେତ୍ଥ କତ୍ତୁସାଧନତାପି ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ତସ୍ସ ହି ଦ୍ୱେ ତୟୋ ଜନେ କଥେନ୍ତେ ଦିସ୍ୱା ‘‘ମମ ଦୋସଂ ମଞ୍ଞେ କଥେନ୍ତୀ’’ତି ତେସଂ ସମାଚାରଂ ସଙ୍କାୟ ସରତି ଧାୱତି।

ଏୱଂପଟିଞ୍ଞୋତି ସଲାକଗ୍ଗହଣାଦୀସୁ ‘‘କିତ୍ତକା ୱିହାରେ ସମଣା’’ତି ଗଣନାୟ ଆରଦ୍ଧାୟ ‘‘ଅହମ୍ପି ସମଣୋ, ଅହମ୍ପି ସମଣୋ’’ତି ପଟିଞ୍ଞଂ ଦତ୍ୱା ସଲାକଗ୍ଗହଣାଦୀନି କରୋତୀତି ସମଣୋ ଅହନ୍ତି ଏୱଂସମଣପ୍ପଟିଞ୍ଞୋ। ସୁମ୍ଭକପତ୍ତଧରେତି ମତ୍ତିକାପତ୍ତଧରେ। ପୂତିନା କମ୍ମେନାତି ସଂକିଲିଟ୍ଠକମ୍ମେନ, ନିଗ୍ଗୁଣତାୟ ୱା ଗୁଣସାରୱିରହିତତ୍ତା ଅନ୍ତୋପୂତି। କସମ୍ବୁକଚୱରୋ ଜାତୋ ସଞ୍ଜାତୋ ଅସ୍ସାତି କସମ୍ବୁଜାତୋତି ଆହ ‘‘ସଞ୍ଜାତରାଗାଦିକଚୱରୋ’’ତି। ଅଥ ୱା କସମ୍ବୁ ୱୁଚ୍ଚତି ତିନ୍ତକୁଣପକସଟଂ ଉଦକଂ, ଇମସ୍ମିଞ୍ଚ ସାସନେ ଦୁସ୍ସୀଲୋ ନାମ ଜିଗୁଚ୍ଛନୀୟତ୍ତା ତିନ୍ତକୁଣପୌଦକସଦିସୋ, ତସ୍ମା କସମ୍ବୁ ୱିୟ ଜାତୋତି କସମ୍ବୁଜାତୋ। ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମୋପନିସ୍ସୟସ୍ସ ନତ୍ଥିତାୟାତି ୟତ୍ଥ ପତିଟ୍ଠିତେନ ସକ୍କା ଭୱେୟ୍ୟ ଅରହତ୍ତଂ ଲଦ୍ଧୁଂ, ତସ୍ସା ପତିଟ୍ଠାୟ ଭିନ୍ନତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ। ମହାସୀଲସ୍ମିଂ ପରିପୂରକାରିତାୟାତି ୟତ୍ଥ ପତିଟ୍ଠିତେନ ସକ୍କା ଭୱେୟ୍ୟ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣିତୁଂ, ତସ୍ମିଂ ପରିପୂରକାରିତାୟ।

ଆସଂସସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪। ଚକ୍କୱତ୍ତିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୪। ଚତୁନ୍ନେ ଚତୂହି ସଙ୍ଗହୱତ୍ଥୂହୀତି ଦାନପିୟୱଚନଅତ୍ଥଚରିୟାସମାନତ୍ତତାସଙ୍ଖାତେହି ଚତୂହି ସଙ୍ଗହକାରଣେହି। ଚକ୍କଂ ୱତ୍ତେତୀତି ଆଣାଚକ୍କଂ ପୱତ୍ତେତି। ଚକ୍କନ୍ତି ୱା ଇଧ ରତନଚକ୍କଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଅୟଞ୍ହି ଚକ୍କସଦ୍ଦୋ ସମ୍ପତ୍ତିୟଂ, ଲକ୍ଖଣେ, ରଥଙ୍ଗେ, ଇରିୟାପଥେ, ଦାନେ, ରତନଧମ୍ମଖୁରଚକ୍କାଦୀସୁ ଚ ଦିସ୍ସତି। ‘‘ଚତ୍ତାରିମାନି, ଭିକ୍ଖୱେ, ଚକ୍କାନି, ୟେହି ସମନ୍ନାଗତାନଂ ଦେୱମନୁସ୍ସାନ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ଅ। ନି। ୪।୩୧) ହି ସମ୍ପତ୍ତିୟଂ ଦିସ୍ସତି। ‘‘ପାଦତଲେସୁ ଚକ୍କାନି ଜାତାନୀ’’ତି (ଦୀ। ନି। ୨।୩୫; ୩।୨୦୪) ଏତ୍ଥ ଲକ୍ଖଣେ। ‘‘ଚକ୍କଂୱ ୱହତୋ ପଦ’’ନ୍ତି (ଧ। ପ। ୧) ଏତ୍ଥ ରଥଙ୍ଗେ। ‘‘ଚତୁଚକ୍କଂ ନୱଦ୍ୱାର’’ନ୍ତି (ସଂ। ନି। ୧।୨୯) ଏତ୍ଥ ଇରିୟାପଥେ। ‘‘ଦଦଂ ଭୁଞ୍ଜ ମା ଚ ପମାଦୋ, ଚକ୍କଂ ୱତ୍ତୟ ସବ୍ବପାଣିନ’’ନ୍ତି (ଜା। ୧।୭।୧୪୯) ଏତ୍ଥ ଦାନେ। ‘‘ଦିବ୍ବଂ ଚକ୍କରତନଂ ପାତୁରହୋସୀ’’ତି (ଦୀ। ନି। ୨।୨୪୩) ଏତ୍ଥ ରତନଚକ୍କେ। ‘‘ମୟା ପୱତ୍ତିତଂ ଚକ୍କ’’ନ୍ତି (ସୁ। ନି। ୫୬୨) ଏତ୍ଥ ଧମ୍ମଚକ୍କେ। ‘‘ଇଚ୍ଛାହତସ୍ସ ପୋସସ୍ସ, ଚକ୍କଂ ଭମତି ମତ୍ଥକେ’’ତି (ଜା। ୧।୫।୧୦୩) ଏତ୍ଥ ଖୁରଚକ୍କେ। ‘‘ଖୁରପରିୟନ୍ତେନ ଚକ୍କେନା’’ତି (ଦୀ। ନି। ୧।୧୬୬) ଏତ୍ଥ ପହରଣଚକ୍କେ। ‘‘ଅସନିୱିଚକ୍କ’’ନ୍ତି (ଦୀ। ନି। ୩।୬୧) ଏତ୍ଥ ଅସନିମଣ୍ଡଲେ। ଇଧ ପନାୟଂ ରତନଚକ୍କେ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

କିତ୍ତାୱତା ପନାୟଂ ଚକ୍କୱତ୍ତୀ ନାମ ହୋତି? ଏକଙ୍ଗୁଲଦ୍ୱଙ୍ଗୁଲମତ୍ତମ୍ପି ଚକ୍କରତନଂ ଆକାସଂ ଅବ୍ଭୁଗ୍ଗନ୍ତ୍ୱା ପୱତ୍ତତି। ସବ୍ବଚକ୍କୱତ୍ତୀନଞ୍ହି ନିସିନ୍ନାସନତୋ ଉଟ୍ଠହିତ୍ୱା ଚକ୍କରତନସମୀପଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ହତ୍ଥିସୋଣ୍ଡସଦିସପନାଳିଂ ସୁୱଣ୍ଣଭିଙ୍ଗାରଂ ଉକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଉଦକେନ ଅବ୍ଭୁକ୍କିରିତ୍ୱା ‘‘ଅଭିୱିଜିନାତୁ ଭୱଂ ଚକ୍କରତନ’’ନ୍ତି ୱଚନସମନନ୍ତରମେୱ ୱେହାସଂ ଅବ୍ଭୁଗ୍ଗନ୍ତ୍ୱା ଚକ୍କରତନଂ ପୱତ୍ତତୀତି। ୟସ୍ସ ପୱତ୍ତିସମକାଲମେୱ, ସୋ ରାଜା ଚକ୍କୱତ୍ତୀ ନାମ ହୋତି।

ଧମ୍ମୋତି ଦସକୁସଲକମ୍ମପଥଧମ୍ମୋ, ଦସୱିଧଂ ୱା ଚକ୍କୱତ୍ତିୱତ୍ତଂ। ଦସୱିଧେ ୱା କୁସଲଧମ୍ମେ ଅଗରହିତେ ୱା ରାଜଧମ୍ମେ ନିୟୁତ୍ତୋତି ଧମ୍ମିକୋ।

ତେନ ଚ ଧମ୍ମେନ ସକଲଲୋକଂ ରଞ୍ଜେତୀତି ଧମ୍ମରାଜା। ଧମ୍ମେନ ୱା ଲଦ୍ଧରଜ୍ଜତ୍ତା ଧମ୍ମରାଜା। ଚକ୍କୱତ୍ତୀହି ଧମ୍ମେନ ଞାଯେନ ରଜ୍ଜଂ ଅଧିଗଚ୍ଛତି, ନ ଅଧମ୍ମେନ। ଦସୱିଧେନ ଚକ୍କୱତ୍ତିୱତ୍ତେନାତି ଦସପ୍ପଭେଦେନ ଚକ୍କୱତ୍ତୀନଂ ୱତ୍ତେନ।

କିଂ ପନ ତଂ ଦସୱିଧଂ ଚକ୍କୱତ୍ତିୱତ୍ତନ୍ତି? ୱୁଚ୍ଚତେ –

''କତମଂ ପନ ତଂ, ଦେୱ, ଅରିଯଂ ଚକ୍କୱତ୍ତିୱତ୍ତନ୍ତି? ତେନ ହି ତ୍ୱଂ, ତାତ, ଧମ୍ମଂୟେୱ ନିସ୍ସାଯ ଧମ୍ମଂ ସକ୍କରୋନ୍ତୋ ଧମ୍ମଂ ଗରୁଂ କରୋନ୍ତୋ ଧମ୍ମଂ ମାନେନ୍ତୋ ଧମ୍ମଂ ପୂଜେନ୍ତୋ ଧମ୍ମଂ ଅପଚାଯମାନୋ ଧମ୍ମଦ୍ଧଜୋ ଧମ୍ମକେତୁ ଧମ୍ମାଧିପତେଯ୍ୟୋ ଧମ୍ମିକଂ ରକ୍ଖାୱରଣଗୁତ୍ତିଂ ସଂୱିଦହସ୍ସୁ ଅନ୍ତୋଜନସ୍ମିଂ ବଲକାଯସ୍ମିଂ ଖତ୍ତିଯେସୁ ଅନୁଯନ୍ତେସୁ ବ୍ରାହ୍ମଣଗହପତିକେସୁ ନେଗମଜାନପଦେସୁ ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣେସୁ ମିଗପକ୍ଖୀସୁ। ମା ଚ ତେ, ତାତ, ୱିଜିତେ ଅଧମ୍ମକାରୋ ପୱତ୍ତିତ୍ଥ। ଯେ ଚ ତେ, ତାତ, ୱିଜିତେ ଅଧନା ଅସ୍ସୁ, ତେସଞ୍ଚ ଧନମନୁପ୍ପଦେଯ୍ୟାସି। ଯେ ଚ ତେ, ତାତ, ୱିଜିତେ ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣା ମଦପ୍ପମାଦା ପଟିୱିରତା ଖନ୍ତିସୋରଚ୍ଚେ ନିୱିଟ୍ଠା ଏକମତ୍ତାନଂ ଦମେନ୍ତି, ଏକମତ୍ତାନଂ ସମେନ୍ତି, ଏକମତ୍ତାନଂ ପରିନିବ୍ବାପେନ୍ତି। ତେ କାଲେନ କାଲଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ପରିପୁଚ୍ଛେଯ୍ୟାସି ପରିଗ୍ଗଣ୍ହେଯ୍ୟାସି – 'କିଂ, ଭନ୍ତେ, କୁସଲଂ କିଂ ଅକୁସଲଂ, କିଂ ସାୱଜ୍ଜଂ କିଂ ଅନୱଜ୍ଜଂ, କିଂ ସେୱିତବ୍ବଂ କିଂ ନ ସେୱିତବ୍ବଂ, କିଂ ମେ କରିଯମାନଂ ଦୀଘରତ୍ତଂ ଅହିତାଯ ଦୁକ୍ଖାଯ ଅସ୍ସ, କିଂ ୱା ପନ ମେ କରିଯମାନଂ ଦୀଘରତ୍ତଂ ହିତାଯ ସୁଖାଯ ଅସ୍ସା'ତି। ତେସଂ ସୁତ୍ୱା ଯଂ ଅକୁସଲଂ, ତଂ ଅଭିନିୱଜ୍ଜେଯ୍ୟାସି, ଯଂ କୁସଲଂ, ତଂ ସମାଦାଯ ୱତ୍ତେଯ୍ୟାସି। ଇଦଂ ଖୋ, ତାତ, ତଂ ଅରିଯଂ ଚକ୍କୱତ୍ତିୱତ୍ତ''ନ୍ତି –

ଏୱଂ ଚକ୍କୱତ୍ତିସୁତ୍ତେ (ଦୀ। ନି। ୩।୮୪) ଆଗତନଯେନ ଅନ୍ତୋଜନସ୍ମିଂ ବଲକାଯେ ଏକଂ, ଖତ୍ତିଯେସୁ ଏକଂ, ଅନୁଯନ୍ତେସୁ ଏକଂ, ବ୍ରାହ୍ମଣଗହପତିକେସୁ ଏକଂ, ନେଗମଜାନପଦେସୁ ଏକଂ, ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣେସୁ ଏକଂ, ମିଗପକ୍ଖୀସୁ ଏକଂ, ଅଧମ୍ମକାରପ୍ପଟିକ୍ଖେପୋ ଏକଂ, ଅଧନାନଂ ଧନାନୁପ୍ପଦାନଂ ଏକଂ, ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣେ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ପଞ୍ହପୁଚ୍ଛନଂ ଏକନ୍ତି ଏୱମେୱଂ ତଂ ଚକ୍କୱତ୍ତିୱତ୍ତଂ ଦସୱିଧଂ ହୋତି। ଗହପତିକେ ପନ ପକ୍ଖିଜାତେ ଚ ୱିସୁଂ କତ୍ୱା ଗଣ୍ହନ୍ତସ୍ସ ଦ୍ୱାଦସୱିଧଂ ହୋତି।

ଅଞ୍ଞଥା ୱତ୍ତିତୁଂ ଅଦେନ୍ତୋ ସୋ ଧମ୍ମୋ ଅଧିଟ୍ଠାନଂ ଏତସ୍ସାତି ତଦଧିଟ୍ଠାନଂ। ତେନ ତଦଧିଟ୍ଠାନେନ ଚେତସା। ସକ୍କରୋନ୍ତୋତି ଆଦରକିରିଯାୱସେନ କରୋନ୍ତୋ। ତେନାହ ''ଯଥା''ତିଆଦି। ଗରୁଂ କରୋନ୍ତୋତି ପାସାଣଚ୍ଛତ୍ତଂ ୱିଯ ଗରୁକରଣୱସେନ ଗରୁଂ କରୋନ୍ତୋ। ତେନେୱାହ ''ତସ୍ମିଂ ଗାରୱୁପ୍ପତ୍ତିଯା''ତି। ଧମ୍ମାଧିପତିଭୂତାଗତଭାୱେନାତି ଇମିନା ଯଥାୱୁତ୍ତଧମ୍ମସ୍ସ ଜେଟ୍ଠକଭାୱେନ ପୁରିମତରଂ ଅତ୍ତଭାୱେସୁ ସକ୍କଚ୍ଚଂ ସମୁପଚିତଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି। ଧମ୍ମୱସେନେୱ ଚ ସବ୍ବକିରିଯାନଂ କରଣେନାତି ଏତେନ ଠାନନିସଜ୍ଜାଦୀସୁ ଯଥାୱୁତ୍ତଧମ୍ମନିନ୍ନପୋଣପବ୍ଭାରଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି। ଅସ୍ସାତି ରକ୍ଖାୱରଣଗୁତ୍ତିଯା। ପରଂ ରକ୍ଖନ୍ତୋତି ଅଞ୍ଞଂ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକାଦିଅନତ୍ଥତୋ ରକ୍ଖନ୍ତୋ। ତେନେୱ ପରରକ୍ଖସାଧନେନ ଖନ୍ତିଆଦିଗୁଣେନ ଅତ୍ତାନଂ ତତୋ ଏୱ ରକ୍ଖତି। ମେତ୍ତଚିତ୍ତତାତି ମେତ୍ତଚିତ୍ତତାଯ। ନିୱାସନପାରୁପନଗେହାଦୀନି ସୀତୁଣ୍ହାଦିପ୍ପଟିବାହନେନ ଆୱରଣଂ।

ଅନ୍ତୋଜନସ୍ମିନ୍ତି ଅବ୍ଭନ୍ତରଭୂତେ ପୁତ୍ତଦାରାଦିଜନେ। ସୀଲସଂୱରେ ପତିଟ୍ଠାପେନ୍ତୋତି ଇମିନା ରକ୍ଖଂ ଦସ୍ସେତି। ୱତ୍ଥଗନ୍ଧମାଲାଦୀନି ଚସ୍ସ ଦଦମାନୋତି ଇମିନା ଆୱରଣଂ, ଇତରେନ ଗୁତ୍ତିଂ। ସମ୍ପଦାନେନପୀତି ପି-ସଦ୍ଦେନ ସୀଲସଂୱରେସୁ ପତିଟ୍ଠାପନାଦୀନଂ ସମ୍ପିଣ୍ଡେତି। ଏସ ନଯୋ ପରେସୁପି ପି-ସଦ୍ଦଗ୍ଗହଣେ। ନିଗମୋ ନିୱାସୋ ଏତେସନ୍ତି ନେଗମା। ଏୱଂ ଜାନପଦାତି ଆହ ''ତଥା ନିଗମୱାସିନୋ''ତିଆଦିନା।

ରକ୍ଖାୱରଣଗୁତ୍ତିଯା କାଯକମ୍ମାଦୀସୁ ସଂୱିଦହନଂ ଠପନଂ ନାମ ତଦୁପଦେସୋୟେୱାତି ୱୁତ୍ତଂ ''କଥେତ୍ୱା''ତି। ଏତେସୂତି ପାଠଇଦ୍ଧଂ ୱୁତ୍ତେସୁ ସମଣାଦୀସୁ। ପଟିୱତ୍ତେତୁଂ ନ ସକ୍କା ଖୀଣାନଂ କିଲେସାନଂ ପୁନ ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜନତୋ। ସେସମେତ୍ଥ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟମେୱ।

ଚକ୍କୱତ୍ତିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫। ସଚେତନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୫। ପଞ୍ଚମେ ଇସଯୋ ପତନ୍ତି ସନ୍ନିପତନ୍ତି ଏତ୍ଥାତି ଇସିପତନନ୍ତି ଆହ ''ବୁଦ୍ଧପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧସଙ୍ଖାତାନ''ନ୍ତିଆଦି। ସକୂପକରଣାନି ସଜ୍ଜେତ୍ୱାତି ସକାନି ରୁକ୍ଖସ୍ସ ଛେଦନତଚ୍ଛନାଦିସାଧନାନି ଉପକରଣାନି ରଞ୍ଞା ଆଣତ୍ତଦିୱସେୟେୱ ସଜ୍ଜେତ୍ୱା। ନାନା କରୀଯତି ଏତେନାତି ନାନାକରଣଂ, ନାନାଭାୱୋତି ଆହ ''ନାନତ୍ତ''ନ୍ତି। ନେସନ୍ତି ସରଲୋପେନାଯଂ ନିଦ୍ଦେସୋତି ଆହ ''ନ ଏସ''ନ୍ତି। ତଥା ଅଢେସନ୍ତି ଏତ୍ଥାପୀତି ଆହ ''ଅତ୍ଥି ଏସ''ନ୍ତି। ପୱତ୍ତନତ୍ଥଂ ଅଭିସଙ୍ଖରଣଂ ଅଭିସଙ୍ଖାରୋ, ତସ୍ସ ଗତି ୱେଗସା ପୱତ୍ତି। ତଂ ସନ୍ଧାଯାହ ''ପଯୋଗସ୍ସ ଗମନ''ନ୍ତି।

ସଗଣ୍ଡାତି ଖୁଦ୍ଦାନୁଖୁଦ୍ଦକଗଣ୍ଡା। ତେନାହ ''ଉଣ୍ଣତୋଣତଟ୍ଠାନଯୁତ୍ତା''ତି। ସକସାୱାତି ସକସଟା। ତେନାହ ''ପୂତିସାରେନା''ତିଆଦି। ଏୱଂ

ଗୁଣପତନେନ ପତିତାତି ଯଥା ତଂ ଚକ୍କଂ ନାଭିଅରନେମୀନଂ ସଦୋସତାଯ ନ ପତିଟ୍ଠାସି, ଏୱମେକଚ୍ଚେ ପୁଗ୍ଗଲା କାଯୱଙ୍କାଦିୱସେନ ସଦୋସତାଯ ଗୁଣପତନେନ ପତିତା ସକଟ୍ଠାନେ ନ ତିଟ୍ଠନ୍ତି। ଏତ୍ଥ ଚ ଫରୁସୱାଚାଦଯୋପି ଅପାଯଗମନୀଯା ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗେନେୱ ପହୀଯନ୍ତୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା।

ସଚେତନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୬। ଅପଣ୍ଣକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୬। ଛଟ୍ଠେ ୱିରଜ୍ଜନକିରିଯା ନାମ ପଚ୍ଛା ସମାଦାତବ୍ବତାଯ ଅପଣ୍ଣକପ୍ପଯୋଗସମାଦାନା ୱିଯ ହୋତି, ଅୱିରଜ୍ଜନକିରିଯା ପନ ପଚ୍ଛା ଅସମାଦାତବ୍ବତାଯ ଅନୂନାତି ତଂସମଙ୍ଗିପୁଗ୍ଗଲୋ ଅପଣ୍ଣକୋ, ତସ୍ସ ଭାୱୋ ଅପଣ୍ଣକତାତି ଆହ ''ଅପଣ୍ଣକପଟିପଦନ୍ତି ଅୱିରଦ୍ଧପଟିପଦ''ନ୍ତିଆଦି। ଯସ୍ମା ସା ଅଧିପ୍ପେତତ୍ଥସାଧନେନ ଏକଂସିକା ୱଟ୍ଟତୋ ନିଯ୍ୟାନାୱହା, ତତ୍ଥ ଚ ଯୁତ୍ତିଯୁତ୍ତା ଅସାରାପଗତା ଅୱିରୁଦ୍ଧତାଯ ଅପଚ୍ଚନୀକା ଅନୁଲୋମିକା ଅନୁଧମ୍ମଭୂତା ଚ, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ''ଏକଂସପଟିପଦ''ନ୍ତିଆଦି। ନ ତକ୍କଗ୍ଗାହେନ ୱା ନଯଗ୍ଗାହେନ ୱାତି ତକ୍କଗ୍ଗାହେନ ୱା ପଟିପନ୍ନୋ ନ ହୋତି ନଯଗ୍ଗାହେନ ୱା ଅପଣ୍ଣକପଟିପଦଂ ପଟିପନ୍ନୋ। ତତ୍ଥ ତକ୍କଗ୍ଗାହେନ ୱାତି ଆଚରିଯଂ ଅଲଭିତ୍ୱା ''ଏୱଂ ମେ ସୁଗତି, ନିବ୍ବାନଂ ୱା ଭୱିସ୍ସତୀ''ତି ଅତ୍ତନୋ ତକ୍କଗ୍ଗହଣମତ୍ତେନ। ନଯଗ୍ଗାହେନାତି ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ଅଦିସ୍ୱା ନଯତୋ ଅନୁମାନତୋ ଗହଣେନ। ଏୱଂ ଗହେତ୍ୱା ପଟିପନ୍ନୋତି ତକ୍କମତ୍ତେନ, ନଯଗ୍ଗାହେନ ୱା ପଟିପନ୍ନୋ। ପଣ୍ଡିତସତ୍ଥୱାହୋ ୱିଯ ସମ୍ପତ୍ତୀହି ନ ପରିହାଯତୀତି ଯୋଜନା।

ଯଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ପରିହାନଞ୍ଚ ଅପରିହାନଞ୍ଚ ସନ୍ଧାଯ ଜାତକେ (ଜା। ୧।୧।୧) ୱୁତ୍ତଂ। ଅଯଂ ପନେତ୍ଥ ଗାଥାଯ ଅତ୍ଥଯୋଜନା – ଅପଣ୍ଣକଂ ଠାନଂ ଅୱିରଦ୍ଧକାରଣଂ ନିଯ୍ୟାନିକକାରଣଂ ଏକେ ବୋଧିସତ୍ତପ୍ପମୁଖା ପଣ୍ଡିତମନୁସ୍ସା ଗଣ୍ହିଂସୁ। ଯେ ପନ ତେ ବାଲସତ୍ଥୱାହପୁତ୍ତପ୍ପମୁଖା ତକ୍କିକା ଆହୁ, ତେ ଦୁତିଯଂ ସାପରାଧଂ ଅନେକଂସିକଂ ଠାନଂ ଅନିଯ୍ୟାନିକଂ କାରଣଂ ଅଗ୍ଗହେସୁଂ, ତେ କଣ୍ହପଟିପଦଂ ପଟିପନ୍ନା। ତତ୍ଥ ସୁକ୍କପଟିପଦା ଅପରିହାନିପଟିପଦା, କଣ୍ହପଟିପଦା ପରିହାନିପଟିପଦା, ତସ୍ମା ଯେ ସୁକ୍କପଟିପଦଂ ପଟିପନ୍ନା, ତେ ଅପରିହୀନା ସୋତ୍ଥିଭାୱଂ ପତ୍ତା। ଯେ ପନ କଣ୍ହପଟିପଦଂ ପଟିପନ୍ନା, ତେ ପରିହୀନା ଅନଯବ୍ୟସନଂ ଆପନ୍ନାତି ଇମମତ୍ଥଂ ଭଗୱା ଅନାଥପିଣ୍ଡିକସ୍ସ ଗହପତିନୋ ୱତ୍ୱା ଉତ୍ତରି ଇଦମାହ ''ଏତଦଞ୍ଞାଯ ମେଧାୱୀ, ତଂ ଗଣ୍ହେ ଯଦପଣ୍ଣକ''ନ୍ତି।

ତତ୍ଥ ଏତଦଞ୍ଞାଯ ମେଧାୱୀତି ମେଧାତି ଲଦ୍ଧନାମାଯ ୱିସୁଦ୍ଧାଯ ଉତ୍ତମାଯ ପଞ୍ଞାଯ ସମନ୍ନାଗତୋ କୁଲପୁତ୍ତୋ ଏତଂ ଅପଣ୍ଣକଂ ଠାନଂ ଦୁତିଯଞ୍ଚାତି ଦ୍ୱୀସୁ ଅତକ୍କଗ୍ଗାହତକ୍କଗ୍ଗାହସଙ୍ଖାତେସୁ ଠାନେସୁ ଗୁଣଦୋସଂ ୱୁଦ୍ଧିହାନିଂ ଅତ୍ଥାନତ୍ଥଂ ଞତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ତଂ ଗଣ୍ହେ ଯଦପଣ୍ଣକନ୍ତି ଯଂ ଅପଣ୍ଣକଂ ଏକଂସିକଂ ସୁକ୍କପଟିପଦାଅପରିହାନିଯପଟିପଦାସଙ୍ଖାତଂ ନିଯ୍ୟାନିକକାରଣଂ, ତଦେୱ ଗଣ୍ହେଯ୍ୟ। କସ୍ମା? ଏକଂସିକାଦିଭାୱତୋଯେୱ। ଇତରଂ ପନ ନ ଗଣ୍ହେଯ୍ୟ। କସ୍ମା? ଅନେକଂସିକାଦିଭାୱତୋଯେୱ।

ଯୱନ୍ତି ତାଯ ସତ୍ତା ଅମିସ୍ସିତାପି ସମାନଜାତିତାଯ ମିସ୍ସିତା ୱିଯ ହୋନ୍ତୀତି ଯୋନି। ସା ପନ ଅତ୍ଥତୋ ଅଣ୍ଡାଦିଉପ୍ପତ୍ତିଟ୍ଠାନୱିସିଟ୍ଠୋ ଖନ୍ଧାନଂ ଭାଗସୋ ପୱତ୍ତିୱିସେସୋତି ଆହ ''ଖନ୍ଧକୋଟ୍ଠାସୋ ଯୋନି ନାମା''ତି। କାରଣଂ ଯୋନି ନାମ, ଯୋନୀତି ତଂ ତଂ ଫଲଂ ଅନୁପଚିତଞ୍ଞାଣସମ୍ଭାରେହି ଦୁରୱଗାଧଭେଦତାଯ ମିସ୍ସିତଂ ୱିଯ ହୋତୀତି। ଯତୋ ଏକଚ୍ଚନଯେନ ସୋ ଏୱାଯନ୍ତି ବାଲାନଂ ମିଚ୍ଛାଗାହୋ। ପସ୍ସାୱମଗ୍ଗୋ ଯୋନି ନାମ ଯୱନ୍ତି ତାଯ ସତ୍ତା ଯୋନିସମ୍ବନ୍ଧେନ ମିସ୍ସିତା ହୋନ୍ତୀତି। ପଗ୍ଗହିତା ଅନୁଟ୍ଠାନେନ, ପୁନପ୍ପୁନଂ ଆସେୱନାଯ ପରିପୁଣ୍ଣା।

''ଚକ୍ଖୁତୋପୀ''ତିଆଦିମ୍ହି ପନ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦିୱୀଥୀସୁ ତଦନୁଗତମନୋୱିଞ୍ଞାଣୱୀଥୀସୁ ଚ କିଞ୍ଚାପି କୁସଲାଦୀନଂ ପୱତ୍ତି ଅତ୍ଥି, କାମାସୱାଦଯୋ ଏୱ ପନ ୱଣତୋ ଯୂସଂ ୱିଯ ପଗ୍ଘରନକଅସୁଚିଭାୱେନ ସନ୍ଦନ୍ତି, ତସ୍ମା ତେ ଏୱ ''ଆସୱା''ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ତତ୍ଥ ହି ପଗ୍ଘରନକଅସୁଚିମ୍ହି ଆସୱସଦ୍ଦୋ ନିରୁଳ୍ହୋତି। ଧମ୍ମତୋ ଯାୱ ଗୋତ୍ରଭୂତି ତତୋ ପରଂ ମଗ୍ଗଫଲେସୁ ଅପ୍ପୱତ୍ତନତୋ ୱୁତ୍ତଂ। ଏତେ ହି ଆରମ୍ମଣକରଣୱସେନ ଧମ୍ମେ ଗଚ୍ଛନ୍ତା ତତୋ ପରଂ ନ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ନନୁ ତତୋ ପରଂ ଭୱଙ୍ଗାଦୀନିପି ଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ଚେ? ନ, ତେସମ୍ପି ପୁବ୍ବେ ଆଲମ୍ବିତେସୁ ଲୋକିଯଧମ୍ମେସୁ ସାସୱଭାୱେନ ଅନ୍ତୋଗଧତ୍ତା ତତୋ ପରତାଭାୱତୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ଗୋତ୍ରଭୁୱଚନେନ ଗୋତ୍ରଭୁୱୋଦାନଫଲସମାପତ୍ତିପୁରେଚାରିକପରିକମ୍ମାନି ୱୁତ୍ତାନୀତି ୱେଦିତବ୍ବାନି। ପଠମମଗ୍ଗପୁରେଚାରିକମେୱ ୱା ଗୋତ୍ରଭୁ ଅୱଧିନିଦସ୍ସନଭାୱେନ ଗହିତଂ, ତତୋ ପରଂ ପନ ମଗ୍ଗଫଲସମାନତାଯ ଅଞ୍ଞେସୁ ମଗ୍ଗେସୁ ମଗ୍ଗୱୀଥିଯଂ ସମାପତ୍ତିୱୀଥିଯଂ ନିରୋଧାନନ୍ତରଞ୍ଚ ପୱତ୍ତମାନେସୁ ଫଲେସୁ ନିବ୍ବାନେ ଚ ଆସୱାନଂ ପୱତ୍ତି ନିୱାରିତାତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ସୱନ୍ତୀତି ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ଆରମ୍ମଣକରଣୱସେନ ପୱତ୍ତନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅୱଧିଅତ୍ଥୋ ଆ-କାରୋ, ଅୱଧି ଚ ମରିଯାଦାଭିୱିଧିଭେଦତୋ ଦୁୱିଧୋ। ତତ୍ଥ ମରିଯାଦଂ କିରିଯଂ ବହି କତ୍ୱା ପୱତ୍ତତି ଯଥା ''ଆପାଟଲୀପୁତ୍ତଂ ୱୁଟ୍ଠୋ ଦେୱୋ''ତି। ଅଭିୱିଧି ପନ କିରିଯଂ ବ୍ୟାପେତ୍ୱା ପୱତ୍ତତି ଯଥା ''ଆଭୱଗ୍ଗଂ ଭଗୱତୋ ଯସୋ ପୱତ୍ତତୀ''ତି। ଅଭିୱିଧିଅତ୍ଥୋ ଚାଯମା-କାରୋ ଇଧ ଗହିତୋତି ୱୁତ୍ତଂ ''ଅନ୍ତୋକରଣତ୍ଥୋ''ତି।

ମଦିରାଦଯୋତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ସିନ୍ଧଵକାଦମ୍ବରିକାପୋତିକାଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଚିରପାରିଵାସିଯଟ୍ଠୋ ଚିରପରିଵୁଟ୍ଠତା ପୁରାଣଭାଵୋ। ଅଵିଜ୍ଜା ନାହୋସୀତିଆଦୀତି ଏତ୍ଥ ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ''ପୁରିମା, ଭିକ୍ଖଵେ, କୋଟି ନ ପଞ୍ଞାଯତି ଭଵତଣ୍ହାଯା''ତି (ଅ॰ ନି॰ ୧୦।୬୨) ଇଦଂ ସୁତ୍ତଂ ସଙ୍ଗହିତଂ। ଅଵିଜ୍ଜାସଵଭଵାସଵାନଂ ଚିରପରିଵୁଟ୍ଠତାଯ ଦସ୍ସିତାଯ ତବ୍ଭାଵଭାଵିନୋ କାମାସଵସ୍ସ ଚିରପରିଵୁଟ୍ଠତା ଦସ୍ସିତାଵ ହୋତି। ଅଞ୍ଞେସୁ ଚ ଯଥାଵୁତ୍ତେ ଧମ୍ମେ ଓକାସଞ୍ଚ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ଵା ପଵତ୍ତମାନେସୁ ମାନାଦୀସୁ ଵିଜ୍ଜମାନେସୁ ଅତ୍ତତ୍ତନିଯାଦିଗ୍ଗାହଵସେନ ଅଭିବ୍ଯାପନଂ ମଦକରଣଵସେନ ଆସଵସଦିସତା ଚ ଏତେସଂଯେଵ, ନ ଅଞ୍ଞେସନ୍ତି ଏତେସ୍ଵେଵ ଆସଵସଦ୍ଦୋ ନିରୁଳ୍ହୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଆଯତଂ ଅନାଦିକାଲିକତ୍ତା। ପସଵନ୍ତୀତି ଫଲନ୍ତି। ନ ହି କିଞ୍ଚି ସଂସାରଦୁକ୍ଖଂ ଅତ୍ଥି, ଯଂ ଆସଵେହି ଵିନା ଉପ୍ପଜ୍ଜେଯ୍ଯ। ପୁରିମାନି ଚେତ୍ଥାତି ଏତେସୁ ଚତୂସୁ ଅତ୍ଥଵିକପ୍ପେସୁ ପୁରିମାନି ତୀଣି। ଯତ୍ଥାତି ଯେସୁ ସୁତ୍ତାଭିଧମ୍ମପ୍ପଦେସେସୁ। ତତ୍ଥ ଯୁଜ୍ଜନ୍ତି କିଲେସେସ୍ଵେଵ ଯଥାଵୁତ୍ତସ୍ସ ଅତ୍ଥତ୍ତଯସ୍ସ ସମ୍ଭଵତୋ। ପଚ୍ଛିମଂ କମ୍ମେପୀତି ପଚ୍ଛିମଂ ''ଆଯତଂ ଵା ସଂସାରଦୁକ୍ଖଂ ସଵନ୍ତି ପସଵନ୍ତୀ''ତି ଵୁତ୍ତନିବ୍ବଚନଂ କମ୍ମେପି ଯୁଜ୍ଜତି ଦୁକ୍ଖପ୍ପସଵନସ୍ସ କିଲେସକମ୍ମସାଧାରଣତ୍ତା।

ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମା ଵୁଚ୍ଚନ୍ତି ପଚ୍ଚକ୍ଖଭୂତା ଖନ୍ଧା, ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମେ ଭଵା ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକା। ଵିଵାଦମୂଲଭୂତାତି ଵିଵାଦସ୍ସ ମୂଲକାରଣଭୂତା କୋଧୂପନାହମକ୍ଖପଲାସଇସ୍ସାମଚ୍ଛରିଯମାଯାସାଠେଯ୍ଯଥମ୍ଭସାରମ୍ଭମାନାତିମାନା। ଯେନ ଦେଵୂପପତ୍ଯସ୍ସାତି ଯେନ କମ୍ମକିଲେସପ୍ପକାରେନ ଆସଵେନ ଦେଵେସୁ ଉପପତ୍ତି ନିବ୍ବତ୍ତି ଅସ୍ସ ମଯ୍ହନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଗନ୍ଧବ୍ବୋ ଵା ଵିହଙ୍ଗମୋ ଆକାସଚାରୀ ଅସ୍ସନ୍ତି ଵିଭତ୍ତିଂ ଵିପରିଣାମେତ୍ଵା ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ଏତ୍ଥ ଚ ଯକ୍ଖଗନ୍ଧବ୍ବଵିନିମୁତ୍ତା ସବ୍ବା ଦେଵତା ଦେଵଗ୍ଗହଣେନ ଗହିତା। ନଳୋ ଵୁଚ୍ଚତି ମୂଲଂ, ତସ୍ମା ଵିନଳୀକତାତି ଵିଗତନଳା ଵିଗତମୂଲା କତାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଵସେସା ଚ ଅକୁସଲା ଧମ୍ମାତି ଅକୁସଲକମ୍ମତୋ ଅଵସେସା ଅକୁସଲା ଧମ୍ମା ଆସଵାତି ଆଗତାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ।

ପଟିଘାତାଯାତି ପଟିସେଧନାଯ। ପରୂପଵାଦ…ପେ… ଉପଦ୍ଦଵାତି ଇଦଂ ଯଦି ଭଗଵା ସିକ୍ଖାପଦଂ ନ ପଞ୍ଞାପେଯ୍ଯ, ତତୋ ଅସଦ୍ଧମ୍ମପ୍ପଟିସେଵନଅଦିନ୍ନାଦାନପାଣାତିପାତାଦିହେତୁ ଯେ ଉପ୍ପଜ୍ଜେଯ୍ଯୁଂ ପରୂପଵାଦାଦଯୋ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକା ନାନପ୍ପକାରା ଅନତ୍ଥା, ଯେ ଚ ତନ୍ନିମିତ୍ତମେଵ ନିରଯାଦୀସୁ ନିବ୍ବତ୍ତସ୍ସ ପଞ୍ଚଵିଧବନ୍ଧନକମ୍ମକାରଣାଦିଵସେନ ମହାଦୁକ୍ଖାନୁଭଵାଦିପ୍ପକାରା ଅନତ୍ଥା, ତେ ସନ୍ଧାଯ ଵୁତ୍ତଂ।

ତେପନେତେତି ଏତେ କାମରାଗାଦିକିଲେସତେଭୂମକକମ୍ମପରୂପଵାଦାଦିଉପଦ୍ଦଵପ୍ପକାରା ଆସଵା। ଯତ୍ଥାତି ଯସ୍ମିଂ ଵିନଯାଦିପାଠପ୍ପଦେସେ। ଯଥାତି ଯେନ ଦୁଵିଧାଦିପ୍ପକାରେନ ଅଵସେସେସୁ ଚ ସୁତ୍ତନ୍ତେସୁ ତିଧା ଆଗତାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ନିରଯଂ ଗମେନ୍ତୀତି ନିରଯଗାମିନିଯା। ଛକ୍କନିପାତେତି ଛକ୍କନିପାତେ ଆହୁନେଯ୍ଯସୁତ୍ତେ (ଅ॰ ନି॰ ୬।୫୮)। ତତ୍ଥ ହି ଆସଵା ଛଧା ଆଗତା।

ସରସଭେଦୋତି ଖଣିକନିରୋଧୋ। ଖୀଣାକାରୋତି ଅଚ୍ଚନ୍ତାଯ ଖୀଣତା। ଆସଵା ଖୀଯନ୍ତି ପହୀଯନ୍ତି ଏତେନାତି ଆସଵକ୍ଖଯୋ, ମଗ୍ଗୋ। ଆସଵାନଂ ଖଯନ୍ତେ ଉପ୍ପଜ୍ଜନତୋ ଆସଵକ୍ଖଯୋ, ଫଲଂ। ଆସଵକ୍ଖଯେନ ପତ୍ତବ୍ବତୋ ଆସଵା ଖୀଯନ୍ତି ଏତ୍ଥାତି ଆସଵକ୍ଖଯୋ, ନିବ୍ବାନଂ। ଵିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ (ଵିସୁଦ୍ଧି॰ ୨।୫୫୭-୫୬୦) ଵିତ୍ଥାରିତୋ, ତସ୍ମା ତତ୍ଥ, ତଂ ସଂଵଣ୍ଣନାଯ ଚ ଵୁତ୍ତନଯେନ ଵେଦିତବ୍ବୋ।

ତଥାତି ଇମିନା ଵିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ ଵିତ୍ଥାରିତତଂ ଉପସଂହରତି। କୁସଲପ୍ପଵତ୍ତିଂ ଆଵରନ୍ତି ନିଵାରେନ୍ତୀତି ଆଵରଣୀଯା। ପୁରିମପ୍ପଵତ୍ତିଵସେନାତି ନିଦ୍ଦୋକ୍କମନତୋ ପୁବ୍ବେ କମ୍ମଟ୍ଠାନସ୍ସ ପଵତ୍ତିଵସେନ। ଠପେତ୍ଵାତି ହତ୍ଥଗତଂ କିଞ୍ଚି ଠପେନ୍ତୋ ଵିଯ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ସତିସମ୍ପଜଞ୍ଞଵସେନ ଠପେତ୍ଵା କମ୍ମଟ୍ଠାନମେଵ ମନସିକରୋନ୍ତୋ ନିଦ୍ଦଂ ଓକ୍କମତି, ଝାନସମାପନ୍ନୋ ଵିଯ ଯଥାପରିଚ୍ଛିନ୍ନେନେଵ କାଲେନ ପବୁଜ୍ଝମାନୋ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଠପିତଟ୍ଠାନେ ଗଣ୍ହନ୍ତୋଯେଵ ପବୁଜ୍ଝତି ନାମ। ତେନ ଵୁତ୍ତଂ ''ତସ୍ମା…ପେ… ନାମ ହୋତୀ''ତି। ମୂଲକମ୍ମଟ୍ଠାନେତି ଆଦିତୋ ପଟ୍ଠାଯ ପରିହରିଯମାନକମ୍ମଟ୍ଠାନେ। ପରିଗ୍ଗହକମ୍ମଟ୍ଠାନଵସେନାତି ସଯନଂ ଉପଗଚ୍ଛନ୍ତେନ ପରିଗ୍ଗହମାନକମ୍ମଟ୍ଠାନମନସିକାରଵସେନ। ସୋ ପନ ଧାତୁମନସିକାରଵସେନ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବୋତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଅଯଂ ହୀ''ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ।

ଅପଣ୍ଣକସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭। ଅତ୍ତବ୍ଯାବାଧସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା

୧୭। ସତ୍ତମେ ବ୍ଯାବାଧନଂ ଦୁକ୍ଖାପନନ୍ତି ଆହ ''ଅତ୍ତବ୍ଯାବାଧାଯାତି ଅତ୍ତଦୁକ୍ଖାଯା''ତି। ମଗ୍ଗଫଲଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦାପି କାଯସୁଚରିତାଦିସଙ୍ଗହୋ ଏଵାତି ଆହ ''ଅଵାରିତାନେଵା''ତି।

ଅତ୍ତବ୍ଯାବାଧସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୮। ଦେୱଲୋକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୮। ଅଟ୍ଠମେ ଇତୀତି ପଦସନ୍ଧିବ୍ୟଞ୍ଜନସିଲିଟ୍ଠତାତି ପୁରିମପଦାନଂ ପଚ୍ଛିମପଦେହି ଅତ୍ଥତୋ ସହିତତାୟ ବ୍ୟଞ୍ଜନାନଂ ୱାକ୍ୟାନଂ ସିଲିଟ୍ଠତାୟ ଦୀପନେ ନିପାତୋ।

ଦେୱଲୋକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯। ପଠମପାପଣିକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୯। ନୱମେ ଉଗ୍ଘାଟେତ୍ୱାତି ଆସନଦ୍ୱାରଞ୍ଚେୱ ଭଣ୍ଡପସିବ୍ବକେ ଚ ୱିୱରିତ୍ୱା। ନାଧିଟ୍ଠାତୀତି ତଂତଂକଯୱିକ୍କଯେ ଅତ୍ତନା ୱୋଯୋଗଂ ନାପଜ୍ଜତି। ଦିୱାକାଲେତି ମଜ୍ଝନ୍ହିକସମଯେ। ଅସ୍ସାମିକୋ ହୋତି ତୀସୁପି କାଲେସୁ ଲଦ୍ଧବ୍ବଲାଭସ୍ସ ଅଲଭନତୋ। ଅପତିୱାତାବାଧଂ ରକ୍ଖିତ୍ୱାନଂ। ଛାଯୁଦକସମ୍ପନ୍ନଂ ଦିୱାଟ୍ଠାନଂ। ୱିପସ୍ସନାପି ୱଟ୍ଟତି ୱିପସ୍ସନାକମ୍ମିକୋଯେୱ। ତେନପି ହି ନୱଧା ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ତିକ୍ଖତ୍ତଂ ଆପାଦେନ୍ତେନ ସମାଧିନିମିତ୍ତଂ ଗହେତବ୍ବଂ, ୱିପସ୍ସନାନିମିତ୍ତଂ ସମାହିତାକାରସଲ୍ଲକ୍ଖଣାଯ।

ପଠମପାପଣିକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦। ଦୁତିଯପାପଣିକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୦। ଦସମେ ୱିସିଟ୍ଠଧୁରୋତି ୱିସିଟ୍ଠଧୁରସମ୍ପଗ୍ଗାହୋ ୱୀରିଯସମ୍ପନ୍ନୋ। ଞାଣୱୀରିଯାଯତ୍ତା ହି ଅତ୍ଥସିଦ୍ଧିଯୋ। ତେନାହ ‘‘ଉତ୍ତମଧୁରୋ’’ତିଆଦି। ୱିକ୍କାଯିକଭଣ୍ଡନ୍ତି ୱିକ୍କଯେତବ୍ବଭଣ୍ଡଂ। ନିକ୍ଖିତ୍ତଧନେନାତି ନିଦହିତ୍ୱା ଠପିତଧନୱସେନ। ୱଳଞ୍ଜନକୱସେନାତି ଦିୱସେ ଦିୱସେ ଦାନୂପଭୋଗୱସେନ ୱଳଞ୍ଜିତବ୍ବଧନୱସେନ। ଉପଭୋଗପରିଭୋଗଭଣ୍ଡେନାତି ଉପଭୋଗପରିଭୋଗୂପକରଣେନ। ନିପତନ୍ତୀତି ନିପାତେନ୍ତି, ଅତ୍ତନୋ ଧନଗ୍ଗହେନ ନିପାତୱୁତ୍ତିକେ କରୋନ୍ତି। ତେନାହ ‘‘ନିମନ୍ତେନ୍ତୀ’’ତି।

ଞାଣଥାମେନାତି ଞାଣସ୍ସ ଥିରଭାୱେନ। ଞାଣପରକ୍କମେନାତି ଞାଣସହିତେନ ୱୀରିଯେନ। ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକସମ୍ପରାଯିକପରମତ୍ଥଭେଦଞ୍ହି ଯେନ ସୁତେନ ଇଜ୍ଝତି, ତଂ ସୁତଂ ନାମ। ଉକ୍କଟ୍ଠନିଦ୍ଦେସେନ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଏକନିକାଯ…ପେ… ବହୁସ୍ସୁତା’’ତି ଆହ। ଆଗତୋତି ସୁପ୍ପୱତ୍ତିଭାୱେନ ସ୍ୱାଗତୋ। ତେନାହ ‘‘ପଗୁଣୋ ପୱତ୍ତିତୋ’’ତି। ଅଭିଧମ୍ମେ ଆଗତା କୁସଲାଦିକ୍ଖନ୍ଧାଦିଭେଦଭିନ୍ନା ଧମ୍ମା ସୁତ୍ତନ୍ତପିଟକେପି ଓତରନ୍ତୀତି ‘‘ଧମ୍ମଧରାତି ସୁତ୍ତନ୍ତପିଟକଧରା’’ଇଚ୍ଚେୱ ୱୁତ୍ତଂ। ନ ହି ଆଭିଧମ୍ମିକଭାୱେନ ୱିନା ନିପ୍ପରିଯାଯତୋ ସୁତ୍ତନ୍ତପିଟକଞ୍ଞୁତା ସମ୍ଭୱତି। ଦ୍ୱେମାତିକାଧରାତି ଭିକ୍ଖୁଭିକ୍ଖୁନିମାତିକାୱସେନ ଦ୍ୱେମାତିକାଧରାତି ୱଦନ୍ତି, ‘‘ୱିନଯାଭିଧମ୍ମମାତିକାଧରା’’ତି ଯୁତ୍ତଂ। ପରିପୁଚ୍ଛତୀତି ସବ୍ବଭାଗେନ ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବଂ ପୁଚ୍ଛତି। ତେନାହ ‘‘ଅତ୍ଥାନତ୍ଥଂ କାରଣାକାରଣଂ ପୁଚ୍ଛତୀ’’ତି। ପରିଗ୍ଗଣ୍ହାତୀତି ୱିଚାରେତି।

ନ ଏୱଂ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋତି ଏୱଂ ଦେସନାନୁକ୍କମେନ ଅତ୍ଥୋ ନ ଗହେତବ୍ବୋ। ଅଞ୍ଞୋ ହି ଦେସନାକ୍କମୋ ୱେନେଯ୍ୟଜ୍ଝାସଯୱସେନ ପୱତ୍ତନତୋ, ଅଞ୍ଞୋ ପଟିପତ୍ତିକ୍କମୋ। ହେଟ୍ଠିମେନ ୱା ପରିଚ୍ଛେଦୋତି ସୀଲସମାଧିପଞ୍ଞାସଙ୍ଖାତେସୁ ତୀସୁ ଭାଗେସୁ କତ୍ଥଚି ହେଟ୍ଠିମନଯେନ ଦେସନାଯ ପରିଚ୍ଛେଦଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ ସୀଲେନ, କତ୍ଥଚି ଉପରିମେନ ଭାଗେନ ପଞ୍ଞାଯ, କତ୍ଥଚି ଦ୍ୱୀହିପି ଭାଗେହି ସୀଲପଞ୍ଞାୱସେନ। ଇଧ ପନ ସୁତ୍ତେ ଉପରିମେନ ଭାଗେନ ପରିଚ୍ଛେଦୋ ୱେଦିତବ୍ବୋତି ୱତ୍ୱା ତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ତସ୍ମା’’ତିଆଦିମାହ। ଯସ୍ମା ୱା ଭଗୱା ୱେନେଯ୍ୟଜ୍ଝାସଯୱସେନ ପଠମଂ କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଅରହତ୍ତଂ ପୱେଦେତ୍ୱା ‘‘ତଯିଦଂ ଅରହତ୍ତଂ ଇମାଯ ଆରଦ୍ଧୱୀରିଯତାଯ ହୋତୀ’’ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ୱୀରିଯାରମ୍ଭଂ ପୱେଦେତ୍ୱା ‘‘ସ୍ୱାଯଂ ୱୀରିଯାରମ୍ଭୋ ଇମିନା କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତସନ୍ନିସ୍ସଯେନ ଭୱତୀ’’ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ନିସ୍ସଯସମ୍ପତ୍ତିଂ ପୱେଦେତି ହେଟ୍ଠା ଦସ୍ସିତନିଦସ୍ସନାନୁରୂପନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ଦୁତିଯପାପଣିକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ରଥକାରୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। ପୁଗ୍ଗଲଵଗ୍ଗୋ

୧। ସମିଦ୍ଧସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା

୨୧। ତତିଯସ୍ସ ପଠମେ ରୁଚ୍ଚତୀତି କାଯସକ୍ଖିଆଦୀସୁ ପୁଗ୍ଗଲେସୁ ଅତିଵିଯ ସୁନ୍ଦରତରପଣୀତତରଭାଵେନ ତେ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅଭିରୁଚିଉପ୍ପାଦକୋ କତମୋତି ପୁଚ୍ଛତି। ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ଧୁରଂ ଅହୋସି ସଦ୍ଧାଧୁରଂ ମଗ୍ଗଵୁଟ୍ଠାନନ୍ତି କତ୍ୱା, ସେସିନ୍ଦ୍ରିଯାନି ପନ କଥନ୍ତି ଆହ ''ସେସାନୀ''ତିଆଦି। ପଟିଵିଦ୍ଧମଗ୍ଗୋଵାତି ତୀହିପି ଥେରେହି ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତନୋ ପଟିଵିଦ୍ଧଅରହତ୍ତମଗ୍ଗୋ ଏଵ କଥିତୋ, ତସ୍ମା ନ ସୁକରଂ ଏକଂସେନ ବ୍ୟାକାତୁଂ ''ଅଯଂ... ପେ... ପଣୀତତରୋ ଚା''ତି। ଭୂମନ୍ତରେନେଵ କଥେସି ''ତୀସୁପି ପୁଗ୍ଗଲେସୁ ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗଟ୍ଠୋଵ ପଣୀତତରୋ''ତି।

ସମିଦ୍ଧସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ଗିଲାନସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା

୨୨। ଦୁତିଯେ ହିତାନୀତି ଭତ୍ତାନି। ଵୁଦ୍ଧିକରାନୀତି ଆରୋଗ୍ୟାଦିଵୁଦ୍ଧିକରାନି। ଅନୁଚ୍ଛଵିକନ୍ତି ଉପଟ୍ଠାନକିରିଯାଯ ଅନୁରୂପଂ। ଵାତାପମାରରୋଗେନାତି ଵାତରୋଗେନ ଚ ଅପମାରରୋଗେନ ଚ, ଵାତନିଦାନେନ ଵା ଅପମାରରୋଗେନ। ନିଟ୍ଠପ୍ପତ୍ତଗିଲାନୋତି ''ଇମିନା ରୋଗେନ ନ ଚିରସ୍ସେଵ ମରିସ୍ସତୀ''ତି ନିଟ୍ଠଂ ପତ୍ତୋ ଗିଲାନୋ। ଖିପିତକଂ ନାମ ଵମଥୁରୋଗୋ। କଚ୍ଛୂତି ଥୁଲ୍ଲକଚ୍ଛୁଆବାଧୋ। ତିଣପୁପ୍ଫକଜରୋ ଵିସମଵାତସଙ୍ଫସ୍ସଜରୋଗୋ। ଯେସନ୍ତି ଯେସଂ ରୋଗାନଂ। ପଟିଜଗ୍ଗନେନାତି ପଟିକାରମତ୍ତେନ। ଫାସୁକନ୍ତି ବ୍ୟାଧିଵୂପସମନେନ ସରୀରସ୍ସ ଫାସୁଭାଵୋ। ବ୍ୟାଧିନିଦାନସମୁଟ୍ଠାନଜାନନେନ ପଣ୍ଡିତୋ, ପଟିକାରକିରିଯାଯ ଯୁତ୍ତକାରିତାଯ ଦକ୍ଖୋ, ଉଟ୍ଠାନଵୀରିଯସମ୍ପତ୍ତିଯା ଅନଲସୋ।

ପଦପରମୋପୁଗ୍ଗଲୋ କଥିତୋ ସମ୍ମତ୍ତନିଯାମୋକ୍କମନସ୍ସ ଅଯୋଗ୍ଗଭାଵତୋ। ଅଲଭନ୍ତୋଵ ତଥାଗତପ୍ପଵେଦିତଂ ଧମ୍ମଵିନଯଂ ସଵନାଯ ଓକ୍କମତି ନିଯାମଂ କୁସଲେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ସମ୍ମତ୍ତଂ ପଚ୍ଚେକବୋଧିଂ। ଯନ୍ତି, ଯତୋ। ଓଵାଦଂ ଲଭିତ୍ୱାତି ଆଭିସମାଚାରିକଵତ୍ତଂ ଓଵାଦମତ୍ତଂ। ଏତ୍ତକୋପି ହି ତସ୍ସ ହିତାଵହୋତି। ତନ୍ନିସ୍ସିତୋଵାତି ଵିପଞ୍ଚିତଞ୍ଞୁନିସ୍ସିତୋଵ ହୋତି। ପୁନପ୍ପୁନଂ ଦେସେତବ୍ବୋଵ ସମ୍ମତ୍ତନିଯାମୋକ୍କମନସ୍ସ ଯୋଗ୍ଗଭାଵତୋ।

ଗିଲାନସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। ସଙ୍ଖାରସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା

୨୩। ତତିଯେ ଵିଵିଧେହି ଆକାରେହି ଆବାଧନତୋ ବ୍ୟାବାଧୋଵ ବ୍ୟାବଜ୍ଝଂ, କାଯିକଂ ଚେତସିକଞ୍ଚ ଦୁକ୍ଖଂ। ସହ ବ୍ୟାବଜ୍ଝେନ ଵତ୍ତତୀତି ସବ୍ୟାବଜ୍ଝଂ। ତେନାହ ''ସଦୁକ୍ଖ''ନ୍ତି। ଚେତନାରାସିନ୍ତି ପୁବ୍ବଚେତନାଦିରାସିଂ। ଚେତନଂ ପୁନପ୍ପୁନଂ ପଵତ୍ତେନ୍ତୋ ''ରାସିଂ କରୋତି ପିଣ୍ଡଂ କରୋତୀ''ତି ଚ ଵୁତ୍ତୋ। ସଦୁକ୍ଖନ୍ତି ନିରନ୍ତରଦୁକ୍ଖଂ। ତେନାହ ''ସାବାଧଂ ନିରସ୍ସାଦ''ନ୍ତି। ଅନ୍ତରୀତି ଉଜୁକଂ ଦୁକ୍ଖଵେଦନା ନତ୍ଥୀତି ଅଵତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ଵୁତ୍ତଂ। ଅନିଟ୍ଠସଭାଵତ୍ତା ଅନିଟ୍ଠାରମ୍ମଣତ୍ତା ଚ ଦୁକ୍ଖପକ୍ଖିକାଵ ସା ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ନ ହି ଅକୁସଲଵିପାକା ଇଟ୍ଠା ନାମ ଅତ୍ଥୀ, କୁସଲଵିପାକା ପନ ଉପେକ୍ଖାଵେଦନା ତତ୍ଥ ଅପ୍ପାଵସରା। ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ ନିରଯସ୍ସ ଦୁକ୍ଖବହୁଲତ୍ତା ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଚ ତତ୍ଥ ବଲଵତାଯ ସା ଅବ୍ବୋହାରିକଟ୍ଠାନେ ଠିତାତି ଵୁତ୍ତଂ। ଉପମଂ କତ୍ୱା ଆହଟୋ ଵିସେସୋ ଵିଯ ସାମଞ୍ଞସ୍ସ ଯଥା ଅଯୋପିଣ୍ଡିରୋହିନୋ ଵିଯ ରୂପାନନ୍ତି। ପଟିଭାଗୌପମାତି ପଟିବିମ୍ବୌପମା।

ତେ ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱାତି ହେଟ୍ଠିମବ୍ରହ୍ମଲୋକେ ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା। ଵୋମିସ୍ସକସୁଖଦୁକ୍ଖନ୍ତି ଵିମିସ୍ସକସୁଖଦୁକ୍ଖଂ ପୀତିମିସ୍ସକଭାଵତୋ। କମ୍ମନ୍ତି ପାପକମ୍ମଂ। କମ୍ମସୀସେନ ଫଲଂ ଵଦତି। କାମଞ୍ଚେତ୍ଥ ''ଅବ୍ୟାବଜ୍ଝଂ ଲୋକଂ ଉପପଜ୍ଜତୀ''ତି ଆଗତଂ, ''ଅବ୍ୟାବଜ୍ଝା ଫସ୍ସା ଫୁସନ୍ତୀ''ତି ପନ ଵଚନେନ ଲୋକୁତ୍ତରଫସ୍ସାପି ସଙ୍ଗଯ୍ହନ୍ତୀତି ''ତୀଣି ସୁଚରିତାନି ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରମିସ୍ସକାନି କଥିତାନୀ''ତି ଵୁତ୍ତଂ।

ସଙ୍ଖାରସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪। ବହୁକାରସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା

୨୪। ଚତୁତ୍ଥେ ଅଓସ୍ସଯଂ ଗତୋତି ଓଟ୍ଟଦୁକ୍ଖପରିମୁତ୍ତିଯା ଅଓସ୍ସଯୋ ମଯ୍ହନ୍ତି ସରଣଗମନକ୍କମେନ ଉପଗତୋ ହୋତି। ସତନ୍ତିକନ୍ତି ସପରିଯତ୍ତିଧମ୍ମଂ। ଅଗ୍ଗହିତସରଣପୁଦ୍ଧସ୍ସାତି ଅଗ୍ଗହିତପୁଦ୍ଧସରଣସ୍ସ। ଅକତାଭିନିଓେସସ୍ସ ଓସେନ ଓୁତ୍ତନ୍ତି ତସ୍ମିଂ ଅତ୍ତଭାଓେ ନ କତୋ ସରଣଗମନାଭିନିଓେସୋ ଯେନାତି ଅକତାଭିନିଓେସୋ, ତସ୍ସ ଓସେନ ଓୁତ୍ତଂ। କାମଂ ପୁଦ୍ଧେପି ସରଣଦାଯକୋ ଆଚରିଯୋ ଓୁତ୍ତୋ, ପଦ୍ଧଜ୍ଜାଦାଯକୋପି ସରଣଦାଯକୋଓ। ପୁଦ୍ଧେ ପନ ଉପାସକଭାଓାପାଦକଓସେନ ସରଣଦାଯକୋ ଅଧିପ୍ପେତୋ। ଇଦଂ ପନ ଗହିତପଦ୍ଧଜ୍ଜସ୍ସ ସରଣଗମନଂ। ପଦ୍ଧଜ୍ଜା ହି ସଓିସେସଂ ସରଣଗମନନ୍ତି ପଦ୍ଧଜ୍ଜାଦାଯକୋ ପୁନ ଓୁତ୍ତୋ। ଏତେତି ପଦ୍ଧଜ୍ଜାଦାଯକାଦଯୋ। ଦୁଓିଧେନ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନାତି ଲୋକିଯଧମ୍ମସମ୍ପାପକୋ ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମସମ୍ପାପକୋତି ଦ୍ୱିପ୍ପକାରେନ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନା, କତାଭିନିଓେସଅକତାଭିନିଓେସଓସେନ ଓା। ଉପରୀତି ପଠମମଗ୍ଗତୋ ଉପରି। ନେଓ ସକ୍କୋତୀତି ଆଚରିଯେନ କତସ୍ସ ଉପକାରସ୍ସ ମହାନୁଭାଓତ୍ତା ତସ୍ସ ପତିକାରଂ ନାମ କାତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି।

ବହୁକାରସୁତ୍ତଓଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫। ଓଜିରୂପମସୁତ୍ତଓଣ୍ଣନା

୨୫। ପଞ୍ଚମେ ଅରୁଇତି ପୁରାଣଂ ଦୁଟ୍ଠଓଣଂ ଓୁଚ୍ଚତି। କ-କାରୋ ପଦସନ୍ଧିକରୋତି ଅରୁକୂପମଂ ଚିତ୍ତଂ ଏତସ୍ସାତି ଅରୁକୂପମଚିତ୍ତୋ ଅପ୍ପମତ୍ତକସ୍ସପି ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଅସହନତୋ। ସେସପଦଦ୍ୱଯେପି ଏସେଓ ନଯୋ। ଇତ୍ତରକାଲୋଭାସେନାତି ପରିତ୍ତମେଓ କାଲୋ ଞାଣୋଭାସଓିରହେନ। ଲଗତୀତି କୋଧାସଙ୍ଗଓସେନ କୁପ୍ପନ୍ତୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ସମ୍ମୁଖା, ''କିଂ ଓଦସୀ''ତିଆଦିନା ପରମ୍ମୁଖା ଚ ଉପନଯ୍ହନଓସେନ ଲଗତି, ନ ତଣ୍ହାସଙ୍ଗଓସେନ। କୁପ୍ପତୀତି କୁଜ୍ଝତି। ବ୍ୟାପଜ୍ଜତୀତି ଓିପନ୍ନଚିତ୍ତୋ ହୋତି। ଥଦ୍ଧଭାଓଂ ଆପଜ୍ଜତି ଇସକମ୍ପି ମୁଦୁଭାଭାଓତୋ। ଦୁଟ୍ଠାରୁକୋତି ମଂସଲୋହିତାନଂ ଦୁଟ୍ଠଭାଓେନ ପକତିଭାଓଂ ଜହିତ୍ୱା ଠିତୋ ଦୁଟ୍ଠଓଣୋ। ''ଦୁଟ୍ଠାରୁତା''ତିପି ପଠନ୍ତି, ତତ୍ଥାପି ତାକାରୋ ପଦସନ୍ଧିକରୋ।

ତସ୍ସାତି ଦୁଟ୍ଠାରୁକସ୍ସ। ସଓନନ୍ତି ଅସୁଚିଓିସନ୍ଦନଂ। ଉଦ୍ଧୁମାତସ୍ସ ଓିଯାତି କୋଧେନ ଉଦ୍ଧଂ ଉଦ୍ଧଂ ଧୁମାତକସ୍ସ ଓିଯ କୋଧୂପାଯାସସ୍ସ ଅଓିସ୍ସଜ୍ଜନତୋ। ଚଣ୍ଡିକତସ୍ସାତି କୁପିତସ୍ସ। ଏତ୍ଥ ଚ କିଞ୍ଚାପି ହେଟ୍ଠିମମଗ୍ଗଓଜ୍ଝାପି କିଲେସା ତେହି ଅନୁପ୍ପତ୍ତିଧମ୍ମତଂ ଆପାଦିତତ୍ତା ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନା, ତଥାପି ତସ୍ମିଂ ସନ୍ତାନେ ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗସ୍ସ ଅନୁପ୍ପନ୍ନତ୍ତା ତତ୍ଥ ଅପ୍ପହୀନାପି କିଲେସା ଅତ୍ଥେଓାତି କତ୍ୱା ତେସଂ ଞାଣାନଂ ଓିଜ୍ଜୁପମତା ଓୁତ୍ତା, ନ ତେହି ମଗ୍ଗେହି ପହୀନାନଂ କିଲେସାନଂ ଅତ୍ଥିଭାଓତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ଓଜିରୂପମସୁତ୍ତଓଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୬। ସେଓିତବ୍ବସୁତ୍ତଓଣ୍ଣନା

୨୬। ଛଟ୍ଠେ ଉପସଙ୍କମିତବ୍ବୋତି କାଲେନ କାଲଂ ଉପସଙ୍କମିତବ୍ବୋ। ଅଲ୍ଲୀଯିତବ୍ବୋତି ଛାଯାଯ ଓିଯ ଓିନା ଭାଓନାଯ ନିଲ୍ଲୀଯିତବ୍ବୋ। ପୁନପ୍ପୁନଂ ଉପାସିତବ୍ବୋତି ଅଭିଣ୍ହସୋ ଉପନିସୀଦିତବ୍ବୋ। ଅନୁଦଯାତି ମେତ୍ତାପୁଦ୍ଧଭାଗୋ। ଉପସଙ୍କମିତୁଂ ଓଟ୍ଟତୀତି ''ଏତସ୍ସ ସୀଲେନ ଅଭିଓୁଦ୍ଧି ଭଓିସ୍ସତୀ''ତି ଉପକାରତ୍ଥଂ ଉପସେଓନାଦି ଓଟ୍ଟତି।

ନ ପଟିହଞ୍ଞିସ୍ସତୀତି ''ଅପେହି, କିଂ ଏତେନା''ତି ପଟିକ୍ଖେପାଭାଓତୋ ପିଯସୀଲତ୍ତା ନ ପଟିହଞ୍ଞିସ୍ସତି। ଫାସୁ ଭଓିସ୍ସତୀତି ଦ୍ୱୀସୁ ହି ସୀଲଓନ୍ତେସୁ ଏକେନ ସୀଲସ୍ସ ଓଣ୍ଣେ କଥିତେ ଇତରୋ ଅନୁମୋଦତି। ତେନ ତେସଂ କଥା ଫାସୁ ଚେଓ ହୋତି ପଓତ୍ତିନୀ ଚ। ଏକସ୍ମିଂ ପନ ଦୁସ୍ସୀଲେ ସତି ଦୁସ୍ସୀଲସ୍ସ ସୀଲକଥା ଦୁକ୍କଥା, ନେଓ ସୀଲକଥା ହୋତି, ନ ଫାସୁ ହୋତି, ନ ପଓତ୍ତିନୀ। ଦୁସ୍ସୀଲସ୍ସ ହି ସୀଲକଥା ଅଫାସୁ ଭଓିସ୍ସତି। ସୀଲକଥାଯ ଓୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ସମାଧିପଞ୍ଞାକଥାସୁପି ଅତିଦିସତି ''ସମାଧିପଞ୍ଞାକଥାସୁପି ଏସେଓ ନଯୋ''ତି। ଦ୍ୱେ ହି ସମାଧିଲାଭିନୋ ସମାଧିକଥଂ ସପ୍ପଞ୍ଞା ଚ ପଞ୍ଞାକଥଂ କଥେନ୍ତା ରତ୍ତିଂ ଓା ଦିଓସଂ ଓା ଅତିକ୍କମନ୍ତମ୍ପି ନ ଜାନନ୍ତି।

ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ପଞ୍ଞାଯ ଅନୁଗ୍ଗହେସ୍ସାମୀତି ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ଅନୁଗ୍ଗହେତବ୍ବେ ପଞ୍ଞାଯ ସୋଧେତବ୍ବେ ଓଡ୍ଢେତବ୍ବେ ଚ ଅଧିକସୀଲଂ ନିସ୍ସାଯ ଉପ୍ପନ୍ନପଞ୍ଞାଯ ଅନୁଗ୍ଗହେସ୍ସାମୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତଞ୍ଚ ଅନୁଗ୍ଗଣ୍ହନଂ ସୀଲସ୍ସ ଅସପ୍ପାଯାନୁପକାରଧମ୍ମେ ଓଜ୍ଜେତ୍ୱା ତପ୍ପଟିପକ୍ଖସେଓନେନ ହୋତୀତି ଆହ ''ସୀଲସ୍ସ ଅସପ୍ପାଯେ''ତିଆଦି। ସୀଲସ୍ସ ଅସପ୍ପାଯାନୁପକାରଧମ୍ମା ନାମ ଅନାଚାରାଗୋଚରାଦଯୋ, ତପ୍ପଟିପକ୍ଖତୋ ଉପକାରଧମ୍ମା ଓେଦିତବ୍ବା। ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂଠାନେତି ତଂତଂସିକ୍ଖାକୋଟ୍ଠାସପଦଟ୍ଠାନେ। ଅନୁଗ୍ଗଣ୍ହାତି ନାମାତି ଅଭିନ୍ନଂ ଅସଂକିଲିଟ୍ଠଂ କତ୍ୱା ଅନୁଗ୍ଗଣ୍ହାତି ନାମ। ଖାରପରିସ୍ସାଓନେତି ରଜକାନଂ ଉସଖାରାଦିଖାରପରିସ୍ସାଓନପଟେ। ହାଯତୀତି ସୀଲାଦିନା ପରିହାଯତି। ସେଟ୍ଠଂ ପୁଗ୍ଗଲନ୍ତି ସୀଲାଦିଗୁଣେହି ସେଟ୍ଠଂ ଉତ୍ତରିତରଂ ଉତ୍ତମଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ।

ସେୱିତବ୍ବସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭। ଜିଗୁଚ୍ଛିତବ୍ବସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୭। ସତ୍ତମେ ଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖତୀତି ଏତ୍ଥ ଅଭି-ସଦ୍ଦାପେକ୍ଖାୟ ‘‘ନ’’ନ୍ତି ସାମିଅତ୍ଥେ ଉପଯୋଗୱଚନନ୍ତି ଆହ ‘‘ଅସ୍ସା’’ତି ‘‘ତଂ ଖୋ ପନ ଭୱନ୍ତ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ ୱିୟ। ପାପକୋ କିତ୍ତିସଦ୍ଦୋତି ଲାମକଭାୱେନ କଥେତବ୍ବସଦ୍ଦୋ। ଗୂଥକୂପୋ ୱିୟ ଦୁସ୍ସୀଲ୍ଯନ୍ତି ଏତେନ ଦୁସ୍ସୀଲସ୍ସ ଗୂଥସଦିସତ୍ତମେୱ ଦସ୍ସେତି। ୱଚନନ୍ତି ଅନିଟ୍ଠୱଚନଂ। ପୁରିମନୟେନେୱାତି ‘‘ଗୂଥକୂପୋ ୱିୟ ଦୁସ୍ସୀଲ୍ଯ’’ନ୍ତିଆଦିନା ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତନୟେନ। ସୁଚିମିତ୍ତୋତି ସୀଲାଚାରସୁଦ୍ଧିୟା ସୁଚିମିତ୍ତୋ। ସହ ଅୟନ୍ତି ପୱତ୍ତନ୍ତୀତି ସହାୟାତି ଆହ ‘‘ସହଗାମିନୋ’’ତି।

ଜିଗୁଚ୍ଛିତବ୍ବସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୮। ଗୂଥଭାଣୀସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୮। ଅଟ୍ଠମେ ଗୂଥଭାଣୀତି ଗୂଥସଦିସୱଚନତ୍ତା ଗୂଥଭାଣୀ। ୟଥା ହି ଗୂଥଂ ନାମ ମହାଜନସ୍ସ ଅନିଟ୍ଠଂ ହୋତି, ଏୱମେୱ ଇମସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ୱଚନଂ ଦେୱମନୁସ୍ସାନଂ ଅନିଟ୍ଠଂ ହୋତି। ଦୁଗ୍ଗନ୍ଧକଥନ୍ତି କିଲେସାସୁଚିସଂକିଲିଟ୍ଠତାୟ ଗୂଥଂ ୱିୟ ଦୁଗ୍ଗନ୍ଧୱାୟନକଥଂ। ପୁପ୍ଫଭାଣୀତି ସୁପୁପ୍ଫସଦିସୱଚନତ୍ତା ପୁପ୍ଫଭାଣୀ । ୟଥା ହି ଫୁଲ୍ଲାନି ୱସ୍ସିକାନି ୱା ଅଧିମୁତ୍ତିକାନି ୱା ମହାଜନସ୍ସ ଇଟ୍ଠାନି କନ୍ତାନି ହୋନ୍ତି, ଏୱମେୱ ଇମସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ୱଚନଂ ଦେୱମନୁସ୍ସାନଂ ଇଟ୍ଠଂ ହୋତି କନ୍ତଂ। ପୁପ୍ଫାନି ୱିୟାତି ଚମ୍ପକସୁମନାଦିସୁଗନ୍ଧପୁପ୍ଫାନି ୱିୟ। ସୁଗନ୍ଧକଥନ୍ତି ସୁଚିଗନ୍ଧୱାୟନକଥଂ କିଲେସଦୁଗ୍ଗନ୍ଧାଭାୱତୋ। ମଧୁଭାଣୀତି ଏତ୍ଥ ‘‘ମୁଦୁଭାଣୀ’’ତିପି ପଠନ୍ତି। ଉଭୟତ୍ଥାପି ହି ମଧୁରୱଚନୋତି ଅତ୍ଥୋ। ୟଥା ହି ଚତୁମଧୁରଂ ନାମ ମଧୁରଂ ପଣୀତଂ, ଏୱମେୱ ଇମସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ୱଚନଂ ଦେୱମନୁସ୍ସାନଂ ମଧୁରଂ ହୋତି। ମଧୁରକଥନ୍ତି କଣ୍ଣସୁଖତାୟ ପେମନୀୟତାୟ ଚ ସଦ୍ଦତୋ ଅତ୍ଥତୋ ଚ ମଧୁରସଭାୱକଥଂ। ଅତ୍ତହେତୁ ୱାତି ଅତ୍ତନୋ ୱା ହତ୍ଥପାଦାଦିଚ୍ଛେଦନହରଣହେତୁ। ପରହେତୁ ୱାତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନୟୋ। ତେନାହ ‘‘ଅତ୍ତନୋ ୱା’’ତିଆଦି।

‘‘ନେଲଙ୍ଗୋତି ଖୋ, ଭନ୍ତେ, ସୀଲାନମେତଂ ଅଧିୱଚନ’’ନ୍ତି ସୁତ୍ତେ (ସଂ। ନି। ୪।୩୪୭) ଆଗତତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଏତ୍ଥ ୱୁତ୍ତସୀଲଂ ୱିୟା’’ତି। ପୂରେତି ଗୁଣାନଂ ପାରିପୂରିୟଂ। ସୁକୁମାରାତି ଅଫରୁସତାୟ ମୁଦୁକା କୋମଲା। ପୁରସ୍ସାତି ଏତ୍ଥ ପୁର-ସଦ୍ଦୋ ତନ୍ନିୱାସିୱାଚକୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ ‘‘ଗାମୋ ଆଗତୋ’’ତିଆଦୀସୁ ୱିୟ। ତେନାହ ‘‘ନଗରୱାସୀନ’’ନ୍ତି। ମନଂ ଅପ୍ପାୟତି ୱଡ୍ଢେତୀତି ମନାପା। ତେନାହ ‘‘ଚିତ୍ତୱୁଦ୍ଧିକରା’’ତି।

ଗୂଥଭାଣୀସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯। ଅନ୍ଧସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୯। ନୱମେ ଅନ୍ଧୋତିଆଦୀସୁ ପାଠଇପଦେସୁ ପଠମୋ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକଭୋଗସଂହରଣପଞ୍ଞାଚକ୍ଖୁନୋ ଚ ସମ୍ପରାୟିକତ୍ଥସାଧନପଞ୍ଞାଚକ୍ଖୁନୋ ଚ ଅଭାୱା ‘‘ଅନ୍ଧୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି ଦୁତିୟୋପି, ତତିୟୋ ପନ ଦ୍ୱିନ୍ନମ୍ପି ଭାୱା ‘‘ଦ୍ୱିଚକ୍ଖୂ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ପଞ୍ଞାଚକ୍ଖୂତି ଆୟକୋସଲ୍ଲଭୂତା ପଞ୍ଞାଚକ୍ଖୁ। ତେନାହ ‘‘ଫାତିଂ କରେୟ୍ୟା’’ତି। ଅଧମୁତ୍ତମେତି ଅଧମେ ଚେୱ ଉତ୍ତମେ ଚ। ପଟିପକ୍ଖୱସେନାତି ପଟିପକ୍ଖସ୍ସ ଅହିତାୱସେନ। ସୁକ୍କସପ୍ପଟିଭାଗାତି ସୁକ୍କଧମ୍ମେହି ପହାୟକେହି ସପ୍ପଟିଭାଗାତି ଜାନେୟ୍ୟ। କଣ୍ହସପ୍ପଟିଭାଗାତି କଣ୍ହଧମ୍ମେହି ପହାତବ୍ବେହି ସପ୍ପଟିଭାଗାତି ଜାନେୟ୍ୟ।

ତଥାଜାତିକାତି ୟାଦିସେହି ସପୁତ୍ତଦାରପରିଜନସଞ୍ଜାତିମିତ୍ତବନ୍ଧୱଗ୍ଗଂ ଅତ୍ତାନଂ ସୁଖେତି ପୀଣେତି, ତାଦିସା ଭୋଗାପି ନ ସନ୍ତି। ପୁଞ୍ଞାନି ଚ ନ କରୋତୀତି ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣକପଣଦ୍ଧିକୟାଚକାନଂ ସନ୍ତପ୍ପନୱସେନ ପୁଞ୍ଞାନି ନ କରୋତି। ଉଭୟତ୍ଥାତି ଉଭୟସ୍ମିଂ ଲୋକେ, ଉଭୟସ୍ମିଂ ୱା ଅତ୍ଥେତି ୱିଗ୍ଗହୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଇଧଲୋକେ’’ତିଆଦିମାହ। ଉଭୟେନାତି ୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ୟୋଜେତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘କଥ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ୟସ୍ମିଂ ଠାନେତି ୟସ୍ମିଂୟେୱ ଠାନେ। ନ ସୋଚତୀତି ସୋକହେତୂନଂ ତତ୍ଥ ଅଭାୱତୋ ନ ସୋଚତି।

ଅନ୍ଧସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦। ଅୱକୁଜ୍ଜସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୩୦। ଦସମେ ଅୱକୁଜ୍ଜପଞ୍ଞୋତି ନିକ୍କୁଜ୍ଜପଞ୍ଞୋ। ତେନାହ ''ଅଧୋମୁଖପଞ୍ଞୋ''ତି। ପୁବ୍ବପଟ୍ଠପନାତି ପଠମାରମ୍ଭୋ। ସନ୍ନିଟ୍ଠାନନ୍ତି କଥାପରିୟୋସାନଂ। ଅପ୍ପନାତି ଦେସନାୟ ନିଟ୍ଠାପନଂ। ଅନେକେ ୱା ଅନୁସନ୍ଧିୟୋତି ୟୋଜେତବ୍ବଂ। ସମାଧି ୱାତିଆଦୀସୁ ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମା ପରମତ୍ଥତୋ ସାସନନ୍ତି ତଦତ୍ଥୋପାଦକସମାଧି ତସ୍ସ ଆଦୀତି ୱୁତ୍ତୋ, ତଦାସନ୍ନତ୍ତା ୱିପସ୍ସନା, ତସ୍ସ ମୂଲଭାୱେନ ଏକଦେସତ୍ତା ମଗ୍ଗୋ।

ସାସନସ୍ସ ପାରିପୂରିସୁଦ୍ଧିୟୋ ନାମ ସତ୍ଥାରା ଦେସିତନିୟାମେନେୱ ସିଦ୍ଧା, ତା ପନେତ୍ଥ କଥେନ୍ତସ୍ସ ୱସେନ ଗହେତବ୍ବାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଅନୂନଂ କତ୍ୱା ଦେସେନ୍ତୀ''ତି, ''ନିଗ୍ଗଣ୍ଠିଂ କତ୍ୱା ଦେସେନ୍ତୀ''ତି ଚ ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ନିଜ୍ଜଟନ୍ତି ନିଗ୍ଗୁମ୍ବଂ ଅନାକୁଲଂ। ନିଗ୍ଗଣ୍ଠିନ୍ତି ଗଣ୍ଠିଟ୍ଠାନରହିତଂ ସୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟଂ କତ୍ୱା।

ଆକିଣ୍ଣାନୀତି ଆକିରିତ୍ୱା ସଂକିରିତ୍ୱା ଠପିତାନୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ''ପକ୍ଖିତ୍ତାନୀ''ତି। ଉଚ୍ଛଙ୍ଗୋ ୱିୟ ଉଚ୍ଛଙ୍ଗପଞ୍ଞୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋତି ଉଚ୍ଛଙ୍ଗସଦିସପଞ୍ଞତାୟ ଉଚ୍ଛଙ୍ଗପଞ୍ଞୋ। ଏୱଂ ପଞ୍ଞା ୱିୟ ପୁଗ୍ଗଲୋପି ଉଚ୍ଛଙ୍ଗୋ ୱିୟ ହୋତି, ତସ୍ମିଂ ଧମ୍ମାନଂ ଅଚିରଟ୍ଠାନତୋତି ଅଧିପ୍ପାୟେନ ୱୁତ୍ତଂ। ୟଥା ଚ ଉଚ୍ଛଙ୍ଗସଦିସା ପଞ୍ଞା, ଏୱଂ ନିକ୍କୁଜ୍ଜକୁମ୍ଭସଦିସା ପଞ୍ଞା ଏୱାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା।

ସଂୱିଦହନପଞ୍ଞାୟାତି ''ଏୱଂ କତେ ଇଦଂ ନାମ ଭୱିସ୍ସତୀ''ତି ଏୱଂ ତଂତଂଅତ୍ଥକିଚ୍ଚଂ ସଂୱିଧାତୁଂ ସମତ୍ଥତାୟ ୱିଚାରଣପଞ୍ଞାୟ ରହିତୋ। ସେୟ୍ୟୋତି ସେଟ୍ଠୋ ପାସଂସୋ। ପୁବ୍ବଭାଗପଟିପଦନ୍ତି ଚିତ୍ତୱିସୁଦ୍ଧିଆଦିକଂ ଅରିୟମଗ୍ଗସ୍ସ ଅଧିଗମାୟ ପୁବ୍ବଭାଗପଟିପତ୍ତିଂ।

ଅୱକୁଜ୍ଜସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ପୁଗ୍ଗଲୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪। ଦେୱଦୂତୱଗ୍ଗୋ

୧। ସବ୍ରହ୍ମକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୩୧। ଚତୁତ୍ଥସ୍ସ ପଠମେ ସବ୍ରହ୍ମକାନୀତି ସସେଟ୍ଠକାନି। ଯେସନ୍ତି ଯେସଂ କୁଲାନଂ। ପୁତ୍ତାନନ୍ତି ପୁତ୍ତେହି। ପୂଜିତସଦ୍ଦଯୋଗେନ ହି ଇଦଂ କରଣତ୍ଥେ ସାମିୱଚନଂ। ତେନାତି ଆହାରାଦିନା। ପଟିଜଗ୍ଗିତା ଗୋପିତାତି ଯଥାକାଲଂ ତସ୍ସ ତସ୍ସ ଦାତବ୍ବସ୍ସ ଦାନେନ ୱେଜ୍ଜାୱଜ୍ଜସ୍ସ ଚ କରଣେନ ପଟିଜଗ୍ଗିତା ଚେୱ ଉପ୍ପନ୍ନାନତ୍ଥପ୍ପହରଣେନ ଗୋପିତା ଚ ହୋନ୍ତି। ତେସନ୍ତି ମାତାପିତୂନଂ। ବ୍ରହ୍ମାଦିଭାୱସାଧନତ୍ଥନ୍ତି ତେସଂ ଗୁଣାନଂ ଅତ୍ଥିତାଯ ଲୋକେ ବ୍ରହ୍ମା ନାମ ୱୁଚ୍ଚତି, ଆଚରିଯୋ ନାମ ୱୁଚ୍ଚତି, ଆହୁନେଯ୍ୟୋ ନାମ ୱୁଚ୍ଚତି, ତେ ମାତାପିତୂନଂ ପୁତ୍ତକଂ ପଟିଲଭନ୍ତୀତି ଦସ୍ସନୱସେନ ନେସଂ ବ୍ରହ୍ମାଦିଭାୱସାଧନତ୍ଥଂ ''ବହୁକାରା''ତି, ୱତ୍ୱା ତଂ ତେସଂ ବହୁକାରତଂ ନାନାକାରତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଆପାଦକା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ମାତାପିତରୋ ହି ପୁତ୍ତାନଂ ଜୀୱିତସ୍ସ ଆପାଦକା, ସରୀରସ୍ସ ପୋସକା, ଆଚାରସମାଚାରାନଂ ସିକ୍ଖାପକା ସକଲସ୍ସପି ଇମସ୍ସ ଲୋକସ୍ସ ଦସ୍ସେତାରୋ। ତେନାହ ''ପୁତ୍ତାନଂ ହୀ''ତିଆଦି। ଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣଂ ତାୱ ତେ ଦସ୍ସେନ୍ତୁ, ଅନିଟ୍ଠାରମ୍ମଣଂ କଥନ୍ତି? ତମ୍ପି ଦସ୍ସେତବ୍ବମେୱ ୱଜ୍ଜନୀଯଭାୱଜାନାପନତ୍ଥଂ।

ଅୱିଜହିତା ହୋନ୍ତୀତି ତାସଂ ଭାୱନାଯ ବ୍ରହ୍ମାନଂ ବ୍ରହ୍ମଲୋକେ ଉପ୍ପନ୍ନତ୍ତା ଅୱିଜହିତା ହୋନ୍ତି ଭାୱନା। ଲୋଭନୀଯୱଯସ୍ମିଂ ପଠମଯୋବ୍ବନେ ଅତିୱିଯ ମୁଦୁଭାୱପ୍ପତ୍ତଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ସତୱିହତଗ୍ଗହଣଂ। ପାଟିଯେକ୍କନ୍ତି ୱିସୁଂ। ଇମିନା କାରଣେନାତି ଇମିନା ଯଥାୱୁତ୍ତେନ ପୁତ୍ତେସୁ ପୱତ୍ତିତେହି ଅତିକ୍କମେନ ମେତ୍ତାଦିସମୁପ୍ପତ୍ତିସଙ୍ଖାତେନ କାରଣେନ।

ଥରୁସିପ୍ପନ୍ତି ଅସିସତ୍ତିକୁନ୍ତକଲାପାଦିଆୟୁଧସିପ୍ପଂ। ମୁଦ୍ଦାଗଣନାତି ଅଙ୍ଗୁଲିସଂକୋଚନାଦିନା ହତ୍ଥମୁଦ୍ଦାଯ ଗଣନା। ଆଦିସଦ୍ଦେନ ପାଣାଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ। ପଚ୍ଛାଚରିଯା ନାମ ମାତାପିତୂନଂ ସନ୍ତିକେ ଉଗ୍ଗହିତଗହଟ୍ଠୱତ୍ତସ୍ସେୱ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଯଥାସକଂ ହତ୍ଥାଚରିଯାଦୀନଂ ସିପ୍ପଗ୍ଗାହାପନନ୍ତି କତ୍ୱା ସବ୍ବପଠମଂ ଆଚରିଯା ନାମାତି ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ଆନୀଯ ହୁତଂ ଆହୁତଂ। ପକାରେହି ହୁତଂ ପାହୁତଂ। ଅଭିସଙ୍ଖତନ୍ତି ତସ୍ସେୱ ୱେୱଚନଂ।

ନମୋ କରେଯ୍ୟାତି ସାଯଂ ପାତଂ ଉପଟ୍ଠାନଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ''ଇଦଂ ମଯ୍ହଂ ଉତ୍ତମପୁଞ୍ଞକ୍ଖେତ୍ତ''ନ୍ତି ନମକ୍କାରଂ କରେଯ୍ୟ। ତାଯ ନଂ ପାରିଚରିଯାଯାତି ଏତ୍ଥ ନନ୍ତି ନିପାତମତ୍ତଂ, ଯଥାୱୁତ୍ତପରିଚରଣେନାତି ଅତ୍ଥୋ । ଅଥ ୱା ପାରିଚରିଯାଯାତି ଭରଣକିଚ୍ଚକରଣକୁଲୱଂସପ୍ପତିଟ୍ଠାନାପନାଦିନା ପଞ୍ଚୱିଧୌପଟ୍ଠାନେନ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ –

''ପଞ୍ଚହି ଖୋ, ଗହପତିପୁତ୍ତ, ଠାନେହି ପୁତ୍ତେନ ପୁରତ୍ଥିମା ଦିସା ମାତାପିତରୋ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାତବ୍ବା – 'ଭତୋ ନେସଂ ଭରିସ୍ସାମି, କିଚ୍ଚଂ ନେସଂ କରିସ୍ସାମି, କୁଲୱଂସଂ ଠପେସ୍ସାମି, ଦାଯଜ୍ଜଂ ପଟିପଜ୍ଜାମି, ଅଥ ୱା ପନ ପେତାନଂ କାଲକତାନଂ ଦକ୍ଖିଣଂ ଅନୁପ୍ପଦସ୍ସାମୀ'ତି। ଇମେହି ଖୋ, ଗହପତିପୁତ୍ତ, ପଞ୍ଚହି ଠାନେହି ପୁତ୍ତେନ ପୁରତ୍ଥିମା ଦିସା ମାତାପିତରୋ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠିତା ପଞ୍ଚହି ଠାନେହି ପୁତ୍ତଂ ଅନୁକମ୍ପନ୍ତି, ପାପା ନିୱାରେନ୍ତି, କଲ୍ୟାଣେ ନିୱେସେନ୍ତି, ସିପ୍ପଂ ସିକ୍ଖାପେନ୍ତି, ପତିରୂପେନ ଦାରେନ ସଂଯୋଜେନ୍ତି, ସମଯେ ଦାଯଜ୍ଜଂ ନିଯ୍ୟାଦେନ୍ତୀ''ତି (ଦୀ। ନି। ୩।୨୬୭)।

ଅପିଚ ଯୋ ମାତାପିତରୋ ତୀସୁ ୱତ୍ଥୂସୁ ଅଭିପ୍ପସନ୍ନେ କତ୍ୱା ସୀଲେସୁ ୱା ପତିଟ୍ଠାପେତ୍ୱା ପବ୍ବଜ୍ଜାଯ ୱା ନିଯୋଜେତ୍ୱା ଉପଟ୍ଠହତି, ଅଯଂ ମାତାପିତୁପଟ୍ଠାକାନଂ ଅଗ୍ଗୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ସା ପନାଯଂ ପାରିଚରିଯା ପୁତ୍ତସ୍ସ ଉଭଯଲୋକହିତସୁଖାୱହାତି ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଇଧେୱ ନଂ ପସଂସନ୍ତି, ପେଚ୍ଚ ସଗ୍ଗେ ପମୋଦତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ପସଂସନ୍ତୀତି ''ଅଯଂ ପୁଗ୍ଗଲୋ ମତ୍ତେଯ୍ୟୋ ପେତ୍ତେଯ୍ୟୋ ସଗ୍ଗସଂୱତ୍ତନିଯଂ ପଟିପଦଂ ପୂରେତୀ''ତି ଇଧେୱ ନଂ ପସଂସନ୍ତି। ଆମୋଦତି ଆଦିତୋ ପଟ୍ଠାଯ ମୋଦପ୍ପତ୍ତିୟା। ପମୋଦତି ନାନପ୍ପକାରମୋଦସମ୍ପତ୍ତିୟା।

ସବ୍ରହ୍ମକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ଆନନ୍ଦସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୩୨। ଦୁତିଯେ ତଥାଜାତିକୋତି ତଥାସଭାୱୋ। ଚିତ୍ତେକଗ୍ଗତାଲାଭୋତି ଚିତ୍ତେକଗ୍ଗତାଯ ଅଧିଗମୋ। ରୂପମେୱ କିଲେସୁପ୍ପତ୍ତିୟା କାରଣଭାୱତୋ ରୂପନିମିତ୍ତଂ। ଏସ ନଯୋ ସେସେସୁପି। ସସ୍ସତାଦିନିମିତ୍ତନ୍ତି ସସ୍ସତୁଚ୍ଛେଦଭାୱନିମିତ୍ତଂ। ପୁଗ୍ଗଲନିମିତ୍ତନ୍ତି ପୁଗ୍ଗଲାଭିନିୱେସନନିମିତ୍ତଂ। ଧମ୍ମନିମିତ୍ତନ୍ତି ଧମ୍ମାରମ୍ମଣସଙ୍ଖାତଂ ନିମିତ୍ତଂ। ''ସିଯା ନୁ ଖୋ, ଭନ୍ତେ''ତି ଥେରେନ ପୁଟ୍ଠୋ ଭଗୱା ''ସିଯା''ତି ଅୱୋଚ ଲୋକୁତ୍ତରସମାଧିପ୍ପଟିଲାଭଂ ସନ୍ଧାଯ। ସୋ

ହି ନିବ୍ବାନଂ ସନ୍ତଂ ପଣୀତନ୍ତି ଚ ପସ୍ସତି। ତେନାହ ‘‘ଇଧାନନ୍ଦା’’ତିଆଦି।

ନିବ୍ବାନଂସନ୍ତନ୍ତି ସମାପତ୍ତିଂ ଅପ୍ପେତ୍ୱାତି ନିବ୍ବାନଂ ସନ୍ତନ୍ତି ଆଭୁଜିତ୍ୱା ଫଲସମାପତ୍ତିଂ ଅପ୍ପେତ୍ୱା । ଦିଓସମ୍ମୀତିଆଦିନା ଅସଙ୍ଖତାଯ ଧାତୁଯା ଅଚ୍ଚନ୍ତସନ୍ତପଣୀତାଦିଭାଓଂ ଦସ୍ସେତି। ଅଟ୍ଠଓିଧେତି ‘‘ସନ୍ତଂ ପଣୀତଂ ସବ୍ବସଙ୍ଖାରସମଥୋ ସବ୍ବୂପଧିପଟିନିସ୍ସଗ୍ଗୋ ତଣ୍ହାକ୍ଖଯୋ ଓିରାଗୋ ନିରୋଧୋ ନିବ୍ବାନ’’ନ୍ତି ଏଓଂ ଅଟ୍ଠଓିଧେ ଆଭୋଗସଞ୍ଚିତେ ସମନ୍ନାହାରେ। ନିଦ୍ଧାରଣେ ଚେତଂ ଭୁମ୍ମଂ। ଇମସ୍ମିଂ ଠାନେ…ପେ… ଲବ୍ଭନ୍ତେଓାତି ‘‘ଇଧାନନ୍ଦ, ଭିକ୍ଖୁନୋ ଏଓଂ ହୋତୀ’’ତି ଆଗତେ ଇମସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତପ୍ପଦେସେ ଏକୋପି ଆଭୋଗସମନ୍ନାହାରୋ ଚେପି ସବ୍ବେ ଅଟ୍ଠପି ଆଭୋଗସମନ୍ନାହାରା ଲବ୍ଭନ୍ତେଓ ସମନ୍ନାହରତଂ ଅତ୍ଥାଓହତ୍ତା।

ଞାଣେନ ଜାନିତ୍ୱାତି ଓିପସ୍ସନାଞାଣସହିତେନ ମଗ୍ଗଞାଣେନ ଜାନିତ୍ୱା। ପରାନି ଚ ଓପରାନି ଚ ଚକ୍ଖାଦୀନି ଆଯତନାନି। ସନ୍ତତାଯାତି ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିତାଯ। କାଯଦୁଚ୍ଚରିତାଦିଧୂମଓିରହିତୋତି କାଯଦୁଚ୍ଚରିତାଦି ଏଓ ସନ୍ତାପନଟ୍ଠେନ ଧୂମୋ, ତେନ ଓିରହିତୋ। ଅନୀଘୋତି ଅପାପୋ। ଜାତିଜରାଗହଣେନେଓ ବ୍ୟାଧିମରଣମ୍ପି ଗହିତମେଓାତି ତବ୍ଭାଓଭାଓତୋତି ଓୁତ୍ତଂ।

ଆନନ୍ଦସୁତ୍ତଓଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। ସାରିପୁତ୍ତସୁତ୍ତଓଣ୍ଣନା

୩୩। ତତିଯେ, ‘‘ସାରିପୁତ୍ତ, ମଯା ସଂଖିତ୍ତେନ ଦେସିତଂ ଧମ୍ମଂ ତାଦିସେନପି ନ ସୁକରଂ ଓିଞ୍ଞାତୁ’’ନ୍ତି ଇମିନା ଅଧିପ୍ପାଯେନେଓ ଓଦନ୍ତୋ ଥେରସ୍ସ ଞାଣଂ ସଚ୍ଚମତିକ୍କମଂ। ଅଞ୍ଞାତାରୋ ଚ ଦୁଲ୍ଲଭାତି ହି ଇମିନା ସାମଞ୍ଞଓଚନେନ ସାରିପୁତ୍ତତ୍ଥେରମ୍ପି ଅନ୍ତୋଗଧଂ କତ୍ୱା ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ତେନପି ଅତ୍ତନୋ ଦେସନାଯ ଦୁପ୍ପଟିଓିଦ୍ଧଭାଓଂ ଦସ୍ସେତି।

ସମ୍ମାତି ହେତୁନା କାରଣେନ। ତେନାହ ‘‘ଉପାଯେନା’’ତିଆଦି। ମାନାଭିସମଯାତି ମାନସ୍ସ ଦସ୍ସନାଭିସମଯା। ପହାନାଭିସମଯୋତି ଚ ଦସ୍ସନାଭିସମଯୋତି ଚ ପରିଞ୍ଞାଭିସମଯୋ ଓୁତ୍ତୋ। ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗୋ ହି ପରିଞ୍ଞାକିଚ୍ଚସିଦ୍ଧିଯା କିଚ୍ଚଓସେନ ମାନଂ ପସ୍ସତି, ଅସମ୍ମୋହପ୍ପଟିଓେଧଓସେନାତି ଓୁତ୍ତଂ ହୋତି, ଅଯମସ୍ସ ଦସ୍ସନାଭିସମଯୋ। ତେନ ଦିଟ୍ଠୋ ପନ ପହାନାଭିସମଯୋ ଚ। ଦସ୍ସନାଭିସମଯେନ ହି ପରିଞ୍ଞାଭିସମଯମେଓ ପହୀଯତି। ଦିଟ୍ଠଓିସେନ ଦିଟ୍ଠସତ୍ତାନଂ ଜୀଓିତଂ ଓିଯ ଅଯମସ୍ସ ପହାନାଭିସମଯୋ । ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ ପହାନାଭିସମଯସ୍ସ ଦସ୍ସନାଭିସମଯନାନନ୍ତରିଯକତ୍ତା ‘‘ପହାନାଭିସମଯେନ’’ଇଚ୍ଚେଓ ଓୁତ୍ତଂ। ପହାନାଭିସମଯେ ହି ଗହିତେ ଦସ୍ସନାଭିସମଯୋ ଗହିତୋଓ ହୋତି।

ଅନ୍ତମକାସିଦୁକ୍ଖସ୍ସାତି ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନ ମାନସ୍ସ ପହୀନତ୍ତା ଯେ ଇମେ ‘‘କାଯବନ୍ଧନସ୍ସ ଅନ୍ତୋ ଜୀରତି (ଚୂଳଓ। ୨୭୮), ହରିତନ୍ତଂ ଓା’’ତି (ମ। ନି। ୧।୩୦୪) ଏଓଂ ଓୁତ୍ତଅନ୍ତିମମରିଯାଦନ୍ତୋ ଚ ‘‘ଅନ୍ତମିଦଂ, ଭିକ୍ଖଓେ, ଜୀଓିକାନ’’ନ୍ତି (ସଂ। ନି। ୩।୮୦; ଇତିଓୁ। ୯୧) ଏଓଂ ଓୁତ୍ତଲାମକନ୍ତୋ ଚ ‘‘ସକ୍କାଯୋ ଏକୋ ଅନ୍ତୋ’’ତି (ସଂ। ନି। ୩।୧୦୩) ଏଓଂ ଓୁତ୍ତକୋଟ୍ଠାସନ୍ତୋ ଚ ‘‘ଏସେଓନ୍ତୋ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ସପଚ୍ଚଯସଙ୍ଖଯା’’ତି ଏଓଂ ଓୁତ୍ତକୋଟ୍ଠାସନ୍ତୋ ଚାତି ଚତ୍ତାରୋ ଅନ୍ତା, ତେସୁ ସବ୍ବସ୍ସେଓ ଓଟ୍ଟଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଅଦୁଂ ଚତୁତ୍ଥକୋଟିସଙ୍ଖାତଂ ଅନ୍ତମକାସି, ପରିଚ୍ଛେଦଂ ପରିଓଟୁମଂ ଅକାସି, ଅନ୍ତିମସମୁଦଯମତ୍ତାଓସେସଂ ଦୁକ୍ଖମକାସୀତି ଓୁତ୍ତଂ ହୋତି। ତେନାହ ‘‘ଓଟ୍ଟଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଅନ୍ତମକାସୀ’’ତି।

ନନୁ ଚ ‘‘ପହାନ’’ନ୍ତି ଇମସ୍ସ ନିଦ୍ଦେସେ ନିବ୍ବାନଂ ଆଗତଂ? ଇଧ ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିପ୍ପହାନସଙ୍ଖାତଂ ଅରହତ୍ତଫଲଂ ଓୁତ୍ତଂ, ତସ୍ମା ନିଦ୍ଦେସେନାଯଂ ଓଣ୍ଣନା ଓିରୁଜ୍ଝତୀତି ଆହ ‘‘ନିଦ୍ଦେସେ ପନା’’ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ତାନି ପଦାନି ଆଗତାନୀତି ତସ୍ମିଂ ନିଦ୍ଦେସେ ‘‘ପହାନଂ ଓୂପସମଂ ପଟିନିସ୍ସଗ୍ଗ’’ନ୍ତିଆଦୀନି (ଚୂଳନି। ୭୫ ଉଦଯମାଣଓପୁଚ୍ଛାନିଦ୍ଦେସୋ) ପଦାନି ଆଗତାନି।

ଧମ୍ମତକ୍କପୁରେଜଓନ୍ତି ଇମିନା ତସ୍ମିଂ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଓିମୋକ୍ଖେ ଠତ୍ୱା ଝାନଙ୍ଗାନି ଓିପସ୍ସିତ୍ୱା ଅଧିଗତଂ ଅରହତ୍ତଓିମୋକ୍ଖଂ ଓଦତି। ଅରହତ୍ତଓିମୋକ୍ଖସ୍ସ ହି ମଗ୍ଗସମ୍ପଯୁତ୍ତସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପସଙ୍ଖାତୋ ଧମ୍ମତକ୍କୋ ପୁରେଜଓୋ ହୋତି।

ସାରିପୁତ୍ତସୁତ୍ତଓଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪। ନିଦାନସୁତ୍ତଓଣ୍ଣନା

୩୪। ଚତୁତ୍ଥେ ପିଣ୍ଡକରଣତ୍ଥାଯାତି ଆଯୂହନୱସେନ ରାସିକରଣତ୍ଥାଯ। ଅଭିନ୍ନାନୀତି ଏକଦେସେନପି ଅଖଣ୍ଡିତାନି। ଭିନ୍ନକାଲତୋ ପଟ୍ଠାଯ ହି ବୀଜଂ ବୀଜକିଚ୍ଚାଯ ନ ଉପକପ୍ପତି। ଅପୂତୀନୀତି ଉଦକତେମନେନ ପୂତିଭାୱଂ ନ ଉପଗତାନି। ପୂତିବୀଜଞ୍ହି ବୀଜତ୍ଥାଯ ନ ଉପକପ୍ପତି। ତେନାହ "ପୂତିଭାୱେନ ଅବୀଜତ୍ତଂ ଅପ୍ପତ୍ତାନୀ"ତି। ନ ୱାତେନ ନ ଚ ଆତପେନ ହତାନୀତି ୱାତେନ ଚ ଆତପେନ ଚ ନ ହତାନି, ନିରୋଜତଂ ନ ପାପିତାନି। ନିରୋଜଞ୍ହି କସଟବୀଜଂ ବୀଜତ୍ଥାଯ ନ ଉପକପ୍ପତି। ସାରାଦାନୀତି ତଣ୍ଡୁଲସାରସ୍ସ ଆଦାନତୋ ସାରାଦାନି। ନିସ୍ସାରଞ୍ହି ବୀଜଂ ବୀଜତ୍ଥାଯ ନ ଉପକପ୍ପତି। ତେନାହ "ଗହିତସାରାନୀ"ତି, ପତିଟ୍ଠିତସାରାନୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସନ୍ନିଚଯଭାୱେନ ସୁଖଂ ସଯିତାନୀତି ଚତ୍ତାରୋ ମାସେ କୋଟ୍ଠପକ୍ଖିତ୍ତନିଯାମେନେୱ ସୁଖସଯିତାନି।

କମ୍ମୱିଭତ୍ତୀତି କମ୍ମୱିଭାଗୋ। ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମୋ ୱୁଚ୍ଚତି ପଚ୍ଚକ୍ଖଭୂତୋ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନୋ ଅତ୍ତଭାୱୋ, ତତ୍ଥ ୱେଦିତବ୍ବଫଲଂ କମ୍ମଂ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମୱେଦନୀଯଂ। ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଭୱତୋ ଅନନ୍ତରଂ ୱେଦିତବ୍ବଫଲଂ କମ୍ମଂ ଉପପଜ୍ଜୱେଦନୀଯଂ। ଅପରପରିଯାଯୱେଦନୀଯନ୍ତି ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମାନନ୍ତରଭୱତୋ ଅଞ୍ଞସ୍ମିଂ ଅତ୍ତଭାୱପରିଯାଯେ ଅତ୍ତଭାୱପରିୱତ୍ତେ ୱେଦିତବ୍ବଫଲଂ କମ୍ମଂ। ପଟିପକ୍ଖେହି ଅନଭିଭୂତତାଯ ପଚ୍ଚଯୱିସେସେନ ପଟିଲଦ୍ଧୱିସେସତାଯ ଚ ବଲୱଭାୱପ୍ପତ୍ତା ତାଦିସସ୍ସ ପୁବ୍ବାଭିସଙ୍ଖାରସ୍ସ ୱସେନ ସାତିସଯା ହୁତ୍ୱା ପୱତ୍ତା ପଠମଜୱନଚେତନା ତସ୍ମିଂଯେୱ ଅତ୍ତଭାୱେ ଫଲଦାଯିନୀ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମୱେଦନୀଯକମ୍ମଂ ନାମ। ସା ହି ୱୁତ୍ତାକାରେନ ବଲୱତୀ ଜୱନସନ୍ତାନେ ଗୁଣୱିସେସଯୁତ୍ତେସୁ ଉପକାରାନୁପକାରୱସପ୍ପୱତ୍ତିଯା ଆସେୱନାଲାଭେନ ଅପ୍ପୱିପାକତାଯ ଚ ପଠମଜୱନଚେତନା ଇତରଦ୍ୱଯଂ ୱିଯ ପୱତ୍ତସନ୍ତାନୁପରମାପେକ୍ଖଂ ଓକାସଲାଭାପେକ୍ଖଞ୍ଚ କମ୍ମଂ ନ ହୋତୀତି ଇଧେୱ ପୁପ୍ଫମତ୍ତଂ ୱିଯ ପୱତ୍ତିୱିପାକମତ୍ତଂ ଫଲଂ ଦେତି। ତଥା ଅସକ୍କୋନ୍ତନ୍ତି କମ୍ମସ୍ସ ୱିପାକଦାନଂ ନାମ ଉପଧିପ୍ପଯୋଗାଦିପଚ୍ଚଯନ୍ତରସମୱାଯେନେୱ ହୋତୀତି ତଦଭାୱତୋ ତସ୍ମିଂଯେୱ ଅତ୍ତଭାୱେ ୱିପାକଂ ଦାତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତଂ। ଅହୋସିକମ୍ମନ୍ତି ଅହୋସି ଏୱ କମ୍ମଂ, ନ ତସ୍ସ ୱିପାକୋ ଅହୋସି ଅତ୍ଥି ଭୱିସ୍ସତି ଚାତି ଏୱଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ କମ୍ମଂ।

ଅତ୍ଥସାଧିକାତି ଦାନାଦିପାଣାତିପାତାଦିଅତ୍ଥସ୍ସ ନିପ୍ଫାଦିକା। କା ପନ ସାତି ଆହ "ସତ୍ତମଜୱନଚେତନା"ତି। ସା ହି ସନ୍ନିଟ୍ଠାପକଚେତନା ୱୁତ୍ତନଯେନ ପଟିଲଦ୍ଧୱିସେସା ପୁରିମଜୱନଚେତନାହି ଲଦ୍ଧାସେୱନା ଚ ସମାନା ଅନନ୍ତରତ୍ତଭାୱେ ୱିପାକଦାଯିନୀ ଉପପଜ୍ଜୱେଦନୀଯକମ୍ମଂ ନାମ। ପୁରିମୌପମାଯଯେୱାତି ମିଗଲୁଦ୍ଦକୋପମାଯଯେୱ।

ସତି ସଂସାରପ୍ପୱତ୍ତିଯାତି ଇମିନା ଅସତି ସଂସାରପ୍ପୱତ୍ତିଯଂ ଅହୋସିକମ୍ମପକ୍ଖେ ତିଟ୍ଠତି ୱିପଚ୍ଚନୋକାସସ୍ସ ଅଭାୱତୋତି ଦୀପେତି। ଯଂ ଗରୁକନ୍ତି ଯଂ ଅକୁସଲଂ ମହାସାୱଜ୍ଜଂ, କୁସଲଞ୍ଚ ମହାନୁଭାୱଂ କମ୍ମଂ। କୁସଲଂ ୱା ହି ହୋତୁ ଅକୁସଲଂ ୱା, ଯଂ ଗରୁକଂ ମାତୁଘାତାଦିକମ୍ମଂ ୱା ମହଗ୍ଗତକମ୍ମଂ ୱା, ତଦେୱ ପଠମଂ ୱିପଚ୍ଚତି। ତେନାହ "କୁସଲାକୁସଲେସୁ ପନା"ତିଆଦି। ଯଂ ବହୁଲନ୍ତି ଯଂ ବହୁଲଂ ଅଭିଣ୍ହସୋ କତଂ ସମାସେୱିତଂ। ତେନାହ "କୁସଲାକୁସଲେସୁ ପନ ଯଂ ବହୁଲଂ ହୋତୀ"ତିଆଦି। ଯଦାସନ୍ନଂ ନାମ ମରଣକାଲେ ଅନୁସ୍ସରିତଂ କମ୍ମଂ, ଆସନ୍ନକାଲେ କତେ ପନ ୱତ୍ତବ୍ବମେୱ ନତ୍ଥୀତି ଆହ "ଯଂ ପନ କୁସଲାକୁସଲେସୁ ଆସନ୍ନମରଣେ"ତିଆଦି। ଅନୁସ୍ସରିତୁନ୍ତି ପରିବ୍ବତ୍ତଭାୱେନ ଅନୁସ୍ସରିତୁଂ।

ତେସଂ ଅଭାୱେତି ତେସଂ ଯଂଗରୁକାଦୀନଂ ତିଣ୍ଣଂ କମ୍ମାନଂ ଅଭାୱେ। ଯତ୍ଥ କତ୍ଥଚି ୱିପାକଂ ଦେତୀତି ପଟିସନ୍ଧିଜନକୱସେନ ୱିପାକଂ ଦେତି। ପଟିସନ୍ଧିଜନକୱସେନ ହି ଗରୁକାଦିକମ୍ମଚତୁକ୍କଂ ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଗରୁକଂ ସବ୍ବପଠମଂ ୱିପଚ୍ଚତି, ଗରୁକେ ଅସତି ବହୁଲୀକତଂ, ତସ୍ମିଂ ଅସତି ଯଦାସନ୍ନଂ , ତସ୍ମିଂ ଅସତି "କଟତ୍ତା ୱା ପନା"ତି ୱୁତ୍ତଂ ପୁରିମଜାତୀସୁ କତକମ୍ମଂ ୱିପଚ୍ଚତି। ବହୁଲାସନ୍ନପୁବ୍ବକତେସୁ ଚ ବଲାବଲଂ ଜାନିତବ୍ବଂ। ପାପତୋ ପାପନ୍ତରଂ କଲ୍ୟାଣଞ୍ଚ, କଲ୍ୟାଣତୋ କଲ୍ୟାଣନ୍ତରଂ ପାପଞ୍ଚ ବହୁଲୀକତଂ। ତତୋ ମହତୋୱ ପୁବ୍ବକତାଦି ଅପ୍ପଞ୍ଚ ବହୁଲାନୁସ୍ସରଣେନ ୱିପ୍ପଟିସାରାଦିଜନନତୋ, ପଟିପକ୍ଖସ୍ସ ଅପରିପୁଣ୍ଣତାଯ ଆରଦ୍ଧୱିପାକସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ କମ୍ମସେସସ୍ସ ୱା ଅପରପରିଯାଯୱେଦନୀଯସ୍ସ ଅପରିକ୍ଖୀଣତାଯ ସନ୍ତତିଯା ପରିଣାମୱିସେସତୋତି ତେହି ତେହି କାରଣେହି ଆଯୂହିତଫଲଂ ପଠମଂ ୱିପଚ୍ଚତି। ମହାନାରଦକସ୍ସପଜାତକେ (ଜା। ୨।୨୨।୧୧୫୩ ଆଦଯୋ) ୱିଦେହରଞ୍ଞୋ ସେନାପତି ଅଲାତୋ, ବୀଜକୋ ଦାସୋ, ରାଜକଞ୍ଞା ରୁଚା ଚ ଏତ୍ଥ ନିଦସ୍ସନଂ। ତଥା ହି ୱୁତ୍ତଂ ଭଗୱତା –

"ତତ୍ରାନନ୍ଦ, ଯ୍ୱାଯଂ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଇଧ ପାଣାତିପାତୀ…ପେ… ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠି। କାଯସ୍ସ ଭେଦା ପରଂ ମରଣା ଅପାଯଂ ଦୁଗ୍ଗତିଂ ୱିନିପାତଂ ନିରଯଂ ଉପପଜ୍ଜତି, ପୁବ୍ବେ ୱାସ୍ସ ତଂ କତଂ ହୋତି ପାପକମ୍ମଂ ଦୁକ୍ଖୱେଦନୀଯଂ, ପଚ୍ଛା ୱାସ୍ସ ତଂ କତଂ ହୋତି ପାପକମ୍ମଂ ଦୁକ୍ଖୱେଦନୀଯଂ, ମରଣକାଲେ ୱାସ୍ସ ହୋତି ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠି ସମତ୍ତା ସମାଦିନ୍ନା, ତେନ ସୋ କାଯସ୍ସ ଭେଦା ପରଂ ମରଣା ଅପାଯଂ ଦୁଗ୍ଗତିଂ ୱିନିପାତଂ ନିରଯଂ ଉପପଜ୍ଜତୀ"ତି –

ଆଦି । ସବ୍ବଂ ମହାକମ୍ମୱିଭଙ୍ଗସୁତ୍ତଂ (ମ। ନି। ୩।୩୦୩) ୱିତ୍ଥାରେତବ୍ବଂ। କିଂ ବହୁନା। ଯଂ ତଂ ତଥାଗତସ୍ସ ମହାକମ୍ମୱିଭଙ୍ଗଞ୍ଞାଣଂ, ତସ୍ସେୱାଯଂ ୱିସଯୋ, ଯଦିଦଂ ତସ୍ସ ତସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ ତେନ ତେନ କାରଣେନ ପୁବ୍ବାପରୱିପାକତା ସମତ୍ଥୀଯତି।

ଇଦାନି ଜନକାଦିକମ୍ମଚତୁକ୍କଂ ୱିଭଜନ୍ତୋ ‘‘ଜନକଂ ନାମା’’ତିଆଦିମାହ। ପୱତ୍ତିଂ ନ ଜନେତୀତି ପୱତ୍ତିୱିପାକଂ ନ ଜନେତି। ପଠମନଯେ ଜନକକମ୍ମସ୍ସ ପଟିସନ୍ଧିୱିପାକମତ୍ତସ୍ସେୱ ୱୁତ୍ତତ୍ତା ତସ୍ସ ପୱତ୍ତିୱିପାକଦାଯକତ୍ତମ୍ପି ଅନୁଜାନନ୍ତୋ ‘‘ଅପରୋ ନଯୋ’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ପଟିସନ୍ଧିଦାନାଦିୱସେନ ୱିପାକସନ୍ତାନସ୍ସ ନିବ୍ବତ୍ତକଂ ଜନକଂ। ସୁଖଦୁକ୍ଖସନ୍ତାନସ୍ସ ନାମରୂପପ୍ପବନ୍ଧସ୍ସ ୱା ଚିରତରଂ ପୱତ୍ତିହେତୁଭୂତଂ ଉପତ୍ଥମ୍ଭକଂ। ତେନାହ ‘‘ସୁଖଦୁକ୍ଖଂ ଉପତ୍ଥମ୍ଭେତି, ଅଦ୍ଧାନଂ ପୱତ୍ତେତୀ’’ତି। ଉପପୀଳକଂ ସୁଖଦୁକ୍ଖପ୍ପବନ୍ଧେ ପୱତ୍ତମାନେ ସଣିକଂ ସଣିକଂ ହାପେତି। ତେନାହ ‘‘ସୁଖଦୁକ୍ଖଂ ପୀଳେତି ବାଧେତି, ଅଦ୍ଧାନଂ ପୱତ୍ତିତୁଂ ନ ଦେତୀ’’ତି।

ୱାତକାଳକୋ ମହଲ୍ଲକୋ ଚୋରେ ଘାତେତୁଂ ନ ସକ୍କୋତୀତି ସୋ କିର ମହଲ୍ଲକକାଲେ ଏକପ୍ପହାରେନ ସୀସଂ ଛିନ୍ଦିତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି, ଦ୍ୱେ ତଯୋ ୱାରେ ପହରନ୍ତୋ ମନୁସ୍ସେ କିଲମେତି, ତସ୍ମା ତେ ଏୱମାହଂସୁ। ଅନୁଲୋମିକଂ ଖନ୍ତିଂ ପଟିଲଭିତ୍ୱାତି ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗସ୍ସ ଓରତୋ ଅନୁଲୋମିକଂ ଖନ୍ତିଂ ଲଭିତ୍ୱା । ତରୁଣୱଚ୍ଛାଯ ଗାୱିଯା ମଦ୍ଦିତ୍ୱା ଜୀୱିତକ୍ଖଯଂ ପାପିତୋତି ଏକା କିର ଯକ୍ଖିନୀ ଧେନୁୱେସେନ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ଉରେ ପହରିତ୍ୱା ମାରେସି, ତଂ ସନ୍ଧାଯେତଂ ୱୁତ୍ତଂ। ନଗରେ ଭୱୋ ନାଗରିଯୋ।

ଘାତେତ୍ୱାତି ଉପଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା। କମ୍ମସ୍ସ ଉପଚ୍ଛିନ୍ଦନଂ ନାମ ତସ୍ସ ୱିପାକପ୍ପଟିବାହନମେୱାତି ଆହ ‘‘ତସ୍ସ ୱିପାକଂ ପଟିବାହିତ୍ୱା’’ତି। ତଞ୍ଚ ଅତ୍ତନୋ ୱିପାକୁପ୍ପତ୍ତିଯା ଓକାସକରଣନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଅତ୍ତନୋ ୱିପାକସ୍ସ ଓକାସଂ କରୋତୀ’’ତି। ୱିପଚ୍ଚନାଯ କତୋକାସଂ କମ୍ମଂ ୱିପକ୍କମେୱ ନାମ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ଏୱଂ ପନ କମ୍ମେନ କତେ ଓକାସେ ତଂ ୱିପାକଂ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ନାମ ୱୁଚ୍ଚତୀ’’ତି। ଉପପୀଳକଂ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ୱିପାକଂ ଉପଚ୍ଛିନ୍ଦତି, ନ ସଯଂ ଅତ୍ତନୋ ୱିପାକଂ ଦେତି। ଉପଘାତକଂ ପନ ଦୁବ୍ବଲକମ୍ମଂ ଉପଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ୱିପାକଂ ଉପ୍ପାଦେତୀତି ଅଯମେତେସଂ ୱିସେସୋ। କିଞ୍ଚି ବହ୍ୱାବାଧତାଦିପଚ୍ଚଯୂପସନ୍ନିପାତେନ ୱିପାକସ୍ସ ୱିବାଧକଂ ଉପପୀଳକଂ, ତଥା ୱିପାକସ୍ସେୱ ଉପଚ୍ଛେଦକଂ। ଉପଘାତକକମ୍ମଂ ପନ ଉପଘାତେତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ୱିପାକସ୍ସ ଓକାସକରଣେନ ୱିପଚ୍ଚନେ ସତି ଜନକମେୱ ସିଯା। ଜନକାଦିଭାୱୋ ନାମ ୱିପାକଂ ପତି ଇଚ୍ଛିତବ୍ବୋ, ନ କମ୍ମଂ ପତୀତି ୱିପାକସ୍ସେୱ ଉପଘାତକତା ଯୁତ୍ତା ୱିଯ ଦିସ୍ସତି, ୱୀମଂସିତବ୍ବଂ।

ଅପରୋ ନଯୋ – ଯସ୍ମିଂ କମ୍ମେ କତେ ପଟିସନ୍ଧିଯଂ ପୱତ୍ତେ ଚ ୱିପାକକଟତ୍ତାରୂପାନଂ ଉପ୍ପତ୍ତି ହୋତି, ତଂ ଜନକଂ। ଯସ୍ମିଂ ପନ କତେ ଅଞ୍ଞେନ ଜନିତସ୍ସ ଇଟ୍ଠସ୍ସ ୱା ଅନିଟ୍ଠସ୍ସ ୱା ଫଲସ୍ସ ୱିବାଧକୱିଚ୍ଛେଦକପଚ୍ଚଯାନୁପ୍ପତ୍ତିଯା ଉପବ୍ରୂହନପଚ୍ଚଯୁପ୍ପତ୍ତିଯା ଜନକସାମତ୍ଥିଯାନୁରୂପଂ ପରିସୁଦ୍ଧିଚିରତରପ୍ପବନ୍ଧା ହୋତି, ତଂ ଉପତ୍ଥମ୍ଭକଂ। ଜନକେନ ନିବ୍ବତ୍ତିତଂ କୁସଲଫଲଂ ୱା ଅକୁସଲଫଲଂ ୱା ଯେନ ପଚ୍ଚନୀକଭୂତେନ ରୋଗଧାତୁୱିସମତାଦିନିମିତ୍ତତାଯ ୱିବାଧଯତି, ତଂ ଉପପୀଳକଂ। ଯେନ ପନ କମ୍ମୁନା ଜନକସାମତ୍ଥିଯୱସେନ ଚିରତରପ୍ପବନ୍ଧାରହମ୍ପି ସମାନଂ ଫଲଂ ୱିଚ୍ଛେଦକପଚ୍ଚଯୁପ୍ପତ୍ତିଯା ଉପହଞ୍ଞତି ୱିଚ୍ଛିଜ୍ଜତି, ତଂ ଉପଘାତକନ୍ତି ଅଯମେତ୍ଥ ସାରୋ।

ତତ୍ଥ କେଚି ଦୁତିଯସ୍ସ କୁସଲଭାୱଂ ଇଚ୍ଛନ୍ତମାଗତସ୍ସ ଅପ୍ପାବାଧଦୀଘାଯୁକତାସଂୱତ୍ତନୱସେନ, ପଚ୍ଛିମାନଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଅକୁସଲଭାୱଂ ବହ୍ୱାବାଧଅପ୍ପାଯୁକତାସଂୱତ୍ତନୱସେନ ୱଣ୍ଣେନ୍ତି। ତଥା ଚ ୱୁତ୍ତଂ ମଜ୍ଝିମନିକାଯେ ଚୂଳକମ୍ମୱିଭଙ୍ଗସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯଂ (ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୩।୨୯୦) –

‘‘ଚତ୍ତାରି ହି କମ୍ମାନି – ଉପପୀଳକଂ, ଉପଚ୍ଛେଦକଂ, ଜନକଂ, ଉପତ୍ଥମ୍ଭକନ୍ତି। ବଲୱକମ୍ମେନ ହି ନିବ୍ବତ୍ତଂ ପୱତ୍ତେ ଉପପୀଳକଂ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ଅତ୍ଥତୋ ଏୱଂ ୱଦତି ନାମ ‘ସଚାହଂ ପଠମତରଂ ଜାନେଯ୍ୟଂ, ନ ତେ ଇଧ ନିବ୍ବତ୍ତିତୁଂ ଦଦେଯ୍ୟଂ, ଚତୂସୁଯେୱ ତଂ ଅପାଯେସୁ ନିବ୍ବତ୍ତାପେଯ୍ୟଂ। ହୋତୁ, ତ୍ୱଂ ଯତ୍ଥ କତ୍ଥଚି ନିବ୍ବତ୍ତ, ଅହଂ ଉପପୀଳକକମ୍ମଂ ନାମ ତଂ ପୀଳେତ୍ୱା ନିରୋଜଂ ନିଯୂସଂ କସଟଂ କରିସ୍ସାମୀ’ତି। ତତୋ ପଟ୍ଠାଯ ତଂ ତାଦିସଂ କରୋତି। କିଂ କରୋତି? ପରିସ୍ସଯଂ ଉପନେତି, ଭୋଗେ ୱିନାସେତି।

‘‘ତତ୍ଥ ଦାରକସ୍ସ ମାତୁକୁଚ୍ଛିଯଂ ନିବ୍ବତ୍ତକାଲତୋ ପଟ୍ଠାଯ ମାତୁ ଅସ୍ସାଦୋ ୱା ସୁଖଂ ୱା ନ ହୋତି, ମାତାପିତୂନଂ ପୀଳାୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଏୱଂ ପରିସ୍ସଯଂ ଉପନେତି। ଦାରକସ୍ସ ପନ ମାତୁକୁଚ୍ଛିମ୍ହି ନିବ୍ବତ୍ତକାଲତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଗେହେ ଭୋଗା ଉଦକଂ ପତ୍ୱା ଲୋଣଂ ୱିଯ ରାଜାଦୀନଂ ୱସେନ ନସ୍ସନ୍ତି, କୁମ୍ଭଦୋହନଧେନୁଯୋ ଖୀରଂ ନ ଦେନ୍ତି, ସୂରତା ଗୋଣା ଚଣ୍ଡା ହୋନ୍ତି, କାଣା ହୋନ୍ତି, ଖଞ୍ଜା ହୋନ୍ତି, ଗୋମଣ୍ଡଲେ ରୋଗୋ ପତତି, ଦାସାଦଯୋ ୱଚନଂ ନ କରୋନ୍ତି, ୱାପିତଂ ସସ୍ସଂ ନ ଜାଯତି, ଗେହଗତଂ ଗେହେ, ଅରଞ୍ଞଗତଂ ଅରଞ୍ଞେ ନସ୍ସତି, ଅନୁପୁବ୍ବେନ ଘାସଚ୍ଛାଦନମତ୍ତଂ ଦୁଲ୍ଲଭଂ ହୋତି, ଗବ୍ଭପରିହାରୋ ନ ହୋତି, ୱିଜାତକାଲେ ମାତୁ ଥଞ୍ଞଂ ଛିଜ୍ଜତି, ଦାରକୋ ପରିହାରଂ ଅଲଭନ୍ତୋ ପୀଳିତୋ ନିରୋଜୋ ନିଯୂସୋ କସଟୋ ହୋତି। ଇଦଂ ଉପପୀଳକକମ୍ମଂ ନାମ।

‘‘ଦୀଘାଯୁକକମ୍ମେନ ପନ ନିବ୍ବତ୍ତସ୍ସ ଉପଚ୍ଛେଦକକମ୍ମଂ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ଆଯୁଂ ଛିନ୍ଦତି। ଯଥା ହି ପୁରିସୋ ଅଟ୍ଠୁସଭଗମନଂ କତ୍ୱା ସରଂ ଖିପେଯ୍ୟ, ତମଞ୍ଞୋ ଧନୁତୋ ମୁତ୍ତମତ୍ତଂ ମୁଗ୍ଗରେନ ପହରିତ୍ୱା ତତ୍ଥେୱ ପାତେଯ୍ୟ, ଏୱଂ ଦୀଘାଯୁକକମ୍ମେନ ନିବ୍ବତ୍ତସ୍ସ ଉପଚ୍ଛେଦକକମ୍ମଂ ଆଯୁଂ ଛିନ୍ଦତି। କିଂ କରୋତି?

ଚୋରାନଂ ଅଟୱିଂ ପୱେସେତି, ୱାଠଅମଛୋଦକଂ ଓତାରେତି, ଅଞ୍ଞତରଂ ୱା ପନ ସପରିସ୍ସଯଠାନଂ ଉପନେତି। ଇଦଂ ଉପଚ୍ଛେଦକକମ୍ମଂ ନାମ। ‘ଉପଘାତକ’ନ୍ତିପି ଏତସ୍ସେୱ ନାମଂ। ପଟିସନ୍ଧିନିଵତ୍ତକଂ ପନ କମ୍ମଂ ଜନକକମ୍ମଂ ନାମ। ଅପ୍ପଭୋଗକୁଲାଦୀସୁ ନିଵତ୍ତସ୍ସ ଭୋଗସମ୍ପଦାଦିକରଣେନ ଉପତ୍ଥମ୍ଭକକମ୍ମଂ ଉପତ୍ଥମ୍ଭକକମ୍ମଂ ନାମ।

‘‘ପରିଭକଦ୍ମେନପି ନିଵଂ ଏତଂ ପୱତ୍ତେ ପାଣାତିପାତାଦିୱିରତିକମ୍ମଂ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ଅହତୋ ଏୱଂ ୱଦତି ନାମ ‘ସଚାହଂ ପଠମତରଂ ଜାନେୟ୍ୟଂ, ନ ତେ ଇଧ ନିଵତ୍ତିତୁଂ ଦଦେୟ୍ୟଂ, ଦେୱଲୋକେୟେୱ ତଂ ନିଵତ୍ତାପେୟ୍ୟଂ, ହୋତୁ, ତ୍ୱଂ ଯତ୍ଥ କତ୍ଥଚି ନିଵତ୍ତ, ଅହଂ ଉପତ୍ଥମ୍ଭକକମ୍ମଂ ନାମ ଉପତ୍ଥମ୍ଭଂ ତେ କରିସ୍ସାମୀ’ତି ଉପତ୍ଥମ୍ଭଂ କରୋତି। କିଂ କରୋତି? ପରିସ୍ସଯଂ ନାସେତି, ଭୋଗେ ଉପ୍ପାଦେତି।

‘‘ତତ୍ଥ ଦାରକସ୍ସ ମାତୁକୁଚ୍ଛିଯଂ ନିଵତ୍ତକାଲତୋ ପଟ୍ଠାଯ ମାତାପିତୂନଂ ସୁଖମେୱ ସାତମେୱ ହୋତି। ଯେପି ପକତିଯା ମନୁସ୍ସାମନୁସ୍ସପରିସ୍ସଯା ହୋନ୍ତି, ତେ ସବ୍ବେ ଅପଗଚ୍ଛନ୍ତି । ଏୱଂ ପରିସ୍ସଯଂ ନାସେତି। ଦାରକସ୍ସ ପନ ମାତୁକୁଚ୍ଛିମ୍ହି ନିଵତ୍ତକାଲତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଗେହେ ଭୋଗାନଂ ପମାଣଂ ନ ହୋତି, ନିଧିକୁମ୍ଭିଯୋ ପୁରତୋପି ପଚ୍ଛତୋପି ଗେହଂ ପରିୱଟ୍ଟମାନା ପୱିସନ୍ତି। ମାତାପିତରୋ ପରେହି ଠପିତଧନସ୍ସପି ସମ୍ମୁଖୀଭାୱଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ଧେନୁଯୋ ବହୁଖୀରା ହୋନ୍ତି, ଗୋଣା ସୁଖସୀଲା ହୋନ୍ତି, ୱପ୍ପଟ୍ଠାନେ ସସ୍ସାନି ସମ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ୱଡ୍ଢିଯା ୱା ସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ, ତାୱକାଲିକଂ ୱା ଦିନ୍ନଂ ଧନଂ ଅଚୋଦିତା ସଯମେୱ ଆହରିତ୍ୱା ଦେନ୍ତି, ଦାସାଦଯୋ ସୁବ୍ବଚା ହୋନ୍ତି, କମ୍ମନ୍ତା ନ ପରିହାଯନ୍ତି, ଦାରକୋ ଗବ୍ଭତୋ ପଟ୍ଠାଯ ପରିହାରଂ ଲଭତି, କୋମାରିକୱେଜ୍ଜା ସନ୍ନିହିତାୱ ହୋନ୍ତି। ଗହପତିକୁଲେ ଜାତୋ ସେଟ୍ଠିଟ୍ଠାନଂ, ଅମଚ୍ଚକୁଲାଦୀସୁ ଜାତୋ ସେନାପତିଟ୍ଠାନାଦୀନି ଲଭତି। ଏୱଂ ଭୋଗେ ଉପ୍ପାଦେତି। ସୋ ଅପରିସ୍ସଯୋ ସଭୋଗୋ ଚିରଂ ଜୀୱତି। ଇଦଂ ଉପତ୍ଥମ୍ଭକକମ୍ମଂ ନାମ। ଇମେସୁ ଚତୂସୁ ପୁରିମାନି ଦ୍ୱେ ଅକୁସଲାନେୱ, ଜନକଂ କୁସଲମ୍ପି ଅକୁସଲମ୍ପି, ଉପତ୍ଥମ୍ଭକଂ କୁସଲମେୱା’’ତି।

ଏତ୍ଥ ୱିବାଧୂପଘାତା ନାମ କୁସଲୱିପାକମ୍ହି ନ ଯୁଜ୍ଜନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯେନ ‘‘ଦ୍ୱେ ଅକୁସଲାନେୱା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଦେୱଦତ୍ତାଦୀନଂ ପନ ନାଗାଦୀନଂ ଇତୋ ଅନୁପ୍ପଦିନ୍ନଯାପନକପେତାନଞ୍ଚ ନରକାଦୀସୁ ଅକୁସଲୱିପାକୂପତ୍ଥମ୍ଭନୂପପୀଳଅନୁପଘାତକାନି ସନ୍ତୀତି ଚତୁନ୍ନମ୍ପି କୁସଲାକୁସଲଭାୱୋ ନ ୱିରୁଜ୍ଝତି। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ଯା ବହୂସୁ ଆନନ୍ତରିଯେସୁ କତେସୁ ଏକେନ ଗହିତପ୍ପଟିସନ୍ଧିକସ୍ସ ଇତରେସଂ ତସ୍ସ ଅନୁବଲପ୍ପଦାଯିତା ୱୁତ୍ତା, ସାପି ସମତ୍ଥିତା ହୋତି।

ସୁତ୍ତନ୍ତପରିଯାଯେନ ଏକାଦସ କମ୍ମାନି ୱିଭଜିତ୍ୱା ଇଦାନି ଅଭିଧମ୍ମପରିଯାପନ୍ନଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଅତ୍ଥେକଚ୍ଚାନି ପାପକାନି କମ୍ମସମାଦାନାନୀ’’ତିଆଦିନା ୱିଭଙ୍ଗପାଠଇଂ (ୱିଭ। ୮୧୦) ଦସ୍ସେତି। ତତ୍ଥ ଗତିସମ୍ପତ୍ତିପଟିବାଠହାନୀତି ଗତିସମ୍ପତ୍ତିଯା ପଟିବାହିତାନି ନିୱାରିତାନି ପଟିସେଧିତାନି। ସେସପଦେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ତତ୍ଥ ଚ ଗତିସମ୍ପତ୍ତୀତି ସମ୍ପନ୍ନଗତି ଦେୱଲୋକୋ ଚ ମନୁସ୍ସଲୋକୋ ଚ। ଗତିୱିପତ୍ତୀତି ୱିପନ୍ନଗତି ଚତ୍ତାରୋ ଅପାଯା। ଉପଧିସମ୍ପତ୍ତୀତି ଅତ୍ତଭାୱସମିଦ୍ଧି। ଉପଧିୱିପତ୍ତୀତି ହୀନଅତ୍ତଭାୱତା। କାଲସମ୍ପତ୍ତୀତି ସୁରାଜସୁମନୁସ୍ସକାଲସଙ୍ଖାତୋ ସମ୍ପନ୍ନକାଲୋ। କାଲୱିପତ୍ତୀତି ଦୁରାଜଦୁମ୍ମନୁସ୍ସକାଲସଙ୍ଖାତୋ ୱିପନ୍ନକାଲୋ। ପଯୋଗସମ୍ପତ୍ତୀତି ସମ୍ମାପଯୋଗୋ। ପଯୋଗୱିପତ୍ତୀତି ମିଚ୍ଛାପଯୋଗୋ।

ଇଦାନି ଯଥାୱୁତ୍ତପାଠଇଯା ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ତତ୍ଥା’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଅନିଟ୍ଠାରମ୍ମଣାନୁଭୱନାରହେ କମ୍ମେ ୱିଜ୍ଜମାନେୟେୱାତି ଇମିନା ଅନିଟ୍ଠାରମ୍ମଣାନୁଭୱନନିମିତ୍ତକସ୍ସ ପାପକମ୍ମସ୍ସ ସବ୍ଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି। ତଂ କମ୍ମନ୍ତି ତଂ ପାପକଂ କମ୍ମଂ। ଏକଚ୍ଚସ୍ସ ହି ଅନିଟ୍ଠାରମ୍ମଣାନୁଭୱନନିମିତ୍ତଂ ବହୁପାପକମ୍ମଂ ୱିଜ୍ଜମାନମ୍ପି ଗତିୱିପତ୍ତିଯଂ ଠିତସ୍ସେୱ ୱିପଚ୍ଚତି। ଯଦି ପନ ସୋ ଏକେନ କଲ୍ୟାଣକମ୍ମେନ ଗତିସମ୍ପତ୍ତିଯଂ ଦେୱେସୁ ୱା ମନୁସ୍ସେସୁ ୱା ନିଵତ୍ତେୟ୍ୟ, ତାଦିସେ ଠାନେ ଅକୁସଲସ୍ସ ୱାରୋ ନତ୍ଥି, ଏକନ୍ତଂ କୁସଲସ୍ସେୱାତି ତଂ କମ୍ମଂ ଗତିସମ୍ପତ୍ତିପଟିବାଠହଂ ନ ୱିପଚ୍ଚତି। ପଟିବାହିତଂ ହୁତ୍ୱାତି ବାଧିତଂ ହୁତ୍ୱା। ଅତ୍ତଭାୱସମିଦ୍ଧିଯନ୍ତି ସରୀରସମ୍ପତ୍ତିଯଂ। କିଲିଟ୍ଠକମ୍ମସ୍ସାତି ହତ୍ଥିମେଣ୍ଡଅସ୍ସବନ୍ଧକଗୋପାଲକାଦିକମ୍ମସ୍ସ। ପଲାଯିତବ୍ବଯୁତ୍ତକାଲେତି ହତ୍ଥିଆଦିପଚ୍ଚତ୍ଥିକସମାଗମକାଲେ। ଲଞ୍ଚଂ ଦେତୀତି ଏୱଂ ମେ ବାଧତଂ ପରେସଂ ୱସେ ନ ହୋତୀତି ଦେତି। ଚୋରିକଯୁତ୍ତକାଲେତି ପକ୍ଖବଲାଦୀନଂ ଲବ୍ଭମାନକାଲେ। ଅନ୍ତରକପ୍ପେତି ପରିଯୋସାନପ୍ପତ୍ତେ ଅନ୍ତରକପ୍ପେ।

ଅଭିଧମ୍ମନଯେନ ସୋଠଅସ କମ୍ମାନି ୱିଭଜିତ୍ୱା ପଟିସମ୍ଭିଦାମଗ୍ଗପରିଯାଯେନ (ପଟି। ମ। ୧।୨୩୪-୨୩୫) ଦ୍ୱାଦସ କମ୍ମାନି ୱିଭଜିତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅପରାନିପୀ’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଅତୀତଭୱେସୁ କତସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ ଅତୀତଭୱେସୁୟେୱ ୱିପକ୍କୱିପାକଂ ଗହେତ୍ୱା ‘‘ଅହୋସି କମ୍ମଂ ଅହୋସି କମ୍ମୱିପାକୋ’’ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ ‘‘ଯଂ କମ୍ମଂ ଅତୀତେ ଆଯୂହିତ’’ନ୍ତିଆଦି। ୱିପାକୱାରନ୍ତି ୱିପଚ୍ଚନାୱସରଂ ୱିପାକୱାରଂ। ‘‘ୱିପାକୱାରଂ ଲଭତୀ’’ତି ଇମିନା ୱୁତ୍ତମେୱତ୍ଥଂ ‘‘ପଟିସନ୍ଧିଂ ଜନେସୀ’’ତିଆଦିନା ୱିଭାୱେତି। ତତ୍ଥ ପଟିସନ୍ଧିଂ ଜନେସୀତି ଇମିନା ଚ ପଟିସନ୍ଧିଦାଯକସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ ପୱତ୍ତିୱିପାକଦାଯିତାପି ୱୁତ୍ତା ହୋତି। ପୱତ୍ତିୱିପାକସ୍ସେୱ ପନ ଦାଯକଂ ରୂପଜନକସୀସେନ ୱଦତି। ତସ୍ସେୱ ଅତୀତସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମୱେଦନୀଯସ୍ସ ଉପପଜ୍ଜୱେଦନୀଯସ୍ସ ଚ ପଚ୍ଚଯୱେକଲ୍ଲେନ ଅତୀତଭୱେସୁୟେୱ ଅୱିପକ୍କୱିପାକଞ୍ଚ, ଅତୀତେୟେୱ ପରିନିବ୍ବୁତସ୍ସ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମୱେଦନୀଯୋପପଜ୍ଜୱେଦନୀଯଅପରପରିଯାଯୱେଦନୀଯସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ ଅୱିପକ୍କୱିପାକଞ୍ଚ ଗହେତ୍ୱା ‘‘ଅହୋସି କମ୍ମଂ ନାହୋସି

କମ୍ମୱିପାକୋ’’ତିପି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ ‘‘ଯଂ ପନ ୱିପାକୱାରଂ ନ ଲଭୀ’’ତିଆଦି।

ଅତୀତସ୍ସେୱ କମ୍ମସ୍ସ ଅୱିପକ୍କୱିପାକସ୍ସ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଭୱେ ପଚ୍ଚଯସମ୍ପତ୍ତିଯା ୱିପଚ୍ଚମାନଂ ୱିପାକଂ ଗହେତ୍ୱା ‘‘ଅହୋସି କମ୍ମଂ ଅତ୍ଥି କମ୍ମୱିପାକୋ’’ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ ‘‘ଯଂ ପନ ଅତୀତେ ଆଯୂହିତ’’ନ୍ତିଆଦିମାହ। ଅତୀତସ୍ସେୱ କମ୍ମସ୍ସ ଅତିକ୍କନ୍ତୱିପାକକାଲସ୍ସ ଚ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଭୱେ ପରିନିବ୍ବାଯନ୍ତସ୍ସ ଚ ଅୱିପଚ୍ଚମାନୱିପାକଂ ଗହେତ୍ୱା ‘‘ଅହୋସି କମ୍ମଂ ନତ୍ଥି କମ୍ମୱିପାକୋ’’ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ ‘‘ଅଲଦ୍ଧୱିପାକୱାର’’ନ୍ତିଆଦି। ଅତୀତସ୍ସେୱ କମ୍ମସ୍ସ ୱିପାକାରହସ୍ସ ଅୱିପକ୍କୱିପାକସ୍ସ ଅନାଗତଭୱେ ପଚ୍ଚଯସମ୍ପତ୍ତିଯା ୱିପଚ୍ଚିତବ୍ବଂ ୱିପାକଂ ଗହେତ୍ୱା ‘‘ଅହୋସି କମ୍ମଂ ଭୱିସ୍ସତି କମ୍ମୱିପାକୋ’’ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଯଂ ପନ ଅତୀତେ ଆଯୂହିତ’’ନ୍ତିଆଦିମାହ। ଅତୀତସ୍ସେୱ କମ୍ମସ୍ସ ଅତିକ୍କନ୍ତୱିପାକକାଲସ୍ସ ଚ ଅନାଗତଭୱେ ପରିନିବ୍ବାଯିତବ୍ବସ୍ସ ଅୱିପଚ୍ଚିତବ୍ବୱିପାକଞ୍ଚ ଗହେତ୍ୱା ‘‘ଅହୋସି କମ୍ମଂ ନ ଭୱିସ୍ସତି କମ୍ମୱିପାକୋ’’ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ ‘‘ଯଂ ଅନାଗତେ ୱିପାକୱାରଂ ନ ଲଭିସ୍ସତୀ’’ତିଆଦି। ଏୱଂ ତାୱ ଅତୀତକମ୍ମଂ ଅତୀତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାନାଗତୱିପାକାୱିପାକୱସେନ ଛଧା ଦସ୍ସିତଂ।

ଇଦାନି ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଭୱେ କତସ୍ସ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମୱେଦନୀଯସ୍ସ ଇଧେୱ ୱିପଚ୍ଚମାନଂ ୱିପାକଂ ଗହେତ୍ୱା ‘‘ଅତ୍ଥି କମ୍ମଂ ଅତ୍ଥି କମ୍ମୱିପାକୋ’’ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଯଂ ପନ ଏତରହି ଆଯୂହିତ’’ନ୍ତିଆଦିମାହ। ଯଂ ପନ ଏତରହି ୱିପାକୱାରଂ ନ ଲଭତୀତିଆଦିନା ତସ୍ସେୱ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୱେକଲ୍ଲେନ ଇଧ ଅୱିପଚ୍ଚମାନଞ୍ଚ ଦିଟ୍ଠେୱ ଧମ୍ମେ ପରିନିବ୍ବାଯନ୍ତସ୍ସ ଇଧ ଅୱିପଚ୍ଚମାନଞ୍ଚ ୱିପାକଂ ଗହେତ୍ୱା ‘‘ଅତ୍ଥି କମ୍ମଂ ନତ୍ଥି କମ୍ମୱିପାକୋ’’ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦସ୍ସେତି। ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନସ୍ସେୱ କମ୍ମସ୍ସ ଉପପଜ୍ଜୱେଦନୀଯସ୍ସ ଅପରପରିଯାଯୱେଦନୀଯସ୍ସ ଚ ଅନାଗତଭୱେ ୱିପଚ୍ଚିତବ୍ବୱିପାକଂ ଗହେତ୍ୱା ‘‘ଅତ୍ଥି କମ୍ମଂ ଭୱିସ୍ସତି କମ୍ମୱିପାକୋ’’ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ ‘‘ଯଂ ପନ ଏତରହି ଆଯୂହିତଂ ଅନାଗତେ ୱିପାକୱାରଂ ଲଭିସ୍ସତୀ’’ତିଆଦି। ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନସ୍ସେୱ କମ୍ମସ୍ସ ଉପପଜ୍ଜୱେଦନୀଯସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୱେକଲ୍ଲେନ ଅନାଗତଭୱେ ଅୱିପଚ୍ଚିତବ୍ବଞ୍ଚ ଅନାଗତଭୱେ ପରିନିବ୍ବାଯିତବ୍ବସ୍ସ ଅପରପରିଯାଯୱେଦନୀଯସ୍ସ ଅୱିପଚ୍ଚିତବ୍ବଞ୍ଚ ୱିପାକଂ ଗହେତ୍ୱା ‘‘ଅତ୍ଥି କମ୍ମଂ ନ ଭୱିସ୍ସତି କମ୍ମୱିପାକୋ’’ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ ‘‘ଯଂ ପନ ୱିପାକୱାରଂ ନ ଲଭିସ୍ସତୀ’’ତିଆଦି।

ଏୱଞ୍ଚ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନକମ୍ମଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାନାଗତୱିପାକାୱିପାକୱସେନ ଚତୁଧା ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ଅନାଗତଭୱେ କତସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ ଅନାଗତେ ୱିପଚ୍ଚିତବ୍ବୱିପାକଂ ଗହେତ୍ୱା ‘‘ଭୱିସ୍ସତି କମ୍ମଂ ଭୱିସ୍ସତି କମ୍ମୱିପାକୋ’’ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଯଂ ପନାନାଗତେ ଆଯୂହିସ୍ସତୀ’’ତିଆଦିମାହ। ତସ୍ସେୱ ଅନାଗତସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୱେକଲ୍ଲେନ ଅୱିପଚ୍ଚିତବ୍ବଞ୍ଚ ଅନାଗତଭୱେ ପରିନିବ୍ବାଯିତବ୍ବସ୍ସ ଅୱିପଚ୍ଚିତବ୍ବଞ୍ଚ ୱିପାକଂ ଗହେତ୍ୱା ‘‘ଭୱିସ୍ସତି କମ୍ମଂ ନ ଭୱିସ୍ସତି କମ୍ମୱିପାକୋ’’ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ ‘‘ଯଂ ପନ ୱିପାକୱାରଂ ନ ଲଭିସ୍ସତୀ’’ତିଆଦି । ଏୱଂ ଅନାଗତକମ୍ମଂ ଅନାଗତୱିପାକାୱିପାକୱସେନ ଦ୍ୱିଧା ଦସ୍ସିତଂ। ଏୱନ୍ତିଆଦିନା ଯଥାୱୁତ୍ତଦ୍ୱାଦସକମ୍ମାନି ନିଗମେତି।

ଇଦାନି ସବ୍ବେସୁ ଯଥାୱୁତ୍ତପ୍ପଭେଦେସୁ କମ୍ମେସୁ ଯାନି ଅଭିଧମ୍ମନଯେନ ୱିଭତ୍ତାନି ସୋଢଅସ କମ୍ମାନି, ଯାନି ଚ ପଟିସମ୍ଭିଦାମଗ୍ଗପରିଯାଯେନ ୱିଭତ୍ତାନି ଦ୍ୱାଦସ କମ୍ମାନି, ତାନି ସବ୍ବାନି ସୁତ୍ତନ୍ତିକପରିଯାଯେନ ୱିଭତ୍ତେସୁ ଏକାଦସୱିଧେସୁଯେୱ କମ୍ମେସୁ ଅନ୍ତୋଗଧାନି, ତାନି ଚ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମୱେଦନୀଯୋପପଜ୍ଜୱେଦନୀଯଅପରପରିଯାଯୱେଦନୀଯେସୁ ତୀସୁଯେୱ ଅନ୍ତୋଗଧାନୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଇତି ଇମାନି ଚେୱା’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଅତ୍ତନୋ ଠାନା ଓସକ୍କିତ୍ୱାତି ଅତ୍ତନୋ ଯଥାୱୁତ୍ତଦ୍ୱାଦସସୋଢଅସପ୍ପଭେଦସଙ୍ଖାତଟ୍ଠାନତୋ ପରିହାପେତ୍ୱା, ତଂ ତଂ ପଭେଦଂ ହିତ୍ୱାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଏକାଦସ କମ୍ମାନିଯେୱଭୱନ୍ତୀତି ତଂସଭାୱାନଂଯେୱ କମ୍ମାନଂ ଦ୍ୱାଦସଧା ସୋଢଅସଧା ଚ ୱିଭଜିତ୍ୱା ୱୁତ୍ତତ୍ତା ଏୱମାହ। ଯସ୍ମା ଏକାଦସଧା ୱୁତ୍ତକମ୍ମାନି ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମୱେଦନୀଯାନି ୱା ସିଯୁଂ ଉପପଜ୍ଜୱେଦନୀଯାନି ୱା ଅପରପରିଯାଯୱେଦନୀଯାନି ୱା, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ତୀଣିଯେୱ କମ୍ମାନି ହୋନ୍ତୀ’’ତି।

ତେସଂ ସଙ୍କମନଂ ନତ୍ଥୀତି ତେସଂ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମୱେଦନୀଯାଦୀନଂ ସଙ୍କମନଂ ନତ୍ଥି, ସଙ୍କମନଂ ଉପପଜ୍ଜୱେଦନୀଯାଦିଭାୱାପତ୍ତି। ତେନାହ ‘‘ଯଥାଠାନେଯେୱ ତିଟ୍ଠନ୍ତୀ’’ତି, ଅତ୍ତନୋ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମୱେଦନୀଯାଦିଟ୍ଠାନେଯେୱ ତିଟ୍ଠନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମୱେଦନୀଯମେୱ ହି ପଠମଜୱନଚେତନା, ଉପପଜ୍ଜୱେଦନୀଯମେୱ ସତ୍ତମଜୱନଚେତନା, ମଜ୍ଝେ ପଞ୍ଚ ଅପରପରିଯାଯୱେଦନୀଯମେୱାତି ନତ୍ଥି ତେସଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ସଙ୍ଗହୋ, ତସ୍ମା ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତନୋ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମୱେଦନୀଯାଦିସଭାୱେଯେୱ ତିଟ୍ଠନ୍ତି। ତେନେୱ ଭଗୱତା – ‘‘ଦିଟ୍ଠେ ୱା ଧମ୍ମେ, ଉପପଜ୍ଜ ୱା, ଅପରେ ୱା ପରିଯାଯେ’’ତି ତଯୋ ୱିକପ୍ପା ଦସ୍ସିତା। ତେନେୱାହ ‘‘ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମୱେଦନୀଯଂ କମ୍ମ’’ନ୍ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ‘‘ଦିଟ୍ଠେ ୱା ଧମ୍ମେ’’ତି ସତ୍ଥା ନ ୱଦେଯ୍ୟାତି ଅସତି ନିଯାମେ ନ ୱଦେଯ୍ୟ। ଯସ୍ମା ପନ ତେସଂ ସଙ୍କମନଂ ନତ୍ଥି, ନିଯତସଭାୱା ହି ତାନି, ତସ୍ମା ସତ୍ଥା ‘‘ଦିଟ୍ଠେ ୱା ଧମ୍ମେ’’ତିଆଦିମୱୋଚ।

ସୁକ୍କପକ୍ଖେତି ‘‘ଅଲୋଭୋ ନିଦାନଂ କମ୍ମାନଂ ସମୁଦଯାଯା’’ତିଆଦିନା ଆଗତେ କୁସଲପକ୍ଖେ। ନିରୁଦ୍ଧେତି ଅରିଯମଗ୍ଗାଧିଗମେନ ଅନୁପ୍ପାଦନିରୋଧେନ ନିରୁଦ୍ଧେ। ତାଲୱତ୍ଥୁ ୱିଯ କତନ୍ତି ଯଥା ତାଲେ ଛିନ୍ନେ ଠିତଟ୍ଠାନେ କିଞ୍ଚି ନ ହୋତି, ଏୱଂ କମ୍ମେ ପହୀନେ କିଞ୍ଚି ନ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତାଲୱତ୍ଥୂତି ୱା ମତ୍ଥକଚ୍ଛିନ୍ନୋ ତାଲୋ ୱୁତ୍ତୋ ପତ୍ତଫଲମକୁଲସୂଚିଆଦୀନଂ ଅଭାୱତୋ। ତତୋ ଏୱ ସୋ ଅୱିରୁଢହିଧମ୍ମୋ। ଏୱଂ

ପହୀନକମ୍ମୋ ସତ୍ତସନ୍ତାନୋ। ତେନାହ “ମତ୍ଥକଚ୍ଛିନ୍ନତାଲୋ ୱିଯା”ତି। ଅନୁଅଭାୱଂ କତଂ ପଚ୍ଛତୋ ଧମ୍ମସ୍ସୱଉଯା ଅଭାୱତୋ। ତେନାହ “ଯଥା”ତିଆଦି। ଅପ୍ପୱତ୍ତିକତକାଲୋ ୱିଯାତି ବୀଜାନଂ ସବ୍ବସୋ ଅପ୍ପୱତ୍ତିଯା କତକାଲୋ ୱିଯ। ଛିନ୍ନମୂଲକାନନ୍ତି କିଲେସମୂଲସ୍ସ ସବ୍ବସୋ ଛିନ୍ନତ୍ତା ଛିନ୍ନମୂଲକାନଂ। କିଲେସା ହି ଖନ୍ଧାନଂ ମୂଲାନି।

ୱେଦନୀଯନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଅଞ୍ଞଂ ୱତ୍ଥୁ ନତ୍ଥୀତି ଅଞ୍ଞଂ ଅଧିଟ୍ଠାନଂ ନତ୍ଥି। ସୁଗତିସଞ୍ଞିତାପି ହେଟ୍ଠିମନ୍ତେନ ସଙ୍ଖାରଦୁକ୍ଖତୋ ଅନପଗତତ୍ତା ଦୁଗ୍ଗତିଯୋ ଏୱାତି ୱୁତ୍ତଂ “ସବ୍ବା ଦୁଗ୍ଗତିଯୋ”ତି, ଏୱଂ ୱା ଏତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଲୋଭୋ ଏତସ୍ସ କାରଣଭୂତୋ ଅତ୍ଥୀତି ଲୋଭଂ, ଲୋଭନିମିତ୍ତଂ କମ୍ମଂ। ତଥା ଦୋସନ୍ତି ଏତ୍ଥାପି। ତେନାହ “ଲୋଭଦୋସସୀସେନ ଲୋଭଜଞ୍ଚ ଦୋସଜଞ୍ଚ କମ୍ମମେୱ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠ”ନ୍ତି। ୱଚ୍ଚୱିୱଟ୍ଟନ୍ତି ୱଟ୍ଟଞ୍ଚ ୱିୱଟ୍ଟଞ୍ଚ।

ନିଦାନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫। ହତ୍ଥକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୩୫। ପଞ୍ଚମେ ଆଳୱିଯନ୍ତି ଆଳୱିରଟ୍ଠେ, ନ ଆଳୱିନଗରେ। ତେନାହ “ଆଳୱିଯନ୍ତି ଆଳୱିରଟ୍ଠେ”ତି। ଅଥାତି ଅୱିଚ୍ଛେଦତ୍ଥେ ନିପାତୋ। ତତ୍ଥ ଭଗୱତୋ ନିସଜ୍ଜାଯ ଅୱିଚ୍ଛିନ୍ନାଯ ଏୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ “ଏୱ”ନ୍ତିଆଦି। ହତ୍ଥତୋ ହତ୍ଥଂ ଗତତ୍ତାତି ଆଳୱକସ୍ସ ଯକ୍ଖସ୍ସ ହତ୍ଥତୋ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ହତ୍ଥଂ, ତତୋ ରାଜପୁରିସାନଂ ହତ୍ଥଂ ଗତତ୍ତା।

ମାଘସ୍ସାତି ମାଘମାସସ୍ସ। ଏୱଂ ଫଗ୍ଗୁନସ୍ସାତି ଏତ୍ଥାପି। ଖୁରନ୍ତରେହି କଦ୍ଦମୋ ଉଗ୍ଗନ୍ତ୍ୱା ତିଟ୍ଠତୀତି କଦ୍ଦମୋ ଖୁରନ୍ତରେହି ଉଗ୍ଗନ୍ତ୍ୱା ତିଟ୍ଠତି। ଚତୂହି ଦିସାହି ୱାଯନ୍ତୋ ୱାତୋ ୱେରମ୍ଭୋତି ୱୁଚ୍ଚତି ୱେରମ୍ଭୱାତସଦିସତ୍ତା।

ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରକାଯନ୍ତି ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରାନୁସାରେନ ପୱତ୍ତଂ ୱିଞ୍ଞାଣକାଯଂ। ଖୋଭଯମାନାତି କିଲେସଖୋଭୱସେନ ଖୋଭଯମାନା ଚିତ୍ତଂ ସଙ୍ଖୋଭଂ କରୋନ୍ତା। ଚେତସିକାତି ମନୋଦ୍ୱାରିକଚିତ୍ତସନ୍ନିସ୍ସିତା। ତେନାହ “ମନୋଦ୍ୱାରଂ ଖୋଭଯମାନା”ତି। ସୋ ରାଗୋତି ତଂସଦିସୋ ରାଗୋ। ଭୱତି ହି ତଂସଦିସେ ତବ୍ବୋହାରୋ ଯଥା “ସା ଏୱ ତିତ୍ତିରିକା, ତାନି ଏୱ ଓସଧାନୀ”ତି। ଯାଦିସୋ ହି ଏକସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକରାଗୋ, ତାଦିସୋ ଏୱ ତତୋ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ରାଗଭାୱସାମଞ୍ଞତୋ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ “ତଥାରୂପୋରାଗୋ”ତିଆଦି। ଇଚ୍ଛିତାଲାଭେନ ରଜନୀଯେସୁ ୱା ନିରୁଦ୍ଧେସୁ ୱତ୍ଥୂସୁ ଦୋମନସ୍ସୁପ୍ପତ୍ତିଯା ଦୋସପରିଳାହାନଂ ସମ୍ଭୱୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ନ ଲିମ୍ପତି ଅନୁପଲିତ୍ତଚିତ୍ତତ୍ତା। ସୀତିଭୂତୋ ନିବ୍ବୁତସବ୍ବପରିଳାହତ୍ତା। ଆସତ୍ତିଯୋ ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି ତଣ୍ହାଯୋ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଆସଞ୍ଜନଟ୍ଠେନ। ଦରଥନ୍ତି ପରିଳାହଜାତଂ। ଚେତସୋତି ସାମିୱଚନଂ।

ହତ୍ଥକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୬। ଦେୱଦୂତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୩୬। ଛଟ୍ଠେ ଦେୱଦୂତାନୀତି ଲିଙ୍ଗୱିପଲ୍ଲାସଂ କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ “ଦେୱଦୂତା”ତି, ଉଭଯଲିଙ୍ଗଂ ୱା ଏତଂ ପଦଂ, ତସ୍ମା ନପୁଂସକଲିଙ୍ଗୱସେନ ପାଳିଯଂ ୱୁତ୍ତସ୍ସ ପୁଲ୍ଲିଙ୍ଗୱସେନ ଅତ୍ଥଦସ୍ସନଂ କତଂ। ଦେୱୋତି ମଚ୍ଚୂତି ଅଭିଭୱନଟ୍ଠେନ ସତ୍ତାନଂ ଅତ୍ତନୋ ୱସେ ୱତ୍ତାପନତୋ ମଚ୍ଚୁରାଜା “ଦେୱୋ”ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଯଥା ହି ଦେୱୋ ପକତିସତ୍ତେ ଅଭିଭୱତି, ଏୱଂ ମଚ୍ଚୁ ସବ୍ବସତ୍ତେ ଅଭିଭୱତି, ତସ୍ମା ଦେୱୋ ୱିଯାତି ଦେୱୋ। “ତସ୍ସ ଦୂତା”ତି ୱତ୍ୱା ଇଦାନିସ୍ସ ଦୂତେ ତେସଂ ଦୂତଭାୱଞ୍ଚ ୱିଭାୱେତୁଂ “ଜିଣ୍ଣବ୍ୟାଧିମତା ହୀ”ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତେନ ଚୋଦନତ୍ଥେନ ଦେୱସ୍ସ ଦୂତା ୱିଯାତି ଦେୱଦୂତାତି ଦସ୍ସେତି। “ଅହଂ ଅସୁକଂ ପମଦ୍ଦିତୁଂ ଆଗମିସ୍ସାମି, ତୁୱଂ ତସ୍ସ କେସେ ଗହେତ୍ୱା ମା ୱିସ୍ସଜ୍ଜେହୀ”ତି ମଚ୍ଚୁଦେୱସ୍ସ ଆଣାକରା ଦୂତା ୱିଯାତି ହି ଦୂତାତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି।

ଇଦାନି ସବ୍ବାତଙ୍କଟ୍ଠେନ ଦେୱା ୱିଯ ଦୂତାତି ଦେୱଦୂତାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ “ଦେୱା ୱିଯ ଦୂତା”ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଅଲଙ୍କତପ୍ପଟିଯତ୍ତାଯାତି ଇଦଂ ଅତ୍ତନୋ ଦିବ୍ବାନୁଭାୱଂ ଆୱିକତ୍ୱା ଠିତାଯାତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଦେୱତାଯ ବ୍ୟାକରଣସଦିସମେୱ ହୋତି ନ ଚିରସ୍ସେୱ ଜରାବ୍ୟାଧିମରଣସ୍ସ ସମ୍ଭୱତୋ। ୱିସୁଦ୍ଧିଦେୱାନନ୍ତି ଖୀଣାସୱବ୍ରହ୍ମାନଂ। ତେ ହି ଚରିମଭୱେ ବୋଧିସତ୍ତାନଂ ଜିଣ୍ଣାଦିଭେଦଂ ଦସ୍ସେନ୍ତି, ତସ୍ମା ଅନ୍ତିମଭୱିକବୋଧିସତ୍ତାନଂ ୱିସୁଦ୍ଧିଦେୱେହି ଉପଟ୍ଠାପିତଭାୱଂ ଉପାଦାଯ ତଦଞ୍ଞେସମ୍ପି ତେହି ଅନୁପଟ୍ଠାପିତାନମ୍ପି ତଥା ୱୋହରିତବ୍ବତା ପରିଯାଯସିଦ୍ଧାତି ୱେଦିତବ୍ବା। ଦିସ୍ୱାୱାତି ୱିସୁଦ୍ଧିଦେୱେହି

ଦସ୍ସିତେ ଦିସ୍ୱାୱ। ତତୋୟେୱ ହି ତେ ୱିସୁଦ୍ଧିଦେୱାନଂ ଦୂତା ୱୁତ୍ତା।

କସ୍ମା ଆରଦ୍ଧନ୍ତି କେୱଲଂ ଦେୱଦୂତେ ଏୱ ସରୂପତୋ ଅଦସ୍ସେତ୍ୱାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ଦେୱାନଂ ଦୂତାନଂ ଦସ୍ସନୂପାୟତ୍ତା ତଥା ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ “ଦେୱଦୂତା…ପେ… ସମନୁଯୁଞ୍ଜତୀ”ତି ଆହ। ତତ୍ଥ ଦେୱଦୂତା…ପେ… ଦସ୍ସନତ୍ଥନ୍ତି ଦେୱଦୂତାନଂ ଅନୁଯୁଞ୍ଜନଟ୍ଠାନୂପଗସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ।

ଏକଚ୍ଚେ ଥେରାତି ଅନ୍ଧକାଦିକେ ୱିଞ୍ଞାଣୱାଦିନୋ ଚ ସନ୍ଧାୟ ୱଦତି। ନେରୟିକେ ନିରୟେ ପାଲେନ୍ତି ତତୋ ନିଗ୍ଗନ୍ତୁଂ ଅପ୍ପଦାନୱସେନ ରକ୍ଖନ୍ତୀତି ନିରୟପାଲା। ଅଥ ୱା ନିରୟପାଲତାୟ ନେରୟିକାନଂ ନିରୟଦୁକ୍ଖେନ ପରିୟୋନଦ୍ଧାୟ ଅଲଂ ସମତ୍ଥାତି ନିରୟପାଲା। ତନ୍ତି “ନତ୍ଥି ନିରୟପାଲା”ତି ୱଚନଂ। ପଟିସେଧିତମେୱାତି “ଅତ୍ଥି ନିରୟେସୁ ନିରୟପାଲା ଅତ୍ଥି ଚ କାରଣିକା”ତିଆଦିନା ନୟେନ ଅଭିଧମ୍ମେ (କଥା। ୮୬୬) ପଟିସେଧିତମେୱ। ୟଦି ନିରୟପାଲା ନାମ ନ ସିୟୁଂ, କମ୍ମକାରଣାପି ନ ଭୱେୟ୍ୟ। ସତି ହି କାରଣିକେ କମ୍ମକାରଣାୟ ଭୱିତବ୍ବନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ତେନାହ “ୟଥା ହୀ”ତିଆଦି। ଏତ୍ଥାହ – “କିଂ ପନେତେ ନିରୟପାଲା ନେରୟିକା, ଉଦାହୁ ଅନେରୟିକା”ତି। କିଞ୍ଚେତ୍ଥ – ୟଦି ତାୱ ନେରୟିକା ନିରୟସଂୱତ୍ତନିୟେନ କମ୍ମେନ ନିବ୍ବତ୍ତା, ସୟମ୍ପି ନିରୟଦୁକ୍ଖଂ ପଚ୍ଚନୁଭୱେୟ୍ୟୁଂ, ତଥା ସତି ଅଞ୍ଞେସଂ ନେରୟିକାନଂ ଘାତନାୟ ଅସମତ୍ଥା ସିୟୁଂ, “ଇମେ ନେରୟିକା ଇମେ ନିରୟପାଲା”ତି ୱୱତ୍ଥାନଞ୍ଚ ନ ସିୟା। ୟେ ଚ ୟେ ଘାତେନ୍ତି, ତେହି ସମାନରୂପବଲପ୍ପମାଣେହି ଇତରେସଂ ଭୟସନ୍ତାସା ନ ସିୟୁଂ। ଅଥ ଅନେରୟିକା, ନେସଂ ତତ୍ଥ କଥଂ ସମ୍ଭୱୋତି? ୱୁଚ୍ଚତେ – ଅନେରୟିକା ନିରୟପାଲା ଅନିରୟଗତିସଂୱତ୍ତନିୟକମ୍ମନିବ୍ବତ୍ତିତୋ। ନିରୟୂପପତ୍ତିସଂୱତ୍ତନିୟକମ୍ମତୋ ହି ଅଞ୍ଞେନେୱ କମ୍ମୁନା ତେ ନିବ୍ବତ୍ତନ୍ତି ରକ୍ଖସଜାତିକତ୍ତା। ତଥା ହି ୱଦନ୍ତି ସବ୍ବତ୍ଥିୱାଦିନୋ –

“କୋଧା କୁରୂରକମ୍ମନ୍ତା, ପାପାଭିରୁଚିନୋ ତଥା;

ଦୁକ୍ଖିତେସୁ ଚ ନନ୍ଦନ୍ତି, ଜାୟନ୍ତି ୟମରକ୍ଖସା”ତି।

ତତ୍ଥ ୟଦେକେ ୱଦନ୍ତି “ୟାତନାଦୁକ୍ଖଂ ପଟିସଂୱେଦେୟ୍ୟୁଂ, ଅଥ ୱା ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଘାତେୟ୍ୟୁ”ନ୍ତିଆଦି, ତୟିଦଂ ଅସାରଂ ନିରୟପାଲାନଂ ନେରୟିକଭାୱସ୍ସେୱ ଅଭାୱତୋ। ୟଦିପି ଅନେରୟିକା ନିରୟପାଲା, ଅୟୋମୟାୟ ପନ ଆଦିତ୍ତାୟ ସମ୍ପଜ୍ଜଲିତାୟ ସଜୋତିଭୂତାୟ ନିରୟଭୂମିୟା ପରିକ୍କମମାନା କଥଂ ଦାହଦୁକ୍ଖଂ ନାନୁଭୱନ୍ତୀତି? କମ୍ମାନୁଭାୱତୋ। ୟଥା ହି ଇଦ୍ଧିମନ୍ତୋ ଚେତୋୱସିପ୍ପତ୍ତା ମହାମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନାଦୟୋ ନେରୟିକେ ଅନୁକମ୍ପନ୍ତା ଇଦ୍ଧିବଲେନ ନିରୟଭୂମିଂ ଉପଗତା ଦାହଦୁକ୍ଖେନ ନ ବାଧୀୟନ୍ତି, ଏୱଂ ସମ୍ପଦମିଦଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ଇଦ୍ଧିୱିସୟସ୍ସ ଅଚିନ୍ତେୟ୍ୟଭାୱତୋତି ଚେ? ଇଦମ୍ପି ତଂସମାନଂ କମ୍ମୱିପାକସ୍ସ ଅଚିନ୍ତେୟ୍ୟଭାୱତୋ। ତଥାରୂପେନ ହି କମ୍ମୁନା ତେ ନିବ୍ବତ୍ତା ୟଥା ନିରୟଦୁକ୍ଖେନ ଅବାଧିତା ଏୱ ହୁତ୍ୱା ନେରୟିକେ ଘାତେନ୍ତି, ନ ଚେତ୍ତକେନ ବାହିରୱିସୟାଭାୱୋ ୟୁଜ୍ଜତି ଇଟ୍ଠାନିଟ୍ଠତାୟ ପଚ୍ଚେକଂ ଦ୍ୱାରପୁରିସେସୁପି ୱିଭତ୍ତସଭାୱତ୍ତା। ତଥା ହି ଏକଚ୍ଚସ୍ସ ଦ୍ୱାରସ୍ସ ପୁରିସସ୍ସ ଚ ଇଟ୍ଠଂ ଏକଚ୍ଚସ୍ସ ଅନିଟ୍ଠଂ, ଏକଚ୍ଚସ୍ସ ଚ ଅନିଟ୍ଠଂ ଏକଚ୍ଚସ୍ସ ଇଟ୍ଠଂ ହୋତି। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ୟଦେକେ ୱଦନ୍ତି “ନତ୍ଥି କମ୍ମୱସେନ ତେଜସା ପରୂପତାପନ”ନ୍ତିଆଦି, ତଦପାହତଂ ହୋତି। ୟଂ ପନ ୱଦନ୍ତି “ଅନେରୟିକାନଂ ତେସଂ କଥଂ ତତ୍ଥ ସମ୍ଭୱୋ”ତି ନିରୟେ ନେରୟିକାନଂ ୟାତନାସବ୍ଭାୱଭାୱତୋ। ନେରୟିକସତ୍ତୟାତନାୟୋଗ୍ଗଞ୍ହି ଅତ୍ତଭାୱଂ ନିବ୍ବତ୍ତେନ୍ତଂ କମ୍ମଂ ତାଦିସନିକନ୍ତି ୱିନାମିତଂ ନିରୟଟ୍ଠାନେ ଏୱ ନିବ୍ବତ୍ତେତି। ତେ ହି ନେରୟିକେହି ଅଧିକତରବଲାରୋହପରିଣାହା ଅତିୱିୟ ଭୟାନକଦସ୍ସନା କୁରୂରତରପୟୋଗା ଚ ହୋନ୍ତି। ଏତେନେୱ ତତ୍ଥ ନେରୟିକାନଂ ୱିବାଧକକାକସୁନଖାଦୀନମ୍ପି ନିବ୍ବତ୍ତିୟା ଅତ୍ଥିଭାୱୋ ସଂୱଣ୍ଣିତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

କଥମଞ୍ଞଗତିକେହି ଅଞ୍ଞଗତିକବାଧନନ୍ତି ଚ ନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ଅଞ୍ଞତ୍ଥାପି ତଥା ଦସ୍ସନତୋ। ୟଂ ପନେକେ ୱଦନ୍ତି “ଅସତ୍ତସଭାୱା ଏୱ ନିରୟେ ନିରୟପାଲା ନିରୟେ ସୁନଖାଦୟୋ ଚା”ତି, ତମ୍ପେତେସଂ ମତିମତ୍ତଂ ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ତଥା ଅଦସ୍ସନତୋ। ନ ହି କାଚି ଅତ୍ଥି ତାଦିସୀ ଧମ୍ମପ୍ପୱତ୍ତି, ୟା ଅସତ୍ତସଭାୱା, ସମ୍ପତିସତ୍ତେହି ଅପ୍ପୟୋଜିତା ଚ ଅତ୍ଥକିଚ୍ଚଂ ସାଧେନ୍ତୀ ଦିଟ୍ଠପୁବ୍ବା। ପେତାନଂ ପାନୀୟନିୱାରକାନଂ ଦଣ୍ଡାଦିହତ୍ଥାନଞ୍ଚ ପୁରିସାନଂ ସବ୍ଭାୱେ ଅସତ୍ତଭାୱେ ଚ ୱିସେସକାରଣଂ ନତ୍ଥୀତି ତାଦିସାନଂ ସବ୍ଭାୱେ କିଂ ପାପକାନଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ। ସୁପିନୋପଘାତୋପି ଅତ୍ଥକିଚ୍ଚସମତ୍ଥତାୟ ଅପ୍ପମାଣଂ ଦସ୍ସନାଦିମତ୍ତେନପି ତଦତ୍ଥସିଦ୍ଧିତୋ। ତଥା ହି ସୁପିନେ ଆହାରୂପଭୋଗାଦିନା ନ ଅତ୍ଥସିଦ୍ଧି, ଇଦ୍ଧିନିମ୍ମାନରୂପଂ ପନେତ୍ଥ ଲଦ୍ଧପରିହାରଂ ଇଦ୍ଧିୱିସୟସ୍ସ ଅଚିନ୍ତେୟ୍ୟଭାୱତୋ। ଇଧାପି କମ୍ମୱିପାକସ୍ସ ଅଚିନ୍ତେୟ୍ୟଭାୱତୋତି ଚେ? ତଂ ନ, ଅସିଦ୍ଧତ୍ତା। ନେରୟିକାନଂ କମ୍ମୱିପାକୋ ନିରୟପାଲାତି ସିଦ୍ଧମେତଂ, ୱୁତ୍ତନୟେନ ପାଠଇତୋ ଚ ତେସଂ ସତ୍ତଭାୱୋ ଏୱ ସିଦ୍ଧୋ। ସକ୍କା ହି ୱତ୍ତୁଂ ସତ୍ତସଙ୍ଖାତା ନିରୟପାଲସଞ୍ଞିତା ଧମ୍ମପ୍ପୱତ୍ତି ସାଭିସନ୍ଧିକପରୂପଘାତି ଅତ୍ଥକିଚ୍ଚସବ୍ଭାୱତୋ ଓଜାହାରାଦି ରକ୍ଖସସନ୍ତତି ୱିୟ। ଅଭିସନ୍ଧିପୁବ୍ବକତା ଚେତ୍ଥ ନ ସକ୍କା ପଟିକ୍ଖିପିତୁଂ ତଥା ତଥା ଅଭିସନ୍ଧିୟା ଘାତନତୋ। ତତୋ ଏୱ ନ ସଙ୍ଘାତପବ୍ବତେହି ଅନେକନ୍ତିକତା। ୟେ ପନ ୱଦନ୍ତି “ଭୂତୱିସେସା ଏୱ ତେ ୱଣ୍ଣସଣ୍ଠାନାଦିୱିସେସୱନ୍ତୋ ଭେରୱାକାରା ନରକପାଲାତି ସମଞ୍ଞଂ ଲଭନ୍ତୀ”ତି, ତଦସିଦ୍ଧଂ ଉଜୁକମେୱ ପାଠଇୟଂ “ଅତ୍ଥି ନିରୟେ ନିରୟପାଲା”ତି ୱାଦସ୍ସ ପତିଟ୍ଠାପିତତ୍ତା।

ଅପିଚ ଯଥା ଅରିୟୱିନୟେ ନରକପାଲାନଂ ଭୂତମତ୍ତତା ଅସିଦ୍ଧା, ତଥା ପଞ୍ଞତ୍ତିମତ୍ତୱାଦିନୋପି ଭୂତମତ୍ତତା ଅସିଦ୍ଧା ସଢ଼ସୋ ରୂପଧମ୍ମାନଂ ଅଭିଭାୱସ୍ସେୱ ଅପ୍ପଟିଜାନନତୋ। ନ ହି ତସ୍ସ ଭୂତାନି ନାମ ପରମତ୍ଥତୋ ସନ୍ତି। ଯଦି ପରମତ୍ଥଂ ଗହେତ୍ୱା ୱୋହରତି, ଅଥ କସ୍ମା ଚକ୍ଖୁରୂପାଦୀନି ପଟିକ୍ଖିପତୀତି? ତିଟ୍ଠତେସା ଅନୱଟ୍ଠିତତକ୍କାନଂ ଅପ୍ପହୀନୱିପଲ୍ଲାସାନଂ ୱାଦୱୀମଂସା। ଏୱଂ ଅତ୍ଥେୱ ନିରୟେ ନିରୟପାଲାତି ନିଟ୍ଠମେତ୍ଥ ଗନ୍ତବ୍ବଂ। ସତି ଚ ନେସଂ ସବ୍ଭାୱେ ଅସତିପି ବାହିରେ ୱିସୟେ ନରକେ ୱିୟ ଦେସାଦିନିୟମୋ ହୋତୀତି ୱାଦୋ ନ ସିଜ୍ଝତି, ସତି ଏୱ ପନ ବାହିରେ ୱିସୟେ ଦେସାଦିନିୟମୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ଦେୱଦୂତସରାପନୱସେନ ସତ୍ତେ ଯଥୂପଚିତେ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେ ଯମେତି ନିୟମେତୀତି ଯମୋ। ତସ୍ସ ଯମସ୍ସ ୱେମାନିକପେତାନଂ ରାଜଭାୱତୋ ରଞ୍ଞୋ। ତେନାହ ‘‘ଯମରାଜା ନାମ ୱେମାନିକପେତରାଜା’’ତି। କମ୍ମୱିପାକନ୍ତି ଅକୁସଲକମ୍ମୱିପାକଂ। ୱେମାନିକପେତା ହି କଣ୍ହସୁକ୍କୱସେନ ମିସ୍ସକଂ କମ୍ମଂ କତ୍ୱା ୱିନିପାତିକଦେୱତା ୱିୟ ସୁକ୍କେନ କମ୍ମୁନା ପଟିସନ୍ଧିଂ ଗଣ୍ହନ୍ତି। ତଥା ହି ମଗ୍ଗଫଲଭାଗିନୋପି ହୋନ୍ତି, ପୱତ୍ତିୟଂ ପନ କମ୍ମାନୁରୂପଂ କଦାଚି ପୁଞ୍ଞଫଲଂ, କଦାଚି ଅପୁଞ୍ଞଫଲଂ ପଚ୍ଚନୁଭୱନ୍ତି। ଯେସଂ ପନ ଅରିୟମଗ୍ଗୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତେସଂ ମଗ୍ଗାଧିଗମତୋ ପଟ୍ଠାୟ ପୁଞ୍ଞଫଲମେୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଅପୁଞ୍ଞଫଲଂ ପୁବ୍ବେ ୱିୟ କଟୁକଂ ନ ହୋତି, ମନୁସ୍ସତ୍ତଭାୱେ ଠିତାନଂ ୱିୟ ମୁଦୁକମେୱ ହୋତୀତି ଅପରେ। ଧମ୍ମିକୋ ରାଜାତି ଏତ୍ଥ ତସ୍ସ ଧମ୍ମିକଭାୱୋ ଧମ୍ମଦେୱପୁତ୍ତସ୍ସ ୱିୟ ଉପ୍ପତ୍ତିନିୟତୋ ଧମ୍ମତାୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଦ୍ୱାରେସୂତି ଅୱୀଚିମହାନରକସ୍ସ ଚତୂସୁ ଦ୍ୱାରେସୁ। ଖୀଣାସୱା ବ୍ରାହ୍ମଣା ନାମ ଉକ୍କଟ୍ଠନିଦ୍ଦେସେନ।

ଅନୁଯୋଗୱତ୍ତନ୍ତି ଅନୁଯୋଗେ କତେ ୱତ୍ତିତବ୍ବୱତ୍ତଂ। ଆରୋପେନ୍ତୋତି କାରାପେନ୍ତୋ, ଅତ୍ତନୋ ପୁଚ୍ଛଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ପଟିୱଚନଂ ଦାପେନ୍ତୋ ପୁଚ୍ଛତି। ପରସ୍ସ ହି ଅଧିପ୍ପାୟଂ ଞାତୁଂ ଇଚ୍ଛନ୍ତୋ ତଦୁପଗଂ ପୟୋଗଂ କରୋନ୍ତୋ ପୁଚ୍ଛତି ନାମ। ଲଦ୍ଧିନ୍ତି ଗାହଂ। ପତିଟ୍ଠାପେନ୍ତୋତି ତତ୍ଥ ନିଚ୍ଚକାଲଂ କାରାପେନ୍ତୋ। କାରଣଂ ପୁଚ୍ଛନ୍ତୋତି ଯୁତ୍ତିଂ ପୁଚ୍ଛନ୍ତୋ। ସମନୁଭାସତୀତି ଯଥାନୁଯୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ୱିଭୂତଂ କତ୍ୱା କଥେତି।

ଜିଣ୍ଣନ୍ତି ଜରାପତ୍ତିୟା ଜିଣ୍ଣଂ। ଏକଚ୍ଚୋ ଦହରକାଲତୋ ପଟ୍ଠାୟ ପଣ୍ଡୁରୋଗାଦିନା ଅଭିଭୂତକାୟତାୟ ଜିଣ୍ଣସଦିସୋ ହୋତି, ଅୟଂ ନ ତଥା ଜରାପତ୍ତିୟା ଜିଣ୍ଣୋତି ଦସ୍ସେତି। ଗୋପାନସୀ ୱିୟ ୱଙ୍କନ୍ତି ୱଙ୍କଗୋପାନସୀ ୱିୟ ୱଙ୍କଂ। ନ ହି ୱଙ୍କଭାୱସ୍ସ ନିଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଅୱଙ୍କଗୋପାନସୀ ଗୟ୍ହତି। ଭଗ୍ଗନ୍ତି ଭଗ୍ଗସରୀରଂ କଟିୟଂ ଭଗ୍ଗକାୟତ୍ତା। ତେନାହ ‘‘ଇମିନାପିସ୍ସ ୱଙ୍କଭାୱମେୱ ଦୀପେତୀ’’ତି। ଦଣ୍ଡପଟିସରଣନ୍ତି ଠାନଗମନେସୁ ଦଣ୍ଡୋ ପଟିସରଣଂ ଏତସ୍ସାତି ଦଣ୍ଡପଟିସରଣଂ ତେନ ୱିନା ୱତ୍ତିତୁଂ ଅସମତ୍ଥତ୍ତା। ତେନାହ ‘‘ଦଣ୍ଡଦୁତିୟ’’ନ୍ତି। ଜରାତୁରନ୍ତି ଜରାୟ ପତ୍ଥତସଂକିଲନ୍ତକାୟଂ। ସଢ଼ସୋ କିମିହତଂ ୱିୟ ମହାଖଲ୍ଲାଟଂ ସୀସମସ୍ସାତି ମହାଖଲ୍ଲାଟସୀସଂ। ସଞ୍ଜାତୱଲିନ୍ତି ସମନ୍ତତୋ ଜାତୱଲିକଂ। ଜରାଧମ୍ମୋତି ଜରାପକତିକୋ। ତେନାହ ‘‘ଜରାସଭାୱୋ’’ତି। ସଭାୱୋ ଚ ନାମ ତେଜୋଧାତୁୟା ଉଣ୍ହତା ୱିୟ ନ କଦାଚି ୱିଗଚ୍ଛତୀତି ଆହ ‘‘ଅପରିମୁତ୍ତୋ ଜରାୟା’’ତିଆଦି।

ଅତ୍ଥତୋ ଏୱଂ ୱଦତି ନାମ, ୱାଚାୟ ଅୱଦନ୍ତୋପି ଅତ୍ଥାପତ୍ତିତୋ ଏୱଂ ୱଦନ୍ତୋ ୱିୟ ହୋତି ୱିଞ୍ଞୂନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତରୁଣୋ ଅହୋସିଂ ଯୋବ୍ବନେନ ସମନ୍ନାଗତୋ। ଊରୂନଂ ବଲଂ ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ଊରୁବଲୀ। ତେନ ଦୂରେପି ଗମନାଗମନଲଙ୍ଘନାଦିସମତ୍ଥତଂ ଦସ୍ସେତି, ବାହୁବଲୀତି ପନ ଇମିନା ହତ୍ଥେହି କାତବ୍ବକିଚ୍ଚସମତ୍ଥତଂ, ଜୱଗ୍ଗହଣେନ ୱେଗସା ପୱତ୍ତିସମତ୍ଥତଂ। ଅନ୍ତରହିତାତି ନଟ୍ଠା। ଏତ୍ଥ ଚ ନ ଖୋ ପନାହନ୍ତିଆଦି ଜରାୟ ଦେୱଦୂତଭାୱଦସ୍ସନଂ। ତେନାହ ‘‘ତେନେସ ଦେୱଦୂତୋ ନାମ ଜାତୋ’’ତି। ଆବାଧସ୍ସ ଅତ୍ଥିତାୟ ଆବାଧିକଂ। ୱିୱିଧଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଆଦହତୀତି ବ୍ୟାଧି, ୱିସେସେନ ୱା ଆଧିୟତି ଏତେନାତି ବ୍ୟାଧି, ବ୍ୟାଧି ସଂଜାତୋ ଏତସ୍ସାତି ବ୍ୟାଧିତଂ। ଏସ ନୟୋ ଦୁକ୍ଖିତନ୍ତି ଏତ୍ଥାପି।

ଦୁତିୟଂ ଦେୱଦୂତନ୍ତି ଏତ୍ଥାପି ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ବ୍ୟାଧିନା ଅଭିହତୋତି ବ୍ୟାଧିନା ବାଧିତୋ, ଉପଦ୍ଦୁତୋତି ଅତ୍ଥୋ।

ୱିପରିଭିନ୍ନୱଣ୍ଣୋତି ୱିପରିଭିନ୍ନନୀଲୱଣ୍ଣୋ। ତଞ୍ହି ଯତ୍ଥ ଯତ୍ଥ ଗହିତପୁବ୍ବକଂ, ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ପଣ୍ଡୁୱଣ୍ଣଂ, ମଂସୁସ୍ସଦଟ୍ଠାନେ ରତ୍ତୱଣ୍ଣଂ, ଯେଭୁୟ୍ୟେନ ଚ ନୀଲସାଟକପାରୁତଂ ୱିୟ ହୋତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ୱିପରିଭିନ୍ନନୀଲୱଣ୍ଣୋ’’ତି।

‘‘କୋଲଭତି, କୋ ନ ଲଭତୀ’’ତି ନିରୟୁପଗସ୍ସେୱ ୱସେନାୟଂ ୱିଚାରଣାତି ‘‘ଯେନ ତାୱ ବହୁ ପାପଂ କତ’’ନ୍ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ବହୁ ପାପଂ କତନ୍ତି ବହୁସୋ ପାପଂ କତଂ। ତେନ ପାପସ୍ସ ବହୁଲୀକରଣମାହ। ବହୂତି ୱା ମହନ୍ତଂ। ମହତ୍ଥୋପି ହି ବହୁସଦ୍ଦୋ ଦିସ୍ସତି ‘‘ବହୁ ୱତ କତଂ ଅସ୍ସା’’ତିଆଦୀସୁ, ଗରୁକନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ସୋ ଗରୁକଂ ବହୁଲଂ ୱା ପାପଂ କତ୍ୱା ଠିତୋ ନିରୟେ ନିବ୍ବତ୍ତତିଯେୱ, ନ ଯମପୁରିସେହି ଯମସ୍ସ ସନ୍ତିକଂ ନୀୟତୀତି। ପରିତ୍ତନ୍ତି ପମାଣପରିତ୍ତତାୟ କାଲପରିତ୍ତତାୟ ଚ ପରିତ୍ତଂ। ପୁରିମସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥେ ଅଗରୂତି ଅତ୍ଥୋ, ଦୁତିୟସ୍ମିଂ ଅବହୁଲନ୍ତି। ଯଥାୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ଉପମାୟ ୱିଭାୱେତୁଂ ‘‘ଯଥା ହୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। କତ୍ତବ୍ବମେୱ କରୋନ୍ତୀତି ଦଣ୍ଡମେୱ କରୋନ୍ତି। ଅନୁୱିଜ୍ଜିତ୍ୱାତି ୱୀମଂସିତ୍ୱା। ୱିନିଚ୍ଛୟଟ୍ଠାନନ୍ତି ଅଟ୍ଟକରଣଟ୍ଠାନଂ।

ପରିତ୍ତପାପକମ୍ମାତି ଦୁବ୍ବଲପାପକମ୍ମା। ଅତ୍ତନୋ ଧମ୍ମତାଯାତି ପରେହି ଅସାରିଯମାନେପି ଅତ୍ତନୋ ଧମ୍ମତାଯ ସରନ୍ତି। ତେ ହି ପାପକମ୍ମସ୍ସ ଦୁବ୍ବଲଭାୱତୋ କତୂପଚିତସ୍ସ ଚ ଓକାସାରହକୁସଲକମ୍ମସ୍ସ ବଲୱଭାୱତୋ ଅତ୍ତନୋ ଧମ୍ମତାଯପି ସରନ୍ତି। ସାରିଯମାନାପୀତି "ଇଦଂ ନାମ ତଯା କତଂ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମ"ନ୍ତି ପରେହି ସାରିଯମାନାପି।

ଆକାସଚେତିଯନ୍ତି ଗିରିସିଖରେ ଅବ୍ଭୋକାସେ ୱିୱଟଙ୍ଗଣେ କତଚେତିଯଂ। ରତ୍ତପଟେନାତି ରତ୍ତୱଣ୍ଣେନ ପଟେନ ପୂଜେସି ପଟାକଂ କତ୍ୱା। ଅଗ୍ଗିଜାଲସଦ୍ଦନ୍ତି ପଟପଟାଯନ୍ତଂ ନରକେ ଅଗ୍ଗିଜାଲସଦ୍ଦଂ ସୁତ୍ୱାୱ। ଅତ୍ତନା ପୂଜିତପଟଂ ଅନୁସ୍ସରୀତି ତଦା ପଟାକାଯ ୱାତପ୍ପହାରସଦ୍ଦେ ନିମିତ୍ତସ୍ସ ଗହିତତ୍ତା "ମଯା ତଦା ଆକାସଚେତିଯେ ପୂଜିତରତ୍ତପଟସଦ୍ଦୋ ୱିଯା"ତି ଅତ୍ତନା ପୂଜିତପଟଂ ଅନୁସ୍ସରି।

ସୁମନପୁପ୍ଫକୁମ୍ଭେନାତି କୁମ୍ଭପରିମାଣେନ ସୁମନପୁପ୍ଫରାସିନା। "ଦସାଧିକଂ ନାଳିସହସ୍ସକୁମ୍ଭ"ନ୍ତି କେଚି, "ପଞ୍ଚଅମ୍ବଣ"ନ୍ତି ଅପରେ। ତୀହିପିନ ସରତି ବଲୱତୋ ପାପକମ୍ମେନ ଝାମୋହିତୋ। ତୁଣ୍ହୀ ଅହୋସୀତି "କମ୍ମାରହୋ ଅଯ"ନ୍ତି ତତ୍ଥ ପଟିକାରଂ ଅପସ୍ସନ୍ତୋ ତୁଣ୍ହୀ ଅହୋସି।

ଏକପଟ୍ଟଚ୍ଛଦନମତ୍ତାହୀତି ମଜ୍ଝିମପ୍ପମାଣସ୍ସ ଗେହସ୍ସ ଏକଚ୍ଛଦନପ୍ପମାଣେହି। ସୁତ୍ତାହତଂ କରିତ୍ୱାତି କାଳସୁତ୍ତଂ ପାତେତ୍ୱା। ଯଥା ରଥୋ ସବ୍ବସୋ ପଜ୍ଜଲିତୋ ହୋତି ଅଯୋମଯୋ, ଏୱଂ ଯୁଗାଦଯୋପିସ୍ସ ପଜ୍ଜଲିତା ସଜୋତିଭୂତା ଏୱ ହୋନ୍ତୀତି ଆହ "ସଦ୍ଧିଂ…ପେ… ରଥେ ଯୋଜେତ୍ୱା"ତି। ମହାକୂଟାଗାରପ୍ପମାଣନ୍ତି ସତ୍ତଭୂମକମହାକୂଟାଗାରପ୍ପମାଣଂ।

ୱିଭଜ୍ଜୋତି ସତ୍ତାନଂ ସାଧାରଣେନ ପାପକମ୍ମୁନା ୱିଭଜ୍ଜୋ। ହୀନଂ କାଯନ୍ତି ହୀନଂ ସତ୍ତନିକାଯଂ, ହୀନଂ ୱା ଅତ୍ତଭାୱଂ। ଉପାଦାନେତି ଚତୁବ୍ବିଧେ ଉପାଦାନେ। ଅତ୍ଥତୋ ପନ ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିଗ୍ଗାହୋତି ଆହ "ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିଗ୍ଗହଣେ"ତି । ସମ୍ଭୱତି ଜରାମରଣଂ ଏତେନାତି ସମ୍ଭୱୋ, ଉପାଦାନନ୍ତି ଆହ "ଜାତିଯା ଚ ମରଣସ୍ସ ଛ କାରଣଭୂତେ"ତି। ଅନୁପାଦାତି ଅନୁପାଦାଯ। ତେନାହ "ଅନୁପାଦିଯିତ୍ୱା"ତି। ସକଲୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖଂ ଅତିକ୍କନ୍ତାତି ଚରିମଚିତ୍ତନିରୋଧେନ ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖସ୍ସ କିଲେସାନମ୍ପି ଅସମ୍ଭୱତୋ ସବ୍ବଂ ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖଂ ଅତିକ୍କନ୍ତା।

ଦେୱଦୂତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭। ଚତୁମହାରାଜସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୩୭। ସତ୍ତମେ ଅମା ସହ ୱତ୍ତନ୍ତି ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ କିଚ୍ଚେତି ଅମଚ୍ଚା, ସହିତା। ପରିସତି ଭୱାତି ପାରିସଜ୍ଜା, ପରିୱାରଟ୍ଠାନିଯା ପରିସାପରିଯାପନ୍ନା। ତେନାହ "ପରିଚାରିକଦେୱତା"ତି। ତାତାତି ଆଲପନଂ। ଏୱନ୍ତି "କଚ୍ଚି ବହୂ ମନୁସ୍ସା"ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତାକାରେନ। ଅଟ୍ଠ ୱାରେତି ଏକସ୍ମିଂ ଅଡ୍ଢମାସେ ଚତୁକ୍ଖତ୍ତୁଂ ତଥା ଇତରସ୍ମିନ୍ତି ଏୱଂ ଅଟ୍ଠ ୱାରେ। ଅଧିଟ୍ଠହନ୍ତୀତି ଅଧିତିଟ୍ଠନ୍ତି। ପଟିଜାଗରୋନ୍ତୀତି ପଟି ପଟି ଜାଗରୋନ୍ତି। ପୁଞ୍ଞଂ କରୋନ୍ତା ହି ସତ୍ତା ଜାଗରୋନ୍ତି ନାମ କାତବ୍ବକିଚ୍ଚପ୍ପସୁତତ୍ତା, ଇତରେ ପନ ସୁପନ୍ତି ନାମ ସହିତପରହିତୱିମୁଖତ୍ତା। ଚାତୁଦ୍ଦସିଉପୋସଥସ୍ସ ଅନୁଗମନଂ ୱିଯ ପନ୍ନରସିଉପୋସଥସ୍ସ ପଚ୍ଚୁଗ୍ଗମନଂ ନ ଲବ୍ଭତି ଦିୱସାଭାୱତୋ।

ତତୋତି ତତୋ ତତୋ। ତଂ ଉପନିସ୍ସାଯାତି ତା ତା ଗାମନିଗମରାଜଧାନିଯୋ ଉପନିସ୍ସାଯ। ଅଧିୱତ୍ଥାତି ଆରାମୱନରୁକ୍ଖାଦୀସୁ ଅଧିୱତ୍ଥା ଦେୱତା। ତେତି ତେ ଦେୱା। ସନ୍ଧାଯ କଥେତୀତି ଭଗୱା କଥେତି। ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ୱୁତ୍ତଂ।

ନିଚ୍ଚଂ ନିବଦ୍ଧଂ ଉପୋସଥୋ ସଂୱଚ୍ଛରେ ସଂୱଚ୍ଛରେ ପଟି ପଟି ହରିତବ୍ବତୋ ପୱତ୍ତେତବ୍ବତୋ ପାଟିହାରିଯପକ୍ଖୋ ନାମ। ଗୁଣଙ୍ଗେହୀତି ଉପୋସଥଙ୍ଗେହି।

ୱୁତ୍ଥୱାସୋତି ୱୁସିତବ୍ରହ୍ମଚରିଯୱାସୋ। କତକରଣୀଯନ୍ତି ଦୁକ୍ଖାଦୀସୁ ପରିଞ୍ଞାତାଦିକିଚ୍ଚଂ। ଓତାରେତ୍ୱାତି ଛଡ୍ଡେତ୍ୱା। ପରିକ୍ଖୀଣଭୱସଂଯୋଜନୋତି ସବ୍ବସୋ ଖୀଣଭୱବନ୍ଧନୋ। କାରଣେନ ଜାନିତ୍ୱାତି ୱିପସ୍ସନାପଞ୍ଞାସହିତାଯ ମଗ୍ଗପଞ୍ଞାଯ ଚତ୍ତାରି ଅରିଯସଚ୍ଚାନି ଜାନିତ୍ୱା।

ଜାନନ୍ତୋତି "ଅରହନ୍ତାନଂ ଅନୁକରଣପ୍ପଟିପତ୍ତି ଏସା, ଯଦିଦଂ ସମ୍ମଦେୱ ଉପୋସଥାନୁଟ୍ଠାନ"ନ୍ତି ଏୱଂ ଉପୋସଥକମ୍ମସ୍ସ ଗୁଣଂ ଜାନନ୍ତୋ। ଏୱରୂପେନାତି ଯାଦିସୋ ଭଗୱତୋ ଉପୋସଥଭାୱୋ ୱିହିତୋ, ଏୱରୂପେନ ଅରହନ୍ତାନୁକରଣେନ ଉପୋସଥକମ୍ମେନ। ସକ୍କା ପହିତତ୍ତୋ ୱିପସ୍ସନଂ ଉସ୍ସୁକ୍କାପେତ୍ୱା ଖୀଣାସୱସମ୍ପତ୍ତିଂ ପାପୁଣିତୁଂ। ଅଟ୍ଠମଂ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱ ସତ୍ତମେ ୱୁତ୍ତନଯତ୍ତା।

ଚତୁମହାରାଜସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯। ସୁଖୁମାଲସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୩୯। ନୱମେ ନିଦ୍ଦୁକ୍ଖୋତି କାଯିକଚେତସିକଦୁକ୍ଖୱିରହିତୋ। ସଦୁକ୍ଖେ ହି ସଊିଘାତେ ସୁଖୁମାଲତ୍ତା ଅନୱସରା, ତସ୍ମା ସୁଖିତୋ ନିଦ୍ଦୁକ୍ଖତାଯ ସୁଖୁମାଲୋ ନାମ। ଯାୱସ୍ସ ସୁଖୁମାଲତ୍ତା ପରମୁକ୍କଂସଗତାତି ଆହ ''ପରମସୁଖୁମାଲୋ''ତି। ଅଚ୍ଚନ୍ତ ସୁଖୁମାଲୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଅନ୍ତମତୀତଂ ଅଚ୍ଚନ୍ତଂ। ସବ୍ବଦା ସୁଖୁମାଲୋତି ଆହ ''ସତତନିଦ୍ଦୁକ୍ଖୋ''ତି। ଚରିଯକାଲେତି ବୋଧିଚରିଯାଯ ଚରଣକାଲେ। ତେନାତି ବୋଧିସତ୍ତେନ। ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ପନ ପଦୁମନ୍ତି ରତ୍ତଂ କମଲଂ। ପୁଣ୍ଡରୀକନ୍ତି ସେତଂ ୱୁଚ୍ଚତି। ଇତରାତି ଇତରପୋକ୍ଖରଣିଯୋ। ''ବୋଧିସତ୍ତସ୍ସ କିରା''ତିଆଦିକଂ ପୋକ୍ଖରଣୀନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିଦସ୍ସନଂ। କୁଦ୍ଦାଲକମ୍ମକାରେତି ଖଣକେ। ପୋକ୍ଖରଣିଟ୍ଠାନାନୀତି ପୋକ୍ଖରଣିଖଣନଯୋଗ୍ଗଟ୍ଠାନାନି। ଗଣ୍ହାପେସୀତି ଖଣାପେସି। ପୋକ୍ଖରଣିସଦ୍ଦୋ ଚେତ୍ଥ ତାଦିସେ ଜଲାସଯେ ନିରୁଳ୍ହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ ପଙ୍କଜାଦିସଦ୍ଦା ୱିଯ। ସୋପାନବାହୁକାନଂ ମତ୍ଥକଟ୍ଠାନଂ ଉଣ୍ହୀସନ୍ତି ଅଧିପ୍ପେତଂ। ଉଦକସେଚନନାଳିକାତି ଉଦକଚ୍ଛଟାୱିସ୍ସଜ୍ଜନନାଳିଯନ୍ତାନି। ପଞ୍ଚୱିଧାତି ୱଣ୍ଣୱସେନ ଜାତିୱସେନ ଚ।

ଖୋ ପନସ୍ସାତି ନିପାତମତ୍ତଂ। କାସିକ-ସଦ୍ଦୋ ଅତିୱିଯ ସଣ୍ହେ ସୁଖୁମେ ମହଗ୍ଘୱତ୍ଥେ ନିରୁଳ୍ହୋ, ଅଞ୍ଞସ୍ମିମ୍ପି ତଥାଜାତିକେ ରୁଳ୍ହିୱସେନ ପୱତ୍ତତୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ତେନାହ ''ଅକାସିକଂ ଚନ୍ଦନ''ନ୍ତି। ହେମନ୍ତେ ୱାସୋ ହେମନ୍ତଂ, ହେମନ୍ତଂ ଅରହତୀତି ହେମନ୍ତିକୋ, ପାସାଦୋ। ''ଇତରେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ''ତି ୱତ୍ୱା ତଦେୱ ନେସଂ ଅରହତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ତତ୍ଥ ହେମନ୍ତିକୋ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ସଜାଲାନୀତି ସଜାଲୱାତପାନାନି, ଉଦକଯନ୍ତାନୀତି ଉଦକଧାରାୱିସ୍ସନ୍ଦନକଯନ୍ତାନି। ପାସାଦମତ୍ଥକେତି ପାସାଦସ୍ସ ଉପରିଆକାସତଲେ। ବନ୍ଧିତ୍ୱାତି ପଯୋଜିତଯନ୍ତେ ସୁକ୍ଖମହିଂସଚମ୍ମଂ ବନ୍ଧିତ୍ୱା। ଯନ୍ତଂ ପରିୱତ୍ତେତ୍ୱାତି ଯଥାପଯୋଜିତଂ ଯନ୍ତଂ ପାସାଣାରୋପନତ୍ଥଞ୍ଚେୱ ପୁନ ତେସଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନତ୍ଥଞ୍ଚ ପରିୱତ୍ତେତ୍ୱା। ତସ୍ମିଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେନ୍ତୀତି ଛଦନପିଟ୍ଠେ ବଦ୍ଧସୁକ୍ଖମହିଂସଚମ୍ମେ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେନ୍ତି।

ସହସ୍ସଥାମନ୍ତି ପୁରିସସହସ୍ସବଲଂ, ପୁରିସସହସ୍ସେନ ୱହିତବ୍ବଭାରୱହଂ। ପଲ୍ଲଙ୍କେ ନିସିନ୍ନୋୱାତି ରତନମଯପଲ୍ଲଙ୍କେ ଯଥାନିସିନ୍ନୋ ଏୱ। ଉପ୍ପତନାକାରପତ୍ତନ୍ତି ଉପ୍ପତିତ୍ୱା ଠିତଂ ୱିଯ। ଜିଯଂ ପୋଥେନ୍ତସ୍ସାତି ଜିଯାଘାତଂ କରୋନ୍ତସ୍ସ। ଜିଯପ୍ପହାରସଦ୍ଦୋତି ଜିଯାଘାତସଦ୍ଦୋ। ଯନ୍ତେ ବଦ୍ଧନ୍ତି ଯନ୍ତବଦ୍ଧଂ କତ୍ୱା ଠପିତଂ। ସଦ୍ଦନ୍ତରେତି ଥାମମଜ୍ଝିମସ୍ସ ପୁରିସସ୍ସ ସଦ୍ଦସୱନଟ୍ଠାନେ। ଗାୱୁତସ୍ସ ଚତୁତ୍ଥୋ ଭାଗୋ କୋସୋତିପି ୱୁଚ୍ଚତି ଦ୍ୱିସହସ୍ସଦଣ୍ଡପ୍ପମାଣଟ୍ଠାନଂ।

ସବ୍ବଟ୍ଠାନାନୀତି ମହାପୁରିସସ୍ସ ତାନି ତାନି ସବ୍ବାନି ୱସନଟ୍ଠାନାନି। ସିଖାବନ୍ଧୋତି ପୁରିସସଭାୱସ୍ସେୱ ୱିସେସତୋ ଦସ୍ସନମେତଂ। ନ ଉପ୍ପିଲାୱିତଭାୱତ୍ଥନ୍ତି ଉପ୍ପିଲାୱିତଭାୱସଙ୍ଖାତଂ ଅତ୍ଥଂ ନ କଥେସୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତସ୍ସ ହି ବୋଧିମୂଲେଯେୱ ସେତୁଘାତୋ। ତେନେୱାତି ଅପ୍ପମାଦଲକ୍ଖଣସ୍ସ ଦୀପନତୋ ଏୱ। ଅତ୍ତାନଂ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱାତି ଅତ୍ତନୋ ଜରାପତ୍ତିଂ ଅଚିନ୍ତେତ୍ୱା ଅଟ୍ଟୀଯତି। ନ ପନେସ ମଗ୍ଗେନ ପହୀନୋ ତଦା ମଗ୍ଗସ୍ସ ଅନଧିଗତତ୍ତା। ସିକ୍ଖଂ ପଚ୍ଚକ୍ଖିତ୍ୱାତି ଯଥାସମାଦିନ୍ନସିକ୍ଖଂ ପହାଯ।

ଅୱିପରୀତବ୍ୟାଧିଆଦିସଭାୱାୱାତି ଏକନ୍ତେନ ବ୍ୟାଧିଆଦିସଭାୱା ଏୱ। ଏୱଂ ଜିଗୁଚ୍ଛାୱିହାରେନାତି ଏୱଂ ସକଲସ୍ସେୱ ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଜିଗୁଚ୍ଛନୱିହାରେନ ୱିହରନ୍ତସ୍ସ। ଏୱଂ ଜିଗୁଚ୍ଛନନ୍ତି ଏୱଂ ପରସ୍ସ ଜିଗୁଚ୍ଛନଂ। ପରଂ ଅଜିଗୁଚ୍ଛମାନୋତି କରୁଣାଯନେନ ଏୱଂ ପରଂ ଅଜିଗୁଚ୍ଛନ୍ତୋ। ଅଭିଭୋସ୍ମୀତି ଅଭିଭୱିତା ଅସ୍ମି। ଉସ୍ସାହୋ ଅହୂତି ଚତୁରଙ୍ଗସମନ୍ନାଗତଂ ୱୀରିଯମେୱ ଚତୁବ୍ବିଧସମ୍ମପ୍ପଧାନୱୀରିଯଞ୍ଚ ଅହୋସି, ଯେନ ମଗ୍ଗବ୍ରହ୍ମଚରିଯପରାଯଣୋ ଜାତୋ।

ସୁଖୁମାଲସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦। ଆଧିପତେଯ୍ୟସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୪୦। ଦସମେ ଅଭିଭୱିତ୍ୱା ପୱତ୍ତନଟ୍ଠେନ ଅଧିପତି ଯଂ କିଞ୍ଚି ଜେଟ୍ଠକଂ ନ କାରକଂ ଅତ୍ତାନଂ ଅଧିପତୀତି କତ୍ୱା ଅତ୍ତା ଏୱ ଅଧିପତି, ତତୋ ଆଗତଂ ଅତ୍ତାଧିପତେଯ୍ୟଂ। ତେନାହ ''ଅତ୍ତାନ''ନ୍ତିଆଦି। ଲୋକନ୍ତି ସତ୍ତଲୋକଂ। ସୋ ଚ ଖୋ ଇଦ୍ଧିୱିଧାଦିଗୁଣୱିସେସଯୁତ୍ତୋ ଅଧିପ୍ପେତୋ ଅଧିପତିଭାୱସ୍ସ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା। ନୱୱିଧଂ ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମନ୍ତି ଉକ୍କଟ୍ଠନିଦ୍ଦେସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଇତି ଭୱୋତି ଏୱଂ ସମ୍ଭୱିଭୱୋ, ତତ୍ଥ ଏୱଂ ଅଭିୱୁଦ୍ଧୀତି। ସମ୍ଭୱିଭୱସ୍ସ ହେତୂତି ତଂତଂସମ୍ଭୱିଭୱସ୍ସ ତତ୍ଥ ଚ ଅଭିୱୁଦ୍ଧିଯା ହେତୁ। ଜାତିନିମିତ୍ତସ୍ସ କମ୍ମଭୱସ୍ସ କତୂପଚିତତ୍ତା ଜାତି ଅନ୍ତୋପୱିଟ୍ଠା। ଜରାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ ହେତୁସିଦ୍ଧିଯା ଫଲସିଦ୍ଧିତୋ।

ଅସଲ୍ଲୀନନ୍ତି ନ ସଙ୍କୋଚପ୍ପତ୍ତଂ। ଉପଟ୍ଠିତାତି କାଯାଦିସଭାୱସଲ୍ଲକ୍ଖଣୱସେନ ଉପଟ୍ଠିତା। ଅସମ୍ମୁଟ୍ଠା ସମ୍ମୋସାଭାୱତୋ। ଅସାରଦ୍ଧୋତି ସାରମ୍ଭସ୍ସ ସାରମ୍ଭହେତୂନଞ୍ଚ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନେନ ଅସାରଦ୍ଧୋ। ଏକଗ୍ଗଂ ଅନେକଗ୍ଗଭାୱସ୍ସ ଦୂରସମୁସ୍ସାପିତତ୍ତା। ନିମ୍ମଲଂ କତ୍ୱାତି ରାଗାଦିମଲାନଂ ଅପନଯନେନ ମଲରହିତଂ କତ୍ୱା। ଗୋପାଯତୀତି ସଂକିଲେସାନତ୍ଥତୋ ରକ୍ଖତି। ଅଯନ୍ତି ଏୱଂପଟିପନ୍ନୋ ଭିକ୍ଖୁ। ସୁଦ୍ଧମତ୍ତାନଂ ପରିହରତି ଅସୁଦ୍ଧଭାୱସ୍ସ କିଲେସସ୍ସପି ଅଭାୱତୋ।

ଅତିକ୍କମିତ୍ୱାମଞ୍ଞସୀତି ଅସକ୍କିଂ କତ୍ୱା ମଞ୍ଞସି। ତାଯ ତଣ୍ହାଯ ନିବ୍ବତ୍ତୋତି ତମ୍ମଯୋ, ତଣ୍ହାୱସିକୋ। ତସ୍ସ ଭାୱୋ ତମ୍ମଯତା, ତସ୍ସା ତମ୍ମଯତାଯ ଅଭାୱେନ। ନ ହାଯତି ପଞ୍ଞାଦିଗୁଣୱେପୁଲ୍ଲପ୍ପତ୍ତିଯା।

ଆଧିପତେଯ୍ୟସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଦେୱଦୂତୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫। ଚୂଳଅଓ୍ୱଗ୍ଗୋ

୧। ସମ୍ମୁଖୀଭାଓ୍ୱସୁତ୍ତଓ୍ୱଣ୍ଣନା

୪୧। ପଞ୍ଚମସ୍ସ ପଠମେ ସମ୍ମୁଖୋ ଭଓ୍ୱତି ଯେନ ସୋ ସମ୍ମୁଖୀଭାଓ୍ୱୋ, ପୁରତୋ ଓ୍ୱିଜ୍ଜମାନତା, ତସ୍ମା ସମ୍ମୁଖୀଭାଓ୍ୱା। ପୁଞ୍ଞକମ୍ମନ୍ତି ଦାନସଙ୍ଖାତଂ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମଂ। ଦ୍ୱେ ଧମ୍ମା ସୁଲଭା ବାହିରତ୍ତା ଯଥାସକଂ ପଚ୍ଚଯସମଓ୍ୱାଯେନ ଲଦ୍ଧୁନତୋ। ସଦ୍ଧା ପନ ଦୁଲ୍ଲଭା ପଚୁରଜନସ୍ସ ଅନଓ୍ୱଟ୍ଠିତକିଚ୍ଚତ୍ତା। ତେନେଓ୍ୱାହ ‘‘ପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସା’’ତିଆଦି।

ସମ୍ମୁଖୀଭାଓ୍ୱସୁତ୍ତଓ୍ୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ତିଠାନସୁତ୍ତଓ୍ୱଣ୍ଣନା

୪୨। ଦୁତିଯେ ମଚ୍ଛରିଯମେଓ୍ୱ ମଲଂ ମଚ୍ଛରିଯମଲଂ, ଚିତ୍ତସ୍ସ ମଲୀନସଭାଓ୍ୱାପାଦନତୋ ଓ୍ୱିଗତଂ ମଚ୍ଛରିଯମଲଂ ଏତ୍ଥାତି ଓ୍ୱିଗତମଚ୍ଛରିଯମଲଂ। ଗେଧାଭାଓ୍ୱେନ କୋଚି କିଞ୍ଚି ଦେନ୍ତୋପି ତତ୍ଥ ଆସତ୍ତିଂ ନ ଓ୍ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତି, ଅଯଂ ପନ ନ ତାଦିସୋତି ଆହ ‘‘ଓ୍ୱିସ୍ସଟ୍ଠଚାଗୋ’’ତି। ମଲୀନହତ୍ଥୋଓ୍ୱ ଚିତ୍ତଓ୍ୱିସୁଦ୍ଧିଯା ଅଭାଓ୍ୱତୋ। ଧୋତହତ୍ଥୋଓ୍ୱ ଧୋତହତ୍ଥେନ କାତବ୍ବକିଚ୍ଚସାଧନତୋ। ତେନ ଓ୍ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ଚିତ୍ତେ ସୁଦ୍ଧେ ଓ୍ୱିସୁଜ୍ଜନ୍ତି, ଇତି ଓ୍ୱୁତ୍ତଂ ମହେସିନା’’ତି। ଯାଚିତୁଂ ଯୁତ୍ତୋ ଯାଚକାନଂ ମନୋରଥପୂରଣତୋ। ଯାଚଯୋଗୋ ପଯୋଗାସହେହି ଯାଚକେହି ସୁଟ୍ଠୁ ଯୁତ୍ତଭାଓ୍ୱତୋ। ତଂସମଙ୍ଗୀ ଏଓ୍ୱ ତତ୍ଥ ରତୋ ନାମ, ନ ଚିତ୍ତମତ୍ତେନେଓ୍ୱାତି ଆହ ‘‘ଦାନଂ…ପେ… ରତୋ ନାମ ହୋତୀ’’ତି।

‘‘ଉଚ୍ଚା, ଭନ୍ତେ’’ତି ଓ୍ୱତ୍ୱା ଅଯଂ ମଂ ଉଚ୍ଚତୋ ଓ୍ୱଦତୀତି ଚିନ୍ତେଯ୍ୟାତି ପୁନ ‘‘ନାତିଉଚ୍ଚା ତୁମ୍ହେ’’ତି ଆହ, ସରୀରେନାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ମେଚକଓ୍ୱଣ୍ଣସ୍ସାତି ନୀଲୋଭାସସ୍ସ। ପୁଚ୍ଛୀତି ଭିକ୍ଖୁ ପୁଚ୍ଛି। ଭୂମିଯଂ ଲେଖଂ ଲିଖନ୍ତୋ ଅଚ୍ଛୀତି ପଠମଂ ମଞ୍ଚେ ନିପଜ୍ଜିତ୍ୱା ଉଟ୍ଠାଯ ଭୂମିଯଂ ଲେଖଂ ଲିଖନ୍ତୋ ଅଚ୍ଛି ‘‘ଅଖୀଣାସଓ୍ୱୋତି ମଞ୍ଞନା ହୋତୂ’’ତି। ତଥା ହି ରାଜା ଖୀଣାସଓ୍ୱସ୍ସ ନାମ…ପେ… ନିଓ୍ୱତ୍ତି। ଧଜପଗ୍ଗହିତାଓ୍ୱାତି ପଗ୍ଗହିତଧଜାଓ୍ୱ। ସିଲାଚେତିଯଟ୍ଠାନନ୍ତି ଥୂପାରାମସ୍ସ ଚ ମହାଚେତିଯସ୍ସ ଚ ଅନ୍ତରେ ସିଲାଯ କତଚେତିଯଟ୍ଠାନଂ। ଚେତିଯଂ…ପେ… ଅଟ୍ଠାସି ସାଓ୍ୱକସ୍ସ ତଂ କୂଟାଗାରନ୍ତି କତ୍ୱା।

ପଚ୍ଛାଭାଗେନାତି ଧମ୍ମକଥିକସ୍ସ ଥେରସ୍ସ ପିଟ୍ଠିପସ୍ସେନ। ଗୋନସୋତି ମଣ୍ଡଲସପ୍ପୋ। ଧମ୍ମସ୍ସଓ୍ୱନନ୍ତରାଯ ବହୂନଂ ସଗ୍ଗମଗ୍ଗପ୍ପଟିଲାଭନ୍ତରାଯୋ ଭଓ୍ୱେଯ୍ୟାତି ଅଧିପ୍ପାଯେନ ‘‘ଧମ୍ମସ୍ସଓ୍ୱନନ୍ତରାଯଂ ନ କରିସ୍ସାମୀ’’ତି ଚିନ୍ତେସି। ଓ୍ୱିସଂ ଓ୍ୱିକ୍ଖମ୍ଭେତ୍ୱାତି ଓ୍ୱିପସ୍ସନାତେଜେନ ଓ୍ୱିସଓ୍ୱେଗଂ ଓ୍ୱିକ୍ଖମ୍ଭେତ୍ୱା। ଗାଥାସହସ୍ସନ୍ତି ଗାଥାସହସ୍ସଓ୍ୱନ୍ତଂ। ପଟ୍ଠାନଗାଥାଯାତି ପଟ୍ଠପନଗାଥାଯ, ଆଦିଗାଥାଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ପଟ୍ଠାନ…ପେ… ଅଓ୍ୱସାନଗାଥଂ ଏଓ୍ୱ ଓ୍ୱଓ୍ୱତ୍ଥପେସି, ନ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଅନ୍ତରେ ଓ୍ୱୁତ୍ତଂ କିଲନ୍ତକାଯତ୍ତା। ସରଭାଣଂ ସାଯନ୍ହଧମ୍ମକଥା। ପଗ୍ଗଣ୍ହାତୀତି ପଚ୍ଚକ୍ଖଂ କରୋନ୍ତୀ ଗଣ୍ହାତି, ସକ୍କଚ୍ଚଂ ସୁଣାତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଧମ୍ମକଥନଦିଓ୍ୱସେ ଧମ୍ମକଥିକାନଂ ଅକିଲମନତ୍ଥଂ ସଦ୍ଧା ଉପାସକା ସିନିଦ୍ଧଭୋଜନଂ ମଧୁପାନକଞ୍ଚ ଦେନ୍ତି ସରସ୍ସ ମଧୁରଭାଓ୍ୱାଯ ସପ୍ପିମଧୁକତେଲାଦିଞ୍ଚ ଭେସଜ୍ଜଂ। ତେନାହ ‘‘ଅରିଯଓ୍ୱଂସଂ କଥେସ୍ସାମୀ’’ତିଆଦି। ଚତୂହି ଦାଠାହି ଡଂସିତ୍ୱାତି ଦଠହଦଟ୍ଠଭାଓ୍ୱଦସ୍ସନଂ। ଚରିସ୍ସାମୀତି ସମ୍ମାନେସ୍ସାମି, ସକ୍କଚ୍ଚଂ ସୁଣିସ୍ସାମୀତି ଅତ୍ଥୋ। ନିମ୍ମଥେତ୍ୱାତି ନିମ୍ମଦ୍ଦିତ୍ୱା, ଅପନେତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ।

ତିଠାନସୁତ୍ତଓ୍ୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। ଅତ୍ଥଓ୍ୱସସୁତ୍ତଓ୍ୱଣ୍ଣନା

୪୩। ତତିଯେ ଅତ୍ଥୋ ନାମ ଫଲଂ, ତଂ ଏତସ୍ସ ଓ୍ୱସୋତି ଅତ୍ଥଓ୍ୱସୋ। ହେତୁ, ଅତ୍ଥୋ ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ଅତ୍ଥୋ, ସୋ ଏଓ୍ୱାତି ଆହ ‘‘ତଯୋ ଅତ୍ଥେ ଦୀଣି କାରଣାନୀ’’ତି। ଧମ୍ମଦେସନା ନାମ ଉକ୍କଟ୍ଠନିଦ୍ଦେସେନ ଚତୁନ୍ନଂ ଅରିଯସଚ୍ଚାନଂ ପକାସନାତି ଆହ ‘‘ଚତୁସଚ୍ଚଧମ୍ମଂ ପକାସେତୀ’’ତି। ଅଟ୍ଠକଥଂ ଞାଣେନ ପଟିସଂଓ୍ୱେଦୀତି ପାଠିଇପଦାନଂ ଅତ୍ଥଂ ଓ୍ୱିଓ୍ୱରଣଞାଣେନ ପଟି ପଟି ସଂଓ୍ୱେଦନସୀଲୋ ‘‘ଅଯଂ ଇମସ୍ସ ଭାସିତସ୍ସ ଅତ୍ଥୋ’’ତି। ଏତେନ ଅତ୍ଥପଟିସମ୍ଭିଦାପ୍ପତ୍ତିମାହ। ପାଠିଇଧମ୍ମଂ ପଟିସଂଓ୍ୱେଦୀତି ପାଠିଇଗତିଂ ପାଠିଇଂ ପଦଓ୍ୱିଓ୍ୱରଣଂ ପଟି ପଟି ସଂଓ୍ୱେଦନସୀଲୋ। ଏତେନ ଧମ୍ମପଟିସମ୍ଭିଦାପ୍ପତ୍ତିମାହ।

ଅଟ୍ଠୱସସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪। କଥାପୱତ୍ତିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୪୪। ଚତୁତ୍ଥେ ପୱତ୍ତିନୀତି ଯାୱ ଅଧିପ୍ପେତଟ୍ଠନିଗମନା ଅୱିଚ୍ଛେଦେନ ପୱତ୍ତିନୀ। ପଟିଘାତାଭାୱେନ ଅପ୍ପଟିହତା। ନିଯ୍ୟାନିକା ସପ୍ପାଟିହୀରକା।

କଥାପୱତ୍ତିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫। ପଣ୍ଡିତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୪୫। ପଞ୍ଚମେ ପଣ୍ଡିତପଞ୍ଞତ୍ତାନୀତି ପଣ୍ଡିତେହି ପଠମଂ ପଞ୍ଞତ୍ତାନି। କଥିତାନୀତି ସେଯ୍ୟସୋ କଥିତାନି। ମହାପୁରିସେହୀତି ବୁଦ୍ଧବୋଧିସତ୍ତେହି। କରୁଣାତି କରୁଣାଚେତୋୱିମୁତ୍ତି ୱୁତ୍ତା। ପୁବ୍ବଭାଗୋତି ତସ୍ସ ଉପଚାରୋ। ଦମୋତି ଇନ୍ଦ୍ରିୟସଂୱରୋ ‘‘ମନଚ୍ଛଟ୍ଠାନଂ ଇନ୍ଦ୍ରିୟାନଂ ଦମନ’’ନ୍ତି କତ୍ୱା। ଅତ୍ତଦମନନ୍ତି ଚିତ୍ତଦମନଂ। ପୁଣ୍ଣୋୱାଦେ (ମ। ନି। ୩।୩୯୬) ‘‘ସକ୍ଖିସ୍ସସି ଖୋ, ତ୍ୱଂ ପୁଣ୍ଣ, ଇମିନା ଦମୂପସମେନା’’ତି ଆଗତତ୍ତା ଦମୋତି ୱୁତ୍ତା ଖନ୍ତିପି। ଆଳୱକେ ଆଳୱକସୁତ୍ତେ (ସଂ। ନି। ୧।୨୪୬; ସୁ। ନି। ୧୯୦) ‘‘ସଚ୍ଚା ଦମା ଚାଗା’’ତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତା ପଞ୍ଞାପି ଇମସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ ‘‘ଦମୋ’’ତି ୱତ୍ତୁଂ ୱଟ୍ଟତି। ରକ୍ଖନଂ ଗୋପନଂ ପଟିଜଗ୍ଗନନ୍ତି ମାତାପିତୂନଂ ମନୁସ୍ସାମନୁସ୍ସକତୂପଦ୍ଦୱତୋ ରକ୍ଖନଂ, ବ୍ୟାଧିଆଦିଅନତ୍ଥତୋ ଗୋପନଂ, ଘାସଚ୍ଛାଦନାଦୀହି ୱେୟ୍ୟାୱଚ୍ଚକରଣେନ ପଟିଜଗ୍ଗନଂ। ସନ୍ତୋ ନାମ ସବ୍ବକିଲେସଦରଥପରିଳାହୂପସମେନ ଉପସନ୍ତକାୟୱଚୀସମାଚାରତାୟ ଚ। ଉତ୍ତମଟ୍ଠେନ ସନ୍ତାନନ୍ତି ମତ୍ତେୟ୍ୟତାଦୀହି ସେଟ୍ଠଟ୍ଠେନ ସନ୍ତାନଂ।

ଇଧ ଇମେସଂୟେୱ ତିଣ୍ଣଂ ଠାନାନଂ କରଣେନାତି ଇମସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ ଆଗତାନଂ ତିଣ୍ଣଂ ଠାନାନଂ କରଣେନ ନିବ୍ବତ୍ତନେନ। ଏତାନି…ପେ… କାରଣାନୀତି ମାତୁପଟ୍ଠାନଂ ପିତୁପଟ୍ଠାନନ୍ତି ଏତାନି ଦ୍ୱେ ଉତ୍ତମପୁରିସାନଂ କାରଣାନି। ଉତ୍ତମକିଚ୍ଚକରଣେନ ହି ମାତାପିତୁଉପଟ୍ଠାକା ‘‘ଉତ୍ତମପୁରିସା’’ତି ୱୁତ୍ତା। ତେନାହ ‘‘ମାତାପିତୁ…ପେ… ୱୁତ୍ତୋ’’ତି। ଅନୁପଦ୍ଦୱଭାୱେନ ଖେମଂ।

ପଣ୍ଡିତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୬। ସୀଲୱନ୍ତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୪୬। ଛଟ୍ଠେ ଲୋକିୟଲୋକୁତ୍ତରମିସ୍ସକନ୍ତି ଏତ୍ଥ ‘‘ମନୁସ୍ସା ପୁଞ୍ଞଂ ପସୱନ୍ତୀ’’ତି ଅୱିସେସେନ ୱୁତ୍ତତ୍ତା ଭାୱନାମୟସ୍ସପି ପୁଞ୍ଞସ୍ସ ସଙ୍ଗଣ୍ହନତୋ ଲୋକୁତ୍ତରସ୍ସପି ସମ୍ଭୱୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ସୀଲୱନ୍ତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭। ସଙ୍ଖତଲକ୍ଖଣସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୪୭। ସତ୍ତମେ ସମେଚ୍ଚ ସମ୍ଭୂୟ ପଚ୍ଚୟେହି କତଂ ସଙ୍ଖତଂ। ନିମିତ୍ତାନୀତି ସଞ୍ଜାନନସ୍ସ ନିମିତ୍ତାନି। ହେତୁପଚ୍ଚୟସମୱାୟେ ଉପ୍ପଜ୍ଜନଂ ଉପ୍ପାଦୋ, ଅତ୍ତଲାଭୋ। ୱୟୋତି ଭଙ୍ଗୋ। ଠିତସ୍ସାତି ଉପ୍ପାଦକ୍ଖଣତୋ ଉଦ୍ଧଂ ଠିତିକ୍ଖଣପତ୍ତସ୍ସ। ସା ପନସ୍ସ ଅୱତ୍ଥା ଉପ୍ପାଦାୱତ୍ଥାୟ ଭିନ୍ନାତି କତ୍ୱା ଅଞ୍ଞଥତ୍ତଂ ଜରାତି ଚ ୱୁତ୍ତା। ଯସ୍ମା ଧମ୍ମୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନୋ ଏୱ ଭିଜ୍ଜତି, ତଥା ସତି ଉପ୍ପାଦଭଙ୍ଗା ସମାନକ୍ଖଣା ସିୟୁଂ, ନ ଚ ତଂ ଯୁଜ୍ଜତି, ତସ୍ମା ଉପ୍ପାଦାୱତ୍ଥାୟ ଭିନ୍ନା ଭଙ୍ଗାଭିମୁଖାୱତ୍ଥା ଜରାତି ୱେଦିତବ୍ବା। ଯେ ପନ ‘‘ସଙ୍ଖାରାନଂ ଠିତି ନତ୍ଥୀ’’ତି ୱଦନ୍ତି, ତେସଂ ତଂ ମିଚ୍ଛା। ଯଥା ହି ତସ୍ସେୱ ଧମ୍ମସ୍ସ ଉପ୍ପାଦାୱତ୍ଥାୟ ଭିନ୍ନା ଭଙ୍ଗାୱତ୍ଥା ଇଚ୍ଛିତା, ଅଞ୍ଞଥା ‘‘ଅଞ୍ଞଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଅଞ୍ଞଂ ନିରୁଜ୍ଝତୀ’’ତି ଆପଜ୍ଜତି, ଏୱଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନସ୍ସ ଭଙ୍ଗାଭିମୁଖା ଧମ୍ମା ଇଚ୍ଛିତବ୍ବା। ସା ଚ ଠିତିକ୍ଖଣୋ। ନ ହି ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନୋ ଭିଜ୍ଜତୀତି ସକ୍କା ୱିଞ୍ଞାତୁନ୍ତି।

ସଙ୍ଖତନ୍ତି ତେଭୂମକା ଧମ୍ମା ପଚ୍ଚୟସମୁପ୍ପନ୍ନତ୍ତା। ଯଦି ଏୱଂ ମଗ୍ଗଫଲଧମ୍ମା କଥନ୍ତି ଆହ ‘‘ମଗ୍ଗଫଲାନି ପନା’’ତିଆଦି। ଲକ୍ଖଣକଥା ହି ଯାୱଦେୱ ସମ୍ମସନତ୍ଥା। ଉପ୍ପାଦକ୍ଖଣେ ଉପ୍ପାଦୋ, ନ ଠାନଭଙ୍ଗକ୍ଖଣେସୁ। କସ୍ମା? ଉପ୍ପାଦୌପ୍ପାଦକ୍ଖଣାନଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନତ୍ତା। ଯଥା ହି ଉପ୍ପାଦସଙ୍ଖାତେନ ୱିକାରେନ ଉପ୍ପାଦକ୍ଖଣୋ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନୋ, ଏୱଂ ଉପ୍ପାଦକ୍ଖଣେନପି ଉପ୍ପାଦୋ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନୋ। ସେସଦ୍ୱୟେପି ଏସେୱ ନୟୋ। ଧମ୍ମପ୍ପୱତ୍ତିମତ୍ତତାୟପି କାଲସ୍ସ ଲୋକସମଞ୍ଞାୱସେନେୱ ୱୁତ୍ତଂ। ଲକ୍ଖଣଂ ନ ସଙ୍ଖତଂ, ସଙ୍ଖତଂ ନ ଲକ୍ଖଣନ୍ତି ନେସଂ ଭେଦଦସ୍ସନଂ। ଅୱତ୍ଥାୱତୋ ହି ଅୱତ୍ଥା ଭିନ୍ନାୱାତି । ପରିଚ୍ଛିନ୍ନନ୍ତି

ଏକ୍କ ଉପ୍ପାଦୱୟେହି ତାୱ ସଙ୍ଖତଂ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନଂ ହୋତୁ, ଜରାୟ ପନ ତଂ କଥଂ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି? ନ ୱୁଚ୍ଚତି ପରିଚ୍ଛେଦୋ ପୁବ୍ବନ୍ତାପରନ୍ତମତ୍ତେନ, ଅଥ ଖୋ ସଭାୱଭେଦେନାତି ନାୟଂ ଦୋସୋ। ସଙ୍ଖତଂ ଧମ୍ମଜାତଂ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନଂ ତବ୍ବନ୍ତଂ ଧମ୍ମଜାତଂ ସଙ୍ଖତନ୍ତି ପଞ୍ଞାୟତି ଏୱଂ ତେସଂ ଅଭାୱେନ ନିବ୍ବାନମେତନ୍ତି ଲକ୍ଖିତବ୍ବତୋ ସଞ୍ଜାନିତବ୍ବତୋ। ଇଦାନି ''ୟଥା ହୀ''ତିଆଦିନା ୟଥାୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ଉପମାହି ୱିଭାୱେତି।

ସଙ୍ଖତଲକ୍ଖଣସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୮। ଅସଙ୍ଖତଲକ୍ଖଣସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୪୮। ଅଟ୍ଠମେ ଅସଙ୍ଖତସ୍ସାତି ୱୁତ୍ତନୟେନ ନ ସଙ୍ଖତସ୍ସ। ତେନାହ ''ପଚ୍ଚୟେହୀ''ତିଆଦି। ୟଥା ଉପ୍ପାଦାଦୀନଂ ଭାୱେନ ସଙ୍ଖତଧମ୍ମଜାତଂ ସଙ୍ଖତନ୍ତି ପଞ୍ଞାୟତି, ଏୱଂ ତେସଂ ଅଭାୱେନ ନିବ୍ବାନଂ ଅସଙ୍ଖତନ୍ତି ପଞ୍ଞାୟତି।

ଅସଙ୍ଖତଲକ୍ଖଣସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯। ପବ୍ବତରାଜସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୪୯। ନୱମେ ଇଧ ସାଲ-ସଦ୍ଦୋ ରୁକ୍ଖସାମଞ୍ଞପରିୟାୟୋ, ନ ରୁକ୍ଖୱିସେସପରିୟାୟୋତି ଆହ ''ମହାସାଲାତି ମହାରୁକ୍ଖା''ତି। କୁଲଜେଟ୍ଠକନ୍ତି ତସ୍ମିଂ କୁଲେ ଜେଟ୍ଠଭୂତଂ ସାମିଭୂତଂ। ସିଲାମୟୋ ନ ପଂସୁମୟୋ ମିସ୍ସକୋ ଚ। ଗାମଂ ଗାମୂପଚାରଞ୍ଚ ଠପେତ୍ୱା ସବ୍ବଂ ଅରଞ୍ଞନ୍ତି ଆହ ''ଅରଞ୍ଞସ୍ମିନ୍ତି ଅଗାମକଟ୍ଠାନେ''ତି। ମହନ୍ତୋ ପବ୍ବତୋ ସେଲୋତି ୟୋଜନା।

ପବ୍ବତରାଜସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦। ଆତପ୍ପକରଣୀୟସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୫୦। ଦସମେ ସରୀରସନ୍ତାପାନନ୍ତି ସରୀରେ ସମ୍ଭୂତାନଂ। ଦୁକ୍ଖାନନ୍ତି ଅନିଟ୍ଠାନଂ। ବହଲାନନ୍ତି ନିରନ୍ତରପ୍ପୱତ୍ତିୟା ଅୱିରଳଆନଂ। ତାପନୱସେନାତି ଦୁକ୍ଖାପନୱସେନ। ତିବ୍ବାନନ୍ତି କୁରୂରାନଂ। ତାସଂ ୟଥାୱୁତ୍ତାନଂ ଅଧିୱାସନାୟ ପହାତବ୍ବଦୁକ୍ଖୱେଦନାନଂ ପଜହନଂ ନାମ ଖମନମେୱାତି ଆହ ''ଖମନତ୍ଥାୟା''ତି । ଆଣାପେତ୍ୱାତି ''ଆତପ୍ପଂ କରଣୀୟ''ନ୍ତି ବୁଦ୍ଧାଣଂ ୱିଧାୟ। ଲୋକିୟଲୋକୁତ୍ତରମିସ୍ସକା କଥିତା ସସମ୍ଭାରାନଂ ମଗ୍ଗଧମ୍ମାନଂ କଥିତତ୍ତା।

ଆତପ୍ପକରଣୀୟସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୧। ମହାଚୋରସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୫୧। ଏକାଦସମେ ମହାବଲୱଚୋରୋ ମହାଚୋରୋତି ଆହ ''ମହନ୍ତୋ ବଲୱଚୋରୋ''ତି। ବଲୱଚୋରୋତି ଚ ମହାଥାମତାୟ ମହାପରିୱାରତାୟ ମହାଚୋରିୟକମ୍ମସମତ୍ଥତାୟ ଚ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ମହତଂ ଗାମନିଗମାନଂ ୱିଲୁପ୍ପନଂ ମହାୱିଲୋପୋ। ତଂ ତଂ କାରଣଂ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱାତି ତଂ ତଂ ଅକରଣମେୱ କାରଣଂ କତ୍ୱା ତପ୍ପଟିବଦ୍ଧାୟ କଥାୟ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା। ଅତ୍ଥଂ କଥୟିସ୍ସନ୍ତୀତି ତସ୍ସ ତସ୍ସ ଅତ୍ଥଞ୍ଚ କଥୟିସ୍ସନ୍ତି। ହରନ୍ତାତି ଅପନେନ୍ତା ପରିହରନ୍ତା। ଦସୱତ୍ଥୁକାୟାତି ''ସସ୍ସତୋ ଲୋକୋ''ତି (ମ। ନି। ୧।୨୬୯) ଆଦିଦସୱତ୍ଥୁସନ୍ନିସ୍ସିତାୟ। ଅନ୍ତଂ ଗହେତ୍ୱା ଠିତଦିଟ୍ଠିୟାତି ତମେୱ ସସ୍ସତାଦିଅନ୍ତଂ ଗହେତ୍ୱା ଅୱିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ୱା ଠିତଦିଟ୍ଠିୟା।

ମହାଚୋରସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଚୂଳଅୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ପଠମପଣ୍ଣାସକଂ ନିଟ୍ଠିତଂ।

୨। ଦୁତିୟପଣ୍ଣାସକଂ

(୬) ୧। ବ୍ରାହ୍ମଣୱଗ୍ଗୋ

୧। ପଠମଦ୍ୱେବ୍ରାହ୍ମଣସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୫୨। ବ୍ରାହ୍ମଣୱଗ୍ଗସ୍ସ ପଠମେ ଜରାଜିଣ୍ଣାତି ଜରାୱସେନ ଜିଣ୍ଣା, ନ ବ୍ୟାଧିଆଦୀନଂ ୱସେନ ଜିଣ୍ଣସଦିସତ୍ତା ଜିଣ୍ଣା। ୱଯୋୱୁଦ୍ଧାତି ୱଯସୋ ୱୁଦ୍ଧିପ୍ପତ୍ତିଯା ୱୁଦ୍ଧା, ନ ସୀଲାଦିୱୁଦ୍ଧିଯା। ଜାତିମହଲ୍ଲକାତି ଜାତିଯା ମହନ୍ତତାଯ ଚିରରତ୍ତଞ୍ଞୁତାଯ ଜାତିମହଲ୍ଲକା। ତଯୋ ଅଦ୍ଧେ ଅତିକ୍କନ୍ତାତି ପଠମୋ, ମଜ୍ଝିମୋ, ପଚ୍ଛିମୋତି ତଯୋ ଅଦ୍ଧେ ଅତୀତା। ତତିଯଂ ୱଯଂ ଅନୁପ୍ପତ୍ତାତି ତତୋ ଏୱ ପଚ୍ଛିମଂ ୱଯଂ ଅନୁପ୍ପତ୍ତା। ଅକତଭଯପରିତ୍ତାଣାତି ଏତ୍ଥ ଭଯପରିତ୍ତାଣନ୍ତି ଦୁଗ୍ଗତିଭଯତୋ ପରିତ୍ତାଯକଂ ପୁଞ୍ଞଂ, ତଂ ଅକତଂ ଏତେହୀତି ଅକତଭଯପରିତ୍ତାଣା। ପତିଟ୍ଠାକମ୍ମନ୍ତି ସୁଗତିସଙ୍ଖାତପ୍ପତିଟ୍ଠାୱହଂ କମ୍ମଂ। ଉପସଂହରୀଯତୀତି ସମ୍ପାପୀଯତି। ‘‘ଉପନୀଯତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ, କିଂ କେନ ଉପନୀଯତୀତି ଆହ ‘‘ଅଯଞ୍ହି ଜାତିଯା ଜରଂ ଉପନୀଯତୀ’’ତିଆଦି। ଅଯନ୍ତି ଲୋକୋ। ଜାତୋ ନ ଜାତଭାୱେନେୱ ତିଟ୍ଠତି, ଅଥ ଖୋ ତତୋ ପରଂ ଜରଂ ପାପୀଯତି, ଜରାଯ ବ୍ୟାଧିଂ ପାପୀଯତି। ଏୱଂ ପରତୋ ପରଂ ଦୁକ୍ଖମେୱ ଉପନୀଯତି।

ତାଯନଟ୍ଠେନାତି ରକ୍ଖନଟ୍ଠେନ। ନିଲୀଯନଟ୍ଠେନାତି ନିଲୀନଟ୍ଠାନଭାୱେନ। ପତିଟ୍ଠାନଟ୍ଠେନାତି ପତିଟ୍ଠାନଭାୱେନ। ଅୱସ୍ସଯନଟ୍ଠେନାତି ଅୱସ୍ସଯିତବ୍ବଭାୱେନ। ଉତ୍ତମଗତିୱସେନାତି ପରମଗତିଭାୱେନ।

ପଠମଦ୍ୱେବ୍ରାହ୍ମଣସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ଦୁତିଯଦ୍ୱେବ୍ରାହ୍ମଣସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୫୩। ଦୁତିଯେ ଭଜିତବ୍ବଟ୍ଠେନ ପରେସଂ ଭାଜିତବ୍ବଟ୍ଠେନ ଭାଜନଂ, ଭଣ୍ଡକଂ।

ଦୁତିଯଦ୍ୱେବ୍ରାହ୍ମଣସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩-୪। ଅଞ୍ଞତରବ୍ରାହ୍ମଣସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୫୪-୫୫। ତତିଯେ ଯେସଂ ରାଗାଦୀନଂ ଅପ୍ପହାନେନ ପୁରିସସ୍ସ ଅତ୍ତବ୍ୟାବାଧାଦୀନଂ ସମ୍ଭୱୋ, ପହାନେନ ଅସମ୍ଭୱୋତି ଏୱଂ ରାଗାଦୀନଂ ପହାଯକୋ ଅରିଯଧମ୍ମୋ ମହାନୁଭାୱତାଯ ମହାନିସଂସତାଯ ଚ ସାମଂ ପସ୍ସିତବ୍ବୋତି ସନ୍ଦିଟ୍ଠିକୋ। ଇମିନା ନଯେନ ସେସେସୁ ପଦେସୁପି ଯଥାରହଂ ନୀହରିତ୍ୱା ୱତ୍ତବ୍ବୋ। ସବ୍ବୋ ପନ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗସଂୱଣ୍ଣନାସୁ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ମହାଟୀ। ୧।୧୪୭) ୱୁତ୍ତନଯେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଚତୁତ୍ଥଂ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱ।

ଅଞ୍ଞତରବ୍ରାହ୍ମଣସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫। ନିବ୍ବୁତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୫୬। ପଞ୍ଚମେ ନ କାଲନ୍ତରେ ପତ୍ତବ୍ବନ୍ତି ଯଦା ସଚ୍ଚପ୍ପଟିୱେଧୋ, ତଦା ଏୱ ଲଦ୍ଧବ୍ବତ୍ତା ନ କାଲନ୍ତରେ ପତ୍ତବ୍ବଂ। ମଗ୍ଗଞାଣେନ ଉପନେତବ୍ବତ୍ତା ଉପନେଯ୍ୟଂ। ଉପନେଯ୍ୟମେୱ ଓପନେଯ୍ୟିକନ୍ତି ଆହ ‘‘ପଟିପତ୍ତିଯା ଉପଗନ୍ତବ୍ବ’’ନ୍ତି।

ନିବ୍ବୁତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୬। ପଲୋକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୫୭। ଛଟ୍ଠେ ଆଚରିଯପାଚରିଯାନନ୍ତି ଆଚରିଯାନମ୍ପି ଆଚରିଯାନଂ। ନିରନ୍ତରଫୁଟୋ ନେରଯିକସତ୍ତେହି ନିରଯଗାମିକମ୍ମସ୍ସ କାରକାନଂ ବହୁଭାୱା। ଉଭଯମ୍ପେତନ୍ତି ଯଥାୱୁତ୍ତଂ ଅତ୍ଥଦ୍ୱଯଂ। ଘନନିୱାସତନ୍ତି ଗାମାନଂ ଘନସନ୍ନିୱାସତଂ। ଏକନ୍ତେନେୱ ଅଧମ୍ମୋତି ଅଯୋନିସୋମନସିକାରହେତୁକତ୍ତା ଅନତ୍ଥହେତୁତାଯ ଚ ନିଯମେନେୱ ଅଧମ୍ମୋ। ନ ଅଧମ୍ମରାଗୋତି ଅଧିପ୍ପେତୋତି ପରପରିକ୍ଖାରେସୁ ରାଗୋ ୱିଯ ନ ମହାସାୱଜ୍ଜୋତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ।

ତଥା ହି ସକସକପରିକ୍ଖାରୱିସଯୋ ରାଗୋ ୱିସମଲୋଭୋ ୱିଯ ନ ଏକନ୍ତତୋ ଅପାଯୁପ୍ପତ୍ତିଜନକୋ। ପରପରିକ୍ଖାରେସୁ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନସ୍ସ ମହାସାୱଜ୍ଜତାଯ ଅଧମ୍ମରାଗତା। ଲୋଭସ୍ସ ସମକାଲୋ ନାମ ନତ୍ଥି କାଯଦୁଚ୍ଚରିତାଦୀନଂ ୱିଯ ଅଯୋନିସୋମନସିକାରସମୁଟ୍ଠାନତ୍ତା। ଏସାତି ଏସୋ ପାପଧମ୍ମୋ। ସମ୍ମଲୋଭୋ ୱିସମଲକ୍ଖଣାଭାୱତୋ। ତଥା ହି ତଂସମୁଟ୍ଠାନୋ ପଯୋଗୋ ମିଚ୍ଛାଚାରୋତି ନ ୱୁଚ୍ଚତି। ଅୱତ୍ଥୁପଟିସେୱନସଙ୍ଖାତେନାତି ଯଂ ଲୋକିଯସାଧୁସମନୁଞ୍ଞାତଂ ରାଗସ୍ସ ୱତ୍ଥୁଟ୍ଠାନଂ, ତତୋ ଅଞ୍ଞସ୍ମିଂ ୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ପଟିସେୱନସଙ୍ଖାତେନ।

ୱିୱିଧସସ୍ସାନନ୍ତି ସାଲିୱୀହିଆଦିନାନପ୍ପକାରସସ୍ସାନଂ। ଦୁସ୍ସସ୍ସନ୍ତି ପଚ୍ଚଯଦୂସେନ ଦୂସିତଂ ସସ୍ସଂ। ସମ୍ପଜ୍ଜମାନେତି ନିପ୍ଫଜ୍ଜନତୋ ପଗେୱ ଗବ୍ଭପରିୱୁଦ୍ଧିକାଲେ। ପାଣକାତି ସଲଭାଦିପାଣକା। ପତନ୍ତୀତି ସସ୍ସାନଂ ମତ୍ଥକେ ପତନ୍ତି। ସଲାକାମତ୍ତମେୱ ସମ୍ପଜ୍ଜତୀତି ୱଡ୍ଢିତ୍ୱା ଗବ୍ଭଂ ଗହେତୁଂ ଅସମତ୍ଥଂ ସମ୍ପଜ୍ଜତି। ତେତି ୱାଳଅମନୁସ୍ସା। ଲଦ୍ଧୋକାସାତି ଯକ୍ଖାଧିପତୀହି ଅନୁଞ୍ଞାତତ୍ତା ଲଦ୍ଧୋକାସା।

ପଲୋକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭। ୱଚ୍ଛଗୋତ୍ତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୫୮। ସତ୍ତମେ ମହାୱିପାକନ୍ତି ଉଳାରଫଲଂ ବହୁୱିପାକଂ। ଧମ୍ମୋ ନାମ କଥିତକଥା ''ଅଜ୍ଜ ଦହତି ୱିଦହତୀ''ତି କତ୍ୱା। ଅନୁଧମ୍ମୋ ନାମ ପଟିକଥନଂ ''ତଂ ଅନୁଗତୋ ଧମ୍ମୋ''ତି କତ୍ୱା। ସହ ଧମ୍ମେନାତି ସହଧମ୍ମୋ, ସୋ ଏୱ ସହଧମ୍ମିକୋ। ଧମ୍ମସଦ୍ଦୋ ଚେତ୍ଥ କାରଣପରିଯାଯୋତି ଆହ ''ସକାରଣୋ''ତି। ୱାଦସ୍ସାତି ୱଚନସ୍ସ। ଅନୁପାତୋ ଅନୁପଚ୍ଛା ପୱତ୍ତି।

ପରିପନ୍ଥେ ତିଟ୍ଠତୀତି ପାରିପନ୍ଥିକୋ। ପନ୍ଥେ ଠତ୍ୱା ପରେସଂ ସାପତେଯ୍ୟଂ ଛିନ୍ଦନତୋ ପନ୍ଥଦୂହନଚୋରୋ। ଯଦି ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଞ୍ଞାଣଂ, କଥଂ ତଂ ଅସେକ୍ଖନ୍ତି ଆହ ''ଅସେକ୍ଖସ୍ସ ପୱତ୍ତତ୍ତା''ତି। ଇତରାନୀତି ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧାଦୀନି। ସଯମ୍ପୀତି ପି-ସଦ୍ଦୋ ''ଅସେକ୍ଖସ୍ସ ପୱତ୍ତା ଚା''ତି ଇମମତ୍ଥଂ ସମ୍ପିଣ୍ଡେତି।

ନିଦ୍ଦିସେୱନୋତି ୱିସେୱନରହିତୋ ୱିଗତୱିଲୋମଭାୱୋ। ନ ଉପପରିକ୍ଖନ୍ତୀତି ନ ୱିଚାରେନ୍ତି। ଜାତିଂ ନିଦ୍ଦତ୍ତିଂ ଯାତି ଉପଗଚ୍ଛତୀତି ଜାତିଯୋ, ଜାତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ''ଯତ୍ଥ କତ୍ଥଚି କୁଲଜାତେ''ତି।

କେୱଲୀତି କେୱଲୱା, ପାରିପୂରିମାତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ''ପରିପୁଣ୍ଣଭାୱେନ ଯୁତ୍ତୋ''ତି। ଏତଂ କେୱଲୀତି ପଦଂ। ଅଭିଞ୍ଞାପାରନ୍ତି ଅଭିଜାନସ୍ସ ପାରଂ। ପରିଯନ୍ତଂ ଗତତ୍ତା ପାରଗୂ। ଏସ ନଯୋ ସେସପଦେସୁପି। ଖେତ୍ତୱିନିଚ୍ଛଯସୱନେନାତି ''ଇମେହି ସୀଲାଦିଗୁଣସମ୍ପନ୍ନା ସଦେୱକେ ଲୋକେ ପୁଞ୍ଞସ୍ସ ଖେତ୍ତଂ, ତଦଞ୍ଞୋ ନ ଖେତ୍ତ''ନ୍ତି ଏୱଂ ଖେତ୍ତୱିନିଚ୍ଛଯସୱନେନ ରହିତା।

ୱଚ୍ଛଗୋତ୍ତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୮। ତିକଣ୍ଣସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୫୯। ଅଟ୍ଠମେ ଦୁରାସଦାତି ଦୁରୁପସଙ୍କମନା। ଗରହା ମୁଚ୍ଚିସ୍ସତୀତି ମଯି ଏୱଂ କଥେନ୍ତେ ସମଣୋ ଗୋତମୋ କିଞ୍ଚି କଥେସ୍ସତି, ଏୱଂ ମେ ୱଚନମତ୍ତମ୍ପି ନ ଲଦ୍ଧନ୍ତି ଅଯଂ ଗରହା ମୁଚ୍ଚିସ୍ସତୀତି। ପଣ୍ଡିତାତି ପଣ୍ଡିଚ୍ଚେନ ସମନ୍ନାଗତା। ଧୀରାତି ଧିତିସମ୍ପନ୍ନା। ବ୍ୟତ୍ତାତି ପରୱାଦମଦ୍ଦନସମତ୍ଥେନ ୱେୟ୍ୟତ୍ତିଯେନ ସମନ୍ନାଗତା। ବହୁସ୍ସୁତାତି ବାହୁସଚ୍ଚୱନ୍ତୋ। ୱାଦିନୋତି ୱାଦିମଗ୍ଗକୁସଲା। ସମ୍ମତାତି ବହୁନୋ ଜନସ୍ସ ସାଧୁସମ୍ମତା। ପଣ୍ଡିତାଦିଆକାରପରିଚ୍ଛେଦନ୍ତି ତେସଂ ତେୱିଜ୍ଜାନଂ ପଣ୍ଡିତାକାରାଦିଆକାରପରିଚ୍ଛେଦଂ। ଆକାରସଦ୍ଦୋ କାରଣପରିଯାଯୋ, ପରିଚ୍ଛେଦସଦ୍ଦୋ ପରିମାଣତ୍ଥୋତି ଆହ ''ଏତ୍ତକେନ କାରଣେନା''ତି।

ଯଥାତି ଯେନାକାରେନ, ଯେନ କାରଣେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ''ଯଥାତି କାରଣୱଚନ''ନ୍ତି। ''ଦ୍ୱୀହିପି ପକ୍ଖେହୀ''ତି ୱତ୍ୱା ତେ ପକ୍ଖେ ସରୂପତୋ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ମାତିତୋ ଚ ପିତିତୋ ଚା''ତି ଆହ। ତେସଂ ପକ୍ଖାନଂ ୱସେନସ୍ସ ସୁଜାତତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଯସ୍ସ ମାତା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଜନକଜନିକାଭାୱେନ ୱିନାପି ଲୋକେ ମାତାପିତୁସମଞ୍ଞା ଦିସ୍ସତି, ଇଧ ପନ ସା ଓରସପୁତ୍ତୱସେନେୱ ଇଚ୍ଛିତାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ସଂସୁଦ୍ଧଗହଣିକୋ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଗବ୍ଭଂ ଗଣ୍ହାତି ଧାରେତୀତି ଗହଣୀ, ଗବ୍ଭାସଯସଞ୍ଞିତୋ ମାତୁକୁଚ୍ଛିପ୍ପଦେସୋ। ଯଥାଭୁତ୍ତସ୍ସ ଆହାରସ୍ସ ୱିପାଚନୱସେନ ଗଣ୍ହନତୋ ଅଛଡ୍ଡନତୋ ଗହଣୀ, କମ୍ମଜତେଜୋଧାତୁ।

ପିତା ଚ ମାତା ଚ ପିତରୋ, ପିତୂନଂ ପିତରୋ ପିତାମହା, ତେସଂ ଯୁଗୋ ପିତାମହଯୁଗୋ, ତସ୍ମା ''ଯାଵ ସତ୍ତମା ପିତାମହଯୁଗା ପିତାମହଦ୍ୱନ୍ଦା''ତି ଏଵମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ ପନ ଦ୍ୱନ୍ଦଂ ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା ''ଯୁଗନ୍ତି ଆୟୁପ୍ପମାଣଂ ଵୁଚ୍ଚତୀ''ତି ଵୁତ୍ତଂ। ଯୁଗ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ଚ ଅତ୍ଥକଥା ଦସ୍ସିତା ''ପିତାମହୋଯେଵପିତାମହଯୁଗ''ନ୍ତି। ପୁବ୍ବପୁରିସାତି ପୁରିସଗ୍ଗହଣଞ୍ଚେତ୍ଥ ଉକ୍କଟ୍ଠନିଦ୍ଦେସଵସେନ କତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଏଵଞ୍ହି ''ମାତିତୋ''ତି ପାଠଇଵଚନଂ ସମତ୍ଥିତଂ ହୋତି। ଅକ୍ଖିତ୍ତୋତି ଅକ୍ଖେପୋ। ଅନଵକ୍ଖିତ୍ତୋତି ସଦ୍ଧଥାଲିପାକାଦୀସୁ ଅନଵକ୍ଖିତ୍ତୋ ନ ଛଡ୍ଡିତୋ। ଜାତିଵାଦେନାତି ହେତୁମ୍ହି କରଣଵଚନନ୍ତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''କେନ କାରଣେନା''ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ଏତ୍ଥ ଚ ''ଉଭତୋ…ପେ… ପିତାମହଯୁଗା''ତି ଏତେନ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ଯୋନିଦୋସାଭାଵୋ ଦସ୍ସିତୋ ସଂସୁଦ୍ଧଗହଣିକତାକିତ୍ତନତୋ। ''ଅକ୍ଖିତ୍ତୋ''ତି ଇମିନା କିରିଯାପରାଧାଭାଵୋ। ସଂସୁଦ୍ଧଜାତିକାପି ହି ସତ୍ତା କିରିଯାପରାଧେନ ଖେପଂ ପାପୁଣନ୍ତି। ''ଅନୁପକ୍କୁଟ୍ଠୋ''ତି ଇମିନା ଅଯୁତ୍ତସଂସଗ୍ଗାଭାଵୋ। ଅଯୁତ୍ତସଂସଗ୍ଗଞ୍ହି ପଟିଚ୍ଚ ସତ୍ତା ସୁଦ୍ଧଜାତିକା କିରିଯାପରାଧରହିତାପି ଅକ୍କୋସଂ ଲଭନ୍ତି।

ତନ୍ତି ଗରହାଵଚନଂ। ମନ୍ତେ ପରିଵତ୍ତେତୀତି ଵେଦେ ସଜ୍ଝାଯତି, ପରିଯାପୁଣାତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ମନ୍ତେ ଧାରେତୀତି ଯଥାଅଧୀତେ ମନ୍ତେ ଅସମ୍ମୁଟ୍ଠେ କତ୍ୱା ହଦଯେ ଠପେତି।

ଓଟ୍ଠପହତକରଣଵସେନାତି ଅତ୍ଥାଵଧାରଣଵସେନ। ସନିଘଣ୍ଡୁକେଟୁଭାନନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଵଚନୀଯଵାଚକଭାଵେନ ଅତ୍ଥଂ ସଦ୍ଦଞ୍ଚ ଖଣ୍ଡତି ଭିନ୍ଦତି ଵିଭଜ୍ଜ ଦସ୍ସେତୀତି ନିଖଣ୍ଡୁ, ସୋ ଏଵ ଇଧ ଖ-କାରସ୍ସ ଘ-କାରଂ କତ୍ୱା ''ନିଘଣ୍ଡୂ''ତି ଵୁତ୍ତୋ। କିଟତି ଗମେତି କିରିଯାଦିଵିଭାଗଂ, ତଂ ଵା ଅନଵସେସପରିଯାଦାନତୋ ଗମେନ୍ତୋ ପୂରେତୀତି କେଟୁଭଂ। ଵେଵଚନପ୍ପକାସକନ୍ତି ପରିଯାଯସଦ୍ଦଦୀପକଂ, ଏକେକସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଅନେକପରିଯାଯଵଚନଵିଭାଵକନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ନିଦସ୍ସନମତ୍ତଞ୍ଚେତଂ ଅନେକେସମ୍ପି ଅତ୍ଥାନଂ ଏକସଦ୍ଦଵଚନୀଯତାଵିଭାଵନଵସେନପି ତସ୍ସ ଗନ୍ଥସ୍ସ ପଵତ୍ତତ୍ତା। ଵଚୀଭେଦାଦିଲକ୍ଖଣା କିରିଯା କପ୍ପୀଯତି ଵିକପ୍ପୀଯତି ଏତେନାତି କିରିଯାକପ୍ପୋ, ସୋ ପନ ଵଣ୍ଣପଦସମ୍ବନ୍ଧପଦତ୍ଥାଦିଵିଭାଗତୋ ବହୁଵିକପ୍ପୋତି ଆହ ''କିରିଯାକପ୍ପଵିକପ୍ପୋ''ତି। ଇଦଞ୍ଚ ମୂଲକିରିଯାକପ୍ପଗନ୍ଥଂ ସନ୍ଧାଯ ଵୁତ୍ତଂ। ସୋ ହି ମହାଵିସଯୋ ସତସହସ୍ସପରିମାଣୋ ନଯାଚରିଯାଦିପ୍ପକରଣଂ। ଠାନକରଣାଦିଵିଭାଗତୋ ନିବ୍ବଚନଵିଭାଗତୋ ଚ ଅକ୍ଖରା ପଭେଦୀଯନ୍ତି ଏତେହୀତି ଅକ୍ଖରପ୍ପଭେଦା, ସିକ୍ଖାନିରୁତ୍ତିଯୋ। ଏତେସନ୍ତି ଚତୁନ୍ନଂ ଵେଦାନଂ।

ପଦନ୍ତି ଚତୁବ୍ବିଧଂ, ପଞ୍ଚଵିଧଂ ଵା ପଦଂ, ତଂ ପଦଂ କାଯତୀତି ପଦକୋ, ତେଯେଵ ଵା ଵେଦେ ପଦସୋ କାଯତୀତି ପଦକୋ। ତଦଵସେସନ୍ତି ଵୁତ୍ତାଵସେସଂ ଵାକ୍ଯଂ। ଏତ୍ତାଵତା ସଦ୍ଦବ୍ଯାକରଣଂ ଵତ୍ୱା ପୁନ ''ବ୍ଯାକରଣ''ନ୍ତି ଅତ୍ଥବ୍ଯାକରଣମାହ। ତଂ ତଂ ସଦ୍ଦଂ ତଦତ୍ଥଞ୍ଚ ବ୍ଯାକରୋତି ବ୍ଯାଚିକ୍ଖତି ଏତେନାତି ବ୍ଯାକରଣଂ, ସଦ୍ଦସତ୍ଥଂ। ଆଯତିଂ ହିତଂ ତେନ ଲୋକୋ ନ ଯତତି ନ ଈହତୀତି ଲୋକାଯତଂ। ତଞ୍ହି ଗନ୍ଥଂ ନିସ୍ସାଯ ସତ୍ତା ପୁଞ୍ଞକିରିଯାଯ ଚିତ୍ତମ୍ପି ନ ଉପ୍ପାଦେନ୍ତି।

ଅସୀତି ମହାସାଵକାତି ଅଞ୍ଞାସିକୋଣ୍ଡଞ୍ଞୋ, ଵପ୍ପୋ, ଭଦ୍ଦିଯୋ, ମହାନାମୋ, ଅସ୍ସଜି, ନାଳକୋ, ଯସୋ, ଵିମଲୋ, ସୁବାହୁ, ପୁଣ୍ଣଜି, ଗଵମ୍ପତି, ଉରୁଵେଲକସ୍ସପୋ, ନଦୀକସ୍ସପୋ, ଗଯାକସ୍ସପୋ, ସାରିପୁତ୍ତୋ, ମହାମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନୋ, ମହାକସ୍ସପୋ, ମହାକଚ୍ଚାନୋ, ମହାକୋଟ୍ଠିକୋ, ମହାକପ୍ପିନୋ, ମହାଚୁନ୍ଦୋ, ଅନୁରୁଦ୍ଧୋ, କଙ୍ଖାରେଵତୋ, ଆନନ୍ଦୋ, ନନ୍ଦକୋ, ଭଗୁ, ନନ୍ଦିଯୋ, କିମିଲୋ, ଭଦ୍ଦିଯୋ, ରାହୁଲୋ, ସୀଵଲି, ଉପାଲି, ଦବ୍ବୋ, ଉପସେନୋ, ଖଦିରଵନିଯରେଵତୋ, ପୁଣ୍ଣୋ ମନ୍ତାନିପୁତ୍ତୋ, ପୁଣ୍ଣୋ ସୁନାପରନ୍ତକୋ, ସୋଣୋ କୁଟିକଣ୍ଣୋ, ସୋଣୋ କୋଳିଵିସୋ, ରାଧୋ, ସୁଭୂତି, ଅଙ୍ଗୁଲିମାଲୋ, ଵକ୍କଲି, କାଳୁଦାଯୀ, ମହାଉଦାଯୀ, ପିଲିନ୍ଦଵଚ୍ଛୋ, ସୋଭିତୋ, କୁମାରକସ୍ସପୋ, ରଟ୍ଠପାଲୋ, ଵଙ୍ଗୀସୋ, ସଭିଯୋ, ସେଲୋ, ଉପଵାଣୋ, ମେଘିଯୋ, ସାଗତୋ, ନାଗିତୋ, ଲକୁଣ୍ଡକଭଦ୍ଦିଯୋ, ପିଣ୍ଡୋଲୋ ଭାରଦ୍ୱାଜୋ, ମହାପନ୍ଥକୋ, ଚୂଳପନ୍ଥକୋ, ବାକୁଲୋ, କୁଣ୍ଡଧାନୋ, ଦାରୁଚୀରିଯୋ, ଯସୋଜୋ, ଅଜିତୋ , ତିସ୍ସମେତ୍ତେଯ୍ଯୋ, ପୁଣ୍ଣକୋ, ମେତ୍ତଗୁ, ଧୋତକୋ, ଉପସୀଵୋ, ନନ୍ଦୋ, ହେମକୋ, ତୋଦେଯ୍ଯୋ, କପ୍ପୋ, ଜତୁକଣ୍ଣୀ, ଭଦ୍ରାଵୁଧୋ, ଉଦଯୋ, ପୋସଲୋ, ମୋଘରାଜା, ପିଙ୍ଗିଯୋତି ଏତେ ଅସୀତି ମହାସାଵକା ନାମ।

କସ୍ମା ପନେତେ ଏଵ ଥେରା ''ମହାସାଵକା''ତି ଵୁଚ୍ଚନ୍ତୀତି? ଅଭିନୀହାରସ୍ସ ମହନ୍ତଭାଵତୋ। ତଥା ହି ଦ୍ୱେ ଅଗ୍ଗସାଵକାପି ମହାସାଵକେସୁ ଅନ୍ତୋଗଧା। ତେ ହି ସାଵକପାରମିଞାଣସ୍ସ ମତ୍ଥକପ୍ପତ୍ତିଯା ସାଵକେସୁ ଅଗ୍ଗଧମ୍ମାଧିଗମେନ ଅଗ୍ଗଟ୍ଠାନେ ଠିତାପି ଅଭିନୀହାରମହନ୍ତତାସାମଞ୍ଞେନ ''ମହାସାଵକା''ତିପି ଵୁଚ୍ଚନ୍ତି, ଇତରେ ପନ ପକତିସାଵକେହି ସାତିସଯଂ ମହାଭିନୀହାରା। ତଥା ହି ତେ ପଦୁମୁତ୍ତରସ୍ସ ଭଗଵତୋ କାଲେ କତପଣିଧାନା, ତତୋ ଏଵ ସାତିସଯଂ ଅଭିଞ୍ଞାସମାପତ୍ତୀସୁ ଵସିନୋ ପଭିନ୍ନପ୍ପଟିସମ୍ଭିଦା ଚ। କାମଂ ସବ୍ବେପି ଅରହନ୍ତୋ ସୀଲଵିସୁଦ୍ଧିଆଦିକେ ସମ୍ପାଦେତ୍ୱା ଚତୂସୁ ସତିପଟ୍ଠାନେସୁ ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତଚିତ୍ତା ସତ୍ତ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗେ ଯଥାଭୂତଂ ଭାଵେତ୍ୱା ମଗ୍ଗପ୍ପଟିପାଟିଯା ଅନଵସେସତୋ କିଲେସେ ଖେପେତ୍ୱା ଅଗ୍ଗଫଲେ ପତିଟ୍ଠହନ୍ତି, ତଥାପି ଯଥା ସଦ୍ଧାଵିମୁତ୍ତତୋ ଦିଟ୍ଠିପ୍ପତ୍ତସ୍ସ, ପଞ୍ଞାଵିମୁତ୍ତତୋ ଚ ଉଭତୋଭାଗଵିମୁତ୍ତସ୍ସ ପୁବ୍ବଭାଗଭାଵନାଵିସେସସିଦ୍ଧୋ

ମଗ୍ଗଭାୱନାୱିସେସୋ, ଏୱଂ ଅଭିନୀହାରମହନ୍ତତ୍ତପୁବ୍ବଯୋଗମହନ୍ତତ୍ତା ହି ସସନ୍ତାନେ ସାତିସୟସ୍ସ ଗୁଣୱିସେସସ୍ସ ନିପ୍ଫାଦିତତ୍ତା ସୀଲାଦୀହି ଗୁଣେହି ମହନ୍ତା ସାୱକାତି ମହାସାୱକା। ତେସ୍ୱେୱ ପନ ଯେ ବୋଧିପକ୍ଖିୟଧମ୍ମେସୁ ପାମୋକ୍ଖଭାୱେନ ଧୁରଭୂତାନଂ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିସଙ୍କପ୍ପାଦୀନଂ ସାତିସୟଂ କିଚ୍ଚାନୁଭାୱନିପ୍ଫତ୍ତିୟା କାରଣଭୂତାୟ ତଜ୍ଜାଭିନୀହାରାଭିନୀହଟାୟ ସବ୍ବଞ୍ଞୁ ନିରନ୍ତରଂ ଚିରକାଲସମ୍ଭାୱିତାୟ ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିୟା ଯଥାକ୍କମଂ ପଞ୍ଞାୟ ସମାଧିମ୍ହି ଚ ଉକ୍କଂସପାରମିପ୍ପତ୍ତିୟା ସୱିସେସଂ ସବ୍ବଗୁଣେହି ଅଗ୍ଗଭାୱେ ଠିତା, ତେ ସାରିପୁତ୍ତମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନା। ଇତରେ ଅଟ୍ଠସତ୍ତତି ଥେରା ସାୱକପାରମିୟା ମତ୍ଥକେ ସବ୍ବସାୱକାନଂ ଅଗ୍ଗଭାୱେନ ଅଟ୍ଠିତତ୍ତା ''ମହାସାୱକା''ଇଚ୍ଚେୱ ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ପକତିସାୱକା ପନ ଅଭିନୀହାରମହନ୍ତତ୍ତାଭାୱତୋ ପୁବ୍ବଯୋଗମହନ୍ତତ୍ତାଭାୱତୋ ଚ ''ସଦ୍ଧୁସାୱକା''ଇଚ୍ଚେୱ ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ତେ ପନ ଅଗ୍ଗସାୱକା ୱିୟ ମହାସାୱକା ୱିୟ ଚ ନ ପରିମିତା, ଅଥ ଖୋ ଅନେକସତା ଅନେକସହସ୍ସା।

ୱୟତୀତି ୱୟୋ, ଆଦିମଜ୍ଝପରିଯୋସାନେସୁ କଥ୍ଚି ଅପରିକିଲମନ୍ତୋ ଅୱିଚ୍ଛାୟନ୍ତୋ ତେ ଗଚ୍ଛେ ସନ୍ତାନେତି ପଣେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଦ୍ୱେ ପଟିସେଧା ପକତିଂ ଗମେନ୍ତୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଅୱୟୋ ନ ହୋତୀ''ତି ୱତ୍ୱା ତତ୍ଥ ଅୱୟଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଅୱୟୋ ନାମ…ପେ… ନ ସକ୍କୋତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ଇଧାତି ଇମସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ। ଏତନ୍ତି ''ୱିୱିଚ୍ଚେୱ କାମେହୀ''ତିଆଦିୱଚନଂ। ତତିୟୱିଜ୍ଜାଧିଗମାୟ ପଟିପତ୍ତିକ୍କମୋ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୧।୭୦) ସାତିସୟଂ ୱିତ୍ଥାରିତୋ, ତଥା ଇଧ ଅୱତ୍ତୁକାମତାୟ ଭୟଭେରୱସୁତ୍ତାଦୀସୁ (ମ। ନି। ୧।୩୪ ଆଦୟୋ) ୱିୟ ସଙ୍ଖେପତୋ ଚ ୱତ୍ତୁକାମତାୟ ''ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ୱିଜ୍ଜାନ''ମିଚ୍ଚେୱ ୱୁତ୍ତଂ।

ୱିଜ୍ଜାତି ପୁବ୍ବେନିୱାସପ୍ପଟିଚ୍ଛାଦକସ୍ସ ମୋହକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ୱିଜ୍ଜନଟ୍ଠେନପି ୱିଜ୍ଜା। ମୋହୋ ପଟିଚ୍ଛାଦକଟ୍ଠେନ ତମୋତି ୱୁଚ୍ଚତି ତମୋ ୱିୟାତି କତ୍ୱା। କାତବ୍ବତୋ କରଣଂ, ଓଭାସୋୱ କରଣଂ ଓଭାସକରଣଂ, ଅତ୍ତନୋ ପଚ୍ଚୟେହି ଓଭାସଭାୱେନ ନିବ୍ବତ୍ତେତବ୍ବଟ୍ଠେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅୟଂ ଅତ୍ଥୋତି ଅୟମେୱ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ଥୋ। ପସଂସାୱଚନନ୍ତି ତସ୍ସେୱ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଥୋମନାୱଚନଂ ପଟିପକ୍ଖୱିଧମନପୱତ୍ତିୱିସେସାନଂ ବୋଧନତୋ। ଯୋଜନାତି ପସଂସାୱସେନ ୱୁତ୍ତପଦାନଂ ଅତ୍ଥଦସ୍ସନୱସେନ ୱୁତ୍ତପଦସ୍ସ ଚ ଯୋଜନା। ଅୱିଜ୍ଜା ୱିହତାତି ଏତେନ ୱିଜ୍ଜନଟ୍ଠେନ ୱିଜ୍ଜାତି ଅୟମ୍ପି ଅତ୍ଥୋ ଦୀପିତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଯସ୍ମା ୱିଜ୍ଜା ଉପ୍ପନ୍ନାତି ଏତେନ ୱିଜ୍ଜାପଟିପକ୍ଖା ଅୱିଜ୍ଜା, ପଟିପକ୍ଖତା ଚସ୍ସା ପହାତବ୍ବଭାୱେନ ୱିଜ୍ଜାୟ ଚ ପହାୟକଭାୱେନାତି ଦସ୍ସେତି। ଇତରସ୍ମିମ୍ପି ପଦଦ୍ୱୟେତି ''ତମୋ ୱିହତୋ, ଆଲୋକୋ ଉପ୍ପନ୍ନୋ''ତି ପଦଦ୍ୱୟେପି। ଏସେୱ ନୟୋତି ଯଥାୱୁତ୍ତଯୋଜନଂ ଅତିଦିସତି। ତତ୍ଥାୟଂ ଯୋଜନା – ଏୱଂ ଅଧିଗତୱିଜ୍ଜସ୍ସ ତମୋ ୱିହତୋ ୱିଦ୍ଧସ୍ତୋ। କସ୍ମା? ଯସ୍ମା ଆଲୋକୋ ଉପ୍ପନ୍ନୋ ଞାଣାଲୋକୋ ପାତୁଭୂତୋତି। ପେସିତତ୍ତସ୍ସାତି ଯଥାଧିପ୍ପେତତ୍ଥସିଦ୍ଧିପ୍ପତିଂ ୱିସ୍ସଟ୍ଠଚିତ୍ତସ୍ସ, ପଠମୱିଜ୍ଜାଧିଗମାୟ ପେସିତଚିତ୍ତସ୍ସାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

ୱିପସ୍ସନାପାଦକନ୍ତି ଇମିନା ତସ୍ସ ଝାନଚିତ୍ତସ୍ସ ନିବ୍ବେଧଭାଗିୟତମାହ। ୱିପସ୍ସନା ତିୱିଧା ୱିପସ୍ସକପୁଗ୍ଗଲଭେଦେନ। ମହାବୋଧିସତ୍ତାନଞ୍ହି ପଚ୍ଚେକବୋଧିସତ୍ତାନଞ୍ଚ ୱିପସ୍ସନା ଚିନ୍ତାମୟଞାଣସଂୱଡ୍ଢିତତ୍ତା ସୟମ୍ଭୁଞାଣଭୂତା, ଇତରେସଂ ସୁତମୟଞାଣସଂୱଡ୍ଢିତତ୍ତା ପରୋପଦେସସମ୍ଭୂତା। ସା ''ଠପେତ୍ୱା ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାୟତନଂ ଅୱସେସରୂପାରୂପଜ୍ଝାନାନଂ ଅଞ୍ଞତରତୋ ୱୁଟ୍ଠାୟା''ତିଆଦିନା ଅନେକଧା ଅରୂପମୁଖୱସେନ ଚତୁଧାତୁୱୱତ୍ଥାନେ ୱୁତ୍ତାନଂ ତେସଂ ତେସଂ ଧାତୁପରିଗ୍ଗହମୁଖାନଂ ଅଞ୍ଞତରମୁଖୱସେନ ଚ ଅନେକଧାୱ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୧।୩୦୬) ନାନାନୟତୋ ୱିଭାୱିତା। ମହାବୋଧିସତ୍ତାନଂ ପନ ଚତୁୱୀସତିକୋଟିସତସହସ୍ସମୁଖେନ ପଭେଦଗମନତୋ ନାନାନୟଂ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣସନ୍ନିସ୍ସୟସ୍ସ ଅରିୟମଗ୍ଗଞାଣସ୍ସ ଅଧିଟ୍ଠାନଭୂତଂ ପୁବ୍ବଭାଗଞାଣଗବ୍ଭଂ ଗଣ୍ହାପେନ୍ତଂ ପରିପାକଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତଂ ପରମଗମ୍ଭୀରଂ ସଣ୍ହସୁଖୁମତରଂ ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣଂ ୱିପସ୍ସନାଞାଣଂ ହୋତି, ଯଂ ଅଟ୍ଠକଥାସୁ ''ମହାୱଜିରଞାଣ''ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଯସ୍ସ ଚ ପୱତ୍ତିୱିଭାଗେନ ଚତୁୱୀସତିକୋଟିସତସହସ୍ସପ୍ପଭେଦସ୍ସ ପାଦକଭାୱେନ ସମାପଜ୍ଜିୟମାନା ଚତୁୱୀସତିକୋଟିସତସହସ୍ସସଙ୍ଖା ଦେୱସିକଂ ସତ୍ଥୁ ୱଳଞ୍ଜନକସମାପତ୍ତିୟୋ ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି, ସ୍ୱାୟଂ ବୁଦ୍ଧାନଂ ୱିପସ୍ସନାଚାରୋ ପରମତ୍ଥମଞ୍ଜୁସାୟଂ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗସଂୱଣ୍ଣନାୟଂ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ମହାଟୀ। ୧।୧୪୪) ଦସ୍ସିତୋ, ଅତ୍ଥିକେହି ତତୋ ଗହେତବ୍ବୋତି। ଇଧ ପନ ସାୱକାନଂ ୱିପସ୍ସନାଚାରଂ ସନ୍ଧାୟ ''ୱିପସ୍ସନାପାଦକ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ।

କାମଂ ହେଟ୍ଠିମମଗ୍ଗଞାଣାନିପି ଆସୱାନଂ ଖେପନଞାଣାନି ଏୱ, ଅନୱସେସତୋ ପନ ତେସଂ ଖେପନଂ ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗଞାଣେନେୱାତି ଆହ ''ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗଞାଣତ୍ଥାୟା''ତି। ଆସୱୱିନାସନତୋତି ଆସୱାନଂ ନିସ୍ସେସଂ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦନତୋ। ଆସୱାନଂ ଖୟେ ଞାଣଂ ଆସୱକ୍ଖୟଞାଣନ୍ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ତତ୍ର ଚେତଂ ଞାଣ''ନ୍ତି ୱତ୍ୱା ''ଖୟେ''ତି ଆଧାରେ ଭୁମ୍ମଂ, ନ ୱିସୟେତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ତତ୍ଥ ପରିୟାପନ୍ନତ୍ତା''ତି ଆହ। ଅଭିନୀହରତୀତି ଅଭିମୁଖଂ ନୀହରତି, ଯଥା ମଗ୍ଗାଭିସମୟୋ ହୋତି, ସଓନଂ ତଦଭିମୁଖଂ ପୱତ୍ତେତି। ଇଦଂ ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଅରିୟସଚ୍ଚସ୍ସ ତଦା ଭିକ୍ଖୁନା ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ଗହିତଭାୱଦସ୍ସନଂ। ଏତ୍ତକଂ ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ତସ୍ସ ପରିଚ୍ଛିଜ୍ଜ ଗହିତଭାୱଦସ୍ସନଂ। ନ ଇତୋ ଭିୟ୍ୟୋତି ତସ୍ସ ଅନୱସେସତୋ ଗହିତଭାୱଦସ୍ସନଂ। ତେନାହ ''ସବ୍ବମ୍ପି ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚ''ନ୍ତିଆଦି। ସରସଲକ୍ଖଣପଟିୱେଧେନାତି ସଭାୱସଙ୍ଖାତସ୍ସ ଲକ୍ଖଣସ୍ସ ଅସମ୍ମୋହତୋ ପଟିୱିଜ୍ଝନେନ। ଅସମ୍ମୋହପଟିୱେଧୋତି ଚ

ଯଥା ତସ୍ମିଂ ଞାଣେ ପୱତ୍ତେ ପଚ୍ଛା ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚସ୍ସ ସରୂପାଦିପରିଚ୍ଛେଦେ ସମ୍ମୋହୋ ନ ହୋତି, ତଥା ପୱତ୍ତି। ତେନେୱାହ ''ଯଥାଭୂତଂ ପଜାନାତୀ''ତି। ଦୁକ୍ଖଂ ସମୁଦେତି ଏତସ୍ମାତି ଦୁକ୍ଖସମୁଦୟୋ। ଯଂ ଠାନଂ ପତ୍ୱାତି ଯଂ ନିବ୍ବାନଂ ମଗ୍ଗସ୍ସ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚୟଟ୍ଠେନ କାରଣଭୂତଂ ଆଗମ୍ମ। ପତ୍ୱାତି ଚ ତଦୁଭୟୱତୋ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ପୱତ୍ତିୟାତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ପତ୍ୱାତି ୱା ପାପୁଣନହେତୁ। ଅପ୍ପୱତ୍ତିନ୍ତି ଅପ୍ପୱତ୍ତିନିମିତ୍ତଂ। ତେ ୱା ନ ପୱତ୍ତନ୍ତି ଏତ୍ଥାତି ଅପ୍ପୱତ୍ତି, ନିବ୍ବାନଂ। ତସ୍ସାତି ଦୁକ୍ଖନିରୋଧସ୍ସ। ସମ୍ପାପକନ୍ତି ସଚ୍ଛିକିରିୟାୱସେନ ସମ୍ମଦେୱ ପାପକଂ।

କିଲେସୱସେନାତି ଆସୱସଙ୍ଖାତକିଲେସୱସେନ। ଯସ୍ମା ଆସୱାନଂ ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚପରିୟାୟୋ ତପ୍ପରିୟାପନ୍ନତ୍ତା ସେସସଚ୍ଚାନଞ୍ଚ ତଂସମୁଦୟାଦିପରିୟାୟୋ ଅତ୍ଥି, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ''ପରିୟାୟତୋ''ତି। ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ସଚ୍ଚାନୀତି ଯୋଜନା। ଆସୱାନଞ୍ଚେତ୍ଥ ଗହଣଂ ''ଆସୱାନଂ ଖୟଞାଣାୟା''ତି ଆରଦ୍ଧତ୍ତା। ତଥା ହି ''କାମାସୱାପି ଚିତ୍ତଂ ୱିମୁଚ୍ଚତୀ''ତିଆଦିନା ଆସୱୱିମୁତ୍ତିସୀସେନେୱ ସବ୍ବକିଲେସୱିମୁତ୍ତି ୱୁତ୍ତା। ''ଇଦଂ ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ଯଥାଭୂତଂ ପଜାନାତୀ''ତିଆଦିନା ମିସ୍ସକମଗ୍ଗୋ ଇଧ କଥିତୋତି ''ସହ ୱିପସ୍ସନାୟ କୋଟିପ୍ପତ୍ତଂ ମଗ୍ଗଂ କଥେସୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଜାନତୋ ପସ୍ସତୋତି ଇମିନା ପରିଞ୍ଞାସଚ୍ଛିକିରିୟାଭାୱନାଭିସମୟା ୱୁତ୍ତା। ୱିମୁଚ୍ଚତୀତି ଇମିନା ପହାନାଭିସମୟୋ ୱୁତ୍ତୋତି ଆହ ''ଇମିନା ମଗ୍ଗକ୍ଖଣଂ ଦସ୍ସେତୀ''ତି। ଜାନତୋପସ୍ସତୋତି ୱା ହେତୁନିଦ୍ଦେସୋ। ଯଂ ଜାନନହେତୁ କାମାସୱାପି ଚିତ୍ତଂ ୱିମୁଚ୍ଚତୀତି ଯୋଜନା। ଧମ୍ମାନଞ୍ହି ସମାନକାଲିକାନମ୍ପି ପଚ୍ଚୟପଚ୍ଚୟୁପ୍ପନ୍ନତା ସହଜାତକୋଟିୟା ଲବ୍ଭତି। ଭୱାସୱଗ୍ଗହଣେନେୱ ଏତ୍ଥ ଭୱରାଗସ୍ସ ୱିୟ ଭୱଦିଟ୍ଠିୟାପି ସମୱରୋଧୋତି ଦିଟ୍ଠାସୱସ୍ସପି ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ଖୀଣା ଜାତୀତିଆଦୀହି ପଦେହି। ତସ୍ସାତି ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଞାଣସ୍ସ। ଭୂମିନ୍ତି ପୱତ୍ତିଟ୍ଠାନଂ। ଯେନାଧିପ୍ପାୟେନ ''କତମା ପନସ୍ସା''ତିଆଦିନା ଚୋଦନା କତା, ତଂ ୱିୱରନ୍ତୋ ''ନ ତାୱସ୍ସା''ତିଆଦିମାହ । ତତ୍ଥ ନ ତାୱସ୍ସ ଅତୀତା ଜାତି ଖୀଣା ମଗ୍ଗଭାୱନାୟାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ତତ୍ଥ କାରଣମାହ ''ପୁବ୍ବେୱ ଖୀଣତ୍ତା''ତି। ନ ଅନାଗତା ଅସ୍ସ ଜାତି ଖୀଣାତି ଯୋଜନା। ନ ଅନାଗତାତି ଚ ଅନାଗତଭାୱସାମଞ୍ଞଂ ଗହେତ୍ୱା ଲେସେନ ଚୋଦେତି। ତେନାହ ''ଅନାଗତେ ୱାୟାମାଭାୱତୋ''ତି। ଅନାଗତୱିସେସୋ ପନେତ୍ଥ ଅଧିପ୍ପେତୋ, ତସ୍ସ ଖେପନେ ୱାୟାମୋ ଲବ୍ଭତେୱ। ତେନାହ ''ଯା ପନ ମଗ୍ଗସ୍ସା''ତିଆଦି। ଏକଚତୁପଞ୍ଚୱୋକାରଭୱେସୂତି ଭୱତ୍ତୟଗ୍ଗହଣଂ ୱୁତ୍ତନୟେନ ଅନୱସେସତୋ ଜାତିୟା ଖୀଣଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଂ। ତନ୍ତି ଯଥାୱୁତ୍ତଂ ଜାତିଂ। ସୋତି ଖୀଣାସୱୋ ଭିକ୍ଖୁ।

ବ୍ରହ୍ମଚରିୟୱାସୋ ନାମ ଇଧ ମଗ୍ଗବ୍ରହ୍ମଚରିୟସ୍ସ ନିବ୍ବତ୍ତନମେୱାତି ଆହ ''ପରିୱୁଟ୍ଠ''ନ୍ତି। ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିୟା ଚତୂସୁ ସଚ୍ଚେସୁ ପରିଞ୍ଞାଦିକିଚ୍ଚସାଧନୱସେନ ପୱତ୍ତମାନାୟ ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପାଦୀନମ୍ପି ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚେ ପରିଞ୍ଞାଭିସମୟାନୁଗୁଣା ପୱତ୍ତି, ଇତରେସୁ ଚ ସଚ୍ଚେସୁ ନେସଂ ପହାନାଭିସମୟାଦିୱସେନ ପୱତ୍ତି ପାକଟା ଏୱ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ଚତୂସୁ ସଚ୍ଚେସୁ ଚତୂହି ମଗ୍ଗେହି ପରିଞ୍ଞାପହାନସଚ୍ଛିକିରିୟାଭାୱନାଭିସମୟୱସେନା''ତି। ପୁଥୁଜ୍ଜନକଲ୍ୟାଣକାଦୟୋତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ସତ୍ତସେଖେ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି।

ଇତ୍ଥତ୍ତାୟାତି ଇମେ ପକାରା ଇତ୍ଥଂ, ତବ୍ଭାୱୋ ଇତ୍ଥତ୍ତଂ, ତଦତ୍ଥନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ତେ ପନ ପକାରା ଅରିୟମଗ୍ଗବ୍ୟାପାରଭୂତା ପରିଞ୍ଞାଦୟୋ ଇଧାଧିପ୍ପେତାତି ଆହ ''ଏୱଂସୋଳସୱିଧକିଚ୍ଚଭାୱାୟା''ତି। ତେ ହି ମଗ୍ଗଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖତୋ ମଗ୍ଗାନୁଭାୱେନ ପାକଟା ହୁତ୍ୱା ଉପଟ୍ଠହନ୍ତି, ପରିଞ୍ଞାଦୀସୁ ଚ ପହାନମେୱ ପଧାନଂ ତଦତ୍ଥତ୍ତା ଇତରେସନ୍ତି ଆହ ''କିଲେସକ୍ଖୟାୟ ୱା''ତି। ପହୀନକିଲେସପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣୱସେନ ୱା ଏତଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଦୁତିୟୱିକପ୍ପେ ଇତ୍ଥତ୍ତାୟାତି ନିସ୍ସକ୍କେ ସମ୍ପଦାନୱଚନନ୍ତି ଆହ ''ଇତ୍ଥଭାୱତୋ''ତି । ଅପରନ୍ତି ଅନାଗତଂ। ଇମେ ପନ ଚରିମକତ୍ତଭାୱସଙ୍ଖାତା ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧା। ପରିଞ୍ଞାତା ତିଟ୍ଠନ୍ତୀତି ଏତେନ ତେସଂ ଅପ୍ପତିଟ୍ଠତଂ ଦସ୍ସେତି। ଅପରିଞ୍ଞାମୂଲକା ହି ପତିଟ୍ଠା। ଯଥାହ ''କବଳୀକାରେ ଚେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଆହାରେ ଅତ୍ଥି ରାଗୋ, ଅତ୍ଥି ନନ୍ଦୀ, ଅତ୍ଥି ତଣ୍ହା, ପତିଟ୍ଠିତଂ ତତ୍ଥ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ୱିରୂଳ୍ହ''ନ୍ତିଆଦି (ସଂ। ନି। ୨।୬୪; କଥା। ୨୯୬; ମହାନି। ୭)। ତେନେୱାହ – ''ଛିନ୍ନମୂଲକା ରୁକ୍ଖା ୱିୟା''ତିଆଦି।

ଯସ୍ସାତି ପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସ। ତସ୍ସ ହି ସୀଲଂ କଦାଚି ୱଡ୍ଢତି, କଦାଚି ହାୟତି। ସେକ୍ଖାପି ପନ ସୀଲେସୁ ପରିପୂରକାରିନୋୱ, ଅସେକ୍ଖେସ୍ସୁ ୱଡ୍ଢନମେୱ ନତ୍ଥି। ତେନାହ ''ଖୀଣାସୱସ୍ସା''ତିଆଦି। ୱସିପ୍ପତ୍ତନ୍ତି ୱସୀଭାୱପ୍ପତ୍ତଂ। ସୁଟ୍ଠୁ ସମାହିତନ୍ତି ଅଗ୍ଗଫଲସମାଧିନା ସମ୍ମଦେୱ ସମାହିତଂ। ଧିତିସମ୍ପନ୍ନନ୍ତି ଅଗ୍ଗଫଲଧିତିୟା ସମନ୍ନାଗତଂ। ମଚ୍ଚୁଂ ଜହିତ୍ୱା ଠିତନ୍ତି ଆୟତିଂ ପୁନବ୍ଭୱାଭାୱତୋ ୱୁତ୍ତଂ। କଥଂ ପୁନବ୍ଭୱାଭାୱୋତି ଆହ ''ସବ୍ବେ ପାପଧମ୍ମେ ପଜହିତ୍ୱା ଠିତ''ନ୍ତି। ସବ୍ବସ୍ସପି ଞେୟ୍ୟଧମ୍ମସ୍ସ ଚତୁସଚ୍ଚନ୍ତୋଗଧତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ ''ବୁଦ୍ଧନ୍ତି ଚତୁସଚ୍ଚବୁଦ୍ଧ''ନ୍ତି। ବୁଦ୍ଧସାୱକାତି ସାୱକବୁଦ୍ଧା ନମସ୍ସନ୍ତି, ପଗେୱ ଇତରା ପଜା। ଇତରା ହି ପଜା ସାୱକେପି ନମସ୍ସନ୍ତି। ଇତି ଏତ୍ତକେନ ଠାନେନ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ୱସେନ ଗାଥାନଂ ଅତ୍ଥଂ ୱତ୍ୱା ଇଦାନି ସାୱକସ୍ସପି ୱସେନ ଅତ୍ଥଂ ଯୋଜେତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଅଥ ୱା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ସାୱକୋପି ଗୋତମୋ ମୁଖନିବ୍ବତ୍ତେନ ସମ୍ପତ୍ତେନ ସମ୍ବନ୍ଧେନ, ଯତୋ ସବ୍ବେପି ଅରିୟସାୱକା ଭଗୱତୋ ଓରସପୁତ୍ତାତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତୀତି।

ନିୱୁସ୍ସତୀତି ନିୱାସୋ, ନିୱୁତ୍ଥୋ ଖନ୍ଧସନ୍ତାନୋତି ଆହ ‘‘ନିୱୁତ୍ଥକ୍ଖନ୍ଧପରମ୍ପର’’ନ୍ତି। ଅୱେତି, ଅୱେଦୀତି ପାଠଦ୍ୱୟେନପି ପୁବ୍ବେନିୱାସଞ୍ଞାଣସ୍ସ କିଚ୍ଚସିଦ୍ଧିଂୟେୱ ଦସ୍ସେତି। ଏକତ୍ତକାୟଏକତ୍ତସଞ୍ଞିଭାୱସାମଞ୍ଞତୋ ୱେହପ୍ଫଲାପି ଏତ୍ଥେୱ ସଙ୍ଗହଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ‘‘ଛ କାମାୱଚରେ, ନୱ ବ୍ରହ୍ମଲୋକେ’’ଇଚ୍ଚେୱ ୱୁତ୍ତଂ। ଇତରେ ପନ ଅପଚୁରଭାୱତୋ ନ ୱୁତ୍ତା। ଏକଚ୍ଚାନଂ ଅୱିସୟଭାୱତୋ ଚ ଅୱଚନଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଜାତି ଖୀୟତି ଏତେନାତି ଜାତିକ୍ଖୟୋ, ଅରହତ୍ତନ୍ତି ଆହ ‘‘ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ତୋ’’ତି। ‘‘ଅଭିଞ୍ଞାୟା’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବେ ୟକାରଲୋପେନ ‘‘ଅଭିଞ୍ଞା’’ତି ନିଦ୍ଦେସୋ କତୋତି ଆହ ‘‘ଜାନିତ୍ୱା’’ତି। କିଚ୍ଚୱୋସାନେନାତି ଚତୂହି ମଗ୍ଗେହି କତ୍ତବ୍ବସ୍ସ ସୋଳସଅସ୍ସୱିଧସ୍ସ କିଚ୍ଚସ୍ସ ପରିୟୋସାନେନ। ୱୋସିତୋତି ପରିୟୋସିତୋ, ନିଟ୍ଠିତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ମୋନେୟ୍ୟେନ ସମନ୍ନାଗତୋତି କାୟମୋନେୟ୍ୟାଦୀହି ସମନ୍ନାଗତୋ। ଲପିତଂ ଲପତୀତି ଲପିତଲାପନୋ। ଅତ୍ତପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ଞତ୍ୱାତି ଇମିନା ତେସଂ ୱିଜ୍ଜାନଂ ପଟିଲଦ୍ଧଭାୱଂ ଦୀପେତି।

ତିକଣ୍ଣସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯। ଜାଣୁସ୍ସୋଣିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୬୦। ନୱମେ ଦେୟ୍ୟଧମ୍ମସ୍ସେତଂ ନାମନ୍ତି ୟାଗଂ କରୋନ୍ତେନ ଦାତବ୍ବଦେୟ୍ୟଧମ୍ମଂ ସନ୍ଧାୟ ୱଦତି ତଦଞ୍ଞସ୍ସ ପାଠଇୟଂ ଦେୟ୍ୟଧମ୍ମଗ୍ଗହଣେନେୱ ଗହିତତ୍ତା। ମତକଭତ୍ତନ୍ତି ମତକେ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ଦାତବ୍ବଭତ୍ତଂ, ପିତୁପିଣ୍ଡନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ୱରପୁରିସାନନ୍ତି ୱିସିଟ୍ଠପୁରିସାନଂ, ଉତ୍ତମପୁରିସାନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ସବ୍ବମେତଂ ଦାନନ୍ତି ୟଥାୱୁତ୍ତଭେଦଂ ୟଞ୍ଞସଦ୍ଧାଦିଦାନଂ।

ଜାଣୁସ୍ସୋଣିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦। ସଙ୍ଗାରୱସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୬୧। ଦସମେ ଜିଣ୍ଣାନଂ ହତ୍ଥିସାଲାଦୀନଂ ପଟିସଙ୍ଖରଣଂ ପୁନ ପାକତିକକରଣଂ ଜିଣ୍ଣପଟିସଙ୍ଖରଣଂ , ତସ୍ସ କାରକୋ ଜିଣ୍ଣପଟିସଙ୍ଖରଣକାରକୋ। ବାହିରସମୟେତି ସତ୍ଥୁସାସନତୋ ବାହିରେ ଅଞ୍ଞତିତ୍ଥିୟସମୟେ। ସବ୍ବଚତୁକ୍କେନାତିଆଦୀସୁ ସବ୍ବେସୁ ଦ୍ୱିପଦଚତୁପ୍ପଦାଦିଭେଦେସୁ ପାଣେସୁ ଏକେକସ୍ମିଂ ଚତ୍ତାରୋ ଚତ୍ତାରୋ ପାଣେ ୱଧିତ୍ୱା ୟଜିତବ୍ବଂ ୟଞ୍ଞଂ ସବ୍ବଚତୁକ୍କଂ ନାମ। ସେସେସୁପି ଇମିନା ନୟେନ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ୟସ୍ସ ୱା ତସ୍ସ ୱାତି ନିସ୍ସକ୍କେ ସାମିୱଚନନ୍ତି ଆହ ‘‘ୟସ୍ମା ୱା ତସ୍ମା ୱା’’ତି। ଏୱମସ୍ସାୟନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଅସ୍ସୂତି ନିପାତମତ୍ତନ୍ତି ଆହ ‘‘ଏୱଂ ସନ୍ତେପି ଅୟ’’ନ୍ତି।

ୱଡ୍ଢେନ୍ତୋତି ପଟ୍ଠପେନ୍ତୋ। ମଗ୍ଗବ୍ରହ୍ମଚରିୟସ୍ସ ଓଗଧଂ ମୂଲଂ ପତିଟ୍ଠାଭୂତଂ ବ୍ରହ୍ମଚରିୟୋଗଧଂ। ତେନାହ ‘‘ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗସଙ୍ଖାତସ୍ସା’’ତିଆଦି। ଉକ୍କଟ୍ଠନିଦ୍ଦେସେନ ଚେତ୍ଥ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗସ୍ସେୱ ଗହଣଂ କତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଉତ୍ତମଂ ପତିଟ୍ଠାଭୂତଂ ଆରମ୍ମଣୂପନିସ୍ସୟଭାୱେନ।

ଅପ୍ପେହି ୱେୟ୍ୟାୱଚ୍ଚକରାଦୀହି ଅତ୍ଥୋ ଏତିସ୍ସାତି ଅପ୍ପଟ୍ଠା ଠ-କାରସ୍ସ ଟ୍ଠ-କାରଂ କତ୍ୱା। ତେନାହ ‘‘ୟତ୍ଥ ବହୂ’’ତିଆଦି। ୟତ୍ଥାତି ୟସ୍ସଂ ପଟିପଦାୟଂ । ଅପ୍ପୋ ସମାରମ୍ଭୋ ଏତସ୍ସାତି ଅପ୍ପସମାରମ୍ଭୋ। ପାସଂସାତି ପସଂସାରହା। ଏତଂ ୟେୱ କଥାପେସ୍ସାମୀତି ଏତେନେୱ ବ୍ରାହ୍ମଣେନ କଥାପେସ୍ସାମି।

ସୋପ୍ପେନାତି ନିଦ୍ଦାୟ। ପମାଦେନାତି ଜାଗରିୟାଦୀସୁ ଅନନୁୟୁଞ୍ଜନତୋ ସତିୱିପ୍ପୱାସଲକ୍ଖଣେନ ପମାଦେନ। ପଚ୍ଚନୀକପଟିହରଣୱସେନାତି ପଟିପକ୍ଖାପନୟନୱସେନ। ତଥା ହି ଭଗୱତୋ ଚ ସାସନସ୍ସ ଚ ପଟିପକ୍ଖା ତିତ୍ଥିୟା, ତେସଂ ହରଣତୋ ପଟିହାରିୟଂ। ତେ ହି ଦିଟ୍ଠିହରଣୱସେନ ଦିଟ୍ଠିପ୍ପକାସନେ ଅସମତ୍ଥଭାୱେନ ଚ ଇଦ୍ଧିଆଦେସନାନୁସାସନୀହି ହରିତା ଅପନୀତା ହୋନ୍ତୀତି। ‘‘ପଟୀ’’ତି ୱା ଅୟଂ ସଦ୍ଦୋ ‘‘ପଚ୍ଛା’’ତି ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥଂ ବୋଧେତି ‘‘ତସ୍ମିଂ ପଟିପୱିଟ୍ଠସ୍ମିଂ, ଅଞ୍ଞୋ ଆଗଞ୍ଛି ବ୍ରାହ୍ମଣୋ’’ତିଆଦୀସୁ (ସୁ। ନି। ୯୮୫; ଚୂଳନି। ୱତ୍ଥୁଗାଥା ୪) ୱିୟ, ତସ୍ମା ସମାହିତେ ଚିତ୍ତେ ୱିଗତୂପକ୍କିଲେସେ କତକିଚ୍ଚେନ ପଚ୍ଛା ହରିତବ୍ବଂ ପୱତ୍ତେତବ୍ବନ୍ତି ପଟିହାରିୟଂ, ଅତ୍ତନୋ ୱା ଉପକ୍କିଲେସେସୁ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନମଗ୍ଗେହି ହରିତେସୁ ପଚ୍ଛାହରଣଂ ପଟିହାରିୟଂ, ଇଦ୍ଧିଆଦେସନାନୁସାସନିୟୋ ଚ ୱିଗତୂପକ୍କିଲେସେନ କତକିଚ୍ଚେନ ଚ ସତ୍ତହିତତ୍ଥଂ ପୁନ ପୱତ୍ତେତବ୍ବା, ହରିତେସୁ ଚ ଅତ୍ତନୋ ଉପକ୍କିଲେସେସୁ ପରସତ୍ତାନଂ ଉପକ୍କିଲେସହରଣାନି ହୋନ୍ତୀତି ପଟିହାରିୟାନି ଭୱନ୍ତି, ପଟିହାରିୟମେୱ ପାଟିହାରିୟଂ। ପଟିହାରିୟେ ୱା ଇଦ୍ଧିଆଦେସନାନୁସାସନିସମୁଦାୟେ ଭୱଂ ଏକେକଂ ପାଟିହାରିୟନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ପଟିହାରିୟଂ ୱା ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଂ ମଗ୍ଗୋ ଚ ପଟିପକ୍ଖହରଣତୋ, ତତ୍ଥ ଜାତଂ ନିମିତ୍ତଭୂତେ, ତତୋ ୱା ଆଗତନ୍ତି ପାଟିହାରିୟଂ।

ଆଗତନିମିତ୍ତେନାତି ଆଗତାକାରସଲ୍ଲକ୍ଖଣୱସେନ। ଏସ ନୟୋ ସେସେସୁପି। ଏକୋ ରାଜାତି ଦକ୍ଖିଣମଧୁରାଧିପତି ଏକୋ ପଣ୍ଡୁରାଜା। ଏୱମ୍ପି ତେ ମନୋତି ଇମିନା ଆକାରେନ ତୱ ମନୋ ପୱତ୍ତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନ ପକାରେନ ପୱତ୍ତୋତି ଆହ ‘‘ସୋମନସ୍ସିତୋ ୱା’’ତିଆଦି। ସାମଞ୍ଞଜୋତନା

ୱିସେସେ ଅୱତିଟ୍ଠତୀତି ଅଧିପ୍ପାୟେନେୱ ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ଏୱଂ ତୱ ମନୋ’’ତି ଇଦଞ୍ଚ ମନସୋ ସୋମନସ୍ସିତତାଦିମତ୍ତଦସ୍ସନଂ, ନ ପନ ୟେନ ସୋ ସୋମନସ୍ସିତୋ ୱା ଦୋମନସ୍ସିତୋ ୱା, ତଂଦସ୍ସନଂ। ସୋମନସ୍ସଗ୍ଗହଣେନ ଚେତ୍ଥ ତଦେକଟ୍ଠା ରାଗାଦୟୋ ସଦ୍ଧାଦୟୋ ଚ ଦସ୍ସିତା ହୋନ୍ତି, ଦୋମନସ୍ସଗ୍ଗହଣେନ ଦୋସାଦୟୋ। ଦୁତିୟନ୍ତି ‘‘ଇତ୍ଥମ୍ପି ତେ ମନୋ’’ତି ପଦଂ। ଇତିପୀତି ଏତ୍ଥ ଇତି-ସଦ୍ଦୋ ନିଦସ୍ସନତ୍ଥୋ ‘‘ଅତ୍ଥୀତି ଖୋ, କଚ୍ଚାନ, ଅୟମେକୋ ଅନ୍ତୋ’’ତିଆଦୀସୁ (ସଂ। ନି। ୨।୧୫; ୩।୯୦) ୱିୟ। ତେନାହ ‘‘ଇମଞ୍ଚ ଇମଞ୍ଚ ଅତ୍ଥଂ ଚିନ୍ତୟମାନ’’ନ୍ତି। ପି-ସଦ୍ଦୋ ୱୁତ୍ତତ୍ଥସମ୍ପିଣ୍ଡନତ୍ଥୋ।

କଥେନ୍ତାନଂ ସୁତ୍ୱାତି କଥେନ୍ତାନଂ ସଦ୍ଦଂ ସୁତ୍ୱା। ତସ୍ସ ୱସେନାତି ତସ୍ସ ୱିତକ୍କିତସ୍ସ ୱସେନ। ଅଚ୍ଚକାରକେନାତି ୱିନିଚ୍ଛୟକାରକେନ।

ନ ଅରିୟାନନ୍ତି ଅରିୟାନଂ ମଗ୍ଗଫଲଚିତ୍ତଂ ନ ଜାନାତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତଞ୍ହି ତେନ ଅନଧିଗତତ୍ତା ଚେତୋପରିୟଞ୍ଞାଣେନପି ନ ସକ୍କା ୱିଞ୍ଞାତୁଂ, ଅଞ୍ଞଂ ପନ ଚିତ୍ତଂ ଜାନାତିୟେୱ। ହେଟ୍ଠିମୋ ଉପରିମସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ନ ଜାନାତୀତିଆଦୀନିପି ମଗ୍ଗଫଲଚିତ୍ତମେୱ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତାନୀତି ୱେଦିତବ୍ବାନି। ସୋତାପନ୍ନାଦୟୋପି ହି ଅତ୍ତନା ଅଧିଗତମେୱ ମଗ୍ଗଫଲଂ ପରେହି ଉପ୍ପାଦିତଂ ସମ୍ମା ଚେତୋପରିୟଞ୍ଞାଣେନ ଜାନିତୁଂ ସକ୍କୋନ୍ତି, ନ ଅତ୍ତନା ଅନଧିଗତଂ। ସବ୍ବେପି ଅରିୟା ଅତ୍ତନୋ ଫଲଂ ସମାପଜ୍ଜନ୍ତି ଅଧିଗତତ୍ତାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଏତେସୁ ଚା’’ତିଆଦିମାହ। ଯଦି ଅରିୟା ଅତ୍ତନା ଅଧିଗତଫଲଂ ସମାପଜ୍ଜନ୍ତି, ଉପରିମାପି ହେଟ୍ଠିମଂ ଫଲଂ ସମାପଜ୍ଜନ୍ତି ଅଧିଗତତ୍ତା ଲୋକିୟସମାପତ୍ତିୟୋ ୱିୟାତି କସ୍ସଚି ଆସଙ୍କା ସିୟା, ତନ୍ନିୱତ୍ତନତ୍ଥମାହ ‘‘ଉପରିମୋ ହେଟ୍ଠିମଂ ନ ସମାପଜ୍ଜତୀ’’ତି।

ଉପରିମୋତି ସକଦାଗାମିଆଦିଅରିୟପୁଗ୍ଗଲୋ। ହେଟ୍ଠିମନ୍ତି ସୋତାପତ୍ତିଫଲାଦିଂ। ନ ସମାପଜ୍ଜତୀତି ସତିପି ଅଧିଗତତ୍ତେ ନ ସମାପଜ୍ଜତି। କସ୍ମାତି ଚେ? କାରଣମାହ ‘‘ତେସଞ୍ହୀ’’ତିଆଦି, ତେସଂ ସକଦାଗାମିଆଦୀନଂ ହେଟ୍ଠିମା ହେଟ୍ଠିମା ଫଲସମାପତ୍ତି ତେସୁ ତେସ୍ୱେୱ ହେଟ୍ଠିମେସୁ ଅରିୟପୁଗ୍ଗଲେସୁ ପୱତ୍ତତି, ନ ଉପରିମେସୂତି ଅତ୍ଥୋ। ଇମିନା ହେଟ୍ଠିମଂ ଫଲଚିତ୍ତଂ ଉପରିମସ୍ସ ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ଦସ୍ସେତି। କସ୍ମାତି ଚେ? ପୁଗ୍ଗଲନ୍ତରଭାୱୂପଗମନେନ ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧତ୍ତା। ଏତେନ ଉପରିମୋ ଅରିୟୋ ହେଟ୍ଠିମଂ ଫଲସମାପତ୍ତିଂ ସମାପଜ୍ଜତି ଅତ୍ତନା ଅଧିଗତତ୍ତା ୟଥା ତଂ ଲୋକିୟସମାପତ୍ତିନ୍ତି ଏୱଂ ପୱତ୍ତୋ ହେତୁ ବ୍ୟଭିଚାରିତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ନ ହି ଲୋକିୟଜ୍ଝାନେସୁ ପୁଗ୍ଗଲନ୍ତରଭାୱୂପଗମନଂ ନାମ ଅତ୍ଥି ୱିସେସାଭାୱତୋ, ଇଧ ପନ ଅସମୁଗ୍ଘାଟିତକମ୍ମକିଲେସନିରୋଧନେନ ପୁଥୁଜ୍ଜନେହି ୱିୟ ସୋତାପନ୍ନସ୍ସ ସୋତାପନ୍ନାଦୀହି ସକଦାଗାମିଆଦୀନଂ ପୁଗ୍ଗଲନ୍ତରଭାୱୂପଗମନଂ ଅତ୍ଥି। ୟତୋ ହେଟ୍ଠିମା ହେଟ୍ଠିମା ଫଲଧମ୍ମା ଉପରୂପରିମଗ୍ଗଧମ୍ମେହି ନିୱତ୍ତିତା ପଟିପକ୍ଖେହି ୱିୟ ଅଭିଭୂତା ଅପ୍ପୱତ୍ତିଧମ୍ମତଂୟେୱ ଆପନ୍ନା। ତେନେୱ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧତ୍ତା’’ତି।

ଅପିଚ କୁସଲକିରିୟପ୍ପୱତ୍ତି ନାମ ଅଞ୍ଞା, ୱିପାକପ୍ପୱତ୍ତି ଚ ଅଞ୍ଞାତି ଅନନ୍ତରଫଲତ୍ତା ଚ ଲୋକୁତ୍ତରକୁସଲାନଂ ହେଟ୍ଠିମତୋ ଉପରିମୋ ଭୱନ୍ତରଗତୋ ୱିୟ ହୋତି। ତଂତଂଫଲୱସେନେୱ ହି ଅରିୟାନଂ ସୋତାପନ୍ନାଦିନାମଲାଭୋ। ତେ ସଚେ ଅଞ୍ଞଫଲସମଙ୍ଗିନୋପି ହୋନ୍ତି, ସୋତାପନ୍ନାଦିନାମମ୍ପି ତେସଂ ଅୱୱତ୍ଥିତଂ ସିୟା। ତସ୍ସ ତସ୍ସ ୱା ଅରିୟସ୍ସ ତଂ ତଂ ଫଲଂ ସଦିସନ୍ତି କତ୍ୱା ନ ଉପରିମସ୍ସ ହେଟ୍ଠିମଫଲସମଙ୍ଗିତାୟ ଲେସୋପି ସମ୍ଭୱତି, କୁତୋ ତସ୍ସା ସମାପଜ୍ଜନନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ହେଟ୍ଠିମା ଚ ସୋତାପନ୍ନାଦୟୋ ଉପରିମଂ ସକଦାଗାମିଫଲାଦିଂ ନ ସମାପଜ୍ଜନ୍ତି ଅନଧିଗତତ୍ତା। ନ ହି ଅନଧିଗତଂ ସମାପତ୍ତିଂ ସମାପଜ୍ଜିତୁଂ ସକ୍କା, ତସ୍ମା ସବ୍ବେପି ଅରିୟା ଅତ୍ତନୋୟେୱ ଫଲଂ ସମାପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ନିଟ୍ଠମେତ୍ଥ ଗନ୍ତବ୍ବଂ।

ପୱତ୍ତେନ୍ତାତି ପୱତ୍ତକା ହୁତ୍ୱା, ପୱତ୍ତନୱସେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ଏୱନ୍ତି ୟଥାନୁସିଟ୍ଠାୟ ଅନୁସାସନିୟା ୱିଧିୱସେନ ପଟିସେଧୱସେନ ଚ ପୱତ୍ତିତାକାରପରାମସନଂ। ସା ଚ ସମ୍ମାୱିତକ୍କା ନାମ ମିଚ୍ଛାୱିତକ୍କାନଞ୍ଚ ପୱତ୍ତିଆକାରଦସ୍ସନୱସେନ ପୱତ୍ତତି। ତତ୍ଥ ଆନିସଂସସ୍ସ ଆଦୀନୱସ୍ସ ଚ ୱିଭାୱନତ୍ଥଂ ଅନିଚ୍ଚସଞ୍ଞମେୱ, ନ ନିଚ୍ଚସଞ୍ଞନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ପଟିୟୋଗିନିୱତ୍ତନତ୍ଥଞ୍ହି ଏୱ-କାରଗ୍ଗହଣଂ। ଇଧାପି ଏୱସଦ୍ଦଗ୍ଗହଣସ୍ସ ଅତ୍ଥୋ ପୟୋଜନଞ୍ଚ ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଇଦଂ-ଗହଣେପି ଏସେୱ ନୟୋ। ପଞ୍ଚକାମଗୁଣରାଗନ୍ତି ନିଦସ୍ସନମତ୍ତଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ ତଦଞ୍ଞରାଗସ୍ସ ଦୋସାଦୀନଞ୍ଚ ପହାନସ୍ସ ଇଚ୍ଛିତତ୍ତା ତପ୍ପହାନସ୍ସ ଚ ତଦଞ୍ଞରାଗାଦିଖେପସ୍ସ ଉପାୟଭାୱତୋ। ତଥା ୱୁତ୍ତଂ ଦୁଟ୍ଠଲୋହିତୱିମୋଚନସ୍ସ ପୁବ୍ବଦୁଟ୍ଠମଂସଖେପନୂପାୟତା ୱିୟ। ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମମେୱାତି ଅୱଧାରଣଂ ପଟିକ୍ଖେପଭାୱତୋ ସାୱଜ୍ଜଧମ୍ମନିୱତ୍ତନପରଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ, ତସ୍ସ ଅଧିଗମୂପାୟାନିସଂସଭୂତାନଂ ତଦଞ୍ଞେସଂ ଅନୱଜ୍ଜଧମ୍ମାନଂ ନାନନ୍ତରିୟଭାୱତୋ।

ଚିନ୍ତାମଣିକୱିଜ୍ଜାସରିକ୍ଖକତନ୍ତି ଇମିନା ‘‘ଚିନ୍ତାମଣୀ’’ତି ଏୱଂ ଲଦ୍ଧନାମା ଲୋକେ ଏକା ୱିଜ୍ଜା ଅତ୍ଥି, ୟାୟ ପରେସଂ ଚିତ୍ତଂ ୱିଜାନନ୍ତୀତି ଦୀପେତି। ‘‘ତସ୍ସା କିର ୱିଜ୍ଜାୟ ସାଧକୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ତାଦିସେ ଦେସକାଲେ ମନ୍ତଂ ପରିଜପ୍ପିତ୍ୱା ୟସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ଜାନିତୁକାମୋ, ତସ୍ସ ଦିଟ୍ଠହହାଦିୱିସେସସଞ୍ଜାନନମୁଖେନ ଚିତ୍ତାଚାରଂ ଅନୁମିନନ୍ତୋ କଥେତୀ’’ତି କେଚି। ଅପରେ ‘‘ୱାଚଂ ନିଚ୍ଛାରାପେତ୍ୱା ତତ୍ଥ ଅକ୍ଖରସଲ୍ଲକ୍ଖଣୱସେନା’’ତି ୱଦନ୍ତି।

ଇଦଞ୍ଚପନ ସବ୍ବନ୍ତି ‘‘ଭଵଂ ଗୋତମୋ ଅନେକଵିହିତଂ ଇଦ୍ଧିଵିଧଂ ପଚ୍ଚନୁଭୋତୀ’’ତିଆଦିନଯପ୍ପଵତ୍ତଂ ସବ୍ବମ୍ପି।

ସଙ୍ଗାରଵସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ବ୍ରାହ୍ମଣଵଗ୍ଗଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

(୭) ୨। ମହାୱଗ୍ଗୋ

୧। ତିତ୍ଥାଯତନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୬୨। ଦୁତିଯସ୍ସ ପଠମେ ତିତ୍ଥଂ ନାମ ଦ୍ୱାସଟ୍ଠି ଦିଟ୍ଠିଯୋ ତଜ୍ଜିନିମୁତ୍ତସ୍ସ କସ୍ସଚି ଦିଟ୍ଠିୱିପ୍ଫନ୍ଦିତସ୍ସ ଅଭାୱତୋ। ଏତ୍ଥ ହି ସତ୍ତା ତରନ୍ତି ଉପ୍ପିଲୱନ୍ତି ଉମ୍ମୁଜ୍ଜନିମୁଜ୍ଜଂ କରୋନ୍ତି, ତସ୍ମା ''ତିତ୍ଥ''ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ପାରଗମନସଙ୍ଖାତଞ୍ହି ତରଣଂ ଦିଟ୍ଠିଗତିକାନଂ ନତ୍ଥି, ତତ୍ଥେୱ ଅପରାପରଂ ନିମୁଜ୍ଜନୁମ୍ମୁଜ୍ଜନୱସେନ ପିଲୱନମେୱ ତେସଂ ତରଣଂ ନାମ। ଉପ୍ପାଦକାତି ପୂରଣକସ୍ସପାଦଯୋ। ତିତ୍ଥେ ଜାତା ତିତ୍ଥିଯା, ଯଥାୱୁତ୍ତଂ ୱା ଦିଟ୍ଠିଗତସଙ୍ଖାତଂ ତିତ୍ଥଂ ଏତେସଂ ଅତ୍ଥୀତି ତିତ୍ଥିକା, ତିତ୍ଥିକା ଏୱ ତିତ୍ଥିଯା। ମନୋରମେତି ସାଦୁଫଲଭରିତତାଯ ଅଭଯଦିସତାଯ ଚ ମନୋରମେ। ଇମେସୁଯେୱ ତୀସୁ ଠାନେସୂତି ଯଥାୱୁତ୍ତେସୁ ତିତ୍ଥାଯତନେସୁ।

ଯୋ ଯଥା ଜାନାତି, ତସ୍ସ ତଥା ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଇମିନା ପୁଗ୍ଗଲଜ୍ଝାସଯୱସେନ ତଥା ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦସ୍ସେତି। ପୁଗ୍ଗଲ-ସଦ୍ଦୋ ଚ ତିସ୍ସନ୍ନମ୍ପି ପକତୀନଂ ସାଧାରଣୋ, ତସ୍ମା ପୁରିସଗ୍ଗହଣେନ ତତୋ ୱିସେସନଂ ଯଥା ''ଅଟ୍ଠ ପୁରିସପୁଗ୍ଗଲା''ତି। ପଟିସଂୱେଦିତଂ କରୋତୀତି କେୱଲଂ ଜାନନୱସେନ ୱେଦିତଂ କରୋତି। ଅନୁଭୱତି ୱାତି ୱିପାକଲକ୍ଖଣପ୍ପତ୍ତଂ ଅନୁଭୱତି। ପୁବ୍ବେକତହେତୂତି ଅନ୍ତୋଗଧାୱଧାରଣଂ ପଦନ୍ତି ଆହ ''ପୁବ୍ବେକତକମ୍ମପଚ୍ଚଯେନେୱା''ତି। ଇମିନାତି ''ସବ୍ବଂ ତଂ ପୁବ୍ବେକତହେତୂ''ତି ଇମିନା ୱଚନେନ। କମ୍ମୱେଦନନ୍ତି କୁସଲାକୁସଲକମ୍ମସହଜଂ ୱେଦନଂ। କିରିଯୱେଦନନ୍ତି ''ନେୱ କୁସଲାକୁସଲା ନ ଚ କମ୍ମୱିପାକା''ତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ କିରିଯଚିତ୍ତସହଜଂ ୱେଦନଂ। ନ କେୱଲଞ୍ଚ ତେ କମ୍ମକିରିଯୱେଦନା ଏୱ ପଟିକ୍ଖିପନ୍ତି, ଅଥ ଖୋ ସାସନେ ଲୋକେ ଚ ପାକଟେ ୱାତାବାଧାଦିରୋଗେ ଚ ପଟିକ୍ଖିପନ୍ତି ଏୱାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଯେ ୱା ଇମେ''ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ପିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନାତି ପିତ୍ତୱିକାରାଧିକସମ୍ଭୂତା । ଅନନ୍ତରଦ୍ୱଯେପି ଏସେୱ ନଯୋ। ସନ୍ନିପାତିକାତି ପିତ୍ତାଦୀନଂ ତିଣ୍ଣମ୍ପି ୱିକାରାନଂ ସନ୍ନିପାତତୋ ଜାତା। ଉତୁପରିଣାମଜାତି ସୀତାଦିଉତୁନୋ ୱିପରିଣାମତୋ ୱିସମପରିୱୁତ୍ତିତୋ ଜାତା। ୱିସମପରିହାରଜାତି ଅସପ୍ପାଯାହାରଯୋଗପଟିସେୱନୱସେନ କାଯସ୍ସ ୱିସମଂ ପରିହରଣତୋ ଜାତା। ଓପକ୍କମିକାତି ଉପକ୍କମତୋ ନିବ୍ବତ୍ତା। କମ୍ମୱିପାକଜାତି କମ୍ମସ୍ସ ୱିପାକଭୂତକ୍ଖନ୍ଧତୋ ଜାତା। ୱିରୋଧିପଚ୍ଚଯସମୁଟ୍ଠାନା ଧାତୂନଂ ୱିକାରାୱତ୍ଥା, ତପ୍ପଚ୍ଚଯା ୱା ଦୁକ୍ଖା ୱେଦନା ଆବାଧନଟ୍ଠେନ ଆବାଧୋ, ସୋ ଏୱ ରୁଜ୍ଜନଟ୍ଠେନ ରୋଗୋ। ତତ୍ଥ ''ଯୋ ଯାପ୍ପଲକ୍ଖଣୋ, ସୋ ରୋଗୋ, ଇତରୋ ଆବାଧୋ''ତି ୱଦନ୍ତି। ସବ୍ବେସଞ୍ଚ ନେସଂ ତଂତଂଧାତୂନଂ ୱିସମଂ ଆସନ୍ନକାରଣଂ, ନ ତଥା ଇତରାନି। ତତ୍ଥାପି ଚ ପକୋପାୱତ୍ଥା ଧାତୁଯୋ ଆସନ୍ନକାରଣଂ, ନ ତଥା ପରପଚ୍ଚଯାୱତ୍ଥାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଅଟ୍ଠମଂଯେୱ କମ୍ମୱିପାକଜଂ ଆବାଧଂ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନ୍ତି ''ସବ୍ବଂ ତଂ ପୁବ୍ବେକତହେତୂ''ତି ୱିପଲ୍ଲାସଗ୍ଗାହେନ। ''ପୁବ୍ବେ''ତି ପୁରାତନସ୍ସେୱ କମ୍ମସ୍ସ ଗହିତତ୍ତା ଉପପଜ୍ଜୱେଦନୀଯମ୍ପି ତେ ପଟିକ୍ଖିପନ୍ତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ''ଦ୍ୱେ ପଟିବାହିତ୍ୱା''ତି। ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନ୍ତୀତି ଅନୁଜାନନ୍ତି।

ଅତ୍ତନା କତମୂଲକେନାତି ସାହତ୍ଥିକକମ୍ମହେତୁ। ଆଣତ୍ତିମୂଲକେନାତି ପରସ୍ସ ଆଣାପନୱସେନ କତକମ୍ମହେତୁ। ଇମାତି ତିସ୍ସୋ ୱେଦନା। ସବ୍ବେ ପଟିବାହନ୍ତୀତି ସବ୍ବେ ରୋଗେ ପଟିସେଧେନ୍ତି ସବ୍ବେସମ୍ପି ତେସଂ ଏକେନ ଇସ୍ସରେନେୱ ନିମ୍ମିତତ୍ତା ତବ୍ଭାୱୀଭାୱାସନ୍ନୱତୋ। ଏସ ନଯୋ ସେସେସୁପି। ସବ୍ବଂ ପଟିବାହନ୍ତୀତି ହେତୁପଚ୍ଚଯପଟିସେଧନତୋ ସବ୍ବଂ ନିସେଧେନ୍ତି।

ମାତିକଂ ନିକ୍ଖିପିତ୍ୱାତି ତିଣ୍ଣମ୍ପି ୱେଦାନଂ ଅସାରଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଉଦ୍ଦେସଂ କତ୍ୱା। ତନ୍ତି ତଂ ମାତିକଂ। ୱିଭଜିତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁନ୍ତି ଦୋସଦସ୍ସନୱସେନେୱ ୱିଭାଗତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ। ଲଦ୍ଧିପତିଟ୍ଠାପନତ୍ଥନ୍ତି ଅତ୍ତନୋ ଲଦ୍ଧିଯା ପଟିଜାନାପନତ୍ଥଂ। ଲଦ୍ଧିତୋ ଲଦ୍ଧିଂ ସଙ୍କମନ୍ତୀତି ମୂଲଲଦ୍ଧିତୋ ଅଞ୍ଞଂ ଲଦ୍ଧିଂ ଉପଗଚ୍ଛନ୍ତି ପଟିଜାନନ୍ତି। ପୁବ୍ବେକତହେତୁଯେୱ ପଟିସଂୱେଦେତୀତି କମ୍ମୱେଦନମ୍ପି ୱିପାକୱେଦନଂ କତ୍ୱା ୱଦନ୍ତି। ଦିଟ୍ଠିଗତିକା ହି ବ୍ୟାମୂଳ୍ହଚିତ୍ତା କମ୍ମନ୍ତରୱିପାକନ୍ତରାଦୀନି ଆଲୋଳେନ୍ତି, ଅସଙ୍କରତୋ ସଞ୍ଞାପେତୁଂ ନ ସକ୍କୋନ୍ତି। ଯଥା ଚ ଅକୁସଲକମ୍ମେ, ଏୱଂ କୁସଲକମ୍ମେପୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଏୱଂ ପାଣାତିପାତା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଏୱନ୍ତି ଯଥା ପୁବ୍ବେକତହେତୁ ଏୱ ପାଣାତିପାତିନୋ ନାମ ହୋନ୍ତି, ନ ଇଦାନି ସଯଂକତକାରଣା, ଏୱଂ ପାଣାତିପାତା ୱିରମଣମ୍ପି ପୁବ୍ବେକତହେତୁ ଏୱାତି ୱିଚାରିଯମାନୋ ପୁବ୍ବେକତୱାଦୋ ଅକିରିଯୱାଦୋ ଏୱ ସମ୍ପଜ୍ଜତି।

କତ୍ତୁକମ୍ୟତାଛନ୍ଦୋ ନ ତଣ୍ହାଛନ୍ଦୋ। କତ୍ତୁକମ୍ୟତାତି କାତୁମିଚ୍ଛା। ପଚ୍ଚତ୍ତପୁରିସକାରୋତି ତେନ ତେନ ପୁରିସେନ କତ୍ତବ୍ବକିଚ୍ଚଂ ନ ହୋତି ପୁବ୍ବେକତହେତୁ ଏୱ ସିଜ୍ଝନତୋ। ଉଭଯମ୍ପି ତଂ ଏସ ନ ଲଦ୍ଧୂତୀତି କତ୍ତବ୍ବକରଣଂ ସୁଚରିତପୂରଣଂ, ଅକତ୍ତବ୍ବଅକରଣଂ ଦୁଚ୍ଚରିତୱିରତୀତି ଇଦଂ ଉଭଯମ୍ପି ଏସ ନ ଲଭତି। ସମଣାପି ହି ପୁବ୍ବେକତକାରଣାଯେୱ ହୋନ୍ତୀତି ପୁବ୍ବେକତକାରଣାଯେୱ ସମଣାପି ହୋନ୍ତି, ନ ଇଦାନି ସଂୱରସମାଦାନାଦିନା। ଅସ୍ସମଣାପି ପୁବ୍ବେକତକାରଣାଯେୱାତି ପୁବ୍ବେକତକାରଣାଯେୱ ଅସ୍ସମଣାପି ହୋନ୍ତି, ନ ସଂୱରଭେଦେନ।

ଯଥା ପୁଙ୍ଚେକତୱାଦେ ଛନ୍ଦୱାଯାମାନଂ ଅସନ୍ତତୋ ପଚ୍ଚତ୍ତପୁରିସକାରାନଂ ଅଭାୱୋ, ଏୱଂ ଇସ୍ସରନିମ୍ମାନୱାଦେପି ଇସ୍ସରେନେୱ ସବ୍ବସ୍ସ ନିମ୍ମିତଭାୱାନୁଜାନନତୋତି ୱୁତ୍ତଂ ''ପୁଙ୍ଚେକତୱାଦେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବୋ''ତି। ଏସ ନଯୋ ଅହେତୁକୱାଦେପୀତି ଆହ ''ତଥା ଅହେତୁକୱାଦେପୀ''ତି।

ଇମେସନ୍ତିଆଦିନା ଇମେସଂ ତିତ୍ଥାଯତନାନଂ ତୁଚ୍ଛାସାରତାଯ ଥୁସକୋଟ୍ଟନେନ କୁଣ୍ଡକମତ୍ତସ୍ସପି ଅଲାଭୋ ୱିଯ ପରମତ୍ଥଲେସସ୍ସପି ଅଭାୱୋ, ତଥା ଖଜ୍ଜୋପନକୋଭାସତୋ ତେଜସୋ ଫୁଲିଙ୍ଗମତ୍ତସ୍ସପି ଅଭାୱୋ ୱିଯ ଅନ୍ଧୱେଣିକସ୍ସପି ମଗ୍ଗସ୍ସ ଅପ୍ପଟିଲାଭୋ ୱିଯ ସଦ୍ଦମତ୍ତଂ ନିସ୍ସାଯ ମିଚ୍ଛାଭାଗେନ ୱିପଲ୍ଲତ୍ଥତାଯ ଦଦ୍ଦରଜାତକେ (ଜା। ୧।୨।୪୩-୪୩) ସସକସଦିସତା ଚ ୱିଭାୱିତା ହୋତି। ସାରଭାୱନ୍ତି ସୀଲସାରାଦିସମ୍ପତ୍ତିଯା ସାରସବ୍ଭାୱଂ। ନିଯ୍ୟାନିକଭାୱନ୍ତି ଏକନ୍ତେନେୱ ୱଟ୍ଟତୋ ନିଯ୍ୟାନାୱହଭାୱଂ। ଅନିଗ୍ଗହିତୋତି ନ ନିଗ୍ଗହେତବ୍ବୋ। ତେନାହ ''ନିଗ୍ଗହେତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେଯ୍ୟୋ''ତି। ଅସଂକିଲିଟ୍ଠୋତି ସଂକିଲେସୱିରହିତୋ। ତେନାହ ''ନିକ୍କିଲେସୋ''ତିଆଦି। ଅନୁପୱଜ୍ଜୋତି ଧମ୍ମତୋ ନ ଉପୱଦିତବ୍ବୋ। ଅପ୍ପଟିକୁଟ୍ଠୋ ନାମ ଅପ୍ପଟିସେଧନଂ ୱା ସିଯା ଅନକ୍କୋସନଂ ୱାତି ତଦୁଭଯଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଅପ୍ପଟିବାହିତୋ ଅନୁପକ୍କୁଟ୍ଠୋ''ତି ଆହ।

ତସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସାତି ''ଅଯଂ ଖୋ ପନ, ଭିକ୍ଖୱେ''ତିଆଦିନା ଉଦ୍ଧଟସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ। ପଞ୍ହଂ ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱାତି କଥେତୁକମ୍ୟତାୱସେନ ପଞ୍ହଂ ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା। ଯଥାପଟିପାଟିଯାତି ମାତିକାଯ ଯଥାନିକ୍ଖିତ୍ତପଟିପାଟିଯା। ଧାତୁଯୋତି ସଭାୱଧାରଣଟ୍ଠେନ ଧାତୁଯୋ। ତା ପନ ଯସ୍ମା ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିକପ୍ପନାପରିକପ୍ପିତଅତ୍ତସୁଭସୁଖସସ୍ସତାଦିପକତିଆଦିଧୁୱାଦିଜୀୱାଦିକାଯାଦିକା ୱିଯ ନ ଇଚ୍ଛାସଭାୱା ଦିଟ୍ଠିଆଦିରହିତେହି ୱିମୁଚ୍ଚମାନୌଦୁମ୍ବରପୁପ୍ଫାଦିଲୋକୱୋହାରୱତ୍ଥୂନି ୱିଯ ଚ ୱାଚାୱତ୍ଥୁମତ୍ତା, ଅଥ ଖୋ ସଚ୍ଚପରମତ୍ଥଭୂତାତି ଆହ ''ସଭାୱା''ତି, ସଚ୍ଚସଭାୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅତ୍ତନୋ ସଭାୱଂ ଧାରେନ୍ତୀତି ହି ଧାତୁଯୋ। ନିଜ୍ଜୀୱନିସ୍ସତ୍ତଭାୱପ୍ପକାସକୋତି ବାହିରପରିକପ୍ପିତଜୀୱାଭାୱପ୍ପକାସକୋ ଲୋକିଯମହାଜନସଂକପ୍ପିତସତ୍ତାଭାୱପ୍ପକାସକୋ ଚ। ଆକରଟ୍ଠେନାତି ଉପ୍ପଜ୍ଜନଟ୍ଠାନଭାୱେନ। ଉପ୍ପତ୍ତିଟ୍ଠାନମ୍ପି ହି ଆକରୋ ଆଯତନନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି ଯଥା ''କମ୍ବୋଜୋ ଅସ୍ସାନଂ ଆଯତନ''ନ୍ତି। ମନୋପୱିଚାରାତି ତଂ ତଂ ଆରମ୍ମଣଂ ଉପେଚ୍ଚ ମନସୋ ୱିୱିଧଚରଣାକାରୋ। କେହି କତ୍ୱାତି ଆହ ''ୱିତକ୍କୱିଚାରପାଦେହୀ''ତିଆଦି। ଅଟ୍ଠାରସସୁ ଠାନେସୂତି ଛ ସୋମନସ୍ସଟ୍ଠାନିଯାନି , ଛ ଦୋମନସ୍ସଟ୍ଠାନିଯାନି, ଛ ଉପେକ୍ଖାଟ୍ଠାନିଯାନୀତି ଏୱଂ ଅଟ୍ଠାରସସୁ ଠାନେସୁ।

ପତିଟ୍ଠାଧାତୂତି ସେସଭୂତତ୍ତଯସ୍ସ ଚେୱ ସକୁପାଦାରୂପାନଞ୍ଚ ପତିଟ୍ଠାସଭାୱା ଧାତୁ। ଇମିନା ନଯେନ ଆବନ୍ଧନଧାତୂତିଆଦୀସୁପି ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅପିଚ କକ୍ଖଳଅଭାୱସିଦ୍ଧୋ ସହଜାତଧମ୍ମାନଂ ଆଧାରଭାୱୋ ପତିଟ୍ଠାଭାୱୋ। ଦ୍ରୱଭାୱସିଦ୍ଧଂ ସମ୍ପିଣ୍ଡନଂ ଆବନ୍ଧନଂ। ଉଣ୍ହଭାୱସିଦ୍ଧଂ ମୁଦୁତାପକ୍କତାୱହଂ ପରିପାଚନଂ। ଥଦ୍ଧଭାୱାୱହଂ ଉଦ୍ଧୁମାତନଂ ୱିତ୍ଥମ୍ଭନଂ। ରୂପୱିୱିତ୍ତୋ ରୂପପରିଯନ୍ତୋ ଆକାସୋତି ଯେସଂ ସୋ ପରିଚ୍ଛେଦୋ, ତେହି ସୋ ଅସମ୍ଫୁଟ୍ଠୋୱାତି ୱୁତ୍ତଂ ''ଆକାସଧାତୂତି ଅସମ୍ଫୁଟ୍ଠଧାତୂ''ତି। ସଞ୍ଜାନନୱିଧୁରା ଆରମ୍ମଣୂପଲଦ୍ଧି ୱିଜାନନଧାତୁ। ୱିତ୍ଥାରତୋପି କଥେତୁଂ ୱଟ୍ଟତି ସଙ୍ଖେପନ୍ତୋଗଧତ୍ତା ୱିତ୍ଥାରସ୍ସ। ସଙ୍ଖେପତୋ କଥେତୁଂ ନ ୱଟ୍ଟତି କଥେତବ୍ବସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଅନୱସେସପରିଯାଦାନାଭାୱତୋ। ତେନାହ ''ୱିତ୍ଥାରତୋୱ ୱଟ୍ଟତୀ''ତି। ଉଭଯଥାତି ସଙ୍ଖେପତୋ ୱିତ୍ଥାରତୋ ଚ।

ଅନିପ୍ଫନ୍ନାପି ଆକାସଧାତୁ ଭୂତାନି ଉପାଦାଯ ଗହେତବ୍ବତାମତ୍ତେନ ''ଉପାଦାରୂପ''ନ୍ତେୱ ୱୁଚ୍ଚତି। ଦିଟ୍ଠାନେୱାତି ସଲ୍ଲକ୍ଖେତବ୍ବାନି ଉପାଦାରୂପଭାୱସାମଞ୍ଞତୋ। ତେନ ସହଜାତା ୱେଦନା ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧୋ ସମୁଦାଯେ ପୱତ୍ତୱୋହାରସ୍ସ ଅୱଯୱେପି ଦିସ୍ସନତୋ ଯଥା ''ୱତ୍ଥେକଦେସେ ଦଡ୍ଢେ ୱତ୍ଥଂ ଦଡ୍ଢ''ନ୍ତି। ''ଫସ୍ସୋ ଚ ଚେତନା ଚ ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧୋ''ତି ୱୁତ୍ତଂ ମହାଭୂମକତ୍ତା ତେସଂ ତପ୍ପଧାନତ୍ତା ଚ ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ। ଅରୂପକ୍ଖନ୍ଧା ନାମଂ ଆରମ୍ମଣାଭିମୁଖଂ ନମନତୋ ନାମାଧୀନଗ୍ଗହଣତୋ ଚ। ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ ରୂପଂ ପରିବ୍ଯତ୍ତଂ ରୁପ୍ପନଟ୍ଠେନ। ପଚ୍ଚଯନ୍ତି ନିସ୍ସଯଭୂତଂ ପଚ୍ଚଯଂ। ୱିଭାଗେନ ଦ୍ୱାଚତ୍ତାଲୀସ। ଏକାସୀତିଚିତ୍ତାନି ''ସମ୍ମସନଚାରୋଯ''ନ୍ତି କତ୍ୱା। ଅନୁକ୍କମେନ ପଟିପଜ୍ଜମାନୋତି ଏୱଂ କଙ୍ଖାୱିତରଣୱିସୁଦ୍ଧିଯଂ ଠିତୋ ଉପରିମେନ ତିସ୍ସନ୍ନଂ ୱିସୁଦ୍ଧୀନଂ ସମ୍ପାଦନୱସେନ ୱିସୁଦ୍ଧିଭାୱନଂ ଉସ୍ସୁକ୍କାପେନ୍ତୋ।

ଫସ୍ସାଯତନନ୍ତି ଫସ୍ସସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତିଟ୍ଠାନଂ। ସୁୱଣ୍ଣାଦୀନନ୍ତି ସୁୱଣ୍ଣମଣିୱଜିରାଦୀନଂ। ଆକିଣ୍ଣଂ ୱିଯ ହୁତ୍ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି ଏତ୍ଥାତି ଆକରୋ। ଯଥା ଚକ୍ଖୁ ୱିପାକଫସ୍ସସ୍ସ ୱିସେସପଚ୍ଚଯୋ, ନ ତଥା ଇତରେସନ୍ତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ ''ଦ୍ୱେ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାନୀ''ତିଆଦି। ଏସ ନଯୋ ସେସୱାରେସୁପି। ଦ୍ୱତ୍ତିଂସାଯ ୱିପାକଫସ୍ସେସୁ ଦ୍ୱିପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣସହଗତଫସ୍ସେ ଠପେତ୍ୱା ସେସା ଦ୍ୱାୱୀସତି ୱିପାକଫସ୍ସା ୱେଦିତବ୍ବା। ଦିଟ୍ଠମେୱ ହୋତି ତେନ ସମାନଯୋଗକ୍ଖମତ୍ତା। ''ସଙ୍ଖେପତୋ ତାୱା''ତି ସଙ୍ଖେପକଥଂ ଆରଭିତ୍ୱାପି ୱିତ୍ଥାରକଥାପେତ୍ଥ ୱୁତ୍ତନଯତ୍ତା ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟାୱାତି ୱୁତ୍ତଂ ''ହେଟ୍ଠା…ପେ… ୱେଦିତବ୍ବ''ନ୍ତି।

ସୋମନସ୍ସସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତିଟ୍ଠାନଭୂତଂ ସୋମନସ୍ସଟ୍ଠାନିଯଂ। ତେନାହ ''ସୋମନସ୍ସସ୍ସ କାରଣଭୂତ''ନ୍ତି। ଉପୱିଚରତୀତି ଉପେଚ୍ଚ ପୱତ୍ତତି। ସଭାୱତୋ

ସଙ୍କପ୍ପତୋ ଚ ସୋମନସ୍ସାଦିଉପ୍ପତ୍ତିହେତୁକା ସୋମନସ୍ସଟ୍ଠାନିଯାଦିତାତି ଆହ ''ଇଟ୍ଠଂ ୱା ହୋତୂ''ତିଆଦି। ଚତୁକ୍କଂ ଦିଟ୍ଠମେୱ ହୋତି ତଦୱିନାଭାୱତୋ।

ଅରିଯସଚ୍ଚାନୀତି ପୁରିମପଦେ ଉତ୍ତରପଦଲୋପେନାଯଂ ନିଦ୍ଦେସୋତି ଆହ ''ଅରିଯଭାୱକରାନୀ''ତିଆଦି। ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୨।୫୩୧) ପକାସିତଂ, ତସ୍ମା ନ ଇଧ ପକାସେତବ୍ବନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ସୁଖାୱବୋଧନତ୍ଥନ୍ତି ଦେସିଯମାନାଯ ୱଚ୍ଛକଥାଯ ସୁଖେନ ଅୱବୋଧନତ୍ଥଂ। ତେନାହ ''ଯସ୍ସ ହୀ''ତିଆଦି। ଦ୍ୱାଦସପଦନ୍ତି ଅୱିଜ୍ଜାଦୀହି ପଦେହି ଦ୍ୱାଦସପଦଂ। ପଚ୍ଚଯୱଟ୍ଟନ୍ତି ପଚ୍ଚଯପ୍ପବନ୍ଧଂ। କଥେତୁକାମୋ ହୋତି ପଚ୍ଚଯାକାରମୁଖେନ ସଚ୍ଚାନି ଦସ୍ସେତୁକାମତାଯ। ଗବ୍ଭାୱକ୍କନ୍ତିୱଟ୍ଟନ୍ତି ଗବ୍ଭୋକ୍କନ୍ତିମୁଖେନ ୱିପାକୱଟ୍ଟଂ ଦସ୍ସେତି ''ଗବ୍ଭସ୍ସାୱକ୍କନ୍ତି ହୋତୀ''ତିଆଦିନା। ତସ୍ମା ପନେତ୍ଥ ଗବ୍ଭାୱକ୍କନ୍ତିୱସେନେୱ ୱଟ୍ଟଂ ଦସ୍ସିତନ୍ତି ଆହ ''ଗବ୍ଭାୱକ୍କନ୍ତିୱଟ୍ଟସ୍ମିଂ ହୀ''ତିଆଦି। ଗବ୍ଭାୱକ୍କନ୍ତିୱଟ୍ଟସ୍ମିନ୍ତି ମାତୁକୁଚ୍ଛିମ୍ହି ନିବ୍ବତ୍ତନୱସେନ ପୱତ୍ତଧମ୍ମପ୍ପବନ୍ଧେ। ଦସ୍ସିତେତି ଦେସନାୱସେନ ଦସ୍ସିତେ। ପୁରିମା ଦ୍ୱେ ଯୋନିଯୋ ଇତରାହି ଓଳାରିକତାଯ ପରିବ୍ଯତ୍ତତରାତି ୱୁତ୍ତଂ ''ଗବ୍ଭାୱକ୍କନ୍ତି...ପେ... ଅୱବୋଧେତୁମ୍ପୀ''ତି।

ପଚ୍ଚଯମତ୍ତନ୍ତି ଛନ୍ନଂ ଧାତୂନଂ ସାଧାରଣଂ ପଚ୍ଚଯଭାୱମତ୍ତଂ, ନ ତେହି ଭାଗସୋ ନିପ୍ଫାଦିଯମାନଂ ପଚ୍ଚଯୱିସେସଂ ''କୁତୋ ପନେତଂ ଛନ୍ନଂ ଧାତୂନ''ନ୍ତି ଅୱିଭାଗେନ ୱୁତ୍ତତ୍ତା। ତେନାହ ''ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତୀ''ତିଆଦି। ନ ମାତୁ ନ ପିତୁ ତାସଂ ଧାତୂନଂ ଇମସ୍ସ ସତ୍ତସ୍ସ ବାହିରଭାୱତୋ। ଗବ୍ଭସ୍ସାତି ଏତ୍ଥ ଗବ୍ଭୋତି ଅତ୍ତଭାୱଭାୱେନ ୱତ୍ତତୀତି ଗବ୍ଭୋ, କଲଲାଦିଅୱତ୍ଥୋ ଧମ୍ମପ୍ପବନ୍ଧୋ। ତନ୍ନିସ୍ସିତତ୍ତା ପନ ସତ୍ତସନ୍ତାନୋ ଗବ୍ଭୋତି ୱୁତ୍ତୋ ଯଥା ମଞ୍ଚନିସ୍ସିତା ''ମଞ୍ଚା ଉକ୍କୁଟ୍ଠିଂ କରୋନ୍ତୀ''ତି। ତନ୍ନିସ୍ସଯଭାୱତୋ ମାତୁକୁଚ୍ଛି ଗବ୍ଭୋତି ୱୁଚ୍ଚତି ''ଗବ୍ଭେ ୱସତି ମାଣୱୋ''ତିଆଦୀସୁ (ଜା। ୧।୧୫।୩୬୩)। ଗବ୍ଭୋ ୱିଯାତି ୱା ଗବ୍ଭୋ। ଯଥା ହି ନିୱାସଟ୍ଠାନତାଯ ସତ୍ତାନଂ ଓୱରକୋ ''ଗବ୍ଭୋ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ଏୱଂ ଗବ୍ଭସେଯ୍ଯକାନଂ ସତ୍ତାନଂ ଯାୱ ଅଭିଜାତି ନିୱାସଟ୍ଠାନତାଯ ମାତୁକୁଚ୍ଛି ''ଗବ୍ଭୋ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଇଧ ପନ ପଠମଂ ୱୁତ୍ତଅତ୍ଥେନେୱ ଗବ୍ଭୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ତେନାହ ''ଗବ୍ଭୋ ଚ ନାମା''ତିଆଦି।

ନିରତିଅତ୍ଥେନ ନିରଯୋ ଚ ସୋ ଯଥାୱୁତ୍ତେନ ଅତ୍ଥେନ ଗବ୍ଭୋ ଚାତି ନିରଯଗବ୍ଭୋ। ଏସ ନଯୋ ସେସପଦେସୁପି। ଅଯଂ ପନ ୱିସେସୋ – ଦେୱମନୁଜାଦଯୋ ୱିଯ ଉଦ୍ଧଂ ଦୀଘା ଅହୁତ୍ୱା ତିରିଯଂ ଅଞ୍ଚିତା ଦୀଘାତି ତିରଚ୍ଛାନା। ତେ ଏୱ ଖନ୍ଧକୋଟ୍ଠାସଭାୱେନ ଯୋନି ଚ ସୋ ୱୁତ୍ତନଯେନ ଗବ୍ଭୋ ଚାତି ତିରଚ୍ଛାନଯୋନିଗବ୍ଭୋ। ପକଟ୍ଠତୋ ସୁଖତୋ ଅପେତଂ ଅପଗମୋ ପେତଭାୱୋ, ତଂ ପତ୍ତାନଂ ୱିସଯୋତି ପେତ୍ତିୱିସଯୋ, ପେତଯୋନି। ମନସ୍ସ ଉସ୍ସନ୍ନତାଯ ସୂରଭାୱାଦିଗୁଣେହି ଉପଚିତମାନସତାଯ ଉକ୍କଟ୍ଠଗୁଣଚିତ୍ତତାଯ ମନୁସ୍ସା। ଦିବ୍ବନ୍ତି କାମଗୁଣାଦୀହି କୀଳନ୍ତି ଲଳନ୍ତି ଜୋତନ୍ତୀତି ଦେୱା। ଗବ୍ଭସଦ୍ଦୋ ୱୁତ୍ତନଯୋ ଏୱ। ନାନପ୍ପକାରୋତି ଯଥାୱୁତ୍ତେନ ତଦନନ୍ତରଭେଦେନ ଚ ନାନପ୍ପକାରକୋ। ମନୁସ୍ସଗବ୍ଭୋ ଅଧିପ୍ପେତୋ ସୁପାକଟତାଯ ପଚ୍ଚକ୍ଖଭାୱତୋ। ଓକ୍କନ୍ତି ମାତୁକୁଚ୍ଛିଂ ଓକ୍କମିତ୍ୱା ୱିଯ ଉପ୍ପତିତ୍ୱାତି କତ୍ୱା। ନିବ୍ବତ୍ତନଂ ନିବ୍ବତ୍ତି। ପାତୁଭାୱୋ ଉପ୍ପତ୍ତିପ୍ପକାସକୋ ଚ।

ସନ୍ନିପାତୋ ନାମ ଅୱେକଲ୍ଲଜାତିହୀନୱେକଲ୍ଲେତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଇଧ ମାତାପିତରୋ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଇଧାତି ଇମସ୍ମିଂ ସତ୍ତଲୋକେ। ସନ୍ନିପତିତାତି ସମୋଧାନଭାୱତୋ ସନ୍ନିପତିତା ସମାଗତା ସଂସିଲିଟ୍ଠା। ଉତୁନୀତି ଉତୁମତୀ ସଞ୍ଜାତପୁପ୍ଫା। ଇଦଞ୍ଚ ଉତୁସମଯଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ, ନ ଲୋକସମଞ୍ଞାକରଜସ୍ସ ଲଗ୍ଗନଦିୱସମତ୍ତଂ। ମାତୁଗାମସ୍ସ ହି ଯସ୍ମିଂ ଗବ୍ଭାସଯସଞ୍ଞିତେ ଓକାସେ ଦାରକୋ ନିବ୍ବତ୍ତତି, ତତ୍ଥ ମହତୀ ଲୋହିତପୀଳକା ସଣ୍ଠହିତ୍ୱା ଅଗ୍ଗହିତପୁବ୍ବା ଏୱ ଭିଜ୍ଜିତ୍ୱା ପଗ୍ଘରତି, ୱତ୍ଥୁ ସୁଦ୍ଧଂ ହୋତି ପଗ୍ଘରିତଲୋହିତତ୍ତା ଅନାମଯତ୍ତା ଚ। ୱିସୁଦ୍ଧେ ୱତ୍ଥୁମ୍ହି ମାତାପିତୂସୁ ଏକୱାରଂ ସନ୍ନିପତିତେସୁ ଯାୱ ସତ୍ତ ଦିୱସାନି ଖେତ୍ତମେୱ ହୋତି। ସୁଦ୍ଧଂ ୱତ୍ଥୁ ନହାନତୋ ପରମ୍ପି କତିପଯାନି ଦିୱସାନି ଗବ୍ଭସଣ୍ଠହନତାଯ ଖେତ୍ତମେୱ ହୋତି ପରିତ୍ତସ୍ସ ଲୋହିତଲେସସ୍ସ ୱିଜ୍ଜମାନତ୍ତା। ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ହତ୍ଥଗ୍ଗାହୱେଣିଗ୍ଗାହାଦିନା ଅଙ୍ଗପରାମସନେନପି ଦାରକୋ ନିବ୍ବତ୍ତତିଯେୱ। ଇତ୍ଥିସନ୍ତାନେପି ହି ସତ୍ତପି ଧାତୂ ଲବ୍ଭନ୍ତେୱ। ତଥା ହି ପାରିକାଯ ନାଭିପରାମସନେନ ସାମସ୍ସ ବୋଧିସତ୍ତସ୍ସ, ଦିଟ୍ଠମଙ୍ଗଲିକାଯ ନାଭିପରାମସନେନ (ଜା। ଅଟ୍ଠ। ୪।୧୫।ମାତଙ୍ଗଜାତକୱଣ୍ଣନା; ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୬୫) ମଣ୍ଡବ୍ଯସ୍ସ ନିବ୍ବତ୍ତି ଅହୋସି। ଗନ୍ଧନତୋ ଉପ୍ପନ୍ନଗତିଯା ନିମିତ୍ତୁପଟ୍ଠାନେନ ସୂଚନତୋ ଦୀପନତୋ ଗନ୍ଧୋତି ଲଦ୍ଧନାମେନ ଭୱଗାମିକମ୍ମୁନା ଅବ୍ବତି ପୱତ୍ତତୀତି ଗନ୍ଧବ୍ବୋ, ତତ୍ଥ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନକସତ୍ତୋ। ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠିତୋ ହୋତୀତି ନ ମାତାପିତୂନଂ ସନ୍ନିପାତଂ ଓଲୋକଯମାନୋ ସମୀପେ ଠିତୋ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠିତୋ ନାମ ହୋତି, କମ୍ମଯନ୍ତଯନ୍ତିତୋ ପନ ଏକୋ ସତ୍ତୋ ତସ୍ମିଂ ଓକାସେ ନିବ୍ବତ୍ତନକୋ ହୋତୀତି ଅଯମେତ୍ଥ ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ତଦା ହି ତତ୍ରୂପଗସତ୍ତୋ ତତ୍ରୂପପତ୍ତିଆୱହେନକମ୍ମସଙ୍ଖାତେନ ପେଲ୍ଲକଯନ୍ତେନ ତଥତ୍ତାଯ ପେଲ୍ଲିତୋ ଉପନୀତୋ ୱିଯ ହୋତି।

ୱିଞ୍ଞାଣପଚ୍ଚଯା ନାମରୂପନ୍ତି ଏତ୍ଥ ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ପଚ୍ଚଯଭାୱେନ ଗହିତତ୍ତା ''ତଯୋ ଅରୂପିନୋ ଖନ୍ଧା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଇଧ ପନ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ପଚ୍ଚଯଭାୱେନ ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା ଗବ୍ଭୋକ୍କନ୍ତିଯା ଏୱ ପଚ୍ଚଯଭାୱେନ ଗହିତତ୍ତା ''ୱିଞ୍ଞାଣକ୍ଖନ୍ଧମ୍ପି ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଇଧ ପନ ମନୁସ୍ସଗବ୍ଭସ୍ସ ଓକ୍କନ୍ତିଯା ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା

‘‘ଗବ୍ଭସେଯ୍ୟକାନଂ ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣେ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ତଣ୍ହାୟ ସମୁଦଯସଚ୍ଚଭାୱେନ ଗହିତତ୍ତା ‘‘ଠପେତ୍ୱା ତଣ୍ହ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତସ୍ସେୱ ପଭାୱିକାତି ତସ୍ସେୱ ଯଥାୱୁତ୍ତସ୍ସ ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚସ୍ସ ଉପ୍ପାଦିକା। ଦୁକ୍ଖନିରୋଧୋତି ଏତ୍ଥ ଦୁକ୍ଖଗ୍ଗହଣେନ ତଣ୍ହାପି ଗହିତାତି ଆହ ‘‘ତେସଂ ଦ୍ୱିନ୍ନମ୍ପି…ପେ… ଦୁକ୍ଖନିରୋଧୋ’’ତି। ଅୱିସେସେନ ହି ତେଭୂମକୱଟ୍ଟଂ ଇଧ ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ଅଧିପ୍ପେତଂ। ଅଥ ୱା ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଅନୁପ୍ପତ୍ତିନିରୋଧୋ ତବ୍ଭାୱିକାୟ ତଣ୍ହାୟ ଅନୁପ୍ପତ୍ତିନିରୋଧେନ ୱିନା ନ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ତେସଂ ଦ୍ୱିନ୍ନମ୍ପି… ପେ… ଦୁକ୍ଖନିରୋଧୋ’’ତି। ଅନୁପ୍ପତ୍ତିନିରୋଧୋତି ଚ ଅନୁପ୍ପତ୍ତିନିରୋଧନିମିତ୍ତଂ ନିବ୍ବାନଂ ଦସ୍ସେତି।

‘‘ତତ୍ଥ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବ’’ନ୍ତି ୱତ୍ୱା ଉଭଯତ୍ଥ ପାଳିଯା ପୱତ୍ତିଆକାରଭେଦଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅଯଂ ପନ ୱିସେସୋ’’ତି ଆହ। ତତ୍ଥାତି ୱିସଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ। ଇଧାତି ଇମସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ। ଅୱିଜ୍ଜାୟ ତ୍ୱେୱାତି ଅୱିଜ୍ଜାୟ ତୁ ଏୱ। ଅସେସୱିରାଗନିରୋଧାତି ଏତ୍ଥ ଅଚ୍ଚନ୍ତମେୱ ସଙ୍ଖାରେ ୱିରଜ୍ଜତି ଏତେନାତି ୱିରାଗୋ, ମଗ୍ଗୋ, ତସ୍ମା ୱିରାଗସଙ୍ଖାତେନ ମଗ୍ଗେନ ଅସେସନିରୋଧା ଅସେସେତ୍ୱା ନିରୋଧା ସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦନାତି ଏୱମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ସକଲସ୍ସାତି ଅନୱସେସସ୍ସ। କେୱଲସ୍ସାତି ୱା ସୁଦ୍ଧସ୍ସ, ପରପରିକପ୍ପିତସତ୍ତଜୀୱାଦିୱିରହିତସ୍ସାତି ଅତ୍ଥୋ। ଖୀଣାକାରୋପି ୱୁଚ୍ଚତି ‘‘ନିରୁଜ୍ଝନଂ ନିରୋଧୋ’’ତି ଇମିନା ଅତ୍ଥେନ। ଅରହତ୍ତମ୍ପି ନିରୋଧୋତି ୱୁଚ୍ଚତି ନିରୋଧନ୍ତେ ଉପ୍ପନ୍ନତ୍ତା। ନିବ୍ବାନମ୍ପି ନିରୋଧୋତି ୱୁଚ୍ଚତି ଅୱିଜ୍ଜାଦୀନଂ ନିରୋଧସ୍ସ ନିମିତ୍ତଭାୱତୋ ଅୱିଜ୍ଜାଦଯୋ ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତି ଏତ୍ଥାତି ନିରୋଧୋତି କତ୍ୱା। ଖୀଣାକାରଦସ୍ସନୱସେନାତି ଅୱିଜ୍ଜାଦୀନଂ ଅନୁପ୍ପତ୍ତିନିରୋଧେନ ନିରୁଜ୍ଝନାକାରଦସ୍ସନୱସେନ। ନିବ୍ବାନମେୱ ସନ୍ଧାୟ, ନ ପନ ଅରହତ୍ତନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ସଭାୱଧମ୍ମାନଂ ନିଗ୍ଗହୋ ନାମ ଯଥାୱୁତ୍ତଧମ୍ମପରିଚ୍ଛେଦତୋ ଊନାଧିକଭାୱପ୍ପକାସନେନ ଅତ୍ତସଭାୱୱିଭାୱନେନେୱ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ନିଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ହୀ’’ତିଆଦି।

ତିତ୍ଥାଯତନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ଭଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୬୩। ଦୁତିଯେ ପରିତ୍ତାତୁଂ ସମତ୍ଥଭାୱେନାତି ଉପ୍ପନ୍ନଭଯତୋ ରକ୍ଖିତୁଂ ସମତ୍ଥଭାୱେନ। ନତ୍ଥି ଏତ୍ଥ ମାତାପୁତ୍ତଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ତାଯିତୁଂ ସମତ୍ଥନ୍ତି ଅମାତାପୁତ୍ତାନି, ତାନିଯେୱ ଅମାତାପୁତ୍ତିକାନି। ତେନାହ ‘‘ନତ୍ଥି ଏତ୍ଥା’’ତିଆଦି। ଯନ୍ତି ଭୁମ୍ମତ୍ଥେ ଉପଯୋଗୱଚନନ୍ତି ଆହ ‘‘ଯସ୍ମିଂ ସମଯେ’’ତି। ମାତାପି ପୁତ୍ତଂ ପସ୍ସିତୁଂ ନ ଲଭତି, ପରିତ୍ତାତୁଂ ନ ସମତ୍ଥନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ । ପୁତ୍ତୋପି ମାତରନ୍ତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଚିତ୍ତୁତ୍ରାସୋଯେୱ ଭଯଂ ଚିତ୍ତୁତ୍ରାସଭଯଂ। ଇମିନା ଓତ୍ତପ୍ପଭଯାଦିଂ ନିୱତ୍ତେତି। ଅଟୱିଗ୍ଗହଣେନ ଅଟୱିୱାସିନୋ ୱୁତ୍ତା ‘‘ସବ୍ବୋ ଗାମୋ ଆଗତୋ’’ତିଆଦୀସୁ ୱିଯାତି ଆହ ‘‘ଅଟୱୀତି ଚେତ୍ଥ ଅଟୱିୱାସିନୋ ଚୋରା ୱେଦିତବ୍ବା’’ତି। ଏତେତି ଅଟୱିୱାସିନୋ ଚୋରା। ଏତଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ‘‘ଅଟୱିସଙ୍କୋପୋ’’ତି ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଠାନଗମନାଦିଇରିଯାପଥଚକ୍କସମଙ୍ଗିନୋ ଇରିଯାପଥଚକ୍କସମାରୁଳ୍ହା ନାମ ହୋନ୍ତୀତି ଆହ ‘‘ଇରିଯାପଥଚକ୍କମ୍ପି ୱଟ୍ଟତୀ’’ତି। ଇରିଯାପଥୋଯେୱ ପୱତ୍ତନଟ୍ଠେନ ଚକ୍କନ୍ତି ଇରିଯାପଥଚକ୍କଂ।

ପରିଯାଯନ୍ତୀତି ପରିତୋ ତେନ ତେନ ଦିସାଭାଗେନ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ତେନାହ ‘‘ଇତୋ ଚିତୋ ଚ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀ’’ତି। ମାତୁପେମେନ ଗନ୍ତୁଂ ଅୱିସହିତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତିକଂ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତଂ। ଅତ୍ତସିନେହସ୍ସ ବଲୱଭାୱତୋ ମାତରମ୍ପି ଅନପେକ୍ଖିତ୍ୱା ‘‘ଅତ୍ତାନଂଯେୱ ରକ୍ଖିସ୍ସାମୀ’’ତି ଗଚ୍ଛନ୍ତଂ। ଏକସ୍ମିଂ ଠାନେ ନିଲୀନନ୍ତି ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ଗନ୍ତ୍ୱା ଏକସ୍ମିଂ ଖେମେ ପଦେସେ ନିସିନ୍ନଂ। କୁଲ୍ଲେ ୱାତିଆଦୀସୁ କୂଲଂ ପରତୀରଂ ୱହତି ପାପେତୀହି କୁଲ୍ଲୋ, ତରଣତ୍ଥାଯ ୱେଳୁନଳାଦୀହି କଲାପଂ କତ୍ୱା ବଦ୍ଧୋ। ପତ୍ଥରିତ୍ୱା ବଦ୍ଧୋ ପନ ଉଳୁମ୍ପୋ, ଚାଟିଆଦି ମତ୍ତିକାଭାଜନଂ। ୱୁଯ୍ହମାନନ୍ତି ଉଦକୋଘେନ ଅଧୋସୋତଂ ନୀଯମାନଂ।

ଯଥାୱୁତ୍ତାନି ତୀଣି ଭଯାନି ସମାତାପୁତ୍ତିକାନିଯେୱ ଅସ୍ସୁତୱତୋ ପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସ ୱସେନ ଅମାତାପୁତ୍ତିକାନି ଦସ୍ସିତାନୀତି ଆହ ‘‘ଏୱଂ ପରିଯାଯତୋ ଅମାତାପୁତ୍ତିକାନି ଭଯାନି ଦସ୍ସେତ୍ୱା’’ତି।

ଭଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। ୱେନାଗପୁରସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୬୪। ତତିଯେ ଏୱଂନାମକେ ଜନପଦେତି ଯତ୍ଥ ନାମଗ୍ଗହଣେନ କୋସଲସଦ୍ଦସ୍ସ ରୁଳ୍ହୀସଦ୍ଦତଂ ଦସ୍ସେତି। ତଥା ହି କୋସଲା ନାମ ଜାନପଦିନୋ

ରାଜକୁମାରା, ତେସଂ ନିୱାସୋ ଏକୋପି ଜନପଦୋ ରୁଳ୍ହୀସଦ୍ଦେନ “କୋସଲା”ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଅକ୍ଖରଚିନ୍ତକା ହି ଇଦିସେସୁ ଠାନେସୁ ଯୁତ୍ତେ ୱିଯ ସଲିଙ୍ଗୱଚନାନି (ପାଣିନି ୧।୨।୫୧) ଇଚ୍ଛନ୍ତି। ଅଯମେତ୍ଥ ରୁଳ୍ହୀ ଯଥା ଅଞ୍ଞତ୍ଥାପି “କୁରୂସୁ ୱିହରତି, ଅଙ୍ଗେସୁ ୱିହରତୀ”ତି ଚ। ତବ୍ବିସେସନେ ପନ ଜନପଦସଦ୍ଦେ ଜାତିସଦ୍ଦେ ଏକୱଚନମେୱ ଯଥା “କୋସଲେସୁ ଜନପଦେ”ତି। ଚାରିକନ୍ତି ଚରଣଂ। ଚରଣଂ ୱା ଚାରୋ, ସୋ ଏୱ ଚାରିକା। ତଯିଦଂ ମଗ୍ଗଗମନଂ ଇଧାଧିପ୍ପେତଂ, ନ ଚୁଣ୍ଣିକଗମନମତ୍ତନ୍ତି ଆହ “ଅଦ୍ଧାନଗମନଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ”ତି। ତଂ ୱିଭାଗେନ ଦସ୍ସେତୁଂ “ଚାରିକା ଚ ନାମେସା”ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଦୂରେପୀତି ଦୂରେପି ନାତିଦୂରେପି। ସହସା ଗମନନ୍ତି ସୀଘଗମନଂ। ମହାକସ୍ସପପଚ୍ଚୁଗ୍ଗମନାଦୀସୂତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଆଳୱକାଦୀନଂ ଅତ୍ଥାଯ ଗମନଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ଭଗୱା ହି ମହାକସ୍ସପତ୍ଥେରଂ ପଚ୍ଚୁଗ୍ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ମୁହୁତ୍ତେନ ତିଗାୱୁତମଗ୍ଗମଗମାସି। ଆଳୱକସ୍ସତ୍ଥାଯ ତିଂସଯୋଜନଂ, ତଥା ଅଙ୍ଗୁଲିମାଲସ୍ସ, ପୁକ୍କୁସାତିସ୍ସ ପନ ପଞ୍ଚଚତ୍ତାଲୀସଯୋଜନଂ, ମହାକପ୍ପିନସ୍ସ ୱୀସଯୋଜନସତଂ, ଧନିଯସ୍ସତ୍ଥାଯ ସତ୍ତ ଯୋଜନସତାନି, ଧମ୍ମସେନାପତିନୋ ସଦ୍ଧିୱିହାରିକସ୍ସ ୱନୱାସିସ୍ସ ତିସ୍ସସାମଣେରସ୍ସ ତିଗାୱୁତାଧିକଂ ୱୀସଯୋଜନସତଂ ଅଗମାସି। ଇମଂ ସନ୍ଧାଯାତି ଇମଂ ଅତୁରିତଚାରିକଂ ସନ୍ଧାଯ।

ଉପଲଭିଂସୂତି ଏତ୍ଥ ସୱନୱସେନ ଉପଲଭିଂସୂତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ “ସୋତଦ୍ୱାର…ପେ… ଜାନିଂସୂ”ତି ଆହ। ସବ୍ବମ୍ପି ୱାକ୍ୟଂ ଅୱଧାରଣଫଲତ୍ତା ଅନ୍ତୋଗଧାୱଧାରଣନ୍ତି ଆହ “ପଦପୂରଣମତ୍ତେ ୱା ନିପାତୋ”ତି। ଅୱଧାରଣତ୍ଥେନାତି ପନ ଇମିନା ଇଟ୍ଠତ୍ଥତୋୱଧାରଣତ୍ଥଂ ଖୋ-ସଦ୍ଦଗ୍ଗହଣନ୍ତି ଦସ୍ସେତି। ଅସ୍ସୋସୀତି ପଦଂ ଖୋ-ସଦ୍ଦେ ଗହିତେ ତେନ ଫୁଲ୍ଲିତମଣ୍ଡିତୱିଭୂସିତଂ ୱିଯ ହୋନ୍ତଂ ପୂରିତଂ ନାମ ହୋତି, ତେନ ଚ ପୁରିମପଚ୍ଛିମପଦାନି ସଂସିଲିଟ୍ଠାନି ନାମ ହୋନ୍ତି, ନ ତସ୍ମିଂ ଅଗ୍ଗହିତେତି ଆହ “ପଦପୂରଣେନ ବ୍ୟଞ୍ଜନସିଲିଟ୍ଠତାମତ୍ତମେୱା”ତି। ମତ୍ତସଦ୍ଦୋ ୱିସେସନିୱତ୍ତିଅତ୍ଥୋ। ତେନସ୍ସ ଅନତ୍ଥନ୍ତରଦୀପନତା ଦସ୍ସିତା ହୋତି, ଏୱସଦ୍ଦେନ ପନ ବ୍ୟଞ୍ଜନସିଲିଟ୍ଠତାଯ ଏକନ୍ତିକତା।

ସମିତପାପତ୍ତାତି ଅଚ୍ଚନ୍ତଂ ଅନୱସେସତୋ ସୱାସନଂ ସମିତପାପତ୍ତା। ଏୱଞ୍ହି ବାହିରକୱୀତରାଗସେକ୍ଖାସେକ୍ଖପାପସମନତୋ ଭଗୱତୋ ପାପସମନଂ ୱିସେସିତଂ ହୋତି। ତେନସ୍ସ ଯଥାଭୂତଗୁଣାଧିଗତମେତଂ ନାମଂ ଯଦିଦଂ ସମଣୋତି ଦୀପେତି। ଅନେକତ୍ଥତ୍ତା ନିପାତାନଂ ଇଧ ଅନୁସ୍ସୱତ୍ଥୋ ଅଧିପ୍ପେତୋତି ଆହ “ଖଲୂତି ଅନୁସ୍ସୱତ୍ଥେ ନିପାତୋ”ତି। ଆଲପନମତ୍ତନ୍ତି ପିଯାଲାପୱଚନମତ୍ତଂ। ପିଯସମୁଦାହାରା ହେତେ “ଭୋ”ତି ୱା “ଆୱୁସୋ”ତି ୱା “ଦେୱାନଂ ପିଯା”ତି ୱା। ଗୋତ୍ତୱସେନାତି ଏତ୍ଥ ଗଂ ତାଯତୀତି ଗୋତ୍ତଂ। ଗୋତମୋତି ହି ପୱତ୍ତମାନଂ ୱଚନଂ ବୁଦ୍ଧିଞ୍ଚ ତାଯତି ଏକଂସିକୱିସଯତାଯ ରକ୍ଖତୀତି ଗୋତ୍ତଂ। ଯଥା ହି ବୁଦ୍ଧି ଆରମ୍ମଣଭୂତେନ ଅତ୍ଥେନ ୱିନା ନ ୱତ୍ତତି, ତଥା ଅଭିଧାନଂ ଅଭିଧେଯ୍ୟଭୂତେନ, ତସ୍ମା ସୋ ଗୋତ୍ତସଙ୍ଖାତୋ ଅତ୍ଥୋ ତାନି ତାଯତି ରକ୍ଖତୀତି ୱୁଚ୍ଚତି। କୋ ପନ ସୋତି? ଅଞ୍ଞକୁଲପରମ୍ପରାସାଧାରଣଂ ତସ୍ସ କୁଲସ୍ସ ଆଦିପୁରିସସମୁଦାଗତଂ ତଂକୁଲପରିଯାପନ୍ନସାଧାରଣଂ ସାମଞ୍ଞରୂପନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଏତ୍ଥ ଚ ସମଣୋତି ଇମିନା ପରିକ୍ଖକଜନେହି ଭଗୱତୋ ବହୁମତଭାୱୋ ଦସ୍ସିତୋ ସମିତପାପତାକିତ୍ତନତୋ। ଗୋତମୋତି ଇମିନା ଲୋକିଯଜନେହି ଉଚ୍ଚାକୁଲସମ୍ଭୂତତା ଦୀପିତା ତେନ ଉଦିତୋଦିତୱିପୁଲଖତ୍ତିଯକୁଲୱିଭାୱନତୋ। ସବ୍ବଖତ୍ତିଯାନଞ୍ହି ଆଦିଭୂତମହାସମ୍ମତମହାରାଜତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଅସମ୍ଭିନ୍ନଂ ଉଳାରତମଂ ସକ୍ୟରାଜକୁଲଂ।

କେନଚି ପାରିଜୁଞ୍ଞେନାତି ଞାତିପାରିଜୁଞ୍ଞଭୋଗପାରିଜୁଞ୍ଞାଦିନା କେନଚିପି ପାରିଜୁଞ୍ଞେନ ପରିହାନିଯା ଅନଭିଭୂତୋ ଅନଜ୍ଝୋତ୍ଥଟୋ। ତଥା ହି ତସ୍ସ କୁଲସ୍ସ ନ କିଞ୍ଚି ପାରିଜୁଞ୍ଞଂ ଲୋକନାଥସ୍ସ ଅଭିଜାତିଯଂ, ଅଥ ଖୋ ୱଡ୍ଢିଯେୱ। ଅଭିନିକ୍ଖମନେ ଚ ତତୋପି ସମିଦ୍ଧତମଭାୱୋ ଲୋକେ ପାକଟୋ ପଞ୍ଞାତୋତି। ସକ୍ୟକୁଲା ପବ୍ବଜିତୋତି ଇଦଂ ୱଚନଂ ଭଗୱତୋ ସଦ୍ଧାପବ୍ବଜିତଭାୱଦୀପନଂ ୱୁତ୍ତଂ ମହନ୍ତଂ ଞାତିପରିୱଟ୍ଟଂ ମହନ୍ତଞ୍ଚ ଭୋଗକ୍ଖନ୍ଧଂ ପହାଯ ପବ୍ବଜିତଭାୱସିଦ୍ଧିତୋ।

ଇତ୍ଥମ୍ଭୂତାଖ୍ୟାନତ୍ଥେତି ଇତ୍ଥଂ ଏୱଂପକାରୋ ଭୂତୋ ଜାତୋତି ଏୱଂ କଥନତ୍ଥେ। ଉପଯୋଗୱଚନନ୍ତି “ଅବ୍ଭୁଗ୍ଗତୋ”ତି ଏତ୍ଥ ଅଭି-ସଦ୍ଦୋ ଇତ୍ଥମ୍ଭୂତାଖ୍ୟାନତ୍ଥଜୋତକୋ, ତେନ ଯୋଗତୋ “ତଂ ଖୋ ପନ ଭୱନ୍ତ”ନ୍ତି ଇଦଂ ସାମିଅତ୍ଥେ ଉପଯୋଗୱଚନଂ। ତେନାହ “ତସ୍ସ ଖୋ ପନ ଭୋତୋ ଗୋତମସ୍ସାତି ଅତ୍ଥୋ”ତି। କଲ୍ୟାଣଗୁଣସମନ୍ନାଗତୋତି କଲ୍ୟାଣେହି ଗୁଣେହି ଯୁତ୍ତୋ, ତନ୍ନିସ୍ସିତୋ ତବ୍ବିସଯତାଯାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ସେଟ୍ଠୋତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନଯୋ। କିତ୍ତେତବ୍ବତୋ କିତ୍ତି, ସା ଏୱ ସଦ୍ଦନୀଯତୋ ସଦ୍ଦୋତି ଆହ “କିତ୍ତିସଦ୍ଦୋତି କିତ୍ତିଯେୱା”ତି। ଅଭିତ୍ଥୱନୱସେନ ପୱତ୍ତୋ ସଦ୍ଦୋ ଥୁତିଘୋସୋ। ସଦେୱକଂ ଲୋକଂ ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥରିତ୍ୱା ଉଗ୍ଗତୋତି ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣେ ଗୁଣେ ଆରବ୍ଭ ପୱତ୍ତତ୍ତା ସଦେୱକଂ ଲୋକଂ ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥରିତ୍ୱା ଅଭିଭୱିତ୍ୱା ଉଗ୍ଗତୋ।

ସୋ ଭଗୱାତି ଯୋ ସୋ ସମତିଂସ ପାରମିଯୋ ପୂରେତ୍ୱା ସବ୍ବକିଲେସେ ଭଞ୍ଜିତ୍ୱା ଅନୁତ୍ତରଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିଂ ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ଦେୱାନଂ ଅତିଦେୱୋ ସକ୍କାନଂ ଅତିସକ୍କୋ ବ୍ରହ୍ମାନଂ ଅତିବ୍ରହ୍ମା ଲୋକନାଥୋ ଭାଗ୍ୟୱନ୍ତତାଦୀହି କାରଣେହି ସଦେୱକେ ଲୋକେ “ଭଗୱା”ତି ପତ୍ଥଟକିତ୍ତିସଦ୍ଦୋ, ସୋ ଭଗୱା। “ଭଗୱା”ତି ଚ ଇଦଂ ସତ୍ଥୁ ନାମକିତ୍ତନଂ। ତେନାହ ଆଯସ୍ମା ଧମ୍ମସେନାପତି “ଭଗୱାତି ନେତଂ ନାମଂ ମାତରା କତ”ନ୍ତିଆଦି (ମହାନି।

୮୪)। ପରତୋ ପନ ଭଗୱାତି ଗୁଣକିତ୍ତନଂ। ଯଥା କମ୍ମଟ୍ଠାନିକେନ ‘‘ଅରହ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ ନୱସୁ ଠାନେସୁ ପଚ୍ଚେକଂ ଇତି-ସଦ୍ଦଂ ଯୋଜେତ୍ୱା ବୁଦ୍ଧଗୁଣା ଅନୁସ୍ସରିଯନ୍ତି, ଏୱଂ ବୁଦ୍ଧଗୁଣସଂକିତ୍ତନେନପୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଇତିପି ଅରହଂ ଇତିପି ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ…ପେ… ଇତିପି ଭଗୱା’’ତି ଆହ। ‘‘ଇତିପେତଂ ଭୂତଂ ଇତିପେତଂ ତଚ୍ଛ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୧।୬) ୱିଯ ଇଧ ଇତିସଦ୍ଦୋ ଆସନ୍ନପଚ୍ଚକ୍ଖକରଣତ୍ଥୋ, ପି-ସଦ୍ଦୋ ସମ୍ପିଣ୍ଡନତ୍ଥୋ, ତେନ ଚ ତେସଂ ଗୁଣାନଂ ବହୁଭାୱୋ ଦୀପିତୋ, ତାନି ଚ ସଂକିତ୍ତେନ୍ତେନ ୱିଞ୍ଞୁନା ଚିତ୍ତସ୍ସ ସମ୍ମୁଖୀଭୂତାନେୱ କତ୍ୱା ସଂକିତ୍ତେତବ୍ବାନୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଇମିନା ଚ ଇମିନା ଚ କାରଣେନାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତୀ’’ତି ଆହ। ଏୱଂ ନିରୂପେତ୍ୱା କିତ୍ତେନ୍ତୋ ଯୋ କିତ୍ତେତି, ତସ୍ସ ଭଗୱତି ଅତିୱିଯ ଅଭିପ୍ପସାଦୋ ହୋତି।

ଆରକତ୍ତାତି ସୁୱିଦୂରତ୍ତା। ଅରୀନନ୍ତି କିଲେସାରୀନଂ। ଅରାନନ୍ତି ସଂସାରଚକ୍କସ୍ସ ଅରାନଂ। ହତତ୍ତାତି ୱିଦ୍ଧଂସିତତ୍ତା। ପଚ୍ଚଯାଦୀନନ୍ତି ଚୀୱରାଦିପଚ୍ଚଯାନଞ୍ଚେୱ ପୂଜାୱିସେସାନଞ୍ଚ। ତତୋତି ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗତୋ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୧।୧୨୫-୧୨୭)। ଯଥା ଚ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗତୋ, ଏୱଂ ତଂସଂୱଣ୍ଣନାତୋପି ନେସଂ ୱିତ୍ଥାରୋ ଗହେତବ୍ବୋ।

ଇମଂଲୋକନ୍ତି ନଯିଦଂ ମହାଜନସ୍ସ ସମ୍ମୁଖମତ୍ତଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ, ଅଥ ଖୋ ଅନୱସେସଂ ପରିଯାଦାଯାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ସଦେୱକ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତେନାହ ‘‘ଇଦାନି ୱତ୍ତବ୍ବଂ ନିଦସ୍ସେତୀ’’ତି। ପଜାତତ୍ତାତି ଯଥାସକଂ କମ୍ମକିଲେସେହି ନିବ୍ବତ୍ତତ୍ତା। ପଞ୍ଚକାମାୱଚରଦେୱଗ୍ଗହଣଂ ପାରିସେସନଯେନ ଇତରେସଂ ପଦନ୍ତରେନ ଗହିତତ୍ତା। ସଦେୱକନ୍ତି ଚ ଅୱଯୱେନ ୱିଗ୍ଗହୋ ସମୁଦାଯୋ ସମାସତ୍ଥୋ। ଛଟ୍ଠକାମାୱଚରଦେୱଗ୍ଗହଣଂ ପଚ୍ଚାସତ୍ତିନଯେନ। ତତ୍ଥ ହି ସୋ ଜାତୋ ତନ୍ନିୱାସୀ ଚ। ସବ୍ରହ୍ମକୱଚନେନ ବ୍ରହ୍ମକାଯିକାଦିବ୍ରହ୍ମଗ୍ଗହଣନ୍ତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନଯୋ। ପଚ୍ଚତ୍ଥିକସମଣବ୍ରାହ୍ମଣଗ୍ଗହଣନ୍ତି ନିଦସ୍ସନମତ୍ତମେତଂ ଅପଚ୍ଚତ୍ଥିକାନଂ ସମିତବାହିତପାପାନଞ୍ଚ ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣାନଂ ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣୱଚନେନ ଗହିତତ୍ତା। କାମଂ ‘‘ସଦେୱକ’’ନ୍ତିଆଦିୱିସେସନାନଂ ୱସେନ ସତ୍ତୱିସଯୋ ଲୋକସଦ୍ଦୋତି ୱିଞ୍ଞାଯତି ତୁଲ୍ୟଯୋଗୱିସଯତ୍ତା ତେସଂ, ‘‘ସଲୋମକୋ ସପକ୍ଖକୋ’’ତିଆଦୀସୁ ପନ ଅତୁଲ୍ୟଯୋଗେପି ଅଯଂ ସମାସୋ ଲବ୍ଭତୀତି ବ୍ୟଭିଚାରଦସ୍ସନତୋ ପଜାଗହଣନ୍ତି ଆହ ‘‘ପଜାୱଚନେନ ସତ୍ତଲୋକଗ୍ଗହଣ’’ନ୍ତି।

ଅରୂପିନୋ ସତ୍ତା ଅତ୍ତନୋ ଆନେଞ୍ଜୱିହାରେନ ୱିହରନ୍ତା ଦିବ୍ବନ୍ତୀତି ଦେୱାତି ଇମଂ ନିବ୍ବଚନଂ ଲଭନ୍ତୀତି ଆହ ‘‘ସଦେୱକଗ୍ଗହଣେନ ଅରୂପାୱଚରଲୋକୋ ଗହିତୋ’’ତି। ତେନାହ ‘‘ଆକାସାନଞ୍ଚାଯତନୂପଗାନଂ ଦେୱାନଂ ସହବ୍ୟତ’’ନ୍ତି (ଅ। ନି। ୩।୧୧୭)। ସମାରକଗ୍ଗହଣେନ ଛକାମାୱଚରଦେୱଲୋକୋ ଗହିତୋ ତସ୍ସ ସୱିସେସଂ ମାରସ୍ସ ୱସେ ୱତ୍ତନତୋ। ସବ୍ରହ୍ମକଗ୍ଗହଣେନ ରୂପୀବ୍ରହ୍ମଲୋକୋ ଗହିତୋ ଅରୂପୀବ୍ରହ୍ମଲୋକସ୍ସ ଗହିତତ୍ତା। ଚତୁପରିସୱସେନାତି ଖତ୍ତିଯାଦିଚତୁପରିସୱସେନ। ଇତରା ପନ ଚତସ୍ସୋ ପରିସା ସମାରକାଦିଗ୍ଗହଣେନ ଗହିତା ଏୱାତି। ଅୱସେସସତ୍ତଲୋକୋ ନାଗଗରୁଳଆଦିଭେଦୋ। ତୀହାକାରେହୀତି ଦେୱମାରବ୍ରହ୍ମସହିତତାସଙ୍ଖାତେହି ତୀହି ପକାରେହି। ତୀସୁ ପଦେସୂତି ‘‘ସଦେୱକ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ ତୀସୁ ପଦେସୁ। ତେନ ତେନାକାରେନାତି ସଦେୱକତ୍ତାଦିନା ତେନ ତେନ ପକାରେନ। ତେଧାତୁକମେୱ ପରିଯାଦିନ୍ନନ୍ତି ପୋରାଣା ଆହୂତି ଯୋଜନା।

ଅଭିଞ୍ଞାତି ଯକାରଲୋପେନାଯଂ ନିଦ୍ଦେସୋ, ଅଭିଜାନିତ୍ୱାତି ଅଯମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋତି ଆହ ‘‘ଅଭିଞ୍ଞାଯ ଅଧିକେନ ଞାଣେନ ଞତ୍ୱା’’ତି। ଅନୁମାନାଦିପଟିକ୍ଖେପୋତି ଅନୁମାନଅତ୍ଥାପତ୍ତିଆଦିପ୍ପଟିକ୍ଖେପୋ ଏକପ୍ପମାଣତ୍ତା। ସବ୍ବତ୍ଥ ଅପ୍ପଟିହତଞାଣଚାରତାଯ ହି ସବ୍ବପଚ୍ଚକ୍ଖା ବୁଦ୍ଧା ଭଗୱନ୍ତୋ।

ଅନୁତ୍ତରଂ ୱିୱେକସୁଖନ୍ତି ଫଲସମାପତ୍ତିସୁଖଂ। ତେନ ୱିମିସ୍ସାପି କଦାଚି ଭଗୱତୋ ଧମ୍ମଦେସନା ହୋତୀତି ‘‘ହିତ୍ୱାପୀ’’ତି ପି-ସଦ୍ଦଗ୍ଗହଣଂ। ଭଗୱା ହି ଧମ୍ମଂ ଦେସେନ୍ତୋ ଯସ୍ମିଂ ଖଣେ ପରିସା ସାଧୁକାରଂ ୱା ଦେତି, ଯଥାସୁତଂ ୱା ଧମ୍ମଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖତି, ତଂ ଖଣଂ ପୁବ୍ବଭାଗେନ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ଫଲସମାପତ୍ତିଂ ସମାପଜ୍ଜତି, ଯଥାପରିଚ୍ଛେଦଞ୍ଚ ସମାପତ୍ତିତୋ ୱୁଟ୍ଠାଯ ଠିତଟ୍ଠାନତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଧମ୍ମଂ ଦେସେତି। ଅପ୍ପଂ ୱା ବହୁଂ ୱା ଦେସେନ୍ତୋତି ଉଗ୍ଘଟିତଞ୍ଞୁସ୍ସ ୱସେନ ଅପ୍ପଂ ୱା, ୱିପଞ୍ଚିତଞ୍ଞୁସ୍ସ ନେଯ୍ୟସ୍ସ ୱା ୱସେନ ବହୁଂ ୱା ଦେସେନ୍ତୋ। ଧମ୍ମସ୍ସ କଲ୍ୟାଣତା ଚ ନିୟ୍ୟାନିକତା ଚ ସବ୍ବସୋ ଅନୱଜ୍ଜଭାୱେନେୱାତି ଆହ ‘‘ଅନୱଜ୍ଜମେୱ କତ୍ୱା’’ତି।

ଦେସକାଯତ୍ତେନ ଆଣାଦିୱିଧିନା ଅତିସଜ୍ଜନଂ ପବୋଧନଂ ଦେସନାତି ସା ପରିଯତ୍ତିଧମ୍ମୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବାତି ଆହ ‘‘ଦେସନାଯ ତାୱ ଚାତୁପ୍ପଦିକଗାଥାଯପୀ’’ତିଆଦି। ନିଦାନନିଗମାନିପି ସତ୍ଥୁ ଦେସନାଯ ଅନୁୱିଧାନତୋ ତଦନ୍ତୋଗଧାନି ଏୱାତି ଆହ ‘‘ନିଦାନଂ ଆଦି, ଇଦମୱୋଚାତି ପରିଯୋସାନ’’ନ୍ତି।

ସାସିତବ୍ବପୁଗ୍ଗଲଗତେନ ଯଥାପରାଧାଦିସାସିତବ୍ବଭାୱେନ ଅନୁସାସନଂ ତଦଙ୍ଗୱିନଯାଦିୱସେନ ୱିନଯନଂ ସାସନନ୍ତି ତଂ ପଟିପତ୍ତିଧମ୍ମୱସେନ

ୱେଦିତବ୍ବନ୍ତି ଆହ ‘‘ସୀଲସମାଧିୱିପସ୍ସନା’’ତିଆଦି। କୁସଲାନନ୍ତି ଅନୱଜ୍ଜଧମ୍ମାନଂ ସୀଲସମଥୱିପସ୍ସନାନଂ ସୀଲଦିଟ୍ଠୀନଞ୍ଚ ଆଦିଭାୱୋ ତଂମୂଲିକତ୍ତା ଉତ୍ତରିମନୁସ୍ସଧମ୍ମାନଂ। ଅରିୟମଗ୍ଗସ୍ସ ଅନ୍ତଦ୍ୱୟୱିଗମେନ ମଜ୍ଝିମାପଟିପଦାଭାୱୋ ୱିୟ ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିୟା ଆରବ୍ଭ ନିବ୍ବତ୍ତୀନଂ ୱେମଜ୍ଝତାପି ମଜ୍ଝଭାୱୋତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଅତ୍ଥି, ଭିକ୍ଖୱେ…ପେ… ମଜ୍ଝିମଂ ନାମା’’ତି। ଫଲଂ ପରିୟୋସାନଂ ନାମ ସୌପାଦିସେସତାୱସେନ। ନିବ୍ବାନଂ ପରିୟୋସାନଂ ନାମ ଅନୁପାଦିସେସତାୱସେନ। ଇଦାନି ତେସଂ ଦ୍ୱିନ୍ନମ୍ପି ସାସନସ୍ସ ପରିୟୋସାନତଂ ଆଗମେନ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ତସ୍ମାତିହ ତ୍ୱ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ସାତ୍ଥଂ ସବ୍ୟଞ୍ଜନ’’ନ୍ତିଆଦିୱଚନତୋ ଧମ୍ମଦେସନାୟ ଆଦିମଜ୍ଝପରିୟୋସାନଂ ଅଧିପ୍ପେତନ୍ତି ଆହ ‘‘ଇଧ…ପେ… ଅଧିପ୍ପେତ’’ନ୍ତି। ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥେ କଥାୱଧିସଦ୍ଦପ୍ପବନ୍ଧୋ ଗାଥାୱସେନ ସୁତ୍ତୱସେନ ଚ ୱୱତ୍ଥିତୋ ପରିୟତ୍ତିଧମ୍ମୋ, ସୋ ଇଧ ଦେସନାତି ୱୁତ୍ତୋ, ତସ୍ସ ପନ ଅତ୍ଥୋ ୱିସେସତୋ ସୀଲାଦି ଏୱାତି ଆହ ‘‘ଭଗୱା ହି ଧମ୍ମଂ ଦେସେନ୍ତୋ…ପେ… ଦସ୍ସେତୀ’’ତି। ତତ୍ଥ ସୀଲଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱାତି ସୀଲଗ୍ଗହଣେନ ସସମ୍ଭାରଂ ସୀଲଂ ଗହିତଂ, ତଥା ମଗ୍ଗଗ୍ଗହଣେନ ସସମ୍ଭାରୋ ମଗ୍ଗୋତି ତଦୁଭୟୱସେନ ଅନୱସେସତୋ ପରିୟତ୍ତିଅତ୍ଥଂ ପରିୟାଦାୟ ତିଟ୍ଠତି। ତେନାତି ସୀଲାଦିଦସ୍ସନେନ। ଅତ୍ଥୱସେନ ହି ଇଧ ଦେସନାୟ ଆଦିକଲ୍ୟାଣାଦିଭାୱୋ ଅଧିପ୍ପେତୋ। କଥିକସଣ୍ଠିତୀତି କଥିକସ୍ସ ସଣ୍ଠାନଂ କଥନୱସେନ ସମୱଟ୍ଠାନଂ।

ନ ସୋ ସାତ୍ଥଂ ଦେସେତି ନିୟ୍ୟାନତ୍ଥୱିରହତୋ ତସ୍ସା ଦେସନାୟ। ଏକବ୍ୟଞ୍ଜନାଦିୟୁତ୍ତା ୱାତି ସିଥିଲାଦିଭେଦେସୁ ବ୍ୟଞ୍ଜନେସୁ ଏକପ୍ପକାରେନେୱ ଦ୍ୱିପ୍ପକାରେନେୱ ୱା ବ୍ୟଞ୍ଜନେନ ୟୁତ୍ତା ଦମିଳଭାସା ୱିୟ। ୱିୱଟକରଣତାୟ ଓଟ୍ଠେ ଅଫୁସାପେତ୍ୱା ଉଚ୍ଚାରେତବ୍ବତୋ ସବ୍ବନିରୋଟ୍ଠବ୍ୟଞ୍ଜନା ୱା କିରାତଭାସା ୱିୟ। ସବ୍ବସ୍ସେୱ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନୀୟୟୁତ୍ତତାୟ ସବ୍ବୱିସ୍ସଟ୍ଠବ୍ୟଞ୍ଜନା ୱା ୟୱନଭାସା ୱିୟ। ସବ୍ବସ୍ସେୱ ସାନୁସାରତାୟ ସବ୍ବନିଗ୍ଗହିତବ୍ୟଞ୍ଜନା ୱା ପାରସିକାଦିମିଲକ୍ଖଭାସା ୱିୟ। ସବ୍ବାପେସା ବ୍ୟଞ୍ଜନେକଦେସୱସେନେୱ ପୱତ୍ତିୟା ଅପରିପୁଣ୍ଣବ୍ୟଞ୍ଜନାତି କତ୍ୱା ‘‘ଅବ୍ୟଞ୍ଜନା’’ତି ୱୁତ୍ତା।

ଠାନକରଣାନି ସିଥିଲାନି କତ୍ୱା ଉଚ୍ଚାରେତବ୍ବଂ ଅକ୍ଖରଂ ପଞ୍ଚସୁ ୱଗ୍ଗେସୁ ପଠମତତିୟନ୍ତି ଏୱମାଦି ସିଥିଲଂ। ତାନି ଅସିଥିଲାନି କତ୍ୱା ଉଚ୍ଚାରେତବ୍ବଂ ଅକ୍ଖରଂ ୱଗ୍ଗେସୁ ଦୁତିୟଚତୁତ୍ଥନ୍ତି ଏୱମାଦି ଧନିତଂ। ଦ୍ୱିମତ୍ତକାଲଂ ଦୀଘଂ। ଏକମତ୍ତକାଲଂ ରସ୍ସଂ। ତଦେୱ ଲହୁକଂ ଲହୁକମେୱ। ସଂୟୋଗପରଂ ଦୀଘଞ୍ଚ ଗରୁକଂ। ଠାନକରଣାନି ନିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ଉଚ୍ଚାରେତବ୍ବଂ ନିଗ୍ଗହିତଂ। ପରେନ ସମ୍ବନ୍ଧଂ କତ୍ୱା ଉଚ୍ଚାରେତବ୍ବଂ ସମ୍ବନ୍ଧଂ। ତଥା ନ ସମ୍ବନ୍ଧଂ ୱୱତ୍ଥିତଂ। ଠାନକରଣାନି ୱିସ୍ସଟ୍ଠାନି କତ୍ୱା ଉଚ୍ଚାରେତବ୍ବଂ ୱିମୁତ୍ତଂ। ଦସଧା ବ୍ୟଞ୍ଜନବୁଦ୍ଧିୟା ପଭେଦୋତି ଏୱଂ ସିଥିଲାଦିୱସେନ ବ୍ୟଞ୍ଜନବୁଦ୍ଧିୟା ଅକ୍ଖରୁପ୍ପାଦକଚିତ୍ତସ୍ସ ଦସପ୍ପକାରେନ ପଭେଦୋ। ସବ୍ବାନି ହି ଅକ୍ଖରାନି ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନାନି ୟଥାଧିପ୍ପେତତ୍ଥବ୍ୟଞ୍ଜନତୋ ବ୍ୟଞ୍ଜନାନି ଚ।

ଅମକ୍ଖେତ୍ୱାତି ଅମିଲେଚ୍ଛେତ୍ୱା, ଅୱିନାସେତ୍ୱା, ଅହାପେତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଭଗୱା ୟମତ୍ଥଂ ଞାପେତୁଂ ଏକଗାଥଂ ଏକୱାକ୍ୟମ୍ପି ଦେସେତି, ତମତ୍ଥଂ ତାୟ ଦେସନାୟ ପରିମଣ୍ଡଲପଦବ୍ୟଞ୍ଜନାୟ ଏୱ ଦେସେତୀତି ଆହ ‘‘ପରିପୁଣ୍ଣବ୍ୟଞ୍ଜନମେୱ କତ୍ୱା ଧମ୍ମଂ ଦେସେତୀ’’ତି। ଇଧ କେୱଲସଦ୍ଦୋ ଅନୱସେସୱାଚକୋ, ନ ଅୱୋମିସ୍ସତାଦିୱାଚକୋତି ଆହ ‘‘ସକଲାଧିୱଚନ’’ନ୍ତି। ପରିପୁଣ୍ଣନ୍ତି ସବ୍ବସୋ ପୁଣ୍ଣଂ। ତଂ ପନ କିଞ୍ଚି ଊନଂ ୱା ଅଧିକଂ ୱା ନ ହୋତୀତି ‘‘ଅନୂନାଧିକୱଚନ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ୟଦତ୍ଥଂ ଦେସିତଂ, ତସ୍ସ ସାଧକତ୍ତା ଅନୂନତା ୱେଦିତବ୍ବା, ତବ୍ବିଧୁରସ୍ସ ପନ ଅସାଧକତ୍ତା ଅନଧିକତା। ସକଲନ୍ତି ସବ୍ବଭାଗୱନ୍ତଂ। ପରିପୁଣ୍ଣମେୱାତି ସବ୍ବସୋ ପରିପୁଣ୍ଣମେୱ। ତେନାହ ‘‘ଏକଦେସନାପି ଅପରିପୁଣ୍ଣା ନତ୍ଥୀ’’ତି। ଅପରିସୁଦ୍ଧା ଦେସନା ନାମ ହୋତି ତଣ୍ହାସଂକିଲେସତ୍ତା। ଲୋକାମିସଂ ଚୀୱରାଦୟୋ ପଚ୍ଚୟା, ତତ୍ଥ ଅଗଧିତଚିତ୍ତତାୟ ଲୋକାମିସନିରପେକ୍ଖୋ। ହିତଫରଣେନାତି ହିତୂପସଂହରଣେନ। ମେତ୍ତାଭାୱନାୟ ମୁଦୁହଦୟୋତି ମେତ୍ତାଭାୱନାୟ କରୁଣାୟ ୱା ମୁଦୁହଦୟୋ। ଉଲ୍ଲୁମ୍ପନସଭାୱସଣ୍ଠିତେନାତି ସକଲସଂକିଲେସତୋ ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖତୋ ଚ ଉଦ୍ଧରଣାକାରାୱଟ୍ଠିତେନ ଚିତ୍ତେନ, କରୁଣାଧିପ୍ପାୟେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ତସ୍ମାତି ୟସ୍ମା ସିକ୍ଖତ୍ତୟସଙ୍ଗହଂ ସକଲଂ ସାସନଂ ଇଧ ବ୍ରହ୍ମଚରିୟନ୍ତି ଅଧିପ୍ପେତଂ, ତସ୍ମା। ବ୍ରହ୍ମଚରିୟନ୍ତି ଇମିନା ସମାନାଧିକରଣାନି ସବ୍ବପଦାନି ୟୋଜେତ୍ୱା ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ସୋ ଧମ୍ମଂ ଦେସେତି…ପେ… ପକାସେତୀତି ଏୱମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ’’ତି ଆହ।

ସୁନ୍ଦରନ୍ତି ଭଦ୍ଦକଂ। ଭଦ୍ଦକତା ଚ ପସ୍ସନ୍ତସ୍ସ ହିତସୁଖାୱହଭାୱେନ ୱେଦିତବ୍ବାତି ଆହ ‘‘ଅତ୍ଥାୱହଂ ସୁଖାୱହ’’ନ୍ତି। ତତ୍ଥ ଅତ୍ଥାୱହନ୍ତି ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକସମ୍ପରାୟିକପରମତ୍ଥସଂହିତହିତାୱହଂ। ସୁଖାୱହନ୍ତି ୟଥାୱୁତ୍ତତିୱିଧସୁଖାୱହଂ। ତଥାନୁରୂପାନନ୍ତି ତାଦିସାନଂ। ୟାଦିସେହି ପନ ଗୁଣେହି ଭଗୱା ସମନ୍ନାଗତୋ, ତେହି ଚତୁପ୍ପମାଣିକସ୍ସ ଲୋକସ୍ସ ସବ୍ବଥାପି ଅଚ୍ଚନ୍ତପ୍ପସାଦନୀୟୋ ତେସଂ ୟଥାଭୂତସଭାୱତ୍ତାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ୟଥାରୂପୋ’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ୟଥାଭୂତ…ପେ… ଅରହତନ୍ତି ଇମିନା ଧମ୍ମପ୍ପମାଣଲୂଖପ୍ପମାଣାନଂ ସତ୍ତାନଂ ଭଗୱତୋ ପସାଦାୱହତା ଦସ୍ସିତା, ଇତରେନ ଇତରେସଂ। ଦସ୍ସନମତ୍ତମ୍ପି ସାଧୁ ହୋତୀତି ଏତ୍ଥ କୋସିୟୱତ୍ଥୁ କଥେତବ୍ବଂ। ଉଭତୋପକ୍ଖିକାତି ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିୱସେନ ଉଭୟପକ୍ଖିକା। କେରାଟିକାତି ସଠା।

ଅନେକତ୍ଥତ୍ତା ନିପାତାନଂ ୟାୱଞ୍ଚିଦନ୍ତି ନିପାତସମୁଦାୟୋ ଅଧିମତ୍ତପ୍ପମାଣପରିଚ୍ଛେଦଂ ଦୀପେତୀତି ଆହ ‘‘ଅଧିମତ୍ତପ୍ପମାଣପରିଚ୍ଛେଦୱଚନମେତ’’ନ୍ତି। ଅଧିମତ୍ତୱିପ୍ପସନ୍ନାନୀତି ଅଧିକପ୍ପମାଣେନ ୱିପ୍ପସନ୍ନାନି। ୱିପ୍ପସନ୍ନାନୀତି ଚ ପକତିଆକାରଂ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ୱିପ୍ପସନ୍ନାନୀତି ଅତ୍ଥୋ। ନନୁ ଚ ଚକ୍ଖାଦୀନଂ

ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ମନୋୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟତ୍ତା କଥଂ ତେନ ତେସଂ ୱିପ୍ପସନ୍ନତା ୱିଞ୍ଞାଯତୀତି ଆହ ‘‘ତସ୍ସ ହୀ’’ତିଆଦି। ତସ୍ସାତି ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ। ତେସନ୍ତି ଚକ୍ଖାଦୀନଂ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ। ଏୱମ୍ପି ମନିନ୍ଦ୍ରିଯେନ ପତିଟ୍ଠିତୋକାସସ୍ସ ଅଦିଟ୍ଠତ୍ତା କଥଂ ମନିନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ ୱିପ୍ପସନ୍ନତା ତେନ ୱିଞ୍ଞାଯତୀତି ଆହ ‘‘ଯସ୍ମା ପନା’’ତିଆଦି। ନଯଗ୍ଗାହପଞ୍ଞା ହେସା ତସ୍ସ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ। ମନେ ୱିପ୍ପସନ୍ନେଯେୱ ହୋତି ପସନ୍ନଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠିତରୂପସମ୍ପଦାହି ଏୱ ଚକ୍ଖାଦୀନଂ ପତିଟ୍ଠିତୋକାସସ୍ସ ପସନ୍ନତାସମ୍ଭୱତୋ।

ଜମ୍ବୋନଦସୁୱଣ୍ଣଂ ରତ୍ତୱଣ୍ଣମେୱ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ସୁରତ୍ତୱଣ୍ଣସ୍ସା’’ତି। ଜମ୍ବୋନଦସୁୱଣ୍ଣସ୍ସ ଘଟିକାତି ଜମ୍ବୋନଦସୁୱଣ୍ଣପିଣ୍ଡଂ। ଇମିନା ନେକ୍ଖନ୍ତି ନେକ୍ଖପ୍ପମାଣଜମ୍ବୋନଦସୁୱଣ୍ଣେନ କତଂ ଅକତଭଣ୍ଡଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦସ୍ସେତି। ନେକ୍ଖନ୍ତି ୱା ଅତିରେକପଞ୍ଚସୁୱଣ୍ଣେନ କତପିଲନ୍ଧନଂ କତଭଣ୍ଡଂ ୱୁତ୍ତଂ। ତଞ୍ହି ଘଟ୍ଟନମଜ୍ଜନକ୍ଖମଂ ହୋତୀତି। ସୁୱଣ୍ଣନ୍ତି ଚ ପଞ୍ଚଧରଣସ୍ସ ସମଞ୍ଞା, ତସ୍ମା ପଞ୍ଚୱୀସତିଧରଣହିରଞ୍ଞୱିଚିତଂ ଆଭରଣଂ ଇଧ ନେକ୍ଖନ୍ତି ଅଧିପ୍ପେତଂ। ଜମ୍ବୋନଦନ୍ତି ମହାଜମ୍ବୁସାଖାଯ ପୱତ୍ତନଦିଯଂ ନିବ୍ବତ୍ତଂ। ତଂ କିର ରତନଂ ରତ୍ତଂ। ସୁୱଣ୍ଣାକାରେ ମହାଜମ୍ବୁଫଲରସେ ୱା ପଥୱିଯଂ ପୱିଟ୍ଠେ ସୁୱଣ୍ଣଙ୍କୁରା ଉଟ୍ଠହନ୍ତି, ତେନ ସୁୱଣ୍ଣେନ କତପିଲନ୍ଧନନ୍ତିପି ଅତ୍ଥୋ। ସୁପରିକମ୍ମକତନ୍ତି ସୁଟ୍ଠୁ କତପରିକମ୍ମଂ। ସମ୍ପହଟ୍ଠନ୍ତି ସମ୍ମା ପହଟ୍ଠଂ ଘଟ୍ଟନାଦିୱସେନ ସୁକତପରିକମ୍ମଂ। ତେନାହ ‘‘ସୁୱଣ୍ଣକାର…ପେ… ସୁପରିମଜ୍ଜିତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ’’ତି।

ୱାଳଅରୂପାନୀତି ଆହରିମାନି ୱାଳଅରୂପାନି। ‘‘ଅକପ୍ପିଯରୂପାକୁଲୋ ଅକପ୍ପିଯମଞ୍ଚୋ ପଲ୍ଲଙ୍କୋ’’ତି ସାରସମାସେ। ରତନଚିତ୍ରନ୍ତି ଭିତ୍ତିଚ୍ଛେଦାଦିୱସେନ ରତନଚିତ୍ରଂ। ରୁକ୍ଖତୂଲଲତାତୂଲପୋଟକିତୂଲାନଂ ୱସେନ ତିଣ୍ଣଂ ତୂଲାନଂ। ଉଦ୍ଦଲୋମିଯଂ କେଚୀତି ସାରସମାସାଚରିଯା ଉତ୍ତରୱିହାରିନୋ ଚ। ତଥା ଏକନ୍ତଲୋମିଯଂ। କୋସେଯ୍ୟକଟ୍ଟିସ୍ସମଯନ୍ତି କୋସେଯ୍ୟକସଟମଯଂ। ଅଜିନଚମ୍ମେହୀତି ଅଜିନମିଗଚମ୍ମେହି। ତାନି କିର ଚମ୍ମାନି ସୁଖୁମତରାନି। ତସ୍ମା ଦୁପଟ୍ଟତିପଟ୍ଟାନି କତ୍ୱା ସିବ୍ବନ୍ତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଅଜିନପ୍ପୱେଣୀ’’ତିଆଦି।

ନିକାମଲାଭୀତି ଯଥିଚ୍ଛିତଲାଭୀ। ତେନାହ ‘‘ଇଚ୍ଛିତିଚ୍ଛିତଲାଭୀ’’ତି। ୱିପୁଲଲାଭୀତି ଉଳାରଲାଭୀ। କସିରନ୍ତି ହି ପରିତ୍ତଂ ୱୁଚ୍ଚତି, ତପ୍ପଟିକ୍ଖେପେନ ଅକସିରଂ ଉଳାରଂ। ତେନାହ ‘‘ମହନ୍ତଲାଭୀ’’ତିଆଦି।

ଲଦ୍ଧା ଚ ନ କପ୍ପନ୍ତୀତି ସାମଞ୍ଞେନ ପଟିସିଦ୍ଧତ୍ତା ସବ୍ବଥା ନ କପ୍ପତୀତି କସ୍ସଚି ଆସଙ୍କା ସିଯା, ତନ୍ନିୱତ୍ତନତ୍ଥଂ ‘‘କିଞ୍ଚି କିଞ୍ଚି କପ୍ପତୀ’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ସୁଦ୍ଧକୋସେଯ୍ୟନ୍ତି ରତନପରିସିବ୍ବନରହିତଂ। ଏତ୍ଥ ଚ ‘‘ସୁଦ୍ଧକୋସେଯ୍ୟଂ ପନ ୱଟ୍ଟତୀ’’ତି ୱିନଯେ (ମହାୱ। ଅଟ୍ଠ। ୨୫୪) ୱୁତ୍ତତ୍ତା ଇଧାପି ଏତ୍ତକମେୱ ୱୁତ୍ତଂ। ଦୀଘନିକାଯଟ୍ଠକଥାଯଂ (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧୫) ପନ ‘‘ଠପେତ୍ୱା ତୂଲିକଂ ସବ୍ବାନେୱ ଗୋନକାଦୀନି ରତନପରିସିବ୍ବିତାନି ନ ୱଟ୍ଟନ୍ତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ‘‘ଠପେତ୍ୱା ତୂଲିକ’’ନ୍ତି ଏତେନ ରତନସିବ୍ବନରହିତାପୀ ତୂଲିକା ନ ୱଟ୍ଟତୀତି ଦୀପେତି। ୱଚନତୋତି ଏତେନ ୱିନଯେ (ଚୂଳୱ। ୨୯୭) ୱୁତ୍ତଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି। ଏକେନ ୱିଧାନେନାତି ଯଥାୱୁତ୍ତମେୱ ୱିଧାନଂ ସନ୍ଧାଯ ୱଦତି। ଯଦି ଏୱଂ କସ୍ମା ଭଗୱତା ‘‘ଲଦ୍ଧା ଚ ନ କପ୍ପନ୍ତୀ’’ତି ସାମଞ୍ଞେନ ପଟିସେଧୋ କତୋତି ଆହ ‘‘ଅକପ୍ପିଯଂ ପନ ଉପାଦାଯା’’ତିଆଦି।

ପଲ୍ଲଙ୍କନ୍ତି ଏତ୍ଥ ପରି-ସଦ୍ଦୋ ସମନ୍ତତୋତି ଏତସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥେ ୱତ୍ତତି, ତସ୍ମା ୱାମୂରୁଂ ଦକ୍ଖିଣୂରୁଞ୍ଚ ସମଂ ଠପେତ୍ୱା ଉଭୋ ପାଦେ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସମ୍ବନ୍ଧେ କତ୍ୱା ନିସଜ୍ଜା ପଲ୍ଲଙ୍କନ୍ତି ଆହ ‘‘ସମନ୍ତତୋ ଊରୁବଦ୍ଧାସନ’’ନ୍ତି। ଊରୂନଂ ବନ୍ଧନୱସେନ ନିସଜ୍ଜା। ପଲ୍ଲଙ୍କଂ ଆଭୁଜିତ୍ୱାତି ଚ ଯଥା ପଲ୍ଲଙ୍କୱସେନ ନିସଜ୍ଜା ହୋତି, ଏୱଂ ଉଭୋ ପାଦେ ଆଭୁଜେ ସମିଞ୍ଜିତେ କତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ତଂ ପନ ଉଭିନ୍ନଂ ପାଦାନଂ ତଥା ସମ୍ବନ୍ଧତାକରଣନ୍ତି ଆହ ‘‘ବନ୍ଧିତ୍ୱା’’ତି। ଉଜୁଂ କାଯଂ ପଣିଧାଯାତି ଉପରିମଂ ସରୀରଂ ଉଜୁକଂ ଠପେତ୍ୱା ଅଟ୍ଠାରସ ପିଟ୍ଠିକଣ୍ଟକେ କୋଟିଯା କୋଟିଂ ପଟିପାଦେତ୍ୱା। ଏୱଞ୍ହି ନିସିନ୍ନସ୍ସ ଚମ୍ମମଂସନ୍ହାରୂନି ନ ପଣମନ୍ତି। ଅଥସ୍ସ ଯା ତେସଂ ପଣମନପଚ୍ଚଯା ଖଣେ ଖଣେ ୱେଦନା ଉପ୍ପଜ୍ଜେଯ୍ୟୁଂ, ତା ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ତାସୁ ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜମାନାସୁ ଚିତ୍ତଂ ଏକଗ୍ଗଂ ହୋତି, କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ନ ପରିପତତି, ୱୁଦ୍ଧିଂ ଫାତିଂ ଗଚ୍ଛତି। ତେନାହ ‘‘ଅଟ୍ଠାରସ ପିଟ୍ଠିକଣ୍ଟକେ’’ତିଆଦି। ଉଜୁଂ କାଯଂ ଠପେତ୍ୱାତି ଉପରିମଂ କାଯଂ ଉଜୁକଂ ଠପେତ୍ୱା, ଅଯମେୱ ୱା ପାଠୋ। ହେଟ୍ଠିମକାଯସ୍ସ ହି ଅନୁଜୁକଟ୍ଠପନଂ ନିସଜ୍ଜାୱଚନେନେୱ ବୋଧିତନ୍ତି। ଉଜୁଂ କାଯନ୍ତି ଏତ୍ଥ କାଯ-ସଦ୍ଦୋ ଉପରିମକାଯୱିସଯୋ।

ପରିମୁଖନ୍ତି ଏତ୍ଥ ପରି-ସଦ୍ଦୋ ଅଭିସଦ୍ଦେନ ସମାନତ୍ଥୋତି ଆହ ‘‘କମ୍ମଟ୍ଠାନାଭିମୁଖ’’ନ୍ତି, ବହିଦ୍ଧା ପୁଥୁତ୍ତାରମ୍ମଣତୋ ନିୱାରେତ୍ୱା କମ୍ମଟ୍ଠାନଂଯେୱ ପୁରକ୍ଖତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଏତ୍ଥ ଯଥା ‘‘ୱନନ୍ତଞ୍ଞେୱ ପୱିସାମୀ’’ତିଆଦିନା ଭାୱନାନୁରୂପଂ ସେନାସନଂ ଦସ୍ସିତଂ, ଏୱଂ ‘‘ନିସୀଦାମୀ’’ତି ଇମିନା ଅଲୀନାନୁଦ୍ଧଚ୍ଚପକ୍ଖିଯୋ ସନ୍ତୋ ଇରିଯାପଥୋ ଦସ୍ସିତୋ, ‘‘ପଲ୍ଲଙ୍କଂ ଆଭୁଜିତ୍ୱା’’ତି ଇମିନା ନିସଜ୍ଜାଯ ଦଳ୍ହଭାୱୋ, ‘‘ପରିମୁଖଂ ସତିଂ ଉପଟ୍ଠପେତ୍ୱା’’ତି ଇମିନା ଆରମ୍ମଣପରିଗ୍ଗହୂପାଯୋ। ପରିଗ୍ଗହିତନିଯ୍ୟାନନ୍ତି ସବ୍ବଥା ଗହିତାସମ୍ମୋସଂ ପରିଚ୍ଚତ୍ତସମ୍ମୋସଂ ସତିଂ କତ୍ୱା, ପରମସତିନେପକ୍କଂ ଉପଟ୍ଠପେତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ପରୀତି ପରିଗ୍ଗହଟ୍ଠୋ ‘‘ପରିଣାଯିକା’’ତିଆଦୀସୁ (ଧ। ସ। ୧୬।୨୦) ୱିଯ। ମୁଖନ୍ତି ନିଯ୍ୟାନଟ୍ଠୋ ‘‘ସୁଞ୍ଞତୱିମୋକ୍ଖ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ପଟି। ମ। ୧।୨୦୯-୨୧୦) ୱିଯ। ପଟିପକ୍ଖତୋ ନିଗ୍ଗମନଟ୍ଠୋ ହି ନିଯ୍ୟାନଟ୍ଠୋ।

ଚତ୍ତାରି ରୂପାଵଚରଜ୍ଝାନାନି ଦିବ୍ବଭାଵାଵହତ୍ତା ଦିବ୍ବୱିହାରା ନାମ ହୋନ୍ତୀତି ତଦାସନ୍ନପ୍ପଵତ୍ତଚଙ୍କମୋପି ତଦୁପଚାରତୋ ଦିବ୍ବୋ ନାମ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ଚତ୍ତାରି ହି ରୂପଜ୍ଝାନାନୀ’’ତିଆଦି। ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ଚଙ୍କମନ୍ତସ୍ସାତି ଇଦଞ୍ଚ ଚଙ୍କମନ୍ତସ୍ସ ଅନ୍ତରନ୍ତରା ସମାପତ୍ତିଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ଉଟ୍ଠାଯୁଟ୍ଠାଯ ଚଙ୍କମନଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ନ ହି ସମାପତ୍ତିଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ଅୱୁଟ୍ଠିତେନ ସକ୍କା ଚଙ୍କମିତୁଂ। ସମାପତ୍ତିତୋ ୱୁଟ୍ଠାଯ ଚଙ୍କମନ୍ତସ୍ସପି ଚଙ୍କମୋତି ଇଦଂ ପନ ସମାପତ୍ତିତୋ ୱୁଟ୍ଠହିତ୍ୱା ଅନ୍ତରନ୍ତରା ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ଚଙ୍କମନ୍ତସ୍ସ ୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଦ୍ୱୀସୁୱିହାରେସୁପି ବ୍ରହ୍ମୱିହାରେ, ଅରିଯୱିହାରେ ଚ। ମେତ୍ତାଜ୍ଝାନାଦଯୋ ହିତୂପସଂହାରାଦିୱସେନ ପୱତ୍ତିଯା ବ୍ରହ୍ମଭୂତା ସେଟ୍ଠଭୂତା ୱିହାରାତି ବ୍ରହ୍ମୱିହାରା। ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣତ୍ତା ପନ ଅରିଯାନଂ ୱିହାରାତି ଅରିଯୱିହାରା, ଚତସ୍ସୋପି ଫଲସମାପତ୍ତିଯୋ। ଇଧ ପନ ଅରହତ୍ତଫଲସମାପତ୍ତିଯେୱ ଆଗତା।

ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣାଯ ଫଲସମାପତ୍ତି କଥିତା ସମାପତ୍ତିଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ୱୁଟ୍ଠିତସ୍ସ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣାସମ୍ଭୱତୋ। ଚଙ୍କମାଦଯୋତି ଫଲସମାପତ୍ତିଂ ସମାପନ୍ନସ୍ସପି ସମାପତ୍ତିତୋ ୱୁଟ୍ଠିତସ୍ସପି ଚଙ୍କମଟ୍ଠାନନିସଜ୍ଜାଦଯୋ। ଅରିଯଚଙ୍କମାଦଯୋ ହୋନ୍ତି ନ ପନ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ୱେନାଗପୁରସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪। ସରଭସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୬୫। ଚତୁତ୍ଥେ ଗିଜ୍ଝା ଏତ୍ଥ ସନ୍ତୀତି ଗିଜ୍ଝଂ, କୂଟଂ। ତଂ ଏତସ୍ସାତି ଗିଜ୍ଝକୂଟୋ। ଗିଜ୍ଝୋ ୱିଯାତି ୱା ଗିଜ୍ଝଂ, କୂଟଂ। ତଂ ଏତସ୍ସାତି ଗିଜ୍ଝକୂଟୋ, ପବ୍ବତୋ। ତସ୍ମିଂ ଗିଜ୍ଝକୂଟେ। ତେନାହ ‘‘ଗିଜ୍ଝାୱା’’ତିଆଦି। ଅଚିରପକ୍କନ୍ତୋତି ଏତ୍ଥ ନ ଦେସନ୍ତରପକ୍କମନଂ ଅଧିପ୍ପେତଂ, ଅଥ ଖୋ ସାସନପକ୍କମନନ୍ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଇମସ୍ମିଂ ସାସନେ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା’’ତିଆଦିମାହ, ତେନେୱ ହି ‘‘ଇମସ୍ମା ଧମ୍ମୱିନଯା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଲବ୍ଭତୀତି ଲାଭୋ, ଚତୁନ୍ନଂ ପଚ୍ଚଯାନମେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ସକ୍କଚ୍ଚଂ କାତବ୍ବୋ ଦାତବ୍ବୋତି ସକ୍କାରୋ। ପଚ୍ଚଯା ଏୱ ହି ପଣୀତପଣୀତା ସୁନ୍ଦରସୁନ୍ଦରା ଅଭିସଙ୍ଖରିତ୍ୱା କତା ସକ୍କାରାତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ସକ୍କାରୋତି ୱା ସୁନ୍ଦରକାରୋ, ପରେହି ଅତ୍ତନୋ ଗାରୱକିରିଯା ପୁପ୍ଫାଦୀହି ୱା ପୂଜା। ଲାଭୋ ଚ ସକ୍କାରୋ ଚ ଲାଭସକ୍କାରା, ତେ ନଟ୍ଠା ପହୀନା ଏତେସନ୍ତି ନଟ୍ଠଲାଭସକ୍କାରା।

ମହାଲାଭସକ୍କାରୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜୀତି ତଦା କିର ଭଗୱତୋ ମହାଲାଭସକ୍କାରୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜି ଯଥା ତଂ ଚତ୍ତାରୋ ଅସଙ୍ଖେଯ୍ୟେ ପୂରିତଦାନପାରମିସଞ୍ଚଯସ୍ସ। ସବ୍ବଦିସାସୁ ହି ଯମକମହାମେଘୋ ୱୁଟ୍ଠହିତ୍ୱା ମହୋଘୋ ୱିଯ ସବ୍ବପାରମିଯୋ ‘‘ଏକସ୍ମିଂ ଅତ୍ତଭାୱେ ୱିପାକଂ ଦସ୍ସାମା’’ତି ସମ୍ପିଣ୍ଡିତା ୱିଯ ଲାଭସକ୍କାରମହୋଘଂ ନିବ୍ବତ୍ତଯିଂସୁ। ତତୋ ତତୋ ଅନ୍ନପାନଯାନୱତ୍ଥମାଲାଗନ୍ଧୱିଲେପନାଦିହତ୍ଥା ଖତ୍ତିଯବ୍ରାହ୍ମଣାଦଯୋ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ‘‘କହଂ ବୁଦ୍ଧୋ , କହଂ ଭଗୱା, କହଂ ଦେୱଦେୱୋ ନରାସଭୋ ପୁରିସସୀହୋ’’ତି ଭଗୱନ୍ତଂ ପରିଯେସନ୍ତି, ସକଟସତେହିପି ପଚ୍ଚଯେ ଆହରିତ୍ୱା ଓକାସଂ ଅଲଭମାନା ସମନ୍ତା ଗାୱୁତପ୍ପମାଣମ୍ପି ସକଟଧୁରେନ ସକଟଧୁରଂ ଆହଚ୍ଚ ତିଟ୍ଠନ୍ତି ଚେୱ ଅନୁବନ୍ଧନ୍ତି ଚ ଅନ୍ଧକୱିନ୍ଦବ୍ରାହ୍ମଣୋ ୱିଯ। ଯଥା ଚ ଭଗୱତୋ, ଏୱଂ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘସ୍ସପି। ୱୁତ୍ତମ୍ପି ଚେତଂ –

‘‘ତେନ ଖୋ ପନ ସମଯେନ ଭଗୱା ସକ୍କତୋ ହୋତି ଗରୁକତୋ ମାନିତୋ ପୂଜିତୋ ଅପଚିତୋ ଲାଭୀ ଚୀୱରପିଣ୍ଡପାତସେନାସନଗିଲାନପଚ୍ଚଯଭେସଜ୍ଜପରିକ୍ଖାରାନଂ, ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘୋପି ସକ୍କତୋ ହୋତି…ପେ… ପରିକ୍ଖାରାନ’’ନ୍ତି (ଉଦା। ୩୮)।

ତଥା –

‘‘ଯାୱତା ଖୋ ପନ, ଚୁନ୍ଦ, ଏତରହି ସଙ୍ଘୋ ୱା ଗଣୋ ୱା ଲୋକେ ଉପ୍ପନ୍ନୋ, ନାହଂ, ଚୁନ୍ଦ, ଅଞ୍ଞଂ ଏକଂ ସଙ୍ଘମ୍ପି ସମନୁପସ୍ସାମି ଏୱଂଲାଭଗ୍ଗଯସଗ୍ଗପ୍ପତ୍ତଂ ଯଥରିୱାଯଂ, ଚୁନ୍ଦ, ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘୋ’’ତି (ଦୀ। ନି। ୩।୧୭୬)।

ସ୍ୱାଯଂ ଭଗୱତୋ ଚ ସଙ୍ଘସ୍ସ ଚ ଉପ୍ପନ୍ନୋ ଲାଭସକ୍କାରୋ ଏକତୋ ହୁତ୍ୱା ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ମହାନଦୀନଂ ଉଦକଂ ୱିଯ ଅପ୍ପମେଯ୍ୟୋ ଅହୋସି, ଭଗୱତୋ ପନ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘସ୍ସ ଚ ଉପ୍ପନ୍ନୋ ଲାଭସକ୍କାରୋ ଧମ୍ମସ୍ସପି ଉପ୍ପନ୍ନୋଯେୱ। ଧମ୍ମଧରାନଞ୍ହି କତୋ ସକ୍କାରୋ ଧମ୍ମସ୍ସ କତୋ ନାମ ହୋତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ତିଣ୍ଣଂ ରତନାନଂ ମହାଲାଭସକ୍କାରୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜୀ’’ତି।

ୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ପାଠଇଯା ନିଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଯଥାହା’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ସକ୍କତୋତି ସକ୍କାରପ୍ପତ୍ତୋ। ଯସ୍ସ ହି ଚତ୍ତାରୋ ପଚ୍ଚଯେ ସକ୍କତ୍ୱା ସୁଅଭିସଙ୍ଖତେ ପଣୀତପଣୀତେ ଉପନେନ୍ତି, ସୋ ସକ୍କତୋ। ଗରୁକତୋତି ଗରୁଭାୱହେତୂନଂ ଉତ୍ତମଗୁଣାନଂ ମତ୍ଥକପ୍ପତ୍ତିଯା ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣେନ ଗରୁକାରେନ

ସଙ୍ଘଦେୱମନୁସ୍ସେହି ପାସାଣଚ୍ଛତ୍ତଂ ୱିଯ ଗରୁକତୋ। ଯସ୍ମିଞ୍ଚ ଗରୁଭାୱଂ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠପେତ୍ୱା ପଚ୍ଚଯେ ଦେନ୍ତି, ସୋ ଗରୁକତୋ। ମାନିତୋତି ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିଯା ମାନିତୋ ମନେନ ପିଯାଯିତୋ। ତାଯ ହି ୱିଞ୍ଞୂନଂ ମନାପତା। ପୂଜିତୋତି ମାନନାଦିପୂଜାଯ ଚେୱ ଚତୁପଚ୍ଚଯପୂଜାଯ ଚ ପୂଜିତୋ। ଯସ୍ସ ହି ସଙ୍ଘମେତଂ ପୂଜନଞ୍ଚ କରୋନ୍ତି, ସୋ ପୂଜିତୋ। ଅପଚିତୋତି ନୀଚୱୁତ୍ତିକରଣେନ ଅପଚିତୋ। ସତ୍ଥାରଞ୍ହି ଦିସ୍ୱା ମନୁସ୍ସା ହତ୍ଥିକ୍ଖନ୍ଧାଦୀହି ଓତରନ୍ତି, ମଗ୍ଗଂ ଦେନ୍ତି, ଅଂସକୂଟତୋ ସାଟକଂ ଅପନେନ୍ତି। ଆସନତୋ ୱୁଟ୍ଠହନ୍ତି, ୱନ୍ଦନ୍ତୀତି ଏୱଂ ସୋ ତେହି ଅପଚିତୋ ନାମ ହୋତି।

ଅୱଣ୍ଣଂ ପତ୍ଥରିତ୍ୱାତି ଅୱଣ୍ଣଂ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ସଂକିତ୍ତନୱସେନ ପତ୍ଥରିତ୍ୱା। ଆୱଟ୍ଟନିମାଯନ୍ତି ଆୱଟ୍ଟେତ୍ୱା ଗହଣମାଯଂ। ଆୱଟ୍ଟେତି ପୁରିମାକାରତୋ ନିୱତ୍ତେତି ଅତ୍ତନୋ ୱସେ ୱତ୍ତେତି ଏତାଯାତି ଆୱଟ୍ଟନୀ, ମାଯା, ତଂ ଆୱଟ୍ଟନିମାଯଂ ଓସାରେତ୍ୱା ପରିଜପ୍ପେତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। କୋଟିତୋ ପଟ୍ଠାଯାତି ଅନ୍ତିମକୋଟିତୋ ପଟ୍ଠାଯ। ଥଦ୍ଧକାଯେନ ଫରୁସୱାଚାଯ ତିଣ୍ଣଂ ରତନାନଂ ଅୱଣ୍ଣକଥନଂ ଅନତ୍ଥାୱହତ୍ତା ୱିସସିଞ୍ଚନସଦିସା ହୋତୀତି ଆହ ''ୱିସଂ ସିଞ୍ଚିତ୍ୱା''ତି। ଅଞ୍ଞାତୋତି ଆଞ୍ଞାତୋ। ତେନାହ ''ଞାତୋ''ତିଆଦି।

କାଯଙ୍ଗନ୍ତି କାଯମେୱ ଅଙ୍ଗଂ, କାଯସ୍ସ ୱା ଅଙ୍ଗଂ, ସୀସାଦି। ୱାଚଙ୍ଗନ୍ତି ''ହୋତୁ, ସାଧୂ''ତି ଏୱମାଦିୱାଚାଯ ଅୱଯୱଂ। ଏକକେନାତି ଅସହାଯେନ। ଇମସ୍ସ ପନତ୍ଥସ୍ସାତି ''ଚରିଯଂ ଚରଣକାଲେ''ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତସ୍ସ। ଯତୋ ଯତୋ ଗରୁ ଧୁରନ୍ତି ଯସ୍ମିଂ ଯସ୍ମିଂ ଠାନେ ଧୁରଂ ଗରୁ ଭାରିକଂ ହୋତି, ଅଞ୍ଞେ ବଲିବଦ୍ଦା ଉକ୍ଖିପିତୁଂ ନ ସକ୍କୋନ୍ତି। ଯତୋ ଗମ୍ଭୀରୱତ୍ତନୀତି ୱତ୍ତନ୍ତି ଏତ୍ଥାତି ୱତ୍ତନୀ, ଦୁମ୍ମଗ୍ଗସ୍ସେତଂ ନାମଂ, ଯସ୍ମିଂ ଠାନେ ଉଦକଚିକ୍ଖଲ୍ଲମହନ୍ତତାଯ ୱା ୱିସମଚ୍ଛିନ୍ନତଟଭାୱେନ ୱା ମଗ୍ଗୋ ଗମ୍ଭୀରୋ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତଦାସ୍ସୁ କଣ୍ହଂ ଯୁଞ୍ଜେନ୍ତୀତି ଅସ୍ସୂତି ନିପାତମତ୍ତଂ, ତଦା କଣ୍ହଂ ଯୁଞ୍ଜେନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଯଦା ଧୁରଞ୍ଚ ଗରୁ ହୋତି ମଗ୍ଗୋ ଚ ଗମ୍ଭୀରୋ, ତଦା ଅଞ୍ଞେ ବଲିବଦ୍ଦେ ଅପନେତ୍ୱା କଣ୍ହମେୱ ଯୁଞ୍ଜେନ୍ତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ସ୍ୱାସ୍ସୁ ତଂ ୱହତେ ଧୁରନ୍ତି ଏତ୍ଥପି ଅସ୍ସୂତି ନିପାତମତ୍ତମେୱ, ସୋ ତଂ ଧୁରଂ ୱହତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ଗେହୱେତନନ୍ତି ଗେହେ ନିୱୁଟ୍ଠଭାୱହେତୁ ଦାତବ୍ବଂ। କାଳକଣ୍ଣୀ ନାମ ନାମେନାତି ଅଞ୍ଞନୱଣ୍ଣୋ କିରେସ, ତେନସ୍ସ ''କାଳକଣ୍ଣୀ''ତି ନାମଂ ଅକଂସୁ। କାଳକଣ୍ଣୀଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ଆହାତି କାଳକଣ୍ଣୀ କିର ଏକଦିୱସଂ ଚିନ୍ତେସି ''ମଯ୍ହଂ ମାତା ଦୁଗ୍ଗତା ମଂ ପୁତ୍ତଟ୍ଠାନେ ଠପେତ୍ୱା ଦୁକ୍ଖେନ ପୋସେତି, ଯଂନୂନାହଂ ଭତିଂ କତ୍ୱା ଇମଂ ଦୁଗ୍ଗତଭାୱତୋ ମୋଚେଯ୍ୟ''ନ୍ତି। ସୋ ତତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଭତିଂ ଉପଧାରେନ୍ତୋ ୱିଚରତି। ଅଥ ତସ୍ମିଂ ଦିୱସେ ଗାମଗୋରୂପେହି ସଦ୍ଧିଂ ତତ୍ଥ ସମୀପେ ଚରତି। ସତ୍ଥୱାହପୁତ୍ତୋପି ଗୋସୁତ୍ତୱିତ୍ତକୋ, ସୋ ''ଅତ୍ଥି ନୁ ଖୋ ଏତେସଂ ଗୁନ୍ନଂ ଅନ୍ତରେ ସକଟାନି ଉତ୍ତାରେତୁଂ ସମତ୍ଥୋ ଉସଭାଜାନୀଯୋ''ତି ଉପଧାରଯମାନୋ ବୋଧିସତ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ''ଅଯଂ ଆଜାନୀଯୋ ସକ୍ଖିସ୍ସତି ମଯ୍ହଂ ସକଟାନି ଉତ୍ତାରେତୁ''ନ୍ତି ଅଞ୍ଞାସି। ତେନ ତଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ଏୱମାହ। ସୋ ଅଞ୍ଞେସଂ...ପେ... ଗେହମେୱ ଅଗମାସୀତି ତଦା କିର ଗାମଦାରକା ''କିଂ ନାମେତଂ କାଳକଣ୍ଣୀସ୍ସ ଗଲେ''ତି ତସ୍ସ ସନ୍ତିକଂ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତି। ସୋ ତେ ଅନୁବନ୍ଧିତ୍ୱା ଦୂରତୋୱ ପଲାପେନ୍ତୋ ମାତୁ ସନ୍ତିକଂ ଗତୋ। ତଂ ସନ୍ଧାଯେତଂ ୱୁତ୍ତଂ।

ସାଯନ୍ହସମଯନ୍ତି ସାଯନ୍ହକାଲେ। ଭୁମ୍ମତ୍ଥେ ଏତଂ ଉପଯୋଗୱଚନଂ। ନ ହେତ୍ଥ ଅଚ୍ଚନ୍ତସଂଯୋଗୋ ସମ୍ଭୱତି। ପଟିସଲ୍ଲାନା ୱୁଟ୍ଠିତୋତି ଏତ୍ଥ ତେହି ତେହି ସଦ୍ଧିୱିହାରିକଅନ୍ତେୱାସିକଉପାସକଉପାସିକାଦିସତ୍ତେହି ଚେୱ ରୂପାରମ୍ମଣାଦିସଙ୍ଖାରେହି ଚ ପଟିନିୱତ୍ତେତ୍ୱା ଅପସକ୍କିତ୍ୱା ନିଲୀଯନଂ ୱିୱେଚନଂ କାଯଚିତ୍ତେହି ତତୋ ୱିୱିତ୍ତତାଯ ପଟିସଲ୍ଲାନଂ କାଯୱିୱେକୋ, ଚିତ୍ତୱିୱେକୋ ଚ। ଯୋ ତତୋ ଦୁୱିଧୱିୱେକତୋ ୱୁଟ୍ଠିତୋ ଭୱଙ୍ଗପତ୍ତିଯା ସବ୍ରହ୍ମଚାରୀହି ସମାଗମେନ ଚ ଅପେତୋ। ସୋ ପଟିସଲ୍ଲାନା ୱୁଟ୍ଠିତୋ ନାମ ହୋତି। ଅଯଂ ପନ ଯସ୍ମା ପଟିସଲ୍ଲାନାନଂ ଉତ୍ତମତୋ ଫଲସମାପତ୍ତିତୋ ୱୁଟ୍ଠାସି, ତସ୍ମା ''ଫଲସମାପତ୍ତିତୋ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। କାଯସକ୍ଖିନୋ ଭୱିସ୍ସାମାତି ନାମକାଯେନ ଦେସନାସମ୍ପଟିଚ୍ଛନୱସେନ ସକ୍ଖିଭୂତା ଭୱିସ୍ସାମ। ନନୁ ଚ ''ପଞ୍ଞତ୍ତେ ଆସନେ ନିସୀଦୀ''ତି ଇଦଂ କସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ। ତିତ୍ଥିଯା ହି ଭଗୱତୋ ପଟିପକ୍ଖା, ତେ କସ୍ମା ତସ୍ସ ଆସନଂ ପଞ୍ଞାପେନ୍ତୀତି ଆହ ''ତଥାଗତୋ ହୀ''ତିଆଦି।

ୱିଗ୍ଗାହିକକଥନ୍ତି ୱିଗ୍ଗାହସଂୱତ୍ତନିକଂ ସାରମ୍ଭକଥଂ। ଆଯାଚେଯ୍ୟାସୀତି ୱଟ୍ଟୀଭେଦଂ କତ୍ୱା ଯାଚେଯ୍ୟାସି। ପତ୍ଥେଯ୍ୟାସୀତି ମନସା ଆସୀସେଯ୍ୟାସି। ପିହେଯ୍ୟାସୀତି ତସ୍ସେୱ ୱେୱଚନଂ। ନିତ୍ତେଜତଂ ଆପନ୍ନୋତି ତେଜହାନିଯା ନିତ୍ତେଜଭାୱଂ ଆପନ୍ନୋ, ନିତ୍ତେଜଭୂତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ତତୋ ଏୱ ଭିକ୍ଖୁଆଦଯୋପି ସମ୍ମୁଖା ଓଲୋକେତୁଂ ଅସମତ୍ଥତାଯ ପତ୍ତକ୍ଖନ୍ଧୋ, ପତିତକ୍ଖନ୍ଧୋତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ''ଓନତଗୀୱୋ''ତି। ଦସ୍ସିତଧମ୍ମେସୂତି ୱୁତ୍ତଧମ୍ମେସୁ। ୱଚନମତ୍ତମେୱ ହି ତେସଂ, ନ ପନ ଦସ୍ସନଂ ତାଦିସସ୍ସେୱ ଧମ୍ମସ୍ସ ଅଭାୱତୋ। ଭଗୱତୋ ଏୱ ୱା ''ଇମେ ଧମ୍ମା ଅନଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧା''ତି ପରସ୍ସ ୱଚନୱସେନ ଦସ୍ସିତଧମ୍ମେସୁ। ପଟିଚରିସ୍ସତୀତି ପଟିଚ୍ଛାଦନୱସେ ଚରିସ୍ସତି ପୱତ୍ତିସ୍ସତି, ପଟିଚ୍ଛାଦନତ୍ଥୋ ଏୱ ୱା ଚରତି-ସଦ୍ଦୋ ଅନେକତ୍ଥତ୍ତା ଧାତୂନନ୍ତି ଆହ ''ପଟିଚ୍ଛାଦେସ୍ସତୀ''ତି। ଅଞ୍ଞେନୱା ଅଞ୍ଞନ୍ତି ପନ ପଟିଚ୍ଛାଦନାକାରଦସ୍ସନନ୍ତି ଆହ ''ଅଞ୍ଞେନ ୱା ୱଚନେନା''ତିଆଦି।

ତତ୍ଥ ଅଞ୍ଞଂ ୱଚନନ୍ତି ଯଂ ସମନୁଯୁଞ୍ଜନ୍ତେନ ଭଗୱତା ପରସ୍ସ ଦୋସୱିଭାୱନଂ ୱଚନଂ ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ ତତୋ ଅଞ୍ଞେନେୱ ୱଚନେନ ପଟିଚ୍ଛାଦେତି। ''ଆପତ୍ତିଂ ଆପନ୍ନୋସୀ''ତି ଚୋଦକେନ ୱୁତ୍ତୱଚନଂ ୱିଯ ''କୋ ଆପନ୍ନୋ, କିଂ ଆପନ୍ନୋ, କିସ୍ମିଂ ଆପନ୍ନୋ, କଂ ଭଣଥ, କିଂ

ଭଣଥା’’ତିଆଦିୱଚନେନ ଅଞ୍ଞଂ ଆଗନ୍ତୁକକଥଂ ଆହରନ୍ତୋ ‘‘ତ୍ୱଂ ଇତ୍ଥନ୍ନାମଂ ଆପତ୍ତିଂ ଆପନ୍ନୋସୀ’’ତି ପୁଟ୍ଠୋ ‘‘ପାଟଲିପୁତ୍ତଂ ଗତୋମ୍ହୀ’’ତି ୱତ୍ୱା ପୁନ ‘‘ନ ତୱ ପାଟଲିପୁତ୍ତଗମନଂ ପୁଚ୍ଛାମ, ଆପତ୍ତିଂ ପୁଚ୍ଛାମା’’ତି ୱୁତ୍ତେ ତତୋ ରାଜଗହଂ ଗତୋମ୍ହି। ରାଜଗହଂ ୱା ଯାହି ବ୍ରାହ୍ମଣଗେହଂ ୱା, ଆପତ୍ତିଂ ଆପନ୍ନୋସୀତି। ‘‘ତତ୍ଥ ମେ ସୂକରମଂସଂ ଲଦ୍ଧ’’ନ୍ତିଆଦୀନି ୱଦନ୍ତୋ ୱିଯ ସମନୁଯୁଞ୍ଜକେନ ୱୁତ୍ତୱଚନତୋ ଅଞ୍ଞଂ ଆଗନ୍ତୁକକଥଂ ଆହରନ୍ତୋ ଅପନାମେସ୍ସତି, ୱିକ୍ଖେପଂ ଗମଯିସ୍ସତି। ଅପ୍ପତୀତା ହୋନ୍ତି ତେନ ଅତୁଟ୍ଠା ଅସୋମନସ୍ସିକାତି ଅପଚ୍ଚଯୋ, ଦୋମନସ୍ସସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ନେୱ ଅତ୍ତନୋ, ନ ପରେସଂ ହିତଂ ଅଭିରାଧଯତୀତି ଅନଭିରଦ୍ଧି, ଦୋମନସ୍ସମେୱ। ତେନେୱାହ ‘‘ଅପଚ୍ଚଯେନ ଦୋମନସ୍ସଂ ୱୁତ୍ତ’’ନ୍ତି।

ଯସ୍ସ ଖୋ ପନ ତେ ଅତ୍ଥାଯ ଧମ୍ମୋ ଦେସିତୋତି ଏତ୍ଥ ଧମ୍ମ-ସଦ୍ଦେନ ଚତୁସଚ୍ଚଧମ୍ମୋ ୱୁତ୍ତୋତି ଆହ ‘‘ଯସ୍ସ ମଗ୍ଗସ୍ସ ୱା ଫଲସ୍ସ ୱା ଅତ୍ଥାଯା’’ତି। ଚତୁସଚ୍ଚଧମ୍ମୋ ହି ମଗ୍ଗଫଲାଧିଗମତ୍ଥାଯ ଦେସୀଯତି। ନ ନିଗ୍ଗଚ୍ଛତୀତି ନ ପୱତ୍ତେତି। ନନ୍ତି ନଂ ଧମ୍ମଂ। ଇଦାନି ‘‘ଯସ୍ସ ଖୋ ପନ ତେ ଅତ୍ଥାଯ ଧମ୍ମୋ ଦେସିତୋ’’ତି ଏତ୍ଥ ଧମ୍ମ-ସଦ୍ଦେନ ପଟିପତ୍ତିଧମ୍ମୋ ଦସ୍ସିତୋ, ନ ପନ ଚତୁସଚ୍ଚଧମ୍ମୋତି ଅଧିପ୍ପାଯେନ ଅତ୍ଥୱିକପ୍ପଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଅଥ ୱା’’ତିଆଦିମାହ। ପଞ୍ଚ ଧମ୍ମାତି ଗମ୍ଭୀରଞାଣଚରିଯଭୂତାନଂ ଖନ୍ଧାଦୀନଂ ଉଗ୍ଗହସୱନଧାରଣପରିଚଯଯୋନିସୋମନସିକାରେ ସନ୍ଧାଯାହ। ତକ୍କରସ୍ସ ସମ୍ମା ଦୁକ୍ଖକ୍ଖଯାଯାତି ଏତ୍ଥ ସମ୍ମାସଦ୍ଦୋ ଉଭଯତ୍ଥାପି ଯୋଜେତବ୍ବୋ ‘‘ସମ୍ମା ତକ୍କରସ୍ସ ସମ୍ମା ଦୁକ୍ଖକ୍ଖଯାଯା’’ତି। ଯୋ ହି ସମ୍ମା ଧମ୍ମଂ ପଟିପଜ୍ଜତି, ତସ୍ସେୱ ସମ୍ମା ଦୁକ୍ଖକ୍ଖଯୋ ହୋତୀତି। ଯୋ ପନ ୱୁତ୍ତନଯେନ ତକ୍କରୋ, ତସ୍ସ ନିଯ୍ୟାନଂ ଅତ୍ଥତୋ ଧମ୍ମସ୍ସେୱ ନିଯ୍ୟାନନ୍ତି ତପ୍ପଟିକ୍ଖେପେନ ‘‘ସୋ ଧମ୍ମୋ… ପେ… ନ ନିଯ୍ୟାତି ନ ନିଗ୍ଗଚ୍ଛତୀ’’ତି ଆହ।

ଯଦି ତିରଚ୍ଛାନସୀହସ୍ସ ନାଦୋ ସବ୍ବତିରଚ୍ଛାନଏକଚ୍ଚମନୁସ୍ସାମନୁସ୍ସନାଦତୋ ସେଟ୍ଠତ୍ତା ସେଟ୍ଠନାଦୋ, କିମଙ୍ଗଂ ପନ ତଥାଗତସୀହସ୍ସ ନାଦୋତି ଆହ ‘‘ସୀହନାଦନ୍ତି ସେଟ୍ଠନାଦ’’ନ୍ତି। ଯଦି ୱା ତିରଚ୍ଛାନସୀହନାଦସ୍ସ ସେଟ୍ଠନାଦତା ନିବ୍ଭଯତାଯ ଅପ୍ପଟିସତ୍ତୁତାଯ ଇଚ୍ଛିତା, ତଥାଗତସୀହନାଦସ୍ସେୱ ଅଯମତ୍ଥୋ ସାତିସଯୋତି ଆହ ‘‘ଅଭୀତନାଦଂ ଅପ୍ପଟିନାଦ’’ନ୍ତି। ‘‘ଅଟ୍ଠାନମେତଂ ଅନୱକାସୋ’’ତିଆଦିନା (ମ। ନି। ୩।୧୨୯; ଅ। ନି। ୧। ୨୬୮-୨୭୧) ହି ଯୋ ଅତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋ, ତସ୍ସ ଭୂତତାଯ ଅଯଂ ନାଦୋ ସେଟ୍ଠନାଦୋ ନାମ ହୋତି ଉତ୍ତମନାଦୋ। ଭୂତତ୍ଥୋ ହି ଉତ୍ତମତ୍ଥୋତି। ଇମମତ୍ଥଂ ପନ ୱଦନ୍ତସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଅଞ୍ଞତୋ ଭଯଂ ୱା ଆସଙ୍କା ୱା ନତ୍ଥୀତି ଅଭୀତନାଦୋ ନାମ ହୋତି। ଅଭୂତଞ୍ହି ୱଦତୋ କୁତୋଚି ଭଯଂ ୱା ଆସଙ୍କା ୱା ସିଯା, ଏୱଂ ପନ ୱଦନ୍ତଂ ଭଗୱନ୍ତଂ କୋଚି ଉଟ୍ଠହିତ୍ୱା ପଟିବାହିତୁଂ ସମତ୍ଥୋ ନାମ ନତ୍ଥୀତି ଅଯଂ ନାଦୋ ଅପ୍ପଟିନାଦୋ ନାମ ହୋତି।

ସମନ୍ତତୋ ନିଗ୍ଗଣ୍ହନୱସେନ ତୋଦନଂ ୱିଜ୍ଝନଂ ସନ୍ନିତୋଦକଂ, ସମ୍ମା ୱା ନିତୁଦନ୍ତି ପୀଳେନ୍ତି ଏତେନାତି ସନ୍ନିତୋଦକଂ। ୱାଚାଯାତି ଚ ପଚ୍ଚତ୍ତେ କରଣୱଚନଂ। ତେନାହ ‘‘ୱଚନପତୋଦେନା’’ତି। ସଞ୍ଜମ୍ଭରିମକଂସୂତି ସମନ୍ତତୋ ସମ୍ଭରିତଂ ଅକଂସୁ, ସବ୍ବେ ପରିବ୍ବାଜକା ୱାଚାତୋଦନେହି ତୁଦିଂସୂତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ‘‘ସମ୍ଭରିତଂ…ପେ… ୱିଜ୍ଝିଂସୂ’’ତି। ସିଙ୍ଗାଲକଂଯେୱାତି ସିଙ୍ଗାଲମେୱ, ‘‘ସେଗାଲକଂଯେୱା’’ତିପି ପାଠୋ। ତସ୍ସେୱାତି ସିଙ୍ଗାଲରୱସ୍ସେୱ। ଅଥ ୱା ଭେରଣ୍ଡକଂଯେୱାତି ଭେଦଣ୍ଡସକୁଣିସଦିସଂଯେୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଭେଦଣ୍ଡଂ ନାମ ଏକୋ ପକ୍ଖୀ ଦ୍ୱିମୁଖୋ, ତସ୍ସ କିର ସଦ୍ଦୋ ଅତିୱିଯ ୱିରୂପୋ ଅମନାପୋ। ତେନାହ ‘‘ଅପିଚ ଭିନ୍ନସ୍ସରଂ ଅମନାପସଦ୍ଦଂ ନଦତୀ’’ତି। ସେସମେତ୍ଥ ଉତ୍ତାନମେୱ।

ସରଭସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫। କେସମୁତ୍ତିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୬୬। ପଞ୍ଚମେ କେସମୁତ୍ତଂ ନିୱାସୋ ଏତେସନ୍ତି କେସମୁତ୍ତିଯାତି ଆହ ‘‘କେସମୁତ୍ତନିଗମୱାସିନୋ’’ତି। ଅଟ୍ଠୱିଧପାନକାନୀତି ଅମ୍ବପାନାଦିଅଟ୍ଠୱିଧାନି ପାନାନି।

‘‘ମା ଅନୁସ୍ସୱେନା’’ତିଆଦୀସୁ ପନ ଏକୋ ଦହରକାଲତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଏୱଂ ଅନୁସ୍ସୱୋ ଅତ୍ଥି, ଏୱଂ ଚିରକାଲକତାଯ ଅନୁସ୍ସୁତିଯା ଲଦ୍ଧମାନଂ କଥମିଦଂ ଅଞ୍ଞଥା ସିଯା, ତସ୍ମା ଭୂତମେତନ୍ତି ଅନୁସ୍ସୱେନ ଗଣ୍ହାତି, ତଥା ଗହଣଂ ପଟିକ୍ଖିପନ୍ତୋ ‘‘ମା ଅନୁସ୍ସୱେନା’’ତି ଆହ। ଅନୁ ଅନୁ ସୱନଂ ଅନୁସ୍ସୱୋ। ଅପରୋ ‘‘ଅମ୍ହାକଂ ପିତୁପିତାମହାଦିୱୁଦ୍ଧାନଂ ଉପଦେସପରମ୍ପରାଯ ଇଦମାଭତଂ, ଏୱଂ ପରମ୍ପରାଭତକଥଂ ନାମ ନ ଅଞ୍ଞଥା ସିଯା, ତସ୍ମା ଭୂତମେତ’’ନ୍ତି ଗଣ୍ହାତି, ତଂ ପଟିକ୍ଖିପନ୍ତୋ ‘‘ମା ପରମ୍ପରାଯା’’ତି ଆହ। ଏକୋ କେନଚି କିସ୍ମିଞ୍ଚି ୱୁତ୍ତମତ୍ତେ ‘‘ଏୱଂ କିର ଏତ’’ନ୍ତି ଗଣ୍ହାତି, ତଂ ନିସେଧେନ୍ତୋ ‘‘ମା ଇତିକିରାଯା’’ତି ଆହ। ପିଟକଂ ଗନ୍ଥୋ ସମ୍ପଦୀଯତି ଏତସ୍ସାତି ପିଟକସମ୍ପଦାନଂ, ଗନ୍ଥସ୍ସ ଉଗ୍ଗଣ୍ହନକୋ। ତେନ ପିଟକୌଗ୍ଗଣ୍ହନକଭାୱେନ ଏକଚ୍ଚୋ ତାଦିସଂ ଗନ୍ଥଂ ପଗୁଣଂ କତ୍ୱା ତେନ ତଂ ସମେନ୍ତଂ ସମେତି, ତସ୍ମା ‘‘ଭୂତମେତ’’ନ୍ତି ଗଣ୍ହାତି, ତଂ ସନ୍ଧାଯେସ ପଟିକ୍ଖେପୋ ‘‘ମା ପିଟକସମ୍ପଦାନେନା’’ତି, ଅତ୍ତନୋ ଉଗ୍ଗହଗନ୍ଥସମ୍ପତ୍ତିଯା ମା ଗଣ୍ହିତ୍ଥାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ସମେତନ୍ତି ସଂଗତଂ।

କୋଚି କଞ୍ଚି ୱିତକ୍କେନ୍ତୋ ‘‘ଏୱମେୱ ତେନ ଭୱିତବ୍ବ’’ନ୍ତି କେୱଲଂ ଅତ୍ତନୋ ସଙ୍କପ୍ପୱସେନ ‘‘ଭୂତମିଦ’’ନ୍ତି ଗଣ୍ହାତି, ତଂ ସନ୍ଧାଯେତଂ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ମା ତକ୍କହେତୂ’’ତି। ଅଞ୍ଞୋ ‘‘ଇମାଯ ଯୁତ୍ତିଯା ଭୂତମିଦ’’ନ୍ତି କେୱଲଂ ଅନୁମାନତୋ ନଯଗ୍ଗାହେନ ଗଣ୍ହାତି, ତଂ ପଟିକ୍ଖିପନ୍ତୋ ‘‘ମା ନଯହେତୂ’’ତି ଆହ। କସ୍ସଚି ‘‘ଏୱମେତଂ ସିଯା’’ତି ପରିକପ୍ପେନ୍ତସ୍ସ ଏକଂ କାରଣଂ ଉପଟ୍ଠାତି, ସୋ ‘‘ଅତ୍ଥେତ’’ନ୍ତି ଅତ୍ତନୋ ପରିକପ୍ପିତାକାରେନ ଗଣ୍ହାତି, ତଂ ପଟିସେଧେନ୍ତୋ ‘‘ମା ଆକାରପରିୱିତକ୍କେନା’’ତି ଆହ। ଅପରସ୍ସ ଚିନ୍ତଯତୋ ଯଥାପରିକପ୍ପିତଂ କଞ୍ଚି ଅତ୍ଥଂ ‘‘ଏୱମେତଂ ନ ଅଞ୍ଞଥା’’ତି ଅଭିନିୱିସନ୍ତସ୍ସ ଏକା ଦିଟ୍ଠି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଯା ଯସ୍ସ ତଂ କାରଣଂ ନିଜ୍ଝାଯନ୍ତସ୍ସ ପଚ୍ଚକ୍ଖଂ ୱିଯ ନିରୂପେତ୍ୱା ଚିନ୍ତେନ୍ତସ୍ସ ଖମତି। ସୋ ‘‘ଅତ୍ଥେତ’’ନ୍ତି ଦିଟ୍ଠିନିଜ୍ଝାନକ୍ଖନ୍ତିଯା ଗଣ୍ହାତି, ତଂ ସନ୍ଧାଯାହ ‘‘ମା ଦିଟ୍ଠିନିଜ୍ଝାନକ୍ଖନ୍ତିଯା’’ତି।

ଅକୁସଲୱେରସ୍ସାତି ପାଣାତିପାତାଦିପଞ୍ଚୱିଧଂ ୱେରଂ ସନ୍ଧାଯ ୱଦତି। କୋଧୋ ନାମ ଚେତସୋ ଦୁକ୍କନ୍ତି ଆହ ‘‘କୋଧଚିତ୍ତସ୍ସ ଅଭାୱେନା’’ତି। କିଲେସସ୍ସାତି ଚିତ୍ତଂ ୱିବାଧେନ୍ତସ୍ସ ଉପତାପେନ୍ତସ୍ସ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚକୁକ୍କୁଚ୍ଚାଦିକିଲେସସ୍ସ। ସେସମେତ୍ଥ ଉତ୍ତାନମେୱ।

କେସମୁତ୍ତିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୬। ସାଳ୍ହସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୬୭। ଛତ୍ୱେ ପାତୋ ଅସିତବ୍ବଭୋଜନଂ ପାତରାସଂ, ଭୁତ୍ତଂ ପାତରାସଂ ଏତେସନ୍ତି ଭୁତ୍ତପାତରାସା। ଦାସା ନାମ ଅନ୍ତୋଜାତା ୱା ଧନକ୍କୀତା ୱା କରମରାନୀତା ୱା ସଯଂ ୱା ଦାସବ୍ୟଂ ଉପଗତା। ଭତ୍ତୱେତନଭତା କମ୍ମକାରା ନାମ।

ନିଚ୍ଛାତୋତି ଏତ୍ଥ ଛାତଂ ୱୁଚ୍ଚତି ତଣ୍ହା ଜିଘଚ୍ଛାହେତୁତାଯ, ସା ଅସ୍ସ ନତ୍ଥୀତି ନିଚ୍ଛାତୋ। ତେନାହ ‘‘ନିତ୍ତଣ୍ହୋ’’ତି। ଅବ୍ଭନ୍ତରେ ସନ୍ତାପକରାନଂ କିଲେସାନନ୍ତି ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତାନେ ଦରଥପରିଳାହଜନନେନ ସନ୍ତାପନକିଲେସାନଂ। ଅନ୍ତୋତାପନକିଲେସାନଂ ଅଭାୱା ସୀତୋ ସୀତଲୋ ଭୂତୋ ଜାତୋତି ସୀତିଭୂତୋ। ତେନାହ ‘‘ସୀତଲୀଭୂତୋ’’ତି। ମଗ୍ଗଫଲନିବ୍ବାନସୁଖାନି ୱା ପଟିସଂୱେଦେତୀତି ସୁଖପ୍ପଟିସଂୱେଦୀ। ସେସଂ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟମେୱ।

ସାଳ୍ହସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭। କଥାୱତ୍ଥୁସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୬୮। ସତ୍ତମେ କଥାୱତ୍ଥୂନୀତି କଥାଯ ପୱତ୍ତିଟ୍ଠାନାନି। ଯସ୍ମା ତେହି ୱିନା କଥା ନ ପୱତ୍ତତି, ତସ୍ମା ‘‘କଥାକାରଣାନୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅତତି ସତତି ସତତଂ ଗଚ୍ଛତି ପୱତ୍ତତୀତି ଅଦ୍ଧା, କାଲୋତି ଆହ ‘‘ଅତୀତମଦ୍ଧାନଂ ନାମ କାଲୋପି ୱତ୍ତତୀ’’ତି। ଧମ୍ମପ୍ପୱତ୍ତିମତ୍ତତାଯ ହି ପରମତ୍ଥତୋ ଅୱିଜ୍ଜମାନୋପି କାଲୋ ତସ୍ସେୱ ଧମ୍ମସ୍ସ ପୱତ୍ତିଅୱତ୍ଥାୱିସେସଂ ଉପାଦାଯ ତେନେୱ ୱୋହାରେନ ଅତୀତୋତିଆଦିନା ୱୋହରୀଯତି, ଅତୀତାଦିଭେଦୋ ଚ ନାମାଯଂ ନିପ୍ପରିଯାଯତୋ ଧମ୍ମାନଂଯେୱ ହୋତି, ନ କାଲସ୍ସାତି ଆହ ‘‘ଖନ୍ଧାପି ୱତ୍ତନ୍ତୀ’’ତି। ଯଥାୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ଇତରେସୁ ଦ୍ୱୀସୁ ଅତିଦିସତି ‘‘ଅନାଗତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ’’ତି। ଅତୀତମଦ୍ଧାନନ୍ତିଆଦୀସୁ ଚ ଦ୍ୱେ ପରିଯାଯା ସୁତ୍ତନ୍ତପରିଯାଯୋ, ଅଭିଧମ୍ମପରିଯାଯୋ ଚ। ସୁତ୍ତନ୍ତପରିଯାଯେନ ପଟିସନ୍ଧିତୋ ପୁବ୍ବେ ଅତୀତୋ ଅଦ୍ଧା ନାମ, ଚୁତିତୋ ପଚ୍ଛା ଅନାଗତୋ ଅଦ୍ଧା ନାମ, ସହ ଚୁତିପଟିସନ୍ଧୀତି ତଦନ୍ତରଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନୋ ଅଦ୍ଧା ନାମ। ଅଭିଧମ୍ମପରିଯାଯେନ ତୀସୁ ଖଣେସୁ ଉପ୍ପାଦତୋ ପୁବ୍ବେ ଅତୀତୋ ଅଦ୍ଧା ନାମ, ଉପ୍ପାଦତୋ ଉଦ୍ଧଂ ଅନାଗତୋ ଅଦ୍ଧା ନାମ, ଖଣତ୍ତଯଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନୋ ଅଦ୍ଧା ନାମ। ତତ୍ଥାଯଂ ସୁତ୍ତନ୍ତଦେସନାତି ସୁତ୍ତନ୍ତପରିଯାଯେନେୱ ଅତୀତାଦିୱିସଯଂ କଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଅତୀତେ କସ୍ସପୋ ନାମା’’ତିଆଦିମାହ।

ଏକଂସେନେୱ ବ୍ୟାକାତବ୍ବୋ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତବ୍ବୋତି ଏକଂସବ୍ୟାକରଣୀଯୋ। ‘‘ଚକ୍ଖୁ ଅନିଚ୍ଚ’’ନ୍ତି ପଞ୍ହେ ଉତ୍ତରପଦାୱଧାରଣଂ ସନ୍ଧାଯ ‘‘ଏକଂସେନେୱ ବ୍ୟାକାତବ୍ବ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ନିଚ୍ଚତାଯ ଲେସସ୍ସପି ତତ୍ଥ ଅଭାୱତୋ, ପୁରିମପଦାୱଧାରଣେ ପନ ୱିଭଜ୍ଜବ୍ୟାକରଣୀଯତାଯ। ତେନାହ ‘‘ଅନିଚ୍ଚଂ ନାମ ଚକ୍ଖୂତି ପୁଟ୍ଠେନ ପନା’’ତିଆଦି। ଚକ୍ଖୁସୋତେ ୱିସେସତ୍ଥସାମଞ୍ଞତ୍ଥାନଂ ଅସାଧାରଣଭାୱତୋ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ତେସଂ ସଦିସଚୋଦନା ପଟିଚ୍ଛନ୍ନମୁଖେନେୱ ବ୍ୟାକରଣୀଯା ପଟିକ୍ଖେପୱସେନ ଅନୁଞ୍ଞାତୱସେନ ଚ ୱିସ୍ସଜ୍ଜିତବ୍ବତୋତି ଆହ ‘‘ଯଥା ଚକ୍ଖୁ, ତଥା ସୋତଂ…ପେ… ଅଯଂ ପଟିପୁଚ୍ଛାବ୍ୟାକରଣୀଯୋ ପଞ୍ହୋ’’ତି। ତଂ ଜୀୱଂ ତଂ ସରୀରନ୍ତି ଜୀୱସରୀରାନଂ ଅନଞ୍ଞତାପଞ୍ହେ ଯସ୍ସ ଯେନ ଅନଞ୍ଞତା ଚୋଦିତା, ସୋ ଏୱ ପରମତ୍ଥତୋ ନୁପଲବ୍ଭତୀତି ଚ ଝାନତ୍ତଯସ୍ସ ମେତ୍ତେଯ୍ୟତାକିତ୍ତନସଦିସୋତି ଅବ୍ୟାକାତବ୍ବତାଯ ଠପନୀଯୋ ୱୁତ୍ତୋ। ଏୱରୂପୋ ହି ପଞ୍ହୋ ତିଧା ଅୱିସ୍ସଜ୍ଜନୀଯତ୍ତା ବ୍ୟାକରଣଂ ଅକତ୍ୱା ଠପେତବ୍ବୋ।

ତିଟ୍ଠତି ଏତ୍ଥ ଫଲଂ ତଦାଯତ୍ତଵୁତ୍ତିତାଯାତି ଠାନଂ, କାରଣନ୍ତି ଆହ ‘‘କାରଣାକାରଣେ’’ତି। ଯୁତ୍ତେନ କାରଣେନାତି ଅନୁରୂପେନ କାରଣେନ। ପଟିହୋତୀତି ନିଗ୍ଗଣ୍ହିତୁଂ ସମତ୍ଥୋ ହୋତି। ସସ୍ସତଵାଦିଭାଵମେଵ ଦୀପେତୀତି ଅତ୍ତନା ଗହିତେ ଉଚ୍ଛେଦଵାଦେ ଦୋସଂ ଦିସ୍ଵା ଅତ୍ତନୋପି ସସ୍ସତଵାଦିଭାଵମେଵ ଦୀପେତି। ପୁଗ୍ଗଲଵାଦିମ୍ହୀତି ଇମିନା ଵଚ୍ଛକୁତ୍ତିଯଵାଦିଂ ଦସ୍ସେତି। ପଞ୍ହଂ ପୁଚ୍ଛନ୍ତେହି ପଟିପଜ୍ଜିତବ୍ବା ପଟିପଦା ପଞ୍ହପୁଚ୍ଛନକାନଂ ଵତ୍ତଂ।

ପଟିଚରତୀତି ପଟିଚ୍ଛାଦନଵସେନ ଚରତି ପଵତ୍ତତି। ପଟିଚ୍ଛାଦନତ୍ଥୋ ଏଵ ଵା ଚରତିସଦ୍ଦୋ ଅନେକତ୍ଥତ୍ତା ଧାତୂନନ୍ତି ଆହ ‘‘ପଟିଚ୍ଛାଦେତୀ’’ତି। ଅଞ୍ଞେନଞ୍ଞନ୍ତି ପନ ପଟିଚ୍ଛାଦନାକାରଦସ୍ସନନ୍ତି ଆହ ‘‘ଅଞ୍ଞେନ ଵଚନେନା’’ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ଅଞ୍ଞେନ ଵଚନେନାତି ଯଂ ଚୋଦକେନ ଚୁଦିତକସ୍ସ ଦୋସଵିଭାଵନଂ ଵଚନଂ ଵୁତ୍ତଂ, ତଂ ତତୋ ଅଞ୍ଞେନ ଵଚନେନ ପଟିଚ୍ଛାଦେତି। ଯୋ ହି ‘‘ଆପତ୍ତିଂ ଆପନ୍ନୋସୀ’’ତି ଵୁତ୍ତେ ‘‘କୋ ଆପନ୍ନୋ, କିଂ ଆପନ୍ନୋ, କିସ୍ମିଂ ଆପନ୍ନୋ, କଂ ଭଣଥ, କିଂ ଭଣଥା’’ତି ଵଦତି। ‘‘ଏଵରୂପଂ କିଞ୍ଚି ତଯା ଦିଟ୍ଠ’’ନ୍ତି ଵୁତ୍ତେ ‘‘ନ ସୁଣାମୀ’’ତି ସୋତଂ ଵା ଉପନେତି, ଅଯଂ ଅଞ୍ଞେନଞ୍ଞଂ ପଟିଚରତି ନାମ। ‘‘କୋ ଆପନ୍ନୋ’’ତିଆଦିନା ହି ଚୋଦନଂ ଅଵିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ଵାଵ ଵିକ୍ଖେପାପଜ୍ଜନଂ ଅଞ୍ଞେନଞ୍ଞଂ ପଟିଚରଣଂ, ବହିଦ୍ଧା କଥାପନାମନଂ ଵିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ଵାତି ଅଯମେତେସଂ ଵିସେସୋ। ତେନେଵାହ ‘‘ଆଗନ୍ତୁକକଥଂ ଓତାରେନ୍ତୋ’’ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ଅପନାମେତୀତି ଵିକ୍ଖେପେତି। ତତ୍ରାତି ତସ୍ମିଂ ବହିଦ୍ଧାକଥାଯ ଅପନାମନେ।

ଉପନିସୀଦତି ଫଲଂ ଏତ୍ଥାତି କାରଣଂ ଉପନିସା, ଉପେଚ୍ଚ ନିସ୍ସଯତୀତି ଵା ଉପନିସା, ସହ ଉପନିସାଯାତି ସୌପନିସୋତି ଆହ ‘‘ସୌପନିସ୍ସଯୋ ସପଚ୍ଚଯୋ’’ତି।

ଓହିତସୋତୋତି ଅନଞ୍ଞଵିହିତତ୍ତା ଧମ୍ମସ୍ସଵନାଯ ଅପନାମିତସୋତୋ। ତତୋ ଏଵ ତଦତ୍ଥଂ ଠପିତସୋତୋ। କୁସଲଧମ୍ମନ୍ତି ଅରିଯମଗ୍ଗୋ ଅଧିପ୍ପେତୋତି ଆହ ‘‘ଅରିଯମଗ୍ଗ’’ନ୍ତି।

କଥାଵତ୍ଥୁସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୮। ଅଞ୍ଞତିତ୍ଥିଯସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା

୬୯। ଅଟ୍ଠମେ ଭଗଵା ମୂଲଂ କାରଣଂ ଏତେସଂ ଯାଥାଵତୋ ଅଧିଗମାଯାତି ଭଗଵଂମୂଲକା। ତେନାହ ‘‘ଭଗଵନ୍ତଞ୍ହି ନିସ୍ସାଯ ମଯଂ ଇମେ ଧମ୍ମେ ଆଜାନାମ ପଟିଵିଜ୍ଝାମା’’ତି। ଅମ୍ହାକଂ ଧମ୍ମାତି ତେହି ଅତ୍ତନା ଅଧିଗନ୍ତବ୍ବତାଯ ଵୁତ୍ତଂ। ସେଵିତବ୍ବାସେଵିତବ୍ବାନଞ୍ହି ଯାଥାଵତୋ ଅଧିଗମଞ୍ଞାଣାନି ଅଧିଗଚ୍ଛନକସମ୍ବନ୍ଧୀନି, ତାନି ଚ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧମୂଲକାନି ଅନଞ୍ଞଵିସଯତ୍ତା। ତେନାହ ‘‘ପୁବ୍ବେ କସ୍ସପସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧେନା’’ତିଆଦି। ଇମେ ଧମ୍ମାତି ଇମେ ଞାଣଧମ୍ମା। ଆଜାନାମାତି ଅଭିମୁଖଂ ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ଜାନାମ। ପଟିଵିଜ୍ଝାମାତି ତସ୍ସେଵ ଵେଵଚନଂ, ଅଧିଗଚ୍ଛାମାତି ଅତ୍ଥୋ। ଭଗଵା ନେତା ଏତେସନ୍ତି ଭଗଵଂନେତ୍ତିକା। ନେତାତି ସେଵିତବ୍ବଧମ୍ମେ ଵେନେଯ୍ୟସନ୍ତାନଂ ପାପେତା। ଵିନେତାତି ଅସେଵିତବ୍ବଧମ୍ମେ ଵେନେଯ୍ୟସନ୍ତାନତୋ ଅପନେତା। ତଦଙ୍ଗଵିନଯାଦିଵସେନ ଵା ଵିନେତା। ଅଥ ଵା ଯଥା ଅଲମରିଯଞାଣଦସ୍ସନଵିସେସୋ ହୋତି, ଏଵଂ ଵିସେସତୋ ନେତା। ଅନୁନେତାତି ‘‘ଇମେ ଧମ୍ମା ସେଵିତବ୍ବା, ଇମେ ନ ସେଵିତବ୍ବା’’ତି ଉଭଯସମ୍ପାପନାପନଯନତ୍ଥଂ ପଞ୍ଞାପେତା। ତେନାହ ‘‘ଯଥାସଭାଵତୋ’’ତିଆଦି।

ପଟିସରନ୍ତି ଏତ୍ଥାତି ପଟିସରଣଂ, ଭଗଵା ପଟିସରଣଂ ଏତେସନ୍ତି ଭଗଵଂପଟିସରଣା। ଆପାଥଂ ଉପଗଚ୍ଛନ୍ତା ହି ଭଗଵା ପଟିସରଣଂ ସମୋସରଣଟ୍ଠାନଂ। ତେନାହ ‘‘ଚତୁଭୂମକଧମ୍ମା’’ତିଆଦି। ପଟିସରତି ସଭାଵସମ୍ପଟିଵେଧଵସେନ ପଚ୍ଚେକଂ ଉପଗଚ୍ଛତୀତି ଵା ପଟିସରଣଂ, ଭଗଵା ପଟିସରଣଂ ଏତେସନ୍ତି ଭଗଵଂପଟିସରଣା। ପଟିସରତି ପଟିଵିଜ୍ଝତୀତି ଵା ପଟିସରଣଂ, ତସ୍ମା ପଟିଵିଜ୍ଝନଵସେନ ଭଗଵା ପଟିସରଣଂ ଏତେସନ୍ତି ଭଗଵଂପଟିସରଣା। ତେନାହ ‘‘ଅପିଚା’’ତିଆଦି। ପଟିଵେଧଵସେନାତି ପଟିଵିଜ୍ଝିତବ୍ବତାଵସେନ। ଅସତିପି ମୁଖେ ଅତ୍ଥତୋ ଏଵଂ ଵଦନ୍ତୋ ଵିଯ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ଫସ୍ସୋ ଆଗଚ୍ଛତି ଅହଂ ଭଗଵା କିନ୍ନାମୋ’’ତି। ଫସ୍ସୋ ଞାଣସ୍ସ ଆପାଥଂ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତୋଯେଵ ହି ଅତ୍ତନୋ ‘‘ଅହଂ କିନ୍ନାମୋ’’ତି ନାମଂ ପୁଚ୍ଛନ୍ତୋ ଵିଯ, ଭଗଵା ଚସ୍ସ ନାମଂ କରୋନ୍ତୋ ଵିଯ ହୋତି।

ପଟିଭାତୂତି ଏତ୍ଥ ପଟିସଦ୍ଦାପେକ୍ଖାଯ ‘‘ଭଗଵନ୍ତ’’ନ୍ତି ଉପଯୋଗଵଚନଂ, ଅତ୍ଥୋ ପନ ସାମିଵଚନଵସେନେଵ ଵେଦିତବ୍ବୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ଭଗଵତୋ’’ତି। ପଟିଭାତୂତି ଚ ଭାଗୋ ହୋତୁ। ଭଗଵତୋ ହି ଏସ ଭାଗୋ, ଯଦିଦଂ ଧମ୍ମସ୍ସ ଦେସନା, ଅମ୍ହାକଂ ପନ ଭାଗୋ ସଵନନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଏଵଞ୍ହି ସଦ୍ଦଲକ୍ଖଣେନ ସମେତି। କେଚି ପନ ପଟିଭାତୂତି ପଦସ୍ସ ଦିସ୍ସତୂତି ଅତ୍ଥଂ ଵଦନ୍ତି, ଞାଣେନ ଦିସ୍ସତୁ, ଦେସୀଯତୂତି ଵା ଅତ୍ଥୋ। ଉପଟ୍ଠାତୂତି ଞାଣସ୍ସ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାତୁ। ପାଠଇଯଂ କୋ ଅଧିପ୍ପଯାସୋତି ଏତ୍ଥ କୋ ଅଧିକପ୍ପଯୋଗୋତି ଅତ୍ଥୋ।

ଲୋକୱଜ୍ଜୱସେନାତି ଲୋକିଯଜନେହି ପକତିଯା ଗରହିତଦ୍ୱଜ୍ଜୱସେନ। ୱିପାକୱଜ୍ଜୱସେନାତି ୱିପାକସ୍ସ ଅପାଯସଂୱଉନିକୱଜ୍ଜୱସେନ। କଥନ୍ତିଆଦିନା ଉଭଯୱଜ୍ଜୱସେନପି ଅପ୍ପସାୱଜ୍ଜତାଯ ୱିସଯଂ ଦସ୍ସେତି। ସେସମେତ୍ଥ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ଯମେୱ।

ଅଞ୍ଞତିତ୍ଥିଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯। ଅକୁସଲମୂଲସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୭୦। ନୱମେ ଲୁବ୍ଭତୀତି ଲୋଭୋ। ଦୁସ୍ସତୀତି ଦୋସୋ। ମୁଯ୍ହତୀତି ମୋହୋ। ଲୋଭାଦୀନି ପନେତାନି ଅସହଜାତାନଂ ପାଣାତିପାତାଦୀନଂ କେସଞ୍ଚି ଅକୁସଲାନଂ ଉପନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯଟ୍ଠେନ, ସହଜାତାନଂ ଅଦିନ୍ନାଦାନାଦୀନଂ କେସଞ୍ଚି ସମ୍ପଯୁତ୍ତା ହୁତ୍ୱା ଉପ୍ପାଦକଟ୍ଠେନ, ସଯଞ୍ଚ ଅକୁସଲାନୀତି ସାୱଜ୍ଜଦୁକ୍ଖୱିପାକଟ୍ଠେନାତି ଆହ ''ଅକୁସଲାନଂ ମୂଲାନି, ଅକୁସଲାନି ଚ ତାନି ମୂଲାନୀ''ତି। ୱୁତ୍ତମ୍ପି ଚେତଂ ''ରତ୍ତୋ ଖୋ, ଆୱୁସୋ, ରାଗେନ ଅଭିଭୂତୋ ପରିଯାଦିନ୍ନଚିତ୍ତୋ ପାଣମ୍ପି ହନତୀ''ତିଆଦି। ଯଦପୀତି ଲିଙ୍ଗୱିପଲ୍ଲାସେନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ ''ଯୋପି, ଭିକ୍ଖୱେ, ଲୋଭୋ''ତି। ତଦପୀତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନଯୋତି ଆହ ''ସୋପି ଅକୁସଲମୂଲ''ନ୍ତି। ୱିନାପି ଲିଙ୍ଗୱିପଲ୍ଲାସେନ ଅତ୍ଥଯୋଜନଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଅକୁସଲମୂଲଂ ୱା''ତିଆଦିମାହ। ସବ୍ବତ୍ଥାତି ''ଯଦପି, ଭିକ୍ଖୱେ, ଦୋସୋ, ତଦପି ଅକୁସଲମୂଲ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ। ଅଭିସଙ୍ଖରୋତୀତି ଏତ୍ଥ ଆଯୂହତୀତି ଅତ୍ଥଂ ୱତ୍ୱା ତଞ୍ଚ ଆଯୂହନଂ ପଚ୍ଚଯସମୱାଯସିଦ୍ଧିତୋ ସମ୍ପିଣ୍ଡନଂ ରାସିକରଣଂ ୱିଯ ହୋତୀତି ଆହ ''ସମ୍ପିଣ୍ଡେତି ରାସିଂ କରୋତୀ''ତି।

ପାଠଦ୍ୱଯଂ ''ୱଧେନା''ତିଆଦୀସୁ ୱଧେନାତି ମାରଣେନ ୱା ପୋଥନେନ ୱା। ୱଧସଦ୍ଦୋ ହି ହିଂସନତ୍ଥୋ ୱିହେଠନତ୍ଥୋ ଚ ହୋତି। ବନ୍ଧନେନାତି ଅଦ୍ଦୁବନ୍ଧନାଦିନା। ଜାନିଯାତି ଧନଜାନିଯା, ''ସତଂ ଗଣ୍ହଥ, ସହସ୍ସଂ ଗଣ୍ହଥା''ତି ଏୱଂ ପୱତ୍ତିତଦଣ୍ଡେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ଗରହାଯାତି ପଞ୍ଚସିଖମୁଣ୍ଡକକରଣଂ, ଗୋମଯସିଞ୍ଚନଂ, ଗୀୱାଯ କୁରଣ୍ଡକବନ୍ଧନନ୍ତି ଏୱମାଦୀନି କତ୍ୱା ଗରହପାପନେନ। ତତ୍ଥ ପଞ୍ଚସିଖମୁଣ୍ଡକକରଣଂ ନାମ କାକପକ୍ଖକରଣଂ। ଗୋମଯସିଞ୍ଚନଂ ସୀସେନ କଣୋଦକାୱସେଚନଂ। କୁରଣ୍ଡକବନ୍ଧନଂ ଗଦ୍ଦୁଲବନ୍ଧନଂ।

କାଲସ୍ମିଂ ନ ୱଦତୀତି ଯୁତ୍ତକାଲେ ନ ୱଦତି, ୱତ୍ତବ୍ବକାଲସ୍ସ ପୁବ୍ବେ ୱା ପଚ୍ଛା ୱା ଅଯୁତ୍ତକାଲେ ୱତ୍ତା ହୋତି। ଅଭୂତୱାଦୀତି ଯଂ ନତ୍ଥି, ତସ୍ସ ୱତ୍ତା। ତେନାହ ''ଭୂତଂ ନ ୱଦତୀ''ତି। ଅତ୍ଥଂ ନ ୱଦତୀତି କାରଣଂ ନ ୱଦତି, ଅକାରଣନିସ୍ସିତଂ ନିପ୍ଫଲଂ ୱତ୍ତା ହୋତି। ଧମ୍ମଂ ନ ୱଦତୀତି ସଭାୱଂ ନ ୱଦତି, ଅସଭାୱଂ ୱତ୍ତା ଅଯଥାୱାଦୀତି ଅତ୍ଥୋ। ୱିନଯଂ ନ ୱଦତୀତି ସଂୱରୱିନଯଂ ନ ୱଦତି, ନ ସଂୱରୱିନଯପଟିସଂଯୁତ୍ତସ୍ସ ୱତ୍ତା ହୋତି, ଅତ୍ତନୋ ସୁଣନ୍ତସ୍ସ ଚ ନ ସଂୱରୱିନଯାୱହସ୍ସ ୱତ୍ତାତି ଅତ୍ଥୋ।

ଅତଚ୍ଛନ୍ତି ଅଭୂତତ୍ଥଂ। ତେନାହ ''ଇତରଂ ତସ୍ସେୱ ୱେୱଚନ''ନ୍ତି। ଅଥ ୱା ଅଭୂତନ୍ତି ଅସନ୍ତଂ ଅୱିଜ୍ଜମାନଂ। ଅତଚ୍ଛନ୍ତି ଅତଥାକାରଂ।

ପୁଞ୍ଞକମ୍ମତୋ ଏତି ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ଅଯୋ, ୱଡ୍ଢି। ତପ୍ପଟିକ୍ଖେପେନ ଅନଯୋ, ଅୱଡ୍ଢୀତି ଆହ ''ଅନଯଂ ଆପଜ୍ଜତୀତି ଅୱଡ୍ଢିଂ ଆପଜ୍ଜତୀ''ତି। ମାଲୁୱାସିପାଟିକା ନାମ ଦୀଘସଣ୍ଠାନଂ ମାଲୁୱାପକ୍କଂ , ମାଲୁୱାଫଲପୋଟ୍ଟଲିକାତି ଅତ୍ଥୋ । ଫଲିତାଯାତି ଆତପେନ ସୁସ୍ସିତ୍ୱା ଭିନ୍ନାଯ। ୱଟରୁକ୍ଖାଦୀନଂ ମୂଲେତି ୱଟରୁକ୍ଖାଦୀନଂ ସମୀପେ। ସକଭାୱେନ ସଣ୍ଠାତୁଂ ନ ସକ୍କୋନ୍ତୀତି କସ୍ମା ନ ସକ୍କୋନ୍ତି? ଭୱନୱିନାସଭଯା। ରୁକ୍ଖମୂଲେ ପତିତମାଲୁୱାବୀଜତୋ ହି ଲତା ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ରୁକ୍ଖଂ ଅଭିରୁହତି। ସା ମହାପତ୍ତା ଚେୱ ବହୁପତ୍ତା ଚ ମହାକୋଲିରପତ୍ତସଣ୍ଠାନେହି ତତୋ ଚ ମହନ୍ତତରେହି ସାଖାୱିଟପନ୍ତରେହି ପତ୍ତେହି ସମନ୍ନାଗତା। ଅଥ ନଂ ରୁକ୍ଖଂ ମୂଲତୋ ପଟ୍ଠାଯ ୱିନନ୍ଧମାନା ସବ୍ବୱିଟପାନି ସଞ୍ଛାଦେତ୍ୱା ମହନ୍ତଂ ଭାରଂ ଜନେତ୍ୱା ତିଟ୍ଠତି, ସା ୱାତେ ୱାଯନ୍ତେ ଦେୱେ ୱା ୱସ୍ସନ୍ତେ ଓଘନହେଟ୍ଠାଗତା ଓଲମ୍ବନହେତୁଭୂତଂ ଘନଭାୱଂ ଜନେତ୍ୱା ତସ୍ସ ରୁକ୍ଖସ୍ସ ସବ୍ବସାଖଂ ଭିଜ୍ଜତି, ଭୂମିଯଂ ନିପାତେତି। ତତୋ ତସ୍ମିଂ ରୁକ୍ଖେ ପତିଟ୍ଠିତୱିମାନଂ ଭିଜ୍ଜତି ୱିନସ୍ସତି। ଇତି ତା ଦେୱତାଯୋ ଭୱନୱିନାସଭଯା ସକଭାୱେନ ସଣ୍ଠାତୁଂ ନ ସକ୍କୋନ୍ତି। ଏତ୍ଥ ଚ ଯଂ ସାଖଟ୍ଠକୱିମାନଂ ହୋତି, ତଂ ସାଖାସୁ ଭିଜ୍ଜମାନାସୁ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥେୱ ଭିଜ୍ଜିତ୍ୱା ସବ୍ବସାଖାସୁ ଭିନ୍ନାସୁ ସବ୍ବଂ ଭିଜ୍ଜତି, ରୁକ୍ଖଟ୍ଠକୱିମାନଂ ପନ ଯାୱ ରୁକ୍ଖସ୍ସ ମୂଲମତ୍ତମ୍ପି ତିଟ୍ଠତି, ତାୱ ନ ନସ୍ସତୀତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ପଲୁଜ୍ଜିତ୍ୱାତି ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଭିଜ୍ଜିତ୍ୱା। ସେସମେତ୍ଥ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ଯମେୱ।

ଅକୁସଲମୂଲସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦। ଉପୋସଥସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୭୧। ଦସମେ ତଦହୂତି ଏତ୍ଥ ତସ୍ମିଂ ଅହନୀତି ଅତ୍ଥୋତି ଆହ ''ତସ୍ମିଂ ଅହୁ ଉପୋସଥେ''ତି। ଉପୱସନ୍ତି ଏତ୍ଥାତି ଉପୋସଥୋ, ଉପୋସଥଦିୱସୋ।

ଉପଵସନ୍ତୀତି ଚ ସୀଲେନ ଵା ଅନସନେନ ଵା ଖୀରସାଯନାଦିଵିଧିନା ଵା ଉପେତା ହୁତ୍ଵା ଵସନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଉପୋସଥଦିଵସେ ହି ସାସନିକା ସୀଲେନ, ବାହିରକା ସବ୍ବସୋ ଆହାରସ୍ସ ଅଭୁଞ୍ଜନେନ ଖୀରସାଯନମଧୁସାଯନାଦିଵିଧିନା ଵା ଉପେତା ହୁତ୍ଵା ଵିହରନ୍ତି। ସୋ ପନେସ ଉପୋସଥଦିଵସୋ ଅଟ୍ଠମିଚାତୁଦ୍ଦସିପନ୍ନରସିଭେଦେନ ତିଵିଧୋ, ତସ୍ମା ସେସଦ୍ଵଯନିଵାରଣତ୍ଥଂ ''ପନ୍ନରସିକୌପୋସଥଦିଵସେ''ତି ଵୁତ୍ତଂ। ଵଓସ୍ସଗ୍ଗତ୍ଥେତି ଵଚସାଯତ୍ଥେ। ଦିଵସଦ୍ଧୋ ଦିଵାସଦ୍ଦୋ ଵିଯ ଦିଵସପରିଯାଯୋ, ତସ୍ସ ଵିସେସନଭାଵେନ ଵୁଚ୍ଚମାନୋ ଦିଵାସଦ୍ଦୋ ସଵିସେସେନ ଦୀପେତୀତି ଆହ ''ଦିଵସସ୍ସ ଦିଵା, ମଜ୍ଝନ୍ହିକେ କାଲେତି ଅତ୍ଥୋ''ତି। ପଟିଚ୍ଛାପେତ୍ଵାତି ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନଂ କାରେତ୍ଵା। ଵିପାକଫଲେନାତି ସଦିସଫଲେନ। ନ ମହପ୍ଫଲୋ ହୋତି ମନୋଦୁଚ୍ଚରିତଦୁସ୍ସୀଲ୍ଯେନ ଉପକ୍କିଲିଟ୍ଠଭାଵତୋ। ଵିପାକାନିସଂସେନାତି ଉଦ୍ରଯଫଲେନ। ଵିପାକୋଭାସେନାତି ପଟିପକ୍ଖଵିଗମଜନିତେନ ସଭାଵସଙ୍ଖାତେନ ଵିପାକୋଭାସେନ। ନ ମହାଓଭାସୋ ଅପରିସୁଦ୍ଧଭାଵତୋ। ଵିପାକଵିପ୍ଫାରସ୍ସାତି ଵିପାକଵେପୁଲ୍ଲସ୍ସ।

ନାହଂକ୍ଵଚନୀତିଆଦିଵଚନସ୍ସ ମିଚ୍ଛାଭିନିଵେସଵସେନ ପଵତ୍ତତ୍ତା ''ଇଦଂ ତସ୍ସ ମୁସାଵାଦସ୍ମିଂ ଵଦାମୀ''ତି ପାଠଇଯଂ ଵୁତ୍ତଂ, ଚତୁକୋଟିକସୁଞ୍ଞତାଦସ୍ସନଵସେନ ପଵତ୍ତଂ ପନ ଅରିଯଦସ୍ସନମେଵାତି ନ ତତ୍ଥ ମୁସାଵାଦୋ। ଵୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ –

''ପୁନ ଚପରଂ, ଭିକ୍ଖଵେ, ଅରିଯସାଵକୋ ଇତି ପଟିସଞ୍ଚିକ୍ଖତି 'ନାହଂ କ୍ଵଚନି, କସ୍ସଚି କିଞ୍ଚନତସ୍ମିଂ, ନ ଚ ମମ କ୍ଵଚନି, କିସ୍ମିଞ୍ଚି କିଞ୍ଚନତତ୍ଥୀ'''ତିଆଦି (ମ। ନି। ୩।୭୦)।

ଏତ୍ଥ ହି ଚତୁକୋଟିକସୁଞ୍ଞତା କଥିତା। କଥଂ? ଅରିଯୋ (ଵିସୁଦ୍ଧି। ୨।୭୬୦; ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୩।୭୦) ହି ନାହଂ କ୍ଵଚନୀତି କ୍ଵଚି ଅତ୍ତାନଂ ନ ପସ୍ସତି, କସ୍ସଚି କିଞ୍ଚନତସ୍ମିନ୍ତି ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତାନଂ କସ୍ସଚି ପରସ୍ସ କିଞ୍ଚନଭାଵେ ଉପନେତବ୍ବଂ ନ ପସ୍ସତି, ଭାତିଟ୍ଠାନେ ଭାତରଂ, ସହାଯଟ୍ଠାନେ ସହାଯଂ, ପରିକ୍ଖାରଟ୍ଠାନେ ପରିକ୍ଖାରଂ ମଞ୍ଞିତ୍ଵା ଉପନେତବ୍ବଂ ନ ପସ୍ସତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ନ ଚ ମମ କ୍ଵଚନୀତି ଏତ୍ଥ ମମ-ସଦ୍ଦଂ ତାଵ ଠପେତ୍ଵା କ୍ଵଚନି ପରସ୍ସ ଚ ଅତ୍ତାନଂ କ୍ଵଚି ନ ପସ୍ସତୀତି ଅଯମତ୍ଥୋ। ଇଦାନି ମମ-ସଦ୍ଦଂ ଆହରିତ୍ଵା ''ମମ କିସ୍ମିଞ୍ଚି କିଞ୍ଚନତତ୍ଥୀ''ତି ସୋ ପରସ୍ସ ଅତ୍ତାନଂ ''ମମ କିସ୍ମିଞ୍ଚି କିଞ୍ଚନଭାଵେନ ଅତ୍ଥୀ''ତି ନ ପସ୍ସତି, ଅତ୍ତନୋ ଭାତିକଟ୍ଠାନେ ଭାତରଂ, ସହାଯଟ୍ଠାନେ ସହାଯଂ, ପରିକ୍ଖାରଟ୍ଠାନେ ପରିକ୍ଖାରନ୍ତି କିସ୍ମିଞ୍ଚି ଠାନେ ପରସ୍ସ ଅତ୍ତାନଂ ଇମିନା କିଞ୍ଚନଭାଵେନ ଉପନେତବ୍ବଂ ନ ପସ୍ସତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଏଵମଯଂ ଯସ୍ମା ନେଵ କତ୍ଥଚି ଅତ୍ତାନଂ ପସ୍ସତି, ନ ତଂ ପରସ୍ସ କିଞ୍ଚନଭାଵେ ଉପନେତବ୍ବଂ ପସ୍ସତି। ନ କତ୍ଥଚି ପରସ୍ସ ଅତ୍ତାନଂ ପସ୍ସତି, ନ ପରସ୍ସ ଅତ୍ତାନଂ ଅତ୍ତନୋ କିଞ୍ଚନଭାଵେ ଉପନେତବ୍ବଂ ପସ୍ସତି, ତସ୍ମା ଅଯଂ ସୁଞ୍ଞତା ଚତୁକୋଟିକାତି ଵେଦିତବ୍ବା।

ଯସ୍ମା ପନ ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିକାନଂ ଯାଥାଵଦସ୍ସନସ୍ସ ଅସମ୍ଭଵତୋ ଯଥାଵୁତ୍ତଚତୁକୋଟିକସୁଞ୍ଞତାଦସ୍ସନଂ ନ ସମ୍ଭଵତି, ତସ୍ମା ''ନତ୍ଥି ମାତା, ନତ୍ଥି ପିତା''ତିଆଦିଵଚନଂ (ଦୀ। ନି। ୧।୧୭୧) ଵିଯ ମିଚ୍ଛାଗାହଵସେନ ''ନାହଂ କ୍ଵଚନୀ''ତିଆଦି ଵୁତ୍ତନ୍ତି ଯୁତ୍ତୋ ଚେତ୍ଥ ମୁସାଵାଦସମ୍ଭଵୋ। କତ୍ଥଚୀତି ଠାନେ, କାଲେ ଵା। ଅଥ ''ନିପ୍ଫଲୋ''ତି କସ୍ମା ଵୁତ୍ତଂ। ''ନ ମହପ୍ଫଲୋ''ତି ସଦ୍ଦେନ ହି ମହପ୍ଫଲାଭାଵୋଵ ଜୋତିତୋ, ନ ପନ ସବ୍ବଥା ଫଲାଭାଵୋତି ଆହ ''ବ୍ଯଞ୍ଜନମେଵ ହି ଏତ୍ଥ ସାଵସେସ''ନ୍ତିଆଦି। ସେସପଦେସୁପୀତି ''ନ ମହାନିସଂସୋ''ତିଆଦୀସୁପି।

ଅଟ୍ଠହି କାରଣେହୀତି –

''ଅଥ ଖୋ, ଭନ୍ତେ, ସକ୍କୋ ଦେଵାନମିନ୍ଦୋ ଦେଵାନଂ ତାଵତିଂସାନଂ ଭଗଵତୋ ଅଟ୍ଠ ଯଥାଭୁଚ୍ଚେ ଵଣ୍ଣେ ପଯିରୁଦାହାସି – 'ତଂ କିଂ ମଞ୍ଞନ୍ତି, ଭୋନ୍ତୋ ଦେଵା ତାଵତିଂସା, ଯାଵଞ୍ଚ ସୋ ଭଗଵା ବହୁଜନହିତାଯ ପଟିପନ୍ନୋ ବହୁଜନସୁଖାଯ ଲୋକାନୁକମ୍ପାଯ ଅତ୍ଥାଯ ହିତାଯ ସୁଖାଯ ଦେଵମନୁସ୍ସାନଂ, ଏଵଂ ବହୁଜନହିତାଯ ପଟିପନ୍ନଂ ବହୁଜନସୁଖାଯ ଲୋକାନୁକମ୍ପାଯ ଅତ୍ଥାଯ ହିତାଯ ସୁଖାଯ ଦେଵମନୁସ୍ସାନଂ ଇମିନାପଙ୍ଗେନ ସମନ୍ନାଗତଂ ସତ୍ଥାରଂ ନେଵ ଅତୀତଂସେ ସମନୁପସ୍ସାମି, ନ ପନେତରହି ଅଞ୍ଞତ୍ର ତେନ ଭଗଵତା''ତି –

ଆଦିନା ମହାଗୋଵିନ୍ଦସୁତ୍ତେ (ଦୀ। ନି। ୨।୨୯୬) ଵିତ୍ଥାରିତେହି ବହୁଜନହିତାଯ ପଟିପନ୍ନାଦୀହି ବୁଦ୍ଧାନୁଭାଵଦୀପକେହି ଅଟ୍ଠହି କାରଣେହି। ଅଥ ''ନଵହି କାରଣେହୀ''ତି ଅଵତ୍ଵା ''ଅଟ୍ଠହି କାରଣେହୀ''ତି କସ୍ମା ଵୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ ''ଏତ୍ଥ ହି…ପେ… ସବ୍ବେ ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରା ବୁଦ୍ଧଗୁଣା ସଙ୍ଗହିତା''ତି। ଇଦଂ ଵୁତ୍ତଂ ହୋତି – ଇମସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ ''ଇତିପି ସୋ ଭଗଵା''ତି ଇମିନା ଵଚନେନ ଅଵିସେସତୋ ସବ୍ବେପି ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରା ବୁଦ୍ଧଗୁଣା ଦୀପିତା, ତସ୍ମା ତେନ ଦୀପିତଗୁଣେ ସନ୍ଧାଯ ''ଅଟ୍ଠହି କାରଣେହୀ''ତି ଵୁତ୍ତନ୍ତି। ଅରହନ୍ତିଆଦୀହି ପାଟିଯେକ୍କଗୁଣାଵ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠାତି ଅରହନ୍ତିଆଦୀହି ଏକେକେହି ପଦେହି ଏକେକେ ଗୁଣାଵ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠାତି ଅତ୍ଥୋ।

ସହତନ୍ତିକନ୍ତି ପାଠଇଧମ୍ମସହିତଂ। ପୁରିମନଯେନେଵ ଯୋଜନା କାତବ୍ବାତି ''କିଲିଟ୍ଠସ୍ମିଞ୍ହି କାଯେ ପସାଧନଂ ପସାଧେତ୍ଵା ନକ୍ଖତ୍ତଂ କୀଳଅମାନା ନ

ସୋଭନ୍ତୀ’’ତିଆଦିନା ନୟେନ ଯୋଜନା କାତବ୍ବାତି ଅତ୍ଥୋ।

ସଙ୍ଘସ୍ସ ଅନୁସ୍ସରଣଂ ନାମ ତସ୍ସ ଗୁଣାନୁସ୍ସରଣମେୱାତି ଆହ ‘‘ଅଟ୍ଠନ୍ନଂ ଅରିୟପୁଗ୍ଗଲାନଂ ଗୁଣେ ଅନୁସ୍ସରତୀ’’ତି। ଦ୍ୱେ ତୟୋ ୱାରେ ଗାହାପିତଂ ଉସୁମନ୍ତି ଦ୍ୱେ ତୟୋ ୱାରେ ଉଦ୍ଧନଂ ଆରୋପେତ୍ୱା ସେଦନୱସେନ ଗାହାପିତଂ ଉସୁମଂ। ପୁରିମନୟେନେୱ ଯୋଜନା କାତବ୍ବାତି ‘‘କିଲିଟ୍ଠସ୍ମିଞ୍ହି ୱତ୍ଥେ ପସାଧନଂ ପସାଧେତ୍ୱା ନକ୍ଖତ୍ତଂ କୀଠଅମାନା ନ ସୋଭନ୍ତୀ’’ତିଆଦିନା ନୟେନ ଯୋଜନା କାତବ୍ବା।

ପହୀନକାଲତୋ ପଟ୍ଠାୟ…ପେ… ୱିରତାୱାତି ଏତେନ ପହାନହେତୁକା ଇଧାଧିପ୍ପେତା ୱିରତୀତି ଦସ୍ସେତି। କମ୍ମକ୍ଖୟକରଞାଣେନ ହି ପାଣାତିପାତଦୁସ୍ସୀଲ୍ୟସ୍ସ ପହୀନତ୍ତା ଅରହନ୍ତୋ ଅଚ୍ଚନ୍ତମେୱ ତତୋ ପଟିୱିରତାତି ୱୁଚ୍ଚତି ସମୁଚ୍ଛେଦୱସେନ ପହାନୱିରତୀନଂ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା। କିଞ୍ଚାପି ପହାନୱିରମଣାନଂ ପୁରିମପଚ୍ଛିମକାଲତା ନତ୍ଥି, ମଗ୍ଗଧମ୍ମାନଂ ପନ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଆଦୀନଂ ସମ୍ମାୱାଚାଦୀନଞ୍ଚ ପଚ୍ଚୟପଚ୍ଚୟୁପ୍ପନ୍ନଭାୱେ ଅପେକ୍ଖିତେ ସହଜାତାନମ୍ପି ପଚ୍ଚୟପଚ୍ଚୟୁପ୍ପନ୍ନଭାୱେନ ଗହଣଂ ପୁରିମପଚ୍ଛିମଭାୱେନେୱ ହୋତୀତି, ଗହଣପ୍ପୱତ୍ତିଆକାରୱସେନ ପଚ୍ଚୟଭୂତେସୁ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଆଦୀସୁ ପହାୟକଧମ୍ମେସୁ ପହାନକିରିୟାୟ ପୁରିମକାଲୱୋହାରୋ, ପଚ୍ଚୟୁପ୍ପନ୍ନାସୁ ଚ ୱିରତୀସୁ ୱିରମଣକିରିୟାୟ ଅପରକାଲୱୋହାରୋ ଚ ହୋତୀତି ପହାନଂ ୱା ସମୁଚ୍ଛେଦୱସେନ, ୱିରତି ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିୱସେନ ଯୋଜେତବ୍ବା।

ଅଥ ୱା ପାଣୋ ଅତିପାତୀୟତି ଏତେନାତି ପାଣାତିପାତୋ, ପାଣଘାତହେତୁଭୂତୋ ଧମ୍ମସମୂହୋ। କୋ ପନ ସୋ? ଅହିରିକାନୋତ୍ତପ୍ପଦୋସମୋହୱିହିଂସାଦୟୋ କିଲେସା। ତେ ହି ଅରହନ୍ତୋ ଅରିୟମଗ୍ଗେନ ପହାୟ ସମୁଗ୍ଘାତେତ୍ୱା ପାଣାତିପାତଦୁସ୍ସୀଲ୍ୟତୋ ଅଚ୍ଚନ୍ତମେୱ ପଟିୱିରତାତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି, କିଲେସେସୁ ପହୀନେସୁ କିଲେସନିମିତ୍ତସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜନତୋ। ଅଦିନ୍ନାଦାନଂ ପହାୟାତିଆଦୀସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ। ୱିରତାୱାତି ଅୱଧାରଣେନ ତସ୍ସା ୱିରତିୟା କାଲାଦିୱସେନ ଅପରିୟନ୍ତତଂ ଦସ୍ସେତି। ଯଥା ହି ଅଞ୍ଞେ ସମାଦିନ୍ନୱିରତିକାପି ଅନୱଟ୍ଠିତଚିତ୍ତତାୟ ଲାଭଜୀୱିତାଦିହେତୁ ସମାଦାନଂ ଭିନ୍ଦନ୍ତି, ନ ଏୱଂ ଅରହନ୍ତୋ, ଅରହନ୍ତୋ ପନ ସବ୍ବସୋ ପହୀନପାଣାତିପାତତ୍ତା ଅଚ୍ଚନ୍ତୱିରତା ଏୱାତି।

ଦଣ୍ଡନସଙ୍ଖାତସ୍ସ ପରୱିହେଠନସ୍ସ ଚ ପରିୱଜ୍ଜନଭାୱଦୀପନତ୍ଥଂ ଦଣ୍ଡସତ୍ଥାନଂ ନିକ୍ଖେପୱଚନନ୍ତି ଆହ ‘‘ପରୂପଘାତତ୍ଥାୟା’’ତିଆଦି। ଲଜ୍ଜୀତି ଏତ୍ଥ ୱୁତ୍ତଲଜ୍ଜାୟ ଓତ୍ତପ୍ପମ୍ପି ୱୁତ୍ତମେୱାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ନ ହି ପାପଜିଗୁଚ୍ଛନପାପୁତ୍ତାସରହିତଂ, ପାପଭୟଂ ୱା ଅଲଜ୍ଜନଂ ଅତ୍ଥୀତି। ଧମ୍ମଗରୁତାୟ ୱା ଅରହନ୍ତାନଂ ଧମ୍ମସ୍ସ ଚ ଅତ୍ତା ଧୀନତ୍ତା ଅତ୍ତାଧିପତିଭୂତା ଲଜ୍ଜାୱ ୱୁତ୍ତା, ନ ପନ ଲୋକାଧିପତି ଓତ୍ତପ୍ପଂ। ‘‘ଦୟଂ ମେତ୍ତଚିତ୍ତତଂ ଆପନ୍ନା’’ତି କସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ, ନନୁ ଦୟା-ସଦ୍ଦୋ ‘‘ଅଦୟାପନ୍ନୋ’’ତିଆଦୀସୁ କରୁଣାୟ ପୱତ୍ତତୀତି? ସଚ୍ଚମେତଂ, ଅୟଂ ପନ ଦୟା-ସଦ୍ଦୋ ଅନୁରକ୍ଖଣତ୍ଥଂ ଅନ୍ତୋନୀତଂ କତ୍ୱା ପୱତ୍ତମାନୋ ମେତ୍ତାୟ କରୁଣାୟ ଚ ପୱତ୍ତତୀତି ଇଧ ମେତ୍ତାୟ ପୱତ୍ତମାନୋ ୱୁତ୍ତୋ। ମିଜ୍ଜତି ସିନିୟ୍ହତୀତି ମେତ୍ତା, ମେତ୍ତା ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ମେତ୍ତଂ, ମେତ୍ତଂ ଚିତ୍ତଂ ଏତସ୍ସାତି ମେତ୍ତଚିତ୍ତୋ, ତସ୍ସ ଭାୱୋ ମେତ୍ତଚିତ୍ତତା, ମେତ୍ତାଇଚ୍ଚେୱ ଅତ୍ଥୋ।

ସବ୍ବପାଣଭୂତହିତାନୁକମ୍ପୀତି ଏତେନ ତସ୍ସା ୱିରତିୟା ପୱତ୍ତିୱସେନ ଅପରିୟନ୍ତତଂ ଦସ୍ସେତି। ପାଣଭୂତେତି ପାଣଜାତେ। ଅନୁକମ୍ପକାତି କରୁଣାୟନକା, ଯସ୍ମା ପନ ମେତ୍ତା କରୁଣାୟ ୱିସେସପଚ୍ଚୟୋ ହୋତି, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ତାୟ ଏୱ ଦୟାପନ୍ନତାୟା’’ତି। ଏୱଂ ଯେହି ଧମ୍ମେହି ପାଣାତିପାତା ୱିରତି ସମ୍ପଜ୍ଜତି, ତେହି ଲଜ୍ଜାମେତ୍ତାକରୁଣାଧମ୍ମେହି ସମଙ୍ଗିଭାୱୋ ଦସ୍ସିତୋ।

ପରପରିଗ୍ଗହିତସ୍ସ ଆଦାନନ୍ତି ପରସନ୍ତକସ୍ସ ଆଦାନଂ। ଥେନୋ ୱୁଚ୍ଚତି ଚୋରୋ, ତସ୍ସ ଭାୱୋ ଥେୟ୍ୟଂ, କାମଞ୍ଚେତ୍ଥ ‘‘ଲଜ୍ଜୀ ଦୟାପନ୍ନୋ’’ତି ନ ୱୁତ୍ତଂ, ଅଧିକାରୱସେନ ପନ ଅତ୍ଥତୋ ୱୁତ୍ତମେୱାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଯଥା ହି ଲଜ୍ଜାଦୟୋ ପାଣାତିପାତପ୍ପହାନସ୍ସ ୱିସେସପଚ୍ଚୟା, ଏୱଂ ଅଦିନ୍ନାଦାନପ୍ପହାନସ୍ସପୀତି , ତସ୍ମା ସାପି ପାଠଇ ଆନେତ୍ୱା ୱତ୍ତବ୍ବା। ଏସ ନୟୋ ଇତୋ ପରେସୁପି। ଅଥ ୱା ସୁଚିଭୂତେନାତି ଏତେନ ହିରୋତ୍ତପ୍ପାଦୀହି ସମନ୍ନାଗମୋ, ଅହିରିକାଦୀନଞ୍ଚ ପହାନଂ ୱୁତ୍ତମେୱାତି ‘‘ଲଜ୍ଜୀ’’ତିଆଦି ନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ଅସେଟ୍ଠଚରିୟନ୍ତି ଅସେଟ୍ଠାନଂ ହୀନାନଂ, ଅସେଟ୍ଠଂ ୱା ଲାମକଂ ଚରିୟଂ, ନିହୀନୱୁତ୍ତିଂ ମେଥୁନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ବ୍ରହ୍ମଂ ସେଟ୍ଠଂ ଆଚାରନ୍ତି ମେଥୁନୱିରତିମାହ। ଆରାଚାରୀ ମେଥୁନାତି ଏତେନ – ‘‘ଇଧେକଚ୍ଚୋ ନ ହେୱ ଖୋ ମାତୁଗାମେନ ସଦ୍ଧିଂ ଦ୍ୱୟଂଦ୍ୱୟସମାପତ୍ତିଂ ସମାପଜ୍ଜତି, ଅପିଚ ଖୋ ମାତୁଗାମସ୍ସ ଉଚ୍ଛାଦନପରିମଦ୍ଦନନ୍ହାପନସମ୍ବାହନଂ ସାଦିୟତି, ସୋ ତଂ ଅସ୍ସାଦେତି, ତଂ ନିକାମେତି, ତେନ ଚ ୱିତ୍ତିଂ ଆପଜ୍ଜତୀ’’ତିଆଦିନା (ଅ। ନି। ୭।୫୦) ୱୁତ୍ତା ସତ୍ତୱିଧମେଥୁନସଂଯୋଗାପି ପଟିୱିରତି ଦସ୍ସିତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

‘‘ସଚ୍ଚତୋ ଥେତତୋ’’ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୧।୧୯) ୱିୟ ଥେତ-ସଦ୍ଦୋ ଥିରପରିୟାୟୋ, ଥିରଭାୱୋ ଚ ସଚ୍ଚୱାଦିତାୟ ଠିତକଥତ୍ତା କଥାୱସେନ

ୱେଦିତବ୍ବୋତି ଆହ ‘‘ଠିତକଥାତି ଅତ୍ଥୋ’’ତି। ନ ଠିତକଥୋତି ଯଥା ହଲିଦ୍ଦିରାଗାଦୟୋ ଅନୱଟ୍ଠିତସଭାୱତାଯ ନ ଠିତା, ଏୱଂ ନ ଠିତା କଥା ଯସ୍ସ ସୋ ନ ଠିତକଥୋତି ହଲିଦ୍ଦିରାଗାଦୟୋ ଯଥା କଥାଯ ଉପମା ହୋନ୍ତି, ଏୱଂ ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ଏସ ନୟୋ ‘‘ପାସାଣଲେଖା ୱିଯା’’ତିଆଦୀସୁପି। ସଦ୍ଧା ଅଯତି ପୱତ୍ତତି ଏତ୍ଥାତି ସଦ୍ଧାଯା, ସଦ୍ଧାଯା ଏୱ ସଦ୍ଧାଯିକା ଯଥା ୱେନଯିକା। ସଦ୍ଧାଯ ୱା ଅଯିତବ୍ବା ସଦ୍ଧାଯିକା, ସଦ୍ଧେଯ୍ୟାତି ଅତ୍ଥୋ। ୱତ୍ତବ୍ବତଂ ଆପଜ୍ଜତି ୱିସଂୱାଦନତୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ଏକଂ ଭତ୍ତଂ ଏକଭତ୍ତଂ, ତଂ ଏତେସମତ୍ଥୀତି ଏକଭତ୍ତିକା, ଏକସ୍ମିଂ ଦିୱସେ ଏକୱାରମେୱ ଭୁଞ୍ଜନକା। ତୟିଦଂ ରତ୍ତିଭୋଜନେନପି ସିଯାତି ଆହ ‘‘ରତ୍ତୂପରତା’’ତି। ଏୱମ୍ପି ସାଯନ୍ହଭୋଜନେନପି ସିଯୁଂ ଏକଭତ୍ତିକାତି ତଦାସଙ୍କାନିୱତ୍ତନତ୍ଥଂ ‘‘ୱିରତା ୱିକାଲଭୋଜନା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅରୁଣୁଗ୍ଗମନତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଯାୱ ମଜ୍ଝନ୍ହିକା ଅଯଂ ବୁଦ୍ଧାନଂ ଅରିଯାନଂ ଆଚିଣ୍ଣସମାଚିଣ୍ଣୋ ଭୋଜନସ୍ସ କାଲୋ ନାମ, ତଦଞ୍ଞୋ ୱିକାଲୋ। ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ ଦୁତିଯପଦେନ ରତ୍ତିଭୋଜନସ୍ସ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତତ୍ତା ଅପରଣ୍ହୋ ‘‘ୱିକାଲୋ’’ତି ୱୁତ୍ତୋ।

ସଙ୍ଖେପତୋ ‘‘ସବ୍ବପାପସ୍ସ ଅକରଣ’’ନ୍ତିଆଦିନଯପ୍ପୱତ୍ତଂ (ଦୀ। ନି। ୨।୯୦; ଧ। ପ। ୧୮୩) ଭଗୱତୋ ସାସନଂ ସଚ୍ଛନ୍ଦରାଗପ୍ପୱତ୍ତିତୋ ନଚ୍ଚାଦୀନଂ ଦସ୍ସନଂ ନ ଅନୁଲୋମେତୀତି ଆହ ‘‘ସାସନସ୍ସ ଅନନୁଲୋମତ୍ତା’’ତି। ଅତ୍ତନା ପଯୋଜିଯମାନଂ ପରେହି ପଯୋଜାପୀଯମାନଞ୍ଚ ନଚ୍ଚଂ ନଚ୍ଚଭାୱସାମଞ୍ଞତୋ ପାଠେଇଯଂ ଏକେନେୱ ନଚ୍ଚସଦ୍ଦେନ ଗହିତଂ, ତଥା ଗୀତୱାଦିତସଦ୍ଦା ଚାତି ଆହ ‘‘ନଚ୍ଚନନଚ୍ଚାପନାଦିୱସେନା’’ତି । ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଗାଯନଗାଯାପନୱାଦନୱାଦାପନାନି ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ଦସ୍ସନେନ ଚେତ୍ଥ ସୱନମ୍ପି ସଙ୍ଗହିତଂ ୱିରୂପେକସେସନଯେନ। ଆଲୋଚନସଭାୱତାଯ ୱା ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ୱିଞ୍ଞାଣାନଂ ସୱନକିରିଯାଯପି ଦସ୍ସନସଙ୍ଖେପସବ୍ଭାୱତୋ ଦସ୍ସନାଇଚ୍ଚେୱ ୱୁତ୍ତଂ। ଅୱିସୂକଭୂତସ୍ସ ଗୀତସ୍ସ ସୱନଂ କଦାଚି ୱଟ୍ଟତୀତି ଆହ ‘‘ୱିସୂକଭୂତଂ ଦସ୍ସନ’’ନ୍ତି। ତଥା ହି ୱୁତ୍ତଂ ପରମତ୍ଥଜୋତିକାଯ ଖୁଦ୍ଦକପାଠଟ୍ଠକଥାଯ ‘‘ଧମ୍ମୂପସଂହିତଂ ଗୀତଂ ୱଟ୍ଟତି, ଗୀତୂପସଂହିତୋ ଧମ୍ମୋ ନ ୱଟ୍ଟତୀ’’ତି।

ଯଂକିଞ୍ଚୀତି ଗନ୍ଥିତଂ ୱା ଅଗନ୍ଥିତଂ ୱା ଯଂ କିଞ୍ଚି ପୁପ୍ଫଂ। ଗନ୍ଧଜାତନ୍ତି ଗନ୍ଧଜାତିଯଂ। ତସ୍ସାପି ‘‘ଯଂ କିଞ୍ଚୀ’’ତି ୱଚନତୋ ଧୂପିତସ୍ସପି ଅଧୂପିତସ୍ସପି ଯସ୍ସ କସ୍ସଚି ୱିଲେପନାଦି ନ ୱଟ୍ଟତୀତି ଦସ୍ସେତି। ଉଚ୍ଚାତି ଉଚ୍ଚସଦ୍ଦେନ ସମାନତ୍ଥଂ ଏକଂ ସଦ୍ଦନ୍ତରଂ। ସେତି ଏତ୍ଥାତି ସଯନଂ। ଉଚ୍ଚାସଯନଂ ମହାସଯନଞ୍ଚ ସମଣସାରୁପ୍ପରହିତଂ ଅଧିପ୍ପେତନ୍ତି ଆହ ‘‘ପମାଣାତିକ୍କନ୍ତଂ ଅକପ୍ପିଯତ୍ଥରଣ’’ନ୍ତି, ଆସନ୍ଦାଦିଆସନଞ୍ଚେତ୍ଥ ସଯନେନ ସଙ୍ଗହିତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଯସ୍ମା ପନ ଆଧାରେ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତେ ତଦାଧାରକିରିଯା ପଟିକ୍ଖିତ୍ତାୱ ହୋତି, ତସ୍ମା ‘‘ଉଚ୍ଚାସଯନମହାସଯନା’’ଇଚ୍ଚେୱ ୱୁତ୍ତଂ। ଅତ୍ଥତୋ ପନ ତଦୁପଭୋଗଭୂତନିସଜ୍ଜାନିପଜ୍ଜନେହି ୱିରତି ଦସ୍ସିତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ଅଥ ୱା ‘‘ଉଚ୍ଚାସଯନାସନମହାସଯନାସନା’’ତି, ଏତସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥେ ଏକସେସନଯେନ ଅଯଂ ନିଦ୍ଦେସୋ କତୋ ଯଥା ‘‘ନାମରୂପପଚ୍ଚଯା ସଳାଯତନ’’ନ୍ତି। (ମ। ନି। ୩।୧୨୬; ସଂ। ନି। ୨।୧) ଆସନକିରିଯାପୁବ୍ବକତ୍ତା ୱା ସଯନକିରିଯାଯ ସଯନଗ୍ଗହଣେନେୱ ଆସନମ୍ପି ସଙ୍ଗହିତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

‘‘କୀୱା’’ତି ଅଯଂ ନିପାତୋ। ‘‘କିତ୍ତକ’’ନ୍ତି ଇମସ୍ସ ଅତ୍ଥଂ ବୋଧେତୀତି ଆହ ‘‘କୀୱମହପ୍ଫଲୋତି କିତ୍ତକଂ ମହପ୍ଫଲୋ’’ତି। ସେସପଦେସୁପି ‘‘କୀୱମହାନିସଂସୋ’’ତିଆଦୀସୁ। ରତ୍ତ-ସଦ୍ଦୋ ରତନପରିଯାଯୋତି ଆହ ‘‘ପହୂତରତ୍ତରତନାନନ୍ତି ପହୂତେନ ରତ୍ତସଙ୍ଖାତେନ ରତନେନ ସମନ୍ନାଗତାନ’’ନ୍ତି। ପାଠେଇଯଂ ପନ ‘‘ପହୂତସତ୍ତରତନାନ’’ନ୍ତିପି ପାଠୋ ଦିସ୍ସତି। ଭେରିତଲସଦିସଂ କତ୍ୱାତି ଭେରିତଲଂ ୱିଯ ସମଂ କତ୍ୱା। ତତୋ ଏକଂ ଭାଗଂ ନ ଅଗ୍ଘତୀତି ଯଥାୱୁତ୍ତଂ ଚକ୍କୱତ୍ତିରଜ୍ଜଂ ତତୋ ସୋଳସଭାଗତୋ ଏକଂ ଭାଗଂ ନ ଅଗ୍ଘତି। ତତୋ ବହୁତରଂ ହୋତୀତି ଚକ୍କୱତ୍ତିରଜ୍ଜସିରିତୋ ବହୁତରଂ ହୋତି।

ଚାତୁମହାରାଜୀକାନନ୍ତିଆଦୀସୁ ଚାତୁମହାରାଜିକା ନାମ ସିନେରୁପବ୍ବତସ୍ସ ୱେମଜ୍ଝେ ହୋନ୍ତି, ତେସୁ ବହୂ ପବ୍ବତଟ୍ଠାପି ଆକାସଟ୍ଠାପି, ତେସଂ ପରମ୍ପରା ଚକ୍କୱାଳପବ୍ବତଂ ପତ୍ତା, ଖିଡ୍ଡାପଦୋସିକା, ମନୋପଦୋସିକା, ସୀତୱଲାହକା, ଉଣ୍ହୱଲାହକା, ଚନ୍ଦିମା, ଦେୱପୁତ୍ତୋ, ସୂରିଯୋ, ଦେୱପୁତ୍ତୋତି ଏତେ ସବ୍ବେ ଚାତୁମହାରାଜିକଦେୱଲୋକଟ୍ଠକା ଏୱ। ତେତ୍ତିଂସ ଜନା ତତ୍ଥ ଉପ୍ପନ୍ନାତି ତାୱତିଂସା। ଅପିଚ ତାୱତିଂସାତି ତେସଂ ଦେୱାନଂ ନାମମେୱାତି ୱୁତ୍ତଂ। ତେପି ଅତ୍ଥି ପବ୍ବତଟ୍ଠକା, ଅତ୍ଥି ଆକାସଟ୍ଠକା, ତେସଂ ପରମ୍ପରା ଚକ୍କୱାଳପବ୍ବତଂ ପତ୍ତା, ତଥା ଯାମାଦୀନଂ। ଏକଦେୱଲୋକେପି ହି ଦେୱାନଂ ପରମ୍ପରା ଚକ୍କୱାଳପବ୍ବତଂ ଅପ୍ପତ୍ତା ନାମ ନତ୍ଥି। ତତ୍ଥ ଦିବ୍ବସୁଖଂ ଯାତା ପଯାତା ସମ୍ପତ୍ତାତି ଯାମା। ତୁଟ୍ଠା ପହଟ୍ଠାତି ତୁସିତା। ପକତିପଟିଯତ୍ତାରମ୍ମଣତୋ ଅତିରେକେନ ରମିତୁକାମକାଲେ ଯଥାରୁଚିତେ ଭୋଗେ ନିମ୍ମିନିତ୍ୱା ନିମ୍ମିନିତ୍ୱା ରମନ୍ତୀତି ନିମ୍ମାନରତି। ଚିତ୍ତାଚାରଂ ଞତ୍ୱା ପରେହି ନିମ୍ମିତେସୁ ଭୋଗେସୁ ୱସଂ ୱତ୍ତେନ୍ତୀତି ପରନିମ୍ମିତୱସୱତ୍ତୀ।

ତତ୍ଥ ଚାତୁମହାରାଜିକାନଂ ଦେୱାନଂ ମନୁସ୍ସଗଣନାଯ ନ଱ୁତିୱସ୍ସସତସହସ୍ସାନି ଆଯୁପ୍ପମାଣଂ। ତାୱତିଂସାନଂ ଦେୱାନଂ ତିସ୍ସୋ ଚ ୱସ୍ସକୋଟିଯୋ ସଟ୍ଠି ଚ ୱସ୍ସସତସହସ୍ସାନି। ଯାମାନଂ ଦେୱାନଂ ଚୁଦ୍ଦସ ଚ ୱସ୍ସକୋଟିଯୋ ଚତ୍ତାରି ଚ ୱସ୍ସସତସହସ୍ସାନି। ତୁସିତାନଂ ଦେୱାନଂ ସତ୍ତପଞ୍ଞାସ ଚ

ୱସ୍ସକୋଟିଯୋ ସଟ୍ଠି ଚ ୱସ୍ସସତସହସ୍ସାନି। ନିମ୍ମାନରତୀନଂ ଦେୱାନଂ ଦ୍ୱେ ଚ ୱସ୍ସକୋଟିସତାନି ତିସ୍ସୋ ଚ ୱସ୍ସକୋଟିଯୋ ଚତ୍ତାରି ଚ ୱସ୍ସସତସହସ୍ସାନି। ପରନିମ୍ମିତୱସୱତ୍ତୀନଂ ଦେୱାନଂ ନୱ ଚ ୱସ୍ସକୋଟିସତାନି ଏକୱୀସ କୋଟିଯୋ ଚ ସଟ୍ଠି ଚ ୱସ୍ସସତସହସ୍ସାନି।

ମୁଟ୍ଠିହତ୍ଥପାଦକେତି ପାଦତଲତୋ ଯାୱ ଅଟନିଯା ହେଟ୍ଠିମନ୍ତୋ, ତାୱ ମୁଟ୍ଠିରତନପ୍ପମାଣପାଦକେ। ତଞ୍ଚ ଖୋ ମଜ୍ଝିମସ୍ସ ପୁରିସସ୍ସ ହତ୍ଥେନ, ଯସ୍ମିଦାନି ୱଡ୍ଢକୀହତ୍ଥୋତି ସମଞ୍ଞା। ସୀଲସମାଦାନତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଅଞ୍ଞଂ କିଞ୍ଚି ଅକତ୍ୱା ଧମ୍ମସ୍ସୱନେନ ୱା କମ୍ମଟ୍ଠାନମନସିକାରେନ ୱା ୱୀତିନାମେତବ୍ବନ୍ତି ଆହ ‘‘ତଂ ପନ ଉପୱସନ୍ତେନ…ପେ… ୱିଚାରେତବ୍ବ’’ନ୍ତି।

ୱାଚଂ ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ଉପୋସଥଙ୍ଗାନି ସମାଦାତବ୍ବାନୀତି ‘‘ଇମଞ୍ଚ ରତ୍ତିଂ ଇମଞ୍ଚ ଦିୱସ’’ନ୍ତି କାଲପରିଚ୍ଛେଦଂ କତ୍ୱା ‘‘ଉପୋସଥଙ୍ଗୱସେନ ଅଟ୍ଠ ସିକ୍ଖାପଦାନି ସମାଦିଯାମୀ’’ତି ଏକତୋ କତ୍ୱା ପୁନ ପଚ୍ଚେକଂ ‘‘ପାଣାତିପାତା ୱେରମଣିସିକ୍ଖାପଦଂ ସମାଦିଯାମି…ପେ… ଉଚ୍ଚାସଯନମହାସଯନା ୱେରମଣିସିକ୍ଖାପଦଂ ସମାଦିଯାମୀ’’ତି ଏୱଂ ୱଚୀଭେଦଂ କତ୍ୱା ଯଥାପାଠଇ ସମାଦାତବ୍ବାନି। ପାଠଇଂ ଅଜାନନ୍ତେନ ପନ ଅତ୍ତନୋ ଭାସାଯ ପଚ୍ଚେକଂ ୱା ‘‘ବୁଦ୍ଧପଞ୍ଞତ୍ତଂ ଉପୋସଥଂ ଅଧିଟ୍ଠାମୀ’’ତି ଏକତୋ ଅଧିଟ୍ଠାନୱସେନ ୱା ସମାଦାତବ୍ବାନି, ଅଞ୍ଞଂ ଅଲଭନ୍ତେନ ଅଧିଟ୍ଠାତବ୍ବାନି। ଉପାସକସୀଲଞ୍ହି ଅତ୍ତନା ସମାଦିଯନ୍ତେନପି ସମାଦିନ୍ନଂ ପରସନ୍ତିକେ ସମାଦିଯନ୍ତେନପି, ଏକଜ୍ଝଂ ସମାଦିନ୍ନମ୍ପି ସମାଦିନ୍ନମେୱ ହୋତି ପଚ୍ଚେକଂ ସମାଦିନ୍ନମ୍ପି। ତଂ ପନ ଏକଜ୍ଝଂ ସମାଦିଯତୋ ଏକାଯେୱ ୱିରତି ଏକା ଚେତନା ହୋତି। ସା ପନ ସବ୍ବୱିରତିଚେତନାନଂ କିଚ୍ଚକାରୀତି ତେନପି ସବ୍ବସିକ୍ଖାପଦାନି ସମାଦିନ୍ନାନେୱ। ପଚ୍ଚେକଂ ସମାଦିଯତୋ ପନ ନାନାୱିରତିଚେତନାଯୋ ଯଥାସକଂ କିଚ୍ଚୱସେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି , ସବ୍ବସମାଦାନେ ପନ ୱଚୀଭେଦୋ କାତବ୍ବୋଯେୱ। ପରୂପରୋଧପଟିସଂଯୁତ୍ତା ପରୱିହିଂସାସଂଯୁତ୍ତା।

ନନୁ ଚ ‘‘ମଣି’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତେ ୱେଳୁରିଯମ୍ପି ସଙ୍ଗହିତମେୱ, କିମତ୍ଥଂ ପନ ୱେଳୁରିଯନ୍ତି ଆହ ‘‘ୱେଳୁରିଯନ୍ତି…ପେ… ଦସ୍ସେତୀ’’ତି। ‘‘ମଣି’’ନ୍ତି ୱତ୍ୱାୱ ‘‘ୱେଳୁରିଯ’’ନ୍ତି ଇମିନା ଜାତିମଣିଭାୱଂ ଦସ୍ସେତୀତି ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ଏକୱସ୍ସିକୱେଳୁୱଣ୍ଣନ୍ତି ଜାତିତୋ ଏକୱସ୍ସାତିକ୍କନ୍ତୱେଳୁୱଣ୍ଣଂ। ଲଦ୍ଧକନ୍ତି ସୁନ୍ଦରଂ। ଚନ୍ଦପ୍ପଭା ତାରଗଣାୱ ସବ୍ବେତି ଯଥା ଚନ୍ଦପ୍ପଭାଯ କଲଂ ସବ୍ବେ ତାରାଗଣା ନାନୁଭୱନ୍ତୀତି ଅଯମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋତି ଆହ ‘‘ଚନ୍ଦପ୍ପଭାତି ସାମିଅତ୍ଥେ ପଚ୍ଚତ୍ତ’’ନ୍ତି।

ଉପୋସଥସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ମହାୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

(୮) ୩। ଆନନ୍ଦୱଗ୍ଗୋ

୧। ଛନ୍ନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୭୨। ତତିଯସ୍ସ ପଠମେ ଛନ୍ନପରିବ୍ବାଜକୋତି ନ ନଗ୍ଗପରିବ୍ବାଜକୋ। ବାହିରକସମଯଂ ଲୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ହରନ୍ତୋତି ବାହିରକାନଂ ସମଯଂ ନିସେଧେତ୍ୱା ଆପନ୍ନୋ।

ପଞ୍ଞାଚକ୍ଖୁସ୍ସ ୱିବନ୍ଧନତୋ ଅନ୍ଧଂ କରୋତୀତି ଅନ୍ଧକରଣୋତି ଆହ ‘‘ଯସ୍ସ ରାଗୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ’’ତିଆଦି। ଅଚକ୍ଖୁକରଣୋତି ଅସମତ୍ଥସମାସୋଯଂ ‘‘ଅସୂରିଯପସ୍ସାନି ମୁଖାନୀ’’ତିଆଦୀସୁ ୱିଯାତି ଆହ ‘‘ପଞ୍ଞାଚକ୍ଖୁଂ ନ କରୋତୀତି ଅଚକ୍ଖୁକରଣୋ’’ତି। ପଞ୍ଞାନିରୋଧିକୋତି ଅନୁପ୍ପନ୍ନାଯ ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରାଯ ପଞ୍ଞାଯ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତୁଂ ନ ଦେତି, ଲୋକିଯପଞ୍ଞଂ ପନ ଅଟ୍ଠସମାପତ୍ତିପଞ୍ଚାଭିଞ୍ଞାୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନମ୍ପି ସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ଖିପତୀତି ପଞ୍ଞାନିରୋଧିକୋତି ଏୱମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଅନୁପ୍ପନ୍ନାନୁପ୍ପାଦୌପ୍ପନ୍ନପରିହାନିନିମିତ୍ତତାଯ ହି ପଞ୍ଞଂ ନିରୋଧେତୀତି ପଞ୍ଞାନିରୋଧିକୋ। ୱିହନତି ୱିବାଧତୀତି ୱିଘାତୋ, ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ଆହ ‘‘ଦୁକ୍ଖସଙ୍ଖାତସ୍ସ ୱିଘାତସ୍ସା’’ତି। କିଲେସନିବ୍ବାନନ୍ତି ଇମିନା ଅସଙ୍ଖତନିବ୍ବାନମେୱ ୱଦତି। ଅସଙ୍ଖତଞ୍ହି ନିବ୍ବାନଂ ନାମ, ତଂ ପଚ୍ଚକ୍ଖଂ କାତୁଂ ନ ଦେତୀତି ଅନିବ୍ବାନସଂୱତ୍ତନିକୋ। ଲୋକୁତ୍ତରମିସ୍ସକୋ କଥିତୋ ପୁବ୍ବଭାଗିଯସ୍ସପି ଅରିଯମଗ୍ଗସ୍ସ କଥିତତ୍ତା।

ଛନ୍ନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ଆଜୀୱକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୭୩। ଦୁତିଯେ ନ ଅଞ୍ଞାତୁକାମୋତି ନ ଆଜାନିତୁକାମୋଯେୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ‘‘ପରିଗ୍ଗଣ୍ହନତ୍ଥଂ ପନ ଆଗତୋ’’ତି, ପଞ୍ଞାଯ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ଉପପରିକ୍ଖିତ୍ୱା ଗଣ୍ହନ୍ତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। କାରଣାପଦେସୋତି କାରଣନିଦ୍ଦେସୋ। ସେସମେତ୍ଥ ଉତ୍ତାନମେୱ।

ଆଜୀୱକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। ମହାନାମସକ୍କସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୭୪। ତତିଯେ ଗିଲାନସ୍ସ ଭାୱୋ ଗେଲଞ୍ଞନ୍ତି ଆହ ‘‘ଗିଲାନଭାୱତୋ’’ତି। ଦୀପେତୀତି ଦେସନାକ୍କମେନେୱ ପଞ୍ଞାପେତି। ପଠମଞ୍ହି ସେଖସୀଲସମାଧିପଞ୍ଞାଯୋ ୱତ୍ୱା ପଚ୍ଛା ଅସେଖସୀଲାଦୀନି ୱଦନ୍ତୋ ଇମମତ୍ଥଂ ଦୀପେତି।

ମହାନାମସକ୍କସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪। ନିଗଣ୍ଠସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୭୫। ଚତୁତ୍ଥେ ହଂସୱଟ୍ଟକଚ୍ଛନ୍ନେନାତି ହଂସୱଟ୍ଟକପରିଚ୍ଛନ୍ନେନ, ହଂସମଣ୍ଡଲାକାରେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ନତ୍ଥି ଏତସ୍ସ ପରିସେସନ୍ତି ଅପରିସେସଂ। ତେନାହ ‘‘ଅପ୍ପମତ୍ତକମ୍ପି ଅସେସେତ୍ୱା’’ତି। ଅପରିସେସଧମ୍ମଜାନନତୋ ୱା ଅପରିସେସସଙ୍ଖାତଂ ଞାଣଦସ୍ସନଂ ପଟିଜାନାତୀତି ଏୱମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ସତତନ୍ତି ନିଚ୍ଚଂ। ସମିତନ୍ତି ତସ୍ସେୱ ୱେୱଚନନ୍ତି ଆହ ‘‘ସତତଂ ସମିତନ୍ତି ସବ୍ବକାଲଂ ନିରନ୍ତର’’ନ୍ତି। ଅଥ ୱା ନିଚ୍ଚଟ୍ଠେନ ସତତ-ସଦ୍ଦେନ ଅଭିଣ୍ହପ୍ପୱତ୍ତି ଜୋତିତା ସିଯାତି ‘‘ସମିତ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତେନ ନିରନ୍ତରପ୍ପୱତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେତୀତି ଆହ ‘‘ସବ୍ବକାଲଂ ନିରନ୍ତର’’ନ୍ତି।

ୱିସୁଦ୍ଧିସମ୍ପାପନତ୍ଥାଯାତି ରାଗାଦୀହି ମଲେହି ଅଭିଜ୍ଝାୱିସମଲୋଭାଦୀହି ଚ ଉପକ୍କିଲିଟ୍ଠଚିତ୍ତାନଂ ସତ୍ତାନଂ ୱିସୁଦ୍ଧିପାପନତ୍ଥାଯ। ସମତିକ୍କମନତ୍ଥାଯାତି ସୋକସ୍ସ ଚ ପରିଦେୱସ୍ସ ଚ ପହାନତ୍ଥାଯ। ଅତ୍ଥଂ ଗମନତ୍ଥାଯାତି କାଯିକଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଚ ଚେତସିକଦୋମନସ୍ସସ୍ସ ଚାତି ଇମେସଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଅତ୍ଥଙ୍ଗମନାଯ, ନିରୋଧାଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ଞାଯତି ନିଚ୍ଛଯେନ କମତି ନିବ୍ବାନଂ। ତଂ ୱା ଞାଯତି ପଟିୱିଜ୍ଝତି ଏତେନାତି ଞାଯୋ, ଅରିଯମଗ୍ଗୋତି ଆହ ‘‘ମଗ୍ଗସ୍ସ ଅଧିଗମନତ୍ଥାଯା’’ତି। ଅପଚ୍ଚଯନିବ୍ବାନସ୍ସ ସଚ୍ଛିକରଣତ୍ଥାଯାତି ପଚ୍ଚଯରହିତତ୍ତା ଅପଚ୍ଚଯସ୍ସ ଅସଙ୍ଖତସ୍ସ ତଣ୍ହାୱାନୱିରହିତତ୍ତା ନିବ୍ବାନନ୍ତି ଲଦ୍ଧନାମସ୍ସ ଅମତସ୍ସ ସଚ୍ଛିକିରିଯାଯ, ଅତ୍ତପଚ୍ଚକ୍ଖତାଯାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଫୁସିତ୍ୱା ଫୁସିତ୍ୱାତି ପତ୍ୱା ପତ୍ୱା। ସେସମେତ୍ଥ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟମେୱ।

ନିଗଣ୍ଠସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫। ନିୱେସକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୭୬। ପଞ୍ଚମେ କିଞ୍ଚକରଣୀଯେସୁ ସହଭାୱଟ୍ଠେନ ଅମା ହୋନ୍ତୀତି ଅମଚ୍ଚା। ‘‘ଅଯଂ ଅଚ୍ଛଭିକୋ’’ତି ଏୱଂ ଜାନନ୍ତି, ଞାଯନ୍ତି ୱାତି ଞାତୀ। ସସ୍ସୁସସୁରପକ୍ଖିକାତି ସସ୍ସୁସସୁରା ଚ ତପ୍ପକ୍ଖିକୋ ଚ ସସ୍ସୁସସୁରପକ୍ଖିକା। ଲୋହିତେନ ସମ୍ବନ୍ଧାତି ସାଲୋହିତା। ପିତୁପକ୍ଖିକା ୱା ଞାତୀ, ମାତୁପକ୍ଖିକା ସାଲୋହିତା। ମାତୁପିତୁପକ୍ଖିକା ୱା ଞାତୀ, ସସ୍ସୁସସୁରପକ୍ଖିକା ସାଲୋହିତା। ଅୱେଚ୍ଚ ରତନସ୍ସ ଗୁଣେ ଯାଥାୱତୋ ଞତ୍ୱା ପସାଦୋ ଅୱେଚ୍ଚପ୍ପସାଦୋ। ସୋ ପନ ଯସ୍ମା ମଗ୍ଗେନାଗତତ୍ତା କେନଚି ଅକମ୍ପନୀଯୋ ଚ ଅପ୍ପଧଂସିଯୋ ଚ ହୋତି, ତସ୍ମା ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଅଚଲପ୍ପସାଦୋ’’ତି। ଭାୱଞ୍ଞଥତ୍ତନ୍ତି ସଭାୱସ୍ସ ଅଞ୍ଞଥତ୍ତଂ।

ୱୀସତିଯା କୋଟ୍ଠାସେସୂତି କେସାଦିମତ୍ଥଲୁଙ୍ଗପରିଯନ୍ତେସୁ। ଦ୍ୱାଦସସୁ କୋଟ୍ଠାସେସୂତି ପିତ୍ତାଦିମୁତ୍ତପରିଯନ୍ତେସୁ। ଚତୂସୁ କୋଟ୍ଠାସେସୂତି ‘‘ଯେନ ଚ ସନ୍ତପ୍ପତି, ଯେନ ଚ ଜୀରୀଯତି, ଯେନ ଚ ପରିଦଯ୍ହତି, ଯେନ ଚ ଅସିତପୀତଖାଯିତସାଯିତଂ ସମ୍ମା ପରିଣାମଂ ଗଚ୍ଛତୀ’’ତି (ମ। ନି। ୧।୩୦୪) ଏୱଂ ୱୁତ୍ତେସୁ ଚତୂସୁ କୋଟ୍ଠାସେସୁ। ଛସୁ କୋଟ୍ଠାସେସୂତି ‘‘ଉଦ୍ଧଙ୍ଗମା ୱାତା, ଅଧୋଗମା ୱାତା, କୁଚ୍ଛିସଯା ୱାତା, କୋଟ୍ଠସଯା ୱାତା, ଅଙ୍ଗମଙ୍ଗାନୁସାରିନୋ ୱାତା, ଅସ୍ସାସୋ ପସ୍ସାସୋ’’ତି (ମ। ନି। ୨।୩୦୫) ଏୱଂ ୱୁତ୍ତେସୁ ଛସୁ କୋଟ୍ଠାସେସୁ। ୱିକ୍ଖମ୍ଭନଂ ସେସଭୂତଉପାଦାନଂ, ‘‘ଉପକାରଅଂ’’ନ୍ତି ଏକେ। ସେସଂ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟମେୱ।

ନିୱେସକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୬-୭। ପଠମଭୱସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୭୭-୭୮। ଛଟ୍ଠେ ଅଭିସଙ୍ଖାରୱିଞ୍ଞାଣନ୍ତି କମ୍ମସହଜାତଂ ୱିଞ୍ଞାଣଂ। ସେସମେତ୍ଥ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟମେୱ। ସତ୍ତମେ ନତ୍ଥି ୱତ୍ତବ୍ବଂ।

ପଠମଭୱସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୮। ସୀଲବ୍ବତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୭୯। ଅଟ୍ଠମେ ଦୁକ୍କରକାରିକାନୁଯୋଗୋତି ଦୁକ୍କରକିରିଯାଯ ଅନୁଯୋଗୋ। ଉପଟ୍ଠାନେନ ସାରନ୍ତି ଉପଟ୍ଠାନାକାରେନ ସାରଂ। ‘‘ଇଦଂ ୱର’’ନ୍ତିଆଦିନା ଉପଟ୍ଠାନାକାରଂ ୱିଭାୱେତି। ଏତ୍ଥାତି ଏତସ୍ମିଂ ସତ୍ଥାରା ପୁଚ୍ଛିତେ ପଞ୍ହେ।

ସୀଲବ୍ବତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯। ଗନ୍ଧଜାତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୮୦। ନୱମେ ମୂଲେ, ମୂଲସ୍ସ ୱା ଗନ୍ଧୋ ମୂଲଗନ୍ଧୋତି ଆହ ‘‘ମୂଲୱତ୍ଥୁକୋ ଗନ୍ଧୋ’’ତି। ମୂଲଂ ୱତ୍ଥୁ ଏତସ୍ସାତି ମୂଲୱତ୍ଥୁକୋ। ଇଦାନି ମୂଲଂ ଗନ୍ଧଯୋଗତୋ ଗନ୍ଧୋତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଗନ୍ଧସମ୍ପନ୍ନଂ ୱା ମୂଲମେୱ ମୂଲଗନ୍ଧୋ’’ତି ଆହ। ପଚ୍ଛିମୋଯେୱେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୱିକପ୍ପୋ ଯୁତ୍ତତରୋତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ତସ୍ସ ହି ଗନ୍ଧୋ’’ତିଆଦିମାହ। ୱସ୍ସିକପୁପ୍ଫାଦୀନନ୍ତି ସୁମନପୁପ୍ଫାଦୀନଂ।

ଗନ୍ଧଜାତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦। ଚୂଳନିକାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୮୧। ଦସମେ ଅରୁଣୱତିସୁତ୍ତନ୍ତଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିଯନ୍ତି ‘‘ଭୂତପୁବ୍ବଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ରାଜା ଅହୋସି ଅରୁଣୱା ନାମ। ରଞ୍ଞୋ ଖୋ ପନ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅରୁଣୱତୋ ଅରୁଣୱତୀ ନାମ ରାଜଧାନୀ ଅହୋସି। ଅରୁଣୱତିଂ ଖୋ ପନ, ଭିକ୍ଖୱେ, ରାଜଧାନିଂ ସିଖୀ ଭଗୱା ଅରହଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ଉପନିସ୍ସାଯ ୱିହାସି। ସିଖିସ୍ସ ଖୋ ପନ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଭଗୱତୋ ଅରହତୋ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଅଭିଭୂସମ୍ଭୱଂ ନାମ ସାୱକଯୁଗଂ ଅହୋସି ଅଗ୍ଗଂ ଭଦ୍ଦଯୁଗଂ। ଅଥ ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ,

ସିଖୀ ଭଗଵା ଅରହଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ଅଭିଭୁଂ ଭିକ୍ଖୁଂ ଆମନ୍ତେସୀ’’ତିଆଦିନା ବ୍ରହ୍ମସଂଯୁତ୍ତେ (ସଂ। ନି। ୧।୧୮୫) ଆଗତସ୍ସ ଅରୁଣଵତିସୁତ୍ତନ୍ତସ୍ସ ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିୟଂ। ଅତିପ୍ପଗୋତି ଅତିଵିୟ ପଗୋ, ଅତିଵିୟ ପାତୋତି ଅତ୍ଥୋ, ନ ତାଵ କୁଲେସୁ ଭତ୍ତଂ ନିଟ୍ଠାତୀତି ଵୁତ୍ତଂ ହୋତି।

ଉଜ୍ଝାୟନ୍ତୀତି ଅଵଜ୍ଝାୟନ୍ତି, ହେଟ୍ଠା କତ୍ଵା ଚିନ୍ତେନ୍ତି, ଲାମକତୋ ଚିନ୍ତେନ୍ତି। ଅନେକଵିହିତଂ ଇଦ୍ଧିଵିକୁବ୍ବନଂ କତ୍ଵାତି ‘‘ପକତିଵଣ୍ଣଂ ଵିଜହିତ୍ଵା ନାଗଵଣ୍ଣଂ ଵା ଦସ୍ସେତି, ସୁପଣ୍ଣଵଣ୍ଣଂ ଵା ଦସ୍ସେତୀ’’ତିଆଦିନା (ପଟି। ମ। ୩।୧୩) ନୟେନ ଆଗତଂ ଅନେକପ୍ପକାରଂ ଇଦ୍ଧିଵିକୁବ୍ବନଂ କତ୍ଵା। ସହସ୍ସିଲୋକଧାତୁନ୍ତି ଚକ୍କଵାଳସହସ୍ସଂ। ଗାଥାଦ୍ଵୟଂ ଅଭାସୀତି ଥେରୋ କିର ‘‘କଥଂ ଦେସିତା ଖୋ ଧମ୍ମଦେସନା ସବ୍ବେସଂ ପିୟା ମନାପା’’ତି ଚିନ୍ତେତ୍ଵା ‘‘ସବ୍ବେପି ପାସଣ୍ଡା ସବ୍ବେ ଦେଵମନୁସ୍ସା ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତନୋ ସମୟେ ପୁରିସକାରଂ ଵଣ୍ଣୟନ୍ତି, ଵୀରିୟସ୍ସ ଅଵଣ୍ଣଵାଦୀ ନାମ ନତ୍ଥି, ଵୀରିୟପ୍ପଟିସଂଯୁତ୍ତଂ କତ୍ଵା ଦେସେସ୍ସାମି। ଏଵମେସ୍ସ ଧମ୍ମଦେସନା ସବ୍ବେସଂ ପିୟା ଭଵିସ୍ସତି ମନାପା’’ତି ଞତ୍ଵା ତୀସୁ ପିଟକେସୁ ଵିଚିନିତ୍ଵା ‘‘ଆରମ୍ଭଥ ନିକ୍କମଥା’’ତି (ସଂ। ନି। ୧।୧୮୬) ଇଦଂ ଗାଥାଦ୍ଵୟଂ ଅଭାସି।

କିଂ ଆଲୋକୋ ଅୟନ୍ତି କସ୍ସ ନୁ ଖୋ ଅୟଂ ଆଲୋକୋତି। ଵିଚିନନ୍ତାନନ୍ତି ଚିନ୍ତେନ୍ତାନଂ। ସବ୍ବେତି ଲୋକଧାତୁୟଂ ସବ୍ବେ ଦେଵା ଚ ମନୁସ୍ସା ଚ। ଓସଟାୟ ପରିସାୟାତି ଧମ୍ମସ୍ସଵନତ୍ଥଂ ସମୋସଟାୟ ପରିମିତପରିଚ୍ଛିନ୍ନାୟ ପରିସାୟ। ଅତ୍ଥୋପି ନେସଂ ପାକଟୋ ଅହୋସୀତି ନ କେଵଲଂ ତେ ସଦ୍ଦମେଵ ଅସ୍ସୋସୁଂ, ଅଥ ଖୋ ଅତ୍ଥୋପି ତେସଂ ପକତିସଵନୂପଚାରେ ଵିୟ ପାକଟୋ ଅହୋସି। ତେନ ସହସ୍ସଂ ଲୋକଧାତୁଂ ଵିଞ୍ଞାପେତୀତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ।

ପରିହରନ୍ତୀତି ସିନେରୁଂ ଦକ୍ଖିଣତୋ କତ୍ଵା ପରିଵତ୍ତେନ୍ତି। ଵିରୋଚମାନାତି ଅତ୍ତନୋ ଜୁତିୟା ଦିବ୍ବମାନା, ସୋଭମାନା ଵା। ତାଵ ସହସ୍ସଧା ଲୋକୋତି ୟତ୍ତକୋ ଚନ୍ଦିମସୂରିୟେହି ଓଭାସିୟମାନୋ ଲୋକଧାତୁସଙ୍ଖାତୋ ଏକେକୋ ଲୋକୋ, ତତ୍ତକେନ ପମାଣେନ ସହସ୍ସଧା ଲୋକୋ, ଇମିନା ଚକ୍କଵାଳେନ ସଦ୍ଧିଂ ଚକ୍କଵାଳସହସ୍ସନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। କସ୍ମା ପନେସା ଆନୀତାତି ଏସା ଚୂଳନିକା ଲୋକଧାତୁ କସ୍ମା ଭଗଵତା ଆନୀତା, ଦେସିତାତି ଅତ୍ଥୋ। ମଜ୍ଝିମିକାୟ ଲୋକଧାତୁୟା ପରିଚ୍ଛେଦଦସ୍ସନତ୍ଥନ୍ତି ଦ୍ଵିସହସ୍ସିଲୋକଧାତୁୟା ପରିମାଣଦସ୍ସନତ୍ଥଂ।

ସହସ୍ସିଲୋକଧାତୁୟା ସହସ୍ସୀ ଦ୍ଵିସହସ୍ସିଲୋକଧାତୁ, ସା ଚକ୍କଵାଳଗଣନାୟ ଦସସତସହସ୍ସଚକ୍କଵାଳପରିମାଣା। ତେନାହ ‘‘ସହସ୍ସଚକ୍କଵାଳାନି ସହସ୍ସଭାଗେନ ଗଣେତ୍ଵା’’ତିଆଦି। କମ୍ପନଦେଵତୂପସଙ୍କମନାଦିନା ଜାତଚକ୍କଵାଳେନ ସହ ୟୋଗକ୍ଖେମଂ ଠାନଂ ଜାତିକ୍ଖେତ୍ତଂ। ତତ୍ତକାୟ ଏଵ ଜାତିକ୍ଖେତ୍ତଭାଵୋ ଧମ୍ମତାଵସେନେଵ ଵେଦିତବ୍ବୋ, ‘‘ପରିଗ୍ଗହଵସେନା’’ତି କେଚି। ସବ୍ବେସମ୍ପି ବୁଦ୍ଧାନଂ ଏଵଂ ଜାତିକ୍ଖେତ୍ତଂ ତନ୍ନିଵାସୀନଂୟେଵ ଚ ଦେଵତାନଂ ଧମ୍ମାଭିସମୟୋତି ଵଦନ୍ତି। ପଟିସନ୍ଧିଗ୍ଗହଣାଦୀନଂ ସତ୍ତନ୍ନଂୟେଵ ଗହଣଂ ନିଦସ୍ସନମତ୍ତଂ ମହାଭିନୀହାରାଦିକାଲେପି ତସ୍ସ ପକମ୍ପନସ୍ସ ଲବ୍ଭନତୋ।

ସହସ୍ସଂ ସହସ୍ସଧା କତ୍ଵା ଗଣିତଂ ମଜ୍ଝିମିକନ୍ତିଆଦିନା ମଜ୍ଝିମିକାୟ ଲୋକଧାତୁୟା ସହସ୍ସଂ ତିସହସ୍ସିଲୋକଧାତୁ, ସାୟେଵ ଚ ମହାସହସ୍ସିଲୋକଧାତୂତି ଦସ୍ସେତି। ସରସେନେଵ ଆଣାପଵତ୍ତନଂ ଆଣାକ୍ଖେତ୍ତଂ, ୟଂ ଏକଜ୍ଝଂ ସଂଵଟ୍ଟତି ଵିଵଟ୍ଟତି ଚ। ଆଣା ଫରତୀତି ତନ୍ନିଵାସିଦେଵତାନଂ ସିରସା ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନେନ ଵତ୍ତତି, ତଞ୍ଚ ଖୋ କେଵଲଂ ବୁଦ୍ଧାନୁଭାଵେନେଵ, ଅଧିପ୍ପାୟଵସେନ ଚ ପନ ‘‘ୟାଵତା ପନ ଆକଙ୍ଖେୟ୍ୟା’’ତି (ଅ। ନି। ୩।୮୧) ଵଚନତୋ ବୁଦ୍ଧାନଂ ଅଵିସୟୋ ନାମ ନତ୍ଥି, ଵିସୟକ୍ଖେତ୍ତସ୍ସ ପମାଣପରିଚ୍ଛେଦୋ ନାମ ନତ୍ଥି। ଵିସମୋତି ସୂରିୟୁଗ୍ଗମନାଦୀନଂ ଵିସମଭାଵତୋ ଵିସମୋ। ତେନେଵାହ ‘‘ଏକସ୍ମିଂ ଠାନେ ସୂରିୟୋ ଉଗ୍ଗତୋ ହୋତୀ’’ତିଆଦି। ସେସମେତ୍ଥ ସୁଵିଞ୍ଞେୟ୍ୟମେଵ।

ଚୂଳନିକାସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଆନନ୍ଦଵଗ୍ଗଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

(୯) ୪। ସମଣୱଗ୍ଗୋ

୧-୫। ସମଣସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୮୨-୮୬। ଚତୁତ୍ଥସ୍ସ ପଠମେ ସମ୍ମା ଆଦାନଂ ଗହଣଂ ସମାଦାନନ୍ତି ଆହ ‘‘ସମାଦାନଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଗହଣ’’ନ୍ତି। ଅଧିକଂ ୱିସିଟ୍ଠଂ ସୀଲନ୍ତି ଅଧିସୀଲଂ। ଲୋକିଯସୀଲସ୍ସ ଅଧିସୀଲଭାୱୋ ପରିଯାଯେନାତି ନିପ୍ପରିଯାଯମେୱ ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅପିଚ ସବ୍ବମ୍ପି ଲୋକିଯସୀଲ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ସିକ୍ଖିତବ୍ବତୋତି ଆସେୱିତବ୍ବତୋ। ପଞ୍ଚପି ଦସପି ୱା ସୀଲାନି ସୀଲଂ ନାମ, ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରୋ ଅଧିସୀଲଂ ନାମ ଅନୱସେସକାଯିକଚେତସିକସଂୱରଭାୱତୋ ମଗ୍ଗସୀଲସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଭାୱତୋ ଚ। ଅଟ୍ଠ ସମାପତ୍ତିଯୋ ଚିତ୍ତଂ, ୱିପସ୍ସନାପାଦକଜ୍ଝାନଂ ଅଧିଚିତ୍ତଂ ମଗ୍ଗସମାଧିସ୍ସ ଅଧିଟ୍ଠାନଭାୱତୋ। କମ୍ମସ୍ସକତଞ୍ଞାଣଂ ପଞ୍ଞା, ୱିପସ୍ସନା ଅଧିପଞ୍ଞା ମଗ୍ଗପଞ୍ଞାଯ ଅଧିଟ୍ଠାନଭାୱତୋ। ଅପିଚ ନିବ୍ବାନଂ ପତ୍ଥଯନ୍ତେନ ସମାଦିନ୍ନଂ ପଞ୍ଚସୀଲଂ ଦସସୀଲମ୍ପି ଅଧିସୀଲମେୱ ନିବ୍ବାନାଧିଗମସ୍ସ ପଚ୍ଚଯଭାୱତୋ। ନିବ୍ବାନଂ ପତ୍ଥଯନ୍ତେନ ସମାପନ୍ନା ଅଟ୍ଠ ସମାପତ୍ତିଯୋପି ଅଧିଚିତ୍ତମେୱ।

‘‘କଲ୍ୟାଣକାରୀ କଲ୍ୟାଣଂ, ପାପକାରୀ ଚ ପାପକଂ;

ଅନୁଭୋତି ଦ୍ୱଯମେତଂ, ଅନୁବନ୍ଧଞ୍ହି କାରଣ’’ନ୍ତି। –

ଏୱଂ ଅତୀତେ ଅନାଗତେ ଚ ୱଟ୍ଟମୂଲକଦୁକ୍ଖସଲ୍ଲକ୍ଖଣୱସେନ ସଂୱେଗୱତ୍ଥୁତାଯ ୱିମୁତ୍ତିଆକଙ୍ଖାଯ ପଚ୍ଚଯଭୂତା କମ୍ମସ୍ସକତପଞ୍ଞାପି ଅଧିପଞ୍ଞାତି ୱଦନ୍ତି। ଦୁତିଯତତିଯଚତୁତ୍ଥପଞ୍ଚମାନି ଉତ୍ତାନତ୍ଥାନେୱ।

ସମଣସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୬। ପଠମସିକ୍ଖାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୮୭। ଛଟ୍ଠେ ସମତ୍ତକାରୀତି ଅନୂନେନ ପରିପୂରେନ ଆକାରେନ ସମନ୍ନାଗତୋ। ସିକ୍ଖାପଦାନଂ ଖୁଦ୍ଦାନୁଖୁଦ୍ଦକତ୍ତଂ ଅପେକ୍ଖାସିଦ୍ଧନ୍ତି ଆହ ‘‘ତତ୍ରାପି ସଙ୍ଘାଦିସେସଂ ଖୁଦ୍ଦକ’’ନ୍ତିଆଦି। ଅଙ୍ଗୁତ୍ତରମହାନିକାଯୱଳଞ୍ଜନକଆଚରିଯାତି ଅଙ୍ଗୁତ୍ତରନିକାଯଂ ପରିହରନ୍ତା ଆଚରିଯା, ଅଙ୍ଗୁତ୍ତରଭାଣକାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଲୋକୱଜ୍ଜଂ ନାପଜ୍ଜତି ଲୋକୱଜ୍ଜସିକ୍ଖାପଦାନଂ ୱୀତିକ୍କମସାଧକସ୍ସ କିଲେସଗହନସ୍ସ ସବ୍ବସୋ ପହୀନତ୍ତା। ପଣ୍ଣତ୍ତିୱଜ୍ଜମେୱ ଆପଜ୍ଜତି ପଣ୍ଣତ୍ତିୱୀତିକ୍କମଂ ୱା ଅଜାନତୋପି ଆପତ୍ତିସମ୍ଭୱତୋ। ଚିତ୍ତେନ ଆପଜ୍ଜନ୍ତୋ ରୂପିଯପ୍ପଟିଗ୍ଗହଣଂ ଆପଜ୍ଜତୀତି ଉପନିକ୍ଖିତ୍ତସାଦିଯେନ ଆପଜ୍ଜତି।

ବ୍ରହ୍ମଚରିଯସ୍ସ ଆଦିଭୂତାନି ଆଦିବ୍ରହ୍ମଚରିଯାନି, ତାନି ଏୱ ଆଦିବ୍ରହ୍ମଚରିଯକାନି ଯଥା ‘‘ୱିନଯୋ ଏୱ ୱେନଯିକୋ’’ତି ଆହ ‘‘ମଗ୍ଗବ୍ରହ୍ମଚରିଯସ୍ସା’’ତିଆଦି। ଚତ୍ତାରି ମହାସୀଲସିକ୍ଖାପଦାନୀତି ଚତ୍ତାରି ପାରାଜିକାନି ସନ୍ଧାଯ ୱଦତି। ପଟିପକ୍ଖଧମ୍ମାନଂ ଅନୱସେସତୋ ସୱନତୋ ପଗ୍ଘରଣତୋ ସୋତୋ, ଅରିଯମଗ୍ଗୋତି ଆହ ‘‘ସୋତସଙ୍ଖାତେନ ମଗ୍ଗେନା’’ତି। ୱିନିପାତେତି ୱିରୂପଂ ସଦୁକ୍ଖଂ ସୌପାଯାସଂ ନିପାତେତୀତି ୱିନିପାତୋ, ଅପାଯଦୁକ୍ଖେ ଖିପନକୋ। ଧମ୍ମୋତି ସଭାୱୋ। ନାସ୍ସ ୱିନିପାତୋ ଧମ୍ମୋତି ଅୱିନିପାତଧମ୍ମୋ, ନ ଅତ୍ତାନଂ ଅପାଯେସୁ ୱିନିପାତନସଭାୱୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। କସ୍ମା? ଯେ ଧମ୍ମା ଅପାଯଗମନୀଯା, ତେସଂ ପହୀନତ୍ତା। ତେନାହ ‘‘ଅୱିନିପାତଧମ୍ମୋତି ଚତୂସୁ ଅପାଯେସୁ ଅପତନସଭାୱୋ’’ତି। ତତ୍ଥ ଅପତନସଭାୱୋତି ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜନସଭାୱୋ। ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗନିଯାମେନନିଯତୋତି ଉପରିମଗ୍ଗାଧିଗମସ୍ସ ଅୱସ୍ସଂଭାୱୀଭାୱତୋ ନିଯତୋ। ତେନେୱାହ ‘‘ସମ୍ବୋଧିପରାଯଣୋ’’ତି। ହେଟ୍ଠିମନ୍ତତୋ ସତ୍ତମଭୱତୋ ଉପରି ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜନଧମ୍ମତାଯ ୱା ନିଯତୋ। ସମ୍ବୁଜ୍ଝତୀତି ସମ୍ବୋଧି, ଅରିଯମଗ୍ଗୋ। ସୋ ପନ ପଠମମଗ୍ଗସ୍ସ ଅଧିଗତତ୍ତା ଅୱସିଟ୍ଠୋ ଚ ଅଧିଗନ୍ତବ୍ବଭାୱେନ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବୋତି ଉପରିମଗ୍ଗତ୍ତଯସଙ୍ଖାତା ସମ୍ବୋଧି ପରଂ ଅଯନଂ ପରା ଗତି ଅସ୍ସାତି ସମ୍ବୋଧିପରାଯଣୋ। ତେନାହ ‘‘ଉପରିମଗ୍ଗତ୍ତଯସମ୍ବୋଧିପରାଯଣୋ’’ତି।

ତନୁଭାୱାତି ପରିଯୁଟ୍ଠାନମନ୍ଦତାଯ ଚ କଦାଚି କରହଚି ଉପ୍ପତ୍ତିଯା ଚ ତନୁଭାୱେନ। ତନୁତ୍ତଞ୍ହି ଦ୍ୱୀହି କାରଣେହି ୱେଦିତବ୍ବଂ ଅଧିଚ୍ଚୁପ୍ପତ୍ତିଯା ଚ ପରିଯୁଟ୍ଠାନମନ୍ଦତାଯ ଚ। ସକଦାଗାମିସ୍ସ ହି ୱଟ୍ଟାନୁସାରିମହାଜନସ୍ସ ୱିଯ କିଲେସା ଅଭିଣ୍ହଂ ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, କଦାଚି କରହଚି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି ୱିରଳଆକାରା ହୁତ୍ୱା ୱିରଳୱାପିତେ ଖେତ୍ତେ ଅଙ୍କୁରା ୱିଯ। ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନାପି ଚ ୱଟ୍ଟାନୁସାରିମହାଜନସ୍ସେୱ ମଦ୍ଦନ୍ତା ଫରନ୍ତା ଛାଦେନ୍ତା ଅନ୍ଧକାରଂ କରୋନ୍ତା ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ମନ୍ଦମନ୍ଦା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି ତନୁକାକାରା ହୁତ୍ୱା ଅବ୍ଭପଟଲମିୱ ମକ୍ଖିକାପତ୍ତମିୱ ଚ। ତତ୍ଥ କେଚି ଥେରା ଭଣନ୍ତି ‘‘ସକଦାଗାମିସ୍ସ କିଲେସା କିଞ୍ଚାପି

ଚିରେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ବହଲାୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ତଥା ହିସ୍ସ ପୁତ୍ତା ଚ ଧୀତରୋ ଚ ଦିସ୍ସନ୍ତୀ’’ତି। ଏତଂ ପନ ଅପ୍ପମାଣଂ। ପୁତ୍ତଧୀତରୋ ହି ଅଙ୍ଗପଚ୍ଚଙ୍ଗପରାମସନମତ୍ତେନପି ହୋନ୍ତୀତି। ଦ୍ୱୀହିଯେୱ କାରଣେହିସ୍ସ କିଲେସାନଂ ତନୁତ୍ତଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ ଅଧିକୁପ୍ପତ୍ତିଯା ଚ ପରିଯୁଟ୍ଠାନମନ୍ଦତାଯ ଚାତି।

ହେଟ୍ଠାଭାଗିଯାନନ୍ତି ଏତ୍ଥ ହେଟ୍ଠାତି ମହଗ୍ଗତଭୂମିତୋ ହେଟ୍ଠା, କାମଭୂମିଯନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତେସଂ ପଚ୍ଚଯଭାୱେନ ହେଟ୍ଠାଭାଗସ୍ସ ହିତାତି ହେଟ୍ଠାଭାଗିଯା, ତେସଂ ହେଟ୍ଠାଭାଗିଯାନଂ, ହେଟ୍ଠାଭାଗସ୍ସ କାମଭୱସ୍ସ ପଚ୍ଚଯଭାୱେନ ଗହିତାନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ସଂଯୋଜେନ୍ତି ବନ୍ଧନ୍ତି ଖନ୍ଧଗତିଭୱାଦୀହି ଖନ୍ଧଗତିଭୱାଦଯୋ, କମ୍ମଂ ୱା ଫଲେନାତି ସଂଯୋଜନାନୀତି ଆହ ‘‘ସଂଯୋଜନାନନ୍ତି ବନ୍ଧନାନ’’ନ୍ତି। ଅସମୁଚ୍ଛିନ୍ନରାଗାଦିକସ୍ସ ହି ଏତରହି ଖନ୍ଧାଦୀନଂ ଆଯତିଂ ଖନ୍ଧାଦୀହି ସମ୍ବନ୍ଧୋ, ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନରାଗାଦିକସ୍ସ ପନ ତଂ ନତ୍ଥି, କତାନମ୍ପି କମ୍ମାନଂ ଅସମତ୍ଥଭାୱାପତ୍ତିତୋ ରାଗାଦୀନଂ ଅନ୍ୱଯତୋ ବ୍ଯତିରେକତୋ ଚ ସଂଯୋଜନଟ୍ଠୋ ସିଦ୍ଧୋ। ପରିକ୍ଖଯେନାତି ସମୁଚ୍ଛେଦେନ।

ଓପପାତିକୋତି ଉପପାତିକଯୋନିକୋ ଉପପତନେ ସାଧୁକାରୀ। ସେସଯୋନିପଟିକ୍ଖେପୱଚନମେତଂ। ତେନ ଗବ୍ଭୱାସଦୁକ୍ଖାଭାୱମାହ। ତତ୍ଥ ପରିନିବ୍ବାଯୀତି ଇମିନା ସେସଦୁକ୍ଖାଭାୱଂ। ତତ୍ଥ ପରିନିବ୍ବାଯିତା ଚସ୍ସ କାମଲୋକେ ଖନ୍ଧବୀଜସ୍ସ ଅପୁନାଗମନୱସେନେୱାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅନାୱତ୍ତିଧମ୍ମୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଉପରିଯେୱାତି ବ୍ରହ୍ମଲୋକେଯେୱ। ଅନାୱତ୍ତିଧମ୍ମୋତି ତତୋ ବ୍ରହ୍ମଲୋକା ପୁନପ୍ପୁନଂ ପଟିସନ୍ଧିୱସେନ ନ ଆୱତ୍ତନଧମ୍ମୋ। ତେନାହ ‘‘ଯୋନିଗତିୱସେନ ଅନାଗମନଧମ୍ମୋ’’ତି।

ପଦେସଂପଦେସକାରୀ ଆରାଧେତୀତି ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧାଦୀନଂ ପାରିପୂରିଯା ଏକଦେସଭୂତଂ ହେଟ୍ଠିମମଗ୍ଗତ୍ତଯଂ ପଦେସୋ, ତଂ କରୋନ୍ତୋ ପଦେସଂ ଏକଦେସଭୂତଂ ହେଟ୍ଠିମଂ ଫଲତ୍ତଯମେୱ ଆରାଧେତି, ନିପ୍ଫାଦେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ‘‘ପଦେସକାରୀ ପୁଗ୍ଗଲୋ ନାମ ସୋତାପନ୍ନୋ’’ତିଆଦି। ପରିପୂରଂ ପରିପୂରକାରୀତି ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧାଦୀହି ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିଯାଦୀହି ଚ ପରିତୋ ପୂରଣେନ ପରିପୂରସଙ୍ଖାତଂ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗଂ କରୋନ୍ତୋ ନିବ୍ବତ୍ତେନ୍ତୋ ପରିପୂରଂ ଅରହତ୍ତଫଲଂ ଆରାଧେତି, ନିପ୍ଫାଦେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ‘‘ପରିପୂରକାରୀ ନାମ ଅରହା’’ତିଆଦି।

ପଠମସିକ୍ଖାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭-୧୦। ଦୁତିଯସିକ୍ଖାସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୮୮-୯୧। ସତ୍ତମେ କୁଲା କୁଲଂ ଗମନକୋତି କୁଲତୋ କୁଲଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ। ଦ୍ୱେ ୱା ତଯୋ ୱା ଭୱେତି ଦେୱମନୁସ୍ସୱସେନ ଦ୍ୱେ ୱା ତଯୋ ୱା ଭୱେ। ମିସ୍ସକଭୱୱସେନ ହେତଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଦେସନାମତ୍ତମେୱ ଚେତଂ ‘‘ଦ୍ୱେ ୱା ତୀଣି ୱା’’ତି। ଯାୱ ଛଟ୍ଠଭୱା ସଂସରନ୍ତୋପି କୋଲଂକୋଲୋୱ ହୋତି। ତେନେୱାହ ‘‘ଅଯଞ୍ହି ଦ୍ୱେ ୱା ଭୱେ…ପେ… ଏୱମେତ୍ଥ ୱିକପ୍ପୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ’’ତି। ଉଚ୍ଚଆରକୁଲୱଚନୋ ୱା ଏତ୍ଥ କୁଲସଦ୍ଦୋ, କୁଲତୋ କୁଲଂ ଗଚ୍ଛତୀତି କୋଲଂକୋଲୋ। ସୋତାପତ୍ତିଫଲସଚ୍ଛିକିରିଯତୋ ପଟ୍ଠାଯ ହି ନୀଚକୁଲେ ଉପ୍ପତ୍ତି ନାମ ନତ୍ଥି, ମହାଭୋଗକୁଲେସୁ ଏୱ ନିବ୍ବତ୍ତତୀତି ଅତ୍ଥୋ। କେୱଲୋ ହି କୁଲସଦ୍ଦୋ ମହାକୁଲମେୱ ୱଦତି ‘‘କୁଲପୁତ୍ତୋ’’ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ। ଏକବୀଜୀତି ଏତ୍ଥ ଖନ୍ଧବୀଜଂ ନାମ କଥିତଂ, ଖନ୍ଧବୀଜନ୍ତି ଚ ପଟିସନ୍ଧିୱିଞ୍ଞାଣଂ ୱୁଚ୍ଚତି। ଯସ୍ସ ହି ସୋତାପନ୍ନସ୍ସ ଏକଂ ଖନ୍ଧବୀଜଂ ଅତ୍ଥି, ଏକଂ ଭୱଗ୍ଗହଣଂ, ସୋ ଏକବୀଜୀ ନାମ। ତେନାହ ‘‘ଏକସ୍ସେୱ ଭୱସ୍ସ ବୀଜଂ ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ଏକବୀଜୀ’’ତି। ‘‘ମାନୁସକଂ ଭୱ’’ନ୍ତି ଇଦଂ ପନେତ୍ଥ ଦେସନାମତ୍ତମେୱ, ‘‘ଦେୱଭୱଂ ନିବ୍ବତ୍ତେତୀ’’ତିପି ପନ ୱତ୍ତୁଂ ୱଟ୍ଟତିଯେୱ।

ଉଦ୍ଧଂୱାହିଭାୱେନ ଉଦ୍ଧମସ୍ସ ତଣ୍ହାସୋତଂ ୱଟ୍ଟସୋତଂ ୱାତି ଉଦ୍ଧଂସୋତୋ, ଉଦ୍ଧଂ ୱା ଗନ୍ତ୍ୱା ପଟିଲଭିତବ୍ବତୋ ଉଦ୍ଧମସ୍ସ ମଗ୍ଗସୋତନ୍ତି ଉଦ୍ଧଂସୋତୋ। ପଟିସନ୍ଧିୱସେନ ଅକନିଟ୍ଠଭୱଂ ଗଚ୍ଛତୀତି ଅକନିଟ୍ଠଗାମୀ। ଯତ୍ଥ କତ୍ଥଚୀତି ଅୱିହାଦୀସୁ ଯତ୍ଥ କତ୍ଥଚି। ସପ୍ପଯୋଗେନାତି ୱିପସ୍ସନାଞାଣାଭିସଙ୍ଖାରସଙ୍ଖାତେନ ପଯୋଗେନ ସହ, ମହତା ୱିପସ୍ସନାପଯୋଗେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ଉପହଚ୍ଚାତି ଏତସ୍ସ ଉପଗନ୍ତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନ ୱେମଜ୍ଝାତିକ୍କମୋ କାଲକିରିଯାପଗମନଞ୍ଚ ସଙ୍ଗହିତଂ ହୋତି, ତସ୍ମା ଆଯୁୱେମଜ୍ଝଂ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ପରିନିବ୍ବାଯନ୍ତୋ ଉପହଚ୍ଚପରିନିବ୍ବାଯୀ ନାମ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ଯୋ ପନ କପ୍ପସହସ୍ସାଯୁକେସୁ ଅୱିହେସୁ’’ତିଆଦି। ସୋ ତିୱିଧୋ ହୋତୀତି ଞାଣସ୍ସ ତିକ୍ଖମଜ୍ଝମୁଦୁଭାୱେନ ତିୱିଧୋ ହୋତି। ତେନାହ ‘‘କପ୍ପସହସ୍ସାଯୁକେସୁ’’ତିଆଦି।

ସଦ୍ଧାଧୁରେନଅଭିନିୱିସିତ୍ୱାତି ‘‘ସଚେ ସଦ୍ଧାଯ ସକ୍କା ନିବ୍ବତ୍ତେତୁଂ, ନିବ୍ବତ୍ତେସ୍ସାମି ଲୋକୁତ୍ତରମଗ୍ଗ’’ନ୍ତି ଏୱଂ ସଦ୍ଧାଧୁରୱସେନ ଅଭିନିୱେସିତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନଂ ପଟ୍ଠପେତ୍ୱା। ପଞ୍ଞାଧୁରେନ ଅଭିନିୱିଟ୍ଠୋତି ‘‘ସଚେ ପଞ୍ଞାଯ ସକ୍କା, ନିବ୍ବତ୍ତେସ୍ସାମି ଲୋକୁତ୍ତରମଗ୍ଗ’’ନ୍ତି ଏୱଂ ପଞ୍ଞାଧୁରଂ କତ୍ୱା ଅଭିନିୱିଟ୍ଠୋ। ଯଥାୱୁତ୍ତମେୱ ଅଟ୍ଠୱିଧତ୍ତଂ କୋଲଂକୋଲସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁପରମେସୁ ଅତିଦିସନ୍ତୋ ‘‘ତଥା କୋଲଂକୋଲା ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁପରମା ଚା’’ତି ଆହ। ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ

ଅଟ୍ଠ କୋଲଂକୋଲା, ଅଟ୍ଠ ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁପରମାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

ତତ୍ଥ ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁଂ ପରମା ଭୱୂପପତ୍ତି ଅତ୍ତଭାୱଗ୍ଗହଣଂ ଅସ୍ସ, ତତୋ ପରଂ ଅଟ୍ଠମଂ ଭୱଂ ନାଦିୟତୀତି ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁପରମୋ। ଭଗୱତା ଗହିତନାମୱସେନେୱ ଚେତାନି ଅରିୟାୟ ଜାତିୟା ଜାତାନଂ ତେସଂ ନାମାନି ଜାତାନି କୁମାରାନଂ ମାତାପିତୂହି ଗହିତନାମାନି ୱିୟ। ଏତ୍ତକଞ୍ହି ଠାନଂ ଗତୋ ଏକବୀଜୀ ନାମ ହୋତି, ଏତ୍ତକଂ କୋଲଂକୋଲୋ, ଏତ୍ତକଂ ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁପରମୋତି ଭଗୱତା ଏତେସଂ ନାମଂ ଗହିତଂ। ନିୟମତୋ ପନ ଅୟଂ ଏକବୀଜୀ, ଅୟଂ କୋଲଂକୋଲୋ, ଅୟଂ ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁପରମୋତି ନତ୍ଥି। କୋ ପନ ନେସଂ ଏତଂ ପଭେଦଂ ନିୟମେତୀତି? କେଚି ତାୱ ଥେରା ‘‘ପୁବ୍ବହେତୁ ନିୟମେତୀ’’ତି ୱଦନ୍ତି, କେଚି ପଠମମଗ୍ଗୋ, କେଚି ଉପରି ତୟୋ ମଗ୍ଗା, କେଚି ତିଣ୍ଣଂ ମଗ୍ଗାନଂ ୱିପସ୍ସନାତି।

ତତ୍ଥ ‘‘ପୁବ୍ବହେତୁ ନିୟମେତୀ’’ତି ୱାଦେ ପଠମମଗ୍ଗସ୍ସ ଉପନିସ୍ସୟୋ କତୋ ନାମ ହୋତି, ‘‘ଉପରି ତୟୋ ମଗ୍ଗା ନିରୁପନିସ୍ସୟା ଉପ୍ପନ୍ନା’’ତି ୱଚନଂ ଆପଜ୍ଜତି। ‘‘ପଠମମଗ୍ଗୋ ନିୟମେହୀ’’ତି ୱାଦେ ଉପରି ତିଣ୍ଣଂ ମଗ୍ଗାନଂ ନିରତ୍ଥକତା ଆପଜ୍ଜତି। ‘‘ଉପରି ତୟୋ ମଗ୍ଗା ନିୟମେନ୍ତୀ’’ତି ୱାଦେ ପଠମମଗ୍ଗେ ଅନୁପ୍ପନ୍ନେୟେୱ ଉପରି ତୟୋ ମଗ୍ଗା ଉପ୍ପନ୍ନାତି ଆପଜ୍ଜତୀତି। ‘‘ତିଣ୍ଣଂ ମଗ୍ଗାନଂ ୱିପସ୍ସନା ନିୟମେତୀ’’ତି ୱାଦୋ ପନ ଯୁଜ୍ଜତି। ସଚେ ହି ଉପରି ତିଣ୍ଣଂ ମଗ୍ଗାନଂ ୱିପସ୍ସନା ବଲୱତୀ ହୋତି, ଏକବୀଜୀ ନାମ ହୋତି, ତତୋ ମନ୍ଦତରାୟ କୋଲଂକୋଲୋ, ତତୋ ମନ୍ଦତରାୟ ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁପରମୋତି।

ଏକଚ୍ଚୋ ହି ସୋତାପନ୍ନୋ ୱଟ୍ଟଜ୍ଝାସୟୋ ହୋତି ୱଟ୍ଟାଭିରତୋ, ପୁନପ୍ପୁନଂ ୱଟ୍ଟସ୍ମିଂୟେୱ ଚରତି ସନ୍ଦିସ୍ସତି। ଅନାଥପିଣ୍ଡିକୋ ସେଟ୍ଠି, ୱିସାଖା ଉପାସିକା, ଚୂଳରଥମହାରଥା ଦେୱପୁତ୍ତା, ଅନେକୱଣ୍ଣୋ ଦେୱପୁତ୍ତୋ, ସକ୍କୋ ଦେୱରାଜା, ନାଗଦତ୍ତୋ ଦେୱପୁତ୍ତୋତି ଇମେ ହି ଏତ୍ତକା ଜନା ୱଟ୍ଟଜ୍ଝାସୟା ୱଟ୍ଟାଭିରତା ଆଦିତୋ ପଟ୍ଠାୟ ଛ ଦେୱଲୋକେ ସୋଧେତ୍ୱା ଅକନିଟ୍ଠେ ଠତ୍ୱା ପରିନିବ୍ବାୟିସ୍ସନ୍ତି, ଇମେ ଇଧ ନ ଗହିତା। ନ କେୱଲଞ୍ଚିମେୱ, ୟୋପି ମନୁସ୍ସେସୁୟେୱ ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁଂ ସଂସରିତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣାତି, ୟୋପି ଦେୱଲୋକେ ନିବ୍ବତ୍ତୋ ଦେୱେସୁୟେୱ ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁଂ ଅପରାପରଂ ସଂସରିତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣାତି। ଇମେପି ଇଧ ନ ଗହିତା, କାଲେନ ଦେୱେ, କାଲେନ ମନୁସ୍ସେ ସଂସରିତ୍ୱା ପନ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣନ୍ତୋୱ ଇଧ ଗହିତୋ, ତସ୍ମା ‘‘ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁପରମୋ’’ତି ଇଦଂ ଇଧଟ୍ଠକୱୋକିଣ୍ଣଭୱୂପପତ୍ତିକସୁକ୍ଖୱିପସ୍ସକସ୍ସ ନାମଂ କଥିତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

‘‘ସକିଦେୱ ଇମଂ ଲୋକଂ ଆଗନ୍ତ୍ୱା’’ତି (ପୁ॰ ପ॰ ୩୪) ୱଚନତୋ ପଞ୍ଚସୁ ସକଦାଗାମୀସୁ ଚତ୍ତାରୋ ୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ଏକୋୱ ଗହିତୋ। ଏକଚ୍ଚୋ ହି ଇଧ ସକଦାଗାମିଫଲଂ ପତ୍ୱା ଇଧେୱ ପରିନିବ୍ବାୟତି, ଏକଚ୍ଚୋ ଇଧ ପତ୍ୱା ଦେୱଲୋକେ ପରିନିବ୍ବାୟତି , ଏକଚ୍ଚୋ ଦେୱଲୋକେ ପତ୍ୱା ତତ୍ଥେୱ ପରିନିବ୍ବାୟତି, ଏକଚ୍ଚୋ ଦେୱଲୋକେ ପତ୍ୱା ଇଧୂପପଜ୍ଜିତ୍ୱା ପରିନିବ୍ବାୟତି। ଇମେ ଚତ୍ତାରୋପି ଇଧ ନ ଗହିତା। ୟୋ ପନ ଇଧ ପତ୍ୱା ଦେୱଲୋକେ ୟାୱତାୟୁକଂ ୱସିତ୍ୱା ପୁନ ଇଧୂପପଜ୍ଜିତ୍ୱା ପରିନିବ୍ବାୟିସ୍ସତି, ଅୟଂ ଏକୋୱ ଇଧ ଗହିତୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଇଦାନି ତସ୍ସ ପଭେଦଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ତୀସୁ ପନ ୱିମୋକ୍ଖେସୂ’’ତିଆଦିମାହ। ଇମସ୍ସ ପନ ସକଦାଗାମିନୋ ଏକବୀଜିନା ସଦ୍ଧିଂ କିଂ ନାନାକରଣନ୍ତି? ଏକବୀଜିସ୍ସ ଏକାୱ ପଟିସନ୍ଧି, ସକଦାଗାମିସ୍ସ ଦ୍ୱେ ପଟିସନ୍ଧିୟୋ, ଇଦଂ ତେସଂ ନାନାକରଣଂ। ସୁଞ୍ଞତୱିମୋକ୍ଖେନ ୱିମୁତ୍ତଖୀଣାସୱୋ ପଟିପଦାୱସେନ ଚତୁବ୍ବିଧୋ ହୋତି, ତଥା ଅନିମିତ୍ତଅପ୍ପଣିହିତୱିମୋକ୍ଖେହୀତି ଏୱଂ ଦ୍ୱାଦସ ଅରହନ୍ତା ହୋନ୍ତୀତି ଆହ ‘‘ୟଥା ପନ ସକଦାଗାମିନୋ, ତଥେୱ ଅରହନ୍ତୋ ଦ୍ୱାଦସ ୱେଦିତବ୍ବା’’ତି। ଅଟ୍ଠମନୱମଦସମାନି ଉତ୍ତାନତ୍ଥାନେୱ।

ଦୁତିୟସିକ୍ଖାସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୧। ସଙ୍କୱାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୯୨। ଏକାଦସମେ ୱିହାରପଟିବଦ୍ଧନୱକମ୍ମାଦିଭାରଂ ହରତି ପୱତ୍ତେତୀତି ଭାରହାରୋ। ତେନେୱାହ ‘‘ନୱେ ଆୱାସେ ସମୁଟ୍ଠାପେତି, ପୁରାଣେ ପଟିଜଗ୍ଗତୀ’’ତି। ସିକ୍ଖିତବ୍ବତୋ ସିକ୍ଖା, ପଜ୍ଜିତବ୍ବତୋ, ପଜ୍ଜନ୍ତି ଏତେହୀତି ୱା ପଦାନି, ସିକ୍ଖାୟେୱ ପଦାନି ସିକ୍ଖାପଦାନୀତି ଆହ ‘‘ସିକ୍ଖାସଙ୍ଖାତେହି ପଦେହୀ’’ତି। ଦସ୍ସେତୀତି ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ଦସ୍ସେତି, ହତ୍ଥାମଲକଂ ୱିୟ ପାକଟେ ୱିଭୂତେ କତ୍ୱା ୱିଭାୱେତି। ଗଣ୍ହାପେତୀତି ତେ ଧମ୍ମେ ମନସା ଅନୁପକ୍ଖିତେ ଦିଟ୍ଠିୟା ସୁପ୍ପଟିୱିଦ୍ଧେ କାରେନ୍ତୋ ଉଗ୍ଗଣ୍ହାପେତି। ସମୁସ୍ସାହେତୀତି ସମାଧିମ୍ହି ଉସ୍ସାହଂ ଜନେତି। ପଟିଲଦ୍ଧଗୁଣେହୀତି ତାୟ ଦେସନାୟ ତନ୍ନିସ୍ସୟପଚ୍ଚତ୍ତପୁରିସକାରେନ ଚ ତେସଂ ପଟିୱିଦ୍ଧଗୁଣେହି। ୱୋଦାପେତୀତି ତେସଂ ଚିତ୍ତସନ୍ତାନଂ ଅସ୍ସଦ୍ଧିୟାଦିକିଲେସମଲାପଗମନେନ ପଭସ୍ସରଂ କରୋତି। ସଣ୍ହଂ ସଣ୍ହଂ କଥେତୀତି ଅତିୱିୟ ସୁଖୁମଂ କତ୍ୱା କଥେତି।

ଅଚ୍ଚୟନଂ ସାଧୁମରିୟାଦଂ ମଦ୍ଦିତ୍ୱା ୱୀତିକ୍କମନଂ ଅଚ୍ଚୟୋତି ଆହ ‘‘ଅପରାଧୋ’’ତି। ଅଚ୍ଚେତି ଅତିକ୍କମତି ଏତେନାତି ୱା ଅଚ୍ଚୟୋ, ୱୀତିକ୍କମସ୍ସ

ପଓ୍ୱଡନକୋ ଅକୁସଲଧମ୍ମୋ। ସୋ ଏଓ୍ୱ ଅପରଜ୍ଝତି ଏତେନାତି ଅପରାଧୋ। ସୋ ହି ଅପରଜ୍ଝନ୍ତଂ ପୁରିସଂ ଅଧିଭଓ୍ୱିତ୍ୱା ପଓ୍ୱତ୍ତତି। ତେନାହ ‘‘ଅତିକ୍କମ୍ମଅଧିଭଓ୍ୱିତ୍ୱା ପଓ୍ୱତ୍ତୋ’’ତି। ପଟିଗ୍ଗଣ୍ହାତୂତି ଅଧିଓ୍ୱାସନଓ୍ୱସେନ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛତୂତି ଅତ୍ଥୋତି ଆହ ‘‘ଖମତୂ’’ତି। ସଦେଓ୍ୱକେନ ଲୋକେନ ନିସ୍ସରଣନ୍ତି ଅରଣୀଯତୋ ଅରିଯୋ, ତଥାଗତୋତି ଆହ ‘‘ଅରିଯସ୍ସ ୱିନଯେତି ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଭଗଓ୍ୱତୋ ସାସନେ’’ତି। ପୁଗ୍ଗଲାଧିଟ୍ଠାନଂ କରୋନ୍ତୋତି କାମଂ ‘‘ୱୁଦ୍ଧି ହେସା’’ତି ଧମ୍ମାଧିଟ୍ଠାନଓ୍ୱସେନ ୱାକ୍କଂ ଆରଦ୍ଧଂ, ତଥାପି ଦେସନଂ ପନ ପୁଗ୍ଗଲାଧିଟ୍ଠାନଂ କରୋନ୍ତୋ ‘‘ସଂଓ୍ୱରଂ ଆପଜ୍ଜତୀ’’ତି ଆହାତି ଯୋଜନା।

ସଙ୍କଓ୍ୱାସୁତ୍ତଓ୍ୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ସମଣଓ୍ୱଗ୍ଗଓ୍ୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

(୧୦) ୫। ଲୋଣକପଲ୍ଲୱଗ୍ଗୋ

୧। ଅଚ୍ଚାୟିକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୯୩। ପଞ୍ଚମସ୍ସ ପଠମେ ଅତିପାତିକାନୀତି ସୀଘଂ ପୱତ୍ତେତବ୍ବାନି। କରଣୀୟାନୀତି ଏତ୍ଥ ଅୱସ୍ସଂକେ ଅନୀୟସଦ୍ଦୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋତି ଆହ ‘‘ଅୱସ୍ସକିଚ୍ଚାନୀ’’ତି। ନିକ୍ଖନ୍ତସେତଙ୍କୁରାନୀତି ବୀଜତୋ ନିକ୍ଖନ୍ତସେତଙ୍କୁରାନି। ସେସମେତ୍ଥ ଉତ୍ତାନମେୱ।

ଅଚ୍ଚାୟିକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ପୱିୱେକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୯୪। ଦୁତିୟେ ସାଣେହି ୱାକେହି ନିବ୍ବତ୍ତିତାନି ସାଣାନି। ମିସ୍ସସାଣାନି ମସାଣାନି ନ ଭଙ୍ଗାନି। ଏରକତିଣାଦୀନୀତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଅକ୍କମକଚିକଦଲିୱାକାଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ। ଏରକାଦୀହି କତାନି ହି ଛୱାନି ଲାମକାନି ଦୁସ୍ସାନୀତି ‘‘ଛୱଦୁସ୍ସାନୀ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବତଂ ଲଭନ୍ତି। କୁଣ୍ଡକନ୍ତି ତନୁତରଂ ତଣ୍ଡୁଲପ୍ପକରଣଂ। ପଞ୍ଚ ଦୁସ୍ସୀଲ୍ୟାନୀତି ପାଣାତିପାତାଦୀନି ପଞ୍ଚ। ଚତ୍ତାରୋ ଆସୱାତି କାମାସୱାଦୟୋ ଚତ୍ତାରୋ ଆସୱା। ସୀଲଗ୍ଗପ୍ପତ୍ତୋତି ସୀଲେନ, ସୀଲସ୍ସ ୱା ଅଗ୍ଗପ୍ପତ୍ତୋ।

ପୱିୱେକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। ସରଦସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୯୫। ତତିୟେ ୱିଦ୍ଧେତି ଦୂରୀଭୂତେ। ଦୂରଭାୱୋ ଚ ଆକାସସ୍ସ ୱଲାହକୱିଗମେନ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ୱଲାହକୱିଗମେନ ଦୂରୀଭୂତେ’’ତି। ତେନେୱ ହି ‘‘ୱିଦ୍ଧେ ୱିଗତୱଲାହକେ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ନଭଂ ଅବ୍ଭୁସ୍ସକ୍କମାନୋତି ଆକାସଂ ଅଭିଲଙ୍ଘନ୍ତୋ। ଇମିନା ତରୁଣସୂରିୟଭାୱୋ ଦସ୍ସିତୋ। ନାତିଦୂରୋଦିତେ ହି ଆଦିଚ୍ଚେ ତରୁଣସୂରିୟସମଞ୍ଞା। ଦୁୱିଧମେୱସ୍ସ ସଂଯୋଜନଂ ନତ୍ଥୀତି ଓରମ୍ଭାଗିୟୌଦ୍ଧମ୍ଭାଗିୟୱସେନ ଦୁୱିଧମ୍ପି ସଂଯୋଜନଂ ଅସ୍ସ ପଠମଜ୍ଝାନଲାଭିନୋ ଅରିୟସାୱକସ୍ସ ନତ୍ଥି। କସ୍ମା ପନସ୍ସ ଉଦ୍ଧମ୍ଭାଗିୟସଂଯୋଜନମ୍ପି ନତ୍ଥୀତି ୱୁତ୍ତଂ। ଓରମ୍ଭାଗିୟସଂଯୋଜନାନମେୱ ହେତ୍ଥ ପହାନଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ ‘‘ଇତରମ୍ପୀ’’ତିଆଦି, ଇତରଂ ଉଦ୍ଧମ୍ଭାଗିୟସଂଯୋଜନଂ ପୁନ ଇମଂ ଲୋକଂ ପଟିସନ୍ଧିୱସେନ ଆନେତୁଂ ଅସମତ୍ଥତାୟ ନତ୍ଥୀତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ଝାନଲାଭିନୋ ହି ସବ୍ବେପି ଅରିୟା ବ୍ରହ୍ମଲୋକୂପପନ୍ନା ହେଟ୍ଠା ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ଉଦ୍ଧଂ ଉଦ୍ଧଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତାପି ୱେହପ୍ଫଲଂ ଅକନିଟ୍ଠଂ ଭୱଗ୍ଗଞ୍ଚ ପତ୍ୱା ନ ପୁନଞ୍ଞତ୍ଥ ଜାୟନ୍ତି, ତତ୍ଥ ତତ୍ଥେୱ ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ୱା ପରିନିବ୍ବାୟନ୍ତି। ତେନେୱାହ ‘‘ଇମସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ ଝାନାନାଗାମୀ ନାମ କଥିତୋ’’ତି। ଝାନୱସେନ ହି ହେଟ୍ଠା ନ ଆଗଚ୍ଛତୀତି ଝାନାନାଗାମୀ।

ସରଦସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪। ପରିସାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୯୬। ଚତୁତ୍ଥେ ପଚ୍ଚୟବାହୁଲ୍ଲିକାତି ଚୀୱରାଦିବାହୁଲ୍ଲାୟ ପଟିପନ୍ନା। ଅୱୀତତଣ୍ହତାୟ ହି ତଂ ତଂ ପରିକ୍ଖାରଜାତଂ ବହୁଂ ଲନ୍ତି ଆଦିୟନ୍ତୀତି ବହୁଲା, ତେ ଏୱ ବାହୁଲିକା ଯଥା ‘‘ୱେନୟିକୋ’’ତି (ମ। ନି। ୧।୨୪୬; ଅ। ନି। ୮।୧୧; ପାରା। ୮)। ତେ ପଚ୍ଚୟବାହୁଲ୍ଲାୟ ଯୁତ୍ତପ୍ପଯୁତ୍ତା ହୋନ୍ତୀତି ଚୀୱରାଦିବାହୁଲ୍ଲାୟ ପଟିପନ୍ନା ନାମ ହୋନ୍ତି। ସିକ୍ଖାୟ ଅଗାରୱଭାୱତୋ ସିଥିଲଂ ଅଗାଳ୍ହଂ ଗଣ୍ହନ୍ତୀତି ସାଥଲିକା। ସିଥିଲନ୍ତି ଚ ଭାୱନପୁଂସକନିଦ୍ଦେସୋ। ସିଥିଲସଦ୍ଦେନ ସମାନତ୍ଥସ୍ସ ସଥଲସଦ୍ଦସ୍ସ ୱସେନ ସାଥଲିକାତି ପଦସିଦ୍ଧି ୱେଦିତବ୍ବା। ଅୱଗମନଟ୍ଠେନାତି ଅଧୋଗମନଟ୍ଠେନ, ଓରମ୍ଭାଗିୟଭାୱେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ନିକ୍ଖିତ୍ତଧୁରାତି ଓରୋପିତଧୁରା ଉଜ୍ଝିତୁସ୍ସାହା। ଉପଧିୱିୱେକୋ ନିବ୍ବାନଂ। ଦୁୱିଧମ୍ପି ୱୀରିୟନ୍ତି କାୟିକଂ ଚେତସିକଞ୍ଚ ୱୀରିୟଂ।

ଭଣ୍ଡନଂ ଜାତଂ ଏତେସନ୍ତି ଭଣ୍ଡନଜାତା। ୱିସେସନସ୍ସ ପରନିପାତୱସେନ ଚେତଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ ପନ ୱିସେସନସ୍ସ ପୁବ୍ବନିପାତୱସେନେୱ ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଜାତଭଣ୍ଡନା’’ତି ଆହ। କଲହୋ ଜାତୋ ଏତେସନ୍ତି କଲହଜାତାତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନୟୋ। କଲହସ୍ସ ପୁବ୍ବଭାଗୋତି କଲହସ୍ସ

ହେତୁଭୂତା ପଟିଭାଗା ତଂସଦିସୀ ଚ ଅନିଟ୍ଠକିରିଯା। ହତ୍ଥପରାମାସାଦିୱସେନାତି କୁଜ୍ଝିତ୍ୱା ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସ୍ସ ହତ୍ଥେ ଗହେତ୍ୱା ପଲପନଅଚ୍ଛିନ୍ଦନାଦିୱସେନ। ‘‘ଅଯଂ ଧମ୍ମୋ, ନାଯଂ ଧମ୍ମୋ’’ତିଆଦିନା ୱିରୁଦ୍ଧୱାଦଭୂତଂ ୱିୱାଦଂ ଆପନ୍ନାତି ୱିୱାଦପନ୍ନା। ତେନାହ ‘‘ୱିରୁଦ୍ଧୱାଦଂ ଆପନ୍ନା’’ତି। ମୁଖସନ୍ନିସ୍ସିତତାଯ ୱାଚା ଇଧ ‘‘ମୁଖ’’ନ୍ତି ଅଧିପ୍ପେତାତି ଆହ ‘‘ଫରୁସା ୱାଚା ମୁଖସତ୍ତିଯୋ’’ତି।

ସତିପି ଉଭଯେସଂ କଲାପାନଂ ପରମତ୍ଥତୋ ଭେଦେ ପଚୁରଜନେହି ପନ ଦୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟନାନତ୍ତଂ ଖୀରୋଦକସମ୍ମୋଦିତଂ ଅଚ୍ଚନ୍ତମେତଂ ସଂସଟ୍ଠଂ ୱିଯ ହୁତ୍ୱା ତିଟ୍ଠତୀତି ଆହ ‘‘ଖୀରୋଦକଂ ୱିଯ ଭୂତା’’ତି। ଯଥା ଖୀରଞ୍ଚ ଉଦକଞ୍ଚ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ସଂସନ୍ଦତି, ୱିସୁଂ ନ ହୋତି, ଏକତ୍ତଂ ୱିଯ ଉପେତି, ଏୱଂ ସାମଗ୍ଗିୱସେନ ଏକତ୍ତୂପଗତଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦାତି ଅତ୍ଥୋ। ମେତ୍ତଚିତ୍ତଂ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠପେତ୍ୱା ଓଲୋକନଂ ଚକ୍ଖୂନି ୱିଯ ଚକ୍ଖୂନି ନାମାତି ଆହ ‘‘ଉପସନ୍ତେହି ମେତ୍ତଚକ୍ଖୂହୀ’’ତି। ପିଯଭାୱଦୀପକାନି ହି ଚକ୍ଖୂନି ପିଯଚକ୍ଖୂନି। ପମୁଦିତସ୍ସ ପୀତି ଜାଯତୀତି ପମୋଦପଚ୍ଚଯବଲୱପୀତିମାହ। ପଞ୍ଚୱଣ୍ଣା ପୀତି ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ଖୁଦ୍ଦିକାଦିଭେଦେନ ପଞ୍ଚପ୍ପକାରା ପୀତି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ପୀତିମନସ୍ସାତି ତାଯ ପୀତିଯା ପୀଣିତମନସ୍ସ, ପସ୍ସଦ୍ଧିଆୱହେହି ଉଳାରେହି ପୀତିୱେଗେହି ତିନ୍ତଚିତ୍ତସ୍ସାତି ଅତ୍ଥୋ। ୱିଗତଦରଥୋତି କିଲେସପରିଳାହାନଂ ଦୂରୀଭାୱେନ ୱୂପସନ୍ତଦରଥୋ।

କେନ ଉଦକେନ ଦାରିତୋ ପବ୍ବତପ୍ପଦେସୋତି କତ୍ୱା ଆହ ‘‘କନ୍ଦରୋ ନାମା’’ତିଆଦି। ଉଦକସ୍ସ ଯଥାନିନ୍ନଂ ପୱତ୍ତିଯା ନଦିନିଙ୍କତ୍ତନଭାୱେନ ‘‘ନଦିକୁଞ୍ଜୋ’’ତିପି ୱୁଚ୍ଚତି। ସାୱଙ୍କା ନଦିଯୋ ପଦରା। ଅଟ୍ଠ ମାସେତି ହେମନ୍ତଗିମ୍ହୋତୁୱସେନ ଅଟ୍ଠ ମାସେ। ଖୁଦ୍ଦକା ଉଦକୱାହିନିଯୋ ସାଖା ୱିଯାତି ସାଖା। ଖୁଦ୍ଦକସୋବ୍ଭା କୁସୁବ୍ଭା ଓକାରସ୍ସ ଉକାରଂ କତ୍ୱା। ଯତ୍ଥ ଉପରି ଉନ୍ନତପ୍ପଦେସତୋ ଉଦକଂ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ତିଟ୍ଠତି ଚେୱ ସନ୍ଦତି ଚ, ତେ କୁସୁବ୍ଭା ଖୁଦ୍ଦକଆୱାଟା। ଖୁଦ୍ଦକନଦିଯୋତି ପବ୍ବତପାଦାଦିତୋ ନିକ୍ଖନ୍ତା ଖୁଦ୍ଦକା ନଦିଯୋ।

ପରିସାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫-୭। ପଠମଆଜାନୀଯସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୯୭-୯୯। ପଞ୍ଚମେ ଅନୁଚ୍ଛୱିକୋତି ରଞ୍ଞୋ ପରିଭୁଞ୍ଜନଯୋଗ୍ଗୋ। ହତ୍ଥପାଦାଦିଅଙ୍ଗସମତାଯାତି ହତ୍ଥପାଦାଦିଅୱଯୱସମତାଯ, ରଞ୍ଞୋ ୱା ସେନାଯ ଅଙ୍ଗଭୂତତ୍ତା ରଞ୍ଞୋ ଅଙ୍ଗନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଆନେତ୍ୱା ହୁନିତବ୍ବନ୍ତି ଆହୁନଂ, ଆହୁତୀତି ଅତ୍ଥତୋ ଏକନ୍ତି ଆହ ‘‘ଆହୁତିସଙ୍ଖାତଂ ପିଣ୍ଡପାତ’’ନ୍ତି। ଦୂରତୋପି ଆନେତ୍ୱା ସୀଲୱନ୍ତେସୁ ଦାତବ୍ବସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ପିଣ୍ଡପାତନ୍ତି ଚ ନିଦସ୍ସନମତ୍ତଂ। ଆନେତ୍ୱା ହୁନିତବ୍ବାନଞ୍ହି ଚୀୱରାଦୀନଂ ଚତୁନ୍ନଂ ପଚ୍ଚଯାନମେତଂ ଅଧିୱଚନଂ ଆହୁନନ୍ତି। ତଂ ଅରହତୀତି ଆହୁନେଯ୍ୟୋ। ପଟିଗ୍ଗହେତୁଂ ଯୁତ୍ତୋତି ତସ୍ସ ମହପ୍ଫଲଭାୱକରଣତୋ ପଟିଗ୍ଗଣ୍ହିତୁଂ ଅନୁଚ୍ଛୱିକୋ।

ପାହୁନକଭତ୍ତସ୍ସାତି ଦିସୱିଦିସତୋ ଆଗତାନଂ ପିଯମନାପାନଂ ଞାତିମିତ୍ତାନଂ ଅତ୍ଥାଯ ସକ୍କାରେ ପଟିଯତ୍ତସ୍ସ ଆଗନ୍ତୁକଭତ୍ତସ୍ସ। ତଞ୍ହି ଠପେତ୍ୱା ତେ ତଥାରୂପେ ପାହୁନକେ ସଙ୍ଘସ୍ସେୱ ଦାତୁଂ ଯୁତ୍ତଂ, ସଙ୍ଘୋୱ ତଂ ପଟିଗ୍ଗହେତୁଂ ଯୁତ୍ତୋ। ସଙ୍ଘସଦିସୋ ହି ପାହୁନକୋ ନତ୍ଥି। ତଥା ହେସ ଏକସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧନ୍ତରେ ୱୀତିୱତ୍ତେ ଦିସ୍ସତି, କଦାଚି ଅସଙ୍ଖ୍ୟେଯ୍ୟେପି କପ୍ପେ ୱୀତିୱତ୍ତେ। ଅବ୍ବୋକିଣ୍ଣଞ୍ଚ ପିଯମନାପତାଦିକରେହି ଧମ୍ମେହି ସମନ୍ନାଗତୋ। ଏୱଂ ପାହୁନମସ୍ସ ଦାତୁଂ ଯୁତ୍ତଂ, ପାହୁନଞ୍ଚ ପଟିଗ୍ଗହେତୁଂ ଯୁତ୍ତୋତି ପାହୁନେଯ୍ୟୋ। ଅଯଞ୍ହେତ୍ଥ ଅଧିପ୍ପାଯୋ ‘‘ଞାତିମିତ୍ତା ୱିପ୍ପୱୁଟ୍ଠା ନ ଚିରସ୍ସେୱ ସମାଗଚ୍ଛନ୍ତି, ଅନୱଟ୍ଠିତା ଚ ତେସୁ ପିଯମନାପତା, ନ ଏୱମରିଯସଙ୍ଘୋ, ତସ୍ମା ସଙ୍ଘୋୱ ପାହୁନେଯ୍ୟୋ’’ତି।

ଦକ୍ଖନ୍ତି ଏତାଯ ସତ୍ତା ଯଥାଧିପ୍ପେତାହି ସମ୍ପତ୍ତୀହି ୱଡ୍ଢନ୍ତୀତି ଦକ୍ଖିଣା, ପରଲୋକଂ ସଦ୍ଦହିତ୍ୱା ଦାନଂ। ତଂ ଦକ୍ଖିଣଂ ଅରହତି, ଦକ୍ଖିଣାଯ ୱା ହିତୋ ଯସ୍ମା ମହପ୍ଫଲକରଣତାଯ ୱିସୋଧେତୀତି ଦକ୍ଖିଣେଯ୍ୟୋ।

ପୁଞ୍ଞତ୍ଥିକେହି ଅଞ୍ଜଲି କରଣୀଯୋ ଏତ୍ଥାତି ଅଞ୍ଜଲିକରଣୀଯୋ। ଉଭୋ ହତ୍ଥେ ସିରସି ପତିଟ୍ଠପେତ୍ୱା ସବ୍ବଲୋକେନ କଯିରମାନଂ ଅଞ୍ଜଲିକମ୍ମଂ ଅରହତୀତି ୱା ଅଞ୍ଜଲିକରଣୀଯୋ। ତେନାହ ‘‘ଅଞ୍ଜଲିପଗ୍ଗହଣସ୍ସ ଅନୁଚ୍ଛୱିକୋ’’ତି।

ଯଦିପି ପାଳିଯଂ ‘‘ଅନୁତ୍ତର’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ, ନତ୍ଥି ଇତୋ ଉତ୍ତରଂ ୱିସିଟ୍ଠନ୍ତି ହି ଅନୁତ୍ତରଂ, ସମମ୍ପିସ୍ସ ପନ ନତ୍ଥୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଅସଦିସ’’ନ୍ତି ଆହ। ଖିତ୍ତଂ ୱୁତ୍ତଂ ବୀଜଂ ମହପ୍ଫଲଭାୱକରଣେନ ତାଯତି ରକ୍ଖତି, ଖିପନ୍ତି ୱପନ୍ତି ଏତ୍ଥ ବୀଜାନୀତି ୱା ଖେତ୍ତଂ, କେଦାରାଦି, ଖେତ୍ତଂ ୱିଯ ଖେତ୍ତଂ, ପୁଞ୍ଞାନଂ ଖେତ୍ତଂ ପୁଞ୍ଞକ୍ଖେତ୍ତଂ। ଯଥା ହି ରଞ୍ଞୋ ୱା ଅମଚ୍ଚସ୍ସ ୱା ସାଲୀନଂ ୱା ଯୱାନଂ ୱା ୱିରୁହନଟ୍ଠାନଂ ‘‘ରଞ୍ଞୋ ସାଲିକ୍ଖେତ୍ତଂ ଯୱକ୍ଖେତ୍ତ’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ଏୱଂ ସଙ୍ଘୋ ସବ୍ବଲୋକସ୍ସ ପୁଞ୍ଞାନଂ ୱିରୁହନଟ୍ଠାନଂ। ସଙ୍ଘଂ ନିସ୍ସାଯ ହି ଲୋକସ୍ସ ନାନପ୍ପକାରହିତସୁଖସଂୱତ୍ତନିକାନି ପୁଞ୍ଞାନି ୱିରୁହନ୍ତି, ତସ୍ମା ସଙ୍ଘୋ ଅନୁତ୍ତରଂ ପୁଞ୍ଞକ୍ଖେତ୍ତଂ ଲୋକସ୍ସ। ସେସଂ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟମେୱ। ଛଟ୍ଠସତ୍ତମାନି ଉତ୍ତାନତ୍ଥାନେୱ।

ପଠମଆଜାନୀଯସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୮। ପୋତ୍ଥକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୦୦। ଅଟ୍ଠମେ ନୱୋତି ନୱୱାଯିମୋ। ତେନାହ ‘‘କରଣଂ ଉପାଦାଯ ୱୁଚ୍ଚତୀ’’ତି। ୱାକମଯଓନ୍ତି ସାଣାଦିୱାକସାଟକଂ। ଦୁବ୍ବଣ୍ଣୋତି ୱିୱଣ୍ଣୋ। ଦୁକ୍ଖସମ୍ଫସ୍ସୋତି ଖରସମ୍ଫସ୍ସୋ। ଅପ୍ପଂ ଅଗ୍ଘତୀତି ଅପ୍ପଗ୍ଘୋ। ଅତିବହୁଂ ଅଗ୍ଘନ୍ତୋ କହାପଣଗ୍ଘନକୋ ହୋତି। ପରିଭୋଗମଜ୍ଝିମୋତି ପରିଭୋଗକାଲୱସେନ ମଜ୍ଝିମୋ। ସୋ ହି ନୱଭାୱଂ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ଜିଣ୍ଣଭାୱଂ ଅପ୍ପତ୍ତୋ ମଜ୍ଝେ ପରିଭୋଗକାଲେପି ଦୁବ୍ବଣ୍ଣୋ ଚ ଦୁକ୍ଖସମ୍ଫସ୍ସୋ ଚ ଅପ୍ପଗ୍ଘୋଯେୱ ହୋତି। ଅତିବହୁଂ ଅଗ୍ଘନ୍ତୋ ଅଡ୍ଢଂ ଅଗ୍ଘତି, ଜିଣ୍ଣକାଲେ ପନ ଅଡ୍ଢମାସକଂ ୱା କାକଣିକଂ ୱା ଅଗ୍ଘତି। ଉକ୍ଖଲିପରିପୁଞ୍ଛନନ୍ତି କାଳଉକ୍ଖଲିପରିପୁଞ୍ଛନଂ। ନୱୋତିପି ଉପସମ୍ପଦାଯ ପଞ୍ଚୱସ୍ସକାଲତୋ ହେଟ୍ଠା ଜାତିଯା ସଟ୍ଠିୱସ୍ସୋପି ନୱୋଯେୱ। ଦୁବ୍ବଣ୍ଣତାଯାତି ସରୀରୱଣ୍ଣେନପି ଗୁଣୱଣ୍ଣେନପି ଦୁବ୍ବଣ୍ଣତାଯ। ଦୁସ୍ସୀଲସ୍ସ ହି ପରିସମଜ୍ଝେ ନିତ୍ତେଜତାଯ ସରୀରୱଣ୍ଣୋପି ନ ସମ୍ପଜ୍ଜତି, ଗୁଣୱଣ୍ଣେନ ୱତ୍ତବ୍ବମେୱ ନତ୍ଥି। ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ ସରୀରୱଣ୍ଣେନ ଦୁବ୍ବଣ୍ଣତାପି ଗୁଣୱଣ୍ଣସ୍ସ ଅଭାୱେନ ଦୁବ୍ବଣ୍ଣତାଯାତି ୱୁତ୍ତଂ।

ଯେ ଖୋ ପନସ୍ସାତି ଯେ ଖୋ ପନ ତସ୍ସ ଉପଟ୍ଠାକା ୱା ଞାତିମିତ୍ତାଦଯୋ ୱା ଏତଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ ସେୱନ୍ତି। ତେସନ୍ତି ତେସଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ଛ ସତ୍ଥାରେ ସେୱନ୍ତାନଂ ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିକାନଂ ୱିଯ। ଦେୱଦତ୍ତେ ସେୱନ୍ତାନଂ କୋକାଲିକାଦୀନଂ ୱିଯ ଚ ତଂ ସେୱନଂ ଦୀଘରତ୍ତଂ ଅହିତାଯ ଦୁକ୍ଖାଯ ହୋତି। ମଜ୍ଝିମୋତି ପଞ୍ଚୱସ୍ସକାଲତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଯାୱ ନୱୱସ୍ସକାଲା ମଜ୍ଝିମୋ ନାମ। ଥେରୋତି ଦସୱସ୍ସତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଥେରୋ ନାମ। ଏୱମାହଂସୂତି ଏୱଂ ୱଦନ୍ତି। କିଂ ନୁ ଖୋ ତୁଯ୍ହନ୍ତି ତୁଯ୍ହଂ ବାଲସ୍ସ ଭଣିତେନ କୋ ଅତ୍ଥୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ତଥାରୂପନ୍ତି ତଥାଜାତିକଂ ତଥାସଭାୱଂ ଉକ୍ଖେପନୀଯକମ୍ମସ୍ସ କାରଣଭୂତଂ।

ତୀହି କପ୍ପାସଅଂସୂହି ସୁତ୍ତଂ କନ୍ତିତ୍ୱା କତୱତ୍ଥନ୍ତି ତଯୋ କପ୍ପାସଅଂସୂ ଗହେତ୍ୱା କନ୍ତିତସୁତ୍ତେନ ୱାଯିତଂ ସୁଖୁମୱତ୍ଥଂ, ତଂ ନୱୱାଯିମଂ ଅନଗ୍ଘଂ ହୋତି, ପରିଭୋଗମଜ୍ଝିମଂ ୱୀସମ୍ପି ତିଂସମ୍ପି ସହସ୍ସାନି ଅଗ୍ଘତି, ଜିଣ୍ଣକାଲେ, ଅଟ୍ଠପି ଦସପି ସହସ୍ସାନି ଅଗ୍ଘତି।

ତେସଂତଂ ହୋତୀତି ତେସଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧାଦଯୋ ସେୱନ୍ତା ୱିଯ ତଂ ସେୱନଂ ଦୀଘରତ୍ତଂ ହିତାଯ ସୁଖାଯ ହୋତି। ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧଞ୍ହି ଏକଂ ନିସ୍ସାଯ ଯାୱଜ୍ଜକାଲା ମୁଚ୍ଚନକସତ୍ତାନଂ ପମାଣଂ ନତ୍ଥି, ତଥା ସାରିପୁତ୍ତତ୍ଥେରମହାମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନତ୍ଥେରେ ଅୱସେସେ ଚ ଅସୀତି ମହାସାୱକେ ନିସ୍ସାଯ ସଗ୍ଗଗତସତ୍ତାନଂ ପମାଣଂ ନତ୍ଥି, ଯାୱଜ୍ଜକାଲା ତେସଂ ଦିଟ୍ଠାନୁଗତିଂ ପଟିପନ୍ନସତ୍ତାନମ୍ପି ପମାଣଂ ନତ୍ଥିଯେୱ। ଆଧେଯ୍ୟଂ ଗଚ୍ଛତୀତି ତସ୍ସ ମହାଥେରସ୍ସ ତଂ ଅତ୍ଥନିସ୍ସିତଂ ୱଚନଂ ଯଥା ଗନ୍ଧକରଣ୍ଡକେ କାସିକୱତ୍ଥଂ ଆଧାତବ୍ବତଂ ଠପେତବ୍ବତଂ ଗଚ୍ଛତି, ଏୱଂ ଉତ୍ତମଙ୍ଗେ ସିରସ୍ମିଂ ହଦଯେ ଚ ଆଧାତବ୍ବତଂ ଠପେତବ୍ବତଂ ଗଚ୍ଛତି।

ପୋତ୍ଥକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯। ଲୋଣକପଲ୍ଲସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୦୧। ନୱମେ ଯଥା ଯଥା କମ୍ମଂ କରୋତୀତି ଯେନ ଯେନ ପକାରେନ ପାଣଘାତାଦିପାପକମ୍ମଂ କରୋତି। ୱିପାକଂ ପଟିସଂୱେଦିଯତେୱାତି ଅୱଧାରଣେନ କମ୍ମସିଦ୍ଧିଯଂ ତଦ୍ୱିପାକସ୍ସ ଅପ୍ପୱତ୍ତି ନାମ ନତ୍ଥୀତି ଦୀପେତି। ତେନେୱାହ ‘‘ନ ହି ସକ୍କା’’ତିଆଦି। ଏୱଂ ସନ୍ତନ୍ତି ଭୂମ୍ମତ୍ଥେ ଉପଯୋଗୱଚନନ୍ତି ଆହ ‘‘ଏୱଂ ସନ୍ତେ’’ତି। ଅଭିସଙ୍ଖାରୱିଞ୍ଞାଣନିରୋଧେନାତି କମ୍ମୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଆଯତିଂ ଅନୁପ୍ପତ୍ତିଧମ୍ମତାପଜ୍ଜନେନ।

‘‘ଅଯମ୍ପି ଖୋ କାଯୋ ଏୱଂଧମ୍ମୋ ଏୱଂଭାୱୀ ଏୱଂଅନତୀତୋ’’ତିଆଦିନା କାଯସ୍ସ ଅସୁଭାନିଚ୍ଚାଦିଆକାରଅନୁପସ୍ସନା କାଯଭାୱନାତି ଆହ ‘‘କାଯାନୁପସ୍ସନାସଙ୍ଖାତାଯ ତାଯ ଭାୱନାଯା’’ତି। ରାଗାଦୀନନ୍ତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଦୋସମୋହାନଂ ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ‘‘ରାଗୋ ଖୋ, ଆୱୁସୋ, ପମାଣକରଣୋ, ଦୋସୋ ପମାଣକରଣୋ, ମୋହୋ ପମାଣକରଣୋ, ତେ ଖୀଣାସୱସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ପହୀନା ଉଚ୍ଛିନ୍ନମୂଲା ତାଲାୱତ୍ଥୁକତା ଅନଭାୱଂକତା ଆଯତିଂ ଅନୁପ୍ପାଦଧମ୍ମା’’ତି (ମ। ନି। ୧।୪୫୯) ହି ୱୁତ୍ତଂ।

ଯଥା ହି ପବ୍ବତପାଦେ ପୂତିପଣ୍ଣସ୍ସ ଉଦକଂ ନାମ ହୋତି, କାଳଅୱଣ୍ଣଂ ଓଲୋକେନ୍ତାନଂ ବ୍ୟାମସତଂ ଗମ୍ଭୀରଂ ୱିଯ ଖାଯତି, ଯଟ୍ଠିଂ ୱା ରଜ୍ଜୁଂ ୱା ଗହେତ୍ୱା ମିନନ୍ତସ୍ସ ପିଟ୍ଠିପାଦୋତ୍ଥରଣମତ୍ତମ୍ପି ନ ହୋତି, ଏୱମେୱ ଏକଚ୍ଚସ୍ସ ଯାୱ ରାଗାଦଯୋ ନୁପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ତାୱ ତଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ ସଞ୍ଜାନିତୁଂ ନ ସକ୍କା ହୋତି, ସୋତାପନ୍ନୋ ୱିଯ ସକଦାଗାମୀ ୱିଯ ଅନାଗାମୀ ୱିଯ ଚ ଖାଯତି। ଯଦା ପନସ୍ସ ରାଗାଦଯୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ତଦା ରତ୍ତୋ ଦୁଟ୍ଠୋ ମୂଳ୍ହୋତି ପଞ୍ଞାଯତି।

ଇତି ତେ ରାଗାଦଯୋ ‘‘ଏତ୍ତକୋ ଅଯ’’ନ୍ତି ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ପମାଣଂ ଦସ୍ସେନ୍ତାୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ପମାଣକରଣା ନାମ ୱୁତ୍ତା।

ଜାପେତୁନ୍ତି ଜିନଧନଂ କାତୁଂ। ସୋତି ରାଜା, ମହାମତ୍ତୋ ୱା। ଅସ୍ସାତି ଅଞ୍ଜଲିଂ ପଗ୍ଗହେତ୍ୱା ଯାଚନ୍ତସ୍ସ। ସେସମେତ୍ଥ ଉତ୍ତାନମେୱ।

ଲୋଣକପଲ୍ଲସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦। ପଂସୁଧୋୱକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୦୨। ଦସମେ ଅନୀହତଦୋସନ୍ତି ଅନପନୀତଥୂଲକାଳଅକଂ। ଅନପନୀତକସାୱନ୍ତି ଅନପଗତସୁଖୁମକାଳଅକଂ। ପହଟମତ୍ତନ୍ତି ଆହଟମତ୍ତଂ।

ଦସକୁସଲକମ୍ମପଥୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ଚିତ୍ତଂ ଚିତ୍ତମେୱ, ୱିପସ୍ସନାପାଦକଅଟ୍ଠସମାପତ୍ତିଚିତ୍ତଂ ୱିପସ୍ସନାଚିତ୍ତଞ୍ଚ ତତୋ ଚିତ୍ତତୋ ଅଧିକଂ ଚିତ୍ତନ୍ତି ଅଧିଚିତ୍ତନ୍ତି ଆହ ‘‘ଅଧିଚିତ୍ତନ୍ତି ସମଥୱିପସ୍ସନାଚିତ୍ତ’’ନ୍ତି। ଅନୁଯୁତ୍ତସ୍ସାତି ଅନୁପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ଉପ୍ପାଦନୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ପଟିବ୍ରୂହନୱସେନ ଅନୁ ଅନୁ ଯୁତ୍ତସ୍ସ, ତତ୍ଥ ଯୁତ୍ତପ୍ପଯୁତ୍ତସ୍ସାତି ଅତ୍ଥୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ପୁରେଭତ୍ତଂ ପିଣ୍ଡାଯ ଚରିତ୍ୱା ପଚ୍ଛାଭତ୍ତଂ ପିଣ୍ଡପାତପଟିକ୍କନ୍ତୋ ନିସୀଦନଂ ଆଦାଯ ‘‘ଅସୁକସ୍ମିଂ ରୁକ୍ଖମୂଲେ ୱା ୱନସଣ୍ଡେ ୱା ପବ୍ଭାରେ ୱା ସମଣଧମ୍ମଂ କରିସ୍ସାମୀ’’ତି ନିକ୍ଖମନ୍ତୋପି ତତ୍ଥ ଗନ୍ତ୍ୱା ହତ୍ଥେହି ୱା ପାଦେହି ୱା ନିସଜ୍ଜଟ୍ଠାନତୋ ତିଣପଣ୍ଣାନି ଅପନେନ୍ତୋପି ଅଧିଚିତ୍ତଂ ଅନୁଯୁତ୍ତୋଯେୱ। ନିସୀଦିତ୍ୱା ପନ ହତ୍ଥପାଦେ ଧୋୱିତ୍ୱା ମୂଲକମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଗହେତ୍ୱା ଭାୱନଂ ଅନୁଯୁଞ୍ଜନ୍ତୋ ଭାୱନାଯ ଅପ୍ପନଂ ଅପ୍ପତ୍ତାଯପି ଅଧିଚିତ୍ତମନୁଯୁତ୍ତୋଯେୱ ତଦତ୍ଥେନପି ତଂସଦ୍ଦୱୋହାରତୋ। ଚିତ୍ତସମ୍ପନ୍ନୋତି ଧମ୍ମଚିତ୍ତସ୍ସ ସମନ୍ନାଗତତ୍ତା ସମ୍ପନ୍ନଚିତ୍ତୋ। ପଣ୍ଡିତଜାତିକୋତି ପଣ୍ଡିତସଭାୱୋ।

କାମେ ଆରବ୍ଭାତି ୱତ୍ଥୁକାମେ ଆରବ୍ଭ। କାମରାଗସଙ୍ଖାତେନ ୱା କାମେନ ପଟିସଂଯୁତ୍ତୋ ୱିତକ୍କୋ କାମୱିତକ୍କୋ। ବ୍ୟାପଜ୍ଜତି ଚିତ୍ତଂ ଏତେନାତି ବ୍ୟାପାଦୋ, ଦୋସୋ। ୱିହିଂସନ୍ତି ଏତାଯ ସତ୍ତେ, ୱିହିଂସନଂ ୱା ତେସଂ ଏତନ୍ତି ୱିହିଂସା, ପରେସଂ ୱିହେଠନାକାରେନ ପୱତ୍ତସ୍ସ କରୁଣାପଟିପକ୍ଖସ୍ସ ପାପଧମ୍ମସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ଞାତକେ ଆରବ୍ଭ ଉପ୍ପନ୍ନୋ ୱିତକ୍କୋତି ଞାତକେ ଆରବ୍ଭ ଗେହସ୍ସିତପେମୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନୋ ୱିତକ୍କୋ। ଜନପଦମାରବ୍ଭ ଉପ୍ପନ୍ନୋ ୱିତକ୍କୋତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଅହୋ ୱତ ମଂ…ପେ… ଉପ୍ପନ୍ନୋ ୱିତକ୍କୋତି ‘‘ଅହୋ ୱତ ମଂ ପରେ ନ ଅୱଜାନେଯ୍ୟୁଂ, ନ ହେଟ୍ଠା କତ୍ୱା ମଞ୍ଞେଯ୍ୟୁଂ, ପାସାଣଚ୍ଛତ୍ତଂ ୱିଯ ଗରୁଂ କରେଯ୍ୟୁ’’ନ୍ତି ଏୱଂ ଉପ୍ପନ୍ନୱିତକ୍କୋ। ଦସୱିପସ୍ସନୁପକ୍କିଲେସୱିତକ୍କାତି ଓଭାସାଦିଦସୱିପସ୍ସନୁପକ୍କିଲେସେ ଆରବ୍ଭ ଉପ୍ପନ୍ନୱିତକ୍କା।

ଅୱସିଟ୍ଠା ଧମ୍ମୱିତକ୍କା ଏତସ୍ସାତି ଅୱସିଟ୍ଠଧମ୍ମୱିତକ୍କୋ, ୱିପସ୍ସନାସମାଧି। ନ ଏକଗ୍ଗଭାୱପ୍ପତ୍ତୋ ନ ଏକଗ୍ଗତଂ ପତ୍ତୋ। ଏକଂ ଉଦେତୀତି ହି ଏକୋଦି, ପଟିପକ୍ଖେହି ଅନଭିଭୂତତ୍ତା ଅଗ୍ଗଂ ସେଟ୍ଠଂ ହୁତ୍ୱା ଉଦେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସେଟ୍ଠୋପି ହି ଲୋକେ ଏକୋତି ୱୁଚ୍ଚତି, ଏକସ୍ମିଂ ଆରମ୍ମଣେ ସମାଧାନୱସେନ ପୱତ୍ତଚିତ୍ତସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ଏକୋଦିସ୍ସ ଭାୱୋ ଏକୋଦିଭାୱୋ, ଏକଗ୍ଗତାଯେତଂ ଅଧିୱଚନଂ।

ନିଯକଜ୍ଝତ୍ତନ୍ତି ଅତ୍ତସନ୍ତାନସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ଗୋଚରଜ୍ଝତ୍ତନ୍ତି ଇଧ ନିବ୍ବାନଂ ଅଧିପ୍ପେତଂ। ତେନାହ ‘‘ଏକସ୍ମିଂ ନିବ୍ବାନଗୋଚରେଯେୱ ତିଟ୍ଠତୀ’’ତି। ସୁଟ୍ଠୁ ନିସୀଦତୀତି ସମାଧିପଟିପକ୍ଖେ କିଲେସେ ସନ୍ନିସୀଦେନ୍ତୋ ସୁଟ୍ଠୁ ନିସୀଦତି। ଏକଗ୍ଗଂ ହୋତୀତି ଅବ୍ୟଗ୍ଗଭାୱପ୍ପତ୍ତିଯା ଏକଗ୍ଗଂ ହୋତି। ସମ୍ମା ଆଧିଯତୀତି ଯଥା ଆରମ୍ମଣେ ସୁଟ୍ଠୁ ଅପ୍ପିତଂ ହୋତି, ଏୱଂ ସମ୍ମା ସମ୍ମଦେୱ ଆଧିଯତି।

ଅଭିଞ୍ଞାସଚ୍ଛିକରଣୀଯସ୍ସାତି ଏତ୍ଥ ‘‘ଅଭିଞ୍ଞାଯ ସଚ୍ଛିକରଣୀଯସ୍ସା’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବେ ‘‘ଅଭିଞ୍ଞା’’ତି ଯ-କାରଲୋପେନ ପନ ପୁନ କାଲକିରିଯାନିଦ୍ଦେସୋ କତୋତି ଆହ ‘‘ଅଭିଜାନିତ୍ୱା ପଚ୍ଚକ୍ଖଂ କାତବ୍ବସ୍ସା’’ତି। ଅଭିଞ୍ଞାଯ ଇଦ୍ଧିୱିଧାଦିଞାଣେନ ସଚ୍ଛିକିରିଯଂ ଇଦ୍ଧିୱିଧପଚ୍ଚନୁଭୱନାଦିକଂ ଅଭିଞ୍ଞାସଚ୍ଛିକରଣୀଯନ୍ତି ଏୱଂ ୱା ଏତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ସକ୍ଖିଭବ୍ବତଂ ପାପୁଣାତୀତି ଏତ୍ଥ ପନ ଯସ୍ସ ପଚ୍ଚକ୍ଖଂ ଅତ୍ଥି, ସୋ ସକ୍ଖୀ, ସକ୍ଖିନୋ ଭବ୍ବତା ସକ୍ଖିଭବ୍ବତା, ସକ୍ଖିଭୱନନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ସକ୍ଖୀ ଚ ସୋ ଭବ୍ବୋ ଚାତି ସକ୍ଖିଭବ୍ବୋ। ଅଯଞ୍ହି ଇଦ୍ଧିୱିଧାଦୀନଂ ଭବ୍ବୋ ତତ୍ଥ ଚ ସକ୍ଖୀତି ସକ୍ଖିଭବ୍ବୋ, ତସ୍ସ ଭାୱୋ ସକ୍ଖିଭବ୍ବତା, ତଂ ପାପୁଣାତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ଅଭିଞ୍ଞାପାଦକଜ୍ଝାନାଦିଭେଦେତି ଏତ୍ଥ ଅଭିଞ୍ଞାପାଦା ଚ ଅଭିଞ୍ଞାପାଦକଜ୍ଝାନଞ୍ଚ ଅଭିଞ୍ଞାପାଦକଜ୍ଝାନାନି। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଅରହତ୍ତଞ୍ଚ ଅରହତ୍ତସ୍ସ ୱିପସ୍ସନା ଚ ସଙ୍ଗହିତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ତେନେୱ ମଜ୍ଝିମନିକାଯଟ୍ଠକଥାଯଂ (ମ॰ ନି॰ ଅଟ୍ଠ॰ ୨।୧୯୮) –

‘‘ସତି ସତିଆଯତନେତି ସତି ସତିକାରଣେ। କିଞ୍ଚେତ୍ଥ କାରଣଂ? ଅଭିଞ୍ଞା ୱା ଅଭିଞ୍ଞାପାଦକଜ୍ଝାନଂ ୱା, ଅୱସାନେ ପନ ଅରହତ୍ତଂ ୱା କାରଣଂ

ଅରହତ୍ତସ୍ସ ୱିପସ୍ସନା ୱାତି ୱେଦିତବ୍ବ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ଯଞ୍ହି ତଂ ତତ୍ର ତତ୍ର ସକ୍କିଭବ୍ବତାସଙ୍ଖାତଂ ଇଦ୍ଧିୱିଧପଚ୍ଚନୁଭୱନାଦି, ତସ୍ସ ଅଭିଞ୍ଞା କାରଣଂ । ଅଥ ଇଦ୍ଧିୱିଧପଚ୍ଚନୁଭୱନାଦି ଅଭିଞ୍ଞା, ଏୱଂ ସତି ଅଭିଞ୍ଞାପାଦକଜ୍ଝାନଂ କାରଣଂ। ଅୱସାନେ ଛଟ୍ଠାଭିଞ୍ଞାଯ ପନ ଅରହତ୍ତଂ, ଅରହତ୍ତସ୍ସ ୱିପସ୍ସନା ୱା କାରଣଂ। ଅରହତ୍ତଞ୍ହି ‘‘କୁଦାସ୍ସୁ ନାମାହଂ ତଦାଯତନଂ ଉପସମ୍ପଜ୍ଜ ୱିହରିସ୍ସାମି, ଯଦରିଯା ଏତରହି ଉପସମ୍ପଜ୍ଜ ୱିହରନ୍ତୀ’’ତି (ମ। ନି। ୧।୪୬୫; ୩।୩୦୭) ଅନୁତ୍ତରେସୁ ୱିମୋକ୍ଖେସୁ ପିହଂ ଉପଟ୍ଠପେତ୍ୱା ଅଭିଞ୍ଞା ନିବ୍ବତ୍ତେନ୍ତସ୍ସ କାରଣଂ। ଇଦଞ୍ଚ ସାଧାରଣଂ ନ ହୋତି, ସାଧାରଣୱସେନ ପନ ଅରହତ୍ତସ୍ସ ୱିପସ୍ସନା କାରଣଂ। ଇମସ୍ମିଞ୍ହି ସୁତ୍ତେ ଅରହତ୍ତଫଲୱସେନ ଛଟ୍ଠାଭିଞ୍ଞା ୱୁତ୍ତା। ତେନେୱାହ ‘‘ଆସୱାନଂ ଖଯାତିଆଦି ଚେତ୍ଥ ଫଲସମାପତ୍ତିୱସେନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବ’’ନ୍ତି।

ପଂସୁଧୋୱକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୧। ନିମିତ୍ତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୦୩। ଏକାଦସମେ ଯେହି ଫଲଂ ନିମୀଯତି, ଉପ୍ପଜ୍ଜନଟ୍ଠାନେ ପକ୍ଖିପମାନଂ ୱିଯ ହୋତି, ତାନି ନିମିତ୍ତାନି। ତେନାହ ‘‘ତୀଣି କାରଣାନୀ’’ତି। କାଲେନ କାଲନ୍ତି ଏତ୍ଥ କାଲେନାତି ଭୁମ୍ମତ୍ଥେ କରଣୱଚନଂ। କାଲନ୍ତି ଚ ଉପଯୋଗୱଚନନ୍ତି ଆହ ‘‘କାଲେ କାଲେ’’ତି। ମନସି କାତବ୍ବାତି ଚିତ୍ତେ କାତବ୍ବା, ଉପ୍ପାଦେତବ୍ବାତି ଅତ୍ଥୋ। ଉପଲକ୍ଖିତସମାଧାନାକାରୋ ସମାଧିଯେୱ ଇଧ ସମାଧିନିମିତ୍ତନ୍ତି ଆହ ‘‘ଏକଗ୍ଗତା ହି ଇଧ ସମାଧିନିମିତ୍ତନ୍ତି ୱୁତ୍ତା’’ତି। ଠାନଂ ତଂ ଚିତ୍ତଂ କୋସଜ୍ଜାଯ ସଂୱତ୍ତେଯ୍ୟାତି ଏତ୍ଥ ଠାନଂ ଅତ୍ଥୀତି ୱଚନସେସୋ। ତଂ ଭାୱନାଚିତ୍ତଂ କୋସଜ୍ଜାଯ ସଂୱତ୍ତେଯ୍ୟ, ତସ୍ସ ସଂୱତ୍ତନସ୍ସ କାରଣଂ ଅତ୍ଥୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତଂ ୱା ମନସିକରଣଂ ଚିତ୍ତଂ କୋସଜ୍ଜାଯ ସଂୱତ୍ତେଯ୍ୟ, ଏତସ୍ସ ଠାନଂ କାରଣଂ ଅତ୍ଥୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ‘‘କାରଣଂ ୱିଜ୍ଜତୀ’’ତିଆଦି। ଞାଣଜୱନ୍ତି ସଙ୍ଖାରେସୁ ଅନିଚ୍ଚାଦିୱସେନ ପୱତ୍ତମାନଂ ପଞ୍ଞାଜୱଂ।

ଯଂ କିଞ୍ଚି ସୁୱଣ୍ଣତାପନଯୋଗ୍ଗଅଙ୍ଗାରଭାଜନଂ ଇଧ ‘‘ଉକ୍କା’’ତି ଅଧିପ୍ପେତନ୍ତି ଆହ ‘‘ଅଙ୍ଗାରକପଲ୍ଲ’’ନ୍ତି। ସଜ୍ଜେଯ୍ୟାତି ଯଥା ତତ୍ଥ ପକ୍ଖିତ୍ତଂ ସୁୱଣ୍ଣଂ ତପ୍ପତି, ଏୱଂ ପଟିଯାଦିଯେଯ୍ୟ। ଆଲିମ୍ପେଯ୍ୟାତି ଆଦିପେଯ୍ୟ, ଜଲେଯ୍ୟାତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ‘‘ତତ୍ଥ ଅଙ୍ଗାରେ…ପେ… ଗାହାପେଯ୍ୟା’’ତି। ମୂସାଯ ୱା ପକ୍ଖିପେଯ୍ୟାତି ତତ୍ତକେ ୱା ପକ୍ଖିପେଯ୍ୟ। ଉପଧାରେତୀତି ସଲ୍ଲକ୍ଖେତି।

ନିମିତ୍ତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଲୋଣକପଲ୍ଲୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଦୁତିଯପଣ୍ଣାସକଂ ନିଟ୍ଠିତଂ।

୩। ତତିଯପଣ୍ଣାସକଂ

(୧୧) ୧। ସମ୍ବୋଧୱଗ୍ଗୋ

୧-୩। ପୁବ୍ବେୱସମ୍ବୋଧସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୧୦୪-୧୦୬। ତତିଯସ୍ସ ପଠମେ ସମ୍ବୋଧିତୋ ପୁବ୍ବେୱାତି ସମ୍ବୋଧୋ ୱୁଚ୍ଚତି ଚତୂସୁ ମଗ୍ଗେସୁ ଞାଣଂ ‘‘ସାମଂ ସମ୍ମା ବୁଜ୍ଝି ଏତେନା’’ତି କତ୍ୱା, ତତୋ ପୁବ୍ବେଯେୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ‘‘ଅରିଯମଗ୍ଗପ୍ପତ୍ତିତୋ ଅପରଭାଗେଯେୱା’’ତି। ବୋଧିସତ୍ତସ୍ସେୱ ସତୋତି ଏତ୍ଥ ଯଥା ଉଦକତୋ ଉଗ୍ଗନ୍ତ୍ୱା ଠିତଂ ପରିପାକଗତଂ ପଦୁମଂ ସୂରିଯରସ୍ମିସମ୍ଫସ୍ସେନ ଅୱସ୍ସଂ ବୁଜ୍ଝିସ୍ସତୀତି ବୁଜ୍ଝନକପଦୁମନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଏୱଂ ବୁଦ୍ଧାନଂ ସନ୍ତିକେ ବ୍ୟାକରଣସ୍ସ ଲଦ୍ଧତ୍ତା ଅୱସ୍ସଂ ଅନନ୍ତରାଯେନ ପାରମିଯୋ ପୂରେତ୍ୱା ବୁଜ୍ଝିସ୍ସତୀତି ବୁଜ୍ଝନକସତ୍ତୋତି ବୋଧିସତ୍ତୋ। ତେନାହ ‘‘ବୁଜ୍ଝନକସତ୍ତସ୍ସେୱ...ପେ... ଆରଭନ୍ତସ୍ସେୱ ସତୋ’’ତି। ଯା ୱା ଏସା ଚତୁମଗ୍ଗଞାଣସଙ୍ଖାତା ବୋଧି, ‘‘ତଂ ବୋଧିଂ କୁଦାସ୍ସୁ ନାମାହଂ ପାପୁଣିସ୍ସାମୀ’’ତି ପତ୍ଥଯମାନୋ ପଟିପଜ୍ଜତୀତି ବୋଧିଯଂ ସତ୍ତୋ ଆସତ୍ତୋତିପି ବୋଧିସତ୍ତୋ। ତେନାହ ‘‘ସମ୍ବୋଧିଯା ୱା ସତ୍ତସ୍ସେୱ ଲଗ୍ଗସ୍ସେୱ ସତୋ’’ତି।

ଅଥ ୱା ବୋଧୀତି ଞାଣଂ ‘‘ବୁଜ୍ଝତି ଏତେନା’’ତି କତ୍ୱା, ବୋଧିମା ସତ୍ତୋ ବୋଧିସତ୍ତୋ, ପୁରିମପଦେ ଉତ୍ତରପଦଲୋପଂ କତ୍ୱା ଯଥା ‘‘ଞାଣସତ୍ତୋ’’ତି, ଞାଣୱା ପଞ୍ଞୱା ପଣ୍ଡିତୋ ସତ୍ତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ବୁଦ୍ଧାନଞ୍ହି ପାଦମୂଲେ ଅଭିନୀହାରତୋ ପଟ୍ଠାଯ ପଣ୍ଡିତୋୱ ସୋ ସତ୍ତୋ, ନ ଅନ୍ଧବାଲୋତି ବୋଧିସତ୍ତୋ। ଏୱଂ ଗୁଣୱତୋ ଉପ୍ପନ୍ନନାମୱସେନ ବୋଧିସତ୍ତସ୍ସେୱ ସତୋ। ଅସ୍ସାଦୀଯତୀତି ଅସ୍ସାଦୋ, ସୁଖଂ। ତଞ୍ଚ ସାତାକାରଲକ୍ଖଣନ୍ତି ଆହ ‘‘ଅସ୍ସାଦୋତି ମଧୁରାକାରୋ’’ତି। ଛନ୍ଦରାଗୋ ୱିନୀଯତି ଚେୱ ପହୀଯତି ଚ ଏତ୍ଥାତି ନିବ୍ବାନଂ ‘‘ଛନ୍ଦରାଗୱିନଯୋ ଛନ୍ଦରାଗପ୍ପହାନଞ୍ଚା’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତେନାହ ‘‘ନିବ୍ବାନ’’ନ୍ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ଆଗମ୍ମାତି ଇଦଂ ଯୋ ଜନୋ ରାଗଂ ୱିନେତି ପଜହତି ଚ, ତସ୍ସ ଆରମ୍ମଣକରଣଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ଦୁତିଯତତିଯାନି ଉତ୍ତାନତ୍ଥାନେୱ।

ପୁବ୍ବେୱସମ୍ବୋଧସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪-୯। ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୧୦୭-୧୧୨। ଚତୁତ୍ଥେ ସାମଞ୍ଞନ୍ତି ଅରିଯମଗ୍ଗୋ, ତେନ ଅରଣୀଯତୋ ଉପଗନ୍ତବ୍ବତୋ ସାମଞ୍ଞତ୍ଥଂ, ଅରିଯଫଲନ୍ତି ଆହ ‘‘ସାମଞ୍ଞତ୍ଥନ୍ତି ଚତୁବ୍ବିଧଂ ଅରିଯଫଲ’’ନ୍ତି। ବ୍ରହ୍ମଞ୍ଞତ୍ଥନ୍ତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନଯୋ। ତେନାହ ‘‘ଇତରଂ ତସ୍ସେୱ ୱେୱଚନ’’ନ୍ତି। ଅରିଯମଗ୍ଗସଙ୍ଖାତଂ ସାମଞ୍ଞମେୱ ୱା ଅରଣୀଯତୋ ସାମଞ୍ଞତ୍ଥନ୍ତି ଆହ ‘‘ସାମଞ୍ଞତ୍ଥେନ ୱା ଚତ୍ତାରୋ ମଗ୍ଗା’’ତି। ପଞ୍ଚମାଦୀନି ଉତ୍ତାନତ୍ଥାନେୱ।

ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦। ଦୁତିଯନିଦାନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୧୩। ଦସମେ ୱିୱଟ୍ଟଗାମିକମ୍ମାନନ୍ତି ୱିୱଟ୍ଟୂପନିସ୍ସଯକମ୍ମାନଂ। ତଦଭିନିୱତ୍ତେତୀତି ଏତ୍ଥ ତଂ-ସଦ୍ଦେନ ପଚ୍ଚାମସନସ୍ସ ୱିପାକସ୍ସ ପରାମାସୋତି ଆହ ‘‘ତଂ ଅଭିନିୱତ୍ତେତୀ’’ତି, ତଂ ୱିପାକଂ ଅଭିଭୱିତ୍ୱା ନିୱତ୍ତେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଇଦାନି ନ କେୱଲଂ ୱିପାକସ୍ସେୱ ପରାମାସୋ ତଂ-ସଦ୍ଦେନ, ଅଥ ଖୋ ଛନ୍ଦରାଗଟ୍ଠାନିଯାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ତବ୍ବିପାକସ୍ସ ଚ ପରାମାସୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋତି ଆହ ‘‘ଯଦା ୱା ତେନା’’ତିଆଦି। ତେ ଚେୱ ଧମ୍ମେତି ତେ ଛନ୍ଦରାଗଟ୍ଠାନିଯେ ଧମ୍ମେ। ନିବ୍ବିଜ୍ଝିତ୍ୱା ପସ୍ସତୀତି କିଲେସେ ନିବ୍ବିଜ୍ଝିତ୍ୱା ୱିଭୂତଂ ପାକଟଂ କତ୍ୱା ପସ୍ସତୀତି।

ଦୁତିଯନିଦାନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ସମ୍ବୋଧୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

(୧୨) ୨। ଆପାୟିକୱଗ୍ଗୋ

୧। ଆପାୟିକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୧୪। ଦୁତିୟସ୍ସ ପଠମେ ଅପାୟେସୁ ନିବ୍ବତ୍ତନସୀଲତାୟ ଅପାୟୂପଗା ଆପାୟିକାତି ଆହ ‘‘ଅପାୟଂ ଗଚ୍ଛିସ୍ସନ୍ତୀତି ଆପାୟିକା’’ତି। ଅଞ୍ଞେ ବ୍ରହ୍ମଚାରିନୋ ସୁନିୱତ୍ଥେ ସୁପାରୁତେ ସୁମ୍ଭକପତ୍ତଧରେ ଗାମନିଗମରାଜଧାନୀସୁ ପିଣ୍ଡାୟ ଚରିତ୍ୱା ଜୀୱିକଂ କପ୍ପେନ୍ତେ ଦିସ୍ୱା ସୟମ୍ପି ତାଦିସେନ ଆକାରେନ ତଥାପଟିପଜ୍ଜନତୋ ‘‘ଅହଂ ବ୍ରହ୍ମଚାରୀ’’ତି ପଟିଞ୍ଞଂ ଦେନ୍ତୋ ୱିୟ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ବ୍ରହ୍ମଚାରିପଟିଞ୍ଞୋତି ବ୍ରହ୍ମଚାରିପଟିରୂପକୋ’’ତି। ‘‘ଅହମ୍ପି ଭିକ୍ଖୂ’’ତି ୱତ୍ୱା ଉପୋସଥଙ୍ଗାଦୀନି ପୱିସନ୍ତୋ ପନ ବ୍ରହ୍ମଚାରିପଟିଞ୍ଞୋ ହୋତିୟେୱ, ତଥା ସଙ୍ଘିକଂ ଲାଭଂ ଗଣ୍ହନ୍ତୋ। ତେନାହ ‘‘ତେସଂ ୱା…ପେ… ଏୱଂପଟିଞ୍ଞୋ’’ତି। ଅକ୍କୋସତୀତି ‘‘ଅସ୍ସମଣୋସି, ସମଣପଟିଞ୍ଞୋସୀ’’ତିଆଦିନା ଅକ୍କୋସତି। ପରିଭାସତୀତି ‘‘ସୋ ତ୍ୱଂ ‘ହୋତୁ, ମୁଣ୍ଡକସମଣୋ ଅହ’ନ୍ତି ମଞ୍ଞସି, ଇଦାନି ତେ ଅସ୍ସମଣଭାୱଂ ଆରୋପେସ୍ସାମୀ’’ତିଆଦିନା ୱଦନ୍ତୋ ପରିଭାସତି।

କିଲେସକାମୋପି ଅସ୍ସାଦିୟମାନୋ ୱତ୍ଥୁକାମନ୍ତୋଗଧୋୟେୱ, କିଲେସକାମୱସେନ ଚ ତେସଂ ଅସ୍ସାଦନଂ ସିୟାତି ଆହ ‘‘କିଲେସକାମେନ ୱତ୍ଥୁକାମେ ସେୱନ୍ତସ୍ସା’’ତି। କିଲେସକାମେନାତି କରଣତ୍ଥେ କରଣୱଚନଂ। ନତ୍ଥି ଦୋସୋତି ଅସ୍ସାଦେତ୍ୱା ୱିସୟପରିଭୋଗେ ନତ୍ଥି ଆଦୀନୱୋ, ତପ୍ପଚ୍ଚୟା ନ କୋଚି ଅନ୍ତରାୟୋତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ପାତବ୍ୟତଂ ଆପଜ୍ଜତୀତି ପରିଭୁଞ୍ଜନକତଂ ଉପଗଚ୍ଛତି। ପରିଭୋଗତ୍ଥୋ ହି ଅୟଂ ପା-ସଦ୍ଦୋ, କତ୍ତୁସାଧନୋ ଚ ତବ୍ୟ-ସଦ୍ଦୋ, ୟଥାରୁଚି ପରିଭୁଞ୍ଜତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ପିୱିତବ୍ୟତଂ ପରିଭୁଞ୍ଜିତବ୍ୟତନ୍ତି ଏତ୍ଥାପି କତ୍ତୁୱସେନେୱ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଆପାୟିକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ଦୁଲ୍ଲଭସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୧୫। ଦୁତିୟେ ପରେନ କତସ୍ସ ଉପକାରସ୍ସ ଅନୁରୂପପ୍ପୱତ୍ତି ଅତ୍ତନି କତଂ ଉପକାରଂ ଉପକାରତୋ ଜାନନ୍ତୋ ୱେଦିୟନ୍ତୋ କତଞ୍ଞୂ କତୱେଦୀତି ଆହ ‘‘ଇମିନା ମୟ୍ହଂ କତ’’ନ୍ତିଆଦି।

ଦୁଲ୍ଲଭସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। ଅପ୍ପମେୟ୍ୟସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୧୬। ତତିୟେ ସୁଖେନ ମେତବ୍ବୋତି ୟଥା ପରିତ୍ତସ୍ସ ଉଦକସ୍ସ ସୁଖେନ ପମାଣଂ ଗୟ୍ହତି, ଏୱମେୱ ‘‘ଉନ୍ନତୋ’’ତିଆଦିନା ୟଥାୱୁତ୍ତେହି ଅଗୁଣଙ୍ଗେହି ସମନ୍ନାଗତସ୍ସ ସୁଖେନ ପମାଣଂ ଗୟ୍ହତୀତି, ସୁଖେନ ମେତବ୍ବୋ। ଦୁକ୍ଖେନ ମେତବ୍ବୋତି ୟଥା ମହାସମୁଦ୍ଦସ୍ସ ଦୁକ୍ଖେନ ପମାଣଂ ଗୟ୍ହତି, ଏୱମେୱ ‘‘ଅନୁନ୍ନତୋ’’ତିଆଦିନା ଦସ୍ସିତେହି ଗୁଣଙ୍ଗେହି ସମନ୍ନାଗତସ୍ସ ଦୁକ୍ଖେନ ପମାଣଂ ଗୟ୍ହତି, ‘‘ଅନାଗାମୀ ନୁ ଖୋ ଖୀଣାସୱୋ ନୁ ଖୋ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବତଂ ଗଚ୍ଛତି, ତେନେସ ଦୁକ୍ଖେନ ମେତବ୍ବୋ। ପମେତୁଂ ନ ସକ୍କୋତୀତି ୟଥା ଆକାସସ୍ସ ନ ସକ୍କା ପମାଣଂ ଗହେତୁଂ, ଏୱଂ ଖୀଣାସୱସ୍ସ, ତେନେସ ପମେତୁଂ ନ ସକ୍କାତି ଅପ୍ପମେୟ୍ୟୋ।

ସାରାଭାୱେନ ତୁଚ୍ଛତ୍ତା ନଳଓ ୱିୟ ନଳଓ, ମାନୋତି ଆହ ‘‘ଉନ୍ନଳଓତି ଉଗ୍ଗତନଳଓ’’ତି, ଉଟ୍ଠିତତୁଚ୍ଛମାନୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ତେନାହ ‘‘ତୁଚ୍ଛମାନଂ ଉକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଠିତୋତି ଅତ୍ଥୋ’’ତି। ମନୋ ହି ସେୟ୍ୟସ୍ସ ସେୟ୍ୟୋତି ସଦିସୋତି ଚ ପୱତ୍ତିୟା ୱିସେସତୋ ତୁଚ୍ଛୋ। ଚାପଲ୍ଲେନାତି ଚପଲଭାୱେନ, ତଣ୍ହାଲୋଲୁପ୍ପେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ମୁଖରୋତି ମୁଖେନ ଫରୁସୋ, ଫରୁସୱାଚୋତି ଅତ୍ଥୋ। ୱିକିଣ୍ଣୱାଚୋତି ୱିସଟୱଚନୋ ସମ୍ଫପ୍ପଲାପିତାୟ ଅପରିୟନ୍ତୱଚନୋ। ତେନାହ ‘‘ଅସଞ୍ଞତୱଚନୋ’’ତି, ଦିୱସମ୍ପି ନିରତ୍ଥକୱଚନଂ ପଲାପୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଚିତ୍ତେକଗ୍ଗତାରହିତୋତି ଉପଚାରପ୍ପନାସମାଧିରହିତୋ ଚଣ୍ଡସୋତେ ବଦ୍ଧନାୱା ୱିୟ ଅନୱଟ୍ଠିତକିରିୟୋ। ଭନ୍ତଚିତ୍ତୋତି ଅନୱଟ୍ଠିତଚିତ୍ତୋ ପଣ୍ଣାରୁଳ୍ହୱାଲମିଗସଦିସୋ। ୱିୱଟିନ୍ଦ୍ରିୟୋତି ସଂୱରାଭାୱେନ ଗିହିକାଲେ ୱିୟ ଅସଂୱୁତଚକ୍ଖାଦିଇନ୍ଦ୍ରିୟୋ।

ଅପ୍ପମେୟ୍ୟସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪। ଆନେଞ୍ଜସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା

୧୧୭। ଚତୁତ୍ଥେ ସହ ବ୍ୟଯତି ଗଚ୍ଛତୀତି ସହବ୍ୟୋ, ସହପଵତ୍ତନକୋ। ତସ୍ସ ଭାଵୋ ସହବ୍ୟତା, ସହପଵତ୍ତୀତି ଆହ ‘‘ସହଭାଵଂ ଉପପଜ୍ଜତୀ’’ତି। ‘‘ଯାଵତକଂ ତେସଂ ଦେଵାନଂ ଆଯୁପ୍ପମାଣଂ, ତଂ ସବ୍ବଂ ଖେପେତ୍ଵା ନିରଯମ୍ପି ଗଚ୍ଛତୀ’’ତିଆଦିଵଚନତୋ ଅରୂପଭଵତୋ ଚୁତସ୍ସ ଅପାଯୂପପତ୍ତି ଵୁତ୍ତା ଵିଯ ଦିସ୍ସତୀତି ତନ୍ନିଵତ୍ତନତ୍ଥଂ ଭଗଵତୋ ଅଧିପ୍ପାଯଂ ଵିଵରନ୍ତୋ ‘‘ସନ୍ଧାଯଭାସିତମିଦଂ ଵଚନ’’ନ୍ତି ଦୀପେତି ‘‘ନିରଯାଦୀହି ଅଵିପ୍ପମୁତ୍ତତ୍ତା’’ତିଆଦିନା। ନ ହି ତସ୍ସ ଉପଚାରଜ୍ଝାନତୋ ବଲଵତରଂ ଅକୁସଲଂ ଅତ୍ଥୀତି। ଇମିନା ତତୋ ଚଵନ୍ତାନଂ ଉପଚାରଜ୍ଝାନମେଵ ପଟିସନ୍ଧିଜନକଂ କମ୍ମନ୍ତି ଦୀପେତି। ଅଧିକଂ ପଯସତି ପଯୁଜ୍ଜତି ଏତେନାତି ଅଧିପ୍ପଯାସୋ, ସଵିସେସଂ ଇତିକତ୍ତବ୍ବକିରିଯା। ତେନାହ ‘‘ଅଧିକପ୍ପଯୋଗୋ’’ତି। ସେସମେତ୍ଥ ଉତ୍ତାନମେଵ।

ଆନେଞ୍ଜସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫। ଵିପତ୍ତିସମ୍ପଦାସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା

୧୧୮। ପଞ୍ଚମେ ଦିନ୍ନନ୍ତି ଦେଯ୍ୟଧମ୍ମସୀସେନ ଦାନଂ ଵୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ ‘‘ଦିନ୍ନସ୍ସ ଫଲାଭାଵଂ ସନ୍ଧାଯ ଵଦତୀ’’ତି। ଦିନ୍ନଂ ପନ ଅନ୍ନାଦିଵତ୍ଥୁଂ କଥଂ ପଟିକ୍ଖିପତି। ଏସ ନଯୋ ‘‘ଯିଟ୍ଠଂ ହୁତ’’ନ୍ତି ଏତ୍ଥାପି। ମହାଯାଗୋତି ସବ୍ବସାଧାରଣଂ ମହାଦାନଂ। ପହେଣକସକ୍କାରୋତି ପାହୁନକାନଂ କାତବ୍ବସକ୍କାରୋ। ଫଲନ୍ତି ଆନିସଂସଫଲଂ ନିସ୍ସନ୍ଦଫଲଞ୍ଚ। ଵିପାକୋତି ସଦିସଫଲଂ। ପରଲୋକେ ଠିତସ୍ସ ଅଯଂ ଲୋକୋ ନତ୍ଥୀତି ପରଲୋକେ ଠିତସ୍ସ କମ୍ମୁନା ଲଦ୍ଧବ୍ବୋ ଅଯଂ ଲୋକୋ ନ ହୋତି। ଇଧଲୋକେ ଠିତସ୍ସପି ପରଲୋକୋ ନତ୍ଥୀତି ଇଧଲୋକେ ଠିତସ୍ସ କମ୍ମୁନା ଲଦ୍ଧବ୍ବୋ ପରଲୋକୋ ନ ହୋତି। ତତ୍ଥ କାରଣମାହ ‘‘ସବ୍ବେ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥେଵ ଉଚ୍ଛିଜ୍ଜନ୍ତୀ’’ତି। ଇମେ ସତ୍ତା ଯତ୍ଥ ଯତ୍ଥ ଭଵଯୋନିଗତିଆଦୀସୁ ଠିତା, ତତ୍ଥ ତତ୍ଥେଵ ଉଚ୍ଛିଜ୍ଜନ୍ତି, ନିରଯଵିନାସେନ ଵିନସ୍ସନ୍ତି।

ଫଲାଭାଵଵସେନାତି ମାତାପିତୂସୁ ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିମିଚ୍ଛାପଟିପତ୍ତୀନଂ ଫଲସ୍ସ ଅଭାଵଵସେନ ‘‘ନତ୍ଥି ମାତା, ନତ୍ଥି ପିତା’’ତି ଵଦତି, ନ ମାତାପିତୂନଂ, ନାପି ତେସୁ ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିମିଚ୍ଛାପଟିପତ୍ତୀନଂ ଅଭାଵଵସେନ ତେସଂ ଲୋକପଚ୍ଚକ୍ଖତ୍ତା। ପୁବ୍ବୁଳ୍ହଅକସ୍ସ ଵିଯ ଇମେସଂ ସତ୍ତାନଂ ଉପ୍ପାଦୋ ନାମ କେଵଲୋ, ନ ଚ ଖନପୁବ୍ବକୋତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ‘‘ନତ୍ଥି ସତ୍ତା ଓପପାତିକା’’ତି ଵୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ ‘‘ଚଵିତ୍ଵା ଉପ୍ପଜ୍ଜନକା ସତ୍ତା ନାମ ନତ୍ଥୀତି ଵଦତୀ’’ତି। ସଯଂ ଅଭିଞ୍ଞା ସଚ୍ଛିକତ୍ଵା ପଵେଦେନ୍ତୀତି ଯେ ଇମଞ୍ଚ ଲୋକଂ ପରଞ୍ଚ ଲୋକଂ ଅଭିଵିସିଟ୍ଠାଯ ପଞ୍ଞାଯ ସଯଂ ପଚ୍ଚକ୍ଖଂ କତ୍ଵା ପଵେଦେନ୍ତି, ତେ ନତ୍ଥୀତି ସବ୍ବଞ୍ଞୁବୁଦ୍ଧାନଂ ଅଭାଵଂ ଦୀପେତି।

ଵିପତ୍ତିସମ୍ପଦାସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୬-୭। ଅପଣ୍ଣକସୁତ୍ତାଦିଵଣ୍ଣନା

୧୧୯-୧୨୦। ଛଟ୍ଠେ ଛହି ତଲେହି ସମନ୍ନାଗତୋ ପାସକୋତି ଚତୂସୁ ପସ୍ସେସୁ ଚତ୍ତାରି ତଲାନି, ଦ୍ଵୀସୁ କୋଟୀସୁ ଦ୍ଵେ ତଲାନୀତି ଏଵଂ ଛହି ତଲେହି ସମନ୍ନାଗତୋ ପାସକକୀଳଆପସୁତାନଂ ମଣିସଦିସୋ ପାସକଵିସେସୋ। ସତ୍ତମଂ ଉତ୍ତାନମେଵ।

ଅପଣ୍ଣକସୁତ୍ତାଦିଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୮। ପଠମସୋଚେଯ୍ୟସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା

୧୨୧। ଅଟ୍ଠମେ ସୁଚିଭାଵୋତି କିଲେସାସୁଚିଵିଗମେନ ସୁଦ୍ଧଭାଵୋ ଅସଂକିଲିଟ୍ଠଭାଵୋ, ଅତ୍ଥତୋ କାଯସୁଚରିତାଦୀନି।

ପଠମସୋଚେଯ୍ୟସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯। ଦୁତିଯସୋଚେଯ୍ୟସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା

୧୨୨। ନଵମେ ସମୁଚ୍ଛେଦଵସେନ ପହୀନସବ୍ବକାଯଦୁଚ୍ଚରିତତାଯ କାଯେ, କାଯେନ ଵା ସୁଚି କାଯସୁଚି। ତେନାହ ‘‘କାଯଦ୍ଵାରେ’’ତିଆଦି। ସୋଚେଯ୍ୟସମ୍ପନ୍ନନ୍ତି ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧକିଲେସତ୍ତା ପରିସୁଦ୍ଧାଯ ସୋଚେଯ୍ୟସମ୍ପତ୍ତିଯା ଉପେତଂ। ନିନ୍ହାତା ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗସଲିଲେନ ଵିକ୍ଖାଲିତା ପାପା ଏତେନାତି ନିନ୍ହାତପାପକୋ, ଖୀଣାସଵୋ। ତେନାହ ‘‘ଖୀଣାସଵୋଵ କଥିତୋ’’ତି।

ଦୁତିଯସୋଚେଯ୍ଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦। ମୋନେଯ୍ଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୨୩। ଦସମେ ମୁନିନୋ ଭାୱା ମୋନେଯ୍ଯାନି, ଯେହି ଧମ୍ମେହି ଉଭଯହିତମୁନନତୋ ମୁନି ନାମ ହୋତି, ତେ ମୁନିଭାୱକରା ମୋନେଯ୍ଯା ପଟିପଦା ଧମ୍ମା ଏୱ ୱୁତ୍ତା। ମୁନିନୋ ୱା ଏତାନି ମୋନେଯ୍ଯାନି, ଯଥାୱୁତ୍ତଧମ୍ମା ଏୱ। ତତ୍ଥ ଯସ୍ମା କାଯେନ ଅକତ୍ତବ୍ବସ୍ସ ଅକରଣଂ, କତ୍ତବ୍ବସ୍ସ ଚ କରଣଂ , ''ଅତ୍ଥି ଇମସ୍ମିଂ କାଯେ କେସା''ତିଆଦିନା (ଦୀ। ନି। ୨।୩୭୭; ମ। ନି। ୧।୧୧୦; ସଂ। ନି। ୪।୧୨୭; ଖୁ। ପା। ୩।ଦ୍ୱତ୍ତିଂସାକାର) କାଯସଙ୍ଖାତସ୍ସ ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ଜାନନଂ, କାଯସ୍ସ ଚ ସମୁଦଯତୋ ଅତ୍ଥଙ୍ଗମତୋ ଅସ୍ସାଦତୋ ଆଦୀନୱତୋ ନିସ୍ସରଣତୋ ଚ ଯାଥାୱତୋ ପରିଜାନନତା, ତଥା ପରିଜାନନୱସେନ ପନ ପୱତ୍ତୋ ୱିପସ୍ସନାମଗ୍ଗୋ, ତେନ ଚ କାଯେ ଛନ୍ଦରାଗସ୍ସ ପଜହନଂ, କାଯସଙ୍ଖାରଂ ନିରୋଧେତ୍ୱା ପତ୍ତବ୍ବସମାପତ୍ତି ୱା, ସବ୍ବେ ଏତେ କାଯମୁଖେନ ପୱତ୍ତା ମୋନେଯ୍ଯପ୍ପଟିପଦା ଧମ୍ମା କାଯମୋନେଯ୍ଯଂ ନାମ। ତସ୍ମା ତମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''କତମଂ କାଯମୋନେଯ୍ଯଂ? ତିୱିଧକାଯଦୁଚ୍ଚରିତସ୍ସ ପହାନଂ କାଯମୋନେଯ୍ଯଂ, ତିୱିଧକାଯସୁଚରିତମ୍ପି କାଯମୋନେଯ୍ଯ''ନ୍ତିଆଦିନା (ମହାନି। ୧୪) ପାଠଇ ଆଗତା। ଇଧାପି ତେନେୱ ପାଠଇନଯେନ ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ତିୱିଧକାଯଦୁଚ୍ଚରିତପ୍ପହାନଂ କାଯମୋନେଯ୍ଯଂ ନାମା''ତିଆଦିମାହ।

ଇଦାନି ''କତମଂ ୱଚୀମୋନେଯ୍ଯଂ? ଚତୁବ୍ବିଧୱଚୀଦୁଚ୍ଚରିତସ୍ସ ପହାନଂ ୱଚୀମୋନେଯ୍ଯଂ, ଚତୁବ୍ବିଧଂ ୱଚୀସୁଚରିତଂ, ୱାଚାରମ୍ମଣେ ଞାଣଂ, ୱାଚାପରିଞ୍ଞା, ପରିଞ୍ଞାସହଗତୋ ମଗ୍ଗୋ, ୱାଚାଯ ଛନ୍ଦରାଗସ୍ସ ପହାନଂ, ୱଚୀସଙ୍ଖାରନିରୋଧୋ ଦୁତିଯଜ୍ଝାନସମାପତ୍ତି ୱଚୀମୋନେଯ୍ଯ''ନ୍ତି ଇମାଯ ପାଠଇଯା ୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ଅତିଦୀପେନ୍ତୋ ''ୱଚୀମୋନେଯ୍ଯେପି ଏସେୱ ନଯୋ''ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଚୋପନୱାଚଞ୍ଚେୱ ସଦ୍ଦୱାଚଞ୍ଚ ଆରବ୍ଭ ପୱତ୍ତା ପଞ୍ଞା ୱାଚାରମ୍ମଣେ ଞାଣଂ। ତସ୍ସା ୱାଚାଯ ସମୁଦଯାଦିତୋ ପରିଜାନନଂ ୱାଚାପରିଞ୍ଞା।

''କତମଂ ମନୋମୋନେଯ୍ଯଂ? ତିୱିଧମନୋଦୁଚ୍ଚରିତସ୍ସ ପହାନଂ ମନୋମୋନେଯ୍ଯଂ, ତିୱିଧଂ ମନୋସୁଚ୍ଚରିତଂ, ମନାରମ୍ମଣେ ଞାଣଂ, ମନପରିଞ୍ଞା, ପରିଞ୍ଞାସହଗତୋ ମଗ୍ଗୋ, ମନସ୍ମିଂ ଛନ୍ଦରାଗସ୍ସ ପହାନଂ, ଚିତ୍ତସଙ୍ଖାରନିରୋଧୋ ସଞ୍ଞାୱେଦଯିତନିରୋଧସମାପତ୍ତି ମନୋମୋନେଯ୍ଯ''ନ୍ତି ଇମାଯ ପାଠଇଯା ଆଗତନଯେନ ଅତ୍ଥଂ ୱିଭାୱେନ୍ତୋ ''ମନୋମୋନେଯ୍ଯେପି ଇମିନାୱ ନଯେନ ଅତ୍ଥଂ ଞତ୍ୱା''ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଚ ଏକାସୀତିୱିଧଂ ଲୋକିଯଚିତ୍ତଂ ଆରବ୍ଭ ପୱତ୍ତଞାଣଂ ମନାରମ୍ମଣେ ଞାଣଂ। ତସ୍ସ ସମୁଦଯାଦିତୋ ପରିଜାନନଂ ମନପରିଞ୍ଞାତି ଅଯଂ ୱିସେସୋ।

ମୋନେଯ୍ଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଆପାଯିକୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

(୧୩) ୩। କୁସିନାରୱଗ୍ଗୋ

୧-୨। କୁସିନାରସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୧୨୪-୧୨୫। ତତିୟସ୍ସ ପଠମେ ତଣ୍ହାଗେଧେନ ଗଥିତୋତି ତଣ୍ହାବନ୍ଧନେନ ବଦ୍ଧୋ। ତଣ୍ହାମୁଚ୍ଛନାୟାତି ତଣ୍ହାୟ ୱସେନ ମୁଚ୍ଛାପତ୍ତିୟା। ମୁଚ୍ଛିତୋତି ମୁଚ୍ଛଂ ମୋହଂ ପମାଦଂ ଆପନ୍ନୋ। ଅଜ୍ଝୋପନ୍ନୋତି ଅଧିଓପନ୍ନୋ। ତଣ୍ହାୟ ଅଧିଭୱିତ୍ୱା ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥଟୋ ଗିଲିତ୍ୱା ପରିନିଟ୍ଠପେତ୍ୱା ୱିୟ ଠିତୋ। ତେନାହ "ଅଜ୍ଝୋପନ୍ନୋତି ତଣ୍ହାୟ ଗିଲିତ୍ୱା ପରିନିଟ୍ଠପେତ୍ୱା ପୱତ୍ତୋ"ତି। ଅନାଦୀନୱଦସ୍ସାୱୀତି ଗଥିତାଦିଭାୱେନ ପରିଭୋଗେ ଆଦୀନୱମତ୍ତମ୍ପି ନ ପସ୍ସତି। ନିସ୍ସରଣପଞ୍ଞୋତି ଅୟମତ୍ଥୋ ଆହାରପରିଭୋଗେତି ତତ୍ଥ ପୟୋଜନପରିଚ୍ଛେଦିକା "ୟାୱଦେୱ ଇମସ୍ସ କାୟସ୍ସ ଠିତିୟା"ତିଆଦିନା (ମ। ନି। ୧।୨୩; ୨।୨୪; ୩।୭୫; ସଂ। ନି। ୪।୧୨୦; ଅ। ନି। ୬।୫୮; ୮।୯) ପୱତ୍ତା ଆହାରପଟିବଦ୍ଧଛନ୍ଦରାଗନିସ୍ସରଣଭୂତା ପଞ୍ଞା ଅସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ନିସ୍ସରଣପଞ୍ଞୋ। ସେସମେତ୍ଥ ଉତ୍ତାନମେୱ। ଦୁତିୟେ ନତ୍ଥି ୱତ୍ତବ୍ବଂ।

କୁସିନାରସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। ଗୋତମକଚେତିୟସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୨୬। ତତିୟେ ସମ୍ବହୁଲାତି ପଞ୍ଚସତମତ୍ତା। ପଞ୍ଚସତା କିର ବ୍ରାହ୍ମଣା ତିଣ୍ଣଂ ୱେଦାନଂ ପାରଗୂ ଅପରଭାଗେ ଭଗୱତୋ ଧମ୍ମଦେସନଂ ସୁତ୍ୱା କାମେସୁ ଆଦୀନୱଂ ନେକ୍ଖମ୍ମେ ଚ ଆନିସଂସଂ ପସ୍ସମାନା ଭଗୱତୋ ସନ୍ତିକେ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ନ ଚିରସ୍ସେୱ ସବ୍ବଂ ବୁଦ୍ଧୱଚନଂ ଉଗ୍ଗଣ୍ହିତ୍ୱା ପରିୟତ୍ତିଂ ନିସ୍ସାୟ ମାନଂ ଉପ୍ପାଦେସୁଂ – "ୟଂ ୟଂ ଭଗୱା କଥେତି, ତଂ ତଂ ମୟଂ ଖିପ୍ପମେୱ ଜାନାମ। ଭଗୱା ହି ଇତ୍ଥିଲିଙ୍ଗାଦୀନି ତୀଣି ଲିଙ୍ଗାନି, ନାମାଦୀନି ଚତ୍ତାରି ପଦାନି, ପଠମାଦୟୋ ସତ୍ତ ୱିଭତ୍ତିୟୋ ମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ନ କିଞ୍ଚି କଥେତି, ଏୱଂ କଥିତେ ଚ ଅମ୍ହାକଂ ଗଣ୍ଠିପଦଂ ନାମ ନତ୍ଥୀ"ତି, ତେ ଭଗୱତି ଅଗାରୱା ହୁତ୍ୱା ତତୋ ପଟ୍ଠାୟ ଭଗୱତୋ ଉପଟ୍ଠାନମ୍ପି ଧମ୍ମସ୍ସୱନମ୍ପି ଅଭିଣ୍ହଂ ନ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ତେ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ "ସମ୍ବହୁଲା କିର ବ୍ରାହ୍ମଣପବ୍ବଜିତା…ପେ… ଧମ୍ମସ୍ସୱନଂ ନ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀ"ତି। ମୁଖପଟିଞ୍ଞଂ ଗହେତ୍ୱାତି "ସଚ୍ଚଂ କିର ତୁମ୍ହେ, ଭିକ୍ଖୱେ"ତିଆଦିନା ତମତ୍ଥଂ ପଟିପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା "ସଚ୍ଚଂ ଭଗୱା"ତି ତେହି ଭିକ୍ଖୂହି ୱୁତ୍ତଂ ପଟିୱଚନଂ ଗହେତ୍ୱା। ତଞ୍ହି ଅତ୍ତନୋ ମୁଖେନେୱ ପଟିଞ୍ଞାତତ୍ତା "ମୁଖପଟିଞ୍ଞା"ତି ୱୁଚ୍ଚତି।

ନେୱଆଗତଟ୍ଠାନଂ ନ ଗତଟ୍ଠାନଂ ଅଦ୍ଦସଂସୁ। କସ୍ମା? ଅଞ୍ଞାଣତୋ। ତେ କିର ତସ୍ସ ସୁତ୍ତସ୍ସ ଅତ୍ଥଂ ନ ଜାନିଂସୁ। ତେସଞ୍ହି ତସ୍ମିଂ ସମୟେ ୱିଚିତ୍ରନୟଂ ଦେସନାୱିଲାସୟୁତ୍ତମ୍ପି ତଂ ସୁତ୍ତଂ ଘନପୁଥୁଲେନ ଦୁସ୍ସପଟ୍ଟେନ ମୁଖଂ ବନ୍ଧଂ କତ୍ୱା ପୁରତୋ ଠପିତମନୁଞ୍ଞଭୋଜନଂ ୱିୟ ଅହୋସି। ନନୁ ଚ ଭଗୱା ଅତ୍ତନା ଦେସିତଂ ଧମ୍ମଂ ପରେ ଞାପେତୁଂ କପ୍ପସତସହସ୍ସାଧିକାନି ଚତ୍ତାରି ଅସଙ୍ଖେୟ୍ୟାନି ପାରମିୟୋ ପୂରେତ୍ୱା ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତୋ, ସୋ କସ୍ମା ୟଥା ତେ ନ ଜାନନ୍ତି, ତଥା ଦେସେତୀତି? ତେସଂ ମାନଭଞ୍ଜନତ୍ଥଂ। ଭଗୱା ହି "ଅଭବ୍ବା ଇମେ ଇମଂ ମାନଖିଲଂ ଅନୁପହଚ୍ଚ ମଗ୍ଗଂ ୱା ଫଲଂ ୱା ସଚ୍ଛିକାତୁ"ନ୍ତି ତେସଂ ସୁତପରିୟତ୍ତିଂ ନିସ୍ସାୟ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିଂ କତ୍ୱା ଦେସନାକୁସଲୋ ମାନଭଞ୍ଜନତ୍ଥଂ "ସବ୍ବଧମ୍ମମୂଲପରିୟାୟ"ନ୍ତିଆଦିନା ମୂଲପରିୟାୟସୁତ୍ତଂ (ମ। ନି। ୧।୧) ଅଭାସି।

ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ"ମୟ୍ହଂ କଥା ନିୟ୍ୟାତୀ"ତି ମୁଖସମ୍ପତ୍ତମେୱ କଥେତୀତି ଚିନ୍ତୟିଂସୂତି ଇଦଂ ଅଙ୍ଗୁତ୍ତରଭାଣକାନଂ ୱଚଞ୍ଜନକତନ୍ତିନୀହାରେନ ୱୁତ୍ତଂ। ମଜ୍ଝିମଭାଣକା ପନ ଏୱଂ ୱଦନ୍ତି – ଏୱଂ ମାନଭଞ୍ଜନତ୍ଥଂ ଦେସିତଞ୍ଚ ପନ ତଂ ସୁତ୍ତଂ ସୁତ୍ୱା ତେ ଭିକ୍ଖୂ "ତଂୟେୱ କିର ପଥୱିଂ ଦିଟ୍ଠିଗତିକୋ ସଞ୍ଜାନାତି, ସେଖୋପି ଅରହାପି ତଥାଗତୋପି ଅଭିଜାନାତି, କି ନାମିଦଂ କଥଂ ନାମିଦ"ନ୍ତି ଚିନ୍ତେନ୍ତା "ପୁବ୍ବେ ମୟଂ ଭଗୱତା କଥିତଂ ୟଂକିଞ୍ଚି ଖିପ୍ପମେୱ ଜାନାମ, ଇଦାନି ପନିମସ୍ସ ମୂଲପରିୟାୟସ୍ସ ଅନ୍ତଂ ୱା କୋଟିଂ ୱା ନ ଜାନାମ ନ ପସ୍ସାମ, ଅହୋ ବୁଦ୍ଧା ନାମ ଅପ୍ପମେୟ୍ୟା ଅତୁଲା"ତି ଉଦ୍ଧଟଦାଠା ୱିୟ ସପ୍ପା ନିମ୍ମଦା ହୁତ୍ୱା ବୁଦ୍ଧୂପଟ୍ଠାନଞ୍ଚ ଧମ୍ମସ୍ସୱନଞ୍ଚ ସକ୍କଚ୍ଚଂ ଅଗମଂସୁ। ତେନ ସମୟେନ ଧମ୍ମସଭାୟଂ ସନ୍ନିସିନ୍ନା ଭିକ୍ଖୂ "ଅହୋ ବୁଦ୍ଧାନଂ ଆନୁଭାୱୋ, ତେ ନାମବ୍ରାହ୍ମଣପବ୍ବଜିତା ତଥା ମାନମଦମତ୍ତା ଭଗୱତା ମୂଲପରିୟାୟଦେସନାୟ ନିହତମାନା କତା"ତି କଥଂ ସମୁଟ୍ଠାପେସୁଂ। ତଂ ସୁତ୍ୱା ଭଗୱା "ନ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଇଦାନେୱ, ପୁବ୍ବେପି ଅହଂ ଏୱଂ ଇମେ ମାନପଗ୍ଗହିତସୀସେ ଚରନ୍ତେ ନିହତମାନେ ଅକାସି"ନ୍ତି ୱତ୍ୱା ଅତୀତଂ ଆହରନ୍ତୋ "ଭୂତପୁବ୍ବଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅଞ୍ଞତରୋ ଦିସାପାମୋକ୍ଖୋ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ବାରାଣସିୟଂ ପଟିୱସତି ତିଣ୍ଣଂ ୱେଦାନଂ ପାରଗୂ ସନିଘଣ୍ଡୁକେଟୁଭାନଂ ସାକ୍ଖରପ୍ପଭେଦାନଂ ଇତିହାସପଞ୍ଚମାନଂ ପଦକୋ ୱେୟ୍ୟାକରଣୋ ଲୋକାୟତମହାପୁରିସଲକ୍ଖଣେସୁ ଅନୱୟୋ, ସୋ ପଞ୍ଚମତ୍ତାନି ମାଣୱକସତାନି ମନ୍ତେ ୱାଚେତି। ପଣ୍ଡିତମାଣୱକା ବହୁଞ୍ଚ ଗଣ୍ହନ୍ତି ଲହୁଞ୍ଚ, ସୁଟ୍ଠୁ ଚ ଉପଧାରେନ୍ତୀ"ତିଆଦିନା ଜାତକଂ କଥେସି।

ତଂ ସୁତ୍ୱା ତେ ଭିକ୍ଖୂ ‘‘ପୁବ୍ବେପି ମଯଂ ମାନେନେୱ ଉପହତା’’ତି ଭିଯ୍ୟୋସୋମତ୍ତାଯ ନିହତମାନା ହୁତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ଉପକାରକକମ୍ମଟ୍ଠାନପରାଯଣା ଅହେସୁଂ। ତତୋ ଭଗୱା ଏକଂ ସମଯଂ ଜନପଦଚାରିକଂ ଚରନ୍ତୋ ୱେସାଲିଂ ପତ୍ୱା ଗୋତମକେ ଚେତିଯେ ୱିହରନ୍ତୋ ଇମେସଂ ପଞ୍ଚସତାନଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଞାଣପରିପାକଂ ୱିଦିତ୍ୱା ଇଦଂ ଗୋତମକସୁତ୍ତଂ କଥେସି। ଇଦଞ୍ଚ ସୁତ୍ତଂ ସୁତ୍ୱା ତେ ପଞ୍ଚସତା ଭିକ୍ଖୂ ତସ୍ମିଂଯେୱ ଆସନେ ସହ ପଟିସମ୍ଭିଦାହି ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣିଂସୂତି।

ଅଭିଞ୍ଞାଯାତି କୁସଲାଦିଭେଦଂ ଖନ୍ଧାଦିଭେଦଞ୍ଚ ଦେସେତବ୍ବଂ ଧମ୍ମଂ, ୱେନେଯ୍ୟାନଞ୍ଚ ଆସଯାନୁସଯଚରିଯାଧିମୁତ୍ତିଆଦିଭେଦଂ, ତସ୍ସ ଚ ନେସଂ ଦେସେତବ୍ବପ୍ପକାରଂ ଯାଥାୱତୋ ଅଭିଜାନିତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଇମେ ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧା ଦ୍ୱାଦସାଯତନାନୀତିଆଦି ପନେତ୍ଥ ନିଦସ୍ସନମତ୍ତଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ସପ୍ପଚ୍ଚଯନ୍ତି ସକାରଣଂ, ୱେନେଯ୍ୟାନଂ ଅଜ୍ଝାସଯେନ ୱା ପୁଚ୍ଛାଯ ୱା ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିଯା ୱା ସନିମିତ୍ତଂ ହେତୂଦାହରଣସହିତଞ୍ଚାତି ଅତ୍ଥୋ। ରାଗାଦୀନଂ ପଟିହରଣଂ ପଟିହାରିଯଂ, ତଦେୱ ପାଟିହାରିଯଂ, ସହ ପାଟିହାରିଯେନାତି ସପ୍ପାଟିହାରିଯଂ। ରାଗାଦିପ୍ପଟିସେଧନୱସେନେୱ ହି ସତ୍ଥା ଧମ୍ମଂ ଦେସେତି। ତେନାହ ‘‘ପଚ୍ଚନୀକପଟିହରଣେନ ସପ୍ପାଟିହାରିଯମେୱ କତ୍ୱା’’ତି। ଅପରେ ପନ ‘‘ଯଥାରହଂ ଇଦ୍ଧିଆଦେସନାନୁସାସନିପାଟିହାରିଯସହିତ’’ନ୍ତି ୱଦନ୍ତି ଅନୁସାସନିପାଟିହାରିଯରହିତା ଦେସନା ନତ୍ଥୀତି କତ୍ୱା। ସେସମେତ୍ଥ ଉତ୍ତାନମେୱ।

ଗୋତମକଚେତିଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪। ଭରଣ୍ଡୁକାଲାମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୨୭। ଚତୁତ୍ଥେ ଆଳାରକାଲାମକାଲେତି ଆଳାରକାଲାମାନଂ ଧରମାନକାଲେ। ପରିଞ୍ଞପେନ୍ତି ପହାନପରିଞ୍ଞଂ। ସା ହି ସମତିକ୍କମୋ, ନ ଇତରା। ତେନାହ ‘‘ପରିଞ୍ଞା ନାମ ସମତିକ୍କମୋ’’ତି। ଏତ୍ଥ ଚ ପଠମୋ ସତ୍ଥା ରୂପାୱଚରସମାପତ୍ତିଲାଭୀ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ, ଦୁତିଯୋ ଅରୂପାୱଚରସମାପତ୍ତିଲାଭୀ, ତତିଯୋ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ପୁଗ୍ଗଲପଞ୍ଞତ୍ତିଯଂ (ପୁ। ପ। ୧୩୦) –

‘‘ତ୍ୟାଯଂ ସତ୍ଥା କାମାନଂ ପରିଞ୍ଞଂ ପଞ୍ଞାପେତି, ନ ରୂପାନଂ ପରିଞ୍ଞଂ ପଞ୍ଞାପେତି, ନ ୱେଦନାନଂ ପରିଞ୍ଞଂ ପଞ୍ଞାପେତି, ରୂପାୱଚରସମାପତ୍ତିଯା ଲାଭୀ ସତ୍ଥା ତେନ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ତ୍ୟାଯଂ ସତ୍ଥା କାମାନଞ୍ଚ ପରିଞ୍ଞଂ ପଞ୍ଞାପେତି, ରୂପାନଞ୍ଚ ପରିଞ୍ଞଂ ପଞ୍ଞାପେତି, ନ ୱେଦନାନଂ ପରିଞ୍ଞଂ ପଞ୍ଞାପେତି, ଅରୂପାୱଚରସମାପତ୍ତିଯା ଲାଭୀ ସତ୍ଥା ତେନ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ତ୍ୟାଯଂ ସତ୍ଥା କାମାନଞ୍ଚ ପରିଞ୍ଞଂ ପଞ୍ଞାପେତି, ରୂପାନଞ୍ଚ ପରିଞ୍ଞଂ ପଞ୍ଞାପେତି, ୱେଦନାନଞ୍ଚ ପରିଞ୍ଞଂ ପଞ୍ଞାପେତି, ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ସତ୍ଥା ତେନ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ’’ତି।

ତତ୍ଥ ତିତ୍ଥିଯା ସମଯଂ ଜାନନ୍ତା କାମାନଂ ପରିଞ୍ଞଂ ପଞ୍ଞାପେଯ୍ୟୁଂ ପଠମଜ୍ଝାନଂ ୱଦମାନା। ରୂପାନଂ ପରିଞ୍ଞଂ ପଞ୍ଞାପେଯ୍ୟୁଂ ଅରୂପଭାଗଂ ୱଦମାନା। ୱେଦନାପରିଞ୍ଞଂ ପଞ୍ଞାପେଯ୍ୟୁଂ ଅସଞ୍ଞଭାଗଂ ୱଦମାନା। ତେ ପନ ‘‘ଇଦଂ ନାମ ପଠମଜ୍ଝାନଂ, ଅଯଂ ରୂପଭୱୋ, ଅଯଂ ଅସଞ୍ଞଭୱୋ’’ତିପି ନ ଜାନନ୍ତି। ତେ ପଞ୍ଞାପେତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତାପି କେୱଲଂ ‘‘ପଞ୍ଞାପେମା’’ତି ୱଦନ୍ତି। ତଥାଗତୋ ପନ କାମାନଂ ପରିଞ୍ଞଂ ଅନାଗାମିମଗ୍ଗେନ ପଞ୍ଞାପେତି, ରୂପୱେଦନାନଂ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନ। ଏୱମେତ୍ଥ ଦ୍ୱେ ଜନା ବାହିରକା, ଏକୋ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋତି ଇମସ୍ମିଂ ଲୋକେ ତଯୋ ସତ୍ଥାରୋ ନାମ।

ଭରଣ୍ଡୁକାଲାମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫। ହତ୍ଥକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୨୮। ପଞ୍ଚମେ ଅଭିକ୍କନ୍ତାତି ଅତିକ୍କନ୍ତା, ୱିଗତାତି ଅତ୍ଥୋତି ଆହ ‘‘ଖଯେ ଦିସ୍ସତୀ’’ତି। ତେନେୱ ହି ‘‘ନିକ୍ଖନ୍ତୋ ପଠମୋ ଯାମୋ’’ତି ଅନନ୍ତରଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଅଭିକ୍କନ୍ତତରୋତି ଅତିୱିଯ କନ୍ତତରୋ। ତାଦିସୋ ଚ ସୁନ୍ଦରୋ ଭଦ୍ଦକୋ ନାମ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ସୁନ୍ଦରେ ଦିସ୍ସତୀ’’ତି। କୋତି ଦେୱନାଗଯକ୍ଖଗନ୍ଧବ୍ବାଦୀସୁ କୋ କତମୋ? ମେତି ମମ। ପାଦାନୀତି ପାଦେ। ଇଦ୍ଧିଯାତି ଇମାଯ ଏୱରୂପାଯ ଦେୱିଦ୍ଧିଯା। ଯସସାତି ଇମିନା ଏଦିସେନ ପରିୱାରେନ ପରିଚ୍ଛେଦେନ। ଜଲନ୍ତି ୱିଜ୍ଜୋତମାନୋ। ଅଭିକ୍କନ୍ତେନାତି ଅତିୱିଯ କନ୍ତେନ କମନୀଯେନ ଅଭିରୂପେନ। ୱଣ୍ଣେନାତି ଛୱିୱଣ୍ଣେନ ସରୀରୱଣ୍ଣନିଭାଯ। ସବ୍ବା ଓଭାସଯଂ ଦିସାତି ଦସ ଦିସା ପଭାସେନ୍ତୋ, ଚନ୍ଦୋ ୱିଯ ସୂରିଯୋ ୱିଯ ଚ ଏକୋଭାସଂ ଏକାଲୋକଂ କରୋନ୍ତୋତି ଗାଥାଯ ଅତ୍ଥୋ। ଅଭିରୂପେତି ଉଳାରରୂପେ ସମ୍ପନ୍ନରୂପେ। ଅବ୍ଭନୁମୋଦନେତି ସମ୍ପହଂସନେ । ଇଧ ପନାତି ‘‘ଅଭିକ୍କନ୍ତାଯ ରତ୍ତିଯା’’ତି ଏତସ୍ମିଂ ପଦେ। ତେନାତି ସୁନ୍ଦରପରିଯାଯତ୍ତା। ଖଯେ ୱା ଇଧ ଅଭିକ୍କନ୍ତସଦ୍ଦୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ, ତେନ ‘‘ଅଭିକ୍କନ୍ତାଯ ପରିକ୍ଖୀଣାଯ ରତ୍ତିଯା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

ରୂପାଯତନାଦୀସୂତି ଆଦିସଦ୍ଦେନ ଅକ୍ଖରାଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ସୁୱଣ୍ଣୱଣ୍ଣୋତି ସୁୱଣ୍ଣଛୱୀତି ଅଯମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋତି ଆହ ''ଛୱିଯ''ନ୍ତି। ତଥା ହି ୱୁତ୍ତଂ ''କଞ୍ଚନସନ୍ନିଭତ୍ତଚୋ''ତି (ମ। ନି। ୨।୩୯୯; ସୁ। ନି। ୫୫୬)। ସଞ୍ଛୁଟ୍ଠହାତି ସମ୍ବନ୍ଧିତା, ଗଚ୍ଛିତାତି ଅତ୍ଥୋ। ୱଣ୍ଣାତି ଗୁଣୱଣ୍ଣାତି ଆହ ''ଥୁତିଯ''ନ୍ତି, ଥୋମନାଯନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। କୁଲୱଗ୍ଗେତି ଖତ୍ତିଯାଦିକୁଲକୋଟ୍ଠାସେ। ତତ୍ଥ ''ଅଚ୍ଛୋ ୱିପ୍ପସନ୍ନୋ''ତିଆଦିନା ୱଣ୍ଣିତବ୍ବଟ୍ଠେନ ୱଣ୍ଣୋ, ଛୱି। ୱଣ୍ଣନଟ୍ଠେନ ଅଭିତ୍ଥୱଟ୍ଠେନ ୱଣ୍ଣୋ, ଥୁତି। ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଅସଙ୍କରତୋ ୱଣ୍ଣେତବ୍ବତୋ ଠପେତବ୍ବତୋ ୱଣ୍ଣୋ, ଖତ୍ତିଯାଦିକୁଲୱଗ୍ଗୋ। ୱଣ୍ଣୀଯତି ଞାପୀଯତି ଏତେନାତି ୱଣ୍ଣୋ, ଞାପକକାରଣଂ। ୱଣ୍ଣନତୋ ଥୂଲରସ୍ସାଦିଭାୱେନ ଉପଟ୍ଠାନତୋ ୱଣ୍ଣୋ, ସଣ୍ଠାନଂ। ମହନ୍ତଂ ଖୁଦ୍ଦକଂ ମଜ୍ଝିମନ୍ତି ୱଣ୍ଣେତବ୍ବତୋ ପମିତବ୍ବତୋ ୱଣ୍ଣୋ, ପମାଣଂ। ୱଣ୍ଣୀଯତି ଚକ୍ଖୁନା ପସ୍ସୀଯତୀତି ୱଣ୍ଣୋ, ରୂପାଯତନନ୍ତି ଏୱଂ ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥେ ୱଣ୍ଣସଦ୍ଦସ୍ସ ପୱତ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବା। ସୋତି ୱଣ୍ଣସଦ୍ଦୋ। ଛୱିଯା ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ ରୂପାଯତନେ ଗଯ୍ହମାନସ୍ସପି ଛୱିମୁଖେନେୱ ଗହେତବ୍ବତୋ। ଛୱିଗତା ପନ ୱଣ୍ଣଧାତୁ ଏୱ ''ସୁୱଣ୍ଣୱଣ୍ଣୋ''ତି ଏତ୍ଥ ୱଣ୍ଣଗ୍ଗହଣେନ ଗହିତାତି ଅପରେ।

କେୱଲପରିପୁଣ୍ଣନ୍ତି ଏକଦେସମ୍ପି ଅସେସେତ୍ୱା ନିରୱସେସତୋୱ ପରିପୁଣ୍ଣନ୍ତି ଅଯମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋତି ଆହ ''ଅନୱସେସତା ଅତ୍ଥୋ''ତି। କେୱଲକପ୍ପାତି କପ୍ପ-ସଦ୍ଦୋ ନିପାତୋ ପଦପୂରଣମତ୍ତଂ, ''କେୱଲଂ''ଇଚ୍ଚେୱ ଅତ୍ଥୋ। କେୱଲସଦ୍ଦୋ ଚ ବହୁଲୱାଚୀତି ଆହ ''ଯେଭୁଯ୍ୟତା ଅତ୍ଥୋ''ତି। କେଚି ପନ ''ଇସକଂ ଅସମତ୍ତଂ କେୱଲଂ କେୱଲକପ୍ପ''ନ୍ତି ୱଦନ୍ତି। ଅନୱସେସତ୍ଥୋ ଏତ୍ଥ କେୱଲସଦ୍ଦୋ ସିଯା, ଅନତ୍ଥନ୍ତରେନ ପନ କପ୍ପସଦ୍ଦେନ ପଦୱଡ୍ଢନଂ କତଂ ''କେୱଲା ଏୱ କେୱଲକପ୍ପା''ତି। ତଥା ୱା କପ୍ପନୀଯତ୍ତା ପଞ୍ଞପେତବ୍ବତ୍ତା କେୱଲକପ୍ପା। ଅବ୍ଯାମିସ୍ସତା ୱିଜାତିଯେନ ଅସଙ୍କରୋ ସୁଦ୍ଧତା। ଅନତିରେକତା ତଂପରମତା ୱିସେସାଭାୱୋ। କେୱଲକପ୍ପନ୍ତି କେୱଲଂ ଦଳ୍ହଂ କତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। କେୱଲଂ ୱୁଚ୍ଚତି ନିବ୍ବାନଂ ସବ୍ବସଙ୍ଖତୱିୱିତ୍ତତ୍ତା, ତଂ ଏତସ୍ସ ଅଧିଗତଂ ଅତ୍ଥୀତି କେୱଲୀ, ସଚ୍ଛିକତନିରୋଧୋ ଖୀଣାସୱୋ।

କପ୍ପ-ସଦ୍ଦୋ ପନାଯଂ ସଉପସଗ୍ଗୋ ଅନୁପସଗ୍ଗୋ ଚାତି ଅଧିପ୍ପାଯେନ ଓକପ୍ପନିଯପଦେ ଲବ୍ଭମାନଂ ଓକପ୍ପସଦ୍ଦମତ୍ତଂ ନିଦସ୍ସେତି, ଅଞ୍ଞଥା କପ୍ପସଦ୍ଦସ୍ସ ଅତ୍ଥୁଦ୍ଧାରେ ଓକପ୍ପନିଯପଦଂ ଅନିଦସ୍ସନମେୱ ସିଯା। ସମଣକପ୍ପେହୀତି ୱିନଯସିଦ୍ଧେହି ସମଣୱୋହାରେହି। ନିଚ୍ଚକପ୍ପନ୍ତି ନିଚ୍ଚକାଲଂ। ପଞ୍ଞତ୍ତୀତି ନାମଂ। ନାମଞ୍ହେତଂ ତସ୍ସ ଆଯସ୍ମତୋ, ଯଦିଦଂ କପ୍ପୋତି। କପ୍ପିତକେସମସ୍ସୂତି କତ୍ତରିଯା ଛେଦିତକେସମସ୍ସୁ। ଦ୍ୱଙ୍ଗୁଲକପ୍ପୋତି ମଜ୍ଝନ୍ହିକୱେଲାଯ ୱୀତିକ୍କନ୍ତାଯ ଦ୍ୱଙ୍ଗୁଲତାୱିକପ୍ପୋ। ଲେସୋତି ଅପଦେସୋ। ଅନୱସେସଂ ଫରିତୁଂ ସମତ୍ଥସ୍ସ ଓଭାସସ୍ସ କେନଚି କାରଣେନ ଏକଦେସଫରଣମ୍ପି ସିଯା, ଅଯଂ ପନ ସବ୍ବସ୍ସେୱ ଫରତୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ସମନ୍ତତ୍ଥୋ କପ୍ପସଦ୍ଦୋ ଗହିତୋତି ଆହ ''ଅନୱସେସଂ ସମନ୍ତତୋ''ତି।

ଆଭାଯ ଫରିତ୍ୱାତି ୱତ୍ଥମାଲାଲଙ୍କାରସରୀରସମୁଟ୍ଠିତାଯ ଆଭାଯ ଫରିତ୍ୱା। ଦେୱତାନଞ୍ହି ସରୀରୋଭାସଂ ଦ୍ୱାଦସଯୋଜନମତ୍ତଂ ଠାନଂ। ତତୋ ଭିୟ୍ୟୋପି ଫରିତ୍ୱା ତିଟ୍ଠତି, ତଥା ୱତ୍ଥାଭରଣାଦିସମୁଟ୍ଠିତା ପଭା।

ହତ୍ଥକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୬। କଟୁୱିଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୨୯। ଛଟ୍ଠେ ଗାୱୀନଂ କଯୱିକ୍କଯୱସେନ ଯୋଗୋ ଏତ୍ଥାତି ଗୋଯୋଗୋ, କଯୱିକ୍କଯଂ କରୋନ୍ତୋ ଗାୱୀହି ଯୁଜ୍ଜନ୍ତି ଏତ୍ଥାତି ୱା ଗୋଯୋଗୋ, ଗାୱୀନଂ ୱିକ୍କଯଟ୍ଠାନଂ। ତତ୍ଥ ଜାତୋ ପିଲକ୍ଖରୁକ୍ଖୋ ଗୋଯୋଗପିଲକ୍ଖୋ, ତସ୍ମିଂ। ସମୀପତ୍ଥେ ଚେତଂ ଭୁମ୍ମୱଚନଂ। ତେନାହ ''ଗାୱୀନଂ ୱିକ୍କଯଟ୍ଠାନେ ଉଟ୍ଠିତପିଲକ୍ଖସ୍ସ ସନ୍ତିକେ''ତି। ରିତ୍ତୋ ଅସ୍ସାଦୋ ଏତସ୍ସାତି ରିତ୍ତସ୍ସାଦୋ। ତେନାହ ''ଝାନସୁଖାଭାୱେନ ରିତ୍ତସ୍ସାଦ''ନ୍ତି। ସେସମେତ୍ଥ ଉତ୍ତାନମେୱ।

କଟୁୱିଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୮। ଦୁତିଯଅନୁରୁଦ୍ଧସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୩୧। ଅଟ୍ଠମେ ଇଦଂ ତେ ମାନସ୍ମିନ୍ତି ଏତ୍ଥ ମାନସ୍ମିନ୍ତି ପଚ୍ଚତ୍ତେ ଭୁମ୍ମୱଚନଂ। ଇଦନ୍ତି ଚ ଲିଙ୍ଗୱିପଲ୍ଲାସେନ ନପୁଂସକନିଦ୍ଦେସୋ କତୋତି ଆହ ''ଅଯଂ ତେ ନୱୱିଧେନ ୱଡ୍ଢିତମାନୋ''ତି। ସେସେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ।

ଦୁତିଯଅନୁରୁଦ୍ଧସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯। ପଟିଚ୍ଛନ୍ନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୩୨। ନୱମେ ଅସାଧାରଣସିକ୍ଖାପଦନ୍ତି ଭିକ୍ଖୁନୀନଂ ଅସାଧାରଣଂ ଭିକ୍ଖୂନଂଯେୱ ପଞ୍ଞତ୍ତସିକ୍ଖାପଦଂ ସାଧାରଣସିକ୍ଖାପଦନ୍ତି ଭିକ୍ଖୂନଂ ଭିକ୍ଖୁନୀନଞ୍ଚ ସାଧାରଣଂ ଉଭତୋପଞ୍ଞତ୍ତିସିକ୍ଖାପଦଂ।

ପଟିଚ୍ଛନ୍ନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦। ଲେଖସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୩୩। ଦସମେ ଥିରଟ୍ଠାନତୋତି ଥିରଟ୍ଠାନତୋୱ। ପାସାଣେ ଲେଖସଦିସା ପରାପରାଧନିଦ୍ଧତ୍ତା କୋଧଲେଖା ଯସ୍ସ ସୋ ପାସାଣଲେଖୂପମସମନ୍ନାଗତୋ ପାସାଣଲେଖୂପମୋତି ୱୁତ୍ତୋ। ଏୱଂ ଇତରେପି। ଅନୁସେତୀତି ଅପ୍ପହୀନତାଯ ଅନୁସେତି। ନ ଖିପ୍ପଂ ଲୁଜ୍ଜତୀତି ନ ଅନ୍ତରା ନସ୍ସତି କମ୍ପଟ୍ଠାନେନେୱ ନସ୍ସନତୋ। ଏୱମେୱନ୍ତି ଏୱଂ ତସ୍ସପି ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ କୋଧୋ ନ ଅନ୍ତରା ପୁନଦିୱସେ ୱା ଅପରଦିୱସେ ୱା ନିବ୍ବାତି, ଅଦ୍ଧନିଯୋ ପନ ହୋତି, ମରଣେନେୱ ନିବ୍ବାତୀତି ଅତ୍ଥୋ। କକ୍ଖଠଏନାତି ଅତିକକ୍ଖଠଏନ ଧମ୍ମଚ୍ଛେଦକେନ ଥଦ୍ଧୱଚନେନ। ସଂସନ୍ଦତୀତି ଏକୀଭୱତି। ସମ୍ମୋଦତୀତି ନିରନ୍ତରୋ ହୋତୀତି ଏୱମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ଅଥ ୱା ସନ୍ଧିଯତୀତି ଠାନଗମନାଦୀସୁ କାଯକିରିଯାସୁ କାଯେନ ସମୋଧାନଂ ଗଚ୍ଛତି, ତିଲତଣ୍ଡୁଲା ୱିଯ ମିସ୍ସୀଭାୱଂ ଉପେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସଂସନ୍ଦତୀତି ଚିତ୍ତକିରିଯାସୁ ଚିତ୍ତେନ ସମୋଧାନଂ ଗଚ୍ଛତି, ଖୀରୋଦକଂ ୱିଯ ଏକୀଭାୱଂ ଉପେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସମ୍ମୋଦତୀତି ଉଦ୍ଦେସପରିପୁଚ୍ଛାଦୀସୁ ୱଚୀକିରିଯାସୁ ୱାଚାଯ ସମୋଧାନଂ ଗଚ୍ଛତି, ୱିପ୍ପୱାସାଗତୋପି ପିଯସହାଯକୋ ୱିଯ ପିଯତରଭାୱଂ ଉପେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅପିଚ କିଚ୍ଚକରଣୀଯେସୁ ତେହି ସଦ୍ଧିଂ ଆଦୀତୋୱ ଏକକିରିଯାଭାୱଂ ଉପଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ସନ୍ଧିଯତି, ଯାୱ ମଜ୍ଝା ପୱତ୍ତନ୍ତୋ ସଂସନ୍ଦତି, ଯାୱ ପରିଯୋସାନା ଅନିୱତ୍ତନ୍ତୋ ସମ୍ମୋଦତୀତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଲେଖସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

କୁସିନାରୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

(୧୪) ୪। ଯୋଧାଜୀୱୱଗ୍ଗୋ

୧। ଯୋଧାଜୀୱସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୩୪। ଚତୁତ୍ଥସ୍ସ ପଠମେ ଯୁଜ୍ଝନଂ ଯୋଧୋ, ସୋ ଆଜୀୱୋ ଏତସ୍ସାତି ଯୋଧାଜୀୱୋ। ଯୁଦ୍ଧମୁପଜୀୱତୀତି ୱା ଏତସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥେ ଯୋଧାଜୀୱୋତି ନିରୁତ୍ତିନଯେନ ପଦସିଦ୍ଧି ୱେଦିତବ୍ବା। ତେନାହ ''ଯୁଦ୍ଧଂ ଉପଜୀୱତୀତି ଯୋଧାଜୀୱୋ''ତି। ସହ…ପେ… ପସ୍ସତୀତି ପୁବ୍ବଭାଗେ ୱିପସ୍ସନାପଞ୍ଞାଯ ସମ୍ମସନୱସେନ, ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ଅଭିସମଯୱସେନ ଅତ୍ତପଚ୍ଚକ୍ଖେନ ଞାଣେନ ପସ୍ସତି।

ଯୋଧାଜୀୱସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ପରିସାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୩୫। ଦୁତିଯେ ଅପ୍ପଟିପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ୱିନୀତାତି ''ତଂ କିଂ ମଞ୍ଞଥ, ଭିକ୍ଖୱେ, ରୂପଂ ନିଚ୍ଚଂ ୱା ଅନିଚ୍ଚଂ ୱା''ତିଆଦିନା ଅପ୍ପଟିପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା କେୱଲଂ ଧମ୍ମଦେସନାୱସେନେୱ ୱିନୀତପରିସା। ଦୁବ୍ବିନୀତପରିସାତି ଦୁକ୍ଖେନ ୱିନୀତପରିସା। ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ୱିନୀତାତି ''ତଂ କିଂ ମଞ୍ଞଥ, ଭିକ୍ଖୱେ''ତିଆଦିନା ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ଅନୁମତିଗ୍ଗହଣୱସେନ ୱିନୀତା। ସୁୱିନୀତପରିସାତି ସୁଖେନ ୱିନୀତପରିସା। ଅନୁମତିଗ୍ଗହଣୱସେନ ୱିନଯନଞ୍ହି ନ ଦୁକ୍କରଂ ହୋତି।

ପରିସାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪। ଉପ୍ପାଦାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୩୭। ଚତୁତ୍ଥେ ଉପ୍ପାଦା ୱା ତଥାଗତାନନ୍ତି ତଥାଗତାନଂ ଉପ୍ପାଦେପି ୱେନେଯ୍ୟପୁଗ୍ଗଲାନଂ ମଗ୍ଗଫଲୁପ୍ପତ୍ତି ୱିଯ ସଙ୍ଖାରାନଂ ଅନିଚ୍ଚାଦିସଭାୱୋ ନ ତଥାଗତୁପ୍ପାଦାଯତ୍ତୋ, ଅଥ ଖୋ ତଥାଗତାନଂ ଉପ୍ପାଦେପି ଅନୁପ୍ପାଦେପି ହୋତିମେୱାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଠିତାୱ ସା ଧାତୂତି ଠିତୋ ଏୱ ସୋ ଅନିଚ୍ଚସଭାୱୋ ବ୍ଯଭିଚାରାଭାୱତୋ ନ କଦାଚି ସଙ୍ଖାରା ଅନିଚ୍ଚା ନ ହୋନ୍ତି। କାମଂ ଅସଙ୍ଖତା ୱିଯ ଧାତୁ ନ ନିଚ୍ଚୋ ସୋ ସଭାୱୋ, ତଥାପି ସବ୍ବକାଲିକୋଯେୱାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ଅପରୋ ନଯୋ – ଠିତାୱ ସା ଧାତୂତି ''ସବ୍ବେ ସଙ୍ଖାରା ଅନିଚ୍ଚା''ତି ଏସା ଧାତୁ ଏସ ସଭାୱୋ ତଥାଗତାନଂ ଉପ୍ପାଦତୋ ପୁବ୍ବେ ଉଦ୍ଧଞ୍ଚ ଅପ୍ପଟିୱିଜ୍ଝିଯମାନୋ ନ ତଥାଗତେହି ଉପ୍ପାଦିତୋ, ଅଥ ଖୋ ସବ୍ବକାଲଂ ସବ୍ବେ ସଙ୍ଖାରା ଅନିଚ୍ଚା, ଠିତାୱ ସା ଧାତୁ, କେୱଲଂ ପନ ସଯମ୍ଭୁଞାଣେନ ଅଭିସମ୍ବୁଜ୍ଝନତୋ ''ଅଯଂ ଧମ୍ମୋ ତଥାଗତେନ ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ''ତି ପୱେଦନତୋ ଚ ତଥାଗତୋ ଧମ୍ମସ୍ସାମୀତି ୱୁଚ୍ଚତି ଅପୁବ୍ବସ୍ସ ତସ୍ସ ଉପ୍ପାଦନତୋ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ଠିତାୱ ସା ଧାତୂ''ତି।

ଅଭିସମ୍ବୁଜ୍ଝତୀତି ଞାଣେନ ଅଭିସମ୍ବୁଜ୍ଝତି। ଅଭିସମେତୀତି ଞାଣେନ ଅଭିସମାଗଚ୍ଛତି। ଆଚିକ୍ଖତୀତି କଥେତି। ଦେସେତୀତି ଦସ୍ସେତି। ପଞ୍ଞାପେତୀତି ଜାନାପେତି। ପଟ୍ଠପେତୀତି ଞାଣମୁଖେ ଠପେତି। ୱିୱରତୀତି ୱିୱରିତ୍ୱା ଦସ୍ସେତି। ୱିଭଜତୀତି ୱିଭାଗତୋ ଦସ୍ସେତି। ଉତ୍ତାନୀକରୋତୀତି ପାକଟଂ କରୋତି।

ଅଥ ୱା ଅଭିସମ୍ବୁଜ୍ଝତୀତି ପଚ୍ଚକ୍ଖକରଣେନ ଅଭିମୁଖଂ ବୁଜ୍ଝତି, ଯାଥାୱତୋ ପଟିୱିଜ୍ଝତି। ତତୋ ଏୱ ଅଭିସମେତି ଅଭିମୁଖଂ ସମାଗଚ୍ଛତି। ଆଦିତୋ କଥେନ୍ତୋ ଆଚିକ୍ଖତି, ଉଦ୍ଦିସତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତମେୱ ଉଦ୍ଦେସଂ ପରିଯୋସାପେନ୍ତୋ ଦେସେତି। ଯଥାଉଦ୍ଦିଟ୍ଠମତ୍ଥଂ ନିଦ୍ଦେସୱସେନ ପକାରେହି ଞାପେନ୍ତୋ ପଞ୍ଞାପେତି। ପକାରେହି ଏତମତ୍ଥଂ ପତିଟ୍ଠପେନ୍ତୋ ପଟ୍ଠପେତି। ଯଥାଉଦ୍ଦିଟ୍ଠଂ ପଟିନିଦ୍ଦେସନୱସେନ ୱିୱରତି ୱିଭଜତି। ୱିୱଟଂ ୱିଭତ୍ତଞ୍ଚ ଅତ୍ଥଂ ହେତୂଦାହରଣଦସ୍ସନେହି ପାକଟଂ କରୋନ୍ତୋ ଉତ୍ତାନୀକରୋତି।

ଉପ୍ପାଦାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫-୧୦। କେସକମ୍ବଲସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୧୩୮-୧୪୩। ପଞ୍ଚମେ ତନ୍ତାୱୁତାନଂ ୱଦ୍ଧାନନ୍ତି ଇଦଂ ‘‘ଯାନି କାନିଚୀ’’ତି ଇମିନା ସମାନାଧିକରଣନ୍ତି ଆହ ‘‘ପଚ୍ଚତ୍ତେ ସାମିୱଚନ’’ନ୍ତି। ୱାୟିତାନନ୍ତି ୱୀତାନଂ। ଲାମକୋତି ନିହୀନୋ, ମକ୍ଖଲି ମୋଘପୁରିସୋତି ଏତ୍ଥ ମକ୍ଖଲୀତି ତସ୍ସ ନାମଂ। ତଂ କିର ସକଦ୍ଦମାୟ ଭୂମିୟା ତେଲଘଟଂ ଗହେତ୍ୱା ଗଚ୍ଛନ୍ତଂ, ‘‘ତାତ, ମା ଖଲୀ’’ତି ସାମିକୋ ଆହ। ସୋ ପମାଦେନ ଖଲିତ୍ୱା ପତିତ୍ୱା ସାମିକସ୍ସ ଭୟେନ ପଲାୟିତୁଂ ଆରଦ୍ଧୋ। ସାମିକୋ ଉପଧାୱିତ୍ୱା ନଂ ଦୁସ୍ସକଣ୍ଣେ ଅଗ୍ଗହେସି, ସାଟକଂ ଛଡ୍ଡେତ୍ୱା ଅଚେଲକୋ ହୁତ୍ୱା ପଲାୟି। ସୋ ପଣ୍ଣେନ ୱା ତିଣେନ ୱା ପଟିଚ୍ଛାଦେତୁମ୍ପି ଅଜାନନ୍ତୋ ଜାତରୂପେନେୱ ଏକଂ ଗାମଂ ପାୱିସି। ମନୁସ୍ସା ତଂ ଦିସ୍ୱା ‘‘ଅୟଂ ସମଣୋ ଅରହା ଅପ୍ପିଚ୍ଛୋ, ନତ୍ଥି ଇମିନା ସଦିସୋ’’ତି ପୂୱଭତ୍ତାଦୀନି ଗହେତ୍ୱା ଉପସଙ୍କମନ୍ତି। ସୋ ‘‘ମୟ୍ହଂ ସାଟକଂ ଅନିୱତ୍ଥଭାୱେନ ଇଦଂ ଉପ୍ପନ୍ନ’’ନ୍ତି ତତୋ ପଟ୍ଠାୟ ସାଟକଂ ଲଭିତ୍ୱାପି ନ ନିୱାସେସି, ତଦେୱ ଚ ପବ୍ବଜ୍ଜଂ ଅଗ୍ଗହେସି। ତସ୍ସ ସନ୍ତିକେ ଅଞ୍ଞେପି ଅଞ୍ଞେପୀତି ପଞ୍ଚସତା ମନୁସ୍ସା ପବ୍ବଜିଂସୁ। ତଂ ସନ୍ଧାୟାହ ‘‘ମକ୍ଖଲି ମୋଘପୁରିସୋ’’ତି। ଛଟ୍ଠାଦୀନି ଉତ୍ତାନତ୍ଥାନି ଏୱ।

କେସକମ୍ବଲସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୧-୧୩। ପଠମମୋରନିୱାପସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୧୪୪-୧୪୬। ଏକାଦସମେ ଅକୁପ୍ପଧମ୍ମତାୟ ଖୟୱୟସଙ୍ଖାତଂ ଅନ୍ତଂ ଅତୀତାତି ଅଚ୍ଚନ୍ତା, ଏୱଂ ଅପରିହାୟନସଭାୱତ୍ତା ଅଚ୍ଚନ୍ତା ନିଟ୍ଠା ଅସ୍ସାତି ଅଚ୍ଚନ୍ତନିଟ୍ଠୋ। ତେନାହ ‘‘ଅନ୍ତଂ ଅତିକ୍କନ୍ତନିଟ୍ଠୋ’’ତିଆଦି। ନ ହି ପଟିୱିଦ୍ଧସ୍ସ ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମସ୍ସ ଦସ୍ସନଂ କୁପ୍ପନଂ ନାମ ଅତ୍ଥି। ଧୁୱନିଟ୍ଠୋତି ସତତନିଟ୍ଠୋ। ଅଚ୍ଚନ୍ତମେୱ ଚତୂହି ଯୋଗେହି ଖେମୋ ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ଅଚ୍ଚନ୍ତଯୋଗକ୍ଖେମୀ, ନିଚ୍ଚଯୋଗକ୍ଖେମୀତି ଅତ୍ଥୋ। ମଗ୍ଗବ୍ରହ୍ମଚରିୟସ୍ସ ୱୁସିତତ୍ତା ତସ୍ସ ଅୱିହାୟନସଭାୱତ୍ତା ଅଚ୍ଚନ୍ତଂ ବ୍ରହ୍ମଚାରୀତି ଅଚ୍ଚନ୍ତବ୍ରହ୍ମଚାରୀ, ନିଚ୍ଚବ୍ରହ୍ମଚାରୀତି ଅତ୍ଥୋ। ପରିଯୋସାନନ୍ତି ବ୍ରହ୍ମଚରିୟପରିଯୋସାନଂ ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖପରିଯୋସାନଞ୍ଚ । ଅଚ୍ଚନ୍ତଂ ପରିଯୋସାନମସ୍ସାତି ଅଚ୍ଚନ୍ତପରିଯୋସାନୋ। ଦ୍ୱାଦସମତେରସମାନି ଉତ୍ତାନତ୍ଥାନେୱ।

ପଠମମୋରନିୱାପସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଯୋଧାଜୀୱୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୪୭-୧୫୬। ମଙ୍ଗଲୱଗ୍ଗୋ ଉତ୍ତାନତ୍ଥୋୟେୱ।

ତତିୟପଣ୍ଣାସକଂ ନିଟ୍ଠିତଂ।

(୧୬) ୬। ଅଚେଲକୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା

୧୫୭-୧୬୩। ଇତୋ ପରେସୁ ପନ ସୁତ୍ତପଦେସୁ ‘‘ଗାଢହା’’ତି ୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ୱିୱରନ୍ତୋ ‘‘କକ୍ଖଳଥା’’ତି ଆହ। କକ୍ଖଳଥଚାରୋ ଚସ୍ସା ନ ଲୂଖସଭାୱୋ। ଅଥ ଖୋ ତଣ୍ହାୱସେନ ଥିରଗ୍ଗହଣନ୍ତି ଆହ ‘‘ଲୋଭୱସେନ ଥିରଗ୍ଗହଣା’’ତି। ଅଗାଢହା ପଟିପଦାତି ୱା କାମାନଂ ଓଗାହନଂ ପଟିପତ୍ତି, କାମସୁଖାନୁଯୋଗୋତି ଅତ୍ଥୋ। ନିଜ୍ଝାମା ପଟିପଦାତି କାଯସ୍ସ ନିଜ୍ଝାପନୱସେନ ଖେପନୱସେନ ପୱତ୍ତା ପଟିପତ୍ତି, ଅତ୍ତକିଲମଥାନୁଯୋଗୋତି ଅତ୍ଥୋ। ନିଚ୍ଚେଲୋତି ନିସ୍ସଟ୍ଠଚେଲୋ ସବ୍ବେନ ସବ୍ବଂ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତଚେଲୋ। ନଗ୍ଗିଯୱତସମାଦାନେନ ନଗ୍ଗୋ। ଠିତକୋୱ ଉଚ୍ଚାରଂ କରୋତୀତିଆଦି ନିଦସ୍ସନମତ୍ତଂ ୱମିତ୍ୱା ମୁଖୱିକ୍ଖାଲନାଦିଆଚାରସ୍ସପି ତେନ ୱିସ୍ସଟ୍ଠତ୍ତା। ଜିୱ୍ହାଯ ହତ୍ଥଂ ଅପଲେଖତି ଅୱଲେଖତି ଉଦକେନ ଅଧୋୱନତୋ। ଦୁତିଯୱିକପ୍ପେପି ଏସେୱ ନଯୋ। ‘‘ଏହି, ଭଦନ୍ତେ’’ତି ୱୁତ୍ତେ ଉପଗମନସଙ୍ଖାତୋ ୱିଧି ଏହିଭଦନ୍ତୋ, ତଂ ଚରତୀତି ଏହିଭଦନ୍ତିକୋ, ତପ୍ପଟିକ୍ଖେପେନ ନ ଏହିଭଦନ୍ତିକୋ। ନ କରୋତି ‘‘ସମଣେନ ନାମ ପରସ୍ସ ୱଚନକରେନ ନ ଭୱିତବ୍ବ’’ନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯେନ।

ପୁରେତରନ୍ତି ତଂ ଠାନଂ ଅତ୍ତନୋ ଉପଗମନତୋ ପୁରେତରଂ। ତଂ କିର ସୋ ‘‘ଭିକ୍ଖୁନା ନାମ ଯଦିଚ୍ଛକା ଏୱ ଭିକ୍ଖା ଗହେତବ୍ବା’’ତି ଅଧିପ୍ପାଯେନ ନ ଗଣ୍ହାତି। ଉଦ୍ଦିସ୍ସ କତଂ ମମ ନିମିତ୍ତଭାୱେନ ବହୂ ଖୁଦ୍ଦକା ପାଣା ସଙ୍ଘାତଂ ଆପାଦିତାତି ନ ଗଣ୍ହାତି। ନିମନ୍ତନଂ ନ ସାଦିଯତି ଏୱଂ ତେସଂ ୱଚନଂ କତଂ ଭୱିସ୍ସତୀତି। କୁମ୍ଭି ଆଦୀସୁପି ସୋ ସତ୍ତସଞ୍ଞୀତି ଆହ ‘‘କୁମ୍ଭି-କଳୋପିଯୋ’’ତିଆଦି। କବଳନ୍ତରାଯୋ ହୋତୀତି ଉଟ୍ଠିତସ୍ସ ଦ୍ୱିନ୍ନମ୍ପି କବଳନ୍ତରାଯୋ ହୋତି। ଗାମସଭାଗାଦିୱସେନ ସଙ୍ଗମ୍ମ କିତ୍ତେନ୍ତି ଏତିସ୍ସାତି ସଙ୍କିତ୍ତି, ଯଥାସଂହତତଣ୍ଡୁଲାଦିସଞ୍ଚଯୋ। ମାନୁସକାନୀତି ୱେୟ୍ୟାୱଚ୍ଚକରା ମନୁସ୍ସା।

ସୁରାପାନମେୱାତି ମଜ୍ଜଲକ୍ଖଣପ୍ପତ୍ତାଯ ସୁରାଯ ପାନମେୱ। ସୁରାଗହଣେନେୱେତ୍ଥ ମେରଯମ୍ପି ସଙ୍ଗହିତଂ। ଏକାଗାରମେୱ ଉଞ୍ଛତୀତି ଏକାଗାରିକୋ। ଏକାଲୋପେନେୱ ୱତ୍ତତୀତି ଏକାଲୋପିକୋ। ଦୀଯତି ଏତାଯାତି ଦତ୍ତି, ଦତ୍ତିଆଲୋପମତ୍ତଗ୍ଗାହି ଖୁଦ୍ଦକଂ ଭିକ୍ଖାଦାନଭାଜନଂ। ତେନାହ ‘‘ଖୁଦ୍ଦକପାତୀ’’ତି। ଅଭୁଞ୍ଜନୱସେନ ଏକୋ ଅହୋ ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ଏକାହିକୋ, ଆହାରୋ, ତଂ ଏକାହିକଂ। ସୋ ପନ ଅତ୍ଥତୋ ଏକଦିୱସଂ ଲଙ୍ଘକୋ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ଏକାଦିୱସନ୍ତରିକ’’ନ୍ତି। ଦ୍ୱାହିକନ୍ତିଆଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଏକାହଂ ଅଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ଏକାହଂ ଭୁଞ୍ଜନଂ ଏକାହୱାରୋ, ତଂ ଏକାହିକମେୱ ଅତ୍ଥତୋ। ଦ୍ୱୀହଂ ଅଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ଦ୍ୱୀହଂ ଭୁଞ୍ଜନଂ ଦ୍ୱୀହୱାରୋ। ସେସପଦଦ୍ୱଯେପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଉକ୍କଟ୍ଠୋ ପନ ପରିଯାଯଭତ୍ତଭୋଜନିକୋ ଦ୍ୱୀହଂ ଅଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ଏକାହମେୱ ଭୁଞ୍ଜତି। ସେସଦ୍ୱଯେପି ଏସେୱ ନଯୋ।

ମିଚ୍ଛାୱାଯାମୱସେନେୱ ଉକ୍କୁଟିକୱତାନୁଯୋଗୋତି ଆହ ‘‘ଉକ୍କୁଟିକୱୀରିଯମନୁଯୁତ୍ତୋ’’ତି। ଅତ୍ତକିଲମଥାନୁଯୋଗନ୍ତି ଅତ୍ତନୋ କିଲମଥାନୁଯୋଗଂ, ସରୀରଦୁକ୍ଖକାରଣନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ସରୀରପରିଯାଯୋ ହି ଇଧ ଅତ୍ତସଦ୍ଦୋ ‘‘ଅତ୍ତନ୍ତପୋ’’ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୨।୪୧୩) ୱିଯ। ଦ୍ୱେ ଅନ୍ତେତି ଉଭୋ କୋଟିଯୋ, ଉଭୋ ଲାମକପଟିପତ୍ତିଯୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଲାମକମ୍ପି ହି ଅନ୍ତୋତି ୱୁଚ୍ଚତି ‘‘ଅନ୍ତମିଦଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଜୀୱିକାନଂ (ସଂ। ନି। ୩।୮୦; ଇତିୱୁ। ୬୧), କୋଟ୍ଟକୋ ଅନ୍ତୋ’’ତି ଏୱମାଦୀସୁ। ମଜ୍ଝିମପଟିପଦାଯ ଉପ୍ପଥଭାୱେନ ଅମନୀଯା ଗନ୍ତବ୍ବା ଞାତବ୍ବାତି ଅନ୍ତା। ତତୋ ଏୱ ଲାମକା।

ଅଚେଲକୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ପେୟ୍ୟାଲଓଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା

୧୬୪-୧୮୪।ସମନୁଞ୍ଞୋତି ସମ୍ପଦେୱ କତାନୁଞ୍ଞୋ। ତେନାହ ‘‘ସମାନଞ୍ଞାସଯୋ’’ତି। ସେସମେତ୍ଥ ଉତ୍ତାନମେୱ।

ଇତି ମନୋରଥପୂରଣିଯା ଅଙ୍ଗୁତ୍ତରନିକାଯ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ

ତିକନିପାତୱଣ୍ଣନାଯ ଅନୁତ୍ତାନତ୍ଥଦୀପନା ସମତ୍ତା।

ନମୋ ତସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଅରହତୋ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ

ଅଙ୍ଗୁତ୍ତରନିକାଯେ

ଚତୁକ୍କନିପାତ-ଟୀକା

୧। ପଠମପଣ୍ଣାସକଂ

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୧। ଭଣ୍ଡଗାମୱଗ୍ଗୋ

୧-୨। ଅନୁବୁଦ୍ଧସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୧-୨। ଚତୁକ୍କନିପାତସ୍ସ ପଠମେ ଅନୁବୋଧୋ ପୁବ୍ବଭାଗିଯଂ ଞାଣଂ, ପଟିୱେଧୋ ଅନୁବୋଧେନ ଅଭିସମଯୋ। ତତ୍ଥ ଯସ୍ମା ଅନୁବୋଧପୁବ୍ବକୋ ପଟିୱେଧୋ ଅନୁବୋଧେନ ୱିନା ନ ହୋତି। ଅନୁବୋଧୋ ହି ଏକଚ୍ଚୋ ପଟିୱେଧସମ୍ବନ୍ଧୋ, ତଦୁଭଯାଭାୱହେତୁକଞ୍ଚ ୱଟ୍ଟେ ସଂସରଣଂ, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ପାଠଇଯଂ ''ଅନନୁବୋଧା…ପେ… ତୁମ୍ହାକଞ୍ଚା''ତି। ପଟିସନ୍ଧିଗ୍ଗହଣୱସେନ ଭୱତୋ ଭୱନ୍ତରୂପଗମନଂ ସନ୍ଧାୱନଂ, ଅପରାପରଂ ଚୱନୂପପଜ୍ଜନୱସେନ ସଞ୍ଚରଣଂ ସଂସରଣନ୍ତି ଆହ ''ଭୱତୋ''ତିଆଦି। ସନ୍ଧାୱିତସଂସରିତପଦାନଂ କମ୍ମସାଧନତଂ ସନ୍ଧାଯାହ ''ମଯା ଚ ତୁମ୍ହେହି ଚା''ତି ପଠମୱିକପ୍ପେ। ଦୁତିଯୱିକପ୍ପେ ପନ ଭାୱସାଧନତଂ ହଦଯେ କତ୍ୱା ''ମମଞ୍ଚେୱ ତୁମ୍ହାକଞ୍ଚା''ତି ଯଥାରୁତୱସେନେୱ ୱୁତ୍ତଂ । ଦୀଘରଜ୍ଜୁନା ବଦ୍ଧସକୁଣଂ ୱିଯ ରଜ୍ଜୁହତ୍ଥୋ ପୁରିସୋ ଦେସନ୍ତରଂ ତଣ୍ହାରଜ୍ଜୁନା ବଦ୍ଧଂ ସତ୍ତସନ୍ତାନଂ ଅଭିସଙ୍ଖାରୋ ଭୱନ୍ତରଂ ନେତି ଏତାଯାତି ଭୱନେତ୍ତି। ତେନାହ ''ଭୱରଜ୍ଜୂ''ତିଆଦୀ।

ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଅନ୍ତକରୋତି ସକଲୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖସ୍ସ ସକସନ୍ତାନେ ପରସନ୍ତାନେ ଚ ୱିନାସକରୋ ଅଭାୱକରୋ। ବୁଦ୍ଧଚକ୍ଖୁଧମ୍ମଚକ୍ଖୁଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁମଂସଚକ୍ଖୁସମନ୍ତଚକ୍ଖୁସଙ୍ଖାତେହି ପଞ୍ଚହି ଚକ୍ଖୂହି ଚକ୍ଖୁମା। ସୱାସନାନଂ କିଲେସାନଂ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନତ୍ତା ସାତିସଯଂ କିଲେସପରିନିବ୍ବାନେନ ପରିନିବ୍ବୁତୋ। ଦୁତିଯଂ ଉତ୍ତାନମେୱ।

ଅନୁବୁଦ୍ଧସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩-୪। ପଠମଖତସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୩-୪। ତତିଯେ କଲିନ୍ତି ଅପରାଧଂ। ୱିଚିନାତୀତି ଆଚିନୋତି ପସୱତି। ତେନ ଚ କଲିନା ସୁଖଂ ନ ପଟିଲଭତୀତି ତେନ ଅପରାଧେନ ସୁଖଂ ନ ୱିନ୍ଦତି। ନିନ୍ଦିଯପ୍ପସଂସାଯ ହି ପସଂସିଯନିନ୍ଦାଯ ଚ ସମକୋୱ ୱିପାକୋ। ପସଂସିଯନିନ୍ଦାତି ଚ ସମ୍ପନ୍ନଗୁଣପରିଧଂସନୱସେନ ପୱତ୍ତିଯା ମହାସାୱଜ୍ଜତାଯ କଟୁକତରୱିପାକା। ନିନ୍ଦିଯପ୍ପସଂସା ପନ କଥଂ ତାଯ ସମୱିପାକାତି ଚେ? ତସ୍ମିଂ ଅୱିଜ୍ଜମାନଗୁଣସମାରୋପନେନ ଅତ୍ତନୋ ପରେସଞ୍ଚ ମିଚ୍ଛାପଟିପତ୍ତିହେତୁଭାୱତୋ ପସଂସିଯେନ ତସ୍ସ ସଦ୍ଦାୱକରଣତୋ ଚ। ଲୋକେପି ହି ଅସୂରଂ ସୂରେନ ସମଂ କରୋନ୍ତୋ ଗାରୟ୍ହୋ ହୋତି, ପଗେୱ ଦୁପ୍ପଟିପନ୍ନଂ ସୁପ୍ପଟିପନ୍ନେନ ସମଂ କରୋନ୍ତୋତି। ସକେନ ଧନେନାତି ଅତ୍ତନୋ ସାପତେଯ୍ୟେନ। ଅପ୍ପମତ୍ତକୋୱ କଲୀତି ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକତ୍ତା ସପ୍ପଟିକାରତ୍ତା ଚ ଅପ୍ପମତ୍ତକୋ ଅପରାଧୋ। ଅଯଂ…ପେ… ମହନ୍ତତରୋ କଲି କଟୁପଟିତତ୍ତା ସମ୍ପରାଯିକତ୍ତା ଅପ୍ପଟିକାରତ୍ତା ଚ।

ନିରବ୍ବୁଦୋତି ଗଣନାୱିସେସୋ ଏସୋତି ଆହ ''ନିରବ୍ବୁଦଗଣନାଯା''ତି, ସତସହସ୍ସଂ ନିରବ୍ବୁଦାତି ଅତ୍ଥୋ। ନିରବ୍ବୁଦପରିମାଣଂ ପନ ୱସ୍ସଗଣନାଯ ଏୱଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଯଥେୱ ହି ସତଂ ସତସହସ୍ସାନଂ କୋଟି ହୋତି, ଏୱଂ ସତଂ ସତସହସ୍ସାନଂ କୋଟିଯୋ ପକୋଟି ନାମ ହୋତି, ସତଂ ସତସହସ୍ସାନଂ ପକୋଟିଯୋ କୋଟିପକୋଟି, ସତଂ ସତସହସ୍ସକୋଟିପକୋଟିଯୋ ନହୁତଂ, ସତଂ ସତସହସ୍ସନହୁତାନି ନିନ୍ନହୁତଂ, ସତଂ ସତସହସ୍ସନିନ୍ନହୁତାନି ଏକଂ ଅବ୍ବୁଦଂ, ତତୋ ୱୀସତିଗୁଣିତଂ ନିରବ୍ବୁଦଂ। ଯଂ ଅରିଯେ ଗରହନ୍ତୋ ନିରଯଂ ଉପପଜ୍ଜତୀତି ଅରିଯେ ଗରହନ୍ତୋ ଯଂ ନିରବ୍ବୁଦସଙ୍ଖାତଂ ନିରଯଂ ଉପପଜ୍ଜତି, ନିରବ୍ବୁଦୋତି ଚ ପାଟିଯେକ୍କୋ ନିରଯୋ ନତ୍ଥି, ଅୱୀଚିମ୍ହିଯେୱ ପନ ନିରବ୍ବୁଦଗଣନାଯ ପଚ୍ଚିତବ୍ବଟ୍ଠାନସ୍ସେତଂ ନାମଂ। ଚତୁତ୍ଥଂ ଉତ୍ତାନମେୱ।

ପଠମଖତସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫। ଅନୁସୋତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୫। ପଞ୍ଚମେ ଅନୁସୋତଂ ଗଚ୍ଛତୀତି ସଂସାରସୋତସ୍ସ ଅନୁକୂଲଭାୱେନ ଗଚ୍ଛତି। ପଚ୍ଚନୀକପଟିପତ୍ତିଯାତି ସଂସାରସୋତସ୍ସ ପଟିକୂଲୱସେନ ପୱତ୍ତନିବ୍ବିଦାନୁପସ୍ସନାଦିପଟିପତ୍ତିଯା । ଠିତସଭାୱୋତି ଅଚଲପ୍ପସାଦାଦିସମନ୍ନାଗମେନ ଠିତସଭାୱୋ। ଅନାଗାମୀ ହି ଅସ୍ସଦ୍ଧିଯେହି କାମରାଗବ୍ୟାପାଦେହି ଅକମ୍ପନିଯଚିତ୍ତତାଯ ତମ୍ହା ଲୋକା ଅନାୱତ୍ତିଧମ୍ମତାଯ ଚ ଠିତସଭାୱୋ ନାମ। ଓଘଂ ତରିତ୍ୱାତି କାମୋଘାଦିଚତୁବ୍ବିଧଂ ଓଘଂ

ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା। ପରତୀରଂ ଗତୋତି ନିବ୍ବାନପାରଂ ଗତୋ। ବ୍ରାହ୍ମଣୋତି ବାହିତପାପତାଯ ବ୍ରାହ୍ମଣୋତି ସଙ୍ଖଂ ଗତୋ ଖୀଣାସୱୋ। ତେନାହ ''ସେଟ୍ଠୋ ନିଦ୍ଦୋସୋ''ତି। ପଞ୍ଚୱେରକମ୍ମନ୍ତି ପାଣାତିପାତାଦିପଞ୍ଚଦୁଚ୍ଚରିତଂ। ସହାପି ଦୁକ୍ଖେନ ସହାପି ଦୋମନସ୍ସେନାତି କିଲେସପରିଯୁଟ୍ଠାନେ ସତି ଉପ୍ପନ୍ନେନ ଦୁକ୍ଖଦୋମନସ୍ସେନ ସଦ୍ଧିମ୍ପି। ପରିପୁଣ୍ଣନ୍ତି ତିସ୍ସନ୍ନଂ ସିକ୍ଖାନଂ ଏକାଯପି ଅନୂନଂ। ପରିସୁଦ୍ଧନ୍ତି ନିରୁପକ୍କିଲେସଂ। ବ୍ରହ୍ମଚରିଯନ୍ତି ସେଟ୍ଠଚରିଯଂ। ଇମିନା ୱାରେନ ସୋତାପନ୍ନସକଦାଗାମିନୋ କଥିତା। କିଂ ପନ ତେ ରୁଦନ୍ତା ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ ଚରନ୍ତୀତି? ଆମ, କିଲେସରୋଦନେନ ରୋଦନ୍ତା ଚରନ୍ତି ନାମ, ସୀଲସମ୍ପନ୍ନୋ ପୁଥୁଜ୍ଜନଭିକ୍ଖୁ ଏତ୍ଥେୱ ସଙ୍ଗହିତୋ।

ଚେତୋୱିମୁତ୍ତିନ୍ତି ଫଲସମାଧିଂ। ପଞ୍ଞାୱିମୁତ୍ତିନ୍ତି ଫଲଞାଣଂ। ଛହାକାରେହି ପାରଗତୋତି ଅଭିଞ୍ଞାପାରଗୂ, ପରିଞ୍ଞାପାରଗୂ, ଭାୱନାପାରଗୂ, ପହାନପାରଗୂ, ସଚ୍ଛିକିରିଯାପାରଗୂ, ସମାପତ୍ତିପାରଗୂତି ଏୱଂ ଛହି ଆକାରେହି ସବ୍ବଧମ୍ମାନଂ ପାରଂ ପରିଯୋସାନଂ ଗତୋ। ସେସମେତ୍ଥ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟମେୱ।

ଅନୁସୋତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୬। ଅପ୍ପସ୍ସୁତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୬। ଛଟ୍ଠେ ଅପ୍ପକଂ ସୁତଂ ହୋତୀତି ନୱଙ୍ଗସତ୍ଥୁସାସନେ କିଞ୍ଚିଦେୱ ସୁତଂ ହୋତି। ତଦେୱ ନୱଙ୍ଗସତ୍ଥୁସାସନଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ସୁତ୍ତଂ ଗେଯ୍ୟ''ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ସୁତ୍ତାଦୀନି ୱିଭଜିତ୍ୱା ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଉଭତୋୱିଭଙ୍ଗନିଦ୍ଦେସଖନ୍ଧକପରିୱାରା''ତିଆଦିମାହ। କଥଂ ପନାଯଂ ୱିଭାଗୋ ଯୁଜ୍ଜେଯ୍ୟ। ସଗାଥକଞ୍ହି ସୁତ୍ତଂ ଗେଯ୍ୟଂ, ନିଗ୍ଗାଥକଂ ସୁତ୍ତଂ ୱେଯ୍ୟାକରଣଂ। ତଦୁଭଯୱିନିମୁତ୍ତଞ୍ଚ ସୁତ୍ତଂ ଉଦାନାଦିୱିସେସସଞ୍ଞାରହିତଂ ନତ୍ଥି, ଯଂ ସୁତ୍ତଙ୍ଗଂ ସିଯା। ମଙ୍ଗଲସୁତ୍ତାଦୀନଞ୍ଚ (ଖୁ॰ ପା॰ ୫।୧ ଆଦଯୋ; ସୁ॰ ନି॰ ୨୬୧ ଆଦଯୋ) ସୁତ୍ତଙ୍ଗସଙ୍ଗହୋ ନ ସିଯା ଗାଥାଭାୱତୋ ଧମ୍ମପଦାଦୀନଂ ୱିଯ । ଗେଯ୍ୟଙ୍ଗସଙ୍ଗହୋ ୱା ସିଯା ସଗାଥକତ୍ତା ସଗାଥାୱଗ୍ଗସ୍ସ ୱିଯ। ତଥା ଉଭତୋୱିଭଙ୍ଗାଦୀସୁ ସଗାଥକପ୍ପଦେସାନନ୍ତି? ୱୁଚ୍ଚତେ –

''ସୁତ୍ତନ୍ତି ସାମଞ୍ଞୱିଧି, ୱିସେସୱିଧଯୋ ପରେ;

ସନିମିତ୍ତା ନିରୁଳ୍ହତ୍ତା, ସହତାଞ୍ଞେନ ନାଞ୍ଞତୋ''। (ନେତ୍ତି॰ ଅଟ୍ଠ॰ ସଙ୍ଗହୱାରୱଣ୍ଣନା; ଦୀ॰ ନି॰ ଟୀ॰ ୧।ପଠମମହାସଙ୍ଗୀତିକଥାୱଣ୍ଣନା; ସାରତ୍ଥ॰ ଟୀ॰ ୧।ପଠମମହାସଙ୍ଗୀତିକଥାୱଣ୍ଣନା)

ସବ୍ବସ୍ସପି ହି ବୁଦ୍ଧୱଚନସ୍ସ ସୁତ୍ତନ୍ତି ଅଯଂ ସାମଞ୍ଞୱିଧି। ତେନେୱାହ ଆଯସ୍ମା ମହାକଚ୍ଚାନୋ ନେତ୍ତିଯଂ (ନେତ୍ତି॰ ସଙ୍ଗହୱାରୋ) ''ନୱୱିଧସୁତ୍ତନ୍ତପରିଯେଟ୍ଠୀ''ତି। ଏତ୍ତକଂ ତସ୍ସ ଭଗୱତୋ ସୁତ୍ତାଗତଂ ସୁତ୍ତପରିଯାପନ୍ନଂ (ପାଚି॰ ୬୫୫, ୧୨୪୨) ସକୱାଦେ ପଞ୍ଚ ସୁତ୍ତସତାନୀତି (ଧ॰ ସ॰ ଅଟ୍ଠ॰ ନିଦାନକଥା; କଥା॰ ଅଟ୍ଠ॰ ନିଦାନକଥା) ଏୱମାଦି ଚ ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ସାଧକଂ। ୱିସେସୱିଧଯୋ ପରେ ସନିମିତ୍ତା ତଦେକଦେସେସୁ ଗେଯ୍ୟାଦଯୋ ୱିସେସୱିଧଯୋ ତେନ ତେନ ନିମିତ୍ତେନ ପତିଟ୍ଠିତା। ତଥା ହି ଗେଯ୍ୟସ୍ସ ସଗାଥକତ୍ତଂ ତବ୍ଭାୱନିମିତ୍ତଂ। ଲୋକେପି ହି ସସିଲୋକଂ ସଗାଥକଂ ୱା ଚୁଣ୍ଣିଯଗନ୍ଥଂ ''ଗେଯ୍ୟ''ନ୍ତି ୱଦନ୍ତି। ଗାଥାୱିରହେ ପନ ସତି ପୁଚ୍ଛଂ କତ୍ୱା ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଭାୱୋ ୱେଯ୍ୟାକରଣସ୍ସ ତବ୍ଭାୱନିମିତ୍ତଂ। ପୁଚ୍ଛାୱିସ୍ସଜ୍ଜନଞ୍ହି ''ବ୍ୟାକରଣ''ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ବ୍ୟାକରଣମେୱ ୱେଯ୍ୟାକରଣଂ। ଏୱଂ ସନ୍ତେ ସଗାଥକାଦୀନମ୍ପି ପୁଚ୍ଛଂ କତ୍ୱା ୱିସ୍ସଜ୍ଜନୱସେନ ପୱତ୍ତାନଂ ୱେଯ୍ୟାକରଣଭାୱୋ ଆପଜ୍ଜତୀତି? ନାପଜ୍ଜତି ଗେଯ୍ୟାଦିସଞ୍ଞାନଂ ଅନୋକାସଭାୱତୋ, ''ଗାଥାୱିରହେ ସତୀ''ତି ୱିସେସିତତ୍ତା ଚ। ତଥା ହି ଧମ୍ମପଦାଦୀସୁ କେୱଲଂ ଗାଥାବନ୍ଧେସୁ ସଗାଥକତ୍ତେପି ସୋମନସ୍ସଞାଣମଯିକଗାଥାଯୁତ୍ତେସୁ ''ୱୁତ୍ତଂ ହେତ''ନ୍ତିଆଦୀୱଚନସମ୍ବନ୍ଧେସୁ ଅବ୍ଭୁତଧମ୍ମପ୍ପଟିସଂଯୁତ୍ତେସୁ ଚ ସୁତ୍ତୱିସେସେସୁ ଯଥାକ୍କମଂ ଗାଥାଉଦାନଇତିୱୁତ୍ତକଅବ୍ଭୁତଧମ୍ମସଞ୍ଞା ପତିଟ୍ଠିତା, ତଥା ସତିପି ଗାଥାବନ୍ଧଭାୱେ ଭଗୱତୋ ଅତୀତାସୁ ଜାତୀସୁ ଚରିଯାନୁଭାୱପ୍ପକାସକେସୁ ଜାତକସଞ୍ଞା, ସତିପି ପଞ୍ହୱିସ୍ସଜ୍ଜନଭାୱେ ସଗାଥକତ୍ତେ ଚ କେସୁଚି ସୁତ୍ତନ୍ତେସୁ ୱେଦସ୍ସ ଲଭାପନତୋ ୱେଦଲ୍ଲସଞ୍ଞା ପତିଟ୍ଠିତାତି ଏୱଂ ତେନ ତେନ ସଗାଥକତ୍ତାଦିନା ନିମିତ୍ତେନ ତେସୁ ତେସୁ ସୁତ୍ତୱିସେସେସୁ ଗେଯ୍ୟାଦିସଞ୍ଞା ପତିଟ୍ଠିତାତି ୱିସେସୱିଧଯୋ ସୁତ୍ତଙ୍ଗତୋ ପରେ ଗେଯ୍ୟାଦଯୋ। ଯଂ ପନେତ୍ଥ ଗେଯ୍ୟଙ୍ଗାଦିନିମିତ୍ତରହିତଂ, ତଂ ସୁତ୍ତଙ୍ଗଂ ୱିସେସସଞ୍ଞାପରିହାରେନ ସାମଞ୍ଞସଞ୍ଞାଯ ପୱତ୍ତନତୋ। ନନୁ ଚ ସଗାଥକଂ ସୁତ୍ତଂ ଗେଯ୍ୟଂ, ନିଗ୍ଗାଥକଂ ସୁତ୍ତଂ ୱେଯ୍ୟାକରଣନ୍ତି ସୁତ୍ତଙ୍ଗଂ ନ ସମ୍ଭୱତୀତି ଚୋଦନା ତଦୱତ୍ଥାୱାତି? ନ ତଦୱତ୍ଥା ସୋଧିତତ୍ତା। ସୋଧିତଞ୍ହି ପୁବ୍ବେ ''ଗାଥାୱିରହେ ସତି ପୁଚ୍ଛାୱିସ୍ସଜ୍ଜନଭାୱୋ ୱେଯ୍ୟାକରଣସ୍ସ ତବ୍ଭାୱନିମିତ୍ତ''ନ୍ତି।

ଯଞ୍ଚ ୱୁତ୍ତଂ – ''ଗାଥାଭାୱତୋ ମଙ୍ଗଲସୁତ୍ତାଦୀନଂ ସୁତ୍ତଙ୍ଗସଙ୍ଗହୋ ନ ସିଯା''ତି, ତଂ ନ, ନିରୁଳ୍ହତ୍ତା। ନିରୁଳ୍ହୋ ହି ମଙ୍ଗଲସୁତ୍ତାଦୀନଂ ସୁତ୍ତଭାୱୋ। ନ ହି ତାନି ଧମ୍ମପଦବୁଦ୍ଧୱଂସାଦଯୋ ୱିଯ ଗାଥାଭାୱେନ ପଞ୍ଞାତାନି, ଅଥ ଖୋ ସୁତ୍ତଭାୱେନେୱ, ତେନେୱ ହି ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ''ସୁତ୍ତନାମକ''ନ୍ତି

ନାମଗ୍ଗହଣଂ କତଂ। ଯଂ ପନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ସଗାଥକତ୍ତା ଗେୟ୍ୟଙ୍ଗସଙ୍ଗହୋ ସିୟା’’ତି, ତଦପି ନତ୍ଥି, ଯସ୍ମା ସହତାଞ୍ଞେନ। ସହ ଗାଥାହୀତି ହି ସଗାଥକଂ। ସହଭାୱୋ ନାମ ଅତ୍ତତୋ ଅଞ୍ଞେନ ହୋତି, ନ ଚ ମଙ୍ଗଲସୁତ୍ତାଦୀସୁ ଗାଥାୱିନିମୁତ୍ତୋ କୋଚି ସୁତ୍ତପ୍ପଦେସୋ ଅତ୍ଥି, ଯୋ ‘‘ସହ ଗାଥାହୀ’’ତି ୱୁଚ୍ଚେୟ୍ୟ, ନ ଚ ସମୁଦାୟୋ ନାମ କୋଚି ଅତ୍ଥି। ଯଦପି ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ଉଭତୋୱିଭଙ୍ଗାଦୀସୁ ସଗାଥକପ୍ପଦେସାନଂ ଗେୟ୍ୟଙ୍ଗସଙ୍ଗହୋ ସିୟା’’ତି, ତଦପି ନ, ଅଞ୍ଞତୋ। ଅଞ୍ଞା ଏୱ ହି ତା ଗାଥା ଜାତକାଦିପରିୟାପନ୍ନତ୍ତା। ଅତୋ ନ ତାହି ଉଭତୋୱିଭଙ୍ଗାଦୀନଂ ଗେୟ୍ୟଙ୍ଗଭାୱୋତି। ଏୱଂ ସୁତ୍ତାଦୀନଂ ଅଙ୍ଗାନଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ସଙ୍କରାଭାୱୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅୟମେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପୋ, ୱିତ୍ଥାରୋ ପନ ସମନ୍ତପାସାଦିକାୟ ୱିନୟସଂୱଣ୍ଣନାୟ ସାରତ୍ଥଦୀପନିୟା (ସାରତ୍ଥ। ଟୀ। ୧।ପଠମମହାସଙ୍ଗୀତିକଥାୱଣ୍ଣନା) ଅମ୍ହେହି ପକାସିତୋ, ଇଚ୍ଛନ୍ତେହି ତତୋୟେୱ ଗହେତବ୍ବୋ।

ନ ଅତ୍ଥମଞ୍ଞାୟ ଧମ୍ମମଞ୍ଞାୟ ଧମ୍ମାନୁଧମ୍ମପ୍ପଟିପନ୍ନୋ ହୋତୀତି ଅଟ୍ଠକଥାଞ୍ଚ ପାଳିଞ୍ଚ ଜାନିତ୍ୱା ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମସ୍ସ ଅନୁରୂପଧମ୍ମଂ ପୁବ୍ବଭାଗପ୍ପଟିପଦଂ ପଟିପନ୍ନୋ ନ ହୋତୀତି ଏୱମେତ୍ଥ ସମ୍ବନ୍ଧୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ତେନେୱାହ ‘‘ନ ଅତ୍ଥମଞ୍ଞାୟ ଧମ୍ମମଞ୍ଞାୟାତି ଅଟ୍ଠକଥଞ୍ଚ ପାଳିଞ୍ଚ ଜାନିତ୍ୱା…ପେ… ନ ପଟିପନ୍ନୋ ହୋତୀ’’ତି।

ଅପ୍ପସ୍ସୁତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭। ସୋଭନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୭। ସତ୍ତମେ ପଞ୍ଞାୱେୟ୍ୟତ୍ତିୟେନାତି ସଚ୍ଚସମ୍ପଟିୱେଧାଦିପଞ୍ଞାୱେୟ୍ୟତ୍ତିୟେନ। ୱିନୟଂ ଉପେତାତି ତଦଙ୍ଗାଦିୱସେନ କିଲେସାନଂ ୱିନୟଂ ଉପେତା। ୱେସାରଜ୍ଜେନାତି ସାରଜ୍ଜକରାନଂ ଦିଟ୍ଠିୱିଚିକିଚ୍ଛାଦିପାପଧମ୍ମାନଂ ୱିଗମନତୋ ୱେସାରଜ୍ଜେନ, ସାରଜ୍ଜରହିତେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ତେପିଟକୱସେନ ବହୁ ସୁତଂ ଏତେସନ୍ତି ବହୁସ୍ସୁତା। ତମେୱ ପରିୟତ୍ତିଧମ୍ମଂ ଧାରେନ୍ତି ସୁୱଣ୍ଣଭାଜନେ ପକ୍ଖିତ୍ତସୀହୱସଂ ୱିୟ ୱିନସ୍ସନ୍ତଂ ଅକତ୍ୱା ସୁପ୍ପଗୁଣସୁପ୍ପୱତ୍ତିଭାୱେନ ହଦୟେ ଠପେନ୍ତୀତି ଧମ୍ମଧରା। ଏଦିସା ଚ ଅତ୍ତନା ସୁତସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ଆଧାରଭୂତା ନାମ ହୋନ୍ତୀତି ଆହ ‘‘ସୁତଧମ୍ମାନଂ ଆଧାରଭୂତା’’ତି।

ସୋଭନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୮। ୱେସାରଜ୍ଜସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୮। ଅଟ୍ଠମେ ବ୍ୟାମୋହୱସେନ ସରଣପରିୟେସନଂ ସାରଜ୍ଜନଂ ସାରଦୋ, ବ୍ୟାମୋହଭୟଂ। ୱିଗତୋ ସାରଦୋ ଏତସ୍ସାତି ୱିସାରଦୋ, ତସ୍ସ ଭାୱୋ ୱେସାରଜ୍ଜଂ। ତଂ ପନ ଞାଣସମ୍ପଦଂ, ପହାନସମ୍ପଦଂ, ଦେସନାୱିସେସସମ୍ପଦଂ ଖେମଞ୍ଚ ନିସ୍ସାୟ ପୱତ୍ତଂ ଚତୁବ୍ବିଧପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଞାଣଂ। ତେନାହ ‘‘ଚତୂସୁ ଠାନେସୂ’’ତିଆଦି। ଉସଭସ୍ସ ଇଦନ୍ତି ଆସଭଂ, ସେଟ୍ଠଟ୍ଠାନଂ। ସବ୍ବଞ୍ଞୁତପଟିଜାନନୱସେନ ଅଭିମୁଖଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ଅଟ୍ଠ ୱା ପରିସା ଉପସଙ୍କମନ୍ତୀତି ଆସଭା, ପୁବ୍ବବୁଦ୍ଧା। ଇଦଂ ପନାତି ବୁଦ୍ଧାନଂ ଠାନଂ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତମେୱ ୱଦତି। ତିଟ୍ଠମାନୋୱାତି ଅୱଦନ୍ତୋପି ତିଟ୍ଠମାନୋୱ ପଟିଜାନାତି ନାମାତି ଅତ୍ଥୋ। ଉପଗଚ୍ଛତୀତି ଅନୁଜାନାତି।

ଅଟ୍ଠସୁ ପରିସାସୂତି ‘‘ଅଭିଜାନାମି ଖୋ ପନାହଂ, ସାରିପୁତ୍ତ, ଅନେକସତଂ ଖତ୍ତିୟପରିସଂ ଉପସଙ୍କମିତା…ପେ… ବ୍ରାହ୍ମଣପରିସଂ ଗହପତିପରିସଂ, ସମଣପରିସଂ, ଚାତୁମହାରାଜିକପରିସଂ, ତାୱତିଂସପରିସଂ, ମାରପରିସଂ, ବ୍ରହ୍ମପରିସଂ ଉପସଙ୍କମିତା, ତତ୍ରପି ମୟା ସନ୍ନିସିନ୍ନପୁବ୍ବଞ୍ଚେୱ ସଲ୍ଲପିତପୁବ୍ବଞ୍ଚ ସାକଚ୍ଛା ଚ ସମାପଜ୍ଜିତପୁବ୍ବା। ତତ୍ର ୱତ ମଂ ‘ଭୟଂ ୱା ସାରଜ୍ଜଂ ୱା ଓକ୍କମିସ୍ସତୀ’ତି ନିମିତ୍ତମେତଂ, ସାରିପୁତ୍ତ, ନ ସମନୁପସ୍ସାମୀ’’ତି (ମ। ନି। ୧।୧୫୧) ଏୱଂ ୱୁତ୍ତପରିସାସୁ। ଅଭୀତନାଦଂ ନଦତୀତି ପରତୋ ଦସ୍ସିତଞାଣଯୋଗେନ ୱିସାରଦୋ ଅହନ୍ତି ଅଭୀତନାଦଂ ନଦତି। ସୀହନାଦସୁତ୍ତେନାତି ଖନ୍ଧୱଗ୍ଗେ ଆଗତେନ ସୀହନାଦସୁତ୍ତେନ।

‘‘ଦେୱମନୁସ୍ସାନଂ ଚତୁଚକ୍କଂ ୱତ୍ତତୀ’’ତି (ଅ। ନି। ୪।୩୧) ସୁତ୍ତସେସେନ ସପ୍ପୁରିସୂପନିସ୍ସୟାଦିଫଲସମ୍ପତ୍ତିପୱତ୍ତି ୱୁତ୍ତା, ପୁରିମସପ୍ପୁରିସୂପନିସ୍ସୟାଦିଉପନିସ୍ସୟା ପଚ୍ଛିମସପ୍ପୁରିସୂପନିସ୍ସୟାଦିସମ୍ପତ୍ତିପୱତ୍ତି ୱା ୱୁତ୍ତା। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ତତ୍ଥ ଚ ଚକ୍କସଦ୍ଦସ୍ସ ଗହଣଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ୱିଚକ୍କସଣ୍ଠାନା ଅସନି ଏୱ ଅସନିୱିଚକ୍କଂ। ଉରଚକ୍କାଦୀସୂତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଆଣାସମୂହାଦୀସୁପି ଚକ୍କସଦ୍ଦସ୍ସ ପୱତ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବା। ‘‘ସଙ୍ଘଭେଦଂ କରିସ୍ସାମ ଚକ୍କଭେଦ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ପାରା। ୪୦୯; ଚୂଳୱ। ୩୪୩) ହି ଆଣା ‘‘ଚକ୍କ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତା। ‘‘ଦେୱଚକ୍କଂ ଅସୁରଚକ୍କ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ ସମୂହୋତି।

ପଟିୱେଧନିଟ୍ଠତ୍ତା ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗଞାଣଂ ପଟିୱେଧୋତି ‘‘ଫଲକ୍ଖଣେ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ନାମା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତେନ ପଟିଲଦ୍ଧସ୍ସପି ଦେସନାଞାଣସ୍ସ କିଚ୍ଚନିପ୍ଫତ୍ତି ପରସ୍ସ ବୁଜ୍ଝନମତ୍ତେନ ହୋତୀତି ‘‘ଅଞ୍ଞାସିକୋଣ୍ଡଞ୍ଞସ୍ସ ସୋତାପତ୍ତି…ପେ… ଫଲକ୍ଖଣେ ପୱତ୍ତଂ ନାମା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତତୋ ପରଂ ପନ ଯାୱ ପରିନିବ୍ବାନା

ଦେସନାଞ୍ଚାଣପ୍ପଓ୍ଡି ତସ୍ସେଓ୍ ପଓ୍ଡିତସ୍ସ ଧମ୍ମଚକ୍କସ୍ସ ଠାନନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଦସ୍ସିତଧମ୍ମେସୂତି ୱୁତ୍ତଧମ୍ମେସୁ। ୱଚନମତ୍ତମେଓ୍ ହି ତେସଂ, ନ ପନ ଦସ୍ସନଂ ତାଦିସସ୍ସେଓ୍ ଧମ୍ମସ୍ସ ଅଭାୱତୋ। ଭଗୱତୋ ଏୱ ୱା ‘‘ଇମେ ଧମ୍ମା ଅନଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ’’ତି ପରସ୍ସ ୱଚନୱସେନ ଦସ୍ସିତଧମ୍ମେସୁ। ‘‘ଧମ୍ମପଟିସମ୍ଭିଦା’’ତିଆଦୀସୁ (ୱିଭ। ୭୧୮-୭୨୧) ୱିଯ ଧମ୍ମ-ସଦ୍ଦୋ ହେତୁପରିଯାଯୋତି ଆହ ‘‘ସହଧମ୍ମେନାତି ସହେତୁନା’’ତି। ହେତୂତି ଚ ଉପପତ୍ତିସାଧନହେତୁ ୱେଦିତବ୍ବୋ, ନ କାରକୋ, ସମ୍ପାପକୋ ୱା। ନିମିତ୍ତନ୍ତି ଚୋଦନାଯ କାରଣଂ। ତତ୍ଥ ଚୋଦକୋ ଚୋଦନଂ କରୋତୀତି କାରଣଂ, ଧମ୍ମୋ ଚୋଦନଂ କରୋତି ଏତେନାତି କାରଣଂ। ତେନାହ ‘‘ପୁଗ୍ଗଲୋପୀ’’ତିଆଦି। ଖେମନ୍ତି କେନଚି ଅପ୍ପଟିବାହିଯଭାୱେନ ଅନୁପଦ୍ଦୁତଂ।

ଅନ୍ତରାଯୋ ଏତେସଂ ଅତ୍ଥି, ଅନ୍ତରାଯେ ୱା ନିଯୁତ୍ତାତି ଅନ୍ତରାଯିକା। ଏୱଂଭୂତା ପନ ତେ ଯସ୍ମା ଅନ୍ତରାଯକରା ନାମ ହୋନ୍ତି, ତସ୍ମା ଆହ ‘‘ଅନ୍ତରାଯଂ କରୋନ୍ତୀତି ଅନ୍ତରାଯିକା’’ତି। ଅସଞ୍ଚିଚ୍ଚ ୱୀତିକ୍କମେ ନାତିସାୱଜ୍ଜାତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ସଞ୍ଚିଚ୍ଚ ୱୀତିକ୍କନ୍ତା’’ତି। ସତ୍ତ ଆପତ୍ତିକ୍ଖନ୍ଧାତିଆଦି ନିଦସ୍ସନମତ୍ତଂ ଇତରେସମ୍ପି ଚତୁନ୍ନଂ ‘‘ଅନ୍ତରାଯିକା’’ତି ୱୁତ୍ତଧମ୍ମାନଂ ତବ୍ଭାୱେ ବ୍ଯଭିଚାରାଭାୱତୋ। ଇଧ ପନ ମେଥୁନଧମ୍ମୋ ଅଧିପ୍ପେତୋତି ଇଦଂ ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅରିଟ୍ଠସିକ୍ଖାପଦଂ (ପାଚି। ୪୧୭) ୱିଯ। ଯସ୍ମା ତଂଖଣମ୍ପି କାମାନଂ ଆଦୀନୱଂ ଦିସ୍ୱା ୱିରତୋ ହୋତି ଚେ, ୱିସେସଂ ଅଧିଗଚ୍ଛତି, ନ କାମେସୁ ଆସତ୍ତୋ, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ମେଥୁନ…ପେ…ଅନ୍ତରାଯୋ ହୋତୀ’’ତି। ତତ୍ଥ ଯସ୍ସ କସ୍ସଚୀତି ନ କେୱଲଂ ପବ୍ବଜିତସ୍ସେଓ୍, ଅଥ ଖୋ ଯସ୍ସ କସ୍ସଚି। ତଥା ହି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ମେଥୁନମନୁଯୁତ୍ତସ୍ସ, ମୁସ୍ସତେୱାପି ସାସନ’’ନ୍ତି (ସୁ। ନି। ୮୨୦)।

ତସ୍ମିଂ ଅନିଯ୍ୟାନିକଧମ୍ମେତି ତସ୍ମିଂ ପରେହି ପରିକପ୍ପିତଅନିଯ୍ୟାନିକଧମ୍ମନିମିତ୍ତଂ। ନିମିତ୍ତତ୍ଥେ ହି ଇଦଂ ଭୁମ୍ମଂ।

ଉପନିବଦ୍ଧାତି ୱିରଚିତା। ତେନାହ ‘‘ଅଭିସଙ୍ଖତା’’ତି। ପୁଥୁଭାୱନ୍ତି ବହୁଭାୱଂ। ପୁଥୂହି ୱା ସିତାତି ବହୂହି ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣେହି ସିତା ଉପନିବଦ୍ଧା।

ୱେସାରଜ୍ଜସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯। ତଣ୍ହୁପ୍ପାଦସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୯। ନୱମେ ଭୱତି ଏତେନ ଆରୋଗ୍ଯନ୍ତି ଭୱୋ, ଗିଲାନପଚ୍ଚଯୋ। ପରିୱୁଦ୍ଧୋ ଭୱୋ ଅଭୱୋ। ୱୁଦ୍ଧିଅତ୍ଥୋ ହି ଅଯମକାରୋ ଯଥା ‘‘ସଂୱରାସଂୱରୋ, ଫଲାଫଲ’’ନ୍ତି ଚ। ସପ୍ପିନୱନୀତାଦୀନୀତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ତେଲମଧୁଫାଣିତାଦୀନଂ ଗହଣଂ। ସପ୍ପିନୱନୀତାଦିଗ୍ଗହଣଞ୍ଚେତ୍ଥ ନିଦସ୍ସନମତ୍ତଂ, ସବ୍ବସ୍ସପି ଗିଲାନପଚ୍ଚଯସ୍ସ ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଭୱାଭୱୋତି ୱା ଖୁଦ୍ଦକୋ ଚେୱ ମହନ୍ତୋ ଚ ଉପପତ୍ତିଭୱୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ତେନେୱାହ ‘‘ସମ୍ପତ୍ତିଭୱେସୂ’’ତିଆଦି। ଭୱୋତି ୱା ସମ୍ପତ୍ତି, ଅଭୱୋତି ୱିପତ୍ତି। ଭୱୋତି ୱୁଦ୍ଧି, ଅଭୱୋତି ହାନି। ତଂନିମିତ୍ତଞ୍ଚ ତଣ୍ହା ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଭୱାଭୱହେତୁ ୱା’’ତି।

ତଣ୍ହାଦୁତିଯୋତି ତଣ୍ହାସହାଯୋ। ତଣ୍ହା ହି ନିରୁଦକକନ୍ତାରେ ମରୀଚିକାଯ ଉଦକସଞ୍ଞା ୱିଯ ପିପାସାଭିଭୂତଂ ତସିତଂ ସତ୍ତଂ ଅସ୍ସାସଦସ୍ସନୱସେନ ସହାଯକିଚ୍ଚଂ କରୋନ୍ତୀ ଭୱାଦୀସୁ ଅନିବ୍ବିନ୍ନଂ କତ୍ୱା ପରିବ୍ଭମାପେତି। ତଥା ହି ତଂ ପପାତକଂ ଅଚିନ୍ତେତ୍ୱା ମଧୁଗ୍ଗଣ୍ହନକଲୁଦ୍ଦକା ୱିଯ ଅନେକାଦୀନୱାକୁଲେସୁ ଭୱେସୁ ଆନିସଂସମେୱ ଦସ୍ସେନ୍ତୀ ଅନତ୍ଥଜାଲେ ସା ପରିବ୍ଭମାପେତି, ତସ୍ମା ତଣ୍ହା ‘‘ପୁରିସସ୍ସ ଦୁତିଯା’’ତି ୱୁତ୍ତା। ନନୁ ଚ ଅଞ୍ଞେପି କିଲେସାଦଯୋ ଭୱନିବ୍ବତ୍ତିପଚ୍ଚଯାତି? ସଚ୍ଚମେତଂ, ନ ପନ ତଥା ୱିସେସପଚ୍ଚଯୋ, ଯଥା ତଣ୍ହା। ତଥା ହି ସା କୁସଲେହି ୱିନା ଅକୁସଲେହି, କାମାୱଚରାଦିକୁସଲେହି ଚ ୱିନା ରୂପାୱଚରାଦିକୁସଲେହି ଭୱନିବ୍ବତ୍ତିଯା ୱିସେସପଚ୍ଚଯୋ। ଯତୋ ସମୁଦଯସଚ୍ଚନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି। ଇତ୍ଥଭାୱଞ୍ଞଥାଭାୱନ୍ତି ଇତ୍ଥଭାୱୋ ଚ ଅଞ୍ଞଥାଭାୱୋ ଚ ଇତ୍ଥଭାୱଞ୍ଞଥାଭାୱୋ, ସୋ ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ଇତ୍ଥଭାୱଞ୍ଞଥାଭାୱୋ, ସଂସାରୋ, ତଂ ଇତ୍ଥଭାୱଞ୍ଞଥାଭାୱଂ। ତତ୍ଥ ଇତ୍ଥଭାୱୋ ମନୁସ୍ସତ୍ତଂ, ଅଞ୍ଞଥାଭାୱୋ ତତୋ ଅୱସିଟ୍ଠସତ୍ତାୱାସା। ଇତ୍ଥଭାୱୋ ୱା ତେସଂ ତେସଂ ସତ୍ତାନଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନୋ ଅତ୍ତଭାୱୋ, ଅଞ୍ଞଥାଭାୱୋ ଅନାଗତତ୍ତଭାୱୋ। ଏୱରୂପୋ ୱା ଅଞ୍ଞୋପି ଅତ୍ତଭାୱୋ ଇତ୍ଥଭାୱୋ, ନ ଏୱରୂପୋ ଅଞ୍ଞଥାଭାୱୋ। ତେନେୱାହ ‘‘ଇତ୍ଥଭାୱଞ୍ଞଥାଭାୱନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଇତ୍ଥଭାୱୋ ନାମ ଅଯଂ ଅତ୍ତଭାୱୋ’’ତିଆଦି। ସଂସରଣଂ ସଂସାରୋ।

‘‘ଖନ୍ଧାନଞ୍ଚ ପଟିପାଟି, ଧାତୁଆଯତନାନ ଚ;

ଅବ୍ବୋଚ୍ଛିନ୍ନଂ ୱତ୍ତମାନା, ସଂସାରୋତି ପୱୁଚ୍ଚତି’’। (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୨।୬୧୯; ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୯୫ ଅପସାଦନାୱଣ୍ଣନା; ସଂ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୨।୬୦; ଅ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୪।୧୯୯; ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ନିଦାନକଥା; ୱିଭ। ଅଟ୍ଠ। ୨୨୬ ସଙ୍ଖାରପଦନିଦ୍ଦେସୋ; ସୁ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୫୨୩; ଉଦା। ଅଟ୍ଠ। ୩୯;

ଇତିୱୁ। ଅଟ୍ଠ। ୧୪);

ତେନାହ ‘‘ଖନ୍ଧଧାତୁଆଯତନାନଂ ପଟିପାଟି’’ନ୍ତି, ଖନ୍ଧଧାତୁଆଯତନାନଂ ହେତୁଫଲଭାୱେନ ଅପରାପରପ୍ପୱତ୍ତିନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

ଏୱମାଦୀନୱଂଛଡ୍ଢାତି ଏତ୍ଥ ଏତମାଦୀନୱଂ ଛଡ୍ଢାତିପି ପଠନ୍ତି, ଏତଂ ସକଲୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖସ୍ସ ସମ୍ଭୱଂ ସମୁଦଯଂ ତଣ୍ହଂ ଆଦୀନୱଂ ଛଡ୍ଢାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଥ ୱା ଏୱମାଦୀନୱଂ ଛଡ୍ଢାତି ଏତଂ ଯଥାୱୁତ୍ତଂ ସଂସାରାନତିୱତ୍ତନଆଦୀନୱଂ ଦୋସଂ ଛଡ୍ଢା। ନିଗ୍ଗହଣୋତି ଚତୁରୂପାଦାନସଙ୍ଖାତସ୍ସ ସଙ୍ଗସ୍ସ ଗହଣସ୍ସ ପଟିନିସ୍ସଜ୍ଜନେନ ନିଗ୍ଗହଣୋ, ଖନ୍ଧପରିନିବ୍ବାନେନ ସଙ୍ଖାରପ୍ପୱତ୍ତିତୋ ଅପଗଚ୍ଛେଯ୍ଯାତି ଏୱଂ ୱା ଏତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ତଣ୍ହୁପ୍ପାଦସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦। ଯୋଗସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୦। ଦସମେ ଯୋଜେନ୍ତୀତି କମ୍ମଂ ୱିପାକେନ ଭୱାଦିଂ, ଭୱନ୍ତରାଦୀହି ଦୁକ୍ଖେନ ସତ୍ତଂ ଯୋଜେନ୍ତି ଘଟେନ୍ତୀତି ଯୋଗା। କାମନଟ୍ଠେନ କାମୋ ଚ ସୋ ଯଥାୱୁତ୍ତେନଟ୍ଠେନ ଯୋଗୋ ଚାତି କାମଯୋଗୋ। ଭୱଯୋଗୋ ନାମ ଭୱରାଗୋତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ରୂପାରୂପଭୱେସୂ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ପଠମୋ ଉପପତ୍ତିଭୱେସୁ ରାଗୋ, ଦୁତିଯୋ କମ୍ମଭୱେସୁ, ତତିଯୋ ଭୱଦିଟ୍ଠିସହଗତୋ ଯଥା ରଜ୍ଜନଟ୍ଠେନ ରାଗୋ, ଏୱଂ ଯୁଜ୍ଜନଟ୍ଠେନ ଯୋଗୋତି ୱୁତ୍ତୋ। ଚତୂସୁ ସଚ୍ଚେସୁ ଅଞ୍ଞାଣନ୍ତି ଇଦଂ ସୁତ୍ତନ୍ତନଯଂ ନିସ୍ସାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ସୁତ୍ତନ୍ତସଂୱଣ୍ଣନା ହେସାତି, ତଦନ୍ତୋଗଧତ୍ତା ୱା ପୁବ୍ବନ୍ତାଦୀନଂ।

ସମୁଦଯନ୍ତି ଦ୍ୱେ ସମୁଦଯା ଖଣିକସମୁଦଯୋ ପଚ୍ଚଯସମୁଦଯୋ ଚ। ଉପ୍ପାଦକ୍ଖଣୋ ଖଣିକସମୁଦଯୋ, ପଚ୍ଚଯୋୱ ପଚ୍ଚଯସମୁଦଯୋ। ସମୁଦଯତେ ସମୁଦଯନଂ ସମୁଦଯୋ, ସମୁଦେତି ଏତସ୍ମାତି ସମୁଦଯୋତି ଏୱଂ ଉଭିନ୍ନଂ ସମୁଦଯାନଂ ସଦ୍ଦତ୍ଥତୋପି ଭେଦୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ପଚ୍ଚଯସମୁଦଯଂ ପଜାନନ୍ତୋପି ଭିକ୍ଖୁ ଖଣିକସମୁଦଯଂ ପଜାନାତି, ଖଣିକସମୁଦଯଂ ପଜାନନ୍ତୋପି ପଚ୍ଚଯସମୁଦଯଂ ପଜାନାତି। ପଚ୍ଚଯତୋ ହି ସଙ୍ଖାରାନଂ ଉଦଯଂ ପସ୍ସତୋ ଖଣତୋ ଚ ନେସଂ ଉଦଯଦସ୍ସନଂ ସୁଖଂ ହୋତି, ଖଣତୋ ଚ ନେସଂ ଉଦଯଂ ପସ୍ସତୋ ପଗେୱ ପଚ୍ଚଯାନଂ ସୁଗ୍ଗହିତତ୍ତା ପଚ୍ଚଯତୋ ଦସ୍ସନଂ ସୁଖେନ ଇଜ୍ଝତି। ଇଧ ପନ ଖଣିକସମୁଦଯଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ସମୁଦଯନ୍ତି ଉପ୍ପତ୍ତି’’ନ୍ତି।

ଅତ୍ଥଙ୍ଗମୋପି ଦୁୱିଧୋ ଅଚ୍ଚନ୍ତତ୍ଥଙ୍ଗମୋ, ଭେଦତ୍ଥଙ୍ଗମୋତି। ଅଚ୍ଚନ୍ତତ୍ଥଙ୍ଗମୋ ଅପ୍ପୱତ୍ତିନିରୋଧୋ, ନିବ୍ବାନନ୍ତି କେଚି। ଭେଦତ୍ଥଙ୍ଗମୋ ଖଣିକନିରୋଧୋ। ତଦୁଭଯଂ ପୁବ୍ବଭାଗେ ଉଗ୍ଗହପରିପୁଚ୍ଛାଦିୱସେନ ପସ୍ସତୋ ଅଞ୍ଞତରଦସ୍ସନେନ ଇତରଦସ୍ସନମ୍ପି ସିଦ୍ଧମେୱ ହୋତି। ପୁବ୍ବଭାଗେଯେୱ ଆରମ୍ମଣୱସେନ ଖଯତୋ ୱଯତୋ ସମ୍ମସନାଦିକାଲେ ଭେଦତ୍ଥଙ୍ଗମଂ ପସ୍ସନ୍ତୋ ବ୍ଯତିରେକୱସେନ ଅନୁସ୍ସୱାଦିତୋ ଅଚ୍ଚନ୍ତତ୍ଥଙ୍ଗମଂ ପସ୍ସତି, ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ପନ ଆରମ୍ମଣତୋ ଅଚ୍ଚନ୍ତତ୍ଥଙ୍ଗମଂ ପସ୍ସନ୍ତୋ ଅସମ୍ମୋହତୋ ଇତରମ୍ପି ପସ୍ସତି। ଇଧ ପନ ଭେଦତ୍ଥଙ୍ଗମଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ଅତ୍ଥଙ୍ଗମନ୍ତି ଭେଦ’’ନ୍ତି। କାମାନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିଭେଦଗ୍ଗହଣେନେୱ ଚେତ୍ଥ ଯଥା କାମାନଂ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନତା ୱିଭାୱିତା, ଏୱଂ କାମୱତ୍ଥୁନୋପୀତି ଉଭଯେସମ୍ପି ଅନିଚ୍ଚତା ଦୁକ୍ଖତା ଅନତ୍ତତା ଚ ୱିଭାୱିତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ମଧୁରଭାୱନ୍ତି ଇମିନା କାମସନ୍ନିସ୍ସିତଂ ସୁଖଂ ସୋମନସ୍ସଂ ଦସ୍ସେତି। ‘‘ଯଂ ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଇମେ ପଞ୍ଚ କାମଗୁଣେ ପଟିଚ୍ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ସୁଖଂ ସୋମନସ୍ସଂ, ଅଯଂ କାମାନଂ ଅସ୍ସାଦୋ’’ତି (ମ। ନି। ୧।୧୬୬) ହି ୱୁତ୍ତଂ। ଅମଧୁରଭାୱନ୍ତି ଇମିନା ପନ କାମହେତୁକଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଦୋମନସ୍ସଂ ଦସ୍ସେତି।

ଫସ୍ସାଯତନାନନ୍ତି ଛଦ୍ୱାରିକସ୍ସ ଫସ୍ସସ୍ସ କାରଣଭୂତାନଂ ଚକ୍ଖାଦିଆଯତନାନଂ। ତେନାହ ‘‘ଚକ୍ଖାଦୀନଂ ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସାଦିକାରଣାନ’’ନ୍ତି। ପୁନବ୍ଭୱକରଣଂ ପୁନୋଭୱୋ ଉତ୍ତରପଦଲୋପେନ, ମନୋ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ୱିଯ ଚ ପୁରିମପଦସ୍ସ ଓକାରନ୍ତତା ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ପୁନୋଭୱୋ ସୀଲମେତେସନ୍ତି ପୋନୋଭୱିକା। ଅଥ ୱା ସୀଲଟ୍ଠେନ ଇକସଦ୍ଦେନ ଗମିତତ୍ଥତ୍ତା କିରିଯାୱାଚକସଦ୍ଦସ୍ସ ଅଦସ୍ସନଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ ଯଥା ଅପୂପଭକ୍ଖନସୀଲୋ ଆପୂପିକୋ। ଅଥ ୱା ପୁନବ୍ଭୱଂ ଦେନ୍ତି, ପୁନବ୍ଭୱାଯ ସଂୱତ୍ତନ୍ତି, ପୁନପ୍ପୁନବ୍ଭୱେ ନିବ୍ବତ୍ତେନ୍ତୀତି ପୋନୋଭୱିକା। ‘‘ତଦ୍ଧିତା’’ତି ହି ବହୁୱଚନନିଦ୍ଦେସୋ ୱିଚିତ୍ତତ୍ତା ୱା ତଦ୍ଧିତାନଂ ଅଭିଧାନଲକ୍ଖଣତ୍ତା ୱା ‘‘ପୁନବ୍ଭୱଂ ଦେନ୍ତୀ’’ତିଆଦୀସୁପି ଅତ୍ଥେସୁ ପୋନୋଭୱିକସଦ୍ଦସିଦ୍ଧି ଦଟ୍ଠବ୍ବା।

ୱିସଂଯୋଜେନ୍ତି ପଟିପନ୍ନଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ କାମଯୋଗାଦିତୋ ୱିଯୋଜେନ୍ତୀତି ୱିସଂଯୋଗା, ଅସୁଭଜ୍ଝାନାଦୀନି ୱିସଂଯୋଜନକାରଣାନି। ତେନାହ ‘‘ୱିସଂଯୋଗାତି ୱିସଂଯୋଜନକାରଣାନୀ’’ତିଆଦି।

ଯୋଗସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଭଣ୍ଡଗାମୱଗ୍ଲୱଣ୍ଡନା ନିଟ୍ଟିତା।

୨। ଚରୱଗ୍ଗୋ

୧। ଚରସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୧। ଦୁତିୟସ୍ସ ପଠମେ ଚରତୋତି ଗଚ୍ଛନ୍ତସ୍ସ, ଚଙ୍କମନ୍ତସ୍ସ ୱା। ଉପ୍ପଜ୍ଜତି କାମୱିତକ୍କୋ ୱାତି ୱତ୍ଥୁକାମେସୁ ଅୱୀତରାଗତାୟ ତାଦିସେ ପଚ୍ଚୟେ କାମପଟିସଂୟୁତ୍ତୋ ୱା ୱିତକ୍କୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଚେ , ଯଦି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ବ୍ୟାପାଦୱିତକ୍କୋ ୱା ୱିହିଂସାୱିତକ୍କୋ ୱାତି ଆଘାତୱିନୟେ ୱିସେସେନ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅଦମିତତ୍ତା ଆଘାତନିମିତ୍ତେ ବ୍ୟାପାଦପଟିସଂୟୁତ୍ତୋ ୱା ୱିତକ୍କୋ, ଲେଡ୍ଡୁଦଣ୍ଡାଦୀତି ପରହିଂସନୱସେନ ୱିହିଂସାପଟିସଂୟୁତ୍ତୋ ୱା ୱିତକ୍କୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଚେତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ତଂ ଚେ ଭିକ୍ଖୁ ଅଧିୱାସେତୀତି ତଂ ଯଥାୱୁତ୍ତଂ କାମୱିତକ୍କାଦିଂ ଯଥାପଚ୍ଚୟଂ ଅତ୍ତନୋ ଚିତ୍ତେ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ‘‘ଇତିପାୟଂ ୱିତକ୍କୋ ପାପକୋ, ଇତିପି ଅକୁସଲୋ, ଇତିପି ସାୱଜ୍ଜୋ, ସୋ ଚ ଖୋ ଅତ୍ତବ୍ୟାବାଧାୟ ସଂୱତ୍ତତୀ’’ତିଆଦିନା ନୟେନ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣାୟ ଅଭାୱତୋ ଅଧିୱାସେତି ଅତ୍ତନୋ ଚିତ୍ତଂ ଆରୋପେତ୍ୱା ୱାସେତି। ଅଧିୱାସେନ୍ତୋୟେୱ ଚ ନପ୍ପଜହତି ତଦଙ୍ଗାଦିପ୍ପହାନୱସେନ ନ ପଟିନିସ୍ସଜ୍ଜତି। ତତୋ ଏୱ ଚ ନ ୱିନୋଦେତି ଅତ୍ତନୋ ଚିତ୍ତସନ୍ତାନତୋ ନ ନୁଦତି ନ ନୀହରତି। ତଥା ଅୱିନୋଦନତୋ ନ ବ୍ୟନ୍ତୀକରୋତି ନ ୱିଗତନ୍ତଂ କରୋତି। ଆତାପୀ ପହିତତ୍ତୋ ଯଥା ତେସଂ ଅନ୍ତୋପି ନାୱସିସ୍ସତି ଅନ୍ତମସୋ ଭଙ୍ଗମତ୍ତମ୍ପି, ଏୱଂ କରୋତି, ଅୟଂ ପନ ତଥା ନ କରୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତଥାଭୂତୋ ପନ ନ ଅନଭାୱଂ ଗମେତି ଅନୁ ଅନୁ ଅଭାୱଂ ନ ଗମେତି। ନ ପଜହତି ଚେ, ନ ୱିନୋଦେତି ଚେତି ଇତିଆଦିନା ଚେ-ସଦ୍ଦଂ ଯୋଜେତ୍ୱା ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଏୱଂଭୂତୋତି ଏୱଂ କାମୱିତକ୍କାଦୀହି ପାପୱିତକ୍କେହି ସମଙ୍ଗିଭୂତୋ। ଅନାତାପୀତି କିଲେସାନଂ ଆତାପୟିକସ୍ସ ୱୀରିୟସ୍ସ ଅଭାୱେନ ଅନାତାପୀ। ପାପୁତ୍ରାସଲକ୍ଖଣସ୍ସ ଓତ୍ତପ୍ପସ୍ସ ଅଭାୱେନ ଅନୋତ୍ତାପୀ। ସତତଂ ସମିତଂ ସବ୍ବକାଲଂ ନିରନ୍ତରଂ। କୁସୀତୋ ହୀନୱୀରିୟୋତି କୁସଲେହି ଧମ୍ମେହି ପରିହାପୟିତ୍ୱା ଅକୁସଲପକ୍ଖେ କୁଚ୍ଛିତଂ ସୀଦନତୋ କୋସଜ୍ଜସମନ୍ନାଗମେନ ଚ କୁସୀତୋ, ସମ୍ମପ୍ପଧାନୱୀରିୟାଭାୱେନ ହୀନୱୀରିୟୋ ୱୀରିୟୱିରହିତୋତି ୱୁଚ୍ଚତି କଥୀୟତି। ଠିତସ୍ସାତି ଗମନଂ ଉପଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ଠିତସ୍ସ। ସୟନୈରିୟାପଥସ୍ସ ୱିସେସତୋ କୋସଜ୍ଜପକ୍ଖିକତ୍ତା ଯଥା ତଂସମଙ୍ଗିନୋ ଭାୱିତତ୍ତା ସମ୍ଭୱନ୍ତି, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଜାଗରସ୍ସା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ସୁକ୍କପକ୍ଖେ ତଞ୍ଚେ ଭିକ୍ଖୁ ନାଧିୱାସେତୀତି ଆରଦ୍ଧୱୀରିୟସ୍ସପି ୱିହରତୋ ଅନାଦିମତି ସଂସାରେ ଚିରକାଲଭାୱିତତ୍ତା ତଥାରୂପପଚ୍ଚୟସମାୟୋଗେ ସତିସମ୍ମୋସେନ ୱା କାମୱିତକ୍କାଦି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଚେ, ତଂ ଭିକ୍ଖୁ ଅତ୍ତନୋ ଚିତ୍ତଂ ଆରୋପେତ୍ୱା ନ ୱାସେତି, ଅବ୍ଭନ୍ତରେ ନ ୱାସେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅନଧିୱାସେନ୍ତୋ କିଂ କରୋତି? ପଜହତି ଛଡ୍ଡେତି। କିଂ କଚୱରଂ ୱିୟ ପିଟକେନାତି? ନ, ଅପିଚ ଖୋ ତଂ ୱିନୋଦେତି ନୁଦତି ନୀହରତି। କିଂ ବଲିବଦ୍ଦଂ ୱିୟ ପତୋଦେନାତି? ନ, ଅଥ ଖୋ ବ୍ୟନ୍ତୀକରୋତି ୱିଗତନ୍ତଂ କରୋତି, ଯଥା ତେସଂ ଅନ୍ତୋପି ନାୱସିସ୍ସତି ଅନ୍ତମସୋ ଭଙ୍ଗମତ୍ତମ୍ପି, ତଥା ତେ କରୋତି। କଥଂ ପନ ତେ ତଥା କରୋତି? ଅନଭାୱଂ ଗମେତି ଅନୁ ଅନୁ ଅଭାୱଂ ଗମେତି, ୱିକ୍ଖମ୍ଭନପ୍ପହାନେନ ଯଥା ସୁୱିକ୍ଖମ୍ଭିତା ହୋନ୍ତି, ତଥା ନେ କରୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

ଏୱଂଭୂତୋତିଆଦୀସୁ ଏୱଂ କାମୱିତକ୍କାଦୀନଂ ଅନଧିୱାସେନ ସୁୱିସୁଦ୍ଧାସୟୋ ସମାନୋ ତାୟ ଚ ଆସୟସମ୍ପତ୍ତିୟା ତନ୍ନିମିତ୍ତାୟ ଚ ପୟୋଗସମ୍ପତ୍ତିୟା ପରିସୁଦ୍ଧସୀଲୋ ଇନ୍ଦ୍ରିୟେସୁ ଗୁତ୍ତଦ୍ୱାରୋ ଭୋଜନେ ମତ୍ତଞ୍ଞୂ ସତିସମ୍ପଜଞ୍ଞେନ ସମନ୍ନାଗତୋ ଜାଗରିୟଂ ଅନୁୟୁତ୍ତୋ ତଦଙ୍ଗାଦିୱସେନ କିଲେସାନଂ ଆତାପନଲକ୍ଖଣେନ ୱୀରିୟେନ ସମନ୍ନାଗତତ୍ତା ଆତାପୀ। ସବ୍ବସୋ ପାପୁତ୍ରାସେନ ସମନ୍ନାଗତତ୍ତା ଓତ୍ତାପୀ ସତତଂ ରତ୍ତିନ୍ଦିୱଂ। ସମିତଂ ନିରନ୍ତରଂ ସମଥୱିପସ୍ସନାନୁୟୋଗୱସେନ ଚତୁବ୍ବିଧସମ୍ମପ୍ପଧାନସିଦ୍ଧିୟା ଆରଦ୍ଧୱୀରିୟୋ ପହିତତ୍ତୋ। ନିବ୍ବାନଂ ପତି ପେସିତଚିତ୍ତୋତି ୱୁଚ୍ଚତି କଥୀୟତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ଗାଥାସୁ ଗେହନିସ୍ସିତନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଗେହୱାସୀହି ଅପରିଚ୍ଚତ୍ତତ୍ତା ଗେହୱାସିସଭାୱତ୍ତା ଗେହଧମ୍ମତ୍ତା ୱା ଗେହଂ ୱୁଚ୍ଚତି ୱତ୍ଥୁକାମୋ। ଅଥ ୱା ଗେହପ୍ପଟିବଦ୍ଧଭାୱତୋ, କିଲେସକାମାନଂ ନିୱାସଟ୍ଠାନଭାୱତୋ ୱା ଗେହାତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି, ତଂୱତ୍ଥୁକତ୍ତା କାମୱିତକ୍କାଦି ଗେହନିସ୍ସିତଂ ନାମ। କୁମ୍ମଗ୍ଗପଟିପନ୍ନୋତି ଯସ୍ମା ଅରିୟମଗ୍ଗସ୍ସ ଉପ୍ପଥଭାୱତୋ ଅଭିଜ୍ଝାଦୟୋ ତଦେକଟ୍ଠଧମ୍ମା ଚ କୁମ୍ମଗ୍ଗୋ, ତସ୍ମା କାମୱିତକ୍କାଦିବହୁଲୋ କୁମ୍ମଗ୍ଗପଟିପନ୍ନୋ। ମୋହନେୟ୍ୟେସୁ ମୁଚ୍ଛିତୋତି ମୋହସଂୱତ୍ତନିୟେସୁ ରୂପାଦୀସୁ ମୁଚ୍ଛିତୋ ସମ୍ମତ୍ତୋ ଅଜ୍ଝୋପନ୍ନୋ। ସମ୍ବୋଧିନ୍ତି ଅରିୟମଗ୍ଗଞ୍ଞାଣଂ। ଫୁଟ୍ଠୁନ୍ତି ଫୁସିତୁଂ ପତ୍ତୁଂ ପାପୋ ସୋ ତାଦିସୋ ମିଚ୍ଛାସଙ୍କପ୍ପଗୋଚରୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଅଭବ୍ବୋ, ନ କଦାଚି ତଂ ପାପୁଣାତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ୱିତକ୍କଂ ସମୟିତ୍ୱାନାତି ଯଥାୱୁତ୍ତଂ ମିଚ୍ଛାୱିତକ୍କଂ ପଟିସଙ୍ଖାନଭାୱନାବଲେନ ୱୂପସମେତ୍ୱା। ୱିତକ୍କୂପସମେ ରତୋତି ନୱନ୍ନମ୍ପି ମହାୱିତକ୍କାନଂ

ଅଙ୍ଗନ୍ତୁପସମ୍ଭୂତେ ଅରହତ୍ତେ, ନିବ୍ବାନେ ଏଓ ୱା ଅଜ୍ଝାସଯେନ ରତୋ ଅଭିରତୋ। ଭଦ୍ଦୋ ସୋତି ସୋ ଯଥାୱୁତ୍ତୋ ସମ୍ମାପଟିପଜ୍ଜମାନୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ପୁବ୍ବଭାଗେ ସମଥୱିପସ୍ସନାବଲେନ ସଦ୍ଧୱିତକ୍କେ ଯଥାରହଂ ତଦଙ୍ଗାଦିୱସେନ ୱୂପସମେତ୍ୱା ଠିତୋ ୱିପସ୍ସନଂ ଉସ୍ସୁକ୍କାପେତ୍ୱା ମଗ୍ଗପଟିପାଟିଯା ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗଞ୍ଞାଣସଙ୍ଖାତଂ ନିବ୍ବାନସଙ୍ଖାତଞ୍ଚ ଅନୁତ୍ତରଂ ସମ୍ବୋଧିଂ ଫୁଟ୍ଠୁଂ ଅଧିଗନ୍ତୁଂ ଭଦ୍ଦୋ ଅରହା। ଏୱମେତ୍ଥ ପାଠଈୱଣ୍ଣନା ୱେଦିତବ୍ବା।

ଚରସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ସୀଲସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୨। ଦୁତିଯେ ସମ୍ପନ୍ନସୀଲାତି ଏତ୍ଥ ତିୱିଧଂ ସମ୍ପନ୍ନଂ ପରିପୁଣ୍ଣସମଙ୍ଗିମଧୁରୱସେନ। ତତ୍ଥ –

''ସମ୍ପନ୍ନଂ ସାଲିକେଦାରଂ, ସୁୱା ଭୁଞ୍ଜନ୍ତି କୋସିଯ;

ପଟିୱେଦେମି ତେ ବ୍ରହ୍ମେ, ନ ନେ ୱାରେତୁମୁସ୍ସହେ''ତି। (ଜା। ୧।୧୪।୧) –

ଇଦଂ ପରିପୁଣ୍ଣସମ୍ପନ୍ନଂ ନାମ। ''ଇମିନା ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରେନ ଉପେତୋ ହୋତି ସମୁପେତୋ ଉପାଗତୋ ସମୁପାଗତୋ ଉପପନ୍ନୋ ସମ୍ପନ୍ନୋ ସମନ୍ନାଗତୋ''ତି (ୱିଭ। ୫୧୧) ଇଦଂ ସମଙ୍ଗିସମ୍ପନ୍ନଂ ନାମ। ''ଇମିସ୍ସା, ଭନ୍ତେ, ମହାପଥୱିଯା ହେଟ୍ଠିମତଲଂ ସମ୍ପନ୍ନଂ, ସେଯ୍ୟଥାପି ଖୁଦ୍ଦମଧୁଂ ଅନୀଳକଂ, ଏୱମସ୍ସାଦ''ନ୍ତି (ପାରା। ୧୭) ଇଦଂ ମଧୁରସମ୍ପନ୍ନଂ ନାମ। ଇଧ ପରିପୁଣ୍ଣସମ୍ପନ୍ନୱସେନ ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ସମ୍ପନ୍ନସୀଲାତି ପରିପୁଣ୍ଣସୀଲା''ତି ଆହ। ସମଙ୍ଗିସମ୍ପନ୍ନୱସେନପି ଅତ୍ଥୋ ଯୁଜ୍ଜତିଯେୱ, ତସ୍ମା ସମ୍ପନ୍ନସୀଲାତି ପରିପୁଣ୍ଣସୀଲା ହୁତ୍ୱାତିପି ସୀଲସମଙ୍ଗିନୋ ହୁତ୍ୱାତିପି ଏୱମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ତତ୍ଥ ସୀଲସ୍ସ ଅନୱସେସସମାଦାନେନ ଅଖଣ୍ଡାଦିଭାୱପ୍ପତ୍ତିଯା ପରିପୁଣ୍ଣସୀଲା, ସମାଦାନତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଅୱିଚ୍ଛିନ୍ଦନତୋ ସୀଲସମଙ୍ଗିନୋ। ସମାଦାନୱତୋ ହି ଅଜ୍ଝତ୍ତୱିରୋଧିଧମ୍ମାନୁପ୍ପତ୍ତିଯା ସୀଲସମଙ୍ଗିତା ୱେଦିତବ୍ବା, ଚେତନାଦୀନଂ ପନ ସୀଲନଲକ୍ଖଣାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ପୱତ୍ତିଲକ୍ଖଣେନ ୱତ୍ତବ୍ବମେୱ ନତ୍ଥି।

ତତ୍ଥ ''ପରିପୁଣ୍ଣସୀଲା''ତି ଇମିନା ଅତ୍ଥେନ ଖେତ୍ତଦୋସୱିଗମେନ ଖେତ୍ତପାରିପୂରୀ ୱିଯ ସୀଲଦୋସୱିଗମେନ ସୀଲପାରିପୂରୀ ୱୁତ୍ତା ହୋତି। ଯଥା ହି ଖେତ୍ତଂ ବୀଜଖଣ୍ଡଂ, ୱପ୍ପଖଣ୍ଡଂ, ଉଦକଖଣ୍ଡଂ, ଊସଖଣ୍ଡନ୍ତି ଚତୁଦୋସସମନ୍ନାଗତଂ ଅପରିପୂରଂ ହୋତି। ତତ୍ଥ ବୀଜଖଣ୍ଡଂ ନାମ ଯତ୍ଥ ଅନ୍ତରନ୍ତରା ବୀଜାନି ଖଣ୍ଡାନି ୱା ପୂତୀନି ୱା ହୋନ୍ତି, ତାନି ଯତ୍ଥ ପତନ୍ତି, ତତ୍ଥ ସସ୍ସଂ ନ ଉଟ୍ଠେତି, ଖେତ୍ତଂ ଖଣ୍ଡଂ ହୋତି, ଅପରିପୂରଂ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ୱପ୍ପଖଣ୍ଡଂ ନାମ ଯତ୍ଥ ଅକୁସଲୋ ବୀଜାନି ୱପନ୍ତୋ ଅନ୍ତରନ୍ତରା ନିପାତେତି। ଏୱଞ୍ହି ସବ୍ବତ୍ଥ ସସ୍ସଂ ନ ଉଟ୍ଠେତି, ଖେତ୍ତଂ ଖଣ୍ଡଂ ହୋତି। ଉଦକଖଣ୍ଡଂ ନାମ ଯତ୍ଥ କତ୍ଥଚି ଉଦକଂ ଅତିବହୁଂ ୱା ହୋତି, ନ ୱା ହୋତି। ତତ୍ରାପି ହି ସସ୍ସାନି ନ ଉଟ୍ଠେନ୍ତି, ଖେତ୍ତଂ ଖଣ୍ଡଂ ହୋତି। ଊସଖଣ୍ଡଂ ନାମ ଯତ୍ଥ କସ୍ସକୋ କିସ୍ମିଞ୍ଚି ପଦେସେ ନଙ୍ଗଲେନ ଭୂମିଂ ଚତ୍ତାରୋ ପଞ୍ଚ ୱାରେ କସନ୍ତୋ ଅତିଗମ୍ଭୀରଂ କରୋତି, ତତୋ ଊସଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ତତ୍ରାପି ହି ସସ୍ସଂ ନ ଉଟ୍ଠେତି, ଖେତ୍ତଂ ଖଣ୍ଡଂ ହୋତି, ତାଦିସଞ୍ଚ ଖେତ୍ତଂ ନ ମହପ୍ଫଲଂ ହୋତି ନ ମହାନିସଂସଂ। ତତ୍ରାପି ବହୁମ୍ପି ୱପିତ୍ୱା ଅପ୍ପଂ ଲଭତି। ଇମେସଂ ପନ ଚତୁନ୍ନଂ ଦୋସାନଂ ୱିଗମା ଖେତ୍ତଂ ପରିପୁଣ୍ଣଂ ହୋତି, ତାଦିସଞ୍ଚ ଖେତ୍ତଂ ମହପ୍ଫଲଂ ହୋତି ମହାନିସଂସଂ। ଏୱମେୱ ଖଣ୍ଡଂ, ଛିଦ୍ଦଂ, ସବଲଂ, କମ୍ମାସନ୍ତି ଚତୁଦୋସସମନ୍ନାଗତଂ ସୀଲଂ ଅପରିପୂରଂ ହୋତି, ତାଦିସଞ୍ଚ ସୀଲଂ ନ ମହପ୍ଫଲଂ ହୋତି ନ ମହାନିସଂସଂ। ଇମେସଂ ପନ ଚତୁନ୍ନଂ ଦୋସାନଂ ୱିଗମା ସୀଲଂ ପରିପୁଣ୍ଣଂ ହୋତି, ତାଦିସଞ୍ଚ ସୀଲଂ ମହପ୍ଫଲଂ ହୋତି ମହାନିସଂସଂ।

''ସୀଲସମଙ୍ଗିନୋ''ତି ଇମିନା ପନତ୍ଥେନ ସୀଲେନ ସମଙ୍ଗିଭୂତା ସମୋଧାନଗତା ସମନ୍ନାଗତା ହୁତ୍ୱା ୱିହରଥାତି ଇଦମେୱ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଦ୍ୱୀହି କାରଣେହି ସମ୍ପନ୍ନସୀଲତା ହୋତି ସୀଲୱିପତ୍ତିଯା ଆଦୀନୱଦସ୍ସନେନ, ସୀଲସମ୍ପତ୍ତିଯା ଚ ଆନିସଂସଦସ୍ସନେନ। ତଦୁଭଯମ୍ପି ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୧।୧୪) ୱିତ୍ଥାରିତଂ । ତତ୍ଥ ''ସମ୍ପନ୍ନସୀଲାତି ଏତ୍ତାୱତା ଚ କିର ଭଗୱା ଚତୁପାରିସୁଦ୍ଧିସୀଲଂ ଉଦ୍ଦିସିତ୍ୱା 'ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରସଂୱୁତା'ତି ଇମିନା ତତ୍ଥ ଜେଟ୍ଠକସୀଲଂ ୱିତ୍ଥାରେତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୀ''ତି ଦୀଘୱିହାରୱାସୀ ସୁମତ୍ଥେରୋ ଆହ। ଅନ୍ତେୱାସିକୋ ପନସ୍ସ ତେପିଟକଚୂଳନାଗତ୍ଥେରୋ ଆହ – ''ଉଭଯତ୍ଥାପି ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରୋ ଭଗୱତା ୱୁତ୍ତୋ, ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରୋଯେୱ ହି ସୀଲଂ, ଇତରାନି ପନ ତୀଣି ସୀଲନ୍ତି ୱୁତ୍ତଟ୍ଠାନଂ ନାମ ଅତ୍ଥୀ''ତି ୱତ୍ୱା ତଂ ଅନନୁଜାନନ୍ତୋ ଆହ – ''ଇନ୍ଦ୍ରିଯସଂୱରୋ ନାମ ଛଦ୍ୱାରରକ୍ଖାମତ୍ତକମେୱ, ଆଜୀୱପାରିସୁଦ୍ଧି ଧମ୍ମେନ ସମେନ ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପତ୍ତିମତ୍ତକଂ, ପଚ୍ଚଯନିସ୍ସିତଂ ପଟିଲଦ୍ଧପଚ୍ଚଯେ ଇଦମତ୍ଥନ୍ତି ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତ୍ୱା ପରିଭୁଞ୍ଜନମତ୍ତକଂ। ନିପ୍ପରିଯାଯେନ ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରୋୱ ସୀଲଂ। ଯସ୍ସ ସୋ ଭିନ୍ନୋ, ଅଯଂ ଛିନ୍ନସୀସୋ ୱିଯ ପୁରିସୋ ହତ୍ଥପାଦେ, ସେସାନି ରକ୍ଖିସ୍ସତୀତି ନ ୱତ୍ତବ୍ବୋ। ଯସ୍ସ ପନ ସୋ ଅରୋଗୋ, ଅଯଂ ଅଚ୍ଛିନ୍ନସୀସୋ ୱିଯ ପୁରିସୋ ଜୀୱିତଂ, ସେସାନି ପୁନ ପାକତିକାନି କତ୍ୱା ରକ୍ଖିତୁଂ ସକ୍କୋତି। ତସ୍ମା 'ସମ୍ପନ୍ନସୀଲା'ତି ଇମିନା ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରଂ ଉଦ୍ଦିସିତ୍ୱା 'ସମ୍ପନ୍ନପାତିମୋକ୍ଖା'ତି

ତସ୍ସେୱ ୱେୱଚନଂ ୱତ୍ୱା ତଂ ୱିତ୍ଥାରେତ୍ୱା ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରସଂୱୁତା’ତିଆଦିମାହା’’ତି।

ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରସୀଲେନ ସଂୱୁତାତି ଯୋ ନଂ ପାତି ରକ୍ଖତି, ତଂ ମୋକ୍ଖେତି ମୋଚେତି ଆପାଯିକାଦୀହି ଦୁକ୍ଖେହୀତି ପାତିମୋକ୍ଖନ୍ତି ଲଦ୍ଧନାମେନ ସିକ୍ଖାପଦସୀଲେନ ପିହିତକାଯୱଚୀଦ୍ୱାରା। ଏୱଂଭୂତା ଚ ତେନ ଉପେତା ସମନ୍ନାଗତା ନାମ ହୋନ୍ତୀତି ଆହ ‘‘ଉପେତା ହୁତ୍ୱା’’ତି। ଆଚାରେନ ଚ ଗୋଚରେନ ଚ ସମ୍ପନ୍ନାତି କାଯିକୱାଚସିକଅୱୀତିକ୍କମସଙ୍ଖାତେନ ଆଚାରେନ, ନ-ୱେସିଯଗୋଚରତାଦିସଙ୍ଖାତେନ ଗୋଚରେନ ଚ ସମ୍ପନ୍ନା, ସମ୍ପନ୍ନଆଚାରଗୋଚରାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଣୁପ୍ପମାଣେସୂତି ଅତିପରିତ୍ତକେସୁ ଅନାପତ୍ତିଗମନୀଯେସୁ। ଦୁକ୍କଟଦୁବ୍ଭାସିତମତ୍ତେସୂତି ଅପରେ। ଦୋସେସୂତି ଗାରଯ୍ହେସୁ ଅକୁସଲଧମ୍ମେସୁ। ଭଯତୋ ଦସ୍ସନସୀଲାତି ପରମାଣୁମତ୍ତମ୍ପି ୱଜ୍ଜଂ ସିନେରୁପ୍ପମାଣଂ ୱିଯ କତ୍ୱା ଭାଯନସୀଲା। ସଙ୍ଖିକ୍ଖାକୋଟ୍ଠାସେସୂତି ମୂଲପଞ୍ଞତ୍ତିଅନୁପଞ୍ଞତ୍ତିସଙ୍ଖତ୍ତପଞ୍ଞତ୍ତିପଦେସପଞ୍ଞତ୍ତିଆଦିଭେଦେସୁ। ତଂ ତଂ ସମାଦାତଙ୍ଗଂ ସମାଦାଯାତି ଯଂ କିଞ୍ଚି ସିକ୍ଖାକୋଟ୍ଠାସେସୁ ମୂଲପଞ୍ଞତ୍ତିଆଦିଭେଦେସୁ ସିକ୍ଖିତଙ୍ଗଂ ପଟିପଜ୍ଜିତଙ୍ଗଂ ପୂରିତଙ୍ଗଂ କାଯିକଂ ୱାଚସିକଂ ୱା ସୀଲଂ, ତଂ ସଙ୍ଗଂ ସମ୍ମା ଆଦାଯ, ସମ୍ମଦେୱ ସଙ୍କଙ୍ଗଂ ସଙ୍ଗସୋ ଚ ଆଦିଯିତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ।

ଉଦଯଂ ପସ୍ସନ୍ତୋ ପଞ୍ଚୱୀସତି ଲକ୍ଖଣାନି ପସ୍ସତୀତି ‘‘ଅୱିଜ୍ଜାସମୁଦଯା ରୂପସମୁଦଯୋତି ପଚ୍ଚଯସମୁଦଯଟ୍ଠେନ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ଉଦଯଂ ପସ୍ସତି। ତଣ୍ହାସମୁଦଯା…ପେ… କମ୍ମସମୁଦଯା…ପେ… ଆହାରସମୁଦଯା ରୂପସମୁଦଯୋତି ପଚ୍ଚଯସମୁଦଯଟ୍ଠେନ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ଉଦଯଂ ପସ୍ସତି। ନିବ୍ବତ୍ତିଲକ୍ଖଣଂ ପସ୍ସନ୍ତୋପି ରୂପକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ଉଦଯଂ ପସ୍ସତି। ରୂପକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ଉଦଯଂ ପସ୍ସନ୍ତୋ ଇମାନି ପଞ୍ଚ ଲକ୍ଖଣାନି ପସ୍ସତି। ତଥା ଅୱିଜ୍ଜାସମୁଦଯା ୱେଦନାସମୁଦଯୋତି ପଚ୍ଚଯସମୁଦଯଟ୍ଠେନ ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ଉଦଯଂ ପସ୍ସତି। ତଣ୍ହାସମୁଦଯା…ପେ… କମ୍ମସମୁଦଯା…ପେ… ଫସ୍ସସମୁଦଯା ୱେଦନାସମୁଦଯୋତି ପଚ୍ଚଯସମୁଦଯଟ୍ଠେନ ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ଉଦଯଂ ପସ୍ସତି। ନିବ୍ବତ୍ତିଲକ୍ଖଣଂ ପସ୍ସନ୍ତୋପି ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ଉଦଯଂ ପସ୍ସତି। ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ଉଦଯଂ ପସ୍ସନ୍ତୋ ଇମାନି ପଞ୍ଚ ଲକ୍ଖଣାନି ପସ୍ସତୀ’’ତିଆଦିନା ନଯେନ ଏକେକସ୍ମିଂ ଖନ୍ଧେ ପଞ୍ଚ ପଞ୍ଚ କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତାନି ପଞ୍ଚୱୀସତି ଉଦଯଲକ୍ଖଣାନି ପସ୍ସତି।

ୱଯଂ ପସ୍ସନ୍ତୋ ପଞ୍ଚୱୀସତି ଲକ୍ଖଣାନି ପସ୍ସତୀତି ‘‘ଅୱିଜ୍ଜାନିରୋଧା ରୂପନିରୋଧୋତି ପଚ୍ଚଯନିରୋଧଟ୍ଠେନ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ୱଯଂ ପସ୍ସତି। ତଣ୍ହାନିରୋଧା…ପେ… କମ୍ମନିରୋଧା…ପେ… ଆହାରନିରୋଧା ରୂପନିରୋଧୋତି ପଚ୍ଚଯନିରୋଧଟ୍ଠେନ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ୱଯଂ ପସ୍ସତି। ୱିପରିଣାମଲକ୍ଖଣଂ ପସ୍ସନ୍ତୋପି ରୂପକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ୱଯଂ ପସ୍ସତି। ରୂପକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ୱଯଂ ପସ୍ସନ୍ତୋ ଇମାନି ପଞ୍ଚ ଲକ୍ଖଣାନି ପସ୍ସତି। ଅୱିଜ୍ଜାନିରୋଧା…ପେ… ତଣ୍ହାନିରୋଧା…ପେ… ଫସ୍ସନିରୋଧା ୱେଦନାନିରୋଧୋତି ପଚ୍ଚଯନିରୋଧଟ୍ଠେନ ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ୱଯଂ ପସ୍ସତି। ୱିପରିଣାମଲକ୍ଖଣଂ ପସ୍ସନ୍ତୋପି ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ୱଯଂ ପସ୍ସତୀ। ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ୱଯଂ ପସ୍ସନ୍ତୋ ଇମାନି ପଞ୍ଚ ଲକ୍ଖଣାନି ପସ୍ସତି’’ତିଆଦିନା ନଯେନ ଏକେକସ୍ମିଂ ଖନ୍ଧେ ପଞ୍ଚ ପଞ୍ଚ କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତାନି ପଞ୍ଚୱୀସତି ୱଯଲକ୍ଖଣାନି ପସ୍ସତି। ପେସିତତ୍ତୋତି ନିବ୍ବାନଂ ପତି ପେସିତଚିତ୍ତୋ। କଥଯନ୍ତୀତି ତଥାୱିଧଂ ଭିକ୍ଖୁଂ ବୁଦ୍ଧାଦଯୋ ଅରିଯା ଆଚିକ୍ଖନ୍ତି।

ଯତଂଚରେତି ୱାଯମମାନୋ ଚରେଯ୍ଯ, ଚଙ୍କମନାଦିୱସେନ ଗମନଂ କପ୍ପେନ୍ତୋପି ‘‘ଅନୁପ୍ପନ୍ନାନଂ ପାପକାନଂ ଅକୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଅନୁପ୍ପାଦାଯ ଛନ୍ଦଂ ଜନେତି ୱାଯମତୀ’’ତିଆଦିନା (ୱିଭ। ୪୩୨) ନଯେନ ୱୁତ୍ତପ୍ପଧାନୱୀରିଯଂ କରୋନ୍ତୋ ଘଟେନ୍ତୋ ୱାଯମନ୍ତୋ ଯଥା ଅକୁସଲଧମ୍ମା ପହୀଯନ୍ତି, କୁସଲଧମ୍ମା ଭାୱନାପାରିପୂରିଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ଏୱଂ ଗମନଂ କପ୍ପେଯ୍ଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ଏସ ନଯୋ ସେସେସୁପି। ଯତମେନଂ ପସାରଯେତି ଏତଂ ପସାରେତଙ୍ଗଂ ହତ୍ଥପାଦାଦିଂ ଯତଂ ଯତମାନୋ ଯଥାୱୁତ୍ତୱୀରିଯସମଙ୍ଗୀ ହୁତ୍ୱା ପସାରେଯ୍ଯ, ସଙ୍ଗତ୍ଥ ପଧାନଂ ନ ଜହେଯ୍ଯାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ଇଦାନି ଯଥା ପଟିପଜ୍ଜନ୍ତୋ ଯତଂ ଯତନ୍ତୋ ନାମ ହୋତି, ତଂ ପଟିପଦଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଉଦ୍ଧ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଉଦ୍ଧନ୍ତି ଉପରି। ତିରିଯନ୍ତି ପରିତୋ, ପୁରତ୍ଥିମଦିସାଦିୱସେନ ସମନ୍ତତୋ ଦିସାଭାଗେସୂତି ଅତ୍ଥୋ। ଅପାଚୀନନ୍ତି ହେଟ୍ଠା। ଯାୱତା ଜଗତୋ ଗତୀତି ଯତ୍ତକା ସତ୍ତସଙ୍ଖାରଭେଦସ୍ସ ଲୋକସ୍ସ ପୱତ୍ତି, ତତ୍ଥ ସଙ୍ଗତ୍ଥାତି ଅତ୍ଥୋ। ଏତ୍ତାୱତା ଅନୱସେସତା ସମ୍ମସନଞାଣସ୍ସ ୱିସଯଂ ସଙ୍ଗହେତ୍ୱା ଦସ୍ସେତି। ସମୱେକ୍ଖିତାତି ସମା ହେତୁନା ଞାଯେନ ଅୱେକ୍ଖିତା, ଅନିଚ୍ଚାଦିୱସେନ ୱିପସ୍ସିତାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଧମ୍ମାନନ୍ତି ସତ୍ତସୁଞ୍ଞତାନଂ। ଖନ୍ଧାନନ୍ତି ରୂପାଦୀନଂ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଖନ୍ଧାନଂ। ଉଦଯବ୍ବଯନ୍ତି ଉଦଯଞ୍ଚ ୱଯଞ୍ଚ। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ଉପରି ତିରିଯଂ ଅଧୋତି ତିଧା ସଙ୍ଗହିତେ ସଙ୍କସ୍ମିଂ ଲୋକେ ଅତୀତାଦିଭେଦଭିନ୍ନାନଂ ପଞ୍ଚୁପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧସଙ୍ଖାତାନଂ ସଙ୍କେସଂ ରୂପାରୂପଧମ୍ମାନଂ ଅନିଚ୍ଚାଦିସମ୍ମସନାଧିଗତେନ ଉଦଯବ୍ବଯଞାଣେନ ପଞ୍ଚୱୀସତିଯା ଆକାରେହି ଉଦଯଂ, ପଞ୍ଚୱୀସତିଯା ଆକାରେହି ୱଯଂ ସମୱେକ୍ଖିତା ସମନୁପସ୍ସିତା ଭୱେଯ୍ଯାତି।

ଚେତୋସମଥସାମୀଚିନ୍ତି ଚିତ୍ତସଂକିଲେସାନଂ ଅଚ୍ଚନ୍ତୱୂପସମନତୋ ଚେତୋସମଥସଙ୍ଖାତସ୍ସ ଅରିଯମଗ୍ଗସ୍ସ ଅନୁଚ୍ଛୱିକଂ ପଟିପଦାଞାଣଦସ୍ସନୱିସୁଦ୍ଧିଂ। ସିକ୍ଖମାନନ୍ତି ପଟିପଜ୍ଜମାନଂ ଭାୱେନ୍ତଂ ଞାଣପରମ୍ପରା ନିବ୍ବତ୍ତେନ୍ତଂ। ସଦାତି ସଙ୍ଗକାଲଂ ରତ୍ତିଞ୍ଚେୱ ଦିୱା ଚ। ସତନ୍ତି ଚତୁସମ୍ପଜଞ୍ଞସମନ୍ନାଗତାଯ ସତିଯା ସତୋକାରୀ। ଏୱମେତ୍ଥ ଗାଥାୱଣ୍ଣନା ଦଟ୍ଠଙ୍ଗା। ସେସମେତ୍ଥ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ଯମେୱ।

ସୀଲସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। ପଧାନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୩। ତତିଯେ ଉତ୍ତମୱୀରିଯାନୀତି ସେଟ୍ଠୱୀରିଯାନି ୱିସିଟ୍ଠସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ସାଧନତୋ। ମାରୋ ଧିଯ୍ୟତି ଏତ୍ଥାତି ମାରଧେଯ୍ୟଂ, କିଲେସମାରସ୍ସ ପୱତ୍ତିଟ୍ଠାନଭୂତଂ, ତଂ ତେଭୂମକୱଟ୍ଟନ୍ତି ଆହ ''ତେଭୂମକୱଟ୍ଟସଙ୍ଖାତଂ ମାରଧେଯ୍ୟ''ନ୍ତି। ଜାତିମରଣତୋ ଜାତଂ ଭଯଂ ଜାତିମରଣଭଯଂ, ଜାତିମରଣମେୱ ୱା ଭଯହେତୁତୋ ଭଯନ୍ତି ଜାତିମରଣଭଯଂ। ତେନାହ ''ଜାତିଞ୍ଚ ମରଣଞ୍ଚ…ପେ… ଭଯସ୍ସା''ତି ସେସଂ ଉତ୍ତାନମେୱ।

ପଧାନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪। ସଂୱରସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୪। ଚତୁତ୍ଥେ ସଂୱରାଦୀନଂ ସାଧନୱସେନ ପଦହତି ଏତେହୀତି ପଧାନାନି। ସଂୱରନ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପନ୍ନୱୀରିଯନ୍ତି ଯଥା ଅଭିଜ୍ଝାଦଯୋ ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ଏୱଂ ସତିଯା ଉପଟ୍ଠାନେ ଚକ୍ଖାଦୀନଂ ପିଦହନେ ଅନଲସସ୍ସ ଉପ୍ପନ୍ନୱୀରିଯଂ। ପଜହନ୍ତସ୍ସାତି ୱିନୋଦେନ୍ତସ୍ସ। ଉପ୍ପନ୍ନୱୀରିଯନ୍ତି ତସ୍ସେୱ ପହାନସ୍ସ ସାଧନୱସେନ ପୱତ୍ତୱୀରିଯଂ। ଭାୱେନ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପନ୍ନୱୀରିଯନ୍ତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନଯୋ। ସମାଧିନିମିତ୍ତନ୍ତି ସମାଧି ଏୱ। ପୁରିମୁପ୍ପନ୍ନସମାଧି ହି ପରତୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକସମାଧିସ୍ସ କାରଣଂ ହୋତୀତି ''ସମାଧିନିମିତ୍ତ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ଉପଧିୱିୱେକତ୍ତାତି ଖନ୍ଧୂପଧିଆଦିଉପଧୀହି ୱିୱିତ୍ତତ୍ତା ୱିନିସ୍ସଟତ୍ତା। ତଂ ଆଗମ୍ମାତି ତଂ ନିବ୍ବାନଂ ମଗ୍ଗେନ ଅଧିଗମହେତୁ। ରାଗାଦଯୋ ୱିରଜ୍ଜନ୍ତି ଏତ୍ଥ, ଏତେନାତି ୱିରାଗୋ। ଏୱଂ ନିରୋଧୋପି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଯସ୍ମା ଇଧ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗମିସ୍ସକୱସେନ ଇଚ୍ଛିତା, ତସ୍ମା ''ଆରମ୍ମଣୱସେନ ୱା ଅଧିଗନ୍ତବ୍ବୱସେନ ୱା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଅଧିଗନ୍ତବ୍ବୱସେନାତି ତନ୍ନିନ୍ନତାୱସେନ। ୱୋସ୍ସଗ୍ଗପରିଣାମିନ୍ତି ୱୋସ୍ସଗ୍ଗୱସେନ ପରିଣାମିତଂ ପରିଚ୍ଚଜନୱସେନ ଚେୱ ପକ୍ଖନ୍ଦନୱସେନ ଚ ପରିଣାମନସୀଲଂ। ତେନାହ ''ଦ୍ୱେ ୱୋସ୍ସଗ୍ଗା''ତିଆଦି। ଖନ୍ଧାନଂ ପରିଚ୍ଚଜନଂ ନାମ ତପ୍ପଟିବଦ୍ଧକିଲେସପ୍ପହାନୱସେନାତି ଯେନାକାରେନ ୱିପସ୍ସନା କିଲେସେ ପଜହତି, ତେନେୱାକାରେନ ତନ୍ନିମିତ୍ତକ୍ଖନ୍ଧେ ଚ ପଜହତୀତି ୱତ୍ତବ୍ବତଂ ଅରହତୀତି ଆହ ''ୱିପସ୍ସନା…ପେ… ପରିଚ୍ଚଜତୀ''ତି। ଯସ୍ମା ୱିପସ୍ସନା ୱୁଟ୍ଠାନଗାମିନିଭାୱଂ ପାପୁଣନ୍ତୀ ନିନ୍ନପୋଣପବ୍ଭାରଭାୱେନ ଏକଂସତୋ ନିବ୍ବାନଂ ପକ୍ଖନ୍ଦତୀତି ୱତ୍ତବ୍ବତଂ ଲଭତି, ମଗ୍ଗୋ ଚ ସମୁଚ୍ଛେଦୱସେନ କିଲେସେ ଖନ୍ଧେ ଚ ରାଗଂ ପରିଚ୍ଚଜତି, ତସ୍ମା ଯଥାକ୍କମଂ ୱିପସ୍ସନାମଗ୍ଗାନଂ ୱସେନ ପକ୍ଖନ୍ଦନପରିଚ୍ଚାଗୱୋସ୍ସଗ୍ଗା ୱେଦିତବ୍ବା। ୱୋସଗ୍ଗତ୍ଥାଯାତି ପରିଚ୍ଚାଗୱୋସ୍ସଗ୍ଗତ୍ଥାଯ ଚେୱ ପକ୍ଖନ୍ଦନୱୋସ୍ସଗ୍ଗତ୍ଥାଯ ଚ। ପରିଣମତୀତି ପରିଚ୍ଚଜତି। ତଂ ପନ ପରିଣାମନଂ ୱୁଟ୍ଠାନଗାମିନିଭାୱପ୍ପତ୍ତିଯା ଚେୱ ଅରିଯମଗ୍ଗଭାୱପ୍ପତ୍ତିଯା ଚ ଇଚ୍ଛିତନ୍ତି ଆହ ''ୱିପସ୍ସନାଭାୱଞ୍ଚ ମଗ୍ଗଭାୱଞ୍ଚ ପାପୁଣାତୀ''ତି। ସେସପଦେସୁପି ''ଧମ୍ମୱିଚଯସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗଂ ଭାୱେତୀ''ତିଆଦୀସୁ ସେସସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗକୋଟ୍ଠାସେସୁ।

ଭଦ୍ଦକନ୍ତି ଅଭଦ୍ଦକାନଂ ନୀୱରଣାଦିପାପଧମ୍ମାନଂ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନେନ ରାଗୱିଗମନେନ ଏକନ୍ତହିତତ୍ତା ଦୁଲ୍ଲଭତ୍ତା ଚ ଭଦ୍ଦକଂ ସୁନ୍ଦରଂ। ନ ହି ଅଞ୍ଞଂ ସମାଧିନିମିତ୍ତଂ ଏୱଂ ଦୁଲ୍ଲଭଂ ରାଗସ୍ସ ଉଜୁୱିପଚ୍ଚନୀକଭୂତଂ ଅତ୍ଥି। ଅନୁରକ୍ଖତୀତି ଏତ୍ଥ ଅନୁରକ୍ଖନା ନାମ ଅଧିଗତସମାଧିତୋ ଯଥା ପରିହାନି ନ ହୋତି, ଏୱଂ ପଟିପତ୍ତିସାସନ-ତପ୍ପଟିପକ୍ଖୱିଗମନେନାତି ଆହ ''ସମାଧୀ''ତିଆଦି। ଅଟ୍ଠିକସଞ୍ଞାଦିକାତି ଅଟ୍ଠିକଜ୍ଝାନାଦିକା। ସଞ୍ଞାସୀସେନ ହି ଝାନଂ ୱଦତି। ସେସମେତ୍ଥ ଉତ୍ତାନମେୱ।

ସଂୱରସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫। ପଞ୍ଞତ୍ତିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୫। ପଞ୍ଚମେ ଅତ୍ତଭାୱୋ ଏତେସଂ ଅତ୍ଥୀତି ଅତ୍ତଭାୱିନୋ, ତେସଂ ଅତ୍ତଭାୱୀନଂ। ତେନାହ ''ଅତ୍ତଭାୱୱନ୍ତାନ''ନ୍ତି। ଯାୱ ଛତ୍ତିଂସାଯ ଇନ୍ଦାନଂ ଆଯୁପ୍ପମାଣଂ, ତାୱ ପଣୀତେ କାମେ ପରିଭୁଞ୍ଜୀତି ମନ୍ଧାତୁରାଜା କିର ଏକଦିୱସଂ ଅତ୍ତନୋ ପରିଣାଯକରତନଂ ପୁଚ୍ଛି – ''ଅତ୍ଥି ନୁ ଖୋ ମନୁସ୍ସଲୋକତୋ ରମଣୀଯତରଂ ଠାନ''ନ୍ତି। କସ୍ମା ଦେୱ ଏୱଂ ଭଣସି, କିଂ ନ ପସ୍ସସି ଚନ୍ଦିମସୂରିଯାନଂ ଆନୁଭାୱଂ, ନନୁ ଏତେସଂ ଠାନଂ ଇତୋ ରମଣୀଯତରନ୍ତି? ରାଜା ଚକ୍କରତନଂ ପୁରକ୍ଖତ୍ୱା ତତ୍ଥ ଅଗମାସି।

ତତ୍ତାରୋ ମହାରାଜାନୋ ‘‘ମନ୍ଧାତୁମହାରାଜା ଆଗତୋ’’ତି ସୁତ୍ୱା ‘‘ତାୱମହିଦ୍ଧିକୋ ମହାରାଜା ନ ସକ୍କା ଯୁଦ୍ଧେନ ପଟିବାହିତୁ’’ନ୍ତି ସକରଜ୍ଜଂ ନିୟ୍ୟାତେସୁଂ। ସୋ ତଂ ଗହେତ୍ୱା ପୁନ ପୁଚ୍ଛି – ‘‘ଅତ୍ଥି ନୁ ଖୋ ଇତୋ ରମଣୀଯତରଂ ଠାନ’’ନ୍ତି। ଅଥସ୍ସ ତାୱତିଂସଭୱନଂ କଥଯିଂସୁ। ‘‘ତାୱତିଂସଭୱନଂ, ଦେୱ, ରମଣୀଯଂ, ତତ୍ଥ ସକ୍କସ୍ସ ଦେୱରଞ୍ଞୋ ଇମେ ଚତ୍ତାରୋ ମହାରାଜାନୋ ପାରିଚାରିକା ଦୋୱାରିକଭୂମିଯଂ ତିଟ୍ଠନ୍ତି। ସକ୍କୋ ଦେୱରାଜା ମହିଦ୍ଧିକୋ ମହାନୁଭାୱୋ। ତସ୍ସିମାନି ଉପଭୋଗଟ୍ଠାନାନି – ଯୋଜନସହସ୍ସୁବ୍ବେଧୋ ୱେଜଯନ୍ତପାସାଦୋ, ପଞ୍ଚଯୋଜନସତୁବ୍ବେଧା ସୁଧମ୍ମଦେୱସଭା, ଦିଯଡ୍ଢଯୋଜନସତିକୋ ୱେଜଯନ୍ତରଥୋ, ତଥା ଏରାୱଣୋ ହତ୍ଥୀ, ଦିବ୍ବରୁକ୍ଖସହସ୍ସପଟିମଣ୍ଡିତଂ ନନ୍ଦନୱନଂ, ଚିତ୍ତଲତାୱନଂ, ଫାରୁସକୱନଂ, ଯୋଜନସତୁବ୍ବେଧୋ ପାରିଚ୍ଛତ୍ତକୋ କୋୱିଳାରୋ, ତସ୍ସ ହେଟ୍ଠା ସଟ୍ଠିଯୋଜନାଯାମା ପଞ୍ଞାସଯୋଜନୱିତ୍ଥାରା ପଞ୍ଚଦସଯୋଜନୁବ୍ବେଧା ଜଯସୁମନପୁପ୍ଫୱଣ୍ଣା ପଣ୍ଡୁକମ୍ବଲସିଲା, ଯସ୍ସା ମୁଦୁତାଯ ସକ୍କସ୍ସ ନିସୀଦତୋ ଉପଡ୍ଢକାଯୋ ଅନୁପ୍ପୱିସତୀ’’ତି।

ତଂ ସୁତ୍ୱା ରାଜା ତତ୍ଥ ଗନ୍ତୁକାମୋ ଚକ୍କରତନଂ ଅବ୍ଭୁକ୍କିରି। ତଂ ଆକାସେ ଉଟ୍ଠହି ସଦ୍ଧିଂ ଚତୁରଙ୍ଗିନିଯା ସେନାଯ। ଅଥ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଦେୱଲୋକାନଂ ୱେମଜ୍ଝତୋ ଚକ୍କରତନଂ ଓତରିତ୍ୱା ପଥୱିଯା ଆସନ୍ନେ ଠାନେ ଅଟ୍ଠାସି ସଦ୍ଧିଂ ପରିଣାଯକରତନପ୍ପମୁଖାଯ ଚତୁରଙ୍ଗିନିଯା ସେନାଯ। ରାଜା ଏକକୋୱ ଅତ୍ତନୋ ଆନୁଭାୱେନ ତାୱତିଂସଭୱନଂ ଅଗମାସି। ସକ୍କୋ ‘‘ମନ୍ଧାତା ଆଗତୋ’’ତି ସୁତ୍ୱା ତସ୍ସ ପଚ୍ଚୁଗ୍ଗମନଂ କତ୍ୱା ‘‘ସ୍ୱାଗତଂ, ମହାରାଜ, ସକଂ, ତେ ମହାରାଜ, ଅନୁସାସ ମହାରାଜା’’ତି ୱତ୍ୱା ସଦ୍ଧିଂ ନାଟକେହି ରଜ୍ଜଂ ଦ୍ୱେ ଭାଗେ କତ୍ୱା ଏକଂ ଭାଗମଦାସି। ରଞ୍ଞୋ ତାୱତିଂସଭୱନେ ପତିଟ୍ଠିତମତ୍ତସ୍ସେୱ ମନୁସ୍ସଗନ୍ଧସରୀରନିସ୍ସନ୍ଦାଦିମନୁସ୍ସଭାୱୋ ୱିଗଚ୍ଛି, ଦେୱଲୋକେ ପୱତ୍ତିୱିପାକଦାଯିନୋ ଅପରପରିଯାଯୱେଦନୀଯସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ କତୋକାସତ୍ତା ସବ୍ବଦା ସୋଳସୱସ୍ସୁଦ୍ଦେସିକତାମାଲାମିଲାଯନାଦିଦେୱଭାୱୋ ପାତୁରହୋସି। ତସ୍ସ ସକ୍କେନ ସଦ୍ଧିଂ ପଣ୍ଡୁକମ୍ବଲସିଲାଯ ନିସିନ୍ନସ୍ସ ଅକ୍ଖିନିମିସନମତ୍ତେନ ନାନତ୍ତଂ ପଞ୍ଞାଯତି। ତଂ ଅସଲ୍ଲକ୍ଖେନ୍ତା ଦେୱା ସକ୍କସ୍ସ ଚ ତସ୍ସ ଚ ନାନତ୍ତେ ମୁଯ୍ହନ୍ତି। ସୋ ତତ୍ଥ ଦିବ୍ବସମ୍ପତ୍ତିଂ ଅନୁଭୱମାନୋ ତଦା ମନୁସ୍ସାନଂ ଅସଙ୍ଖେୟ୍ୟାଯୁକତାଯ ଯାୱ ଛତ୍ତିଂସ ସକ୍କା ଉପପଜ୍ଜିତ୍ୱା ଚୁତା, ତାୱ ସକ୍କରଜ୍ଜଂ କାରେତ୍ୱା ‘‘କିଂ ମେ ଇମିନା ଉପଡ୍ଢରଜ୍ଜେନା’’ତି ଅତିତ୍ତୋ କାମେହି ତତୋ ଚୱିତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ଉଯ୍ୟାନେ ପତିତୋ ମନୁସ୍ସଲୋକେ ଉତୁକକ୍ଖଳତାଯ ୱାତାତପେନ ଫୁସିତଗତ୍ତୋ କାଲମକାସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଦେୱଲୋକେ ପନ ଯାୱ ଛତ୍ତିଂସାଯ ଇନ୍ଦାନଂ ଆଯୁପ୍ପମାଣଂ, ତାୱ ପଣୀତେ କାମେ ପରିଭୁଞ୍ଜୀ’’ତି।

ପଞ୍ଚତ୍ତିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୬। ସୋଖୁମ୍ମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୬। ଛଟ୍ଠେ ସୁଖୁମଲକ୍ଖଣପଟିୱିଜ୍ଝନକାନୀତି ଅନିଚ୍ଚାଦିସୁଖୁମଲକ୍ଖଣାନଂ ପଟିୱିଜ୍ଝନକାନି। ସୁଖୁମଲକ୍ଖଣପରିଗ୍ଗାହକଞାଣେନାତି ସୁଖୁମଲକ୍ଖଣପରିଗ୍ଗାହକେନ ଞାଣେନ। ପରତୋ ଜାନିତ୍ୱାତି ଅୱସୱତ୍ତନେନ ଅଞ୍ଞତୋ ଜାନିତ୍ୱା। ସଙ୍ଖାରା ହି ‘‘ମା ଭିଜ୍ଜିଂସୂ’’ତି ଇଚ୍ଛିତାପି ଭିଜ୍ଜନ୍ତେୱ, ତସ୍ମା ତେ ଅୱସୱତ୍ତିତାଯ ପରେ ନାମ। ସା ଚ ନେସଂ ପରତା ଅନିଚ୍ଚଦସ୍ସନେ ପାକଟା ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଇମିନା ହି ପଦେନ ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନା କଥିତା’’ତି। ସେସଂ ଉତ୍ତାନମେୱ।

ସୋଖୁମ୍ମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭-୧୦। ପଠମଅଗତିସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୧୭-୨୦। ସତ୍ତମେ ଛନ୍ଦାଗତିନ୍ତି ଏତ୍ଥ ସନ୍ଧିୱସେନ ସରଲୋପୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ଛନ୍ଦେନ ଅଗତି’’ନ୍ତି। ଛନ୍ଦାତି ହେତୁମ୍ହି ନିସ୍ସକ୍କୱଚନନ୍ତି ଆହ ‘‘ଛନ୍ଦେନା’’ତି, ପେମେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ଛନ୍ଦସଦ୍ଦୋ ହେତ୍ଥ ତଣ୍ହାପରିଯାଯୋ, ଅକୁସଲଚ୍ଛନ୍ଦପରିଯାଯୋ ୱା। ସେସେସୁପି ‘‘ଦୋସାଗତିଂ ଗଚ୍ଛତୀ’’ତିଆଦୀସୁ।

ଏତ୍ଥ ଚ ଯୋ ‘‘ଅଯଂ ମେ ମିତ୍ତୋତି ୱା, ସନ୍ଦିଟ୍ଠୋତି ୱା, ଞାତକୋତି ୱା, ଲଞ୍ଜଂ ୱା ପନ ମେ ଦେତୀ’’ତି ଛନ୍ଦୱସେନ ଅସ୍ସାମିକଂ ସାମିକଂ କରୋତି, ଅଯଂ ଛନ୍ଦେନ ଅକତ୍ତବ୍ବଂ କରୋତି ନାମ। ଯୋ ‘‘ଅଯଂ ମେ ୱେରୀ’’ତି ଚିରକାଲାନୁବଦ୍ଧୱେରୱସେନ ୱା, ତଙ୍ଖଣୁପ୍ପନ୍ନକୋଧୱସେନ ୱା ସାମିକଂ ଅସ୍ସାମିକଂ କରୋତି, ଅଯଂ ଦୋସେନ ଅକତ୍ତବ୍ବଂ କରୋତି ନାମ। ଯୋ ପନ ମନ୍ଦତ୍ତା ମୋମୂହତ୍ତା ଯଂ ୱା ତଂ ୱା ଅଯୁତ୍ତଂ ଅକାରଣଂ ୱତ୍ୱା ଅସ୍ସାମିକଂ ସାମିକଂ କରୋତି, ଅଯଂ ମୋହେନ ଅକତ୍ତବ୍ବଂ କରୋତି ନାମ। ଯୋ ପନ ‘‘ଅଯଂ ରାଜୱଲ୍ଲଭୋତି ୱା ୱିସମେ ଚୋରାଦିକେ ୱିସମାନି ୱା କାଯଦୁଚ୍ଚରିତାଦୀନି ସମାଦାଯ ୱତ୍ତନେନ ୱିସମନିସ୍ସିତୋ ୱା, ଅନତ୍ଥମ୍ପି ମେ କରେୟ୍ୟା’’ତି ଭୀତୋ ଅସ୍ସାମିକଂ ସାମିକଂ କରୋତି, ଅଯଂ ଭଯେନ

ଅକଓଙ୍କଂ କରୋତି ନାମ।

ଯୋ ପନ କିଞ୍ଚି ଭାଜେନ୍ତୋ ‘‘ଅଯଂ ମେ ସନ୍ଦିଟ୍ଠୋ ୱା ସମ୍ଭତ୍ତୋ ୱା’’ତି ପେମୱସେନ ଅତିରେକଂ ଦେତି, ‘‘ଅଯଂ ମେ ୱେରୀ’’ତି ଦୋସୱସେନ ଊନକଂ ଦେତି , ଯୋ ମୁଯ୍ହନ୍ତୋ ଦିନ୍ନାଦିନ୍ନଂ ଅଜାନମାନୋ କସ୍ସଚି ଊନଂ, କସ୍ସଚି ଅଧିକଂ ଦେତି, ‘‘ଅଯଂ ଇମସ୍ମିଂ ଅଦୀଯମାନେ ମଯ୍ହଂ ଅନତ୍ଥମ୍ପି କରେଯ୍ୟା’’ତି ଭୀତୋ କସ୍ସଚି ଅତିରେକଂ ଦେତି, ସୋ ଚତୁବ୍ବିଧୋପି ଯଥାନୁକ୍କମେନ ଛନ୍ଦାଗତିଆଦୀନି ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ଅକଓଙ୍କଂ କରୋତି ନାମ।

ନିହୀଯତି ତସ୍ସ ଯସୋତି ତସ୍ସ ଅଗତିଗାମିନୋ କିତ୍ତିଯସୋପି ପରିୱାରଯସୋପି ନିହୀଯତି ପରିହାଯତି। ଯସ୍ସତି ତେନ କିତ୍ତୀଯତୀତି ହି ଯସୋ, କିତ୍ତି ଥୁତିଘୋସୋ। ଯସ୍ସତି ତେନ ପୁରେଚରାନୁଚରଭାୱେନ ପରିୱାରଯତୀତି ଯସୋ, ପରିୱାରୋ। ଅଟ୍ଠମନୱମଦସମାନି ଉତ୍ତାନତ୍ଥାନେୱ।

ଚରୱଗ୍ଗୋ ଦୁତିଯୋ।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୩। ଉରୁୱେଲୱଗ୍ଗୋ

୧। ପଠମୌରୁୱେଲସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୧। ତତିଯସ୍ସ ପଠମେ ମହାୱେଲା ୱିଯ ମହାୱେଲା, ୱିପୁଲୱାଲିକପୁଞ୍ଜତାଯ ମହନ୍ତୋ ୱେଲାତଟୋ ୱିଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ "ମହାୱାଲିକରାସୀତି ଅତ୍ଥୋ"ତି। ଉରୁ, ମରୁ, ସିକତା, ୱାଲୁକା, ୱଣ୍ଣୁ, ୱାଲିକାତି ଇମେ ସଦ୍ଦା ସମାନତ୍ଥା, ବ୍ୟଞ୍ଜନମେୱ ନାନଂ। ତେନାହ "ଉରୂତି ୱାଲିକା ୱୁଚ୍ଚତୀ"ତି।

ନଜ୍ଜାତି ନଦତି ସଦ୍ଦାଯତୀତି ନଦୀ, ତସ୍ସା ନଜ୍ଜା, ନଦିଯା ନିନ୍ନଗାଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ନେରଞ୍ଜରାଯାତି "ନେଲଞ୍ଜଲାଯା"ତି ୱତ୍ତବ୍ବେ ଲ-କାରସ୍ସ ର-କାରଂ କତ୍ୱା "ନେରଞ୍ଜରାଯା"ତି ୱୁତ୍ତଂ, କଦ୍ଦମସେୱାଲପଣକାଦିଦୋସରହିତସଲିଲାଯାତି ଅତ୍ଥୋ। କେଚି "ନୀଲଂ-ଜଲାଯାତି ୱତ୍ତବ୍ବେ ନେରଞ୍ଜରାଯା"ତି ୱଦନ୍ତି। ନାମମେୱ ୱା ଏତଂ ତସ୍ସା ନଦିଯାତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ତସ୍ସା ନଦିଯା ତୀରେ ଯତ୍ଥ ଭଗୱା ୱିହାସି, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ "ଅଜପାଲନିଗ୍ରୋଧେ"ତି ୱୁତ୍ତଂ। କସ୍ମା ପନାଯଂ ଅଜପାଲନିଗ୍ରୋଧୋ ନାମ ଜାତୋତି ଆହ "ତସ୍ସା"ତିଆଦି। କେଚି ପନ "ଯସ୍ମା ତତ୍ଥ ୱେଦେ ସଜ୍ଝାଯିତୁଂ ଅସମତ୍ଥା ମହଲ୍ଲକବ୍ରାହ୍ମଣା ପାକାରପରିକ୍ଖେପଯୁତ୍ତାନି ନିୱେସନାନି କତ୍ୱା ସବ୍ବେ ୱସିଂସୁ, ତସ୍ମାସ୍ସ ଅଜପାଲନିଗ୍ରୋଧୋତି ନାମଂ ଜାତ"ନ୍ତି ୱଦନ୍ତି । ତତ୍ରାଯଂ ୱଚନତ୍ଥୋ – ନ ଜପନ୍ତୀତି ଅଜପା, ମନ୍ତାନଂ ଅନଜ୍ଝାଯକାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଜପାଲନ୍ତି ଆଦିଯନ୍ତି ନିୱାସଂ ଏତ୍ଥାତି ଅଜପାଲୋତି। ଅପରେ ପନ ୱଦନ୍ତି "ଯସ୍ମା ମଜ୍ଝନ୍ହିକସମଯେ ଅନ୍ତୋପୱିଟ୍ଠେ ଅଜେ ଅତ୍ତନୋ ଛାଯାଯ ପାଲେତି ରକ୍ଖତି, ତସ୍ମା 'ଅଜପାଲୋ'ତିସ୍ସ ନାମଂ ରୁଳ୍ହ"ନ୍ତି। ସବ୍ବଥାପି ନାମମେତଂ ତସ୍ସ ରୁକ୍ଖସ୍ସ।

ପଠମାଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧୋତି ପଠମଂ ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ, ଅନୁନାସିକଲୋପେନାଯଂ ନିଦ୍ଦେସୋ। ତେନେୱାହ "ସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ହୁତ୍ୱା ପଠମମେୱା"ତି। ପଠମନ୍ତି ଚ ଭାୱନପୁଂସକନିଦ୍ଦେସୋ, ତସ୍ମା ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ହୁତ୍ୱା ପଠମଂ ଅଜପାଲନିଗ୍ରୋଧେ ୱିହରାମୀତି ଏୱମେତ୍ଥ ସମ୍ବନ୍ଧୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅଯଂ ୱିତକ୍କୋତି ଅଯଂ "କିନ୍ନୁ ଖ୍ୱାହଂ…ପେ… ୱିହରେଯ୍ୟ"ନ୍ତି ଏୱଂ ପୱତ୍ତୱିତକ୍କୋ। ହତ୍ଥୀ ଚ ୱାନରୋ ଚ ତିତ୍ତିରୋ ଚ ହତ୍ଥିୱାନରତିତ୍ତିରା।

ଯେ ୱୁଦ୍ଧମପଚାଯନ୍ତୀତି ଜାତିୱୁଦ୍ଧୋ, ୱଯୋୱୁଦ୍ଧୋ, ଗୁଣୱୁଦ୍ଧୋତି ତଯୋ ୱୁଦ୍ଧା। ତେସୁ ଜାତିସମ୍ପନ୍ନୋ ଜାତିୱୁଦ୍ଧୋ ନାମ, ୱଯେ ଠିତୋ ୱଯୋୱୁଦ୍ଧୋ ନାମ, ଗୁଣସମ୍ପନ୍ନୋ ଗୁଣୱୁଦ୍ଧୋ ନାମ। ତେସୁ ଗୁଣସମ୍ପନ୍ନୋ ୱଯୋୱୁଦ୍ଧୋ ଇମସ୍ମିଂ ଠାନେ ୱୁଦ୍ଧୋତି ଅଧିପ୍ପେତୋ। ଅପଚାଯନ୍ତୀତି ଜେଟ୍ଠାପଚାଯିକାକମ୍ମେନ ପୂଜେନ୍ତି। ଧମ୍ମସ୍ସ କୋୱିଦାତି ଜେଟ୍ଠାପଚାଯନଧମ୍ମସ୍ସ କୋୱିଦା କୁସଲା। ଦିଟ୍ଠେୱ ଧମ୍ମେତି ଇମସ୍ମିଂଯେୱ ଅତ୍ତଭାୱେ। ପାସଂସାତି ପସଂସାରହା। ସମ୍ପରାଯେ ଚ ସୁଗ୍ଗତୀତି ସମ୍ପରେତବ୍ବେ ଇମଂ ଲୋକଂ ହିତ୍ୱା ଗନ୍ତବ୍ବେ ପରଲୋକେପି ତେସଂ ସୁଗତିଯେୱ। ଅଯଂ ପନେତ୍ଥ ପିଣ୍ଡତ୍ଥୋ – ଖତ୍ତିଯା ୱା ହୋନ୍ତୁ ବ୍ରାହ୍ମଣା ୱା ୱେସ୍ସା ୱା ସୁଦ୍ଦା ୱା ଗହଟ୍ଠା ୱା ପବ୍ବଜିତା ୱା ତିରଚ୍ଛାନଗତା ୱା, ଯେ କେଚି ସତ୍ତା ଜେଟ୍ଠାପଚିତିକମ୍ମେନ ସୀଲାଦିଗୁଣସମ୍ପନ୍ନାନଂ ୱଯୋୱୁଦ୍ଧାନଂ ଅପଚିତିଂ କରୋନ୍ତି, ତେ ଇମସ୍ମିଞ୍ଚ ଅତ୍ତଭାୱେ ଜେଟ୍ଠାପଚିତିକାରକାତି ପସଂସଂ ୱଣ୍ଣନଂ ଥୋମନଂ ଲଭନ୍ତି, କାଯସ୍ସ ଚ ଭେଦା ସଗ୍ଗେ ନିବ୍ବତ୍ତନ୍ତୀତି।

ଅଞ୍ଞଞ୍ଞସ୍ମିନ୍ତି ପରସ୍ମିଂ। ଅତ୍ତା ନ ହୋତୀତି ଅଞ୍ଞୋ, ପରୋ। ସୋ ପନେତ୍ଥ ନ ଯୋ କୋଚି ଅଧିପ୍ପେତୋ, ଅଥ ଖୋ ଗରୁଟ୍ଠାନିଯୋ। ତେନାହ "କଞ୍ଚି ଗରୁଟ୍ଠାନେ ଅଟ୍ଠପେତ୍ୱା"ତି। ପତିସ୍ସତି ଗରୁନୋ ଆଣଂ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛତୀତି ପତିସ୍ସୋ, ନ ପତିସ୍ସୋ ଅପ୍ପତିସ୍ସୋ, ପତିସ୍ସଯରହିତୋ, ଗରୁପସ୍ସଯରହିତୋତି ଅତ୍ଥୋ।

ସଦେୱକେତି ଅୱଯୱେନ ୱିଗ୍ଗହୋ ସମୁଦାଯୋ ସମାସତ୍ଥୋ। ସଦେୱକଗ୍ଗହଣେନ ପଞ୍ଚକାମାୱଚରଦେୱଗ୍ଗହଣଂ ପାରିସେସଞ୍ଞାଯେନ ଇତରେସଂ ପଦନ୍ତରେହି ସଙ୍ଗହିତତ୍ତା। ସମାରକଗ୍ଗହଣେନ ଛଟ୍ଠକାମାୱଚରଦେୱଗ୍ଗହଣଂ ପଚ୍ଚାସତ୍ତିଞାଯେନ। ତତ୍ଥ ହି ମାରୋ ଜାତୋ ତନ୍ନିୱାସୀ ଚ ହୋତି। ସବ୍ରହ୍ମକୱଚନେନ ବ୍ରହ୍ମକାଯିକାଦିବ୍ରହ୍ମଗ୍ଗହଣଂ ପଚ୍ଚାସତ୍ତିଞାଯେନେୱ। ସସ୍ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣିଯା ପଜାଯାତି ସାସନସ୍ସ ପଚ୍ଚତ୍ଥିକସମଣବ୍ରାହ୍ମଣଗ୍ଗହଣଂ। ନିଦସ୍ସନମତ୍ତଞ୍ଚେତଂ ଅପଚ୍ଚତ୍ଥିକାନଂ ଅସମିତାବାହିତପାପାନଞ୍ଚ ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣାନଂ ତେନେୱ ୱଚନେନ ଗହିତତ୍ତା। କାମଂ "ସଦେୱକେ"ତିଆଦିୱିସେସନାନଂ ୱସେନ ସତ୍ତୱିସଯୋ ଲୋକସଦ୍ଦୋତି ୱିଞ୍ଞାଯତି ତୁଲ୍ୟଯୋଗୱିସଯତ୍ତା ତେସଂ, "ସଲୋମକୋ ସପକ୍ଖକୋ"ତିଆଦୀସୁ ପନ ଅତୁଲ୍ୟଯୋଗେ ଅଯଂ ସମାସୋ ଲବ୍ଭତୀତି ବ୍ୟଭିଚାରଦସ୍ସନତୋ ପଜାଗହଣନ୍ତି ପଜାୱଚନେନ ସତ୍ତଲୋକଗ୍ଗହଣଂ।

ଦେୱଭାୱସାମଞ୍ଞେନ ମାରବ୍ରହ୍ମେସୁ ଗହିତେସୁପି ଇତରେହି ତେସଂ ଲବ୍ଭମାନୱିସେସଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱିସୁଂ ଗହଣନ୍ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ "ମାରୋ

ନାମା’’ତିଆଦିମାହ। ମାରୋ ବ୍ରହ୍ମାନମ୍ପି ୱିଚକ୍ଖୁକନ୍ତାୟ ପହୋତୀତି ଆହ ‘‘ସବ୍ରେସ’’ନ୍ତି। ଉପରୀତି ଉପରିଭାଗେ। ବ୍ରହ୍ମାତି ଦସସହସ୍ସିବ୍ରହ୍ମାନଂ ସନ୍ଧାୟାହ। ତଥା ଚାହ ‘‘ଦସହି ଅଙ୍ଗୁଲୀହୀ’’ତିଆଦି। ଇଧ ଦୀଘନିକାୟାଦୟୋ ୱିୟ ବାହିରକାନମ୍ପି ଗନ୍ଥନିକାୟୋ ଲବ୍ଭତୀତି ଆହ ‘‘ଏକନିକାୟାଦିୱସେନା’’ତି। ୱଣ୍ଣୱିଜ୍ଜାଦୀତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ୱିଜାଟ୍ଠାନାନି ସଙ୍ଗଣ୍ହନ୍ତି। ଯଥାସକଂ କମ୍ମକିଲେସେହି ପଜାତତ୍ତା ନିବ୍ବତ୍ତତ୍ତା ପଜା, ସତ୍ତନିକାୟୋ, ତସ୍ସା ପଜାୟ। ସଦେୱମନୁସ୍ସାୟାତି ୱା ଇମିନା ସମ୍ମୁତିଦେୱଗ୍ଗହଣଂ ତଦୱସିଟ୍ଠମନୁସ୍ସଲୋକଗ୍ଗହଣଞ୍ଚ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ଏୱଂ ଭାଗସୋ ଲୋକଂ ଗହେତ୍ୱା ଯୋଜନଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ଅଭାଗସୋ ଲୋକଂ ଗହେତ୍ୱା ଯୋଜନଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅପିଚେତ୍ଥା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଲୋକୱସେନ ୱୁତ୍ତାନି ‘‘ଲୋକୀୟନ୍ତି ଏତ୍ଥ କମ୍ମଂ କମ୍ମଫଲାନୀ’’ତି କତ୍ୱା। ପଜାୱସେନ ‘‘ହେତୁପଚ୍ଚୟେହି ପଜାତା’’ତି କତ୍ୱା। ସୀଲସମ୍ପନ୍ନତରନ୍ତି ଏତ୍ଥ ପରିପୁଣ୍ଣସମ୍ପନ୍ନତା ଅଧିପ୍ପେତା ‘‘ସମ୍ପନ୍ନଂ ସାଲିକେଦାର’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ଜା. ୧।୧୪।୧) ୱିୟ। ତେନାହ ‘‘ଅଧିକତରନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ’’ତି। ପରିପୁଣ୍ଣଞ୍ହି ଅଧିକତରନ୍ତି ୱତ୍ତୁଂ ଅରହତି। କାରଣନ୍ତି ଯୁତ୍ତିଂ। ଅତ୍ଥନ୍ତି ଅୱିପରୀତତ୍ଥଂ। ୱଡ୍ଢିନ୍ତି ଅତିୱଡ୍ଢିନିମିତ୍ତଂ।

ଇମିନାୱଚନେନାତି ଇମସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ ଅନନ୍ତରଂ ୱୁତ୍ତୱଚନେନ। ନ କେୱଲଂ ଇମିନାୱ, ସୁତ୍ତନ୍ତରମ୍ପି ଆନେତ୍ୱା ପଟିବାହିତବ୍ବୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ନ ମେ ଆଚରିୟୋ ଅତ୍ଥୀ’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ନ ମେ ଆଚରିୟୋ ଅତ୍ଥୀତି ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମେ ମୟ୍ହଂ ଆଚରିୟୋ ନାମ ନତ୍ଥି। କିଞ୍ଚାପି ଲୋକିୟଧମ୍ମାନମ୍ପି ଯାଦିସୋ ଲୋକନାଥସ୍ସ ଅଧିଗମୋ, ନ ତାଦିସୋ ଅଧିଗମୋ ପରୂପଦେସୋ ଅତ୍ଥି। ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମେ ପନସ୍ସ ଲେସୋପି ନତ୍ଥି। ନତ୍ଥି ମେ ପଟିପୁଗ୍ଗଲୋତି ମୟ୍ହଂ ସୀଲାଦୀହି ଗୁଣେହି ପଟିନିଧିଭୂତୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ନାମ ନତ୍ଥି। ସରନ୍ତି କରଣେ ଏତଂ ପଚ୍ଚତ୍ତୱଚନନ୍ତି ଆହ ‘‘ସରନ୍ତେନା’’ତି, ସରନ୍ତି ୱା ସରଣହେତୁ ଚାତି ଅତ୍ଥୋ।

ଯତୋତି ଭୁମ୍ମତ୍ଥେ ତୋସଦ୍ଦୋତି ଆହ ‘‘ଯସ୍ମିଂ କାଲେ’’ତି। ରତ୍ତିୟୋ ଜାନନ୍ତୀତି ରତ୍ତଞ୍ଞୂ, ଅତ୍ତନୋ ପବ୍ବଜିତଦିୱସତୋ ପଟ୍ଠାୟ ବହୂ ରତ୍ତିୟୋ ଜାନନ୍ତି, ଚିରପବ୍ବଜିତାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ରତ୍ତଞ୍ଞୂନଂ ମହନ୍ତଭାୱୋ ରତ୍ତଞ୍ଞୁମହନ୍ତଂ। ଭାୱପ୍ପଧାନୋ ଏସ ନିଦ୍ଦେସୋ। ‘‘ରତ୍ତଞ୍ଞୁମହତ୍ତ’’ନ୍ତି ୱା ପାଠୋ। ଏସ ନୟୋ ସେସେସୁପି। ଥେରନୱମଜ୍ଝିମାନଂ ୱସେନ ୱିପୁଲଭାୱୋ ୱେପୁଲ୍ଲମହନ୍ତଂ। ସିକ୍ଖତ୍ତୟସଙ୍ଗହିତସ୍ସ ସାସନବ୍ରହ୍ମଚରିୟସ୍ସ ଝାନାଭିଞ୍ଞାଦିୱସେନ ୱିପୁଲଭାୱୋ ବ୍ରହ୍ମଚରିୟମହନ୍ତଂ। ୱିସିଟ୍ଠସ୍ସ ପଚ୍ଚୟଲାଭସ୍ସ ୱିପୁଲଭାୱୋ ଲାଭଗ୍ଗମହନ୍ତଂ। ଚତୁବ୍ବିଧେନ ମହନ୍ତେନାତି ଚତୁବ୍ବିଧେନ ମହନ୍ତଭାୱେନ। ମହାପଜାପତିଯା ଦୁସ୍ସୟୁଗଦାନକାଲେତି ଭଗୱତୋ ସଙ୍ଘେ ଗାରୱସ୍ସ ପାକଟକାଲଦସ୍ସନମତ୍ତଂ। ନ ହି ଭଗୱା ତତୋ ପୁବ୍ବେ ସଙ୍ଘେ ଗାରୱରହିତୋ ୱିହାସି।

ପଠମୌରୁୱେଲସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨।ଦୁତିୟୌରୁୱେଲସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୨। ଦୁତିୟେ ହୁହୁଙ୍କଜାତିକେନାତି ସୋ କିର ଦିଟ୍ଠମଙ୍ଗଲିକୋ ମାନୱସେନ କୋଧୱସେନ ଚ ‘‘ହୁହୁ’’ନ୍ତି କରୋନ୍ତୋ ୱିଚରତି, ତସ୍ମା ହୁହୁଙ୍କଜାତିକୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ‘‘ହୁହୁକ୍କଜାତିକୋ’’ତିପି ପଠନ୍ତି, ତେନ ସଦ୍ଧିଂ ଆଗତାତି ଅତ୍ଥୋ। ଜରାଜିଣ୍ଣାତି ଜରାୟ ଖଣ୍ଡଦନ୍ତପଲିତକେସାଦିଭାୱଂ ଆପାଦିତା। ୱୟୋୱୁଦ୍ଧାତି ଅଙ୍ଗପଚ୍ଚଙ୍ଗାନଂ ୱୁଦ୍ଧିମରିୟାଦପ୍ପତ୍ତା। ଜାତିମହଲ୍ଲକାତି ଉପପତ୍ତିୟା ମହଲ୍ଲକଭାୱେନ ସମନ୍ନାଗତା। ମହତ୍ତଂ ଲନ୍ତି ଗଣ୍ହନ୍ତୀତି ମହଲ୍ଲକା, ଜାତିୟା ମହଲ୍ଲକା, ନ ୱିଭୱାଦିନାତି ଜାତିମହଲ୍ଲକା। ୱୟୋଅନୁପ୍ପତ୍ତାତି ପଚ୍ଛିମୱୟଂ ସମ୍ପତ୍ତା, ପଚ୍ଛିମୱୟୋ ନାମ ୱସ୍ସସତସ୍ସ ପଚ୍ଛିମୋ ତତିୟୋ ଭାଗୋ। ଜିଣ୍ଣାତି ୱା ପୋରାଣା, ଚିରକାଲପ୍ପୱତ୍ତକୁଲନ୍ୱୟାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ୱୁଦ୍ଧାତି ସୀଲାଚାରାଦିଗୁଣୱୁଦ୍ଧିୟୁତ୍ତା। ମହଲ୍ଲକାତି ୱିଭୱମହନ୍ତତାୟ ସମନ୍ନାଗତା। ମହଦ୍ଧନାତି ମହାଭୋଗା। ଅଦ୍ଧଗତାତି ମଗ୍ଗପ୍ପଟିପନ୍ନା ବ୍ରାହ୍ମଣାନଂ ୱତଚରିୟାଦିମରିୟାଦଂ ଅୱୀତିକ୍କମ୍ମ ଚରମାନା। ୱୟୋଅନୁପ୍ପତ୍ତାତି ଜାତିୱୁଦ୍ଧଭାୱଂ ଅନ୍ତିମୱୟଂ ଅନୁପ୍ପତ୍ତା। ସୁତଂ ନେତନ୍ତି ଏତ୍ଥ ସୁତଂ ନୋ ଏତନ୍ତି ପଦଚ୍ଛେଦୋ। ନୋତି ଚ କରଣତ୍ଥେ ସାମିୱଚନଂ। ତେନାହ ‘‘ଅମ୍ହେହି ସୁତ’’ନ୍ତି।

ଅକାଲେତି ଅୟୁତ୍ତକାଲେ। ଅସଭାୱଂ ୱଦତୀତି ଯଂ ନତ୍ଥି, ତଂ ୱଦତି। ଅନତ୍ଥଂ ୱଦତୀତି ଅକାରଣନିସ୍ସିତଂ ୱଦତି। ଅକାରଣନିସ୍ସିତନ୍ତି ଚ ନିପ୍ଫଲନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଫଲଞ୍ହି କାରଣନିସ୍ସିତଂ। ଅକାରଣନିସ୍ସିତତା ଚ ତଦୱିନାଭାୱତୋ ଅକାରଣେ ନିସ୍ସିତଂ, ନିପ୍ଫଲଂ ସମ୍ଫନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଅୱିନୟଂ ୱଦତୀତି ନ ସଂୱରୱିନୟପଟିସଂୟୁତ୍ତଂ ୱଦତି, ଅତ୍ତନୋ ସୁଣନ୍ତସ୍ସ ଚ ନ ସଂୱରୱିନୟାୱହଂ ୱଦତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ନ ହଦୟେ ନିଧେତବ୍ବୟୁତ୍ତକନ୍ତି ଅହିତସଂହିତତ୍ତା ଚିତ୍ତଂ ଅନୁପ୍ପୱେସେତ୍ୱା ନିଧେତୁଂ ଅୟୁତ୍ତଂ। କଥେତୁଂ ଅୟୁତ୍ତକାଲେନାତି ଧମ୍ମଂ କଥେନ୍ତେନ ଯୋ ଅତ୍ଥୋ ଯସ୍ମିଂ କାଲେ ୱତ୍ତବ୍ବୋ, ତତୋ ପୁବ୍ବେ ପଚ୍ଛା ଚ ତସ୍ସ ଅକାଲୋ, ତସ୍ମିଂ ଅୟୁତ୍ତକାଲେ ୱତ୍ୱା। ଅପଦେସରହିତନ୍ତି ସୁତ୍ତାପଦେସରହିତଂ। ସାପଦେସଂ ସକାରଣଂ କତ୍ୱା ନ କଥେତୀତି ‘‘ଭଗୱତା ଅସୁକେ ସୁତ୍ତେ ଏୱଂ ୱୁତ୍ତ’’ନ୍ତି ଏୱଂ ସାପଦେସଂ କାରଣସହିତଂ କତ୍ୱା ନ କଥେତି।

ପରିଯନ୍ତରହିତନ୍ତି ପରିଚ୍ଛେଦରହିତଂ, ସୁତ୍ତଂ ୱା ଜାତକଂ ୱା ନିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ତସ୍ସ ଅନୁଯୋଗଂ ଉପମଂ ୱା ୱତ୍ଥୁଂ ୱା ଆହରିତ୍ୱା ଯଂ ସୁତ୍ତଂ ଜାତକଂ ୱା ନିକ୍ଖିପିତଂ, ତସ୍ସ ସରୀରଭୂତଂ କଥଂ ଅନାମସିତ୍ୱା ବାହିରକଥଂଯେୱ କଥେତି, ନିକ୍ଖିତ୍ତଂ ନିକ୍ଖିତ୍ତମତ୍ତମେୱ ହୋତି, ''ସୁତ୍ତଂ ନୁ ଖୋ କଥେତି ଜାତକଂ ନୁ ଖୋ, ନାସ୍ସ ଅନ୍ତଂ ୱା କୋଟିଂ ୱା ପସ୍ସାମା''ତି ୱତ୍ତବ୍ବତଂ ଆପଜ୍ଜତି। ଯଥା ୱଟରୁକ୍ଖସାଖାନଂ ଗତଗତଟ୍ଠାନେ ପାରୋହା ଓତରନ୍ତି, ଓତିଣ୍ଣୋ-ତିଣ୍ଣଟ୍ଠାନେ ୱିରୁଳ୍ହିଂ ଆପଜ୍ଜିତ୍ୱା ପୁନ ୱଡ୍ଢନ୍ତିଯେୱ, ଏୱଂ ଅତ୍ଥୟୋଜନମ୍ପି ଯୋଜନମ୍ପି ଗଚ୍ଛତିଯେୱ। ଗଚ୍ଛନ୍ତେ ଗଚ୍ଛନ୍ତେ ପନ ମୂଲରୁକ୍ଖୋ ୱିନସ୍ସତି, ଅନୁଜାତପାରୋହମୂଲାନିଯେୱ ତିଟ୍ଠନ୍ତି, ଏୱଂ ଅଯମ୍ପି ନିଗ୍ରୋଧଧମ୍ମକଥିକୋ ନାମ ହୋତି। ନିକ୍ଖିତ୍ତଂ ନିକ୍ଖିତ୍ତମେୱ କତ୍ୱା ପସ୍ସେନେୱ ପରିହରନ୍ତୋ ଗଚ୍ଛତି। ଯୋ ପନ ବହୁମ୍ପି ଭଣନ୍ତୋ ''ଏତଦତ୍ଥମିଦଂ ୱୁତ୍ତ''ନ୍ତି ନିକ୍ଖିତ୍ତସୁତ୍ତତୋ ଅଞ୍ଞମ୍ପି ଅନୁଯୋଗୂପମାୱତ୍ଥୁୱସେନ ତଦୁପଯୋଗୀନଂ ଆହରିତ୍ୱା ଆହରିତ୍ୱା ଜାନାପେତୁଂ ସକ୍କୋତି, ତଥାରୂପସ୍ସ ଧମ୍ମକଥିକସ୍ସ ବହୁମ୍ପି କଥେତୁଂ ୱଟ୍ଟତି। ନ ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରଅତ୍ଥନିସ୍ସିତନ୍ତି ଅତ୍ତନୋ ପରେସଞ୍ଚ ନ ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରହିତାୱହଂ।

ପକଟ୍ଠାନଂ ଉକ୍କଟ୍ଠାନଂ ସୀଲାଦିଅତ୍ଥାନଂ ବୋଧନତୋ ସଭାୱନିରୁତ୍ତିୱସେନ ଚ ବୁଦ୍ଧାଦୀହି ଭାସିତତ୍ତା ପକଟ୍ଠାନଂ ୱଚନପ୍ପବନ୍ଧାନଂ ଆଳିଭୂତି ପାଳିଭ, ପରିଯତ୍ତିଧମ୍ମୋ। ପୁରିମସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ପଚ୍ଛିମେନ ଅତ୍ଥେନ ଅନୁସନ୍ଧାନଂ ଅନୁସନ୍ଧି, ଅତ୍ଥମୁଖେନ ପନ ପାଳିପ୍ପଦେସାନମ୍ପି ଅନୁସନ୍ଧି ହୋତିଯେୱ। ସ୍ୱାଯଂ ଅନୁସନ୍ଧି ପୁଚ୍ଛାନୁସନ୍ଧିଅଜ୍ଝାସଯାନୁସନ୍ଧିଯଥାନୁସନ୍ଧିଆଦିୱସେନ ଚତୁବ୍ବିଧୋ, ତଂତଂଦେସନାନଂ ପନ ପୁବ୍ବାପରପାଳିୱସେନ ଅନୁସନ୍ଧିୱସେନ ପୁବ୍ବାପରୱସେନାତି ପଚ୍ଚେକଂ ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ଉଗ୍ଗହିତନ୍ତି ବ୍ୟଞ୍ଜନସୋ ଅତ୍ଥସୋ ଚ ଉଦ୍ଧଂ ଉଦ୍ଧଂ ଗହିତଂ, ପରିଯାପୁଣନୱସେନ ଚେୱ ପରିପୁଚ୍ଛାୱସେନ ଚ ହଦଯେନ ଗହିତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ୱଚୀଦୁକ୍ଖନିସ୍ସରଣଭିକେହି ସୋତବ୍ବତୋ ସୁତଂ, ପରିଯତ୍ତିଧମ୍ମୋ। ତଂ ଧାରେତୀତି ସୁତଧରୋ। ଯୋ ହି ସୁତଧରୋ, ସୁତଂ ତସ୍ମିଂ ପତିଟ୍ଠିତଂ ହୋତି ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତଂ ଅରୋଗିକଂ, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ''ସୁତସ୍ସ ଆଧାରଭୂତୋ''ତି। ତେନାହ ''ଯସ୍ସ ହୀ''ତିଆଦି। ଏକଂ ପଦଂ ଏକକ୍ଖରମ୍ପି ଅୱିନଟ୍ଠଂ ହୁତ୍ୱା ସନ୍ନିଚୀଯତୀତି ସନ୍ନିଚଯୋ, ସୁତଂ ସନ୍ନିଚଯୋ ଏତସ୍ମିନ୍ତି ସୁତସନ୍ନିଚଯୋ। ଅଜ୍ଝୋସାଯାତି ଅନୁପ୍ପୱିସିତ୍ୱା। ତିଟ୍ଠତୀତି ନ ସମ୍ମୁସ୍ସତି।

ପଗୁଣାତି ୱାଚୁଗ୍ଗତା। ନିଚ୍ଚଲିକନ୍ତି ଅୱିପରିୱତ୍ତଂ। ସଂସନ୍ଦିତ୍ୱାତି ଅଞ୍ଞେହି ସଂସନ୍ଦିତ୍ୱା। ସମନୁଗ୍ଗାହିତ୍ୱାତି ପରିପୁଚ୍ଛାୱସେନ ଅତ୍ଥଂ ଓଗାହିତ୍ୱା। ପବନ୍ଧସ୍ସ ୱିଚ୍ଛେଦାଭାୱତୋ ଗଙ୍ଗାସୋତସଦିସଂ। ''ଭୱଙ୍ଗସୋତସଦିସ''ନ୍ତି ୱା ପାଠୋ, ଅକିତ୍ତିମଂ ସୁଖପ୍ପୱତ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସୁତ୍ତେକଦେସସ୍ସ ସୁତ୍ତମତ୍ତସ୍ସ ଚ ୱଚସା ପରିଚଯୋ ଇଧ ନାଧିପ୍ପେତୋ, ୱଗ୍ଗାଦିୱସେନ ପନ ଅଧିପ୍ପେତୋତି ଆହ ''ସୁତ୍ତଦସକ…ପେ… ସଜ୍ଝାଯିତା''ତି, ''ଦସସୁତ୍ତାନି ଗତାନି, ଦସୱଗ୍ଗାନି ଗତାନୀ''ତିଆଦିନା ସଲ୍ଲକ୍ଖେତ୍ୱା ୱାଚାଯ ସଜ୍ଝାଯିତାତି ଅତ୍ଥୋ। ମନସା ଅନୁ ଅନୁ ପେକ୍ଖିତା ଭାଗସୋ ନିଜ୍ଝାଯିତା ଚିନ୍ତିତା ମନସାନୁପେକ୍ଖିତା। ରୂପଗତଂ ୱିଯ ପଞ୍ଞାଯତୀତି ରୂପଗତଂ ୱିଯ ଚକ୍ଖୁସ୍ସ ୱିଭୂତଂ ହୁତ୍ୱା ପଞ୍ଞାଯତି। ସୁପ୍ପଟିୱିଦ୍ଧାତି ନିଜ୍ଜଟଂ ନିଗ୍ଗୁମ୍ବଂ କତ୍ୱା ସୁଟ୍ଠୁ ଯାଥାୱତୋ ପଟିୱିଦ୍ଧା।

ଅଧିକଂ ଚେତୋତି ଅଭିଚେତୋ, ଉପଚାରଜ୍ଝାନଚିତ୍ତଂ। ତସ୍ସ ପନ ଅଧିକତା ପାକତିକକାମାୱଚରଚିତ୍ତେହି ସୁନ୍ଦରତାଯ, ସା ପଟିପକ୍ଖତୋ ସୁଦ୍ଧିଯାତି ଆହ ''ଅଭିକ୍କନ୍ତଂ ୱିସୁଦ୍ଧଂ ଚିତ୍ତ''ନ୍ତି। ଅଧିଚିତ୍ତନ୍ତି ସମାଧିମାହ। ସୋପି ଉପଚାରସମାଧି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ୱିୱେକଜଂ ପୀତିସୁଖଂ, ସମାଧିଜଂ ପୀତିସୁଖଂ, ଅପୀତିଜଂ କାଯସୁଖଂ, ସତିପାରିସୁଦ୍ଧିଜଂ ଞାଣସୁଖନ୍ତି ଚତୁବ୍ବିଧମ୍ପି ଝାନସୁଖଂ ପଟିପକ୍ଖତୋ ନିକ୍ଖନ୍ତଂ ଉପାଦାଯ ନେକ୍ଖମ୍ମସୁଖନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଆହ ''ନେକ୍ଖମ୍ମସୁଖଂ ୱିନ୍ଦତୀ''ତି। ଇଚ୍ଛିତିଚ୍ଛିତକ୍ଖଣେ ସମାପଜ୍ଜିତୁଂ ସମତ୍ଥୋତି ଇମିନା ତେସୁ ଝାନେସୁ ସମାପଜ୍ଜନୱସୀଭାୱମାହ। ନିକାମଲାଭୀତି ପନ ୱଚନତୋ ଆୱଜ୍ଜନାଧିଟ୍ଠାନପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣୱସିଯୋପି ୱୁତ୍ତା ଏୱାତି ୱେଦିତବ୍ବା। ସୁଖେନେୱ ପଚ୍ଚନୀକଧମ୍ମେ ୱିକ୍ଖମ୍ଭେତ୍ୱାତି ଏତେନ ତେସଂ ଝାନାନଂ ସୁଖପ୍ପଟିପଦତଂ ଖିପ୍ପାଭିଞ୍ଞତଞ୍ଚ ଦସ୍ସେତି।

ୱିପୁଲାନନ୍ତି ୱେପୁଲ୍ଲଂ ପାପିତାନଂ ଝାନାନଂ। ୱିପୁଲତା ନାମ ସୁଭାୱିତଭାୱେନ ଚିରତରପ୍ପୱତ୍ତିଯା, ସା ଚ ପରିଚ୍ଛେଦାନୁରୂପାୱ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବାତି ''ୱିପୁଲାନ''ନ୍ତି ୱତ୍ୱା ''ଯଥାପରିଚ୍ଛେଦେନ ୱୁଟ୍ଠାତୁଂ ସମତ୍ଥୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତୀ''ତି ଆହ। ପରିଚ୍ଛେଦକାଲଞ୍ହି ଅପ୍ପତ୍ୱାୱ ୱୁଟ୍ଠହନ୍ତୋ ଅକସିରଲାଭୀ ନ ହୋତି ଯାୱଦିଚ୍ଛିତଂ ପୱତ୍ତେତୁଂ ଅସମତ୍ଥତ୍ତା। ଇଦାନି ଯଥାୱୁତ୍ତେ ସମାପଜ୍ଜନାଦିୱସୀଭାୱେ ବ୍ୟତିରେକୱସେନ ୱିଭାୱେତୁଂ ''ଏକଚ୍ଚୋ ହୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଲାଭୀଯେୱ ହୋତୀତି ଇଦଂ ପଟିଲଦ୍ଧମତ୍ତସ୍ସ ଝାନସ୍ସ ୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ତଥାତି ଇଚ୍ଛିତିଚ୍ଛିତକ୍ଖଣେ। ପାରିପନ୍ଥିକେତି ୱସୀଭାୱସ୍ସ ପଚ୍ଚନୀକଧମ୍ମେ। ଝାନାଧିଗମସ୍ସ ପନ ପଚ୍ଚନୀକଧମ୍ମା ପଗେୱ ୱିକ୍ଖମ୍ଭିତା, ଅଞ୍ଞଥା ଝାନାଧିଗମୋ ଏୱ ନ ସିଯା। କିଚ୍ଛେନ ୱିକ୍ଖମ୍ଭେତୀତି କିଚ୍ଛେନ ୱିସୋଧେତି। କାମାଦୀନୱପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣାଦୀହି କାମଚ୍ଛନ୍ଦାଦୀନଂ ୱିଯ ଅଞ୍ଞେସମ୍ପି ସମାଧିପାରିପନ୍ଥିକାନଂ ଦୂରସମୁସ୍ସାରଣଂ ଇଧ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନଂ ୱିସୋଧନଞ୍ଚାତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ନାଳିକଯନ୍ତନ୍ତି କାଲମାନନାଳିକଯନ୍ତମାହ।

ଅଟ୍ଠପିତସଙ୍କପ୍ପୋତି ନ ସଣ୍ଠାପଣିହିତସଙ୍କପ୍ପୋ। ଅଭିଞ୍ଞାପାରଗୂତି ସବ୍ବେସଂ ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମାନଂ ଅଭିଞ୍ଞାଯ ପାରଂ ଗତୋ, ସବ୍ବଧମ୍ମେ

ଅଭିୱିସିଟ୍ଠାୟ ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗପଞ୍ଞାୟ ଜାନିତ୍ୱା ଠିତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ପରିଞ୍ଞାପାରଗୂତି ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଖନ୍ଧାନଂ ପରିଞ୍ଞାୟ ପାରଂ ଗତୋ, ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧେ ପରିଜାନିତ୍ୱା ଠିତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଭାୱନାପାରଗୂତି ଚତୁନ୍ନଂ ମଗ୍ଗାନଂ ଭାୱନାୟ ପାରଂ ଗତୋ, ଚତ୍ତାରୋ ମଗ୍ଗେ ଭାୱେତ୍ୱା ଠିତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ପହାନପାରଗୂତି ସବ୍ବକିଲେସାନଂ ପହାନେନ ପାରଂ ଗତୋ, ସବ୍ବକିଲେସେ ପଜହିତ୍ୱା ଠିତୋତି ଅତ୍ଥୋ । ସଚ୍ଛିକିରିୟାପାରଗୂତି ନିରୋଧସଚ୍ଛିକିରିୟାୟ ପାରଂ ଗତୋ, ନିରୋଧଂ ସଚ୍ଛିକତ୍ୱା ଠିତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ସମାପତ୍ତିପାରଗୂତି ସବ୍ବସମାପତ୍ତୀନଂ ସମାପଜ୍ଜନେନ ପାରଂ ଗତୋ, ସବ୍ବା ସମାପତ୍ତିୟୋ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ଠିତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ବ୍ରହ୍ମଚରିୟସ୍ସ କେୱଲୀତି ଯଂ ବ୍ରହ୍ମଚରିୟସ୍ସ କେୱଲଂ ସକଲଭାୱୋ, ତେନ ସମନ୍ନାଗତୋ, ସକଲଚତୁମଗ୍ଗବ୍ରହ୍ମଚରିୟୱାସୋତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ''ସକଲବ୍ରହ୍ମଚରିୟୋ''ତି, ପରିପୁଣ୍ଣମଗ୍ଗବ୍ରହ୍ମଚରିୟୋତି ଅତ୍ଥୋ। ସେସଂ ସୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟମେୱ।

ଦୁତିୟୌରୁୱେଲସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। ଲୋକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୩। ତତିୟେ ଲୋକୋତି ଲୁଜ୍ଜନପଲୁଜ୍ଜନଟ୍ଠେନ ଲୋକୋ। ଅତ୍ଥତୋ ପୁରିମସ୍ମିଂ ଅରିୟସଚ୍ଚଦ୍ୱୟଂ, ଇଧ ପନ ଦୁକ୍ଖଂ ଅରିୟସଚ୍ଚଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ତେନାହ ''ଲୋକୋତି ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚ''ନ୍ତି। ୱିସଂଯୁତ୍ତୋତି ୱିସଂସଟ୍ଠୋ ନ ପଟିବଦ୍ଧୋ, ସବ୍ବେସଂ ସଂଯୋଜନାନଂ ସମ୍ମଦେୱ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନତ୍ତା ତତୋ ୱିପ୍ପମୁତ୍ତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଲୋକସମୁଦୟୋତି ସୁତ୍ତନ୍ତନୟେନ ତଣ୍ହା, ଅଭିଧମ୍ମନୟେନ ପନ ଅଭିସଙ୍ଖାରେହି ସଦ୍ଧିଂ ଦିୟଡ୍ଢକିଲେସସହସ୍ସଂ। ଲୋକନିରୋଧୋତି ନିବ୍ବାନଂ। ସଚ୍ଛିକତୋତି ଅତ୍ତପଚ୍ଚକ୍ଖୋ କତୋ। ଲୋକନିରୋଧଗାମିନୀ ପଟିପଦାତି ସୀଲାଦିକ୍ଖନ୍ଧତ୍ତୟସଙ୍ଗହୋ ଅରିୟୋ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକୋ ମଗ୍ଗୋ। ସୋ ହି ଲୋକନିରୋଧଂ ନିବ୍ବାନଂ ଗଚ୍ଛତି ଅଧିଗଚ୍ଛତି, ତଦତ୍ଥଂ ଅରିୟେହି ପଟିପଜ୍ଜୀୟତି ଚାତି ଲୋକନିରୋଧଗାମିନୀ ପଟିପଦାତି ୱୁଚ୍ଚତି।

ଏତ୍ତାୱତା ତଥାନି ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ଯାଥାୱତୋ ଗତୋତି ତଥାଗତୋତି ଅୟମତ୍ଥୋ ଦସ୍ସିତୋ ହୋତି। ଚତ୍ତାରି ହି ଅରିୟସଚ୍ଚାନି ତଥାନି ନାମ। ଯଥାହ –

''ଚତ୍ତାରିମାନି, ଭିକ୍ଖୱେ, ତଥାନି ଅୱିତଥାନି ଅନଞ୍ଞଥାନି। କତମାନି ଚତ୍ତାରି? ଇଦଂ ଦୁକ୍ଖନ୍ତି, ଭିକ୍ଖୱେ, ତଥମେତଂ ଅୱିତଥମେତଂ ଅନଞ୍ଞଥମେତ''ନ୍ତି (ସଂ। ନି। ୫।୧୦୯୦; ପଟି। ମ। ୨।୮) ୱିତ୍ଥାରୋ।

ଅପିଚ ତଥାୟ ଗତୋତି ତଥାଗତୋ, ଗତୋତି ଚ ଅୱଗତୋ ଅତୀତୋ ପତ୍ତୋ ପଟିପନ୍ନୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ଯସ୍ମା ଭଗୱା ସକଲଲୋକଂ ତୀରଣପରିଞ୍ଞାୟ ତଥାୟ ଅୱିପରୀତାୟ ଗତୋ ଅୱଗତୋ, ତସ୍ମା ଲୋକୋ ତଥାଗତେନ ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧୋତି ତଥାଗତୋ। ଲୋକସମୁଦୟଂ ପହାନପରିଞ୍ଞାୟ ତଥାୟ ଗତୋ ଅତୀତୋତି ତଥାଗତୋ। ଲୋକନିରୋଧଂ ସଚ୍ଛିକିରିୟାୟ ତଥାୟ ଗତୋ ପତ୍ତୋତି ତଥାଗତୋ। ଲୋକନିରୋଧଗାମିନିଂ ପଟିପଦଂ ତଥଂ ଅୱିପରୀତଂ ଗତୋ ପଟିପନ୍ନୋତି ତଥାଗତୋତି। ଏୱଂ ଇମିସ୍ସା ପାଳିୟା ତଥାଗତଭାୱଦୀପନୱସେନ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଇତି ଭଗୱା ଚତୁସଚ୍ଚାଭିସମ୍ବୋଧୱସେନ ଅତ୍ତନୋ ତଥାଗତଭାୱଂ ପକାସେତ୍ୱା ଇଦାନି ତତ୍ଥ ଦିଟ୍ଠାଦିଅଭିସମ୍ବୋଧୱସେନପି ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଯଂ, ଭିକ୍ଖୱେ''ତିଆଦିମାହ। ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ ପନ ''ଚତୂହି ସଚ୍ଚେହି ଅତ୍ତନୋ ବୁଦ୍ଧଭାୱଂ କଥେତ୍ୱା''ତି ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ ତଥାଗତସଦ୍ଦବୁଦ୍ଧସଦ୍ଦାନଂ ଅତ୍ଥତୋ ନିନ୍ନାନାକରଣତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ୱୁତ୍ତଂ। ତଥା ଚେୱ ହି ପାଳିଇ ପଞ୍ଞାତି। ଦିଟ୍ଠନ୍ତି ରୂପାୟତନଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବତୋ। ତେନ ଯଂ ଦିଟ୍ଠଂ ଯଂ ଦିସ୍ସତି, ଯଂ ଦକ୍ଖତି, ଯଂ ସମୱାୟେ ପସ୍ସେୟ୍ୟ, ତଂ ସବ୍ବଂ ଦିଟ୍ଠନ୍ତେୱ ଗହିତଂ କାଲୱିସେସସ୍ସ ଅନାମଟ୍ଠଭାୱତୋ ଯଥା ''ଦୁଦ୍ଧ''ନ୍ତି ଦସ୍ସେତି। ସୁତନ୍ତିଆଦୀସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ। ସୁତନ୍ତି ସଦ୍ଦାୟତନଂ ସୋତବ୍ବତୋ। ମୁତନ୍ତି ସନିସ୍ସୟେ ଇନ୍ଦ୍ରିୟେ ନିସ୍ସୟଂ ମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ପାପୁଣିତ୍ୱା ଗହେତବ୍ବଂ। ତେନାହ ''ପତ୍ୱା ଗହେତବ୍ବତୋ''ତି। ୱିଞ୍ଞାତନ୍ତି ୱିଜାନିତବ୍ବଂ। ତଂ ପନ ଦିଟ୍ଠାଦିୱିନିମୁତ୍ତଂ ୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟନ୍ତି ଆହ ''ସୁଖଦୁକ୍ଖାଦି ଧମ୍ମାରମ୍ମଣ''ନ୍ତି। ପତ୍ତନ୍ତି ଯଥା ତଥା ପତ୍ୱା ହତ୍ଥଗତଂ, ଅଧିଗତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ''ପରିୟେସିତ୍ୱା ୱା ଅପରିୟେସିତ୍ୱା ୱା''ତି। ପରିୟେସିତନ୍ତି ପତ୍ତିୟା ଅତ୍ଥଂ ପରିୟିଟ୍ଠଂ। ତଂ ପନ ପତ୍ତଂ ୱା ସିୟା ଅପ୍ପତ୍ତଂ ୱା, ଉଭୟଥାପି ପରିୟେସିତମେୱାତି ଆହ ''ପତ୍ତଂ ୱା ଅପ୍ପତ୍ତଂ ୱା''ତି। ଦ୍ୱୟେନପି ଦ୍ୱିପ୍ପକାରମ୍ପି ପତ୍ତଂ ଦ୍ୱିପ୍ପକାରମ୍ପି ପରିୟେସିତଂ ତେନ ତେନ ପକାରେନ ତଥାଗତେନ ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧନ୍ତି ଦସ୍ସେତି। ଚିତ୍ତେନ ଅନୁସଞ୍ଚରିତନ୍ତି ତେ ପନ ଅପାପେତ୍ୱା ଚିତ୍ତେନେୱ ଅନୁ ଅନୁ ସଞ୍ଚରିତଂ, ୱିପରିତକ୍କିତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

ପୀତକନ୍ତିଆଦୀତି ଆଦିସଦ୍ଦେନ ଲୋହିତଓଦାତାଦିସଙ୍ଗଂ ରୂପାରମ୍ମଣଭାଗଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ସୁମନୋତି ରାଗୱସେନ ଲୋଭୱସେନ ସଦ୍ଧାଦିୱସେନ ୱା ସୁମନୋ। ଦୁମ୍ମନୋତି ବ୍ୟାପାଦୱିତକ୍କୱସେନ ୱା ୱିହିଂସାୱିତକ୍କୱସେନ ୱା ଦୁମ୍ମନୋ। ମଜ୍ଝତ୍ତୋତି ଅଞ୍ଞାଣୱସେନ, ଞାଣୱସେନ ୱା ମଜ୍ଝତ୍ତୋ। ଏସ ନୟୋ ସବ୍ବତ୍ଥ। ତତ୍ଥ ଆଦିସଦ୍ଦେନ ସଙ୍ଖସଦ୍ଦୋ, ପଣୱସଦ୍ଦୋ, ପତ୍ତଗନ୍ଧୋ, ପୁପ୍ଫଗନ୍ଧୋ, ପୁପ୍ଫରସୋ, ଫଲରସୋ, ଉପାଦିନ୍ନଂ, ଅନୁପାଦିନ୍ନଂ, ମଜ୍ଝତ୍ତୱେଦନା କୁସଲକମ୍ମଂ ଅକୁସଲକମ୍ମନ୍ତି ଏୱମାଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଅପ୍ପତ୍ତନ୍ତି ଞାଣେନ ଅସମ୍ପତ୍ତଂ, ଅୱିଦିତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ''ଞାଣେନ

ଅସଚ୍ଛିକତ’’ନ୍ତି। ଲୋକେନ ଗତନ୍ତି ଲୋକେନ ଞାତଂ। ତଥେୱ ଗତତ୍ତାତି ତଥେୱ ଞାତତ୍ତା ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧତ୍ତା , ଗତସଦ୍ଦେନ ଏକତ୍ତଂ ବୁଦ୍ଧିଅତ୍ଥନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଗତିଅତ୍ଥୋ ହି ଧାତୱୋ ବୁଦ୍ଧିଅତ୍ଥା ଭୱନ୍ତୀତି ଅକ୍ଖରଚିନ୍ତକା।

ଯଞ୍ଚ, ଭିକ୍ଖୱେ, ରତ୍ତିଂ ତଥାଗତୋ ଅନୁତ୍ତରଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିଂ ଅଭିସମ୍ବୁଜ୍ଝତୀତି ଯସ୍ସଞ୍ଚ ୱିସାଖପୁଣ୍ଣମାଯ ରତ୍ତିଯଂ ତଥାଆଗତତ୍ତାଦିଅତ୍ଥେନ ତଥାଗତୋ ଭଗୱା ବୋଧିମଣ୍ଡେ ଅପରାଜିତପଲ୍ଲଙ୍କେ ନିସିନ୍ନୋ ତିଣ୍ଣଂ ମାରାନଂ ମତ୍ଥକଂ ମଦ୍ଦିତ୍ୱା ଉତ୍ତରିତରାଭାୱତୋ ଅନୁତ୍ତରଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିଂ ଆସୱକ୍ଖଯଞାଣେନ ସଦ୍ଧିଂ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଂ ଅଧିଗଚ୍ଛତି। ଯଞ୍ଚ ରତ୍ତିଂ ଅନୁପାଦିସେସାଯ ନିବ୍ବାନଧାତୁଯା ପରିନିବ୍ବାଯତୀତି ଯସ୍ସଞ୍ଚ ୱିସାଖପୁଣ୍ଣମାଯ ରତ୍ତିଯଂଯେୱ କୁସିନାରାଯଂ ଉପୱତ୍ତନେ ମଲ୍ଲାନଂ ସାଲୱନେ ଯମକସାଲାନମନ୍ତରେ ଅନୁପାଦିସେସାଯ ନିବ୍ବାନଧାତୁଯା ପରିନିବ୍ବାଯତି। ଯଂ ଏତସ୍ମିଂ ଅନ୍ତରେତି ଇମାସଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ସଉପାଦିସେସଅନୁପାଦିସେସନିବ୍ବାନଧାତୂନଂ ମଜ୍ଝେ ପଞ୍ଚଚତ୍ତାଲୀସୱସ୍ସପରିମାଣକାଲେ ପଠମବୋଧିଯମ୍ପି ମଜ୍ଝିମବୋଧିଯମ୍ପି ପଚ୍ଛିମବୋଧିଯମ୍ପି ଯଂ ସୁତ୍ତଗେଯ୍ୟାଦିପ୍ପଭେଦଂ ଧମ୍ମଂ ଭାସତି ନିଦ୍ଦିସନୱସେନ, ଲପତି ଉଦ୍ଦିସନୱସେନ, ନିଦ୍ଦିସତି ପଟିନିଦ୍ଦିସନୱସେନ। ସବ୍ବଂ ତଂ ତଥେୱ ହୋତୀତି ତଂ ଏତ୍ଥନ୍ତରେ ଦେସିତଂ ସବ୍ବଂ ସୁତ୍ତଗେଯ୍ୟାଦିନୱଙ୍ଗଂ ବୁଦ୍ଧୱଚନଂ ଅତ୍ଥତୋ ବ୍ୟଞ୍ଜନତୋ ଚ ଅନୂନଂ ଅନଧିକଂ ସବ୍ବାକାରପରିପୁଣ୍ଣଂ ରାଗମଦନିମ୍ମଦନଂ ଦୋସମଦନିମ୍ମଦନଂ ମୋହମଦନିମ୍ମଦନଂ, ନତ୍ଥି ତତ୍ଥ ୱାଲଗ୍ଗମତ୍ତମ୍ପି ଅୱକ୍ଖଲିତଂ, ଏକମୁଦ୍ଦିକାଯ ଲଞ୍ଛିତଂ ୱିଯ ଏକାଯ ନାଳିଯା ମିତଂ ୱିଯ ଏକତୁଲାଯ ତୁଲିତଂ ୱିଯ ଚ ତଂ ତଥେୱ ହୋତି ଯଥାଭାସିତଂ, ଏକନ୍ତେନେୱ ତସ୍ସ ସାଧନତୋ, ନୋ ଅଞ୍ଞଥା, ତସ୍ମା ତଥଂ ଅୱିତଥଂ ଅନଞ୍ଞଥଂ। ଏତେନ ତଥାୱାଦିତାଯ ତଥାଗତୋତି ଦସ୍ସେତି। ଗଦଅତ୍ଥୋ ଅଯଂ ଗତସଦ୍ଦୋ ଦ-କାରସ୍ସ ତ-କାରଂ କତ୍ୱା, ତସ୍ମା ତଥଂ ଗଦତୀତି ତଥାଗତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଥ ୱା ଆଗଦନଂ ଆଗଦୋ, ୱଚନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତତୋ ଅୱିପରୀତୋ ଆଗଦୋ ଅସ୍ସାତି ଦ-କାରସ୍ସ ତ-କାରଂ କତ୍ୱା ତଥାଗତୋତି ଏୱମେତ୍ଥ ପଦସିଦ୍ଧି ୱେଦିତବ୍ବା।

ଯଥାୱାଦୀତି ଯେ ଧମ୍ମେ ଭଗୱା ‘‘ଇମେ ଧମ୍ମା ଅକୁସଲା ସାୱଜ୍ଜା ୱିଞ୍ଞୁଗରହିତା ସମତ୍ତା ସମାଦିନ୍ନା ଅହିତାଯ ଦୁକ୍ଖାଯ ସଂୱତ୍ତନ୍ତୀ’’ତି ପରେସଂ ଧମ୍ମଂ ଦେସେନ୍ତୋ ୱଦତି, ତେ ଧମ୍ମେ ଏକନ୍ତେନେୱ ସଯଂ ପହାସି। ଯେ ପନ ଧମ୍ମେ ଭଗୱା – ‘‘ଇମେ ଧମ୍ମା କୁସଲା ଅନୱଜ୍ଜା ୱିଞ୍ଞୁପ୍ପସତ୍ଥା ସମତ୍ତା ସମାଦିନ୍ନା ହିତାଯ ସୁଖାଯ ସଂୱତ୍ତନ୍ତୀ’’ତି ୱଦତି, ତେ ଧମ୍ମେ ଏକନ୍ତେନେୱ ସଯଂ ଉପସମ୍ପଜ୍ଜ ୱିହରତି, ତସ୍ମା ଯଥାୱାଦୀ ଭଗୱା ତଥାକାରୀତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ତଥା ସମ୍ମଦେୱ ସୀଲାଦିପରିପୂରଣୱସେନ ସମ୍ମାପଟିପଦାଯଂ ଯଥାକାରୀ ଭଗୱା, ତଥେୱ ଧମ୍ମଦେସନାଯ ପରେସଂ ତତ୍ଥ ପତିଟ୍ଠାପନୱସେନ ତଥାୱାଦୀ। ଭଗୱତୋ ହି ୱାଚାଯ କାଯୋ ଅନୁଲୋମେତି, କାଯସ୍ସପି ୱାଚା, ତସ୍ମା ଯଥାୱାଦୀ ତଥାକାରୀ, ଯଥାକାରୀ ତଥାୱାଦୀ ଚ ହୋତି। ଏୱଂଭୂତସ୍ସ ଚ ଯଥା ୱାଚା, କାଯୋପି ତଥା ଗତୋ ପୱତ୍ତୋ। ଯଥା ଚ କାଯୋ, ୱାଚାପି ତଥା ଗତା ପୱତ୍ତାତି ଅତ୍ଥୋ।

ଅଭିଭୂ ଅନଭିଭୂତୋତି ଉପରି ଭୱଗ୍ଗଂ, ହେଟ୍ଠା ଅୱୀଚିନିରଯଂ ପରିଯନ୍ତଂ କତ୍ୱା ତିରିଯଂ ଅପରିମାଣାସୁ ଲୋକଧାତୂସୁ ଭଗୱା ସବ୍ବସତ୍ତେ ଅଭିଭୱତି ସୀଲେନପି ସମାଧିନାପି ପଞ୍ଞାଯପି ୱିମୁତ୍ତିଯାପି, ନ ତସ୍ସ ତୁଲା ୱା ପମାଣଂ ୱା ଅତ୍ଥି। ଅସମୋ ଅସମସମୋ ଅପ୍ପଟିମୋ ଅପ୍ପଟିଭାଗୋ ଅପ୍ପଟିପୁଗ୍ଗଲୋ ଅତୁଲୋ ଅପ୍ପମେଯ୍ୟୋ ଅନୁତ୍ତରୋ ଧମ୍ମରାଜା ଦେୱଦେୱୋ ସକ୍କାନଂ ଅତିସକ୍କୋ ବ୍ରହ୍ମାନଂ ଅତିବ୍ରହ୍ମା, ତତୋ ଏୱ ଅଯଂ ନ କେନଚି ଅଭିଭୂତୋ। ଦକ୍ଖତୀତି ସବ୍ବଂ ପସ୍ସତି। ୱିସେସୱଚନିଚ୍ଛାଯପି ଅଭାୱତୋ ଅନୱସେସୱିସଯୋ ଦସସଦ୍ଦୋ। ତେନ ଯଂ କିଞ୍ଚି ନେଯ୍ୟଂ ନାମ, ସବ୍ବଂ ତଂ ହତ୍ଥତଲେ ଆମଲକଂ ୱିଯ ପସ୍ସତୀତି ଦୀପେତି। ଅୱିପରୀତଂ ଆସଯାଦିଅୱବୋଧେନ ହିତୂପସଂହାରାଦିନା ଚ ସତ୍ତେ, ଭାୱଞ୍ଜହତ୍ଥରୂପନଯୱସେନ ସଙ୍ଖାରେ, ସବ୍ବାକାରେନ ସୁଚିଣ୍ଣୱସିତାଯ ସମାପତ୍ତିଯୋ, ଚିତ୍ତଞ୍ଚ ୱସେ ୱତ୍ତେତୀତି ୱସୱତ୍ତୀତି ଏୱମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ୱିସଂଯୁତ୍ତୋତି ଚତୂହି ଯୋଗେହି ୱିସଂଯୁତ୍ତୋ। ତେନାହ ‘‘ଚତୁନ୍ନଂ ଯୋଗାନଂ ପହାନେନ ୱିସଂଯୁତ୍ତୋ’’ତି। ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିଉପଯେହି ୱିରହିତୋତି ସବ୍ବସ୍ମିମ୍ପି ଲୋକେ ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିସଙ୍ଖାତେହି ଉପଯେହି ୱିରହିତୋ।

ଅଭିଭୱିତ୍ୱା ଠିତୋତି ତକ୍କିସଯକିଲେସପ୍ପହାନେନ ଅଭିଭୁଯ୍ୟ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ଠିତୋ। ଚତ୍ତାରୋପି ଗନ୍ଥେ ମୋଚେତ୍ୱା ଠିତୋତି ସବ୍ବେ ଅଭିଜ୍ଝାକାଯଗନ୍ଥାଦିକେ ସକସନ୍ତାନତୋ ମୋଚେତ୍ୱା ଠିତୋ। ୱେନେଯ୍ୟସନ୍ତାନେ ୱା ଅତ୍ତନୋ ଦେସନାୱିଲାସେନ ତେସଂ ପମୋଚନୋତି ସବ୍ବଗନ୍ଥପ୍ପମୋଚନୋ। ଫୁଟ୍ଠସ୍ସ ପରମା ସନ୍ତୀତି ଅସ୍ସ ଅନେନ ଖୀଣାସୱେନ ବୁଦ୍ଧେନ ପରମା ସନ୍ତି ଞାଣଫୁସନେନ ଫୁଟ୍ଠାତି ଏୱମେତ୍ଥ ସମ୍ବନ୍ଧୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ତେନାହ ‘‘ଫୁଟ୍ଠସ୍ସା’’ତିଆଦି। ନିବ୍ବାନେ କୁତୋଚି ଭଯଂ ନତ୍ଥୀତି କୁତୋଚି ଭଯକାରଣତୋ ନିବ୍ବାନେ ଭଯଂ ନତ୍ଥି ଅସଙ୍ଖତଭାୱେନ ସବ୍ବସୋ ଖେମତ୍ତା। ତେନାହ ଭଗୱା – ‘‘ଖେମଞ୍ଚ ୱୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଧମ୍ମଂ ଦେସେସ୍ସାମି ଖେମଗାମିନିଞ୍ଚ ପଟିପଦ’’ନ୍ତିଆଦି (ସଂ। ନି। ୪। ୩୭୯-୪୦୮)। ନିବ୍ବାନପ୍ପତ୍ତସ୍ସ ୱା କୁତୋଚି ଭଯଂ ନତ୍ଥୀତି ନିବ୍ବାନଂ ଅକୁତୋଭଯନ୍ତି ଏୱମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ, ନ କୁତୋଚି ଭଯଂ ଏତ୍ଥ ଏତସ୍ମିଂ ଅଧିଗତେତି ଅକୁତୋଭଯଂ, ନିବ୍ବାନନ୍ତି ଏୱମେତ୍ଥ ନିବ୍ବଚନଞ୍ଚ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ଅନୀଘୋ ନିଦ୍ଦୁକ୍ଖୋ। ସବ୍ବକମ୍ମକ୍ଖଯଂ ପତ୍ତୋତି ସବ୍ବେସଂ କମ୍ମାନଂ ଖଯଂ ପରିଯୋସାନଂ ଅଚ୍ଚନ୍ତଭାୱଂ ପତ୍ତୋ। ଉପଧୀ ସମ୍ମଦେୱ ଖୀଯନ୍ତି ଏତ୍ଥାତି

ଉପଧିସଙ୍ଖଯୋ, ନିବ୍ବାନନ୍ତି ଆହ ''ଉପଧିସଙ୍ଖଯସଙ୍ଖାତେ ନିବ୍ବାନେ''ତି। ଚକ୍କନ୍ତି ଧମ୍ମଚକ୍କଂ। ପଵତ୍ତଯୀତି ତେପରିଵଟ୍ଟଂ ଦ୍ୱାଦସାକାରଂ ପଵତ୍ତେସି । ମହନ୍ତେହି ସୀଲାଦିଗୁଣେହି ସମନ୍ନାଗତତ୍ତା ମହନ୍ତଂ। ଵୀତସାରଦନ୍ତି ଚତୁଵେସାରଜ୍ଜଯୋଗେନ ଵୀତସାରଦଂ। ସେସଂ ଉତ୍ତାନମେଵ।

ଲୋକସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪। କାଳଅକାରାମସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା

୨୪। ଚତୁତ୍ଥେ ବାଳହଂ ଖୋ ନେ ପସଂସସୀତି ନେ ସମଣେ ବାଳହଂ କତ୍ୱା ପସଂସସି ଵଣ୍ଣଯସି। କୀଦିସଂ ସୀଲଂ ଏତେସନ୍ତି କିଂସୀଲା। କୋ ସମାଚାରୋ ଏତେସନ୍ତି କିଂସମାଚାରା। ଗୁଣମଗ୍ଗସଣ୍ଠିତାତି ଗୁଣଗ୍ଗସଣ୍ଠିତା। ମ-କାରୋ ପଦସନ୍ଧିକରୋ, ଅଗ୍ଗଗୁଣେ ପତିଟ୍ଠିତାତି ଵୁତ୍ତଂ ହୋତି। ସନ୍ତିନ୍ଦ୍ରିଯା ସନ୍ତମାନସା, ''ସନ୍ତଂ ତେସଂ ଗତଂ ଠିତ''ନ୍ତିପି ପଠନ୍ତି। ଏକକିଯାତି ଏକକା, ଚତୂସୁ ଇରିଯାପଥେସୁ ଏକକା ହୁତ୍ୱା ଵିହରନ୍ତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ତେନେଵାହ ''ଅଦୁତିଯା''ତି। ତାଦିସା ସମଣା ମମାତୀତି ଏତ୍ଥ ଇତି-ସଦ୍ଦୋ ଆଦିଅତ୍ଥୋ। ତେନ –

''କାଯକମ୍ମଂ ସୁଚି ନେସଂ, ଵାଚାକମ୍ମଂ ଅନାଵିଲଂ;

ମନୋକମ୍ମଂ ସୁଵିସୁଦ୍ଧଂ, ତାଦିସା ସମଣା ମମ।

''ଵିମଲା ସଙ୍ଖମୁତ୍ତାଭା, ସୁଦ୍ଧା ଅନ୍ତରବାହିରା;

ପୁଣ୍ଣା ସୁଦ୍ଧେହି ଧମ୍ମେହି, ତାଦିସା ସମଣା ମମ।

''ଲାଭେନ ଉନ୍ନତୋ ଲୋକୋ, ଅଲାଭେନ ଚ ଓନତୋ;

ଲାଭାଲାଭେନ ଏକଟ୍ଠା, ତାଦିସା ସମଣା ମମ।

''ଯସେନ ଉନ୍ନତୋ ଲୋକୋ, ଅଯସେନ ଚ ଓନତୋ;

ଯସାଯସେନ ଏକଟ୍ଠା, ତାଦିସା ସମଣା ମମ।

''ପସଂସାଯୁନ୍ନତୋ ଲୋକୋ, ନିନ୍ଦାଯପି ଚ ଓନତୋ;

ସମା ନିନ୍ଦାପସଂସାସୁ, ତାଦିସା ସମଣା ମମ।

''ସୁଖେନ ଉନ୍ନତୋ ଲୋକୋ, ଦୁକ୍ଖେନପି ଚ ଓନତୋ;

ଅକମ୍ପା ସୁଖଦୁକ୍ଖେସୁ, ତାଦିସା ସମଣା ମମା''ତି। (ଧ। ପ। ଅଟ୍ଠ। ୨।୩୦୩ ଚୂଳଅସୁଭଦ୍ଦାଵତ୍ଥୁ) –

ଏଵମାଦିଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି।

''ଦୂରେ ସନ୍ତୋ''ତିଆଦିଗାଥାଯ ଅଯମତ୍ଥୋ। ସନ୍ତୋତି ରାଗାଦୀନଂ ସନ୍ତତାଯ ବୁଦ୍ଧାଦଯୋ ସନ୍ତୋ ନାମ, ଇଧ ପନ ପୁବ୍ବବୁଦ୍ଧେସୁ କତାଧିକାରା ଉସ୍ସନ୍ନକୁସଲମୂଲା ଭାଵିତଭାଵନା ସତ୍ତା ସନ୍ତୋତି ଅଧିପ୍ପେତା। ପକାସନ୍ତୀତି ଦୂରେ ଠିତାପି ବୁଦ୍ଧାନଂ ଞାଣପଥଂ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତା ପାକଟା ହୋନ୍ତି। ହିମଵନ୍ତୋଵାତି ଯଥା ତିଯୋଜନସହସ୍ସଵିତ୍ଥତୋ ପଞ୍ଚଯୋଜନସତୁବ୍ବେଧୋ ଚତୁରାସୀତିଯା କୂଟସହସ୍ସେହି ପଟିମଣ୍ଡିତୋ ହିମଵନ୍ତପବ୍ବତୋ ଦୂରେ ଠିତାନମ୍ପି ଅଭିମୁଖେ ଠିତୋ ଵିଯ ପକାସତି, ଏଵଂ ପକାସନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅସନ୍ତେତ୍ଥ ନ ଦିସ୍ସନ୍ତୀତି ଲାଭଗରୁକା, ଵିଵଟ୍ଟପରଲୋକା, ଆମିସଚକ୍ଖୁକା, ଜୀଵିକତ୍ଥାଯ ପବ୍ବଜିତା, ବାଲପୁଗ୍ଗଲା ଅସନ୍ତୋ ନାମ। ତେ ଏତ୍ଥ ବୁଦ୍ଧାନଂ ଦକ୍ଖିଣସ୍ସ ଜାଣୁମଣ୍ଡଲସ୍ସ ସନ୍ତିକେ ନିସିନ୍ନାପି ନ ଦିସ୍ସନ୍ତି ନ ପଞ୍ଞାଯନ୍ତି। ରତ୍ତିଂ ଖିତ୍ତା ଯଥା ସରାତି ରତ୍ତିଂ ଚତୁରଙ୍ଗସମନ୍ନାଗତେ ଅନ୍ଧକାରେ ଖିତ୍ତା ସରା ଵିଯ ତଥାରୂପସ୍ସ ଉପନିସ୍ସଯଭୂତସ୍ସ ପୁବ୍ବହେତୁନୋ ଅଭାଵେନ ନ ପଞ୍ଞାଯନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ବ୍ରହ୍ମଦେୟ୍ୟନ୍ତି ସେଟ୍ଠଦେୟ୍ୟଂ, ଯଥା ଦିନ୍ନଂ ନ ପୁନ ଗହେତବ୍ବଂ ହୋତି ନିସ୍ସଟ୍ଠଂ ପରିଚ୍ଚତ୍ତଂ, ଏୱଂ ଦିନ୍ନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

ଦିଟ୍ଠଂ ନ ମଞ୍ଞନ୍ତୀତି ଏତ୍ଥ ଦିଟ୍ଠନ୍ତି ମଂସଚକ୍ଖୁନାପି ଦିଟ୍ଠଂ, ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁନାପି ଦିଟ୍ଠଂ, ରୂପାଯତନସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ଯଞ୍ହି ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱଯେନ କତଦସ୍ସନକିରିଯାସମାପନଂ, ଯଂ ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱଯଂ ପସ୍ସତି ଅପସ୍ସି ପସ୍ସିସ୍ସତି, ସମୱାଯେ ପସ୍ସେଯ୍ଯ, ତଂ ସବ୍ବଂ କାଲୱିସେସୱଚନିଚ୍ଛାଯ ଅଭାୱତୋ ''ଦିଟ୍ଠ''ନ୍ତେୱ ୱୁତ୍ତଂ ଯଥା ''ଦୁଦ୍ଧ''ନ୍ତି। ତେନେୱାହ ''ଦିଟ୍ଠଂ ରୂପାଯତନ''ନ୍ତି। ଏୱରୂପାନି ହି ୱଚନାନୀତି ''ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ ସୋତବ୍ବ''ନ୍ତିଆଦୀନି।

ଲାଭେପି ତାଦୀ, ଅଲାଭେପି ତାଦୀତି ଯଥା ଅଲାଭକାଲେ ଲାଭସ୍ସ ଲଦ୍ଧକାଲେପି ତଥେୱାତି ତାଦିସୋ। ଯସେପୀତି ଯସେ ସତିପି ମହାପରିୱାରକାଲେପି। ସେସମେତ୍ଥ ଉତ୍ତାନମେୱ।

କାଠଅକାରାମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫। ବ୍ରହ୍ମଚରିଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୫। ପଞ୍ଚମେ ନଯିଦନ୍ତି ଏତ୍ଥ ନ-ଇତି ପଟିସେଧେ ନିପାତୋ, ତସ୍ସ ''ୱୁସ୍ସତୀ''ତି ଇମିନା ସମ୍ବନ୍ଧୋ ''ନ ୱୁସ୍ସତୀ''ତି, ଯ-କାରୋ ପଦସନ୍ଧିକରୋ। ଇଦଂ-ସଦ୍ଦୋ ''ଏକମିଦାହଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସମଯଂ ଉକ୍କଟ୍ଠାଯଂ ୱିହରାମି ସୁଭଗୱନେ ସାଲରାଜମୂଲେ''ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୨।୯୧; ମ। ନି। ୧। ୫୦୧) ନିପାତମତ୍ତଂ, ''ଇଦଂ ଖୋ ତଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅପ୍ପମତ୍ତକଂ ସୀଲମତ୍ତକ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୧।୨୭) ଯଥାୱୁତ୍ତେ ଆସନ୍ନପଚ୍ଚକ୍ଖେ ଆଗତୋ।

''ଇଦଞ୍ହି ତଂ ଜେତୱନଂ, ଇସିସଙ୍ଘନିସେୱିତଂ;

ଆୱୁତ୍ଥଂ ଧମ୍ମରାଜେନ, ପୀତିସଞ୍ଜନନଂ ମମା''ତି। (ମ। ନି। ୩।୩୮୭-୩୮୮; ସଂ। ନି। ୧।୪୮, ୧୦୧) –

ଆଦୀସୁ ୱତ୍ତମାନେ ଆସନ୍ନପଚ୍ଚକ୍ଖେ। ଇଧାପି ୱତ୍ତମାନେଯେୱ ଆସନ୍ନପଚ୍ଚକ୍ଖେ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ବ୍ରହ୍ମଚରିଯ-ସଦ୍ଦୋ –

''କିଂ ତେ ୱତଂ କିଂ ପନ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ,

କିସ୍ସ ସୁଚିଣ୍ଣସ୍ସ ଅଯଂ ୱିପାକୋ;

ଇଦ୍ଧୀ ଜୁତୀ ବଲୱୀରିଯୂପପତ୍ତି,

ଇଦଞ୍ଚ ତେ ନାଗ ମହାୱିମାନଂ।

''ଅହଞ୍ଚ ଭରିଯା ଚ ମନୁସ୍ସଲୋକେ,

ସଦ୍ଧା ଉଭୋ ଦାନପତୀ ଅହୁମ୍ହା;

ଓପାନଭୂତଂ ମେ ଘରଂ ତଦାସି,

ସନ୍ତପ୍ପିତା ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣା ଚ।

''ତଂ ମେ ୱତଂ ତଂ ପନ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ,

ତସ୍ସ ସୁଚିଣ୍ଣସ୍ସ ଅଯଂ ୱିପାକୋ;

ଇଦ୍ଧୀ ଜୁତୀ ବଲଂୱୀରିଯୂପପତ୍ତି,

ଇଦଞ୍ଚ ମେ ୱୀର ମହାଓ୍ଵିମାନ’’ନ୍ତି। –

ଇମସ୍ମିଂ ପୁଣ୍ଣକଜାତକେ (ଜା। ୨।୨୨।୧୫୯୫) ଦାନେ ଆଗତୋ।

‘‘କେନ ପାଣି କାମଦଦୋ, କେନ ପାଣି ମଧୁସ୍ସଓ୍ଵୋ;

କେନ ତେ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯେନ, ପୁଞ୍ଞଂ ପାଣିମ୍ହି ଇଜ୍ଝତୀ’’ତି। –

ଇମସ୍ମିଂ ଅଙ୍କୁରପେତଓ୍ଵତ୍ଥୁସ୍ମିଂ (ପେ। ୱ। ୨୭୫, ୨୭୭) ୱେଯ୍ୟାଓ୍ଵଚ୍ଚେ।

‘‘ଏଓ୍ଵଂ ଖୋ ତଂ, ଭିକ୍ଖଓ୍ଵେ, ତିତ୍ତିରିଯଂ ନାମ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ ଅହୋସୀ’’ତି ଇମସ୍ମିଂ ତିତ୍ତିରଜାତକେ (ଚୂଳଓ୍ଵ। ୩୧୧) ପଞ୍ଚସିକ୍ଖାପଦସୀଲେ।

‘‘ତଂ ଖୋ ପନ ମେ, ପଞ୍ଚସିଖ, ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ ନେଓ୍ଵ ନିବ୍ବିଦାଯ ନ ୱିରାଗାଯ…ପେ… ଯାଓ୍ଵଦେଓ୍ଵ ବ୍ରହ୍ମଲୋକୂପପତ୍ତିଯା’’ତି ଇମସ୍ମିଂ ମହାଗୋଓ୍ଵିନ୍ଦସୁତ୍ତେ (ଦୀ। ନି। ୨।୩୨୯) ବ୍ରହ୍ମୱିହାରେ।

‘‘ପରେ ଅବ୍ରହ୍ମଚାରୀ ଭଓ୍ଵିସ୍ସନ୍ତି, ମଯମେତ୍ଥ ବ୍ରହ୍ମଚାରୀ ଭଓ୍ଵିସ୍ସାମା’’ତି ଇମସ୍ମିଂ ସଲ୍ଲେଖସୁତ୍ତେ (ମ। ନି। ୧।୮୩) ମେଥୁନୱିରତିଯଂ।

‘‘ମଯଞ୍ଚ ଭରିଯା ନାତିକ୍କମାମ,

ଅମ୍ହେ ଚ ଭରିଯା ନାତିକ୍କମନ୍ତି;

ଅଞ୍ଞତ୍ର ତାହି ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ ଚରାମ,

ତସ୍ମା ହି ଅମ୍ହଂ ଦହରା ନ ମୀଯରେ’’ତି। –

ଇମସ୍ମିଂ ମହାଧମ୍ମପାଲଜାତକେ (ଜା। ୧।୧୦।୯୭) ସଦାରସନ୍ତୋସେ।

‘‘ଅଭିଜାନାମି ଖୋ ପନାହଂ, ସାରିପୁତ୍ତ, ଚତୁରଙ୍ଗସମନ୍ନାଗତଂ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ ଚରିତା, ତପସ୍ସୀ ସୁଦଂ ହୋମୀ’’ତି ଲୋମହଂସସୁତ୍ତେ (ମ। ନି। ୧।୧୫୫) ୱୀରିଯେ।

‘‘ହୀନେନ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯେନ, ଖତ୍ତିଯେ ଉପପଜ୍ଜତି;

ମଜ୍ଝିମେନ ଚ ଦେଓ୍ଵତ୍ତଂ, ଉତ୍ତମେନ ୱିସୁଜ୍ଝତୀ’’ତି। –

ନିମିଜାତକେ (ଜା। ୨।୨୨।୪୨୯) ଅତ୍ତଦମନଓ୍ଵସେନ କତେ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକେ ଉପୋସଥେ।

‘‘ଇଦଂ ଖୋ ପନ ମେ, ପଞ୍ଚସିଖ, ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ ଏକନ୍ତନିବ୍ବିଦାଯ ୱିରାଗାଯ…ପେ… ଅଯମେଓ୍ଵ ଅରିଯୋ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକୋ ମଗ୍ଗୋ’’ତି ମହାଗୋଓ୍ଵିନ୍ଦସୁତ୍ତେଯେଓ୍ଵ (ଦୀ। ନି। ୨।୩୨୯) ଅରିଯମଗ୍ଗେ।

‘‘ତଯିଦଂ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ ଇଦ୍ଧଞ୍ଚେଓ୍ଵ ଫୀତଞ୍ଚ ୱିତ୍ଥାରିକଂ ବାହୁଜଞ୍ଞଂ ପୁଥୁଭୂତଂ ଯାଓ୍ଵ ଦେଓ୍ଵମନୁସ୍ସେହି ସୁପ୍ପକାସିତ’’ନ୍ତି ପାସାଦିକସୁତ୍ତେ (ଦୀ। ନି। ୩।୧୭୪) ସିକ୍ଖତ୍ତଯସଙ୍ଗହିତେ ସକଲସ୍ମିଂ ସାସନେ। ଇଧାପି ଅରିଯମଗ୍ଗେ ସାସନେ ଚ ୱଟ୍ଟତି।

ୱୁସ୍ସତୀତି ୱୁସୀଯତି, ଚରୀଯତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଜନକୁହନତ୍ଥନ୍ତି ‘‘ଅହୋ ଅଯ୍ୟୋ ସୀଲଓ୍ଵା ଓ୍ଵତ୍ତସମ୍ପନ୍ନୋ ଅପ୍ପିଚ୍ଛୋ ସନ୍ତୁଟ୍ଠୋ ମହିଦ୍ଧିକୋ ମହାନୁଭାଓ୍ଵୋ’’ତିଆଦିନା ଜନସ୍ସ ସତ୍ତଲୋକସ୍ସ ୱିମ୍ହାପନତ୍ଥଂ। କେଚି ପନ ‘‘କୁହନତ୍ଥନ୍ତି ପାପିଚ୍ଛସ୍ସ ଇଚ୍ଛାପକତସ୍ସ ସତୋ

ସାମନ୍ତଜପ୍ପନୈରିୟାପଥନିସ୍ସିତପଚ୍ଚୟପଟିସେୱନସଙ୍ଖାତେନ ତିୱିଧେନ କୁହନୱତ୍ଥୁନା କୁହକଭାୱେନ ଜନସ୍ସ ୱିମ୍ହାପନତ୍ଥ’’ନ୍ତି ୱଦନ୍ତି। ଇଧାପି ଅୟମେୱତ୍ଥୋ ଦସ୍ସିତୋ। ତେନେୱାହ ‘‘ତୀହି କୁହନୱତ୍ଥୂହି ଜନସ୍ସ କୁହନତ୍ଥାୟା’’ତି, ଜନସ୍ସ ୱିମ୍ହାପନତ୍ଥାୟାତି ଅତ୍ଥୋ। ଜନଲାପନତ୍ଥନ୍ତି ‘‘ଏୱରୂପସ୍ସ ନାମ ଅୟ୍ୟସ୍ସ ଦିନ୍ନଂ ମହପ୍ଫଲଂ ଭୱିସ୍ସତୀ’’ତି ପସନ୍ନଚିତ୍ତେହି ‘‘କେନତ୍ଥୋ, କିଂ ଆହରୀୟତୂ’’ତି ୱଦାପନତ୍ଥଂ। ‘‘ଜନଲପନତ୍ଥ’’ନ୍ତିପି ପଠନ୍ତି, ତସ୍ସ ପାପିଚ୍ଛସ୍ସ ସତୋ ପଚ୍ଚୟତ୍ଥଂ ପରିକଥୋଭାସାଦିୱସେନ ଲପନଭାୱେନ ଉପଲାପକଭାୱେନ ଜନସ୍ସ ଲପନତ୍ଥନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନେୱାହ ‘‘ନ ଜନଲପନତ୍ଥନ୍ତି ନ ଜନସ୍ସ ଉପଲାପନତ୍ଥ’’ନ୍ତି।

ନ ଇତିୱାଦପ୍ପମୋକ୍ଖାନିସଂସତ୍ଥନ୍ତି ଏତ୍ଥ ‘‘ନ ଲାଭସକ୍କାରସିଲୋକାନିସଂସତ୍ଥ’’ନ୍ତିପି ପଠନ୍ତି। ତତ୍ଥ ଯ୍ୱାୟଂ ‘‘ଆକଙ୍ଖେୟ୍ୟ ଚେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଭିକ୍ଖୁ ‘ଲାଭୀ ଅସ୍ସଂ ଚୀୱରପିଣ୍ଡପାତସେନାସନଗିଲାନପଚ୍ଚୟଭେସଜ୍ଜପରିକ୍ଖାରାନ’ନ୍ତି, ସୀଲେସ୍ୱେୱସ୍ସ ପରିପୂରକାରୀ’’ତି (ମ। ନି। ୧।୬୫) ସୀଲାନିସଂସଭାୱେନ ୱୁତ୍ତୋ ଚତୁପଚ୍ଚୟଲାଭୋ ଚ। ଚତୁନ୍ନଂ ପଚ୍ଚୟାନଂ ସକ୍କଚ୍ଚଦାନସଙ୍ଖାତୋ ଆଦରବହୁମାନଗରୁକରଣସଙ୍ଖାତୋ ଚ ସକ୍କାରୋ, ଯୋ ଚ ‘‘ସୀଲସମ୍ପନ୍ନୋ ବହୁସ୍ସୁତୋ ସୁତଧରୋ ଆରଦ୍ଧୱୀରିୟୋ’’ତିଆଦିନା ନୟେନ ଉଗ୍ଗଚ୍ଛନକଥୁତିଘୋସସଙ୍ଖାତୋ ସିଲୋକୋ ବ୍ରହ୍ମଚରିୟଂ ୱସନ୍ତାନଂ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକୋ ଆନିସଂସୋ, ତଦତ୍ଥନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। କେଚି ପନ ‘‘ଲାଭସକ୍କାରସିଲୋକାନିସଂସତ୍ଥନ୍ତି ପାପିଚ୍ଛସ୍ସେୱ ସତୋ ଲାଭାଦିଗରୁତାୟ ଲାଭସକ୍କାରସିଲୋକସଙ୍ଖାତସ୍ସ ଆନିସଂସସ୍ସ ଉଦୟସ୍ସ ନିପ୍ଫାଦନତ୍ଥ’’ନ୍ତି ଏୱମତ୍ଥଂ ୱଦନ୍ତି।

ନୈତି ମଂ ଜନୋ ଜାନାତୂତି ଏୱଂ ବ୍ରହ୍ମଚରିୟୱାସେ ସତି ‘‘ସୀଲୱା କଲ୍ୟାଣଧମ୍ମୋ’’ତିଆଦିନା ମଂ ଲୋକୋ ଜାନାତୁ ସମ୍ଭାୱେତୂତି ଅଭୂତେ ସନ୍ତଗୁଣୱସେନ ସମ୍ଭାୱନତ୍ଥମ୍ପି ନ ଇଦଂ ବ୍ରହ୍ମଚରିୟଂ ୱୁସ୍ସତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। କେଚି ପନ ‘‘ପାପିଚ୍ଛସ୍ସ ସତୋ ଅସନ୍ତଗୁଣସମ୍ଭାୱନାଧିପ୍ପାୟେନ ‘ଇତି ଏୱଂଗୁଣୋତି ମଂ ଲୋକୋ ଜାନାତୂ’ତି ନ ଇଦଂ ବ୍ରହ୍ମଚରିୟଂ ୱୁସ୍ସତୀ’’ତି ଏୱମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥଂ ୱଦନ୍ତି। ସବ୍ବତ୍ଥାପି ପନେତ୍ଥ ପୁରିମୋ ପୁରିମୋୟେୱ ଅତ୍ଥୱିକପ୍ପୋ ସୁନ୍ଦରତରୋ।

ଅଥ ଖୋତି ଏତ୍ଥ ଅଥାତି ଅଞ୍ଞତ୍ଥେ ନିପାତୋ, ଖୋତି ଅୱଧାରଣେ। ତେନ କୁହନାଦିତୋ ଅଞ୍ଞଦତ୍ଥଂୟେୱ ଇଦଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ବ୍ରହ୍ମଚରିୟଂ ୱୁସ୍ସତୀତି ଦସ୍ସେତି। ଇଦାନି ତଂ ପୟୋଜନଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ସଂୱରତ୍ଥଂ ପହାନତ୍ଥ’’ନ୍ତି ଆହ। ତତ୍ଥ ପଞ୍ଚୱିଧୋ ସଂୱରୋ – ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରୋ, ସତିସଂୱରୋ, ଞାଣସଂୱରୋ, ଖନ୍ତିସଂୱରୋ, ୱୀରିୟସଂୱରୋତି। ‘‘ଇତି ଇମିନା ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରେନ ଉପେତୋ ହୋତି ସମୁପେତୋ’’ତିଆଦିନା (ୱିଭ। ୫୧୧) ନୟେନ ଆଗତୋ ଅୟଂ ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରୋ, ସୀଲସଂୱରୋତିପି ୱୁଚ୍ଚତି। ‘‘ରକ୍ଖତି ଚକ୍ଖୁନ୍ଦ୍ରିୟଂ, ଚକ୍ଖୁନ୍ଦ୍ରିୟେ ସଂୱରଂ ଆପଜ୍ଜତୀ’’ତି (ମ। ନି। ୧।୨୯୫; ସଂ। ନି। ୪।୨୩୯; ଅ। ନି। ୩।୧୬) ଆଗତୋ ଅୟଂ ସତିସଂୱରୋ।

‘‘ୟାନି ସୋତାନି ଲୋକସ୍ମିଂ, ସତି ତେସଂ ନିୱାରଣଂ;

ସୋତାନଂ ସଂୱରଂ ବ୍ରୂମି, ପଞ୍ଞାୟେତେ ପିଧୀୟରେ’’ତି। (ସୁ। ନି। ୧୦୪୧; ଚୂଳନି। ଅଜିତମାଣୱପୁଚ୍ଛାନିଦ୍ଦେସୋ ୪; ନେତ୍ତି। ୪।୧୧, ୪୫) –

ଆଗତୋ ଅୟଂ ଞାଣସଂୱରୋ। ‘‘ଖମୋ ହୋତି ସୀତସ୍ସ ଉଣ୍ହସ୍ସା’’ତିଆଦିନା (ମ। ନି। ୧।୨୪; ଅ। ନି। ୪।୧୧୪; ୬।୫୮) ନୟେନ ଆଗତୋ ଅୟଂ ଖନ୍ତିସଂୱରୋ।

‘‘ଉପ୍ପନ୍ନଂ କାମୱିତକ୍କଂ ନାଧିୱାସେତୀ’’ତିଆଦିନା (ମ। ନି। ୧।୨୬; ଅ। ନି। ୪।୧୧୪; ୬।୫୮) ନୟେନ ଆଗତୋ ଅୟଂ ୱୀରିୟସଂୱରୋ।

ଅତ୍ଥତୋ ପନ ପାଣାତିପାତାଦୀନଂ ପଜହନୱସେନ ୱତ୍ତପଟିପତ୍ତୀନଂ ପୂରଣୱସେନ ଚ ପୱତ୍ତା ଚେତନା ଚେୱ ୱିରତି ଚ। ସଙ୍ଖେପତୋ ସବ୍ବୋ କାୟୱଚୀସଂୟମୋ, ୱିତ୍ଥାରତୋ ସତ୍ତନ୍ନଂ ଆପତ୍ତିକ୍ଖନ୍ଧାନଂ ଅୱୀତିକ୍କମୋ ସୀଲସଂୱରୋ। ସତି ଏୱ ସତିସଂୱରୋ, ସତିପ୍ପଧାନା ୱା କୁସଲା ଖନ୍ଧା। ଞାଣମେୱ ଞାଣସଂୱରୋ। ଅଧିୱାସନୱସେନ ଅଦୋସୋ, ଅଦୋସପ୍ପଧାନା ୱା ତଥାପୱତ୍ତା କୁସଲା ଖନ୍ଧା ଖନ୍ତିସଂୱରୋ, ପଞ୍ଞାତି ଏକେ। କାମୱିତକ୍କାଦୀନଂ ଅଭିଭୱନୱସେନ ପୱତ୍ତଂ ୱୀରିୟମେୱ ୱୀରିୟସଂୱରୋ। ତେସୁ ପଠମୋ କାୟଦୁଚ୍ଚରିତାଦୀସୁ ଦୁସ୍ସୀଲସ୍ସ ସଂୱରଣତୋ ସଂୱରୋ, ଦୁତିୟୋ ମୁଟ୍ଠସ୍ସଚ୍ଚସ୍ସ , ତତିୟୋ ଅଞ୍ଞାଣସ୍ସ, ଚତୁତ୍ଥୋ ଅକ୍ଖନ୍ତିୟା, ପଞ୍ଚମୋ କୋସଜ୍ଜସ୍ସ ସଂୱରଣତୋ ପିଦହନତୋ ସଂୱରୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଏୱମେତସ୍ସ ସଂୱରସ୍ସ ଅତ୍ଥାୟ ସଂୱରତ୍ଥଂ ସଂୱରନିପ୍ଫାଦନତ୍ଥନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

ତୀହି ପହାନେହୀତି ତଦଙ୍ଗୱିକ୍ଖମ୍ଭନସମୁଚ୍ଛେଦସଙ୍ଖାତେହି ତୀହି ପହାନେହି। ପଞ୍ଚୱିଧପ୍ପହାନମ୍ପି ଇଧ ୱତ୍ତୁଂ ୱଟ୍ଟତିୟେୱ। ପଞ୍ଚୱିଧମ୍ପି ପହାନଂ ତଦଙ୍ଗୱିକ୍ଖମ୍ଭନସମୁଚ୍ଛେଦପ୍ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିନିସ୍ସରଣୱସେନ। ତତ୍ଥ ଯଂ ଦୀପାଲୋକେନେୱ ତମସ୍ସ ପଟିପକ୍ଖଭାୱତୋ ଅଲୋଭାଦୀହି ଲୋଭାଦିକସ୍ସ

ନାମରୂପପରିଚ୍ଛେଦାଦିୱିପସ୍ସନାଞ୍ଚାଣେହି ତସ୍ସ ତସ୍ସ ଅନତ୍ଥସ୍ସ ପହାନଂ, ସେୟ୍ୟଥିଦଂ – ପରିଚ୍ଚାଗେନ ଲୋଭାଦିମଲସ୍ସ, ସୀଲେନ ପାଣାତିପାତାଦିଦୁସ୍ସୀଲ୍ୟସ୍ସ, ସଦ୍ଧାଦୀହି ଅସ୍ସଦ୍ଧିୟାଦିକସ୍ସ, ନାମରୂପୱୱତ୍ଥାନେନ ସକ୍କାୟଦିଟ୍ଠିୟା, ପଚ୍ଚୟପରିଗ୍ଗହେନ ଅହେତୁୱିସମହେତୁଦିଟ୍ଠୀନଂ, ତସ୍ସେୱ ଅପରଭାଗେନ କଙ୍ଖାୱିତରଣେନ କଥଂକଥୀଭାୱସ୍ସ, କଲାପସମ୍ମସନେନ ଅହଂମମାତି ଗାହସ୍ସ, ମଗ୍ଗାମଗ୍ଗୱୱତ୍ଥାନେନ ଅମଗ୍ଗେ ମଗ୍ଗସଞ୍ଞାୟ, ଉଦୟଦସ୍ସନେନ ଉଚ୍ଛେଦଦିଟ୍ଠିୟା, ୱୟଦସ୍ସନେନ ସସ୍ସତଦିଟ୍ଠିୟା, ଭୟଦସ୍ସନେନ ସଭୟେ ଅଭୟସଞ୍ଞାୟ, ଆଦୀନୱଦସ୍ସନେନ ଅସ୍ସାଦସଞ୍ଞାୟ, ନିବ୍ବିଦାନୁପସ୍ସନେନ ଅଭିରତିସଞ୍ଞାୟ, ମୁଚ୍ଚିତୁକମ୍ୟତାଞ୍ଚାଣେନ ଅମୁଚ୍ଚିତୁକମ୍ୟତାୟ, ଉପେକ୍ଖାଞ୍ଚାଣେନ ଅନୁପେକ୍ଖାୟ, ଅନୁଲୋମେନ ଧମ୍ମଟ୍ଠିତିୟଂ ନିବ୍ବାନେ ଚ ପଟିଲୋମଭାୱସ୍ସ, ଗୋତ୍ରଭୁନା ସଙ୍ଖାରନିମିତ୍ତଗ୍ଗାହସ୍ସ ପହାନଂ, ଏତଂ ତଦଙ୍ଗପ୍ପହାନଂ ନାମ।

ଯଂ ପନ ଉପଚାରପ୍ପନାଭେଦେନ ସମାଧିନା ପୱତ୍ତିଭାୱନିୱାରଣତୋ ଘଟପ୍ପହାରେନେୱ ଉଦକପିଟ୍ଠେ ସେୱାଲସ୍ସ, ତେସଂ ତେସଂ ନୀୱରଣାଦିଧମ୍ମାନଂ ପହାନଂ, ଏତଂ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନପ୍ପହାନଂ ନାମ। ଯଂ ଚତୁନ୍ନଂ ଅରିୟମଗ୍ଗାନଂ ଭାୱିତତ୍ତା ତଂତଂମଗ୍ଗୱତୋ ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତାନେ ''ଦିଟ୍ଠିଗତାନଂ ପହାନାୟା''ତିଆଦିନା (ଧ। ସ। ୨୭୭; ୱିଭ। ୬୨୮) ନୟେନ ୱୁତ୍ତସ୍ସ ସମୁଦୟପକ୍ଖିୟସ୍ସ କିଲେସଗହଣସ୍ସ ଅଚ୍ଚନ୍ତଂ ଅପ୍ପୱତ୍ତିଭାୱେନ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦନଂ, ଏତଂ ସମୁଚ୍ଛେଦପ୍ପହାନଂ ନାମ। ଯଂ ପନ ଫଲକ୍ଖଣେ ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧତ୍ତଂ କିଲେସାନଂ, ଏତଂ ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିପ୍ପହାନଂ ନାମ। ଯଂ ସବ୍ବସଙ୍ଖତନିସ୍ସଟତ୍ତା ପହୀନସବ୍ବସଙ୍ଖତଂ ନିବ୍ବାନଂ, ଏତଂ ନିସ୍ସରଣପ୍ପହାନଂ ନାମ । ତସ୍ସ ପଞ୍ଚୱିଧସ୍ସପି ତଥା ତଥା ରାଗାଦିକିଲେସାନଂ ପଟିନିସ୍ସଜ୍ଜନଟ୍ଠେନ ସମତିକ୍କମନଟ୍ଠେନ ୱା ପହାନସ୍ସ ଅତ୍ଥାୟ, ପହାନସାଧନତ୍ଥନ୍ତି ଏୱମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ଏତ୍ଥ ସଂୱରେନ କିଲେସାନଂ ଚିତ୍ତସନ୍ତାନେ ପୱେସନିୱାରଣଂ ପହାନେନ ଚ ପୱେସନିୱାରଣମେୱ ସମୁଗ୍ଘାତୋ ଚାତି ୱଦନ୍ତି। ଉଭୟେନପି ପନ ଯଥାରହଂ ଉଭୟଂ ସମ୍ପଜ୍ଜତୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ସୀଲାଦିଧମ୍ମା ଏୱ ହି ସଂୱରଣତୋ ସଂୱରଂ, ପଜହନତୋ ପହାନନ୍ତି।

ଅନୀତିହନ୍ତି ଇତିୟୋ ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି ଉପଦ୍ଦୱା ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକା ସମ୍ପରାୟିକା ଚ। ଇତିୟୋ ହନ୍ତୀତି ଇତିହଂ, ଅନୁ ଇତିହନ୍ତି ଅନୀତିହଂ, ସାସନବ୍ରହ୍ମଚରିୟଂ ମଗ୍ଗବ୍ରହ୍ମଚରିୟଞ୍ଚ। ଅଥ ୱା ଇତୀହି ଅନତ୍ଥେହି ସଦ୍ଧିଂ ହନନ୍ତି ଗଚ୍ଛନ୍ତି ପୱତ୍ତନ୍ତୀତି ଇତିହା, ତଣ୍ହାଦିଉପକ୍କିଲେସା। ନତ୍ଥି ଏତ୍ଥ ଇତିହାତି ଅନୀତିହଂ। ଇତିହା ୱା ଯଥାୱୁତ୍ତେନଟ୍ଠେନ ତିତ୍ଥିୟସମୟା, ତପ୍ପଟିପକ୍ଖତୋ ଇଦଂ ଅନୀତିହଂ। ''ଅନିତିହ''ନ୍ତିପି ପାଠୋ। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ''ଇତିହାୟ''ନ୍ତି ଧମ୍ମେସୁ ଅନେକଂସଗ୍ଗାହଭାୱତୋ ୱିଚିକିଚ୍ଛା ଇତିହଂ ନାମ, ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧପ୍ପୱେଦିତତ୍ତା ଯଥାନୁସିଟ୍ଠଂ ପଟିପଜ୍ଜନ୍ତାନଂ ନିକ୍କଙ୍ଖଭାୱସାଧନତୋ ଚ ନତ୍ଥି ଏତ୍ଥ ଇତିହନ୍ତି ଅନିତିହଂ, ଅପରପତ୍ତିୟନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ''ପଚ୍ଚତ୍ତଂ ୱେଦିତବ୍ବୋ ୱିଞ୍ଞୂହୀ''ତି, ''ଅତକ୍କାୱଚରୋ''ତି (ଦୀ। ନି। ୨।୬୭; ମ। ନି। ୧। ୨୮୧; ୨।୩୩୭; ସଂ। ନି। ୧।୧୭୨; ମହାୱ। ୭-୮) ଚ। ଗାଥାବନ୍ଧସୁଖତ୍ଥଂ ପନ ''ଅନୀତିହ''ନ୍ତି ଦୀଘଂ କତ୍ୱା ପଠନ୍ତି। ପଚ୍ଛିମଂ ପନେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୱିକପ୍ପଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଇତିହପରିୱଜ୍ଜିତ''ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ନିବ୍ବାନସଙ୍ଖାତଂ ଓଗଧଂ ପତିଟ୍ଠଂ ପାରଂ ଗଚ୍ଛତୀତି ନିବ୍ବାନୋଗଧଗାମୀ, ୱିମୁତ୍ତିରସତ୍ତା ଏକନ୍ତେନେୱ ନିବ୍ବାନସମ୍ପାପକୋତି ଅତ୍ଥୋ, ତଂ ନିବ୍ବାନୋଗଧଗାମିନଂ ବ୍ରହ୍ମଚରିୟଂ। ନିବ୍ବାନୋଗଧୋତି ୱା ଅରିୟମଗ୍ଗୋ ୱୁଚ୍ଚତି ତେନ ୱିନା ନିବ୍ବାନାୱଗାହଣସ୍ସ ଅସମ୍ଭୱତୋ ତସ୍ସ ଚ ନିବ୍ବାନଂ ଅନାଲମ୍ବିତ୍ୱା ଅପ୍ପୱତ୍ତନତୋ, ତଞ୍ଚେତଂ ଏକନ୍ତସମ୍ପାଦନେନ ଗଚ୍ଛତୀତି ନିବ୍ବାନୋଗଧଗାମୀ। ଅଥ ୱା ନିବ୍ବାନୋଗଧଗାମିନନ୍ତି ନିବ୍ବାନସ୍ସ ଅନ୍ତୋଗାମିନଂ। ମଗ୍ଗବ୍ରହ୍ମଚରିୟଞ୍ହି ନିବ୍ବାନଂ ଆରମ୍ମଣଂ କରିତ୍ୱା ତସ୍ସ ଅନ୍ତୋ ଏୱ ପୱତ୍ତତୀତି। ଇମମେୱ ଚ ଅତ୍ଥୱିକପ୍ପଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ନିବ୍ବାନସ୍ସ ଅନ୍ତୋଗାମିନ''ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ସୋତି ଯୋ ସୋ ସମତିଂସ ପାରମିୟୋ ପୂରେତ୍ୱା ସବ୍ବକିଲେସେ ଭଞ୍ଜିତ୍ୱା ଅନୁତ୍ତରଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିଂ ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ, ସୋ ଭଗୱା ଅଦେସୟି ଦେସେସି । ମହନ୍ତେହୀତି ମହାଆତୁମେହି ଉଳାରଜ୍ଝାସୟେହି। ମହନ୍ତଂ ନିବ୍ବାନଂ, ମହନ୍ତେ ୱା ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧାଦିକେ ଏସନ୍ତି ଗୱେସନ୍ତୀତି ମହେସିନୋ, ବୁଦ୍ଧାଦୟୋ ଅରିୟା। ତେହି ଅନୁୟାତୋ ପଟିପନ୍ନୋ।

ଯଥା ବୁଦ୍ଧେନ ଦେସିତନ୍ତି ଯଥା ଅଭିଞ୍ଞେୟ୍ୟାଦିଭାୱେନ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧେନ ମୟା ଦେସିତଂ, ଏୱଂ ଯେ ଏତଂ ମଗ୍ଗବ୍ରହ୍ମଚରିୟଂ ତଦତ୍ଥଂ ସାସନବ୍ରହ୍ମଚରିୟଞ୍ଚ ପଟିପଜ୍ଜନ୍ତି। ତେ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକସମ୍ପରାୟିକପରମତ୍ଥେହି ଯଥାରହଂ ଅନୁସାସନ୍ତସ୍ସ ସତ୍ଥୁ ମୟ୍ହଂ ସାସନକାରିନୋ ୱୱାଦପ୍ପଟିକରା ସକଲସ୍ସ ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଅନ୍ତଂ ପରିୟନ୍ତଂ ଅପ୍ପୱତ୍ତିଂ କରିସ୍ସନ୍ତି, ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ୱା ଅନ୍ତଂ ନିବ୍ବାନଂ ସଚ୍ଛିକରିସ୍ସନ୍ତୀତି।

ବ୍ରହ୍ମଚରିୟସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୬। କୁହସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୬। ଛଟ୍ଠେ କୁହକାତି ସାମନ୍ତଜପ୍ପନାଦିନା କୁହନୱତ୍ଥୁନା କୁହକା, ଅସନ୍ତଗୁଣସମ୍ଭାୱନିଚ୍ଛାୟ କୋହଞ୍ଞଂ କତ୍ୱା ପରେସଂ ୱିମ୍ହାପକାତି ଅତ୍ଥୋ। ଥଦ୍ଧାତି

‘‘କୋଧନୋ ହୋତି ଉପାଯାସବହୁଲୋ, ଅପ୍ପମ୍ପି ଵୁତ୍ତୋ ସମାନୋ ଅଭିସଜ୍ଜତି କୁପ୍ପତି ବ୍ୟାପଜ୍ଜତି ପତିଟ୍ଠୀଯତୀ’’ତି (ଅ. ନି. ୩.୨୫, ୨୭) ଏଵଂ ଵୁତ୍ତେନ କୋଧେନ ଚ, ‘‘ଦୁବ୍ବଚୋ ହୋତି ଦୋଵଚସ୍ସକରଣେହି ଧମ୍ମେହି ସମନ୍ନାଗତୋ ଅକ୍ଖମୋ ଅପ୍ପଦକ୍ଖିଣଗ୍ଗାହୀ ଅନୁସାସନି’’ନ୍ତି (ମ. ନି. ୧.୧୮୧; ପାରା. ୪୨୬)। ଏଵଂ ଵୁତ୍ତେନ ଦୋଵଚସ୍ସେନ ଚ, ‘‘ଜାତିମଦୋ, ଗୋତ୍ତମଦୋ, ଲାଭମଦୋ, ଆରୋଗ୍ୟମଦୋ, ଯୋବ୍ବନମଦୋ, ଜୀଵିତମଦୋ’’ତି (ଵିଭ. ୮୩୨) ଏଵଂ ଵୁତ୍ତଜାତିମଦାଦିଭେଦେନ ମାନେନ ଚ ଗରୁକାତବ୍ବେସୁ ଗରୂସୁପି ନିପଚ୍ଚକାରଂ ଅକତ୍ଵା ଅଯୋସଲାକଂ ଗିଲିତ୍ଵା ଠିତା ଵିଯ ଅନୋନତା ହୁତ୍ଵା ଵିଚରଣକା। ତେନାହ ‘‘କୋଧେନ ଚା’’ତିଆଦି।

ଉପଲାପକାତି ମିଚ୍ଛାଜୀଵଵସେନ କୁଲସଙ୍ଗଣ୍ହକା। ଲପାତି ପଚ୍ଚଯତ୍ଥଂ ପଯୁତ୍ତଵାଚାଵସେନ ନିପ୍ପେସିକତାଵସେନ ଲପକାତି ଅତ୍ଥୋ। ସିଙ୍ଗନ୍ତି ସିଙ୍ଗାରଂ। ତଞ୍ହି କୁସଲସ୍ସ ଵିଜ୍ଝନତୋ ସୁଟ୍ଠୁ ଆସେଵିତତାଯ ସୀସେ ପରିକ୍ଖିତ୍ତଂ ସୁନିବଦ୍ଧଂ ଵିସାଣଂ ଵିଯ ଥିରଭୂତା ଚ ସିଙ୍ଗଂ ଵିଯାତି ସିଙ୍ଗଂ, ନାଗରିକଭାଵସଙ୍ଖାତସ୍ସ କିଲେସସିଙ୍ଗସ୍ସେତଂ ନାମଂ। ସିଙ୍ଗାରଭାଵୋ ସିଙ୍ଗାରତା, ସିଙ୍ଗାରକରଣକଆକାରୋ ଵା। ଚାତୁରଭାଵୋ ଚାତୁରତା। ତଥା ଚାତୁରିଯଂ। ପରିକ୍ଖତଭାଵୋ ପରିକ୍ଖତତା, ପରିଖଣିତ୍ଵା ଠପିତସ୍ସେଵ ଦଳ୍ହସିଙ୍ଗାରସ୍ସେତଂ ନାମଂ। ଇତରଂ ତସ୍ସେଵ ଵେଵଚନଂ। ଏଵଂ ସବ୍ବେହି ଵାରେହି କିଲେସସିଙ୍ଗାରତାଵ କଥିତା।

ଉଗ୍ଘାତନଢଆତି ନଢଅସଦିସଂ ତୁଚ୍ଛମାନଂ ଉକ୍ଖିପିତ୍ଵା ଵିଚରଣକା। ତେନାହ ‘‘ତୁଚ୍ଛମାନଂ ଉକ୍ଖିପିତ୍ଵା ଠିତା’’ତି। ଯସ୍ମା ତେ କୁହନାଦିଯୋଗତୋ ନ ସମ୍ମାପଟିପନ୍ନା, ତସ୍ମା ‘‘ମମ ସନ୍ତକା ନ ହୋନ୍ତୀ’’ତି ଵୁତ୍ତଂ। ଅପଗତାତି ଯଦିପି ତେ ମମ ସାସନେ ପବ୍ବଜିତା, ଯଥାନୁସିଟ୍ଠଂ ପନ ଅପ୍ପଟିପଜ୍ଜନତୋ ଅପଗତା ଏଵ ଇମସ୍ମା ଧମ୍ମଵିନଯା, ଇତୋ ତେ ସୁଵିଦୂରେ ଠିତାତି ଦସ୍ସେତି। ଵୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ –

‘‘ନଭଞ୍ଚ ଦୂରେ ପଥଵୀ ଚ ଦୂରେ,

ପାରଂ ସମୁଦ୍ଦସ୍ସ ତଦାହୁ ଦୂରେ;

ତତୋ ହଵେ ଦୂରତରଂ ଵଦନ୍ତି,

ସତଞ୍ଚ ଧମ୍ମୋ ଅସତଞ୍ଚ ରାଜା’’ତି। (ଜା. ୨.୨୧.୪୧୪);

ସଦ୍ଧମ୍ମପଦ୍ଧଟତାଯ ଵେପୁଲ୍ଲଂ ପାପୁଣନ୍ତୀତି ସଦ୍ଧମ୍ମ ପଦ୍ଧଟଭାଵେନ ସୀଲାଦିଧମ୍ମକ୍ଖନ୍ଧପାରିପୂରିଯା ଵେପୁଲ୍ଲଂ ପାପୁଣନ୍ତି।

କୁହସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭। ସନ୍ତୁଟ୍ଠିସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା

୨୭। ସତ୍ତମେ ନିଦ୍ଦୋସାନୀତି ଅଵଜ୍ଜରହିତାନି ଆଗମନସୁଦ୍ଧିତୋ କାଯମଣ୍ଡନାଦିକିଲେସଵତ୍ଥୁଭାଵାଭାଵତୋ ଚ। ତତ୍ଥ ସୁଲଭତାଯ ପରିଯେସନଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଅଭାଵୋ ଦସ୍ସିତୋ, ଅପ୍ପତାଯ ପରିହରଣଦୁକ୍ଖସ୍ସପି ଅଭାଵୋ ଦସ୍ସିତୋ, ଅନଵଜ୍ଜତାଯ ଅଗରହିତବ୍ବତାଯ ଭିକ୍ଖୁସାରୁପ୍ପଭାଵୋ ଦସ୍ସିତୋ ହୋତି। ଅପ୍ପତାଯ ଵା ପରିଭାସସ୍ସ ଅଵତ୍ଥୁତା, ସୁଲଭତାଯ ଗେଧାଦୀନଂ ଅଵତ୍ଥୁତା, ଅନଵଜ୍ଜତାଯ ଆଦୀନଵଦସ୍ସନନିସ୍ସରଣପଞ୍ଞାନଂ ଅହିତା ଦସ୍ସିତା ହୋତି। ଅପ୍ପତାଯ ଵା ଲାଭେନ ନ ସୋମନସ୍ସଂ ଜନଯନ୍ତି, ଅଲାଭେନ ନ ଦୋମନସ୍ସଂ ଜନଯନ୍ତି, ଅନଵଜ୍ଜତାଯ ଵିପ୍ପଟିସାରନିମିତ୍ତଂ ଅଜ୍ଝଞାଣୁପେକ୍ଖଂ ନ ଜନଯନ୍ତି ଅଵିପ୍ପଟିସାରଵତ୍ଥୁଭାଵତୋ।

ପଂସୁକୂଲନ୍ତି ସଙ୍କାରକୂଟାଦୀସୁ ଯତ୍ଥ କତ୍ଥଚି ପଂସୂନଂ ଉପରି ଠିତତ୍ତା ଅବ୍ଭୁଗ୍ଗତଟ୍ଠେନ ପଂସୁକୂଲଂ ଵିଯାତି ପଂସୁକୂଲଂ, ପଂସୁ ଵିଯ କୁଚ୍ଛିତଭାଵଂ ଉଲତି ଗଚ୍ଛତୀତି ପଂସୁକୂଲନ୍ତି ଏଵଂ ଲଦ୍ଧନାମଂ ରଥିକାଦୀସୁ ପତିତନନ୍ତକାନି ଉଚ୍ଚିନିତ୍ଵା କତଚୀଵରଂ। ରୁକ୍ଖମୂଲନ୍ତି ଵିଵେକାନୁରୂପଂ ଯଂ କିଞ୍ଚି ରୁକ୍ଖସମୀପଂ। ଯଂ କିଞ୍ଚି ମୁତ୍ତନ୍ତି ଯଂ କିଞ୍ଚି ଗୋମୁତ୍ତଂ। କେଚି ପନେତ୍ଥ ‘‘ଗୋମୁତ୍ତପରିଭାଵିତହରୀତକଖଣ୍ଡଂ ପୂତିମୁତ୍ତ’’ନ୍ତି ଵଦନ୍ତି। ‘‘ପୂତିଭାଵେନ ଆପଣାଦିତୋ ଵିସ୍ସଟ୍ଠଂ ଛଡ୍ଡିତଂ ଅପରିଗ୍ଗହିତଂ ଯଂ କିଞ୍ଚି ଭେସଜ୍ଜଂ ପୂତିମୁତ୍ତନ୍ତି ଅଧିପ୍ପେତ’’ନ୍ତି ଅପରେ।

ଯତୋ ଖୋତି ପଚ୍ଚତ୍ତେ ନିସ୍ସକ୍କଵଚନଂ, ଯଂ ଖୋତି ଵୁତ୍ତଂ ହୋତି। ତେନ ତୁଟ୍ଠୋ ହୋତୀତି ଵୁତ୍ତକିରିଯଂ ପରାମସତି। ତୁଟ୍ଠୋତି ସନ୍ତୁଟ୍ଠୋ। ଇଦମସ୍ସାହନ୍ତି ଯ୍ଵାଯଂ ଚତୁବ୍ବିଧେନ ଯଥାଵୁତ୍ତେନ ପଚ୍ଚଯେନ ଅପ୍ପେନ ସୁଲଭେନ ସନ୍ତୋସୋ, ଇଦଂ ଇମସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ସୀଲସଂଵରାଦୀସୁ ଅଞ୍ଞତରଂ ଏକଂ

ସାମଞ୍ଞଙ୍ଗଂ ସମଣଭାୱକାରଣନ୍ତି ଅହଂ ୱଦାମି। ସନ୍ତୁଟ୍ଠସ୍ସ ହି ଚତୁପାରିସୁଦ୍ଧିସୀଲଂ ପରିପୁଣ୍ଣଂ ହୋତି, ସମଥୱିପସ୍ସନା ଚ ଭାୱନାପାରିପୂରିଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ଅଥ ୱା ସାମଞ୍ଞଂ ନାମ ଅରିଯମଗ୍ଗୋ, ତସ୍ସ ସଙ୍ଖେପତୋ ଦ୍ୱେ ଅଙ୍ଗା ବାହିରଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକନ୍ତି। ତତ୍ଥ ବାହିରଂ ସପ୍ପୁରିସୂପନିସ୍ସଯୋ ସଦ୍ଧମ୍ମସ୍ସୱନଞ୍ଚ। ଅଜ୍ଝତ୍ତିକଂ ପନ ଯୋନିସୋମନସିକାରୋ ଧମ୍ମାନୁଧମ୍ମପ୍ପଟିପତ୍ତି ଚ। ତେସୁ ଯସ୍ମା ଯଥାରହଂ ଧମ୍ମାନୁଧମ୍ମପ୍ପଟିପତ୍ତିଭୂତା ତସ୍ସ ମୂଲଭୂତା ଚେତେ ଧମ୍ମା, ଯଦିଦଂ ଅପ୍ପିଚ୍ଛତା ସନ୍ତୁଟ୍ଠିତା ପୱିୱିତ୍ତତା ଅସଂସଟ୍ଠତା ଆରଦ୍ଧୱୀରିଯତାତି ଏୱମାଦଯୋ, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ''ଇଦମସ୍ସାହଂ ଅଞ୍ଞତରଂ ସାମଞ୍ଞଙ୍ଗନ୍ତି ୱଦାମୀ''ତି।

ସେନାସନମାରବ୍ଭାତି ୱିହାରାଦିଂ ମଞ୍ଚପୀଠାଦିଞ୍ଚ ସେନାସନଂ ନିସ୍ସାଯ। ଚୀୱରଂ ପାନଭୋଜନନ୍ତି ନିୱାସନାଦିଚୀୱରଂ ଅମ୍ବପାନକାଦିପାନଂ ଖାଦନୀଯଭୋଜନୀଯାଦିଭୁଞ୍ଜିତବ୍ବୱତ୍ଥୁଞ୍ଚ ଆରବ୍ଭାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ୱିଘାତୋତି ୱିଘାତଭାୱୋ, ଚିତ୍ତସ୍ସ ଦୁକ୍ଖଂ ନ ହୋତୀତି ଯୋଜନା। ଅଯଞ୍ହେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପତ୍ଥୋ – ''ଅମୁକସ୍ମିଂ ନାମ ଆୱାସେ ପଚ୍ଚଯା ସୁଲଭା''ତି ଲଭିତବ୍ବଟ୍ଠାନଗମନେନ ୱା ''ମଯ୍ହଂ ପାପୁଣାତି, ନ ତୁଯ୍ହ''ନ୍ତି ୱିୱାଦାପଜ୍ଜନେନ ୱା ନୱକମ୍ମକରଣାଦିୱସେନ ୱା ସେନାସନାଦୀନି ପରିଯେସନ୍ତାନଂ ଅସନ୍ତୁଟ୍ଠାନଂ ଇଚ୍ଛିତାଲାଭାଦିନା ଯୋ ୱିଘାତୋ ଚିତ୍ତସ୍ସ ହୋତି, ସୋ ତତ୍ଥ ସନ୍ତୁଟ୍ଠସ୍ସ ନ ହୋତି। ଦିସା ନପ୍ପଟିହଞ୍ଞତୀତି ସନ୍ତୁଟ୍ଠିଯା ଚାତୁଦ୍ଦିସଭାୱେନ ଦିସା ନ ପଟିହନତି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ''ଚାତୁଦ୍ଦିସୋ ଅପ୍ପଟିଘୋ ଚ ହୋତି, ସନ୍ତୁସ୍ସମାନୋ ଇତରୀତରେନା''ତି (ସୁ। ନି। ୪୨)।

ସମଣଧମ୍ମସ୍ସଅନୁଲୋମାତି ସମଣଧମ୍ମସ୍ସ ସମଥୱିପସ୍ସନାଭାୱନାଯ, ଅରିଯମଗ୍ଗସ୍ସେୱ ୱା ଅନୁଚ୍ଛୱିକା ଅପ୍ପିଚ୍ଛତାଦଯୋ। ତୁଟ୍ଠଚିତ୍ତସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋତି ତୁଟ୍ଠଚିତ୍ତେନ ଭିକ୍ଖୁନା। ଅଧିଗ୍ଗହିତା ହୋନ୍ତୀତି ପଟିପକ୍ଖଧମ୍ମେ ଅଭିଭୱିତ୍ୱା ଗହିତା ହୋନ୍ତି। ଅନ୍ତୋଗତାତି ଅବ୍ଭନ୍ତରଗତା। ନ ପରିବାହିରାତି ନ ବାହିରା କତା।

ସନ୍ତୁଟ୍ଠିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୮। ଅରିଯୱଂସସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୮। ଅଟ୍ଠମେ ୱଂସ-ସଦ୍ଦୋ ''ପିଟ୍ଠିୱଂସଂ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ନିସୀଦତୀ''ତିଆଦୀସୁ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଗୋପାନସୀନଂ ସନ୍ଧାନଟ୍ଠାନେ ଠପେତବ୍ବଦଣ୍ଡକେ ଆଗତୋ।

''ୱଂସୋ ୱିସାଲୋ ଚ ଯଥା ୱିସତ୍ତୋ,

ପୁତ୍ତେସୁ ଦାରେସୁ ଚ ଯା ଅପେକ୍ଖା;

ୱଂସକ୍କଳୀରୋୱ ଅସଜ୍ଜମାନୋ,

ଏକୋ ଚରେ ଖଗ୍ଗୱିସାଣକପ୍ପୋ''ତି। –

ଆଦୀସୁ କଟ୍ଠକେ। ''ଭେରିସଦ୍ଦୋ ମୁଦିଙ୍ଗସଦ୍ଦୋ ୱଂସତାଲସଦ୍ଦୋ''ତିଆଦୀସୁ ତୂରିଯୱିସେସେ, ୱେଣୂତିପି ୱୁଚ୍ଚତି । ''ଭିନ୍ନେନ ପିଟ୍ଠିୱଂସେନ ମତୋ ହତ୍ଥୀ''ତିଆଦୀସୁ ହତ୍ଥିଆଦୀନଂ ପିଟ୍ଠିୱେମଜ୍ଝେ ପଦେସେ। ''କୁଲୱଂସଂ ଠପେସ୍ସାମୀ''ତିଆଦୀସୁ କୁଲନ୍ୱଯେ। ''ୱଂସାନୁରକ୍ଖକୋ ପୱେଣୀପାଲକୋ''ତିଆଦୀସୁ ଗୁଣାନୁପୁବ୍ବିଯଂ ଗୁଣାନଂ ପବନ୍ଧପ୍ପୱତ୍ତିଯଂ। ଇଧ ପନ ଚତୁପଚ୍ଚଯସନ୍ତୋସଭାୱନାରାମତାସଙ୍ଖାତଗୁଣାନଂ ପବନ୍ଧେ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ତସ୍ସ ପନ ୱଂସସ୍ସ କୁଲନ୍ୱଯଂ ଗୁଣନ୍ୱଯଞ୍ଚ ନିଦସ୍ସନୱସେନ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଯଥା ହୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଖତ୍ତିଯୱଂସୋତି ଖତ୍ତିଯକୁଲୱଂସୋ। ଏସ ନଯୋ ସେସପଦେସୁପି। ସମଣୱଂସୋ ପନ ସମଣତନ୍ତି ସମଣପୱେଣୀ। ମୂଲଗନ୍ଧାଦୀନନ୍ତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଯଥା ସାରଗନ୍ଧାଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ, ଏୱମେତ୍ଥ ଗୋରସାଦୀନମ୍ପି ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ, ଦୁତିଯେନ ପନ ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ କାସିକୱତ୍ଥସପ୍ପିମଣ୍ଡାଦୀନଂ।

ଅରିଯ-ସଦ୍ଦୋ ଅମିଲକ୍ଖେସୁପି ମନୁସ୍ସେସୁ ପୱତ୍ତତି, ଯେସଂ ନିୱସନଟ୍ଠାନଂ ଅରିଯଂ ଆଯତନନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଯଥାହ ''ଯାୱତା, ଆନନ୍ଦ, ଅରିଯଂ ଆଯତନ''ନ୍ତି (ଦୀ। ନି। ୨।୧୫୨; ଉଦା। ୭୬)। ଲୋକିଯସାଧୁଜନେସୁପି ''ଯେ ହି ୱୋ ଅରିଯା ପରିସୁଦ୍ଧକାଯସମାଚାରା, ତେସଂ ଅହଂ ଅଞ୍ଞତରୋ''ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୧।୩୫)। ଇଧ ପନ ଯେ ''ଆରକା କିଲେସେହୀ''ତିଆଦିନା ଲଦ୍ଧନିବ୍ବଚନା ପଟିୱିଦ୍ଧଅରିଯସଚ୍ଚା, ତେ ଏୱ ଅଧିପ୍ପେତାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''କେ ପନ ତେ ଅରିଯା''ତି ପୁଚ୍ଛଂ କତ୍ୱା ''ଅରିଯା ୱୁଚ୍ଚନ୍ତୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଯେ ମହାପଣିଧାନକପ୍ପତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଯାୱାଯଂ କପ୍ପୋ, ଏତ୍ଥନ୍ତରେ ଉପ୍ପନ୍ନା ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧା। ତେ ତାୱ ସରୂପତୋ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ତଦଞ୍ଞେପି ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧେ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧେ ବୁଦ୍ଧସାୱକେ ଚ ସଙ୍ଗହେତ୍ୱା

ଅନଓ୍ୱସେସତୋ ଅରିଯେ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅପିଚା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଯାୱ ସାସନଂ ଅନ୍ତରଧାଯତି, ତାୱ ସତ୍ଥା ଧରତି ଏୱ ନାମାତି ଇମମେୱ ଭଗୱନ୍ତଂ। ଯେ ଚେତରହି ବୁଦ୍ଧସାୱକା, ତେ ଚ ସନ୍ଧାଯ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଗ୍ଗହଣଂ। ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ କାଲେ ତେ ତେ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାତି ଚେ, ଅତୀତାନାଗତଗ୍ଗହଣଂ ନ କତ୍ତବ୍ବଂ ସିଯା।

ଇଦାନି ଯଥା ଭଗୱା ‘‘ଧମ୍ମଂ ୱୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଦେସେସ୍ସାମି ଆଦିକଲ୍ୟାଣଂ ମଜ୍ଝେକଲ୍ୟାଣଂ ପରିଯୋସାନକଲ୍ୟାଣଂ ସାତ୍ଥଂ ସବ୍ୟଞ୍ଜନଂ କେୱଲପରିପୁଣ୍ଣଂ ପରିସୁଦ୍ଧଂ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ ପକାସେସ୍ସାମି, ଯଦିଦଂ ଛ ଛକ୍କାନୀ’’ତି ଛଛକ୍କଦେସନାଯ (ମ। ନି। ୩।୪୨୦) ଅଟ୍ଠହି ପଦେହି ୱଣ୍ଣଂ ଅଭାସି। ଏୱଂ ମହାଅରିଯୱଂସଦେସନାଯ ଅରିଯାନଂ ୱଂସଂ ‘‘ଚତ୍ତାରୋମେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅରିଯୱଂସା ଅଗ୍ଗଞ୍ଞା ରତ୍ତଞ୍ଞା ୱଂସଞ୍ଞା ପୋରାଣା, ଅସଂକିଣ୍ଣା ଅସଂକିଣ୍ଣପୁବ୍ବା ନ ସଂକୀଯନ୍ତି ନ ସଂକୀଯିସ୍ସନ୍ତି, ଅପ୍ପଟିକୁଟ୍ଠା ସମଣେହି ବ୍ରାହ୍ମଣେହି ୱିଞ୍ଞୂହୀ’’ତି ଯେହି ନୱହି ପଦେହି ୱଣ୍ଣଂ ଅଭାସି, ତାନି ତାୱ ଆନେତ୍ୱା ଥୋମନାୱସେନେୱ ୱଣ୍ଣେନ୍ତୋ ‘‘ତେ ଖୋ ପନେତେ’’ତିଆଦିମାହ। ଅଗ୍ଗାତି ଜାନିତବ୍ବା ସବ୍ବୱଂସେହି ସେଟ୍ଠଭାୱତୋ ସେଟ୍ଠଭାୱସାଧନତୋ ଚ।

ରତ୍ତଞ୍ଞା ଚିରରତ୍ତାତି ଜାନିତବ୍ବା ରତ୍ତଞ୍ଞୂହି ବୁଦ୍ଧାଦୀହି ତେହି ଚ ତଥା ଅନୁଟ୍ଠିତତ୍ତା। ୱଂସାତି ଜାନିତବ୍ବାତି ବୁଦ୍ଧାଦୀନଂ ଅରିଯାନଂ ୱଂସାତି ଜାନିତବ୍ବା। ପୋରାଣାତି ପୁରାତନା। ନ ଅଧୁନୁପ୍ପତ୍ତିକାତି ନ ଅଧୁନାତନା। ଅସଂକିଣ୍ଣାତି ନ ଖିତ୍ତା ନ ଛଡ୍ଡିତା। ତେନାହ ‘‘ଅନପନୀତା’’ତି। ନ ଅପନୀତପୁବ୍ବାତି ନ ଛଡ୍ଡିତପୁବ୍ବା, ତିସ୍ସନ୍ନମ୍ପି ସିକ୍ଖାନଂ ପରିପୂରଣୂପାଯଭାୱତୋ ନ ପରିଚ୍ଚତ୍ତପୁବ୍ବା। ତତୋ ଏୱ ଇଦାନିପି ନ ଅପନୀଯନ୍ତି, ଅନାଗତେପି ନ ଅପନୀଯିସ୍ସନ୍ତିଯେୱା। ଧମ୍ମସଭାୱସ୍ସ ୱିଜାନନେନ ୱିଞ୍ଞୂ। ସମିତପାପା ସମଣା ଚେୱ ବାହିତପାପା ବ୍ରାହ୍ମଣା ଚ। ତେହି ଅପ୍ପଟିକୁଟ୍ଠା ଅପ୍ପଟିକ୍ଖିତ୍ତା। ଯେ ହି ନ ପଟିକ୍କୋସିତବ୍ବା, ତେ ଅନିନ୍ଦିତବ୍ବା। ଅଗରହିତବ୍ବା ଅପରିଚ୍ଚଜିତବ୍ବତାଯ ଅପ୍ପଟିକ୍ଖିପିତବ୍ବା ହୋନ୍ତୀତି।

ସନ୍ତୁଟ୍ଠୋତି ଏତ୍ଥ ଯଥାଧିପ୍ପେତସନ୍ତୋସମେୱ ଦସ୍ସେନ୍ତେନ ପଚ୍ଚଯସନ୍ତୋସୱସେନ ସନ୍ତୁଟ୍ଠୋତି ୱୁତ୍ତଂ, ଝାନୱିପସ୍ସନାଦିୱସେନପି ଇଧ ଭିକ୍ଖୁନୋ ସନ୍ତୁଟ୍ଠତା ହୋତୀତି। ଇତରୀତରେନାତି ଇତରେନ ଇତରେନ। ଇତରସଦ୍ଦୋ ଅନିଯମୱଚନୋ ଦ୍ୱିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ୱୁଚ୍ଚମାନୋ ଯଂ-କିଞ୍ଚିସଦ୍ଦେହି ସମାନତ୍ଥୋ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଯେନ କେନଚୀ’’ତି। ସ୍ୱାଯଂ ଅନିଯମୱାଚିତାଯ ଏୱ ଯଥା ଥୂଲାଦୀନଂ ଅଞ୍ଞତରୱଚନୋ, ଏୱଂ ଯଥାଲଦ୍ଧାଦୀନମ୍ପି ଅଞ୍ଞତରୱଚନୋତି। ତତ୍ଥ ଦୁତିଯପକ୍ଖସ୍ସେୱ ଇଧ ଇଚ୍ଛିତଭାୱଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଅଥ ଖୋ’’ତିଆଦିମାହ। ନନୁ ଚ ଯଥାଲଦ୍ଧାଦଯୋପି ଥୂଲାଦଯୋ ଏୱ? ସଚ୍ଚମେତଂ, ତଥାପି ଅତ୍ଥି ୱିସେସୋ। ଯୋ ହି ଯଥାଲଦ୍ଧେସୁ ଥୂଲାଦୀସୁ ସନ୍ତୋସୋ, ସୋ ଯଥାଲାଭସନ୍ତୋସୋୱ, ନ ଇତରୋ। ନ ହି ସୋ ପଚ୍ଚଯମତ୍ତସନ୍ନିସ୍ସଯୋ ଇଚ୍ଛିତୋ, ଅଥ ଖୋ ଅତ୍ତନୋ କାଯବଲସାରୁପ୍ପଭାୱସନ୍ନିସ୍ସଯୋପି। ଥୂଲଦୁକାଦଯୋ ତଯୋପି ଚୀୱରେ ଲବ୍ଭନ୍ତି, ମଜ୍ଝିମୋ ଚତୁପଚ୍ଚଯସାଧାରଣୋ, ପଚ୍ଛିମୋ ପନ ଚୀୱରେ ସେନାସନେ ଚ ଲବ୍ଭତୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଇମେ ତଯୋ ସନ୍ତୋସେତି ଇଦଂ ସବ୍ବସଙ୍ଗାହିକନଯେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଯେ ହି ପରତୋ ଗିଲାନପଚ୍ଚଯଂ ପିଣ୍ଡପାତେ ଏୱ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଚୀୱରେ ୱୀସତି, ପିଣ୍ଡପାତେ ପନ୍ନରସ, ସେନାସନେ ପନ୍ନରସାତି ସମପଞ୍ଞାସ ସନ୍ତୋସା ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି, ତେ ସବ୍ବେପି ଯଥାରହଂ ଇମେସୁ ଏୱ ତୀସୁ ସନ୍ତୋସେସୁ ସଙ୍ଗହଂ ସମୋସରଣଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି।

ଚୀୱରଂ ଜାନିତବ୍ବନ୍ତି ‘‘ଇଦଂ ନାମ ଚୀୱରଂ କପ୍ପିଯ’’ନ୍ତି ଜାତିତୋ ଚୀୱରଂ ଜାନିତବ୍ବଂ। ଚୀୱରଖେତ୍ତନ୍ତି ଚୀୱରସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତିକ୍ଖେତ୍ତଂ। ପଂସୁକୂଲନ୍ତି ପଂସୁକୂଲଚୀୱରଂ, ପଂସୁକୂଲଲକ୍ଖଣପ୍ପତ୍ତଂ ଚୀୱରଂ ଜାନିତବ୍ବନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଚୀୱରସନ୍ତୋସୋତି ଚୀୱରେ ଲବ୍ଭମାନୋ ସବ୍ବୋ ସନ୍ତୋସୋ ଜାନିତବ୍ବୋ। ଚୀୱରପ୍ପଟିସଂଯୁତ୍ତାନି ଧୁତଙ୍ଗାନି ଜାନିତବ୍ବାନି, ଯାନି ଗୋପେନ୍ତୋ ଚୀୱରସନ୍ତୋସେନ ସମ୍ପଦେୱ ସନ୍ତୁଟ୍ଠୋ ହୋତୀତି।
ଖୋମକପ୍ପାସିକକୋସେଯ୍ୟକମ୍ବଲସାଣଭଙ୍ଗାନି ଖୋମାଦୀନି। ତତ୍ଥ ଖୋମଂ ନାମ ଖୋମସୁତ୍ତେହି ୱାଯିତଂ ଖୋମପଟଚୀୱରଂ। ତଥା ସେସାନିପି। ସାଣନ୍ତି ସାଣୱାକସୁତ୍ତେହି କତଚୀୱରଂ। ଭଙ୍ଗନ୍ତି ପନ ଖୋମସୁତ୍ତାଦୀନି ସବ୍ବାନି, ଏକଚ୍ଚାନି ୱା ମିସ୍ସେତ୍ୱା କତଚୀୱରଂ। ଭଙ୍ଗମ୍ପି ୱାକମଯମେୱାତି କେଚି। ଛାତି ଗଣନପରିଚ୍ଛେଦୋ। ଯଦି ଏୱଂ ଇତୋ ଅଞ୍ଞା ୱତ୍ଥଜାତି ନତ୍ଥୀତି? ନୋ ନତ୍ଥି। ସା ପନ ଏତେସଂ ଅନୁଲୋମାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଦୁକୂଲାଦୀନୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ପତ୍ତୁଣ୍ଣଂ, ସୋମାରପଟ୍ଟଂ, ଚୀନପଟ୍ଟଂ, ଇଦ୍ଧିଜଂ, ଦେୱଦିନ୍ନନ୍ତି ତେସଂ ସଙ୍ଗହୋ। ତତ୍ଥ ଦୁକୂଲଂ ସାଣସ୍ସ ଅନୁଲୋମଂ ୱାକମଯତ୍ତା। ପତ୍ତୁଣ୍ଣଦେସେ ସଞ୍ଜାତୱତ୍ଥଂ ପତ୍ତୁଣ୍ଣଂ। ‘‘କୋସେଯ୍ୟୱିସେସୋ’’ତି ହି ଅଭିଧାନକୋସେ ୱୁତ୍ତଂ। ସୋମାରଦେସେ ଚୀନଦେସେ ଚ ଜାତୱତ୍ଥାନି ସୋମାରଚୀନପଟ୍ଟାନି। ପତ୍ତୁଣ୍ଣାଦୀନି ତୀଣି କୋସେଯ୍ୟସ୍ସ ଅନୁଲୋମାନି ପାଣକେହି କତସୁତ୍ତମଯତ୍ତା। ଇଦ୍ଧିଜଂ ଏହିଭିକ୍ଖୂନଂ ପୁଞ୍ଞିଦ୍ଧିଯା ନିବ୍ବତ୍ତଚୀୱରଂ, ତଂ ଖୋମାଦୀନଂ ଅଞ୍ଞତରଂ ହୋତୀତି ତେସଂ ଏୱ ଅନୁଲୋମଂ। ଦେୱତାହି ଦିନ୍ନଚୀୱରଂ ଦେୱଦିନ୍ନଂ, ତଂ କପ୍ପରୁକ୍ଖେ ନିବ୍ବତ୍ତଂ ଜାଲିନିଯା ଦେୱକଞ୍ଞାଯ ଅନୁରୁଦ୍ଧତ୍ଥେରସ୍ସ ଦିନ୍ନୱତ୍ଥସଦିସଂ, ତମ୍ପି ଖୋମାଦୀନଂଯେୱ ଅନୁଲୋମଂ ହୋତି ତେସୁ ଅଞ୍ଞତରଭାୱତୋ।

ଇମାନୀତି ଅନ୍ତୋଗଧାୱଧାରଣୱଚନଂ, ଇମାନି ଏୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ବୁଦ୍ଧାଦୀନଂ ପରିଭୋଗଯୋଗ୍ଗତାଯ କପ୍ପିଯଚୀୱରାନି। ଇଦାନି ଅୱଧାରଣେନ

ନିୱତ୍ଥାନି ଏକଦେସେନ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘କୁସଚୀର’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ କୁସତିଣେହି ଅଞ୍ଞେହି ୱା ତାଦିସେହି ତିଣେହି କତଚୀୱରଂ କୁସଚୀରଂ। ଅକ୍କୱାକାଦୀହି ୱାକେହି କତଚୀୱରଂ ୱାକଚୀରଂ। ଚତୁକ୍କୋଣେହି ତିକୋଣେହି ୱା ଫଲକେହି କତଚୀୱରଂ ଫଲକଚୀରଂ। ମନୁସ୍ସାନଂ କେସେହି କତକମ୍ବଲଂ କେସକମ୍ବଲଂ। ଚାମରିୱାଲଅସ୍ସୱାଲାଦୀହି କତଂ ୱାଲକମ୍ବଲଂ। ମକଚିତନ୍ତୂହି ୱାଯିତୋ ପୋତ୍ଥକୋ। ଚମ୍ମନ୍ତି ମିଗଚମ୍ମାଦି ଯଂ କିଞ୍ଚି ଚମ୍ମଂ। ଉଲୂକପକ୍ଖେହି ଗନ୍ଥିତ୍ୱା କତଚୀୱରଂ ଉଲୂକପକ୍ଖଂ। ଭୁଜପତ୍ତତଚାଦିମଯଂ ରୁକ୍ଖଦୁସ୍ସଂ। ତିରୀଟକନ୍ତି ଅହୋ। ସୁଖୁମତରାହି ଲତାହି ଲତାୱାକେହି ୱା ୱାଯିତଂ ଲତାଦୁସ୍ସଂ। ଏରକୱାକେହି କତଂ ଏରକଦୁସ୍ସଂ। ତଥା କଦଲିଦୁସ୍ସଂ। ସୁଖୁମେହି ୱେଳୁୱିଲୀୱେହି କତଂ ୱେଳୁଦୁସ୍ସଂ। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ୱକ୍କଲାଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ। ଅକପ୍ପିଯଚୀୱରାନି ତିତ୍ଥିଯଦ୍ଧଜଭାୱତୋ।

ଅଟ୍ଠନ୍ନଂ ମାତିକାନଂ ୱସେନାତି ‘‘ସୀମାଯ ଦେତି, କତିକାଯ ଦେତୀ’’ତିଆଦିନା (ମହାୱ. ୩୭୯) ଆଗତାନଂ ଅଟ୍ଠନ୍ନଂ ଚୀୱରୁପ୍ପତ୍ତିମାତିକାନଂ ୱସେନ। ଚୀୱରାନଂ ପଟିଲାଭକ୍ଖେତ୍ତଦସ୍ସନତ୍ଥଞ୍ହି ଭଗୱତା ‘‘ଅଟ୍ଠିମା, ଭିକ୍ଖୱେ, ମାତିକା’’ତିଆଦିନା ମାତିକା ଠପିତା। ମାତିକାତି ହି ମାତରୋ ଚୀୱରୁପ୍ପତ୍ତିଜନିକାତି।

ସୋସାନିକନ୍ତି ସୁସାନେ ପତିତଂ। ପାପଣିକନ୍ତି ଆପଣଦ୍ୱାରେ ପତିତଂ। ରଥିଯନ୍ତି ପୁଞ୍ଞତ୍ଥିକେହି ୱାତପାନନ୍ତରେନ ରଥିକାଯ ଛଡ୍ଡିତଚୋଳକଂ। ସଙ୍କାରକୂଟକନ୍ତି ସଙ୍କାରଟ୍ଠାନେ ଛଡ୍ଡିତଚୋଳକଂ। ସିନାନନ୍ତି ନହାନଚୋଳକଂ, ଯଂ ଭୂତୱେଜ୍ଜେହି ସସୀସଂ ନହାପିତ୍ୱା କାଳକଣ୍ଣିଚୋଳନ୍ତି ଛଡ୍ଡେତ୍ୱା ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ତିତ୍ଥନ୍ତି ତିତ୍ଥଚୋଳଂ, ସିନାନତିତ୍ଥେ ଛଡ୍ଡିତପିଲୋତିକା। ଅଗ୍ଗିଦଡ୍ଢନ୍ତି ଅଗ୍ଗିନା ଦଡ୍ଢପ୍ପଦେସଂ। ତଞ୍ହି ମନୁସ୍ସା ଛଡ୍ଡେନ୍ତି। ଗୋଖାଯିତାଦୀନି ପାକଟାନେୱ। ତାନିପି ହି ମନୁସ୍ସା ଛଡ୍ଡେନ୍ତି। ଧଜଂ ଉସ୍ସାପେତ୍ୱାତି ନାୱଂ ଆରୋହନ୍ତେହି ୱା ଯୁଦ୍ଧଂ ପୱିସନ୍ତେହି ୱା ଧଜଯଟ୍ଠିଂ ଉସ୍ସାପେତ୍ୱା, ତତ୍ଥ ବଦ୍ଧଂ ୱାତେନ ଆନୀତଂ ତେହି ଛଡ୍ଡିତନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ସାଦକଭିକ୍ଖୁନାତି ଗହପତିଚୀୱରସ୍ସ ସାଦିଯନଭିକ୍ଖୁନା। ଏକମାସମତ୍ତନ୍ତି ଚୀୱରମାସସଞ୍ଞିତଂ ଏକମାସମତ୍ତଂ ୱିତକ୍କେତୁଂ ୱଟ୍ଟତି, ନ ତତୋ ପରନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ସଙ୍ଘସ୍ସପି ହି ତଣ୍ହାନିଗ୍ଗହତ୍ଥା ସାସନେ ପଟିପତ୍ତୀତି। ପଂସୁକୂଲିକୋ ଅଦ୍ଧମାସେନେୱ କରୋତି ଅପରପ୍ପଟିବଦ୍ଧତ୍ତା ପଟିଲାଭସ୍ସ, ଇତରସ୍ସ ପନ ପରପ୍ପଟିବଦ୍ଧତ୍ତା ମାସମତ୍ତଂ ଅନୁଞ୍ଞାତଂ। ଇଦଂ ମାସଦ୍ଧମାସମତ୍ତଂ...ପେ... ୱିତକ୍କସନ୍ତୋସୋ ୱିତକ୍କେନ୍ତସ୍ସ ପରିମିତକାଲିକତ୍ତା। ମହାଥେରଂ ତତ୍ଥ ଅତ୍ତନୋ ସହାଯଂ ଇଚ୍ଛନ୍ତୋପି ଗରୁଗାରୱେନ ‘‘ଗାମଦ୍ୱାରଂ, ଭନ୍ତେ, ଗମିସ୍ସାମି’’ଇଚ୍ଚେୱାହ। ଥେରୋପି ତସ୍ସ ଅଜ୍ଝାସଯଂ ଞତ୍ୱା ‘‘ଅହମ୍ପାୱୁସୋ, ଗମିସ୍ସାମୀ’’ତି ଆହ। ‘‘ଇମସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ୱିତକ୍କସ୍ସ ଅୱସରୋ ମା ହୋତୂ’’ତି ପଞ୍ହଂ ପୁଚ୍ଛମାନୋ ଗାମଂ ପାୱିସି। ଉଚ୍ଚାରପଲିବୁଦ୍ଧୋତି ଉଚ୍ଚାରେନ ପୀଳିତୋ। ତଦା ଭଗୱତୋ ଦୁକ୍କରକିରିଯାନୁସ୍ସରଣମୁଖେନ ତଥାଗତେ ଉପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ପୀତିସୋମନସ୍ସୱେଗସ୍ସ ବଲୱଭାୱେନ କିଲେସାନଂ ୱିକ୍ଖମ୍ଭିତତ୍ତା ତସ୍ମିଂଯେୱ...ପେ... ତୀଣି ଫଲାନି ପତ୍ତୋ।

କତ୍ଥ ଲଭିସ୍ସାମୀତି ଚିନ୍ତନାପି ଲାଭାସାପୁବ୍ବିକାତି ତଥା ‘‘ଅଚିନ୍ତେତ୍ୱା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ସୁନ୍ଦରଂ ଲଭିସ୍ସାମି, ମନାପଂ ଲଭିସ୍ସାମୀ’’ତିଏୱମାଦିଚିନ୍ତନାଯ କା ନାମ କଥା, କଥଂ ପନ ଗନ୍ତବ୍ବନ୍ତି ଆହ ‘‘କମ୍ମଟ୍ଠାନସୀସେନେୱ ଗମନ’’ନ୍ତି। ତେନ ଚୀୱରଂ ପଟିଚ୍ଚ କିଞ୍ଚିପି ନ ଚିନ୍ତେତବ୍ବମେୱାତି ଦସ୍ସେତି। ଅପେସଲୋ ଅପ୍ପତିରୂପାଯପି ପରିଯେସନାଯ ପଚ୍ଚଯୋ ଭୱେଯ୍ଯାତି ‘‘ପେସଲଂ ଭିକ୍ଖୁଂ ଗହେତ୍ୱା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଆହରିଯମାନନ୍ତି ସୁସାନାଦୀସୁ ପତିତଂ ୱତ୍ଥଂ ‘‘ଇମେ ଭିକ୍ଖୂ ପଂସୁକୂଲପରିଯେସନଂ ଚରନ୍ତୀ’’ତି ଞତ୍ୱା କେନଚି ପୁରିସେନ ତତୋ ଆନୀଯମାନଂ। ଏୱଂ ଲଦ୍ଧଂ ଗଣ୍ହନ୍ତସ୍ସପୀତି ଏୱଂ ପଟିଲାଭସନ୍ତୋସଂ ଅକୋପେତ୍ୱା ଲଦ୍ଧଂ ଗଣ୍ହନ୍ତସ୍ସପି। ଅତ୍ତନୋପହୋନକମତ୍ତେନେୱାତି ଯଥାଲଦ୍ଧାନଂ ପଂସୁକୂଲାନଂ ଏକପଟ୍ଟଦୁପଟ୍ଟାନଂ ଅତ୍ଥାଯ ଅତ୍ତନୋ ପହୋନକପ୍ପମାଣେନେୱ। ଅୱଧାରଣେନ ଉପରି ପଚ୍ଚାସଂ ନିୱତ୍ତେତି। ଗାମେ ଭିକ୍ଖାଯ ଆହିଣ୍ଡନ୍ତେନ ସପଦାନଚାରିନା ୱିଯ ଦ୍ୱାରପ୍ପଟିପାଟିଯା ଚରଣଂ ଲୋଲୁପ୍ପୱିୱଜ୍ଜନଂ ନାମ ଲୋଲୁପ୍ପସ୍ସ ଦୂରସମୁସ୍ସାରିତତ୍ତା।

ଯାପେତୁନ୍ତି ଅତ୍ତଭାୱଂ ପୱତ୍ତେତୁଂ। ଧୋୱନୁପଗେନାତି ଧୋୱନଯୋଗ୍ଗେନ। ପଣ୍ଣାନୀତି ଅମ୍ବଜମ୍ବାଦିପଣ୍ଣାନି। ଅକୋପେତ୍ୱାତି ସନ୍ତୋସଂ ଅକୋପେତ୍ୱା। ପହୋନକନୀହାରେନେୱାତି ଅନ୍ତରୱାସକାଦୀସୁ ଯଂ କାତୁକାମୋ, ତସ୍ସ ପହୋନକନିଯାମେନେୱ ଯଥାଲଦ୍ଧଂ ଥୂଲସୁଖୁମାଦିଂ ଗହେତ୍ୱା କରଣଂ। ତିମଣ୍ଡଲପ୍ପଟିଚ୍ଛାଦନମତ୍ତସ୍ସେୱାତି ନିୱାସନଂ ଚେ ନାଭିମଣ୍ଡଲଂ, ଜାଣୁମଣ୍ଡଲଂ, ଇତରଞ୍ଚେ ଗଲୱାଟମଣ୍ଡଲଂ , ଜାଣୁମଣ୍ଡଲନ୍ତି ତିମଣ୍ଡଲପ୍ପଟିଚ୍ଛାଦନମତ୍ତସ୍ସେୱ କରଣଂ। ତଂ ପନ ଅତ୍ଥତୋ ତିଣ୍ଣଂ ଚୀୱରାନଂ ହେଟ୍ଠିମନ୍ତେନ ୱୁତ୍ତପରିମାଣଂଯେୱ ହୋତି। ଅୱିଚାରେତ୍ୱା ନ ୱିଚାରେତ୍ୱା।

କୁସିବନ୍ଧନକାଲେତି ମଣ୍ଡଲାନି ଯୋଜେତ୍ୱା ସିବ୍ବନକାଲେ। ସତ୍ତ ୱାରେତି ସତ୍ତ ସିବ୍ବନୱାରେ। କପ୍ପବିନ୍ଦୁଅପଦେସେନ କସ୍ସଚି ୱିକାରସ୍ସ ଅକରଣଂ କପ୍ପସନ୍ତୋସୋ।

ସୀତପ୍ପଟିଘାତନାଦି ଅତ୍ଥାପତ୍ତିତୋ ସିଦ୍ଧତୀତି ମୁଖ୍ୟମେଵ ଚୀଵରପରିଭୋଗେ ପଯୋଜନଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ହିରିକୋପୀନପ୍ପଟିଚ୍ଛାଦନମତ୍ତଵସେନା''ତି ଵୁତ୍ତଂ। ତେନାହ ଭଗଵା ''ଯାଵଦେଵ ହିରିକୋପୀନପ୍ପଟିଚ୍ଛାଦନତ୍ଥ''ନ୍ତି (ମ। ନି। ୧।୨୩; ଅ। ନି। ୬।୫୮; ମହାନି। ୨୦୬)। ଵଟ୍ଟତି, ନ ତାଵତା ସନ୍ତୋସୋ କୁପ୍ପତି ସମ୍ଭାରାନଂ ଦକ୍ଖିଣେଯ୍ୟାନଂ ଅଲାଭତୋ। ସାରଣୀଯଧମ୍ମେ ଠତ୍ଵାତି ସୀଲଵନ୍ତେହି ଭିକ୍ଖୂହି ସାଧାରଣଭୋଗିଭାଵେ ଠତ୍ଵା। ଇତୀତିଆଦିନା ପଠମସ୍ସେଵ ଅରିଯଵଂସସ୍ସ ପଂସୁକୂଲିକଙ୍ଗତେଚୀଵରିକଙ୍ଗାନଂ ତେସଞ୍ଚସ୍ସ ପଚ୍ଚଯତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଇତି ଇମେ ଧମ୍ମା ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସ୍ସ ସମୁଟ୍ଠାପକା ଉପତ୍ଥମ୍ଭକା ଚା''ତି ଦୀପେତି। ଏସ ନଯୋ ଇତୋ ପରେସୁ।

ସନ୍ତୁଟ୍ଠୋ ହୋତି ଵଣ୍ଣଵାଦୀତି ଏତ୍ଥ ଚତୁକ୍କୋଟିକଂ ସମ୍ଭଵତି। ତତ୍ଥ ଚତୁତ୍ଥୋଯେଵ ପକ୍ଖୋ ଵଣ୍ଣିତଥୋମିତୋତି ତଥା ଦେସନା କତା। ଏକୋ ସନ୍ତୁଟ୍ଠୋ ହୋତି, ସନ୍ତୋସସ୍ସ ଵଣ୍ଣଂ ନ କଥେତି ସେଯ୍ୟଥାପି ଥେରୋ ନାଳଅକୋ। ଏକୋ ନ ସନ୍ତୁଟ୍ଠୋ ହୋତି, ସନ୍ତୋସସ୍ସ ଵଣ୍ଣଂ କଥେତି ସେଯ୍ୟଥାପି ଉପନନ୍ଦୋ ସକ୍ୟପୁତ୍ତୋ। ଏକୋ ନେଵ ସନ୍ତୁଟ୍ଠୋ ହୋତି, ନ ସନ୍ତୋସସ୍ସ ଵଣ୍ଣଂ କଥେତି ସେଯ୍ୟଥାପି ଥେରୋ ଲାଳୁଦାଯି । ଏକୋ ସନ୍ତୁଟ୍ଠୋ ଚେଵ ହୋତି, ସନ୍ତୋସସ୍ସ ଚ ଵଣ୍ଣଂ କଥେତି ସେଯ୍ୟଥାପି ଥେରୋ ମହାକସ୍ସପୋ।

ଅନେସନନ୍ତି ଅଯୁତ୍ତଂ ଏସନଂ। ତେନାହ ''ଅପ୍ପତିରୂପ''ନ୍ତି, ସାସନେ ଠିତାନଂ ଅପ୍ପତିରୂପଂ ଅଯୋଗ୍ଗଂ। କୋହଞ୍ଞଂ କରୋନ୍ତୋତି ଚୀଵରୁପ୍ପାଦନନିମିତ୍ତଂ ପରେସଂ କୁହନଂ ଵିମ୍ହାପନଂ କରୋନ୍ତୋ। ଉତ୍ତସତୀତି ତଣ୍ହାସନ୍ତାସେନ ଉପରୂପରି ତସତି। ପରିତସ୍ସତୀତି ପରିତୋ ତସ୍ସତି। ଯଥା ସବ୍ବେ କାଯଵଚିପ୍ପଯୋଗା ତଦତ୍ଥା ଏଵ ଜାଯନ୍ତି, ଏଵଂ ସବ୍ବଭାଗେହି ତସତି। ଗଧିତଂ ଵୁଚ୍ଚତି ଗିଦ୍ଧୋ, ସୋ ଚେତ୍ଥ ଅଭିଜ୍ଝାଲକ୍ଖଣୋ ଅଧିପ୍ପେତୋ। ଗଧିତଂ ଏତସ୍ସ ନତ୍ଥୀତି ଅଗଧିତୋତି ଆହ ''ଵିଗତଲୋଭଗିଦ୍ଧୋ''ତି। ମୁଚ୍ଛନ୍ତି ତଣ୍ହାଵସେନ ମୁଯ୍ହନଂ। ତସ୍ସ ସମୁସ୍ସଯସ୍ସ ଅଧିଗତଂ ଅନାପନ୍ନୋ ଅନୁପଗତୋ। ଅନୋତ୍ଥତୋ ଅନଜ୍ଝୋତ୍ଥତୋ। ଅପରିଯୋନଦ୍ଧୋତି ତଣ୍ହାଛଦନେନ ଅଚ୍ଛାଦିତୋ। ଆଦୀନଵଂ ପସ୍ସମାନୋତି ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକଂ ସମ୍ପରାଯିକଞ୍ଚ ଦୋସଂ ପସ୍ସନ୍ତୋ। ଗଧିତପରିଭୋଗତୋ ନିସ୍ସରତି ଏତେନାତି ନିସ୍ସରଣଂ , ଇଦମତ୍ଥିକତା। ତଂ ପଜାନାତୀତି ନିସ୍ସରଣପଞ୍ଞୋ। ତେନାହ ''ଯାଵଦେଵ…ପେ… ଜାନନ୍ତୋ''ତି।

ନେଵଉତ୍ତାନୁକ୍କଂସେତୀତି ଅତ୍ତାନଂ ନେଵ ଉକ୍କଂସେତି ନ ଉକ୍ଖିପତି ନ ଉକ୍କଟ୍ଠତୋ ଦହତି। ଅହନ୍ତିଆଦି ଉକ୍କଂସନାକାରଦସ୍ସନଂ। ନ ଵମ୍ଭେତି ନ ହୀଳେତି ନ ନିହୀନତୋ ଦହତି। ତସ୍ମିଂ ଚୀଵରସନ୍ତୋସେତି ତସ୍ମିଂ ଯଥାଵୁତ୍ତେ ଵୀସତିଵିଧେ ଚୀଵରସନ୍ତୋସେ। କାମଞ୍ଚେତ୍ଥ ଵୁତ୍ତପ୍ପକାରସନ୍ତୋସଗ୍ଗହଣେନେଵ ଚୀଵରହେତୁ ଅନେସନାପଜ୍ଜନାଦିପି ଗହିତମେଵ ତସ୍ମିଂ ସତି ତସ୍ସ ଭାଵତୋ, ଅସତି ଚ ଅଭାଵତୋ। ଵଣ୍ଣଵାଦିତାଅତ୍ତୁକ୍କଂସନପରଵମ୍ଭନାନି ପନ ଗହିତାନି ନ ହୋନ୍ତୀତି ''ଵଣ୍ଣଵାଦାଦୀସୁ ଵା''ତି ଵିକପ୍ପୋ ଵୁତ୍ତୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ଦକ୍ଖୋତିଆଦି ଯେସଂ ଧମ୍ମାନଂ ଵସେନସ୍ସ ଯଥାଵୁତ୍ତସନ୍ତୋସାଦୀ ଇଜ୍ଝନ୍ତି, ତଂଦସ୍ସନଂ। ତତ୍ଥ ଦକ୍ଖୋତି ଇମିନା ତେସଂ ସମୁଟ୍ଠାପନପଞ୍ଞଂ ଦସ୍ସେତି। ଅନଲସୋତି ଇମିନା ପଗ୍ଗଣ୍ହନଵୀରିଯଂ, ସମ୍ପଜାନୋତି ଇମିନା ପାରିହାରିଯପଞ୍ଞଂ, ପଟିସ୍ସତୋତି ଇମିନା ତତ୍ଥ ଅସମ୍ମୋସଵୁତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେତି।

ପିଣ୍ଡପାତୋ ଜାନିତବ୍ବୋତି ପଭେଦତୋ ପିଣ୍ଡପାତୋ ଜାନିତବ୍ବୋ। ପିଣ୍ଡପାତକ୍ଖେତ୍ତନ୍ତି ପିଣ୍ଡପାତସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତିଟ୍ଠାନଂ। ପିଣ୍ଡପାତସନ୍ତୋସୋ ଜାନିତବ୍ବୋତି ପିଣ୍ଡପାତସନ୍ତୋସପ୍ପଭେଦୋ ଜାନିତବ୍ବୋ। ଇଧ ଭେସଜ୍ଜମ୍ପି ପିଣ୍ଡପାତଗତିକମେଵ। ଆହରିତବ୍ବତୋ ହି ସପ୍ପିଆଦୀନମ୍ପି ଗହଣଂ କତଂ।

ପିଣ୍ଡପାତକ୍ଖେତ୍ତଂ ପିଣ୍ଡପାତସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତିଟ୍ଠାନଂ ଖେତ୍ତଂ ଵିଯ ଖେତ୍ତଂ। ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଏତ୍ଥ, ଏତେନାତି ଚ ଉପ୍ପତ୍ତିଟ୍ଠାନଂ। ସଙ୍ଘତୋ ଵା ହି ଭିକ୍ଖୁନୋ ପିଣ୍ଡପାତୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଉଦ୍ଦିସ୍ସଵସେନ ଵା। ତତ୍ଥ ସକଲସ୍ସ ସଙ୍ଘସ୍ସ ଦାତବ୍ବଭତ୍ତଂ ସଙ୍ଘଭତ୍ତଂ। କତିପଯେ ଭିକ୍ଖୂ ଉଦ୍ଦିସିତ୍ଵା ଉଦ୍ଦେସେନ ଦାତବ୍ବଭତ୍ତଂ ଉଦ୍ଦେସଭତ୍ତଂ। ନିମନ୍ତେତ୍ଵା ଦାତବ୍ବଭତ୍ତଂ ନିମନ୍ତନଂ। ସଲାକାଯ ଦାତବ୍ବଭତ୍ତଂ ସଲାକଭତ୍ତଂ। ଏକସ୍ମିଂ ପକ୍ଖେ ଏକଦିଵସଂ ଦାତବ୍ବଭତ୍ତଂ ପକ୍ଖିକଂ। ଉପୋସଥେ ଉପୋସଥେ ଦାତବ୍ବଭତ୍ତଂ ଉପୋସଥିକଂ। ପାଟିପଦଦିଵସେ ଦାତବ୍ବଭତ୍ତଂ ପାଟିପଦିକଂ। ଆଗନ୍ତୁକାନଂ ଦାତବ୍ବଭତ୍ତଂ ଆଗନ୍ତୁକଭତ୍ତଂ। ଧୁରଗେହେ ଏଵ ଠପେତ୍ଵା ଦାତବ୍ବଭତ୍ତଂ ଧୁରଭତ୍ତଂ। କୁଟିଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ଦାତବ୍ବଭତ୍ତଂ କୁଟିଭତ୍ତଂ। ଗାମଵାସିଆଦୀହି ଵାରେନ ଦାତବ୍ବଭତ୍ତଂ ଵାରଭତ୍ତଂ। ଵିହାରଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ଦାତବ୍ବଭତ୍ତଂ ଵିହାରଭତ୍ତଂ। ସେସାନି ପାକଟାନେଵ।

ଵିତକ୍କେତି ''କତ୍ଥ ନୁ ଖୋ ଅହଂ ଅଜ୍ଜ ପିଣ୍ଡାଯ ଚରିସ୍ସାମୀ''ତି। ''ସ୍ଵେ କତ୍ଥ ପିଣ୍ଡାଯ ଚରିସ୍ସାମା''ତି ଥେରେନ ଵୁତ୍ତେ ''ଅସୁକଗାମେ, ଭନ୍ତେ''ତି କାମମେତଂ ପଟିଵଚନଦାନଂ, ଯେନ ପନ ଚିତ୍ତେନ ଚିନ୍ତେତ୍ଵା ତଂ ଵୁତ୍ତଂ, ତଂ ସନ୍ଧାଯାହ ''ଏତ୍ତକଂ ଚିନ୍ତେତ୍ଵା''ତି। ତତୋ ପଟ୍ଠାଯାତି ଵିତକ୍କମାଳଅକେ ଠତ୍ଵା ଵିତକ୍କିତକାଲତୋ ପଟ୍ଠାଯ। ତତୋ ପରଂ ଵିତକ୍କେନ୍ତୋ ଅରିଯଵଂସା ଚୁତୋ ହୋତୀତି ଇଦଂ ତିଣ୍ଣମ୍ପି ଅରିଯଵଂସିକାନଂ ଵସେନ ଗହେତବ୍ବଂ, ନ ଏକଚାରିକସ୍ସେଵ। ସବ୍ବୋପି ହି ଅରିଯଵଂସିକୋ ଏକଵାରମେଵ ଵିତକ୍କେତୁଂ ଲଭତି, ନ ତତୋ ପରଂ। ପରିବାହିରୋତି ଅରିଯଵଂସିକଭାଵତୋ ବହିଭୂତୋ। ସ୍ଵାଯଂ ଵିତକ୍କସନ୍ତୋସୋ କମ୍ମଟ୍ଠାନମନସିକାରେନ ନ କୁପ୍ପତି ଵିସୁଜ୍ଝତି ଚ। ଇତୋ ପରେସୁପି ଏସେଵ ନଯୋ। ତେନେଵାହ ''କମ୍ମଟ୍ଠାନସୀସେନ ଗନ୍ତବ୍ବ''ନ୍ତି। ଗହେତବ୍ବମେଵାତି ଅଟ୍ଠାନପ୍ପଯୁତ୍ତୋ ଏଵ-ସଦ୍ଦୋ। ଯାପନମତ୍ତମେଵ ଗହେତବ୍ବନ୍ତି ଯୋଜେତବ୍ବଂ।

ଏତ୍ଥାତି ଏତସ୍ମିଂ ପିଣ୍ଡପାତପ୍ପଟିଗ୍ଗହଣେ। ଅପ୍ପନ୍ତି ଅତ୍ତନୋ ଯାପନପ୍ପମାଣତୋପି ଅପ୍ପଂ ଗହେତବ୍ବଂ ଦାଯକସ୍ସ ଚିତ୍ତାରାଧନତ୍ଥଂ। ପମାଣେନେୱାତି ଅତ୍ତନୋ ପମାଣେନେୱ ଅପ୍ପଂ ଗହେତବ୍ବଂ। ପମାଣେନ ଗହେତବ୍ବନ୍ତି ଏତ୍ଥ କାରଣଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ପଟିଗ୍ଗହଣସ୍ମିଞ୍ହି''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ମକ୍ଖେତୀତି ୱିଦ୍ଧଂସେତି ଅପନେତି। ୱିନିପାତେତି ୱିନାସେତି ଅଟ୍ଠାନୱିନିଯୋଗେନ। ସାସନନ୍ତି ସତ୍ଥୁସାସନଂ ଅନୁସିଟ୍ଠିଂ ନ କରୋତି ନ ପଟିପଜ୍ଜତି। ସପଦାନଚାରିନା ୱିଯ ଦ୍ୱାରପଟିପାଟିଯା ଚରଣଂ ଲୋଲୁପ୍ପୱିୱଜ୍ଜନସନ୍ତୋସୋତି ଆହ ''ଦ୍ୱାରପଟିପାଟିଯା ଗନ୍ତବ୍ବ''ନ୍ତି।

ହରାପେତ୍ୱାତି ଅଧିକଂ ଅପନେତ୍ୱା। ଆହାରଗେଧତୋ ନିସ୍ସରତି ଏତେନାତି ନିସ୍ସରଣଂ। ଜିଘଚ୍ଛାଯ ପଟିୱିନୋଦନତ୍ଥଂ କତା, କାଯସ୍ସ ଠିତିଆଦିପଯୋଜନଂ ପନ ଅତ୍ଥାପତ୍ତିତୋ ଆଗତମେୱାତି ଆହ ''ଜିଘଚ୍ଛାଯ…ପେ… ସନ୍ତୋସୋ ନାମା''ତି। ନିଦହିତ୍ୱା ନ ପରିଭୁଞ୍ଜିତବ୍ବଂ ତଦହୁପୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଇତରତ୍ଥ ପନ ସିକ୍ଖାପଦେନେୱ ୱାରିତଂ। ସାରଣୀଯଧମ୍ମେ ଠିତେନାତି ସୀଲୱନ୍ତେହି ଭିକ୍ଖୂହି ସାଧାରଣଭୋଗିଭାୱେ ଠିତେନ।

ସେନାସନେନାତି ସଯନେନ ଆସନେନ ଚ। ଯତ୍ଥ ଯତ୍ଥ ହି ମଞ୍ଚାଦିକେ ୱିହାରାଦିକେ ଚ ସେତି, ତଂ ସେନଂ। ଯତ୍ଥ ଯତ୍ଥ ପୀଠାଦିକେ ଆସତି, ତଂ ଆସନଂ। ତଦୁଭଯଂ ଏକତୋ କତ୍ୱା ''ସେନାସନ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତେନାହ ''ମଞ୍ଚୋ''ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ମଞ୍ଚୋ ମସାରକାଦି। ତଥା ପୀଠଂ। ମଞ୍ଚଭିସି, ପୀଠଭିସୀତି ଦୁୱିଧୋ ଭିସି। ୱିହାରୋ ପାକାରପରିଚ୍ଛିନ୍ନୋ ସକଲୋ ଆୱାସୋ, ''ଦୀଘମୁଖପାସାଦୋ''ତି କେଚି। ଅଡ୍ଢଯୋଗୋ ଦୀଘପାସାଦୋ, ''ଏକପସ୍ସଚ୍ଛାଦନକସେନାସନ''ନ୍ତି କେଚି। ପାସାଦୋତି ଚତୁରସ୍ସପାସାଦୋ, ''ଆଯତଚତୁରସ୍ସପାସାଦୋ''ତି କେଚି। ହମ୍ମିଯନ୍ତି ମୁଣ୍ଡଚ୍ଛଦନପାସାଦୋ। ଗୁହାତି କେୱଲା ପବ୍ବତଗୁହା। ଲେଣଂ ଦ୍ୱାରବନ୍ଧଂ। ଅଟ୍ଟୋ ବହଲଭିତ୍ତିକଗେହଂ, ଯସ୍ସ ଗୋପାନସିଯୋ ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା ଇଟ୍ଠକାହି ଏୱ ଛଦନଂ ହୋତି, ''ଅଟ୍ଟାଲାକାରେନ କରୀଯତୀ''ତିପି ୱଦନ୍ତି। ମାଳୋ ଏକକୂଟସଙ୍ଗହିତୋ ଅନେକକୋଣୋ ପଟିସ୍ସଯୱିସେସୋ, ''ୱଟ୍ଟାକାରେନ କତସେନାସନ''ନ୍ତି କେଚି।

ପିଣ୍ଡପାତେୱୁତ୍ତନଯେନେୱାତି ''ସାଦକୋ ଭିକ୍ଖୁ 'ଅହଂ କତ୍ଥ ୱସିସ୍ସାମୀ'ତି ୱିତକ୍କେତୀ''ତିଆଦିନା ଯଥାରହଂ ପିଣ୍ଡପାତେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବା। ''ତତୋ ପରଂ ୱିତକ୍କେନ୍ତୋ ଅରିଯୱଂସା ଚୁତୋ ହୋତି ପରିବାହିରୋ, ସେନାସନଂ କୁହିଂ ଲଭିସ୍ସାମୀତି ଅଚିନ୍ତେତ୍ୱା କମ୍ମଟ୍ଠାନସୀସେନେୱ ଗନ୍ତବ୍ବ''ନ୍ତି ଚ ଏୱମାଦି ସବ୍ବଂ ପୁରିମନଯେନେୱ।

କସ୍ମା ପନେତ୍ଥ ପଚ୍ଚଯସନ୍ତୋସଂ ଦସ୍ସେନ୍ତେନ ଭଗୱତା ଗିଲାନପଚ୍ଚଯସନ୍ତୋସୋ ନ ଗହିତୋତି? ନ ଖୋ ପନେତଂ ଏୱଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବନ୍ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଗିଲାନପଚ୍ଚଯୋ ପନ ପିଣ୍ଡପାତେ ଏୱ ପୱିଟ୍ଠୋ''ତି ଆହ, ଆହରିତବ୍ବତାସାମଞ୍ଞେନାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଯଦି ଏୱଂ ତତ୍ଥାପି ପିଣ୍ଡପାତେ ୱିଯ ୱିତକ୍କସନ୍ତୋସାଦଯୋପି ପନ୍ନରସ ସନ୍ତୋସା ଇଚ୍ଛିତବ୍ବାତି? ନୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ''ତତ୍ଥା''ତିଆଦି। ନନୁ ଚେତ୍ଥ ଦ୍ୱାଦସେୱ ଧୁତଙ୍ଗାନି ୱିନିଯୋଗଂ ଗତାନି, ଏକଂ ପନ ନେସଜ୍ଜିକଙ୍ଗଂ ନ କତ୍ଥଚି ୱିନିଯୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ ''ନେସଜ୍ଜିକଙ୍ଗଂ ଭାୱନାରାମଅରିଯୱଂସଂ ଭଜତୀ''ତି। ଅଯଞ୍ଚ ଅତ୍ଥୋ ଅଟ୍ଠକଥାରୁଳ୍ହୋ ଏୱାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ୱୁତ୍ତମ୍ପି ଚେତ''ନ୍ତିଆଦିମାହ।

ପଥୱିଂ ପତ୍ଥରମାନୋ ୱିଯାତିଆଦି ଅରିଯୱଂସଦେସନାଯ ସୁଦୁକ୍କରଭାୱଦସ୍ସନଂ ମହାୱିସଯତ୍ତା ତସ୍ସା ଦେସନାଯ। ଯସ୍ମା ନଯସହସ୍ସପଟିମଣ୍ଡିତଂ ହୋତି, ଅରିଯମଗ୍ଗାଧିଗମାଯ ୱିତ୍ଥାରତୋ ପୱତ୍ତିଯମାନା ଦେସନା ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦକଣ୍ଡେ ଅଯଞ୍ଚ ଭାୱନାରାମଅରିଯୱଂସକଥା ଅରିଯମଗ୍ଗାଧିଗମାଯ ୱିତ୍ଥାରତୋ ପୱତ୍ତିଯମାନା ଏୱ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ''ସହସ୍ସନଯପଟିମଣ୍ଡିତଂ…ପେ… ଦେସନଂ ଆରଭୀ''ତି।

ପଟିପକ୍ଖୱିଧମନତୋ ଅଭିମୁଖଭାୱେନ ରମଣଂ ଆରମଣଂ ଆରାମୋତି ଆହ ''ଅଭିରତୀତି ଅତ୍ଥୋ''ତି। ବ୍ୟଧିକରଣାନମ୍ପି ପଦାନଂ ୱସେନ ଭୱତି ବାହିରତ୍ଥସମାସୋ ଯଥା ''ଉରସିଲୋମୋ କଣ୍ଠେକାଳୋ''ତି ଆହ ''ଭାୱନାଯ ଆରାମୋ ଅସ୍ସାତି ଭାୱନାରାମୋ''ତି। ଅଭିରମିତବ୍ବଟ୍ଠେନ ୱା ଆରାମୋ, ଭାୱନା ଆରାମୋ ଅସ୍ସାତି ଭାୱନାରାମୋତି ଏୱମ୍ପେତ୍ଥ ସମାସଯୋଜନା ୱେଦିତବ୍ବା। ଭାୱେନ୍ତୋ ରମତୀତି ଏତେନ ଭାୱନାରାମସଦ୍ଦାନଂ କତ୍ତୁସାଧନତଂ କମ୍ମଧାରଯସମାସତଞ୍ଚ ଦସ୍ସେତି। ''ପଜହନ୍ତୋ ରମତୀ''ତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା ପହାନାରାମୋତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନଯୋ।

କାମଂ ''ନେସଜ୍ଜିକଙ୍ଗଂ ଭାୱନାରାମଅରିଯୱଂସଂ ଭଜତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ ଭାୱନାନୁଯୋଗସ୍ସ ଅନୁଚ୍ଛୱିକତ୍ତା, ନେସଜ୍ଜିକଙ୍ଗୱସେନ ପନ ନେସଜ୍ଜିକସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ଏକଚ୍ଚାହି ଆପତ୍ତୀହି ଅନାପତ୍ତିଭାୱୋତି ତମ୍ପି ସଙ୍ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ''ତେରସନ୍ନଂ ଧୁତଙ୍ଗାନ''ନ୍ତି ୱତ୍ୱା ୱିନଯଂ ପତ୍ୱା ଗରୁକେ ଠାତବ୍ବନ୍ତି ଇଚ୍ଛିତତ୍ତା ସଲ୍ଲେଖସ୍ସ ଅପରିଚ୍ଚଜନୱସେନ ପଟିପତ୍ତି ନାମ ୱିନଯେ ଠିତସ୍ସେୱାତି ଆହ ''ତେରସନ୍ନଂ…ପେ… କଥିତଂ ହୋତୀ''ତି। କାମଂ ସୁତ୍ତାଭିଧମ୍ମପିଟକେସୁପି ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ସୀଲକଥା ଆହଟାଯେୱ, ଯେହି ପନ ଗୁଣେହି ସୀଲସ୍ସ ୱୋଦାନଂ ହୋତି, ତେସୁ କଥିତେସୁ ଯଥା

ସୀଲକଥାବାହୁଲ୍ଲଂ ୱିନଯପିଟକଂ କଥିତଂ ହୋତି, ଏୱଂ ଭାୱନାକଥାବାହୁଲ୍ଲଂ ସୁତ୍ତପିଟକଂ ଅଭିଧମ୍ମପିଟକଞ୍ଚ ଚତୁତ୍ଥେନ ଅରିଯୱଂସେନ କଥିତେନ କଥିତମେୱ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ''ଭାୱନାରାମେନ ଅୱସେସଂ ପିଟକଦ୍ୱଯଂ କଥିତ''ନ୍ତି। ''ସୋ ନେକ୍ଖମ୍ମଂ ଭାୱେନ୍ତୋ ରମତୀ''ତି ନେକ୍ଖମ୍ମପଦଂ ଆଦିଂ କତ୍ୱା ତତ୍ଥ ଦେସନାଯ ପୱତ୍ତତ୍ତା ସବ୍ବେସମ୍ପି ୱା ସମଥୱିପସ୍ସନାମଗ୍ଗଧମ୍ମାନଂ ଯଥାସକଂ ପଟିପକ୍ଖତୋ ନିକ୍ଖମନେନ ନେକ୍ଖମ୍ମସଞ୍ଞିତାନଂ ତତ୍ଥ ଆଗତତ୍ତା ସୋ ପାଠୋ ନେକ୍ଖମ୍ମପାଠଈତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଆହ ''ନେକ୍ଖମପାଠଈଯା କଥେତବ୍ବୋ''ତି। ତେନାହ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ''ସବ୍ବେପି କୁସଲା ଧମା, ନେକ୍ଖମ୍ମନ୍ତି ପୱୁଚ୍ଚରେ''ତି। ଦସୁତ୍ତରସୁତ୍ତନ୍ତପରିଯାଯେନାତି ଦସୁତ୍ତରସୁତ୍ତନ୍ତଧମ୍ମେନ (ଦୀ। ନି। ୩।୩୫୦ ଆଦଯୋ) ଦସୁତ୍ତରସୁତ୍ତନ୍ତେ ଆଗତନଯେନାତି ୱା ଅତ୍ଥୋ। ସେସପଦଦ୍ୱଯେପି ଏସେୱ ନଯୋ।

ସୋତି ଜାଗରିଯଂ ଅନୁଯୁତ୍ତୋ ଭିକ୍ଖୁ। ନେକ୍ଖମ୍ମନ୍ତି କାମେହି ନିକ୍ଖନ୍ତଭାୱତୋ ନେକ୍ଖମ୍ମସଞ୍ଞିତଂ ପଠମଜ୍ଝାନୂପଚାରଂ, ସୋ ''ଅଭିଜ୍ଝଂ ଲୋକେ ପହାଯା''ତିଆଦିନା (ୱିଭ। ୫୦୮) ଆଗତୋ। ପଠମଜ୍ଝାନସ୍ସ ପୁବ୍ବଭାଗଭାୱନା ହି ଇଧାଧିପ୍ପେତା, ତସ୍ମା ''ଅବ୍ଯାପାଦ''ନ୍ତିଆଦୀସୁପି ଏୱମେୱ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ସୌପାଯାନଞ୍ହି ଅଟ୍ଠନ୍ନଂ ସମାପତ୍ତୀନଂ ଅଟ୍ଠାରସନ୍ନଂ ମହାୱିପସ୍ସନାନଂ ଚତୁନ୍ନଂ ଅରିଯମଗ୍ଗାନଞ୍ଚ ୱସେନେତ୍ଥ ଦେସନା ପୱତ୍ତାତି। ତତ୍ଥ ଅବ୍ଯାପାଦନ୍ତି ମେତ୍ତା। ଆଲୋକସଞ୍ଞନ୍ତି ୱିଭୂତଂ କତ୍ୱା ମନସିକରଣେନ ଉପଟ୍ଠିତଆଲୋକସଞ୍ଜାନନଂ। ଅୱିକ୍ଖେପନ୍ତି ସମାଧିଂ। ଧମ୍ମୱୱତ୍ଥାନନ୍ତି କୁସଲାଦିଧମ୍ମାନଂ ଯାଥାୱନିଚ୍ଛଯଂ, ''ସପଚ୍ଚଯନାମୱୱତ୍ଥାନ''ନ୍ତିପି ୱଦନ୍ତି। ଏୱଂ କାମଚ୍ଛନ୍ଦାଦିନୀୱରଣପ୍ପହାନେନ ''ଅଭିଜ୍ଝଂ ଲୋକେ ପହାଯା''ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତସ୍ସ ପଠମଜ୍ଝାନସ୍ସ ପୁବ୍ବଭାଗପଟିପଦାଯ ଭାୱନାରାମତଂ ପହାନାରାମତଞ୍ଚ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ସହ ଉପାଯେନ ଅଟ୍ଠସମାପତ୍ତୀହି ଅଟ୍ଠାରସହି ଚ ମହାୱିପସ୍ସନାହି ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଞାଣ''ନ୍ତିଆଦିମାହ। ନାମରୂପପରିଗ୍ଗହଣକଙ୍ଖାୱିତରଣାନଞ୍ହି ୱିବନ୍ଧଭୂତସ୍ସ ମୋହସ୍ସ ଦୂରୀକରଣେନ ଞାତପରିଞ୍ଞାଯ ଠିତସ୍ସ ଅନିଚ୍ଚସଞ୍ଞାଦଯୋ ସିଜ୍ଝନ୍ତି। ତଥା ଝାନସମାପତ୍ତୀସୁ ଅନଭିରତିନିମିତ୍ତେନ ପାମୋଜ୍ଜେନ ତତ୍ଥ ଅନଭିରତିଯା ୱିନୋଦିତାଯ ଝାନାଦୀନଂ ସମଧିଗମୋତି ସମାପତ୍ତିୱିପସ୍ସନଂ ଅରତିୱିନୋଦନଅୱିଜ୍ଜାପଦାଲନୌପାଯୋ। ଉପ୍ପଟିପାଟିନିଦ୍ଦେସୋ ପନ ନୀୱରଣସଭାୱାଯ ଅୱିଜ୍ଜାଯ ହେଟ୍ଠାନୀୱରଣେସୁ ସଙ୍ଗହଦସ୍ସନତ୍ଥନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। କିଞ୍ଚାପି ପଠମଜ୍ଝାନୂପଚାରେଯେୱ ଦୁକ୍ଖଂ, ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନୂପଚାରେଯେୱ ସୁଖଂ ପହୀଯତି, ଅତିସଯପ୍ପହାନଂ ପନ ସନ୍ଧାଯାହ ''ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଂ ସୁଖଦୁକ୍ଖେ''ତି।

ଅନିଚ୍ଚସ୍ସ , ଅନିଚ୍ଚନ୍ତି ଚ ଅନୁପସ୍ସନା ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନା, ତେଭୂମକଧମ୍ମାନଂ ଅନିଚ୍ଚତଂ ଗହେତ୍ୱା ପୱତ୍ତାଯ ଅନୁପସ୍ସନାଯେତଂ ନାମଂ। ନିଚ୍ଚସଞ୍ଞନ୍ତି ସଙ୍ଖତଧମ୍ମେସୁ ନିଚ୍ଚା ସସ୍ସତାତି ପୱତ୍ତଂ ମିଚ୍ଛାସଞ୍ଞଂ। ସଞ୍ଞାସୀସେନ ଦିଟ୍ଠିଚିତ୍ତାନମ୍ପି ଗହଣଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଏସ ନଯୋ ଇତୋ ପରେସୁପି। ନିବ୍ବିଦାନୁପସ୍ସନନ୍ତି ସଙ୍ଖାରେସୁ ନିବ୍ବିନ୍ଦନାକାରେନ ପୱତ୍ତଂ ଅନୁପସ୍ସନଂ। ନନ୍ଦିନ୍ତି ସପ୍ପୀତିକତଣ୍ହଂ। ୱିରାଗାନୁପସ୍ସନନ୍ତି ୱିରଜ୍ଜନାକାରେନ ପୱତ୍ତଂ ଅନୁପସ୍ସନଂ। ନିରୋଧାନୁପସ୍ସନନ୍ତି ସଙ୍ଖାରାନଂ ନିରୋଧସ୍ସ ଅନୁପସ୍ସନଂ। ''ତେ ସଙ୍ଖାରା ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତିଯେୱ, ଆଯତିଂ ସମୁଦଯୱସେନ ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀ''ତି ଏୱଂ ୱା ଅନୁପସ୍ସନା ନିରୋଧାନୁପସ୍ସନା। ତେନେୱାହ ''ନିରୋଧାନୁପସ୍ସନାଯ ନିରୋଧେତି ନୋ ସମୁଦେତୀ''ତି। ମୁଚ୍ଚିତୁକାମତା ହି ଅଯଂ ବଲପ୍ପତ୍ତାତି। ପଟିନିସ୍ସଜ୍ଜନାକାରେନ ପୱତ୍ତା ଅନୁପସ୍ସନା ପଟିନିସ୍ସଗ୍ଗାନୁପସ୍ସନା। ପଟିସଙ୍ଖା ସନ୍ତିଟ୍ଠନା ହି ଅଯଂ। ଆଦାନନ୍ତି ନିଚ୍ଚାଦିୱସେନ ଗହଣଂ। ସନ୍ତତିସମୂହକିଚ୍ଚାରମ୍ମଣାନଂ ୱସେନ ଏକତ୍ତଗ୍ଗହଣଂ ଘନସଞ୍ଞା। ଆଯୂହନଂ ଅଭିସଙ୍ଖରଣଂ। ଅୱତ୍ଥାୱିସେସାପତ୍ତି ୱିପରିଣାମୋ। ଧୁୱସଞ୍ଞନ୍ତି ଥିରଭାୱଗ୍ଗହଣଂ।

ନିମିତ୍ତନ୍ତି ସମୂହଘନୱସେନ, ସକିଚ୍ଚପରିଚ୍ଛେଦତାଯ ଚ ସଙ୍ଖାରାନଂ ସୱିଗ୍ଗହତଂ। ପଣିଧିନ୍ତି ରାଗାଦିପଣିଧିଂ। ସା ପନତ୍ଥତୋ ତଣ୍ହାୱସେନ ସଙ୍ଖାରେସୁ ନିନ୍ନତା। ଅଭିନିୱେସନ୍ତି ଅତ୍ତାନୁଦିଟ୍ଠି। ଅନିଚ୍ଚଦୁକ୍ଖାଦିୱସେନ ସବ୍ବଧମ୍ମତୀରଣଂ ଅଧିପଞ୍ଞାଧମ୍ମୱିପସ୍ସନା। ସାରାଦାନାଭିନିୱେସନ୍ତି ଅସାରେ ସାରନ୍ତି ଗହଣୱିପଲ୍ଲାସଂ। ''ଇସ୍ସରକୁତ୍ତାଦିୱସେନ ଲୋକୋ ସମୁପ୍ପନ୍ନୋ''ତି ଅଭିନିୱେସୋ ସମ୍ମୋହାଭିନିୱେସୋ। କେଚି ପନ ''ଅହୋସିଂ ନୁ ଖୋ ଅହମତୀତମଦ୍ଧାନନ୍ତିଆଦିନା (ମ। ନି। ୧।୧୮; ସଂ। ନି। ୨।୨୦) ପୱତ୍ତସଂସଯାପତ୍ତି ସମ୍ମୋହାଭିନିୱେସୋ''ତି ୱଦନ୍ତି। ସଙ୍ଖାରେସୁ ତାଣଲେଣଭାୱଗ୍ଗହଣଂ ଆଲଯାଭିନିୱେସୋ। ''ଆଲଯରତା ଆଲଯସମ୍ମୁଦିତା''ତି (ଦୀ। ନି। ୨।୬୪, ୬୭; ମ। ନି। ୧।୨୮୧; ୨।୩୩୭; ସଂ। ନି। ୧।୧୭୨; ମହାୱ। ୭, ୮) ଚ ୱଚନତୋ ଆଲଯୋ ତଣ୍ହା, ସାଯେୱ ଚକ୍ଖାଦୀସୁ ରୂପାଦୀସୁ ଚ ଅଭିନିୱେସୱସେନ ପୱତ୍ତିଯା ଆଲଯାଭିନିୱେସୋତି କେଚି। ଏୱଂ ଠିତା ତେ ସଙ୍ଖାରା ପଟିନିସ୍ସଜ୍ଜୀଯନ୍ତୀତି ପୱତ୍ତଂ ଞାଣଂ ପଟିସଙ୍ଖାନୁପସ୍ସନା। ୱଟ୍ଟତୋ ୱିଗତତ୍ତା ୱିୱଟ୍ଟଂ ନିବ୍ବାନଂ, ତତ୍ଥ ଆରମ୍ମଣସଙ୍ଖାତେନ ଅନୁପସ୍ସନେନ ପୱତ୍ତିଯା ୱିୱଟ୍ଟାନୁପସ୍ସନା ଗୋତ୍ରଭୁ। ସଂଯୋଗାଭିନିୱେସନ୍ତି ସଂଯୁଜ୍ଜନୱସେନ ସଙ୍ଖାରେସୁ ନିୱେସନଂ। ଦିଟ୍ଠେକଟ୍ଠେତି ଦିଟ୍ଠିଯା ସହଜାତେକଟ୍ଠେ ପହାନେକଟ୍ଠେ ଚ। ଓଳାରିକେତି ଉପରିମଗ୍ଗୱଜ୍ଝେ କିଲେସେ ଅପେକ୍ଖିତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ, ଅଞ୍ଞଥା ଦସ୍ସନପ୍ପହାତବ୍ବାପି ଦୁତିଯମଗ୍ଗୱଜ୍ଝେହିପି ଓଳାରିକାତି। ଅଣୁସହଗତେତି ଅଣୁଭୂତେ। ଇଦଂ ହେଟ୍ଠିମମଗ୍ଗୱଜ୍ଝେ ଅପେକ୍ଖିତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ସବ୍ବକିଲେସେତି ଅୱସିଟ୍ଠସବ୍ବକିଲେସେ। ନ ହି ପଠମାଦିମଗ୍ଗେହିପି ପହୀନା କିଲେସା ପୁନ ପହୀଯନ୍ତୀତି।

ଏୱନ୍ତି ପଟିସମ୍ଭିଦାମଗ୍ଗେ (ପଟି। ମ। ୧।୪୧, ୯୫) ନେକ୍ଖମ୍ମପାଠଈଯା ଯୋଜନଂ ନିଗମେତ୍ୱା ଦୀଘନିକାଯେତିଆଦିନା ଦସୁତ୍ତରପରିଯାଯେନ (ଦୀ।

ନି। ୩।୩୫୦ ଆଦଯୋ) ଯୋଜନଂ ଦସ୍ସେତି । ଏକଂ ଧମ୍ମଂ ଭାୱେନ୍ତୋ ରମତି, ଏକଂ ଧମ୍ମଂ ପଜହନ୍ତୋ ରମତୀତି ଚ ନଯିଦଂ ଦସୁତ୍ତରସୁତ୍ତେ (ଦୀ। ନି। ୩।୩୫୦ ଆଦଯୋ) ଆଗତନିଯାମେନ ୱୁତ୍ତଂ, ତତ୍ଥ ପନ ''ଏକୋ ଧମ୍ମୋ ଭାୱେତବ୍ବୋ, ଏକୋ ଧମ୍ମୋ ପହାତବ୍ବୋ''ତି ଦେସନା ଆଗତା। ଏୱଂ ସନ୍ତେପି ଯସ୍ମା ଅତ୍ଥତୋ ଭେଦୋ ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା ପଟିସମ୍ଭିଦାମଗ୍ଗେ (ପଟି। ମ। ୧।୪୧, ୯୫) ନେକ୍ଖମ୍ମପାଠଇଯଂ ଆଗତନୀହାରେନେୱ ''ଏକଂ ଧମ୍ମଂ ଭାୱେନ୍ତୋ ରମତି, ଏକଂ ଧମ୍ମଂ ପଜହନ୍ତୋ ରମତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଏସ ନଯୋ ସେସୱାରେସୁପି।

ଏୱନ୍ତିଆଦିନା ଦସୁତ୍ତରପରିଯାଯେନ (ଦୀ। ନି। ୩।୩୫୦ ଆଦଯୋ) ଯୋଜନଂ ନିଗମେତ୍ୱା ଇଦାନି ସତିପଟ୍ଠାନସୁତ୍ତନ୍ତପରିଯାଯେନ (ମ। ନି। ୧।୧୦୫ ଆଦଯୋ) ଯୋଜନଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ମଜ୍ଝିମନିକାଯେ''ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। କାମଞ୍ଚେତ୍ଥ କାଯାନୁପସ୍ସନାୱସେନେୱ ସଂଖିପିତ୍ୱା ଯୋଜନା କତା, ଏକୱୀସତିଯା ପନ ଠାନାନଂ ୱସେନପି ଯୋଜନା କାତବ୍ବା। ଇଦାନି ଅଭିଧମ୍ମନିଦ୍ଦେସପରିଯାଯେନ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଅଭିଧମ୍ମେ ନିଦ୍ଦେସପରିଯାଯେନା''ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ଅନିଚ୍ଛତୋତିଆଦୀସୁ ଯଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ତଂ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗସଂୱଣ୍ଣନାସୁ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୨।୬୯୮; ୱିସୁଦ୍ଧି। ମହାଟୀ। ୨।୬୯୮) ୱୁତ୍ତନଯେନ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଉକ୍କଣ୍ଠିତନ୍ତି ଅଧିକୁସଲେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ପନ୍ତସେନାସନେସୁ ଚ ଉକ୍କଣ୍ଠାଦିଞ୍ଚ, ଅନନୁଯୋଗୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଅରିଯୱଂସପୂରକୋ ଧୀରୋ ସୀଲୱା ଭିକ୍ଖୁ ଅରିଯୱଂସପରିପୂରଣସ୍ସ ଭେଦଂ ଅନିଚ୍ଛନ୍ତୋ ସମାହିତୋ ୱିପସ୍ସକୋ ଚ ପଜ୍ଜଯଘାତେନ ଅରତିଯା ରତିଯା ଚ ସହିତା ଅଭିଭୱିତା ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ''ଅରତିରତିସହୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଧୀରୋ''ତି। ସେସଂ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟମେୱ।

ଅରିଯୱଂସସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯। ଧମ୍ମପଦସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୯। ନୱମେ ଝାନାଦିଭେଦୋ ଧମ୍ମୋ ପଜ୍ଜତି ଏତେନାତି ଧମ୍ମପଦଂ, ଅନଭିଜ୍ଝାୱ ଧମ୍ମପଦଂ ଅନଭିଜ୍ଝାଧମ୍ମପଦଂ, ଅନଭିଜ୍ଝାପଧାନୋ ୱା ଧମ୍ମକୋଟ୍ଠାସୋ ଅନଭିଜ୍ଝାଧମ୍ମପଦଂ। ଏୱଂ ସେସେସୁପି। ଅତ୍ଥତୋ ପନ ଅନଭିଜ୍ଝାଧମ୍ମପଦଂ ନାମ ଅଲୋଭୋ ୱା ଅଲୋଭସୀସେନ ଅଧିଗତଜ୍ଝାନୱିପସ୍ସନାମଗ୍ଗଫଲନିବ୍ବାନାନି ୱା। ଅବ୍ୟାପାଦୋ ଧମ୍ମପଦଂ ନାମ ମେତ୍ତା ୱା ମେତ୍ତାସୀସେନ ଅଧିଗତଜ୍ଝାନାଦୀନି ୱା। ସମ୍ମାସତିଧମ୍ମପଦଂ ନାମ ସୂପଟ୍ଠିତସ୍ସତି ୱା ସତିସୀସେନ ଅଧିଗତଜ୍ଝାନାଦୀନି ୱା। ସମ୍ମାସମାଧିଧମ୍ମପଦଂ ନାମ ଅଟ୍ଠସମାପତ୍ତି ୱା ଅଟ୍ଠସମାପତ୍ତିସୀସେନ ଅଧିଗତଜ୍ଝାନୱିପସ୍ସନାମଗ୍ଗଫଲନିବ୍ବାନାନି ୱା। ଦସଅସୁଭୱସେନ ୱା ଅଧିଗତଜ୍ଝାନାଦୀନି ଅନଭିଜ୍ଝା ଧମ୍ମପଦଂ। ଚତୁବ୍ରହ୍ମୱିହାରୱସେନ ଅଧିଗତାନି ଅବ୍ୟାପାଦୋ ଧମ୍ମପଦଂ। ଦସାନୁସ୍ସତି ଆହାରେପଟିକୂଲସଞ୍ଞାୱସେନ ଅଧିଗତାନି ସମ୍ମାସତିଧମ୍ମପଦଂ। ଦସକସିଣଆନାପାନୱସେନ ଅଧିଗତାନି ସମ୍ମାସମାଧିଧମ୍ମପଦଂ। ଅନଭିଜ୍ଝାଲୂତି ଅନଭିଜ୍ଝାଯନସୀଲୋ। ଅଭିପ୍ପେକୋ ଝେସଦ୍ଦୋ ଅଭିଜ୍ଝାଯନଟ୍ଠୋ। ତେନେୱାହ ''ନିଉଣ୍ଡୋ ହୁତ୍ୱା''ତି। ପକତିଭାୱଂ ଅୱିଜହନ୍ତେନାତି ପରିସୁଦ୍ଧଭାୱଂ ସଭାୱସଙ୍ଖାତଅନୱଜ୍ଜସଙ୍ଖାତଂ ପକତିଭାୱଂ ଅୱିଜହନ୍ତେନ। ସାୱଜ୍ଜଧମ୍ମସମୁପ୍ପତ୍ତିଯା ହି ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅନୱଜ୍ଜଭାୱୋ ଜହିତୋ ହୋତୀତି।

ଧମ୍ମପଦସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦। ପରିବ୍ବାଜକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୩୦। ଦସମେ ଅଭିଞ୍ଞାତାତି ଏଦିସୋ ଚ ଏଦିସୋ ଚାତି ଅଭିଲକ୍ଖଣୱସେନ ଞାତା। ତେନାହ ''ଞାତା ପାକଟା''ତି। ପଟିସଲ୍ଲାନା ୱୁଟ୍ଠିତୋତି ଏତ୍ଥ ପଟିସଲ୍ଲାନନ୍ତି ତେହି ତେହି ସଦ୍ଧିୱିହାରିକଅନ୍ତେୱାସିକୌପାସକାଦିସତ୍ତେହି ଚେୱ ରୂପାରମ୍ମଣାଦିସଙ୍ଖାରେହି ଚ ପଟିନିୱତ୍ତିତ୍ୱା ଅପସକ୍କିତ୍ୱା ସଲ୍ଲୀନଂ ନିଲୀଯନଂ, ଏକୀଭାୱୋ ପୱିୱେକୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଯୋ ତତୋ ୱୁଟ୍ଠିତୋ, ସୋ ପଟିସଲ୍ଲାନା ୱୁଟ୍ଠିତୋ ନାମ ହୋତି। ଭଗୱା ପନ ଯସ୍ମା ପଟିସଲ୍ଲାନା ଉତ୍ତମତୋ ଫଲସମାପତ୍ତିତୋ ୱୁଟ୍ଠାସି, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ''ପଟିସଲ୍ଲାନା ୱୁଟ୍ଠିତୋତି ଫଲସମାପତ୍ତିତୋ ୱୁଟ୍ଠିତୋ''ତି। ୱତ୍ଥୁକାମେସୂତି ରୂପାଦୀସୁ କିଲେସକାମସ୍ସ ୱତ୍ଥୁଭୂତେସୁ କାମେସୁ। ବହଲରାଗନ୍ତି ଥିରମୂଲଦୁମ୍ମୋଚନୀଯତାହି ଅଜ୍ଝୋସାନେନ ବହଲଭୂତଂ କିଲେସକାମଂ । ସକାରଣାତି ଯେହି କାରଣେହି ପରେସଂ ୱାଦେ ଦୋସଂ ଦସ୍ସେନ୍ତି, ତେହି କାରଣେହି ସକାରଣା। ନ ହି ଲକ୍ଖଣଯୁତ୍ତେନ ହେତୁନା ୱିନା ପରୱାଦେସୁ ଦୋସଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ସକ୍କା।

ଏୱମାଦୀତି ଏତ୍ଥ ଆଦିସଦ୍ଦେନ ''ନତ୍ଥି ହେତୁ ନତ୍ଥି ପଚ୍ଚଯୋ ସତ୍ତାନଂ ସଂକିଲେସାଯା''ତି (ଦୀ। ନି। ୧।୧୬୮) ଏୱମାଦିଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି, ତସ୍ମା ଏୱମାଦିୱାଦିନୋ ଏୱଂ ହେତୁପ୍ପଟିକ୍ଖେପୱାଦିନୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ନତ୍ଥିକଦିଟ୍ଠି ୱିପାକଂ ପଟିବାହତି, ଅକିରିଯଦିଟ୍ଠି କମ୍ମଂ ପଟିବାହତି, ଅହେତୁକଦିଟ୍ଠି

ଉଭଯଂ ପଟିବାହତି। ତତ୍ଥ କମ୍ମଂ ପଟିବାହନ୍ତେନ ୱିପାକୋ ପଟିବାହିତୋ ହୋତି, ୱିପାକଂ ପଟିବାହନ୍ତେନପି କମ୍ମଂ ପଟିବାହିତଂ। ଇତି ସଵ୍ଵେପେତେ ଅତ୍ଥତୋ ଉଭଯପଟିବାହକା ଅହେତୁୱାଦା ଚେୱ ଅକିରିଯୱାଦା ଚ ନତ୍ଥିକୱାଦା ଚ ହୋନ୍ତି।

ଓକ୍କନ୍ତନିଯମାତି ଓଗାଢହମିଚ୍ଛତ୍ତନିଯମା। ସଜ୍ଝାଯତୀତି ତଂ ଦିଟ୍ଠିଦୀପକଂ ଗନ୍ଥଂ ଉଗ୍ଗହେତ୍ୱା ପଠତି। ୱୀମଂସତୀତି ତସ୍ସ ଅତ୍ଥଂ ୱିଚାରେତି। ତସ୍ସାତିଆଦି ୱୀମଂସନାକାରଦସ୍ସନଂ। ତସ୍ମିଂଆରମ୍ମଣେତି ଯଥାପରିକପ୍ପିତହେତୁପଚ୍ଚଯାଭାୱାଦିକେ ନତ୍ଥି ହେତୂତିଆଦିନଯପ୍ପୱତ୍ତାଯ ଲଦ୍ଧିଯା ଆରମ୍ମଣେ। ମିଚ୍ଛାସତି ସନ୍ତିଟ୍ଠତୀତି "ନତ୍ଥି ହେତୂ"ତିଆଦିୱସେନ ଅନୁସ୍ସୱୂପଲଦ୍ଧେ ଅତ୍ଥେ ତଦାକାରପରିୱିତକ୍କନେହି ସୱିଗ୍ଗହେ ୱିଯ ସରୂପତୋ ଚିତ୍ତସ୍ସ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠିତେ ଚିରକାଲପରିଚଯେନ ଏୱମେତନ୍ତି ନିଚ୍ଛାନକ୍କମଭାୱୂପଗମନେନ ନିଚ୍ଛାନକ୍କନ୍ତିଯା ତଥାଗହିତେ ପୁନପ୍ପୁନଂ ତଥେୱ ଆସେୱନ୍ତସ୍ସ ବହୁଲୀକରୋନ୍ତସ୍ସ ମିଚ୍ଛାୱିତକ୍କେନ ସମାନୀଯମାନା ମିଚ୍ଛାୱାଯାମୋପତ୍ଥମ୍ଭିତା ଅତଂସଭାୱଂ ତଂସଭାୱନ୍ତି ଗଣ୍ହନ୍ତୀ ମିଚ୍ଛାସତୀତି ଲଦ୍ଧନାମା ତଂଲଦ୍ଧିସହଗତା ତଣ୍ହା ସନ୍ତିଟ୍ଠତି। ଚିତ୍ତଂ ଏକଗ୍ଗଂ ହୋତୀତି ଯଥାୱୁତ୍ତୱିତକ୍କାଦିପଚ୍ଚଯଲାଭେନ ତସ୍ମିଂ ଆରମ୍ମଣେ ଅୱଟ୍ଠିତତାଯ ଅନେକଗ୍ଗତଂ ପହାଯ ଚିତ୍ତଂ ଏକଗ୍ଗଂ ଅପ୍ପିତଂ ୱିଯ ହୋତି ମିଚ୍ଛାସମାଧିନା। ସୋପି ହି ପଚ୍ଚଯୱିସେସେନ ଲଦ୍ଧଭାୱନାବଲୋ କଦାଚି ସମାଧାନପଟିରୂପକିଚ୍ଚକରୋ ହୋତିଯେୱ ପହରଣୱିଜ୍ଝନାଦୀସୁ ୱିଯାତି ଦଟ୍ଠଵ୍ଵଂ।

ଜୱନାନି ଜୱନ୍ତୀତି ଅନେକକ୍ଖତ୍ତୁଂ ତେନାକାରେନ ପୁଵ୍ଵଭାଗିଯେସୁ ଜୱନୱାରେସୁ ପୱତ୍ତେସୁ ସଵ୍ଵପଚ୍ଛିମେ ଜୱନୱାରେ ସତ୍ତ ଜୱନାନି ଜୱନ୍ତି। ପଠମଜୱନେ ସତେକିଚ୍ଛୋ ହୋତି, ତଥା ଦୁତିଯାଦୀସୂତି ଧମ୍ମସଭାୱଦସ୍ସନମେତଂ, ନ ପନ ତସ୍ମିଂ ଖଣେ ତେସଂ ସତେକିଚ୍ଛଭାୱାପାଦନଂ କେନଚି ସକ୍କା କାତୁଂ। ତତ୍ଥାତି ତେସୁ ତୀସୁ ମିଚ୍ଛାଦସ୍ସନେସୁ। କୋଚି ଏକଂ ଦସ୍ସନଂ ଓକ୍କମତୀତି ଯସ୍ସ ଏକସ୍ମିଂଯେୱ ଅଭିନିୱେସୋ ଆସେୱନା ପୱତ୍ତା, ସୋ ଏକଂଯେୱ ଦସ୍ସନଂ ଓକ୍କମତି। ଯସ୍ସ ଦ୍ୱୀସୁ ତୀସୁପି ୱା ଅଭିନିୱେସୋ ଆସେୱନା ପୱତ୍ତା, ସୋ ଦ୍ୱେ ତୀଣି ଓକ୍କମତି। ଏତେନ ଯା ପୁଵ୍ଵେ ଉଭଯପଟିବାହିକତାମୁଖେନ ପୱତ୍ତା ଅତ୍ଥସିଦ୍ଧା ସଵ୍ଵଦିଟ୍ଠିକା, ସା ପୁଵ୍ଵଭାଗିଯା, ମିଚ୍ଛାନିଯାମୋକ୍କନ୍ତିଯା ପନ ଯଥାସକଂ ପଚ୍ଚଯସମୁଦାଗମଦିଟ୍ଠିତୋ ଭିନ୍ନାରମ୍ମଣାନଂ ୱିଯ ୱିସେସାଧିଗମାନଂ ଏକଜ୍ଝଂ ଅନୁପ୍ପତ୍ତିଯା ଅଭିକିଣ୍ଣା ଏୱାତି ଦସ୍ସେତି। ଏକସ୍ମିଂ ଓକ୍କନ୍ତେପି ଦ୍ୱୀସୁ ତୀସୁ ଓକ୍କନ୍ତେସୁପି ନିଯତମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିକୋୱ ହୋତୀତି ଇମିନା ତିସ୍ସନ୍ନମ୍ପି ଦିଟ୍ଠୀନଂ ସମାନଫଲତଂ ସମାନବଲଞ୍ଚ ଦସ୍ସେତି। ତସ୍ମା ତିସ୍ସୋପି ଚେତନା ଏକସ୍ସ ଉପ୍ପନ୍ନା ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଅନୁବଲପ୍ପଦାଯିକା ହୋନ୍ତି।

କିଂ ପନେସ ଏତସ୍ମିଞ୍ଞେୱ ଅତ୍ତଭାୱେ ନିଯତୋ, ଉଦାହୁ ଅଞ୍ଞସ୍ମିମ୍ପୀତି? ଏତସ୍ମିଞ୍ଞେୱ ନିଯତୋ। ଅକୁସଲଞ୍ହି ନାମେତଂ ଅବଲଂ, ନ କୁସଲଂ ୱିଯ ମହାବଲଂ। ଅଞ୍ଞଥା ସମ୍ମତ୍ତନିଯାମୋ ୱିଯ ଅଚ୍ଚନ୍ତିକୋ ସିଯା, ଆସେୱନୱସେନ ପନ ଭୱନ୍ତରେପି ତଂ ତଂ ଦିଟ୍ଠିଂ ରୋଚେତିଯେୱ। ତେନେୱାହ "ୱଚ୍ଛଖାଣୁକୋ ନାମେସ ସତ୍ତୋ"ତି। ତସ୍ମା "ସକିଂ ନିମୁଗ୍ଗୋ ନିମୁଗ୍ଗୋ ଏୱ ବାଲୋ"ତି ୱିଯ ୱଚ୍ଛଖାଣୁଜୋତନା, ଯାଦିସେହି ପନ ପଚ୍ଚଯେହି ଅଯଂ ତଂ ଦସ୍ସନଂ ଓକ୍କନ୍ତୋ ପୁନ କଦାଚି ମିଚ୍ଛତ୍ତନିଯାମୋ ତପ୍ପଟିକ୍ଖେପପଚ୍ଚଯେ ପଟିଚ୍ଚ ତତୋ ସୀସୁକ୍ଖେପନମସ୍ସ ନ ହୋତୀତି ନ ୱତ୍ତଵ୍ଵଂ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ "ଯେଭୁଯ୍ୟେନା"ତି। ଏଦିସାତି "ବୁଦ୍ଧାନମ୍ପି ଅତେକିଚ୍ଛା"ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତସଦିସା।

ଅତ୍ତନୋନିନ୍ଦାଭଯେନାତି "ସମ୍ମା ଦିଟ୍ଠିଞ୍ଚ ନାମ ତେ ଗରହନ୍ତୀ"ତିଆଦିନା ଅତ୍ତନୋ ଉପରି ପରେହି ୱତ୍ତଵ୍ଵନିନ୍ଦାଭଯେନ। ଘଟ୍ଟନଭଯେନାତି ତଥା ପରେସଂ ଅପସାଦନଭଯେନ। ସହଧମ୍ମେନ ପରେନ ଅତ୍ତନୋ ଉପରି କାତଵ୍ଵନିଗ୍ଗହୋ ଉପାରମ୍ଭୋ, ତତୋ ପରିତ୍ତାସୋ ଉପାରମ୍ଭଭଯଂ। ତଂ ପନ ଅତ୍ଥତୋ ଉପୱାଦଭଯଂ ହୋତୀତି ଆହ "ଉପୱାଦଭଯେନା"ତି। ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିୱସେନ ଅଭିଜ୍ଝା ୱିନଯତି ଏତେନାତି ଅଭିଜ୍ଝାୱିନଯୋ, ଅରହତ୍ତଫଲଂ। ତେନାହ "ଅଭିଜ୍ଝାୱିନଯୋ ୱୁଚ୍ଚତି ଅରହତ୍ତ"ନ୍ତି।

ପରିଵ୍ଵାଜକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଉରୁୱେଲୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୪। ଚକ୍କୱଗ୍ଗୋ

୧। ଚକ୍କସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୩୧। ଚତୁତ୍ଥସ୍ସ ପଠମେ ଚତ୍ତାରି ଚକ୍କାନୀତି ଏତ୍ଥ ଚକ୍କଂ ନାମ ଦାରୁଚକ୍କଂ, ରତନଚକ୍କଂ, ଧମ୍ମଚକ୍କଂ, ଇରିୟାପଥଚକ୍କଂ, ସମ୍ପତ୍ତିଚକ୍କନ୍ତି ପଞ୍ଚୱିଧଂ। ତତ୍ଥ ‘‘ୟଂ ପନିଦଂ, ସମ୍ମ, ରଥକାରଚକ୍କଂ ଛହି ମାସେହି ନିଟ୍ଠିତଂ ଛାରତ୍ତୂନେହୀ’’ତି (ଅ। ନି। ୩।୧୫) ଇଦଂ ଦାରୁଚକ୍କଂ। ‘‘ପିତରା ପୱତ୍ତିତଂ ଚକ୍କଂ ଅନୁୱତ୍ତେତୀ’’ତି (ସଂ। ନି। ୧।୨୧୫) ଇଦଂ ରତନଚକ୍କଂ। ‘‘ମୟା ପୱତ୍ତିତଂ ଚକ୍କ’’ନ୍ତି (ସୁ। ନି। ୫୬୨; ବୁ। ୱଂ। ୨୭।୧୭; ଜା। ୧।୧।୧୦୪; ୧।୫।୧୦୦, ୧୦୩) ଇଦଂ ଧମ୍ମଚକ୍କଂ। ‘‘ଚତୁଚକ୍କଂ ନୱଦ୍ୱାର’’ନ୍ତି (ସଂ। ନି। ୧।୨୯, ୧୦୯) ଇଦଂ ଇରିୟାପଥଚକ୍କଂ। ‘‘ଚତ୍ତାରିମାନି, ଭିକ୍ଖୱେ, ଚକ୍କାନି ୟେହି ସମନ୍ନାଗତାନଂ ଦେୱମନୁସ୍ସାନଂ ଚତୁଚକ୍କଂ ପୱତ୍ତତୀ’’ତି (ଅ। ନି। ୪।୩୧) ଇଦଂ ସମ୍ପତ୍ତିଚକ୍କଂ। ଇଧାପି ଏତଦେୱ ଅଧିପ୍ପେତନ୍ତି ଆହ ‘‘ଚତ୍ତାରି ସମ୍ପତ୍ତିଚକ୍କାନି ୱତ୍ତନ୍ତୀ’’ତି। ଅନୁଚ୍ଛୱିକେ ଦେସେତି ପୁଞ୍ଞକିରିୟାୟ ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିୟା ଅନୁରୂପଦେସେ। ସେୱନଂ କାଲେନ କାଲଂ ଉପସଙ୍କମନଂ। ଭଜନଂ ଭତ୍ତିୱସେନ ପୟିରୁପାସନଂ। ଅତ୍ତନୋ ସମ୍ମା ଠପନନ୍ତି ଅତ୍ତନୋ ଚିତ୍ତସନ୍ତାନସ୍ସ ୟୋନିସୋ ଠପନଂ। ସଦ୍ଧାଦୀସୁ ନିୱେସନନ୍ତି ଆହ ‘‘ସଚେ’’ତିଆଦି। ଇଦମେୱ ଚେତ୍ଥ ପମାଣନ୍ତି ଇଦମେୱ ପୁବ୍ବେକତପୁଞ୍ଞତାସଙ୍ଖାତଂ ସମ୍ପତ୍ତିଚକ୍କଂ ଏୱ ଏତେସୁ ସମ୍ପତ୍ତିଚକ୍କେସୁ ପମାଣଭୂତଂ ଇତରେସଂ କାରଣଭାୱତୋ । ତେନାହ ‘‘ୟେନ ହୀ’’ତିଆଦି। ସୋ ଏୱ ଚ କତପୁଞ୍ଞୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଅତ୍ତାନଂ ସମ୍ମା ଠପେତି ଅକତପୁଞ୍ଞସ୍ସ ତଦଭାୱତୋ।

ଚକ୍କସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ସଙ୍ଗହସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୩୨। ଦୁତିୟେ ତସ୍ସ ଦାନମେୱ ଦାତବ୍ବନ୍ତି ପବ୍ବଜିତସ୍ସ ପବ୍ବଜିତପରିକ୍ଖାରଂ ପତ୍ତଚୀୱରାଦି, ଗିହିନୋ ଗିହିପରିକ୍ଖାରଂ ୱତ୍ଥାୱୁଧୟାନସୟନାଦି ଦାତବ୍ବଂ। ସବ୍ବନ୍ତି ସବ୍ବଂ ଉପକାରଂ। ମକ୍ଖେତ୍ୱା ନାସେତି ମକ୍ଖିଭାୱେ ଠତ୍ୱା। ତେଲେନ ୱିୟ ମକ୍ଖେତୀତି ସତଧୋତତେଲେନ ମକ୍ଖେତି ୱିୟ। ଅତ୍ଥୱଡ୍ଢନକଥାତି ହିତାୱହକଥା। କଥାଗହଣଞ୍ଚେତ୍ଥ ନିଦସ୍ସନମତ୍ତଂ, ପରେସଂ ହିତାୱହୋ କାୟପ୍ପୟୋଗୋପି ଅତ୍ଥଚରିୟା। ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ ପନ ୱଚିପ୍ପୟୋଗୱସେନେୱ ଅତ୍ଥଚରିୟା ୱୁତ୍ତା। ସମାନତ୍ତତାତି ସଦିସଭାୱୋ, ସମାନଟ୍ଠାନେ ଠପନଂ, ତଂ ପନସ୍ସ ସମାନଟ୍ଠପନଂ ଅତ୍ତସଦିସତାକରଣମୁଖେନ ଏକସମ୍ଭୋଗତା। ଅତ୍ତନୋ ସୁଖୁପ୍ପତ୍ତିୟଂ ତସ୍ସ ଚ ଦୁକ୍ଖୁପ୍ପତ୍ତିୟଂ ତେନ ଦୁକ୍ଖେନ ଅତ୍ତନା ଏକସମ୍ଭୋଗତାତି ଆହ ‘‘ସମାନସୁଖଦୁକ୍ଖଭାୱୋ’’ତି। ସା ଚ ସମାନସୁଖଦୁକ୍ଖତା ଏକତୋ ନିସଜ୍ଜାଦିନା ପାକଟା ହୋତୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଏକାସନେ’’ତିଆଦିମାହ।

ତତ୍ଥ ଜାତିୟା ହୀନୋ ଭୋଗେନ ଅଧିକୋ ଦୁସ୍ସଙ୍ଗହୋ ହୋତି। ନ ହି ସକ୍କା ତେନ ସଦ୍ଧିଂ ଏକପରିଭୋଗୋ କାତୁଂ ଜାତିୟା ହୀନତ୍ତା। ତସ୍ସ ତଥା ଅକରିୟମାନେ ଚ ସୋ କୁଜ୍ଝତି ଭୋଗେନ ଅଧିକତ୍ତା, ତସ୍ମା ସୋ ଦୁସ୍ସଙ୍ଗହୋ। ଭୋଗେନ ହୀନୋ ଜାତିୟା ଅଧିକୋପି ଦୁସ୍ସଙ୍ଗହୋ ହୋତି। ସୋ ହି ‘‘ଅହଂ ଜାତିମା’’ତି ଭୋଗସମ୍ପନ୍ନେନ ସଦ୍ଧି ଏକପରିଭୋଗଂ ଇଚ୍ଛତି, ତସ୍ମିଂ ଅକରିୟମାନେ କୁଜ୍ଝତି। ଉଭୋହିପି ହୀନୋ ସୁସଙ୍ଗହୋ ହୋତି। ନ ହି ସୋ ଇତରେନ ସଦ୍ଧିଂ ଏକପରିଭୋଗଂ ଇଚ୍ଛତି ଜାତିୟା ହୀନଭାୱତୋ, ନ ଅକରିୟମାନୋ କୁଜ୍ଝତି ଭୋଗେନ ହୀନଭାୱତୋ। ଉଭୋହି ସଦିସୋପି ସୁସଙ୍ଗହୋୟେୱ। ସଦିସଭାୱେନେୱ ଇତରେନ ସହ ଏକପରିଭୋଗସ୍ସ ପଚ୍ଚାସୀସାୟ, ଅକରଣେ ଚ ତସ୍ସ କୁଜ୍ଝନସ୍ସ ଅଭାୱତୋ। ଭିକ୍ଖୁ ଦୁସ୍ସୀଲୋ ଦୁସ୍ସଙ୍ଗହୋ ହୋତି। ନ ହି ସକ୍କା ତେନ ସଦ୍ଧିଂ ଏକପରିଭୋଗଂ କାତୁଂ, ଅକରିୟମାନେ ଚ କୁଜ୍ଝତି। ସୀଲୱା ପନ ସୁସଙ୍ଗହୋ ହୋତି। ସୀଲୱା ହି ଅଦୀୟମାନେପି କିସ୍ମିଞ୍ଚି ଆମିସେ ଅକରିୟମାନେପି ସଙ୍ଗହେ ନ କୁଜ୍ଝତି, ଅଞ୍ଞଂ ଅତ୍ତନା ସଦ୍ଧିଂ ପରିଭୋଗଂ ଅକରୋନ୍ତମ୍ପି ନ ପାପକେନ ଚିତ୍ତେନ ପସ୍ସତି ପେସଲଭାୱତୋ। ତତୋ ଏୱ ପରିଭୋଗୋପି ଅନେନ ସଦ୍ଧିଂ ସୁକରୋ ହୋତି, ତସ୍ମା ଗିହି ଚେ, ଉଭୋହି ସଦିସୋ। ପବ୍ବଜିତୋ ଚେ, ସୀଲୱା ପୁଗ୍ଗଲୋ । ଏୱଂ ସମାନତ୍ତତାୟ ସଙ୍ଗହେତବ୍ବୋ। ତେନେୱାହ ‘‘ସୋ ସଚେ ଗହଟ୍ଠସ୍ସ ଜାତିୟା ପବ୍ବଜିତସ୍ସ ସୀଲେନ ସଦିସୋ ହୋତି, ତସ୍ସାୟଂ ସମାନତ୍ତତା କାତବ୍ବା’’ତି। ସେସଂ ସୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟମେୱ।

ସଙ୍ଗହସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। ସୀହସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୩୩। ତତିଯେ ସୀହୋତି ପରିସ୍ସଯସହନତୋ ପଟିପକ୍ଖହନନତୋ ଚ ‘‘ସୀହୋ’’ତି ଲଦ୍ଧନାମୋ ମିଗାଧିପତି। ଚତ୍ତାରୋତି ସମାନେପି ସୀହଜାତିଭାୱେ ୱଣ୍ଣୱିସେସାଦିସିଦ୍ଧେନ ୱିସେସେନ ଚତ୍ତାରୋ ସୀହା। ତେ ଇଦାନି ନାମତୋ ୱଣ୍ଣତୋ ଆହାରତୋ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଧାଧିପ୍ପେତସୀହଂ ନାନପ୍ପକାରତୋ ୱିଭାୱେତୁଂ ‘‘ତିଣସୀହୋ’’ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତିଣଭକ୍ଖୋ ସୀହୋ ତିଣସୀହୋ ପୁରିମପଦେ ଉତ୍ତରପଦଲୋପେନ ଯଥା ‘‘ସାକପତ୍ଥିୱୋ’’ତି (ପାଣିନି ୨।୧।୬୦)। କାଳଅୱଣ୍ଣତାଯ କାଳଅସୀହୋ। ତଥା ପଣ୍ଡୁସୀହୋ। ତେନାହ ‘‘କାଳଅଗାୱିସଦିସୋ, ପଣ୍ଡୁପଲାସୱଣ୍ଣଗାୱିସଦିସୋ’’ତି ଚ। ରତ୍ତକମ୍ବଲସ୍ସ ୱିଯ କେସରୋ କେସରକଲାପୋ ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି କେସରୀ। ଲାଖାପରିକମ୍ମକତେହି ୱିଯ ପାଦପରିଯନ୍ତେହୀତି ଚ ଯୋଜନା।

କମ୍ମାନୁଭାୱସିଦ୍ଧଅଧିପଚ୍ଚମହେସକ୍ଖତାହି ସବ୍ବମିଗଗଣସ୍ସ ରାଜା। ସୁୱଣ୍ଣଗୁହତୋ ୱାତିଆଦି ‘‘ସୀହସ୍ସ ୱିହାରୋ କିରିଯା ଏୱଂ ହୋତୀ’’ତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ।

ସମଂ ପତିଟ୍ଠାପେତ୍ୱାତି ସବ୍ବଭାଗେହି ସମମେୱ ଭୂମିଯଂ ପତିଟ୍ଠାପେତ୍ୱା। ଆକଡ୍ଢିତ୍ୱାତି ପୁରତୋ ଆକଡ୍ଢିତ୍ୱା। ଅଭିହରିତ୍ୱାତି ଅଭିମୁଖଂ ହରିତ୍ୱା। ସଙ୍ଘାତନ୍ତି ୱିନାସଂ। ୱୀସତିଯଟ୍ଠିକଂ ଠାନଂ ଉସଭଂ।

ସମସୀହୋତି ସମଜାତିକୋ ସମପ୍ପଭାୱୋ ଚ ସୀହୋ। ସମାନୋସ୍ମୀତି ଦେସନାମତ୍ତଂ, ସମପ୍ପଭାୱତାଯ ଏୱ ନ ଭାଯତି। ସକ୍କାଯଦିଟ୍ଠିବଲୱତାଯାତି ‘‘କେ ଅଞ୍ଞେ ଅମ୍ହେହି ଉତ୍ତରିତରା, ଅଥ ଖୋ ମଯମେୱ ମହାବଲା’’ତି ଏୱଂ ବଲାତିମାନନିମିତ୍ତାଯ ଅହଂକାରହେତୁଭୂତାଯ ସକ୍କାଯଦିଟ୍ଠିଯା ବଲୱଭାୱେନ। ସକ୍କାଯଦିଟ୍ଠିଯା ପହୀନତ୍ତାତି ନିରହଂକାରତ୍ତା ଅତ୍ତସିନେହସ୍ସ ସୁଟ୍ଠୁ ସମୁଗ୍ଘାତତ୍ତା ନ ଭାଯତି।

ତଥାତଥାତି ସୀହସଦିସତାଦିନା ତେନ ତେନ ପକାରେନ ଅତ୍ତାନଂ କଥେସୀତି ୱତ୍ୱା ତମତ୍ଥଂ ୱିୱରିତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ସୀହୋତି ଖୋ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

କତମହାଭିନୀହାରସ୍ସ ଲୋକନାଥସ୍ସ ବୋଧିଯା ନିଯତଭାୱପ୍ପତ୍ତିଯା ଏକନ୍ତଭାୱୀ ବୁଦ୍ଧଭାୱୋତି କତ୍ୱା ‘‘ତୀସୁ ପାସାଦେସୁ ନିୱାସକାଲୋ , ମଗଧରଞ୍ଞୋ ପଟିଞ୍ଞାଦାନକାଲୋ, ପାଯାସସ୍ସ ପରିଭୁତ୍ତକାଲୋ’’ତିଆଦିନା ଅଭିସମ୍ବୋଧିତୋ ପୁରିମାୱତ୍ଥାପି ସୀହସଦିସା କତ୍ୱା ଦସ୍ସିତା। ଭାୱିନି ଭୂତୂପଚାରୋପି ହି ଲୋକୱୋହାରୋ। ୱିଜ୍ଜାଭାୱସାମଞ୍ଞତୋ ଦ୍ୱିୱିଜ୍ଜଂ ଇତରୱିଜ୍ଜମ୍ପି ଏକଜ୍ଝଂ ଗହେତ୍ୱା ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦସମ୍ମସନତୋ ତଂ ପୁରେତରସିଦ୍ଧଂ ୱିଯ କତ୍ୱା ଆହ ‘‘ତିସ୍ସୋ ୱିଜ୍ଜା ସୋଧେତ୍ୱା’’ତି। ଅନୁଲୋମପଟିଲୋମତୋ ପୱତ୍ତଞ୍ଞାଣସ୍ସ ୱସେନ ‘‘ଯମକଞ୍ଞାଣମନ୍ଥନେନା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ତତ୍ଥ ୱିହରନ୍ତସ୍ସାତି ଅଜପାଲନିଗ୍ରୋଧମୂଲେ ୱିହରନ୍ତସ୍ସ। ଏକାଦସମେ ଦିୱସେତି ସତ୍ତସତ୍ତାହତୋ ପରଂ ଏକାଦସମେ ଦିୱସେ। ଅଚଲପଲ୍ଲଙ୍କେତି ଇସିପତନେ ଧମ୍ମଚକ୍କପ୍ପୱତ୍ତନତ୍ଥଂ ନିସିନ୍ନପଲ୍ଲଙ୍କେ। ତମ୍ପି ହି କେନଚି ଅପ୍ପଟିୱତ୍ତିଯଂ ଧମ୍ମଚକ୍କପ୍ପୱତ୍ତନତ୍ଥଂ ନିସଜ୍ଜାତି କତ୍ୱା ୱଜିରାସନଂ ୱିଯ ଅଚଲପଲ୍ଲଙ୍କଂ ୱୁଚ୍ଚତି। ଇମସ୍ମିଞ୍ଚ ପନ ପଦେତି ‘‘ଦ୍ୱେମେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅନ୍ତା’’ତିଆଦିନଯପ୍ପୱତ୍ତେ ଚ ଇମସ୍ମିଂ ସଦ୍ଧମ୍ମକୋଟ୍ଠାସେ। ଧମ୍ମଘୋସୋ... ପେ... ଦସସହସ୍ସିଲୋକଧାତୁଂ ପଟିଚ୍ଛାଦେସି ‘‘ସବ୍ବତ୍ଥ ଠିତା ସୁଣନ୍ତୂ’’ତି ଅଧିଟ୍ଠାନେନ। ସୋଳଅସହାକାରେହୀତି ଦୁକ୍ଖପରିଞ୍ଞା, ସମୁଦଯପ୍ପହାନଂ, ନିରୋଧସଚ୍ଛିକିରିଯା, ମଗ୍ଗଭାୱନାତି ଏକେକସ୍ମିଂ ମଗ୍ଗେ ଚତ୍ତାରି ଚତ୍ତାରି କତ୍ୱା ସୋଳଅସହି ଆକାରେହି।

ପଠମେନ ନଯେନ ଅଭିସମ୍ବୋଧିତୋ ପୁରିମତରାୱତ୍ଥାପି ଅୱସ୍ସଂଭାୱିତାଯ ଗହେତ୍ୱା ସୀହସଦିସତଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧାୱତ୍ଥାସୁ ଏୱ ସୀହସଦିସତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅପରୋ ନଯୋ’’ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ଅଟ୍ଠହି କାରଣେହୀତି ‘‘ତଥା ଆଗତୋତି ତଥାଗତୋ, ତଥା ଗତୋତି ତଥାଗତୋ, ତଥଲକ୍ଖଣଂ ଆଗତୋତି ତଥାଗତୋ, ତଥଧମ୍ମେ ଯାଥାୱତୋ ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧୋତି ତଥାଗତୋ, ତଥଦସ୍ସିତାଯ ତଥାଗତୋ, ତଥୱାଦିତାଯ ତଥାଗତୋ, ତଥାକାରିତାଯ ତଥାଗତୋ, ଅଭିଭୱନଟ୍ଠେନ ତଥାଗତୋ’’ତି (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୭; ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧୨; ସଂ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୩।୭୮; ଅ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧।୧୭୦; ଉଦା। ଅଟ୍ଠ। ୧୮; ଇତିୱୁ। ଅଟ୍ଠ। ୩୮; ଥେରଗା। ଅଟ୍ଠ। ୧।୩; ବୁ। ୱଂ। ଅଟ୍ଠ। ୧।୨ ନିଦାନକଥା; ମହାନି। ଅଟ୍ଠ। ୧୪; ପଟି। ମ। ୧।୩୭) ଏୱଂ ୱୁତ୍ତେହି ଅଟ୍ଠହି ତଥାଗତସାଧକେହି କାରଣେହି। ଯଦିପି ଭଗୱା ବୋଧିପଲ୍ଲଙ୍କେ ନିସିନ୍ନମତ୍ତେୱ ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ନ ଜାତୋ, ତଥାପି ତାଯ ନିସଜ୍ଜାଯ ନିସିନ୍ନୋୱ ପନୁଜ୍ଜ ସବ୍ବଂ ପରିସ୍ସଯଂ ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ଜାତୋ। ତଥା ହି ତଂ ‘‘ଅପରାଜିତପଲ୍ଲଙ୍କ’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତସ୍ମା ‘‘ଯାୱ ବୋଧିପଲ୍ଲଙ୍କା ୱା’’ତି ୱତ୍ୱା ତେନ ଅପରିତୁସ୍ସନ୍ତୋ ‘‘ଯାୱ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗଞ୍ଞାଣା ୱା’’ତି ଆହ।

ଇତିସକ୍କାଯୋତି ଏତ୍ଥ ଇତିସଦ୍ଦୋ ନିଦସ୍ସନତ୍ଥୋ। ତେନ ସକ୍କାଯୋ ସରୂପତୋ ପରିମାଣତୋ ପରିଚ୍ଛେଦତୋ ଚ ଦସ୍ସିତୋତି ଆହ ‘‘ଅଯଂ ସକ୍କାଯୋ’’ତିଆଦି। ‘‘ଅଯଂ ସକ୍କାଯୋ’’ତି ଇମିନା ପଞ୍ଚୁପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧା ସରୂପତୋ ଦସ୍ସିତା। ‘‘ଏତ୍ତକୋ ସକ୍କାଯୋ’’ତି ଇମିନା ତେ ପରିମାଣତୋ ଦସ୍ସିତା। ତସ୍ସ ଚ ପରିମାଣସ୍ସ ଏକନ୍ତିକଭାୱଂ ଦସ୍ସେନ୍ତେନ ‘‘ନ ଇତୋ ଭିଯ୍ୟୋ ସକ୍କାଯୋ ଅତ୍ଥୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସଭାୱତୋତି ସଲକ୍ଖଣତୋ। ସରସତୋତି

ସଙ୍କିଚ୍ଚତୋ। ପରିଯନ୍ତତୋତି ପରିମାଣପରିଯନ୍ତତୋ। ପରିଚ୍ଛେଦତୋତି ଯତ୍ତକେ ଠାନେ ତସ୍ସ ପଓ୍ୱତ୍ତିତସ୍ସ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦନତୋ। ପରିଓ୍ୱଟୁମତୋତି ପରିଯୋସାନପ୍ପଓ୍ୱତ୍ତିତୋ। ସବ୍ବେପି ପଞ୍ଚୁପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧା ଦସ୍ସିତା ହୋନ୍ତି ଯଥାଓ୍ୱୁତ୍ତେନ ଓ୍ୱିଭାଗେନ। ଅଯଂ ସକ୍କାଯସ୍ସ ସମୁଦଯୋ ନାମାତି ଅଯଂ ଆହାରାଦିସକ୍କାଯସ୍ସ ସମୁଦଯୋ ନାମ। ତେନାହ ''ଏତ୍ତାଓ୍ୱତା''ତିଆଦି। ଅତ୍ଥଙ୍ଗମୋତି ନିରୋଧୋ। ''ଆହାରସମୁଦଯା ଆହାରନିରୋଧା''ତି ଚ ଅସାଧାରଣମେଓ୍ୱ ତଂ ଗହେତ୍ୱା ସେସେସୁ ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି।

ପଣ୍ଣାସଲକ୍ଖଣପଟିମଣ୍ଡିତନ୍ତି ପଣ୍ଣାସୌଦଯଓ୍ୱଯଲକ୍ଖଣଓ୍ୱିଭୂସିତଂ ସମୁଦଯତ୍ଥଙ୍ଗମଗ୍ଗହଣତୋ। ଖୀଣାସଓ୍ୱତ୍ତାତି ଅନଓ୍ୱସେସଂ ସାଓ୍ୱସେସଞ୍ଚ ଆସଓ୍ୱାନଂ ପରିକ୍ଖୀଣତ୍ତା। ଅନାଗାମୀନମ୍ପି ହି ଭଯଂ ଚିତ୍ତୁତ୍ରାସଞ୍ଚ ନ ହୋତୀତି। ଞାଣସଂଓ୍ୱେଗୋ ଭଯତୁପଟ୍ଠାନପଞ୍ଞା। ଇତରାସଂ ପନ ଦେଓ୍ୱତାନନ୍ତି ଅଖୀଣାସଓ୍ୱଦେଓ୍ୱେ ସନ୍ଧାଯ ଓ୍ୱଦତି। ଭୋତି ଧମ୍ମାଲପନମତ୍ତନ୍ତି ସଭାଓ୍ୱକଥନମତ୍ତଂ।

ଚକ୍କନ୍ତି ସତ୍ଥୁ ଆଣାଚକ୍କଂ। ତଂ ପନ ଧମ୍ମତୋ ଆଗତନ୍ତି ଧମ୍ମଚକ୍କଂ। ତତ୍ଥ ଅରିଯସାଓ୍ୱକାନଂ ପଟିଓ୍ୱେଧଧମ୍ମତୋ ଆଗତନ୍ତି ଧମ୍ମଚକ୍କଂ। ଇତରେସଂ ଦେସନାଧମ୍ମତୋ ଆଗତନ୍ତି ଧମ୍ମଚକ୍କଂ। ଦୁଓ୍ୱିଧେପି ଞାଣଂ ପଧାନନ୍ତି ଞାଣସୀସେନ ଓ୍ୱୁତ୍ତଂ ''ପଟିଓ୍ୱେଧଞାଣମ୍ପି ଦେସନାଞାଣମ୍ପୀ''ତି। ଇଦାନି ତଂ ଞାଣଂ ସରୂପତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ପଟିଓ୍ୱେଧଞାଣଂ ନାମା''ତିଆଦି ଓ୍ୱୁତ୍ତଂ। ଯସ୍ମା ତସ୍ସ ଞାଣସ୍ସ ପଟିଓ୍ୱିଦ୍ଧତ୍ତା ଭଗଓ୍ୱା ତାନି ସଟ୍ଠି ନଯସହସ୍ସାନି ଓ୍ୱେନେଯ୍ୟାନଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ସମତ୍ଥୋ ଅହୋସି, ତସ୍ମା ତାନି ସଟ୍ଠି ନଯସହସ୍ସାନି ତେନ ଞାଣେନ ସଦ୍ଧିଂଯେଓ୍ୱ ସିଦ୍ଧାନୀତି କତ୍ୱା ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ସଟ୍ଠିଯା ଚ ନଯସହସ୍ସେହି ପଟିଓ୍ୱିଜ୍ଝୀ''ତି ଆହ। ତିପରିଓ୍ୱଟ୍ଟନ୍ତି ''ଇଦଂ ଦୁକ୍ଖ''ନ୍ତି ଚ ''ପରିଞ୍ଞେଯ୍ୟ''ନ୍ତି ଚ ''ପରିଞ୍ଞାତ''ନ୍ତି ଚ ଏଓ୍ୱଂ ତିପରିଓ୍ୱଟ୍ଟଂ, ତଂଯେଓ୍ୱ ଦ୍ୱାଦସାକାରଂ। ତନ୍ତି ଦେସନାଞାଣଂ। ଏସ ଭଗଓ୍ୱା। ଅପ୍ପଟିପୁଗ୍ଗଲୋତି ପଟିନିଧିଭୂତପୁଗ୍ଗଲରହିତୋ। ଏକସଦିସସ୍ସାତି ନିବ୍ବିକାରସ୍ସ।

ସୀହସୁତ୍ତଓ୍ୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪। ଅଗ୍ଗପସାଦସୁତ୍ତଓ୍ୱଣ୍ଣନା

୩୪। ଚତୁତ୍ଥେ ଅଗ୍ଗେସୁ ପସାଦାତି ସେଟ୍ଠେସୁ ପସାଦା। ଅଗ୍ଗା ଓ୍ୱା ପସାଦାତି ସେଟ୍ଠଭୂତା ପସାଦା। ସେଟ୍ଠଓ୍ୱଚନୋ ହେତ୍ଥ ଅଗ୍ଗସଦ୍ଦୋ। ପୁରିମସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥଓ୍ୱିକପ୍ପେ ଅଗ୍ଗସଦ୍ଦେନ ବୁଦ୍ଧାଦିରତନତ୍ତଯଂ ଓ୍ୱୁଚ୍ଚତି। ତେସୁ ଭଗଓ୍ୱା ତାଓ୍ୱ ଅସଦିସଟ୍ଠେନ, ଗୁଣଓ୍ୱିସିଟ୍ଠଟ୍ଠେନ, ଅସମସମଟ୍ଠେନ ଚ ଅଗ୍ଗୋ। ସୋ ହି ମହାଭିନୀହାରଂ ଦସନ୍ନଂ ପାରମୀନଂ ପଓ୍ୱିଚଯଞ୍ଚ ଆଦିଂ କତ୍ୱା ବୋଧିସମ୍ଭାରଗୁଣେହି ଚେଓ୍ୱ ବୁଦ୍ଧଗୁଣେହି ଚ ପଯୋଜନେହି ଚ ସେସଜନେହି ଅସଦିସୋତି ଅସଦିସଟ୍ଠେନପି ଅଗ୍ଗୋ। ଯେ ଚସ୍ସ ତେ ଗୁଣା ମହାକରୁଣାଦଯୋ, ତେହି ସେସସତ୍ତାନଂ ଗୁଣେହି ଓ୍ୱିସିଟ୍ଠଟ୍ଠେନପି ସବ୍ବସତ୍ତୁତ୍ତମତାଯ ଅଗ୍ଗୋ। ଯେ ପନ ପୁରିମକା ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧା ସବ୍ବସତ୍ତେହି ଅସମା, ତେହି ସଦ୍ଧିଂ ଅଯମେଓ୍ୱ ରୂପକାଯଗୁଣେହି ଚେଓ୍ୱ ଧମ୍ମକାଯଗୁଣେହି ଚ ସମୋତି ଅସମସମଟ୍ଠେନପି ଅଗ୍ଗୋ। ତଥା ଦୁଲ୍ଲଭପାତୁଭାଓ୍ୱତୋ ଅଚ୍ଛରିଯମନୁସ୍ସଭାଓ୍ୱତୋ ବହୁଜନହିତସୁଖାଓ୍ୱହତୋ ଅଦୁତିଯଅସହାଯାଦିଭାଓ୍ୱତୋ ଚ ଭଗଓ୍ୱା ଲୋକେ ଅଗ୍ଗୋତି ଓ୍ୱୁଚ୍ଚତି। ଯଥାହ –

''ଏକପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ, ଭିକ୍ଖଓ୍ୱେ, ପାତୁଭାଓ୍ୱୋ ଦୁଲ୍ଲଭୋ ଲୋକସ୍ମିଂ। କତମସ୍ସ ଏକପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ? ତଥାଗତସ୍ସ ଅରହତୋ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ। ଏକପୁଗ୍ଗଲୋ, ଭିକ୍ଖଓ୍ୱେ, ଲୋକେ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଅଚ୍ଛରିଯମନୁସ୍ସୋ। ଏକପୁଗ୍ଗଲୋ, ଭିକ୍ଖଓ୍ୱେ, ଲୋକେ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ବହୁଜନ…ପେ… ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ। ଏକପୁଗ୍ଗଲୋ, ଭିକ୍ଖଓ୍ୱେ, ଲୋକେ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଅଦୁତିଯୋ ଅସହାଯୋ ଅପ୍ପଟିମୋ ଅପ୍ପଟିଭାଗୋ ଅପ୍ପଟିପୁଗ୍ଗଲୋ ଅସମୋ ଅସମସମୋ ଦ୍ୱିପଦାନଂ ଅଗ୍ଗୋ। କତମୋ ଏକପୁଗ୍ଗଲୋ? ତଥାଗତୋ ଅରହଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ''ତି (ଅ॰ ନି॰ ୧।୧୭୧-୧୭୩)।

ଧମ୍ମସଙ୍ଘା ଅଞ୍ଞଧମ୍ମସଙ୍ଘେହି ଅସଦିସଟ୍ଠେନ ଓ୍ୱିସିଟ୍ଠଗୁଣତାଯ ଦୁଲ୍ଲଭପାତୁଭାଓ୍ୱାଦିନା ଚ ଅଗ୍ଗା। ତଥା ହି ତେସଂ ସ୍ୱାକ୍ଖାତତାଦିସୁପ୍ପଟିପନ୍ନତାଦିଗୁଣଓ୍ୱିସେସେହି ଅଞ୍ଞେ ଧମ୍ମସଙ୍ଘସଦିସା ଅପ୍ପତରଂ ନିହୀନା ଓ୍ୱା ନତ୍ଥି, କୁତୋ ସେଟ୍ଠା। ସଯମେଓ୍ୱ ତେହି ଓ୍ୱିସିଟ୍ଠଗୁଣତାଯ ସେଟ୍ଠା। ତଥା ଦୁଲ୍ଲଭୁପ୍ପାଦଅଚ୍ଛରିଯଭାଓ୍ୱବହୁଜନହିତସୁଖାଓ୍ୱହଅଦୁତିଯାସହାଯାଦିସଭାଓ୍ୱା ଚ ତେ। ଯଦଗ୍ଗେନ ହି ଭଗଓ୍ୱା ଦୁଲ୍ଲଭପାତୁଭାଓ୍ୱୋ, ତଦଗ୍ଗେନ ଧମ୍ମସଙ୍ଘାପୀତି। ଅଚ୍ଛରିଯାଦୀସୁପି ଏସେଓ୍ୱ ନଯୋ। ଏଓ୍ୱଂ ଅଗ୍ଗେସୁ ସେଟ୍ଠେସୁ ଉତ୍ତମେସୁ ପଓ୍ୱରେସୁ ଗୁଣଓ୍ୱିସିଟ୍ଠେସୁ ପସାଦାତି ଅଗ୍ଗପ୍ପସଦା।

ଦୁତିଯସ୍ମିଂ ପନତ୍ଥେ ଯଥାଓ୍ୱୁତ୍ତେସୁ ଅଗ୍ଗେସୁ ବୁଦ୍ଧାଦୀସୁ ଉପ୍ପତ୍ତିଯା ଅଗ୍ଗଭୂତା ପସାଦା ଅଗ୍ଗପ୍ପସାଦା। ଯେ ପନ ଅରିଯମଗ୍ଗେନ ଆଗତା ଅଓ୍ୱେଚ୍ଚପ୍ପସାଦା, ତେ ଏକନ୍ତେନେଓ୍ୱ ଅଗ୍ଗଭୂତା ପସାଦାତି ଅଗ୍ଗପ୍ପସାଦା। ଯଥାହ – ''ଇଧ, ଭିକ୍ଖଓ୍ୱେ, ଅରିଯସାଓ୍ୱକୋ ବୁଦ୍ଧେ ଅଓ୍ୱେଚ୍ଚପ୍ପସାଦେନ ସମନ୍ନାଗତୋ ହୋତୀ''ତିଆଦି (ସଂ॰ ନି॰ ୫।୧୦୩୭-୧୦୩୮)। ଅଗ୍ଗଓ୍ୱିପାକତ୍ତାପି ଚେତେ ଅଗ୍ଗପ୍ପସାଦା। ଓ୍ୱୁତ୍ତମ୍ପି ଚେତଂ – ''ଅଗ୍ଗେ ଖୋ ପନ ପସନ୍ନାନଂ ଅଗ୍ଗୋ ଓ୍ୱିପାକୋ''ତି (ଅ॰ ନି॰ ୪।୩୪; ଇତିଓ୍ୱୁ॰ ୯୦)।

ଅପଦା ୱାତିଆଦୀସୁ ୱା-ସଦ୍ଦୋ ସମୁଚ୍ଚୟତ୍ଥୋ, ନ ୱିକପ୍ପତ୍ଥୋ। ଯଥା ‘‘ଅନୁପ୍ପନ୍ନୋ ୱା କାମାସୱୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଉପ୍ପନ୍ନୋ ୱା କାମାସୱୋ ପୱଡ୍ଢତୀ’’ତି (ମ। ନି। ୧।୧୭) ଏତ୍ଥ ଅନୁପ୍ପନ୍ନୋ ଚ ଉପ୍ପନ୍ନୋ ଚାତି ଅତ୍ଥୋ। ଯଥା ଚ ‘‘ଭୂତାନଂ ୱା ସତ୍ତାନଂ ଠିତିଯା ସମ୍ଭୱେସୀନଂ ୱା ଅନୁଗ୍ଗହାଯା’’ତି ଏତ୍ଥ ଭୂତାନଞ୍ଚ ସମ୍ଭୱେସୀନଞ୍ଚାତି ଅତ୍ଥୋ। ଯଥା ଚ ‘‘ଅଗ୍ଗିତୋ ୱା ଉଦକତୋ ୱା ମିଥୁଭେଦତୋ ୱା’’ତି (ଦୀ। ନି। ୨।୧୫୨) ଏତ୍ଥ ଅଗ୍ଗିତୋ ଚ ଉଦକତୋ ଚ ମିଥୁଭେଦତୋ ଚାତି ଅତ୍ଥୋ, ଏୱଂ ‘‘ଅପଦା ୱା…ପେ… ଅଗ୍ଗମକ୍ଖାଯତୀ’’ତି (ଅ। ନି। ୪।୩୪; ଇତିୱୁ। ୯୦) ଏତ୍ଥାପି ଅପଦା ଚ ଦ୍ୱିପଦା ଚାତି ସମ୍ପିଣ୍ଡନୱସେନ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ୱା-ସଦ୍ଦୋ ସମୁଚ୍ଚଯତ୍ଥୋ, ନ ୱିକପ୍ପତ୍ଥୋ’’ତି।

ରୂପିନୋତି ରୂପୱନ୍ତୋ। ନ ରୂପିନୋତି ଅରୂପିନୋ। ସଞ୍ଞିନୋତି ସଞ୍ଞୱନ୍ତୋ। ନ ସଞ୍ଞିନୋତି ଅସଞ୍ଞିନୋ। ‘‘ଅପଦା ୱା’’ତିଆଦିସଦ୍ଦପଦେହି କାମଭୱୋ, ରୂପଭୱୋ, ଅରୂପଭୱୋ, ଏକୱୋକାରଭୱୋ, ଚତୁୱୋକାରଭୱୋ, ପଞ୍ଚୱୋକାରଭୱୋ, ସଞ୍ଞିଭୱୋ, ଅସଞ୍ଞିଭୱୋ, ନେୱସଞ୍ଞିନାସଞ୍ଞିଭୱୋତି ନୱୱିଧେପି ଭୱେ ସତ୍ତେପି ଅନୱସେସତୋ ପରିଯାଦିଯିତ୍ୱା ଦସ୍ସେତି। ଏତ୍ଥ ହି ରୂପିଗ୍ଗହଣେନ କାମଭୱୋ, ରୂପଭୱୋ, ପଞ୍ଚୱୋକାରଭୱୋ, ଏକୱୋକାରଭୱୋ ଚ ଦସ୍ସିତୋ, ଅରୂପିଗ୍ଗହଣେନ ଅରୂପଭୱୋ, ଚତୁୱୋକାରଭୱୋ ଚ ଦସ୍ସିତୋ, ସଞ୍ଞିଭୱାଦଯୋ ପନ ସରୂପେନେୱ ଦସ୍ସିତା। ଅପଦାଦିଗ୍ଗହଣେନ କାମଭୱପଞ୍ଚୱୋକାରଭୱସଞ୍ଞିଭୱାନଂ ଏକଦେସୋୱ ଦସ୍ସିତୋ।

କସ୍ମା ପନେତ୍ଥ ଯଥା ଅଦୁତିଯସୁତ୍ତେ ‘‘ଦ୍ୱିପଦାନଂ ଅଗ୍ଗୋ’’ତି ଦ୍ୱିପଦା ଏୱ ଗହିତା, ଏୱଂ ଦ୍ୱିପଦଗ୍ଗହଣମେୱ ଅକତ୍ୱା ଅପଦାଦିଗ୍ଗହଣଂ କତନ୍ତି? ୱୁଚ୍ଚତେ – ଅଦୁତିଯସୁତ୍ତେ ତାୱ ସେଟ୍ଠତରୱସେନ ଦ୍ୱିପଦଗ୍ଗହଣମେୱ କତଂ। ଇମସ୍ମିଞ୍ହି ଲୋକେ ସେଟ୍ଠୋ ନାମ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନୋ ଅପଦଚତୁପ୍ପଦବହୁପଦେସୁ ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଦ୍ୱିପଦେସୁଯେୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। କତରେସୁ ଦ୍ୱିପଦେସୁ? ମନୁସ୍ସେସୁ ଚେୱ ଦେୱେସୁ ଚ। ମନୁସ୍ସେସୁ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନୋ ସକଲଲୋକଂ ୱସେ ୱତ୍ତେତୁଂ ସମତ୍ଥୋ ବୁଦ୍ଧୋ ହୁତ୍ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଦେୱେସୁ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନୋ ଦସସହସ୍ସିଲୋକଧାତୁଂ ୱସେ ୱତ୍ତନକୋ ମହାବ୍ରହ୍ମା ହୁତ୍ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ସୋ ତସ୍ସ କପ୍ପିଯକାରକୋ ୱା ଆରାମିକୋ ୱା ସମ୍ପଜ୍ଜତି। ଇତି ତତୋପି ସେଟ୍ଠତରୱସେନେସ ଦ୍ୱିପଦାନଂ ଅଗ୍ଗୋତି ତତ୍ଥ ୱୁତ୍ତଂ। ଇଧ ପନ ଅନୱସେସପରିଯାଦାନୱସେନ ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଯାୱତା, ଭିକ୍ଖୱେ, ସତ୍ତା ଅପଦା ୱା…ପେ… ନେୱସଞ୍ଞିନାସଞ୍ଞିନୋ ୱା, ତଥାଗତୋ ତେସଂ ଅଗ୍ଗମକ୍ଖାଯତୀ’’ତି । ନିଦ୍ଧାରଣେ ଚେତଂ ସାମିୱଚନଂ। ମ-କାରୋ ପଦସନ୍ଧିକରୋ, ଅଗ୍ଗୋ ଅକ୍ଖାଯତୀତି ପଦୱିଭାଗୋ। ତେନେୱାହ ‘‘ଗୁଣେହି ଅଗ୍ଗୋ’’ତିଆଦି।

ଅଗ୍ଗୋ ୱିପାକୋ ହୋତୀତି ଅଗ୍ଗେ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧେ ପସନ୍ନାନଂ ଯୋ ପସାଦୋ ଅଗ୍ଗୋ ସେଟ୍ଠୋ ଉତ୍ତମକୋଟିଭୂତୋ ୱା, ତସ୍ମା ତସ୍ସ ୱିପାକୋପି ଅଗ୍ଗୋ ସେଟ୍ଠୋ ଉତ୍ତମକୋଟିଭୂତୋ ଉଳାରତମୋ ପଣୀତତମୋ ହୋତି। ସୋ ପନ ପସାଦୋ ଦୁୱିଧୋ ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରଭେଦତୋ। ତେସୁ ଲୋକିଯସ୍ସ ତାୱ –

‘‘ଯେ କେଚି ବୁଦ୍ଧଂ ସରଣଂ ଗତାସେ,

ନ ତେ ଗମିସ୍ସନ୍ତି ଅପାଯଭୂମିଂ;

ପହାଯ ମାନୁସଂ ଦେହଂ,

ଦେୱକାଯଂ ପରିପୂରେସ୍ସନ୍ତି। (ଦୀ। ନି। ୨।୩୩୨; ଇତିୱୁ। ଅଟ୍ଠ। ୯୦; ସଂ। ନି। ୧।୩୭);

‘‘ବୁଦ୍ଧୋତି କିତ୍ତଯନ୍ତସ୍ସ, କାଯେ ଭୱତି ଯା ପୀତି;

ୱରମେୱ ହି ସା ପୀତି, କସିଣେନପି ଜମ୍ବୁଦୀପସ୍ସ। (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୬; ଇତିୱୁ। ଅଟ୍ଠ। ୯୦);

‘‘ସତଂ ହତ୍ଥୀ ସତଂ ଅସ୍ସା, ସତଂ ଅସ୍ସତରୀରଥା;

ସତଂ କଞ୍ଞାସହସ୍ସାନି, ଆମୁକ୍କମଣିକୁଣ୍ଡଲା;

ଏକସ୍ସ ପଦୱୀତିହାରସ୍ସ, କଲଂ ନାଗ୍ଘନ୍ତି ସୋଳସିଂ’’। (ଚୂଳୱ। ୩୦୫);

‘‘ସାଧୁ ଖୋ, ଦେୱାନମିନ୍ଦ, ବୁଦ୍ଧଂ ସରଣଗମନଂ ହୋତି, ବୁଦ୍ଧଂ ସରଣଗମନହେତୁ ଖୋ, ଦେୱାନମିନ୍ଦ, ଏୱମିଧେକଚ୍ଚେ ସତ୍ତା କାଯସ୍ସ ଭେଦା ପରଂ

ମରଣା ସୁଗତିଂ ସଗ୍ଗଂ ଲୋକଂ ଉପପଜ୍ଜନ୍ତି। ତେ ଅଞ୍ଞେ ଦେୱେ ଦସହି ଠାନେହି ଅଧିଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତି ଦିବ୍ବେନ ଆଯୁନା, ଦିବ୍ବେନ ୱଣ୍ଣେନ, ଦିବ୍ବେନ ସୁଖେନ, ଦିବ୍ବେନ ଯସେନ, ଦିବ୍ବେନ ଆଧିପତେଯ୍ୟେନ, ଦିବ୍ବେହି ରୂପେହି, ଦିବ୍ବେହି ସଦ୍ଦେହି, ଦିବ୍ବେହି ଗନ୍ଧେହି, ଦିବ୍ବେହି ରସେହି, ଦିବ୍ବେହି ଫୋଟ୍ଠବ୍ବେହୀ''ତି (ସଂ। ନି। ୪।୩୪୧) –

ଏୱମାଦୀନଂ ସୁତ୍ତପଦାନଂ ୱସେନ ପସାଦଫଲୱିସେସଯୋଗୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ, ତସ୍ମା ସୋ ଅପାଯଦୁକ୍ଖୱିନିୱତ୍ତନେନ ସଦ୍ଧିଂ ସମ୍ପତ୍ତିଭୱେସୁ ସୁଖୱିସେସଦାଯକୋୱ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ଲୋକୁତ୍ତରୋ ପନ ସାମଞ୍ଞଫଲୱିପାକଦାଯକୋ ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖୱିନିୱତ୍ତକୋ। ସବ୍ବୋପି ଚାଯଂ ପସାଦୋ ପରମ୍ପରାଯ ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖଂ ୱିନିୱତ୍ତେତିଯେୱ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ –

''ଯସ୍ମିଂ ସମଯେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅରିଯସାୱକୋ ଅତ୍ତନୋ ସଦ୍ଧଂ ଅନୁସ୍ସରତି, ନେୱସ୍ସ ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ରାଗପରିଯୁଟ୍ଠିତଂ ଚିତ୍ତଂ ହୋତି, ନ ଦୋସପରିଯୁଟ୍ଠିତଂ…ପେ… ନ ମୋହପରିଯୁଟ୍ଠିତଂ ଚିତ୍ତଂ ହୋତି, ଉଜୁଗତମେୱସ୍ସ ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ଚିତ୍ତଂ ହୋତି, ଉଜୁଗତଚିତ୍ତସ୍ସ ପାମୋଜ୍ଜଂ ଜାଯତି, ପମୁଦିତସ୍ସ ପୀତି ଜାଯତି…ପେ… ନାପରଂ ଇତ୍ଥତ୍ତାଯାତି ପଜାନାତୀ''ତି।

ଧମ୍ମାତି ସଭାୱଧମ୍ମା। ସଙ୍ଖତାତି ସମେଚ୍ଚ ସମ୍ଭୂଯ ପଚ୍ଚଯେହି କତାତି ସଙ୍ଖତା, ସପଚ୍ଚଯା ଧମ୍ମା। ହେତୁହି ପଚ୍ଚଯେହି ଚ ନ କେହିଚି କତା ସଙ୍ଖତାତି ଅସଙ୍ଖତା, ଅପଚ୍ଚଯୋ ନିବ୍ବାନଂ। ସଙ୍ଖତାନଂ ପରିଯୋସିତଭାୱେନ ''ଅସଙ୍ଖତା''ତି ପୁଥୁୱଚନଂ। ୱିରାଗୋ ତେସଂ ଅଗ୍ଗମକ୍ଖାଯତୀତି ତେସଂ ସଙ୍ଖତାସଙ୍ଖତଧମ୍ମାନଂ ଯୋ ୱିରାଗସଙ୍ଖାତୋ ଅସଙ୍ଖତଧମ୍ମୋ, ସୋ ସଭାୱେନେୱ ସଣ୍ହସୁଖୁମଭାୱତୋ ସନ୍ତତରପଣୀତତରଭାୱତୋ ଗମ୍ଭୀରାଦିଭାୱତୋ ମଦନିମ୍ମଦନାଦିଭାୱତୋ ଅଗ୍ଗଂ ସେଟ୍ଠଂ ଉତ୍ତମଂ ପୱରନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଯଦିଦନ୍ତି ନିପାତୋ, ଯୋ ଅଯନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ମଦନିମ୍ମଦନୋତିଆଦୀନି ସବ୍ବାନି ନିବ୍ବାନୱେୱଚନାନି। ତେନେୱାହ ''ୱିରାଗୋତିଆଦୀନି ନିବ୍ବାନସ୍ସେୱ ନାମାନୀ''ତି। ରାଗମଦାଦଯୋତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ମାନମଦପୁରିସମଦାଦିକେ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି । ସବ୍ବା ପିପାସାତି କାମପିପାସାଦିକା ସବ୍ବା ପିପାସା। ସବ୍ବେ ଆଲଯା ସମୁଗ୍ଘାତଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି କାମାଲଯାଦିକା ସବ୍ବେପି ଆଲଯା ସମୁଗ୍ଘାତଂ ଯନ୍ତି। ୱଟ୍ଟାନୀତି କମ୍ମୱଟ୍ଟୱିପାକୱଟ୍ଟାନି। ତଣ୍ହାତି ଅଟ୍ଠସତପ୍ପଭେଦା ସବ୍ବାପି ତଣ୍ହା।

ଅଗ୍ଗୋ ୱିପାକୋ ହୋତୀତି ଏତ୍ଥାପି –

''ଯେ କେଚି ଧମ୍ମଂ ସରଣଂ ଗତାସେ…ପେ…''। (ଦୀ। ନି। ୨।୩୩୨; ସଂ ନି। ୧।୩୭);

''ଧମ୍ମୋତି କିତ୍ତଯନ୍ତସ୍ସ, କାଯେ ଭୱତି ଯା ପୀତି…ପେ…''। (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୬; ଇତିୱୁ। ଅଟ୍ଠ। ୯୦);

''ସାଧୁ ଖୋ, ଦେୱାନମିନ୍ଦ, ଧମ୍ମଂ ସରଣଗମନଂ ହୋତି, ଧମ୍ମଂ ସରଣଗମନହେତୁ ଖୋ, ଦେୱାନମିନ୍ଦ, ଏୱମିଧେକଚ୍ଚେ…ପେ… ଦିବ୍ବେହି ଫୋଟ୍ଠବ୍ବେହୀ''ତି (ସଂ। ନି। ୪।୩୪୧) –

ଏୱମାଦୀନଂ ସୁତ୍ତପଦାନଂ ୱସେନ ଧମ୍ମେ ପସାଦସ୍ସ ଫଲୱିସେସଯୋଗୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ସଙ୍ଘା ୱା ଗଣା ୱାତି ଜନସମୂହସଙ୍ଖାତା ଯାୱତା ଲୋକେ ସଙ୍ଘା ୱା ଗଣା ୱା। ତଥାଗତସାୱକସଙ୍ଘୋତି ଅଟ୍ଠଅରିଯପୁଗ୍ଗଲସମୂହସଙ୍ଖାତୋ ଦିଟ୍ଠିସୀଲସାମଞ୍ଞେନ ସଂହତୋ ତଥାଗତସ୍ସ ସାୱକସଙ୍ଘୋ। ଅଗ୍ଗମକ୍ଖାଯତୀତି ଅତ୍ତନୋ ସୀଲସମାଧିପଞ୍ଞାୱିମୁତ୍ତିଆଦିଗୁଣୱିସେସେନ ତେସଂ ସଙ୍ଘାନଂ ଅଗ୍ଗୋ ସେଟ୍ଠୋ ଉତ୍ତମୋ ପୱରୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଯଦିଦନ୍ତି ଯାନି ଇମାନି। ଚତ୍ତାରି ପୁରିସଯୁଗାନି ଯୁଗଳୱସେନ, ପଠମମଗ୍ଗଟ୍ଠୋ ପଠମଫଲଟ୍ଠୋତି ଇଦମେକଂ ଯୁଗଳଂ, ଯାୱ ଚତୁତ୍ଥମଗ୍ଗଟ୍ଠୋ ଚତୁତ୍ଥଫଲଟ୍ଠୋତି ଇଦମେକଂ ଯୁଗଳନ୍ତି ଏୱଂ ଚତ୍ତାରି ପୁରିସଯୁଗାନି। ଅଟ୍ଠ ପୁରିସପୁଗ୍ଗଲାତି ପୁରିସପୁଗ୍ଗଲୱସେନ ଏକୋ ପଠମମଗ୍ଗଟ୍ଠୋ, ଏକୋ ପଠମଫଲଟ୍ଠୋତି ଇମିନା ନଯେନ ଅଟ୍ଠ ପୁରିସପୁଗ୍ଗଲା। ଏତ୍ଥ ଚ ପୁରିସୋତି ୱା ପୁଗ୍ଗଲୋତି ୱା ଏକତ୍ଥାନି ଏତାନି ପଦାନି, ୱେନେଯ୍ୟୱସେନ ପନେତଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଏସ ଭଗୱତୋ ସାୱକସଙ୍ଘୋତି ଯାନିମାନି ଯୁଗଳୱସେନ ଚତ୍ତାରି ଯୁଗାନି ପାଟିଯେକ୍କତୋ ଅଟ୍ଠ ପୁରିସପୁଗ୍ଗଲା, ଏସ ଭଗୱତୋ ସାୱକସଙ୍ଘୋ। ଆହୁନେଯ୍ୟୋତିଆଦୀନି ୱୁତ୍ତତ୍ଥାନେୱ। ଇଧାପି –

''ଯେ କେଚି ସଙ୍ଘଂ ସରଣଂ ଗତାସେ…ପେ…''। (ଦୀ। ନି। ୨।୩୩୨; ସଂ। ନି। ୧।୩୭);

‘‘ସଙ୍ଘୋତି କିତ୍ତୟନ୍ତସ୍ସ, କାୟେ ଭୱତି ଯା ପୀତି…ପେ…’’। (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୬; ଇତିୱୁ। ଅଟ୍ଠ। ୯୦);

‘‘ସାଧୁ ଖୋ, ଦେୱାନମିନ୍ଦ, ସଙ୍ଘଂ ସରଣଗମନଂ ହୋତି, ସଙ୍ଘଂ ସରଣଗମନହେତୁ ଖୋ, ଦେୱାନମିନ୍ଦ…ପେ… ଦିବ୍ବେହି ଫୋଟ୍ଠବ୍ବେହୀ’’ତି (ସଂ। ନି। ୪।୩୪୧) –

ଆଦୀନଂ ସୁତ୍ତପଦାନଂ ୱସେନ ସଙ୍ଘେ ପସାଦସ୍ସ ଫଲୱିସେସୟୋଗୋ ତସ୍ସ ଅଗ୍ଗୱିପାକତା ଚ ୱେଦିତବ୍ବା। ତଥା ଅନୁତ୍ତରିୟପଟିଲାଭୋ ସତ୍ତମଭୱାଦିତୋ ପଟ୍ଠାଯ ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖସମୁଚ୍ଛେଦୋ ଅନୁତ୍ତରସୁଖାଧିଗମୋତି ଏୱମାଦିଉଳାରଫଲନିପ୍ଫାଦନୱସେନ ଅଗ୍ଗୱିପାକତା ୱେଦିତବ୍ବା।

ଗାଥାସୁ ଅଗ୍ଗତୋତି ଅଗ୍ଗେ ରତନତ୍ତୟେ, ଅଗ୍ଗଭାୱତୋ ୱା ପସନ୍ନାନଂ। ଅଗ୍ଗଂ ଧମ୍ମନ୍ତି ଅଗ୍ଗସଭାୱଂ ବୁଦ୍ଧସୁବୋଧିଂ ଧମ୍ମସୁଧମ୍ମତଂ ସଙ୍ଘସୁପ୍ପଟିପତ୍ତିଂ, ରତନତ୍ତୟସ୍ସ ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣଂ ଉତ୍ତମସଭାୱଂ, ଦସବଲାଦିସ୍ୱାକ୍ଖାତତାଦିସୁପ୍ପଟିପନ୍ନତାଦିଗୁଣସଭାୱଂ ୱା। ୱିଜାନତନ୍ତି ୱିଜାନନ୍ତାନଂ। ଏୱଂ ସାଧାରଣତୋ ଅଗ୍ଗପ୍ପସାଦୱତ୍ଥୁଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ଅସାଧାରଣତୋ ତଂ ୱିଭାଗେନ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅଗ୍ଗେ ବୁଦ୍ଧେ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ପସନ୍ନାନନ୍ତି ଅୱେଚ୍ଚପ୍ପସାଦେନ ଚ ଇତରପ୍ପସାଦେନ ଚ ପସନ୍ନାନଂ ଅଧିମୁତ୍ତାନଂ। ୱିରାଗୂପସମେତି ୱିରାଗେ ଉପସମେ ଚ, ସବ୍ବସ୍ସ ରାଗସ୍ସ ସବ୍ବେସଂ କିଲେସାନଂ ଅଚ୍ଚନ୍ତୱିରାଗହେତୁଭୂତେ ଅଚ୍ଚନ୍ତୂପସମହେତୁଭୂତେ ଚାତି ଅତ୍ଥୋ। ସୁଖେତି ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖକ୍ଖୟଭାୱେନ ସଙ୍ଖାରୂପସମସୁଖଭାୱେନ ସୁଖେ।

ଅଗ୍ଗସ୍ମିଂ ଦାନଂ ଦଦତନ୍ତି ଅଗ୍ଗେ ରତନତ୍ତୟେ ଦାନଂ ଦଦନ୍ତାନଂ ଦେୟ୍ୟଧମ୍ମଂ ପରିଚ୍ଚଜନ୍ତାନଂ। ତତ୍ଥ ଧରମାନଂ ଭଗୱନ୍ତଂ ଚତୂହି ପଚ୍ଚୟେହି ଉପଟ୍ଠହନ୍ତା ପୂଜେନ୍ତା ସକ୍କରୋନ୍ତା, ପରିନିବ୍ବୁତଂ ଭଗୱନ୍ତଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ଧାତୁଚେତିୟାଦିକେ ଉପଟ୍ଠହନ୍ତା ପୂଜେନ୍ତା ସକ୍କରୋନ୍ତା ବୁଦ୍ଧେ ଦାନଂ ଦଦନ୍ତି ନାମ। ‘‘ଧମ୍ମଂ ପୂଜେସ୍ସାମା’’ତି ଧମ୍ମଧରେ ପୁଗ୍ଗଲେ ଚତୂହି ପଚ୍ଚୟେହି ଉପଟ୍ଠହନ୍ତା ପୂଜେନ୍ତା ସକ୍କରୋନ୍ତା ଧମ୍ମଞ୍ଚ ଚିରଟ୍ଠିତିକଂ କରୋନ୍ତା ଧମ୍ମେ ଦାନଂ ଦଦନ୍ତି ନାମ। ତଥା ଅରିୟସଙ୍ଘଂ ଚତୂହି ପଚ୍ଚୟେହି ଉପଟ୍ଠହନ୍ତା ପୂଜେନ୍ତା ସକ୍କରୋନ୍ତା ତଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ଇତରସ୍ମିମ୍ପି ତଥା ପଟିପଜ୍ଜନ୍ତା ସଙ୍ଘେ ଦାନଂ ଦଦନ୍ତି ନାମ। ଅଗ୍ଗଂ ପୁଞ୍ଞଂ ପୱଡ୍ଢତୀତି ଏୱଂ ରତନତ୍ତୟେ ପସନ୍ନେନ ଚେତସା ଉଳାରଂ ପରିଚ୍ଚାଗଂ ଉଳାରଞ୍ଚ ପୂଜାସକ୍କାରଂ ପୱତ୍ତେନ୍ତାନଂ ଦିୱସେ ଦିୱସେ ଅଗ୍ଗଂ ଉଳାରଂ କୁସଲଂ ଉପଚୀୟତି। ଇଦାନି ତସ୍ସ ପୁଞ୍ଞସ୍ସ ଅଗ୍ଗୱିପାକତାଯ ଅଗ୍ଗଭାୱଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅଗ୍ଗଂ ଆୟୂ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଆୟୂତି ଦିବ୍ବଂ ୱା ମାନୁସଂ ୱା ଅଗ୍ଗଂ ଉଳାରଂ ପରମଂ ଆୟୁ ପୱଡ୍ଢତି ଉପରୂପରି ବ୍ରୂହତି। ୱଣ୍ଣୋତି ରୂପସମ୍ପଦା। ୟସୋତି ପରିୱାରସମ୍ପଦା। କିତ୍ତୀତି ଥୁତିଘୋସୋ। ସୁଖନ୍ତି କାୟିକଂ ଚେତସିକଞ୍ଚ ସୁଖଂ। ବଲନ୍ତି କାୟବଲଞ୍ଚେୱ ଞାଣବଲଞ୍ଚ।

ଅଗ୍ଗସ୍ସ ରତନତ୍ତୟସ୍ସ ଦାନଂ ଦାତା। ଅଥ ୱା ଅଗ୍ଗସ୍ସ ଦେୟ୍ୟଧମ୍ମସ୍ସ ଦାନଂ ଉଳାରଂ କତ୍ୱା ତତ୍ଥ ପୁଞ୍ଞଂ ପୱତ୍ତେତା। ଅଗ୍ଗଧମ୍ମସମାହିତୋତି ଅଗ୍ଗେନ ପସାଦଧମ୍ମେନ ଦାନାଦିଧମ୍ମେନ ଚ ସଂହିତୋ ସମନ୍ନାଗତୋ ଅଚଲପ୍ପସାଦୟୁତ୍ତୋ, ତସ୍ସ ୱା ୱିପାକଭୂତେହି ବହୁଜନସ୍ସ ପିୟମନାପତାଦିଧମ୍ମେହି ୟୁତ୍ତୋ। ଅଗ୍ଗପ୍ପତ୍ତୋ ପମୋଦତୀତି ୟତ୍ଥ ୟତ୍ଥ ସତ୍ତନିକାୟେ ଉପ୍ପନ୍ନୋ, ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଅଗ୍ଗଭାୱଂ ସେଟ୍ଠଭାୱଂ ଅଧିଗତୋ, ଅଗ୍ଗଭାୱଂ ୱା ଲୋକୁତ୍ତରମଗ୍ଗଫଲଂ ଅଧିଗତୋ ପମୋଦତି ଅଭିରମତି ପରିତୁସ୍ସତୀତି।

ଅଗ୍ଗପସାଦସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫। ୱସ୍ସକାରସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୩୫। ପଞ୍ଚମେ ଅରିୟେ ଞାୟେତି ସଂକିଲେସତୋ ଆରକତ୍ତା ଅରିୟେ ନିଦ୍ଦୋସେ ପରିସୁଦ୍ଧେ ନିୟ୍ୟାନିକଧମ୍ମଭାୱତୋ ଞାୟେ କାରଣେତି ଅତ୍ଥୋ। ଞାୟତି ନିଚ୍ଛୟେନ କମତି ନିବ୍ବାନଂ, ତଂ ୱା ଞାୟତି ପଟିୱିଜ୍ଝୀୟତି ଏତେନାତୀ ଞାୟୋ, ଅରିୟମଗ୍ଗୋ। ସୋ ଏୱ ଚ ସମ୍ପାପକହେତୁଭାୱତୋ କାରଣନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଇଧ ପନ ସହ ୱିପସ୍ସନାଯ ଅରିୟମଗ୍ଗୋ ଅଧିପ୍ପେତୋତି ଆହ ‘‘ସହୱିପସ୍ସନକେ ମଗ୍ଗେ’’ତି। ଗାଥାସୁ ‘‘ଞାୟଂ ଧମ୍ମ’’ନ୍ତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନୟୋ।

ୱସ୍ସକାରସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୬। ଦୋଣସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୩୬। ଛଟ୍ଠେ ଉକ୍କାହି ଧାରିୟମାନାହୀତି ଦୀପିକାହି ଧାରିୟମାନାହି, ଦଣ୍ଡଦୀପିକାସୁ ଜାଲେତ୍ୱା ଧାରିୟମାନାସୁ ମାପିତତ୍ତାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ତଞ୍ହି ନଗରଂ ‘‘ମଙ୍ଗଲଦିୱସେ ସୁଖଣେ ସୁନକ୍ଖତ୍ତଂ ମା ଅତିକ୍କମୀ’’ତି ରତ୍ତିମ୍ପି ଉକ୍କାସୁ ଧାରିୟମାନାସୁ ମାପିତଂ। ଉକ୍କାସୁ ଠାତି ଉକ୍କଟ୍ଠା, ଉକ୍କାସୁ ୱିଜ୍ଜୋତୟନ୍ତୀସୁ ଠିତା

ପଟିଚ୍ଚିତାତି ମୂଲୱିଭୂଜାଦିପକ୍ଖେପେନ (ପାଣିନି ୩।୨।୫) ସଦ୍ଦସିଦ୍ଧି ୱେଦିତବ୍ବା। ନିରୁତ୍ତିନଯେନ ୱା ଉକ୍କାସୁ ଠିତାସୁ ଠିତା ଆସୀତି ଉକ୍କଟ୍ଠା। ଅପରେ ପନ ଭଣନ୍ତି ''ଭୂମିଭାଗସମ୍ପତ୍ତିଯା ମନୁସ୍ସସମ୍ପତ୍ତିଯା ଉପକରଣସମ୍ପତ୍ତିଯା ଚ ସା ନଗରୀ ଉକ୍କଟ୍ଠଗୁଣଯୋଗତୋ ଉକ୍କଟ୍ଠାତି ନାମଂ ଲଭତୀ''ତି। ସେତବ୍ଯନ୍ତି ତସ୍ସ ନଗରସ୍ସ ନାମଂ। ତଂ ପନ କସ୍ସପଦସବଲସ୍ସ ଜାତନଗରନ୍ତି ଆହ ''ଅତୀତେ କସ୍ସପସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଜାତନଗର''ନ୍ତି।

ୱିଜ୍ଜନ୍ତରିକାଯାତି ୱିଜ୍ଜୁନିଚ୍ଛରଣକ୍ଖଣେ। ଅନ୍ତରତୋତି ହଦଯେ। ଅନ୍ତରାତି ଆରମ୍ଭନିକ୍ଖତ୍ତୀନଂ ୱେମଜ୍ଝେ। ଅନ୍ତରିକାଯାତି ଅନ୍ତରାଠଏ। ଏତ୍ଥ ଚ ''ତଦନ୍ତରଂ କୋ ଜାନେଯ୍ଯ (ଅ। ନି। ୬।୪୪; ୧୦।୭୫), ଏତେସଂ ଅନ୍ତରା କପ୍ପା ଗଣନତୋ ଅସଙ୍ଖେଯ୍ଯା (ବୁ। ୱଂ। ୨୮।୩), ଅନ୍ତରନ୍ତରା କଥଂ ଓପପାତେତୀ''ତି (ମ। ନି। ୨।୪୨୬) ଚ ଆଦୀସୁ ୱିଯ କାରଣୱେମଜ୍ଝେସୁ ୱତ୍ତମାନା ଅନ୍ତରାସଦ୍ଦା ଏୱ ଉଦାହରିତବ୍ବା ସିଯୁଂ, ନ ପନ ଚିତ୍ତକ୍ଖଣୱିୱରେସୁ ୱତ୍ତମାନା ଅନ୍ତରଅନ୍ତରିକସଦ୍ଦା। ଅନ୍ତରାସଦ୍ଦସ୍ସ ହି ଅଯମତ୍ଥୁଦ୍ଧାରୋତି।

ଅଯଂ ପନେତ୍ଥ ଅଧିପ୍ପାଯୋ ସିଯା – ଯେସୁ ଅନ୍ତରାସଦ୍ଦୋ ୱତ୍ତତି, ତେସୁ ଅନ୍ତରସଦ୍ଦୋପି ୱତ୍ତତୀତି ସମାନତ୍ଥତ୍ତା ଅନ୍ତରାସଦ୍ଦତ୍ଥେ ୱତ୍ତମାନୋ ଅନ୍ତରସଦ୍ଦୋ ଉଦାହଟୋ। ଅନ୍ତରାସଦ୍ଦୋ ଏୱ ୱା ''ଯସ୍ସନ୍ତରତୋ''ତି ଏତ୍ଥ ଗାଥାସୁଖତ୍ଥଂ ରସ୍ସଂ କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଅନ୍ତରାସଦ୍ଦୋ ଏୱ ପନ ଇକସଦ୍ଦେନ ପଦଂ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ''ଅନ୍ତରିକା''ତି ୱୁତ୍ତୋତି ଏୱମେତ୍ଥ ଉଦାହରଣୋଦାହରିତବ୍ବାନଂ ୱିରୋଧାଭାୱୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଅଯୋଜିଯମାନେ ଉପଯୋଗୱଚନଂ ନ ପାପୁଣାତି ସାମିୱଚନସ୍ସ ପସଙ୍ଗେ ଅନ୍ତରାସଦ୍ଦଯୋଗେନ ଉପଯୋଗୱଚନସ୍ସ ଇଚ୍ଛିତତ୍ତା। ତେନେୱାହ ''ଅନ୍ତରାସଦ୍ଦେନ ପନ ଯୁତ୍ତତ୍ତା ଉପଯୋଗୱଚନଂ କତ''ନ୍ତି।

ସକଲଜମ୍ବୁଦୀପେ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ମହାକଲହଂ ୱୂପସମେତ୍ୱାତି ପରିନିବ୍ବୁତେ ଭଗୱତି ଧାତୂନଂ ଅତ୍ଥାଯ କୁସିନାରନଗରଂ ପରିୱାରେତ୍ୱା ଠିତେହି ସେସରାଜୂହି ''ଅମ୍ହାକଂ ଧାତୁଯୋ ୱା ଦେନ୍ତୁ ଯୁଦ୍ଧଂ ୱା''ତିଆଦିନା କୋସିନାରକେହି ମଲ୍ଲେହି ସଦ୍ଧିଂ କତଂ ୱିୱାଦଂ ୱୂପସମେତ୍ୱା। ସୋ କିର ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ତେସଂ ୱିୱାଦଂ ସୁତ୍ୱା ''ଏତେ ରାଜାନୋ ଭଗୱତୋ ପରିନିବ୍ବୁତଟ୍ଠାନେ ୱିୱାଦଂ କରୋନ୍ତି, ନ ଖୋ ପନେତଂ ପତିରୂପଂ, ଅଲଂ ଇମିନା କଲହେନ, ୱୂପସମେସ୍ସାମି ନ''ନ୍ତି ଗନ୍ତ୍ୱା ଉନ୍ନତେ ପଦେସେ ଠତ୍ୱା ଦ୍ୱେଭାଣୱାରପରିମାଣଂ ଦୋଣଗଜ୍ଜିତଂ ନାମ ଅୱୋଚ। ତତ୍ଥ ପଠମଭାଣୱାରେ ତାୱ ଏକପଦମ୍ପି ତେ ନ ଜାନିଂସୁ। ଦୁତିଯଭାଣୱାରପରିଯୋସାନେ ଚ ''ଆଚରିଯସ୍ସ ୱିଯ ଭୋ ସଦ୍ଦୋ, ଆଚରିଯସ୍ସ ୱିଯ ଭୋ ସଦ୍ଦୋ''ତି ସବ୍ବେ ନିରୱା ଅହେସୁଂ। ଜମ୍ବୁଦୀପତଲେ କିର କୁଲଘରେ ଜାତୋ ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ତସ୍ସ ନ-ଅନ୍ତେୱାସିକୋ ନାମ ନତ୍ଥି, ଅଥ ଖୋ ସୋ ଅତ୍ତନୋ ୱଚନଂ ସୁତ୍ୱା ନିରୱେ ତୁଣ୍ହୀଭୂତେ ୱିଦିତ୍ୱା ପୁନ –

''ସୁଣନ୍ତୁ ଭୋନ୍ତୋ ମମ ଏକୱାଚଂ,

ଅମ୍ହାକ ବୁଦ୍ଧୋ ଅହୁ ଖନ୍ତିୱାଦୋ;

ନ ହି ସାଧୁଯଂ ଉତ୍ତମପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ,

ସରୀରଭାଗେ ସିଯା ସମ୍ପହାରୋ।

''ସବ୍ବେୱ ଭୋନ୍ତୋ ସହିତା ସମଗ୍ଗା,

ସମ୍ମୋଦମାନା କରୋମଟ୍ଠଭାଗେ;

ୱିତ୍ଥାରିକା ହୋନ୍ତୁ ଦିସାସୁ ଥୂପା,

ବହୂ ଜନା ଚକ୍ଖୁମତୋ ପସନ୍ନା''ତି। (ଦୀ। ନି। ୨।୨୩୭) –

ଇମଂ ଗାଥାଦ୍ୱଯଂ ୱତ୍ୱା ତଂ କଲହଂ ୱୂପସମେତ୍ୱା ଧାତୁଯୋ ଅଟ୍ଠଧା ଭାଜେତ୍ୱା ଅଦାସି, ତଂ ସନ୍ଧାଯେତଂ ୱୁତ୍ତଂ ''ସକଲଜମ୍ବୁଦୀପେ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ମହାକଲହଂ ୱୂପସମେତ୍ୱା ଧାତୁଯୋ ଭାଜେସ୍ସତୀ''ତି। ଲକ୍ଖଣଚକ୍କାନୀତି ଦ୍ୱୀସୁ ପାଦତଲେସୁ ଦ୍ୱେ ଲକ୍ଖଣଚକ୍କାନି।

ଆସୱେନାତି କମ୍ମକିଲେସକାରଣେନ ଆସୱେନ। ଏତ୍ଥ ହି ତେଭୂମକଞ୍ଚ କମ୍ମଂ, ଅୱସେସା ଚ ଅକୁସଲା ଧମ୍ମା ''ଆସୱା''ତି ୱୁତ୍ତା। ଦେୱୂପପତ୍ତୀତି ଦେୱେସୁ ଉପ୍ପତ୍ତି ନିବ୍ବତ୍ତି। ଏତ୍ଥ ଚ ଯକ୍ଖଗନ୍ଧବ୍ବତାଯ ୱିନିମୁତ୍ତା ସବ୍ବେ ଦେୱା ଦେୱଗ୍ଗହଣେନ ଗହିତା। ଗନ୍ଧବ୍ବୋ ୱା ୱିହଙ୍ଗମୋ ଆକାସଚାରୀ। ଅହନ୍ତି

ୱିଭତ୍ତିୱିପରିଣାମେନ ଯୋଜେତବ୍ବଂ।

ଦୋଣସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭। ଅପରିହାନିୟସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୩୭। ସତ୍ତମେ ନିବ୍ବାନସନ୍ତିକେୟେୱ ଚରତୀତି କିଲେସନିବ୍ବାନସ୍ସ ଅନୁପାଦାପରିନିବ୍ବାନସ୍ସ ଚ ସନ୍ତିକେୟେୱ ଚରତି ''ନ ଚିରସ୍ସେୱ ଅଧିଗମିସ୍ସତୀ''ତି କତ୍ୱା । ଗାଥାୟ ଅପ୍ପମାଦରତୋତି ସମଥୱିପସ୍ସନାୟ ଅପ୍ପମଜ୍ଜନେ ରତୋ ଅଭିରତୋ, ଅପ୍ପମାଦେନେୱ ରତ୍ତିନ୍ଦିୱଂ ୱୀତିନାମେନ୍ତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ପମାଦଂ ଭୟତୋ ପସ୍ସନ୍ତୋତି ନିରୟୂପପତ୍ତିଆଦିଭୟହେତୁତୋ ପମାଦଂ ଭୟତୋ ପସ୍ସନ୍ତୋ। ଅଭବ୍ବୋ ପରିହାନାୟାତି ସୋ ଏୱରୂପୋ ସମଥୱିପସ୍ସନାଧମ୍ମେହି ମଗ୍ଗଫଲେହି ୱା ପରିହାନାୟ ଅଭବ୍ବୋ। ସମଥୱିପସ୍ସନାତୋ ହି ସମ୍ପତ୍ତତୋ ନ ପରିହାୟତି, ଇତରାନି ଚ ଅପ୍ପତ୍ତାନି ପାପୁଣାତୀତି।

ଅପରିହାନିୟସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୮। ପତିଲୀନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୩୮। ଅଟ୍ଠମେ ଅନ୍ତୱା ଲୋକୋତି ଏକପସ୍ସେନ ୱଡ୍ଢିତଂ କସିଣନିମିତ୍ତଂ ''ଲୋକୋ''ତି ଗାହେନ ୱା ତକ୍କେନ ୱା ଉପ୍ପନ୍ନଦିଟ୍ଠି। ଲାଭୀ ହି ଝାନଚକ୍ଖୁନା ପସ୍ସିତ୍ୱା ଗଣ୍ହାତି, ଇତରୋ ତକ୍କମତ୍ତେନ। ଅନନ୍ତୱାତି ସମନ୍ତତୋ ୱଡ୍ଢିତଂ ଅପ୍ପମାଣଂ କସିଣନିମିତ୍ତଂ ''ଲୋକୋ''ତି ଗାହେନ ୱା ତକ୍କେନ ୱା ଉପ୍ପନ୍ନଦିଟ୍ଠି। ତଂ ଜୀୱଂ ତଂ ସରୀରନ୍ତି ଜୀୱୋ ସରୀରଞ୍ଚ ଏକମେୱ ୱତ୍ଥୂତି ଉପ୍ପନ୍ନଦିଟ୍ଠି। ୱିସ୍ସଟ୍ଠାନୀତି ସକପରିଚ୍ଚଜନୱସେନ ନିସ୍ସଟ୍ଠାନି। ୱନ୍ତାନୀତି ଇଦଂ ପୁନ ଅନାଦିୟନଭାୱଦସ୍ସନୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଚତ୍ତମ୍ପି ହି କେଚି ଗଣ୍ହନ୍ତି, ନୟିଦମେୱନ୍ତି ଦସ୍ସେନତ୍ଥଂ ''ୱନ୍ତାନୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ନ ହି ଯଂ ଯେନ ୱନ୍ତଂ, ନ ସୋ ତଂ ପୁନ ଆଦୀୟତି। ୱନ୍ତମ୍ପି କିଞ୍ଚି ସସନ୍ତତିଲଗ୍ଗଂ ସିୟା, ନୟିଦମେୱନ୍ତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ''ମୁତ୍ତାନୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତେନେୱାହ ''ଛିନ୍ନବନ୍ଧନାନି କତାନୀ''ତି, ସନ୍ତତିତୋ ୱିନିମୋଚନୱସେନ ଛିନ୍ନବନ୍ଧନାନି କତାନୀତି ଅତ୍ଥୋ। ମୁତ୍ତମ୍ପି କିଞ୍ଚି ମୁତ୍ତବନ୍ଧନଂ ୱିୟ ଫଲଂ କୁହିଞ୍ଚି ତିଟ୍ଠତି, ନ ଏୱମିଦନ୍ତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ''ପହୀନାନୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଯଥା କିଞ୍ଚି ଦୁନ୍ନିସ୍ସଟ୍ଠଂ ପୁନ ଆଦାୟ ସମ୍ମଦେୱ ନିସ୍ସଟ୍ଠଂ ''ପଟିନିସ୍ସଟ୍ଠ''ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ଏୱଂ ୱିପସ୍ସନାୟ ନିସ୍ସଟ୍ଠାନି ଆଦିନ୍ନସଦିସାନି ମଗ୍ଗେନ ପହୀନାନି ପଟିନିସ୍ସଟ୍ଠାନି ନାମ ହୋନ୍ତୀତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ''ପଟିନିସ୍ସଟ୍ଠାନୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତେନେୱାହ ''ଯଥା ନ ପୁନ ଚିତ୍ତଂ ଆରୋହନ୍ତି, ଏୱଂ ପଟିନିସ୍ସଜ୍ଜିତାନୀ''ତି।

କାମେସନାତି କାମାନଂ ଏସନା, କାମସଙ୍ଖାତା ୱା ଏସନା କାମେସନା। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ''ତତ୍ଥ କତମା କାମେସନା? ଯୋ କାମେସୁ କାମଚ୍ଛନ୍ଦୋ କାମରାଗୋ କାମନନ୍ଦୀ କାମପିପାସା କାମମୁଚ୍ଛା କାମଜ୍ଝୋସାନଂ, ଅୟଂ ୱୁଚ୍ଚତି କାମେସନା''ତି, ତସ୍ମା କାମରାଗୋ ''କାମେସନା''ତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ତେନେୱାହ ''କାମେସନା...ପେ... ଅନାଗାମିମଗ୍ଗେନ ପହୀନା''ତି। ଭୱାନଂ ଏସନା ଭୱେସନା। ୱୁତ୍ତମ୍ପି ଚେତଂ ''ତତ୍ଥ କତମା ଭୱେସନା? ଯୋ ଭୱେସୁ ଭୱଚ୍ଛନ୍ଦୋ...ପେ... ଭୱଜ୍ଝୋସାନଂ, ଅୟଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଭୱେସନା''ତି, ତସ୍ମା ଭୱେସନରାଗୋ ରୂପାରୂପଭୱପତ୍ଥନାତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ତେନେୱାହ ''ଭୱେସନା ପନ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନ ପହୀୟତୀ''ତି।

ବ୍ରହ୍ମଚରିୟସ୍ସ ଏସନା ବ୍ରହ୍ମଚରିୟେସନା। ସା ଚ ମଗ୍ଗବ୍ରହ୍ମଚରିୟସ୍ସ, ଦିଟ୍ଠିଗତିକସମ୍ମତବ୍ରହ୍ମଚରିୟସ୍ସ ଚ ଗୱେସନୱସେନ ଦ୍ୱିପ୍ପକାରାତି ଆହ ''ବ୍ରହ୍ମଚରିୟଂ ଏସିସ୍ସାମୀ''ତିଆଦି। ଦିଟ୍ଠିଗତିକସମ୍ମତସ୍ସ ବ୍ରହ୍ମଚରିୟସ୍ସ ଏସନାପି ହି ବ୍ରହ୍ମଚରିୟେସନାତି ୱୁଚ୍ଚତି। ୱୁତ୍ତମ୍ପି ଚେତଂ –

''ତତ୍ଥ କତମା ବ୍ରହ୍ମଚରିୟେସନା? ସସ୍ସତୋ ଲୋକୋତି ୱା, ଅସସ୍ସତୋ ଲୋକୋତି ୱା, ଅନ୍ତୱା ଲୋକୋତି ୱା, ଅନନ୍ତୱା ଲୋକୋତି ୱା, ତଂ ଜୀୱଂ ତଂ ସରୀରନ୍ତି ୱା, ଅଞ୍ଞଂ ଜୀୱଂ ଅଞ୍ଞଂ ସରୀରନ୍ତି ୱା, ହୋତି ତଥାଗତୋ ପରଂ ମରଣାତି ୱା, ନ ହୋତି ତଥାଗତୋ ପରଂ ମରଣାତି ୱା, ହୋତି ଚ ନ ଚ ହୋତି ତଥାଗତୋ ପରଂ ମରଣାତି ୱା, ନେୱ ହୋତି ନ ନ ହୋତି ତଥାଗତୋ ପରଂ ମରଣାତି ୱା, ଯା ଏୱରୂପା ଦିଟ୍ଠି ଦିଟ୍ଠିଗତଂ ଦିଟ୍ଠିଗହନଂ ଦିଟ୍ଠିକନ୍ତାରଂ ଦିଟ୍ଠିୱିସୂକାୟିକଂ ଦିଟ୍ଠିୱିପ୍ଫନ୍ଦିତଂ ଦିଟ୍ଠିସଂଯୋଜନଂ ଗାହୋ ପତିଟ୍ଠାହୋ ଅଭିନିୱେସୋ ପରାମାସୋ କୁମ୍ମଗ୍ଗୋ ମିଚ୍ଛାପଥୋ ମିଚ୍ଛତ୍ତଂ ତିତ୍ଥାୟତନଂ ୱିପରିୟେସଗ୍ଗାହୋ, ଅୟଂ ୱୁଚ୍ଚତି ବ୍ରହ୍ମଚରିୟେସନା''ତି (ୱିଭ। ୯୧୯)।

ତସ୍ମା ଦିଟ୍ଠିଗତିକସମ୍ମତସ୍ସ ବ୍ରହ୍ମଚରିୟସ୍ସ ଏସନା ଦିଟ୍ଠିବ୍ରହ୍ମଚରିୟେସନାତି ୱେଦିତବ୍ବା। ତେନେୱାହ ''ଦିଟ୍ଠିବ୍ରହ୍ମଚରିୟେସନା ପନ ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗେନେୱ ପଟିପ୍ପସ୍ସମ୍ଭତୀ''ତି। ଏତ୍ତାୱତା ଚ ରାଗଦିଟ୍ଠିୟୋ ଏସନାତି ଦସ୍ସିତଂ ହୋତି। ନ କେୱଲଞ୍ଚ ରାଗଦିଟ୍ଠିୟୋ ଏୱ ଏସନା,

ତଦେକଟ୍ଠଂ କମ୍ମମ୍ପି ୱୁତ୍ତମ୍ପି ଚେତଂ –

‘‘ତତ୍ଥ କତମା କାମେସନା? କାମରାଗୋ ତଦେକଟ୍ଠଂ ଅକୁସଲଂ କାଯକମ୍ମଂ ୱଚୀକମ୍ମଂ ମନୋକମ୍ମଂ, ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି କାମେସନା। ତତ୍ଥ କତମା ଭୱେସନା? ଭୱରାଗୋ ତଦେକଟ୍ଠଂ ଅକୁସଲଂ କାଯକମ୍ମଂ ୱଚୀକମ୍ମଂ ମନୋକମ୍ମଂ, ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଭୱେସନା। ତତ୍ଥ କତମା ବ୍ରହ୍ମଚରିଯେସନା? ଅନ୍ତଗ୍ଗାହିକା ଦିଟ୍ଠି ତଦେକଟ୍ଠଂ ଅକୁସଲଂ କାଯକମ୍ମଂ ୱଚୀକମ୍ମଂ ମନୋକମ୍ମଂ, ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି ବ୍ରହ୍ମଚରିଯେସନା’’ତି (ୱିଭ। ୯୧୯)।

ନୱୱିଧମାନୋତି ‘‘ସେଯ୍ୟସ୍ସ ସେଯ୍ୟୋହମସ୍ମୀ’’ତିଆଦିନା (ସଂ। ନି। ୪।୧୦୮; ଧ। ସ। ୧୧୨୧; ୱିଭ। ୮୬୬; ମହାନି। ୨୧) ଆଗତୋ ନୱୱିଧମାନୋ।

‘‘କାମେସନା’’ତିଆଦିଗାଥାଯ ପନ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯେସନା ସହାତି ବ୍ରହ୍ମଚରିଯେସନାଯ ସଦ୍ଧିଂ। ୱିଭତ୍ତିଲୋପେନ ହି ଅଯଂ ନିଦ୍ଦେସୋ। କରଣତ୍ଥେ ୱା ଏତଂ ପଚ୍ଚତ୍ତୱଚନଂ। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି ‘‘ବ୍ରହ୍ମଚରିଯେସନାଯ ସଦ୍ଧିଂ କାମେସନା ଭୱେସନାତି ତିସ୍ସୋ ଏସନା’’ତି। ତାସୁ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯେସନଂ ସରୂପତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଇତିସଚ୍ଚପରାମାସୋ, ଦିଟ୍ଠିଟ୍ଠାନା ସମୁସ୍ସଯା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ଇତି ଏୱଂ ସଚ୍ଚନ୍ତି ପରାମାସୋ ଇତିସଚ୍ଚପରାମାସୋ। ଇଦମେୱ ସଚ୍ଚଂ ମୋଘମଞ୍ଞନ୍ତି ଦିଟ୍ଠିଯା ପୱତ୍ତିଆକାରଂ ଦସ୍ସେତି। ଦିଟ୍ଠିଯୋ ଏୱ ସଦ୍ଧାନତ୍ଥହେତୁଭାୱତୋ ଦିଟ୍ଠିଟ୍ଠାନା। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ – ‘‘ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିପରମାହଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ୱଜ୍ଜଂ ୱଦାମୀ’’ତି (ଅ। ନି। ୧।୩୧୦)। ତା ଏୱ ଚ ଉପରୂପରି ୱୁଦ୍ଧିଯା ମାନଲୋଭାଦିକିଲେସସମୁସ୍ସଯନେନ ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖସମୁସ୍ସଯନେନ ଚ ସମୁସ୍ସଯା, ‘‘ଇଦମେୱ ସଚ୍ଚଂ ମୋଘମଞ୍ଞ’’ନ୍ତି ମିଚ୍ଛାଭିନିୱେସମାନା ସଦ୍ଧାନତ୍ଥହେତୁକା କିଲେସଦୁକ୍ଖପଚଯତୋ ହେତୁଭୂତା ଚ ଦିଟ୍ଠିଯୋ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯେସନାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଏତେନ ପୱତ୍ତିଆକାରତୋ ନିଦ୍ଦିତୋ ଚ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯେସନା ଦସ୍ସିତାତି ୱେଦିତବ୍ବା।

ସବ୍ବରାଗୱିରତ୍ତସ୍ସାତି ସବ୍ବେହି କାମଭୱରାଗେହି ୱିରତ୍ତସ୍ସ। ତତୋ ଏୱ ତଣ୍ହାକ୍ଖଯସଙ୍ଖାତେ ନିବ୍ବାନେ ୱିମୁତ୍ତତ୍ତା ତଣ୍ହାକ୍ଖଯୱିମୁତ୍ତିନୋ ଅରହତୋ। ଏସନା ପଟିନିସ୍ସଟ୍ଠାତି କାମେସନା, ଭୱେସନା ସବ୍ବସୋ ନିସ୍ସଟ୍ଠା ପହୀନା। ଦିଟ୍ଠିଟ୍ଠାନା ସମୂହତାତି ବ୍ରହ୍ମଚରିଯେସନାସଙ୍ଖାତା ଦିଟ୍ଠିଟ୍ଠାନା ଚ ପଠମମଗ୍ଗେନେୱ ସମୁଗ୍ଘାତିତା। ଏୱମ୍ପି ଇମିସ୍ସା ଗାଥାଯ ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନା ୱେଦିତବ୍ବା। ସେସଂ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟମେୱ।

ପତିଲୀନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯। ଉଜ୍ଜଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୩୯। ନୱମେ ଅନୁକୁଲଯଞ୍ଞନ୍ତି ଅନୁକୁଲଂ କୁଲାନୁକ୍କମଂ ଉପାଦାଯ ଦାତବ୍ବଦାନଂ। ତେନାହ ‘‘ଅମ୍ହାକଂ…ପେ… କୁଲାନୁକୁଲୱସେନ ଯଜିତବ୍ବ’’ନ୍ତି। ୱଂସପରମ୍ପରାଯ ପଚ୍ଛା ଦୁଗ୍ଗତପୁରିସେହି ପଦାତବ୍ବଦାନଂ। ଏୱରୂପଂ କୁଲଂ ସୀଲୱନ୍ତେ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ନିବଦ୍ଧଦାନଂ, ତସ୍ମିଂ କୁଲେ ଦଲିଦ୍ଦାନିପି ନ ଉପଚ୍ଛିନ୍ଦନ୍ତି। ତତ୍ରିଦଂ ୱତ୍ଥୁ – ଅନାଥପିଣ୍ଡିକସ୍ସ ଘରେ ପଞ୍ଚ ସଲାକଭତ୍ତସତାନି ଦୀଯିଂସୁ। ଦନ୍ତମଯସଲାକାନଂ ପଞ୍ଚସତାନି ଅହେସୁଂ। ଅଥ ତଂ କୁଲଂ ଅନୁକ୍କମେନ ଦାଲିଦ୍ଦିଯେନ ଅଭିଭୂତଂ। ଏକା ତସ୍ମିଂ କୁଲେ ଦାରିକା ଏକସଲାକତୋ ଉଦ୍ଧଂ ଦାତୁଂ ନାସକ୍ଖି। ସାପି ପଚ୍ଛା ସାତୱାହନଂ ରଟ୍ଠଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଖଲଂ ସୋଧେତ୍ୱା ଲଦ୍ଧଧଞ୍ଞେନ ତଂ ସଲାକଂ ଅଦାସି। ଏକୋ ଥେରୋ ରଞ୍ଞୋ ଆରୋଚେସି। ରାଜା ତଂ ଆନେତ୍ୱା ଅଗ୍ଗମହେସିଟ୍ଠାନେ ଠପେସି। ସା ତତୋ ପଟ୍ଠାଯ ପୁନ ପଞ୍ଚପି ସଲାକସତାନି ପୱତ୍ତେସି।

ଅସ୍ସମେଧନ୍ତିଆଦୀସୁ ପୋରାଣକରାଜକାଲେ କିର ସସ୍ସମେଧଂ, ପୁରିସମେଧଂ, ସମ୍ମାପାସଂ, ୱାଚାପେଯ୍ୟନ୍ତି ଚତ୍ତାରି ସଙ୍ଗହୱତ୍ଥୂନି ଅହେସୁଂ, ଯେହି ରାଜାନୋ ଲୋକଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହିଂସୁ। ତତ୍ଥ ନିପ୍ଫନ୍ନସସ୍ସତୋ ଦସମଭାଗଗ୍ଗହଣଂ ସସ୍ସମେଧଂ ନାମ, ସସ୍ସସମ୍ପାଦନେ ମେଧାୱିତାତି ଅତ୍ଥୋ। ମହାଯୋଧାନଂ ଛମାସିକଭତ୍ତୱେତନାନୁପ୍ପଦାନଂ ପୁରିସମେଧଂ ନାମ, ପୁରିସସଙ୍ଗଣ୍ହନେ ମେଧାୱିତାତି ଅତ୍ଥୋ। ଦଲିଦ୍ଦମନୁସ୍ସାନଂ ହତ୍ଥେ ଲେଖଂ ଗହେତ୍ୱା ତୀଣି ୱସ୍ସାନି ୱିନା ୱଡ୍ଢିଯା ସହସ୍ସଦ୍ୱିସହସ୍ସମତ୍ତଧନାନୁପ୍ପଦାନଂ ସମ୍ମାପାସଂ ନାମ। ତଞ୍ହି ସମ୍ମା ମନୁସ୍ସେ ପାସେତି ହଦଯେ ବନ୍ଧିତ୍ୱା ୱିଯ ଠପେତି, ତସ୍ମା ସମ୍ମାପାସନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ‘‘ତାତ, ମାତୁଲା’’ତିଆଦିନା ପନ ସଣ୍ହୱାଚାଭଣନଂ ୱାଚାପେଯ୍ୟଂ ନାମ, ପେଯ୍ୟୱଜ୍ଜଂ ପିଯୱଚନତାତି ଅତ୍ଥୋ। ଏୱଂ ଚତୂହି ୱତ୍ଥୂହି ସଙ୍ଗହିତଂ ରଟ୍ଠଂ ଇଦ୍ଧଞ୍ଚେୱ ହୋତି ଫୀତଞ୍ଚ ପହୂତଅନ୍ନପାନଂ ଖେମଂ ନିରବ୍ବୁଦଂ, ମନୁସ୍ସା ମୁଦା ମୋଦନା ଉରେ ପୁତ୍ତେ ନଚ୍ଚେନ୍ତା ଅପାରୁତଘରଦ୍ୱାରା ୱିହରନ୍ତି। ଇଦଂ ଘରଦ୍ୱାରେସୁ ଅଗ୍ଗଳଆନଂ ଅଭାୱତୋ ନିରଗ୍ଗଳଅନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଅଯଂ ପୋରାଣିକା ପୱେଣୀ। ଅପରଭାଗେ ପନ ଓକ୍କାକରାଜକାଲେ ବ୍ରାହ୍ମଣା ଇମାନି ଚତ୍ତାରି ସଙ୍ଗହୱତ୍ଥୂନି ଇମଞ୍ଚ ରଟ୍ଠସମ୍ପତ୍ତିଂ ପରିୱତ୍ତେନ୍ତା ଉମ୍ମୂଲଂ କତ୍ୱା ଅସ୍ସମେଧଂ ପୁରିସମେଧନ୍ତିଆଦିକେ ପଞ୍ଚ ଯଞ୍ଞେ ନାମ ଅକଂସୁ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ଭଗୱତା ବ୍ରାହ୍ମଣଧମ୍ମିଯସୁତ୍ତେ –

‘‘ତେସଂ ଆସି ୱିପଲ୍ଲାସୋ, ଦିସ୍ୱାନ ଅଣୁତୋ ଅଣୁଂ…ପେ…;

ତେ ତତ୍ଥ ମନ୍ତେ ଗଚ୍ଛେୟ୍ୟା, ଓକ୍କାକଂ ତଦୁପାଗମୁ’’ନ୍ତି। (ସୁ॰ ନି॰ ୩୦୧-୩୦୪);

ଇଦାନି ତେହି ପରିୱତ୍ତେତ୍ୱା ଠପିତମନ୍ତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଅସ୍ସମେଧ’’ନ୍ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ମେଧନ୍ତୀତି ୱଧେନ୍ତି। ଦ୍ୱୀହି ପରିଯଞ୍ଞେହୀତି ମହାଯଞ୍ଞସ୍ସ ପୁବ୍ବଭାଗେ ପଚ୍ଛା ଚ ପୱତ୍ତେତବ୍ବେହି ଦ୍ୱୀହି ପରିୱାରଯଞ୍ଞେହି। ସତ୍ତନୱୁତିପଞ୍ଚପସୁସତଘାତଭିଂସନସ୍ସାତି ସତ୍ତନୱୁତାଧିକାନଂ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ପସୁସତାନଂ ମାରଣେନ ଭେରୱସ୍ସ ପାପଭୀରୁକାନଂ ଭୟାୱହସ୍ସ। ତଥା ହି ୱଦନ୍ତି –

‘‘ଛସତାନି ନିୟୁଜ୍ଜନ୍ତି, ପସୂନଂ ମଜ୍ଝିମେ ହନି;

ଅସ୍ସମେଧସ୍ସ ଯଞ୍ଞସ୍ସ, ଊନାନି ପସୂହି ତୀହୀ’’ତି। (ସଂ॰ ନି॰ ଟୀ॰ ୧।୧।୧୨୦);

ସମ୍ମନ୍ତି ଯୁଗଚ୍ଛିଦ୍ଦେ ପକ୍ଖିପିତଦଣ୍ଡକଂ। ପାସନ୍ତୀତି ଖିପନ୍ତି। ସଂହାରିମେହୀତି ସକଟେହି ୱହିତବ୍ବେହି। ପୁବ୍ବେ କିର ଏକୋ ରାଜା ସମ୍ମାପାସଂ ଯଜନ୍ତୋ ସରସ୍ସତିନଦିତୀରେ ପଥୱିଯା ୱିୱରେ ଦିନ୍ନେ ନିମୁଗ୍ଗୋଯେୱ ଅହୋସି, ଅନ୍ଧବାଲବ୍ରାହ୍ମଣା ଗତାନୁଗତିଗତା ‘‘ଅଯଂ ତସ୍ସ ସଗ୍ଗଗମନମଗ୍ଗୋ’’ତି ସଞ୍ଞାଯ ତତ୍ଥ ସମ୍ମାପାସଯଞ୍ଞଂ ପଟ୍ଠପେନ୍ତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ନିମୁଗ୍ଗୋକାସତୋ ପଭୁତୀ’’ତି। ଅଯୂପୋ ଅପ୍ପକଦିୱସୋ ଯାଗୋ, ସଯୂପୋ ବହୁଦିୱସଂ ନେପ୍ଫୋ ସତ୍ରଯାଗୋତି। ମନ୍ତପଦାଭିସଙ୍ଖତାନଂ ସପ୍ପିମଧୂନଂ ୱାଜମିତି ସମଞ୍ଞା। ହିରଞ୍ଞସୁୱଣ୍ଣଗୋମହିଂସାଦି ସତ୍ତରସକଦକ୍ଖିଣସ୍ସ। ସାରଗବ୍ଭକୋଟ୍ଠାଗାରାଦୀସୁ ନତ୍ଥି ଏତ୍ଥ ଅଗ୍ଗଳଅନ୍ତି ନିରଗ୍ଗଳଓ। ତତ୍ଥ କିର ଯଞ୍ଞେ ଅତ୍ତନୋ ସାପତେଯ୍ୟଂ ଅନୱସେସତୋ ଅନିଗୂହିତ୍ୱା ନିୟ୍ୟାତୀଯତି।

ମହାରମ୍ଭାତି ବହୁପସୁଘାତକମ୍ମା। ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ ‘‘ୱିୱିଧା ଯତ୍ଥ ହଞ୍ଞରେ’’ତି ୱକ୍ଖମାନତ୍ତା ‘‘ମହାକିଚ୍ଚା ମହାକରଣୀଯା’’ତି ପଠମୋ ଅତ୍ଥୱିକପ୍ପୋ ୱୁତ୍ତୋ। ଦୁତିଯୋ ପନ ଅତ୍ଥୱିକପ୍ପୋ ‘‘ମହାରମ୍ଭାତି ପପଞ୍ଚୱସେନ ଅଜେଳଅକା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯେନ ‘‘ଅପିଚା’’ତିଆଦିନା ଆରଦ୍ଧୋ। ନିରାରମ୍ଭାତି ଏତ୍ଥାପି ୱୁତ୍ତନଯେନ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ନନୁ ଚ ପାଣାତିପାତାଦିଅକୁସଲକମ୍ମସ୍ସ ଅପ୍ପମତ୍ତକମ୍ପି ଫଲଂ ନୁପଲବ୍ଭତି, ତସ୍ମା ତସ୍ସ ନିପ୍ଫଲଭାୱଂ ଅୱତ୍ୱା ‘‘ନ ତେ ହୋନ୍ତି ମହପ୍ଫଲା’’ତି କସ୍ମା ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ ‘‘ନିରୱସେସତ୍ଥେ’’ତିଆଦି। ଅନୁଗତଂ କୁଲନ୍ତି ଅନୁକୁଲଂ, କୁଲାନୁଗତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଯେ ନିଚ୍ଚଭତ୍ତାଦିଂ ପୁବ୍ବପୁରିସେହି ପଟ୍ଠପିତଂ ଅପରାପରଂ ଅନୁପଚ୍ଛିନ୍ଦନ୍ତା ମନୁସ୍ସା ଦଦନ୍ତି, ତେ ଅନୁକୁଲଂ ଯଜନ୍ତି ନାମ। ତେନେୱାହ ‘‘ଯେ ଅଞ୍ଞେ ଅନୁକୁଲଂ ଯଜନ୍ତୀ’’ତିଆଦି।

ଉଜ୍ଜଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦। ଉଦାଯିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୪୦। ଦସମେ ପାଣସମାରମ୍ଭରହିତନ୍ତି ପାଣଘାତରହିତଂ। ଅବ୍ୟାବଜ୍ଝଂ ସୁଖଂ ଲୋକଂ, ପଣ୍ଡିତୋ ଉପପଜ୍ଜତୀତି କାମଚ୍ଛନ୍ଦାଦିବ୍ୟାପାଦୱିରହିତତ୍ତା ଅବ୍ୟାବଜ୍ଝଂ ନିଦ୍ଦୁକ୍ଖଂ। ପରପୀଳଆଭାୱେ ପନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ନତ୍ଥି। ଝାନସମାପତ୍ତିୱସେନ ସୁଖବହୁଲତ୍ତା ସୁଖଂ ଏକନ୍ତସୁଖଂ ବ୍ରହ୍ମଲୋକଂ ଝାନପୁଞ୍ଞେନ, ଇତରପୁଞ୍ଞେନ ପନ ତଦଞ୍ଞସମ୍ପତ୍ତିଭୱସଙ୍ଖାତଂ ସୁଖଂ ଲୋକଂ ପଣ୍ଡିତୋ ସପ୍ପଞ୍ଞୋ ଉପେତି। ସେସଂ ଉତ୍ତାନମେୱ।

ଉଦାଯିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଚକ୍କୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫। ରୋହିତସ୍ସୱଗ୍ଗୋ

୧। ସମାଧିଭାୱନାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୪୧। ପଞ୍ଚମସ୍ସ ପଠମେ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମସୁଖୱିହାରାଯାତି ଇମସ୍ମିଂଯେୱ ଅତ୍ତଭାୱେ ସୁଖୱିହାରତ୍ଥାଯ, ନିକ୍କିଲେସତାଯ ନିରାମିସେନ ସୁଖେନ ୱିହରଣତ୍ଥାଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ଇମିନା ଚତ୍ତାରି ଫଲସମାପତ୍ତିଜ୍ଝାନାନି ଖୀଣାସୱସ୍ସ ଆସୱକ୍ଖଯାଧିଗମତୋ ଅପରଭାଗେ ଅଧିଗତରୂପାରୂପଜ୍ଝାନାନି ଚ କଥିତାନି। ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଞାଣଦସ୍ସନପ୍ପଟିଲାଭାଯାତି ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଞାଣପ୍ପଟିଲାଭତ୍ଥାଯ। ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଞାଣଞ୍ହି ରୂପଗତସ୍ସ ଦିବ୍ବସ୍ସ ଇତରସ୍ସ ଚ ଦସ୍ସନଟ୍ଠେନ ଇଧ ‘‘ଞାଣଦସ୍ସନ’’ନ୍ତି ଅଧିପ୍ପେତଂ। ଆଲୋକସଞ୍ଞଂ ମନସି କରୋତୀତି ଦିୱା ୱା ରତ୍ତିଂ ୱା ସୂରିଯଦୀପଚନ୍ଦମଣିଉକ୍କାୱିଜ୍ଜୁଲତାଦୀନଂ ଆଲୋକୋ ଦିୱା ରତ୍ତିଞ୍ଚ ଉପଲଦ୍ଧୋ, ଯଥାଲଦ୍ଧୱସେନେୱ ଆଲୋକଂ ମନସି କରୋତି ଚିତ୍ତେ ଠପେତି, ତଥା ଚ ନଂ ମନସି କରୋତି, ଯଥାସ୍ସ ସୁଭାୱିତାଲୋକକସିଣସ୍ସ ୱିଯ କସିଣାଲୋକୋ ଯଥିଚ୍ଛକଂ ଯାୱଦିଚ୍ଛକଞ୍ଚ ସୋ ଆଲୋକୋ ରତ୍ତିଯଂ ଉପତିଟ୍ଠତି , ଯେନ ତତ୍ଥ ଦିୱାସଞ୍ଞଂ ଠପେତି, ଦିୱା ୱିଯ ୱିଗତଥିନମିଦ୍ଧୋ ହୋତି। ତେନାହ ‘‘ଯଥା ଦିୱା ତଥା ରତ୍ତି’’ନ୍ତି।

ଯଥା ଦିୱା ଆଲୋକସଞ୍ଞା ମନସି କତା, ତଥେୱ ନଂ ରତ୍ତିମ୍ପି ମନସି କରୋତୀତି ଯଥା ଦିୱା ଦିଟ୍ଠୋ ଆଲୋକୋ, ତଥେୱ ତଂ ରତ୍ତିଂ ମନସି କରୋତି। ଦୁତିଯପଦେତି ‘‘ଯଥା ରତ୍ତିଂ ତଥା ଦିୱା’’ତି ଇମସ୍ମିଂ ୱାକ୍ୟେ। ଏସ ନଯୋତି ଇମିନା ଯଥା ରତ୍ତିଯଂ ଚନ୍ଦାଲୋକାଦି ଆଲୋକୋ ଦିଟ୍ଠୋ, ଏୱମେୱ ରତ୍ତିଂ ଦିଟ୍ଠାକାରେନେୱ ଦିୱା ତଂ ଆଲୋକଂ ମନସି କରୋତି ଚିତ୍ତେ ଠପେତୀତି ଇମମତ୍ଥଂ ଅତିଦିସତି। ଇତି ୱିୱଟେନ ଚେତସାତି ଏୱଂ ଅପିହିତେନ ଚିତ୍ତେନ, ଥିନମିଦ୍ଧାପିଧାନେନ ଅପିହିତଚିତ୍ତେନାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଅପରିଯୋନଦ୍ଧେନାତି ସମନ୍ତତୋ ଅନଦ୍ଧେନ ଅସଞ୍ଛାଦିତେନ। କିଞ୍ଚାପୀତିଆଦିନା ଅତ୍ତନା ୱୁତ୍ତମେୱତ୍ଥଂ ସମତ୍ଥେତି। ଆଲୋକସଦିସଂ କତଂ ‘‘ଯଥା ଦିୱା ତଥା ରତ୍ତି’’ନ୍ତିଆଦିନା।

ସତ୍ଥକିନିକସ୍ସାତି ‘‘ଅଭିକ୍କନ୍ତେ ପଟିକ୍କନ୍ତେ ସମ୍ପଜାନକାରୀ ହୋତୀ’’ତିଆଦିନା (ଦୀ। ନି। ୧।୨୧୪; ୨।୩୭୬; ମ। ନି। ୧।୧୦୯) ୱୁତ୍ତସ୍ସ ସତ୍ଥକିନିକସ୍ସ ସତିସମ୍ପଜଞ୍ଞସ୍ସ ଅତ୍ଥାଯ। ପରିଗ୍ଗହିତୱତ୍ଥାରମ୍ମଣତାଯାତି ୱତ୍ଥୁନୋ ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ଚ ଯାଥାୱତୋ ୱିଦିତଭାୱେନ। ଯଥା ହି ସପ୍ପଂ ପରିଯେସନ୍ତେନ ତସ୍ସ ଆସଯେ ୱିଦିତେ ସୋପି ୱିଦିତୋ ଗହିତୋ ଏୱ ଚ ହୋତି ମନ୍ତାଗଦବଲେନ ତସ୍ସ ଗହଣସ୍ସ ସୁକରତ୍ତା, ଏୱଂ ୱେଦନାଯ ଆସଯଭୂତେ ୱତ୍ଥୁମ୍ହି ଆରମ୍ମଣେ ଚ ୱିଦିତେ ଆଦିକମ୍ମିକସ୍ସାପି ୱେଦନା ୱିଦିତା ଗହିତା ଏୱ ହୋତି ସଲକ୍ଖଣତୋ ସାମଞ୍ଞଲକ୍ଖଣତୋ ଚ ତସ୍ସା ଗହଣସ୍ସ ସୁକରତ୍ତା। ପଗେୱ ପରିଞ୍ଞାତୱତ୍ଥୁକସ୍ସ ଖୀଣାସୱସ୍ସ। ତସ୍ସ ହି ଉପ୍ପାଦକ୍ଖଣେପି ଠିତିକ୍ଖଣେପି ଭଙ୍ଗକ୍ଖଣେପି ୱେଦନା ୱିଦିତା ପାକଟା ହୋନ୍ତି ‘‘ତା ୱେଦନା ଏୱଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା’’ତିଆଦିନା। ନ କେୱଲଞ୍ଚ ୱେଦନା ଏୱ, ଇଧ ୱୁତ୍ତା ସଞ୍ଞାଦଯୋପି ଅୱୁତ୍ତା ଚେତନାଦଯୋପି ୱିଦିତାୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି ଚେୱ ତିଟ୍ଠନ୍ତି ଚ ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତି ଚ। ନିଦସ୍ସନମତ୍ତଞ୍ହେତଂ, ଯଦିଦଂ ପାଠଇଯଂ ୱେଦନାସଞ୍ଞାୱିତକ୍କଗ୍ଗହଣଂ। ତେନ ଅନୱସେସତୋ ସବ୍ବଧମ୍ମାନମ୍ପି ଉପ୍ପାଦାଦିତୋ ୱିଦିତଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି।

ଅପିଚ ୱେଦନାଯ ଉପ୍ପାଦୋ ୱିଦିତୋ ହୋତି, ଉପଟ୍ଠାନଂ ୱିଦିତଂ ହୋତି, ଅତ୍ଥଙ୍ଗମୋ ୱିଦିତୋ ହୋତି। କଥଂ ୱେଦନାଯ ଉପ୍ପାଦୋ ୱିଦିତୋ ହୋତି ? ଅୱିଜ୍ଜାସମୁଦଯା ୱେଦନାସମୁଦଯୋ, ତଣ୍ହାସମୁଦଯା କମ୍ମସମୁଦଯୋ, ଫସ୍ସସମୁଦଯା ୱେଦନାସମୁଦଯୋତି ନିବ୍ବତ୍ତିଲକ୍ଖଣଂ ପସ୍ସନ୍ତୋପି ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ସମୁଦଯଂ ପସ୍ସତି। ଏୱଂ ୱେଦନାଯ ଉପ୍ପାଦୋ ୱିଦିତୋ ହୋତି। କଥଂ ୱେଦନାଯ ଉପଟ୍ଠାନଂ ୱିଦିତଂ ହୋତି? ଅନିଚ୍ଚତୋ ମନସିକରୋତୋ ଖଯତୁପଟ୍ଠାନଂ ୱିଦିତଂ ହୋତି, ଦୁକ୍ଖତୋ ମନସିକରୋତୋ ଭଯତୁପଟ୍ଠାନଂ ୱିଦିତଂ ହୋତି, ଅନତ୍ତତୋ ମନସିକରୋତୋ ସୁଞ୍ଞତୁପଟ୍ଠାନଂ ୱିଦିତଂ ହୋତି। ଏୱଂ ୱେଦନାଯ ଉପଟ୍ଠାନଂ ୱିଦିତଂ ହୋତି। ଇତି ଖଯତୋ ଭଯତୋ ସୁଞ୍ଞତୋ ଜାନାତି। କଥଂ ୱେଦନାଯ ଅତ୍ଥଙ୍ଗମୋ ୱିଦିତୋ ହୋତି? ଅୱିଜ୍ଜାନିରୋଧା ୱେଦନାନିରୋଧୋ…ପେ… ଏୱଂ ୱେଦନାଯ ଅତ୍ଥଙ୍ଗମୋ ୱିଦିତୋ ହୋତି। ଇମିନାପି ନଯେନେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଇତି ରୂପନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଇତିସଦ୍ଦୋ ଅନୱସେସତୋ ରୂପସ୍ସ ସରୂପନିଦସ୍ସନତ୍ଥୋତି ତସ୍ସ ଇଦଂ ରୂପନ୍ତି ଏତେନ ସାଧାରଣତୋ ସରୂପନିଦସ୍ସନମାହ, ଏତ୍ତକଂ ରୂପନ୍ତି ଏତେନ ଅନୱସେସତୋ, ନ ଇତୋ ପରଂ ରୂପଂ ଅତ୍ଥୀତି ତବ୍ବିନିମୁତ୍ତସ୍ସ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ଅଭାୱଂ। ଇତି ୱେଦନାତିଆଦୀସୁପି ଅଯଂ ୱେଦନା, ଏତ୍ତକା ୱେଦନା, ଇତୋ ପରଂ ୱେଦନା ନତ୍ଥି। ଅଯଂ ସଞ୍ଞା…ପେ… ଇମେ ସଙ୍ଖାରା…ପେ… ଇଦଂ ୱିଞ୍ଞାଣଂ, ଏତ୍ତକଂ ୱିଞ୍ଞାଣଂ, ଇତୋ ପରଂ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ନତ୍ଥୀତି ଏୱମତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋତି ଆହ ‘‘ୱେଦନାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ’’ତି।

ଞାଣେନ ଜାନିତ୍ୱା ପରୋପରାନି। ପରୋପରାନୀତି ପରାନି ଚ ଓପରାନି ଚ। ଉତ୍ତମାଧମାନୀତି ପରତ୍ତଭାୱସକତ୍ତଭାୱାଦୀନି ଉତ୍ତମାଧମାନି। ଚଲିତନ୍ତି ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିୱିପ୍ଫନ୍ଦିତଂ। ଅନୀଘୋତି ରାଗାଦିଈଘରହିତୋ। ଅତାରି ସୋତି ସୋ ଏୱରୂପୋ ଅରହା ଜାତିଜରଂ ଅତରି।

ସମାଧିଭାୱନାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨-୪। ପଞ୍ହବ୍ୟାକରଣସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୪୨-୪୪। ଦୁତିୟେ ଏତେସଂ ପଞ୍ହାନନ୍ତି ଏକଂସବ୍ୟାକରଣାଦୀନଂ ଚତୁନ୍ନଂ ପଞ୍ହାନଂ। ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ଠାନେ ବ୍ୟାକରଣଂ ଜାନାତୀତି ''ଚକ୍ଖୁଂ ଅନିଚ୍ଚ''ନ୍ତି ପୁଟ୍ଠେ ''ଅନିଚ୍ଚ''ନ୍ତି ଏକଂସେନେୱ ବ୍ୟାକାତବ୍ବଂ। ''ଅନିଚ୍ଚା ନାମ ଚକ୍ଖୁ''ନ୍ତି ପୁଟ୍ଠେ ପନ ''ନ କେୱଲଂ ଚକ୍ଖୁମେୱ, ସୋତମ୍ପି ଅନିଚ୍ଚ''ନ୍ତି ଏୱଂ ୱିଭଜିତ୍ୱା ବ୍ୟାକାତବ୍ବଂ। ''ୟଥା ଚକ୍ଖୁଂ ତଥା ସୋତଂ, ୟଥା ସୋତଂ ତଥା ଚକ୍ଖୁ''ନ୍ତି ପୁଟ୍ଠେ ''କେନଟ୍ଠେନ ପୁଚ୍ଛସୀ''ତି ପଟିପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ''ଦସ୍ସନଟ୍ଠେନ ପୁଚ୍ଛାମୀ''ତି ୱୁତ୍ତେ ''ନ ହୀ''ତି ବ୍ୟାକାତବ୍ବଂ। ''ଅନିଚ୍ଚଟ୍ଠେନ ପୁଚ୍ଛାମୀ''ତି ୱୁତ୍ତେ ''ଆମା''ତି ବ୍ୟାକାତବ୍ବଂ। ''ତଂ ଜୀୱଂ ତଂ ସରୀର''ନ୍ତିଆଦୀନି ପୁଟ୍ଠେନ ପନ ''ଅବ୍ୟାକତମେତଂ ଭଗୱତା''ତି ଠପେତବ୍ବୋ, ଏସ ପଞ୍ହୋ ନ ବ୍ୟାକାତବ୍ବୋତି ଏୱଂ ଜାନାତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅତ୍ଥସମାଗମେନାତି ଅତ୍ଥସ୍ସ ପଟିଲାଭେନ ଲଦ୍ଧବ୍ବେନ। ସମିତି ସଙ୍ଗତି ସମୋଧାନନ୍ତି ସମୟୋ, ପଟିଲାଭୋ। ସମୟୋ ଏୱ ଅଭିସମୟୋ, ଅଭିମୁଖଭାୱେନ ୱା ସମୟୋ ଅଭିସମୟୋତି ଏୱମେତ୍ଥ ପଦତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ସେସଂ ସୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟମେୱ। ତତିୟଚତୁତ୍ଥାନି ଉତ୍ତାନତ୍ଥାନେୱ।

ପଞ୍ହବ୍ୟାକରଣସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫-୬। ରୋହିତସ୍ସସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୪୫-୪୬। ପଞ୍ଚମେ (ସଂ। ନି। ଟୀ। ୧।୧।୧୦୭) ଏକୋକାସେତି ଚକ୍କୱାଳସ୍ସ ପରିୟନ୍ତସଞ୍ଞିତେ ଏକସ୍ମିଂ ଓକାସେ। ଭୁମ୍ମନ୍ତି ''ୟତ୍ଥା''ତି ଇଦଂ ଭୁମ୍ମୱଚନଂ। ସାମଞ୍ଞତୋ ୱୁତ୍ତମ୍ପି ''ସୋ ଲୋକସ୍ସ ଅନ୍ତୋ''ତି ୱଚନତୋ ୱିସିଟ୍ଠୱିସୟମେୱ ହୋତି। ''ନ ଜାୟତି, ନ ମୀୟତୀ''ତି ୱତ୍ୱା ପୁନ ''ନ ଚୱତି, ନ ଉପପଜ୍ଜତୀ''ତି କସ୍ମା ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ ''ଇଦଂ ଅପରାପରଂ...ପେ... ଗହିତ''ନ୍ତି। ପଦଗମନେନାତି ପଦସା ଗମନେନ। ସବ୍ବସ୍ସ ସଙ୍ଖାରଲୋକସ୍ସ ଅନ୍ତଂ ସନ୍ଧାୟ ୱଦତି ଉପରି ସବ୍ବାନି ପକାସେତୁକାମୋ। ସଙ୍ଖାରଲୋକସ୍ସ ହି ଅନ୍ତୋ ନିବ୍ବାନଂ।

ଦଳ୍ହଂ ଥିରଂ ଧନୁ ଏତସ୍ସାତି ଦଳ୍ହଧନ୍ୱା, ସୋ ଏୱ ''ଦଳ୍ହଧମ୍ମା''ତି ୱୁତ୍ତୋ। ତେନାହ ''ଦଳ୍ହଧନୂ''ତି। ଉତ୍ତମପ୍ପମାଣଂ ନାମ ସହସ୍ସଥାମଧନୁ। ଧନୁଗ୍ଗଣ୍ହନସିପ୍ପଚିତ୍ତକତାୟ ଧନୁଗ୍ଗହୋ, ନ ଧନୁଗ୍ଗହଣମତ୍ତେନାତି ଆହ ''ଧନୁଗ୍ଗହୋତି ଧନୁଆଚରିୟୋ''ତି। ''ଧନୁଗ୍ଗହୋ''ତି ୱତ୍ୱା ''ସିକ୍ଖିତୋ''ତି ୱୁତ୍ତେ ଧନୁସିକ୍ଖାୟ ସିକ୍ଖିତୋତି ୱିଞ୍ଞାୟତି। ସିକ୍ଖା ଚ ଏତ୍ତକେନ କାଲେନ ସିକ୍ଖନ୍ତସ୍ସ ଉକ୍କଂସଗତା ହୋତୀତି ଆହ ''ଦ୍ୱାଦସ ୱସ୍ସାନି ଧନୁସିପ୍ପଂ ସିକ୍ଖିତୋ''ତି। ଉସଭପ୍ପମାଣେତି ୱୀସତି ୟଟ୍ଠିୟୋ ଉସଭଂ, ତସ୍ମିଂ ଉସଭପ୍ପମାଣେ ପଦେସେ। ୱାଲଗ୍ଗନ୍ତି ୱାଲକୋଟିଂ। କତହତ୍ଥୋତି ପରିଚିତହତ୍ଥୋ। କତସରକ୍ଖେପୋତି ଥିରଲକ୍ଖେ ଚ ଚଲଲକ୍ଖେ ଚ ପରେସଂ ଦସ୍ସନୱସେନ ସରକ୍ଖେପସ୍ସ କତାପୀ। ତେନାହ ''ଦସ୍ସିତସିପ୍ପୋ''ତି, ''କତୟୋଗ୍ଗୋ''ତି କେଚି। ଅସନ୍ତି ଏତେନାତି ଅସନଂ, କଣ୍ଡୋ। ତାଲଚ୍ଛାଦିନ୍ତି ତାଲଚ୍ଛାୟଂ। ସା ପନ ରତନମତ୍ତା ୱିଦତ୍ଥିଚତୁରଙ୍ଗୁଲା।

ପୁରତ୍ଥିମା ସମୁଦ୍ଦାତି ଏକସ୍ମିଂ ଚକ୍କୱାଳେ ପୁରତ୍ଥିମା ସମୁଦ୍ଦା। ସମୁଦ୍ଦସୀସେନ ପୁରତ୍ଥିମଚକ୍କୱାଳମୁଖୱଟ୍ଟିଂ ୱଦତି। ପଚ୍ଛିମସମୁଦ୍ଦୋତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନୟୋ। ନିପ୍ପପଞ୍ଚତନ୍ତି ଅଦନ୍ତକାରିତଂ। ସମ୍ପତ୍ତେତି ତାଦିସେନ ଜୱେନ ଗଚ୍ଛନ୍ତେନ ସମ୍ପତ୍ତୋ। ଅନୋତତ୍ତେତି ଏତ୍ଥାପି ''ସମ୍ପତ୍ତୋ''ତି ପଦଂ ଆନେତ୍ୱା ସମ୍ବନ୍ଧୋ, ତଥା ''ନାଗଲତାଦନ୍ତକଟ୍ଠ''ନ୍ତି ଏତ୍ଥାପି। ତଦାତି ୟଦା ସୋ ଲୋକନ୍ତଗୱେସକୋ ଅହୋସି, ତଦା। ଦୀଘାୟୁକକାଲୋତି ଅନେକୱସ୍ସସହସ୍ସାୟୁକକାଲୋ। ଚକ୍କୱାଳଲୋକସ୍ସାତି ସାମଞ୍ଞୱସେନ ଏକୱଚନଂ, ଚକ୍କୱାଳଲୋକାନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଇମସ୍ମିଂୟେୱ ଚକ୍କୱାଳେ ନିବ୍ବତ୍ତିପୁବ୍ବପରିଚୟସିଦ୍ଧାୟ ନିକନ୍ତିୟା।

ସସଞ୍ଞିମ୍ହି ସମନକେତି ନ ରୂପଧମ୍ମମତ୍ତକେ, ଅଥ ଖୋ ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧସମୁଦାୟେତି ଦସ୍ସେତି। ସମିତପାପୋତି ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନସଂକିଲେସଧମ୍ମୋ। ଛଟ୍ଠଂ ଉତ୍ତାନମେୱ।

ରୋହିତସ୍ସସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭। ସୁୱିଦୂରସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୪୭। ସତ୍ତମେ ସୁୱିଦୂରୱିଦୂର-ସଦ୍ଦାନଂ ସମାନତ୍ଥାନଂଯେୱ ଏକତ୍ଥ ଗହଣଂ ଇଧ ନିଦ୍ଦେସୋ ଦୂରାସନ୍ନଭାୱସ୍ସ ଅପେକ୍ଖାସିଦ୍ଧତ୍ତା ଇଧାଧିପ୍ପେତସ୍ସ ଦୂରଭାୱସ୍ସ କେନଚି ପରିଯାଯେନ ଅନାସନ୍ନଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଂ କତନ୍ତି ଆହ ''କେନଚି ପରିଯାଯେନ ଅନାସନ୍ନାନି ହୁତ୍ୱା''ତିଆଦି। ସେସମେତ୍ଥ ଉତ୍ତାନମେୱ।

ସୁୱିଦୂରସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୮। ୱିସାଖସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୪୮। ଅଟ୍ଠମେ ୱାକ୍କରଣଚାତୁରିଯତୋ ୱଚନଗୁଣହେତୂନଂ ପୂରିଯା ପୋରୀ, ପୋରିଯଂ ଭୱାତି ପୋରୀ, ତାଯ ପୋରିଯା। ତେନାହ ''ପରିପୁଣ୍ଣୱାଚାଯା''ତି, ଅକ୍ଖରପଦପରିପୁଣ୍ଣାଯ ୱାଚାଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅପଲିବୁଦ୍ଧାଯାତି ପିତ୍ତାଦୀହି ନ ୱିବଦ୍ଧାଯ ଅନନୁବୁଦ୍ଧିତାଯ। ଅନେଲଗଲାଯାତି ଅନେଲାଯ ଅଗଲାଯ ନିଦ୍ଦୋସାଯ ଅଗଳିତପଦବ୍ୟଞ୍ଜନାଯ ଚ। ଥେରସ୍ସ ହି କଥଯତୋ ପଦଂ ୱା ବ୍ୟଞ୍ଜନଂ ୱା ନ ପରିହାଯତି। ତେନାହ ''ଅନେଲଗଲାଯାତି ନିଦ୍ଦୋସାଯ ଚେୱ ଅଗଳିତାଯ ଚା''ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ନିଦ୍ଦୋସାଯାତି ଅତ୍ଥତୋ ଚ ବ୍ୟଞ୍ଜନତୋ ଚ ୱିଗତଦୋସାଯ। ଅପତିତପଦବ୍ୟଞ୍ଜନାଯାତି ଅୱିରହିତପଦବ୍ୟଞ୍ଜନାଯ। ଅଥ ୱା ଅନେଲଗଲାଯାତି ନ ଏଲଂ ଦୋସଂ ଗଲତୀତି ଅନେଲଗଲା। ଅୱିଚ୍ଛିନ୍ନୱାଚାଯ ଅନେଲଗଲାଯ ଯଥା ଦନ୍ଧମନୁସ୍ସା ମୁଖେନ ଖେଳଅଂ ଗଳଅନ୍ତେନ ୱାଚଂ ଭାସନ୍ତି, ନ ଏୱରୂପାଯ। ଅଥ ଖୋ ନିଦ୍ଦୋସାଯ ୱିସଦୱାଚାଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ୱିୱଟ୍ଟପ୍ପକାସିନୀ ୱାଚା ନ କଦାଚି ୱିୱଟ୍ଟମୁତ୍ତାତି କତ୍ୱା ଆହ ''ୱିୱଟ୍ଟପରିଯାପନ୍ନାଯା''ତି, ୱିୱଟ୍ଟଂ ଅମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ପୱତ୍ତାଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ୱିୱଟ୍ଟପ୍ପକାସିନୀ ହି ୱାଚା ୱିୱଟ୍ଟଂ ପରିଚ୍ଛିଜ୍ଜ ଆପାଦେନ୍ତୀ ପୱତ୍ତତି। ନୱଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମୋ ସବ୍ବଧମ୍ମେହି ସମୁସ୍ସିତଟ୍ଠେନ ଅବ୍ଭୁଗ୍ଗତଟ୍ଠେନ ଚ ଧଜୋ ନାମାତି ଆହ ''ଅବ୍ଭୁଗ୍ଗତଟ୍ଠେନା''ତିଆଦି। ସେସମେତ୍ଥ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟମେୱ।

ୱିସାଖସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯। ୱିପଲ୍ଲାସସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୪୯। ନୱମେ ଅନିଚ୍ଚାଦୀନି ୱତ୍ଥୂନି ନିଚ୍ଚନ୍ତିଆଦିନା ୱିପରୀତତୋ ଅସନ୍ତୀତି ୱିପଲ୍ଲାସା , ସଞ୍ଞାଯ ୱିପଲ୍ଲାସୋ ସଞ୍ଞାୱିପଲ୍ଲାସୋ। ଇତରେସୁପି ଦ୍ୱୀସୁ ଏସେୱ ନଯୋ। ଏୱମେତେ ଚତୁନ୍ନଂ ୱତ୍ଥୂନଂ ୱସେନ ଚତ୍ତାରୋ, ତେସୁ ୱତ୍ଥୂସୁ ସଞ୍ଞାଦୀନଂ ୱସେନ ଦ୍ୱାଦସ ହୋନ୍ତି। ତେସୁ ଅଟ୍ଠ ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗେନ ପହୀଯନ୍ତି। ଅସୁଭେ ସୁଭନ୍ତି ସଞ୍ଞାଚିତ୍ତୱିପଲ୍ଲାସା ସକଦାଗାମିମଗ୍ଗେନ ତନୁକା ହୋନ୍ତି, ଅନାଗାମିମଗ୍ଗେନ ପହୀଯନ୍ତି। ଦୁକ୍ଖେ ସୁଖନ୍ତି ସଞ୍ଞାଚିତ୍ତୱିପଲ୍ଲାସା ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନ ପହୀଯନ୍ତୀତି ୱେଦିତବ୍ବା। ସେସମେତ୍ଥ ଉତ୍ତାନମେୱ।

ୱିପଲ୍ଲାସସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦। ଉପକ୍କିଲେସସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୫୦। ଦସମେ ଉପକ୍କିଲିଟ୍ଠଭାୱକରଣେନାତି ମଲୀନଭାୱକରଣେନ। ପଞ୍ଚୱିଧାଯ ସୁରାଯ ଚତୁବ୍ବିଧସ୍ସ ଚ ମେରଯସ୍ସାତି ଏତ୍ଥ ପୂୱସୁରା, ପିଟ୍ଠସୁରା, ଓଦନସୁରା, କିଣ୍ଣପକ୍ଖିତ୍ତା, ସମ୍ଭାରସଂଯୁତ୍ତାତି ପଞ୍ଚ ସୁରା। ପୁପ୍ଫାସୱୋ, ଫଲାସୱୋ, ମଧ୍ୱାସୱୋ, ଗୁଳଆସୱୋତି ଚତ୍ତାରୋ ଆସୱା, ଚତୁବ୍ବିଧଂ ମେରଯଂ ନାମ। ତତ୍ଥ ପୂୱେ ଭାଜନେ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ତଜ୍ଜଂ ଉଦକଂ ଦତ୍ୱା ମଦ୍ଦିତ୍ୱା କତା ପୂୱସୁରା। ଏୱଂ ସେସସୁରାପି। କିଣ୍ଣାତି ପନ ତସ୍ସା ସୁରାଯ ବୀଜଂ ୱୁଚ୍ଚତି। ଯେ ସୁରା ''ମୋଦକା''ତିପି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି, ତେ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା କତା କିଣ୍ଣପକ୍ଖିତ୍ତା। ଧାତକିଆସୱାଦିନାନାସମ୍ଭାରେହି ସଂଯୋଜିତା ସମ୍ଭାରସଂଯୁତ୍ତା। ମଧୁକତାଲନାଳିକେରାଦିପୁପ୍ଫରସୋ ଚିରପରିୱାସିତୋ ପୁପ୍ଫାସୱୋ। ପନସାଦିଫଲରସୋ ଫଲାସୱୋ। ମୁଦ୍ଦିକାରସୋ ମଧ୍ୱାସୱୋ। ଉଚ୍ଛୁରସୋ ଗୁଳଆସୱୋ।

ଉପକ୍କିଲେସସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ରୋହିତସ୍ସୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ପଠମପଣ୍ଣାସକଂ ନିଟ୍ଠିତଂ।

୨। ଦୁତିଯପଣ୍ଣାସକଂ

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

(୬) ୧। ପୁଞ୍ଞାଭିସନ୍ଦୱଗ୍ଗୋ

୧। ପଠମପୁଞ୍ଞାଭିସନ୍ଦସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୫୧। ଦୁତିଯସ୍ସ ପଠମେ ପୁଞ୍ଞାଭିସନ୍ଦାତି ୱା ପୁଞ୍ଞନଦିଯୋ। ଅୱିଚ୍ଛେଦେନ ନିଚ୍ଚଂ ପୱତ୍ତିଯମାନାନି ହି ପୁଞ୍ଞାନି ଅଭିସନ୍ଦନଟ୍ଠେନ “ପୁଞ୍ଞାଭିସନ୍ଦା”ତି ୱୁତ୍ତା। ଅପରିମିତନ୍ତି ଆଳ୍ହକଗଣନାଯ ଅପରିମିତଂ, ଯୋଜନୱସେନ ପନସ୍ସ ପରିମାଣଂ ଅତ୍ଥି। ତଥା ହି ହେଟ୍ଠା ମହାପଥୱିଯା ଉପରି ଆକାସେନ ପରତୋ ଚକ୍କୱାଳପବ୍ବତେନ ମଜ୍ଝେ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଠିତେହି ଦୀପପବ୍ବତପରିଯନ୍ତେହି ପରିଚ୍ଛିନ୍ନତ୍ତା ଯୋଜନତୋ ସକ୍କା ପମାଣଂ କାତୁଂ। ଭେରୱାରମ୍ମଣେହୀତି ସୱିଞ୍ଞାଣକାୱିଞ୍ଞାଣକେହି ଭେରୱାରମ୍ମଣେହି। ତଥା ହି ତଂ ମହାସରୀରମଚ୍ଛକୁମ୍ଭୀଲଯକ୍ଖରକ୍ଖସମହାନାଗଦାନୱାଦୀନଂ ସୱିଞ୍ଞାଣକାନଂ ୱଳଅୱାମୁଖପାତାଲାଦୀନଂ ଅୱିଞ୍ଞାଣକାନଞ୍ଚ ଭେରୱାରମ୍ମଣାନଂ ୱସେନ “ବହୁଭେରୱ”ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ସେସମେତ୍ଥ ଉତ୍ତାନମେୱ।

ପଠମପୁଞ୍ଞାଭିସନ୍ଦସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ଦୁତିଯପୁଞ୍ଞାଭିସନ୍ଦସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୫୨। ଦୁତିଯେ ସୋତାପନ୍ନସ୍ସ ସଦ୍ଧା ଅଧିପ୍ପେତାତି ସୋତାପନ୍ନସ୍ସ ମଗ୍ଗେନାଗତା ସଦ୍ଧା ଅଧିପ୍ପେତା।

ଦୁତିଯପୁଞ୍ଞାଭିସନ୍ଦସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩-୪। ପଠମସଂୱାସସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୫୩-୫୪। ତତିଯେ ଯଥାକମ୍ମଂ ତା ତା ଗତିଯୋ ଅରନ୍ତି ଉପଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ଅରିଯା, ସତ୍ତା। ଇମେ ପନ କୁଚ୍ଛିତା ଅରିଯାତି କଦରିଯା। ଥଦ୍ଧମଚ୍ଛରିନୋ, ଥଦ୍ଧେନ ମଚ୍ଛରେନ ସମନ୍ନାଗତାତି ଅତ୍ଥୋ। ଥଦ୍ଧମଚ୍ଛରିଯସଦିସଞ୍ହି କୁଚ୍ଛିତଂ ସବ୍ବଦା ନିହୀନଂ ନତ୍ଥି ସବ୍ବଗୁଣାନଂ ଆଦିଭୂତସ୍ସ ଭୋଗସମ୍ପତ୍ତିଆଦିସବ୍ବସମ୍ପତ୍ତୀନଂ ମୂଲଭୂତସ୍ସ ଦାନସ୍ସ ନିସେଧନତୋ। ତେନାହ “କଦରିଯାତି ଥଦ୍ଧମଚ୍ଛରିନୋ”ତି। ଏକଚ୍ଚୋ ହି ଅତ୍ତନୋ ୱସନଟ୍ଠାନେ ଭିକ୍ଖୂ ହତ୍ଥଂ ପସାରେତ୍ୱାପି ନ ୱନ୍ଦତି। ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ଗତୋ ୱିହାରଂ ପୱିସିତ୍ୱା ସକ୍କଚ୍ଚଂ ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ମଧୁରପଟିସନ୍ଥାରଂ କରୋତି “କିଂ, ଭନ୍ତେ, ଅମ୍ହାକଂ ୱସନଟ୍ଠାନଂ ନାଗଚ୍ଛଥ, ସମ୍ପନ୍ନୋ ପଦେସୋ, ପଟିବଲାହଂ ଅଯ୍ୟାନଂ ଯାଗୁଭତ୍ତାଦୀହି ଉପଟ୍ଠାନଂ କାତୁ”ନ୍ତି। ଭିକ୍ଖୂ “ସଦ୍ଧୋ ଅଯଂ ଉପାସକୋ”ତି ଯାଗୁଭତ୍ତାଦୀହି ସଙ୍ଗଣ୍ହନ୍ତି।

ଅଥେକୋ ଥେରୋ ତସ୍ସ ଗାମଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ପିଣ୍ଡାଯ ଚରତି। ସୋ ତଂ ଦିସ୍ୱା ଅଞ୍ଞେନ ୱା ଗଚ୍ଛତି, ଘରଂ ୱା ପୱିସତି। ସଚେପି ସମ୍ମୁଖୀଭାୱଂ ଆଗଚ୍ଛତି, ହତ୍ଥେନ ୱନ୍ଦିତ୍ୱା “ଅଯ୍ୟସ୍ସ ଭିକ୍ଖଂ ଦେଥ, ଅହଂ ଏକେନ କମ୍ମେନ ଗଚ୍ଛାମୀ”ତି ପକ୍କମତି। ଥେରୋ ସକଲଗାମଂ ଚରିତ୍ୱା ତୁଚ୍ଛପତ୍ତୋୱ ନିକ୍ଖମତି। ଇଦଂ ତାୱ ମୁଦୁମଚ୍ଛରିଯଂ ନାମ। ଯେନ ଅଦାଯକୋପି ଦାଯକୋ ୱିଯ ପଞ୍ଞାଯତି। ଇଧ ପନ ଥଦ୍ଧମଚ୍ଛରିଯଂ ଅଧିପ୍ପେତଂ। ଯେନ ସମନ୍ନାଗତୋ ଭିକ୍ଖୂସୁ ପିଣ୍ଡାଯ ପୱିଟ୍ଠେସୁ “ଥେରା ଠିତା”ତି ୱୁତ୍ତେ “କିଂ ମଯ୍ହଂ ପାଦା ରୁଜ୍ଜନ୍ତୀ”ତିଆଦୀନି ୱତ୍ୱା ସିଲାଥମ୍ଭୋ ୱିଯ ଖାଣୁକୋ ୱିଯ ଚ ଥଦ୍ଧୋ ହୁତ୍ୱା ତିଟ୍ଠତି, ସାମୀଚିମ୍ପି ନ କରୋତି, କୁତୋ ଦାନଂ। ଅଯମିଧ ଅଧିପ୍ପେତୋ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ “ଥଦ୍ଧମଚ୍ଛରିନୋତି ଥଦ୍ଧେନ ମଚ୍ଛରେନ ସମନ୍ନାଗତାତି ଅତ୍ଥୋ”ତି। ମଚ୍ଛରଂ ମଚ୍ଛେରଂ ମଚ୍ଛରିଯନ୍ତି ଅତ୍ଥତୋ ଏକଂ।

ପରିଭାସକାତି ଭିକ୍ଖୂ ଘରଦ୍ୱାରେ ଠିତେ ଦିସ୍ୱା “କିଂ ତୁମ୍ହେ କସିତ୍ୱା ଆଗତା ୱପିତ୍ୱା ଲାଯିତ୍ୱା, ମଯଂ ଅତ୍ତନୋପି ନ ଲଭାମ, କୁତୋ ତୁମ୍ହାକଂ, ସୀଘଂ ନିକ୍ଖମଥା”ତିଆଦୀହି ସନ୍ତଜ୍ଜକା। ଯାଚକାନଂ ୱଚନସ୍ସ ଅତ୍ଥଂ ଜାନନ୍ତୀତି ଏତ୍ଥ କିଞ୍ଚାପି ଭିକ୍ଖୂ ଘରଦ୍ୱାରେ ଠିତା ତୁଣ୍ହୀ ହୋନ୍ତି, ଅତ୍ଥତୋ ପନ “ଭିକ୍ଖଂ ଦେଥା”ତି ୱଦନ୍ତି ନାମ ଅରିଯାଯ ଯାଚନାଯ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ “ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ଅରିଯା ତିଟ୍ଠନ୍ତି, ଏସା ଅରିଯାନ ଯାଚନା”ତି (ମି॰ ପ॰ ୪।୫।୯)। ତତ୍ର ଯେ “ମଯଂ ପଚାମ, ଇମେ ନ ପଚନ୍ତି, ପଚମାନେ ପତ୍ୱା ଅଲଭନ୍ତା କୁହିଂ ଲଭିସ୍ସନ୍ତୀ”ତି ଦେଯ୍ୟଧମ୍ମଂ ସଂୱିଭଜନ୍ତି, ତେ ୱଦଞ୍ଞୂ ଯାଚକାନଂ ୱଚନସ୍ସ ଅତ୍ଥଂ ଜାନନ୍ତି ନାମ ଞତ୍ୱା କତ୍ତବ୍ବକରଣତୋ। ଚତୁତ୍ଥଂ ଉତ୍ତାନମେୱ।

ପଠମସଂୱାସସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫-୬। ସମଜୀୱୀସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୫୫-୫୬। ପଞ୍ଚମେ ଅନୁଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତନ୍ତି ନକୁଲମାତା ନକୁଲପିତାତି ଇମେସଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ସଙ୍ଗହଣ୍ଟାଯ। ନକୁଲସ୍ସ ଦାରକସ୍ସ ପିତା ନକୁଲପିତା। ନକୁଲମାତାତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନଯୋ। ସେସମେତ୍ଥ ଉତ୍ତାନମେୱ। ଛଟ୍ଠେ ନତ୍ଥି ୱତ୍ତଵଂ।

ସମଜୀୱୀସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭-୧୦। ସୁପ୍ପୱାସାସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୫୭-୬୦। ସତ୍ତମେ ଆଯୁଭାଗପଟିଲାଭିନୀ ହୋତୀତି ଆଯୁକୋଟ୍ଠାସସ୍ସ ପଟିଲାଭିନୀ ହୋତି। ତିୱିଧଲୋକନ୍ତି ସତ୍ତସଙ୍ଖାରଭାଜନସଙ୍ଖାତଂ ତିୱିଧଂ ଲୋକଂ। ୱିଦିତଂ କତ୍ୱାତି ୱିଭୂତଂ କତ୍ୱା। ଲୋକୱିଦୂନନ୍ତି କରଣତ୍ଥେ ସାମିୱଚନନ୍ତି ଆହ ''ବୁଦ୍ଧେହି ପସତ୍ଥା''ତି। ଅଟ୍ଠମନୱମଦସମାନି ଉତ୍ତାନତ୍ଥାନେୱ।

ସୁପ୍ପୱାସାସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ପୁଞ୍ଞାଭିସନ୍ଦୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

(୭) ୨। ପତ୍ତକମ୍ମୱଗ୍ଗୋ

୧-୪। ପତ୍ତକମ୍ମସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୬୧-୬୪। ଦୁତିଯସ୍ସ ପଠମେ ଯେ ଅନିଟ୍ଠା ନ ହୋନ୍ତି, ତେ ଇଟ୍ଠାତି ଅଧିପ୍ପେତାତି ଆହ ‘‘ଅନିଟ୍ଠପଟିକ୍ଖେପେନ ଇଟ୍ଠା’’ତି। ଇଟ୍ଠାତି ଚ ପରିଯିଟ୍ଠା ୱା ହୋତୁ ମା ୱା, ଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣଭୂତାତି ଅତ୍ଥୋ। ଗୱେସିତମ୍ପି ହି ଇଟ୍ଠନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତଂ ଇଧ ନାଧିପ୍ପେତଂ। ମନେତି ମନସ୍ମିଂ। କନ୍ତାତି ୱା କମନୀଯା, କାମେତବ୍ବାତି ଅତ୍ଥୋ। ମନଂ ଅପ୍ପାଯନ୍ତୀତି ଇଟ୍ଠଭାୱେନ ମନଂ ୱଡ୍ଢେନ୍ତି। କମ୍ମସାଧନୋ ଇଧ ଭୋଗ-ସଦ୍ଦୋତି ଆହ ‘‘ଭୋଗାତି ଭୁଞ୍ଜିତବ୍ବା’’ତିଆଦି। ଧମ୍ମୂପଘାତଂ କତ୍ୱା କୁସଲଧମ୍ମଂ ୱିନୋଦେତ୍ୱା। ଉପନିଜ୍ଝାଯୀଯନ୍ତୀତି ଉପଜ୍ଝାଯାତି ଆହ ‘‘ସୁଖଦୁକ୍ଖେସୁ ଉପନିଜ୍ଝାଯିତବ୍ବତ୍ତା’’ତି, ସୁଖଦୁକ୍ଖେସୁ ଉପ୍ପନ୍ନେସୁ ଅନୁସ୍ସରିତବ୍ବତ୍ତାତି ଅତ୍ଥୋ। ସନ୍ଦିଟ୍ଠସମ୍ଭତ୍ତେହୀତି ଏତ୍ଥ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ସଙ୍ଗମ୍ମ ଦିଟ୍ଠମତ୍ତା ନାତିଦଳ୍ହମିତ୍ତା ସନ୍ଦିଟ୍ଠା, ସୁଟ୍ଠୁ ଭତ୍ତା ସିନେହୱନ୍ତୋ ଦଳ୍ହମିତ୍ତା ସମ୍ଭତ୍ତା।

ୱିସମଲୋଭନ୍ତି ବଲୱଲୋଭଂ। ସୁଖିତନ୍ତି ସଞ୍ଜାତସୁଖଂ। ପୀଣିତନ୍ତି ଧାତଂ ସୁହିତଂ। ତଥାଭୂତୋ ପନ ଯସ୍ମା ବଲସମ୍ପନ୍ନୋ ହୋତି, ତସ୍ମା ‘‘ବଲସମ୍ପନ୍ନଂ କରୋତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ସୋଭନେ କାଯିକୱାଚସିକକମ୍ମେ ରତୋତି ସୂରତୋ ଉକାରସ୍ସ ଦୀଘଂ କତ୍ୱା, ତସ୍ସ ଭାୱୋ ସୋରଚ୍ଚଂ, କାଯିକୱାଚସିକୋ ଅୱୀତିକ୍କମୋ। ସୋ ପନ ଅତ୍ଥତୋ ସୁସୀଲଭାୱୋତି ଆହ ‘‘ଖନ୍ତିସୋରଚ୍ଚେ ନିୱିଟ୍ଠାତି ଅଧିୱାସନକ୍ଖନ୍ତିଯଞ୍ଚ ସୁସୀଲତାଯ ଚ ନିୱିଟ୍ଠା’’ତି। ଏକମତ୍ତାନନ୍ତି ଏକଂ ଚିତ୍ତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ରାଗାଦୀନଞ୍ହି ପୁବ୍ବଭାଗିଯଂ ଦମନାଦି ପଚ୍ଚେକଂ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବଂ, ନ ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ୱିଯ ଏକଜ୍ଝଂ ପଟିସଙ୍ଖାନମୁଖେନ ପଜହନତୋ। ଏକମତ୍ତାନନ୍ତି ୱା ୱିୱେକୱସେନ ଏକଂ ଏକାକିନଂ ଅତ୍ତାନଂ। ତେନେୱାହ ‘‘ଏକଂ ଅତ୍ତନୋୱ ଅତ୍ତଭାୱ’’ନ୍ତିଆଦି। ଉପରୂପରିଭୂମୀସୂତି ଛକାମସଗ୍ଗସଙ୍ଖାତାସୁ ଉପରୂପରିକାମଭୂମୀସୁ। କମ୍ମସ୍ସ ଫଲଂ ଅଗ୍ଗଂ ନାମ। ତଂ ପନେତ୍ଥ ଉଚ୍ଚଗାମୀତି ଆହ ‘‘ଉଦ୍ଧମଗ୍ଗମସ୍ସା’’ତି। ସୁୱଗ୍ଗେ ନିଯୁତ୍ତା, ସୁୱଗ୍ଗପ୍ପଯୋଜନାତି ୱା ସୋୱଗ୍ଗିକା। ଦସନ୍ନଂ ୱିସେସାନନ୍ତି ଦିବ୍ବଆଯୁୱଣ୍ଣଯସସୁଖଆଧିପତେଯ୍ୟାନଞ୍ଚେୱ ଇଟ୍ଠରୂପାଦୀନଞ୍ଚ ଫଲୱିସେସାନଂ। ୱଣ୍ଣଗ୍ଗହଣେନ ଚେତ୍ଥ ସକୋ ଅତ୍ତଭାୱୱଣ୍ଣୋ ଗହିତୋ, ରୂପଗ୍ଗହଣେନ ବହିଦ୍ଧା ରୂପାରମ୍ମଣଂ। ଦୁତିଯତତିଯଚତୁତ୍ଥାନି ଉତ୍ତାନତ୍ଥାନେୱ।

ପତ୍ତକମ୍ମସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫। ରୂପସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୬୫। ପଞ୍ଚମେ ପମିନୋତି ଉଚ୍ଚାରତାଦିୱିସେସଂ ଏତେନାତି ପମାଣଂ, ରୂପକାଯୋ ପମାଣଂ ଏତସ୍ସାତି ରୂପପ୍ପମାଣୋ। ତତୋ ଏୱ ରୂପେ ପସନ୍ନୋତି ରୂପପ୍ପସନ୍ନୋ। ଘୋସୋତି ଚେତ୍ଥ ଥୁତିଘୋସୋ। ଲୂଖନ୍ତି ପଚ୍ଚଯଲୂଖତା। ଧମ୍ମାତି ସୀଲାଦଯୋ ଗୁଣଧମ୍ମା ଅଧିପ୍ପେତା। ଇମେସଂ ପନ ଚତୁନ୍ନଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ନାନାକରଣଂ ପାଳିଯଂଯେୱ ଆଗତଂ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ –

‘‘କତମୋ ଚ ପୁଗ୍ଗଲୋ ରୂପପ୍ପମାଣୋ ରୂପପ୍ପସନ୍ନୋ? ଇଧେକଚ୍ଚୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଆରୋହଂ ୱା ପସ୍ସିତ୍ୱା ପରିଣାହଂ ୱା ପସ୍ସିତ୍ୱା ସଣ୍ଠାନଂ ୱା ପସ୍ସିତ୍ୱା ପାରିପୂରିଂ ୱା ପସ୍ସିତ୍ୱା ତତ୍ଥ ପମାଣଂ ଗହେତ୍ୱା ପସାଦଂ ଜନେତି। ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି ପୁଗ୍ଗଲୋ ରୂପପ୍ପମାଣୋ ରୂପପ୍ପସନ୍ନୋ।

‘‘କତମୋ ଚ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଘୋସପ୍ପମାଣୋ ଘୋସପ୍ପସନ୍ନୋ? ଇଧେକଚ୍ଚୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ପରୱଣ୍ଣନାଯ ପରଥୋମନାଯ ପରପସଂସନାଯ ପରୱଣ୍ଣହାରିକାଯ ତତ୍ଥ ପମାଣଂ ଗହେତ୍ୱା ପସାଦଂ ଜନେତି। ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି ପୁଗ୍ଗଲୋ ଘୋସପ୍ପମାଣୋ ଘୋସପ୍ପସନ୍ନୋ।

‘‘କତମୋ ଚ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଲୂଖପ୍ପମାଣୋ ଲୂଖପ୍ପସନ୍ନୋ? ଇଧେକଚ୍ଚୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଚୀୱରଲୂଖଂ ୱା ପସ୍ସିତ୍ୱା ପତ୍ତଲୂଖଂ ୱା ପସ୍ସିତ୍ୱା ସେନାସନଲୂଖଂ ୱା ପସ୍ସିତ୍ୱା ୱିୱିଧଂ ୱା ଦୁକ୍କରକାରିକଂ ପସ୍ସିତ୍ୱା ତତ୍ଥ ପମାଣଂ ଗହେତ୍ୱା ପସାଦଂ ଜନେତି। ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି ପୁଗ୍ଗଲୋ ଲୂଖପ୍ପମାଣୋ ଲୂଖପ୍ପସନ୍ନୋ।

‘‘କତମୋ ଚ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଧମ୍ମପ୍ପମାଣୋ ଧମ୍ମପ୍ପସନ୍ନୋ? ଇଧେକଚ୍ଚୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ସୀଲଂ ୱା ପସ୍ସିତ୍ୱା ସମାଧିଂ ୱା ପସ୍ସିତ୍ୱା ପଞ୍ଞଂ ୱା ପସ୍ସିତ୍ୱା ତତ୍ଥ ପମାଣଂ ଗହେତ୍ୱା ପସାଦଂ ଜନେତି। ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି ପୁଗ୍ଗଲୋ ଧମ୍ମପ୍ପମାଣୋ ଧମ୍ମପ୍ପସନ୍ନୋ’’ତି (ପୁ॰ ପ॰ ୧୭୧-୧୭୨)।

ତତ୍ଥ ଆରୋହନ୍ତି ଉଚ୍ଚତଂ। ସା ଚ ଖୋ ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ କାଲେ ପମାଣଯୁତ୍ତା ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ପରିଣାହନ୍ତି ନାତିକିସଥୂଲତାୱସେନ ପୀଣତଂ। ସଣ୍ଠାନନ୍ତି ତେସଂ ତେସଂ ଅଙ୍ଗପଚ୍ଚଙ୍ଗାନଂ ସୁସଣ୍ଠିତତଂ ଦୀଘରସ୍ସୱଟ୍ଟାଦିଯୁତ୍ତଟ୍ଠାନେସୁ ତଥାଭାୱଂ। ପାରିପୂରିନ୍ତି ସବ୍ବେସଂ ସରୀରାୱଯୱାନଂ ପରିପୁଣ୍ଣତଂ ଅୱିକଲତଂ। ତତ୍ଥ ପମାଣଂ ଗହେତ୍ୱାତି ତସ୍ମିଂ ରୂପେ ରୂପସମ୍ପତ୍ତିଯଂ ପମାଣଭାୱଂ ଉପାଦାଯ। ପସାଦଂ ଜନେତୀତି ଅଧିମୋକ୍ଖଂ ଜନେତି ଉପ୍ପାଦେତି।

ପରୱଣ୍ଣନାଯାତି ‘‘ଅସୁକୋ ଏଦିସୋ ଚ ଏଦିସୋ ଚା’’ତି ପରସ୍ସ ଗୁଣୱଚନେନ। ପରଥୋମନାଯାତି ପରମ୍ମୁଖା ପରସ୍ସ ସିଲାଘୁପ୍ପାଦକେନ ଅଭିତ୍ଥୱନେନ ପରେନ ଥୁତିୱସେନ, ଗାଥାଦିଉପନିବନ୍ଧନେନ ୱୁତ୍ତାଯ ଥୋମନାଯାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ପରପସଂସନାଯାତି ପରମ୍ମୁଖା ପରସ୍ସ ଗୁଣସଂକିତ୍ତନେନ। ପରୱଣ୍ଣହାରିକାଯାତି ପରମ୍ପରୱଣ୍ଣହାରିକାଯ ପରମ୍ପରାଯ ପରସ୍ସ କିତ୍ତନସଦ୍ଦସ୍ସ ଉପସଂହାରେନ। ତତ୍ଥାତି ତସ୍ମିଂ ଥୁତିଘୋସେ।

ଚୀୱରଲୂଖନ୍ତି ଥୂଲଜିଣ୍ଣବହୁତୁନ୍ନକତାଦିଚୀୱରସ୍ସ ଲୂଖଭାୱଂ। ପତ୍ତଲୂଖନ୍ତି ଅନେକଗଣ୍ଠିକାହଟତାଦିପତ୍ତସ୍ସ ଲୂଖଭାୱଂ। ୱିୱିଧଂ ୱା ଦୁକ୍କରକାରିକନ୍ତି ଧୁତଙ୍ଗାଦିୱସେନ ପୱତ୍ତନାନାୱିଧଂ ଦୁକ୍କରଚରିଯଂ। ସୀଲଂ ୱା ପସ୍ସିତ୍ୱାତି ସୀଲପାରିପୂରିୱସେନ ୱିସୁଦ୍ଧଂ କାଯୱଚୀସୁଚରିତଂ ଞାଣଚକ୍ଖୁନା ପସ୍ସିତ୍ୱା, ଝାନାଦିଅଧିଗମସୁଦ୍ଧିସମାଧିଂ ୱା ୱିପସ୍ସନାଭିଞ୍ଞାସଙ୍ଖାତଂ ପଞ୍ଞଂ ୱା ପସ୍ସିତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ।

ଏୱମେତସ୍ମିଂ ଚତୁପ୍ପମାଣେ ଲୋକସନ୍ନିୱାସେ ବୁଦ୍ଧେସୁ ଅପ୍ପସନ୍ନା ମନ୍ଦା, ପସନ୍ନା ବହୁକା। ରୂପପ୍ପମାଣସ୍ସ ହି ବୁଦ୍ଧରୂପତୋ ଉତ୍ତରି ପସାଦାୱହଂ ରୂପଂ ନାମ ନତ୍ଥି। ଘୋସପ୍ପମାଣସ୍ସ ବୁଦ୍ଧାନଂ କିତ୍ତିଘୋସତୋ ଉତ୍ତରି ପସାଦାୱହୋ ଘୋସୋ ନାମ ନତ୍ଥି। ଲୂଖପ୍ପମାଣସ୍ସ କାସିକାନି ୱତ୍ଥାନି ମହାରହାନି କଞ୍ଚନଭାଜନାନି ତିଣ୍ଣଂ ଉତୂନଂ ଅନୁଚ୍ଛୱିକେ ସବ୍ବସମ୍ପତ୍ତିଯୁତ୍ତେ ପାସାଦୱରେ ପହାଯ ପଂସୁକୂଲଚୀୱରସେଲମଯପତ୍ତରୁକ୍ଖମୂଲାଦିସେନାସନସେୱିନୋ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଲୂଖତୋ ଉତ୍ତରି ପସାଦାୱହଂ ଅଞ୍ଞଂ ଲୂଖଂ ନାମ ନତ୍ଥି। ଧମ୍ମପ୍ପମାଣସ୍ସ ସଦେୱକେ ଲୋକେ ଅସାଧାରଣସୀଲାଦିଗୁଣସ୍ସ ତଥାଗତସ୍ସ ସୀଲାଦିଗୁଣତୋ ଉତ୍ତରି ପସାଦାୱହୋ ଅଞ୍ଞୋ ସୀଲାଦିଗୁଣୋ ନାମ ନତ୍ଥି। ଇତି ଭଗୱା ଇମଂ ଚତୁପ୍ପମାଣିକଂ ଲୋକସନ୍ନିୱାସଂ ମୁଟ୍ଠିନା ଗହେତ୍ୱା ୱିଯ ଠିତୋତି।

ପମାଣିଂସୂତି ପମାଣଂ ଅଗ୍ଗହେସୁଂ। ନିଯକଜ୍ଝତ୍ତେ ତସ୍ସ ଗୁଣଂ ନ ଜାନାତୀତି ତସ୍ସ ଅବ୍ଭନ୍ତରେ ପୱତ୍ତମାନଂ ସୀଲାଦିଗୁଣଂ ନ ଜାନାତି। ସେସଂ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟମେୱ।

ରୂପସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭। ଅହିରାଜସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୬୭। ସତ୍ତମେ ଦଟ୍ଠୱିସାନେୱାତି ଅୱଧାରଣେନ ଦିଟ୍ଠୱିସାଦଯୋ ନିୱତ୍ତେତି। କଟ୍ଠମୁଖାଦଯୋ ହି ଚତ୍ତାରୋ ଆସୀୱିସା ଦଟ୍ଠୱିସୋ, ଦିଟ୍ଠୱିସୋ, ଫୁଟ୍ଠୱିସୋ, ୱାତୱିସୋତି ପଚ୍ଚେକଂ ଚତୁବ୍ବିଧା ହୋନ୍ତୀତି ୱିସୱେଗୱିକାରୱସେନ ସୋଳସ ୱୁତ୍ତା। ତେସୁ ଦଟ୍ଠୱିସାନଂଯେୱ ଇଧ ଗହଣଂ, ନ ଇତରେସନ୍ତି ଦସ୍ସେତି। ସେସଂ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟମେୱ।

ଅହିରାଜସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୮। ଦେୱଦତ୍ତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୬୮। ଅଟ୍ଠମେ କାଲେ ସମ୍ପତ୍ତେତି ଗବ୍ଭସ୍ସ ପରିପାକଗତତ୍ତା ୱିଜାଯନକାଲେ ସମ୍ପତ୍ତେ। ପୋତକନ୍ତି ଅସ୍ସତରିଯା ପୁତ୍ତଂ। ‘‘ଫଲଂ ୱେ କଦଲିଂ ହନ୍ତୀ’’ତିଆଦିଗାଥାଯ କୁକ୍କୁଜକେନେୱ ପତ୍ତୱଚ୍ଛିପସୱସ୍ସ ଉଚ୍ଛିନ୍ନତ୍ତା ଫଲୁପ୍ପତ୍ତି କଦଲିଯା ପରାଭୱାଯ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ଫଲଂ ୱେ କଦଲିଂ ହନ୍ତୀ’’ତି। କୁକ୍କୁଜକଂ ନାମ କଦଲିଯା ପୁପ୍ଫନାଳଅଂ। ତଥା ଫଲପାକପରିଯୋସାନତ୍ତା ଓସଧୀନଂ ‘‘ଫଲଂ ୱେଳୁଂ ନଳଅ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଯଂ ପନେତ୍ଥ ପିଣ୍ଡତ୍ଥୋ – ଯଥା ଅତ୍ତନୋ ଫଲଂ କଦଲିୱେଳୁନଳଏ ୱିନାସେତି, ଗବ୍ଭୋ ଚ ଅସ୍ସତରିଂ, ଏୱଂ ଅତ୍ତନୋ କମ୍ମଭୂତୋ ସକ୍କାରୋ ଅସପ୍ପୁରିସଂ ୱିନାସେତୀତି।

ଦେୱଦତ୍ତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯। ପଧାନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୬୯। ନୱମେ ପଦହତି ଏତେହୀତି ପଧାନାନି। ଉତ୍ତମୱୀରିଯାନି ସେଟ୍ଠୱୀରିଯାନି ୱିସିଟ୍ଠସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ସାଧନତୋ। କିଲେସାନଂ ସଂୱରତ୍ଥାଯାତି ଯଥା

ଅଭିଜ୍ଝାଦଯୋ ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ଏୱଂ ସତିଯା ଉପଟ୍ଠାନେନ କିଲେସାନଂ ସଂୱରଣତ୍ଥାଯ। ପଜହନତ୍ଥାଯାତି କାମୱିତକ୍କାଦୀନଂ ୱିନୋଦନତ୍ଥାଯ। ପଧାନନ୍ତି ତସ୍ସେୱ ପଜହନସ୍ସ ସାଧନୱସେନ ପୱତ୍ତୱୀରିଯଂ। କୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ବ୍ରୂହନତ୍ଥାଯାତି ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସଙ୍ଖାତାନଂ କୁସଲଧମ୍ମାନଂ ୱଡ୍ଢନତ୍ଥାଯ। ପଧାନନ୍ତି ତସ୍ସେୱ ୱଡ୍ଢନସ୍ସ ସାଧନୱସେନ ପୱତ୍ତୱୀରିଯଂ।

ପଧାନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦। ଅଧମ୍ମିକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୭୦। ଦସମେ ୱିସମନ୍ତି ଭାୱନପୁଂସକମେତଂ। ତେନାହ ‘‘ୱିସମା ହୁତ୍ୱା’’ତି। ଅସମଯେନାତି ଅକାଲେ। ଭୁମ୍ମତ୍ଥେ ହେତଂ କରଣୱଚନଂ। ପକଟ୍ଠଂ ପଧାନଂ ଅଞ୍ଜସଂ ଏତେସନ୍ତି ପଞ୍ଜସା, ଅଞ୍ଜସଂ ପଗତା ପଟିପନ୍ନାତି ୱା ପଞ୍ଜସା, ପକତିମଗ୍ଗଗାମିନୋ। ନ ପଞ୍ଜସା ଅପଞ୍ଜସା, ଅମଗ୍ଗପ୍ପଟିପନ୍ନା। ତେ ପନ ଯସ୍ମା ମଗ୍ଗତୋ ଅପଗତା ନାମ ହୋନ୍ତି, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ମଗ୍ଗତୋ ଅପଗତା’’ତିଆଦି।

ଗାଥାସୁ ପନ ଏୱମେତ୍ଥ ସମ୍ବନ୍ଧୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଗୁନ୍ନଂ ଚେ ତରମାନାନନ୍ତି ଗାୱୀସୁ ମହୋଘଂ ତରନ୍ତୀସୁ। ଜିମ୍ହଂ ଗଚ୍ଛତି ପୁଙ୍ଗୱୋତି ଯଦି ଯୂଥପତି ଉସଭୋ କୁଟିଲଂ ଗଚ୍ଛତି। ସବ୍ବା ତା ଜିମ୍ହଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ସବ୍ବା ତା ଗାୱିଯୋ କୁଟିଲମେୱ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। କସ୍ମା? ନେତ୍ତେ ଜିମ୍ହଂ ଗତେ ସତି ତସ୍ସ କୁଟିଲଗତତ୍ତା। ସୋ ହି ତାସଂ ପଚ୍ଛଯିକୋ ଉପଦ୍ଦୱହରୋ ଚ। ଏୱମେୱନ୍ତି ଯଥା ଚେତଂ, ଏୱମେୱ ଯୋ ମନୁସ୍ସେସୁ ପଧାନସମ୍ମତୋ, ଯଦି ସୋ ଅଧମ୍ମଚାରୀ ସିଯା, ଯେ ତସ୍ସ ଅନୁଜୀୱିନୋ, ସବ୍ବେପି ଅଧମ୍ମିକା ହୋନ୍ତି। ସାମିସମ୍ପଦା ହି ପକତିସମ୍ପଦଂ ସମ୍ପାଦେତି। ଯସ୍ମା ଏତଦେୱଂ, ତସ୍ମା ସବ୍ବଂ ରଟ୍ଠଂ ଦୁକ୍ଖଂ ସେତି, ରାଜା ଚେ ହୋତି ଅଧମ୍ମିକୋ।

ଅଧମ୍ମିକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ପତ୍ତକମ୍ମୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

(୮) ୩। ଅପଣ୍ଣକୱଗ୍ଗୋ

୧-୨। ପଧାନସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୭୧-୭୨। ତତିଯୱଗ୍ଗସ୍ସ ପଠମେ ଯୱତି ତେନ ଫଲଂ ମିସ୍ସିତଂ ୱିଯ ହୋତୀତି ଯୋନି, ଏକନ୍ତିକଂ କାରଣଂ। ଅସ୍ସାତି ଯଥାୱୁତ୍ତସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ। ପରିପୁଣ୍ଣନ୍ତି ଅୱିକଲଂ ଅନୱସେସଂ। ଆସୱେ ଖେପେତୀତି ଆସୱକ୍ଖଯୋ, ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗୋ। ଇଧ ପନ ଅରହତ୍ତଫଲଂ ଅଧିପ୍ପେତନ୍ତି ଆହ ‘‘ଅରହତ୍ତତ୍ଥାଯା’’ତି। ଦୁତିଯଂ ଉତ୍ତାନମେୱ।

ପଧାନସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩-୫। ସପ୍ପୁରିସସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୭୩-୭୫। ତତିଯେ ପଞ୍ଞତ୍ତାଯ ଅଭିନୀତୋତି ପଞ୍ଞାପନତ୍ଥାଯ ଅଭିମୁଖଂ ନୀତୋ। ଅଲମ୍ଭିତଂ କତ୍ୱାତି ଅଲମ୍ଭଂ କତ୍ୱା, ଅଯମେୱ ୱା ପାଠୋ, ୱିପଲମ୍ଭଂ ଅକତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅୱଜାନାତୀତି ଅୱଞ୍ଞଂ କରୋତି, ନିନ୍ଦତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଚତୁତ୍ଥପଞ୍ଚମେ ନତ୍ଥି ୱତ୍ତବ୍ବଂ।

ସପ୍ପୁରିସସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୬। କୁସିନାରସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୭୬। ଛଟ୍ଠେ ନଗରଂ ପୱିସିତୁକାମା ଉଯ୍ୟାନତୋ ଉପେଚ୍ଚ ୱତ୍ତନ୍ତି ଗଚ୍ଛନ୍ତି ଏତେନାତି ଉପୱତ୍ତନଂ। ଯଥେୱ ହି କଲମ୍ବନଦିତୀରତୋ ରାଜମାତୁୱିହାରଦ୍ୱାରେନ ଥୂପାରାମଂ ଗନ୍ତବ୍ବଂ ହୋତି, ଏୱଂ ହିରଞ୍ଞୱତିକାଯ ପାରିମତୀରତୋ ସାଲୱନଂ ଉଯ୍ୟାନଂ, ଯଥା ଅନୁରାଧପୁରସ୍ସ ଥୂପାରାମୋ ଦକ୍ଖିଣପଚ୍ଛିମଦିସାଯ, ଏୱଂ ତଂ ଉଯ୍ୟାନଂ କୁସିନାରାଯ ଦକ୍ଖିଣପଚ୍ଛିମଦିସାଯ ହୋତି। ଯଥା ଥୂପାରାମତୋ ଦକ୍ଖିଣଦ୍ୱାରେନ ନଗରଂ ପୱିସନମଗ୍ଗୋ ପାଚୀନମୁଖୋ ଗନ୍ତ୍ୱା ଉତ୍ତରେନ ନିୱତ୍ତତି, ଏୱଂ ଉଯ୍ୟାନତୋ ସାଲପନ୍ତି ପାଚୀନମୁଖା ଗନ୍ତ୍ୱା ଉତ୍ତରେନ ନିୱତ୍ତା, ତସ୍ମା ତଂ ‘‘ଉପୱତ୍ତନ’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଅନ୍ତରେନ ଯମକସାଲାନନ୍ତି ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ସାଲରୁକ୍ଖାନଂ ୱେମଜ୍ଝେ। ତତ୍ଥ ହି ପଞ୍ଞାପିଯମାନସ୍ସ ମଞ୍ଚସ୍ସ ଏକା ସାଲପନ୍ତି ସୀସଭାଗେ ହୋତି, ଏକା ପାଦଭାଗେ। ତତ୍ରାପି ଏକୋ ତରୁଣସାଲୋ ସୀସଭାଗସ୍ସ ଆସନ୍ନୋ ହୋତି, ଏକୋ ପାଦଭାଗସ୍ସ। ଅପିଚ ଯମକସାଲା ନାମ ମୂଲଖନ୍ଧୱିଟପପତ୍ତେହି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ସଂସିବ୍ବିତ୍ୱା ଠିତସାଲାତିପି ୱଦନ୍ତି।

ଦ୍ୱେଳ୍ହକନ୍ତି ଦ୍ୱିଧାଗାହୋ, ଅନେକଂସଗ୍ଗାହୋତି ଅତ୍ଥୋ। ୱିମତୀତି ସଂସଯାପତ୍ତୀତି ଆହ ‘‘ୱିନିଚ୍ଛିତୁଂ ଅସମତ୍ଥତା’’ତି। ତଂ ୱୋ ୱଦାମୀତି ତଂ ସଂସଯୱନ୍ତଂ ଭିକ୍ଖୁଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୋ ତୁମ୍ହେ ୱଦାମୀତି। ନିକ୍କଙ୍ଖଭାୱପଚ୍ଚକ୍ଖକରଣନ୍ତି ବୁଦ୍ଧାଦୀସୁ ତେସଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ନିକ୍କଙ୍ଖଭାୱସ୍ସ ପଚ୍ଚକ୍ଖକାରିଯା ଯାଥାୱତୋ ତମତ୍ଥଂ ପଟିୱିଜ୍ଝିତ୍ୱା ଠିତଂ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣମେୱ। ଏତ୍ଥାତି ଏତସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥେ।

କୁସିନାରସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭। ଅଚିନ୍ତେଯ୍ୟସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୭୭। ସତ୍ତମେ ଲୋକଚିନ୍ତାତି ଲୋକସନ୍ନିୱେସପଟିସଂଯୁତ୍ତା ୱୀମଂସା। ତେନାହ ‘‘କେନ ନୁ ଖୋ ଚନ୍ଦିମସୂରିଯା’’ତିଆଦି। ନାଳିକେରାଦଯୋତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଅୱୁତ୍ତାନଂ ଓସଧିତିଣୱନପ୍ପତିଆଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ। ଏୱରୂପା ଲୋକଚିନ୍ତାତି ଏଦିସା ୱୁତ୍ତସଦିସା ଅଞ୍ଞାପି ସା ଲୋକଚିନ୍ତା।

ଅଚିନ୍ତେଯ୍ୟସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୮। ଦକ୍ଖିଣସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୭୮। ଅଟ୍ଠମେ ଦାନସଙ୍ଖାତାଯ ଦକ୍ଖିଣାଯାତି ଦେଯ୍ୟଧମ୍ମସଙ୍ଖାତାଯ ଦକ୍ଖିଣାଯ। ୱିସୁଦ୍ଧି ନାମ ମହାଜୁତିକତା। ସା ପନ ମହପ୍ଫଲତାଯ ୱେଦିତବ୍ବାତି ଆହ

‘‘ମହପ୍ଫଲଭାୱେନା’’ତି। ୱିସୁଜ୍ଝତୀତି ନ କିଲିସ୍ସତି, ଅମଲିନା ମହାଜୁତିକା ମହାୱିପ୍ଫାରା ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସୁଚିଧମ୍ମୋତି ରାଗାଦିଅସୁଚିୱିଧମନେନ ସୁଚିସଭାୱୋ। ଲାମକଧମ୍ମୋତି ହୀନସଭାୱୋ ପାପକିରିଯାଯ। ଅକୁସଲଧମ୍ମା ହି ଏକନ୍ତନିହୀନା। କୂଜକୋ ସୀଲୱା କଲ୍ଯାଣଧମ୍ମୋ ନ ହୋତି, ତସ୍ସ ମହାବୋଧିସତ୍ତସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ପୁତ୍ତଦାନଂ ଦାନପାରମିଯା ମତ୍ଥକଂ ଗଣ୍ହନ୍ତଂ ମହାପଥୱିକମ୍ପନସମତ୍ଥଂ ଜାତଂ। ସ୍ୱାଯଂ ଦାଯକଗୁଣୋତି ଆହ ‘‘ୱେସ୍ସନ୍ତରମହାରାଜା କଥେତବ୍ବୋ’’ତିଆଦି। ଉଦ୍ଧରତୀତି ବହୁଲଂ ପାପକମ୍ମୱସେନ ଲଦ୍ଧବ୍ବୱିନିପାତତୋ ଉଦ୍ଧରତି, ତସ୍ମା ନତ୍ଥି ମୟ୍ହଂ କିଞ୍ଚି ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅଞ୍ଞଥତ୍ତନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ପେତଦକ୍ଖିଣନ୍ତି ପେତେ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ଦାତବ୍ବଦକ୍ଖିଣଂ। ପାପିତକାଲେଯେୱାତି ‘‘ଇଦଂ ଦାନଂ ଅସୁକସ୍ସ ପେତସ୍ସ ହୋତୂ’’ତି ତଂଉଦ୍ଦିସନୱସେନ ପତ୍ତିଯା ପାପିତକାଲେଯେୱ। ଅସ୍ସାତି ପେତସ୍ସ। ପାପୁଣୀତି ଫଲସମ୍ପତ୍ତିଲଭାପନୱସେନ ପାପୁଣି। ଅଯଞ୍ହି ପେତେ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ଦାନେ ଧମ୍ମତା। ତଦା କୋସଲରଞ୍ଞୋ ପରିଚ୍ଚାଗୱସେନ ଅତିୱିଯ ଦାନଜ୍ଝାସଯତଂ ବୁଦ୍ଧପ୍ପମୁଖସ୍ସ ଚ ସଙ୍ଘସ୍ସ ଉକ୍କଂସଗତଗୁଣୱିସିଟ୍ଠତଂ ସନ୍ଧାଯାହ ‘‘ଅସଦିସଦାନଂ କଥେତବ୍ବ’’ନ୍ତି।

ଦକ୍ଖିଣସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯-୧୦। ୱଣିଜ୍ଜସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୭୯-୮୦। ନୱମେ ତଂସଦିସାତି ଯାଦିସା ୱଣିଜ୍ଜା ପଯୁତ୍ତା ଅଯଥାଧିପ୍ପାଯା ଅଞ୍ଞା ୱା ସମ୍ପଜ୍ଜତି, ତାଦିସାୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଛେଦଂ ଗଚ୍ଛତୀତି ୱିନାସଂ ପାପୁଣାତି। ଅଧିପ୍ପାଯତୋ ପରା ୱିସିଟ୍ଠାତି ପରାଧିପ୍ପାଯୋ। ତେନେୱାହ ‘‘ଅଜ୍ଝାସଯତୋ ଅଧିକତରଫଲା ହୋତୀ’’ତି। ଚୀୱରାଦିନା ପଚ୍ଚଯେନ ୱଦେଯ୍ଯାସୀତି ଚୀୱରାଦିପଚ୍ଚଯହେତୁ ମଂ ୱଦେଯ୍ଯାସି ପଟ୍ଠେଯ୍ଯାସି। ଅଥ ୱା ଯଦା ଚୀୱରାଦିନା ପଚ୍ଚଯେନ ଅତ୍ଥୋ ହୋତି, ତଦା ମଂ ଯାଚେଯ୍ଯାସୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସେସଂ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ଯମେୱ। ଦସମଂ ଉତ୍ତାନମେୱ।

ୱଣିଜ୍ଜସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଅପଣ୍ଣକୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

(୯) ୪। ମଚଲୱଗ୍ଗୋ

୧-୬। ପାଣାତିପାତସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୮୧-୮୬। ଚତୁତ୍ଥସ୍ସ ପଠମାଦୀନି ଉତ୍ତାନତ୍ଥାନେୱ। ପଞ୍ଚମେ (ସଂ। ନି। ଟୀ। ୧।୧।୧୩୨) ‘‘ନୀଚେ କୁଲେ ପଚ୍ଚାଜାତୋ’’ତିଆଦିକେନ ଅପ୍ପକାସଭାୱେନ ତମତୀତି ତମୋ, ତେନ ତମେନ ଯୁତ୍ତୋତି ତମୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ୱୁଚ୍ଚତି। ତଥା ହି ତଂଯୋଗତୋ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ତବ୍ୱୋହାରୋ ଯଥା ‘‘ମଞ୍ଚେରଯୋଗତୋ ମଞ୍ଚରୋ’’ତି, ତସ୍ମା ତମୋତି ଅପ୍ପକାସଭାୱେନ ତମୋ ତମଭୂତୋ ଅନ୍ଧକାରଂ ୱିଯ ଜାତୋ, ଅନ୍ଧକାରତ୍ତଂ ୱା ପତ୍ତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ୱୁତ୍ତଲକ୍ଖଣଂ ତମମେୱ ପରମ୍ପରତୋ ଅଯନଂ ଗତି ନିଟ୍ଠା ଏତସ୍ସାତି ତମପରାଯଣୋ। ଉଭଯେନପି ତମଗ୍ଗହଣେନ ଖନ୍ଧତମୋ କଥିତୋ, ନ ଅନ୍ଧକାରତମୋ। ଖନ୍ଧତମୋତି ଚ ସମ୍ପତ୍ତିରହିତା ଖନ୍ଧପୱତ୍ତିଯେୱ ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ‘‘ଉଚ୍ଚେ କୁଲେ ପଚ୍ଚାଜାତୋ’’ତିଆଦିକେନ ପକାସଭାୱେନ ଜୋତେତୀତି ଜୋତି, ତେନ ଜୋତିନାଯୁତ୍ତୋତିଆଦି ସବ୍ବଂ ୱୁତ୍ତନଯେନ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଇତରେ ଦ୍ୱେତି ଜୋତିତମପରାଯଣୋ, ଜୋତିଜୋତିପରାଯଣୋତି ଇତରେ ଦ୍ୱେ ପୁଗ୍ଗଲେ।

ୱେଣୁୱେତ୍ତାଦିୱିଲୀୱେହି ପେଳଅଭାଜନାଦିକାରକା ୱିଲୀୱକାରକା। ମିଗମଚ୍ଛାଦୀନଂ ନିସାଦନତୋ ନେସାଦା, ମାଗୱିକମଚ୍ଛବନ୍ଧାଦଯୋ। ରଥେସୁ ଚମ୍ମେନ ନହଣକରଣତୋ ରଥକାରା, ଚମ୍ମକାରା। ପୁଇତି କରୀସସ୍ସ ନାମଂ, ତଂ କୁସେନ୍ତି ଅପନେନ୍ତୀତି ପୁକ୍କୁସା, ପୁପ୍ଫଛଡ୍ଡକା। ଦୁବ୍ବଣ୍ଣୋତି ୱିରୂପୋ। ଓକୋଟିମକୋତି ଆରୋହାଭାୱେନ ହେଟ୍ଠିମକୋ, ରସ୍ସକାଯୋତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ‘‘ଲକୁଣ୍ଡକୋ’’ତି। ଲକୁ ୱିଯ ଘଟିକା ୱିଯ ଡେତି ପୱତ୍ତତୀତି ଲକୁଣ୍ଡକୋ, ରସ୍ସୋ। କଣତି ନିମୀଲତୀତି କାଣୋ। ତଂ ପନସ୍ସ ନିମୀଲନଂ ଏକେନ ଅକ୍ଖିନା ଦ୍ୱୀହିପି ୱାତି ଆହ ‘‘ଏକଚ୍ଛିକାଣୋ ୱା ଉଭଯଚ୍ଛିକାଣୋ ୱା’’ତି। କୁଣନଂ କୁଣୋ, ହତ୍ଥୱେକଲ୍ଲଂ, ସୋ ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି କୁଣୀ। ଖଞ୍ଜୋ ୱୁଚ୍ଚତି ପାଦୱିକଲୋ। ହେଟ୍ଠିମକାଯସଙ୍ଖାତୋ ସରୀରସ୍ସ ପକ୍ଖୋ ପଦେସୋ ହତୋ ଅସ୍ସାତି ପକ୍ଖହତୋ। ତେନାହ ‘‘ପୀଠସପ୍ପୀ’’ତି। ପଦୀପେ ପଦୀପନେ ଏତବ୍ବଂ ନେତବ୍ବନ୍ତି ପଦୀପେଯ୍ୟଂ, ତେଲକପାଲାଦିଉପକରଣଂ। ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ୱୁତ୍ତଂ।

ଆଗମନୱିପତ୍ତୀତି ଆଗମନଟ୍ଠାନୱସେନ ୱିପତ୍ତି ‘‘ଆଗମୋ ଏତ୍ଥା’’ତି କତ୍ୱା। ପୁବ୍ବୁପ୍ପନ୍ନପଚ୍ଚଯୱିପତ୍ତୀତି ପଠମୁପ୍ପନ୍ନପଚ୍ଚଯୱସେନ ୱିପରାୱତ୍ତି। ଚଣ୍ଡାଲାଦିସଭାୱା ହିସ୍ସ ମାତାପିତରୋ ପଠମୁପ୍ପନ୍ନପଚ୍ଚଯୋ। ପୱତ୍ତପଚ୍ଚଯୱିପତ୍ତୀତି ପୱତ୍ତେ ସୁଖପଚ୍ଚଯୱିପତ୍ତି। ତାଦିସେ ନିହୀନକୁଲେ ଉପ୍ପନ୍ନୋପି କୋଚି ୱିଭୱସମ୍ପନ୍ନୋ ସିଯା, ଅଯଂ ପନ ଦୁଗ୍ଗତୋ ଦୁରୂପୋ। ଆଜୀୱୁପାଯୱିପତ୍ତୀତି ଆଜୀୱନୁପାଯୱସେନ ୱିପତ୍ତି। ସୁଖେନ ହି ଜୀୱିକଂ ପୱତ୍ତେତୁଂ ଉପାଯଭୂତା ହତ୍ଥିସିପ୍ପାଦଯୋ ଇମସ୍ସ ନତ୍ଥି, ପୁପ୍ଫଛଡ୍ଡନସିଲାକୋଟ୍ଟନାଦିକମ୍ମଂ ପନ କତ୍ୱା ଜୀୱିକଂ ପୱତ୍ତେତି। ତେନାହ ‘‘କସିରୱୁତ୍ତିକେ’’ତି। ଅତ୍ତଭାୱୱିପତ୍ତୀତି ଉପଧିୱିପତ୍ତି। ଦୁକ୍ଖକାରଣସମାଯୋଗୋତି କାଯିକଚେତସିକଦୁକ୍ଖୁପ୍ପତ୍ତିଯା ପଚ୍ଚଯସମୋଧାନଂ। ସୁଖକାରଣୱିପତ୍ତୀତି ସୁଖପଚ୍ଚଯପରିହାନି। ଉପଭୋଗୱିପତ୍ତୀତି ଉପଭୋଗସୁଖସ୍ସ ୱିନାସୋ ଅନୁପଲଦ୍ଧି। ଜୋତି ଚେୱ ଜୋତିପରାଯଣଭାୱୋ ଚ ସୁକ୍କପକ୍ଖୋ। ଛଟ୍ଠଂ ଉତ୍ତାନମେୱ।

ପାଣାତିପାତସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭। ପୁତ୍ତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୮୭। ସତ୍ତମେ ମ-କାରୋ ପଦସନ୍ଧିକରୋ ‘‘ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ। ନିଚ୍ଚଲସମଣୋତି ଥିରସମଣୋ। ଅଭିସିଞ୍ଚିତବ୍ବୋତି ଅଭିସେକୋତି କମ୍ମସାଧନୋ ଅଭିସେକସଦ୍ଦୋ। ତେନାହ ‘‘ଅଭିସେକଂ କାତୁଂ ଯୁତ୍ତୋ’’ତି।

ବାକୁଲତ୍ଥେରୋ ୱିଯାତି ଥେରୋ ହି ମହାଯସସ୍ସୀ, ତସ୍ସ ପୁତ୍ତଧୀତରୋ ନତ୍ତୁପନତ୍ତକା ସୁଖୁମସାଟକେହି ଚୀୱରାନି କାରେତ୍ୱା ରଜାପେତ୍ୱା ସମୁଗ୍ଗେ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ପହିଣନ୍ତି। ଥେରସ୍ସ ନହାନକାଲେ ନହାନକୋଟ୍ଠକେ ଠପେନ୍ତି। ଥେରୋ ତାନି ନିୱାସେତି ଚେୱ ପାରୁପତି ଚ। ତେନେୱେତଂ ୱୁତ୍ତଂ।

ଖଦିରୱନମଗ୍ଗେ ସୀୱଲିତ୍ଥେରୋ ୱିଯାତି ସତ୍ଥରି କିର ତଂ ମଗ୍ଗଂ ପଟିପନ୍ନେ ଦେୱତା ‘‘ଅମ୍ହାକଂ ଅଯ୍ୟସ୍ସ ସୀୱଲିତ୍ଥେରସ୍ସ ସକ୍କାରଂ କରିସ୍ସାମା’’ତି ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ଏକେକଯୋଜନେ ୱିହାରଂ କାରେତ୍ୱା ଏକଯୋଜନତୋ ଉଦ୍ଧଂ ଗନ୍ତୁଂ ଅଦତ୍ୱା ପାତୋୱ ଉଟ୍ଠାଯ ଦିବ୍ବାନି ଯାଗୁଆଦୀନି ଗହେତ୍ୱା ‘‘ଅମ୍ହାକଂ ଅଯ୍ୟୋ ସୀୱଲିତ୍ଥେରୋ କହଂ ନିସିନ୍ନୋ’’ତି ୱିଚରନ୍ତି। ଥେରୋ ଅତ୍ତନୋ ଅଭିହଟଂ ବୁଦ୍ଧପ୍ପମୁଖସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘସ୍ସ ଦାପେସି। ଏୱଂ ସତ୍ଥା ସପରିୱାରୋ

ତିଂସଯୋଜନିକଂ କନ୍ତାରଂ ସୀଓଲିଡ୍ଢେରସ୍ସ ପୁଞ୍ଞଫଲଂ ଅନୁଭଓମାନୋଓ ଅଗମାସି। ତେନେଓତଂ ଓ୍ୱୁତ୍ତଂ।

ଅଟ୍ଟକନାଗରସୁତ୍ତେ ଆନନ୍ଦତ୍ଥେରୋ ଓ୍ୱିଯାତି ଅଟ୍ଟକନାଗରକୋ କିର ଗହପତି ଥେରସ୍ସ ଧମ୍ମଦେସନାଯ ପସୀଦିତ୍ୱା ପଞ୍ଚସତଗ୍ଘନକଂ ଓ୍ୱିହାରଂ କାରେତ୍ୱା ଅଦାସି। ତଂ ସନ୍ଧାଯେତଂ ଓ୍ୱୁତ୍ତଂ।

ପିଲିନ୍ଦଓଚ୍ଛତ୍ଥେରୋ ଓ୍ୱିଯାତି ଥେରସ୍ସ କିର ଇଦ୍ଧାନୁଭାଓେନ ପସନ୍ନା ମନୁସ୍ସା ସପ୍ପିଆଦୀନି ବହୂନି ଭେସଜ୍ଜାନି ଅଭିହରିଂସୁ। ପକତିଯାପି ଚ ଆଯସ୍ମା ପିଲିନ୍ଦଓଚ୍ଛୋ ଲାଭୀ ହୋତି ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଭେସଜ୍ଜାନଂ, ଲଦ୍ଧଂ ଲଦ୍ଧଂ ପରିସାଯ ଓ୍ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତି। ତେନେତଂ ଓ୍ୱୁତ୍ତଂ ''ଗିଲାନପଚ୍ଚଯଂ ପିଲିନ୍ଦଓଚ୍ଛତ୍ଥେରୋ ଓ୍ୱିଯା''ତି।

ତିଣ୍ଣମ୍ପି ସନ୍ନିପାତେନ ନିବ୍ବତ୍ତାନୀତି ପିତ୍ତାଦୀନଂ ତିଣ୍ଣମ୍ପି ଓ୍ୱିସମାନଂ ସନ୍ନିପାତେନ ଜାତାନି। ଅତିସୀତାଦିଭାଓେନ ଉତୂନଂ ପରିଣାମୋତି ଆହ ''ଅତିସୀତଅତିଉଣ୍ହୋତୁତୋ ଜାତାନୀ''ତି। ପୁରିମୌତୁତୋ ଓ୍ୱିସଦିସୋ ଉତୁ ଉତୁପରିଣାମୋ, ତତୋ ଜାତାନି ଉତୁପରିଣାମଜାନି, ଓ୍ୱିସଭାଗୌତୁତୋ ଜାତାନୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଜଙ୍ଗଲଦେସଓାସୀନଞ୍ହି ଅନୂପଦେସେ ଓସନ୍ତାନଂ ଓ୍ୱିସଭାଗୋଓ ଉତୁ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଅନୂପଦେସଓାସୀନଞ୍ଚ ଜଙ୍ଗଲଦେସେତି। ଏଓଂ ମଲଯସମୁଦ୍ଦତୀରାଦିଓସେନପି ଉତୁଓ୍ୱିସଭାଗତା ଉପ୍ପଜ୍ଜତିଯେଓ। ତତୋ ଜାତାନି ଉତୁପରିଣାମଜାନି ନାମ।

ଅଓନୋ ପକତିଚରିଯାନଂ ଓ୍ୱିସମଂ କାଯସ୍ସ ପରିହରଣଓସେନ ଓ୍ୱିସମପରିହାରଜାନି। ତାନି ପନ ଅଚ୍ଚାସନଅତିଟ୍ଠାନାଦିନା ଓେଦିତବ୍ବାନୀତି ଆହ ''ଅଚ୍ଚାସନଅତିଟ୍ଠାନାଦିକା''ତି। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ମହାଭାରଓହଣସୁଧାକୋଟ୍ଟନଅଦେସକାଲଚରଣାଦୀନି ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ପରସ୍ସ ଉପକ୍କମତୋ ନିବ୍ବତ୍ତାନି ଓପକ୍କମିକାନି, ଅଯଂ ଚୋରୋତି ଓା ପାରଦାରିକୋତି ଓା ଗହେତ୍ୱା ଜଣ୍ଣୁକକପ୍ପରମୁଗ୍ଗରାଦୀହି ନିପ୍ପୋଥନୌପକ୍କମଂ ପଚ୍ଚଯଂ କତ୍ୱା ଉପ୍ପନ୍ନାନୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ''ଓଧବନ୍ଧନାଦିଉପକ୍କମେନ ନିବ୍ବତ୍ତାନୀ''ତି। କେଓଲନ୍ତି ବାହିରଂ ପଚ୍ଚଯଂ ଅନପେକ୍ଖିତ୍ୱା କେଓଲଂ, ତେନ ଓ୍ୱିନାତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ''ପୁବ୍ବେକତକମ୍ମଓ୍ୱିପାକଓସେନେଓ ଜାତାନୀ''ତି।

ପୁତ୍ତସୁତ୍ତଓଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୮-୧୦। ସଂଯୋଜନସୁତ୍ତାଦିଓଣ୍ଣନା

୮୮-୯୦। ଅଟ୍ଠମେ ସୋତାପନ୍ନୋ ଚତୂହି ଓାତେହି ଇନ୍ଦଖୀଲୋ ଓ୍ୱିଯ ପରପ୍ପଓାଦେହି ଅକମ୍ପିଯୋ ଅଚଲସଦ୍ଧାଯ ସମନ୍ନାଗତତ୍ତା ସାସନେ ଲଦ୍ଧପ୍ପତିଟ୍ଠୋ ସମଣମଚଲୋ ନାମାତି ଆହ ''ସାସନେ ଲଦ୍ଧପ୍ପତିଟ୍ଠତ୍ତା''ତିଆଦି। ଥଦ୍ଧଭାଓକରାନଂ କିଲେସାନଂ ସବ୍ବସୋ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନତ୍ତାତି ଚିତ୍ତସ୍ସ ଥଦ୍ଧଭାଓକରାନଂ ଉଦ୍ଧମ୍ଭାଗିଯକିଲେସାନଂ ସବ୍ବସୋ ଅଭାଓା ସମଣସୁଖୁମାଲୋ ନାମ ସୁଖୁମାଲଭାଓପ୍ପତ୍ତିତୋ। ନଓମଦସମାନି ସୁଓ୍ୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟାନେଓ।

ସଂଯୋଜନସୁତ୍ତାଦିଓଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ମଚଲଓଗ୍ଗଓଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

(୧୦) ୫। ଅସୁରୱଗ୍ଗୋ

୧-୨। ଅସୁରସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୯୧-୯୨। ପଞ୍ଚମସ୍ସ ପଠମଦୁତିଯାନି ଉତ୍ତାନତ୍ଥାନେୱ।

ଅସୁରସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। ଦୁତିଯସମାଧିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୯୩। ତତିଯେ ଅପ୍ପଟିୱାନୀତି ଭାୱପ୍ପଧାନୋ ନିଦ୍ଦେସୋତି ଆହ ''ଅନିୱତ୍ତନତା''ତି। ''ଅପ୍ପଟିୱାନିତା''ତି ୱତ୍ତବ୍ବେ ''ଅପ୍ପଟିୱାନୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତଥା ହି ୱୀରିଯପ୍ପୱାହେ ୱତ୍ତମାନେ ଅନ୍ତରା ଏୱ ପଟିଗମନଂ ନିୱତ୍ତନଂ ପଟିୱାନଂ, ତଂ ଅସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ପଟିୱାନୀ, ନ ପଟିୱାନୀ ଅପ୍ପଟିୱାନୀ, ତସ୍ସ ଭାୱୋ ଅପ୍ପଟିୱାନିତା, ଅନିୱତ୍ତନାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅପ୍ପଟିୱାନୀତି ୱା ଇତ୍ଥିଲିଙ୍ଗୱସେନେୱାଯଂ ନିଦ୍ଦେସୋ। ଅନ୍ତରାଯେୱ ପଟିଗମନଂ ନିୱତ୍ତନଂ ପଟିୱାନୀ, ନ ପଟିୱାନୀ ଅପ୍ପଟିୱାନୀ, ଅନିୱତ୍ତନାତି ଅତ୍ଥୋ।

ଦୁତିଯସମାଧିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪। ତତିଯସମାଧିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୯୪। ଚତୁତ୍ଥେ ସଣ୍ଠପେତବ୍ବନ୍ତି ସମ୍ମଦେୱ ଠପେତବ୍ବଂ। ଯଥା ପନ ଠପିତଂ ସଣ୍ଠପିତଂ ହୋତି, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ସନ୍ନିସାଦେତବ୍ବ''ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ସନ୍ନିସାଦେତବ୍ବନ୍ତି ସମାଧିପ୍ପଟିପକ୍ଖେ କିଲେସେ ସନ୍ନିସୀଦାପେନ୍ତେନ ଚିତ୍ତଂ ଗୋଚରଜ୍ଝତ୍ତେ ସନ୍ନିସୀଦାପେତବ୍ବନ୍ତି। ଏକୋଦି କାତବ୍ବନ୍ତି ଅଚ୍ଚଗ୍ଗଭାୱାପାଦନେନ ଏକଗ୍ଗଂ କାତବ୍ବଂ। ସମାଦହିତବ୍ବନ୍ତି ଯଥା ଆରମ୍ମଣେ ସୁଟ୍ଠୁ ଅପ୍ପିତଂ ହୋତି, ଏୱଂ ସମ୍ମା ସମ୍ମଦେୱ ଆଦହିତବ୍ବଂ, ସୁଟ୍ଠୁ ଆରୋପେତବ୍ବଂ ସମାହିତଂ କାତବ୍ବନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

ତତିଯସମାଧିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫-୬। ଛୱାଲାତସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୯୫-୯୬। ପଞ୍ଚମେ ଛୱାଲାତନ୍ତି ଛୱାନଂ ଦଡ୍ଢଟ୍ଠାନେ ଅଲାତଂ। ତେନେୱାହ ''ସୁସାନେ ଅଲାତ''ନ୍ତି। ମଜ୍ଝଟ୍ଠାନେ ଗୂଥମକ୍ଖିତନ୍ତି ପମାଣେନ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗୁଲମତ୍ତଂ ଦ୍ୱୀସୁ ଠାନେସୁ ଆଦିତ୍ତଂ ମଜ୍ଝେ ଗୂଥମକ୍ଖିତଂ। କଟ୍ଠତ୍ଥନ୍ତି କଟ୍ଠେନ କାତବ୍ବକିଚ୍ଚଂ। ସେସମେତ୍ଥ ଉତ୍ତାନମେୱ। ଛଟ୍ଠଂ ଉତ୍ତାନମେୱ।

ଛୱାଲାତସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭-୧୦। ଖିପ୍ପନିସନ୍ତିସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୯୭-୧୦୦। ସତ୍ତମେ ଖିପ୍ପନିସନ୍ତୀତି ଖିପ୍ପପଞ୍ଞୋ। ତେନାହ ''ଖିପ୍ପନିସାମନୋ''ତିଆଦି। ଅନୁରୂପଧମ୍ମନ୍ତି ଲୋକୁତ୍ତରାଧିଗମସ୍ସ ଅନୁଚ୍ଛୱିକସଭାୱଂ। କଲ୍ୟାଣା ସୁନ୍ଦରା ପରିମଣ୍ଡଲପଦବ୍ୟଞ୍ଜନା ୱାଚା ଅସ୍ସାତି କଲ୍ୟାଣୱାଚୋ। ତେନାହ ''ସୁନ୍ଦରୱଚନୋ''ତି। କଲ୍ୟାଣଂ ମଧୁରଂ ୱାକ୍କରଣଂ ଉଦାହାରଘୋସୋ ଅସ୍ସାତି କଲ୍ୟାଣୱାକ୍କରଣୋ। ଗୁଣପରିପୁଣ୍ଣଭାୱେନ ପୁରେ ପୁଣ୍ଣଭାୱେ ଭୱାତି ପୋରୀ, ତାଯ ପୋରିଯା। ତେନାହ ''ଗୁଣପରିପୁଣ୍ଣାଯା''ତି। ପୁରେ ଭୱତ୍ତା ପୋରିଯା ନାଗରିକିତ୍ଥିଯା ସୁଖୁମାଲତ୍ତନେନ ସଦିସାତି ପୋରୀ, ତାଯ ପୋରିଯା। ''ସୁଖୁମାଲତ୍ତନେନା''ତି ଇମିନା ତସ୍ସା ୱାଚାଯ ମୁଦୁସଣ୍ହଭାୱୋ ୱୁତ୍ତୋ। ଅପଲିବୁଦ୍ଧାଯାତି ପିତ୍ତସେମ୍ହାଦୀହି ନ ପଲିୱେଠିତାଯ। ଅଦୋସାଯାତି ସନ୍ଦିଦ୍ଧୱିଲମ୍ବିତାଦିଦୋସରହିତାଯ ଅଗଳିତପଦବ୍ୟଞ୍ଜନାଯାତି ଅପତିତପଦବ୍ୟଞ୍ଜନାଯ ଅୱିରହିତପଦବ୍ୟଞ୍ଜନାଯ। ଉଭଯମେତଂ ଅନେଲଗଲାଯାତି ଇମସ୍ସେୱ ଅତ୍ଥୱଚନଂ। ଅନେଲଗଲାଯାତି ହି ଅନେଲାଯ ଚେୱ ଅଗଲାଯ ଚାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅତ୍ଥଂ ୱିଞ୍ଞାପେତୁଂ ସମତ୍ଥାଯାତି ଆଦିମଜ୍ଝପରିୟୋସାନଂ

ପାକଟଂ କତ୍ୱା ଭାସିତତ୍ଥସ୍ସ ୱିଞ୍ଞାପନସତ୍ଥାଯ। ଅଟ୍ଠମନୱମଦସମାନି ଉତ୍ତାନତ୍ଥାନେୱ।

ଖିପ୍ପନିସନ୍ତିସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଅସୁରୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଦୁତିଯପଣ୍ଣାସକଂ ନିଟ୍ଠିତଂ।

୩। ତତିଯପଣ୍ଣାସକଂ

(୧୧) ୧। ୱଲାହକୱଗ୍ଗୋ

୧-୨। ୱଲାହକସୁତ୍ତଦ୍ୱଯୱଣ୍ଣନା

୧୦୧-୨। ତତିଯପଣ୍ଣାସକସ୍ସ ପଠମେ ଗଜ୍ଜିତାତି ଥନିତା। ତତ୍ଥ ଗଜ୍ଜିତ୍ୱା ନୋୱସ୍ସନଭାୱୋ ନାମ ପାପକୋ। ମନୁସ୍ସା ହି ଯଦା ଦେୱୋ ଗଜ୍ଜତି, ତଦା ‘‘ସୁବୁଟ୍ଠିକା ଭୱିସ୍ସତୀ’’ତି ବୀଜାନି ନୀହରିତ୍ୱା ୱପନ୍ତି। ଅଥ ଦେୱେ ଅୱସ୍ସନ୍ତେ ଖେତ୍ତେ ବୀଜାନି ଖେତ୍ତେଯେୱ ନସ୍ସନ୍ତି, ଗେହେ ବୀଜାନି ଗେହେଯେୱ ନସ୍ସନ୍ତୀତି ଦୁବ୍ଭିକ୍ଖଂ ହୋତି। ନୋଗଜ୍ଜିତ୍ୱା ୱସ୍ସନଭାୱୋପି ପାପକୋ। ମନୁସ୍ସା ହି ଇମସ୍ମିଂ କାଲେ ‘‘ଦୁବ୍ବୁଟ୍ଠିକା ଭୱିସ୍ସତୀ’’ତି ନିନ୍ନଟ୍ଠାନେସୁଯେୱ ୱପ୍ପଂ କରୋନ୍ତି। ଅଥ ଦେୱୋ ୱସ୍ସିତ୍ୱା ସବ୍ବବୀଜାନି ମହାସମୁଦ୍ଦଂ ପାପେତି, ଦୁବ୍ଭିକ୍ଖମେୱ ହୋତି। ଗଜ୍ଜିତ୍ୱା ୱସ୍ସନଭାୱୋ ପନ ଭଦ୍ଦକୋ। ତଦା ହି ସୁଭିକ୍ଖଂ ହୋତି। ନୋଗଜ୍ଜିତ୍ୱା ନୋୱସ୍ସନଭାୱୋ ଏକନ୍ତପାପକୋୱ। ଭାସିତା ହୋତି ନୋ କତ୍ତାତି ‘‘ଇଦାନି ଗନ୍ଧଧୁରଂ ପୂରେସ୍ସାମି, ୱାସଧୁରଂ ପୂରେସ୍ସାମୀ’’ତି କଥେତିଯେୱ, ନ ଉଦ୍ଦେସଂ ଗଣ୍ହାତି, ନ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଭାୱେତି।

କତ୍ତା ହୋତି ନୋ ଭାସିତାତି ‘‘ଗନ୍ଥଧୁରଂ ପୂରେସ୍ସାମି, ୱାସଧୁରଂ ୱା’’ତି ନ ଭାସତି, ସମ୍ପତ୍ତେ ପନ କାଲେ ସମତ୍ତଂ ସମ୍ପାଦେତି। ଇମିନା ନଯେନ ଇତରେପି ୱେଦିତବ୍ବା। ଅଥ ୱା ସବ୍ବଂ ପନେତଂ ପଚ୍ଚଯଦାଯକେହେୱ କଥିତଂ। ଏକୋ ହି ‘‘ଅସୁକଦିୱସେ ନାମ ଦାନଂ ଦସ୍ସାମୀ’’ତି ସଙ୍ଘଂ ନିମନ୍ତେତି, ସମ୍ପତ୍ତେ କାଲେ ନୋ କରୋତି। ଅଯଂ ପୁଗ୍ଗଲୋ ପୁଞ୍ଞେନ ପରିହାଯତି, ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘୋ ପନ ଲାଭେନ ପରିହାଯତି। ଅପରୋ ସଙ୍ଘଂ ଅନିମନ୍ତେତ୍ୱା ସକ୍କାରଂ କତ୍ୱା ‘‘ଭିକ୍ଖୂ ଆନେସ୍ସାମୀ’’ତି ନ ଲଭି, ସବ୍ବେ ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ନିମନ୍ତିତା ହୋନ୍ତି। ଅଯମ୍ପି ପୁଞ୍ଞେନ ପରିହାଯତି, ସଙ୍ଘୋପି ଲାଭେନ ପରିହାଯତି। ଅପରୋ ପଠମଂ ସଙ୍ଘଂ ନିମନ୍ତେତ୍ୱା ପଚ୍ଛା ସକ୍କାରଂ କତ୍ୱା ଦାନଂ ଦେତି, ଅଯଂ କିଚ୍ଚକାରୀ ହୋତି। ଅପରୋ ନେୱ ସଙ୍ଘଂ ନିମନ୍ତେତି, ନ ଦାନଂ ଦେତି, ଅଯଂ ପାପପୁଗ୍ଗଲୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଦୁତିଯଂ ଉତ୍ତାନମେୱ।

ୱଲାହକସୁତ୍ତଦ୍ୱଯୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। କୁମ୍ଭସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୦୩। ତତିଯେ ରିତ୍ତକୋତି ଅନ୍ତୋ ରିତ୍ତୋ। ପିହିତମୁଖୋତି ପିଦହିତ୍ୱା ଠପିତୋ। ଅପାରୁତମୁଖୋତି ୱିୱରିତ୍ୱା ଠପିତୋ, ଉପମିତପୁଗ୍ଗଲେସୁ ପନେତ୍ଥ ଅନ୍ତୋଗୁଣସାରୱିରହିତୋ ଚ ତୁଚ୍ଛୋ, ବାହିରସୋଭନତାଯ ପିହିତୋ ପୁଗ୍ଗଲୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ସେସେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ।

କୁମ୍ଭସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪। ଉଦକରହଦସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୦୪। ଚତୁତ୍ଥେ ଉଦକରହଦୋ ଜଣ୍ଣୁକମତ୍ତେପି ଉଦକେ ସତି ପଣ୍ଡରସସମ୍ଭିନ୍ନୱଣ୍ଣତ୍ତା ୱା ବହଲତ୍ତା ୱା ଉଦକସ୍ସ ଅପଞ୍ଞାଯମାନତଲୋ ଉତ୍ତାନୋ ଗମ୍ଭୀରୋଭାସୋ ନାମ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ପୁରାଣପଣ୍ଡରସ…ପେ… ଗମ୍ଭୀରୋଭାସୋ ନାମା’’ତି। ତିପୋରିସଚତୁପୋରିସେ ପନ ଉଦକେ ସତି ଅଚ୍ଛତ୍ତା ଉଦକସ୍ସ ପଞ୍ଞାଯମାନତଲୋ ଗମ୍ଭୀରୋ ଉତ୍ତାନୋଭାସୋ ନାମ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ଅଚ୍ଛୱିପ୍ପସନ୍ନମଣିୱଣ୍ଣୋଦକୋ ଉତ୍ତାନୋଭାସୋ ନାମା’’ତି। ଉଭଯକାରଣସମ୍ଭୱତୋ ପନ ଇତରେ ଦ୍ୱେ ୱେଦିତବ୍ବା। ପୁଗ୍ଗଲେପି କିଲେସୁସ୍ସଦଭାୱତୋ ଗୁଣଗମ୍ଭୀରତାଯ ଚ ଅଭାୱତୋ ଗୁଣଗମ୍ଭୀରାନଂ ସଦିସେହି ଅଭିକ୍କମନାଦୀହି ଯୁତ୍ତୋ ଉତ୍ତାନୋ ଗମ୍ଭୀରୋଭାସୋ ନାମ। ଇମିନା ନଯେନ ସେସା ୱେଦିତବ୍ବା।

ଉଦକରହଦସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫-୬। ଅମ୍ବସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୧୦୫-୬। ପଞ୍ଚମେ ଆମକଂ ହୁତ୍ୱାତି ଅନ୍ତୋ ଆମଂ ହୁତ୍ୱା। ପକ୍କଂ ଆମୱଣ୍ଣୀତି ଅନ୍ତୋ ପକ୍କଂ ବହି ଆମସଦିସଂ। ତତ୍ଥ ଯଥା ଅମ୍ବେ ଅପକ୍କଭାୱୋ ଆମତା ହୋତି, ଏୱଂ ପୁଗ୍ଗଲେପି ପୁଥୁଜ୍ଜନତା। ଯଥା ଚ ତତ୍ଥ ପକ୍କସଦିସତା ପକ୍କୱଣ୍ଣିତା, ଏୱଂ ପୁଗ୍ଗଲେପି ଅରିଯାନଂ ଅଭିକ୍କମନାଦିସଦିସତା ପକ୍କୱଣ୍ଣିତାତି ଇମିନା ନଯେନ ସେସା ୱେଦିତବ୍ବା। ଛଟ୍ଠଂ ଉତ୍ତାନମେୱ।

ଅମ୍ବସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭। ମୂସିକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୦୭। ସତ୍ତମେ ଆୱାଟଂ ଖନତୀତି ଅତ୍ତନୋ ଆସଯଂ ବିଲକୂପଂ ଖନତି। ନ ଚ ତତ୍ଥ ୱସତୀତି ତତ୍ଥ ଅୱସିତ୍ୱା କିସ୍ମିଞ୍ଚିଦେୱ ଠାନେ ୱସତି, ଏୱଂ ବିଚଆରାଦିଅମିତ୍ତୱସଂ ଗଚ୍ଛତି। ୱସିତା ନୋ ଗାଧଂ କତ୍ୱାତି ସଯଂ ନ ଖନତି, ପରେନ କତେ ବିଲେ ୱସତି, ଏୱଂ ଜୀୱିତଂ ରକ୍ଖତି। ତତିଯା ହେପି କରୋନ୍ତୀ ଜୀୱିତଂ ରକ୍ଖତି। ଚତୁତ୍ଥୀ ହେପି ଅକରୋନ୍ତୀ ଅମିତ୍ତୱସଂ ଗଚ୍ଛତି। ଇମାଯ ପନ ଉପମାଯ ଉପମିତେସୁ ପୁଗ୍ଗଲେସୁ ପଠମୋ ଯଥା ସା ମୂସିକା ଗାଧଂ ଖନତି, ଏୱଂ ନୱଙ୍ଗଂ ସତ୍ଥୁସାସନଂ ଉଗ୍ଗଣ୍ହାତି। ଯଥା ପନ ସା ତତ୍ଥ ନ ୱସତି, କିସ୍ମିଞ୍ଚିଦେୱ ଠାନେ ୱସନ୍ତୀ ଅମିତ୍ତୱସଂ ଗଚ୍ଛତି, ତଥା ଅଯମ୍ପି ପରିଯତ୍ତିୱସେନ ଞାଣଂ ପେସେତ୍ୱା ଚତୁସଚ୍ଚଧମ୍ମଂ ନ ପଟିୱିଜ୍ଝତି, ଲୋକାମିସଟ୍ଠାନେସୁ ୱିଚରନ୍ତୋ ମଚ୍ଚୁମାରକିଲେସମାରଦେୱପୁତ୍ତମାରସଙ୍ଖାତାନଂ ୱସଂ ଗଚ୍ଛତି। ଦୁତିଯୋ ଯଥା ମୂସିକା ଗାଧଂ ନ ଖନତି, ଏୱଂ ନୱଙ୍ଗଂ ସତ୍ଥୁସାସନଂ ନ ଉଗ୍ଗଣ୍ହାତି। ଯଥା ପନ ପରେନ ଖନିତେ ବିଲେ ୱସନ୍ତୀ ଜୀୱିତଂ ରକ୍ଖତି, ଏୱଂ ପରସ୍ସ କଥଂ ସୁତ୍ୱା ଚତୁସଚ୍ଚଧମ୍ମଂ ପଟିୱିଜ୍ଝିତ୍ୱା ତିଣ୍ଣଂ ମାରାନଂ ୱସଂ ଅତିକ୍କମତି। ଇମିନା ନଯେନ ତତିଯଚତୁତ୍ଥେସୁପି ଓପମ୍ମସଂସନ୍ଦନଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ମୂସିକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୮। ବଲୀବଦ୍ଦସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୦୮। ଅଟ୍ଠମେ ବଲୀବଦ୍ଦୋ ତାୱ ଯୋ ଅତ୍ତନୋ ଗୋଗଣଂ ଘଟ୍ଟେତି ଉବ୍ବେଜେତି, ପରଗୋଣେ ପନ ସୂରତୋ ସୁଖସୀଲୋ ହୋତି, ଅଯଂ ସଗୱଚଣ୍ଡୋ ନୋ ପରଗୱଚଣ୍ଡୋ ନାମ। ପୁଗ୍ଗଲୋପି ଅତ୍ତନୋ ପରିସଂ ଘଟ୍ଟେନ୍ତୋ ୱିଜ୍ଝନ୍ତୋ ଫରୁସେ ସମୁଦାଚରନ୍ତୋ, ପରପରିସାଯ ପନ ସୋରଚ୍ଚଂ ନିୱାତୱୁତ୍ତିତଂ ଆପଜ୍ଜନ୍ତୋ ସଗୱଚଣ୍ଡୋ ନାମାତି ଇମିନା ନଯେନ ସେସାପି ୱେଦିତବ୍ବା।

ବଲୀବଦ୍ଦସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯। ରୁକ୍ଖସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୦୯।ନୱମେ ରୁକ୍ଖୋ ତାୱ ଫେଗ୍ଗୁ ସାରପରିୱାରୋତି ୱନଜେଟ୍ଠକରୁକ୍ଖୋ ସଯଂ ଫେଗ୍ଗୁ ହୋତି, ପରିୱାରରୁକ୍ଖା ପନସ୍ସ ସାରା ହୋନ୍ତି। ଇମିନା ନଯେନ ସେସା ୱେଦିତବ୍ବା। ପୁଗ୍ଗଲେସୁ ପନ ସୀଲସାରୱିରହିତତୋ ଫେଗ୍ଗୁତା, ସୀଲାଚାରସମନ୍ନାଗମେନ ଚ ସାରତା ୱେଦିତବ୍ବା।

ରୁକ୍ଖସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦। ଆସୀୱିସସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୧୦। ଦସମେ ଯସ୍ସ ୱିସଂ ପଜ୍ଜଲିତତିଣୁକ୍କାଯ ଅଗ୍ଗି ୱିଯ ସୀଘଂ ଅଭିରୁହିତ୍ୱା ଅକ୍ଖୀନି ଗହେତ୍ୱା ଖନ୍ଧଂ ଗହେତ୍ୱା ସୀସଂ ଗହେତ୍ୱା ଠିତନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବତଂ ଆପଜ୍ଜତି ମଣିସପ୍ପାଦୀନଂ ୱିସଂ ୱିଯ, ମନ୍ତଂ ପନ ପରିୱତ୍ତେତ୍ୱା କଣ୍ଣୱାତଂ ଦତ୍ୱା ଦଣ୍ଡକେନ ପହଟମତ୍ତେ ଓତରିତ୍ୱା ଦଟ୍ଠଟ୍ଠାନେଯେୱ ତିଟ୍ଠତି, ଅଯଂ ଆଗତୱିସୋ ନ ଘୋରୱିସୋ ନାମ। ଯସ୍ସ ପନ ୱିସଂ ସଣିକଂ ଅଭିରୁହତି, ଆରୁଳ୍ହାରୁଳ୍ହଟ୍ଠାନେ ପନ ଆସିତ୍ତୋଦକଂ ୱିଯ ହୋତି ଉଦକସପ୍ପାଦୀନଂ ୱିଯ, ଦ୍ୱାଦସୱସ୍ସଚ୍ଚଯେନପି କଣ୍ଣୱିଦ୍ଧଖନ୍ଧପିଟ୍ଠିକାଦୀସୁ ପଞ୍ଞାଯତି, ମନ୍ତପରିୱତ୍ତନାଦୀସୁ ଚ କରିଯମାନେସୁ ସୀଘଂ ନ ଓତରତି, ଅଯଂ ଘୋରୱିସୋ ନ ଆଗତୱିସୋ ନାମ। ଯସ୍ସ ପନ ୱିସଂ ସୀଘଂ ଅଭିରୁହତି, ନ ସୀଘଂ ଓତରତି ଅନେଳଅକସପ୍ପାଦୀନଂ ୱିସଂ ୱିଯ, ଅଯଂ ଆଗତୱିସୋ ଚ ଘୋରୱିସୋ ଚ। ଅନେଳଅକସପ୍ପୋ ନାମ ମହାଆସୀୱିସୋ। ଯସ୍ସ ୱିସଂ ମନ୍ଦଂ ହୋତି, ଓହାରିଯମାନମ୍ପି ସୁଖେନେୱ ଓତରତି ନୀଲସପ୍ପଧମନିସପ୍ପାଦୀନଂ ୱିସଂ ୱିଯ, ଅଯଂ ନେୱ ଆଗତୱିସୋ ନ ଘୋରୱିସୋ। ନୀଲସପ୍ପୋ ନାମ ସାଖୱଣ୍ଣୋ ରୁକ୍ଖଗ୍ଗାଦୀସୁ ୱିଚରଣସପ୍ପୋ।

ଆସୀୱିସସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ୱଲାହକୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

(୧୨) ୨। କେସିୱଗ୍ଗୋ

୧-୭। କେସିସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୧୧୧-୧୧୭। ଦୁତିୟସ୍ସ ପଠମେ ଅସ୍ସଦମ୍ମେତି ଦମ୍ମନୟୋଗ୍ଗେ ଅସ୍ସେ। ସାରେତୀତି ସିକ୍ଖାପେତି ପୱତ୍ତେତି। ସେସମେତ୍ଥ ଉତ୍ତାନମେୱ। ଦୁତିୟାଦୀନି ଉତ୍ତାନତ୍ଥାନେୱ।

କେସିସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୮-୧୦। ସଂୱେଜନୀୟସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୧୧୮-୧୨୦। ଅଟ୍ଠମେ ସଦ୍ଧସ୍ସାତି ବୁଦ୍ଧାଦୀସୁ ପସନ୍ନଚିତ୍ତସ୍ସ ୱତ୍ତସମ୍ପନ୍ନସ୍ସ, ୟସ୍ସ ପାତୋ ୱୁଟ୍ଠାୟ ଚେତିୟଙ୍ଗଣୱତ୍ତାଦୀନି ସବ୍ବୱତ୍ତାନି କତାନେୱ ପଞ୍ଞାୟନ୍ତି। ଦସ୍ସନୀୟାନୀତି ଦସ୍ସନାରହାନି। ସଂୱେଗୋ ନାମ ସହୋତ୍ତପ୍ପଂ ଞାଣଂ। ଅଭିଜାତିଟ୍ଠାନାଦୀନିପି ତସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତିହେତୂନି ଭୱନ୍ତୀତି ସିକ୍ଖାପେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ସଂୱେଗଜନକାନୀ’’ତି। ଠାନାନୀତି କାରଣାନି, ପଦେସଟ୍ଠାନାନି ୱା। ନୱମଦସମାନି ସୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟାନି।

ସଂୱେଜନୀୟସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

କେସିୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

(୧୩) ୩। ଭୟୱଗ୍ଗୋ

୧। ଅତ୍ତାନୁୱାଦସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୨୧। ତତିୟସ୍ସ ପଠମେ ଅତ୍ତାନଂ ଅନୁୱଦନ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକଭୟନ୍ତି ଅତ୍ତାନଂ ଅନୁୱଦନ୍ତସ୍ସ ପାପକମ୍ମିନୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକଭୟଂ। ଦ୍ୱତ୍ତିଂସକମ୍ମକାରଣେ ପଟିଚ୍ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକଭୟନ୍ତି ଅଗାରିକାନଂ ୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ , ଅନଗାରିକାନଂ ପନ ୱିନୟଦଣ୍ଡଂ ପଟିଚ୍ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକଭୟମ୍ପି ଦଣ୍ଡଭୟନ୍ତେୱ ସଙ୍ଖଂ ଗଚ୍ଛତି। ସେସଂ ସୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟମେୱ।

ଅତ୍ତାନୁୱାଦସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ଊମିଭୟସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୨୨। ଦୁତିୟେ କୋଧୂପାୟାସସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନନ୍ତି ଏତ୍ଥ କୁଜ୍ଝନଟ୍ଠେନ କୋଧୋ, ସ୍ୱେୱ ଚିତ୍ତସ୍ସ କାୟସ୍ସ ଚ ଅତିପ୍ପମଦ୍ଦନମଥନୁପ୍ପାଦନେହି ଦଳ୍ହଆୟାସଟ୍ଠେନ ଉପାୟାସୋ। ଅନେକୱାରଂ ପୱତ୍ତିତ୍ୱା ଅତ୍ତନା ସମୱେତଂ ସତ୍ତଂ ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥରିତ୍ୱା ସୀସଂ ଉକ୍ଖିପିତୁଂ ଅଦତ୍ୱା ଊମିସଦିସତା ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ୟଥା ହି ବାହିରଂ ଉଦକଂ ଓତିଣ୍ଣୋ ଊମୀସୁ ଓସୀଦିତ୍ୱା ମରତି, ଏୱଂ ଇମସ୍ମିଂ ସାସନେ କୋଧୂପାୟାସେ ଓସୀଦିତ୍ୱା ୱିବ୍ଭମତି, ତସ୍ମା କୋଧୂପାୟାସୋ ‘‘ଊମିଭୟ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତୋ। ଓଦରିକତ୍ତସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନନ୍ତି ୟଥା ହି ବାହିରଂ ଉଦକଂ ଓତିଣ୍ଣୋ କୁମ୍ଭୀଲେନ ଖାଦିତୋ ମରତି, ଏୱଂ ଇମସ୍ମିଂ ସାସନେ ଓଦରିକତ୍ତେନ ଓଦରିକଭାୱେନ ଆମିସଗେଧେନ ମିଚ୍ଛାଜୀୱେନ ଜୀୱିକକପ୍ପନେନ ନାସିତସୀଲାଦିଗୁଣତାୟ ଖାଦିତଧମ୍ମସରୀରୋ ୱିବ୍ଭମତି, ତସ୍ମା ଓଦରିକତ୍ତଂ ‘‘କୁମ୍ଭୀଲଭୟ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ଅନୁପଟ୍ଠିତାୟ ସତିୟାତି କାୟଗତଂ ସତିଂ ଅନୁଟ୍ଠାପେତ୍ୱା। ଅସଂୱୁତେହୀତି ଅପିହିତେହି। ପଞ୍ଚନ୍ନେତଂ କାମଗୁଣାନଂ ଅଧିୱଚନନ୍ତି ୟଥା ହି ବାହିରଂ ଉଦକଂ ଓତିଣ୍ଣୋ ଆୱଟ୍ଟେ ନିମୁଜ୍ଜିତ୍ୱା ମରତି, ଏୱଂ ଇମସ୍ମିଂ ସାସନେ ପବ୍ବଜିତୋ ପଞ୍ଚକାମଗୁଣାୱଟ୍ଟେ ନିମୁଜ୍ଜିତ୍ୱା ୱିବ୍ଭମତି। କାମରାଗାଭିଭୂତୋ ହି ସତ୍ତୋ ଇତୋ ଚ ଏତ୍ତୋ, ଏତ୍ତୋ ଚ ଇତୋତି ଏୱଂ ମନାପିୟରୂପାଦିୱିସୟସଙ୍ଖାତେ ଆୱଟ୍ଟେ ଅତ୍ତାନଂ ସଂସାରେତ୍ୱା ୟଥା ତତୋ ବହିଭୂତେ ନେକ୍ଖମ୍ମେ ଚିତ୍ତମ୍ପି ନ ଉପ୍ପାଦେତି, ଏୱଂ ଆୱଟ୍ଟେତ୍ୱା ବ୍ୟସନାପାଦନେନ କାମଗୁଣାନଂ ଆୱଟ୍ଟସଦିସତା ଦଟ୍ଠବ୍ବା।

ଅନୁଦ୍ଧଂସେତୀତି କିଲମେତି ୱିଲୋଲତି। ରାଗାନୁଦ୍ଧଂସିତେନାତି ରାଗେନ ଅନୁଦ୍ଧଂସିତେନ। ମାତୁଗାମସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନନ୍ତି। ୟଥା ହି ବାହିରଂ ଉଦକଂ ଓତିଣ୍ଣୋ ଚଣ୍ଡମଚ୍ଛଂ ଆଗମ୍ମ ଲଦ୍ଧପ୍ପହାରୋ ମରତି, ଏୱଂ ଇମସ୍ମିଂ ସାସନେ ମାତୁଗାମଂ ଆରବ୍ଭ ଉପ୍ପନ୍ନକାମରାଗୋ ୱିବ୍ଭମତି, ତସ୍ମା ମାତୁଗାମୋ ‘‘ସୁସୁକାଭୟ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତୋ। ମାତୁଗାମୋ ହି ୟୋନିସୋମନସିକାରରହିତଂ ଅଧୀରପୁରିସଂ ଇତ୍ଥିକୁତ୍ତଭୂତେହି ଅତ୍ତନୋ ହାସଭାୱୱିଲାସେହି ଅଭିଭୁୟ୍ୟ ଗହେତ୍ୱା ଧୀରଜାତିକମ୍ପି ଅତ୍ତନୋ ରୂପାଦୀହି ସମ୍ପଲୋଭନୱସେନ ଅନୱସେସଂ ଅତ୍ତନୋ ଉପକାରଧମ୍ମେ ସୀଲାଦିକେ ସମ୍ପାଦେତୁଂ ଅସମତ୍ଥଂ କରୋନ୍ତୋ ଅନୟବ୍ୟସନଂ ପାପେତି।

ଇମାନି ପନ ଚତ୍ତାରି ଭୟାନି ଭାୟିତ୍ୱା ୟଥା ଉଦକଂ ଅନୋରୋହନ୍ତସ୍ସ ଉଦକଂ ନିସ୍ସାୟ ଉଦକପିପାସାୱିନୟନଂ ସରୀରସୁଦ୍ଧିପରିଳାହୂପସମୋ କାୟୌତୁଗ୍ଗାହାପନନ୍ତି, ଏୱମାଦି ଆନିସଂସୋ ନତ୍ଥି, ଏୱମେୱଂ ଇମାନି ଚତ୍ତାରି ଭୟାନି ଭାୟିତ୍ୱା ସାସନେ ଅପବ୍ବଜନ୍ତସ୍ସପି ଇମଂ ସାସନଂ ନିସ୍ସାୟ ସଙ୍ଖେପତୋ ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖୂପସମୋ, ୱିତ୍ଥାରତୋ ପନ ସୀଲାନିସଂସାଦିୱସେନ ଅନେକୱିଧୋ ଆନିସଂସୋ ନତ୍ଥି। ୟଥା ପନ ଇମାନି ଚତ୍ତାରି ଭୟାନି ଅଭାୟିତ୍ୱା ଉଦକଂ ଓରୋହନ୍ତସ୍ସ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରୋ ଆନିସଂସୋ ହୋତି, ଏୱଂ ଇମାନି ଅଭାୟିତ୍ୱା ସାସନେ ପବ୍ବଜନ୍ତସ୍ସପି ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରୋ ଆନିସଂସୋ ହୋତି। ମହାଧମ୍ମରକ୍ଖିତତ୍ଥେରୋ ପନାହ ‘‘ଚତ୍ତାରି ଭୟାନି ଭାୟିତ୍ୱା ଉଦକଂ ଅନୋତରନ୍ତୋ ସୋତଂ ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ପରତୀରଂ ପାପୁଣିତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି, ଅଭାୟିତ୍ୱା ଓତରନ୍ତୋ ସକ୍କୋତି, ଏୱମେୱଂ ଭାୟିତ୍ୱା ସାସନେ ଅପବ୍ବଜନ୍ତୋପି ତଣ୍ହାସୋତଂ ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ନିବ୍ବାନପାରଂ ଦଟ୍ଠୁଂ ନ ସକ୍କୋତି, ଅଭାୟିତ୍ୱା ପବ୍ବଜନ୍ତୋ ସକ୍କୋତୀ’’ତି।

ଊମିଭୟସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। ପଠମନାନାକରଣସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୨୩। ତତିଯେ ବ୍ରହ୍ମକାଯିକାନଂ ଦେୱାନନ୍ତି ଏତ୍ଥ ବ୍ରହ୍ମାନଂ କାଯୋ ସମୂହୋତି ବ୍ରହ୍ମକାଯୋ, ତପ୍ପରିଯାପନ୍ନତାଯ ତତ୍ଥ ଗତାତି ବ୍ରହ୍ମକାଯିକା। ଏତାଯ ଚ ସବ୍ବସ୍ସପି ବ୍ରହ୍ମକାଯସ୍ସ ସମଞ୍ଞାଯ ଭୱିତବ୍ବଂ। ଆଭସ୍ସରାନଂ ଦେୱାନନ୍ତିଆଦିନା ପନ ଦୁତିଯଜ୍ଝାନଭୂମିକାଦୀନଂ ଉପରି ଗହିତତ୍ତା ଗୋବଲୀବଦ୍ଦଞ୍ଞାଯେନ ତଦୱସିଟ୍ଠାନଂ ଅଯଂ ସମଞ୍ଞା, ତସ୍ମା ''ବ୍ରହ୍ମକାଯିକାନଂ ଦେୱାନ''ନ୍ତି ପଠମଜ୍ଝାନଭୂମିକାନଂଯେୱ ଗହଣଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ସହ ବ୍ଯଯତି ଗଚ୍ଛତୀତି ସହବ୍ଯୋ, ସହୱତ୍ତନକୋ। ତସ୍ସ ଭାୱୋ ସହବ୍ଯତା, ସହପୱତ୍ତୀତି ଆହ ''ସହଭାୱଂ ଉପଗଚ୍ଛତୀ''ତି। କପ୍ପୋ ଆଯୁପ୍ପମାଣନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଯଦିପି ବ୍ରହ୍ମପାରିସଜ୍ଜାଦୀନଂ ଆଯୁନୋ ଅନ୍ତରଂ ଅତ୍ଥି, ଉକ୍କଟ୍ଠପରିଚ୍ଛେଦେନ ପନେତଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ପଠମଜ୍ଝାନଂ ଅତ୍ଥି ହୀନ''ନ୍ତିଆଦିମାହ।

ଦ୍ୱେ କପ୍ପା ଆଯୁପ୍ପମାଣନ୍ତି ଏତ୍ଥ ପନ ହୀନଜ୍ଝାନେନ ନିବ୍ବତ୍ତାନଂ ୱସେନ ଅଯଂ ପରିଚ୍ଛେଦୋ କତୋତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଦୁତିଯଜ୍ଝାନଂ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ତିୱିଧଂ ହୋତୀ''ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ଚତ୍ତାରୋ କପ୍ପାତି ଏତ୍ଥ ପନ ଉକ୍କଟ୍ଠପରିଚ୍ଛେଦେନ ଚତୁସଟ୍ଠି କପ୍ପା ୱୁତ୍ତାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଯଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତଂ 'କପ୍ପୋ ଦ୍ୱେ କପ୍ପା'ତି , କମ୍ପି ଆହରିତ୍ୱା ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ''ତି ଆହ। କଥଂ ପନେତ୍ଥ ଅଯମତ୍ଥୋ ଲବ୍ଭତୀତି ଆହ ''କପ୍ପୋତି ଚ ଗୁଣସ୍ସପି ନାମ''ନ୍ତି। ତତ୍ଥ ପଠମଂ ୱୁତ୍ତୋ କପ୍ପୋ, ତତୋ ଏକେନ ଗୁଣେନ, ଏକସ୍ମିଂ ୱାରେ ଗଣନାଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ଦ୍ୱେ କପ୍ପା ହୋନ୍ତୀତି ଏକୱାରଗଣନାଯ କପ୍ପସ୍ସ ଦ୍ୱିଗୁଣିତତ୍ତା ଦ୍ୱେ ମହାକପ୍ପା ହୋନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଦୁତିଯେନାତି ଦୁତିଯୱାରଗଣନାଯ। ଚତ୍ତାରୋତି ଦୁତିଯୱାରଗଣନାଯ ଦ୍ୱୀସୁ କପ୍ପେସୁ ଦ୍ୱିଗୁଣିତେସୁ ଚତ୍ତାରୋ ମହାକପ୍ପା ହୋନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ପୁନ ତେ ଚତ୍ତାରୋ କପ୍ପାତି ୱୁତ୍ତନଯେନ ଦ୍ୱେ ୱାରେ ଗୁଣେତ୍ୱା ଯେ ଚତ୍ତାରୋ କପ୍ପା ଦସ୍ସିତା, ପୁନ ତେ ଚତ୍ତାରୋ କପ୍ପା ଚତୁଗ୍ଗୁଣା ହୋନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ଦ୍ୱେ ୱାରେ ଗୁଣେତ୍ୱା ଯେ ଚତ୍ତାରୋ କପ୍ପା ଦସ୍ସିତା, ତେସୁ ଚତୁକ୍ଖତ୍ତୁଂ ଗୁଣିତେସୁ ଚତୁସଟ୍ଠି କପ୍ପା ସମ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି। ତଥା ହି ଚତ୍ତାରୋ ଏକସ୍ମିଂ ୱାରେ ଗୁଣିତା ଅଟ୍ଠ ହୋନ୍ତି, ପୁନ ତେ ଅଟ୍ଠ ଦୁତିଯୱାରେ ଗୁଣିତା ସୋଳସ ହୋନ୍ତି, ପୁନ ତେ ସୋଳସ ତତିଯୱାରେ ଗୁଣିତା ଦ୍ୱତ୍ତିଂସ ହୋନ୍ତି, ପୁନ ତେ ଦ୍ୱତ୍ତିଂସ ଚତୁତ୍ଥୱାରେ ଗୁଣିତା ଚତୁସଟ୍ଠି ହୋନ୍ତି। ତେନେୱାହ ''ଇମେହି ଚତୂହି ଗୁଣେହି ଗୁଣିତା ଏକେନ ଗୁଣେନ ଅଟ୍ଠ ହୋନ୍ତୀ''ତିଆଦି। ଏତ୍ଥ ଚ ହେଟ୍ଠା ଉପୋସଥସୁତ୍ତେ (ଅ॰ ନି॰ ୩.୭୧) –

''ଯାନି ମାନୁସକାନି ପଞ୍ଞାସ ୱସ୍ସାନି, ଚାତୁମହାରାଜିକାନଂ ଦେୱାନଂ ଏସୋ ଏକୋ ରତ୍ତିନ୍ଦିୱୋ''ତି –

ଆଦିନା କାମାୱଚରଦେୱାନମେୱ ଆଯୁପ୍ପମାଣଂ ଦସ୍ସିତଂ। ହେଟ୍ଠାଯେୱ –

''ତଯୋମେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ପୁଗ୍ଗଲା ସନ୍ତୋ ସଂୱିଜ୍ଜମାନା ଲୋକସ୍ମିଂ। କତମେ ତଯୋ? ଇଧ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଏକଚ୍ଚୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ସବ୍ବସୋ ରୂପସଞ୍ଞାନଂ ସମତିକ୍କମା...ପେ... ଆକାସାନଞ୍ଚାଯତନୂପଗାନଂ ଦେୱାନଂ ସହବ୍ଯତଂ ଉପପଜ୍ଜତି। ଆକାସାନଞ୍ଚାଯତନୂପଗାନଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଦେୱାନଂ ୱୀସତି କପ୍ପସହସ୍ସାନି ଆଯୁପ୍ପମାଣ''ନ୍ତି (ଅ॰ ନି॰ ୩.୧୧୭) –

ଆଦିନା ଅରୂପାୱଚରାନଂଯେୱ ଆଯୁପ୍ପମାଣଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଇଧ ପନ ରୂପାୱଚରାନମେୱ ଆଯୁପ୍ପମାଣଂ ଦସ୍ସିତଂ। ୱିଭଙ୍ଗପାଳିଯଂ (ୱିଭ॰ ୧୦୨୨) ପନ ''ମନୁସ୍ସାନଂ କିତ୍ତକଂ ଆଯୁପ୍ପମାଣଂ, ୱସ୍ସସତଂ ଅପ୍ପଂ ୱା ଭିଯ୍ଯୋ''ତିଆଦିନା ଦେୱମନୁସ୍ସାନଞ୍ଚେୱ ରୂପାରୂପାୱଚରସତ୍ତାନଞ୍ଚ ଆଯୁପ୍ପମାଣଂ ଦସ୍ସିତଂ।

ତତ୍ଥ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧେନ ମନୁସ୍ସାନଂ ଦେୱାନଞ୍ଚ ଆଯୁଂ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦମାନେନ ଚତୂସୁ ଅପାଯେସୁ ଭୁମ୍ମଦେୱେସୁ ଚ ଆଯୁ ନ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନଂ। ତଂ କସ୍ମାତି? ନିରଯେ ତାୱ କମ୍ମମେୱ ପମାଣଂ। ଯାୱ କମ୍ମଂ ନ ଖୀଯତି, ତାୱ ପଚ୍ଚନ୍ତି। ତଥା ସେସଅପାଯେସୁ। ଭୁମ୍ମଦେୱାନମ୍ପି କମ୍ମମେୱ ପମାଣଂ। ତତ୍ଥ ନିବ୍ବତ୍ତା ହି କେଚି ସତ୍ତାହମତ୍ତଂ ତିଟ୍ଠନ୍ତି, କେଚି ଅଡ୍ଢମାସଂ, କପ୍ପଂ ତିଟ୍ଠମାନାପି ଅତ୍ଥିଯେୱ। ତତ୍ଥ ମନୁସ୍ସେସୁ ଗିହିଭାୱେ ଠିତାଯେୱ ସୋତାପନ୍ନାପି ହୋନ୍ତି, ସକଦାଗାମିଫଲଂ ଅନାଗାମିଫଲଂ ଅରହତ୍ତମ୍ପି ପାପୁଣନ୍ତି, ତେସୁ ସୋତାପନ୍ନାଦଯୋ ଯାୱଜୀୱଂ ତିଟ୍ଠନ୍ତି, ଖୀଣାସୱା ପନ ପରିନିବ୍ବାଯନ୍ତି ୱା ପବ୍ବଜନ୍ତି ୱା। କସ୍ମା? ଅରହତ୍ତଂ ନାମ ସେଟ୍ଠଗୁଣଂ, ଗିହିଲିଙ୍ଗଂ ହୀନଂ, ତଂ ହୀନତାଯ ଉତ୍ତମଂ ଗୁଣଂ ଧାରେତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି, ତସ୍ମା ତେ ପରିନିବ୍ବାତୁକାମା ୱା ହୋନ୍ତି ପବ୍ବଜିତୁକାମା ୱା। ଭୁମ୍ମଦେୱା ପନ ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ୱାପି ଯାୱଜୀୱଂ ତିଟ୍ଠନ୍ତି, ଛସୁ କାମାୱଚରେସୁ ଦେୱେସୁ ସୋତାପନ୍ନସକଦାଗାମିନୋ ଯାୱଜୀୱଂ ତିଟ୍ଠନ୍ତି, ଅନାଗାମିନା ରୂପଭୱଂ ଗନ୍ତୁଂ ୱଟ୍ଟତି ଖୀଣାସୱେନ ପରିନିବ୍ବାତୁଂ। କସ୍ମା? ନିଲୀଯନୋକାସସ୍ସ ଅଭାୱା। ରୂପାୱଚରାରୂପାୱଚରେସୁ ସବ୍ବେପି ଯାୱଜୀୱଂ ତିଟ୍ଠନ୍ତି, ତତ୍ଥ ରୂପାୱଚରେ ନିବ୍ବତ୍ତା ସୋତାପନ୍ନସକଦାଗାମିନୋ ନ ପୁନ ଇଧାଗଚ୍ଛନ୍ତି, ତତ୍ଥେୱ ପରିନିବ୍ବାଯନ୍ତି। ଏତେ ହି ଝାନଅନାଗାମିନୋ ନାମ।

ଅଟ୍ଠସମାପତ୍ତିଲାଭୀନଂ ପନ କିଂ ନିଯମେତି? ପଗୁଣଜ୍ଝାନଂ। ଯଦେୱସ୍ସ ପଗୁଣଂ ହୋତି, ତେନ ଉପପଜ୍ଜତି। ସବ୍ବେସୁ ପଗୁଣେସୁ କିଂ ନିଯମେତି? ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନସମାପତ୍ତି। ଏକଂସେନେୱ ହି ସୋ ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନେ ଉପପଜ୍ଜତି। ନୱସୁ ବ୍ରହ୍ମଲୋକେସୁ ନିବ୍ବତ୍ତଅରିଯସାୱକାନଂ ତତ୍ରୂପପତ୍ତିପି ଉପରୂପପତ୍ତିପି, ନ ହେଟ୍ଠୂପପତ୍ତି। ପୁଥୁଜ୍ଜନାନଂ ପନ ତତ୍ରୂପପତ୍ତିପି ହୋତି, ଉପରୂପପତ୍ତିପି, ହେଟ୍ଠୂପପତ୍ତିପି। ପଞ୍ଚସୁ ସୁଦ୍ଧାୱାସେସୁ ଚତୂସୁ ଚ ଅରୂପେସୁ ଅରିଯସାୱକାନଂ ତତ୍ରୂପପତ୍ତିପି ହୋତି ଉପରୂପପତ୍ତିପି। ପଠମଜ୍ଝାନଭୂମିଯଂ ନିବ୍ବତ୍ତୋ ଅନାଗାମୀ ନୱ

ବ୍ରହ୍ମଲୋକେ ସୋଧେତ୍ୱା ମତ୍ଥକେ ଠିତୋ ପରିନିବ୍ବାତି। ୱେହପ୍ଫଲଂ, ଅକନିଟ୍ଠଂ, ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନନ୍ତି ଇମେ ତଯୋ ଦେୱଲୋକା ସେଟ୍ଠଭୱା ନାମ। ଇମେସୁ ତୀସୁ ଠାନେସୁ ନିବ୍ବତ୍ତଅନାଗାମିନୋ ନେୱ ଉଦ୍ଧଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ନ ଅଧୋ, ତତ୍ଥ ତତ୍ଥେୱ ପରିନିବ୍ବାଯନ୍ତୀତି ଇଦଂ ପକିଣ୍ଣକଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ପଠମନାନାକରଣସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪-୬। ଦୁତିଯନାନାକରଣସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୧୨୪-୬। ଚତୁତ୍ଥେ ତେ ଧମ୍ମେତି ତେ ‘‘ରୂପଗତ’’ନ୍ତିଆଦିନା ନଯେନ ୱୁତ୍ତେ ରୂପାଦଯୋ ଧମ୍ମେ। ଅନିଚ୍ଚତୋତି ଇମିନା ନିଚ୍ଚପଟିକ୍ଖେପତୋ ତେସଂ ଅନିଚ୍ଚତମାହ, ତତୋ ଏୱ ଚ ଉଦଯୱଯୱନ୍ତତୋ ୱିପରିଣାମତୋ ତାୱକାଲିକତୋ ଚ ତେ ଅନିଚ୍ଚାତି ଜୋତିତଂ ହୋତି। ଯଞ୍ହି ନିଚ୍ଚଂ ହୋତି, ତଂ ଉଦଯୱଯପରିଚ୍ଛିନ୍ନଂ । ଜରାଯ ମରଣେନ ଚ ତଦେୱ ୱିପରୀତଂ, ଇତ୍ତରକ୍ଖଣମେୱ ଚ ହୋତୀତି। ଦୁକ୍ଖତୋତି ଇମିନା ସୁଖପଟିକ୍ଖେପତୋ ତେସଂ ଦୁକ୍ଖତମାହ। ତତୋ ଏୱ ଚ ଅଭିଣ୍ହପଟିପୀଳନତୋ ଦୁକ୍ଖୱତ୍ଥୁତୋ ଚ ତେ ଦୁକ୍ଖାତି ଜୋତିତଂ ହୋତି। ଉଦଯୱଯୱନ୍ତତାଯ ହି ତେ ଅଭିଣ୍ହପଟିପୀଳନତୋ ନିରନ୍ତରଦୁକ୍ଖତାଯ ଦୁକ୍ଖସ୍ସେୱ ଚ ଅଧିଟ୍ଠାନଭୂତା। ପଚ୍ଚଯଯାପନୀଯତାଯ ରୋଗମୂଲତାଯ ଚ ରୋଗତୋ। ଦୁକ୍ଖତାସୂଲଯୋଗତୋ କିଲେସାସୁଚିପଗ୍ଘରଣତୋ ଉପ୍ପାଦଜରାଭଙ୍ଗେହି ଉଦ୍ଧୁମାତପରିପକ୍କପଭିନ୍ନତୋ ଚ ଗଣ୍ଡତୋ। ପୀଳାଜନନତୋ, ଅନ୍ତୋତୁଦନତୋ, ଦୁନ୍ନୀହରଣତୋ ଚ ସଲ୍ଲତୋ। ଅୱଡ୍ଢିଆୱହନତୋ ଅଘୱତ୍ଥୁତୋ ଚ ଅଘତୋ। ଅସେରିଭାୱଜନନତୋ ଆବାଧପଦଟ୍ଠାନତାଯ ଚ ଆବାଧତୋ। ଅୱସୱତ୍ତନତୋ ଅୱିଧେଯ୍ୟତାଯ ଚ ପରତୋ। ବ୍ୟାଧିଜରାମରଣେହି ପଲୁଜ୍ଜନୀଯତାଯ ପଲୋକତୋ। ସାମିନିୱାସିକାରକୱେଦକଅଧିଟ୍ଠାଯକୱିରହତୋ ସୁଞ୍ଞତୋ। ଅତ୍ତପଟିକ୍ଖେପଟ୍ଠେନ ଅନତ୍ତତୋ। ରୂପାଦିଧମ୍ମା ହି ନ ଏତ୍ଥ ଅତ୍ତା ଅତ୍ଥୀତି ଅନତ୍ତା। ଏୱଂ ସଯମ୍ପି ଅତ୍ତା ନ ହୋନ୍ତୀତି ଅନତ୍ତା। ତେନ ଅବ୍ୟାପାରତୋ ନିରୀହତୋ ତୁଚ୍ଛତୋ ଅନତ୍ତାତି ଦୀପିତଂ ହୋତି। ଲକ୍ଖଣତ୍ତଯମେୱ ସୁଖାୱବୋଧନତ୍ଥଂ ଏକାଦସହି ପଦେହି ୱିଭଜିତ୍ୱା ଗହିତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ ‘‘ତତ୍ଥା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ପଞ୍ଚମଛଟ୍ଠାନି ଉତ୍ତାନତ୍ଥାନେୱ।

ଦୁତିଯନାନାକରଣସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭। ପଠମତଥାଗତଅଚ୍ଛରିଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୨୭। ସତ୍ତମେ ୱତ୍ତମାନସମୀପେ ୱତ୍ତମାନେ ୱିଯ ୱୋହରିତବ୍ବନ୍ତି ‘‘ଓକ୍କମତୀ’’ତି ଆହ ‘‘ଓକ୍କନ୍ତୋ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ’’ତି। ଦସସହସ୍ସଚକ୍କୱାଳଅପତ୍ଥରଣୋ ସମୁଜ୍ଜଲଭାୱେନ ଉଳାରୋ। ଦେୱାନୁଭାୱନ୍ତି ଦେୱାନଂ ପଭାନୁଭାୱଂ। ଦେୱାନଞ୍ହି ପଭଂ ସୋ ଓଭାସୋ ଅଧିଭୱତି, ନ ଦେୱେ। ତେନାହ ‘‘ଦେୱାନ’’ନ୍ତିଆଦି। ରୁକ୍ଖଗଚ୍ଛାଦିନା କେନଚି ନ ହଞ୍ଞତୀତି ଅଘା, ଅସମ୍ବାଧା। ତେନାହ ‘‘ନିଚ୍ଚୱିୱରା’’ତି। ଅସଂୱୁତାତି ହେଟ୍ଠା ଉପରି କେନଚି ଅପିହିତା। ତେନାହ ‘‘ହେଟ୍ଠାପି ଅପ୍ପତିଟ୍ଠା’’ତି। ତତ୍ଥ ପି-ସଦ୍ଦେନ ଯଥା ହେଟ୍ଠା ଉଦକସ୍ସ ପିଧାଯିକା ସନ୍ଧାରିକା ପଥୱୀ ନତ୍ଥି ଅସଂୱୁତା ଲୋକନ୍ତରିକା, ଏୱଂ ଉପରିପି ଚକ୍କୱାଳେସୁ ଦେୱୱିମାନାନଂ ଅଭାୱତୋ ଅସଂୱୁତା ଅପ୍ପତିଟ୍ଠାତି ଦସ୍ସେତି। ଅନ୍ଧକାରୋ ଏତ୍ଥ ଅତ୍ଥୀତି ଅନ୍ଧକାରା। ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଂ ନ ଜାଯତି ଆଲୋକସ୍ସ ଅଭାୱତୋ, ନ ଚକ୍ଖୁନୋ। ତଥା ହି ‘‘ତେନୋଭାସେନଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ସଞ୍ଜାନନ୍ତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଜମ୍ବୁଦୀପେ ଠିତମଜ୍ଝନ୍ହିକୱେଲାଯ ପୁବ୍ବୱିଦେହୱାସୀନଂ ଅତ୍ଥଙ୍ଗମୱସେନ ଉପଡ୍ଢଂ ସୂରିଯମଣ୍ଡଲଂ ପଞ୍ଞାଯତି, ଅପରଗୋଯାନୱାସୀନଂ ଉଗ୍ଗମନୱସେନ। ଏୱଂ ସେସଦୀପେସୁପୀତି ଆହ ‘‘ଏକପ୍ପହାରେନେୱ ତୀସୁ ଦୀପେସୁ ପଞ୍ଞାଯନ୍ତୀ’’ତି। ଇତୋ ଅଞ୍ଞଥା ଦ୍ୱୀସୁ ଏୱ ଦୀପେସୁ ପଞ୍ଞାଯନ୍ତି। ଏକେକାଯ ଦିସାଯ ନୱନୱଯୋଜନସତସହସ୍ସାନି ଅନ୍ଧକାରୱିଧମନମ୍ପି ଇମିନାୱ ନଯେନ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ପଭାଯ ନପ୍ପହୋନ୍ତୀତି ଅତ୍ତନୋ ପଭାଯ ଓଭାସିତୁଂ ନାଭିସମ୍ଭୁଣନ୍ତି। ଯୁଗନ୍ଧରପବ୍ବତମତ୍ଥକସମପ୍ପମାଣେ ଆକାସେ ୱିଚରଣତୋ ‘‘ଚକ୍କୱାଳପବ୍ବତସ୍ସ ୱେମଜ୍ଝେନ ଚରନ୍ତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ବ୍ୟାୱଟାତି ଖାଦନତ୍ଥଂ ଗଣ୍ହିତୁଂ ଉପକ୍କମନ୍ତା। ୱିପରିୱତ୍ତିତ୍ୱାତି ୱିୱଟ୍ଟିତ୍ୱା। ଛିଜ୍ଜିତ୍ୱାତି ମୁଚ୍ଛାପୱତ୍ତିଯା ଠିତଟ୍ଠାନତୋ ମୁଚ୍ଚିତ୍ୱା, ଅଙ୍ଗପଚ୍ଚଙ୍ଗଛେଦନୱସେନ ୱା ଛିଜ୍ଜିତ୍ୱା। ଅଚ୍ଚନ୍ତଖାରେତି ଆତପସନ୍ତପାଭାୱେନ ଅତିସୀତଭାୱଂ ସନ୍ଧାଯ ଅଚ୍ଚନ୍ତଖାରତା ୱୁତ୍ତା ସିଯା। ନ ହି ତଂ କପ୍ପସଣ୍ଠାନୌଦକଂ ସମ୍ପତ୍ତିକରମହାମେଘୱୁଟ୍ଠଂ ପଥୱିସନ୍ଧାରକଂ କପ୍ପୱିନାସକୌଦକଂ ୱିଯ ଖାରଂ ଭୱିତୁମରହତି, ତଥା ସତି ପଥୱୀପି ୱିଲୀଯେଯ୍ୟ, ତେସଂ ୱା ପାପକମ୍ମଫଲେନ ପେତାନଂ ପକତିଉଦକସ୍ସ ପୁବ୍ବଖେଳଅଭାୱାପତ୍ତି ୱିଯ ତସ୍ସ ଉଦକସ୍ସ ଖାରଭାୱାପତ୍ତି ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଅଚ୍ଚନ୍ତଖାରେ ଉଦକେ’’ତି।

ପଠମତଥାଗତଅଚ୍ଛରିଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୮। ଦୁତିଯତଥାଗତଅଚ୍ଛରିଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୨୮। ଅଟ୍ଠମେ ଆଲୀୟନ୍ତି ଆରମିତବ୍ବଟ୍ଠେନ ସେୱୀୟନ୍ତୀତି ଆଲୟା, ପଞ୍ଚ କାମଗୁଣା। ଆରମନ୍ତୀତି ରତିଂ ୱିନ୍ଦନ୍ତି କୀଳନ୍ତି ଲଳନ୍ତି। ଆଲୀୟନ୍ତି ୱା ଅଲ୍ଲୀୟନ୍ତା ଅଭିରମଣଓସେନ ସେୱନ୍ତୀତି ଆଲୟା, ତଣ୍ହାୱିଚରିତାନି। ତେହି ଆଲୟେହି ରମନ୍ତୀତି ଆଲୟାରାମା। ଯଥେୱ ହି ସୁସଜ୍ଜିତଂ ପୁପ୍ଫଫଲଭରିତରୁକ୍ଖାଦିସମ୍ପନ୍ନୌୟ୍ୟାନଂ ପୱିଟ୍ଠୋ ରାଜା ତାୟ ସମ୍ପତ୍ତିୟା ରମତି, ସମ୍ମୁଦିତୋ ଆମୋଦିତପ୍ପମୋଦିତୋ ହୋତି, ନ ଉକ୍କଣ୍ଠେତି, ସାୟମ୍ପି ନିକ୍ଖମିତୁଂ ନ ଇଚ୍ଛତି, ଏୱମିମେହି କାମାଲୟତଣ୍ହାଲୟେହି ସତ୍ତା ରମନ୍ତି, ସଂସାରୱଟ୍ଟେ ପମୁଦିତା ଅନୁକ୍କଣ୍ଠିତା ୱସନ୍ତି। ତେନ ତେସଂ ଭଗୱା ଦୁୱିଧମ୍ପି ଆଲୟଂ ଉୟ୍ୟାନଭୂମିଂ ୱିୟ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଆଲୟାରାମା''ତିଆଦିମାହ। ସେସମେତ୍ଥ ଉତ୍ତାନମେୱ।

ଦୁତିୟତଥାଗତଅଚ୍ଛରିୟସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯-୧୦। ଆନନ୍ଦଅଚ୍ଛରିୟସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୧୨୯-୧୩୦। ନୱମେ ପଟିସନ୍ଥାରଧମ୍ମନ୍ତି ପକତିଚାରିତ୍ତୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ, ଉପଗତାନଂ ପନ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଭିକ୍ଖୁନୀନଞ୍ଚ ପୁଚ୍ଛାୱିସ୍ସଜ୍ଜନୱସେନ ଚେୱ ଚିତ୍ତରୁଚିୱସେନ ଚ ୟଥାକାଲଂ ଧମ୍ମଂ ଦେସେତିୟେୱ, ଉପାସକୌପାସିକାନଂ ପନ ଉପନିସିନ୍ନକକଥାୱସେନ। ଦସମଂ ଉତ୍ତାନମେୱ।

ଆନନ୍ଦଅଚ୍ଛରିୟସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଭୟୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

(୧୪) ୪। ପୁଗ୍ଗଲୱଗ୍ଗୋ

୧। ସଂଯୋଜନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୩୧। ଚତୁତ୍ଥସ୍ସ ପଠମେ ଉପପତ୍ତିପ୍ପଟିଲାଭଂ ସଂୱତ୍ତନିକାନୀତି ଉପପତ୍ତିପଟିଲାଭିୟାନି। ଭୱପଟିଲାଭିୟାନୀତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନୟୋ। ଯେହୀତି ଯେହି ସଂଯୋଜନେହି ହେତୁଭୂତେହି, କରଣଭୂତେହି ୱା। ନନୁ ଚ ସୋତାପନ୍ନସ୍ସପି ଓରମ୍ଭାଗିୟାନି ସଂଯୋଜନାନି ଅପ୍ପହୀନାନି, କସ୍ମା ପନ ସକଦାଗାମୀଯେୱ ଇଧ ଗହିତୋତି ଆହ ''ସକଦାଗାମିସ୍ସାତି ଇଦଂ ଅପ୍ପହୀନସଂଯୋଜନେସୁ ଅରିୟେସୁ ଉତ୍ତମକୋଟିୟା ଗହିତ''ନ୍ତି। ତତ୍ଥ ଅପ୍ପହୀନସଂଯୋଜନେସୂତି ଅପ୍ପହୀନଓରମ୍ଭାଗିୟସଂଯୋଜନେସୁ। ଉତ୍ତମକୋଟିୟା ଗହିତନ୍ତି ଉକ୍କଟ୍ଠପରିଚ୍ଛେଦେନ ଗହିତଂ। ସକଦାଗାମିତୋ ପରଞ୍ହି ଅପ୍ପହୀନଓରମ୍ଭାଗିୟସଂଯୋଜନୋ ଅରିୟୋ ନାମ ନତ୍ଥି। ନନୁ ଚ ସକଦାଗାମିସ୍ସ ପହୀନାନିପି ଓରମ୍ଭାଗିୟାନି ସଂଯୋଜନାନି ଅତ୍ଥି ଦିଟ୍ଠିୱିଚିକିଚ୍ଛାସୀଲବ୍ବତପରାମାସସଂଯୋଜନାନଂ ପହୀନତ୍ତା, ତସ୍ମା ''ଓରମ୍ଭାଗିୟାନି ସଂଯୋଜନାନି ଅପ୍ପହୀନାନୀ''ତି କସ୍ମା ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ ''ଓରମ୍ଭାଗିଯେସୁ ଚ ଅପ୍ପହୀନଂ ଉପାଦାୟା''ତିଆଦି। ଯସ୍ମା କାମରାଗବ୍ୟାପାଦସଂଯୋଜନାନି ସକଦାଗାମିସ୍ସ ଅପ୍ପହୀନାନି, ତସ୍ମା ତାନି ଅପ୍ପହୀନାନି ଉପାଦାୟ ''ଓରମ୍ଭାଗିୟାନି ସଂଯୋଜନାନି ଅପ୍ପହୀନାନୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ, ନ ସବ୍ବେସଂ ଅପ୍ପହୀନତ୍ତାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ।

ସଂଯୋଜନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ପଟିଭାନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୩୨। ଦୁତିଯେ ପଟିଭାନଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଞାଣମ୍ପି ଞାଣସ୍ସ ଉପଟ୍ଠିତୱଚନମ୍ପି, ତଂ ଇଧ ଅଧିପ୍ପେତଂ, ଅତ୍ଥଯୁତ୍ତଂ କାରଣଯୁତ୍ତଞ୍ଚ ପଟିଭାନମସ୍ସାତି ଯୁତ୍ତପ୍ପଟିଭାନୋ। ପୁଚ୍ଛାନନ୍ତରମେୱ ସୀଘଂ ବ୍ୟାକାତୁଂ ଅସମତ୍ଥତାୟ ନୋମୁତ୍ତପ୍ପଟିଭାନମସ୍ସାତି ନୋମୁତ୍ତପ୍ପଟିଭାନୋ। ଇମିନା ନୟେନ ସେସା ୱେଦିତବ୍ବା। ଏତ୍ଥ ପନ ପଠମୋ କଞ୍ଚି କାଲଂ ୱୀମଂସିତ୍ୱା ଯୁତ୍ତମେୱ ପେକ୍ଖତି ତିପିଟକଚୂଳଅନାଗତ୍ଥେରୋ ୱିୟ। ସୋ ପନ ପଞ୍ହଂ ପୁଟ୍ଠୋ ପରିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ଯୁତ୍ତପ୍ପତ୍ତକାରଣମେୱ କଥେତି। ଦୁତିୟୋ ପୁଚ୍ଛାନନ୍ତରମେୱ ଯେନ ୱା ତେନ ୱା ୱଚନେନ ପଟିବାହତି, ୱୀମଂସିତ୍ୱାପି ଚ ଯୁତ୍ତଂ ନ ପସ୍ସତି ଚତୁନିକାୟିକପିଣ୍ଡତିସ୍ସତ୍ଥେରୋ ୱିୟ। ସୋ ପନ ପଞ୍ହଂ ପୁଟ୍ଠୋ ପଞ୍ହପରିଯୋସାନମ୍ପି ନାଗମେତି, ଯଂ ୱା ତଂ ୱା କଥେତିଯେୱ, ୱଚନତ୍ଥଂ ପନସ୍ସ ୱୀମଂସିୟମାନଂ କତ୍ଥଚି ନ ଲଗତି। ତତିୟୋ ପୁଚ୍ଛାସମକାଲମେୱ ଯୁତ୍ତଂ ପେକ୍ଖତି, ତଂଖଣଂଯେୱ ଚ ନଂ ବ୍ୟାକରୋତି ତିପିଟକଚୂଳଅଭୟତ୍ଥେରୋ ୱିୟ। ସୋ ପନ ପଞ୍ହଂ ପୁଟ୍ଠୋ ସୀଘମେୱ କଥେତି, ଯୁତ୍ତପ୍ପତ୍ତକାରଣୋ ଚ ହୋତି। ଚତୁତ୍ଥୋ ପୁଟ୍ଠୋ ସମାନୋ ନେୱ ଯୁତ୍ତଂ ପେକ୍ଖତି, ନ ଯେନ ୱା ତେନ ୱା ପଟିବାହିତୁଂ ସକ୍କୋତି, ତିକ୍ଖନ୍ଧକାରନିମୁଗ୍ଗୋ ୱିୟ ହୋତି ଲାଳଉଦାୟିତ୍ଥେରୋ ୱିୟ।

ପଟିଭାନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩-୪। ଉଗ୍ଘଟିତଞ୍ଞୂସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୧୩୩-୪। ତତିଯେ ଉଗ୍ଘଟିତଞ୍ଞୂତି ଏତ୍ଥ ଉଗ୍ଘଟନଂ ନାମ ଞାଣୁଗ୍ଘଟନଂ, ଞାଣେନ ଉଗ୍ଘଟିତମତ୍ତେଯେୱ ଜାନାତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସହ ଉଦାହଟୱେଲାୟାତି ଉଦାହାରେ ଉଦାହଟମତ୍ତେଯେୱ। ଧମ୍ମାଭିସମୟୋ ହୋତୀତି ଚତୁସଚ୍ଚଧମ୍ମସ୍ସ ଞାଣେନ ସଦ୍ଧିଂ ଅଭିସମୟୋ। ଅୟଂ ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଅୟଂ ''ଚତ୍ତାରୋ ସତିପଟ୍ଠାନା''ତିଆଦିନା (ୱିଭ। ୩୫୫) ନୟେନ ସଂଖିତ୍ତେନ ମାତିକାୟ ଠପିୟମାନାୟ ଦେସନାନୁସାରେନ ଞାଣଂ ପେସେତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ଗଣ୍ହିତୁଂ ସମତ୍ଥୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ''ଉଗ୍ଘଟିତଞ୍ଞୂ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ୱିପଞ୍ଚିତଂ ୱିତ୍ଥାରିତମେୱ ଅତ୍ଥଂ ଜାନାତୀତି ୱିପଞ୍ଚିତଞ୍ଞୂ। ଅୟଂ ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଅୟଂ ସଂଖିତ୍ତେନ ମାତିକଂ ଠପେତ୍ୱା ୱିତ୍ଥାରେନ ଅତ୍ଥେ ଭାଜିୟମାନେ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣିତୁଂ ସମତ୍ଥୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ''ୱିପଞ୍ଚିତଞ୍ଞୂ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି । ଉଦ୍ଦେସାଦୀହି ନେତବ୍ବୋତି ନେୟ୍ୟୋ। ଅନୁପୁବ୍ବେନ ଧମ୍ମାଭିସମୟୋତି ଅନୁକ୍କମେନ ଅରହତ୍ତପ୍ପତ୍ତି। ବ୍ୟଞ୍ଜନପଦମେୱ ପରମଂ ଅସ୍ସାତି ପଦପରମୋ। ନ ତାୟ ଜାତିୟା ଧମ୍ମାଭିସମୟୋ ହୋତୀତି ତେନ ଅତ୍ତଭାୱେନ ଝାନଂ ୱା ୱିପସ୍ସନଂ ୱା ମଗ୍ଗଂ ୱା ଫଲଂ ୱା ନିବ୍ବତ୍ତେତୁଂ ନ ସକ୍କୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଚତୁତ୍ଥଂ ଉତ୍ତାନମେୱ।

ଉଗ୍ଘଟିତଞ୍ଞୂସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫-୮। ସାୱଜ୍ଜସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୧୩୫-୮। ପଞ୍ଚମେ ସାୱଜ୍ଜୋତି ସଦୋସୋ। ସାୱଜ୍ଜେନ କାଯକମ୍ମେନାତି ସଦୋସେନ ପାଣାତିପାତାଦିନା କାଯକମ୍ମେନ। ଇତରେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଅଯଂ ପୁଗ୍ଗଲୋ ତୀହି ଦ୍ୱାରେହି ଆଯୂହନକମ୍ମସ୍ସ ସଦୋସତ୍ତା ଗୂଥକୁଣପାଦିଭରିତୋ ପଦେସୋ ୱିଯ ‘‘ସାୱଜ୍ଜୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ସାୱଜ୍ଜେନ ବହୁଲନ୍ତି ଯସ୍ସ ସାୱଜ୍ଜମେୱ କାଯକମ୍ମଂ ବହୁଲଂ ହୋତି, ଅପ୍ପଂ ଅନୱଜ୍ଜଂ। ସୋ ‘‘ସାୱଜ୍ଜେନ ବହୁଲଂ କାଯକମ୍ମେନ ସମନ୍ନାଗତୋ ଅପ୍ପଂ ଅନୱଜ୍ଜେନା’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଇତରେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। କୋ ପନ ଏୱରୂପୋ ହୋତୀତି? ଯୋ ଗାମଧମ୍ମତାଯ ୱା ନିଗମଧମ୍ମତାଯ ୱା କଦାଚି କରହଚି ଉପୋସଥଂ ସମାଦିଯତି, ସୀଲାନି ପୂରେତି। ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଅଯଂ ପୁଗ୍ଗଲୋ ତୀହି ଦ୍ୱାରେହି ଆଯୂହନକମ୍ମେସୁ ସାୱଜ୍ଜସ୍ସେୱ ବହୁଲତାଯ ଅନୱଜ୍ଜସ୍ସ ଅପ୍ପତାଯ ‘‘ୱଜ୍ଜବହୁଲୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଯଥା ହି ଏକସ୍ମିଂ ପଦେସେ ଦୁଦ୍ଦଣ୍ଡାନି ଦୁଗ୍ଗନ୍ଧାନି ପୁପ୍ଫାନି ରାସିକତାନସ୍ସୁ, ତେସଂ ଉପରି ତହଂ ତହଂ ଅଧିମୁତ୍ତକୱସ୍ସିକପାଟଲାନି ପତିତାନି ଭୱେଯ୍ୟୁଂ, ଏୱରୂପୋ ଅଯଂ ପୁଗ୍ଗଲୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଯଥା ପନ ଏକସ୍ମିଂ ପଦେସେ ଅଧିମୁତ୍ତକୱସ୍ସିକପାଟଲାନି ରାସିକତାନସ୍ସୁ, ତେସଂ ଉପରି ତହଂ ତହଂ ଦୁଗ୍ଗନ୍ଧାନି ବଦରପୁପ୍ଫାଦୀନି ପତିତାନି ଭୱେଯ୍ୟୁଂ। ଏୱରୂପୋ ତତିଯୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଚତୁତ୍ଥୋ ପନ ତୀହି ଦ୍ୱାରେହି ଆଯୂହନକମ୍ମସ୍ସ ନିଦ୍ଦୋସତ୍ତା ଚ ଚତୁମଧୁରଭରିତସୁୱଣ୍ଣପାତି ୱିଯ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଛଟ୍ଠାଦୀନି ଉତ୍ତାନତ୍ଥାନେୱ।

ସାୱଜ୍ଜସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯-୧୦। ଧମ୍ମକଥିକସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୧୩୯-୧୪୦। ନୱମେ ଅପ୍ପଞ୍ଚ ଭାସତୀତି ସମ୍ପତ୍ତପରିସାଯ ଥୋକମେୱ କଥେତି। ଅସହିତଞ୍ଚାତି କଥେନ୍ତୋ ଚ ପନ ନ ଅତ୍ଥଯୁତ୍ତଂ କାଲଯୁତ୍ତଂ କଥେତି। ପରିସା ଚସ୍ସ ନ କୁସଲା ହୋତୀତି ସୋତୁଂ ନିସିନ୍ନପରିସା ଚସ୍ସ ଯୁତ୍ତାଯୁତ୍ତଂ କାରଣାକାରଣଂ ସିଲିଟ୍ଠାସିଲିଟ୍ଠଂ ନ ଜାନାତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଏୱରୂପୋତି ଅଯଂ ଏୱଂଜାତିକୋ ବାଲଧମ୍ମକଥିକୋ ଏୱଂଜାତିକାଯ ବାଲପରିସାଯ ଧମ୍ମକଥିକୋତ୍ୱେୱ ନାମଂ ଲଭତି। ଇମିନା ନଯେନ ସବ୍ବତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ଦ୍ୱେଯେୱ ଜନା ସଭାୱଧମ୍ମକଥିକା, ନ ଇତରେ। ଇତରେ ପନ ଧମ୍ମକଥିକାନଂ ଅନ୍ତୋ ପୱିଟ୍ଠତ୍ତା ଏୱଂ ୱୁତ୍ତା। ଦସମଂ ଉତ୍ତାନମେୱ।

ଧମ୍ମକଥିକସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ପୁଗ୍ଗଲୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

(୧୫) ୫। ଆଭାୱଗ୍ଗୋ

୧-୬। ଆଭାସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୧୪୧-୧୪୬। ପଞ୍ଚମସ୍ସ ପଠମାଦୀନି ଉତ୍ତାନତ୍ଥାନେୱ।

ଆଭାସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭-୧୦। ଦୁତିଯକାଲସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୧୪୭-୧୫୦। ସତ୍ତମେ ପରମତ୍ଥତୋ ଅୱିଜ୍ଜମାନସଭାୱସ୍ସ କାଲସ୍ସ ଭାୱନାଦିଯୋଗୋ ନ ସମ୍ଭୱତୀତି ଆହ ‘‘କାଲାତି ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ କାଲେ ଧମ୍ମସ୍ସୱନାଦିୱସେନ ପୱତ୍ତାନଂ କୁସଲଧମ୍ମାନଂ ଏତଂ ଅଧିୱଚନ’’ନ୍ତି। କାଲସହଚରିତା ହି କୁସଲା ଧମ୍ମା ଇଧ କାଲ-ସଦ୍ଦେନ ଗହିତା ଅପରସ୍ସ ଅସମ୍ଭୱତୋ। ଅଟ୍ଠମାଦୀନି ଉତ୍ତାନତ୍ଥାନେୱ।

ଦୁତିଯକାଲସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଆଭାୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ତତିଯପଣ୍ଣାସକଂ ନିଟ୍ଠିତଂ।

୪। ଚତୁତ୍ଥପଣ୍ଣାସକଂ

(୧୬) ୧। ଇନ୍ଦ୍ରିଯଵଗ୍ଗୋ

୧-୫। ଇନ୍ଦ୍ରିଯସୁତ୍ତାଦିଵଣ୍ଣନା

୧୫୧-୧୫୫। ଚତୁତ୍ଥସ୍ସ ପଠମାଦୀନି ଉତ୍ତାନାନେଵ।

ଇନ୍ଦ୍ରିଯସୁତ୍ତାଦିଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୬-୮। କପ୍ପସୁତ୍ତାଦିଵଣ୍ଣନା

୧୫୬-୧୫୮। ଛଟ୍ଠେ ସଂଵଟ୍ଟନଂ ଵିନସ୍ସନଂ ସଂଵଟ୍ଟୋ, ସଂଵଟ୍ଟତୋ ଉଦ୍ଧଂ ତଥା ଠାଯୀ ସଂଵଟ୍ଟଟ୍ଠାଯୀ। ଵିଵଟ୍ଟନଂ ନିବ୍ବତ୍ତନଂ, ଵଡ୍ଢନଂ ଵା ଵିଵଟ୍ଟୋ। ''ତେଜୋସଂଵଟ୍ଟୋ, ଆପୋସଂଵଟ୍ଟୋ, ଵାଯୋସଂଵଟ୍ଟୋତି ଏଵଂ ସଂଵଟ୍ଟସୀମାନୁକ୍କମେନ ସଂଵଟ୍ଟେସୁ ଵତ୍ତବ୍ବେସୁ ତଥା ଅଵତ୍ଵା ଆପୋସଂଵଟ୍ଟୋ, ତେଜୋସଂଵଟ୍ଟୋ, ଵାଯୋସଂଵଟ୍ଟୋତି ଵଚନଂ ସଂଵଟ୍ଟମହାଭୂତଦେସନାନୁପୁବ୍ବିଯା''ତି କେଚି। ''ଭାଵୀସଂଵଟ୍ଟାନୁପୁବ୍ବିଯା''ତି ଅପରେ। ଆପେନ ସଂଵଟ୍ଟୋ ଆପୋସଂଵଟ୍ଟୋ। ସଂଵଟ୍ଟସୀମାତି ସଂଵଟ୍ଟନମରିଯାଦା। ସଂଵଟ୍ଟତୀତି ଵିନସ୍ସତି। ସଦାତି ସବ୍ବକାଲଂ, ତୀସୁପି ସଂଵଟ୍ଟକାଲେସୂତି ଅତ୍ଥୋ। ଏକଂ ବୁଦ୍ଧକ୍ଖେତ୍ତଂ ଵିନସ୍ସତୀତି ଏତ୍ଥ ବୁଦ୍ଧକ୍ଖେତ୍ତଂ ନାମ ତିଵିଧଂ ହୋତି ଜାତିକ୍ଖେତ୍ତଂ, ଆଣାକ୍ଖେତ୍ତଂ, ଵିସଯକ୍ଖେତ୍ତଞ୍ଚ।

ତତ୍ଥ ଜାତିକ୍ଖେତ୍ତଂ ଦସସହସ୍ସଚକ୍କଵାଳଅପରିଯନ୍ତଂ ହୋତି, ତଥାଗତସ୍ସ ପଟିସନ୍ଧିଗ୍ଗହଣାଦୀସୁ କମ୍ପତି। ଆଣାକ୍ଖେତ୍ତଂ କୋଟିସତସହସ୍ସଚକ୍କଵାଳଅପରିଯନ୍ତଂ, ଯତ୍ଥ ରତନସୁତ୍ତଂ (ଖୁ॰ ପା॰ ୬।୧ ଆଦଯୋ; ସୁ॰ ନି॰ ୨୨୪ ଆଦଯୋ) ଖନ୍ଧପରିତ୍ତଂ (ଅ॰ ନି॰ ୪।୬୭; ଚୂଳଵ॰ ୨୫୧) ଧଜଗ୍ଗପରିତ୍ତଂ (ସଂ॰ ନି॰ ୧।୨୪୯) ଆଟାନାଟିଯପରିତ୍ତଂ (ଦୀ॰ ନି॰ ୩।୨୭୭-୨୭୮) ମୋରପରିତ୍ତନ୍ତି (ଜା॰ ୧।୨।୧୭-୧୮) ଇମେସଂ ପରିତ୍ତାନଂ ଆନୁଭାଵୋ ଵତ୍ତତି। ଵିସଯକ୍ଖେତ୍ତଂ ଅନନ୍ତାପରିମାଣଂ, ଯଂ ''ଯାଵତା ଵା ପନାକଙ୍ଖେଯ୍ଯା''ତି (ଅ॰ ନି॰ ୩।୮୧) ଵୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଯଂ ଯଂ ତଥାଗତୋ ଆକଙ୍ଖତି, ତଂ ତଂ ଜାନାତି। ଏଵମେତେସୁ ତୀସୁ ବୁଦ୍ଧକ୍ଖେତ୍ତେସୁ ଏକଂ ଆଣାକ୍ଖେତ୍ତଂ ଵିନସ୍ସତି , ତସ୍ମିଂ ପନ ଵିନସ୍ସନ୍ତେ ଜାତିକ୍ଖେତ୍ତଂ ଵିନଟ୍ଠମେଵ ହୋତି, ଵିନସ୍ସନ୍ତଞ୍ଚ ଏକତୋଵ ଵିନସ୍ସତି, ସଣ୍ଠହନ୍ତଞ୍ଚ ଏକତୋଵ ସଣ୍ଠହତି। ସେସମେତ୍ଥ ଵିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗସଂଵଣ୍ଣନାସୁ (ଵିସୁଦ୍ଧି॰ ମହାଟୀ॰ ୨।୪୦୪) ଵୁତ୍ତନଯେନେଵ ଗହେତବ୍ବଂ। ସତ୍ତମଟ୍ଠମାନି ଉତ୍ତାନତ୍ଥାନେଵ।

କପ୍ପସୁତ୍ତାଦିଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯। ଭିକ୍ଖୁନୀସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା

୧୫୯। ନଵମେ ଏଵଂ ପଵତ୍ତଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନତଣ୍ହଂ ନିସ୍ସାଯାତି ''କୁଦାସ୍ସୁ ନାମାହମ୍ପି ଆସଵାନଂ ଖଯା''ତିଆଦିନା ନଯେନ ଅନୁତ୍ତରେ ଵିମୋକ୍ଖେ ପିହଂ ଉପ୍ପାଦେନ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପନ୍ନତଣ୍ହଂ ନିସ୍ସାଯ। କଥଂ ପନ ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମେ ଆରବ୍ଭ ଆସା ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି? ନ ଖୋ ପନେତଂ ଏଵଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ, ନ ଆରମ୍ମଣକରଣଵସେନ ତତ୍ଥ ପିହା ପଵତ୍ତତି ଅଵିସଯତ୍ତା ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଚ ଅନଧିଗତଭାଵତୋ। ଅନୁସ୍ସଵୂପଲଦ୍ଧେ ପନ ଅନୁତ୍ତରଵିମୋକ୍ଖେ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ପିହଂ ଉପ୍ପାଦେନ୍ତୋ ତତ୍ଥ ପିହଂ ଉପ୍ପାଦେତି ନାମ। ନାକଡ୍ଢତୀତି କମ୍ମପଥଭାଵଂ ଅପ୍ପତ୍ତତାଯ ପଟିସନ୍ଧିଂ ନ ଦେତି। ସେସଂ ସୁଵିଞ୍ଞେଯ୍ୟମେଵ।

ଭିକ୍ଖୁନୀସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦। ସୁଗତଵିନଯସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା

୧୬୦। ଦସମେ ଵଳଞ୍ଜେନ୍ତୀତି ସଞ୍ଚାଯନ୍ତି ଚେଵ ଵାଚୁଗ୍ଗତଂ କରୋନ୍ତା ଧାରେନ୍ତି ଚ। ଅଵିଗତତଣ୍ହତାଯ ତଂ ତଂ ପରିକ୍ଖାରଜାତଂ ବହୁମ୍ପି ଆଦିଯନ୍ତୀତି ବହୁଲା, ତେ ଏଵ ବାହୁଲିକା ଯଥା ''ଵେନଯିକୋ''ତି (ମ॰ ନି॰ ୧।୨୪୬; ଅ॰ ନି॰ ୮।୧୧; ପାରା॰ ୮)। ତେ ପନ ଯସ୍ମା ପଚ୍ଚଯବହୁଲଭାଵା ଯୁତ୍ତପ୍ପଯୁତ୍ତା ନାମ ହୋନ୍ତି, ତସ୍ମା ଆହ ''ପଚ୍ଚଯବାହୁଲ୍ଲାଯ ପଟିପନ୍ନା''ତି। ସିଥିଲଂ ଗଣ୍ହନ୍ତୀତି ସାଥଲିକା, ସିକ୍ଖାଯ ଆଦରଗାରଵାଭାଵେନ ସିଥିଲଂ ଅଦଳ୍ହଂ ଗଣ୍ହନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସିଥିଲନ୍ତି ଚ ଭାଵନପୁଂସକନିଦ୍ଦେସୋ, ସିଥିଲ-ସଦ୍ଦେନ ଵା ସମାନତ୍ଥସ୍ସ ସାଥଲସଦ୍ଦସ୍ସ ଵସେନ ସାଥଲିକାତି ପଦସିଦ୍ଧି ଵେଦିତବ୍ବା। ଅଵଗମନତୋତି ଅଧୋଗମନତୋ, ଓରମ୍ଭାଗିଯଭାଵତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ନିକ୍ଖିତ୍ତଧୁରାତି ଉଜ୍ଝିତୁସ୍ସାହା ତଦଧିଗମାଯ ଆରମ୍ଭମ୍ପି ଅକୁରୁମାନା।

ସୁଗତୱିନଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଇନ୍ଦ୍ରିଯୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

(୧୭) ୨। ପଟିପଦାୱଗ୍ଗୋ

୧। ସଂଖିତ୍ତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୬୧। ଦୁତିଯସ୍ସ ପଠମେ ଦୁକ୍ଖାପଟିପଦା ଦନ୍ଧାଭିଞ୍ଞାତିଆଦୀସୁ ପାଠଇଯା ଆଗତନଯେନ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ତଥା ହି –

''ତତ୍ଥ କତମା ଦୁକ୍ଖପଟିପଦା ଦନ୍ଧାଭିଞ୍ଞା ପଞ୍ଞା? କିଚ୍ଛେନ କସିରେନ ସମାଧିଂ ଉପ୍ପାଦେନ୍ତସ୍ସ ଦନ୍ଧଂ ତଂ ଠାନଂ ଅଭିଜାନନ୍ତସ୍ସ ଯା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ପଞ୍ଞା ପଜାନନା…ପେ… ଅମୋହୋ ଧମ୍ମୱିଚଯୋ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି, ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଦୁକ୍ଖପଟିପଦା ଦନ୍ଧାଭିଞ୍ଞା ପଞ୍ଞା। ତତ୍ଥ କତମା ଦୁକ୍ଖପଟିପଦା ଖିପ୍ପାଭିଞ୍ଞା ପଞ୍ଞା? କିଚ୍ଛେନ କସିରେନ ସମାଧିଂ ଉପ୍ପାଦେନ୍ତସ୍ସ ଖିପ୍ପଂ ତଂ ଠାନଂ ଅଭିଜାନନ୍ତସ୍ସ ଯା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ପଞ୍ଞା ପଜାନନା…ପେ… ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି, ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଦୁକ୍ଖପଟିପଦା ଖିପ୍ପାଭିଞ୍ଞା ପଞ୍ଞା। ତତ୍ଥ କତମା ସୁଖପଟିପଦା ଦନ୍ଧାଭିଞ୍ଞା ପଞ୍ଞା? ଅକିଚ୍ଛେନ ଅକସିରେନ ସମାଧିଂ ଉପ୍ପାଦେନ୍ତସ୍ସ ଦନ୍ଧଂ ତଂ ଠାନଂ ଅଭିଜାନନ୍ତସ୍ସ ଯା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ପଞ୍ଞା ପଜାନନା…ପେ… ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି, ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି ସୁଖପଟିପଦା ଦନ୍ଧାଭିଞ୍ଞା ପଞ୍ଞା। ତତ୍ଥ କତମା ସୁଖପଟିପଦା ଖିପ୍ପାଭିଞ୍ଞା ପଞ୍ଞା? ଅକିଚ୍ଛେନ ଅକସିରେନ ସମାଧିଂ ଉପ୍ପାଦେନ୍ତସ୍ସ ଖିପ୍ପଂ ତଂ ଠାନଂ ଅଭିଜାନନ୍ତସ୍ସ ଯା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ପଞ୍ଞା ପଜାନନା…ପେ… ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି, ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି ସୁଖପଟିପଦା ଖିପ୍ପାଭିଞ୍ଞା ପଞ୍ଞା''ତି (ୱିଭ। ୮୦୧) – ଅଯମେତ୍ଥ ପାଠଇ।

ତତ୍ଥ କିଚ୍ଛେନ କସିରେନ ସମାଧିଂ ଉପ୍ପାଦେନ୍ତସ୍ସାତି ପୁବ୍ବଭାଗେ ଆଗମନକାଲେ କିଚ୍ଛେନ କସିରେନ ଦୁକ୍ଖେନ ସସଙ୍ଖାରେନ ସପ୍ପଯୋଗେନ କିଲେସେ ୱିକ୍ଖମ୍ଭେତ୍ୱା ଲୋକୁତ୍ତରସମାଧିଂ ଉପ୍ପାଦେନ୍ତସ୍ସ। ଦନ୍ଧଂ ତଂ ଠାନଂ ଅଭିଜାନନ୍ତସ୍ସାତି ୱିକ୍ଖମ୍ଭିତେସୁ କିଲେସେସୁ ୱିପସ୍ସନାପରିୱାସେ ଚିରଂ ୱସିତ୍ୱା ତଂ ଲୋକୁତ୍ତରସମାଧିସଙ୍ଖାତଂ ଠାନଂ ଦନ୍ଧଂ ସଣିକଂ ଅଭିଜାନନ୍ତସ୍ସ ପଟିୱିଜ୍ଝନ୍ତସ୍ସ, ପାପୁଣନ୍ତସ୍ସାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଯା ଏସା ଏୱଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଅଯଂ କିଲେସୱିକ୍ଖମ୍ଭନପ୍ପଟିପଦାଯ ଦୁକ୍ଖତ୍ତା, ୱିପସ୍ସନାପରିୱାସପଞ୍ଞାଯ ଚ ଦନ୍ଧତ୍ତା ମଗ୍ଗକାଲେ ଏକଚିତ୍ତକ୍ଖଣେ ଉପ୍ପନ୍ନାପି ପଞ୍ଞା ଆଗମନୱସେନ ''ଦୁକ୍ଖପଟିପଦାଦନ୍ଧାଭିଞ୍ଞା ନାମା''ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଉପରି ତୀସୁ ପଦେସୁପି ଇମିନା ନଯେନ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ସଂଖିତ୍ତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ୱିତ୍ଥାରସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୬୨। ଦୁତିଯେ ଅକତାଭିନିୱେସୋତି ଅକତାଧିକାରୋ। ରୂପାନଂ ଲକ୍ଖଣାଦୀହି ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ଗହଣଂ ରୂପପରିଗ୍ଗହୋ। ତୀସୁ ଅଦ୍ଧାସୁ କିଲମତୀତି ପୁବ୍ବନ୍ତେ ଅପରନ୍ତେ ପୁବ୍ବନ୍ତାପରନ୍ତେତି ଏୱଂ ତୀସୁ ପଦେସେସୁ କିଲମତି। ପଞ୍ଚସୁ ଞାଣେସୂତି ରୂପପରିଗ୍ଗହାଦୀସୁ ପଞ୍ଚସୁ ଞାଣେସୁ। ନୱସୁ ୱିପସ୍ସନାଞାଣେସୂତି ଉଦଯବ୍ବଯାଦିନୱୱିପସ୍ସନାଞାଣେସୁ। ସେସମେତ୍ଥ ଉତ୍ତାନମେୱ।

ୱିତ୍ଥାରସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। ଅସୁଭସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୬୩। ତତିଯେ ''ଯଥା ଏତଂ, ତଥା ଇଦ''ନ୍ତି ଇମିନା ନଯେନାତି ଏତେନ –

''ଯଥା ଇଦଂ ତଥା ଏତଂ, ଯଥା ଏତଂ ତଥା ଇଦଂ;

ଅଜ୍ଝତ୍ତଞ୍ଚ ବହିଦ୍ଧା ଚ, କାଯେ ଛନ୍ଦଂ ୱିରାଜଯେ''ତି। (ସୁ। ନି। ୨୦୫); –

ଇମଂ ଦେସନାନଯଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ଯଥା ଇଦଂ ସୱିଞ୍ଞାଣକାସୁଭଂ ଆଯୁଉସ୍ମାୱିଞ୍ଞାଣାନଂ ଅନପଗମା ଚରତି ତିଟ୍ଠତି ନିସୀଦତି ସଯତି, ତଥା ଏତଂ ଏତରହି ସୁସାନେ ସଯିତଂ ଅୱିଞ୍ଞାଣକମ୍ପି ପୁବ୍ବେ ତେସଂ ଧମ୍ମାନଂ ଅନପଗମା ଅହୋସି। ଯଥା ଚ ଏତଂ ଏତରହି ମତସରୀରଂ ତେସଂ ଧମ୍ମାନଂ ଅପଗମା ନ ଚରତି ନ ତିଟ୍ଠତି ନ ନିସୀଦତି ନ ସେଯ୍ୟଂ କପ୍ପେତି, ତଥା ଇଦଂ ସୱିଞ୍ଞାଣକମ୍ପି ତେସଂ ଧମ୍ମାନଂ ଅପଗମା ଭୱିସ୍ସତି। ଯଥା ଚ ଇଦଂ ସୱିଞ୍ଞାଣକଂ ନେତରହି ସୁସାନେ ମତଂ ସେତି ନ ଉଦ୍ଧୁମାତକାଦିଭାୱମୁପଗତଂ, ତଥା ଏତଂ ଏତରହି ମତସରୀରମ୍ପି ପୁବ୍ବେ ଅହୋସି। ଯଥା

ପନେତଂ ଏତରହି ଅୱିଞ୍ଞାଣକାସୁଭଂ ମତକସୁସାନେ ସେତି ଉଦ୍ଧୁମାତକାଦିଭାୱଞ୍ଚ ଉପଗତଂ, ତଥା ଇଦଂ ସୱିଞ୍ଞାଣକମ୍ପି ଭୱିସ୍ସତୀତି। ତତ୍ଥ ଯଥା ଇଦଂ ତଥା ଏତନ୍ତି ଅତ୍ତନା ମତସରୀରସ୍ସ ସମାନଭାୱଂ କରୋନ୍ତୋ ବାହିରେ ଦୋସଂ ପଜହତି। ଯଥା ଏତଂ ତଥା ଇଦନ୍ତି ମତସରୀରେନ ଅତ୍ତନୋ ସମାନଭାୱଂ କରୋନ୍ତୋ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକେ ରାଗଂ ପଜହତି। ଯେନାକାରେନ ଉଭଯଂ ସମଂ କରୋତି, ତଂ ସମ୍ପଜାନନ୍ତୋ ଉଭଯତ୍ଥ ମୋହଂ ପଜହତି।

ବହିଦ୍ଧା ଦିଟ୍ଠାନନ୍ତି ବହିଦ୍ଧା ସୁସାନାଦୀସୁ ଦିଟ୍ଠାନଂ ଉଦ୍ଧୁମାତକାଦିଦସନ୍ନଂ ଅସୁଭାନଂ। ''ନୱନ୍ନଂ ପାଟିକୁଲ୍ଯାନଂ ୱସେନା''ତି କସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ, ନନୁ ଅନ୍ତିମଜୀୱିକାଭାୱତୋ ପିଣ୍ଡପାତସ୍ସ ଅଲାଭଲାଭେସୁ ପରିତସ୍ସନଗେଧାଦିସମ୍ଭୱତୋ ଭତ୍ତସ୍ସ ସମ୍ମଦଜନନତୋ କିମିକୁଲସଂୱଦ୍ଧନତୋତି ଏୱମାଦୀହିପି ଆକାରେହି ଆହାରେପଟିକୂଲତା ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତବ୍ବା। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ – ''ଅନ୍ତମିଦଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଜୀୱିକାନଂ ଯଦିଦଂ ପିଣ୍ଡୋଲ୍ଯଂ ଅଭିସାପୋଯଂ ଲୋକସ୍ମିଂ ଯଦିଦଂ ପିଣ୍ଡୋଲ୍ଯୋ ୱିଚରତି ପତ୍ତପାଣୀତି (ସଂ। ନି। ୩।୮୦; ଇତିୱୁ। ୯୧)। ଅଲଦ୍ଧା ଚ ପିଣ୍ଡପାତଂ ପରିତସ୍ସତି, ଲଦ୍ଧା ଚ ପିଣ୍ଡପାତଂ ଗଧିତୋ ମୁଚ୍ଛିତୋ ଅଜ୍ଝୋପନ୍ନୋ ଅନାଦୀନୱଦସ୍ସାୱୀ ଅନିସ୍ସରଣପଞ୍ଞୋ ପରିଭୁଞ୍ଜତୀତି (ଅ। ନି। ୩।୧୨୪)। ଭୁତ୍ତୋ ଚ ଆହାରୋ କସ୍ସଚି କଦାଚି ମରଣଂ ୱା ମରଣମତ୍ତଂ ୱା ଦୁକ୍ଖଂ ଆୱହତୀ''ତି।

କଟୁକୀଟକାଦଯୋ ଦ୍ୱତ୍ତିଂସକୁଲପ୍ପଭେଦା କିମିଯୋ ନଂ ଉପନିସ୍ସାଯ ଜୀୱନ୍ତୀତି? ୱୁଚ୍ଚତେ – ଅନ୍ତିମଜୀୱିକାଭାୱୋ ତାୱ ଚିତ୍ତସଂକିଲେସୱିସୋଧନତ୍ଥଂ କମ୍ମଟ୍ଠାନାଭିନିୱେସନତୋ ପଗେୱ ମନସି କାତବ୍ବୋ ''ମାହଂ ଛୱାଲାତସଦିସୋ ଭୱେଯ୍ଯ''ନ୍ତି। ତଥା ପିଣ୍ଡପାତସ୍ସ ଅଲାଭଲାଭେସୁ ପରିତସ୍ସନଗେଧାଦିସମ୍ଭୱନିୱାରଣଂ ପଗେୱ ଅନୁଟ୍ଠାତବ୍ବଂ ସୁପରିସୁଦ୍ଧସୀଲସ୍ସ ପଟିସଙ୍ଖାନୱତୋ ତଦଭାୱତୋ। ଭତ୍ତସମ୍ମଦୋ ଅନେକନ୍ତିକୋ ପରିଭୋଗେ ଅନ୍ତୋଗଧୋୱାତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। କିମିକୁଲସଂୱଦ୍ଧନଂ ପନ ସଙ୍ଗହେତବ୍ବଂ, ସଙ୍ଗହିତମେୱ ୱା ''ନୱନ୍ନଂ ପାଟିକୁଲ୍ଯାନଂ ୱସେନା''ତି ଏତ୍ଥ ନିଯମସ୍ସ ଅକତତ୍ତା। ଇମିନା ୱା ନଯେନ ଇତରେସମ୍ପେତ୍ଥ ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ ଯଥାସମ୍ଭୱମେତ୍ଥ ପଟିକୂଲତାପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣସ୍ସ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା।

ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୧।୨୯୪-୨୯୫) ଦସହି ଆକାରେହି ପଟିକୂଲତା ୱେଦିତବ୍ବା। ସେଯ୍ଯଥିଦଂ – ଗମନତୋ, ପରିଯେସନତୋ, ପରିଭୋଗତୋ, ଆସଯତୋ, ନିଧାନତୋ, ଅପରିପକ୍କତୋ, ପରିପକ୍କତୋ, ଫଲତୋ, ନିସ୍ସନ୍ଦତୋ, ସମ୍ମକ୍ଖନତୋତି। ଏୱଂ ଦସନ୍ନଂ ୱସେନ ପାଟିକୁଲ୍ଯୱଚନେନେପି ଇଧ ''ନୱନ୍ନ''ନ୍ତି ୱଚନଂ ନ ୱିରୁଜ୍ଝତି, ସମ୍ମକ୍ଖନସ୍ସ ପରିଭୋଗାଦୀସୁ ଲବ୍ଭମାନଭାୱା ୱିସୁଂ ତଂ ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା ନ ୱଦନ୍ତି। ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୧।୩୦୪) ପନ ସମ୍ମକ୍ଖନଂ ପରିଭୋଗାଦୀସୁ ଲବ୍ଭମାନମ୍ପି ନିସ୍ସନ୍ଦୱସେନ ୱିସେସତୋ ପଟିକୂଲନ୍ତି ଦସ୍ସେତୁଂ ସବ୍ବପଚ୍ଛା ଠପିତା।

ଉକ୍କଣ୍ଠିତସଞ୍ଞାଯ ସମନ୍ନାଗତୋତି ତୀସୁ ଭୱେସୁ ଅରୁଚ୍ଚନୱସେନ ପୱତ୍ତାଯ ୱିପସ୍ସନାପଞ୍ଞାଯ ସମନ୍ନାଗତୋ। ନିବ୍ବିଦାନୁପସ୍ସନା ହେସା ସଞ୍ଞାସୀସେନ ୱୁତ୍ତା। ସେସମେତ୍ଥ ଉତ୍ତାନମେୱ।

ଅସୁଭସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪-୬। ପଠମଖମସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୧୬୪-୧୬୬। ଚତୁତ୍ଥେ ପଧାନକରଣକାଲେ ସୀତାଦୀନି ନକ୍ଖମତି ନ ସହତୀତି ଅକ୍ଖମା। ଖମତି ସହତି ଅଭିଭୱତୀତି ଖମା। ଇନ୍ଦ୍ରିଯଦମନଂ ଦମା। ''ଉପ୍ପନ୍ନଂ କାମୱିତକ୍କଂ ନାଧିୱାସେତୀ''ତିଆଦିନା (ମ। ନି। ୧।୨୬; ଅ। ନି। ୪।୧୪; ୬।୫୮) ନଯେନ ୱିତକ୍କସମନଂ ସମାତି ଆହ ''ଅକୁସଲୱିତକ୍କାନଂ ୱୂପସମନପଟିପଦା''ତି। ନିଦସ୍ସନମତ୍ତଞ୍ଚେତଂ, ସବ୍ବେସମ୍ପି କିଲେସାନଂ ସମନୱସେନ ପୱତ୍ତା ପଟିପଦା ସମା। ପଞ୍ଚମଛଟ୍ଠାନି ଉତ୍ତାନତ୍ଥାନେୱ।

ପଠମଖମସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭-୮। ମହାମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୧୬୭-୧୬୮। ସତ୍ତମଟ୍ଠମେସୁ ମହାମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନତ୍ଥେରସ୍ସାତିଆଦିନା ମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନତ୍ଥେରସ୍ସ ହେଟ୍ଠା ତିଣ୍ଣଂ ମଗ୍ଗାନଂ ସୁଖପଟିପଦଦନ୍ଧାଭିଞ୍ଞଭାୱୋ, ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗସ୍ସ ଦୁକ୍ଖପଟିପଦଖିପ୍ପାଭିଞ୍ଞଭାୱୋ ୱୁତ୍ତୋ, ସାରିପୁତ୍ତତ୍ଥେରସ୍ସ ପନ ହେଟ୍ଠିମାନଂ ତିଣ୍ଣଂ ମଗ୍ଗାନଂ ସୁଖପଟିପଦଦନ୍ଧାଭିଞ୍ଞଭାୱୋ, ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗସ୍ସ ଚ ସୁଖପଟିପଦଖିପ୍ପାଭିଞ୍ଞଭାୱୋ ଦସ୍ସିତୋ। ଯଂ ପନ ୱୁତ୍ତଂ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୨।୮୦୧) ''ବୁଦ୍ଧାନଂ ପନ ଚତ୍ତାରୋପି ମଗ୍ଗା ସୁଖପଟିପଦଖିପ୍ପାଭିଞ୍ଞାୱ ଅହେସୁଂ, ତଥା ଧମ୍ମସେନାପତିସ୍ସ। ମହାମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନତ୍ଥେରସ୍ସ ପନ ପଠମମଗ୍ଗୋ ସୁଖପଟିପଦଖିପ୍ପାଭିଞ୍ଞୋ ଅହୋସି, ଉପରି ତଯୋ ଦୁକ୍ଖପଟିପଦଦନ୍ଧାଭିଞ୍ଞା''ତି। ଯଞ୍ଚ ୱୁତ୍ତଂ ଅଟ୍ଠସାଲିନିଯଂ (ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ୧୪୭୬) ''ତଥାଗତସ୍ସ ହି ସାରିପୁତ୍ତତ୍ଥେରସ୍ସ ଚ ଚତ୍ତାରୋପି

ମଗ୍ଗୋ ସୁଖପଟିପଦଖିପ୍ପାଭିଞ୍ଞାୱ ଅହେସୁଂ, ମହାମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନତ୍ଥେରସ୍ସ ପନ ପଠମମଗ୍ଗୋ ସୁଖପଟିପଦଖିପ୍ପାଭିଞ୍ଞୋ ଉପରି ତଯୋ ଦୁକ୍ଖପଟିପଦଖିପ୍ପାଭିଞ୍ଞା’’ତି, ତଂ ସବ୍ବଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ନାନୁଲୋମେତି। ଇମାଯ ପାଠଇଯା ଇମାଯ ଚ ଅଟ୍ଠକଥାଯ ନ ସମେତି, ତସ୍ମା ୱୀମଂସିତବ୍ବମେତଂ। ତଂତଂଭାଣକାନଂ ୱା ମତେନ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ତଥା ତଥା ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଗହେତବ୍ବଂ।

ମହାମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯। ସସଙ୍ଖାରସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୬୯। ନୱମେ ସସଙ୍ଖାରେନ ଦୁକ୍ଖେନ କସିରେନ ଅଧିମତ୍ତପଯୋଗଂ କତ୍ୱାୱ କିଲେସପରିନିବ୍ବାନଧମ୍ମୋତି ସସଙ୍ଖାରପରିନିବ୍ବାଯୀ। ଅସଙ୍ଖାରେନ ଅପ୍ପଯୋଗେନ ଅଧିମତ୍ତପଯୋଗଂ ଅକତ୍ୱାୱ କିଲେସପରିନିବ୍ବାନଧମ୍ମୋତି ଅସଙ୍ଖାରପରିନିବ୍ବାଯୀ। ଧମ୍ମାନୁସାରୀ ପୁଗ୍ଗଲୋ ହି ଆଗମନମ୍ହି କିଲେସେ ୱିକ୍ଖମ୍ଭେନ୍ତୋ ଅପ୍ପଦୁକ୍ଖେନ ଅକସିରେନ ଅକିଲମନ୍ତୋୱ ୱିକ୍ଖମ୍ଭେତୁଂ ସକ୍କୋତି। ସଦ୍ଧାନୁସାରୀ ପୁଗ୍ଗଲୋ ପନ ଦୁକ୍ଖେନ କସିରେନ କିଲମନ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ୱିକ୍ଖମ୍ଭେତୁଂ, ତସ୍ମା ଧମ୍ମାନୁସାରିସ୍ସ ପୁବ୍ବଭାଗମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ କିଲେସଚ୍ଛେଦକଂ ଞାଣଂ ଅଦନ୍ଧଂ ତିଖିଣଂ ସୂରଂ ହୁତ୍ୱା ୱହତି। ଯଥା ନାମ ତିଖିଣେନ ଅସିନା କଦଲିଂ ଛିନ୍ଦନ୍ତସ୍ସ ଛିନ୍ନଟ୍ଠାନଂ ମଟ୍ଠଂ ହୋତି, ଅତିସୀଘଂ ୱହତି, ସଦ୍ଦୋ ନ ସୁଯ୍ୟତି, ବଲୱୱାଯାମକିଚ୍ଚଂ ନ ହୋତି, ଏୱରୂପା ଧମ୍ମାନୁସାରିନୋ ପୁବ୍ବଭାଗଭାୱନା ହୋତି। ସଦ୍ଧାନୁସାରିନୋ ପନ ପୁବ୍ବଭାଗକ୍ଖଣେ କିଲେସଚ୍ଛେଦକଂ ଞାଣଂ ଦନ୍ଧଂ ଅତିଖିଣଂ ଅସୂରଂ ହୁତ୍ୱା ୱହତି। ଯଥା ନାମ କୁଣ୍ଠେନ ଅସିନା କଦଲିଂ ଛିନ୍ଦନ୍ତସ୍ସ ଛିନ୍ନଟ୍ଠାନଂ ନ ମଟ୍ଠଂ ହୋତି, ଅତିସୀଘଂ ନ ୱହତି, ସଦ୍ଦୋ ସୁଯ୍ୟତି, ବଲୱୱାଯାମକିଚ୍ଚଂ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବଂ ହୋତି, ଏୱରୂପା ସଦ୍ଧାନୁସାରିନୋ ପୁବ୍ବଭାଗଭାୱନା ହୋତି। ଏୱଂ ସନ୍ତେପି ନେସଂ କିଲେସକ୍ଖଯେ ନାନତ୍ତଂ ନତ୍ଥି, ଅନୱସେସାୱ କିଲେସା ଖୀଯନ୍ତି।

ସସଙ୍ଖାରସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦। ଯୁଗନଦ୍ଧସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୭୦। ଦସମେ ସମଥପୁବ୍ବଙ୍ଗମଂ ୱିପସ୍ସନଂ ଭାୱେତୀତି ଇଦଂ ସମଥଯାନିକସ୍ସ ୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ସୋ ହି ପଠମଂ ଉପଚାରସମାଧିଂ ୱା ଅପ୍ପନାସମାଧିଂ ୱା ଉପ୍ପାଦେତି, ଅଯଂ ସମଥୋ। ସୋ ତଞ୍ଚ ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତେ ଚ ଧମ୍ମେ ଅନିଚ୍ଚାଦୀହି ୱିପସ୍ସତି, ଅଯଂ ୱିପସ୍ସନା, ଇତି ପଠମଂ ସମଥୋ, ପଚ୍ଛା ୱିପସ୍ସନା। ତେନ ୱୁଚ୍ଚତି ‘‘ସମଥପୁବ୍ବଙ୍ଗମଂ ୱିପସ୍ସନଂ ଭାୱେତୀ’’ତି। ୱିପସ୍ସନାପୁବ୍ବଙ୍ଗମଂ ସମଥଂ ଭାୱେତୀତି ଇଦଂ ପନ ୱିପସ୍ସନାଯାନିକସ୍ସ ୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ସୋ ତଂ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରଂ ସମଥଂ ଅସମ୍ପାଦେତ୍ୱା ପଞ୍ଚୁପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧେ ଅନିଚ୍ଚାଦୀହି ୱିପସ୍ସତି। ପଠମୋ ଲୋକୁତ୍ତରମଗ୍ଗୋ ନିବ୍ବତ୍ତତୀତି ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗଂ ସନ୍ଧାଯ ୱଦତି, ଲୋକିଯମଗ୍ଗୱସେନେୱ ୱା ଇମିସ୍ସା ପାଠଇଯା ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। କଥଂ? ମଗ୍ଗୋ ସଞ୍ଜାଯତି, ପୁବ୍ବଭାଗିଯୋ ଲୋକିଯମଗ୍ଗୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଆସେୱତି ନିବ୍ବିଦାନୁପସ୍ସନାୱସେନ। ଭାୱେତି ମୁଞ୍ଚିତୁକମ୍ୟତାୱସେନ। ବହୁଲୀକରୋତି ପଟିସଙ୍ଖାନୁପସ୍ସନାୱସେନ। ଆସେୱତି ୱା ଭଯତୁପଟ୍ଠାନାଦିଞାଣୱସେନ। ଭାୱେତି ମୁଞ୍ଚିତୁକମ୍ୟତାଦିଞାଣୱସେନ। ବହୁଲୀକରୋତି ୱୁଟ୍ଠାନଗାମିନିୱିପସ୍ସନାୱସେନ। ସଂଯୋଜନାନି ପହୀଯନ୍ତି। ଅନୁସଯା ବ୍ୟନ୍ତୀ ହୋନ୍ତୀତି ମଗ୍ଗପ୍ପଟିପାଟିଯା ପହୀଯନ୍ତି ବ୍ୟନ୍ତୀ ହୋନ୍ତି।

ଧମ୍ମୁଦ୍ଧଚ୍ଚୱିଗ୍ଗହିତମାନସନ୍ତି ଓଭାସାଦୀସୁ ଅରିଯଧମ୍ମୋତି ପୱତ୍ତଂ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଂ ୱିକ୍ଖେପୋ ଧମ୍ମୁଦ୍ଧଚ୍ଚଂ , ତେନ ଧମ୍ମୁଦ୍ଧଚ୍ଚେନ ୱିପସ୍ସନାୱୀଥିତୋ ଉଗ୍ଗମନେନ ୱିରୂପଂ ଗହିତଂ ପୱତ୍ତିଯମାନଂ ଧମ୍ମୁଦ୍ଧଚ୍ଚୱିଗ୍ଗହିତମାନସଂ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ –

‘‘ଧମ୍ମୁଦ୍ଧଚ୍ଚୱିଗ୍ଗହିତମାନସଂ ହୋତି, ଅନିଚ୍ଚତୋ ମନସି କରୋତି, ଓଭାସୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଓଭାସୋ ଧମ୍ମୋତି ଓଭାସଂ ଆୱଜ୍ଜତି, ତତୋ ୱିକ୍ଖେପୋ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଂ, ତେନ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚେନ ୱିଗ୍ଗହିତମାନସୋ ଅନିଚ୍ଚତୋ ଉପଟ୍ଠାନଂ ଯଥାଭୂତଂ ନପ୍ପଜାନାତି। ଦୁକ୍ଖତୋ…ପେ… ଅନତ୍ତତୋ ଉପଟ୍ଠାନଂ ଯଥାଭୂତଂ ନପ୍ପଜାନାତି। ତଥା ଅନିଚ୍ଚତୋ ମନସିକରୋତୋ ଞାଣଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି…ପେ… ପୀତି ପସ୍ସଦ୍ଧି ସୁଖଂ ଅଧିମୋକ୍ଖୋ ପଗ୍ଗହୋ ଉପଟ୍ଠାନଂ ଉପେକ୍ଖା ନିକନ୍ତି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ନିକନ୍ତି ଧମ୍ମୋତି ନିକନ୍ତିଂ ଆୱଜ୍ଜତି, ତତୋ ୱିକ୍ଖେପୋ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଂ, ତେନ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚେନ ୱିଗ୍ଗହିତମାନସୋ ଅନିଚ୍ଚତୋ ଉପଟ୍ଠାନଂ ଯଥାଭୂତଂ ନପ୍ପଜାନାତି। ଦୁକ୍ଖତୋ…ପେ… ଅନତ୍ତତୋ ଉପଟ୍ଠାନଂ ଯଥାଭୂତଂ ନପ୍ପଜାନାତୀ’’ତି (ପଟି। ମ। ୨।୬)। ସେସମେତ୍ଥ ଉତ୍ତାନମେୱ।

ଯୁଗନଦ୍ଧସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ପଟିପଦାୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

(୧୮) ୩। ସଞ୍ଚେତନିୟୱଗ୍ଗୋ

୧। ଚେତନାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୭୧। ତତିୟସ୍ସ ପଠମେ କାୟସଞ୍ଚେତନାହେତୂତି କାୟକମ୍ମନିମିତ୍ତଂ, କାୟିକସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ କଟତ୍ତା ଉପଚିତତ୍ତାତି ଅତ୍ଥୋ। ଏସ ନୟୋ ସେସସଞ୍ଚେତନାଦ୍ୱୟେପି। ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସହଗତଚେତନା ପୱତ୍ତିୱିପାକଂ ଦେତିୟେୱାତି ‘‘ୱୀସତିୱିଧା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତଥା ୱଚୀସଞ୍ଚେତନା ମନୋସଞ୍ଚେତନାତି ଏତ୍ଥ କାମାୱଚରକୁସଲାକୁସଲୱସେନ ୱୀସତି ଚେତନା ଲବ୍ଭନ୍ତି। ଇଦଂ ତଥା-ସଦ୍ଦେନ ଉପସଂହରତି। ଅପିଚେତ୍ଥ ନୱ ମହଗ୍ଗତଚେତନାପି ଲବ୍ଭନ୍ତୀତି ଇମିନା ନୱହି ରୂପାରୂପକୁସଲଚେତନାହି ସଦ୍ଧିଂ ମନୋଦ୍ୱାରେ ଏକୂନତିଂସାତି ତୀସୁ ଦ୍ୱାରେସୁ ଏକୂନସତ୍ତତି ଚେତନା ହୋନ୍ତୀତି ଦସ୍ସେତି। ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚୟାୱାତି ଇଦଂ ତାପି ଚେତନା ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚୟାୱ ହୋନ୍ତୀତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଯଥାୱୁତ୍ତା ହି ଏକୂନସତ୍ତତି ଚେତନା କୁସଲାପି ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚୟା ହୋନ୍ତି, ପଗେୱ ଇତରା ଅପ୍ପହୀନାୱିଜ୍ଜସ୍ସେୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜନତୋ ପହୀନାୱିଜ୍ଜସ୍ସ ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜନତୋ।

ଯସ୍ମା ଯଂ ତଂ ଯଥାୱୁତ୍ତଂ ଚେତନାଭେଦଂ କାୟସଙ୍ଖାରଞ୍ଚେୱ ୱଚୀସଙ୍ଖାରଞ୍ଚ ମନୋସଙ୍ଖାରଞ୍ଚ ପରେହି ଅନୁସ୍ସାହିତୋ ସାମମ୍ପି ଅସଙ୍ଖାରିକଚିତ୍ତେନ କରୋତି, ପରେହି କାରିୟମାନୋ ସସଙ୍ଖାରିକଚିତ୍ତେନପି କରୋତି, ‘‘ଇଦଂ ନାମ କମ୍ମଂ କରୋନ୍ତୋପି ତସ୍ସ ଏୱରୂପୋ ନାମ ୱିପାକୋ ଭୱିସ୍ସତୀ’’ତି ଏୱଂ କମ୍ମଂ ୱିପାକଞ୍ଚ ଜାନନ୍ତୋପି କରୋତି, ମାତାପିତୂସୁ ଚେତିୟୱନ୍ଦନାଦୀନି କରୋନ୍ତେସୁ ଅନୁକରୋନ୍ତୋ ଦାରକୋ ୱିୟ କେୱଲଂ କମ୍ମଞ୍ଚେୱ ୱିଜାନନ୍ତୋ ‘‘ଇମସ୍ସ ପନ କମ୍ମସ୍ସ ଅୟଂ ୱିପାକୋ’’ତି ୱିପାକଂ ଅଜାନନ୍ତୋପି କରୋତି , ତସ୍ମା ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ସାମଂ ୱା ତ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ପରେହି ଅନାଣତ୍ତୋତି ସରସେନେୱ ୱତ୍ତମାନୋ। ଜାନନ୍ତୋତି ଅନୁସ୍ସୱାଦିୱସେନ ଜାନନ୍ତୋ।

ନନୁ ଚ ଖୀଣାସୱୋ ଚେତିୟଂ ୱନ୍ଦତି, ଧମ୍ମଂ ଭଣତି, କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ମନସି କରୋତି, କଥମସ୍ସ କାୟକମ୍ମାଦୟୋ ନ ହୋନ୍ତୀତି? ଅୱିପାକତ୍ତା। ଖୀଣାସୱେନ ହି କତକମ୍ମଂ ନେୱ କୁସଲଂ ହୋତି ନାକୁସଲଂ, ଅୱିପାକଂ ହୁତ୍ୱା କିରିୟାମତ୍ତେ ତିଟ୍ଠତି। ତେନସ୍ସ ତେ କାୟାଦୟୋ ନ ହୋନ୍ତି। ତେନେୱାହ ‘‘ଖୀଣାସୱସ୍ସ କାୟେନ କରଣକମ୍ମଂ ପଞ୍ଞାୟତୀ’’ତିଆଦି। ତନ୍ତି କୁସଲାକୁସଲଂ।

ଖିଡ୍ଡାୟ ପଦୁସ୍ସନ୍ତୀତି ଖିଡ୍ଡାପଦୋସିନୋ, ଖିଡ୍ଡାପଦୋସିନୋ ଏୱ ଖିଡ୍ଡାପଦୋସିକା। ଖିଡ୍ଡାପଦୋସୋ ୱା ଏତେସଂ ଅତ୍ଥୀତି ଖିଡ୍ଡାପଦୋସିକା। ତେ କିର ପୁଞ୍ଞୱିସେସାଧିଗତେନ ମହନ୍ତେନ ଅତ୍ତନୋ ସିରିୱିଭୱେନ ନକ୍ଖତ୍ତଂ କୀଳନ୍ତା ତାୟ ସମ୍ପତ୍ତିୟା ମହନ୍ତତାୟ ‘‘ଆହାରଂ ପରିଭୁଞ୍ଜିମ୍ହା ନ ପରିଭୁଞ୍ଜିମ୍ହା’’ତିପି ନ ଜାନନ୍ତି। ଅଥ ଏକାହାରାତିକ୍କମତୋ ପଟ୍ଠାୟ ନିରନ୍ତରଂ ଖାଦନ୍ତାପି ପିୱନ୍ତାପି ଚୱନ୍ତିୟେୱ ନ ତିଟ୍ଠନ୍ତି। କସ୍ମା? କମ୍ମଜତେଜସ୍ସ ବଲୱତାୟ କରଜକାୟସ୍ସ ମନ୍ଦତାୟ। ମନୁସ୍ସାନଞ୍ହି କମ୍ମଜତେଜୋ ମନ୍ଦୋ, କରଜକାୟୋ ବଲୱା। ତେସଂ ତେଜସ୍ସ ମନ୍ଦତାୟ କାୟସ୍ସ ବଲୱତାୟ ସତ୍ତାହମ୍ପି ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ଉଣ୍ହୋଦକଅଚ୍ଛୟାଗୁଆଦୀହି ସକ୍କା କରଜକାୟଂ ଉପତ୍ଥମ୍ଭେତୁଂ। ଦେୱାନଂ ପନ ତେଜୋ ବଲୱା ହୋତି ଉଳାରପୁଞ୍ଞନିବ୍ବତ୍ତତ୍ତା ଉଳାରଗରୁସିନିଦ୍ଧସୁଧାହାରଜୀରଣତୋ ଚ। କରଜଂ ମନ୍ଦଂ ମୁଦୁସୁଖୁମାଲଭାୱତୋ। ତେ ଏକଂ ଆହାରୱେଲଂ ଅକ୍କମିତ୍ୱାୱ ସଣ୍ଠାପେତୁଂ ନ ସକ୍କୋନ୍ତି। ଯଥା ନାମ ଗିମ୍ହାନଂ ମଜ୍ଝନ୍ହିକେ ତତ୍ତପାସାଣେ ଠପିତଂ ପଦୁମଂ ୱା ଉପ୍ପଲଂ ୱା ସାୟନ୍ହସମୟେ ଘଟସତେନପି ସିଞ୍ଚିୟମାନଂ ପାକତିକଂ ନ ହୋତି ୱିନସ୍ସତିୟେୱ, ଏୱମେୱ ପଚ୍ଛା ନିରନ୍ତରଂ ଖାଦନ୍ତାପି ପିୱନ୍ତାପି ଚୱନ୍ତିୟେୱ ନ ତିଟ୍ଠନ୍ତି। କତମେ ପନ ତେ ଦେୱାତି? ‘‘ଇମେ ନାମା’’ତି ଅଟ୍ଠକଥାୟ ୱିଚାରଣା ନତ୍ଥି, ‘‘ଆହାରୂପଚ୍ଛେଦେନ ଆତପେ ଖିତ୍ତମାଲା ୱିୟା’’ତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା ଯେ କେଚି କବଳୀକାରାହାରୂପଜୀୱିନୋ ଦେୱା ଏୱଂ କରୋନ୍ତି, ତେ ଏୱଂ ଚୱନ୍ତୀତି ୱେଦିତବ୍ବା। ଅଭୟଗିରିୱାସିନୋ ପନାହୁ ‘‘ନିମ୍ମାନରତିପରନିମ୍ମିତୱସୱତ୍ତିନୋ ତେ ଦେୱା, ଖିଡ୍ଡାୟ ପଦୁସ୍ସନମତ୍ତେନେୱ ହେତେ ଖିଡ୍ଡାପଦୋସିକାତି ୱୁତ୍ତା’’ତି। କୋ ପନେତ୍ଥ ଦେୱାନଂ ଆହାରୋ, କା ଆହାରୱେଲାତି? ‘‘ସବ୍ବେସମ୍ପି କାମାୱଚରଦେୱାନଂ ସୁଧା ଆହାରୋ, ସା ହେଟ୍ଠିମେହି ହେଟ୍ଠିମେହି ଉପରିମାନଂ ଉପରିମାନଂ ପଣୀତତମା ହୋତି। ତଂ ଯଥାସକଂ ଦିୱସୱସେନେୱ ଦିୱସେ ଦିୱସେ ଭୁଞ୍ଜନ୍ତି। କେଚି ପନ ବଦରପ୍ପମାଣଂ ସୁଧାହାରଂ ପରିଭୁଞ୍ଜନ୍ତି। ସୋ ଜିୱ୍ହାୟଂ ଠପିତମତ୍ତୋୟେୱ ଯାୱ କେସଗ୍ଗନଖଗ୍ଗା କାୟଂ ଫରତି, ତେସଂୟେୱ ଦିୱସୱସେନ ସତ୍ତଦିୱସଂ ଯାପନସମତ୍ଥୋୱ ହୋତୀ’’ତି ୱଦନ୍ତି।

ଇସ୍ସାପକତତ୍ତା ପଦୁଟ୍ଠେନ ମନସା ପଦୁସ୍ସନ୍ତୀତି ମନୋପଦୋସିକା। ଉସୂୟୱସେନ ୱା ମନସୋ ପଦୋସୋ ମନୋପଦୋସୋ, ସୋ ଏତେସଂ ଅତ୍ଥି ୱିନାସହେତୁଭୂତୋତି ମନୋପଦୋସିକା। ଅକ୍କୁଦ୍ଧୋ ରକ୍ଖତୀତି କୁଦ୍ଧସ୍ସ ସୋ କୋଧୋ ଇତରସ୍ମିଂ ଅକ୍କୁଜ୍ଝନ୍ତେ ଅନୁପାଦାନୋ ଏକୱାରମେୱ ଉପ୍ପତ୍ତିୟା ଅନାସେୱନୋ ଚାୱେତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି, ଉଦକନ୍ତଂ ପତ୍ୱା ଅଗ୍ଗି ୱିୟ ନିବ୍ବାୟତି, ତସ୍ମା ଅକ୍କୁଦ୍ଧୋ ତଂ ଚୱନତୋ ରକ୍ଖତି। ଉଭୋସୁ ପନ କୁଦ୍ଧେସୁ ଭିୟ୍ୟୋ ଭିୟ୍ୟୋ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞମ୍ହି ପରିୱଡ୍ଢନୱସେନ ତିଖିଣସମୁଦାଚାରୋ ନିସ୍ସୟଦହନରସୋ କୋଧୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନୋ ହଦୟୱତ୍ଥୁଂ ନିଦହନ୍ତୋ

ଅଙ୍ଗନ୍ତସୁଖୁମାଲଂ କରଜକାୟଂ ୱିନାସେତି, ତତୋ ସକଲୋପି ଅଭଭାୱୋ ଅନ୍ତରଧାୟତି। ତେନାହ ‘‘ଉଭୋସୁ ପନା’’ତିଆଦି। ତଥା ଚାହ ଭଗୱା ‘‘ଅଞ୍ଜମଞ୍ଜମ୍ହି ପଦୁଟ୍ଠଚିତ୍ତା କିଲନ୍ତକାୟ…ପେ… ଚୱନ୍ତୀ’’ତି (ଦୀ। ନି। ୧।୪୭)।

କତମେ ତେନ ଦେୱା ଦଟ୍ଠବ୍ବାତି ଏତ୍ଥ ତେନାତି ପଚ୍ଚତ୍ତେ କରଣୱଚନନ୍ତି ଆହ ‘‘କତମେ ନାମ ତେ ଦେୱା ଦଟ୍ଠବ୍ବା’’ତି। କରଣତ୍ଥେଯେୱ ୱା ଏତଂ କରଣୱଚନନ୍ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ତେନ ୱା ଅଭଭାୱେନା’’ତି। ସେସମେତ୍ଥ ଉତ୍ତାନମେୱ।

ଚେତନାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ୱିଭତ୍ତିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୭୨। ଦୁତିୟେ ଅତ୍ଥପ୍ପଭେଦସ୍ସ ସଲ୍ଲକ୍ଖଣୱିଭାୱନୱୱତ୍ଥାନକରଣସମତ୍ଥଂ ଅତ୍ଥେ ପଭେଦଗତଂ ଞାଣଂ ଅତ୍ଥପଟିସମ୍ଭିଦା। ଅତ୍ଥୋତି ଚେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପତୋ ହେତୁଫଲଂ। ତଞ୍ହି ହେତୁୱସେନ ଅରଣୀୟଂ ଗନ୍ତବ୍ବଂ ପତ୍ତବ୍ବଂ, ତସ୍ମା ‘‘ଅତ୍ଥୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ପଭେଦତୋ ପନ ୟଂ କିଞ୍ଚି ପଚ୍ଚୟସମୁପ୍ପନ୍ନଂ, ନିବ୍ବାନଂ, ଭାସିତତ୍ଥୋ, ୱିପାକୋ, କିରିୟାତି ଇମେ ପଞ୍ଚ ଧମ୍ମା ‘‘ଅତ୍ଥୋ’’ତି ୱେଦିତବ୍ବା , ତଂ ଅତ୍ଥଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସ ତସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥେ ପଭେଦଗତଂ ଞାଣଂ ଅତ୍ଥପଟିସମ୍ଭିଦା। ତେନାହ ‘‘ପଞ୍ଚସୁ ଅତ୍ଥେସୁ ପଭେଦଗତଂ ଞାଣ’’ନ୍ତି। ଆଚିକ୍ଖାମୀତିଆଦୀସୁ ଆଦିତୋ କଥେନ୍ତୋ ଆଚିକ୍ଖତି ନାମ, ଉଦ୍ଦିସତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତମେୱ ଉଦ୍ଦେସଂ ପରିୟୋସାପେନ୍ତୋ ଦେସେତି। ୟଥାଉଦ୍ଦିଟ୍ଠମତ୍ଥଂ ଉଦ୍ଦିସନୱସେନ ପକାରେହି ଞାପେନ୍ତୋ ଞାପେତି। ପକାରେହି ଏୱ ତମତ୍ଥଂ ପତିଟ୍ଠାପେନ୍ତୋ ପଟ୍ଠପେତି। ୟଥାଉଦ୍ଦିଟ୍ଠଂ ପଟିନିଦ୍ଦିସନୱସେନ ୱିୱରତି। ୱିୱଟଂ ୱିଭଜତି। ୱିଭତ୍ତଅତ୍ଥଂ ହେତୂଦାହରଣଦସ୍ସନେହି ପାକଟଂ କରୋନ୍ତୋ ଉତ୍ତାନିଂ କରୋତି।

ତିସ୍ସୋ ପଟିସମ୍ଭିଦାତି ଧମ୍ମନିରୁତ୍ତିପଟିଭାନପଟିସମ୍ଭିଦା। ତତ୍ଥ ଧମ୍ମପଟିସମ୍ଭିଦା ନାମ ଧମ୍ମପ୍ପଭେଦସ୍ସ ସଲ୍ଲକ୍ଖଣୱିଭାୱନୱୱତ୍ଥାନକରଣସମତ୍ଥଂ ଞାଣଂ। ଧମ୍ମୋତି ଚ ସଙ୍ଖେପତୋ ପଚ୍ଚୟୋ। ସୋ ହି ୟସ୍ମା ତଂ ତଂ ୱିଦହତି ପୱତ୍ତେତି ଚେୱ ପାପେତି ଚ, ତସ୍ମା ‘‘ଧମ୍ମୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ପଭେଦତୋ ପନ ୟୋ କୋଚି ଫଲନିବ୍ବତ୍ତକୋ ହେତୁ, ଅରିୟମଗ୍ଗୋ, ଭାସିତଂ, କୁସଲଂ, ଅକୁସଲନ୍ତି ଇମେ ପଞ୍ଚ ଧମ୍ମା ‘‘ଧମ୍ମୋ’’ତି ୱେଦିତବ୍ବା, ତଂ ଧମ୍ମଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସ ତସ୍ମିଂ ଧମ୍ମେ ପଭେଦଗତଂ ଞାଣଂ ଧମ୍ମପଟିସମ୍ଭିଦା। ନିରୁତ୍ତିପ୍ପଭେଦସ୍ସ ସଲ୍ଲକ୍ଖଣୱିଭାୱନୱୱତ୍ଥାନକରଣସମତ୍ଥଂ ନିରୁତ୍ତାଭିଲାପେ ପଭେଦଗତଂ ଞାଣଂ ନିରୁତ୍ତିପଟିସମ୍ଭିଦାତି। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ଅତ୍ଥେ ଚ ଧମ୍ମେ ଚ ୟା ସଭାୱନିରୁତ୍ତି, ତଂ ସଭାୱନିରୁତ୍ତିଂ ସଦ୍ଦଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସ ତସ୍ମିଂ ସଭାୱନିରୁତ୍ତାଭିଲାପେ ପଭେଦଗତଂ ଞାଣଂ ନିରୁତ୍ତିପଟିସମ୍ଭିଦାତି।

ଏୱମୟଂ ନିରୁତ୍ତିପଟିସମ୍ଭିଦା ସଦ୍ଦାରମ୍ମଣା ନାମ ଜାତା, ନ ପଞ୍ଞତ୍ତିଆରମ୍ମଣା। କସ୍ମା? ୟସ୍ମା ସଦ୍ଦଂ ସୁତ୍ୱା ‘‘ଅୟଂ ସଭାୱନିରୁତ୍ତୀ’’ତି ଜାନନ୍ତି। ପଟିସମ୍ଭିଦାପ୍ପତ୍ତୋ ହି ‘‘ଫସ୍ସୋ’’ତି ୱୁତ୍ତେ ‘‘ଅୟଂ ସଭାୱନିରୁତ୍ତୀ’’ତି ଜାନାତି, ‘‘ଫସ୍ସା’’ତି ୱା ‘‘ଫସ୍ସ’’ନ୍ତି ୱା ୱୁତ୍ତେ ପନ ‘‘ଅୟଂ ଅସଭାୱନିରୁତ୍ତୀ’’ତି ଜାନାତି। ୱେଦନାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ। ଅଞ୍ଞଂ ପନେସ ନାମାଖ୍ୟାତୋପସଗ୍ଗବ୍ୟଞ୍ଜନସଦ୍ଦଂ ଜାନାତି ନ ଜାନାତୀତି? ୟଦଗ୍ଗେନ ସଦ୍ଦଂ ଜାନିତ୍ୱା ‘‘ଅୟଂ ସଭାୱନିରୁତ୍ତି, ଅୟଂ ଅସଭାୱନିରୁତ୍ତୀ’’ତି ଜାନାତି, ତଦଗ୍ଗେନ ତମ୍ପି ଜାନିସ୍ସତୀତି। ତଂ ପନ ‘‘ନୟିଦଂ ପଟିସମ୍ଭିଦାକିଚ୍ଚ’’ନ୍ତି ପଟିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଇଦଂ ୱତ୍ଥୁ କଥିତଂ –

ତିସ୍ସଦତ୍ତତ୍ଥେରୋ କିର ବୋଧିମଣ୍ଡେ ସୁୱଣ୍ଣସଲାକଂ ଗହେତ୍ୱା ‘‘ଅଟ୍ଠାରସସୁ ଭାସାସୁ କତରଭାସାୟ କଥେମୀ’’ତି ପୱାରେସି। ତଂ ପନ ତେନ ଅତ୍ତନୋ ଉଗ୍ଗହେ ଠତ୍ୱା ପୱାରିତଂ, ନ ପଟିସମ୍ଭିଦାୟ ଠିତେନ। ସୋ ହି ମହାପଞ୍ଞତାୟ ତଂ ତଂ ଭାସଂ କଥାପେତ୍ୱା ଉଗ୍ଗହେତ୍ୱା ଏୱଂ ପୱାରେସି। ‘‘ଭାସଂ ନାମ ସତ୍ତା ଉଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତୀ’’ତି ୱତ୍ୱା ପନେତ୍ଥ ଇଦଂ କଥିତଂ। ମାତାପିତରୋ ହି ଦହରକାଲେ କୁମାରକେ ମଞ୍ଚେ ୱା ପୀଠେ ୱା ନିପଜ୍ଜାପେତ୍ୱା ତଂ ତଂ କଥୟମାନା ତାନି ତାନି କିଚ୍ଚାନି କରୋନ୍ତି। ଦାରକା ତେସଂ ତଂ ତଂ ଭାସଂ ୱୱତ୍ଥାପେନ୍ତି ‘‘ଇମିନା ଇଦଂ ୱୁତ୍ତ’’ନ୍ତି। ଗଚ୍ଛନ୍ତେ ଗଚ୍ଛନ୍ତେ କାଲେ ସବ୍ବମ୍ପି ଭାସଂ ଜାନନ୍ତି। ମାତା ଦମିଳୀ, ପିତା ଅନ୍ଧକୋ। ତେସଂ ଜାତୋ ଦାରକୋ ସଚେ ମାତୁକଥଂ ପଠମଂ ସୁଣାତି, ଦମିଳଭାସଂ ଭାସିସ୍ସତି। ସଚେ ପିତୁକଥଂ ପଠମଂ ସୁଣାତି, ଅନ୍ଧକଭାସଂ ଭାସିସ୍ସତି। ଉଭିନ୍ନମ୍ପି ପନ କଥଂ ଅସ୍ସୁଣନ୍ତୋ ମାଗଧଭାସଂ ଭାସିସ୍ସତି। ୟୋପି ଅଗାମକେ ମହାଅରଞ୍ଞେ ନିବ୍ବତ୍ତୋ, ତତ୍ଥ ଅଞ୍ଞୋ କଥେନ୍ତୋ ନାମ ନତ୍ଥି। ସୋପି ଅତ୍ତନୋ ଧମ୍ମତାୟ ୱଚନଂ ସମୁଟ୍ଠାପେନ୍ତୋ, ମାଗଧଭାସମେୱ ଭାସିସ୍ସତି। ନିରୟେ, ତିରଚ୍ଛାନୟୋନିୟଂ, ପେତ୍ତିୱିସୟେ, ମନୁସ୍ସଲୋକେ, ଦେୱଲୋକେତି ସବ୍ବତ୍ଥ ମାଗଧଭାସାୱ ଉସ୍ସନ୍ନା, ସେସା ଓଟ୍ଟକିରାତଅନ୍ଧକୟୋନକଦମିଳଭାସାଦିକା ଅଟ୍ଠାରସ ଭାସା ପରିୱତ୍ତନ୍ତି, କାଲନ୍ତରେନ ଅଞ୍ଞଥା ହୋନ୍ତି ଚ ନସ୍ସନ୍ତି ଚ।

ଅୟମେୱେକା ୟଥାଭୁଚ୍ଚବ୍ରହ୍ମୱୋହାରଅରିୟୱୋହାରସଙ୍ଖାତା ମାଗଧଭାସା ନ ପରିୱତ୍ତତି। ସା ହି କତ୍ଥଚି କଦାଚି ପରିୱତ୍ତନ୍ତୀପି ନ ସବ୍ବତ୍ଥ ସବ୍ବଦା

ସଙ୍ଖଥାୱ ପରିୱତ୍ତତି, କପ୍ପୱିନାସେପି ତିଟ୍ଠତିୟେୱ। ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋପି ହି ତେପିଟକଂ ବୁଦ୍ଧୱଚନଂ ତନ୍ତିଂ ଆରୋପେନ୍ତୋ ମାଗଧଭାସାୟ ଏୱ ଆରୋପେସି। କସ୍ମା? ଏୱଞ୍ହି ଆହରିତୁଂ ସୁଖଂ ହୋତି। ମାଗଧଭାସାୟ ହି ତନ୍ତିଂ ଆରୁଳ୍ହସ୍ସ ବୁଦ୍ଧୱଚନସ୍ସ ପଟିସମ୍ଭିଦାପ୍ପତ୍ତାନଂ ସୋତପଥାଗମନମେୱ ପପଞ୍ଚୋ। ତେନ ସଙ୍ଘଟିତମତ୍ତେନେୱ ନୟସତେନ ନୟସହସ୍ସେନ ଅତ୍ଥୋ ଉପଟ୍ଠାତି। ଅଞ୍ଞାୟ ଭାସାୟ ତନ୍ତିଂ ଆରୁଳ୍ହକଂ ସୋଧେତ୍ୱା ଉଗ୍ଗହେତବ୍ବଂ ହୋତି, ବହୁମ୍ପି ଉଗ୍ଗହେତ୍ୱା ପନ ପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସ ପଟିସମ୍ଭିଦାପ୍ପତ୍ତି ନାମ ନତ୍ଥି, ଅରିୟସାୱକୋ ନୋପଟିସମ୍ଭିଦାପ୍ପତ୍ତୋ ନାମ ନତ୍ଥି।

ପଟିଭାନପ୍ପଭେଦସ୍ସ ସଲ୍ଲକ୍ଖଣୱିଭାୱନୱୱତ୍ଥାନକରଣସମତ୍ଥଂ ପଟିଭାନେ ପଭେଦଗତଂ ଞାଣଂ ପଟିଭାନପଟିସମ୍ଭିଦା। ଅତ୍ଥଧମ୍ମାଦିୱିସୟେସୁ ହି ତୀସୁ ଞାଣେସୁ ''ଇମାନି ଞାଣାନି ଇଦମତ୍ଥଜୋତକାନୀ''ତି (ୱିଭ। ୭୨୫-୭୩୧) ଏୱଂ ପୱତ୍ତଞାଣସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ଇମା ପନ ଚତସ୍ସୋ ପଟିସମ୍ଭିଦା ଦ୍ୱୀସୁ ଠାନେସୁ ପଭେଦଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ପଞ୍ଚହି କାରଣେହି ୱିସଦା ହୋନ୍ତୀତି ୱେଦିତବ୍ବା। କତମେସୁ ଦ୍ୱୀସୁ? ସେକ୍ଖଭୂମିୟଞ୍ଚ ଅସେକ୍ଖଭୂମିୟଞ୍ଚ, ତତ୍ଥ ସାରିପୁତ୍ତତ୍ଥେରସ୍ସ ମହାମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନତ୍ଥେରସ୍ସ ମହାକସ୍ସପତ୍ଥେରସ୍ସ ମହାକଚ୍ଚାୟନତ୍ଥେରସ୍ସ ମହାକୋଟ୍ଠିକତ୍ଥେରସ୍ସାତି ଅସୀତିୟାପି ମହାଥେରାନଂ ପଟିସମ୍ଭିଦା ଅସେକ୍ଖଭୂମିୟଂ ପଭେଦଗତା। ଆନନ୍ଦତ୍ଥେରସ୍ସ, ଚିତ୍ତସ୍ସ ଗହପତିନୋ, ଧମ୍ମିକସ୍ସ ଉପାସକସ୍ସ, ଉପାଲିସ୍ସ ଗହପତିନୋ, ଖୁଜ୍ଜୁତ୍ତରାୟ ଉପାସିକାୟାତି ଏୱମାଦୀନଂ ପଟିସମ୍ଭିଦା ସେକ୍ଖଭୂମିୟଂ ପଭେଦଗତାତି ଇମାସୁ ଦ୍ୱୀସୁ ଭୂମୀସୁ ପଭେଦଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ପଭେଦୋ ନାମ ମଗ୍ଗେହି ଅଧିଗତାନଂ ପଟିସମ୍ଭିଦାନଂ ପଭେଦଗମନଂ।

କତମେହି ପଞ୍ଚହି କାରଣେହି ପଟିସମ୍ଭିଦା ୱିସଦା ହୋନ୍ତୀତି? ଅଧିଗମେନ, ପରିୟତ୍ତିୟା, ସୱନେନ , ପରିପୁଚ୍ଛାୟ, ପୁବ୍ବୟୋଗେନ। ତତ୍ଥ ଅଧିଗମୋ ନାମ ଅରହତ୍ତଂ। ତଞ୍ହି ପତ୍ତସ୍ସ ପଟିସମ୍ଭିଦା ୱିସଦା ହୋନ୍ତି। ସୱନଂ ନାମ ଧମ୍ମସ୍ସୱନଂ। ସକ୍କଚ୍ଚଂ ସୁଣନ୍ତସ୍ସ ହି ପଟିସମ୍ଭିଦା ୱିସଦା ହୋନ୍ତି। ପରିପୁଚ୍ଛା ନାମ ଅଟ୍ଠକଥା। ଉଗ୍ଗହିତପାଳିୟା ଅତ୍ଥଂ କଥେନ୍ତସ୍ସ ହି ପଟିସମ୍ଭିଦା ୱିସଦା ହୋନ୍ତି। ପୁବ୍ବୟୋଗୋ ନାମ ପୁବ୍ବୟୋଗାୱଚରତା ହରଣପଚ୍ଚାହରଣନୟେନ ପରିହଟକମ୍ମଟ୍ଠାନତା। ପୁବ୍ବୟୋଗାୱଚରସ୍ସ ହି ପଟିସମ୍ଭିଦା ୱିସଦା ହୋନ୍ତି।

ଏତେସୁ ପନ ପରିୟତ୍ତି, ସୱନଂ, ପରିପୁଚ୍ଛାତି ଇମାନି ତୀଣି ପଭେଦସ୍ସେୱ ବଲୱକାରଣାନି, ପୁବ୍ବୟୋଗୋ ଅଧିଗମସ୍ସ ବଲୱପଚ୍ଚୟୋ। ପଭେଦସ୍ସ ହୋତି ନ ହୋତୀତି? ହୋତି, ନ ପନ ୟଥା ଅଧିଗମସ୍ସ ବଲୱପଚ୍ଚୟୋ ହୋତି, ତଥା ପଭେଦସ୍ସ। ପରିୟତ୍ତିସୱନପରିପୁଚ୍ଛା ହି ପୁବ୍ବେ ହୋନ୍ତୁ ୱା ମା ୱା, ପୁବ୍ବୟୋଗେନ ପନ ପୁବ୍ବେ ଚେୱ ଏତରହି ଚ ସଙ୍ଖାରସମ୍ମସନଂ ୱିନା ପଟିସମ୍ଭିଦାଧିଗମୋ ନାମ ନତ୍ଥି। ଇମେ ପନ ଦ୍ୱେପି ଏକତୋ ହୁତ୍ୱା ପଟିସମ୍ଭିଦା ଉପତ୍ଥମ୍ଭେତ୍ୱା ୱିସଦା ହୋନ୍ତୀତି।

ୱିଭତ୍ତିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩-୪। ମହାକୋଟ୍ଠିକସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୧୭୩-୪। ତତିୟେ ଫସ୍ସାୟତନାନନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଆକରଟ୍ଠୋ ଆୟତନସଦ୍ଦୋତି ଆହ ''ଫସ୍ସାକରାନ''ନ୍ତିଆଦି। ''ସୁୱଣ୍ଣାୟତନଂ, ରଜତାୟତନ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ ଆକରୋପି ''ଆୟତନ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତୋ, ସଞ୍ଜାତିସମୋସରଣାଦିୱସେନପି ଆୟତନଟ୍ଠୋ ଲବ୍ଭତିୟେୱ। ମା-ଇତି ପଟିସେଧେ ନିପାତୋ। ସ୍ୱାୟଂ ଛନ୍ନଂ ଫସ୍ସାୟତନାନଂ ଅସେସଂ ୱିରାଗନିରୋଧା ଅତ୍ଥଞ୍ଞଂ ୱଚନଂ କିଞ୍ଚୀତି ସନ୍ଧାୟାହାତି ଆହ ''ମା ଭଣୀତି ଅତ୍ଥୋ''ତି। ପଞ୍ଚଫସ୍ସାୟତନାନି ନିରୁଦ୍ଧାନୀତି ଚକ୍ଖାଦୀନଞ୍ଚ ତତ୍ଥ ଅଭାୱଂ ସନ୍ଧାୟ ୱଦତି। ଛଟ୍ଠସ୍ସାତି ମନାୟତନସ୍ସ। ଚତୁତ୍ଥେ ନତ୍ଥି ୱତ୍ତବ୍ବଂ।

ମହାକୋଟ୍ଠିକସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫-୬। ଉପୱାଣସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୧୭୫-୬। ପଞ୍ଚମେ ୱିଜ୍ଜାୟାତି ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁପୁବ୍ବେନିୱାସାନୁସ୍ସତିଆସୱକ୍ଖୟଞାଣସଙ୍ଖାତାୟ ତିୱିଧାୟ ୱିଜ୍ଜାୟ, ଅଟ୍ଠୱିଧାୟ ୱା। ଅଟ୍ଠୱିଧାପି ହି ୱିଜ୍ଜା ୱିପସ୍ସନାଞାଣେନ ମନୋମୟିଦ୍ଧିୟା ଚ ସହ ଅଭିଞ୍ଞା ପରିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତା। ପନ୍ନରସଧମ୍ମଭେଦେନ ଚରଣେନ ସମନ୍ନାଗତୋତି ସୀଲସଂୱରୋ, ଇନ୍ଦ୍ରିୟେସୁ ଗୁତ୍ତଦ୍ୱାରତା, ଭୋଜନେ ମତ୍ତଞ୍ଞୁତା, ଜାଗରିୟାନୁୟୋଗୋ, ସଦ୍ଧା, ହିରୀ, ଓତ୍ତପ୍ପଂ, ବାହୁସଚ୍ଚଂ, ୱୀରିୟଂ, ସତି, ପଞ୍ଞା, ଚତ୍ତାରି ରୂପାୱଚରଜ୍ଝାନାନୀତି ଏୱଂ ପନ୍ନରସଭେଦେନ ଚରଣଧମ୍ମେନ ସମନ୍ନାଗତୋ। ଇମେୟେୱ ହି ପନ୍ନରସ ଧମ୍ମା ୟସ୍ମା ଏତେହି ଚରତି ଅରିୟସାୱକୋ ଗଚ୍ଛତି ଅମତଂ ଦିସଂ, ତସ୍ମା ''ଚରଣ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତା। ଛଟ୍ଠେ ନତ୍ଥି ୱତ୍ତବ୍ବଂ।

ଉପୱାଣସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭। ରାହୁଲସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୭୭। ସତ୍ତମେ ପଥୱୀଧାତୁରେୱେସାତି ଦୁୱିଧାପେସା ଥଦ୍ଧଟ୍ଠେନ, କକ୍ଖଳଟ୍ଠେନ, ଫରୁସଟ୍ଠେନ ଏକଲକ୍ଖଣା ପଥୱୀଧାତୁ ଏୱାତି ଅଜ୍ଝତ୍ତିକଂ ବାହିରାୟ ସଦ୍ଧିଂ ଯୋଜେତ୍ୱା ଦସ୍ସେତି। କସ୍ମା? ବାହିରାୟ ପଥୱୀଧାତୁୟା ଅଚେତନାଭାୱୋ ପାକଟୋ, ନ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକାୟ, ତସ୍ମା ବାହିରାୟ ସଦ୍ଧିଂ ଏକସଦିସା ଅଚେତନାୟେୱାତି ଗଣ୍ହନ୍ତସ୍ସ ସୁଖପରିଗ୍ଗାହା ହୋତି, ୟଥା କିଂ? ଦନ୍ତେନ ଗୋଣେନ ସଦ୍ଧିଂ ଯୋଜିତୋ ଅଦନ୍ତୋ କତିପାହମେୱ ୱିସୁକାୟତି ୱିପ୍ଫନ୍ଦତି, ଅଥ ନ ଚିରସ୍ସେୱ ଦମଥଂ ଉପେତି, ଏୱଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକଂ ବାହିରାୟ ସଦ୍ଧିଂ ଏକସଦିସାତି ଗଣ୍ହନ୍ତସ୍ସ କତିପାହମେୱ ଅଚେତନଭାୱେନ ଉପଟ୍ଠାତି, ଅଥ ନ ଚିରେନେୱସ୍ସା ଅଚେତନଭାୱୋ ପାକଟୋ ହୋତି ଧାତୁମତ୍ତତାୟ ଦସ୍ସନତୋ। ନେତଂ ମମ…ପେ… ଦଟ୍ଠବ୍ବନ୍ତି ତଂ ଉଭୟମ୍ପି "ନ ଏତଂ ମମ, ନ ଏସୋହମସ୍ମି, ନ ଏସୋ ମେ ଅତ୍ତା"ତି ଏୱଂ ୟଥାଭୂତଂ ସମ୍ମପ୍ପଞ୍ଞାୟ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ୟଥାଭୂତନ୍ତି ୟଥାସଭାୱଂ। ତଞ୍ହି ଅନିଚ୍ଚାଦିସଭାୱଂ, ତସ୍ମା ଅନିଚ୍ଚଂ ଦୁକ୍ଖମନତ୍ତାତି ଏୱଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ୟସ୍ମା "ନେତଂ ମମ, ନେସୋହମସ୍ମି, ନ ମେସୋ ଅତ୍ତା"ତି ପସ୍ସନ୍ତୋ ନେୱ କତ୍ଥଚି ଅତ୍ତାନଂ ପସ୍ସତି, ନ ତଂ ପରସ୍ସ କିଞ୍ଚନଭାୱେ ଉପନେତବ୍ବଂ ପସ୍ସତି, ନ ପରସ୍ସ ଅତ୍ତାନଂ ଅତ୍ତନୋ କିଞ୍ଚନଭାୱେ ଉପନେତବ୍ବଂ ପସ୍ସତି, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ "ଚତୁକୋଟିକସୁଞ୍ଞତା ନାମ କଥିତା"ତି।

ରାହୁଲସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୮। ଜମ୍ବାଲୀସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୭୮। ଅଟ୍ଠମେ ସନ୍ତନ୍ତି ଅଙ୍ଗସନ୍ତତାୟ ଚେୱ ଆରମ୍ମଣସନ୍ତତାୟ ଚ କମନୀୟଂ ମନୋହରଂ। ଚେତୋୱିମୁତ୍ତିନ୍ତି ରୂପାରୂପାୱଚରଂ ଚିତ୍ତୱିମୁତ୍ତିଂ। ତେନେୱାହ "ଅଟ୍ଠନ୍ନଂ ସମାପତ୍ତୀନଂ ଅଞ୍ଞତରଂ ସମାପତ୍ତି"ନ୍ତି। ଲେପମକ୍ଖିତେନାତି ଲାଖାମକ୍ଖିତେନ। ପାରିପନ୍ଥିକେ ଅସୋଧେତ୍ୱାତି କାମଚ୍ଛନ୍ଦାଦିପାରିପନ୍ଥିକେ ଅସୋଧେତ୍ୱା। ୟୋ ହି କାମାଦୀନୱପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣାଦୀହି କାମଚ୍ଛନ୍ଦଂ ନ ସୁଟ୍ଠୁ ୱିକ୍ଖମ୍ଭେତ୍ୱା କାୟପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିୱସେନ ଦୁଟ୍ଠୁଲ୍ଲଂ ସୁପ୍ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧଂ ଅକତ୍ୱା ଆରମ୍ଭଧାତୁମନସିକାରାଦିୱସେନ ଥିନମିଦ୍ଧଂ ନ ସୁଟ୍ଠୁ ପଟିୱିନୋଦେତ୍ୱା ସମଥନିମିତ୍ତମନସିକାରାଦିୱସେନ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚକୁକ୍କୁଚ୍ଚଂ ନ ସମୂହତଂ କତ୍ୱା ଅଞ୍ଞେପି ସମାଧିପରିପନ୍ଥେ ଧମ୍ମେ ନ ସୁଟ୍ଠୁ ସୋଧେତ୍ୱା ଝାନଂ ସମାପଜ୍ଜତି। ସୋ ଅସୋଧିତଂ ଆସୟଂ ପୱିଟ୍ଠଭମରୋ ୱିୟ ଅସୁଦ୍ଧଂ ଉୟ୍ୟାନଂ ପୱିଟ୍ଠରାଜା ୱିୟ ଚ ଖିପ୍ପମେୱ ନିକ୍ଖମତି। ୟୋ ପନ ସମାଧିପରିପନ୍ଥେ ଧମ୍ମେ ସୁଟ୍ଠୁ ୱିସୋଧେତ୍ୱା ଝାନଂ ସମାପଜ୍ଜତି, ସୋ ସୁୱିସୋଧିତଂ ଆସୟଂ ପୱିଟ୍ଠଭମରୋ ୱିୟ ସୁପରିସୁଦ୍ଧଂ ଉୟ୍ୟାନଂ ପୱିଟ୍ଠରାଜା ୱିୟ ଚ ସକଲମ୍ପି ଦିୱସଭାଗଂ ଅନ୍ତୋସମାପତ୍ତିୟଂୟେୱ ହୋତି।

ଆୟମୁଖାନୀତି ନଦିତଟ୍ଠାକକନ୍ଦରପଦରାଦିତୋ ଆଗମନମଗ୍ଗା। ତେ ଚ କନ୍ଦରାୟେୱାତି ଆହ "ଚତସ୍ସୋ ପୱିସନକନ୍ଦରା"ତି। ଅପାୟମୁଖାନୀତି ଅପଗମନମଗ୍ଗା। ଅପେନ୍ତି ଅପଗଚ୍ଛନ୍ତି ଏତେହୀତି ହି ଅପାୟା, ତେ ଏୱ ମୁଖାନୀତି ଅପାୟମୁଖାନି। ତାନି ଚ ଉଦକନିକ୍ଖମନଚ୍ଛିଦ୍ଦାନୀତି ଆହ "ଅପୱାହନଚ୍ଛିଦ୍ଦାନୀ"ତି, ଅପାୟସଙ୍ଖାତାନି ଉଦକନିକ୍ଖମନଚ୍ଛିଦ୍ଦାନୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସେସଂ ସୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟମେୱ।

ଜମ୍ବାଲୀସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯। ନିବ୍ବାନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୭୯। ନୱମେ ଅଭିଧମ୍ମେ ୱୁତ୍ତନୟେନାତି –

"କତମା ହାନଭାଗିନୀ ପଞ୍ଞା? ପଠମସ୍ସ ଝାନସ୍ସ ଲାଭିଂ କାମସହଗତା ସଞ୍ଞାମନସିକାରା ସମୁଦାଚରନ୍ତି ହାନଭାଗିନୀ ପଞ୍ଞା, ତଦନୁଧମ୍ମତା ସତି ସନ୍ତିଟ୍ଠତି ଠିତିଭାଗିନୀ ପଞ୍ଞା। ଅୱିତକ୍କସହଗତା ସଞ୍ଞାମନସିକାରା ସମୁଦାଚରନ୍ତି ୱିସେସଭାଗିନୀ ପଞ୍ଞା। ନିବ୍ବିଦାସହଗତା ସଞ୍ଞାମନସିକାରା ସମୁଦାଚରନ୍ତି ୱିରାଗୂପସଞ୍ହିତା ନିବ୍ବେଧଭାଗିନୀ ପଞ୍ଞା"ତି (ୱିଭ। ୭୯୯) –

ଆଦିନା ୱିଭଙ୍ଗେ ୱୁତ୍ତନୟେନ ଏୱମତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ତତ୍ଥ ପଠମସ୍ସ ଝାନସ୍ସ ଲାଭିନ୍ତି ୟ୍ୱାୟଂ ଅପ୍ପଗୁଣସ୍ସ ପଠମସ୍ସ ଝାନସ୍ସ ଲାଭୀ, ତଂ। କାମସହଗତାସଞ୍ଞାମନସିକାରା ସମୁଦାଚରନ୍ତୀତି ତତୋ ୱୁଟ୍ଠିତଂ ଆରମ୍ମଣୱସେନ କାମସହଗତା ହୁତ୍ୱା ସଞ୍ଞାମନସିକାରା ସମୁଦାଚରନ୍ତି ତୁଦନ୍ତି ଚୋଦେନ୍ତି। ତସ୍ସ କାମାନୁପକ୍ଖନ୍ଦାନଂ ସଞ୍ଞାମନସିକାରାନଂ ୱସେନ

ସା ପଠମଜ୍ଝାନପଞ୍ଞା ହାଯତି ପରିହାଯତି, ତସ୍ମା ‘‘ହାନଭାଗିନୀ ପଞ୍ଞା’’ତି ୱୁତ୍ତା। ତଦନୁଧମ୍ମତାତି ତଦନୁରୂପସଭାୱା। ସତି ସନ୍ତିଟ୍ଠତୀତି ଇଦଂ ମିଚ୍ଛାସତିଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ, ନ ସମ୍ମାସତିଂ। ଯସ୍ସ ହି ପଠମଜ୍ଝାନାନୁରୂପସଭାୱା ପଠମଜ୍ଝାନଂ ସନ୍ତତୋ ପଣୀତତୋ ଦିସ୍ୱା ଅସ୍ସାଦଯମାନା ଅଭିନନ୍ଦମାନା ନିକନ୍ତି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତସ୍ସ ନିକନ୍ତିୱସେନ ପଠମଜ୍ଝାନପଞ୍ଞା ନେୱ ହାଯତି ନ ୱଡ୍ଢତି, ଠିତିକୋଟ୍ଠାସିକା ହୋତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଠିତିଭାଗିନୀ ପଞ୍ଞା’’ତି। ଅୱିତକ୍କସହଗତାତି ଅୱିତକ୍କଂ ଦୁତିଯଜ୍ଝାନଂ ସନ୍ତତୋ ପଣୀତତୋ ମନସିକରୋତୋ ଆରମ୍ମଣୱସେନ ଅୱିତକ୍କସହଗତା ସଞ୍ଞାମନସିକାରା। ସମୁଦାଚରନ୍ତୀତି ପଗୁଣତୋ ପଠମଜ୍ଝାନତୋ ୱୁଟ୍ଠିତଂ ଦୁତିଯଜ୍ଝାନାଧିଗମତ୍ଥାଯ ତୁଦନ୍ତି ଚୋଦେନ୍ତି, ତସ୍ସ ଉପରି ଦୁତିଯଜ୍ଝାନାନୁପକ୍ଖନ୍ଦାନଂ ସଞ୍ଞାମନସିକାରାନଂ ୱସେନ ସା ପଠମଜ୍ଝାନପଞ୍ଞା ୱିସେସଭୂତସ୍ସ ଦୁତିଯଜ୍ଝାନସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତିପଦଟ୍ଠାନତାଯ ‘‘ୱିସେସଭାଗିନୀ’’ତି ୱୁତ୍ତା।

ନିବ୍ବିଦାସହଗତାତି ତଂଯେୱ ପଠମଜ୍ଝାନଲାଭିଂ ଝାନତୋ ୱୁଟ୍ଠିତଂ ନିବ୍ବିଦାସଙ୍ଖାତେନ ୱିପସ୍ସନାଞାଣେନ ସହଗତା। ୱିପସ୍ସନାଞାଣଞ୍ହି ଝାନଙ୍ଗଭେଦେ ୱତ୍ତନ୍ତେ ନିବ୍ବିନ୍ଦତି ଉକ୍କଣ୍ଠତି, ତସ୍ମା ‘‘ନିବ୍ବିଦା’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ସମୁଦାଚରନ୍ତୀତି ନିବ୍ବାନସଚ୍ଛିକିରିଯତ୍ଥାଯ ତୁଦନ୍ତି ଚୋଦେନ୍ତି। ୱିରାଗୂପସଞ୍ହିତାତି ୱିରାଗସଙ୍ଖାତେନ ନିବ୍ବାନେନ ଉପସଂହିତା। ୱିପସ୍ସନାଞାଣଞ୍ହି ସକ୍କା ଇମିନା ମଗ୍ଗେନ ୱିରାଗଂ ନିବ୍ବାନଂ ସଚ୍ଛିକାତୁନ୍ତି ପୱତ୍ତିତୋ ‘‘ୱିରାଗୂପସଂହିତ’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତସଞ୍ଞାମନସିକାରାପି ୱିରାଗୂପସଂହିତା ଏୱ ନାମ। ତସ୍ସ ତେସଂ ସଞ୍ଞାମନସିକାରାନଂ ୱସେନ ସା ପଠମଜ୍ଝାନପଞ୍ଞା ଅରିଯମଗ୍ଗପ୍ପଟିୱେଧସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନତାଯ ‘‘ନିବ୍ବେଧଭାଗିନୀ’’ତି ୱୁତ୍ତାତି।

ନିବ୍ବାନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦। ମହାପଦେସସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୮୦। ଦସମେ ମହାଓକାସେତି ମହନ୍ତେ ଓକାସେ ମହନ୍ତାନି ଧମ୍ମସ୍ସ ପତିଟ୍ଠାପନଟ୍ଠାନାନି। ଯେସୁ ପତିଟ୍ଠାପିତୋ ଧମ୍ମୋ ନିଚ୍ଛୀଯତି ଅସନ୍ଦେହତୋ। କାନି ପନ ତାନି? ଆଗମନୱିସିଟ୍ଠାନି ସୁତ୍ତୋତରଣାଦୀନି। ଦୁତିଯୱିକପ୍ପେ ଅପଦିସୀଯନ୍ତୀତି ଅପଦେସା, ମହନ୍ତା ଅପଦେସା ଏତେସନ୍ତି ମହାପଦେସା। ‘‘ସମ୍ମୁଖା ମେତଂ, ଆୱୁସୋ, ଭଗୱତୋ ସୁତ’’ନ୍ତିଆଦିନା କେନଚି ଆଭତସ୍ସ ଧମ୍ମୋତି ୱିନିଚ୍ଛଯନେ କାରଣଂ। କିଂ ପନ ତନ୍ତି? ତସ୍ସ ଯଥାଭତସ୍ସ ସୁତ୍ତୋତରଣାଦି ଏୱ। ଯଦି ଏୱଂ କଥଂ ଚତ୍ତାରୋତି? ଯସ୍ମା ଧମ୍ମସ୍ସ ଦ୍ୱେ ସମ୍ପଦାଯୋ ସତ୍ଥା ସାୱକୋ ଚ। ତେସୁ ସାୱକା ସଙ୍ଘଗଣପୁଗ୍ଗଲୱସେନ ତିୱିଧା। ଏୱମିମମ୍ହା ମଯାଯଂ ଧମ୍ମୋ ପଟିଗ୍ଗହିତୋତି ଅପଦିସିତବ୍ବାନଂ ଭେଦେନ ଚତ୍ତାରୋ। ତେନାହ ‘‘ସମ୍ମୁଖା ମେତଂ, ଆୱୁସୋ, ଭଗୱତୋ ସୁତ’’ନ୍ତିଆଦି। ତଥା ଚ ୱୁତ୍ତଂ ନେତ୍ତିଯଂ (ନେତ୍ତି। ୪।୧୮) ‘‘ଚତ୍ତାରୋ ମହାପଦେସା ବୁଦ୍ଧାପଦେସୋ, ସଙ୍ଘାପଦେସୋ, ଗଣାପଦେସୋ, ପୁଗ୍ଗଲାପଦେସୋ। ଇମେ ଚତ୍ତାରୋ ମହାପଦେସା’’ତି। ବୁଦ୍ଧୋ ଅପଦେସୋ ଏତସ୍ସାତି ବୁଦ୍ଧାପଦେସୋ। ଏସ ନଯୋ ସେସେସୁପି। ତେନାହ ‘‘ବୁଦ୍ଧାଦଯୋ…ପେ… ମହାକାରଣାନୀ’’ତି।

ନେୱ ଅଭିନନ୍ଦିତବ୍ବନ୍ତି ନ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛିତବ୍ବଂ, ଗଣ୍ଠସ୍ସ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନଂ ନାମ ସୱନନ୍ତି ଆହ ‘‘ନ ସୋତବ୍ବ’’ନ୍ତି। ପଦବ୍ୟଞ୍ଜନାନୀତି ପଦାନି ଚ ବ୍ୟଞ୍ଜନାନି ଚ, ଅତ୍ଥପଦାନି ବ୍ୟଞ୍ଜନପଦାନି ଚାତି ଅତ୍ଥୋ। ପଜ୍ଜତି ଅତ୍ଥୋ ଏତେହୀତି ପଦାନି, ଅକ୍ଖରାଦୀନି ବ୍ୟଞ୍ଜନପଦାନି। ପଜ୍ଜିତବ୍ବତୋ ପଦାନି, ସଙ୍କାସନାଦୀନି ଅତ୍ଥପଦାନି। ‘‘ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପଦସଙ୍ଖାତାନି ବ୍ୟଞ୍ଜନାନୀତି ବ୍ୟଞ୍ଜନପଦାନେୱ ୱୁତ୍ତାନୀ’’ତି କେଚି। ଅତ୍ଥଂ ବ୍ୟଞ୍ଜେନ୍ତୀତି ବ୍ୟଞ୍ଜନାନି, ବ୍ୟଞ୍ଜନପଦାନି। ତେହି ବ୍ୟଞ୍ଜିତବ୍ବତୋ ବ୍ୟଞ୍ଜନାନି, ଅତ୍ଥପଦାନୀତି ଉଭଯସଙ୍ଗହତୋ। ଇମସ୍ମିଂ ଠାନେତି ତେନାଭତସୁତ୍ତସ୍ସ ଇମସ୍ମିଂ ପଦେସେ। ପାଠଇ ୱୁତ୍ତାତି କେୱଲୋ ପାଠଇଧମ୍ମୋ ୱୁତ୍ତୋ। ଅତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋତି ପାଠଇଯା ଅତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋ। ଅନୁସନ୍ଧି କଥିତୋତି ଯଥାରଦ୍ଧଦେସନାଯ ଉପରିଦେସନାଯ ଚ ଅନୁସନ୍ଧାନଂ କଥିତଂ, ସମ୍ବନ୍ଧୋ କଥିତୋ। ପୁବ୍ବାପରଂ କଥିତନ୍ତି ପୁବ୍ବେନ ପରଂ ଅୱିରୁଜ୍ଝନଞ୍ଚେୱ ୱିସେସଟ୍ଠାନଞ୍ଚ କଥିତଂ ପକାସିତଂ। ଏୱଂ ପାଠଇଧମ୍ମାଦୀନି ସମ୍ମଦେୱ ସଲ୍ଲକ୍ଖେତ୍ୱା ଗହଣଂ ସାଧୁକଂ ଉଗ୍ଗହଣନ୍ତି ଆହ ‘‘ସୁଟ୍ଠୁ ଗହେତ୍ୱା’’ତି। ସୁତ୍ତେ ଓତାରେତବ୍ବାନୀତି ଞାଣେନ ସୁତ୍ତେ ଓଗାହେତ୍ୱା ତାରେତବ୍ବାନି। ତଂ ପନ ଓଗାହେତ୍ୱା ତରଣଂ ତତ୍ଥ ଓତରଣଂ ଅନୁପ୍ପୱେସନଂ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଓତରିତବ୍ବାନୀ’’ତି। ସଂସନ୍ଦେତ୍ୱା ଦସ୍ସନଂ ସନ୍ଦସ୍ସନନ୍ତି ଆହ ‘‘ୱିନଯେ ସଂସନ୍ଦେତବ୍ବାନୀ’’ତି।

‘‘କିଂ ପନ ତଂ ସୁତ୍ତଂ, କୋ ୱା ୱିନଯୋ’’ତି ୱିଚାରଣାଯଂ ଆଚରିଯାନଂ ମତିଭେଦମୁଖେନ ତମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଏତ୍ଥ ଚା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ୱିନଯୋତି ୱିଭଙ୍ଗପାଠମାହ। ସୋ ହି ମାତିକାସଞ୍ଞିତସ୍ସ ସୁତ୍ତସ୍ସ ଅତ୍ଥେ ସୂଚନତୋ ‘‘ସୁତ୍ତ’’ନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବତଂ ଅରହତି। ୱିୱିଧନଯତ୍ତା ୱିସିଟ୍ଠନଯତ୍ତା ଚ ୱିନଯୋ, ଖନ୍ଧକପାଠୋ। ଏୱନ୍ତି ଏୱଂ ସୁତ୍ତୱିନଯେସୁ ପରିଗ୍ଗୟ୍ହମାନେସୁ ୱିନଯପିଟକମ୍ପି ନ ପରିଯାଦିଯତି ପରିୱାରପାଠଇଯା ଅସଙ୍ଗହିତତ୍ତା। ସୁତ୍ତନ୍ତାଭିଧମ୍ମପିଟକାନି ୱା ସୁତ୍ତଂ ଅତ୍ଥସୂଚନାଦିଅତ୍ଥସମ୍ଭୱତୋ। ଏୱମ୍ପୀତି ସୁତ୍ତନ୍ତାଭିଧମ୍ମପିଟକାନି ସୁତ୍ତଂ, ୱିନଯପିଟକଂ ୱିନଯୋତି ଏୱଂ ସୁତ୍ତୱିନଯୱିଭାଗେ ୱୁଚ୍ଚମାନେପି। ନ ତାୱ ପରିଯାଦିଯନ୍ତୀତି ନ ତାୱ ଅନୱସେସତୋ ପରିଗ୍ଗୟ୍ହନ୍ତି । କସ୍ମାତି ଚେତି ଆହ ‘‘ଅସୁତ୍ତନାମକଞ୍ହୀ’’ତିଆଦି। ଯସ୍ମା ସୁତ୍ତନ୍ତି ଇମଂ ନାମଂ ଅନାରୋପେତ୍ୱା ସଙ୍ଗୀତଂ ଜାତକାଦିବୁଦ୍ଧୱଚନଂ ଅତ୍ଥି, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତନଯେନ ତୀଣି ପିଟକାନି ନ

ପରିୟାଦିୟନ୍ତୀତି। ସୁତ୍ତନିପାତୌଦାନୈତିୱୁତ୍ତକାନି ଦୀଘନିକାୟାଦୟୋ ୱିୟ ସୁତ୍ତନ୍ତି ନାମଂ ଆରୋପେତ୍ୱା ଅସଙ୍ଗୀତାନୀତି ଅଧିପ୍ପାୟେନେତ୍ଥ ଜାତକାଦୀହି ସଦ୍ଧିଂ ତାନିପି ଗହିତାନି। ବୁଦ୍ଧୱଂସଚରିୟାପିଟକାନଂ ପନେତ୍ଥ ଅଗ୍ଗହଣେ କାରଣଂ ମଗ୍ଗିତବ୍ବଂ, କିଂ ୱା ଏତେନ ମଗ୍ଗନେନ। ସବ୍ବୋପାୟଂ ୱଣ୍ଣନାନୟୋ ଥେରୱାଦଦସ୍ସନମୁଖେନ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତୋ ଏୱାତି।

କିଂ ଅତ୍ଥୀତି ଅସୁତ୍ତନାମକଂ ବୁଦ୍ଧୱଚନଂ ନତ୍ଥିୟେୱାତି ଦସ୍ସେତି। ତଂ ସବ୍ବଂ ପଟିକ୍ଖିପିତ୍ୱାତି ‘‘ସୁତ୍ତନ୍ତି ୱିନୟୋ’’ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତସଂୱଣ୍ଣନାୟଂ ‘‘ନାୟମତ୍ଥୋ ଇଧାଧିପ୍ପେତୋ’’ତି ପଟିସେଧେତ୍ୱା। ୱିନେତି ଏତେନ କିଲେସେତି ୱିନୟୋ, କିଲେସୱିନୟନୂପାୟୋ, ସୋ ଏୱ କାରଣନ୍ତି ଆହ ‘‘ୱିନୟୋ ପନ କାରଣ’’ନ୍ତି।

ଧମ୍ମେତି ପରିୟତ୍ତିଧମ୍ମେ। ସରାଗାୟାତି ସରାଗଭାୱାୟ କାମରାଗଭୱରାଗପରିବ୍ରୂହନାୟ। ସଂୟୋଗାୟାତି ଭୱସଂୟୋଜନାୟ। ସୌପାଦାନାୟାତି ଚତୁରୂପାଦାନୂପସଂହିତତାୟ। ମହିଚ୍ଛତାୟାତି ମହିଚ୍ଛଭାୱାୟ। ଅସନ୍ତୁଟ୍ଠିୟାତି ଅସନ୍ତୁଟ୍ଠଭାୱାୟ। କୋସଜ୍ଜାୟାତି କୁସୀତଭାୱାୟ। ସଙ୍ଗଣିକାୟାତି କିଲେସସଙ୍ଗଣିକୱିହାରାୟ। ଆଚୟାୟାତି ତିୱିଧୱଟ୍ଟାଚୟାୟ। ୱିରାଗାୟାତି ସକଲୱଟ୍ଟତୋ ୱିରଜ୍ଜନତ୍ଥାୟ। ୱିସଂୟୋଗାୟାତି କାମରାଗାଦୀହି ୱିସଂୟୁଜ୍ଜନତ୍ଥାୟ। ଅନୁପାଦାନାୟାତି ସବ୍ବସ୍ମିପି କମ୍ମଭୱସ୍ସ ଅଗ୍ଗହଣାୟ। ଅପ୍ପିଚ୍ଛତାୟାତି ପଚ୍ଚୟପ୍ପିଚ୍ଛତାଦିୱସେନ ସବ୍ବସୋ ଇଚ୍ଛାୟ ଅପଗମାୟ। ସନ୍ତୁଟ୍ଠିୟାତି ଦ୍ୱାଦସୱିଧସନ୍ତୁଟ୍ଠଭାୱାୟ। ୱୀରିୟାରମ୍ଭାୟାତି କାୟିକସ୍ସ ଚେୱ ଚେତସିକସ୍ସ ଚ ୱୀରିୟସ୍ସ ପଗ୍ଗଣ୍ହନତ୍ଥାୟ। ୱିୱେକାୟାତି ପୱିୱିତ୍ତଭାୱାୟ କାମୱିୱେକାଦିତଦଙ୍ଗୱିୱେକାଦିୱିୱେକସିଦ୍ଧିୟା। ଅପଚୟାୟାତି ସବ୍ବସ୍ସପି ୱଟ୍ଟସ୍ସ ଅପଚୟନାୟ, ନିବ୍ବାନାୟାତି ଅତ୍ଥୋ। ଏୱଂ ଯୋ ପରିୟତ୍ତିଧମ୍ମୋ ଉଗ୍ଗହଣଧାରଣପରିପୁଚ୍ଛାମନସିକାରୱସେନ ଯୋନିସୋ ପଟିପଜ୍ଜନ୍ତସ୍ସ ସରାଗାଦିଭାୱପରିୱଜ୍ଜନସ୍ସ କାରଣଂ ହୁତ୍ୱା ୱିରାଗାଦିଭାୱାୟ ସଂୱତ୍ତତି, ଏକଂସତୋ ଏସୋ ଧମ୍ମୋ, ଏସୋ ୱିନୟୋ ସମ୍ମଦେୱ ଅପାୟାଦୀସୁ ଅପତନୱସେନ ଧାରଣତୋ କିଲେସାନଂ ୱିନୟନତୋ ଚ। ସତ୍ଥୁ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଓୱାଦାନୁରୂପପୱତ୍ତିଭାୱତୋ ଏତଂ ସତ୍ଥୁସାସନନ୍ତି ଚ ଜାନେୟ୍ୟାସୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ଚତୁସଚ୍ଚତ୍ଥସୂଚନଂ ସୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ ‘‘ସୁତ୍ତେତି ତେପିଟକେ ବୁଦ୍ଧୱଚନେ’’ତି। ତେପିଟକଞ୍ହି ବୁଦ୍ଧୱଚନଂ ସଚ୍ଚୱିନିମୁତ୍ତଂ ନତ୍ଥି। ରାଗାଦିୱିନୟକାରଣଂ ଯଥା ତେନ ସୁତ୍ତପଦେନ ପକାସିତନ୍ତି ଆହ ‘‘ୱିନୟେତି ଏତସ୍ମିଂ ରାଗାଦିୱିନୟକାରଣେ’’ତି। ସୁତ୍ତେ ଓତରଣଞ୍ଚେତ୍ଥ ତେପିଟକବୁଦ୍ଧୱଚନପରିୟାପନ୍ନତାୱସେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ, ନ ଅଞ୍ଞଥାତି ଆହ ‘‘ସୁତ୍ତପ୍ପଟିପାଟିୟା କତ୍ଥଚି ଅନାଗନ୍ତ୍ୱା’’ତି। ଛଲ୍ଲିଂ ଉଟ୍ଠପେତ୍ୱାତି ଅରୋଗସ୍ସ ମହତୋ ରୁକ୍ଖସ୍ସ ତିଟ୍ଠତୋ ଉପକ୍କମେନ ଛଲ୍ଲିକାୟ ସକଲିକାୟ ପପଟିକାୟ ୱା ଉଟ୍ଠାପନଂ ୱିୟ ଅରୋଗସ୍ସ ସାସନଧମ୍ମସ୍ସ ତିଟ୍ଠତୋ ବ୍ୟଞ୍ଜନମତ୍ତେନ ତପ୍ପରିୟାପନ୍ନଂ ୱିୟ ହୁତ୍ୱା ଛଲ୍ଲିସଦିସଂ ପୁବ୍ବାପରୱିରୁଦ୍ଧତାଦିଦୋସଂ ଉଟ୍ଠପେତ୍ୱା ପରିଦୀପେତ୍ୱା। ତାଦିସାନି ପନ ଏକଂସତୋ ଗୁଢହୱେସ୍ସନ୍ତରାଦିପରିୟାପନ୍ନାନି ହୋନ୍ତୀତି ଆହ ‘‘ଗୁଢହୱେସ୍ସନ୍ତର…ପେ… ପଞ୍ଞାୟନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ’’ତି। ରାଗାଦିୱିନୟେତି ରାଗାଦିୱିନୟନତ୍ଥେନ ଅତଦାକାରତାୟ ଅପଞ୍ଞାୟମାନାନି ଛଡ୍ଡେତବ୍ବାନି ଚଜିତବ୍ବାନି ନ ଗହେତବ୍ବାନି। ସବ୍ବତ୍ଥାତି ସବ୍ବୱାରେସୁ।

ମହାପଦେସସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ସଞ୍ଚେତନିୟୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

(୧୯) ୪। ବ୍ରାହ୍ମଣୱଗ୍ଗୋ

୧-୩। ଯୋଧାଜୀୱସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୧୮୧-୧୮୩। ଚତୁତ୍ଥସ୍ସ ପଠମାଦୀନି ଉତ୍ତାନତ୍ଥାନେୱ।

୪। ଅଭଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୮୪। ଚତୁତ୍ଥେ ସୋଚତୀତି ଚିତ୍ତେ ଉପ୍ପନ୍ନବଲୱସୋକେନ ସୋଚତି, ଚିତ୍ତସନ୍ତାପେନ ଅନ୍ତୋ ନିଜ୍ଝାଯତୀତି ଅତ୍ଥୋ। କିଲମତୀତି ତସ୍ସେୱ ସୋକସ୍ସ ୱସେନ କାଯେ ଚ ଉପ୍ପନ୍ନଦୁକ୍ଖେନ କିଲମତି। ପରିଦେୱତୀତି ସୋକୁଦ୍ଦେହକୱସେନ ତଂ ତଂ ୱିପ୍ପଲପନ୍ତୋ ୱାଚାଯ ପରିଦେୱତି। ଉରତ୍ତାଳିଙ୍କନ୍ତି ଉରତ୍ତାଳଂ, ଉରଂ ତାଳେତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ''ଉରଂ ତାଳେତ୍ୱା''ତି। କଙ୍ଖୀୱିଚିକିଚ୍ଛୀତି ଏତ୍ଥ ''ଏକମେୱିଦଂ ପଞ୍ଚମଂ ନୀୱରଣଂ। କିଂ ନୁ ଖୋ ଇଦ''ନ୍ତି ଆରମ୍ମଣଂ କଙ୍ଖନତୋ କଙ୍ଖୀ, ''ଇଦମେୱ ୱର''ନ୍ତି ନିଚ୍ଛେତୁଂ ଅସମତ୍ଥଭାୱତୋ ''ୱିଚିକିଚ୍ଛୀ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି – ''ଧମ୍ମସଭାୱଂ ୱିଚିନନ୍ତୋ କିଚ୍ଛତି, ୱିଗତା ଚିକିଚ୍ଛା''ତି ୱା କତ୍ୱା।

ଅଭଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫। ବ୍ରାହ୍ମଣସଚ୍ଚସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୮୫। ପଞ୍ଚମେ ଏତ୍ଥାତି ଏତସ୍ମିଂ ସୁଞ୍ଞତାନୁପସ୍ସନାଧିକାରେ। କ୍ୱଚୀତି କତ୍ଥଚି ଠାନେ, କାଲେ, ଧମ୍ମେ ୱା। ଅଥ ୱା କ୍ୱଚୀତି ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ବହିଦ୍ଧା ୱା। ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତାନନ୍ତି ସକତ୍ତାନଂ ''ଅଯଂ ଖୋ, ଭୋ ବ୍ରହ୍ମା, ମହାବ୍ରହ୍ମା…ପେ… ୱସୀ ପିତା ଭୂତଭବ୍ୟାନ''ନ୍ତିଆଦିନା (ଦୀ। ନି। ୧।୪୨) ପରେହି ପରିକପ୍ପିତଂ ଅତ୍ତାନଞ୍ଚ କସ୍ସଚି କିଞ୍ଚନଭୂତଂ ନ ପସ୍ସତୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''କସ୍ସଚୀ''ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ପରସ୍ସାତି ପରଜାତି ପରୋ ପୁରିସୋତି ୱା ଏୱଂ ଗହିତସ୍ସ। ନ ଚ ମମ କ୍ୱଚନୀତି ଏତ୍ଥ ମମ-ସଦ୍ଦୋ ଅଟ୍ଠାନପ୍ପଯୁତ୍ତୋତି ଆହ ''ମମ-ସଦ୍ଦଂ ତାୱ ଠପେତ୍ୱା''ତି। ପରସ୍ସ ଚାତି ଅତ୍ତନୋ ଅଞ୍ଞସ୍ସ। ପରୋ ପୁରିସୋ ନାମ ଅତ୍ଥି ମମତ୍ଥାଯ ଠିତୋ। ତସ୍ସ ୱସେନ ମଯ୍ହଂ ସଙ୍କଂ ଇଚ୍ଛତୀତି ଏକଚ୍ଚଦିଟ୍ଠିଗତିକପରିକପ୍ପିତୱସେନ ପରଂ ଅତ୍ତାନଂ ତଞ୍ଚ ଅତ୍ତନୋ କିଞ୍ଚନଭୂତଂ ନ ପସ୍ସତୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ନ ଚ କ୍ୱଚନୀ''ତିଆଦିମାହ। ଏତ୍ଥ ଚ ନାହଂ କ୍ୱଚନୀତି ସକଅତ୍ତନୋ ସବ୍ଭାୱଂ ନ ପସ୍ସତି। ନ କସ୍ସଚି କିଞ୍ଚନତସ୍ମିନ୍ତି ସକଅତ୍ତନୋ ଏୱ କସ୍ସଚି ଅତ୍ତନିଯତଂ ନ ପସ୍ସତି। ନ ଚ ମମାତି ଏତଂ ଦ୍ୱଯଂ ଯଥାରହଂ ସମ୍ବନ୍ଧିତବ୍ବଂ, ଅତ୍ଥି-ପଦଂ ପଚ୍ଚେକଂ। ନ ଚ କ୍ୱଚନି ପରସ୍ସ ଅତ୍ତା ଅତ୍ଥୀତି ପରସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ଅଭାୱଂ ପସ୍ସତି। ତସ୍ସ ପରସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ମମ କିଞ୍ଚନତା ନତ୍ଥୀତି ପରସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ଅନତ୍ତନିଯତଂ ପସ୍ସତି। ଏୱଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ବହିଦ୍ଧା ଖନ୍ଧାନଂ ଅତ୍ତତ୍ତନିଯସୁଞ୍ଞତା-ସୁଦ୍ଧସଙ୍ଖାରପୁଞ୍ଜତା-ଚତୁକୋଟିକସୁଞ୍ଞତାପରିଗ୍ଗଣ୍ହନେନ ନିଟ୍ଠା ହୋତି। ସେସମେତ୍ଥ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟମେୱ।

ବ୍ରାହ୍ମଣସଚ୍ଚସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୬। ଉମ୍ମଗ୍ଗସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୮୬। ଛଟ୍ଠେ ଆକଡ୍ଢୀଯତୀତି ଚିତ୍ତୱସିକୋ ଲୋକୋ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଉପକଡ୍ଢୀଯତି। ତେସଂୟେୱେତ୍ଥ ଗହଣଂ ୱେଦିତବ୍ବନ୍ତି ଯେ ଅପରିଞ୍ଞାତୱତ୍ଥୁକା ଚିତ୍ତସ୍ସ ୱସଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ତେସଂୟେୱ ଗହଣଂ। ନ ହି ପରିଞ୍ଞାତକ୍ଖନ୍ଧା ପହୀନକିଲେସା ଚିତ୍ତସ୍ସ ୱସଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ଚିତ୍ତଂ ପନ ଅତ୍ତନୋ ୱସେ ୱତ୍ତେନ୍ତି। ସହ ସୀଲେନାତି ଚାରିତ୍ତୱାରିତ୍ତସୀଲେନ ସଦ୍ଧିଂ। ପୁବ୍ବଭାଗପଟିପଦନ୍ତି ଧୁତଙ୍ଗମାଦିଂ କତ୍ୱା ଯାୱ ଗୋତ୍ରଭୁଞ୍ଞାଣଂ, ତାୱ ପୱତ୍ତେତବ୍ବଂ ସମଥୱିପସ୍ସନାସଙ୍ଖାତଂ ସମ୍ମାପଟିପଦଂ। ସେସଂ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟମେୱ।

ଉମ୍ମଗ୍ଗସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭। ୱସ୍ସକାରସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୮୭। ସତ୍ତମେ ଓସ୍ସକାରୋ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ମଗଧମହାମତ୍ତୋତି ଏତ୍ଥ ଓସ୍ସକାରୋତି ତସ୍ସ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ନାମଂ। ମହତିଯା ଇସ୍ସରିଯମତ୍ତାଯ ସମନ୍ନାଗତୋ ମହାମତ୍ତୋ। ଇସ୍ସରିଯମତ୍ତାଯାତି ଚ ଇସ୍ସରିଯପ୍ପମାଣେନାତି ଅତ୍ଥୋ, ଇସ୍ସରିଯେନ ଚେୱ ୱିଭୂପକରଣେନ ଚାତି ଏୱଂ ୱା ଏତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ, ଉପଭୋଗୂପକରଣାନିପି ହି ଲୋକେ ‘‘ମତ୍ତା’’ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ମଗଧରଞ୍ଞୋ, ମଗଧରଟ୍ଠେ ୱା ମହାମତ୍ତୋତି ମଗଧମହାମତ୍ତୋ। ତୁଦିସଞ୍ଞିତୋ ଗାମୋ ନିୱାସୋ ଏତସ୍ସାତି ତୋଦେଯ୍ୟୋ। ତେନେୱାହ ‘‘ତୁଦିଗାମୱାସିକସ୍ସା’’ତି। ତୁଦିଗାମୱାସିତା ଚସ୍ସ ତତ୍ଥ ଅଧିପତିଭାୱେନାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ସୋ ହି ତଂ ଗାମଂ ସୋଣଦଣ୍ଡୋ ୱିଯ, ଚମ୍ପଂ କୂଟଦନ୍ତୋ ୱିଯ, ଖାଣୁମତଂ ଅଧିପତିଭାୱେନ ଅଜ୍ଝାୱସତି। ମହଦ୍ଧନୋ ହୋତି ପଞ୍ଚଚତ୍ତାଲୀସକୋଟିୱିଭୱୋ। ପରିସତୀତି ପରିସାଯଂ, ଜନସମୂହେତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ‘‘ସନ୍ନିପତିତାଯ ପରିସାଯା’’ତି। ଅଭିପ୍ପସନ୍ନୋତି ଏତ୍ଥ ଅଭିକ୍କମନତ୍ଥୋ ଅଭି-ସଦ୍ଦୋତି ଆହ ‘‘ଅତିକ୍କମ୍ମ ପସନ୍ନୋ’’ତି, ପସାଦନୀଯଂ ଠାନଂ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ଅପ୍ପସାଦନୀଯଟ୍ଠାନେ ପସନ୍ନୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ତଂ ତଂ କିଚ୍ଚଂ ଅତ୍ଥଂ ପସ୍ସତୀତି ଅତ୍ଥଦସା, ଅଲଂ ସମତ୍ଥା ପଟିବଲା ଅତ୍ଥଦସା ଅଲମତ୍ଥଦସା, ଅଲମତ୍ଥଦସେ ଅତିସଯନ୍ତୀତି ଅଲମତ୍ଥଦସତରା। ତେନାହ ‘‘ଅତ୍ଥେ ପସ୍ସିତୁଂ ସମତ୍ଥା’’ତିଆଦି। ନେୱ ସପ୍ପୁରିସଂ ନ ଅସପ୍ପୁରିସଂ ଜାନାତି ସପ୍ପୁରିସଧମ୍ମାନଂ ଅସପ୍ପୁରିସଧମ୍ମାନଞ୍ଚ ଯାଥାୱତୋ ଅଜାନନତୋ। ସେସମେତ୍ଥ ଉତ୍ତାନମେୱ।

ୱସ୍ସକାରସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୮। ଉପକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୮୮। ଅଟ୍ଠମେ ନିଙ୍କଡ୍ଢିୱସେନ ନିରଯଂ ଅରହତି, ନିରଯସଂୱତ୍ତନିଯେନ ୱା କମ୍ମୁନା ନିରଯେ ନିଯୁତ୍ତୋତି ନେରଯିକୋ। ଅୱୀଚିମ୍ହି ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ତତ୍ଥ ଆଯୁକପ୍ପସଞ୍ଞିତଂ ଅନ୍ତରକପ୍ପଂ ତିଟ୍ଠତୀତି କପ୍ପଟ୍ଠୋ। ନିରଯୂପପତ୍ତିଂ ପରିହରଣୱସେନ ତିକିଚ୍ଛିତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେଯ୍ୟୋତି ଅତେକିଚ୍ଛୋ। ଅପରିଯାଦିନ୍ନାୱାତି ଅପରିକ୍ଖୀଣାଯେୱ। ସଚେ ହି ଏକୋ ଭିକ୍ଖୁ କାଯାନୁପସ୍ସନଂ ପୁଚ୍ଛତି, ଅଞ୍ଞୋ ୱେଦନାନୁପସ୍ସନଂ…ପେ… ଚିତ୍ତାନୁପସ୍ସନଂ। ‘‘ଇମିନା ପୁଟ୍ଠେ ଅହଂ ପୁଚ୍ଛାମୀ’’ତି ଏକୋ ଏକଂ ନ ଓଲୋକେତି, ଏୱଂ ସନ୍ତେପି ତେସଂ ୱାରୋ ପଞ୍ଞାଯତି ଏୱ, ବୁଦ୍ଧାନଂ ପନ ୱାରୋ ନ ପଞ୍ଞାଯତି। ୱିଦତ୍ଥିଚତୁରଙ୍ଗୁଲଂ ଛାଯଂ ଅତିକ୍କମନତୋ ପୁରେତରଂଯେୱ ଭଗୱା ଚୁଦ୍ଦସୱିଧେନ କାଯାନୁପସ୍ସନଂ, ନୱୱିଧେନ ୱେଦନାନୁପସ୍ସନଂ, ସୋଳସୱିଧେନ ଚିତ୍ତାନୁପସ୍ସନଂ, ପଞ୍ଚୱିଧେନ ଧମ୍ମାନୁପସ୍ସନଂ କଥେତି। ତିଟ୍ଠନ୍ତୁ ୱା ଏୱଂ ଚତ୍ତାରୋ। ସଚେ ହି ଅଞ୍ଞେ ଚତ୍ତାରୋ ସମ୍ମପ୍ପଧାନେସୁ, ଅଞ୍ଞେ ଇଦ୍ଧିପାଦେସୁ, ଅଞ୍ଞେ ପଞ୍ଚିନ୍ଦ୍ରିଯେସୁ , ଅଞ୍ଞେ ପଞ୍ଚବଲେସୁ, ଅଞ୍ଞେ ସତ୍ତବୋଜ୍ଝଙ୍ଗେସୁ, ଅଞ୍ଞେ ଅଟ୍ଠମଗ୍ଗଙ୍ଗେସୁ ପଞ୍ହେ ପୁଚ୍ଛେଯ୍ୟୁଂ, ତମ୍ପି ଭଗୱା କଥେଯ୍ୟ। ତିଟ୍ଠନ୍ତୁ ୱା ଏତେ ଅଟ୍ଠ। ସଚେ ଅଞ୍ଞେ ସତ୍ତତିଂସ ଜନା ବୋଧିପକ୍ଖିଯେସୁ ପଞ୍ହେ ପୁଚ୍ଛେଯ୍ୟୁଂ, ତମ୍ପି ଭଗୱା ତାୱଦେୱ କଥେଯ୍ୟ। କସ୍ମା? ଯାୱତା ହି ଲୋକିଯମହାଜନେ ଏକଂ ପଦଂ କଥେନ୍ତେ ତାୱ ଆନନ୍ଦତ୍ଥେରୋ ଅଟ୍ଠ ପଦାନି କଥେତି। ଆନନ୍ଦତ୍ଥେରେ ପନ ଏକଂ ପଦଂ କଥେନ୍ତେଯେୱ ଭଗୱା ସୋଳସ ପଦାନି କଥେତି। କସ୍ମା? ଭଗୱତୋ ହି ଜିୱ୍ହା ମୁଦୁ, ଦନ୍ତାୱରଣଂ ସୁଫୁସିତଂ, ୱଚନଂ ଅଗଳିତଂ, ଭୱଙ୍ଗପରିୱାସୋ ଲହୁକୋ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ଅପରିଯାଦିନ୍ନାୱସ୍ସ ତଥାଗତସ୍ସ ଧମ୍ମଦେସନା, ଅପରିଯାଦିନ୍ନଂ ଧମ୍ମପଦବ୍ୟଞ୍ଜନ’’ନ୍ତି।

ତତ୍ଥ ଧମ୍ମଦେସନାତି ତନ୍ତିଟ୍ଠପନା। ଧମ୍ମପଦବ୍ୟଞ୍ଜନନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଧମ୍ମୋତି ପାଳି। ପଜ୍ଜତି ଅତ୍ଥୋ ଏତେନାତି ପଦଂ। ୱାକ୍ୟଞ୍ଚ ପଦେନେୱ ସଙ୍ଗହିତଂ। ଅତ୍ଥଂ ବ୍ୟଞ୍ଜେତୀତି ବ୍ୟଞ୍ଜନଂ, ଅକ୍ଖରଂ। ତଞ୍ହି ପଦୱାକ୍ୟଂ ପରିଚ୍ଛିଜ୍ଜମାନଂ ତଂ ତଂ ଅତ୍ଥଂ ବ୍ୟଞ୍ଜେତି ପକାସେତି। ଏତେନ ଅପରାପରେହି ପଦବ୍ୟଞ୍ଜନେହି ସୁଚିରମ୍ପି କାଲଂ କଥେନ୍ତସ୍ସ ତଥାଗତସ୍ସ ନ କଦାଚି ତେସଂ ପରିଯାଦାନଂ ଅତ୍ଥୀତି ଦସ୍ସେତି। ଗୁଣଧଂସୀତି ଗୁଣଧଂସନସୀଲୋ। ପଗବ୍ଭୋତି ୱାଚାପାଗବ୍ଭିଯେନ ସମନ୍ନାଗତୋ।

ଉପକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯। ସଚ୍ଛିକରଣୀଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୮୯। ନୱମେ ନାମକାଯେନାତି ସହଜାତନାମକାଯେନ। ସେସମେତ୍ଥ ଉତ୍ତାନମେୱ।

ସଚ୍ଛିକରଣୀଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦। ଉପୋସଥସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୯୦। ଦସମେ ତୁଣ୍ହୀଭୂତଂ ତୁଣ୍ହୀଭୂତନ୍ତି ଆମେଡିତୱଚନଂ ବ୍ୟାପନିଚ୍ଛାୱସେନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ ‘‘ଯତୋ ଯତୋ ଅନୁୱିଲୋକେତୀ’’ତି। ଅନୁୱିଲୋକେତ୍ୱାତି ଏତ୍ଥ ଅନୁ-ସଦ୍ଦୋପି ବ୍ୟାପନିଚ୍ଛାୱଚନମେୱାତି ଅନୁ ଅନୁ ୱିଲୋକେତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ, ପଞ୍ଚପସାଦପ୍ପଟିମଣ୍ଡିତାନି ଅକ୍ଖୀନି ଉମ୍ମୀଲେତ୍ୱା

ତତୋ ତତୋ ୱିଲୋକେତ୍ୱାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଅଲନ୍ତି ଯୁତ୍ତଂ, ଓପାଯିକନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ ‘‘ଅଲମେୱ ନିବ୍ବିନ୍ଦିତୁ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୨।୨୭୨; ସଂ। ନି। ୨। ୧୨୪-୧୨୬) ୱିଯ। ପୁଟବନ୍ଧନେନ ପରିହରିତ୍ୱା ଅସିତଙ୍ଗଂ ପୁଟୋସଂ ସମ୍ବଲଂ ଅ-କାରସ୍ସ ଓ-କାରଂ କତ୍ୱା। ତେନାହ ‘‘ପାଥେଯ୍ୟ’’ନ୍ତି। ସେସମେତ୍ଥ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟମେୱ।

ଉପୋସଥସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ବ୍ରାହ୍ମଣୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

(୨୦) ୫। ମହାୱଗ୍ଗୋ

୧। ସୋତାନୁଗତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୯୧। ପଞ୍ଚମସ୍ସ ପଠମେ ସୋତାନୁଗତାନନ୍ତି ପସାଦସୋତଂ ଅନୁଗନ୍ତ୍ୱା ଗତାନଂ, ପଗୁଣାନଂ ୱାଚୁଗ୍ଗତାନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଏୱଂଭୂତା ଚ ପସାଦସୋତଂ ଓଦହିତ୍ୱା ଞାଣସୋତେନ ସୁଟ୍ଠୁ ୱୱତ୍ଥପିତା ନାମ ହୋନ୍ତୀତି ଆହ ‘‘ପସାଦସୋତ’’ନ୍ତିଆଦି। ଏକଚ୍ଚସ୍ସ ହି ଉଗ୍ଗହିତପୁଦ୍ଧୱଚନଂ ତଂ ତଂ ପଗୁଣଂ ନିଚ୍ଚରିତଂ ସୁଟ୍ଠୁ ୱୱତ୍ଥପିତଂ ନ ହୋତି। ‘‘ଅସୁକଂ ସୁତ୍ତଂ ୱା ଜାତକଂ ୱା କଥେହୀ’’ତି ୱୁତ୍ତେ ‘‘ସଜ୍ଝାୟିତ୍ୱା ସଂସନ୍ଦିତ୍ୱା ସମନୁଗ୍ଗାହିତ୍ୱା ଜାନିସ୍ସାମୀ’’ତି ୱଦନ୍ତି। ଏକଚ୍ଚସ୍ସ ତଂ ତଂ ପଗୁଣଂ ଭୱଙ୍ଗସୋତସଦିସଂ ହୋତି ‘‘ଅସୁକଂ ସୁତ୍ତଂ ୱା ଜାତକଂ ୱା କଥେହୀ’’ତି ୱୁତ୍ତେ ଉଦ୍ଧରିତ୍ୱା ତମେୱ କଥେତି। ତଂ ସନ୍ଧାୟେତଂ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଞାଣସୋତେନ ୱୱତ୍ଥପିତାନ’’ନ୍ତି। ଇତ୍ଥିଲିଙ୍ଗାଦୀନି ତୀଣି ଲିଙ୍ଗାନି। ନାମାଦୀନି ଚତ୍ତାରି ପଦାନି। ପଠମାଦୟୋ ସତ୍ତ ୱିଭତ୍ତିୟୋ।

ୱଚସା ପରିଚିତାତି ସୁତ୍ତଦସକୱଗ୍ଗଦସକପଣ୍ଣାସଦସକୱସେନ ୱାଚାୟ ସଜ୍ଝାୟିତା, ‘‘ଦସସୁତ୍ତାନି ଗତାନି, ଦସୱଗ୍ଗାନି ଗତାନୀ’’ତିଆଦିନା ସଲ୍ଲକ୍ଖେତ୍ୱା ୱାଚାୟ ସଜ୍ଝାୟିତାତି ଅତ୍ଥୋ। ୱଗ୍ଗାଦିୱସେନ ହି ଇଧ ୱଚସା ପରିଚୟୋ ଅଧିପ୍ପେତୋ, ନ ପନ ସୁତ୍ତେକଦେସସ୍ସ ସୁତ୍ତମତ୍ତସ୍ସ ୱଚସା ପରିଚୟୋ। ମନସା ଅନୁ ଅନୁ ପେକ୍ଖିତା ଭାଗସୋ ନିଜ୍ଝାୟିତା ୱିଦିତା ମନୁସାନୁପେକ୍ଖିତା। ୟସ୍ସ ୱାଚାୟ ସଜ୍ଝାୟିତଂ ବୁଦ୍ଧୱଚନଂ ମନସା ଚିନ୍ତେନ୍ତସ୍ସ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ପାକଟଂ ହୋତି, ମହାଦୀପଂ ଜାଲେତ୍ୱା ଠିତସ୍ସ ରୂପଗତଂ ୱିୟ ୱିଭୂତଂ ହୁତ୍ୱା ପଞ୍ଞାୟତି। ତଂ ସନ୍ଧାୟେତଂ ୱୁତ୍ତଂ। ସୁପ୍ପଟିୱିଦ୍ଧାତି ନିଜ୍ଜଟଂ ନିଗ୍ଗୁମ୍ବଂ କତ୍ୱା ସୁଟ୍ଠୁ ଯାଥାୱତୋ ପଟିୱିଦ୍ଧା। ସେସମେତ୍ଥ ସୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟମେୱ।

ସୋତାନୁଗତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ଠାନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୯୨। ଦୁତିୟେ ସଂୱାସେନାତି ସହୱାସେନ। ସୀଲଂ ୱେଦିତବ୍ବନ୍ତି ‘‘ଅୟଂ ସୁସୀଲୋ ୱା ଦୁସ୍ସୀଲୋ ୱା’’ତି ସହ ୱସନ୍ତେନ ଉପସଙ୍କମନ୍ତେନ ଜାନିତବ୍ବୋ। ତଞ୍ଚ ଖୋ ଦୀଘେନ ଅଦ୍ଧୁନା, ନ ଇତ୍ତରନ୍ତି ତଞ୍ଚ ସୀଲଂ ଦୀଘେନ କାଲେନ ୱେଦିତବ୍ବଂ, ନ ଇତ୍ତରେନ। ଦ୍ୱୀହତୀହଞ୍ହି ସଂୟତାକାରୋ ଚ ସଂୱୁତିନ୍ଦ୍ରିୟାକାରୋ ଚ ନ ସକ୍କା ଦସ୍ସେତୁଂ। ମନସି କରୋତାତି ତମ୍ପି ‘‘ସୀଲମସ୍ସ ପରିଗ୍ଗହେସ୍ସାମୀ’’ତି ମନସିକରୋନ୍ତେନ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତେନେୱ ସକ୍କା ଜାନିତୁଂ, ନ ଇତରେନ। ପଞ୍ଞୱତାତି ତମ୍ପି ସପ୍ପଞ୍ଞେନେୱ ପଣ୍ଡିତେନ। ବାଲୋ ହି ମନସିକରୋନ୍ତୋପି ଜାନିତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି।

ସଂୱୋହାରେନାତି ଅପରାପରଂ କଥନେନ।

‘‘ୟୋ ହି କୋଚି ମନୁସ୍ସେସୁ, ୱୋହାରଂ ଉପଜୀୱତି;

ଏୱଂ ୱାସେଟ୍ଠ ଜାନାହି, ୱାଣିଜୋ ସୋ ନ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ’’ତି। (ମ। ନି। ୨।୪୫୭; ସୁ। ନି। ୬୧୯) –

ଏତ୍ଥ ହି ବ୍ଯୱହାରୋ ନାମ। ‘‘ଚତ୍ତାରୋ ଅରିୟୱୋହାରା, ଚତ୍ତାରୋ ଅନରିୟୱୋହାରା’’ତି (ଦୀ। ନି। ୩।୩୧୩) ଏତ୍ଥ ଚେତନା। ‘‘ସଙ୍ଖା ସମଞ୍ଞା ପଞ୍ଞତ୍ତି ୱୋହାରୋ’’ତି (ଧ। ସ। ୧୩୧୩-୧୩୧୫; ମହାନି। ୭୩) ଏତ୍ଥ ପଞ୍ଞତ୍ତି। ‘‘ୱୋହାରମତ୍ତେନ ସୋ ୱୋହରେୟ୍ୟା’’ତି (ସଂ। ନି। ୧। ୨୫) ଏତ୍ଥ କଥାୱୋହାରୋ। ଇଧାପି ଏସୋୱ ଅଧିପ୍ପେତୋ। ଏକଚ୍ଚସ୍ସ ହି ସମ୍ମୁଖାକଥା ପରମ୍ମୁଖାକଥାୟ ନ ସମେତି ପରମ୍ମୁଖାକଥା ସମ୍ମୁଖାକଥାୟ। ତଥା ପୁରିମକଥା ପଚ୍ଛିମକଥାୟ, ପଚ୍ଛିମକଥା ଚ ପୁରିମକଥାୟ। ସୋ କଥନେନେୱ ସକ୍କା ଜାନିତୁଂ ‘‘ଅସୁଚି ଏସୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ’’ତି। ସୁଚିସୀଲସ୍ସ ପନ ପୁରିମଂ ପଚ୍ଛିମେନ, ପଚ୍ଛିମଞ୍ଚ ପୁରିମେନ ସମେତି। ସମ୍ମୁଖାକଥିତଂ ପରମ୍ମୁଖାକଥିତେନ ସମେତି, ପରମ୍ମୁଖାକଥିତଞ୍ଚ ସମ୍ମୁଖାକଥିତେନ, ତସ୍ମା କଥନେନ ସକ୍କା ସୁଚିଭାୱୋ ଜାନିତୁନ୍ତି ପକାସେନ୍ତୋ ଏୱମାହ।

ଥାମୋତି ଞାଣଥାମୋ। ୟସ୍ସ ହି ଞାଣଥାମୋ ନତ୍ଥି, ସୋ ଉପ୍ପନ୍ନେସୁ ଉପଦ୍ଦୱେସୁ ଗହେତବ୍ବଂ ଗହଣଂ କତ୍ତବ୍ବଂ କିଚ୍ଚଂ ଅପସ୍ସନ୍ତୋ ଅଦ୍ୱାରକଘରଂ ପୱିଟ୍ଠୋ ୱିୟ ଚରତି। ତେନାହ ‘‘ଆପଦାସୁ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଥାମୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ’’ତି।

ସାକଚ୍ଛାୟାତି ସଂକଥାୟ। ଦୁପ୍ପଞ୍ଞସ୍ସ ହି କଥା ଉଦକେ ଗେଣ୍ଡୁ ୱିୟ ଉପ୍ପିଲୱତି। ପଞ୍ଞୱତୋ କଥେନ୍ତସ୍ସ ପଟିଭାନଂ ଅନନ୍ତଂ ହୋତି।

ଉଦକଓିପ୍ପୁନ୍ଦିତେନେଓ ହି ମଚ୍ଛୋ ଖୁଦ୍ଦକୋ ୱା ମହନ୍ତୋ ୱାତି ଞ୍ଚାଯତି।

ଞ୍ଚାତିଓିନାସୋତି ଚୋରରୋଗଭଯାଦୀହି ଞ୍ଚାତୀନଂ ଓିନାସୋ। ଭୋଗାନଂ ବ୍ଯସନଂ ଭୋଗବ୍ଯସନଂ, ରାଜଚୋରାଦିୱସେନ ଭୋଗଓିନାସୋତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ''ଦୁତିଯପଦେପି ଏସେଓ ନଯୋ''ତି। ପଞ୍ଚୁମ୍ମଗ୍ଗୋତି ପଞ୍ଚୁଗଓେସନଂ, ଞ୍ଚାତୁଂ ଇଚ୍ଛିତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ୱୀମଂସନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଅତପ୍ପକନ୍ତି ଅତିଓିକରଟ୍ଠେନ ଅତପ୍ପକଂ ସାଦୁରସଭୋଜନଂ ଓିଯ। ସଣ୍ହନ୍ତି ସୁଖୁମସଭାୱଂ।

ଠାନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। ଭଦ୍ଦିଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୯୩। ତତିଯେ କରଣସ୍ସ ଉତ୍ତରଂ କିରିଯଂ କରଣୁତ୍ତରିଯଂ, ତଂ ଲକ୍ଖଣଂ ଏତସ୍ସାତି କରଣୁତ୍ତରିଯଲକ୍ଖଣୋ। ସେସଂ ସୁଓିଞ୍ଞେଯ୍ଯମେୱ।

ଭଦ୍ଦିଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪। ସାମୁଗିଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୯୪। ଚତୁତ୍ଥେ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ପାରିସୁଦ୍ଧିଯା ପଧାନଭୂତାନି ୱା ଅଙ୍ଗାନି ପାରିସୁଦ୍ଧିପଧାନିଯଙ୍ଗାନି। ସେସମେତ୍ଥ ସୁଓିଞ୍ଞେଯ୍ଯମେୱ।

ସାମୁଗିଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫। ୱପ୍ପସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୯୫। ପଞ୍ଚମେ ପିହିତତ୍ତାତି ଅକୁସଲସ୍ସ ପୱେସନଦ୍ୱାରଂ ପିଦହିତ୍ୱା ଠିତତ୍ତା। କାଯେନ ସଂୱରିତବ୍ବଞ୍ହି ଅପିହିତେନ ଦ୍ୱାରେନ ପୱତ୍ତନକଂ ପାପଧମ୍ମଂ ସଂୱରିତ୍ୱା ଠିତୋ କାଯେନ ସଂୱୁତୋ ନାମ। ଖଯଓିରାଗେନାତି ଅଚ୍ଚନ୍ତଖଯସଙ୍ଖାତେନ ଓିରଜ୍ଜନେନ, ଅନୁପ୍ପାଦନିରୋଧେନାତି ଅତ୍ଥୋ। କିଂ ଓିଜ୍ଜା ପୁବ୍ବେ ଉପ୍ପନ୍ନାତି? ଉଭଯମେତଂ ନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ। ପହାନାଭିସମଯଭାୱନାଭିସମଯାନଂ ଅଭିନ୍ନକାଲତ୍ତା ପଦୀପୁଜ୍ଜଲନେନ ଅନ୍ଧକାରଂ ଓିଯ ଓିଜ୍ଜୁପ୍ପାଦେନ ଅଓିଜ୍ଜା ନିରୁଦ୍ଧାୱ ହୋତି, ୱତ୍ତବ୍ବଂ ୱା ହେତୁଫଲଉମୁପଚାରୱସେନ। ଯଥା ହି ପଦୀପୁଜ୍ଜଲନହେତୁକୋ ଅନ୍ଧକାରୱିଗମୋ, ଏୱଂ ଓିଜ୍ଜୁପ୍ପାଦହେତୁକୋ ଅଓିଜ୍ଜାନିରୋଧୋ। ହେତୁଫଲଧମ୍ମା ଚ ସମାନକାଲାପି ପୁବ୍ବାପରକାଲା ଓିଯ ୱୋହରୀଯନ୍ତି ଯଥା ''ଚକ୍ଖୁଞ୍ଚ ପଟିଚ୍ଚ ରୂପେ ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଚକ୍ଖୁଓିଞ୍ଞାଣ''ନ୍ତି (ମ। ନି। ୧।୪୦୦; ୩।୪୨୧, ୪୨୫, ୪୨୬; ସଂ। ନି। ୨।୪୩-୪୪; ୨।୪।୬୦; କଥା। ୪୬୫, ୪୬୭) ପଚ୍ଚଯାଦାନୁପ୍ପଜ୍ଜନକିରିଯା। ଚିତ୍ତସ୍ସ କାଯସ୍ସ ଚ ଓିହନନତୋ ଓିଘାତୋ, ଦୁକ୍ଖଂ। ପରିଦହନତୋ ପରିଳାହୋ।

ନିଚ୍ଚଓିହାରାତି ସବ୍ବଦା ପୱତ୍ତନକଓିହାରା। ଠପେତ୍ୱା ହି ସମାପତ୍ତିୱେଲଂ ଭୱଙ୍ଗୱେଲଞ୍ଚ ଖୀଣାସୱା ଇମିନା ଛଳଙ୍ଗୁପେକ୍ଖାଓିହାରେନ ସବ୍ବକାଲଂ ଓିହରନ୍ତି। ଚକ୍ଖୁନା ରୂପଂ ଦିସ୍ୱାତି ଚକ୍ଖୁଓିଞ୍ଞାଣେନ ରୂପଂ ଦିସ୍ୱା। ଚକ୍ଖୁନା ରୂପଂ ଦିସ୍ୱାତି ହି ନିସ୍ସଯୱୋହାରେନ ୱୁତ୍ତଂ। ସସମ୍ଭାରକଥା ହେସା ଯଥା ''ଧନୁନା ଓିଜ୍ଝତୀ''ତି, ତସ୍ମା ନିସ୍ସଯସୀସେନ ନିସ୍ସିତସ୍ସ ଗହଣଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ରାଗୱସେନ ନ ସୋମନସ୍ସଜାତୋ ହୋତୀତି ଗେହସିତପେମୱସେନପି ଜୱନକ୍ଖଣେ ସୋମନସ୍ସଜାତୋ ନ ହୋତି ମଗ୍ଗେନ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନତ୍ତା, ନ ଦୋମନସ୍ସଜାତୋ ପସାଦଞ୍ଞଥତ୍ତୱସେନପି। ଉପେକ୍ଖକୋ ମଜ୍ଝତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ଓିହରତୀତି ଅସମପେକ୍ଖନେନ ମୋହଂ ଅନୁପ୍ପାଦେନ୍ତୋ ଞ୍ଚାଣୁପେକ୍ଖାୱସେନେୱ ଉପେକ୍ଖକୋ ଓିହରତି ମଜ୍ଝତ୍ତୋ। ଖୀଣାସୱୋ ହି ଇଟ୍ଠେପି ଅନିଟ୍ଠେପି ମଜ୍ଝତ୍ତେପି ଆରମ୍ମଣେ ଯୋ ଅସମପେକ୍ଖନେନ ସମସମା ଅଯୋନିସୋଗହଣେ ଅଖୀଣାସୱାନଂ ମୋହୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତଂ ଅନୁପ୍ପାଦେନ୍ତୋ ମଗ୍ଗେନେୱ ତସ୍ସ ସମୁଗ୍ଘାତିତତ୍ତା ଞ୍ଚାଣୁପେକ୍ଖାୱସେନେୱ ଉପେକ୍ଖକୋ ଓିହରତି, ଅଯଞ୍ଚସ୍ସ ପଟିପତ୍ତି ସତିୱେପୁଲ୍ଲପତ୍ତିଯା ପଞ୍ଞାୱେପୁଲ୍ଲପତ୍ତିଯା ଚାତି ୱୁତ୍ତଂ ''ସତିସମ୍ପଜଞ୍ଞପରିଗ୍ଗହିତାଯା''ତି।

ଏତ୍ଥ ଚ ''ଛସୁ ଦ୍ୱାରେସୁ ଉପେକ୍ଖକୋ ଓିହରତୀ''ତି ଇମିନା ଛଳଙ୍ଗୁପେକ୍ଖା କଥିତା। ''ସମ୍ପଜାନୋ''ତି ୱଚନତୋ ପନ ଚତ୍ତାରି ଞ୍ଚାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତଚିତ୍ତାନି ଲବ୍ଭନ୍ତି ତେହି ଓିନା ସମ୍ପଜାନତାଯ ଅସମ୍ଭୱତୋ। ''ସତତଓିହାରା''ତି ୱଚନତୋ ଅଟ୍ଠପି ମହାକିରିଯଚିତ୍ତାନି ଲବ୍ଭନ୍ତି ଞ୍ଚାଣୁପ୍ପତ୍ତିପଚ୍ଚଯରହିତକାଲେପି ପୱତ୍ତିଜୋତନତୋ। ''ଅରଜ୍ଜନ୍ତୋ ଅଦୁସ୍ସନ୍ତୋ''ତି ୱଚନତୋ ହସିତୁପ୍ପାଦୱୋଟ୍ଠବ୍ବନେହି ସଦ୍ଧିଂ ଦସ ଚିତ୍ତାନି ଲବ୍ଭନ୍ତି। ଅରଜ୍ଜନାଦୁସ୍ସନୱସେନ ପୱତ୍ତି ହି ତେସମ୍ପି ସାଧାରଣାତି। ନନୁ ଚେତ୍ଥ ''ଉପେକ୍ଖକୋ ଓିହରତୀ''ତି ଛଳଙ୍ଗୁପେକ୍ଖାୱସେନ ଇମେସଂ ସତତଓିହାରାନଂ ଆଗତତ୍ତା ସୋମନସ୍ସଂ କଥଂ

ଲବ୍ଭତୀତି? ଆସେୱନତୋତି। କିଞ୍ଚାପି ହି ଖୀଣାସୱୋ ଇଟ୍ଠାନିଟ୍ଠେପି ଆରମ୍ମଣେ ମଜ୍ଝତ୍ତେ ୱିଯ ବହୁଲଂ ଉପେକ୍ଖକୋ ୱିହରତି ଅଭନୋ ପରିସୁଦ୍ଧପ୍ପକତିଭାୱାୱିଜହନତୋ, କଦାଚି ପନ ତଥା ଚେତୋଭିସଙ୍ଖାରଭାୱେ ଯଂ ତଂ ସଭାୱତୋ ଇଟ୍ଠଂ ଆରମ୍ମଣଂ , ତସ୍ସ ଯାଥାୱତୋ ସଭାୱଗ୍ଗହଣୱସେନପି ଅରହତୋ ଚିତ୍ତଂ ସୋମନସ୍ସସହଗତଂ ହୁତ୍ୱା ପୱତ୍ତତେୱ, ତଞ୍ଚ ଖୋ ପୁବ୍ବାସେୱନୱସେନ।

କାଯୋତି (ସଂ। ନି। ଟୀ। ୨।୨।୫୧) ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରକାଯୋ, ସୋ ଅନ୍ତୋ ଅୱସାନଂ ଏତିସ୍ସାତି କାଯନ୍ତିକା, ତଂ କାଯନ୍ତିକଂ। ତେନାହ – ''ଯାୱ ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରକାଯୋ ପୱତ୍ତତି, ତାୱ ପୱତ୍ତ''ନ୍ତି। ଜୀୱିତନ୍ତିକନ୍ତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନଯୋ। ପଚ୍ଛା ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱାତି ଏତସ୍ମିଂ ଅତ୍ତଭାୱେ ମନୋଦ୍ୱାରିକୱେଦନାତୋ ପଚ୍ଛା ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ତତୋ ପଠମଂ ନିରୁଜ୍ଝତି, ତତୋ ଏୱ ଅତ୍ଥସିଦ୍ଧମତ୍ଥଂ ସରୂପେନେୱ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ମନୋଦ୍ୱାରିକୱେଦନା ପଠମଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ପଚ୍ଛା ନିରୁଜ୍ଝତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଇଦାନି ତମେୱ ସଙ୍ଖେପେନ ୱୁତ୍ତଂ ୱିୱରିତୁଂ ''ସା ହୀ''ତିଆଦିମାହ। ଯାୱ ଦେତ୍ତିଂସୱସ୍ସାନି ପଠମୱଯୋ। ପଞ୍ଚଞ୍ଚାସୱସ୍ସକାଲେତି ପଠମୱଯତୋ ଯାୱ ପଞ୍ଚଞ୍ଚାସୱସ୍ସକାଲା, ତାୱ। ଠିତା ହୋତୀତି ୱଡ୍ଢିହାନିଯୋ ଅନୁପଗନ୍ତ୍ୱା ସମରୂପେନେୱ ଠିତା ହୋତି। ମନ୍ଦାତି ମୁଦୁକା ଅତିଖିଣା। ତଦାତି ଅସୀତିନୱୁତିୱସ୍ସକାଲେ ୱଦନ୍ତେପି ତଥାଚିରପରିଚିତେପୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଭଗ୍ଗାତି ତେଜୋଭଗ୍ଗେନ ଭଗ୍ଗା ଦୁବ୍ବଣ୍ଣା। ହଦଯକୋଟିଂଯେୱାତି ଚକ୍ଖାଦିୱତ୍ଥୂସୁ ଅପ୍ପୱତ୍ତିତ୍ୱା ତେସଂ ଆଦିଅନ୍ତକୋଟିଭୂତଂ ହଦଯୱତ୍ଥୁଂଯେୱ। ତାୱାତି ଯାୱ ୱେଦନା ୱତ୍ତତି, ତାୱ।

ୱାପିଯାତି ମହାତଠାକେନ। ପଞ୍ଚୋଦକମଗ୍ଗସମ୍ପନ୍ନନ୍ତି ପଞ୍ଚହି ଉଦକସ୍ସ ପୱିସନନିକ୍ଖମନମଗ୍ଗେହି ଯୁତ୍ତଂ। ତତୋ ତତୋ ୱିସ୍ସନ୍ଦମାନଂ ସବ୍ବସୋ ପୁଣ୍ଣତ୍ତା। ପଠମଂ ଦେୱେ ୱସ୍ସନ୍ତେତିଆଦି ଉପମାସଂସନ୍ଦନଂ। ଇମଂ ୱେଦନଂ ସନ୍ଧାଯାତି ଇମଂ ଯଥାୱୁତ୍ତଂ ପରିଯୋସାନପ୍ପତ୍ତଂ ମନୋଦ୍ୱାରିକୱେଦନଂ ସନ୍ଧାଯ।

କାଯସ୍ସ ଭେଦାତି ଅତ୍ତଭାୱସ୍ସ ୱିନାସନତୋ। ପରତୋ ଅଗନ୍ତ୍ୱାତି ପରଲୋକୱସେନ ଅଗନ୍ତ୍ୱା। ୱେଦନାନଂ ସୀତିଭାୱୋ ନାମ ସଙ୍ଖାରଦରଥପରିଳାହାଭାୱୋ। ସୋ ପନାଯଂ ସବ୍ବସୋ ଅପ୍ପୱତ୍ତିୱସେନେୱାତି ଆହ ''ଅପ୍ପୱତ୍ତନଧମ୍ମାନି ଭୱିସ୍ସନ୍ତୀ''ତି।

ଅତ୍ତଭାୱଂ ନାସେତୁକାମସ୍ସ ଦଠହଂ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ସଂୱେଗଞ୍ଞାଣଂ ସନ୍ଧାଯାହ ''କୁଦାଲୋ ୱିଯ ପଞ୍ଞା''ତି। ତତୋ ନିବ୍ବତ୍ତିତଜ୍ଝାନସମାଧିଂ ସନ୍ଧାଯ ''ପିଟକଂ ୱିଯ ସମାଧୀ''ତି। ତନ୍ନିସ୍ସାଯ ପୱତ୍ତେତବ୍ବୱିପସ୍ସନାରମ୍ଭଞ୍ଞାଣଂ ସନ୍ଧାଯ ''ଖନିତ୍ତି ୱିଯ ୱିପସ୍ସନା''ତି ଚ ୱୁତ୍ତଂ। ସେସମେତ୍ଥ ଉତ୍ତାନମେୱ।

ୱପ୍ପସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୬। ସାଳ୍ହସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୯୬। ଛଟ୍ଠେ କାଯଦଳ୍ହିବହୁଲତଂ ତପତୀତି ତପୋ, ଅତ୍ତକିଲମଥାନୁଯୋଗୱସେନ ପୱତ୍ତଂ ୱୀରିଯଂ। ତେନ କାଯଦଳ୍ହିବହୁଲତାନିମିତ୍ତସ୍ସ ପାପସ୍ସ ଜିଗୁଚ୍ଛନଂ ୱିରଜ୍ଜନଂ ତପୋଜିଗୁଚ୍ଛାତି ଆହ ''ଦୁକ୍କରକାରିକସଙ୍ଖାତେନା''ତିଆଦି। ତପୋଜିଗୁଚ୍ଛୱାଦାତିଆଦୀସୁ ତପୋଜିଗୁଚ୍ଛଂ ୱଦନ୍ତି, ମନସାପି ତମେୱ ସାରତୋ ଗହେତ୍ୱା ୱିଚରନ୍ତି, କାଯେନପି ତମେୱ ଅଲ୍ଲୀନା ନାନପ୍ପକାରଂ ଅତ୍ତକିଲମଥାନୁଯୋଗମନୁଯୁତ୍ତା ୱିହରନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅପରିସୁଦ୍ଧକାଯସମାଚାରାତି ଅପରିସୁଦ୍ଧେନ ପାଣାତିପାତାଦିନା କାଯସମାଚାରେନ ସମନ୍ନାଗତା। ଅପରିସୁଦ୍ଧୱଚୀସମାଚାରାତି ଅପରିସୁଦ୍ଧେନ ମୁସାୱାଦାଦିନା ୱଚୀସମାଚାରେନ ସମନ୍ନାଗତା। ଅପରିସୁଦ୍ଧମନୋସମାଚାରାତି ଅପରିସୁଦ୍ଧେନ ଅଭିଜ୍ଝାଦିନା ମନୋସମାଚାରେନ ସମନ୍ନାଗତା। କାମଂ ଅକୁସଲକାଯସମାଚାରୱଚୀସମାଚାରପ୍ପୱତ୍ତିକାଲେପି ଅଭିଜ୍ଝାଦଯୋ ପୱତ୍ତନ୍ତିଯେୱ, ତଦା ପନ ତେ ଚେତନାପକ୍ଖିକା ୱା ଅବ୍ବୋହାରିକା ୱାତି, ମନୋସମାଚାରୱାରେ ଏୱ ଅଭିଜ୍ଝାଦିୱସେନ ଯୋଜନା କତା। ଅଥ ୱା ଦ୍ୱାରନ୍ତରେ ପୱତ୍ତାନଂ ପାଣାତିପାତାଦୀନଂ ୱଚୀସମାଚାରାଦିଭାୱାଭାୱୋ ୱିଯ ଦ୍ୱାରନ୍ତରେ ପୱତ୍ତାନମ୍ପି ଅଭିଜ୍ଝାଦୀନଂ କାଯସମାଚାରାଦିଭାୱୋ ଅସିଦ୍ଧୋ, ମନୋସମାଚାରଭାୱୋ ଏୱ ପନ ସିଦ୍ଧୋତି କତ୍ୱା ମନୋସମାଚାରୱାରେ ଏୱ ଅଭିଜ୍ଝାଦଯୋ ଉଦ୍ଧଟା। ତଥା ହି ୱୁତ୍ତଂ –

''ଦ୍ୱାରେ ଚରନ୍ତି କମ୍ମାନି, ନ ଦ୍ୱାରା ଦ୍ୱାରଚାରିନୋ;

ତସ୍ମା ଦ୍ୱାରେହି କମ୍ମାନି, ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ୱୱତ୍ଥିତା''ତି। (ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ୧ କାମାୱଚରକୁସଲଦ୍ୱାରକଥା);

ଅପରିସୁଦ୍ଧାଜୀୱାତି ଅପରିସୁଦ୍ଧେନ ୱେଜ୍ଜକମ୍ମଦୂତକମ୍ମୱଡ୍ଢିଯୋଗାଦିନା ଏକୱୀସତିଅନେସନାଭେଦେନ ଆଜୀୱେନ ସମନ୍ନାଗତା। ଇଦଞ୍ଚ ସାସନେ ପବ୍ବଜିତାନଂଯେୱ ୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ, ''ଯେପି ତେ ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣା''ତି ପନ ୱଚନତୋ ବାହିରକୱସେନ ଗହଟ୍ଠୱସେନ ଚ ଯୋଜନା ୱେଦିତବ୍ବା। ଗହଟ୍ଠାନମ୍ପି ହି ଜାତିଧମ୍ମକୁଲଧମ୍ମଦେସଧମ୍ମୱିଲୋମନୱସେନ ଅଞ୍ଞଥାପି ମିଚ୍ଛାଜୀୱୋ ଲବ୍ଭତେୱ।

ଞାଣଦସ୍ସନାଯାତି ଏତ୍ଥ ଞାଣଦସ୍ସନନ୍ତି ମଗ୍ଗଞାଣମ୍ପି ଵୁଚ୍ଚତି ଫଲଞାଣମ୍ପି ସଵ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣମ୍ପି ପଚ୍ଚଵେକ୍ଖଣଞାଣମ୍ପି ଵିପସ୍ସନାଞାଣମ୍ପି। ''କିଂ ନୁ ଖୋ, ଆଵୁସୋ, ଞାଣଦସ୍ସନଵିସୁଦ୍ଧତ୍ଥଂ ଭଗଵତି ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ ଵୁସ୍ସତୀ''ତି (ମ। ନି। ୧।୨୫୭) ହି ଏତ୍ଥ ମଗ୍ଗଞାଣଂ ''ଞାଣଦସ୍ସନ''ନ୍ତି ଵୁତ୍ତଂ। ''ଅଯମଞ୍ଞୋ ଉତ୍ତରିମନୁସ୍ସଧମ୍ମୋ ଅଲମରିଯଞାଣଦସ୍ସନଵିସେସୋ ଅଧିଗତୋ ଫାସୁଵିହାରୋ''ତି (ମ। ନି। ୧।୩୨୮) ଏତ୍ଥ ଫଲଞାଣଂ। ''ଭଗଵତୋପି ଖୋ ଞାଣଂ ଉଦପାଦି ସତ୍ତାହକାଲକତୋ ଆଳାରୋ କାଲାମୋ''ତି (ମହାଵ। ୧୦) ଏତ୍ଥ ସଵ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଂ। ''ଞାଣଞ୍ଚ ପନ ମେ ଦସ୍ସନଂ ଉଦପାଦି, ଅକୁପ୍ପା ମେ ଵିମୁତ୍ତି, ଅଯମନ୍ତିମା ଜାତୀ''ତି (ସଂ। ନି। ୫।୧୦୮୧; ମହାଵ। ୧୬; ପଟି। ମ। ୨।୩୦) ଏତ୍ଥ ପଚ୍ଚଵେକ୍ଖଣଞାଣଂ। ''ଞାଣଦସ୍ସନାଯ ଚିତ୍ତଂ ଅଭିନୀହରତୀ''ତି (ଦୀ। ନି। ୧।୨୩୪-୨୩୫) ଏତ୍ଥ ଵିପସ୍ସନାଞାଣଂ। ଇଧ ପନ ଞାଣଦସ୍ସନାଯାତି ମଗ୍ଗଞାଣଂ ''ଞାଣଦସ୍ସନ''ନ୍ତି ଵୁତ୍ତଂ। ତେନାହ ''ମଗ୍ଗଞାଣସଙ୍ଖାତାଯ ଦସ୍ସନାଯା''ତି। ଅଵିରାଧିତଂ ଵିଜ୍ଝତୀତି ଅଵିରାଧିତଂ କତ୍ଵା ଵିଜ୍ଝତି। ସେସମେତ୍ଥ ସୁଵିଞ୍ଞେଯ୍ୟମେଵ।

ସାଳ୍ହସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭। ମଲ୍ଲିକାଦେଵୀସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା

୧୯୭। ସତ୍ତମେ ଅପ୍ପେସକ୍ଖାତି ଅପ୍ପାନୁଭାଵା। ସା ପନ ଅପ୍ପେସକ୍ଖତା ଆଧିପତେଯ୍ୟସମ୍ପତ୍ତିଯା ପରିଵାରସମ୍ପତ୍ତିଯା ଚ ଅଭାଵେନ ପାକଟା ହୋତି। ତତ୍ଥ ପରିଵାରସମ୍ପତ୍ତିଯା ଅଭାଵଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଅପ୍ପପରିଵାରା''ତି ଆହ। ଇସ୍ସରାତି ଆଧିପତେଯ୍ୟସଂଵତ୍ତନକକମ୍ମବଲେନ ଈସନସୀଲା। ସା ପନସ୍ସା ଇସ୍ସରତା ଵିଭଵସମ୍ପତ୍ତିପଚ୍ଚଯା ପାକଟା ଜାତାତି ଅଡ୍ଢତାପରିଯାଯଭାଵେନ ଵଦନ୍ତୋ ''ଅଡ୍ଢାତି ଇସ୍ସରା''ତି ଆହ। ମହନ୍ତଂ ଧନମେତିସ୍ସା ଭୂମିଗତଞ୍ଚେଵ ଵେହାସଟ୍ଠଞ୍ଚାତି ମହଦ୍ଧନା। ଇଧ ପନ ଵେହାସଟ୍ଠେନେଵ ଧନେନ ମହଦ୍ଧନତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଵେହାସଟ୍ଠଧନେନ ମହଦ୍ଧନା''ତି ଆହ। ଈସତୀତି ଈସା, ଅଭିଭୂତି ଅତ୍ଥୋ। ମହତୀ ଈସା ମହେସା, ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତମହେସତାଯ ପନ ପରେହି ମହେସୋତି ଅକ୍ଖାତବ୍ବତାଯ ମହେସକ୍ଖା। ଯସ୍ମା ପନ ସୋ ମହେସକ୍ଖଭାଵୋ ଆଧିପତେଯ୍ୟପରିଵାରସମ୍ପତ୍ତିଯା ଵିଞ୍ଞାଯତି, ତସ୍ମା ''ମହାପରିଵାରା''ତି ଵୁତ୍ତଂ।

ସଣ୍ଠାନପାରିପୂରିଯା ଅଧିକଂ ରୂପମସ୍ସାତି ଅଭିରୂପା। ସଣ୍ଠାନପାରିପୂରିଯାତି ଚ ହତ୍ଥପାଦାଦିସରୀରାଵଯଵାନଂ ସୁସଣ୍ଠିତତାଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଵଯଵପାରିପୂରିଯା ହି ସମୁଦାଯପାରିପୂରିସିଦ୍ଧି। ରୂପନ୍ତି ଚ ସରୀରଂ ''ରୂପଵନ୍ତେଵ ସଙ୍ଖଂ ଗଚ୍ଛତୀ''ତିଆଦୀସୁ ଵିଯ। ଦସ୍ସନଯୁତ୍ତାତି ସୁରୂପଭାଵେନ ପସ୍ସିତବ୍ବଯୁତ୍ତା, ଦିସ୍ସମାନା ଚକ୍ଖୂନି ପିଯାଯତୀତି ଅଞ୍ଞଂକିଚ୍ଚଵିକ୍ଖେପଂ ହିତ୍ଵାପି ଦଟ୍ଠବ୍ବାତି ଵୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଦିସ୍ସମାନାଵ ସୋମନସ୍ସଵସେନ ଚିତ୍ତଂ ପସାଦେତୀତି ପାସାଦିକା। ତେନାହ ''ଦସ୍ସନେନ ପାସାଦିକା''ତି। ପୋକ୍ଖରତାତି ଵୁଚ୍ଚତି ସୁନ୍ଦରଭାଵୋ, ଵଣ୍ଣସ୍ସ ପୋକ୍ଖରତା ଵଣ୍ଣପୋକ୍ଖରତା, ତାଯ ଵଣ୍ଣସମ୍ପତ୍ତିଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ପୋରାଣା ପନ ପୋକ୍ଖରନ୍ତି ସରୀରଂ ଵଦନ୍ତି , ଵଣ୍ଣଂ ଵଣ୍ଣମେଵ। ତେସଂ ମତେନ ଵଣ୍ଣଞ୍ଚ ପୋକ୍ଖରଞ୍ଚ ଵଣ୍ଣପୋକ୍ଖରାନି, ତେସଂ ଭାଵୋ ଵଣ୍ଣପୋକ୍ଖରତା। ଇତି ପରମାଯ ଵଣ୍ଣପୋକ୍ଖରତାଯାତି ଉତ୍ତମପରିସୁଦ୍ଧେନ ଵଣ୍ଣେନ ଚେଵ ସରୀରସଣ୍ଠାନସମ୍ପତ୍ତିଯା ଚାତି ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ତେନେଵାହ ''ଵଣ୍ଣେନ ଚେଵ ସରୀରସଣ୍ଠାନେନ ଚା''ତି। ତତ୍ଥ ଵଣ୍ଣେନାତି ଵଣ୍ଣଧାତୁଯା। ସରୀରଂ ନାମ ସନ୍ନିଵେସଵିସିଟ୍ଠୋ କରଚରଣଗୀଵାସୀସାଦିଅଵଯଵସମୁଦାଯୋ, ସୋ ଚ ସଣ୍ଠାନମୁଖେନ ଗଯ୍ହତୀତି ଆହ ''ସରୀରସଣ୍ଠାନେନା''ତି।

ଅଭିସଜ୍ଜତୀତି କୁଜ୍ଝନଵସେନେଵ କୁଟିଲକଣ୍ଟକୋ ଵିଯ ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ସମୁଟ୍ଠାନେ ମକରଦନ୍ତୋ ଵିଯ ଲଗତି। ଯଞ୍ହି କୋଧସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତିଟ୍ଠାନଭୂତେ ଆରମ୍ମଣେ ଉପନାହସ୍ସ ପଚ୍ଚଯଭୂତଂ କୁଜ୍ଝନଵସେନ ଅଭିସଜ୍ଜନଂ, ତଂ ଇଧାଧିପ୍ପେତଂ, ନ ଲୁବ୍ଭନଵସେନ। କୁପ୍ପତୀତିଆଦୀସୁ ପୁବ୍ବୁପ୍ପତ୍ତି କୋପୋ, ତତୋ ବଲଵତରୋ ବ୍ୟାପାଦୋ ଲଦ୍ଧାସେଵନତାଯ ଚିତ୍ତସ୍ସ ବ୍ୟାପଜ୍ଜନତୋ। ସାତିସଯଂ ଲଦ୍ଧାସେଵନତାଯ ତତୋ ବ୍ୟାପାଦତୋପି ବଲଵତରା ପଚ୍ଚତ୍ଥିକଭାଵେନ ଥାମପ୍ପତ୍ତି ପତିତ୍ଥିଯନା। ଅନ୍ନଂ ପାନନ୍ତିଆଦୀସୁ ଅଦୀଯତୋ ଅନ୍ନଂ, ଖାଦନୀଯଂ ଭୋଜନୀଯଞ୍ଚ। ପାତବ୍ବତୋ ପାନଂ, ଯଂକିଞ୍ଚି ପାନଂ। ଵସିତବ୍ବତୋ ଅଚ୍ଛାଦେତବ୍ବତୋ ଵତ୍ଥଂ, ନିଵାସନପାରୁପନଂ। ଯନ୍ତି ତେନାତି ଯାନଂ, ଛତ୍ତୁପାହନଵଯ୍ହସିଵିକାଦି ଯଂକିଞ୍ଚି ଗମନପଚ୍ଚଯଂ। ଛତ୍ତମ୍ପି ହି ଵସ୍ସାତପଦୁକ୍ଖନିଵାରଣେନ ମଗ୍ଗଗମନସାଧନନ୍ତି କତ୍ଵା ''ଯାନ''ନ୍ତି ଵୁଚ୍ଚତି। ମାଲନ୍ତି ଯଂକିଞ୍ଚି ସୁମନମାଲାଦିପୁପ୍ଫଂ। ଗନ୍ଧନ୍ତି ଯଂକିଞ୍ଚି ଚନ୍ଦନାଦିଵିଲେପନଂ।

ମଲ୍ଲିକାଦେଵୀସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୮। ଅତ୍ତନ୍ତପସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା

୧୯୮। ଅଟ୍ଠମେ ଆହିତୋ ଅହଂମାନୋ ଏତ୍ଥାତି ଅତ୍ତା, ଅତ୍ତଭାଵୋ। ଇଧ ପନ ଯୋ ପରୋ ନ ହୋତି, ସୋ ଅତ୍ତା, ତଂ ଅତ୍ତାନଂ। ପରନ୍ତି ଅତ୍ତତୋ ଅଞ୍ଞଂ। ଦିଟ୍ଠେଵ ପଚ୍ଚକ୍ଖଭୂତୋ। ଧମ୍ମୋତି ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧଧମ୍ମୋ। ତତ୍ଥ ହି ଅତ୍ତା ଭଵତି, ଅତ୍ତସଞ୍ଞାଦିଟ୍ଠି ଭଵତୀତି ଅତ୍ତଭାଵସମଞ୍ଞା। ତେନାହ ''ଦିଟ୍ଠେଵ ଧମ୍ମେତି ଇମସ୍ମିଂଯେଵ ଅତ୍ତଭାଵେ''ତି। ଛାତଂ ଵୁଚ୍ଚତି ତଣ୍ହା ଜିଘଚ୍ଛାହେତୁତାଯ। ଅନ୍ତୋ ତାପନକିଲେସାନନ୍ତି ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତାନେ

ଦରଥପରିଢଆହଜନନେନ ସନ୍ତାପନକିଲେସାନଂ।

ପରେସଂ ହନନଘାତନାଦିନା ରୋଦାପନତୋ ଲୁଦ୍ଦୋ। ତଥା ୱିଘାତକଭାୱେନ କାୟଚିତ୍ତାନଂ ୱିଦାଲନତୋ ଦାରୁଣୋ। ଥଦ୍ଧହଦୟୋ କକ୍ଖଢଓ। ବନ୍ଧନାଗାରେ ନିୟୁତ୍ତୋ ବନ୍ଧନାଗାରିକୋ।

ଖତ୍ତିୟାଭିସେକେନାତି ଖତ୍ତିୟାନଂ କାତବ୍ବଅଭିସେକେନ। ସନ୍ଥାଗାରନ୍ତି ସନ୍ଥାରୱସେନ କତଂ ଅଗାରଂ ୟଞ୍ଞାଗାରଂ। ସପ୍ପିତେଲେନାତି ସପ୍ପିମିସ୍ସେନ ତେଲେନ। ୟମକସ୍ନେହେନ ହି ଏସା ତଦା କାୟଂ ଅବ୍ଭଞ୍ଜତି। ୱଚ୍ଛଭାୱଂ ତରିତ୍ୱା ଠିତୋ ୱଚ୍ଛତରୋ। ପରିକ୍ଖେପକରଣତ୍ଥାୟାତି ନୱମାଲାହି ସଦ୍ଧିଂ ଦବ୍ଭେହି ୱେଦିୟା ପରିକ୍ଖିପନତ୍ଥାୟ। ୟଞ୍ଞଭୂମିୟନ୍ତି ଅୱସେସୟଞ୍ଞଟ୍ଠାନେ।

ଦୂରସମୁସ୍ସାରିତମାନସ୍ସେୱ ସାସନେ ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତି ସମ୍ଭୱତି, ନ ମାନଜାତିକସ୍ସାତି ଆହ ‘‘ନିହତମାନତ୍ତା’’ତି। ଉସ୍ସନ୍ନତ୍ତାତି ବହୁଭାୱତୋ। ଭୋଗାରୋଗ୍ୟାଦିୱତ୍ଥୁକା ମଦା ସୁପ୍ପହିୟା ହୋନ୍ତି ନିମିତ୍ତସ୍ସ ଅୱଟ୍ଠାନତୋ, ନ ତଥା କୁଲୱିଜ୍ଜାମଦାତି ଖତ୍ତିୟବ୍ରାହ୍ମଣକୁଲାନଂ ପବ୍ବଜିତାନମ୍ପି ଜାତିୱିଜ୍ଜା ନିସ୍ସାୟ ମାନଜପ୍ପନଂ ଦୁପ୍ପଜହନ୍ତି ଆହ ‘‘ୟେଭୁୟ୍ୟେନ ହି…ପେ… ମାନଂ କରୋନ୍ତୀ’’ତି। ୱିଜାତିତାୟାତି ନିହୀନଜାତିତାୟ। ପତିଟ୍ଠାତୁଂ ନ ସକ୍କୋନ୍ତୀତି ସୁୱିସୁଦ୍ଧଂ କତ୍ୱା ସୀଲଂ ରକ୍ଖିତୁଂ ନ ସକ୍କୋନ୍ତି। ସୀଲୱସେନ ହି ସାସନେ ପତିଟ୍ଠହନ୍ତି। ପତିଟ୍ଠାତୁନ୍ତି ୱା ସଚ୍ଚପଟିୱେଧେନ ଲୋକୁତ୍ତରାୟ ପତିଟ୍ଠାୟ ପତିଟ୍ଠାତୁଂ। ୟେଭୁୟ୍ୟେନ ହି ଉପନିସ୍ସୟସମ୍ପନ୍ନା ସୁଜାତାୟେୱ ହୋନ୍ତି, ନ ଦୁଜ୍ଜାତା।

ପରିସୁଦ୍ଧନ୍ତି ରାଗାଦୀନଂ ଅଚ୍ଚନ୍ତମେୱ ପହାନଦୀପନତୋ ନିରୁପକ୍କିଲେସତାୟ ସବ୍ବସୋ ୱିସୁଦ୍ଧଂ। ସଦ୍ଧଂ ପଟିଲଭତୀତି ପୋଥୁଜ୍ଜନିକସଦ୍ଧାୱସେନ ସଦ୍ଦହତି। ୱିଞ୍ଞୁଜାତିକାନଞ୍ହି ଧମ୍ମସମ୍ପତ୍ତିଗ୍ଗହଣପୁବ୍ବିକା ସଦ୍ଧାସିଦ୍ଧି ଧମ୍ମପ୍ପମାଣଧମ୍ମପ୍ପସନ୍ନଭାୱତୋ। ଜାୟମ୍ପତିକାତି ଘରଣିପତିକା। କାମଂ ‘‘ଜାୟମ୍ପତିକା’’ତି ୱୁତ୍ତେ ଘରସାମିକଘରସାମିନିୱସେନ ଦ୍ୱିନ୍ନଂୟେୱ ଗହଣଂ ୱିଞ୍ଞାୟତି, ୟସ୍ସ ପନ ପୁରିସସ୍ସ ଅନେକା ପଜାପତିୟୋ ହୋନ୍ତି, ତତ୍ଥ କିଂ ୱତ୍ତବ୍ବନ୍ତି ଏକାୟପି ସଂୱାସୋ ସମ୍ବାଧୋତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ‘‘ଦ୍ୱେ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ରାଗାଦିନା ସକିଞ୍ଚନଟ୍ଠେନ, ଖେତ୍ତୱତ୍ଥୁଆଦିନା ସପଲିବୋଧଟ୍ଠେନ ରାଗରଜାଦୀନଂ ଆଗମନପଥତାପି ଉପ୍ପଜ୍ଜନଟ୍ଠାନତା ଏୱାତି ଦ୍ୱେପି ୱଣ୍ଣନା ଏକତ୍ଥା, ବ୍ୟଞ୍ଜନମେୱ ନାନଂ। ଅଲଗ୍ଗନଟ୍ଠେନାତି ଅସଜ୍ଜନଟ୍ଠେନ ଅପ୍ପଟିବଦ୍ଧଭାୱେନ। ଏୱଂ ଅକୁସଲକୁସଲପ୍ପୱତ୍ତୀନଂ ଠାନଭାୱେନ ଘରାୱାସପବ୍ବଜ୍ଜାନଂ ସମ୍ବାଧବ୍ଭୋକାସତଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି କୁସଲପ୍ପୱତ୍ତିୟାୟେୱ ଅଟ୍ଠାନଟ୍ଠାନଭାୱେନ ତେସଂ ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅପିଚା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ସଙ୍ଖେପକଥାତି ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ପଦୁଦ୍ଧାରଂ ଅକତ୍ୱା ସଙ୍ଖେପତୋ ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନା। ଏକମ୍ପି ଦିୱସନ୍ତି ଏକଦିୱସମତ୍ତମ୍ପି। ଅଖଣ୍ଡଂ କତ୍ୱାତି ଦୁକ୍କଟମତ୍ତସ୍ସପି ଅନାପଜ୍ଜନେନ ଅଖଣ୍ଡିତଂ କତ୍ୱା। କିଲେସମଲେନ ଅମଲିନନ୍ତି ତଣ୍ହାସଂକିଲେସାଦିୱସେନ ଅସଂକିଲିଟ୍ଠଂ କତ୍ୱା। ପରିଦହିତ୍ୱାତି ନିୱାସେତ୍ୱା ଚେୱ ପାରୁପିତ୍ୱା ଚ। ଅଗାରୱାସୋ ଅଗାରଂ ଉତ୍ତରପଦଲୋପେନ, ତସ୍ସ ୱଡ୍ଢିଆୱହଂ ଅଗାରସ୍ସ ହିତଂ।

ଭୋଗକ୍ଖନ୍ଧୋତି ଭୋଗରାସି ଭୋଗସମୁଦାୟୋ। ଆବନ୍ଧନଟ୍ଠେନାତି ପୁତ୍ତୋ ନତ୍ତାତିଆଦିନା ପେମୱସେନ ସପରିଚ୍ଛେଦୱସେନ ବନ୍ଧନଟ୍ଠେନ। ଅମ୍ହାକମେତେତି ଞାୟନ୍ତୀତି ଞାତୀ, ପିତାମହପିତୁପୁତ୍ତାଦିୱସେନ ପରିୱତ୍ତନଟ୍ଠେନ ପରିୱଟ୍ଟୋ। ସାମଞ୍ଞୱାଚୀପି ସିକ୍ଖା-ସଦ୍ଦୋ ଆଜୀୱସଦ୍ଦସନ୍ନିଧାନତୋ ଉପରିୱୁଚ୍ଚମାନୱିସେସାପେକ୍ଖାୟ ଚ ୱିସେସନିୱିଟ୍ଠୋୱ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ୟା ଭିକ୍ଖୂନଂ ଅଧିସୀଲସଙ୍ଖାତା ସିକ୍ଖା’’ତି। ସିକ୍ଖିତବ୍ବଟ୍ଠେନ ସିକ୍ଖା, ସହ ଆଜୀୱନ୍ତି ଏତ୍ଥାତି ସାଜୀୱୋ। ସିକ୍ଖନଭାୱେନାତି ସିକ୍ଖାୟ ସାଜୀୱେ ଚ ସିକ୍ଖନଭାୱେନ। ସିକ୍ଖଂ ପରିପୂରେନ୍ତୋତି ସୀଲସଂୱରଂ ପରିପୂରେନ୍ତୋ। ସାଜୀୱଞ୍ଚ ଅୱୀତିକ୍କମନ୍ତୋତି ‘‘ନାମକାୟୋ, ପଦକାୟୋ, ନିରୁତ୍ତିକାୟୋ, ବ୍ୟଞ୍ଜନକାୟୋ’’ତି (ପାରା। ଅଟ୍ଠ। ୧।୩୯) ୱୁତ୍ତଂ ସିକ୍ଖାପଦଂ ଭଗୱତୋ ଚ ୱଚନଂ ଅୱୀତିକ୍କମନ୍ତୋ ହୁତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଇଦମେୱ ଚ ‘‘ସିକ୍ଖନ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ, ତତ୍ଥ ସାଜୀୱାନଂ ଅୱୀତିକ୍କମୋ ସିକ୍ଖାପାରିପୂରିୟା ପଚ୍ଚୟୋ। ତତୋ ହି ୟାୱ ମଗ୍ଗା ସିକ୍ଖାପାରିପୂରୀ ହୋତୀତି।

ଅନୁପ୍ପଦାତାତି ଅନୁବଲପ୍ପଦାତା, ଅନୁୱତ୍ତନୱସେନ ୱା ପଦାତା। କସ୍ସ ପନ ଅନୁୱତ୍ତନଂ ପଦାନଞ୍ଚାତି? ‘‘ସହିତାନ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା ସନ୍ଧାନସ୍ସାତି ୱିଞ୍ଞାୟତି। ତେନାହ ‘‘ସନ୍ଧାନାନୁପ୍ପଦାତା’’ତି। ୟସ୍ମା ପନ ଅନୁୱତ୍ତନୱସେନ ସନ୍ଧାନସ୍ସ ପଦାନଂ ଆଧାନଂ ଆରକ୍ଖନଂ ୱା ଦଢହକରଣଂ ହୋତି, ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଦ୍ୱେ ଜନେ ସମଗ୍ଗେ ଦିସ୍ୱା’’ତିଆଦି। ଆରମନ୍ତି ଏତ୍ଥାତି ଆରାମୋ, ରମିତବ୍ବଟ୍ଠାନଂ। ୟସ୍ମା ପନ ଆ-କାରେନ ୱିନାପି ଅୟମତ୍ଥୋ ଲବ୍ଭତି, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ସମଗ୍ଗରାମୋତିପି ପାଠଇ, ଅୟମେୱତ୍ଥୋ’’ତି।

ଏତ୍ଥାତି –

‘‘ନେଲଙ୍ଗୋ ସେତପଚ୍ଛାଦୋ, ଏକାରୋ ୱତ୍ତତୀ ରଥୋ;

ଅନୀଘଂ ପସ୍ସ ଆଯନ୍ତଂ, ଛିନ୍ନସୋତଂ ଅବନ୍ଧନ’’ନ୍ତି। (ସଂ। ନି। ୪।୩୪୭; ଉଦା। ୬୫; ପେଟକୋ। ୨୫) –

ଇମିସ୍ସା ଗାଥାଯ। ସୀଲଙ୍ଗେ ନେଲଙ୍ଗନ୍ତି ଵୁତ୍ତଂ। ତେନେଵାହ – ‘‘ଚିତ୍ତୋ ଗହପତି, ନେଲଙ୍ଗନ୍ତି ଖୋ, ଭନ୍ତେ, ସୀଲାନମେତଂ ଅଧିଵଚନ’’ନ୍ତି (ସଂ। ନି। ୪।୩୪୭)। ସୁକୁମାରାତି ଅପ୍ଫରୁସତାଯ ମୁଦୁକା। ପୁରସ୍ସ ଏସାତି ଏତ୍ଥ ପୁର-ସଦ୍ଦୋ ତନ୍ନିଵାସିଵାଚକୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ – ‘‘ଗାମୋ ଆଗତୋ’’ତିଆଦୀସୁ ଵିଯ। ତେନେଵାହ ‘‘ନଗରଵାସୀନ’’ନ୍ତି। ମନଂ ଅପ୍ପାଯତି ଵଡ୍ଢେତୀତି ମନାପୋ। ତେନ ଵୁତ୍ତଂ ‘‘ଚିତ୍ତଵୁଡ୍ଢିକରା’’ତି।

କାଲଵାଦୀତିଆଦି ସମ୍ଫପ୍ପଲାପା ପଟିଵିରତସ୍ସ ପଟିପତ୍ତିଦସ୍ସନଂ। ଅତ୍ଥସଂହିତାପି ହି ଵାଚା ଅଯୁତ୍ତକାଲପ୍ପଯୋଗେନ ଅତ୍ଥାଵହା ନ ସିଯାତି ଅନତ୍ଥଵିଞ୍ଞାପନଵାଚଂ ଅନୁଲୋମେତି, ତସ୍ମା ସମ୍ଫପ୍ପଲାପଂ ପଜହନ୍ତେନ ଅକାଲଵାଦିତା ପରିହରିତବ୍ବାତି ଵୁତ୍ତଂ ‘‘କାଲଵାଦୀ’’ତି। କାଲେନ ଵଦନ୍ତେନପି ଉଭଯାନତ୍ଥସାଧନତୋ ଅଭୂତଂ ପରିଵଜ୍ଜେତବ୍ବନ୍ତି ଆହ ‘‘ଭୂତଵାଦୀ’’ତି। ଭୂତଞ୍ଚ ଵଦନ୍ତେନ ଯଂ ଇଧଲୋକପରଲୋକହିତସମ୍ପାଦକଂ, ତଦେଵ ଵତ୍ତବ୍ବନ୍ତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅତ୍ଥଵାଦୀ’’ତି ଵୁତ୍ତଂ। ଅତ୍ଥଂ ଵଦନ୍ତେନପି ଲୋକିଯଧମ୍ମସନ୍ନିସ୍ସିତମେଵ ଅଵତ୍ଵା ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମସନ୍ନିସ୍ସିତଂ କତ୍ଵା ଵତ୍ତବ୍ବନ୍ତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ‘‘ଧମ୍ମଵାଦୀ’’ତି ଵୁତ୍ତଂ। ଯଥା ଚ ଅତ୍ଥୋ ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମସନ୍ନିସ୍ସିତୋ ହୋତି, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଵିନଯଵାଦୀ’’ତି ଵୁତ୍ତଂ। ପଞ୍ଚନ୍ନଞ୍ହି ସଂଵରଵିନଯାନଂ ପଞ୍ଚନ୍ନଞ୍ଚ ପହାନଵିନଯାନଂ ଵସେନ ଵୁଚ୍ଚମାନୋ ଅତ୍ଥୋ ନିବ୍ବାନାଧିଗମନହେତୁଭାଵତୋ ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମସନ୍ନିସ୍ସିତୋ ହୋତୀତି। ଏଵଂ ଗୁଣଵିସେସଯୁତ୍ତୋଵ ଅତ୍ଥୋ ଵୁଚ୍ଚମାନୋ ଦେସନାକୋସଲ୍ଲେ ସତି ସୋଭତି, କିଚ୍ଚକରୋ ଚ ହୋତି, ନ ଅଞ୍ଞଥାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ନିଧାନଵତିଂ ଵାଚଂ ଭାସିତା’’ତି ଵୁତ୍ତଂ। ଇଦାନି ତଂ ଦେସନାକୋସଲ୍ଲଂ ଵିଭାଵେତୁଂ ‘‘କାଲେନା’’ତିଆଦିମାହ। ପୁଚ୍ଛାଦିଵସେନ ହି ଓତିଣ୍ଣଵାଚାଵତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ଏକଂସାଦିବ୍ୟାକରଣଵିଭାଗଂ ସଲ୍ଲକ୍ଖେତ୍ଵା ଠପନାହେତୂଦାହରଣସନ୍ଦସ୍ସନାଦିଂ ତଂତଂକାଲାନୁରୂପଂ ଵିଭାଵେନ୍ତିଯା ପରିମିତପରିଚ୍ଛିନ୍ନରୂପାଯ ଵିପୁଲତରଗମ୍ଭୀରୋଦାରପରମତ୍ଥଵିତ୍ଥାରସଙ୍ଗାହିକାଯ କଥାଯ ଞାଣବଲାନୁରୂପଂ ପରେ ଯାଥାଵତୋ ଧମ୍ମେ ପତିଟ୍ଠାପେନ୍ତୋ ‘‘ଦେସନାକୁସଲୋ’’ତି ଵୁଚ୍ଚତୀତି ଏଵମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥଯୋଜନା ଵେଦିତବ୍ବା।

ଏଵଂ ପଟିପାଟିଯା ସତ୍ତ ମୂଲସିକ୍ଖାପଦାନି ଵିଭଜିତ୍ଵା ଅଭିଜ୍ଝାଦିପ୍ପହାନଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯସଂଵରଜାଗରିଯାନୁଯୋଗେହି ଵିଭାଵେତୁଂ ତମ୍ପି ନୀହରିତ୍ଵା ଆଚାରସୀଲସ୍ସେଵ ଵିଭଜନଵସେନ ପାଠଇ ପଵତ୍ତାତି ତଦତ୍ଥଂ ଵିଵରିତୁଂ ‘‘ବୀଜଗାମଭୂତଗାମସମାରମ୍ଭା’’ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ବୀଜାନଂ ଗାମୋ ସମୂହୋ ବୀଜଗାମୋ। ଭୂତାନଂ ଜାତାନଂ ନିବ୍ବତ୍ତାନଂ ରୁକ୍ଖଗଚ୍ଛଲତାଦୀନଂ ସମୂହୋ ଭୂତଗାମୋ। ନନୁ ଚ ରୁକ୍ଖାଦଯୋ ଚିତ୍ତରହିତତାଯ ନ ଜୀଵା, ଚିତ୍ତରହିତତା ଚ ପରିପ୍ଫନ୍ଦାଭାଵତୋ ଛିନ୍ନେ ଵିରୁହନତୋ ଵିସଦିସଜାତିଭାଵତୋ ଚତୁଯୋନିଅପରିଯାପନ୍ନତୋ ଚ ଵେଦିତବ୍ବା, ଵୁଦ୍ଧି ପନ ପଵାଳସିଲାଲଵଣାନମ୍ପି ଵିଜ୍ଜତୀତି ନ ତେସଂ ଜୀଵଭାଵେ କାରଣଂ, ଵିସଯଗ୍ଗହଣଞ୍ଚ ନେସଂ ପରିକପ୍ପନାମତ୍ତଂ ସୁପନଂ ଵିଯ ଚିଞ୍ଚାଦୀନଂ, ତଥା ଦୋହଳାଦଯୋ, ଅଥ କସ୍ମା ବୀଜଗାମଭୂତଗାମସମାରମ୍ଭା ପଟିଵିରତି ଇଚ୍ଛିତାତି? ସମଣସାରୁପ୍ପତୋ ତନ୍ନିଵାସିସତ୍ତାନୁରକ୍ଖଣତୋ ଚ। ତେନେଵାହ – ‘‘ଜୀଵସଞ୍ଞିନୋ ହି ମୋଘପୁରିସ ମନୁସ୍ସା ରୁକ୍ଖସ୍ମି’’ନ୍ତିଆଦି (ପାଚି। ୮୯)।

ମୂଲମେଵ ବୀଜଂ ମୂଲବୀଜଂ, ମୂଲଂ ବୀଜଂ ଏତସ୍ସାତିପି ମୂଲବୀଜଂ। ସେସେସୁପି ଏସେଵ ନଯୋ। ଫଳୁବୀଜନ୍ତି ପବ୍ବବୀଜଂ। ପଚ୍ଚଯନ୍ତରସମଵାଯେ ସଦିସଫଲୁପ୍ପତ୍ତିଯା ଵିସେସକାରଣଭାଵତୋ ଵିରୁହନସମତ୍ଥେ ସାରଫଲେ ନିରୁଳ୍ହୋ ବୀଜ-ସଦ୍ଦୋ ତଦତ୍ଥସଂସିଦ୍ଧିଯା ମୂଲାଦୀସୁପି କେସୁଚି ପଵତ୍ତତୀତି ମୂଲାଦିତୋ ନିଵତ୍ତନତ୍ଥଂ ଏକେନ ବୀଜ-ସଦ୍ଦେନ ଵିସେସେତ୍ଵା ଵୁତ୍ତଂ ‘‘ବୀଜବୀଜ’’ନ୍ତି ‘‘ରୂପରୂପଂ, ଦୁକ୍ଖଦୁକ୍ଖ’’ନ୍ତି (ସଂ। ନି। ୪।୩୨୭) ଚ ଯଥା। କସ୍ମା ପନେତ୍ଥ ବୀଜଗାମଭୂତଗାମଂ ଉଦ୍ଧରିତ୍ଵା ବୀଜଗାମୋ ଏଵ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋତି? ନ ଖୋ ପନେତଂ ଏଵଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ, ନନୁ ଅଵୋଚୁମ୍ହା ‘‘ମୂଲମେଵ ବୀଜଂ ମୂଲବୀଜଂ, ମୂଲଂ ବୀଜଂ ଏତସ୍ସାତିପି ମୂଲବୀଜ’’ନ୍ତି। ତତ୍ଥ ପୁରିମେନ ବୀଜଗାମୋ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋ, ଦୁତିଯେନ ଭୂତଗାମୋ। ଦୁଵିଧୋପେସ ମୂଲବୀଜଞ୍ଚ ମୂଲବୀଜଞ୍ଚ ମୂଲବୀଜନ୍ତି ସାମଞ୍ଞନିଦ୍ଦେସେନ, ଏକସେସନଯେନ ଵା ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠୋତି ଵେଦିତବ୍ବୋ। ତେନେଵାହ ‘‘ପଞ୍ଚଵିଧସ୍ସା’’ତିଆଦି। ନୀଲତିଣରୁକ୍ଖାଦିକସ୍ସାତି ଅଲ୍ଲତିଣସ୍ସ ଚେଵ ଅଲ୍ଲରୁକ୍ଖାଦିକସ୍ସ ଚ। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଓସଧିଗଚ୍ଛଲତାଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ।

ଏକଂ ଭତ୍ତଂ ଏକଭତ୍ତଂ, ତଂ ଅସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ଏକଭତ୍ତିକୋ। ସୋ ପନ ରତ୍ତିଭୋଜନେନପି ସିଯାତି ତନ୍ନିଵତ୍ତନତ୍ଥଂ ଆହ ‘‘ରତ୍ତୂପରତୋ’’ତି। ଏଵମ୍ପି ଅପରଣ୍ହଭୋଜୀପି ସିଯା ଏକଭତ୍ତିକୋତି ତନ୍ନିଵତ୍ତନତ୍ଥଂ ‘‘ଵିରତୋ ଵିକାଲଭୋଜନା’’ତି ଵୁତ୍ତଂ। ଅରୁଣୁଗ୍ଗମନତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଯାଵ ମଜ୍ଝନ୍ହିକା ଅଯଂ ବୁଦ୍ଧାଦୀନଂ ଅରିଯାନଂ ଆଚିଣ୍ଣସମାଚିଣ୍ଣୋ ଭୋଜନସ୍ସ କାଲୋ ନାମ, ତଦଞ୍ଞୋ ଵିକାଲୋ। ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ ଦୁତିଯପଦେନ ରତ୍ତିଭୋଜନସ୍ସ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତତ୍ତା ‘‘ଅତିକ୍କନ୍ତେ ମଜ୍ଝନ୍ହିକେ ଯାଵ ସୂରିଯତ୍ଥଙ୍ଗମନା ଭୋଜନଂ ଵିକାଲଭୋଜନଂ ନାମା’’ତି ଵୁତ୍ତଂ।

ଦାରୁମାସକୋତି ଯେ ଵୋହାରଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ଇତି-ସଦ୍ଦେନ ଏଵଂପକାରେ ଦସ୍ସେତି। ଅଞ୍ଞେହି ଗାହାପନେ ଉପନିକ୍ଖିତ୍ତସାଦିଯନେ ଚ ପଟିଗ୍ଗହଣତ୍ଥୋ ଲବ୍ଭତୀତି ‘‘ନେଵ ତଂ ଉଗ୍ଗଣ୍ହାତି, ନ ଉଗ୍ଗହାପେତି, ନ ଉପନିକ୍ଖିତ୍ତଂ ସାଦିଯତୀ’’ତି ଵୁତ୍ତଂ। ଅଥ ଵା ତିଵିଧଂ ପଟିଗ୍ଗହଣଂ କାଯେନ, ଵାଚାଯ, ମନସାତି।

ତତ୍ଥ କାୟେନ ପଟିଗ୍ଗହଣଂ ଉଗ୍ଗଣ୍ହନଂ, ୱାଚାୟ ପଟିଗ୍ଗହଣଂ ଉଗ୍ଗହାପନଂ, ମନସା ପଟିଗ୍ଗହଣଂ ସାଦିୟନନ୍ତି ତିୱିଧମ୍ପି ପଟିଗ୍ଗହଣଂ ଏକଜ୍ଝଂ ଗହେତ୍ୱା ପଟିଗ୍ଗହଣାତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ "ନେୱ ତଂ ଉଗ୍ଗଣ୍ହାତୀ"ତିଆଦି। ଏସ ନୟୋ ଆମକଧଞ୍ଞପଟିଗ୍ଗହଣାତିଆଦୀସୁପି। ନୀୱାରାଦିଉପଧଞ୍ଞସ୍ସ ସାଲିଆଦିମୂଲଧଞ୍ଞନ୍ତୋଗଧତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ "ସତ୍ତୱିଧସ୍ସା"ତି। "ଅନୁଜାନାମି, ଭିକ୍ଖୱେ, ପଞ୍ଚ ୱସାନି ଭେସଜ୍ଜାନି ଅଚ୍ଛୱସଂ, ମଚ୍ଛୱସଂ, ସୁସୁକାୱସଂ, ସୂକରୱସଂ, ଗଦ୍ରଭୱସ"ନ୍ତି (ମହାୱ। ୨୬୨) ୱୁତ୍ତତ୍ତା ଇଦଂ ଓଦିସ୍ସ ଅନୁଞ୍ଞାତଂ ନାମ। ତସ୍ସ ପନ "କାଲେ ପଟିଗ୍ଗହିତ"ନ୍ତି (ମହାୱ। ୨୬୨) ୱୁତ୍ତତ୍ତା ପଟିଗ୍ଗହଣଂ ୱଟ୍ଟତି ସତି ପଚ୍ଚୟେତି ଆହ "ଅଞ୍ଞତ୍ର ଓଦିସ୍ସ ଅନୁଞ୍ଞାତା"ତି।

ସାରୂପ୍ପେନ ୱଞ୍ଚନଂ ରୂପକୂଟଂ, ପତିରୂପେନ ୱଞ୍ଚନାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଙ୍ଗେନ ଅତ୍ତନୋ ସରୀରାୱୟୱେନ ୱଞ୍ଚନଂ ଅଙ୍ଗକୂଟଂ। ଗଣ୍ହନୱସେନ ୱଞ୍ଚନଂ ଗହଣକୂଟଂ। ପଟିଚ୍ଛନ୍ନଂ କତ୍ୱା ୱଞ୍ଚନଂ ପଟିଚ୍ଛନ୍ନକୂଟଂ। ଅକ୍କମତୀତି ନିପ୍ପୀଳେତି, ପୁବ୍ବଭାଗେ ଅକ୍କମତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ହଦୟନ୍ତି ନାଳିଆଦିମାନଭାଜନାନଂ ଅବ୍ଭନ୍ତରଂ। ତେଲାଦୀନଂ ନାଳିଆଦୀହି ମିନନକାଲେ ଉସ୍ସାପିତା ସିଖାୟେୱ ସିଖାଭେଦୋ, ତସ୍ସା ହାପନଂ। କେଚୀତି ସାରସମାସାଚରିୟା ଉତ୍ତରୱିହାରୱାସିନୋ ଚ।

ୱଧୋତି ମୁଟ୍ଠିପ୍ପହାରକସାତାଳନାଦୀହି ହିଂସନଂ, ୱିହେଠନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ୱିହେଠନତ୍ଥୋପି ହି ୱଧ-ସଦ୍ଦୋ ଦିସ୍ସତି "ଅତ୍ତାନଂ ୱଧିତ୍ୱା ୱଧିତ୍ୱା ରୋଦତୀ"ତିଆଦୀସୁ। ଯଥା ହି ଅପଟିଗ୍ଗହଭାୱସାମଞ୍ଞେ ସତିପି ପଚ୍ଚଜିତେହି ଅପ୍ପଟିଗ୍ଗହିତବ୍ବୱତ୍ଥୁୱିସେସଭାୱସନ୍ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଇତ୍ଥିକୁମାରିଦାସିଦାସାଦୟୋ ୱିଭାଗେନ ୱୁତ୍ତା, ଏୱଂ ପରସ୍ସହରଣଭାୱତୋ ଅଦିନ୍ନାଦାନଭାୱସାମଞ୍ଞେ ସତିପି ତୁଲାକୂଟାଦୟୋ ଅଦିନ୍ନାଦାନୱିସେସଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱିଭାଗେନ ୱୁତ୍ତା। ନ ଏୱଂ ପାଣାତିପାତପରିୟାୟସ୍ସ ୱଧସ୍ସ ପୁନ ଗହଣେ ପୟୋଜନଂ ଅତ୍ଥି, ତତ୍ଥ ସୟଂକାରୋ, ଇଧ ପରଂକାରୋତି ଚ ନ ସକ୍କା ୱତ୍ତୁଂ "କାୟୱଚିପ୍ପୟୋଗସମୁଟ୍ଠାପିକା ଚେତନା ଛପ୍ପୟୋଗା"ତି (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୧।୧୦) ୱଚନତୋ, ତସ୍ମା ଯଥାୱୁତ୍ତୋ ଏୱମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଯୁତ୍ତୋ। ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ ପନ "ୱଧୋତି ମାରଣ"ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତମ୍ପି ପୋଥନମେୱ ସନ୍ଧାୟାତି ଚ ସକ୍କା ୱିଞ୍ଞାତୁଂ ମାରଣସଦ୍ଦସ୍ସ ୱିହିଂସନେପି ଦିସ୍ସନତୋ।

ଚୀୱରପିଣ୍ଡପାତାନଂ ଯଥାକ୍କମଂ କାୟକୁଚ୍ଛିପରିହରଣମତ୍ତଜୋତନାୟଂ ଅୱିସେସତୋ ଅଟ୍ଠନ୍ନଂ ପରିକ୍ଖାରାନଂ ତପ୍ପୟୋଜନତା ସମ୍ଭୱତୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ "ତେ ସବ୍ବେପୀ"ତିଆଦିମାହ। ଏତେପୀତି ନୱପରିକ୍ଖାରିକାଦୟୋପି ଅପ୍ପିଚ୍ଛା ଚ ସନ୍ତୁଟ୍ଠା ଚ। ନ ହି ତତ୍ତକେନ ମହିଚ୍ଛତା ଅସନ୍ତୁଟ୍ଠିତା ହୋତୀତି।

ଚତୂସୁ ଦିସାସୁ ସୁଖଂ ୱିହରତି, ତତୋ ଏୱ ସୁଖୱିହାରଟ୍ଠାନଭୂତା ଚତସ୍ସୋ ଦିସା ଅସ୍ସ ସନ୍ତୀତି ଚାତୁଦ୍ଦିସୋ। ତତ୍ଥ ଚାୟଂ ସତ୍ତେ ୱା ସଙ୍ଖାରେ ୱା ଭୟେନ ନପ୍ପଟିହଞ୍ଞତୀତି ଅପ୍ପଟିଘୋ। ଦ୍ୱାଦସୱିଧସ୍ସ ସନ୍ତୋସସ୍ସ ୱସେନ ସନ୍ତୁସ୍ସନତୋ ସନ୍ତୁସ୍ସମାନୋ। ଇତରୀତରେନାତି ଉଚ୍ଚାୱଚେନ ପରିସ୍ସୟାନଂ ବାହିରାନଂ ସୀହବ୍ୟଗ୍ଘାଦୀନଂ, ଅବ୍ଭନ୍ତରାନଞ୍ଚ କାମଚ୍ଛନ୍ଦାଦୀନଂ କାୟଚିତ୍ତୁପଦ୍ଦୱାନଂ ଅଭିଭୱନତୋ ପରିସ୍ସୟାନଂ ସହିତା। ଥଦ୍ଧଭାୱକରଭୟାଭାୱେନ ଅଚ୍ଛମ୍ଭୀ। ଏକୋ ଅସହାୟୋ। ତତୋ ଏୱ ଖଗ୍ଗମିଗସିଙ୍ଗସଦିସତାୟ ଖଗ୍ଗୱିସାଣକପ୍ପୋ ଚରେୟ୍ୟାତି ଅତ୍ଥୋ।

ଛିନ୍ନପକ୍ଖୋ, ଅସଞ୍ଜାତପକ୍ଖୋ ୱା ସକୁଣୋ ଗନ୍ତୁଂ ନ ସକ୍କୋତୀତି ପକ୍ଖି-ସଦ୍ଦେନ ୱିସେସେତ୍ୱା ସକୁଣୋ ପାଳିୟଂ ୱୁତ୍ତୋତି ଆହ "ପକ୍ଖଯୁତ୍ତୋ ସକୁଣୋ"ତି। ଯସ୍ସ ସନ୍ନିଧିକାରପରିଭୋଗୋ କିଞ୍ଚି ଠପେତବ୍ବଂ ସାପେକ୍ଖାଠପନଞ୍ଚ ନତ୍ଥି, ତାଦିସୋ ଅୟଂ ଭିକ୍ଖୂତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ "ଅୟମେତ୍ଥସଙ୍ଖେପତ୍ଥୋ"ତିଆଦିମାହ। ଅରିୟନ୍ତି ଅପେନ୍ତି ତତୋ ଦୋସା, ତେହି ୱା ଆରକାତି ଅରିୟୋତି ଆହ "ଅରିୟେନାତି ନିଦ୍ଦୋସେନା"ତି। ଅଜ୍ଝତ୍ତନ୍ତି ଅତ୍ତନି। ନିଦ୍ଦୋସସୁଖନ୍ତି ନିରାମିସସୁଖଂ କିଲେସୱଜ୍ଜରହିତତ୍ତା।

ଯଥାୱୁତ୍ତେ ସୀଲସଂୱରେ ପତିଟ୍ଠିତସ୍ସେୱ ଇନ୍ଦ୍ରିୟସଂୱରୋ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବୋ ତଦଧିଟ୍ଠାନତୋ ତସ୍ସ ଚ ପରିପାଲକଭାୱତୋତି ୱୁତ୍ତଂ "ସୋ ଇମିନା ଅରିୟେନ ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧେନ ସମନ୍ନାଗତୋ ଭିକ୍ଖୂ"ତି। ସେସପଦେସୂତି "ନ ନିମିତ୍ତଗ୍ଗାହୀ ହୋତୀ"ତିଆଦିପଦେସୁ। ଅୟଂ ପନେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପତ୍ଥୋ – ନ ନିମିତ୍ତଗ୍ଗାହୀତି ଇତ୍ଥିପୁରିସନିମିତ୍ତଂ ୱା ସୁଭନିମିତ୍ତାଦିକଂ ୱା କିଲେସୱତ୍ଥୁଭୂତଂ ନିମିତ୍ତଂ ନ ଗଣ୍ହାତି, ଦିଟ୍ଠମତ୍ତେୟେୱ ସଣ୍ଠାତି। ନାନୁବ୍ୟଞ୍ଜନଗ୍ଗାହୀତି କିଲେସାନଂ ଅନୁ ଅନୁ ବ୍ୟଞ୍ଜନତୋ ପାକଟଭାୱକରଣତୋ ଅନୁବ୍ୟଞ୍ଜନନ୍ତିଲଦ୍ଧୱୋହାରଂ ହତ୍ଥପାଦସିତହସିତକଥିତୱିଲୋକିତାଦିଭେଦଂ ଆକାରଂ ନ ଗଣ୍ହାତି। ଯଂ ତତ୍ଥ ଭୂତଂ, ତଦେୱ ଗଣ୍ହାତି। ଯତ୍ୱାଧିକରଣମେନନ୍ତିଆଦିମ୍ହି ଯଂକାରଣା ଯସ୍ସ ଚକ୍ଖୁନ୍ଦ୍ରିୟାସଂୱରସ୍ସ ହେତୁ ଏତଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ ସତିକୱାଟେନ ଚକ୍ଖୁନ୍ଦ୍ରିୟଂ ଅସଂୱୁତଂ ଅପିହିତଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରଂ ହୁତ୍ୱା ୱିହରନ୍ତଂ ଏତେ ଅଭିଜ୍ଝାଦୟୋ ଧମ୍ମା ଅନ୍ୱାସ୍ସୱେୟ୍ୟୁଂ ଅନୁପ୍ପବନ୍ଧେୟ୍ୟୁଂ। ତସ୍ସ ସଂୱରାୟ ପଟିପଜ୍ଜତୀତି ତସ୍ସ ଚକ୍ଖୁନ୍ଦ୍ରିୟସ୍ସ ସତିକୱାଟେନ ପିଦହନତ୍ଥାୟ ପଟିପଜ୍ଜତି। ଏୱଂ ପଟିପଜ୍ଜନ୍ତୋୟେୱ ଚ "ରକ୍ଖତି ଚକ୍ଖୁନ୍ଦ୍ରିୟଂ, ଚକ୍ଖୁନ୍ଦ୍ରିୟେ ସଂୱରଂ ଆପଜ୍ଜତୀ"ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ସୋତେନ ସଦ୍ଦଂ ସୁତ୍ୱାତିଆଦୀସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ। ଏୱମିଦଂ ସଙ୍ଖେପତୋ ରୂପାଦୀସୁ କିଲେସାନୁବନ୍ଧନିମିତ୍ତାଦିଗ୍ଗାହପରିୱଜ୍ଜନଲକ୍ଖଣଂ ଇନ୍ଦ୍ରିୟସଂୱରଂ ସୀଲଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଅୟମେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପୋ, ୱିତ୍ଥାରୋ ପନ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗସଂୱଣ୍ଣନାସୁ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ମହାଟୀ। ୧।୧୩) ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବୋ। କିଲେସେହି ଅନୱସିତ୍ତସୁଖନ୍ତିଆଦୀସୁ ରୂପାଦୀସୁ ନିମିତ୍ତାଦିଗ୍ଗାହପରିୱଜ୍ଜନଲକ୍ଖଣତ୍ତା ଇନ୍ଦ୍ରିୟସଂୱରସ୍ସ କିଲେସେହି ଅନୱସିତ୍ତସୁଖତା

ଅତ୍ତିକିଣ୍ଣସୁଖତା ଚସ୍ସ ୱୁତ୍ତା।

ଅଭିକ୍କମନଂ ଅଭିକ୍କନ୍ତୋ, ପୁରତୋ ଗମନଂ। ପଟିକ୍କମନଂ ପଟିକ୍କନ୍ତୋ, ପଚ୍ଚାଗମନଂ। ତଦୁଭଯମ୍ପି ଚତୂସୁ ଇରିଯାପଥେସୁ ଲବ୍ଭତି। ଗମନେ ତାୱ ପୁରତୋ କାଯଂ ଅଭିହରନ୍ତୋ ଅଭିକ୍କମତି ନାମ, ପଟିନିୱତ୍ତେନ୍ତୋ ପଟିକ୍କମତି ନାମ। ଠାନେପି ଠିତକୋୱ କାଯଂ ପୁରତୋ ଓଣମନ୍ତୋ ଅଭିକ୍କମତି ନାମ, ପଚ୍ଛତୋ ଅପନାମେନ୍ତୋ ପଟିକ୍କମତି ନାମ। ନିସଜ୍ଜାଯପି ନିସିନ୍ନକୋୱ ଆସନସ୍ସ ପୁରିମଅଙ୍ଗାଭିମୁଖୋ ସଂସରନ୍ତୋ ଅଭିକ୍କମତି ନାମ, ପଚ୍ଛିମଂ ଅଙ୍ଗପ୍ପଦେସଂ ପଚ୍ଚାସଂସରନ୍ତୋ ପଟିକ୍କମତି ନାମ। ନିପଜ୍ଜାଯପି ଏସେୱ ନଯୋ।

ସାତ୍ଥକସମ୍ପଜଞ୍ଞନ୍ତିଆଦୀସୁ ସମନ୍ତତୋ ପକାରେହି, ପକଟ୍ଠଂ ୱା ସୱିସେସଂ ଜାନାତୀତି ସମ୍ପଜାନୋ, ସମ୍ପଜାନସ୍ସ ଭାୱୋ ସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ, ତଥାପୱତ୍ତଂ ଞାଣଂ। ଧମ୍ମତୋ ୱଡ୍ଢିସଙ୍ଖାତେନ ସହ ଅତ୍ଥେନ ୱତ୍ତତୀତି ସାତ୍ଥକଂ, ଅଭିକ୍କନ୍ତାଦିସାତ୍ଥକସ୍ସ ସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ ସାତ୍ଥକସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ। ସପ୍ପାଯସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ଉପକାରାୱହସ୍ସ ସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ ସପ୍ପାଯସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ। ଅଭିକ୍କମାଦୀସୁ ଭିକ୍ଖାଚାରଗୋଚରେ, ଅଞ୍ଞତ୍ଥାପି ପୱତ୍ତେସୁ ଅତ୍ତିଜହିତକମ୍ମଟ୍ଠାନସଙ୍ଖାତେ ଗୋଚରେ ସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ ଗୋଚରସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ। ଅଭିକ୍କମାଦୀସୁ ଅସମ୍ମୁଯ୍ହନମେୱ ସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ ଅସମ୍ମୋହସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ। ତତ୍ଥ (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୨୧୪; ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧୦୯) ଅଭିକ୍କମନଚିତ୍ତେ ଉପ୍ପନ୍ନେ ଚିତ୍ତୱସେନେୱ ଅଗନ୍ତ୍ୱା ''କିନ୍ନୁ ମେ ଏତ୍ଥ ଗତେନ ଅତ୍ଥୋ ଅତ୍ଥି ନତ୍ଥୀ''ତି ଅତ୍ଥାନତ୍ଥଂ ପରିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ଅତ୍ଥପରିଗ୍ଗହଣଂ ସାତ୍ଥକସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ। ତତ୍ଥ ଚ ଅତ୍ଥୋତି ଚେତିଯଦସ୍ସନବୋଧିଦସ୍ସନସଙ୍ଘଦସ୍ସନଥେରଦସ୍ସନଅସୁଭଦସ୍ସନାଦିୱସେନ ଧମ୍ମତୋ ୱଡ୍ଢି। ଚେତିଯଂ ୱା ବୋଧିଂ ୱା ଦିସ୍ୱାପି ହି ବୁଦ୍ଧାରମ୍ମଣଂ, ସଙ୍ଘଦସ୍ସନେନ ସଙ୍ଘାରମ୍ମଣଂ ପୀତିଂ ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା ତଦେୱ ଖଯୱଯତୋ ସମ୍ମସନ୍ତୋ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣାତି। ଥେରେ ଦିସ୍ୱା ତେସଂ ଓୱାଦେ ପତିଟ୍ଠାଯ ଅସୁଭଂ ଦିସ୍ୱା ତତ୍ଥ ପଠମଜ୍ଝାନଂ ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା ତଦେୱ ଖଯୱଯତୋ ସମ୍ମସନ୍ତୋ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣାତି, ତସ୍ମା ଏତେସଂ ଦସ୍ସନଂ ''ସାତ୍ଥକ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। କେଚି ପନ ''ଆମିସତୋପି ୱଡ୍ଢି ଅତ୍ଥୋଯେୱ ତଂ ନିସ୍ସାଯ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯାନୁଗ୍ଗହାଯ ପଟିପନ୍ନତ୍ତା''ତି ୱଦନ୍ତି।

ତସ୍ମିଂ ପନ ଗମନେ ସପ୍ପାଯାସପ୍ପାଯଂ ପରିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ସପ୍ପାଯପରିଗ୍ଗଣ୍ହନଂ ସପ୍ପାଯସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ। ସେଯ୍ୟଥିଦଂ – ଚେତିଯଦସ୍ସନଂ ତାୱ ସାତ୍ଥଂ। ସଚେ ପନ ଚେତିଯସ୍ସ ମହାପୂଜାଯ ଦସଦ୍ୱାଦସଯୋଜନନ୍ତରେ ପରିସା ସନ୍ନିପତନ୍ତି, ଅତ୍ତନୋ ୱିଭୱାନୁରୂପଂ ଇତ୍ଥିଯୋପି ପୁରିସାପି ଅଲଙ୍କତପଟିଯତ୍ତା ଚିତ୍ତକମ୍ମରୂପକାନି ୱିଯ ସଞ୍ଚରନ୍ତି। ତତ୍ର ଚସ୍ସ ଇଟ୍ଠେ ଆରମ୍ମଣେ ଲୋଭୋ, ଅନିଟ୍ଠେ ପଟିଘୋ, ଅସମପେକ୍ଖନେ ମୋହୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, କାଯସଂସଗ୍ଗାପତ୍ତିଂ ୱା ଆପଜ୍ଜତି, ଜୀୱିତବ୍ରହ୍ମଚରିଯାନଂ ୱା ଅନ୍ତରାଯୋ ହୋତି। ଏୱଂ ତଂ ଠାନଂ ଅସପ୍ପାଯଂ ହୋତି, ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରଅନ୍ତରାଯାଭାୱେ ସପ୍ପାଯଂ। ବୋଧିଦସ୍ସନେପି ଏସେୱ ନଯୋ। ସଙ୍ଘଦସ୍ସନମ୍ପି ସାତ୍ଥଂ। ସଚେ ପନ ଅନ୍ତୋଗାମେ ମହାମଣ୍ଡପଂ କାରେତ୍ୱା ସବ୍ବରତ୍ତିଂ ଧମ୍ମସ୍ସୱନଂ କରୋନ୍ତେସୁ ମନୁସ୍ସେସୁ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେନେୱ ଜନସନ୍ନିପାତୋ ଚେୱ ଅନ୍ତରାଯୋ ଚ ହୋତି। ଏୱଂ ତଂ ଠାନଂ ଅସପ୍ପାଯଂ, ଅନ୍ତରାଯାଭାୱେ ସପ୍ପାଯଂ। ମହାପରିସାପରିୱାରାନଂ ଥେରାନଂ ଦସ୍ସନେପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଅସୁଭଦସ୍ସନମ୍ପି ସାତ୍ଥଂ ମଗ୍ଗଫଲାଧିଗମହେତୁଭାୱତୋ। ଦନ୍ତକଟ୍ଠତ୍ଥାଯ ସାମଣେରଂ ଗହେତ୍ୱା ଗତଦହରଭିକ୍ଖୁନୋ ୱତ୍ଥୁପେତ୍ଥ କଥେତବ୍ବଂ। ଏୱଂ ସାତ୍ଥମ୍ପି ପନେତଂ ପୁରିସସ୍ସ ମାତୁଗାମାସୁଭଂ ଅସପ୍ପାଯଂ, ମାତୁଗାମସ୍ସ ଚ ପୁରିସାସୁଭଂ। ସଭାଗମେୱ ସପ୍ପାଯନ୍ତି ଏୱଂ ସପ୍ପାଯପରିଗ୍ଗଣ୍ହନଂ ସପ୍ପାଯସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ ନାମ।

ଏୱଂ ପରିଗ୍ଗହିତସାତ୍ଥକସପ୍ପାଯସ୍ସ ପନ ଅଟ୍ଠତିଂସାଯ କମ୍ମଟ୍ଠାନେସୁ ଅତ୍ତନୋ ଚିତ୍ତରୁଚିଯଂ କମ୍ମଟ୍ଠାନସଙ୍ଖାତଂ ଗୋଚରଂ ଉଗ୍ଗହେତ୍ୱା ଭିକ୍ଖାଚାରଗୋଚରେ ତଂ ଗହେତ୍ୱାୱ ଗମନଂ ଗୋଚରସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ ନାମ।

ଅଭିକ୍କମାଦୀସୁ ପନ ଅସମ୍ମୁଯ୍ହନଂ ଅସମ୍ମୋହସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ। ତଂ ଏୱଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ – ଇଧ ଭିକ୍ଖୁ ଅଭିକ୍କମନ୍ତୋ ୱା ପଟିକ୍କମନ୍ତୋ ୱା ଯଥା ଅନ୍ଧପୁଥୁଜ୍ଜନା ଅଭିକ୍କମାଦୀସୁ ''ଅତ୍ତା ଅଭିକ୍କମତି, ଅତ୍ତନା ଅଭିକ୍କମୋ ନିବ୍ବତ୍ତିତୋ''ତି ୱା, ''ଅହଂ ଅଭିକ୍କମାମି, ମଯା ଅଭିକ୍କମୋ ନିବ୍ବତ୍ତିତୋ''ତି ୱା ସମ୍ମୁଯ୍ହନ୍ତି, ତଥା ଅସମ୍ମୁଯ୍ହନ୍ତୋ ''ଅଭିକ୍କମାମୀ''ତି ଚିତ୍ତେ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନେ ତେନେୱ ଚିତ୍ତେନ ସଦ୍ଧିଂ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନା ୱାଯୋଧାତୁ ୱିଞ୍ଞତ୍ତିଂ ଜନଯମାନା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଇତି ଚିତ୍ତକିରିଯୱାଯୋଧାତୁୱିପ୍ଫାରୱସେନ ଅଯଂ କାଯସମ୍ମତୋ ଅଟ୍ଠିସଙ୍ଘାଟୋ ଅଭିକ୍କମତି, ତସ୍ସେୱଂ ଅଭିକ୍କମତୋ ଏକେକପଦୁଦ୍ଧରଣେ ପଥୱୀଧାତୁ, ଆପୋଧାତୂତି ଦ୍ୱେ ଧାତୁଯୋ ଓମତ୍ତା ହୋନ୍ତି ମନ୍ଦା, ଇତରା ଦ୍ୱେ ଅଧିମତ୍ତା ହୋନ୍ତି ବଲୱତିଯୋ। ତଥା ଅତିହରଣୱୀତିହରଣେସୁ। ୱୋସ୍ସଜ୍ଜନେ ତେଜୋଧାତୁ, ୱାଯୋଧାତୂତି ଦ୍ୱେ ଧାତୁଯୋ ଓମତ୍ତା ହୋନ୍ତି ମନ୍ଦା, ଇତରା ଦ୍ୱେ ଅଧିମତ୍ତା ବଲୱତିଯୋ। ତଥା ସନ୍ନିକ୍ଖେପନସନ୍ନିରୁମ୍ଭନେସୁ। ତତ୍ଥ ଉଦ୍ଧରଣେ ପୱତ୍ତା ରୂପାରୂପଧମ୍ମା ଅତିହରଣଂ ନ ପାପୁଣନ୍ତି, ତଥା ଅତିହରଣେ ପୱତ୍ତା ୱୀତିହରଣଂ, ୱୀତିହରଣେ ପୱତ୍ତା ୱୋସ୍ସଜ୍ଜନଂ, ୱୋସ୍ସଜ୍ଜନେ ପୱତ୍ତା ସନ୍ନିକ୍ଖେପନଂ, ସନ୍ନିକ୍ଖେପନେ ପୱତ୍ତା ସନ୍ନିରୁମ୍ଭନଂ ନ ପାପୁଣନ୍ତି। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥେୱ ପବ୍ବପବ୍ବଂ ସନ୍ଧିସନ୍ଧି ଓଧିଓଧି ହୁତ୍ୱା ତତ୍ତକପାଲେ ପକ୍ଖିତ୍ତତିଲଂ ୱିଯ ପଟପଟାଯନ୍ତା ଭିଜ୍ଜନ୍ତି। ତତ୍ଥ କୋ ଏକୋ ଅଭିକ୍କମତି, କସ୍ସ ୱା ଏକସ୍ସ ଅଭିକ୍କମନଂ? ପରମତ୍ଥତୋ ହି ଧାତୂନଂଯେୱ ଗମନଂ, ଧାତୂନଂ ଠାନଂ, ଧାତୂନଂ ନିସଜ୍ଜନଂ, ଧାତୂନଂ ସଯନଂ। ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଞ୍ହି କୋଟ୍ଠାସେ ସଦ୍ଧିଂ ରୂପେନ –

‘‘ଅଞ୍ଞଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତେ ଚିତ୍ତଂ, ଅଞ୍ଞଂ ଚିତ୍ତଂ ନିରୁଜ୍ଝତି;

ଅୱୀଚିମନୁସମ୍ବନ୍ଧୋ, ନଦୀସୋତୋୱ ୱତ୍ତତୀ’’ତି। (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୨୧୪; ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧୦୯; ସଂ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୩।୫।୩୬୮);

ଏୱଂ ଅଭିକ୍କମାଦୀସୁ ଅସମ୍ମୁୟ୍ହନଂ ଅସମ୍ମୋହସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ ନାମାତି। ପଚ୍ଚୟସମ୍ପତ୍ତିନ୍ତି ପଚ୍ଚୟପାରିପୂରିଂ। ଇମେ ଚତ୍ତାରୋତି ସୀଲସଂୱରୋ, ସନ୍ତୋସୋ, ଇନ୍ଦ୍ରିୟସଂୱରୋ, ସତିସମ୍ପଜଞ୍ଞନ୍ତି ଇମେ ଚତ୍ତାରୋ ଅରଞ୍ଞୱାସସ୍ସ ସମ୍ଭାରା । ୱତ୍ତବ୍ବତଂ ଆପଜ୍ଜତୀତି ‘‘ଅସୁକସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ଅରଞ୍ଞେ ତିରଚ୍ଛାନଗତାନଂ ୱିୟ ୱନଚରକାନଂ ୱିୟ ଚ ନିୱାସମତ୍ତମେୱ, ନ ଅରଞ୍ଞୱାସାନୁଚ୍ଛୱିକା କାଚି ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତୀ’’ତି ଅପୱାଦୱସେନ ୱତ୍ତବ୍ବତଂ, ଆରଞ୍ଞକେହି ୱା ତିରଚ୍ଛାନଗତେହି ୱନଚରକୱିସଭାଗଜନେହି ୱିପ୍ପଟିପତ୍ତିୱସେନ ୱତ୍ତବ୍ବତଂ ଆପଜ୍ଜତି। ଭେରୱସଦ୍ଦଂ ସାୱେନ୍ତି, ତାୱତା ଅପଲାୟନ୍ତାନଂ ହତ୍ଥେହି ସୀସଂ...ପେ... କରୋନ୍ତି। କାଳଅକସଦିସତ୍ତା କାଳଅକଂ, ୱୀତିକ୍କମସଙ୍ଖାତଂ ଥୁଲ୍ଲୱଜ୍ଜଂ। ତିଲକସଦିସତ୍ତା ତିଲକଂ, ମିଚ୍ଛାୱିତକ୍କସଙ୍ଖାତଂ ଅଣୁମତ୍ତୱଜ୍ଜଂ। ତନ୍ତି ପୀତିଂ। ୱିଭୂତଭାୱେନ ଉପଟ୍ଠାନତୋ ଖୟତୋ ସମ୍ମସନ୍ତୋ।

ୱିୱିତ୍ତନ୍ତି ଜନୱିୱିତ୍ତଂ। ତେନାହ ‘‘ସୁଞ୍ଞ’’ନ୍ତି। ତଂ ପନ ଜନସଦ୍ଦନିଗ୍ଘୋସାଭାୱେନ ୱେଦିତବ୍ବଂ ସଦ୍ଦକଣ୍ଟକତ୍ତା ଝାନସ୍ସାତି ଆହ ‘‘ଅପ୍ପସଦ୍ଦଂ ଅପ୍ପନିଗ୍ଘୋସନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ’’ତି। ଏତଦେୱାତି ନିସ୍ସଦ୍ଦତଂୟେୱ। ୱିହାରୋ ପାକାରପରିଚ୍ଛିନ୍ନୋ ସକଲୋ ଆୱାସୋ। ଅଡ୍ଢୟୋଗୋ ଦୀଘପାସାଦୋ, ‘‘ଗରୁଳଅସଣ୍ଠାନପାସାଦୋ’’ତିପି ୱଦନ୍ତି। ପାସାଦୋ ଚତୁରସ୍ସପାସାଦୋ। ହମ୍ମିୟଂ ମୁଣ୍ଡଚ୍ଛଦନପାସାଦୋ। ଅଟ୍ଟୋ ପଟିରାଜୂନଂ ପଟିବାହନୟୋଗ୍ଗୋ ଚତୁପ୍ପଞ୍ଚଭୂମକୋ ପତିସ୍ସୟୱିସେସୋ। ମାଳଓ ଏକକୂଟସଙ୍ଗହିତୋ ଅନେକକୋଣୱନ୍ତୋ ପତିସ୍ସୟୱିସେସୋ। ଅପରୋ ନୟୋ – ୱିହାରୋ ନାମ ଦୀଘମୁଖପାସାଦୋ। ଅଡ୍ଢୟୋଗୋ ଏକପସ୍ସଚ୍ଛଦନକସେନାସନଂ। ତସ୍ସ କିର ଏକପସ୍ସେ ଭିତ୍ତି ଉଚ୍ଚତରା ହୋତି, ଇତରପସ୍ସେ ନୀଚା। ଏତେନ ତଂ ଏକପସ୍ସଚ୍ଛଦନକଂ ହୋତି। ପାସାଦୋ ନାମ ଆୟତଚତୁରସ୍ସପାସାଦୋ। ହମ୍ମିୟଂ ମୁଣ୍ଡଚ୍ଛଦନଂ ଚନ୍ଦିକଙ୍ଗଣୟୁତ୍ତଂ। ଗୁହା ନାମ କେୱଲା ପବ୍ବତଗୁହା। ଲେଣଂ ଦ୍ୱାରବଦ୍ଧଂ ପବ୍ଭାରଂ। ମଣ୍ଡପୋତି ସାଖାମଣ୍ଡପୋ। ଆୱସଥଭୂତଂ ସେନାସନଂ ୱିହରିତବ୍ବଟ୍ଠେନ ୱିହାରସେନାସନଂ। ମସାରକାଦି ମଞ୍ଚପୀଠଂ ତତ୍ଥ ଅତ୍ଥରିତବ୍ବଭିସି ଉପଧାନଞ୍ଚ ମଞ୍ଚପୀଠସମ୍ବନ୍ଧତୋ ମଞ୍ଚପୀଠସେନାସନଂ। ଚିମିଲିକାଦି ଭୂମିୟଂ ସନ୍ଥରିତବ୍ବତାୟ ସନ୍ଥତସେନାସନଂ। ଅଭିସଙ୍ଖତାଭାୱତୋ କେୱଲଂ ସୟନସ୍ସ ନିସଜ୍ଜାୟ ଚ ଓକାସଭୂତଂ ରୁକ୍ଖମୂଲାଦି ପଟିକ୍କମିତବ୍ବଟ୍ଠାନଂ ଓକାସସେନାସନଂ। ସେନାସନଗ୍ଗହଣେନ ଗହିତମେୱାତି ‘‘ୱିୱିତ୍ତଂ ସେନାସନ’’ନ୍ତି ଇମିନା ସେନାସନଗ୍ଗହଣେନ ଗହିତମେୱ ସାମଞ୍ଞଜୋତନାଭାୱତୋ।

ୟଦି ଏୱଂ କସ୍ମା ‘‘ଅରଞ୍ଞ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ ‘‘ଇମସ୍ସ ପନା’’ତିଆଦି। ଭିକ୍ଖୁନୀନଂ ୱସେନ ଆଗତନ୍ତି ଇଦଂ ୱିନୟେ ତଥା ଆଗତଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ , ଅଭିଧମ୍ମେପି (ୱିଭ। ୫୨୯) ପନ ‘‘ଅରଞ୍ଞନ୍ତି ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ବହି ଇନ୍ଦଖୀଲା ସବ୍ବମେତଂ ଅରଞ୍ଞ’’ନ୍ତି ଆଗତମେୱ। ତତ୍ଥ ହି ୟଂ ନ ଗାମପ୍ପଦେସନ୍ତୋଗଧଂ, ତଂ ଅରଞ୍ଞନ୍ତି ନିପ୍ପରିୟାୟୱସେନ ତଥା ୱୁତ୍ତଂ। ଧୁତଙ୍ଗନିଦ୍ଦେସେ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୧।୩୧) ୟଂ ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ ୟୁତ୍ତଂ, ତସ୍ମା ତତ୍ଥ ୱୁତ୍ତନୟେନ ଗହେତବ୍ବନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ରୁକ୍ଖମୂଲନ୍ତି ରୁକ୍ଖସମୀପଂ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ‘‘ୟାୱତା ମଜ୍ଝନ୍ହିକେ କାଲେ ସମନ୍ତା ଛାୟା ଫରତି, ନିୱାତେ ପଣ୍ଣାନି ପତନ୍ତି, ଏତ୍ତାୱତା ରୁକ୍ଖମୂଲ’’ନ୍ତି। ସେଲ-ସଦ୍ଦୋ ଅୱିସେସତୋ ପବ୍ବତପରିୟାୟୋତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ପବ୍ବତନ୍ତି ସେଲ’’ନ୍ତି, ନ ସିଲାମୟମେୱ। ପଂସୁମୟାଦିକୋ ହି ତିୱିଧୋପି ପବ୍ବତୋ ଏୱାତି। ୱିୱରନ୍ତି ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ପବ୍ବତାନଂ ମିଥୋ ଆସନ୍ନତରେ ଠିତାନଂ ୱୱରକାଦିସଦିସଂ ୱିୱରଂ। ଏକସ୍ମିଂୟେୱ ୱା ପବ୍ବତେ। ଉମଙ୍ଗସଦିସନ୍ତି ସୁଦୁଙ୍ଗାସଦିସଂ। ମନୁସ୍ସାନଂ ଅନୁପଚାରଟ୍ଠାନନ୍ତି ପକତିସଞ୍ଚାରୱସେନ ମନୁସ୍ସେହି ନ ସଞ୍ଚରିତବ୍ବଟ୍ଠାନଂ। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ‘‘ୱନପତ୍ଥନ୍ତି ୱନସଣ୍ଡାନମେତଂ ସେନାସନାନଂ ଅଧିୱଚନଂ। ୱନପତ୍ଥନ୍ତି ଭିଂସନକାନମେତଂ। ୱନପତ୍ଥନ୍ତି ସଲୋମହଂସାନମେତଂ। ୱନପତ୍ଥନ୍ତି ପରିୟନ୍ତାନମେତଂ। ୱନପତ୍ଥନ୍ତି ନ ମନୁସ୍ସୂପଚାରାନମେତଂ ସେନାସନାନଂ ଅଧିୱଚନ’’ନ୍ତି (ୱିଭ। ୫୩୧) ଇମଂ ପାଳିପ୍ପଦେସଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ଅଚ୍ଛନ୍ନନ୍ତି କେନଚି ଛଦନେନ ଅନ୍ତମସୋ ରୁକ୍ଖସାଖାୟପି ନ ଛାଦିତଂ। ନିକ୍କଡ୍ଢିତ୍ୱାତି ନୀହରିତ୍ୱା। ପବ୍ଭାରଲେଣସଦିସେତି ପବ୍ଭାରସଦିସେ, ଲେଣସଦିସେ ୱା।

ପିଣ୍ଡପାତପରିୟେସନଂ ପିଣ୍ଡପାତୋ ଉତ୍ତରପଦଲୋପେନାତି ଆହ ‘‘ପିଣ୍ଡପାତପରିୟେସନତୋ ପଟିକ୍କନ୍ତୋ’’ତି। ପଲ୍ଲଙ୍କନ୍ତି ଏତ୍ଥ ପରି-ସଦ୍ଦୋ ସମନ୍ତତୋତି ଏତସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥେ, ତସ୍ମା ୱାମୋରୁଂ ଦକ୍ଖିଣୋରୁଞ୍ଚ ସମଂ ଠପେତ୍ୱା ଉଭୋ ପାଦେ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ସମ୍ବନ୍ଧେ କତ୍ୱା ନିସଜ୍ଜା ପଲ୍ଲଙ୍କନ୍ତି ଆହ ‘‘ସମନ୍ତତୋ ଊରୁବଦ୍ଧାସନ’’ନ୍ତି। ଊରୂନଂ ବନ୍ଧନୱସେନ ନିସଜ୍ଜା ପଲ୍ଲଙ୍କଂ। ଆଭୁଜିତ୍ୱାତି ଚ ୟଥା ପଲ୍ଲଙ୍କୱସେନ ନିସଜ୍ଜା ହୋତି, ଏୱଂ ଉଭୋ ପାଦେ ଆଭୁଜିତେ ସମିଞ୍ଜିତେ କତ୍ୱା। ତଂ ପନ ଉଭିନ୍ନଂ ପାଦାନଂ ତଥାସମ୍ବନ୍ଧତାକରଣନ୍ତି ଆହ ‘‘ବନ୍ଧିତ୍ୱା’’ତି। ହେଟ୍ଠିମକାୟସ୍ସ ଅନୁଜୁକଂ ଠପନଂ ନିସଜ୍ଜାୱଚନେନେୱ ବୋଧିତନ୍ତି ଉଜୁଂ କାୟନ୍ତି ଏତ୍ଥ କାୟ-ସଦ୍ଦୋ ଉପରିମକାୟୱିସୟୋତି ଆହ ‘‘ଉପରିମସରୀରଂ ଉଜୁକଂ ଠପେତ୍ୱା’’ତି। ତଂ ପନ ଉଜୁକଂ ଠପନଂ ସରୂପତୋ ପୟୋଜନତୋ ଚ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅଟ୍ଠାରସା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ନ ପଣମନ୍ତୀତି ନ ଓଣମନ୍ତି। ନ ପରିପତତୀତି ନ ୱିଗଚ୍ଛତି ୱୀଥିଂ ନ ଲଙ୍ଘେତି, ତତୋ ଏୱ ପୁବ୍ବେନାପରଂ ୱିସେସସମ୍ପତ୍ତିୟା କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ୱୁଦ୍ଧିଂ ଫାତିଂ ଗଚ୍ଛତି। ପରିମୁଖନ୍ତି ଏତ୍ଥ ପରି-ସଦ୍ଦୋ ଅଭି-ସଦ୍ଦେନ ସମାନତ୍ଥୋତି ଆହ ‘‘କମ୍ମଟ୍ଠାନାଭିମୁଖ’’ନ୍ତି, ବହିଦ୍ଧା ପୁଥୁତ୍ତାରମ୍ମଣତୋ ନିୱାରେତ୍ୱା କମ୍ମଟ୍ଠାନଂୟେୱ ପୁରକ୍ଖତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ସମୀପତ୍ଥୋ ୱା ପରି-

ସନ୍ଧୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ମୁଖସମୀପେ ୱା କତ୍ୱା’’ତି ଆହ। ଏତ୍ଥ ଚ ଯଥା ‘‘ୱିୱିତ୍ତଂ ସେନାସନଂ ଭଜତୀ’’ତିଆଦିନା ଭାୱନାନୁରୂପଂ ସେନାସନଂ ଦସ୍ସିତଂ, ଏୱଂ ନିସୀଦତୀତି ଇମିନା ଅଲୀନାନୁଦ୍ଧଚ୍ଚପକ୍ଖିୟୋ ସନ୍ତୋ ଇରିୟାପଥୋ ଦସ୍ସିତୋ। ‘‘ପଲ୍ଲଙ୍କଂ ଆଭୁଜିତ୍ୱା’’ତି ଇମିନା ନିସଜ୍ଜାୟ ଦଳ୍ହଭାୱୋ। ‘‘ପରିମୁଖଂ ସତିଂ ଉପଟ୍ଠପେତ୍ୱା’’ତି ଇମିନା ଆରମ୍ମଣପରିଗ୍ଗହୂପାୟୋ।

ପରୀତି ପରିଗ୍ଗହଟ୍ଠୋ ‘‘ପରିଣାୟିକା’’ତିଆଦୀସୁ (ଧ॰ ସ॰ ୧୬, ୨୦) ୱିୟ। ମୁଖନ୍ତି ନିୟ୍ୟାନଟ୍ଠୋ ‘‘ସୁଞ୍ଞତୱିମୋକ୍ଖମୁଖ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ ୱିୟ। ପଟିପକ୍ଖତୋ ନିଗ୍ଗମନଟ୍ଠୋ ହି ନିୟ୍ୟାନଟ୍ଠୋ, ତସ୍ମା ପରିଗ୍ଗହିତନିୟ୍ୟାନଂ ସତିନ୍ତି ସବ୍ବଥା ଗହିତାସମ୍ମୋସଂ ପରିଚ୍ଚତ୍ତସମ୍ମୋସଂ ସତିଂ କତ୍ୱା, ପରମସତିନେପକ୍କଂ ଉପଟ୍ଠପେତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ।

ଅଭିଜ୍ଝାୟତି ଗିଜ୍ଝତି ଅଭିକଙ୍ଖତି ଏତାୟାତି ଅଭିଜ୍ଝା, ଲୋଭୋ। ଲୁଜ୍ଜନଟ୍ଠେନାତି ଭିଜ୍ଜନଟ୍ଠେନ, ଖଣେ ଖଣେ ଭିଜ୍ଜନଟ୍ଠେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ୱିକ୍ଖମ୍ଭନୱସେନାତି ଏତ୍ଥ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନଂ ଅନୁପ୍ପାଦନଂ ଅପ୍ପୱତ୍ତନଂ ପଟିପକ୍ଖେନ ସୁପ୍ପହୀନତ୍ତା। ପହୀନତ୍ତାତି ଚ ପହୀନସଦିସତଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ ଝାନସ୍ସ ଅନଧିଗତତ୍ତା। ତଥାପି ନୟିଦଂ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଂ ୱିୟ ସଭାୱତୋ ୱିଗତାଭିଜ୍ଝଂ, ଅଥ ଖୋ ଭାୱନାୱସେନ। ତେନାହ ‘‘ନ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣସଦିସେନା’’ତି। ଏସେୱ ନୟୋତି ଯଥା ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଂ ସଭାୱେନ ୱିଗତାଭିଜ୍ଝଂ ଅବ୍ୟାପନ୍ନଞ୍ଚ ନ ଭାୱନାୟ ୱିକ୍ଖମ୍ଭିତତ୍ତା, ନ ଏୱମିଦଂ। ଇଦଂ ପନ ଚିତ୍ତଂ ଭାୱନାୟ ପରିସୋଧିତତ୍ତା ଅବ୍ୟାପନ୍ନଂ ୱିଗତଥିନମିଦ୍ଧଂ ଅନୁଦ୍ଧତଂ ନିବ୍ବିଚିକିଚ୍ଛଞ୍ଚାତି ଅତ୍ଥୋ। ପୁରିମପକତିନ୍ତି ପରିସୁଦ୍ଧପଣ୍ଡରସଭାୱଂ। ‘‘ଯା ତସ୍ମିଂ ସମୟେ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅକଲ୍ଲତା’’ତିଆଦିନା (ଧ॰ ସ॰ ୧୧୬୨; ୱିଭ॰ ୫୪୬) ଥିନସ୍ସ, ‘‘ଯା ତସ୍ମିଂ ସମୟେ କାୟସ୍ସ ଅକଲ୍ଲତା’’ତିଆଦିନା (ଧ॰ ସ॰ ୧୧୬୩; ୱିଭ॰ ୫୪୬) ଚ ମିଦ୍ଧସ୍ସ ଅଭିଧମ୍ମେ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଥିନଂ ଚିତ୍ତଗେଲଞ୍ଞଂ, ମିଦ୍ଧଂ ଚେତସିକଗେଲଞ୍ଞ’’ନ୍ତି। ସତିପି ହି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଅୱିପ୍ପୟୋଗେ ଚିତ୍ତକାୟଲହୁତାଦୀନଂ ୱିୟ ଚିତ୍ତଚେତସିକାନଂ ଯଥାକ୍କମଂ ତଂତଂୱିସେସସ୍ସ ଯା ତେସଂ ଅକଲ୍ଲତାଦୀନଂ ୱିସେସପଚ୍ଚୟତା, ଅୟମେତେସଂ ସଭାୱୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଆଲୋକସଞ୍ଞୀତି ଏତ୍ଥ ଅତିସୟତ୍ତୱିସିଟ୍ଠଅତ୍ଥିଅତ୍ଥାୱବୋଧକୋୟମୀକାରୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ରତ୍ତିମ୍ପି…ପେ… ସମନ୍ନାଗତୋ’’ତି। ଇଦଂ ଉଭୟନ୍ତି ସତିସମ୍ପଜଞ୍ଞମାହ।

ଅତିକ୍କମିତ୍ୱାତି ୱିକ୍ଖମ୍ଭନୱସେନ ପଜହିତ୍ୱା। କଥମିଦଂ କଥମିଦନ୍ତି ପୱତ୍ତିୟା କଥଂକଥା, ୱିଚିକିଚ୍ଛା, ସା ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି କଥଂକଥୀ, ନ କଥଂକଥୀତି ଅକଥଂକଥୀ, ନିବ୍ବିଚିକିଚ୍ଛୋ। ଲକ୍ଖଣାଦିଭେଦତୋତି ଏତ୍ଥ ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ପଚ୍ଚୟପରିହାନପ୍ପହାୟକାଦୀନମ୍ପି ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ତେପି ହି ପଭେଦତୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବାତି। ଉଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ପାତେନ୍ତୀତି ଏତ୍ଥ ଉଚ୍ଛିନ୍ଦନଂ ପାତନଞ୍ଚ ତାସଂ ପଞ୍ଞାନଂ ଅନୁପ୍ପନ୍ନାନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତୁଂ ଅପ୍ପଦାନମେୱ। ଇତି ମହଗ୍ଗତାନୁତ୍ତରପଞ୍ଞାନଂ ଏକଚ୍ଚାୟ ଚ ପରିତ୍ତପଞ୍ଞାୟ ଅନୁପ୍ପତ୍ତିହେତୁଭୂତା ନୀୱରଣଧମ୍ମା ଇତରାୟ ଚ ସମତ୍ଥତଂ ୱିହନନ୍ତିୟେୱାତି ‘‘ପଞ୍ଞାୟ ଦୁବ୍ବଲୀକରଣା’’ତି ୱୁତ୍ତା। ଅପ୍ପେନ୍ତୋତି ନିଗମେନ୍ତୋ।

ଅତ୍ତନ୍ତପସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯-୧୦। ତଣ୍ହାସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୧୯୯-୨୦୦। ନୱମେ ତୟୋ ଭୱେ ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥରିତ୍ୱା ଠିତଂ ‘‘ଅଜ୍ଝତ୍ତିକସ୍ସ ଉପାଦାୟ ଅଟ୍ଠାରସ ତଣ୍ହାୱିଚରିତାନୀ’’ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତଂ ତଂ ତଂ ଅତ୍ତନୋ କୋଟ୍ଠାସଭୂତଂ ଜାଲମେତିସ୍ସା ଅତ୍ଥୀତି ଜାଲିନୀ। ତେନାହ ‘‘ତୟୋ ୱା ଭୱେ’’ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥାତି ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ଭୱେ, ଆରମ୍ମଣେ ୱା। ଅପିଚାତିଆଦିନା ନିଦ୍ଦେସନୟେନ ୱିସତ୍ତିକାପଦସ୍ସ ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ନିଦ୍ଦେସପାଠଇୟା ଏକଦେସଂ ଦସ୍ସେତି ‘‘ୱିସମୂଲା’’ତିଆଦିନା। ଅୟଞ୍ହେତ୍ଥ ନିଦ୍ଦେସପାଠଇ (ମହାନି॰ ୩; ଚୂଳନି॰ ମେତ୍ତଗୂମାଣୱପୁଚ୍ଛାନିଦ୍ଦେସୋ ୨୨, ଖଗ୍ଗୱିସାଣସୁତ୍ତନିଦ୍ଦେସୋ ୧୨୪) –

‘‘ୱିସତ୍ତିକାତି କେନଟ୍ଠେନ ୱିସତ୍ତିକା? ୱିସତାତି ୱିସତ୍ତିକା, ୱିସଟାତି ୱିସତ୍ତିକା, ୱିସାଲାତି ୱିସତ୍ତିକା, ୱିସକ୍କତୀତି ୱିସତ୍ତିକା, ୱିସଂହରତୀତି ୱିସତ୍ତିକା, ୱିସଂୱାଦିକାତି ୱିସତ୍ତିକା, ୱିସମୂଲାତି ୱିସତ୍ତିକା, ୱିସଫଲାତି ୱିସତ୍ତିକା । ୱିସପରିଭୋଗାତି ୱିସତ୍ତିକା। ୱିସାଲା ୱା ପନ ସା ତଣ୍ହା ରୂପେ ସଦ୍ଦେ ଗନ୍ଧେ ରସେ ଫୋଟ୍ଠବ୍ବେ କୁଲେ ଗଣେ ଆୱାସେ ଲାଭେ ଯସେ ପସଂସାୟ ସୁଖେ ଚୀୱରପିଣ୍ଡପାତସେନାସନଗିଲାନପଚ୍ଚୟଭେସଜ୍ଜପରିକ୍ଖାରେ କାମଧାତୁୟା ରୂପଧାତୁୟା ଅରୂପଧାତୁୟା କାମଭୱେ ରୂପଭୱେ ଅରୂପଭୱେ ସଞ୍ଞୀଭୱେ ଅସଞ୍ଞୀଭୱେ ନେୱସଞ୍ଞୀନାସଞ୍ଞୀଭୱେ ଏକୱୋକାରଭୱେ ଚତୁୱୋକାରଭୱେ ପଞ୍ଚୱୋକାରଭୱେ ଅତୀତେ ଅନାଗତେ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେ ଦିଟ୍ଠସୁତମୁତୱିଞ୍ଞାତବ୍ବେସୁ ୱିସଟା ୱିତ୍ଥତାତି ୱିସତ୍ତିକା’’ତି।

ତତ୍ଥ (ମହାନି॰ ଅଟ୍ଠ॰ ୩; ସଂ॰ ନି॰ ଟୀ॰ ୧.୧.୧ ଓଘତରଣସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା) ୱିସତାତି ୱିତ୍ଥତା ରୂପାଦୀସୁ ତେଭୂମକଧମ୍ମବ୍ୟାପନୱସେନ। ୱିସଟାତି

ପୁରିମଓଚନମେଓ ଟ-କାରସ୍ସ ଟ-କାରଂ କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ୱିସାଲାତି ୱିପୁଲା। ୱିସକ୍କତୀତି ପରିସହତି। ରତ୍ତୋ ହି ରାଗଓତ୍ତୁନା ପରେନ ତାଳିଇଯମାନୋପି ସହତି, ୱିପ୍ଫନ୍ଦନଂ ୱା "ୱିସକ୍କନ"ନ୍ତି ୱଦନ୍ତି। ୱିସଂହରତୀତି ତଥା ତଥା କାମେସୁ ଆନିସଂସଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୀ ୱିୱିଧେହି ଆକାରେହି ନେକ୍ଖମ୍ମାଭିମୁଖପ୍ପୱତ୍ତିତୋ ଚିତ୍ତଂ ସଂହରତି ସଂଖିପତି। ୱିସଂ ୱା ଦୁକ୍ଖଂ, ତଂ ହରତି ଉପନେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅନିଚ୍ଛାଦିଂ ନିଚ୍ଛାଦିତୋ ଗଣ୍ହନ୍ତୀ ୱିସଂୱାଦିକା ହୋତି। ଦୁକ୍ଖନିବ୍ବତ୍ତକସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ ହେତୁଭାୱତୋ ୱିସମୂଲା, ୱିସଂ ୱା ଦୁକ୍ଖଦୁକ୍ଖାଦିଭୂତା ୱେଦନା ମୂଲଂ ଏତିସ୍ସାତି ୱିସମୂଲା। ଦୁକ୍ଖସମୁଦଯତ୍ତା ୱିସଂ ଫଲଂ ଏତିସ୍ସାତି ୱିସଫଲା। ତଣ୍ହାଯ ରୂପାଦିକସ୍ସ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ପରିଭୋଗୋ ହୋତି, ନ ଅମତସ୍ସାତି ସା ୱିସପରିଭୋଗା ୱୁତ୍ତା। ସବ୍ବତ୍ଥ ନିରୁତ୍ତିୱସେନ ପଦସିଦ୍ଧି ୱେଦିତବ୍ବା। ଯୋ ପନେତ୍ଥ ପଧାନୋ ଅତ୍ଥୋ, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ପୁନ "ୱିସଟା ୱା ପନା"ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ତନ୍ତଂ ୱିଯ ଜାତୋ ତନ୍ତାକୁଲଜାତୋ

ତନ୍ତଂ ୱୁଚ୍ଚତି (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୨।୯୫ ଅପସାଦନାୱଣ୍ଣନା; ସଂ। ନି। ଟୀ। ୨।୨।୬୦) ୱତ୍ଥୱିନନତ୍ଥଂ ତନ୍ତୱାଯେହି ଦଣ୍ଡକେ ଆସଞ୍ଜିତ୍ୱା ପସାରିତସୁତ୍ତୱଟ୍ଟି "ତନୀଯତୀ"ତି କତ୍ୱା, ତଂ ପନ ସୁତ୍ତଂ ସନ୍ତାନାକୁଲତାଯ ନିଦସ୍ସନଭାୱେନ ଆକୁଲମେୱ ଗହିତନ୍ତି ଆହ "ତନ୍ତଂ ୱିଯ ଆକୁଲଜାତୋ"ତି। ସଙ୍ଖେପତୋ ୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ୱିତ୍ଥାରତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ "ଯଥା ନାମା"ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ସମାନେତୁନ୍ତି ପୁବ୍ବେନାପରଂ ସମଂ କତ୍ୱା ଆନେତୁଂ, ଅୱିସମଂ ଉଜୁଂ କାତୁନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତନ୍ତମେୱ ୱା ଆକୁଲଂ ତନ୍ତାକୁଲଂ, ତନ୍ତାକୁଲଂ ୱିଯ ଜାତୋ ଭୂତୋତି ତନ୍ତାକୁଲକଜାତୋ। ୱିନନତୋ ଗୁଲାତି ଇତ୍ଥିଲିଙ୍ଗୱସେନ ଲଦ୍ଧନାମସ୍ସ ତନ୍ତୱାଯସ୍ସ ଗୁଣ୍ଠିକଂ ନାମ ଆକୁଲଭାୱେନ ଅଗ୍ଗତୋ ୱା ମୂଲତୋ ୱା ଦୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟମେୱ ଖଲିବଦ୍ଧତନ୍ତସୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ "ଗୁଲାଗୁଣ୍ଠିକଂ ୱୁଚ୍ଚତି ପେସକାରକଞ୍ଜିଯସୁତ୍ତ"ନ୍ତି।

ସକୁଣିକାତି ପଟପଦସକୁଣିକା। ସା ହି ରୁକ୍ଖସାଖାସୁ ଓଲମ୍ବନକୁଟୱା ହୋତି। ତଞ୍ହି ସା କୁଟୱଂ ତତୋ ତତୋ ତିଣହୀରାଦିକେ ଆନେତ୍ୱା ତଥା ୱିନତି, ଯଥା ତେ ପେସକାରକଞ୍ଜିଯସୁତ୍ତଂ ୱିଯ ଅଗ୍ଗେନ ୱା ଅଗ୍ଗଂ, ମୂଲେନ ୱା ମୂଲଂ ସମାନେତୁଂ ୱିୱେଚେତୁଂ ୱା ନ ସକ୍କା। ତେନାହ "ଯଥା"ତିଆଦି। ତଦୁଭଯମ୍ପି "ଗୁଲାଗୁଣ୍ଠିକ"ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ କଞ୍ଜିଯସୁତ୍ତଂ କୁଲାୱକଞ୍ଚ। ପୁରିମନଯେନେୱାତି "ଏୱମେୱ ସତ୍ତା"ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ। କାମଂ ମୁଞ୍ଜପବ୍ବଜତିଣାନି ଯଥାଜାତାନିପି ଦୀଘଭାୱେନ ପତିତ୍ୱା ଅରଞ୍ଞଟ୍ଠାନେ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ୱିନନ୍ଧିତ୍ୱା ଆକୁଲବ୍ୟାକୁଲାନି ହୁତ୍ୱା ତିଟ୍ଠନ୍ତି, ତାନି ପନ ନ ତଥା ଦୁବ୍ବିୱେଚିଯାନି ଯଥା ରଜ୍ଜୁଭୂତାନୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ "ଯଥା ତାନୀ"ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ସେସମେତ୍ଥ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯମେୱ।

ଅପାଯାତି ଅୱଡ୍ଢିକା, ସୁଖେନ, ସୁଖହେତୁନା ୱା ୱିରହିତାତି ଅତ୍ଥୋ। ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଗତିଭାୱତୋତି ଆପାଯିକସ୍ସ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ପୱତ୍ତିଟ୍ଠାନଭାୱତୋ। ସୁଖସମୁସ୍ସଯତୋତି ଅବ୍ଭୁଦଯତୋ। ୱିନିପତିତତ୍ତାତି ୱିରୂପଂ ନିପାତତ୍ତା, ଯଥା ତେନତ୍ତଭାୱେନ ସୁଖସମୁସ୍ସଯୋ ନ ହୋତି, ଏୱଂ ନିପତିତତ୍ତା। ଇତରୋତି ସଂସାରୋ। ନନୁ "ଅପାଯ"ନ୍ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତୋପି ସଂସାରୋ ଏୱାତି? ସଚ୍ଚମେତଂ, ନିରଯାଦୀନଂ ପନ ଅଧିମତ୍ତଦୁକ୍ଖଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଅପାଯାଦିଗ୍ଗହଣଂ। ଗୋବଲୀବଦ୍ଦଞାଯେନାଯମତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଖନ୍ଧାନଞ୍ଚ ପଟିପାଟୀତି ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଖନ୍ଧାନଂ ହେତୁଫଲଭାୱେନ ଅପରାପରପ୍ପୱତ୍ତି। ଅବୋଚ୍ଛିନ୍ନଂ ୱତ୍ତମାନାତି ଅୱିଚ୍ଛେଦେନ ୱତ୍ତମାନା। ତଂ ସବ୍ବମ୍ପୀତି ତଂ "ଅପାଯ"ନ୍ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତଂ ସବ୍ବଂ ଅପାଯଦୁକ୍ଖଞ୍ଚ ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖଞ୍ଚ। ମହାସମୁଦ୍ଦେ ୱାତକ୍ଖିତ୍ତା ନାୱା ୱିଯାତି ଇଦଂ ପରିବ୍ଭମନଟ୍ଠାନସ୍ସ ମହନ୍ତଦସ୍ସନତ୍ଥଞ୍ଚେୱ ପରିବ୍ଭମନସ୍ସ ଅନୱଟ୍ଠିତତାଦସ୍ସନତ୍ଥଞ୍ଚ ଉପମା। ଯନ୍ତେ ଯୁତ୍ତଗୋଣୋ ୱିଯାତି ଇଦଂ ପନ ଅୱସୀଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଞ୍ଚେୱ ଦୁପ୍ପମୋକ୍ଖଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଞ୍ଚାତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

"ସମୂହଗ୍ଗାହୋତି ତଣ୍ହାମାନଦିଟ୍ଠୀନଂ ସାଧାରଣଗ୍ଗାହୋ"ତି ୱଦନ୍ତି, "ଇତ୍ଥଂ ଏୱଂ ଅଞ୍ଞଥା"ତି ପନ ୱିସେସଂ ଅକତ୍ୱା ଗହଣଂ ସମୂହଗ୍ଗାହୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ୱିସେସଂ ଅକତ୍ୱାତି ଚ ଅନୁପନିଧାନଂ ସମତୋ ଅସମତୋ ଚ ଉପନିଧାନନ୍ତି ଇମଂ ୱିଭାଗଂ ଅକତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଇତ୍ଥନ୍ତି ହି ଅନୁପନିଧାନଂ କଥିତଂ। ଏୱଂ ଅଞ୍ଞଥାତି ପନ ସମତୋ ଅସମତୋ ଚ ଉପନିଧାନଂ। ଅଞ୍ଞଂ ଆକାରନ୍ତି ପରସନ୍ତାନଗତଂ ଆକାରଂ।

ଅସ୍ମୀତି ସଦା ସଂୱିଜ୍ଜତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସୀଦତୀତି ନସ୍ସତି। ସଂସଯପରିୱିତକ୍କୱସେନାତି "କିଂ ନୁ ଖୋ ଅହଂ ସିଯଂ, ନ ସିଯ"ନ୍ତି ଏୱଂ ପରିୱିତକ୍କୱସେନ। ପତ୍ଥନାକପ୍ପନୱସେନାତି "ଅପି ନାମ ସାଧୁ ପନାହଂ ସିଯ"ନ୍ତି ଏୱଂ ପତ୍ଥନାଯ କପ୍ପନୱସେନ। ସୁଦ୍ଧସୀସାତି ତଣ୍ହାମାନଦିଟ୍ଠୀନଂ ସାଧାରଣା ସୀସା। "ଇତ୍ଥଂ ଏୱଂ ଅଞ୍ଞଥା"ତି ୱୁତ୍ତସ୍ସ ୱିସେସସ୍ସ ଅନିସ୍ସିତତ୍ତା "ସୁଦ୍ଧସୀସା"ତି ୱୁତ୍ତା। ତତ୍ଥ ଦିଟ୍ଠିସୀସେହି ଦିଟ୍ଠିଯା ଗହିତାଯ ତଦୱିନାଭାୱିନୀ ତଣ୍ହା ଦସ୍ସିତା, ଚତୂହି ସୀସେହି ଦ୍ୱାଦସହି ଚ ସୀସମୂଲକେହି ମାନଦିଟ୍ଠୀହି ଅଯମେୱ ତଣ୍ହା ଦସ୍ସିତାତି ଆହ "ଏୱମେତେ…ପେ… ତଣ୍ହାୱିଚରିତଧମ୍ମା ୱେଦିତବ୍ବା"ତି। ନନୁ ଚ ମାନଦିଟ୍ଠିଗ୍ଗାହୋପି ଇଧାଧିପ୍ପେତୋ, ଯତୋ "ତଣ୍ହାମାନଦିଟ୍ଠିୱସେନ ସମୂହଗ୍ଗାହୋ"ତି ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ୱୁତ୍ତଂ, ତସ୍ମା କଥଂ ତଣ୍ହାୱିଚରିତାନୀତି ଇଦଂ ୱଚନଂ? ୱୁଚ୍ଚତେ – ଦିଟ୍ଠିମାନେସୁପି ତଣ୍ହାୱିଚରିତାନୀତି ୱଚନଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ୱିପ୍ପଯୋଗୀନଂ ଦିଟ୍ଠିମାନାନଂ ତଣ୍ହାଯ ଅୱିପ୍ପଯୋଗାନଂ ତଂମୂଲକତ୍ତା ତପ୍ପଧାନତାଯ କତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଦସମଂ ଉତ୍ତାନମେୱ।

ତଣ୍ହାସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ମହାୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଚତୁତ୍ଥପଣ୍ଣାସକଂ ନିଟ୍ଠିତଂ।

୫। ପଞ୍ଚମପଣ୍ଣାସକଂ

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

(୨୧) ୧। ସପ୍ପୁରିସୱଗ୍ଗୋ

୧-୧୦। ସିକ୍ଖାପଦସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୨୦୧-୨୧୦। ପଞ୍ଚମସ୍ସ ପଠମେ ଅସପ୍ପୁରିସୋତି ଲାମକପୁରିସୋ। ପାଣଂ ଅତିପାତେତୀତି ପାଣାତିପାତୀ। ଅଦିନ୍ନଂ ଆଦିୟତୀତି ଅଦିନ୍ନାଦାୟୀ। କାମେସୁ ମିଚ୍ଛା ଚରତୀତି କାମେସୁମିଚ୍ଛାଚାରୀ। ମୁସା ୱଦତୀତି ମୁସାୱାଦୀ। ସୁରାମେରୟମଜ୍ଜପମାଦେ ତିଟ୍ଠତୀତି ସୁରାମେରୟମଜ୍ଜପମାଦଟ୍ଠାୟୀ। ପାଣାତିପାତେ ସମାଦପେତୀତି ୟଥା ପାଣଂ ଅତିପାତେତି, ତଥା ନଂ ତତ୍ଥ ଗହଣଂ ଗଣ୍ହାପେତି। ସେସେସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ। ଅୟଂ ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଅୟଂ ଏୱରୂପୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ୟସ୍ମା ସୟଂକତେନ ଚ ଦୁସ୍ସୀଲ୍ୟେନ ସମନ୍ନାଗତୋ, ୟଞ୍ଚ ସମାଦପିତେନ କତଂ, ତତୋ ଉପଡ୍ଢସ୍ସ ଦାୟାଦୋ, ତସ୍ମା ''ଅସପ୍ପୁରିସେନ ଅସପ୍ପୁରିସତରୋ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ସପ୍ପୁରିସୋତି ଉତ୍ତମପୁରିସୋ। ସପ୍ପୁରିସେନ ସପ୍ପୁରିସତରୋତି ଅତ୍ତନା ଚ କତେନ ସୁସୀଲ୍ୟେନ ସମନ୍ନାଗତତ୍ତା ୟଞ୍ଚ ସମାଦପିତୋ କରୋତି, ତତୋ ଉପଡ୍ଢସ୍ସ ଦାୟାଦତ୍ତା ଉତ୍ତମପୁରିସେନ ଉତ୍ତମପୁରିସତରୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ପରେନ କତଂ ଦୁସ୍ସୀଲ୍ୟଂ ସୁସୀଲ୍ୟଂ ୱା ଆଣତ୍ତିୟା ଅତ୍ତନା ଚ ୱଚିପ୍ପୟୋଗେନ କତନ୍ତି ଆଣାପନୱସେନ ପସୁତପାପସ୍ସ ପୁଞ୍ଞସ୍ସ ୱା ଦାୟାଦୋ ''ତତୋ ଉପଡ୍ଢସ୍ସ ଦାୟାଦୋ''ତି ୱୁତ୍ତୋ। ଦୁତିୟାଦୀନି ଉତ୍ତାନତ୍ଥାନେୱ।

ସିକ୍ଖାପଦସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ସପ୍ପୁରିସୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨୧୧-୨୨୦। ଦୁତିୟୋ ପରିସାୱଗ୍ଗୋ ଉତ୍ତାନତ୍ଥୋୟେୱ।

(୨୩) ୩। ଦୁଚ୍ଚରିତୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା

୨୨୧-୨୩୧। ତତିୟସ୍ସ ପଠମାଦୀନି ଉତ୍ତାନତ୍ଥାନେୱ। ଚିନ୍ତାକୱୀତିଆଦୀସୁ ୱତ୍ଥୁଅନୁସନ୍ଧିଉଭୟମେୱ ଚିରେନ ଚିନ୍ତେତ୍ୱା କରଣୱସେନ ଚିନ୍ତାକୱି ୱେଦିତବ୍ବୋ। କିଞ୍ଚି ସୁତ୍ୱା ସୁତେନ ଅସ୍ସୁତଂ ଅନୁସନ୍ଧେତ୍ୱା କରଣୱସେନ ସୁତକୱି, କିଞ୍ଚି ଅତ୍ଥଂ ଉପଧାରେତ୍ୱା ତସ୍ସ ସଙ୍ଖିପନୱିତ୍ଥାରଣାଦିୱସେନ ଅତ୍ଥକୱି ଯଂକିଞ୍ଚି ପରେନ କତଂ କବ୍ବଂ ନାଟକଂ ୱା ଦିସ୍ୱା ତଂସଦିସମେୱ ଅଞ୍ଞଂ ଅତ୍ତନୋ ଠାନୁପ୍ପତ୍ତିକପଟିଭାନେନ କରଣୱସେନ ପଟିଭାନକୱି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଦୁଚ୍ଚରିତୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

(୨୪) ୪। କମ୍ମୱଗ୍ଗୋ

୧। ସଂଖିତ୍ତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୩୨। ଚତୁତ୍ଥସ୍ସ ପଠମେ କାଳଅକନ୍ତି ମଲୀନଂ, ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅପ୍ପଭସ୍ସରଭାୱକରନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତଂ ପନେତ୍ଥ କମ୍ମପଥପ୍ପତ୍ତମେୱ ଅଧିପ୍ପେତନ୍ତି ଆହ ''ଦସଅକୁସଲକମ୍ମପଥ''ନ୍ତି। କଣ୍ହାଭିଜାତିହେତୁତୋ ୱା କଣ୍ହଂ। ତେନାହ ''କଣ୍ହୱିପାକ''ନ୍ତି। ଅପାୟୂପପତ୍ତି ମନୁସ୍ସେସୁ ଚ ଦୋଭଗ୍ଗିୟଂ କଣ୍ହୱିପାକୋ, ଯଂ ତସ୍ସ ତମଭାୱୋ ୱୁତ୍ତୋ। ନିବ୍ବତ୍ତନତୋତି ନିବ୍ବତ୍ତାପନତୋ। ପଣ୍ଡରକନ୍ତି ଓଦାତଂ, ଚିତ୍ତସ୍ସ ପଭସ୍ସରଭାୱକରନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ସୁକ୍କାଭିଜାତିହେତୁତୋ ୱା ସୁକ୍କଂ। ତେନାହ ''ସୁକ୍କୱିପାକ''ନ୍ତି। ସଗ୍ଗୂପପତ୍ତି ମନୁସ୍ସସୋଭଗ୍ଗିୟଞ୍ଚ ସୁକ୍କୱିପାକୋ, ଯଂ ତସ୍ସ ଜୋତିଭାୱୋ ୱୁତ୍ତୋ। ଉକ୍କଟ୍ଠନିଦ୍ଦେସେନ ପନ ''ସଗ୍ଗେ ନିବ୍ବତ୍ତନତୋ''ତି ୱୁତ୍ତଂ, ନିବ୍ବତ୍ତାପନତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ମିସ୍ସକକମ୍ମନ୍ତି କାଲେନ କଣ୍ହଂ କାଲେନ ସୁକ୍କନ୍ତି ଏୱଂ ମିସ୍ସକୱସେନ କତକମ୍ମଂ। ସୁଖଦୁକ୍ଖୱିପାକନ୍ତି ୱତ୍ୱା ତତ୍ଥ ସୁଖଦୁକ୍ଖାନଂ ପୱତ୍ତିଆକାରଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ମିସ୍ସକକମ୍ମଂ ହୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। କମ୍ମସ୍ସ କଣ୍ହସୁକ୍କସମଞ୍ଞା କଣ୍ହସୁକ୍କାଭିଜାତିହେତୁତାଯାତି ଅପଚୟଗାମିତାୟ ତଦୁଭୟୱିଦ୍ଧଂସକସ୍ସ କମ୍ମକ୍ଖୟକରକମ୍ମସ୍ସ ଇଧ ସୁକ୍କପରିୟାୟୋପି ଇଚ୍ଛିତୋତି ଆହ ''ଉଭୟ…ପେ… ଅୟମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ''ତି। ତତ୍ଥ ଉଭୟୱିପାକସ୍ସାତି ଯଥାଧିଗତସ୍ସ ଉଭୟୱିପାକସ୍ସ। ସମ୍ପତ୍ତିଭୱପରିୟାପନ୍ନୋ ହି ୱିପାକୋ ଇଧ ସୁକ୍କଂ ସୁକ୍କୱିପାକୋତି ଅଧିପ୍ପେତୋ, ନ ଅଚ୍ଚନ୍ତପରିସୁଦ୍ଧୋ ଅରିୟଫଲୱିପାକୋ।

ସଂଖିତ୍ତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ୱିତ୍ଥାରସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୩୩। ଦୁତିୟେ ସବ୍ୟାବଜ୍ଝନ୍ତି ୱା ସଦୁକ୍ଖଂ, ଅତ୍ତନା ଉପ୍ପାଦେତବ୍ବେନ ଦୁକ୍ଖେନ ସଦୁକ୍ଖନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ, ଦୁକ୍ଖସଂୱତ୍ତନିକନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। କାୟସଙ୍ଖାରାଦୀସୁ କାୟଦ୍ୱାରେ ଗହଣାଦିୱସେନ ଚୋପନପ୍ପତ୍ତା ଦ୍ୱାଦସ ଅକୁସଲଚେତନା ଅବ୍ୟାବଜ୍ଝକାୟସଙ୍ଖାରୋ ନାମ। ୱଚୀଦ୍ୱାରେ ହନୁସଂଚୋପନୱସେନ ୱଚୀଭେଦପ୍ପୱତ୍ତିକା ତାୟେୱ ଦ୍ୱାଦସ ୱଚୀସଙ୍ଖାରୋ ନାମ। ଉଭୟଚୋପନଂ ଅପ୍ପତ୍ୱା ରହୋ ଚିନ୍ତେନ୍ତସ୍ସ ମନୋଦ୍ୱାରେ ପୱତ୍ତା ମନୋସଙ୍ଖାରୋ ନାମ। ଇତି ତୀସୁପି ଦ୍ୱାରେସୁ କାୟଦୁଚ୍ଚରିତାଦିଭେଦା ଅକୁସଲା ଚେତନାୱ ସଙ୍ଖାରାତି ୱେଦିତବ୍ବା। ଅଭିସଙ୍ଖରୋତୀତି ଆୟୂହତି, ତଂ ପନ ଆୟୂହନଂ ପଚ୍ଚୟସମୱାୟସିଦ୍ଧିତୋ ସଙ୍କଡ୍ଢିତ୍ୱା ପିଣ୍ଡନଂ ୱିୟ ହୋତି। ସଦୁକ୍ଖଂ ଲୋକନ୍ତି ଅପାୟଲୋକମାହ। ୱିପାକଫସ୍ସାତି ଫସ୍ସସୀସେନ ତତ୍ଥ ୱିପାକପ୍ପୱତ୍ତମାହ। ୱେମାନିକପେତାତି ଇଦଂ ବାହୁଲ୍ଲତୋ ୱୁତ୍ତଂ, ଇତରେସମ୍ପି ୱିନିପାତିକାନଂ କାଲେନ ସୁଖଂ, କାଲେନ ଦୁକ୍ଖଂ ହୋତି। ତସ୍ସ ପହାନାଯାତି ତସ୍ସ ଯଥାୱୁତ୍ତସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ ଅନୁପ୍ପତ୍ତିଧମ୍ମତାପାଦନାୟ। ଯା ଚେତନାତି ଯା ଅପଚୟଗାମିନିଚେତନା। ତେନେୱାହ ''ୱିୱଟ୍ଟଗାମିନୀ ମଗ୍ଗଚେତନା ୱେଦିତବ୍ବା''ତି।

ୱିତ୍ଥାରସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩-୯। ସୋଣକାୟନସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୨୩୪-୨୪୦। ତତିୟେ ପୁରିମାନି, ଭନ୍ତେ, ଦିୱସାନି ପୁରିମତରାନୀତି ଏତ୍ଥ ହିୟ୍ୟୋ ଦିୱସଂ ପୁରିମଂ ନାମ, ତତୋ ପରଂ ପୁରିମତରନ୍ତି ଆହ ''ଅତୀତାନନ୍ତରଦିୱସତୋ ପଟ୍ଠାଯା''ତିଆଦି। ଇତି ଇମେସୁ ଦ୍ୱୀସୁ ପୱତ୍ତିତୋ ଯଥାକ୍କମଂ ପୁରିମପୁରିମତରଭାୱୋ ଦସ୍ସିତୋ। ଏୱଂ ସନ୍ତେପି ଯଦେତ୍ଥ ''ପୁରିମତର''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ, ତତୋ ପଭୁତି ଯଂ ଯଂ ଓରଂ, ତଂ ତଂ ପୁରିମଂ। ଯଂ ଯଂ ପରଂ, ତଂ ତଂ ପୁରିମତରଂ ଓରପାରଭାୱସ୍ସ ୱିୟ ପୁରିମତରଭାୱସ୍ସ ଚ ଅପେକ୍ଖାସିଦ୍ଧତ୍ତା। ସେସଂ ୱୁତ୍ତନୟମେୱ। ଚତୁତ୍ଥାଦୀନି ଉତ୍ତାନତ୍ଥାନେୱ।

ସୋଣକାୟନସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦-୧୧। ସମଣସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୨୪୧-୨। ଦସମେ ସେସପଦେସୁପୀତି ''ଇଧ ଦୁତିୟୋ ସମଣୋ''ତିଆଦୀସୁ ସେସପଦେସୁପି। ଯଥା ହି ''ୱିୱିଚ୍ଚେୱ କାମେହୀ''ତି (ଦୀ। ନି। ୧। ୨୨୬; ମ। ନି। ୧।୨୭୧, ୨୮୭, ୨୯୭; ସଂ। ନି। ୨।୧୫୨; ଅ। ନି। ୪।୧୨୩) ଏତ୍ଥ କତୋ ନିୟମୋ ''ୱିୱିଚ୍ଚ ଅକୁସଲେହୀ''ତି ଏତ୍ଥାପି

କତୋଯେୱ ହୋତି ସାୱଧାରଣଅତ୍ଥସ୍ସ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା, ଏୱମିଧାପୀତି। ତେନାହ “ଦୁତିଯାଦଯୋପି ହୀ”ତିଆଦି। ସାମଞ୍ଞଫଲାଧିଗମୱସେନ ନିପ୍ପରିଯାଯତୋ ସମଣଭାୱୋତି ତେସଂ ୱସେନେତ୍ଥ ଚତ୍ତାରୋ ସମଣା ଦେସିତା। ଇମସ୍ମିଞ୍ହି ଠାନେ ଚତ୍ତାରୋ ଫଲଟ୍ଠକସମଣାୱ ଅଧିପ୍ପେତା ସମିତପାପସମଣଗ୍ଗହଣତୋ। କସ୍ମା ପନେତ୍ଥ ମହାପରିନିବ୍ବାନେ ୱିଯ ମଗ୍ଗଟ୍ଠା ତଦତ୍ଥାଯ ପଟିପନ୍ନାପି ନ ଗହିତାତି? ୱେନେଯ୍ୟଜ୍ଝାସଯତୋ। ତତ୍ଥ ହି ମଗ୍ଗାଧିଗମତ୍ଥାଯ ୱିପସ୍ସନାପି ଇତୋ ବହିଦ୍ଧା ନତ୍ଥି, କୁତୋ ମଗ୍ଗଫଲାନୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତେନ ଭଗୱତା “ଞାଯସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ପଦେସୱତ୍ତୀ, ଇତୋ ବହିଦ୍ଧା ସମଣୋପି ନତ୍ଥୀ”ତି (ଦୀ। ନି। ୨।୨୧୪) ୱୁତ୍ତଂ। ଇଧ ପନ ନିଟ୍ଠାନପ୍ପତ୍ତମେୱ ତଂତଂସମଣଭାୱଂ ଗଣ୍ହନ୍ତେନ ଫଲଟ୍ଠକସମଣାୱ ଗହିତା, ମଗ୍ଗଟ୍ଠତୋ ଫଲଟ୍ଠୋ ସୱିସେସଂ ଦକ୍ଖିଣେଯ୍ୟୋତି। ସ୍ୱାଯମତ୍ଥୋ ଦ୍ୱୀସୁ ସୁତ୍ତେସୁ ଦେସନାଭେଦେନେୱ ୱିଞ୍ଞାଯତୀତି। ରିତ୍ତାତି ୱିୱିତ୍ତା। ତୁଚ୍ଛାତି ନିସ୍ସାରା ପଟିପନ୍ନକସାରାଭାୱତୋ।

ପୱଦନ୍ତି ଏତେହୀତି ପୱାଦା। ଦିଟ୍ଠିଗତିକାନଂ ନାନାଦିଟ୍ଠିଦୀପକସମଯାତି ଆହ “ଚତ୍ତାରୋ ସସ୍ସତୱାଦା”ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ଚତ୍ତାରୋ ସସ୍ସତୱାଦାତି ଲାଭିୱସେନ ତଯୋ, ତକ୍କିୱସେନ ଏକୋତି ଏୱଂ ଚତ୍ତାରୋ ସସ୍ସତୱାଦା। ପୁବ୍ବେନିୱାସଞାଣଲାଭୀ ତିତ୍ଥିଯୋ ମନ୍ଦପଞ୍ଞୋ ଅନେକଜାତିସତସହସ୍ସମତ୍ତଂ ଅନୁସ୍ସରତି, ମଜ୍ଝପଞ୍ଞୋ ଦସ ସଂୱଟ୍ଟୱିୱଟ୍ଟକପ୍ପାନି, ତିକ୍ଖପଞ୍ଞୋ ଚତ୍ତାଲୀସ ସଂୱଟ୍ଟୱିୱଟ୍ଟକପ୍ପାନି, ନ ତତୋ ପରଂ। ସୋ ଏୱଂ ଅନୁସ୍ସରନ୍ତୋ “ସସ୍ସତୋ ଅତ୍ତା ଚ ଲୋକୋ ଚା”ତି ଅଭିୱଦତି, ତକ୍କୀ ପନ ତକ୍କପରିଯାହତଂ ୱୀମଂସାନୁଚରିତଂ ସଯଂପଟିଭାନଂ “ସସ୍ସତୋ ଅତ୍ତା ଚ ଲୋକୋ ଚା”ତି ଅଭିୱଦତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ “ଲାଭିୱସେନ ତଯୋ, ତକ୍କିୱସେନ ଏକୋତି ଏୱଂ ଚତ୍ତାରୋ ସସ୍ସତୱାଦା”ତି।

ସତ୍ତେସୁ ସଙ୍ଖାରେସୁ ଚ ଏକଚ୍ଚଂ ସସ୍ସତନ୍ତି ପୱତ୍ତୋ ୱାଦୋ ଏକଚ୍ଚସସ୍ସତୱାଦୋ। ସୋ ପନ ବ୍ରହ୍ମକାଯିକଖିଡ୍ଡାପଦୋସିକମନୋପଦୋସିକତ୍ତଭାୱତୋ ଚୱିତ୍ୱା ଇଧାଗତାନଂ ତକ୍କିନୋ ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜନୱସେନ ଚତୁବ୍ବିଧୋତି ଆହ “ଚତ୍ତାରୋ ଏକଚ୍ଚସସ୍ସତୱାଦା”ତି।

ଚତ୍ତାରୋ ଅନ୍ତାନନ୍ତିକାତି ଏତ୍ଥ ଅମତି ଗଚ୍ଛତି ଏତ୍ଥ ୱୋସାନନ୍ତି ଅନ୍ତୋ, ମରିଯାଦା। ତପ୍ପଟିସେଧେନ ଅନନ୍ତୋ। ଅନ୍ତୋ ଚ ଅନନ୍ତୋ ଚ ଅନ୍ତାନନ୍ତୋ ସାମଞ୍ଞନିଦ୍ଦେସେନ, ଏକସେସେନ ୱା “ନାମରୂପପଚ୍ଚଯା ସଳାଯତନ”ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୩।୧୨୬; ଉଦା। ୧) ୱିଯ। ଅନ୍ତାନନ୍ତସହଚରିତୋ ୱାଦୋ ଅନ୍ତାନନ୍ତୋ ଯଥା “କୁନ୍ତା ଚରନ୍ତୀ”ତି। ଅନ୍ତାନନ୍ତସନ୍ନିସ୍ସଯୋ ୱା ଯଥା “ମଞ୍ଚା ଘୋସନ୍ତୀ”ତି। ସୋ ଏତେସଂ ଅତ୍ଥୀତି ଅନ୍ତାନନ୍ତିକା। “ଅନ୍ତୱା ଅତ୍ତା ଚ ଲୋକୋ ଚ, ଅନନ୍ତୱା ଅତ୍ତା ଚ ଲୋକୋ ଚ, ଅନ୍ତୱା ଚ ଅନନ୍ତୱା ଚ ଅତ୍ତା ଚ ଲୋକୋ ଚ, ନେୱନ୍ତୱା ନାନନ୍ତୱା”ତି ଏୱଂ ପୱତ୍ତୱାଦା ଚତ୍ତାରୋ। ଅୱଡ୍ଢିତକସିଣସ୍ସ ତଂ କସିଣଂ ଅତ୍ତାତି ଚ ଲୋକୋତି ଚ ଗଣ୍ହନ୍ତସ୍ସ ୱସେନ ପଠମୋ ୱୁତ୍ତୋ, ଦୁତିଯୋ ୱଡ୍ଢିତକସିଣସ୍ସ ୱସେନ ୱୁତ୍ତୋ, ତତିଯୋ ତିରିଯଂ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ଉଦ୍ଧମଧୋ ଅୱଡ୍ଢିତକସିଣସ୍ସ, ଚତୁତ୍ଥୋ ତକ୍କିୱସେନ ୱୁତ୍ତୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ଯୁତ୍ତଂ ତାୱ ପୁରିମାନଂ ତିଣ୍ଣଂ ୱାଦାନଂ ଅନ୍ତଞ୍ଚ ଅନନ୍ତଞ୍ଚ ଅନ୍ତାନନ୍ତଞ୍ଚ ଆରବ୍ଭ ପୱତ୍ତୱାଦତ୍ତା ଅନ୍ତାନନ୍ତିକତ୍ତଂ, ପଚ୍ଛିମସ୍ସ ପନ ତଦୁଭଯନିସେଧନୱସେନ ପୱତ୍ତୱାଦତ୍ତା କଥମନ୍ତାନନ୍ତିକତ୍ତନ୍ତି? ତଦୁଭଯପ୍ପଟିସେଧନୱସେନ ପୱତ୍ତୱାଦତ୍ତା ଏୱ। ଅନ୍ତାନନ୍ତିକପ୍ପଟିସେଧୱାଦୋପି ହି ଅନ୍ତାନନ୍ତୱିସଯୋ ଏୱ ତଂ ଆରବ୍ଭ ପୱତ୍ତତ୍ତା।

ନ ମରତୀତି ଅମରା। କା ସା? “ଏୱନ୍ତିପି ମେ ନୋ”ତିଆଦିନା (ଦୀ। ନି। ୧।୬୨) ନଯେନ ପରିଯନ୍ତରହିତା ଦିଟ୍ଠିଗତିକସ୍ସ ଦିଟ୍ଠି ଚେୱ ୱାଚା ଚ। ୱିୱିଧୋ ଖେପୋତି ୱିକ୍ଖେପୋ, ଅମରାଯ ଦିଟ୍ଠିଯା, ୱାଚାଯ ୱା ୱିକ୍ଖେପୋତି ଅମରାୱିକ୍ଖେପୋ, ସୋ ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ଅମରାୱିକ୍ଖେପିକୋ। ଅଥ ୱା ଅମରା ନାମ ମଚ୍ଛଜାତି, ସା ଉମ୍ମୁଜ୍ଜନାଦିୱସେନ ଉଦକେ ସନ୍ଧାୱମାନା ଗାହଂ ନ ଗଚ୍ଛତି, ଏୱମେୱଂ ଅଯମ୍ପି ୱାଦୋ ଇତୋ ଚିତୋ ଚ ସନ୍ଧାୱତି, ଗାହଂ ନ ଉପଗଚ୍ଛତୀତି ଅମରାୱିକ୍ଖେପୋତି ୱୁଚ୍ଚତି, ସୋ ଏତେସଂ ଅତ୍ଥୀତି ଅମରାୱିକ୍ଖେପିକା। ସ୍ୱାଯଂ ୱାଦୋ ମୁସାୱାଦାନୁଯୋଗଛନ୍ଦରାଗଭଯମୋହଭାୱହେତୁକତାଯ ଚତୁଧା ପୱତ୍ତୋତି ଆହ “ଚତ୍ତାରୋ ଅମରାୱିକ୍ଖେପିକା”ତି।

ଅଧିଚ୍ଚ ଯଧିଚ୍ଛକଂ ଯଂ କିଞ୍ଚି କାରଣଂ କସ୍ସଚି ବୁଦ୍ଧିପୁବ୍ବଂ ୱା ୱିନା ସମୁପ୍ପନ୍ନୋତି ଅତ୍ତଲୋକସଞ୍ଞିତାନଂ ଖନ୍ଧାନଂ ଅଧିଚ୍ଚ ପୱତ୍ତିଆକାରାରମ୍ମଣଂ ଦସ୍ସନଂ ତଦାକାରସନ୍ନିସ୍ସଯେନ ପୱତ୍ତିତୋ ତଦାକାରସହଚରିତତାଯ ଚ “ଅଧିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନ”ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି ଯଥା “ମଞ୍ଚା ଘୋସନ୍ତି”, “କୁନ୍ତା ଚରନ୍ତୀ”ତି ଚ। ତଂ ଏତେସଂ ଅତ୍ଥୀତି ଅଧିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନିକା। ଲାଭିୱସେନ ତକ୍କିୱସେନ ଚ “ଦ୍ୱେ ଅଧିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନିକା”ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ସଞ୍ଞୀତି ପୱତ୍ତୋ ୱାଦୋ ସଞ୍ଞିୱାଦୋ, ସୋ ଏତେସଂ ଅତ୍ଥୀତି ସଞ୍ଞିୱାଦା। ରୂପିଚତୁକ୍କଂ ଏକନ୍ତସୁଖଚତୁକ୍କନ୍ତି ଇମେସଂ ଚତୁନ୍ନଂ ଚତୁକ୍କାନଂ ୱସେନ ସୋଳସ ସଞ୍ଞିୱାଦା। ଇମେସୁଯେୱ ପୁରିମାନଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଚତୁକ୍କାନଂ ୱସେନ ଅଟ୍ଠ ସଞ୍ଞିୱାଦା, ଅଟ୍ଠ ନେୱସଞ୍ଞିନାସଞ୍ଞିୱାଦା ୱେଦିତବ୍ବା। କେୱଲଞ୍ହି ତତ୍ଥ “ସଞ୍ଞୀ ଅତ୍ତା”ତି ଗଣ୍ହନ୍ତାନଂ ତା ଦିଟ୍ଠିଯୋ, ଇଧ ଅସଞ୍ଞୀତି ଚ ନେୱସଞ୍ଞୀନାସଞ୍ଞୀତି ଚ।

ସତ୍ତ ଉଚ୍ଛେଦୱାଦାତି ମନୁସ୍ସତ୍ତଭାୱେ କାମାୱଚରଦେୱତ୍ତଭାୱେ ରୂପାୱଚରତ୍ତଭାୱେ ଚତୁବ୍ବିଧାରୂପତ୍ତଭାୱେ ଚ ଠତ୍ୱା ସତ୍ତସ୍ସ ଉଚ୍ଛେଦପଞ୍ଞାପନୱସେନ ସତ୍ତ ଉଚ୍ଛେଦୱାଦା।

ପଞ୍ଚ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମନିବ୍ବାନଵାଦାତି ପଞ୍ଚକାମଗୁଣୂପଭୋଗଵସେନ ଚତୁବ୍ବିଧରୂପଜ୍ଝାନସୁଖପରିଭୋଗଵସେନ ଚ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମେ ନିବ୍ବୁତିପଞ୍ଞାପନଵାଦା। ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମୋତି ପଚ୍ଚକ୍ଖଧମ୍ମୋ ଵୁଚ୍ଚତି, ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ପଟିଲଦ୍ଧତ୍ତଭାଵସ୍ସେତଂ ଅଧିଵଚନଂ। ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମେ ନିବ୍ବାନଂ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମନିବ୍ବାନଂ, ଇମସ୍ମିଂଯେଵ ଅତ୍ତଭାଵେ ଦୁକ୍ଖଵୂପସମନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତଂ ଵଦନ୍ତୀତି ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମନିବ୍ବାନଵାଦା।

ଞାଯତି କମତି ପଟିଵିଜ୍ଝତୀତି ଞାଯୋ, ସୋ ଏଵ ନିବ୍ବାନସମ୍ପାପକହେତୁତାଯ ଧମ୍ମୋତି ଆହ ‘‘ଞାଯସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସା’’ତି। ଇତୋ ବହିଦ୍ଧା ସମଣୋପି ନତ୍ଥୀତିଆଦୀସୁ କସ୍ମା ପନେତେ ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ନତ୍ଥୀତି? ଅକ୍ଖେତ୍ତତାଯ। ଯଥା ହି ନ ଆରଗ୍ଗେ ସାସପୋ ତିଟ୍ଠତି, ନ ଉଦକପିଟ୍ଠେ ଅଗ୍ଗି ଜଲତି, ନ ପିଟ୍ଠିପାସାଣେ ବୀଜାନି ଵିରୁହନ୍ତି, ଏଵମେଵଂ ବାହିରେସୁ ତିତ୍ଥାଯତନେସୁ ନ ଇମେ ସମଣା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ଇମସ୍ମିଂଯେଵ ସାସନେ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। କସ୍ମା? ସୁଖେତ୍ତତାଯ। ସା ପନ ନେସଂ ଅକ୍ଖେତ୍ତତା ସୁଖେତ୍ତତା ଚ ଅରିଯମଗ୍ଗସ୍ସ ଅଭାଵତୋ ଭାଵତୋ ଚ ଵେଦିତବ୍ବା। ତେନାହ ଭଗଵା –

‘‘ଯସ୍ମିଂ ଖୋ, ସୁଭଦ୍ଦ, ଧମ୍ମଵିନଯେ ଅରିଯୋ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକୋ ମଗ୍ଗୋ ନ ଉପଲବ୍ଭତି, ସମଣୋପି ତତ୍ଥ ନ ଉପଲବ୍ଭତି, ଦୁତିଯୋପି ତତ୍ଥ ସମଣୋ ନ ଉପଲବ୍ଭତି, ତତିଯୋପି ତତ୍ଥ ସମଣୋ ନ ଉପଲବ୍ଭତି, ଚତୁତ୍ଥୋପି ତତ୍ଥ ସମଣୋ ନ ଉପଲବ୍ଭତି। ଯସ୍ମିଞ୍ଚ ଖୋ, ସୁଭଦ୍ଦ, ଧମ୍ମଵିନଯେ ଅରିଯୋ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକୋ ମଗ୍ଗୋ ଉପଲବ୍ଭତି, ସମଣୋପି ତତ୍ଥ ଉପଲବ୍ଭତି, ଦୁତିଯୋପି ତତ୍ଥ… ତତିଯୋପି ତତ୍ଥ… ଚତୁତ୍ଥୋପି ତତ୍ଥ ସମଣୋ ଉପଲବ୍ଭତି। ଇମସ୍ମିଂ ଖୋ, ସୁଭଦ୍ଦ, ଧମ୍ମଵିନଯେ ଅରିଯୋ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକୋ ମଗ୍ଗୋ ଉପଲବ୍ଭତି। ଇଧେଵ, ସୁଭଦ୍ଦ, ସମଣୋ, ଇଧ ଦୁତିଯୋ ସମଣୋ, ଇଧ ତତିଯୋ ସମଣୋ, ଇଧ ଚତୁତ୍ଥୋ ସମଣୋ, ସୁଞ୍ଞା ପରପ୍ପଵାଦା ସମଣେଭି ଅଞ୍ଞେହୀ’’ତି (ଦୀ। ନି। ୨।୨୧୪)।

ଅରିଯମଗ୍ଗସ୍ସ ଚ ଅଭାଵୋ ଭାଵୋ ଚ ସୁପରିସୁଦ୍ଧସ୍ସ ସୀଲସ୍ସ ସୁପରିସୁଦ୍ଧାଯ ସମଥଵିପସ୍ସନାଭାଵନାଯ ଅଭାଵତୋ ଭାଵତୋ ଚ ଵେଦିତବ୍ବୋ। ତଦୁଭଯଞ୍ଚ ଦୁରକ୍ଖାତସ୍ଵାକ୍ଖାତଭାଵହେତୁକଂ । ସୋ ଚ ଅସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧପ୍ପଵେଦିତତ୍ତା। ଯସ୍ମା ତିତ୍ଥାଯତନଂ ଅକ୍ଖେତ୍ତଂ, ସାସନଂ ଖେତ୍ତଂ, ତସ୍ମା ଯଥା ସୁରତ୍ତହତ୍ଥପାଦୋ ଭାସୁରକେସରଭାରୋ ସୀହୋ ମିଗରାଜା ନ ସୁସାନେ ଵା ସଙ୍କାରକୂଟେ ଵା ପଟିଵସତି, ତିଯୋଜନସହସ୍ସଵିତ୍ଥତଂ ପନ ହିମଵନ୍ତଂ ଅଜ୍ଝୋଗାହେତ୍ଵା ମଣିଗୁହାଯମେଵ ଵସତି, ଯଥା ଚ ଛଦ୍ଦନ୍ତୋ ନାଗରାଜା ନ ଗୋଚରିଯହତ୍ଥିକୁଲାଦୀସୁ ନଵସୁ କୁଲେସୁ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଯଥା ଚ ଵଲାହକୋ ଅସ୍ସରାଜା ନ ଗଦ୍ରଭକୁଲେ ଵା ଘୋଟକକୁଲେ ଵା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ସିନ୍ଧୁତୀରେ ପନ ସିନ୍ଧଵକୁଲେଯେଵ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଯଥା ଚ ସବ୍ବକାମଦଦଂ ମନୋହରଂ ମଣିରତନଂ ନ ସଙ୍କାରକୂଟେ ଵା ପଂସୁପବ୍ବତାଦୀସୁ ଵା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଵିପୁଲପବ୍ବତବ୍ଭନ୍ତରେଯେଵ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଯଥା ଚ ତିମିରପିଙ୍ଗଲୋ ମଚ୍ଛରାଜା ନ ଖୁଦ୍ଦକପୋକ୍ଖରଣୀସୁ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଚତୁରାସୀତିଯୋଜନସହସ୍ସଗମ୍ଭୀରେ ମହାସମୁଦ୍ଦେଯେଵ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଯଥା ଚ ଦିଯଡ୍ଢଯୋଜନସତିକୋ ସୁପଣ୍ଣରାଜା ନ ଗାମଦ୍ଵାରେ ଏରଣ୍ଡଵନାଦୀସୁ ପଟିଵସତି, ମହାସମୁଦ୍ଦଂ ପନ ଅଜ୍ଝୋଗାହେତ୍ଵା ସିମ୍ବଲିଦହଵନେଯେଵ ପଟିଵସତି, ଯଥା ଚ ଧତରଟ୍ଠୋ ସୁଵଣ୍ଣହଂସୋ ନ ଗାମଦ୍ଵାରେ ଆଵାଟକାଦୀସୁ ପଟିଵସତି, ନଵୁତିହଂସସହସ୍ସପରିଵାରୋ ପନ ହୁତ୍ଵା ଚିତ୍ତକୂଟେଯେଵ ପଟିଵସତି, ଯଥା ଚ ଚତୁଦ୍ଦୀପିସ୍ସରୋ ଚକ୍କଵତ୍ତିରାଜା ନ ନୀଚକୁଲେ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଅସମ୍ଭିନ୍ନଜାତିଖତ୍ତିଯକୁଲେଯେଵ ପନ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଏଵମେଵଂ ଇମେସୁ ସମଣେସୁ ଏକସମଣୋପି ନ ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ତିତ୍ଥାଯତନେ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଅରିଯମଗ୍ଗପରିକ୍ଖତେ ପନ ବୁଦ୍ଧସାସନେଯେଵ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ତେନାହ ଭଗଵା – ‘‘ଇଧେଵ, ଭିକ୍ଖଵେ, ସମଣୋ… ପେ… ସୁଞ୍ଞା ପରପ୍ପଵାଦା ସମଣେଭି ଅଞ୍ଞେହୀ’’ତି (ମ। ନି। ୧।୧୩୯-୧୪୦; ଅ। ନି। ୪।୨୪୧)। ଏକାଦସମେ ନତ୍ଥି ଵତ୍ତବ୍ବଂ।

ସମଣସୁତ୍ତାଦିଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

କମ୍ମଵଗ୍ଗଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

(୨୫) ୫। ଆପତ୍ତିଭୟୱଗ୍ଗୋ

୧। ସଙ୍ଘଭେଦକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୪୩। ପଞ୍ଚମସ୍ସ ପଠମେ ୱିୱାଦାଧିକରଣାଦୀସୁତି ୱିୱାଦାଧିକରଣଂ ଅନୁୱାଦାଧିକରଣଂ ଆପତ୍ତାଧିକରଣଂ କିଚ୍ଚାଧିକରଣନ୍ତି ଇମେସୁ ଚତୂସୁ। ତତ୍ଥ ଧମ୍ମୋତି ୱା ଅଧମ୍ମୋତି ୱା ଅଟ୍ଠାରସହି ୱତ୍ଥୂହି ୱିୱଦନ୍ତାନଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଯୋ ୱିୱାଦୋ, ଇଦଂ ୱିୱାଦାଧିକରଣଂ ନାମ। ସୀଲୱିପତ୍ତିଯା ୱା ଆଚାରଦିଟ୍ଠିଆଜୀୱୱିପତ୍ତିଯା ୱା ଅନୁୱଦନ୍ତାନଂ ଯୋ ଅନୁୱାଦୋ ଉପୱଦନା ଚେୱ ଚୋଦନା ଚ, ଇଦଂ ଅନୁୱାଦାଧିକରଣଂ ନାମ। ମାତିକାଯ ଆଗତା ପଞ୍ଚ, ୱିଭଙ୍ଗେ ଦ୍ୱେତି ସତ୍ତପି ଆପତ୍ତିକ୍ଖନ୍ଧା, ଇଦଂ ଆପତ୍ତାଧିକରଣଂ ନାମ। ସଙ୍ଘସ୍ସ ଅପଲୋକନାଦୀନଂ ଚତୁନ୍ନଂ କମ୍ମାନଂ କରଣଂ, ଇଦଂ କିଚ୍ଚାଧିକରଣଂ ନାମ। ସେସମେତ୍ଥ ଉତ୍ତାନମେୱ।

ସଙ୍ଘଭେଦକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨-୩। ଆପତ୍ତିଭୟସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୨୪୪-୫। ଦୁତିଯେ ଭସ୍ସତି ନିରତ୍ଥକଭାୱେନ ଖିପୀଯତୀତି ଭସ୍ମଂ, ଛାରିକା। ତସ୍ସ ପୁଟଂ ଭଣ୍ଡିକା ଭସ୍ମପୁଟଂ। ତେନାହ ''ଭସ୍ମପୁଟନ୍ତି ଛାରିକାଭଣ୍ଡିକ''ନ୍ତି। ତତିଯଂ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱ।

ଆପତ୍ତିଭୟସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪-୭। ସେଯ୍ୟାସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୨୪୬-୯। ଚତୁତ୍ଥେ ପେତାତି ପେଚ୍ଚଭାୱଂ ଗତା। ତେ ପନ ଯସ୍ମା ଇଧ କତକାଲକିରିଯା କାଲେନ କତଜୀୱିତୁଚ୍ଛେଦା ହୋନ୍ତି, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ''କାଲକତା ୱୁଚ୍ଚନ୍ତୀ''ତି, ମତାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଥ ୱା ପେଚ୍ଚଭୱଂ ଗତା, ପେତୂପପତ୍ତିୱସେନ ନିବ୍ବତ୍ତିଂ ଉପଗତାତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ''ଅଥ ୱା ପେତୱିସଯେ ନିବ୍ବତ୍ତା ପେତା ନାମା''ତି। ଏକେନ ପସ୍ସେନ ସଯିତୁଂ ନ ସକ୍କୋନ୍ତି ଦୁକ୍ଖୁପ୍ପତ୍ତିତୋ।

ତେଜୁସ୍ସଦତ୍ତାତି ଇମିନା ସୀହସ୍ସ ଅଭୀରୁକଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି। ଭୀରୁକା ସେସମିଗା ଅତ୍ତନୋ ଆସଯଂ ପୱିସିତ୍ୱା ସନ୍ତାସପୁବ୍ବକଂ ଯଥା ତଥା ସଯନ୍ତି, ସୀହୋ ପନ ଅଭୀରୁକୋ ସଭାୱତୋ ସତୋକାରୀ ଭିକ୍ଖୁ ୱିଯ ସତିଂ ଉପଟ୍ଠପେତ୍ୱାୱ ସଯତି। ତେନାହ ''ଦ୍ୱେ ପୁରିମପାଦେ''ତିଆଦି। ଦକ୍ଖିଣେ ପୁରିମପାଦେ ୱାମସ୍ସ ପୁରିମପାଦସ୍ସ ଠପନୱସେନ ଦ୍ୱେ ପୁରିମପାଦେ ଏକସ୍ମିଂ ଠାନେ ଠପେତ୍ୱା। ପଚ୍ଛିମପାଦେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ଇଧାପି ଏକସ୍ମିଂ ଠାନେ ଠପନଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ, ଠିତୋକାସସଲ୍ଲକ୍ଖଣଂ ଅଭୀରୁକୱସେନେୱ। ସୀସଂ ପନ ଉକ୍ଖିପିତ୍ୱାତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତସୀହକିରିଯା ଅନୁତ୍ରସ୍ତପବୁଜ୍ଝନା ୱିଯ ଅଭୀରୁଭାୱସିଦ୍ଧଧମ୍ମତାୱସେନେୱାତି ୱେଦିତବ୍ବା। ସୀହୱିଜମ୍ଭନଂ ଅତିୱେଲଂ ଏକାକାରେ ଠପିତାନଂ ସରୀରାୱଯୱାନଂ ଗମନାଦିକିରିଯାସୁ ଯୋଗ୍ଗଭାୱାପାଦନତ୍ଥଂ। ତିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ସୀହନାଦନଦନଂ ଅପ୍ପେସକ୍ଖମିଗରାଜେହି ପରିତ୍ତାସପରିହରଣତ୍ଥଂ।

ଅଯଂୱୁଚ୍ଚତି, ଭିକ୍ଖୱେ, ତଥାଗତସେଯ୍ୟାତି ଇମିନା ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନସେଯ୍ୟା ତଥାଗତସେଯ୍ୟା ନାମାତି ଦସ୍ସେତି। ସେତି ଅବ୍ୟାୱଟଭାୱେନ ପୱତ୍ତତି ଏତ୍ଥାତି ସେଯ୍ୟା, ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନମେୱ ସେଯ୍ୟା ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନସେଯ୍ୟା। କିଂ ପନ ତଂ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନନ୍ତି? ଆନାପାନଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଂ। ତତ୍ଥ ହି ଠତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନଂ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ଭଗୱା ଅନୁକ୍କମେନ ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗଂ ଅଧିଗନ୍ତ୍ୱା ତଥାଗତୋ ଜାତୋତି। ତଯିଦଂ ପଦଟ୍ଠାନଂ ନାମ ନ ସେଯ୍ୟା, ତଥାପି ଯସ୍ମା ''ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନସମନନ୍ତରା ଭଗୱା ପରିନିବ୍ବାଯୀ''ତି ମହାପରିନିବ୍ବାନେ (ଦୀ। ନି। ୨।୨୧୯) ଆଗତଂ, ତସ୍ମା ଲୋକିଯଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନସମାପତ୍ତି ଏୱ ତଥାଗତସେଯ୍ୟାତି କେଚି। ଏୱଂ ସତି ପରିନିବ୍ବାନକାଲିକାୱ ତଥାଗତସେଯ୍ୟା ଆପଜ୍ଜତି, ନ ଚ ଭଗୱା ଲୋକିଯଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନସମାପଜ୍ଜନବହୁଲୋ ୱିହାସି। ଅଗ୍ଗଫଲୱସେନ ପୱତ୍ତଂ ପନେତ୍ଥ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ତତ୍ଥ ଯଥା ସତ୍ତାନଂ ନିଦ୍ଦୂପଗମଲକ୍ଖଣା ସେଯ୍ୟା ଭୱଙ୍ଗଚିତ୍ତୱସେନ ହୋତି, ସା ପନ ନେସଂ ପଠମଜାତିସମନ୍ୱଯା ଯେଭୁଯ୍ୟୱୁତ୍ତିକା, ଏୱଂ ଭଗୱତୋ ଅରିଯଜାତିସମନ୍ୱଯଂ ଯେଭୁଯ୍ୟୱୁତ୍ତିକଂ ଅଗ୍ଗଫଲଭୂତଂ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଂ ତଥାଗତସେଯ୍ୟାତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ପଞ୍ଚମାଦୀନି ଉତ୍ତାନତ୍ଥାନି।

ସେଯ୍ୟାସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୮। ପଠମୱୋହାରସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୫୦-୨୫୩। ଅଟ୍ଠମେ ଅନରିଯାନନ୍ତି ଅସାଧୂନଂ ନିହୀନାନଂ। ୱୋହାରାତି ସଂୱୋହାରା ଅଭିଲାପା ୱା, ‘‘ଦିଟ୍ଠଂ ମଯା’’ତି ଏୱଂୱାଦିତା। ଏଞ୍ଚ ଚ ତଂତଂସମୁଟ୍ଠାପକଚେତନାୱସେନ ଅଟ୍ଠୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ନୱମାଦୀସୁ ନତ୍ଥି ୱତ୍ତବ୍ବଂ।

ପଠମୱୋହାରସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଆପତ୍ତିଭଯୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ପଞ୍ଚମପଣ୍ଣାସକଂ ନିଟ୍ଠିତଂ।

(୨୬) ୬। ଅଭିଞ୍ଞାୱଗ୍ଗୋ

୧-୩। ଅଭିଞ୍ଞାସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୨୫୪-୨୫୬। ଛଟ୍ଠେ ପଠମେ ପଚ୍ଚନୀକସମନତୋ ସମଥୋ, ସମାଧୀତି ଆହ ‘‘ଚିତ୍ତେକଗ୍ଗତା’’ତି। ଅନିଚ୍ଚାଦିନା ୱିୱିଧେନାକାରେନ ଦସ୍ସନତୋ ୱିପସ୍ସନା, ସଙ୍ଖାରପରିଗ୍ଗାହକଞ୍ଞାଣଂ। ତେନାହ ‘‘ସଙ୍ଖାରପରିଗ୍ଗହୱିପସ୍ସନାଞ୍ଞାଣ’’ନ୍ତି।

ଦୁତିଯେ ଅନରିଯେହି ପରିଯେସିତବ୍ବତ୍ତା ଅନରିଯାନଂ ପରିଯେସନାତି ଅନରିଯପରିଯେସନା। ସଯଂ ଲାମକତାଯ ଅନରିଯାନଂ ପରିଯେସନାତି ୱା ଅନରିଯପରିଯେସନା। ଜରାସଭାୱନ୍ତି ଜୀରଣପକତିକଂ। ତତିଯଂ ଉତ୍ତାନମେୱ।

ଅଭିଞ୍ଞାସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪-୧୦। ମାଲୁକ୍ୟପୁତ୍ତସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୨୫୭-୨୬୩। ଚତୁତ୍ଥେ ଅପସାଦେତୀତି ନିଗ୍ଗଣ୍ହାତି। ଉସ୍ସାଦେତୀତି ପଗ୍ଗଣ୍ହାତି। ଅପସାଦନାକାରଂ ଉସ୍ସାଦନାକାରଞ୍ଚ ୱିଭାୱେତୁଂ ‘‘କଥ’’ନ୍ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ପଞ୍ଚମାଦୀନି ଉତ୍ତାନାନେୱ। ସେସଂ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟମେୱ।

ମାଲୁକ୍ୟପୁତ୍ତସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଅଭିଞ୍ଞାୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଇତି ମନୋରଥପୂରଣିଯା ଅଙ୍ଗୁତ୍ତରନିକାଯ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ

ଚତୁକ୍କନିପାତୱଣ୍ଣନାଯ ଅନୁତ୍ତାନତ୍ଥଦୀପନା ସମତ୍ତା।

ଦୁତିଯୋ ଭାଗୋ ନିଟ୍ଠିତୋ।